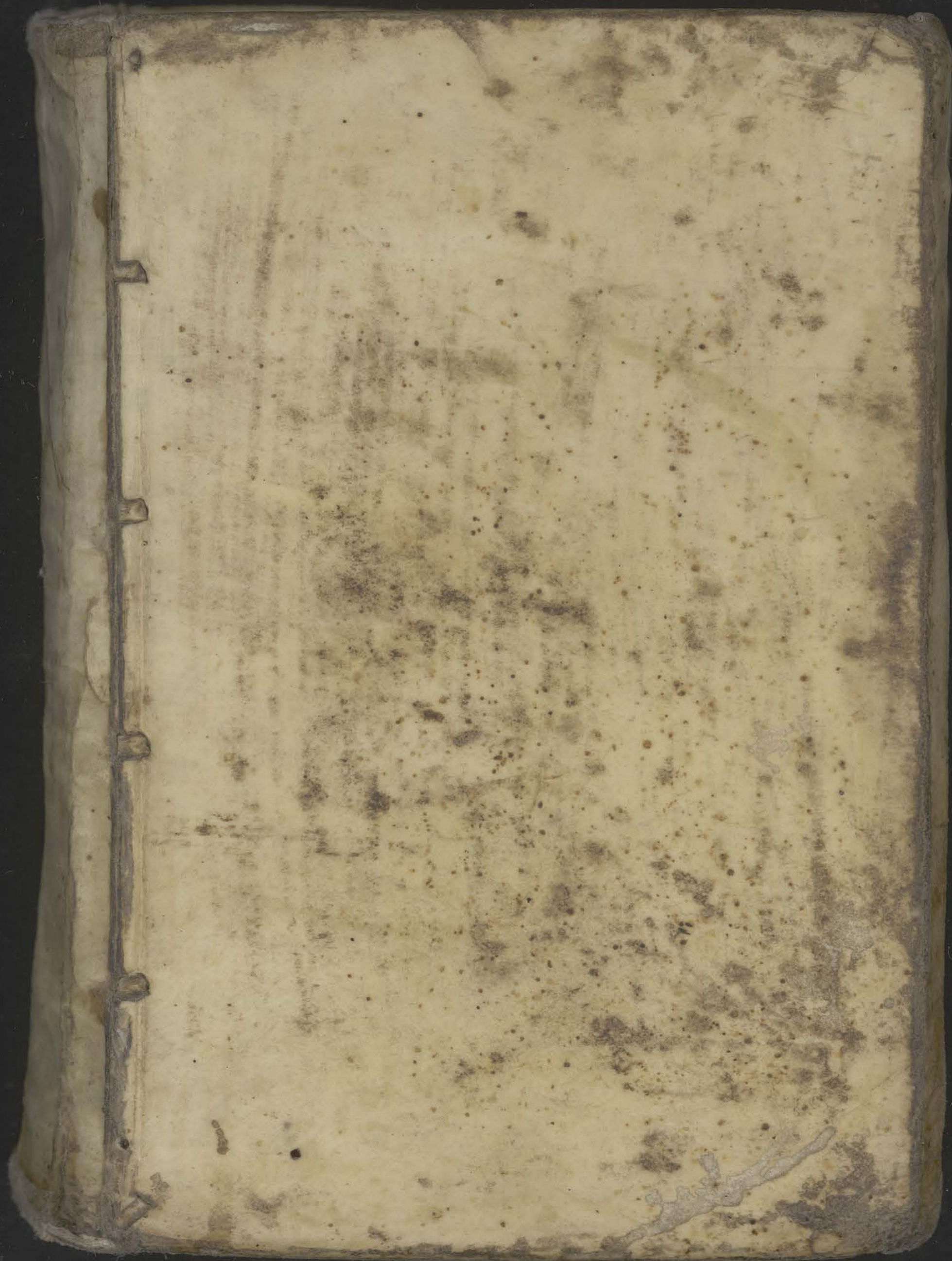

constat 2 Abre

Pontang

Hunc ego possideo summo cum jure libellum,
Si mihi sustuleris fur tibi nomen erit.

unc ego possideo

Da Deus ut fiam, Sapiens probus atq; beatus.
Hæc nisi tu dederis munera nemo dabit.

homo homo

[redacted]

O Homo si scires quantum doctrina valeret,
Nunquam dormires dieq; noctiq; studeres.

Mein gegrüsst in
der Höhe undt

MAGNIFICIS, AMPLISSIMIS, CLARISSIMIS ET PRUDENTISSIMIS VIRIS, DOMINIS

Coss. & cæteris Senatoribus Reipub. LIPSIENSIS Consultissimis, Dominis Patronis & Fautoribus suis omni observantiâ colendis.

S. D.

LATINAM Linguam, Magnifici, Amplissimi, Clarissimi & Prudentissimi VIRI, omnibus, qui operam Reipub. Christianæ utilem aliquando navare volunt, summè necessariam esse, nemo est, qui ambigit: Non tantùm ideo, quod à Romanis hæc ad nos propagata est, qui terrâ mariq; præclaras olim res gesserunt, totumque orbem terrarum non infeliciter prudentiâ suâ moderati sunt, quorum omnia minima & maxima digna sunt, quæ ab homine ingenuo cognoscantur, sed ideo etiam, quod & bonarũ artium studia & Philosophia non solùm illa naturalis:

 sed

ſed etiam cœleſtis, hoc eſt, omnium humanarum, divinarumq; rerum cognitio, per viros & eloquẽtiâ & ſapientiâ rerumq; Theologicarum ſcientiâ præcellẽtiſſimos, tradita, hac eadem lingua docentur. Et denique, quod quaſi commune quoddam vinculum eſt omnium Europæorum, quâ omnis converſatio, ſocietas & amicitia inter tot gentes, moribus & linguis & religione etiam differentes, continetur, cujus beneficio, qui eâ inſtructus eſt, ultrò citroque in tota Europa, ubicunque vult, commodiſſimè vivere, commeare, peregrinari & negociari poteſt. Quis igitur negare auſit, multum operæ ac ſtudii in ea diſcenda collocandum? Sed quâ ratione potiſſimùm hujus linguæ compotes fieri poſſumus? Olim apud Romanos pueri à matribus & nutricibus ſimul cum lacte latinam linguam etiam imbibebant, quam poſtea in converſationibus & colloquiis cum familia & æqualibus facilimè augebant; & puero hoc modo difficilè non erat, animi ſui

ſenſa,

ſenſa, quotieſcunque opus eſſet, purè verbis latinis efferre. Hodie planè alia ratio eſt, Nihil matres vel nutrices, vel familia & æquales puerulum in hac lingua diſcenda adjuvare poſſunt, tota ejus ratio pendet ab inſtitutione, quæ moleſtiſſimum primùm poſt legendi rationem exhibet laborem præceptionum Grammaticarum diſcendarum. Experiuntur id, qui in ſcholis laborant, quantis moleſtiis non ſolùm diſcipuli: Sed & Præceptores ipſi conflictentur, priuſquam pueri flexiones illas vocabulorum ex primis Grammaticæ elementis; & pauciſſimas præterea & maximè neceſſarias regulas, quæ & ad dignoſcendas ſingulorum vocabulorum proprietates, & ad conjungendarum vocum rationem maximè pertinent, addiſcant. Alter poſt accedit labor, qui tamen ferè cum primo conjungendus eſt, ut pueri etiam flexionum & præceptionum Grammaticarum uſum in Latina lingua cognoſcant. In qua re induſtria & indefeſſum ſtudium præceptoris requiritur,

qui ſingulorum vocabulorum ſignificationem in ſententia aliqua Autoris latini, quam Germanicè interpretatus eſt oſtendat, eandem in variis & diverſis exemplis explicet, & pueris ad locutiones inde ſimpliciſsimas & breviſsimas formandas præeat, tantũ ut numeri, caſus & genera etiam, ſi fieri poteſt, in nominibus; in verbis verò modi & tempora varientur. Hoc modo enim tenera illa ætas vocabula illa vernaculo ſermone reddita & ſæpius repetita, faciliùs retinet, & ad uſum transfert. Cæterùm cùm infinita ſit non ſolum rerum multitudo, ſed & ferè verborum exercitationes quotidianæ aſſumendæ ſunt, & puer, ſi ad quorundam vocabulorum latinorum intelligentiam pervenerit, & ad Grammaticas præceptiones aliquo modo verba connectere, ſententiamq; aliquam formare didicerit, ſtatim eò deducendus eſt, ut quædam, quæ facilima occurrunt, ex autoribus vernaculo ſermone reddere, & contrà, conceptam Germanicè hiſtoriolam vel fabulam vel ſententiam latinè

effari

effari diſcat. In utraque re induſtria præceptoris iterum requiritur, qui primùm, & quæ facilima ſunt, ex autoribus ſeligat, quæ Germanicê reddantur, & quæ ex vernacula lingua latina fieri debent, Germanicè ita concipiat, ut latiniſmum, ut ſic loquar, ſapiant, tàm ratione vocabulorum, quæ inflectuntur, quàm ratione conſtructionis, quâ ſententia conformatur, quo præmanſo quaſi pueri fruantur, donec, quæ auſteriora & concoctu difficiliora ipſis videntur, imbecilior eorum ſtomachus etiam aſſumere diſcat. Deinde ut diſcentibus non ſemper verba & modum rei faciendæ præeat: ſed interdum ipſos etiam jubeat, ſi quid didicerũt olim, aut legerunt, aut etiam ex ſuis libris haurire poſſunt, id proferre, eoque in latinè formanda ſententia uti: Inde enim apparebit, quantum diſcipuli profecerint, & an rectè intellexerint, quæ olim didiciſſe eos præceptor putavit. Hei quoties experitur hoc modo præceptor, ſe omnem operam ſuam fruſtrà ſumſiſſe, & pueros

nihil ferè eorum quæ multo labore & tædio olim inculcata fuerunt vel intellexisse, vel memoriâ proferre posse, sed occasio hinc datur ulterius explicandæ rei & usus demonstrandi. QUO FATA TRAHUNT, RETRAHUNTQ; SEQUAMUR, inquit ille Senior apud Maronem, ita præceptor, quò captus puerorum eum vocat, præstò sit, doceat, explicet, repetat, in memoriam revocet, admoneat, adhortetur, expostulet, increpet, minitetur, verberet etiam, si oscitantia aut negligentia major fuerit, quàm ferri possit, & nullo unquam labore frangatur. Hisce geminæ exercitationis modis, quodcunque ad discendum proponitur, omnium facilimè arripitur. Prior enim quicquid in mutis illis magistris, qui in latina lingua principes sunt, & qui ad imitandum proponuntur, excellit, ostendit: alter verò, quomodò ad idem exemplum simile quippiam efformari possit, plurimum conducit.

Si igitur jam pueri aliquid in latina lingua profecisse videbuntur, admonendi sunt,

di ſunt, ut etiam privatim haſce exercitationes proſequantur, & quouſque in utraque ratione ſuo Marte progredi poſſint, periculum faciant, ubi cum ſuum præceptorem non ſemper conſulere poſſint, mutorum illorum præceptorum, ſuorum ſcilicet libellorum operâ utantur, & ad primam quidem rationem, quâ latina in vernaculum ſermonem transferunt, ſatis videtur, ſi præter præceptiones Grammaticas libellum conſulant, in quo vocabulorum latinorum ſignificatio, non ſolùm propria, ſed & figurata, germanicè explicatur; quo freti, ſignificationes illas cognoſcant & comparatione factâ juxta regulas Grammaticas ex propoſito loco ſenſum eruant. In altera verò ratione geminus ferè requiritur labor. Neſciunt enim plerumque pueri, quibus latinis vocabulis Germanica reddi debeant, ideo anxiè id in ſuis libellis, ut ſunt: Sylva vocabulorum, Phraſes Manutii, Supellex Ulneri, & hujuſmodi aliis, quocunque ſanè nomine appellentur, perſcrutari ſolent. Sed cum

hujusmodi libris ad unum aliquod Germanicum plura ferè addita sint latina vocabula, quæ quidem eandem rem exprimunt, at non simpliciter, sed ferè adhibitâ certâ ratione, & verò pueri eorum dijudicandorum adhuc minimè capaces sint: necessariò, si operâ magistri sui destituantûr, ad priorem illum libellum recurrunt, & quodnam ex inventis latinis maximè proposito vocabulo Germanico accommodatissimum sit, disquirunt. Tædiosa quidem aliquo modo hæc ratio est, & difficilis juventuti, sed admodum fructuosa. Nihil enim magis humanis mentibus insidet, quàm quod hujusmodi quodam labore cognoscitur & dijudicatur. Si præterea ad hasce exercitationes Styli quotidianus etiam usus latini sermonis cum æqualibus accesserit, quantum arbitror facilimè ad latinæ linguæ cognitionem aliquo modo pervenitur, quæ postea diligenti bonorum autorum lectione & imitatione perficitur, de quâ re alibi. Porrò quod ad illos libel-

libellos attinet, in quibus latina vocabula recenſentur & explicantur, extantij diverſi nomine Calepini, Lexicorum item, & Theſaurorum, &c. Alterius verò generis plures quidem ſunt, ſed breves ferè, qui Germanica ſub paucis & certis titulis latinè explicant, in quibus omnibus alius atq; alius diverſam ab alia plerumque ſecutus eſt methodum.

Ego cùm de locis communibus inſtituendis olim à præceptoribus meis rationem accepiſſem, quam contendebant utiliſſimam eſſe ad rerum in vita humana uſum habentium cognitionem, ut & eſt, contuli eandem ad linguam latinam cognoſcendam, & ſecutus eandem rationem in digerendis locis, nō tantùm nomina ſimplicia, ut in Nomenclatoribus ſolet: ſed & conjuncta, quæ phraſium nomine indigitari ſolent, collegi. Multo labore conſtitit mihi hæc opera, fateor; ſed utiliſsimam fore ſpero diſcentibus, cùm non ſolùm ſimplicia vocabula, ſed etiam,

quæ-

quæcunque ferè de eadem re commodè dici poſſunt, latinè explicata eodem in loco exhibeat, id quod non tantùm ad copiam latinitatis, ſed & ad rerum etiam dilatandarum rationem plurimum conducere videtur, de quibus omnib9 ſpero dextrè judicabunt tùm alii, tùm inprimis, qui in ſcholis laborant, & qui aliàs meâ operâ hac uti velint.

Hunc meum laborem publici juris jam facio, & vobis, Magnifici, Ampliſſimi, Clariſſimi & Prudentiſſimi Viri, Dominis & Promotoribus meis colendis dedico, tùm quod ſub veſtro patrocinio alibi quidem affectus, hoc verò in loco tandem confectus & abſolutus eſt: tùm ut oſtendam me omnia, quæ ad informandam juventutem hujus loci faciunt, & à me proficiſci poſſunt, ſedulò curare, hoc enim & veſtra in me merita efflagitant, & gratus animus tot beneficiis excitatus; nunquam recuſat. Magnoperè igitur à veſtra Magn. Amplit. & Prudentia peto & contendo,

ut benevolo vultu hanc meam operam ſuſcipiatis, boni conſulatis, meque favore & benevolentiâ veſtrâ ulterius etiam proſequamini. Valete quàm felicisſimè. Lipſiæ.

V. M. Ampl. & Prud.

D.

SETHUS CALVISIUS.

SETHO CALVISIO VIRO LITERATISS. ET OPTIMO.

Salutem.

PErlegi Theſaurum tuum, magnâ ex parte, CALVISI doctiſſime, quem miſiſti ad me diebus ſuperioribus. Placet labor iſte, non ſolùm quia novus in hoc genere, ſed etiam quia ad juvandos & promovendos ſtudioſorum adoleſcentum in ſcribendo conatus, meo judicio, apprimè accommodatus. Extant quidem in eo genere diverſorum autorum libelli, non inutiles ad dicendi ſcribendiq́; exercitationem, ſed qui eum ſecutus ſit ordinem, quem Tu adhibuiſti in hoc opere, in latina quidem lingua hactenus obſervavi neminẽ. Neglectâ enim literarum ſerie, juxta Naturæ ordinem dipoſuiſti vocabula, & ſic congeſſiſti in unum locum, quæcunque inter ſe cognationem quandam habent, & ſignificatione conveniunt: tàm in dictionibus ſingulis, quàm conjunctis ſeu phraſibus. Quæ ratio τάξεως ſive diſpoſitionis vel hoc nomine magis probanda eſt, quam illa vulgata Alphabeti ſeries, quod nihil videatur in ſcribendo commodius eſſe poſſe, aut ad laborem minuendum opportunius, quàm ejuſmodi varietatem orationis atq; copiam ſimul oculis habere

bere expoſitam, & ex unius inveſtigatione verbi, ad cætera, quæ ſunt ejuſdem generis, eadem opera, pervenire omnia.

Oſtendit hanc commoditatem ordinis utilitatemq́; eximiam ante alios JOH. STURMIUS, ut erat acerrimi vir judicii, & inprimis in eloquẽtiæ ſtudio inſignis artifex, qui latinæ linguæ reſolvendæ rationem omnem ad quatuor hæc primaria rerum totius Univerſitatis capita revocavit, nimirum ad Divina, Naturalia, Artificialia & Humana, quæ Græcis ſunt τὰ θεῖα, φυσικὰ, τεχνικὰ καὶ ἀνθρώπινα. Nihil enim in monimentis ſcriptorum omnium inveniri poteſt, quod non ad horum locorum aliquem reduci poſſit: Ad locum, inquam, Divinitatis, aut Naturæ, aut Artis & Scientiæ, aut Humanitatis. Et hoc ordine JOHAN. BENZIUS Argentinenſis Academ. Profeſſor, annis ſuperioribus, Theſaurum elocutionis Oratoriæ, in lingua potiſſimum Græca, ex opt. Autorum reſolutione, feliciter abſolvit: Niſi quod ſeriem iſtorum locorum, prout inſtitutum ipſius efflagitare videbatur, nonnihil immutavit. Atque utinam ſtudioſa juventus ipſa maturè ad ejuſmodi locos communes ſeſe aſſuefaceret, & hæc quaſi θησαυροφυλάκια in bonorum autorum lectione deſignaret, quorum certè uſus tam ad σύνεσιν quàm ἑρμηνευτικὴν δύναμιν; omnium ſapientum teſtimonio, apprimè neceſſarius eſt. Hoc autem opere tuo, Vir doctiſſime, utrumque præſtitiſti: Tyronibus operam navâſti egregiam, quibus

bus copiam verborum & phrasium latinarum selectissimam in omni rerum genere suppeditas, & simul iisdem, imò & aliis, tàm scientiæ liberalis, quàm eloquentiæ studiosis, viam in hoc genere monstrâsti regiam, quam ingredi & ipsi deinceps, in lectione optimorum utriusque linguæ autorum, cum magno fructu poterunt. Nec dubito, viros bonos & doctos, qui juventutem ingenuã erudiunt in scholis, animis gratis hunc laborem tuum amplexuros esse atque autores fore discipulis suis & hortatores, ut Thesaurum hunc literarum ad utiles in dicendo scribendoq́; progressus, sedulò diligenterq́; evolvant & legant.

Tu (quod facis magnâ cum laude) perge in his & aliis utilissimis laboribus tuis, & si præmia alia defuerint ἰσόῤῥοπα, istud certè Epicharmeum expecta ab ætate postera:

---------- -------- Πολλὰ δὲ - - - - - - - -
ποτ]ὰν ζωὰν τοῖς σ' αυσὶν ἐιπε χρήσιμα,
μεγάλα χάρις αὐτῷ.

Benè V. ex Phrontisterio ad D. Nicolai, Calend. Septemb. ANNO 1610.

Joh. Fridericus Linguæ utriusq; & Histor. Profess.

THE-

THESAVRVS
LATINI SERMONIS,
EX OPTIMIS QUIBUS-QUE LATINITATIS AUTORIBUS CONGESTUS, ET IN LOCOS communes, secundùm naturalem rerum seriem digestus.

DE DEO. 1

Gott.

DEus, Divinũ numen, Deus triun⁹, præpotens Deus, æternus, sempiternus, immortalis, optimus, maximus, omnium rerum auctor, creator, moderator. Sum̃us hujus universitatis Effector, cœlestis & æterna mẽs, mens omnia sentiens, movens.

Allmächtiger Gott.

Omnipotens, Præpotens, infinitâ potentiâ Deus, â Dei voluntate, nutu, imperio omnia pendent, Dei potestas complectitur omnia, in Dei potestate sunt omnia, Deo parent omnia.

Vnsterblicher Gott.

Deus immortalis, mens segregata ab omni concretione mortali.

Gott ist ein Hertzenkündiger.

Deus omnes omnium intimos sensus videt, abditos sensus perspicit.

Gottheit.

Divinitas, Deitas.

Dreyfaltigkeit.

Trinitas, Trinunitas, unitas in Trinitate perfecta.

Gott der Vater.

Deus pater, genitor, creator, procreator, fabricator, effector, parens omnium rerum.

Gott der Sohn.

Filius Dei, Mediator Christus, Liberator, Salvator, Messias, Im̃anuel, Verbum, filius hominis, Primogenitus Dei filius, genitus ex Deo filius.

Christus hat menschliche Natur an sich genommen.

Christus assumsit, induit humanam naturam, carnem hominis, conceptus est in utero virginis, natus est, missus est, descendit in terram.

Christus reiniget vns von Sünden.

Christus mundat, emundat, purgat nos â peccatis, liberat, redimit â peccati jugo, expiat, tollit,

tollit, aufert, delet, abolet peccatum.

Christus fähret gen Himmel.

Christus ascendit in cœlum, ad Deum Patrem, penetrat ad cœlum, penetrat in cœlum, recipitur in cœlum.

Christus ist allenthalben.

Christus ubiq; locorum est, nusquam non est, cœlum & terram implet, regnat ubique,

Gott der Heilige Geist.

Spiritus sanctus, summi Dei Spiritus, Paracletus.

Einen zum Gott machen.

Dare, tribuere alicui divinitatem, referre aliquem inter Deos,

Ich halte/ich achte jhn für einen Gott.

Ipse tenet apud me numen & vim Deorum.

Er achtet sich selbst vor einē Gott.

Affectat divinitatem, mentitur divinitatem.

Der jüngste Tag/das jüngste Gericht.

Dies novissimus, extremus, judicium extremum, Censorius ille dies.

Das ewige Leben / die ewige Seligkeit.

Vita æterna, sedes beatorum, Paradisus, Beatitudo æterna, perpetua felicitas, confecta & absolutè beata vita, sedes in quibus puri â scelerum contagione animi post obitum versantur.

Er ist selig.

Fruitur ævo sempiterno, cœlo, est in felicitate sempiterna, consecutus est felicitatem perpetuam, cœlo receptus est, in cœlum receptus, cum Deo jungitur, subvolavit in cœlestem locum, translatus est in cœlum, ex hominum genere pervenit ad Deum, assecutus, adeptus, consecutus est im̃ortalitatem, immortalitas ipsi data est, datur ipsi ascensus in cœlum, habet ascensum in cœlum, Locus ejus est in cœlo ubi beati ævo sempiterno fruuntur.

Selig machen/das ewige Leben geben.

Beare, felicem vel beatum reddere, facere, perducere aliquem ad vitam beatam, afferre, dare, tribuere alicui vitam æternam.

Die Helle /Abgrund der Helle.

Infernus, inferna, inferna sedes, inferi, orcus, tartara, gehenna, barathrum, abyssus, locus damnatorum, cruciatuum tormentorum, claustra tartarei barathri, tenebricosum mali Dæmonis ergastulum.

Der ewige Todt.

Mors æterna, perennis mors in æternum sustinenda, mors in omnem æternitatē perferenda.

De Providentia.

Gottes Versehung/Gottes Schickung.

Providentia, solertia divinæ providentię, moderatrix humanarum rerum providentia, fatū anceps, via fatorū, necessitas fatalis,

talis, Cauſæ æternæ. Epith. Occuli tū, miſerum, grave, funeſtū, anile fatum, plenum ſuperſtitionis fati nomen: ſempiterni, fatalis, & im̄utabilis ordinis continuatio, ſeries cauſarum ſempiterna.

Es geſchicht aus Gottes Schickung.

Omnia continentur, gubernantur, accidunt, fiunt, eveniunt fato, divino cōſilio, fati hoc eſt, ſic fatum habet.

Es widerfähret einem jeglichen was jhm beſchehret iſt.

Unumquemq; manet, circūſtat ſuum fatum, unicuique impendet ſuum fatum, fataliter huic datum eſt hoc.

Gott regieret vber alles.

Deus adminiſtrat mundum, regit, gubernat naturam, moderatur cœlum & terram, præſidet orbi, animadvertit omnia, meminit, prævidet, curat, procurat humana, ſive res humanas, Deus intereſt rebus humanis.

Wēns Gottes Wille iſt.

Si Deo placuerit, volente, juvante, favente, aſpirante, annuente Deo, ſi Deus voluerit, ſi cœptis annuerit, ſi ita Deo viſum fuerit.

De Fortuna.

Glück/ Fall/ Zufall.

Fortuna, fors, ſors, caſus, evētus, eventa.

Gut Glück/ Wolfarht.

Fortuna bona, melior, optima, proſpera, ſumma, ampliſſima, magna, excellens, præſtans, præcipua, ſingularis, eximia, egregia, optabilis, apta, integra, incolumis, florentiſſima, divina, præclarus, glorioſus caſus, abundantia fortunæ.

Unglück.

Fortuna adverſa, infeſta, afflicta, durior, indigniſſima, gravis, gravior, graviſſima, funditus everſa, perdita, dura, durior, crudelis, infirma, inclinata ſpoliata, luctuoſiſſima: acerbiſſimus, graviſſimus, miſerabilis, calamitoſus, peſſimus, funeſtus, triſtis, horribilis caſus: mala, incom̄oda fortunæ: Vis impetus, injuria, vitium fortunæ: caſus adverſi tela, tormēta, vulnera, fulmina, incendiū, hyems fortunę.

Unbeſtändig Glück.

Vaga volubiliſq; fortuna, inſtabilis, anceps, volucris, dubia, fragilis, fluxa fortuna: varietas, viciſſitudo, rota, levitas, inſtabilitas, inconſtantia fortunæ: caſus varii & incerti, ancipites, incertus ſtatus fortunæ, ludibria fortunę, fluctus rerum humanarum, varii rerum eventus qui â fortuna pendent.

Zimlich/ mittelmeſſig Glück.

Æquabilis, mediocris fortuna, varia fortuna, communis, mediocris caſus.

Ich hab ein ſonderlich Glück.

Præcipua, propria minimè communis eſt mea fortuna, ſingulari ſum fato, longè alia conditione ſum ac cæteri.

Es trägt sich zu / es widerfähret / geschicht / es begibt sich / es kömpt zu handen.

Accidit, persæpe accidit, evenit, usu venit, usu evenit, obtingit, contingit, fit, casu fit, casus incidit, rarò, perrarò accidit.

Ohngefehr geschehen.

Fortè, fortè fortuna, fortuito, casu accidere.

Vnversehens / vngefehrlich / vnvermeynet / vnverwandter Sach / ohn alle meine Gedancken / anders denn ich vermeynet.

præter opinionem, spem, cogitationem, voluntatem, optatum meum, contra opinionem, spem, contrà acratus fui, improviso, de improviso, ex improviso, celeriùs opinione, cum minimè expectarem, fortè fortuna.

Es stehet auffm Glück / das Glück regieret allhier / wie das Glück wil.

Situm, positum, constitutum hoc est in fortuna. Dominatur, multum, plurimum valet, potest, magnam vim habet fortuna vel casus in hac re. Regitur, administratur, gubernatur hæc res casu vel fortunâ.

Auff das Glück wagen / setzen / hoffen.

Experiri, tentare fortunam, periculum facere fortunæ, committere aliquid potestati fortunæ, committere aliquid fortunæ, Confidere, fidem habere, credere fortunæ, à fortuna pendere, nimium sibi de fortuna polliceri: collocare, ponere aliquid in fortuna, multum ponere in fortuna, spem & rationes sitas ac locatas habere in fortuna.

Dem Glück zuwider etwas thun.

Belligerare cum fortuna, dimicare cum casu, repugnare, resistere fortunæ.

Ich habe kein Glück.

Fortuna mihi non suffragatur; deest, adversatur, obstat adversa, infesta est, noverca est mihi fortuna.

Ich habs durchs Glück erlanget / ich habs dem Glück zudancken.

Comite, duce fortunâ, vel casu hoc consecutus sum, fortuna dedit, largita est, elargita est hoc mihi, prę sidio, beneficio, donis, ornamentis fortunæ hoc factū est.

Ich befürchte das Glück möchte vmbschlagen / das Glück möchte sich wenden / endern / vmbkehren.

Metuo fortunam, timeo, reformido casus adversos, pertimesco, extimesco rotam fortunæ, eventus, ancipites fortunæ casus, &c.

Das Glück ist mir zuwider / das hindert mich.

Fortuna non respondet meis optatis, non consentit cum animo meo, dissentit ab animo meo, plurimum adversi mihi objicit,

objicit, Fortuna undiquaq; repugnat, reſiſtit, obſiſtit, adverſatur, ſeſe opponit, ſuam vim objicit, impedimenta injicit, occurrit, obviam it conatibus meis.

De Mundo.

Die Welt.

Mundus, univerſitas univerſum, natura rerum, orbis terrarum, univerſus orbis, rerum univerſitas, univerſum mundi theatrum.

Die ſchöne/ herꝛliche/ luſtige Welt.

Pulcher, pulchrior, pulcherrimus, ornatiſſimus, aptus, aptiſſimus, perfectus, abſolutus, abſolutiſſimus, varietate diſtinctus mundus. Nihil pulchrius, ornatius mundo.

Die weite groſſe Welt.

Omnes terrarum oræ, omnes univerſi orbis partes, omnis, totus, vaſtus, ſpacioſus orbis, mundus, immenſa orbis fabrica.

Alles was in der Welt iſt.

Quicquid continet, complectitur, comprehendit mundus, quæ mundi ambitu continentur, omnia, cuncta, univerſa, quælibet, quæcunque, univerſus mundi complexus.

Für der Welt Anfang.

Ante mundum conditum, ante conſtitutionem, fabricationem mundi, ſive, orbis terrarum; Antequam hic mundus conderetur.

GOTT hat die Welt erſchaffen.

Mundus procreatus, conſtitutus, conditus, factus, effectus, conſtructus, ædificatus, fabricatus, figuratus eſt à Deo, Deus eſt pater, parens, procreator, effector, opifex, ædificator, artifex, architectus mundi, Deus cuncta creavit, mundum condidit, architectatus, fabricatus eſt, ex nihilo excitavit, formavit, finxit, conformavit, procreavit, compoſuit, figuravit, conflavit mundum.

Gott hat die Menſchen alſo erſchaffen.

Deus aptos fecit, ita fabricatus eſt homines, Deus hominibus hoc conceſſit, largitus eſt.

Die Welt wird vergehen.

Mundus diſſolvetur, deflagrabit, interibit, concidet.

De Natura.

Natur/ Natura.

Gute Natur.

Optima, preſtans, præſtantiſſima, excellens, eximia, perfecta, & ad ſummum perducta natura: benignitas, bonitas naturæ.

Starcke Natur.

Permagna, incredibilis, admiranda vis naturæ.

Schwache gebrechliche Natur.

Imbecilla, fragilis natura, fragilitas, vitia naturæ.

Kluge Natur.

Provida, ſolers, artificioſa natura.

Die Natur wircket dieses / bringet dieses zu wege.

Natura creat, constituit, gignit, format, conformat, ingenerat, parit, movet, machinatur, facit, efficit, perficit, fingit, fabricatur, coagmẽtat, conglutinat, inchoat, moderatur, largitur, donat, parat, concedit, juvat, ad juvat, conciliat has res. Hæc res oritur, exoritur, ducitur, proficiscitur, regitur, gubernatur, administratur â natura.

Die Natur wils also haben / es ist natürlich / es ist von Natur also / es ist von Natur eingebildet / angebohren / eingepflantzet / ins Hertz geschrieben.

Lex, norma, regula, ordo, prescriptio naturæ est. Naturale, nativum, naturâ comparatum est. Aptum, conveniens, accommodatum hoc est naturæ, secũdum naturam fit, est ingeneratum, ingenitum, infixum, insitum, positum est in natura, in ipsa natura infixum est. Natura ita se habet, ita facti, instituti naturâ summus. Natura vult, desiderat, appetit, expedit, postulat, exigit, præscribit, ingenerat, sancit hoc, impressit, insculpsit, inservit, infixit hoc in animis. Natus est ad rem agendam, ex propositione naturæ fit, plus naturæ in hoc est, natura nobis indidit, natura informavit & impressit quasdam virtutũ notiones in animis.

Ich bin von Natur darzu geneigt / Ich hab von Natur Lust dazu.

Proclivis, propensus, compositus, paratus, factus, idoneus, aptus sum ad hoc naturâ. Impellor, cogor, deducor, perducor naturâ. Duce, ducente, adhortãte, magistrâ naturâ hoc facio, munere naturæ ita factus sum, mea natura ita fert.

Der Natur folgen / leben wie die Natur wil.

Obsequi, obedire, parere, servire, indulgere naturæ. Sequi, explere naturam, sequi naturæ propensionem, semina naturæ.

Es ist wider die Natur.

Præter, contra naturam est, fit. Natura repugnat, adversatur, reclamat, reclamitat, respuit, inimicum est naturæ, natura abhorret ab hac re.

Wider die Natur thun / der Natur widerstreben.

Repugnare, adversari, obsistere naturæ, Contendere contra naturam, expellere naturam.

Die Natur vberwinden.

Impedimenta naturæ vincere, superare.

Dieses kompt aus der Natur.

Naturæ munere hoc cõtingit, proficiscitur, contingit, manat â natura, cõceditur naturæ privilegio, debetur hoc naturæ, naturale donum est.

De Spiritibus.

Geist.

Spiritus, Dæmon, Dæmoniũ, Genius, mentes ab omni contagione materiæ separatæ.

Subtile/vnſichtbare Geiſter.

Spiritus tenues, incomprehenſibiles, vagi ab omni ſocietate corporis ſecreti.

Verſchwinden.

Evaneſcere, abire in auras, evaneſcere in auras, nuſquam apparere, abire, diſcedere, abſcedere à conſpectu.

Engel.

Angelus, ſpiritus cœleſtis, æthereus, Genius ſanctus, puriſſimus cœleſtium mentiũ cœtus, puriſſimæ mentes ab omni cõtagione materiæ ſeparatæ, Angeli non maculati, cœleſtis dignitatis, throni, poteſtates, Cherubim & Seraphim.

Ertzengel/ Archangelus.

Der Teuffel.

Diabolus, Dæmon, Cacodæmon, Genius malus, Satanas, Dæmonium, adverſarius Dei, pravus, ſubdolus, injuſtus, impurus, perditiſſimus, nequiſſimus ſpiritus, hoſtis humani generis, Coluber antiquus.

Teuffeliſch/ Diabolicus.

Beſeſſen vom Teuffel.

Obſeſſus, agitatus, exagitatus â Diabolo, à Dæmonio, Dæmoniac⁹.

Teuffel außtreiben.

Fugere, ejicere, expellere Dęmones, Chriſtus domitos & ſubactos coëgit cedere.

Die Seele.

Anima, animus humanus, animus corporeis vinculis exutus & liber, imortalis, ſimplex & cœleſtis animus, mentes â terreſtri labe ſejunctæ.

Die Seel iſt vnſterblich.

Anima non interit, diſſipatur, extinguitur, diſſolvitur cũ corpore. Animus eſt æternus, ſempiternus, immortalis, ſubvolat in cœlum.

Die Seel iſt im Leib.

Anima vel animus eſt, ineſt in corpore, fuſa eſt in corpus, corporis vinculis hebetatur.

Verſtorbene Seelen.

Manes, animus corporeis vinculis exſolutus.

Götter/Heiligen/ Superi, ſancti, cœlicolæ, Divi, cœlites, indigetes, Dii patrii, tutelares, penates, Lares. Dii majorum gentiũ, Dii minorum gentium.

Helliſche Götter.

Furiæ infernales, Eumenides.

Geſpenſt/ Schreckgeiſter/ Poltergeiſter.

Spectrum, terriculamentum, Lamiæ, Striges, illuſiones diaboli, phantaſmata, Lemures.

Wunderthier.

Monſtrum, portentum.

Wunderzeichen.

Miracula, ſigna, opera admiranda, facta ſtupenda, inaudita, res mira, miraculoſa.

Wunderzeichen thun.

Edere, patrare, exhibere ſigna, miracula, &c.

De Cœlo.

Himmel.

Cœlum, cœli, univerſi cœli complexus, æther, nobiliſſima & puriſſima pars ætheris, puriſ-

ſima regio, partes cœli, ætherea mũdi regio, pars. Tractus ætheris, ornatus cœli admirabilis; diſtinctum, ornatum, exornatum ſtellis cœlum, extremum & ultimum mundi, patens & apertum, ſummum cœlum, locus æthereus.

Des Hiñels Circkel / Kreiß / Kugel.

Orbis, globus, Sphæra, circul⁹, cœleſtes orbes, globi, Sphęræ.

Ein Theil des Himmels.

Plaga, regio, ora, clima, Cardo, zona cœli.

Des Hiñels Lauff gehet herumb.

Cœlum movetur, torquetur, vertitur, convertitur, verſatur in orbem.

Auff gen Himmel ſehen.

Intueri, videre, ſuſpicere, cõtemplari, aſpectare cœlum, aſpicere, ſuſpicere, ſpectare cœlum, oculos tollere vel intendere ad cœlum.

De Stellis.

Stern.

Stella, Stellæ fixæ, inerrantes.

Geſtirn / Sidus, aſtrum.

Himliſch Zeichẽ / Signum, imago.

Heller Stern.

Clariſſima, illuſtris, pellucida ſtella, flammæ ſiderum.

Dunckel Stern.

Obſcurior, caliginoſa, nebuloſa ſtella.

Morgenſtern.

Lucifer, Phoſphorus, Venus.

Abendſtern.

Heſperus, Veſperugo, Venus.

Menge der Sternen.

Maxima multitudo ſtellarum, innumerabilia ſidera, frequentes ſtellæ.

Schöne Stern.

Admirabilis ordo, conſtantia, pulchritudo ſtellarum, ſignorum, ſiderum, aureæ ſtellæ.

Planeten.

Planetæ, ſtellæ erraticæ, errantes, vagæ, ut ſunt, Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna.

Die Planeten haben jhren Lauff / Fortgang.

Planetæ conficiunt, obſervãt, luſtrant, permetiuntur, peragrant ſuum circulum, curſum, orbes circumeunt, ſunt directi.

Der Planeten Stillſtand.

Inſtitio, ſtatio Planetarum, Planeta eſt ſtationarius.

Der Planeten Vmbwendung / Epyciclus, Anfractus.

Der Planeten Krebsgang.

Retrogradatio, abſceſſus, receſſus planetarum, Planeta eſt retrograd⁹, regreditur, recedit.

Man ſihet den Planeten wiederumb.

Planeta apparet, aperitur, iterum oſtentat ſe, emergit ex radiis ſolaribus, Liber à radiis ſolaribus, oritur heliacè.

Der Planet wird wegen der Sonnenglantz nicht geſehen.

Planeta occultatur radiis ſolaribus, occidit heliacè, ſub radiis eſt, combuſtus eſt.

De Sole.

Die Sonne.

Sol,

Sol, Phœbus, Titan.

Der Sonnen Glantz/die liechte helle Sonne.

Splendor, fulgur, pulchritudo, lux clariſſima, candor radii, ſolis nitidus, aureus Sol.

Der Sonnen Hitze.

Calor, ardor Solis, æſtus, ardor Solis nimius, vehemens, igneus, temperatus.

Die Sonne ſcheinet.

Sol lucet, ſplendet, luſtrat, colluſtrat luce mundum, terras, cõmunicat lumẽ ſuũ hominibus.

Der Sonnen Lauff.

Curriculum, circuitus, circũvectio, curſus Solis, Sol orbem ſuum conficit, peragrat, movetur, fertur, circumvolvitur.

Untergang der Sonnen.

Occaſus Solis, occubitus Solis, Sol occidit, abit, abdit ſe, recedit.

Von der Sonnen ſchwartz/ oder verbrandt werden.

Colorari à Sole, Solis ardor infuſcat faciem ambulantium in Sole, ex Sole nigredinẽ ducere.

De Luna.

Der Mond.

Novilunium, Luna nova, interlunium, conjunctio Solis & Lunæ, naſcens Luna, radiis Solis accenſa Luna.

Erſte Viertel/Zunehmung des Monden.

Luna falcata, creſcens, accreſcens, accretio luminis Lunæ.

Vollmond.

Plenilunium, Luna plena, oppoſitio Solis & Lunæ.

Letzte Viertel/Abnehmung des Monden.

Gibboſa luna, decreſcens luna, diminutio Lunæ.

Der Mond hat ſeinen Schein von der Sonnen.

Luna accenditur, incenditur, lucem accipit à Sole, colluſtratur, illuminatur, lucet Solis lumine.

Finſternis.

Ecclipſis, defectio, defectus, obſcuratio Solis vel Lunæ, Sol vel Luna deficit, obſcuratur, Sol hominibus deficere & extingui videtur.

Influentz/ die Sternen haben jhre Wirckung in den Creaturen.

Corpora cœleſtia efficientiam ſuam declarant in inferiora hæc, Vires ſuas in inferiora hęc exercent, ingeneratum hoc eſt aſtris, commovetur tempeſtas hoc vel illo ſigno oriente.

Element.

Elementum, quatuor elemẽta, initia, principia naturę, rerũ.

Aus den Elementen wird alles gemacht.

Ex quatuor naturis conſtant, efficiuntur, cõcreſcunt, naſcuntur, ſunt, concreta ſunt omnia. Particulæ quædã elementorum ad compoſitionem & coagmẽtationem quaſi cæterorum corporum aſſidue permiſcentur & temperantur. Partes elementorum copulantur & coaleſcunt ad alia corpora quævis progignenda & conſtituenda.

De Igne.

Fewer/ Ignis, Igniculus, flam̃a.
Fewerzeug/ Igniarium.
Fewereisen/ Chalybs.
Fewerstein/ Pyrites, Silex.
Fewerhacke / Hama.
Schwefel / Sulphuratum, fasciculus sulphuratorum.
Zunder/ Fomes, ardentissima & siccissima materia.
Der Zunder fänget / Fomes concipit ignem.

Fewer auffschlagen.

Conflictu lapidum ignem elicere, tritu lapidum ignem elicere, excudere, elicere ignem, flammam ex silice, ignem procudere, excitare.

Fewer machẽ/ schüren / auffblasen/ anlegen/ Fewer anzünden.

Extruere, parare, facere ignẽ, excitare focum, concitare flammam, accendere, excitare ignẽ folle, flatu, flabello. Susternere, substruere ligna. Facere ut foculus luceat.

Das Fewer glimmet.

Ignis gliscit, ignis erumpit.

Ins Fewer werffen.

Mittere, conjicere, injicere, immittere, projicere, ponere, abjicere in ignem, flammam; committere, dare, tradere igni, flammæ, Vulcano dicare.

Das Fewer hält sich/ Ignis alitur.

Das Fewer leschet sich.

Ignis pastu indiget.

Das Fewer verzehrt alles.

Ignis consumit omnia, depascit & absumit suppositam materiã.

Helleuchtend Fewer.

Splendidissimus & aspectu pulcherrimus ignis, candor ignis, focus luculentus.

Lose Fewer/ das nicht brennen wil.

Languidus ignis, facilis delectu, refrigeratu.

Hitze / Wärme.

Ardor, fervor, æstus.

Fewrig/ hitzig/ angezündt.

Igneus, ignitus, fervidus, fervens, æstuosus, æstuans, ferventissima res, ardens, calidus, inflammatus, flammatus, incensus, accensus, succensus.

Gesenget/ sengen.

Ambustus, semiustulatus, adustus, amburere, adurere.

Verbrandt.

Combustus, exustus, crematus, conflagratus, deflagratus.

Das Fewer wieder brennend machen/ Ignem reficere.

Das Fewer hitzet / wärmet.

Ignis impertit reliquis calorem, calefacit, urit.

Ich wärme mich am Fewer.

Accedo ad ignem, calefacio, pando me ad ignem.

Ich werde warm.

Calesco, caleo, inflammor & incitor calore, incalesco.

Das Wasser wird vom Fewer warm.

Subditis ignibus aquæ effervescunt, Ignis calorem impertit aquæ, calefacit aquam.

Glüend werden/ Ignescere.

Verschmeltzen/ Liquari ardore.

Brunst/ Fewer.

Incen-

Incendium, incensio, exustio, deflagratio.

Ein Mordbrenner/ Incendiarius.

Es entstehet eine Brunst / es gehet ein Fewer auff.

Oritur, exoritur incendium, flamma, accidit exustio, extitit flamma, excitatum est incendium, vehemens ignis est accensus, summi periculi flamma exorta est.

Mit Fewer dräwen.

Minitari, minari urbi deflagrationem, ignem, flammam.

Einem sein Haus anstecken / anzünden.

Subjicere, admovere ignem domui alicujus, facere incendium, incendere, accendere, succendere, inflammare ædes, ignē injicere, inferre domibus ignē, excitare, inferre faces tectis, excitare incendium.

Das Haus brennet/verbrennet.

Domus ardet, uritur, flagrat, conflagrat, deflagrat. Uritur flāma, cōflagrat, perit incēdio, ardore non fortuito, sed incendio ardet.

Etwas verbrennen/in die Asche legen.

Cremare aliquid igne, comburere, concremare, absumere, Delere omnia flammis, pervertere incendio, vastare, consumere incendio, vertere, redigere in cineres, ignis depascit & absumis omnia.

Das Fewer leschen/ tilgen.

Incendium aquâ vel ruinâ restinguere. Extinguere, reprimere, depellere flammam, succurrere, opem ferre incendiis, subvenire in flamma & incendio, liberare domum ab incensione, incendio, flammâ; Eripere domum ex flam̄a, vis flammæ extinguitur aquæ multitudine.

Fewereimer/ Situlæ incendiariç.

Fewerhacken/ Hamæ.

Fewersprützen / Siphones incendiarii.

Ein abgebrandt Haus wieder auffbawen.

Ædes ab incendio resuscitare.

De Fumo.

Rauch/ Fumus.

Ruß/ Fuligo.

Fewermawer/Schorstein/Fumarium, fumale, caminus, Capnodochium.

Schorsteinfeger/ repurgator, fumarius.

Rauchen/ fumare, fumigare.

Räucherig/ fumosus.

Räuchern.

Suffumigare, fumigare, ad fumum siccare, exsiccare.

Der Rauch beist mich.

Excrucior fumo, fumus infestat oculos, &c.

Kole/ Carbo, carbunculus.

Glüende Kole / Pruna, candens carbo, carbo vivus.

Köler/ Carbonarius.

Kolenhütte/ Carbonarium.

Steinkolen / Carbones bituminosi.

Meiler / acervus carbonum cumulatus.

Bren-

Brennender Meiler / Strues carbonum accensa.
Außgebrandte Kole/Carbo exco-(ctus.
Fewerzange/Pruniceps,pyragia.
Fewerschauffel/ Batillum.
Pfanne/ Foculus.
Brandt/ Torris.
Geleschter Brandt/ Titio.
Asche/ Cinis, Lix.
Brennend Asche/ Favilla.
Funcke/ Scintilla, Scintillula.

De Aere.

Lufft.

Aër,æther,extrema ora mundi,suprema regio, purissima regio cœli.
Seelufft / Aër finitimus, continuatus, junctus mari.

De Aqua,

Wasser.

Aqua,aquula,unda,lympha, latex.

Fliessend Wasser.

Aqua profluens,perennis,jugis,fluvialis.
Regenwasser/ Aquæ pluviæ,plu-(vialis.
ReinWasser/pura,limpida aqua
Vnrein Wasser / aqua turbida, inquinata,sordida,impura.
Pfulicht Wasser / aqua palustris, reses, stagnans.
Fliessen / Fluere, perfluere, labi, diffluere.

Das Wasser bleibt stehen.

Aqua hospitatur ibi.

Das Wasser verläufft sich.

Aqua diffluit,præterfluit,defluit, dilabitur, effluit.
Zusammen fliessen / confluere.
Wasser leyten/ducere,deducere, derivare aquam ; ductus, deductio aquarum.
Wassergrabe / Aquæ ductus , aquæ ductio, aquagium, fossa, fossula.
Wasserkünstler / Vir aquiliciis & librationibus nobilis.

Giessen/ begiessen / auffgiessen.

Fundere,profundere, affundere,perfundere,circumfundere, effundere aquam.
Eingiessen / Infundere , suffundere, instillare.

Besprengen.

Aspergere, conspergere, respergere, perfundere aquâ.

Ins Wasser sencken.

Mergere aquâ, immergere in aquam,aquæ submergere.

Ins Wasser werffen.

Projicere, abjicere, præcipitare,præcipitem dare, vel agere in aquam, in undas.

Im Wasser ersauffen / ertrincken/ ertrenckt werden / im Wasser vmbkommen.

Suffocari,extingui,interimi, perimi, perire, necari, vitam finire in aquis,in undis. Necari, extingui, suffocari undis, aquis submersum non extare, perire oppressum vi fluminis.
Feuchte/Humor, liquor.
Feuchte/naß/ Humidus, madid⁹.
Naß/feuchte seyn/Madere,madescere, madefieri,commadere.

Wässern/ naß machen.

Humectare, humidum facere, rigare, irrigare, madefacere.

Anspritzen/besprengen.

Aspergere, conspergere, respergere, Fortuita respersio, aspersio.

Sich des Wassers erholen/ in die Trencke führen.

Aquari, aquatum ire.

Schaum/ Spuma.

Schäumen/Spumare,spumesce(re.

Wasserblase/ Bulla.

De Mari.

Meer.

Mare, salum, altum æquor, fretum,põtus, aqua lato & profundo alveo contenta.

Das grosse Meer.

Immensum,profundum, vastissimum, latum mare.

Enge Meer.

Angústum mare, angustum, perangustum fretum.

Stille Meer.

Tranquillum,planum,tutum, tempestivum ad navigandum mare.

Vngestümme Meer.

Inflatum,periculosum,infestũ, ventris agitatum mare, fervor oceani, fremitus murmurantis maris,tempestas maris, Oceani, æstus maritimi, impetus maris.

Das Meer wütet/Vngewitter.

Mare agitatur, turbatur ventis,tumescit,inhorrescit,comovetur,mare fervet,effervescit æstu pelagus: excitantur, comoventur fluctus vel æstus marini.

Das Meer wird stille.

Mare sedatur, componitur, tranquillum fit,

Das Meer läufft zu vnd abe.

Mare accedit & recedit.

Wellen/Wasserwellen/Bülgen.

Fluctus,æstus,fervor maris.

Etliche Meer in specie.

Das hohe Meer/ das weite Meer.

Oceanus,magnum & sine terminis mare;archipelagus.

Das Mittel Meer.

Mare mediterraneum.

Das Venedische Meer.

Mare Adriaticum, vel Adrianum, Superum mare.

Das Genuesische Meer/Mare Lygusticum, inferum mare.

Das schwartze Meer/Pontus Euxinus, Meotispalus.

Das Meer in Meeden/Mare Hircanum, mare Caspium.

Persisch Meer / Sinus Persicus, Mare Persicum.

Spanisch Meer / Oceanus Cantabricus.

Engelländische Meer / Oceanus Britannicus, mare Britannicum, Anglicum.

Pomerisch Meer/ der Beld.

Mare Balthicum, arctoum mare

De Insulis.

Fürnehme Inseln.

Zucker Insel/ Hesperides, Fortunatæ Insulæ.

Malta/ Melita.

Baltares / Majorica, Minorica.

Sardinien/ Sardinia.

Sicilien/ Sicilia.

Salamis/ Salamis.

Rodis/ Rhodus.

Nigropont/ Eubœa.

Pathmo/ Pathmus.

Schottländische Insel/ Orcades, Hebrides, Pomonia, Mona.
Irrland/ Hybernia.
Engelland/ Anglia.
Schottland/ Scotia.
Canarien/ Canariæ Insulæ.
S. Thomas/ Insulæ S. Thomæ.
Ißland/ Islandia.

De Fontibus.

Brunn.

Brunnquell/ Fons, fonticulus.
Quelle/ Scaturigo, scatebra, vena, Aqua viva.
Schöpffbruñ/Ziehebruñ/Puteus.
Ziehebrunnen Wasser/ Aqua putealis, puteana.
Brunnen Wasser/Aqua fontana.
Warmbad/ Thermæ, aquæ calidæ.
Sawrbrunn/Acidulus fons, medicatus fons.
Frischer Brunn/ Amœnus, frigidus, gelidus, egelidus, irriguus, lympidus.

Stetiger/vnerschöpflicher Brunn.

Uberrimus, reconditus fons, fons nunquam intermittens fluxum, fluxus non insistens, abditus fons.

Quellen.

Scatere, scaturire, prorumpere, profluere, promanare, è terra ebullire, regurgitare.

Es fleust aus dem Brunne.

Fluit, defluit, profluit, manat, promanat, emanat ex fonte.

Der Brunn verseuget/ verstopffet sich/ bleibet aussen.

Fons intermittit fluxum, clauditur, sitit, fontis venæ intercisæ aversæ sunt.

Wasser aus dem Brunnen holen/ schöpffen/ ziehen.

Haurire ex fonte, puteo. Haurire à fonte. Trahere ex puteis aquam, exhaurire, extrahere, excipere aquam.

Den Brunnen gar außschöpffen.

Intertrahere animam puteo.

Eymer/ Urna, situla, urnula, antlia.
Scheibenrad/ Trochlea.
Brunnenschwengel/ Tollo, onis, Tolleno.
Brunnenhack/ Harpago.
Wassertrog/ Crater, labrum ligneum vel saxeum.

De Fluviis.

Ein Fluß.

Fließwasser/ Flumen, fluvius, profluens amnis, fluentum.

Hefftiger schneller Fluß.

Incitatus, præcipitans, vehemens fluvius.

Fließwasser/ Aqua fluvialis, fluens, profluens.

Etliche Flüsse.

Die Sohne in Franckreich/ Araris & Arar.
Der Rhoden/ Rhodanus.
Die Leer/ Ligeris.
Die Marne/ Matrona.
Die Seyne/ Sequana.
Die Garunde/ Garumna.
Die Var/ Varus.
Die Alda in Italien/ Abdua.
Die Po/ Patus Eridanus.
Der Thesinn/ Ticinus.
Die Etsch/ Athesis.
Die Brünte/ Medoacus.

Flüsse in Deutschland.

Der Rhein/ Rhenus.
Die Donaw/ Danubius, Iſter.
Der Necker / Nicer, Necearus, Suev.
Der Meyn/ Mœnus, Franc.
Die Elbe/ Albis, Saxon.
Die Maaß/ Moſa, Belg.
Die Moſel/ Moſella, Obrinca.
Die Embs/ Amiſius, Weſtph.
Die Saal/ Sala, Miſn.
Die Lüppe/ Luppia, Weſth.
Die Lahn/ Lanus, Haſſ.
Die Jll/ Ellus, Alatia.
Der Jnn/ Ænus, Rhet.
Der Lech/ Licus, Bavar.
Die Weichſel/ Viſtula, Polon.
Die Oder/ Viadrꝰ, Odera, March.
Die Spree/ Suevus, Pom.
Die Weſer/ Viſurgis, Sax.
Die Mulda/ Mulda, Miſn.
Die Elſter/ Elyſter, Miſn.
Die Vnſtrud / Oneſter, Unſtrutus, Thur.
Die Dohn/ Tanais.
Die Neſter/ Boryſthenes.
Die Theiß/ Tibiſcus.
Die Thrab/ Dravus.
Die Culp/ Culpa.
Die Belga/ Rha.
Der Phrat / Euphrates, Meſop.
Die Thiger/ Tigris : in Aſſyria.
Der Nill/ Nilus Ægypt.
Ein Fluß des Waſſers / Os, oſtiũ, aditus, introitus.
Außfluß/ Exitus.
Außlauff/ Emiſſarium.
Bach/ Rivus, rivulus.
Waſſerlauff/ Torrens.
Furt/ Vadum.
Vfer/ Littus, ripa.
Gegen Vfer/ Adverſa, contraria ripa.
Luſtiger Vfer / Viridis, opaca ripa, amœnitas orarum & littorum.

Der Fluß fleuſt.

Fluvius fluit, influit, fertur, alluit, dilabitur confluit.

Der Fluß theilet ſich.

Finditur, dividitur in partes fluvius.

Der Fluß fleuſt ins Meer.

Fluvius influit, effunditur in mare, exonerat ſe in mare.

Ein Wirbel/ ein Keſſel im Waſſer.

Gurges, vorago, Charybdis, Syrtes.

Der Wirbel verſchlinget alles.

Gurges haurit, abſorbet omnia.

Fluth/ Waſſerfluth.

Inundatio, aquarum eluvio, diluvium, diluvies, exundatio, magna vis aquæ, colluvies aquarum.

Das Waſſer wächſt.

Fluvius accreſcit, creſcit, augetur, augeſcit, aſſurgit, ſtatis auctibus creſcit, intumeſcit, æquat ripas.

Das Waſſer gehet vber/ es verſchwemmet alles.

Fluvius effert ſe alveo, redundat, effunditur. Tranſgreditur, ſuperat littora, ripas, effluit, diffluit, redundat. Accidunt eluviones, fluvius terram operit, obruit, limo obducit, creſcit præter modum.

See/ Teich/ Lacus, ſtagnum.

Pful/

Pful/Pfütze/Lache/Palus,lacuna.
Teich/Fischteich/Helter / Piscina.
Teich ablassen.
Emittere, educere lacum, piscinam, derivare, deducere aquam ex piscina.
Teich füllen / zu Acker machen.
Siccare paludes, terrâ complere,explere.
Wasserkunst.
Aquæductus, machina aquæ ductoria,aquagium.
Wassergrabe/ Alveus.
Riñe / Canalis,colliquia,incile.
Röre/ Fistula, tubus.
Pompe/ Sipho.
Pompenstange / Pilum, tolleno.
Leder an der Pompe / Calceus siphonis.
Pompen ledern / Inducere,induere, addere siphoni calceum, pilas.
Wasserkünstler/Röhrmeister.
Aquilex, Vir aquiliciis & librationibus nobilis.

De Ponte,

Brücke.
Pons, ponticulus.
Höltzern Brücke/Pons sublicius, ligneus.
Steinern Brücke/Pons lapideus, saxeus.
Fallbrücke/Ziehebrücke/ Pons versatilis.
Brückpfal/ Sublica.
Brücke bawen / facere, efficere pontem.
Brück abwerffen/zerreissen.
Pontem interrumpere,rescindere, interscindere, disturbare.
Eine Brücke zwischen etwz machẽ.
Ponte vel ponticulo aliquid adjungere, conjungere.
Koth.
Cœnum,limus,stercus, lutũ, retrimentum, forica.
Mit Koth besudelt.
Volutatus, demersus in luto, oblitus cœno.

De Terra.

Erde/ Terra,tellus,humus,solũ, mater alma,magna.
Dicht Erdreich/ densa,crassa terra.
Wüst Erdreich.
Incultum,derelictum solum, aspera,horrida terra.
Magerland / Exile, macrum solum, Effœta, levis, fatigata terra,sterilis, solum aridum, siccum.
Die Erde stehet fäste.
Terra stat,cõsistit,nõ movetur.
Die Erde thut sich auff.
Terra discedit, dehiscit, desidet,cum desedisset terra ad infinitam altitudinem.
Auff die Erden werffen.
In terram statuere, ad terram affligere, abjicere, dare.
Klufft / Rima,fissura, hiatus terræ.
Fettes Erdreich.
Terra præpinguis.
Locker Erdreich / Terra pulla.
Staub/ Pulvis,pulvisculus.
Sand/ Arena.
Wassersand/ Arena fluvialis,fluviatica.
Grabsand / Arena fossilis,fossitia.
Sandgrube / Arenaria,arenariũ.
Sandkörnlein/Arenulæ. (burra.
Grober Sand/Kiß/ Sabulum,sa-

Schlam/ Limus.
Leimen/ Lutum, argilla.
Thon/Creta figularis,figlina,lateratitia.
Waſcherde/Terra Cimolia, creta Cimolia.
Kreite/ Creta, Chalcidica terra.
Mergel/ Marga.

Land da kein Inſel iſt.

Continens,Meditullium.
Inſel/ Inſula,
Halb Inſel / Peninſula, Cherſoneſus.

Land zwiſchen zweyen Meeren.

Iſthmus.

Landſchafft / Herꝛſchafft / Gebiet.

Regio,territorium,ora, provincia,diœceſis, pars terrarum, ager, angulus terræ, ditio, tractus. Pars Germaniæ, pars Galliæ, &c. extrema, ultima ora provinciæ, regionis.

Ein groß/ herꝛlich/ fruchtbar/reich Land.

Maxima, latiſſima, illuſtris, ſplendida,clariſſima,egregia,optima,fertilis,fructuoſiſſima,oportuniſſima,,locuples,referta, inſtructa, celebris, regio, provincia.

Ein klein Land.

Modicæ,exiguæ,anguſtæ regiones,anguſtiæ regionum.

Ein wüſt/verwüſt/arm Land.

Miſera, inhabitabilis,deſerta, derelicta, afflicta, perdita, everſa,populata, vexata, enecta regio,terra,provincia,

Gebirgicht/ kalt/vnfruchtbar Land.

Montoſa, frigida, aſpera, inculta, ſterilis regio, provincia.

Land innen haben/bewohnen.

Incolere regionem, terram, ripas, habere agros,ædificia, vicos ad ripas fluminis, obtinere regiones,tãgere, attingere Rhenum,oppidum incolitur ab aliquibus.

Grentz/ Frontier / Marck/ Marckſtein/Mahlſtein/Scheide.

Fines,termini, limites,confinia, regiones.

Marckſtein ſetzen.

Definire,circumſcribere,terminare, deſcribere regionibus, Sepire terminis, circumdare finibus, determinare regionis alicujus limites, confinia,pangere fines,terminare fines.

Dieſer Marckſtein ſcheidet / endet das Land.

Hic limes terminat finem agri,definit agri extremam partem, Sic Sylva intercedit inter hos. Mons dividit fines horum: flumen dividit agrum, Regio continetur hiſce finibus.

Marckſtein verſetzen / außgraben.

Evellere, avellere, ejicere loco, movere terminos, movere extra fines gradumq; terminos.

Land gegen Auffgang.

Regiones ad, vel verſus ortũ, orientem, Regiones vel oræ orientales, plaga orientalis.

Land gegen Abend.

Regio, plaga, ora occidentalis,ad,vel verſus occaſum, occidentem.

Land gegen Mittag/
Regio, plaga, ora Auſtralis. ad, vel verſus Auſtrum, meridiẽ.
Land gegen Mitternacht.
Regio, plaga, ora Septentrionalis, Aquilonaris, verſus Boream, aquilonem, ſeptentrionem.

Fürnehme Länder.

Europa/ Europa.
Aſien/ Aſia.
Africa/ Africa.
Newe Welt/ America.

Länder in Europa gegẽ Morgen in Griechenland.

Griechenland/ Græcia.
Romandey/ Thracia.
Macedonia/ Macedonia.
Theſſalien/ Theſſalia.
Aetolien/ Ætolia.
Acarnanien/ Acarnania.
Das Land bey Athen/ Attica.
Das Land da Delphis ligt / Phocis.
Morta/ Peloponeſus.
Lacædemonien/ Laconia.
Meſſenien/ Meſſenia.
Arcadien/ Arcadia.
Beotia/ Beotia.
Achaja/ Achaja.
Albanien/ Albania.

Vngern/ Polen/ ꝛc.

Raſcien/ Mœſia.
Walachey/ Dacia.
Bulgarey/ Bulgaria.
Siebenbürgen/ Tranſſylvania.
Polen/ Polonia, Sarmatia.
Vngerland/ Hungaria, Pañonia.
Crabaten/ Croatia, Illyricum.
Dalmatien/ Dalmatia.
Sclavoniẽ/ Sclavonia, Liburnia.
Moſcowitterland/ Moſcovia.

De Regionibus.

Littaw/ Lituania.
Dennemarck/ Dania, Cymbrica.
Schweden/ Suecia, Scandia.
Norwegen/ Norvegia.
Lappenland/ Lappia.
Finnland/ Finnonia.
Tartarey/ Tartaria.
Reuſſen/ Ruſſia.
Podolien/ Podolia.
Boſſen/ Boſnia.
Servien. Servia.

Länder in Deutſchland.

Deutſchland/ Germania.
Oeſterꝛeich/ Auſtria.
Beyern/ Bavaria.
Schwaben/ Suevia.
Das Land vmb Augſpurg / Noricum, Vindelicum.
Francken/ Franconia.
Thüringen/ Thuringia.
Meiſſen/ Miſnia.
Sachſen/ Saxonia.
Laußnitz/ Luſatia.
Böhmen/ Bohemia.
Schleſien/ Sileſia.
Mehren/ Moravia.
Pommern/ Pomerania.
Preuſſen/ Boruſſia.
Liefland/ Livonia
Braunſchweig/ Ducatus Brunſuicenſis.
Mechelburg / Ducatus Mechelburgicus, Megapolitanus:
Lüneburg/ Ducatus Lunæburgẽſis.
Schleßwig/ Ducat⁹ Sleſvicenſis.
Am Rheinſtrom/ Tractus Rhenanus.
Weſtreich/ Weſtria.
Geldern/ Geldria.
Frießland/ Friſia.
Weſtphalen/ Weſtphalia.

Bra-

Braband/ Brabantia.
Holland/ Hollandia, Batavia.
Seeland/ Selandia.
Kernden/ Carinthia.
Krain/ Carnia.
Steyermarck/ Styria.
Churwahlen/ Rhetia.
Schweitzerland/ Helvetia.
Elsas/ Alsatia.
Lothringen/ Lotharingia.
Torgaw/ Turgovia.
Algow/ Algovia.
Hessenland/ Hassia.
Wormser Gegend / Vangiones, Tractus vangionum.
SpeyerBistthumb/Nemeti,Tractus Nemetum.
Welschland/ Italia.
Calabrien/ Calabria.
Apulien/ Apulia.
Campanien/ Campania.
Hetrurien/ Hetruria.
Das Land bey Rom/ Latium.
Das Genuensische Land/Liguria.
Florentinisch Gebiet/ Thuscia, Toscana. (bria.
Lombardey/ Longobardia, Insu-
Spanien/ Hispania,Hesperia.
Portugall/ Lusitania.
Arragonien/ Arragonia.
Biscaja/ Biscaja.
Navarren/ Navarria.
Andalusien/ Andalusia.
Asturien/ Asturia.
Granaten/ Granata.
Andaluzin/ Betica.
Gallicien/ Gallicia.
Franckreich/ Gallia, Francia/
Niederland/ Belginm.
Artois/Artesia.

Flandern/ Flandria.
Gasconien/ Aquitania.
Burgundien/ Burgundia.
Schampanien/Campania.
Pickardey/ Piccardia.
Langendock/ Langedoccia.
Engelland/ Anglia.
Schottland/ Scotia.

Länder in klein Asien.

Bithynien/ Pontus, Bithynia.
Galaten/ Galatia.
Mysien/ Mysia.
Paphlagonien/ Paphlagonia.
Phrygien/ Phrygia, Troas.
Pamphylien/ Pamphilia.
Capadocien/ Capadocia.
Lydien/ Lydia.
Jonien/ Jonia. (nia.
Caramannien/Cilicia,Caraman-

In groß Asien.

Gorgianer Land/ Iberia.
Albanien/ Albania.
Mengrellerland/ Colchis.
Armenien/ Armenia.
Syrien/Sorien/Syria.
Phenicien/ Phœnicia.
Das gelobte Land/ Palæstina.
Jüdisch Land/ Judæa.
Arabien/ Arabia.
Felsicht Arabien / Arabia Petræa.
Wüst Arabien/ Arabia deserta.
Gut Arabien/ Arabia felix.
Mesopotamien/ Mesopotamia.
Assyrien/ Assyria.
Meden/ Media.
Turguesten/ Cusistan/ Susiana.
Persen/ Persia.
Parthien/Arath/ Parthia.
Caramanien/ Caramania.
Hyrcanien/ Hyrcania.

Corassen/ Bactriana.
Scythien/ Scythia.
China/ Sinæ, arum.
Ormus/ Ormuria.
Narsingen/ Narsingia.
Dechan/ Regum Decanæ.
Chaldeisch Land/ Chaldæa.
Indien/ India.

Länder in Africa.

Lybien/ Lybia.
Barbarey/ Mauritania.
Tunis/ Numidia, Regnum Tunetanum.
Egypten/ Ægyptus.
Cyrenen/ Cyrenaica.
Morenland/ Æthiopia.
Das Königreich Marotho/ Mauritania Turgetana.
Das Königreich Melinde/ Mauritania Troglodytica.
Das Königreich Feß/ Regnum Fesanum.
Præto Johann Land/ Regnum abyssinorum.
Schwartz Morenland/ Regio Nigritarum.

De Urbibus.

Fürneme Städte in Hispania.

Lisabon/ Lysabona.
Sevilien/ Hispalis.
Corduben/ Corduba.
Compostell/ S. Jacobi compostella.
Valedolit/ Vallis Oletana.
Barsolon/ Barcinona.
Pamphilon/ Pompejopolis.
Salamant/ Salamantica.
Valmetz/ Valentia.
Saragoza/ Saguntum.
Tolet/ Toletum,

Tarracon/ Tarraco.

In Franckreich.

Teles/ Tolosa.
Burdigel/ Burdigala.
Mompelier/ Mons pessulanus.
Roschell/ Rupella.
Roan/ Rotomagus.
Poitiers/ Pictavium.
Pariß/ Lutetiæ Parisiorum.
Massilien/ Massilia.
Narbon/ Narbona.
Leon/ Lugdunum.
Orliens/ Aurelia.
Granöbel/ Gratianopolis.
Burgis/ Biturix.
Avignion/ Avinio.
Angiers/ Juliomagus.
S. Quintin/ Samarobrina S. Quintinum.
Calles/ Caletum.
Chartreum/ Urbs Charitum.
Nantes/ Nannetum.
Dell/ Tullum.
Alentzem/ Alenconium.
Schalaun/ Cabullinum.
Turs/ oder Turgino/ Turonum.
Bajon/ Bajona.
Arles/ Arelatum.
Valentz/ Valentia.
Wien/ Vienna.
Najon/ Noviodunum.
Amiens/ Ambianum.

Städte in Welschland.

Rom/ Roma.
Neapolis/ Neapolis.
Ancon/ Ancona.
Capuen/ Capua.
Florentz/ Florentia.
Brunduß/ Brundusium.
Pisa/ Pisæ.

Senis / Sena.
Lucke/ Luca.
Genua/ Genua.
Meyland / Mediolanum.
Ferrari/ Ferraria.
Parma/ parma.
Placents/ Placentia.
Paphy/ Papia,
Padua/ Padua, Patavium.
Veron/ Dieterichs Bern/ Verona.
Mantua/ Mantua.
Cremon/ Cremonia.
Brixien/ Brixia,
Ravenna/ Ravenna.
Tarento/ Tarentum.
Benevent/ Beneventum.
Aquilegia/ Aquilegia.
Triest/ Tergestum.
Venedig/ Venetiæ.
Mutinen/ Mutina.
Bononien/ Bononia.
Alexandrien/ Alexandria.
Ostien/ Ostia.
Volaterran/ Volaterra.
Tervis/ Tarvisium.

Städte in Deutschland / Bayern vnd Schwaben.

Augspurg / Augustæ Vindelicorum.
Regenspurg/ Ratisbona.
Newburg/ Neoburgum.
München/ Monachum/
Freisingen/ Fruxinium.
Passaw / Passavium.
Inßbruck/ Oenipontum.
Ingolstadt/ Ingolstadium.
Laugingen/ Lavingia.
Hall in Schwaben / Hala Norica.
Saltzburg / Salinæ Noricæ, Salisburgum.
Amberg / Amberga.
Rotenburg/ Rotenburgum.
Nürnberg/ Norinberga.
Forchheim/ Forchemia.
Heylbrunn/ Heilbronna.
Thübingen/ Tubinga.
Stuckhard/ Studhardia.
Eßlingen/ Eslinga.

Städte am Rheinstrom.

Meintz/ Moguntia.
Bacharach/ Bachiara.
Franckfurt/ Francofurtum.
Bingen/ Bingium.
Oppenheim/ Oppenheimium.
Wormbs/ Wormatia,
Speyer/ Spira, Nemetum.
Heidelberg/ Mirtilletum, Heidelberga.
Landaw/ Landavia.
Kron Weissenburg/ Sebusium.
Hagenaw/ Haganoa.
Straßburg/ Argentoratum.
Margraf Baden / Thermæ Badenses.
Schlettstatt/ Selastadium.
Basel / Basilea, Augusta Rauracorum.
Brisoch/ Brisacum.
Zabern in Elsas / Tabernæ Alsaticæ.
Zürch/ Tigurum.
Solothurn/ Solodurum.
Winterthier/ Ventodurum.
Sitten/ Sedunum.
Chur/ Curia.
Costnitz/ Constantia.
Bregentz/ Bregantia.
Cameten/ Campeduuum.
Pfüllendorff/ Brucedurum.
Memmingen/ Memminga.
Vlm/ Ulma.

Städte nach Niderland zu.

Ach/ Aquisgranum.
Metz / Metis, Mediomatricum.

Trier/ Auguſta Trevirorum.
Lüttich/ Leodium.
Gülch/ Juliacum.
Cölln / Colonia Agrippinæ , vel Agrippinenſium.
Teutſch/ Tuitium.
Bonn/ Bonna.
Cobolentz/ Confluentia.
Newmagen/Neomagum.
Neuß/ Noveſium.
Maſtrich/ Trajectum.
Arras/ Attrebatum.
Zutphan/ Zutphania.
Daventer/ Daventria.
Breda/ Breda.
Antorff/ Antverpia.
Brüxel/ Bruxella.
Leiden/ Lugdunum Batavorum.

Städte in Francken / Thüringen/Meiſſen.

Thonawerd/ Thonavverda.
Winßheim/ Winshemium.
Wertheim/ Wertheimium.
Würtzburg/Herbipolis, Wirtzeburgum.
Bamberg/ Bamberga.
Aſcheburg/ Aſciburgum.
Forchheim/ Forchemia.
Caſſel/ Caſſellæ.
Marpurg/ Marpurgum.
Jehna/ Jena.
Weinmar/ Vinaria.
Erffurd/ Erphurdia.
Eyſenach/ Iſenacum.
Fulda / Fulda.
Schlichtern/ Solitaria.
Geilhauſen/ Gelhuſia.
Hanaw/ Hanovia/
Gotha/ Gotha.
Naumburg/ Numburgum.
Leipzig/ Lipſia.
Wurtzen / Wurtzena.
Oſchatz / Oſſitium.
Meiſſen/ Miſena.
Dreßden/ Dresda.
Freyberg/ Friberga.
Joachimßthal / Vallis Joachimica.
Schneeberg/ Sneberga.
Zwickaw/ Cygnia, Zuiccavium.
Prage/ Praga.
Wien in Oeſterreich / Vienna Auſtriæ.
Villach/ Villacum,
Clagenfurt / Claudiforum.
Grätz in Steyermarck/Græcia.
Labach/ Labacum.

Städte in Vngarn.

Altenburg/ Altenburgum.
Preßburg/ Poſonium.
Raab/ Jaurinum.
Gran/ Strigonium.
Comorren/ Comorrha.
Weitzen/ Vaccium.
Erlaw/ Agria.
Ofen/ Buda.
Stulweiſſenburg/ Alba regalis.
Griechiſchweiſſenburg/Belgradũ.
Clauſenburg / Claudiopolis.
Weiſſenburg in Siebenbürgen / Sebuſium.
Caſchaw/ Caſſovia.
Eppertes/Fragopolis, Eperieſſinum.
Zeben/ Cibinium.
Bartfeld/ Bartpha.
Leutſchaw/ Leuchovia.
Käyſersmarck/ Cæſareopolis.

Städte in Sachſen.

Hall in Sachſen/Hala Saxonum,
Wittenberg/ Witteberga.
Torgaw/ Torga.
Aſchersleben/ Aſcania.

Goß-

Goßlar/ Goslaria.
Braunſchweig/ Brunonis Vicus, Brunſuicum.
Magdeburg / Magdeburga, Parthenopolis.
Brandenburg / Brandeburgum.
Lübeck/ Lubecum.
Hamburg / Hamburgum.
Roſtoch / Roſtochium.
Wißmar/ Wiſmaria.
Sund/ Sundinum.
Mechelburg/ Megalopolis.
Bremen/ Brema.
Grüningen/ Groninga.
Franckfurt an der Oder / Franco-furtum Oderæ.
Helmſtedt/ Helmſtadium.
Breßlaw/ Uratislavia.
Dantzig/ Gedanum, Dantiſcum,
Königsberg in Preuſſen / Mons regius Boruſſiæ.
Cracaw in Polen/ Cracovia.

Städte in andern Ländern.

Ochſenfurt in Engelland/ Oxoniũ.
Londen/ Londinium Angliæ.
Canterbi/ Cantabrigia.
Edinburg/ Edinburgum Scotiæ.
Koppenhagen/ Hafnia Daniæ.
Stockholm/ Stocholmia Sueciæ.
Rügen/ Rugia Livoniæ.
Revell/ Revalia Livoniæ.
Wilde/ Vilna Lithvaniæ.
Moſcaw/ Moſcovia.
Warſaw/ Warſovia.
Saragotz/ Syracuſæ Siciliæ.
Meſſin/ Meſſana.
Agragas/ Agrigentum.
Drepano/ Drepanum.
Palermo/ Panormus.
Carthagen/ Carthago.
Alkair/ Alcairum.
Tunis/ Tunetum.
Zaſaran/ Clupea.
Algier/ Algecia.
Conſtantinopel/ Conſtantinopolis, Bizantium.
Duratz/ Dyrrachium.
Ragutz/ Raguſium, Epidaurus.
Butrot/ Butrotum.
Adrianopel/ Adrianopolis.

De Montibus.

Berg/
Mons, editus terræ locus.
Vorgebirg/ Promontorium.
Hügel/ Collis, monticulus, clivus.
Hauffe/ Tumulus.
Häufflein/ Grumus, grumulus.
Fels/ Rupes, Scopulus.
Hoher Berg/ Altiſſimus, editus mons, excelſi colles.
Grüner Berg/ Nitidiſſimi, viridiſſimi colles, veſtiti ac ſylveſtres montes.
Starcker Steinfels/ Rupes edita, altiſſimis defixa radicibus.
Spitze des Bergs/ Jugum, cacumen, faſtigium, apex, vertex, ſupercilium, ſum̃itas montis.
Hintertheil am Berge/ Dorſum montis.
Rand vnten am Berge / Radices montis.
Sandberg/ Tumulus arenarius.
Schärffe des Steinfels/ Murex.
Vberhangender Fels / Crepido, præcipitium.
Enge Ort der Berge/ Clauſen.
Fauces, clauſtrum, anguſtiæ montium.
Auff einen Berg ſteigen.

Aſcendere montis jugum, transcendere in monẽ, recipere ſe in montem.
Thal/ Vallis.
Rundes Thal/ Convallis.

Fürneme Berge.

Der Speſſart/ Abnobii montes.
Der Vogel/ Adula in Helvetia.
Das Schweitzer Gebirge/ Alpes.
Das Genffer Gebirge/ Alpes Cortiæ. (laſſis
S. Bernhard/ Alpes Grajæ in Sa-
Friaul/ Alpes Juliæ.
Grawbundter/ Alpes Lepontiæ.
Gotthard/ Alpes ſummæ.
Welſch Gebirg / Alpes vel Apenninus mons.
Auff der Bar/ Arbonę montes.
Der Scheckel/ Cacius.
Vngariſch Gebirge / Carpathii montes.
Der Brenner/ der Rontzeſal / Pyrenæi montes.
Der Kalenberg / Cocius mons.
Das Gebirg in Moſcaw / Hyperborei, Riphæi montes.
Fichtelberg/ Mons pinifer.
Heſſiſch Gebirg/ Melibocus.

Ein Ebne.

Planities, æquor, planus, æquus, æqualis locus.
Feld / Campus, ſpacia camporũ, patentia ęquora camporum, æquata planities agri, Ager, Rus.

Ein ſchön / grünend / fruchtbar Feld.

Optimi, uberes, nitidiſſimi viridiſſimi campi.
Wieſen/ Pratum.

De Sylvis.

Wald/ Sylva.
Gehegter Wald/ Sylva incidua.
Vngehegter Wald/ Sylva cædua.
Luſtwald/ Nemus.
Dicker Wald/ Forſt/ Saltus, Lucꝰ.
Eichen Wald/ Quercetum.
Tannen Wald/ Pinetum.
Streuchicht / Dornicht / Hage-Puſch/ Dumetum, rubetum, ſenticetum, juncetum, fruticetum, vepretum.
Förſter/ Forſtmeiſter/ Nemophylax, nemorum præfectus, cu-

Wüſter Wald. (ſtos.

Inculti, horrentes, ſolitarii luci, Teſqua.

Wüſte/ Einöde/ Wildniß.

Vaſtitas, Solitudo, Deſertus, vaſtus locus, deſertum, eremus, terra deſerta & invia. Vaſtæ ſolitudines, Reconditus ac derelictus angulus. Deſerta, deſertiſſima ſolitudo. Inacceſſus & ab omni hominum conſortio remotus locus. Vaſtus ac deſertus, & ab omni hominum cultu remotus locus. Solitudo vaſta eſt in eo loco.

Ein heimlicher Ort.

Receſſus, ſeceſſus, latebra, latibulum, abditum, diverticulũ.

Höle/ Klufft/ Spelunck.

Caverna, ſpecus, ſpelunca, antrum, luſtrum, ſpelæum, latibulum, latebræ. (cuna.
Grube/ Loch/ Fovea, Scrobs, La-
Grundloß Loch/ Abgrund / Vorago, barathrum, abyſſus, hiatus terræ.

Ein

Ein Winckel/ ein Ecke / Angulus, secessus.

De Meteoris.

Sichtbare Zeichen in der Lufft.
Meteora, impressiones.
Comet/ Cometes, Cometa, Stella crinita, stella caudata.
Schiessende Stern / Stellæ cadẽtes, Trajectiones stellarum.

Fewrige Stralen am Himmel.
Trabes ignitæ, Capræ saltantes, Bolides.
Brennender Himmel/ Chasma, hiatus.

Hoff vmb die Sonne oder Mond.
Halo, area, corona Solis vel Lunæ.
Gedoppelte Sonne/ Parelia, Geminatus Sol.
Gedoppelter Mond / Paraselinæ,
Donner/ Tonitru, Tonitrus, Tonitruum.
Es donnert/ Tonat, tonat cœlũ, existit tonitru, contremiscit cœlum tonitru, tonitruo.

Blitz Wetterleuchten.
Fulgur, fulgetrum, fulgor, coruscatio, conflictu nubium ardor expressus.
Straal / Schlag / Fulmen, Ictus fulminis.

Das Wetter schlägt ein.
Deus emittit, vibrat, jacit fulmina, percutit fulmine, terret fulminibus, venit fulmen ex ea parte cœli, fulminat, nubium conflictu ardor expressus se emittit.
Donnerkeil / Lapis fulmineus, telum fulmineum.

Vom Wetter erschlagen.
De cœlo ictus, tactus, percussus, fulmine afflatus, attonitus.

Regenbogen.
Iris, arcus cœlestis, pluvialis.

Wolcken.
Nubes, nubecula.

Eine finstere Wolcke.
Opaca & atra nubes, picea nubes.

Es wird gewölckend.
Coguntur nubes in cœlo, aër concretus in nubem cogitur, in nubem se induit, anhelitus terræ vapores induunt se in nubẽ, tempus nubilum, caliginosum, pluviosum cœlum obducitur nubibus.

Wetter/ Vngewitter/ Gewitter.
Tempestas, vis tempestatis, perturbationes tempestatũ maritimæ; cœlestes, terrestres, Perturbatio cœli, tempestas adversa, violentissima, turbida, turbulenta, turbulentissima, horribilis, tetra, spurca, calamitosa, sæva repentina, mala, tempestates cœli turbulentæ.

Es entstehet ein Wetter.
Repentina oboritur tempestas, sævit tempestas ingens, ingens est tempestas, secutæ sunt tempestates, evenit tempestas, ingens nimbus in cœlo cogitur.

Enderung des Gewitters.
Permutatio, moderatio, conversio tempestatum, sedatur tempestas.

Hitzig/ heiß/ geschwül Wetter.

Æſtus nunc eſt vehementiſſimus, ardẽtiſſimus, magnus, maximus. Cœlum eſt calidum, æſtuoſum, ęſtivi calores ſunt. Flagrat jam, ſævit æſtus, Maximus eſt ſolis ardor.

Der Sonnen Hitz entweichen / im Kühlen seyn.

Vitare, temperare, defendere, pellere ardorem, calorem. Propulſare ac defendere æſtivum calorem, reficere ſe ex magnis caloribus, tutũ eſſe à caloribus.

Kalt Wetter / Kälte.

Eſt frigidum valdè, eſt frigus intenſum, maximum, maximè vehemens, vehementiſſimum. Eſt cœlum frigidum, eſt gelu intenſum, eſt perfrigida tẽpeſtas, magna eſt inclementia cœli, & aſperitas vel vis frigoris.

Mich freuert.

Frigeo, frigore premor, ſentio frigus, conficior, rigeo frigore, manus obriguerunt frigore.

Erfrieren / Frigore perire, Gelu vel frigore aduri.

Ich kan keinen Frost leiden.

Non ſatis benè excipio vim frigoris. Non poſſum ferre, pati, perpeti frigus, non ſum aſſuefactus frigoribus.

Sich für der Kälte verwahren.

Vitare, pellere, depellere, propulſare, defendere externũ frigus, tutum eſſe à frigoribus, Remedium comparare ad frigorum magnitudinem, temperare frigus.

Hell / klar / gut Wetter.

Serenitas, mirè ſerenum eſt, cœlum eſt gratum, ſudum, blandũ, temperatum, ſatis ſerenum, clemẽs, minimè turbidũ, nihil hoc cœlo blandius, nihil ſereni⁹, tẽperatus eſt aër, comoda cœli tẽperatio, ſalubritas. Tẽpeſtas eſt bona, grata, idonea, ſerena egregia.

Böse / ungesund Wetter.

Cœlum eſt ingratum, incommodum, peſtilens, minimè clemens, inſalubre, noxium, inimicum, admodum ingratum, gravis eſt cœli aſpiratio.

Regen / Pluvia.

Platzregen / Imber.

Schlagregen / Nimbus, præceps pluvia.

Linder Regen / Pluvia tenuis.

Es regnet / Pluit, terra augetur imbribus, imber defluit, habemus imbres aſſiduos & magnos, terra modicis imbribus laxatur.

Es wil regnen.

Impendent imbres.

Es regnet Blut.

Pluit ſanguinem, imber ſanguinis defluit.

Tropffe / Tröpfflein / Gutta, ſtilla, **Trauffe** / Stillicidium.

Tröpfflein / trieffen / ſtillare, deſtillare, rorare. **Schnee** / Nix.

Es schneyet / Ningit, omnia nive teguntur, cecidit profunda nix, terra nive obruitur.

Der Schnee zergehet.

Nix reſolvitur calore ſolis, perit, calore dilapſa diffunditur.

Hagel / Grando, imber lapideus, lapidum imber.

Es hagelt / Cadit grando, pluit lapides & lapidibus.
Tau/ Ros gelidi rores, vitalis ros.
Es tawet / Rorat, Ros vel vapor è terra emissus rigat, irrigat, humectat agros, prata, segetes, herbas.
Betawet Feld / roscidum solum, roscidæ segetes.
Reiff/ Pruina.
Nebel/ Nebula, caliginosus, nebulosus aër.
Dampff/ **Dunst**/ Vapor, exhalatio, expiratio, aspiratio, anhelitus terræ.

Es steigen Dünste auff aus der Erden.

Excitantur vapores ex agris tepefactis, fiunt anhelitus terrę, in nubem se induunt anhelitus terræ. aër alitur expirationibus terræ.

Wind / Ventus, flatus, vis vēntorum, ventorū flabra, flamina.
Lufft/ aura, lenissimus ventus.
Sturmwind/grosser Wind / Procella, Vehemens, maximus, sævus, impetuosus ventus.
Wind Wirbel/ Turbo, vortex, maximi, sævi turbines, horribiles procellæ.
Ostwind/ Subsolanus.
Ost/ **Nordost**/ Eurus.
Nordost/ Borrha Peliotes.
Nordost/ **Nord**/ Cæcias.
Nordwind/ Septentrio.
Nordwest Nord/ Aquilo.
Nordwest/ Borrholybicus.
West/**Nordwest**/ Corus, Caurus.
Westwind/ Favonius.
West Sudwest/ Circius.
Sudwest/ Notolybicus.
Sudwest Sud/ Africus.
Sudwind/ Auster.
Sudost Sud/ Libanotus.
Sudost / Notapeliotes, Vulturnus.
Ost Sudost/ phœnix.
Die kühlen Winde/ Ethesiæ.
Wetterhan/ Triton.
Einen Wind machen / efficere, excitare, cogere ventos.
Es entstehet ein Wind/ Nascitur, fit, increbescit, flat ventus: invalescunt venti, venti turbo exoritur.
Scharffer Wind / Ventus urens, adurens.
Lufftig/ flabilis, perflabilis aura.
Was Lufft oder Athem hat/ Spirabilis, spirans.
Blasen/ Flare, afflare, efflare.
Blaßbalck / Follis, folliculus, sufflatorium.
Kälte/ **Frost**/ Gelu, gelu intēsum.
Gefrieren/zugefrieren / Congelare, conglaciare.
Das Wasser gefreuret / Aqua cōglaciatur, cōgelascit, tegitur, obducitur, constringitur, induratur gelu, concrescit frigorib⁹, riget, durescit frigore.
Eiß/ glacies, aqua cōgelata, coagulata.
Glateiß/ lubrica glacies.

Auffm Eiß zischern/glennern.

Lubricare pedes in glacie, lubrico motu labi per glaciem, lubricum cursum agitare per glaciē, levibus & lubricantibus pedibus summam glaciem perlabi, lubricis pedibus volare.

Das

Das Eiß zergehet.

Glacies calore liquefacta & dilapſa diffunditur.

Es tawet auff.

Regelat, Frigus remittitur, Gelu ſolvitur. Erdbeben.

Terræmotus, terræ fremitus, mugitus terræ, concuſſio, conquaſſatio, horror, tremor, quaſſatio, concuſſus terræ.

Es iſt ein Erdbeben.

Terra movetur, & movet, tremit, urbs conquaſſatur, concutitur, contremiſcit, corruit terræ motu, fit terræ motus, terra deſidet ad infinitam altitudinē.

Gewächs aus der Erden.

Stirps, planta viviradix.

Es wächſt aus der Erden.

Stirpes inhærent terræ, ſtirpes gignuntur, oriuntur, naſcūtur, eduntur, exoriuntur, ſuccū trahunt è terra. Terra parit, fundit ex ſe, gignit, alit, auget ſtirpes, fruges.

Verdorren / verwelcken.

Areſcere, exareſcere, arefieri, marcere, marceſcere, elangvere, arbor ſeneſcit.

De Ligno.

Holtz / Lignum, materia, materies, lignea materia.

Grün Holtz / Humida, viridia ligna.

Brennholtz / Igniaria, ligna igni deſtinata.

Dürr Holtz / Ligna arida, acapna, ſicca ligna, exiccata, torrida.

Holtzhauff / Strues lignorum, acervus, congeries lignorum, ligna congeſta, cumulata.

Holtz hawen / Cædere ligna, ire mitti lignatum, ſuccidere arbores, excidere lucum, diſcedere in ſylvas lignationis cauſa.

Holtz ſpalten / Findere, ſecare, diffindere, ſcindere, diſcindere, diſſecare ligna.

Scheit Holtz / Segmina lignea, lignea ſecta, fruſtulata, ſciſſiones lignorum.

Welle / Reißbund / Faſcis, faſciculus virgultorum vel ſarmentorum, faſcis cocularius.

Reißholtz / Ligna tenuia, cremia, cocula.

Spaltig Holtz / Ligna fiſſilia.

Späne / Holtzſpäne / Segmenta, fragmenta lignarū, Ramenta, reciſamēta, reſegmina, aſſulæ.

Wurmſtichig / Carioſa ligna, cariem ſentientia.

Wurmſtichig werdē / Cariem ſentire, Carie infeſtari, deſtrui, confici.

Holtzkamer / ein Ort da man Holtz hinlegt / Lignile.

De Horto.

Garte.

Hortus, hortulus, vireta, Horti conſiti arboribus in quincuncem digeſtis, Amœni horti, pretioſiſſimi, jucundi, aprici horti.

Baumgarte / Pomarium.

Luſtgarte / Viridarium.

Althan / da man blüende Stöck auff hat / Horti penſiles.

Garten bawen / Hortum facere, parare, inſtruere.

Gärtner / Hortulanus, olitor, Horti curam habens, gerens.

Spreng.

Sprengkrug/Harpagium.
Zaun / Sepes,septum, sepimentum. (lis.
Gemachter Zaun / Sepes structi-
Lebendiger Zaun/Sepes sylvestris rubis,dumis,sentibus septus, munitus hortus, naturale se- (ptum.
Schutt/ Maceria.
Stacket/ Vacerra.
Vmbzäunen / Cingere, circumdare,vallare hortum sepimẽto,septis,hortus septus,obseptus, sepire hortum.
Zaun einreissen / revellere septa.
Zaunsteck/ Palus, sudes. (stei.
Eichene Zaunstecken / Pali robu-
Gebrandte Zaunstecken / Sudes præustæ, pali ustulati.
Zaungärten /Virgulta implicata.
Gäng im Garten/ Ambulacrum, ambulatio horti, ambulatio subdialis.
Ein vberwachsener gang/Pergula.
Beth/Gartenbeth/Pulvinus,Pulvinulus,area,areola,porca.
Graben / Colere, fodere hortos.
Seen/ Seminare, serere.
Geten/ wieten/ Runcare, Noxias herbas evellere, extirpare, ejicere.
Geter/ Runcator, sarritor, runcatrix.
Stein lesen / Elapidare agrum, pulvinos, colligere lapides in pulvinis.
Pflantzen / Seminare stirpes, semina scrobibus deponere, per ordines disponere, terra egesta deprimere, serere arbores.
Pfropffen/ Ramos serere,inserere,pangere arbores,surculos.
Peltzung/Pfropffung/ Insitio, inoculatio,emplastratio. insitus
Herfür sprossen/Fruticari,pullulare, expullulare, progerminare.
Grünen/außschlahen/ Virere, virescere, revirescere, frondescere. (narium.
Baumschule / Plantarium, semi-
Pfropffreiß / Calamus, surculus insititius.
Fechser / Surculus, surculus depactus, talea.
Gesencke/ Tradux.
Außrauffen/vmbhawen / Elidere stirpes,radicitus evellere, eradicare, extirpare arbores, arbores cædere,excindere,evellere.

De Arboribus.

Ein Baum/Arbor,arbuscula,arbos.
Baumgart/arbustum,arboretũ.
Bäumin/ Arboreus.
Gepflantzter Baum/arbor sativa, hortensis, urbana,
Wilder Baum/sylvestris arbor.
Fruchtbar Baum/ fructifera,frugifera arbor.
Vnfruchtbar Baum/ Infelix, sterilis arbor.
Hoher Baum/ arbor procera.
Kleiner Baum / arbor humilior.
Alte Bäume/ arbores vetulæ, senescentes,exiccatæ,annosæ.
Schlag an Bäumen/ Sideratio.
Verdorrter Baum / arbor siderata.

Mosich-

Mosichter Baum/ arbor muscosa.
Der viel Emeissen hat/ arbor formicosa. (sa.
Knorrichter Baum/ arbor nodo-
Eisenfleckichter Baum/ arbor cen-
Wurmstich/ Caries. (trosa.
Wurmstichiger Baum/ arbor cariosa.
Windfall/ arbor tempestatibus prostrata.
Moß an Bäumen/ Muscus.
Rother Moß/ Muscus ruber.
Knorr/ Nodus.
Spinnstech/ tuber, spira arboris.
Eisenfleck/ Centrum.
Der Brenner/ Clavus, patella.
Baumschwam/ hart/ Panus arens.
Knebel/ Talea
Schoß/ Surculus, germen.
Sommerlatte/ germen novellū, Soboles novella.
Nebenschoß/ Stolo, fruticatio inutilis.
Schneitelung der Bäume/ Putatio arborum.
Bäume schneiteln/ Secare, putare, amputare, circumcidere, purgare arbores.
Bäumschneiteler/ Frondator, arborator.
Bäume beugen/ flectere, inflectere, detorquere arbores, plantas.
Vnbeugsam/ Inflexibilis, rigida præfracta arbor, planta.
Stam̃/ Truncus, caudex, stirps, stipes.
Gerader Stam̃/ Truncus enodis.
Auff einem Stamm/ unistirpis.
Gipffel/ fastigium, cacumen ar-
Rinde/ Cortex, corticula. (boris.

Inwendige Rinde/ liber.
Rindē bekom̃en/ obduci cortice.
Die Rinde abschelen/ denudare ramos cortice vel libro, decorticare, excorticare, delibrare arborem.
Grobe Rinde/ cortex rugosa, asperior.
Schlechte Rinde/ cortex levis.
Ast/ Ramus, ramulus, ramuscu-
Estig/ Ramosus. (lus.
Harter Ast am Baum/ Nodus, centrum rami.
Abgehawener Ast/ Ramale.
Breiter Ast/ patulus ramus.
Ast abbrechen/ abhawen/ amputare, defringere, decerpere, abrumpere, destringere ramos.
Ein Ast mit der Frucht abgerissen/ Termes.
Safft im Baum/ Succus.
Das weisse am Holtze/ nechst an der Rinde/ Alburnum.
Das Marck/ Medulla.
Spaltadern/ Venę arboris, pectines.
Fladern im Holtz/ pectines obliqui, crispi nodosi.
Kern/ Pulpa arboris.
Zweig/ Frons, ondis.
Grün Laub/ frons viridis.
Dürr Laub/ frondes aridæ.
Abgestrupfft Laub/ frōdes strictę.
Knospe/ Oculus, gemma.
Knospenzeit/ Gemmatio.
Ein Baum voller Knospen/ arbor prægnans, arbor gemmans, arbor gemmatione turgens.
Blüt/ flos, germinatio, germinatus.

Frue-

Früezeitige Blüt/germinationes præcoces.
Langſame Blüet/Germinatus ſerotinus.
Erfrorne Blüet / germinationes frigoribus exuſtæ.
Blühen/florere,floreſcere,arbores induunt ſe in florem,reddunt, habent, fundunt florẽ, arbor floreſcit.
Blat/ folium.
Blat mit hil kelen/folium ſtriatũ.
Härichtes Blat/folium piloſum.
Zerkerbtes Blat/ folium laciniosum,ſerratum.
Kerblein an den Blättern/ crenæ, inciſuræ foliorum.
Wurtzel/ Radix, radicula.
Feßlein an der Wurtzel/ fibræ,capillamenta radicum.
Grüne Wurtzel/Radices vivæ.
Lange/tieffe Wurtzel/ Altæ, altiores,altiſſimæ radices.
Zötichte Wurtzel/ Nodoſæ,fibroſæ,multifidæ radices.
Nicht tieff wurtzeln/radices hærentes in ſuperficie terrę,latè ſe diffundentes radices.
Voller Wurtzeln/ Radicoſus.
Wurtzeln / Wurtzel vberkommen. Agere,producere,mittere,figere radices,radicare, radix naſcitur,propagatur.
Eingewurtzelt/ Radicatus.
Die Staude hat Wurtzeln.
Planta habet radices, hęret,fixa eſt radicibus.
Wurtzeln außreiſſen / Evellere radices,radiculas,luxare radicẽ, ęradicare arborem,radicitus effodere, ſtirpitùs evellere, &c.
Frucht/ Fructus.
Obſt/ Pomum.
Reiff Obſt/ Poma matura,mitia, cocta.
Vnreiff Obſt / Poma cruda , imitia, immatura.
Zeitig Obſt/ Poma præcocia.
Winter Obſt/ Poma ſerotina.
Abgefallen Obſt/ Poma cadiva, &c, caduca.
Gebrochen Obſt/Poma decerpta.
Lager Obſt/ Poma conditiva.
Obſt das ſich nicht lange hält / Pomum fugax.
Wurmſtichig Obſt / Pomum vermiculans,vermiculoſum.
Obſt das bald wurmſtichig wird / Pomum vermiculationi obnoxium.
Obſt wird anbrüchig/Poma ægrotant.
Faul Obſt/ Pomum putre,putridum.
Welck Obſt / Pomum vietum.
Steinicht Obſt / Pomum calculoſum, lapilloſum.
Stiel am Obſt/petiolus,pediculus.
Kröbs/ umbiculus pomi,oſſiculum pomi, tunica.
Obſtſchalen/ cortices, putamina.
Obſt ſchelen/decorticare malum.
Kern/ Nucleus.
Das Fleiſch am Obſt/ Pulpa,caro pomi.
Kern/ Nucleus,granum.
Obſt fält abe / Poma cadunt, decidunt.
Obſt brechen / Carpere , avellere, decerpere, demere , detrahere poma, &c.

Obs ſchütteln/Poma excutere, de arboribus.
Groß Obſt/ Pomum decumanũ; prægrande.
Klein Obſt/Pomum nanum.
Lang/rund Obſt/ Poma oblonga, rotunda.

De Arboribus ſativis.

Apffelbaum/ Malus, pomus.
Apffel/ Pomum, malum.
Herꝛn Apffel/ Pomum Claudianum.
Roſenapffel/Pomum ſanguineũ,
Scheibenapffel / Pomum orbiculatum.
Rothe Oepffel / Mala rubelliana.
Borſtorpffel/ Oepffel / Mala Borſtorſiana.
Paradiß Apffel / Mala muſtea, melimala.
Welcker Apffel/ Pomum vietum.
Holtzapffel/ Pomum ſylveſtre.
Gedörꝛete Oepffel / Poma retoſta furnis.
Citrone / Malum citrinum, Heſperium, Aſſyrium.
Lemonien/ Malum Limonium.
Granatenbaum/ Malus Punica.
Granatapffel/Malum punicum, malum granatum.
Granatapffels Rinde / Corium, tegmen mali punici, cortex mali punici.
Granatäpffel Kern/Granum mali punici.
Das Häutlin der Kern / Ciccum.
Pomerantz/ Malum aureum, aurantium, pomum aurantiũ.
Quittenbaum/ Malus Cydonia.
Quitte/ Malum Cydonium, malum Cydoneum, malum coroneum.
Quittenbrodt/Coronea melle incocta.
Pfirſingbaum/ Malus Perſica.
Pfirſing/Pomum Perſicum, pomum de Perſica, prunum Perſicum.
Pfirſingkern / Nuclei Perſicorum, oſſa Perſicorum.
Morellen/ malum armeniacum.
Morellenbaũ/ malus armeniaca.
Mandelbaum/Amygdalus, Amygdala.
Bitter Mandelbaum/ Amygdala amara,
Mandel/ Amygdalum, nux amygdala.
Bitter Mandel / Amygdalum amarum.
Mandelkern/Nucleus amygdali.
Birnbaum/ Pyrus.
Birn/ Pyrum.
Frawenbirn/ Pyrum mam̃oſum.
Speckbirn/ Pyrum volemum.
Muſcatellerbirn / Pyrum ſuperbum, hordeaceum.
Winterbirn / Pyrum ſerotinum.
Haſenköpffe/ Pyrum capitatum.
Zapffenbirn / Pyrum cuneatum.
Honigbirn/ Pyrum muſteum.
Augſtbirn/ Pyrum ſementinum.
Glockenbirn / Pyrum cucurbitinum.
Steinbirn/ Pyrum calculoſum.
Herbſtbirn / Pyrum autumnale.
Holtzbirn / Pyrum ſylveſtre.
Eingemachte Birn / Pyra melle incocta, immerſa.
Gedorꝛete Hutzeln/Pyra ſiccata.

Hutzel-

Hutzelſuppe / decoctum pyri ſiccati.
Gedörꝛete Birn / Pyra conciſa & ſiccata.
Meſpelbaum / Meſpilus.
Miſpel / Meſpilum.
Nußbaum / Nux.
Nuß / Nux, nucula.
Nußbäumin / Nuceus.
Oelnuß / Nux rancida. (ſa.
Böſe Nuß / Nux vitioſa, nux caſ-
Taube Nuß / Nux ventoſa.
Pimpernus / Nux veſicaria.
Welſche Nuß / Nux juglans.
Grüne welſche Nuß / Nux viridis.
Grüne Nußſchale / Cortex nucis viridis.
Schale / Culiola, cortices nucum viridium.
Welſche Nußſchalen / Putamina juglandium.
Welſcher Nußkern / Nucleus juglandis.
Das Häutlein vmb den Kern / Tunica nuclei.
Nußſattel / Naucum, diſſepimentum.
Haſelſtaude / Corylus.
Zaſel am Haſelſtauden / Julus avellanæ.
Haſelnuß / Nux avellana.
Lampertiſche Nuß / Nux pontica.
Caſtanienbaum / Caſtanea.
Caſtanien / Nux caſtanea.
Die Haut vber den Caſtanien / Echinus. (toſtæ.
Gebratene Caſtanien / Caſtaneæ
Corneelbaum / Cornus.
Corneel / Cornum.
Sperberbaum / Sorbus.
Speyerling / Sorbum.
Wilder Speyerbaum / Sorbus ſylveſtris, aucupatoria.
Elßberbaum / Sorbus terminalis.
Pflaumenbaum / Prunus.
Pflaumen / Prunum.
Roßpflaumen / Pruna aſinina.
Schwartze Pflaumen / Pruna nigra.
Braunrothe Pflaumen / Pruna purpurea. (lia.
Weinſchlehen / Pruna autumna-
Spilling / Pruna cerea, cerina.
Spanniſche Pflaumen / Iberica.
Zwetſchken / Pruna Damaſcena, Ungarica.
Pflaumenkern / Oſſa prunorum.
Schlehen / Prunum ſylveſtre, ſpineolum, pruneolum.
Kirſchbaum / Ceraſus.
Kirſche / Ceraſum.
Amarellen / Ceraſa duracina, Pliniaria, Amarena.
Sawre Kirſchen / Ceraſa Apruniana.
Kirſchkern / Os Ceraſi, nucleus ceraſi.
Kirſchen ohne Kern / Ceraſa ſine oſſe.
Eingemachte Kirſchen / Ceraſa cadis condita.
Gedörꝛte Kirſchen / Ceraſa in ſole ſiccata, ceraſa uſque ad rugas ſiccata.
Waldkirſchbaum / Ceraſus agreſtis, ſylveſtris.
Weiſſe Waldkirſchen / Ceraſa Juliana.
Rothe Waldkirſchen / Ceraſa Cæciliana.

Schwartze Waldkirschen / Cerasa actia.
Maulbeerbaum/Morus.
Maulbeer/ Morum.
Feigenbaum/ Ficus.
Feige/ Ficus.
Vnzeitige Feige/ Grossus.
Vngeschmackte Feige/ Marisca.
Dürre Feige / Carica, ficus passa.
Feigenkern / Granum fici, ficarium granum.
Feigenkorb / Massa caricana.
Wilder Feigenbaum/ Caprificus, Sycomorus.
Von Feigenbaum / Ficuluus, ficulneus.
Stam̃ des Feigenbaums/Truncus ficulnus.
Feigen Ast/ Ramus ficulnus.
Feigenblat/ folium ficulnum.
Da viel Feigenbäume sind/Ficetũ.
Oelbaum/ Olea.
Oelbeer/Oliven / Oliva, bacca oleæ.
Vnzeitige Oliven/Druppa.
Eingesaltzene Oliven / Colymbas.
Oel Hefen/ Fraces, frages, ium.
Oel/ Oleum.
Baumöl/ Olivum, oleum olivarum.
Gepreßte Hefen/ Amurca.
Mandelöl / Oleum amygdalinũ.
Leinöl/ Oleum lineum.
Lohröl / Oleum laurinum.
Rosenöl/oleum rosaceum.
Oelmühle / Mola oleo conficiendo, olearia mola, trapes, trapetum.
Oelkrug/Ampulla olearia, gutt⁹.
Von Oelbaum/ Oleaginus.
Da viel Oelbäume sind / Olivetũ.

Lorbeerbaum/ Laurus.
Lorbeer/ Bacca lauri.
Vom Lorbeerbaum/Laureus, laurinum.
Lorbeerblat/ Folium laurinum.
Da viel Lorbeerbäume sind / Lauretum.
Cypressenbaum/Cupressus.
Cypressenbeer/ Pila Cupressi, nux Cupressi, globuli cupressi.
Da viel Cypressen stehen/ Cupressetum.

De arboribus sylvestribus.

Palmenbaum/ Palma.
Da viel Palmbäum stehen / Palmetum.
Zürgelbaum/ Lotus.
Hagapffelbaum/ Arbutus.
Eiche/ Quercus.
Eichen Laub/frons querna, quernea, frondes querneæ.
Steineiche/ Robur.
Stecheiche/ Ilex.
Hageiche/ Æsculus.
Eichapffel/ Galla.
Eicheln / Eckern / glans, glans querna, glans quernea.
Eichin/ Quernus, querneus.
Steineichin/ Roboreus.
Von Stecheichen/ Iligneus.
Von Hageichen/ Æsculeus.
Eichen Wald/ Quercetum, sylva glandaria, sic Ilicetum, æsculetum.
Zirnenbaum/ Cerrus.
Zirbelnuß/ Conus.
Pantoffelholtz/ Suber.
Buche/ Fagus.
Büchene Rinde/ Cortex fagi.
Buchäckern/ Glans fagea, fagina, faginea.
Büchin/ Faginus.

Asche/ Fraxinus.
Eberasche/ Ornus.
Pappelbaum/ Populus alba.
Aspen/ Populus nigra.
Espin Laub/ Frons populnea.
Espin/ Populeus, populneus, populnus,
Espinwald/ populetum.
Rüstbaum/ Ulmus.
Ilmensamen / Rüstbaumsamen/ Samara, Samera.
Ilmin/ Ulmeus.
Linde/ Tilia.
Erle/ Alnus.
Erlin Pfahl/ Palus alneus.
Bircke/ Betula, Betulla.
Ahorn/ Acer, acer campestre.
Maßholder / Acer montanum, crispum.
Frembd Ahorn/ Platanus.
Ahörnin/ Acernus.
Eibenbaum/ Taxus.
Fichtenbaum/ Pinus, pinus sylvestris, pinaster.
Meer Fichte/ Pinus maritima.
Zirbelnuß/ Nux pinea.
Da viel Fichten seynd/ Pinetum.
Kienholtz/ Teda.
Schwartze Tanne/ Picea.
Weisse Tanne/ Abies.
Tennen Reisig / Ramus abiegnus.
Tannadel/ Pinna, folium abietis pinnatum.
Tanzapff/ Nucamentum abietis squamatum, compactum.
Tannin/ Abiegnus.
Cedernbaum/ Cedrus.
Cedern Frucht/ Cedris, cedrides.
Von Cedern / Cedrinus.
Myrtenbaum/ Myrtus.
Lerchenbaum/ Larix.
Terpentinbaum/ Terebinthus.
Terpentin / Terminthina, Terebinthina.
Mastixbaum/ Lentiscus.
Mastix / Mastiche, resina lentiscina.
Weide/ Salix.
Roth Weide/ Salix viminea, purpurea.
Gelbe Weide/ Salix vitellina, vitellina.
Weidenkopff/ Salix cæsa, salix detruncata.
Weidicht/ Salictum.

De Fruticibus.

Ein Staude / Frutex.
Voller Stauden/ Fruticosus.
Gestäude/ Fruticetum, frutetum, frutectum.
Heidelbeerstaude/ Myrtillus.
Heidelbeer / Myrta sylvestria, vaccinia nigra.
Rothe Heidelbeern/ Vaccinia rubra.
Pfriemē/ Genista, spartium, spartum.
Baumwolstauden / Gossipium, Xylon.
Heiden/ Erica.
Thamarißken / Myrica, Tamarix, Tamaricæ.
Kellershals / Chamalæa Germanica, Coccognidium.
Zielunder/ Laureola.
Sevenbaum/ Sabina.
Schlingbaum/Wiedebaum / Viburnum.
Welsche Linsen/ Colutea.
Reinweiden/ Ligustrum.
Myrten/ Myrtus.
Wunderbaum/ Ricinus.
Spindelbaum/ Evonymus.

Faulbaum / Arbor fœtida, frangula.
Hartriegel / Virga sanguinea.
Buchsbaum / Buxus.
Buchsbäumin / Buxeus.
Johannis Brodtbaum / Ceratonia.
Johannis Brodt / Siliqua dulcis, siliqua prædulcis.
Keuschbaum / Vitex, agnus castus.
Holderbaum / Sambucus.
Waldholder / Sambuc⁹ palustris.
Holderbeer / Bacca sambuci, acinus sambuci.
Bintz / Juncus, scirpus, scirpiculus.
Bintzicht / Junceus, scirpeus.
Voll Bintzen / Juncosus.
Bintzichter Ort / Juncetum.
Rohr / Arundo, calamus.
Seerohr / Canna,
Pfeiffenrohr / Syringia.
Narrenkolben / Typha palustris.
Kolbe am Rohr / Pannicula.
Die Wolle an Kolben / Coma panniculæ, arundinum lanugo.
Rohricht / Arundinetum, calametum, cannetum.
Johannis Beer / Ribes, ribesium.
Zielunder Beer / Coccus gnidens, granum gnideum.
Gestreupig / Virgultum, virgetũ.
Dorn / Sentis, spina, vepres, spinula, veprecula.
Hagedorne / Spina acuta, Oxyacantha.
Dornhecke / Dumus.
Stachelicht / Spinosus.
Dornicht / Dumosus.
Dorngestreupicht / Dumetũ, senticetum, spinetum, vepretũ.
Heide auff vngebaweten Eckern / Erica.
Erdpfriemen / Genista humilis, genistella.
Rosenstock / Rosa.
Rosenhecke / Cynorrhodon, Cynosbatos, sentis canina.
Rosengarte / Rosarium, rosetum.
Rothe Rosen / Rosa purpurea.
Weisse Rosen / Rosa alba.
Leibfarbe Rosen / Rosa albicans.
Rosenknopff / Calyx.
Hanbutte / Bacca cynosbati.
Misteln / Viscum.
Meusedorn / Ruscus, ruscum.
Sawrauch / Appendix, spina acida, Berberis,
Stechdorn / Rhamnus.
Wegdorn / Rhamnus solutivus.
Brombeerstaude / Rubus.
Brombeern / Morum rubi.
Hindbeerstaude / Rubus Idæus.
Hindbeer / Morum rubi Idæi.
Meelbeerstaud / Paliurus.
Cappernstaud / Capparis.
Cappern / Capparis.
Wacholder / Juniperus.
Wacholder Holtz / Lignum juniperi.
Wacholderbeer / Bacca juniperi.
Fürniß / Gummi Juniperi, liquor Juniperi, vernix.

De Vite.

Weinstock / Vitis, vitis vinifera, viticula.
Weinberg / Vinea, vinetum, vitiarium.
Zeilen der Weinstöck / Ordines vitium.

Gang

Gang zwischen den Zeilen / Interdinium.
Wüster Weinberg / vinea calvata.
Wilder Weinstock / Labrusca.
Weinstock auffgezogen / vitis compluviata, jugata, canteriata.
Bogen Reb / Vitis pergulana.
Gepfehlter Weinstock / vitis pedata, ſtatuminata, palata.
Vngepfehlter Weinstock / Vitis vidua.
Ligender Weinstock / Esel / Vitis humilis, vitis humi projecta.
Weinpfal / Statumẽ, ridica, pertica, palus, pedamen, adminiculum.
Stock der viel holtz trägt / Vitis luxurians.
Verdorꝛeter Weinstock / Vitis ſiderata.
Da man Fechser auffzeucht / Seminarium.
Junge Fechser / ſemina viniatica.
Setzling / Fechser / Viviradix. (gus.
Gesencke / Tradux, propago, mer-
Rebenschos / Surculus vitigineus.
Rebe / Palmes.
Junge Rebe / Novella, vitis novella.
Rebensprößling / Palmes focaneꝰ.
Fruchtbar Rebe / Palmes fructuarius, racemarius.
Vnfruchtbar Rebe / Palmes orbus.
Knotholtz / Palmes præſidiarius, reſex, cuſtos.
Weinstock / Caput vitis.
Schenckel / Crus, crus vicinum radicibus.
Gäblein / damit sich die Reb anhält. Capreolus, clavicula, helix.
Weinblat / Pampinus, folium vitigineum.
Rebenschoß / Nepos.
Abgeschnittene Rebe / ſarmentum.
Weinender Weinstock / Vitis lachrymans.
Rebenwasser / lachryma vitium.
Kriechendes äuglein / Oculus, oculus gemmans.
Pauſſendes Auge / Gemma, gemma tumens.
Junger Schoß / Germen.
Die Spitze am Schoß / Flagellum.
Weinblüt / Flos uvæ.
Traube / uva, botrus.
Vnzeitige Traube / uva im̃atura.
Traube die bald reiff ist / uva varia.
Reiffe Traube / uva matura.
Beyzeit reiffe Trauben / uva præ-
Muscateller / uva apiana (cox.
Traminer / uva aminea.
Heunisch / uva ſpionia.
Hartheunisch / uva duracina.
Elbling / Viſula.
Fränckisch / uva abuelis.
Kleberoth / uva purpurea.
Schieltraub / uva helveta.
Auffgehängete Trauben / uva penſilis, edulis.
Rosinen / uva paſſa, uvulæ paſſæ.
Kamm / Scapus, racemus.
Beer / acinus, acinum.
Hülse / Haut / Cutis, folliculus, tunica.
Das Marck / Caro.
Kern / nucleus acinorum, vinaceum.

Weinberg bawen.

Colere, instituere vineam, ponere, seminare, conserere vites, propagare vitem.
Reumen/ ablaqueare.
Das Reumen/ Ablaqueatio.
Das Schneiden/ Putatio.
Wein schneiden/ Incidere, putare, exputare, tondere, resecare vites.
Reben lesen/ Collectio sarmentorum.
Rebenbund / Fasces sarmentorũ.
Reben Asche/ Cinis sarmentitius.
Auffpfehlung/ Palatio.
Weinpfehlen/ Vineas palare, impedare, statuminare, vallare, vitem adminiculare.
Zeunen/ Vimina.
Das hacken/ Pastinatio.
Hacken/ Pastinare vineas.
Die Brache/ Repastinatio.
Die Zwiebrache/ Tertiatio.
Das hefften/ Capistratio vitium, conjugatio capitum, subligatio vitium.
Laub Bindung/ Pampinatio.
Laub binden/ Pampinare vites, vitem pampinis spoliare.
Das Außlassen im Herbst/ Resolutio vitium, relaxatio vitiũ.
Gut Herbst Wetter/ Coctura.
Weinerndte/ Vindemia.
Wein lesen/ Vindemiare.
Weinleser / Vindemiator, legulus, vindemitor.
Nachlesen/ stoppeln/ Racemare.
Weingeschirr / Vasa vindemiatoria.
Korb/ Fiscina, corbis, corbicula, fiscella.
Zuber/ Diota. Butte/ Trimodia.
Bänder an der Butten / Lora trimodiis aptata.
Kufen/ Fora.
Weinkufe/ Forum vinarium.
Getretene Beer/ Uvę calcàtæ, brisa, brisa subacta.
Kelterhauß / Torcularium, cella torcularia.
Kelter/ Torcular.
Käste in der Kelter/ Lacus torcularius.
So viel man auff einmal auffschüttet/ Pes, pes vinaceorum.
Die Spindel/ Ergata.
Kelterseil/ Funis torculus, torcularius.
Kelterbaum/ prelum.
Kelterstange/ Vectis.
Keltergeschirr/ vasa torcula, torcularia.
Kübel/ Urceus mustarius.
Mostkufe/ Lacus vinarius.
Seigekorb/ Qualus.
Der Vorschuß / Mustum lixivium, protropum.
Druck Weins/ Factum vini.
Der erste Druck/ Prima pressura.
Der ander Druck/ Iteratio.
Der dritte Druck/ Tertiatio.
Most vom ersten Druck/ Mustum primæ pressuræ.
Most vom Nachdruck/ Mustum tortivum, circumcidaneum, circumcisitium.
Der dicke Schaum / Flores.
Trester/ Vinacea, expressi acinorũ folliculi, retrimenta uvarũ.
Das Betthe/ Brisa, massa uvarũ cõpressarum, pes vinaceorum.
Tielen auff dem Betthe / asseres substrati.

Keltern/ Contundere uvas.

De Herbis.

Gewächs/ Planta.
Kraut/ Herba, herbula.
Saamkraut/ Herba sativa.
Selbwachsend Kraut/ Herba voluntaria, sponte nascens.
Wolriechend Kraut/ Odorata herba.
Kraut in Krentzen / Herba coronaria.
Langwächsicht Kraut/ Herba topiaria. (ra.
Doldenkraut/ Herba umbellife-
Artzney Kraut/ Herba Medica.
Waldkraut / Herba sylvestris.
Kraut an steinichten Orten/Herba saxatilis.
Mawrkraut / Herba muralis.
Windenkraut/ Convolvulus.
Feldkraut / Herba agrestis, campestris.
Wiesenkraut / Herba pratensis.
Wasserkraut/ Herba aquatica.
Sumpfigkraut / Herba palustris.
Purgierkraut/ Herba purgans.
Schädlich Kraut / Herba noxia, pernitiosa.
Gifftig Kraut / Herba venenata, herba deleteria.
Ein Simplicist/Herbarius, Botanicus.
Kräuterfarb/ Herbeus.
Berg da viel Kräuter sind / Mons herbifer.
Ein Feld voll Kräuter / Campus herbidus. (bosus.
Tham voll Kräuter / Agger her-

De Partibus Herbarum.

Wurtzel/ Radix, radicula.
Kolpwurtzel/ Bulbus.
Fasen an den Wurtzeln / Capillamentum, capillamenta.
Das erste Schößlein / Cyma, æ, Cyma, atis.
Stengel/ Caulis, cauliculus.
Gerader Stengel/Scapus, thyrs⁹.
Eckichter Stengel / Scapus striatus, rugosus. (pili.
Härlein an den Stengeln/ Comæ,
Knote am Stengel / Geniculum, articulus.
Zwischen zweyen Knoten / Internodium.
Kraut das Knoten hat/Herba geniculata.
Glatte Stengel/ Herba enodis.
Runde Stengel / Scapi rotundi, teretes.
Stengel an Blättern/ Pediculi.
lange/pediculi longi.
eckichte/ pediculi striati.
hole/ pediculi canaliculati.
Blätter/ folia.
Gefaltene Blätter/ folia striata.
Gekerbete Blätter / folia serrata, laciniosa. (ta.
Spitzige Blätter/folia mucrona-
Rauche Blätter / folia tactu rigida, hirsuta.
Weiche Blätter / folia mollia.
wollichte Blätter/folia lanugino-
Glatte Blätter/folia glabra. (sa.
Stechēde Blätter/folia aculeata.
Kerblein an den Blättern / crenæ, incisuræ foliorum.
Runde Blätter / folia rotunda.
Blume/ Flos flosculus.
Lentzen Blumen/ flores verni.
Sommerblumen/ flores æstivi,

Wiesenblumen/ flores pratenses.
Wolriechende Blumen / flores odorati.
Feselein der Blumen/ Stamina, filamenta.
Liebliche / außerlesene frische Blumen/ flores blandi, lectissimi, recentes, &c.
Voller Blumen / floridus, florulentus. (scitat.
Die Blume thut sich auff / flos o-
Die Blume reucht wol / ex flore hoc suaves afflantur odores.
Die Blume blühet/Herba aperit, floret, induit se in florem, fundit, reddit florem, floret, florescit.
Blumen brechen/Carpere, legere, delibare flores.
Die Blume verdirbet / flos decidit, exarescit.
Samen/ Semen.
Die Blume wil Samen tragen / flos abit, exit in semen, reddit semen.
Schotte/ Siliqua.
Dolde/ Umbella.
Träublein/ Corymbus.
Bläßlein/ Vesicula.
Knopff/ Caput, capitulum.
Das Häutlein des Samens / folliculus.
Wolle/ Pappus, lanugo.
Wollecht/ Lanuginosus.
Stachel/ Aculeus.
Safft/ Succus.

De herbis odoratis & Coronariis.

Majoran/ Amaracus, majorana.
Roßmarin / Rosmarinus, Libanotis coronaria.
Wolriechende Narden / Nardus Indica. (ca.
Celdischer Narden/Nardus Celti-
Spicanarden / Nardus Indica, Spicanardi.
Lavendel/ Lavandula, Lavendu-
Stechaßkraut/ Stœchas. (la.
Isoppen / Hyssopus.
Thymian / Thymus, thymum.
Basilien/ Ocimum.
Poley/ Pulegium, pulejum.
Diptam/ Dictamus, Dictamum, Dictamus.
Salurey/ Saturea, Cunila.
Raute/ Ruta.
Garthagen/ Abrotamum.
Cypreß / Santolina, Chamæ Cyparissus, Abrotanum fœmininum.
Scharlacken/ Sclarea.
Salbey/ Salvia.
Müntze/ Mentha.
Unser Frawen Müntze/ Mentha Saracenica, Mentha Romana.

De Floribus Coronariis.

Veielein/ Viola. (rea.
Mertzen Veielein / Viola purpu-
Weisse Veielein/ Leucojon, viola alba.
Gelb Veielein/ Viola lutea, flava.
Winter Veielein / Viola matronalis.
Wilde Veielein/ Viola sylvestris, canina. (cea.
Blawe Sorge/ Viola tricolor, ja-
Tausendschön/ Bellis minima.
Johannis Blum/ Bellis major.
Maßlieben/ Bellis minor. (ria.
Marienröslein/Lychnis Corona-

Ackeley/

Ackeley/ Aquileia.
Schwertel/ Iris.
Sammetblumen / Amaranthus purpureus.
Ringelblumen/ Caltha.
Rose/ Rosa.
Rosenblat/ Folium rosæ.
Das weisse am Rosenblat/unguis.
Rosenknopff / Alabastrus, calyx, corimbus papillatæ.
Weisse Rose/ Rosa alba. (ca.
Leibfarben Rose/ Rosa alabandi-
Rothe Rose / Rosa milesia, ardens, rubens. (coroneola.
Herbst Rosen/ Rosa autumnalis,
Wildē Rosen / Heck Rosen / Rosa canina, Rosa sylvestris, Cynorrhodos, ruborum rosa.
Feld Rosen/ Eranthemon.
Pæonien/ Pæonia.
Negelein / Flos cariophylli, flos cariophyllinus, cariophyllū.
Türckische Negelein/flos African⁹.
Goldgelbe Negelein / Cariophyllum flammeum.
Flemische Negelein / Caryophillum Butavum, Flandricum.
Donner Neilecken / Cariophyllum sylvestre:
Sonnenblum / Chrysanthemon peruvianum, Helianthemon Peruvianum, flos Solis.
Kohlwurtzelichte Blumen / Flores ex bulbo, bulbosi.
Lilien/ Lilium.

Weisse Lilien/ Lilium album, cādidum, rosa Junonis.
Gold Lilien/ Lilium purpureum.
Käysers Kron/ Corona imperialis.

Goldwurtz / Lilium sylvestre, Martagum.
Aßfodelwurtz/Asphodelus, Albucum, Hastula regia. (talis.
Braunschwertel / Gladium sege-
Saffran/ Crocus, crocum.
Sommerthierlein/ Hornungsblume/Leucojon bulbosum.
Narcissen Rößlein/ Narcissus.
Gelbe Hornungsblume / Narcissus luteus, pseudonarcissus.
Blawe Mertzenblume/Hiacinth⁹.
Tulipen /Tulipa.
Guguckßblum/ Orchis.

De Floribus Campestribus.

Schlüsselblumen / Verbasculum, primula veris, herba paralysis.
Meyenblumē/ Lilium convalliū.
Einblat/ Unifolium.
Zweyblat/ Bifolium.
Wildblawe Lilien / Iris sylvestris.
Drachenwurtz/ Pseudoiris.
Kornblumen/ Cyanus.
Rathen/ Korn Rose / Pseudomelanthium, Nigellastrum.
Camillen/ Chamæmelum.
Hungerdill/ Cotula fœtida.
Rindsauge/ Cotula alba.
Streichblume/Cotula lutea.
Ritterspórn/ Flos regius, consolida regalis.
Halskraut/ Cervicaria.
Glockenblum/ Campanula.
Fingerhut/ Digitalis.
Harnkraut/ Linaria.

De herbis umbelliferis

Fenchel/ Fœniculum.
Aniß/ Anisum. Dill/ Anethum.
Kümmel / cyminum, cuminum.
Röm. Kümel/ cuminum sativum

Wiesenkümmel/ Carum.
Schwartzkümmel / Melanthium.
Ammey/ Ammi.
Petersilige / Petroselinum.
Coriander/ Coriandrum.
Beerwurtz/ Meum.
Beerenklaw / Spondylium, branca ursina.
Liebstöckel/ Ligusticum vulgare.
Angelica/ Angelica.
Meisterwurtz/ Astrantia, imperatoria.
Sesel/ Seselis.
Bibenel/ Pimpenella, pimpenella saxifraga.
Harstrang/ Peucedanus.
Garbe/ Millefolium.
Reinfarn/ Tanacetum.

De radicibus Medicis.

Aron/ Aaron, Arum.
Naterwurtz/ Bistorta, serpētaria.
Tausend Güldenkraut / Centaurea, Centaureum, Centauriũ.
Creutzwurtz/ Cruciata.
Schweinbrodt/ Cycláminus.
Schlangenkraut/ Dracontium, dracunculus, serpentaria major.
Entzian/ Gentiana.
Weißwurtz/ Polygonathon, sigillum Salomonis.
Ferber Röthe/ Rubia.
Oster Lucey/ Aristolochia.
Lange Oster Lucey / Aristolochia longa.
Runde Oster Lucey/ Aristolochia rotunda.
Holwurtz/ Cava radix.
Wilder Galgand/ Cypêrus, juncus angulosus.
Alandwurtz/Enula campana, Helenium.

Süßholtz/ Glycyrrhiza.
Bertram/ Pyrethrum.
Rosenwurtz/ Radix rhodia, radix rosata.

De herbis Medicis.

Ibisch/ Althæa bismalva, hybiscum.
Balsamkraut/ Balsamine.
Traubenkraut/ Botrys,
Benedictenwurtz/ Caryophyllata.
Geißkraut / Galega, ruta capraria.
Weyd/ glastum, Isatis.
Melissen / Melissa, Melissophyllon.
Wurmsamen / Santonicum, semen sanctum, sementina.
Scorpionkraut / Scorpicides.
Synaw/ Alchimilla, pes leonis, planta leonis.
Hussarben/ Alsine.
Hindleufft / blaw Wegwart/ Ambugia, ambubeja, Cichorium, Heliotropium, Solsequium, intubum erraticum.
Gaucheil/ Anagallis.
Cunradskraut/ Androsæmon.
Harthaw/ Ascyron.
S. Johanniskraut / Hypericum, perforata.
Wilde Angelica / Angelica sylvestris.
Huthechel/Stallkraut/ Anonis, ononis, remora aratri.
Grosse Klette/ Lappa major, lappa personata.
Beyfuß/ Artemisia.
Betonien / Betonica, Vettonica.
Schmerbel/ Bonus Heinricus.
Königskertz / Candela regia, verbascum.

Biberkraut/Centaurium minus, fel terræ.
Hundszunge/ Cynogloſſum.
Wild Ochſenzung/Echium.
Creutzwurtz/ Erigeron,ſenecio.
Augentroſt / Euphroſyne, Euphraſia, eufragia.
Erdrauch/fumaria,fumus terrę.
Storchſchnabel / Geranium, roſtrum ciconiæ.
Thürkraut/ Gnaphalium.
Habichtkraut/ Hieracium.
Fünfffingerkraut/Pentaphillum, quinque folium.
Durchwachs/ Perfoliata.
Nagelkraut/ Piloſella major.
Mäußöhrlein/ Piloſella minor.
Herrgotsbärtlein / Pimpinella ſanguiſorba.
Wegerich/Plantago, arnogloſſum.
Spitziger Wegericht / Plantago major.
Wegtritt / Polygenum mas, ſeminalis ſanguinaria, herba ſanguinalis.
Striefelkraut / Rumex acutus.
Braunwurtz/Scrofularia minor.
Eiſenkraut/verbena, verbenaca.
Baldrian/ Valeriana.
Schabenkraut/ Blattaria.
Odermennig/ Agrimonia, Eupateria.
Andorn/ Marrubium.
Weiß Andorn/ Marrubium candidum.
Schwartz Andorn / Marrubiũ nigrum.
Wilde Müntze/ Menthaſtrum.
Wilder Poley/ Calamintha, pulegium ſylveſtre.

Bergmüntz / Calamintha montana.
Friſch Poley/ calamintha vulgaris.
Rother Doſt/Wolgemut / Origanum.
Quendel/ Serpyllum.

De herbis ſylveſtribus.

Waldmeiſter/ Aſperula odorata.
Hindſchkraut/ Dulcis amara.
Erdbeerkraut/ Fragaria.
Erdbeer/ Fragum.
Preßlingskraut / fragaria minor.
Preßling/fragum candidum,ſerotinum.
Farnkraut/ Filix.
Engelſüß/Filicula,Polypodium.
Tormentill / Heptaphyllon, tormentilla.
Gürtelkraut / Muſcus terreſtris.
Lungenkraut/ Pulmonaria.
Wintergrün/ Pyrola.
Sanickel/ Sanicula.
Heydniſch Wundkraut/ Solidago Saracenica,conſolida ſaracenica.
Ehrenpreiß/ Veronica.

De herbis ſaxatilibus.

Wermut/ Abſinthium.
Wermutzweiglin / Scopæ abſinthii.
Miltzkraut / Aſplenum, Aſplenium, Scolopendrium.
Hertzgeſperr/ Cardiaca.
Gamanderlin/Chamædrys,Triſſago, Teucrion.
Roth Steinbruch / Filipendula, ſaxifraga rubea.
Gliedkraut / Herba Judaica.
Steinleberkraut/ Lichen.
Hirſchzung / Lingua cervina, Phyllitis.
Meerhirß / Milium ſolis, Lithoſpermon.

De herbis muralibus.

Frawenhaar/ Capillus veneris, Adianthum.
Je länger je lieber/Chamæpytys, Iva, abiga, ajuga.
Teschelkraut / bursa pastoris, pastoria.
Scheilkraut / Chelidonia major, Chelidonium majus.
Wilder Kreß/ Iberis lapidium.
Mawrpfeffer/ Illecebra.
Mutterkraut/Matricaria,Parthenium.
Tag vnd Nacht/ Glaßkraut / Herba muralis parietaria,Helxine.
Mawer Rauten/ Ruta muraria.
Haußwurtz / Sedum, aizoum, Sempervivum.
Welsamen/Sophia.
Besenkraut/ Thlaspi.
Wiedertodt/ Trichomanes.
Nabelkraut/ umbilicus veneris.

De Convulvulis.

Schwalbenwurtz/Asclepias,hirũdinaria, vince coxicum.
Stickwurtz/ Bryonia alba.
Geißblat/ Pereclymenas, Caprifolium, matrisylpha.
Singrun/Clematis daphnoides, vinca pervinca,pervinca.
Ephew/ Hedera.
Gundermann/Hedera terrestris, Chamæcissus vulgaris.
Hopff/ Lupulus,lupulus salictarius.
Stechende Winde / Smilax aspera, Smilax spinosis,fruticosa ramis.
Beer Winde / Smilax lævis, volubilis.
Grosse Beerwinde / Smilax lævis major.
Kleine Beerwinde/ Smilax lævis minor. volubilis minor.
Schwartze Winde/ Helxine Cissampelos, volubilis nigra, Convulvulum nigum.
Schmeer Wurtzel / Tannus, vitis sylvestris, scalicastrum.

De herbis pratensibus.

Geißbart/ Barba caprina,regina prati.
Bocksbart/ Barba hirci, Tragopogon.
Feigblatter Eppich / Chelidonia minor, scriofularia minor.
Beinwell/ Cõsolida major,Symphyton:
Güldenguntzel/consolida media.
Braunelle / Consolida minor, Prunella.
Pfaffenröhrlein/ Dens leonis.
Megerkraut/ Galium.
Otterzungen/ Ophioglossum.
Apostemkraut/ Scabiosa.
Teuffels Biß / Succisa, morsus diaboli.

De Trifoliis.

Klee/ Trifolium.
Feldklee/ Trifolium agrarium.
Wiesenklee/ Trifolium pratense.
Hartzklee/ Asphaltion, trifolium bituminosum.
Steinklee / Trifolium corniculatum.
Grosser Steinklee/ Melilotus.
Geißklee/ Cythisus.
Sawrklee/ Trifolium acetosum, oxys. (trifolium humile.
Katzenklee/Lagopus, pes leporis,

Gülden-

Güldenklee/Leberkraut / Trifolium aureum,
Biberklee / Trifolium paluſtre.
Weiſſerklee/ Trifolium candidũ.
Siebengezeit/Hirſchklee/ Trifolium odoratum, lotus ſativa.
Bockshorn / Fœnum Græcum, Silicula, Buceros, ægoceras.
Burgundiſch Hew/ Medica.

De herbis paluſtribus.

Bachbungẽ/ Anagallis aquatica.
Eppich/ Apium paluſtre.
Genſerich/Argentina, potentilla.
Brandlattich/ Bechium, Tuſſilago, ungula caballina.
Schmerblum/ Caltha paluſtris.
Löffelkraut / Cochlearia.
Rietgraß/ Carex,
Waſſerdoſt/ Eupatorium vulga-
Gauchsblum/ flos cuculi. (re.
Vnſer Frawen Flachs/Granum eriophoron. (tum.
Kannenkraut/ Hyppuris, equiſe-
Waſſerpfeffer/ Hydropiperi.
Meerlins/Lens lacuſtris.
Weiderich/ Lyſimachion. (cum.
Brunnkreß/ Naſturtium aquati-
Pfenningskraut / Numularia.
Seeblum/ Nymphea.
Flökraut/ Perſicaria.
Peſtilentzwurtzel/ Petaſites.
Waſſerwegerig / Plantago aqua-
Samkraut/ Potamogiton. (tica.
Hanenfuß/ Ranunculus aquaticus.
Wilder Knobloch / Scordium, Scordion.
WaſſerEppich/ Sium.
Waſſermüntz/ Mentha aquatica, Siſymbrium.
Waſſernüß/Tribulus aquaticus.
Betlers Leuſe/Lappa minor, Xanthium.

De herbis purgantibus.

Aloe/ Aloë.
Haſelwurtz/ Aſarum.
Wild Saffran/ Cnicus.
Coloquint/ Colocynthis.
Wilder Kürbs / Cucumis ſylve-
Attich/ Ebulus. (ſtris.
Springkörner/ Lathyris.
Rhabarbar/ Rhabarbaricum.
Münch Rhabarbar / Hippolopathum.
Senet/ Sena.
Senetblätter/ folia Senæ.
Läuſekraut/ Staphis agria.
Wolffs Milch/ Tithymalus.
Teuffels Milch / Elula major.
Klein Wolffsmilch / Eſula rotunda, minor, peplus.
Weiß Nießwurtz / Veratrum album, Helleborum album, Helleborus albus.
Chriſtwurtz/ Veratrum nigrum, Helleborum nigrum.

De herbis pernicioſis.

Wolffswurtz / Aconitum, lycoctonum.
Anemonen/ Anemone.
Zeitloſen/ Bulbus agreſtis, Colchicum, Ephemerum lethale,
Schierling/ Cicuta.
Springkraut / Herba impatiens.
Einbeer / Herba Paris, Salanon tetraphyllon.
Bilſenkraut/ Hyoſciamus.
Tollöpffel / Mala inſana.
Alraun/Mandragoras.
Eiſenhütlein/ Napellus.

Mohn/

Mohu/Magsamen/ Papaver.
Mohnhaupt/ Caput papaveris.
GartenMohn/Papaver sativum.
Weisser Mohn/ Papaver album.
Schwartzer Mohn/ Papaver nigrum.
Gelb Oelmohn/ Papaver cornutum.
Klatsch Rosen/Papaver erraticũ.
Gänsefüß/ Pes anserinus.
Küchenschell/ Pulsatilla.
Hanenfuß/ Ranunculus.
Nachtschatten/ solanum hortẽse,
Jüdenkirsch/Solanum vesicariũ, Halicacabum.
Tollwurtz/ Solanum lethale.

De vitiis agrorum.

Meelthaw/ Ærugo, rubigo.
Vnkraut/ Zizanium.
Toberling/ Æra, lolium.
Katzenzagel/ Melampyrum.
Brandt/ Ustilago.
Taubkorn/ Phœnix.
Mutterkorn/ Mater secalis, clavus secalis.
Korspott/ Ægilops, festuca.
Trebs/ Festuca secalina.
Haub Hafer/ Avena sterilis.
Wilder Hafer/ Bromus herba.
Pelschen/ Securidaca.
Feld Wicken/ Cracca.
Vogel Wicken/Ornithopodium.
Erdnuß/ terræ glandes.
Klebkraut/ Aparine.
Gleiß/ apium cicutarium.
Flachsdotter / Camelina, Myagrum, sesamum vulgare.
Flachsseide/ Cuscuta.
Hederich/ Rapistrum.
Knawel/ Herniaria.
Nesselkraut/ Urtica.

Breñende Nessel/urtica mordax.
Taub Nessel/ urtica iners, lamiũ.
Distel/ Carduus.

De Carduis.

Welsch Beerenklaw/ Acanthus.
Weiß Wegdistel/ Acanthium.
Cordobenedict/ Cardus benedictus.
Viehdistel/ Carduus lacteus, carduus Mariæ.
Waltzdistel/ Carduus stellatus.
Haberdistel/ Carduus avenarius.
Groß stechende Distel / Carduus sylvestris.
Artischock/Carduus sativus, Strobilum. (tha.
Eberwurtz / Cardina, Leucacantha.
Weisse Bergdistel/ Spina alba.
Säwdistel/ Carolina sylvestris.
Strobeldorn/ Cinara.
Kartendistel/ Dipsacus, labrum Veneris, virga pastoris, carduus fullonum.
Mannstrew/ Eryngium.
Ganßdistel/ Sonchus asper.

De Oleribus.

Gartenkraut / Olus, olusculum, olera, hortensia.
Klein gehackt Kraut / Olus minutissimè concisum.
Grob gehackt Kraut/ Olus parum crasseq; concisum.
Kraut hacken / Concidere olera.
Kohlmarckt/ Forum olitoriũ. (ria.
Kohl Kräuterin/ vetula olusculaia.

Radices & bulbi edules.

Rübe/ Rapa, rapum, rapulum.
Rübensamen/ Semen rapicium, semina rapæ.

Rü-

Rübēkraut/ Rapicia, caules rapicii, frondes raporum.
Rothe Rüben / Rapa purpureo colore picta.
Welcke Rüben / Rapa passa.
Steck Rüben/ Rapus.
Rettich / Raphanis, raticula sativa.
Meerrettich / Raphanis magna.
Wilder Rettich/ Raphanis sylvestris, agrestis, Armoracia, armoracea.
Pastnäcken/ Pastinaca sativa.
Vogelnest/ Pastinaca sylvestris.
Rapuntzlein / Rapunculus.
Gierlein/ Siser.
Knobloch/ Allium.
Grosser Knobloch / Allium punicum, ulpicum.
Knoblochs zehen/Nucleus allii.
Zwiebel/Cepa, cepe, cepa capitata.
Meerzwiebel/Scilla, squilla.
Schnitzzwiebel/ Cepa sectilis,
Schleißzwiebel/Cepa fissilis.
Zwiebelsamen / Semen ceparum.
Zwiebelhaupt/ Caput, capitulum cepæ.
Zwiebelhäutlein / tunicæ ceparũ.
Zwiebelkraut/ folia ceparum.
Zwiebelstengel/ Thallus, caulis cepæ.
Lauch/ Porrus, porrum, porrum capitatum.
Graßlauch / Schœnoprasum, porrum sectivum, porrũ sectile.
Lauchblat / folium porraceum.

Herbæ edules.

Strentzel/ Angelica erratica.
Spargen/ Asparagus.
Melden/ Atriplex.
Wilde Melden / Atriplex sylvestris, & sylvestre.
Mangold/ Beta.
Weisser Mangold/Beta candida.
Rother Runckel/ Beta rubra.
Meyen/ Blitum.
Kohl/ Brassica.
Blawkohl/Brassica levis, crambe.
Krauser Kohl / Brassica crispa, folio crispo.
Cappeskraut/ Brassica capitata.
Krauthaupt / Caput brassicæ.
Saamhaupt / Caput brassicæ semini destinatum.
Capssamen / Semen brassicæ.
Pflantze / Brassica tralatitia, sex foliorum.
Kraut dorschen/ stirpes brassicæ.
Wilder Kohl/ Brassica sylvestris.
Borragen / Borago, buglossum, lingua bubula, euphrosynum.
Ochsenzung/Buglossum vulgare.
Kerbel/ Chærephyllum, Chærefolium, Cærefolium.
Endivien/ Intybus, intubus, intubum.
Salat/ Lactuca, lactucula.
Krauser Salat/ Lactuca crispa.
Pappel / Malva.
Pappel Rose/ Malva major, hortensis, sativa.
Hasenpappel/ Malva minor.
Bingelkraut/ Mercurialis.
Gartenkreß/ Nasturtium.
Sawrampffer/ Oxalis, acetosa.
Burtzel/ Portulaca.
Petersilien/Apium sativum, hortense.
Gefüllete Petersilien/Apium crispum, crispius, folio crispo, foliis crispioribus.
Senff/ Sinapis, sinapi.

Weisser

Weisser Senff/ Eruca.
Wilder Senff/ Eruca sylvestris.
Pfefferkraut/ lepidum Plinianū.
Turckischer Pfeffer/ Piperitis, siliquestrum.
Cucumer/ Cucumis.
Korcken/ Cucumis sativus.
Meerkürbs/ Cucumis marinus.
Pfeb/ Pepo.
Melaune/ Melo, melopepo.
Kurbs/ Cucurbita.

De Fungis.

Schwam/ Fungus.
Fauler Schwam/ Fungus putris.
Gifftiger Schwam/ Fungus noxius, venenatus, exitialis.
Fliegen Schwam/ Fungus muscarius.
Koch Schwam/ Fungus innoxius, edulis.
Pültze/ Boletus.
Pfifferling/ Boletus orbiculatus.
Morch/ Fungus suillus.
Lorch/ Erdmarch/ Tuber, tubera.
Rehling/ Amanita.
Wiesen Schwamm/ Fungus pratensis.
Heyden Schwam/ Fungus campestris.
Reißken/ Fungus rubens.
Baumschwam/ fungi arborei.
EichSchwam/ Lepusculus.
Zunderschwam/ fungus igniari⁹.
TannenSchwamm/ Agaricum.
Hirschbrunst/ fungus cervinus, boletus cervinus.
Posist/ fungus ovatus, pulverulentus.

De Frumento.

Getreidig/ Fruges, frumentū, frugum vel fructuum proventus. EPITH. Numerus magnus, iñumerabilis frumenti, varium genus, maxima largitas leguminum, luxuriosa frumenta. Vis magna, copia, acervus frumēti.
Same/ Semen, sementis.
Saat/ Seges.
Geschreffte Saat/ Segetes retonsæ.
Halm/ Culmus.
Knote am Halm/ Geniculum.
Der Halm zwischen den Knoten/ Internodium.
Eher/ Spica.
Kleine Eher/ Spica minuta.
Ledige Eher/ Spica inanis.
Spitze am Eher/ Arista.
Wannkorn/ Frit, utruncum.
Eher die keine Spitzen hat/ Spica mutica.
Körnlein/ Granum.
Hülse/ Gluma.
Sprew/ Palea, acus, eris.
Weitzen Sprew/ Palea triticea.
Gerstenahne/ Palea hordeacea.
Stroh/ Stramen.
Geströhe/ Stramentum.
Stoppel/ Stipula.
Schüttestrohe/ Stipula longissima.
Gewachsene Früchte/ Fruges.
Winter Getreidig/ fruges autumnales, frumenta hyberna.
Sommer Getreidig/ Fructus trimestres, frumenta æstiva.
Weitzen/ Triticum.
Sommer Weitzen/ Triticum trimestre.
Der beste Weitzen/ Siligo.
Rocken oder Korn/ Secale.

Türckisch Korn / Frumentum Indicum.
Gersten / Hordeum.
Hafer / Avena.
Von Hafern / Avenaceus.
Dinckel / Zea, far, ador, adoreum.
Dinckelhülsen / vaginula farris.
Gemangt / Farrago.
Gersten gemangt / Farrago hordeacea.
Reiß / Oryza germanica, zeópyron.
Hirse / milium.
Fuchsschwantz / Panicum.
Heidenkorn / Phegópyron, frumentum Saracenicum.
Hülsen von Hirse / Grütze / Appluda.

De Leguminibus.

Hülsen Frucht / Legumen.
Hülse / Schote / Siliqua.
Runde Schote / Siliqua rotunda, Cylindracea.
Länglichte Schote / Siliqua oblonga
Erbeis Schoten / Siliquæ pisorũ.
Erbeis / Pisum.
Gebalgete Erbeis / pisa depellata,
Steng Erbeis / Pisum Romanũ. pisum majus, pisum hortense.
Linse / Lens, lenticula, granum lentis.
Kichern / Cicer.
Weisse Kichern / Cicer columbinum.
Rothe Kichern / Cicer punicum, puniceum.
Schwartze Kichern / Cicer arietinum.
Niderländische Kichern / Cicera, cicercula.
Bone / Faba.
Egyptische Bone / Faba Ægyptia.
Das schwartze flecklein an der Bone / Hilum.
Bonen Schoten / Putamina fabę, siliquæ fabales.
Was von Bonen gemacht ist / Fabaginus.
Vnterschied in den Schoten / Valvuli fabæ.
Bonenstengel / Stipula fabalis, scapus.
Bonenstroh / Fabalia.
Bonensprew / fabaginum acus.
Welsche Bonen / Phaseolus, faseolus.
Bonen Acker / Fabetum.
Feigbon / Lupinus, lupinum.
Wilde Feigbon / Lupinus sylvestris.
Viehefutter / Ervum.
Wicke / Vicia, æ.
Futter Wicke / Vicia pabularis.
Wilde Wicken / Aphaca.
Lein / Semen lini.
Flachs / Linum.
Hanff / Cannabis, cannabum.
Hänffin / Cannabis fœmina.

De Zoophytis.

Meer Gewächs / Zoophytum.
Schwamm / Spongia.
MeerSchwam̃ / Spongia marina.
Bade Schwam̃ / Spongia rara.
FiltzSchwamm / Spongia durior, tragus.
Schwämlein / Spongilla.
MeerLunge / Pulmo marinus.
MeerSonne / Sol marinus.
MeerStern / Stella marina.
MeerHand / Manus marina.
MeerFeder / Penna marina.

Meer Treubel/ Uva marina.

Seenessel/ Urtica, urtica marina.

De Sensibus.

Sinne.

Sensus, potentia sensitiva, comprehensio sensuum.

Gute/ richtige Sinne.

Sensus integri, incorrupti, sani, valentes, recti, integritas, veritas sensuum.

Scharffe/ gewisse/ warhafftige Sinne.

Acutissimi, acerrimi, veri, veraces, certi sensus, clara & certa judicia sensuum, fides, vis sensuum.

Die Sinne sind langsam/ stumpff.

Sensus sunt hebetes, tardi, obscuri, tenebrosi. Stupor, gravitas, tarditas in sensibus est.

Gott gibt den Menschen die Sinne.

Deus attribuit, dat hominibus sensus, ornat animã sensib⁹.

Seine fünff Sinne haben/ bey Sinnen seyn.

Præditum, instructum esse sensibus, habere sensum, animãtes sensibus tantùm degunt, Remanet sensus in animantibus, tactus inest omnib⁹ animãtibus.

Mit den Sinnen begreiffen/ seiner Sinne gebrauchen.

Uti sensibus, judicare rem, probare, accipere, percipere, cõprehendere sensu, sine sensuum adminiculo ac ministerio aliquid apprehẽdere, sensus accõmodantur, vel ad inventionem, vel ad disciplinã. Hæc res cadit sub sensus, permanat ad sensus, subjicitur sensibus, influit in sensus, commovet sensum, capitur sensu, non effugit sensum.

Die Sinne verlieren/ der Sinnen beraubet werden/ die Sinne sind weg.

Carere, vacare sensu, sine sensu esse, nullus residet amplius sensus, non inest illi sensus, morte sentiẽdi vis extinguitur, sensus amittitur, sensus à mortuis abest, mors aufert, adimit, detrahit sensum, orbat sensibus, morte sensus perimitur, sensum amittere, consuetudo sentiendi vim mihi abstulit, sensum ademit, stuporem induxit, injecit, intulit, sensus obstupefecit, sensus obstupefit, adimitur, aufertur, diuturno usu.

Die Sinne betriegen nicht.

Sensus in eo, ad quod propriè percipiendum aptus est, nunquam fallitur, dum & intervallum moderatum sit, & instrumentum, & id, quod interjicitur, probè affectum.

De Spiritu.

Athem.

Spiritus, anima, respiratio, anhelitus, halitus, interspiratio. EPITH. Spiritus tranquillus, otiosus, vitalis, salutaris, angustior, communis, liber, prosper.

Blasung/ Flatus, expiratio.

Auffblasung/ Inflatus, inflatio, sufflatio.

Seufftzer/ Suspirium, gemitus.

Seufftzen / ſuſpiria ducere, ſuſpirare.

DasSchnucken/Singultus.

Athem holen/ ſchnauben.

Spirare,reſpirare, animam ducere,edere,ſpiritum adducere,ducere,haurire, frui ſpiritu, recipere flatum, animam ducere ex aëre, de cœlo.

Anblaſen/ afflare,adhalare,afflatus.

Keichend / der einen kurtzen Athem hat/ſuſpirioſus, anhelus, aſthmaticus.

Athem halten/ animam continere,comprimere.

Stinckender Athem / graveolentia oris,graveolentia halitus, anima fœtens.

Der Athem ſtinckt jm/ Anima ipſi fœtet, graveolentia laborat, fœtor oris,graveolentia oris, halitus ipſi eſt, odor oris deterrimus ipſi eſt.

De Somno.

Schlaff / Somnus, ſopor, quies, requies.

Süſſer Schlaff / Somnus placidus,mollis,ſuavis.

MittagsRuh/ Quies meridiana, meridiatio, ſomnus de meridie.

MittagsRuhe halten / meridiari, ſomnum meridianum capere, de die dormire,

Harter Schlaff/ arctior ſomnus. Nimius ſopor, Endymionis ſomnus.

Hart ſchlaffen.

Arctè & graviter dormire, altũ, altè, profundè dormire, ſomno ſepultus, obrũtus, ſopitus eſt, profundoſomno conſopitus,arctiſſimo quieſcit ſomno.

Schläfferig/ voll Schlaffs.

Somnolentus,ſomniculoſus, dormitabundus, dormituriens, ſomni mancipium.

Mich ſchläffert/ich ſchlummer.

Dormito , ſomnus urget me, plenus ſum ſomni,vix teneo ſomnũ, connivent oculi ſomno, ſopor urget oculos.

Zu Bette gehen/ſchlaffen gehen.

Ire,abire,diſcedere cubitum, dormitum, petere lectum, recipere ſe in lectum, ire ad quietẽ, dare, tradere ſe ſomno, quieti, conferre ſe dormitum , cubitum , proficiſci ad ſomnum, repetere ſomnum, ſomno ſe dedere, tradere corpus quieti, ad ſomnum ſe componere.

Einſchlaffen.

Obdormiſcere, ſolvi ſomno, ſomnus obrepit mihi , ſomno opprimi.

Schlaffen.

Dormire, dormitare, conſopiri ſomno, capere ſomnum, ſtertere,ſolvi ſomno,uti ſomno, ſomno curare corpus, ſomnus complectitur,opprimit me,placare artus ſopore, relaxare animum ſomno,ſomnum videre.

Schlaffen machen / Schlaff bringen.

Sopire, conſopire aliquem, Hęc res affert,concitat,facit, inducit, conciliat ſomnum.

Ohne Sorgen schlaffen.

Placidè, suaviter, securè, tranquillè dormire, stertere, dormire in utramque vel in utramvis aurem.

Bey einem schlaffen.

Cubare cum aliquo in eodem lecto, cubitare cum aliquo, dormire propter aliquem.

Schnarchen.

Stertere, ducere ronchos, altum stertere, ita stertere ut vicini exaudiant.

Außschlaffen/

Satiari quiete, ad satietatem dormire, edormire, explere se somno.

Zu viel schlaffen.

Nimium, plus satis, plus ęquo, plus quàm decet, convenit, dormire, ultra præscriptum dormire, indulgere somno, glirium more stertere, stertere dies noctesq;. Endymionis somnum dormire. Epimenideum somnũ dormire.

Auffwecken vom Schlaff.

Exsuscitare, expergefacere, Excitare è somno, ex somno suscitare dormientem, stertẽtem, suscitare aliquem è somno.

Am Schlaff hindern.

Adimere alicui somnum, aliquẽ privare somno, Interrumpere, impedire, turbare, interturbare somnum alicujus, inquietare dormientem.

Den Schlaff vertreiben.

Depellere, expellere, fugare somnum.

Auffstehen.

Surgere, surgere è lectulo, Admodum ægrè divellitur à nido tepefacto. Corripere se è lecto, resurgere ex strato, surgere cubitu, è strato, è lecto.

Er ist frühe auffgestanden.

Primo diluculo, summo manè, multò ante lucem surrexit, antevertit Solis ortum.

Auffwachen.

Expergisci, cum Sole expergisci, evigilare, è somno excitari, excutere somnum, solvi somno, oculis propellere somnũ.

Wieder einschlaffen.

Redormire, recidere in somnum, iterum somno capi, iterũ placidè sopori indulgere.

De Somniis.

Traum/ Somnium, insomnia, visa, visio.

Deutlicher Traum/ vera, clara, aperta, illustria, certa somnia.

Loser Traum/Minuta, levia somnia.

Mancherley Träume / varietates innumerabiles somniorum, mirabiles species somniorum.

Dunckele Träume/ tortuosa obscura, varia, incerta somnia, visa.

Erdichte Träume / ficta, falsa, somnia.

Mir trävmet.

Somnio, somnio somnium, somnio hoc, vel de hac re, Video in quiete, per visum, secundùm quietem, Hæc mihi visa objiciuntur, facio somnium, cerno quid

quid in somniis, videtur mihi dormienti, imagines rerum occurrunt mihi, animus in somno incidit in varia visa, mira vidi insomnia.

Träume kommen von Gott.

Deus dedit mihi dormienti visum, monuit me dormientẽ, objecit mihi dormiẽti visa quędam obscura, à Deo somnia dãtur, dividuntur, dispertiuntur, mittuntur.

Träume kommen aus den Gedancken.

Somnia existunt, eveniunt, nascuntur, proficiscuntur, objiciuntur dormiẽti ex cogitationibus, ex eo quod egerunt.

Ich halte nichts von Träumen.

Nihil tribuo somniis, fidem derogo somniis, negligo, contẽno, pro nihilo habeo somnia, visa.

Der Traum ist mir wahr worden.

Res comprobat somnium, convenit cum re somnium.

Einen Traum deuten lassen.

Deferre visa ad conjectores, narrare visa conjectori, adhibere explanationes interpretum, uti interpretibus somniorum.

Den Traum deuten.

Interpretari somnia, facere conjecturam somniorum, conjicere, divinare, augurari ex somniis.

Die Außlegung des Traums.

Interpretatio, explanatio, cõjectura, divinatio, prædictio artificiosa somniorum.

Außleger/ Deuter der Träume.

Conjector, interpres somniorum.

Ein Gesichte.

Visum divinum, humanum, falsum, comprehensibile, variũ, incertum, perturbatum. Visa tranquilla, veracia, clara, perspicua, tortuosa, obscura, imbecilliora, ratione vacua, levia, inania, falsa, mendacia, nocturna. Visio falsa, externa, adventitia.

Ein Gesichte eingeben.

Mittere, immittere, dare visa, offerre, objicere alicui speciem.

Durch Gesicht erschreckt werden.

Moveri, concitari, excitari, perterreri, exterreri, perturbari visis, visa pellunt, pulsant animum.

Den Gesichten gläuben.

Assentiri, cedere, credere, fidem habere, vel adhibere vel adjungere visis, vel pro nihilo habere, contemnere visa.

Wache.

Vigiliæ, pervigilatio.

Fleissig wachen.

Advigilare, pervigilare. Multum, acriter, multo studio vigilare.

Ich habe die gantze Nacht nicht schlaffen kõnen/ich habe die gantze Nacht gewachet.

Sommum hac nocte nunquã vidi, Somnum oculis nunquam vidi meis, non potui capere somnum. Somnus hac nocte meos oculos effugit, absuit ab oculis

meis, nunquam se obtulit, refugit à meis oculis. Noctem insomnem, pervigilem duxi, perpetuâ vigiliâ vexatus sum, insomnio laboravi, spacium noctis universum pervigilavi, soporē nunquam gustavi, omnes noctis partes mihi vacuæ somno, expertes somni, sine somno fuerunt, multæ noctes mihi vigilatæ sunt, Vigilavi de nocte, noctu, per noctem, ad lucem, ad multam noctem, partem noctis magnam, totam noctem.

De Lumine.

Liecht/ Lux, lumen.

Glantz/Schein/ splendor, fulgor, nitor, candor, jubar.

Helles Liecht/heller Glantz/ Bonū lumen, eximius fulgor, clarior, clarissima lux, illustrior, splendidissimus candor.

Klar/helle/scheinbar/ Splendidus, nitidus, lucidus, dilucidus, fulgidus, coruscus, clarus, perspicuus.

Klärlich/scheinbarlich/ Clarè, perspicuè, lucidè, dilucidè, luculenter, splendidè, apertè.

Leuchten/scheinen/ glåntzen.

Lucere, elucere, collucere, illucere, relucere, perlucere, fulgere, præfulgere, splendere, resplēdere, enitescere, maximè lucere, longè latèq; collucere, nitere, &c.

Erleuchten/ Illuminare, illustrare, collustrare, irradiare, lustrare cuncta luce suâ & complere, illustrare luce, nitore.

Ans Liecht bringen.

Proferre in lucem, perducere in solem, eruere, extrahere ex tenebris, discutere, dispellere, &c. caliginem.

Ans Liecht kommen.

Lucem aspicere, emergere, &c. excedere, reviviscere ex tenebris.

Kertz/ein Liecht/ Candela.

Wachskertz/ Cereus.

Vnschlit Liecht/ Candela sebacea.

Ein Fackel/ Tæda, funale, fax.

Liecht Ampel/ Lucerna, lychnus, lampas.

Pechkråntze/ Malleoli.

Ampelschnautze/ da das Dacht innen ligt/ myxus.

Leuchter/ Candelabrum.

Henge Leuchter/ Lychnuchus pensilis.

Liechtschirm/ Umbraculum.

Dacht/ Ellychnium, scirpus, funiculus, sparteus.

Liechtputz/Liechtscheer/ Butzscheer. Emunctorium, furcinula.

Schnuppe/Butze/ fungus.

Das Liecht putzen/ schneutzen/ emungere candelam.

Die Schnuppe/ Butze außleschen. opprimere fungum.

Latern/ Laterna, laterna punica, cornu, *si cornea fuerit laterna.*

Liecht anzůnden.

Accendere, incendere, inflammare candelam.

Leuchten.

Afferre, præferre facem, lumen alicui, apponere lucem, inferre lāpades, adhibere lucernā.

Das Liecht zwitzert.

Cor-

Corruscat, micat candela.

Das Liecht verdunckeln/ das Liecht verhindern.

Vide **Finster machen.**

Officere, obstruere luminib⁹, afferre obscuritatem, nocere lumini, offendere prospectum, impedire lumen, offenditur lumen lucernæ, obstare alicui à luce, obsis mihi à luce.

Liecht außleschen / Extinguere candelam, lucernam.

Liechte ziehen / Liechte machen.

Candelas sebare vel sevare.

Schatten/ Umbra, opacitas.

Schatticht Ort / Locus opacus, umbrosus, umbraculum, Umbrosior locus nusquam.

Schatten machen mit Meyen / ꝛc.

Efficere umbram, umbrare, inumbrare, obumbrare, opacare frondibus.

Im Schatten ruhen.

Abjicere se in herba, considere in umbra, considere sedibus sub arbore, refrigerare umbris, vitis defendit ardores Solis.

Finster/ Tenebræ, caligo.

Finster Ort.

Tenebricosus, tenebricus, tenebrosus, caliginosus, obscurus, cœcus locus.

Stockfinster.

Magnæ, crassæ, tetræ, intimæ tenebræ.

Dunckel / Obscura caligo, Exigua, parva obscuratio.

Verfinsterung / Verdunckelung.

Caligatio, obscuritas, obscuratio.

Es wird dunckel/ finster.

Tenebræ oboriuntur, advesperascit, noctescit, offenduntur tenebræ.

Verfinstern /finstern / dunckel machen/verdunckeln.

Afferre obscuritatem vel tenebras, efficere, obducere, effundere, circumfundere tenebras, caliginem, noctem, obscuritate involvere.

Es ligt im finstern verborgen.

Occultatur & circumfunditur tenebris, versatur, deprimitur, jacet in tenebris, obcæcatur tenebris.

De Visu.

Auge/ Oculus, ocellus, lumina, oculus tenerrimum membrũ.

Klare Augen / Oculi lucidi & clari.

Tieffe/ Depressi oculi.

Heraus getriebene / Propendentes, prominentes oculi.

Rothe/rotlechte/Rubentes oculi.

Dunckele/ Caligantes oculi.

Katzen Augen/ Glauci, cæsii.

Starrende/ torvi, atrei.

Blawe/ cærulei.

Schwebende/ emissitii, vagi.

Schielen/ Strabus, strabo, retortus oculis.

Vbersichtig/ Pætus, lusciosus.

Einäugig / Luscus, cocles, unoculus.

Dem die Augen trieffen / Lippus.

Der alles nahe bey die Augen halten mus/ Myops.

Gesicht.

Visus, sensus oculorum, obtu-

tutus, acies, aspectus oculorum, inspectus, conspectus, officium & munus oculorum.

Anschawung.

Obtutus, contuitus, aspect⁹, conspectus.

Besichtigung.

Spectatus, spectatio, inspectio, lustratio, contemplatio.

Es ist wol anzusehen.

Ad aspectum venusta res est, pulchra, præclara.

Schöne Augen.

Oculi venusti, flagrantes, hilariores. Hilaritas, flagrantia oculorum.

Augapffel Stern im Auge/ Pupilla, pupula, pupila.

Das Weisse im Auge.

Albugo, albumen oculi, album oculi.

Die Ringe im Auge/ Irides oculi.

Augenlied/ Palpebræ.

Haar am Augenlied/ Cilia, pili palpebrarum.

Augenbranen/ Supercilium.

Augenwinckel/ anguli oculorum, hirqui.

Die holen der Augen/ Cavum, sinus oculi.

Butze in Augen/ Lema, excrementum oculorum, pituita oculorum.

Sehen/Schawen.

Videre, cernere, conspicere, conspicari, oculis videre, cernere, perspicere, prospicere, intueri, videre oculis suis cominus, hanc rem nunquam oculis usurpavi meis, **Ich hab es nicht gesehen.**

Ansehen.

Aspicere, aspicere oculis, inspicere, conjicere in aliquē oculos, intueri, contemplari, oculis intueri, contueri. Convertere, conjicere, adjicere, intendere oculos in, vel ad rem, fixis obtutibus astare, inspicere aliquem rectà in faciem, infigere, inferre oculos in aliquam rem, aciem intendere, dirigere in rem, tabula detinet aliquem stupidum.

Besichtigen/ Beschawen.

Lustrare, inspicere, inspectare. Hærere, defixum esse in aliqua re. Intentis oculis intueri, lustrare, perlustrare. Cognoscere, colligere, judicare rem oculis. Studiosè, acerrimè, exactè contemplari. Figere obtutum in aliquam rem, introspicere.

Oben hin ansehen.

Per transennam aspicere.

Es ist für Augen/ man sihets mit Augen.

In conspectu est, ante oculos est, in oculis positum est, ante oculos versatur, est in oculis, incurrit in oculos, patet, sub oculis est, ostendit se, patet.

Man kan es sehen/ es ist sichtbar.

Videtur, cernitur oculis, sentitur aspectu, venit, cadit sub aspectum, cadit in sensum cernēdi, patet ad videndum.

Vnsichtbar / was man nicht sehen kan.

Latet oculos, ab oculis remotum est, oculis minimè patet, nō cadit sub sensum oculorum, nō cadit

eadit sub aſpectum, effugit oculorum obtutum.

Darſtellen / zu gegen für die Augen ſtellen.

Ponere aliquid in conſpectum alicujus. Ante oculos ſtatuere, cõſtituere, ponere, præponere, proponere; ob oculos ponere, oculis ſubjicere, proponere, in oculis proponere, in rem præſentem aliquem producere. Locare ſub aſpectum. Locare, proponere, exhibere in conſpectu, repræſentare. In aſpectum adducere, proferre.

Augen auffthun.

Erigere, aperire oculos.

Augen zuthun/

Claudere oculos, condere lumina,

Die Augen wenden.

Movere, commovere, flectere, inflectere oculos, convertere aſpectum aliquo. Aſpectum cõtorquere vel convertere.

Die Augen weg wenden.

Avertere oculos ab aliqua re, aciem oculorum deflectere, ſe avertere, removere oculos, dejicere oculos à re.

Auffſehen/gen Himmel ſehen.

Suſpicere, oculos tollere, levare, elevare, intendere, dirigere ſurſum, aſpicere ſurſum. Suſpicere in cœlum, ſuſpicere, intueri, aſpectare cœlum, aſpicere ad cœlum, intendere oculos ad cœlum.

Vnter ſich ſehen/ die Augen zur Erden wenden.

Deſpicere, oculos demittere, ſubmittere vultum, deprimere, dejicere, Oculos in terram dejicere. Oculos humi, ſolo defigere, lumina demittere, ſubmittere caput.

Vmbher ſehen.

Circumſpicere, colluſtrare. circumvidere, circumſpectare, huc atque illuc intueri.

Zurück ſehen.

Retrò videre.

Vber die Seit anſehen / ſchlim ſehen/ſchielen.

Obliquè aſpicere, limis oculis aſpicere, hirquis intueri, oblique, tranſverſim intueri, oculis retortis videre, furtivis oculis verberare aliquem.

Weiſen/ zeigen.

Oſtendere, monſtrare, commonſtrare, demonſtrare digito, facere alicui poteſtatem videndi, oſtentui eſſe.

Mit Luſt anſehen.

Paſcere oculos, capere lætitiam vel delectationem oculis, diſſuaviari oculos, recreare mẽtem & reficere oculos, levare animum aſpectu.

Mit Liebes Augen einen werffen.

Furtivis oculis aliquem verberare, intueri.

Einen nicht gerne anſehen.

Abominari alicujus aſpectum, Horrere aſpectum alicujus, vitare alicujus aſpectum, conſpectum.

Ich erſchrecke / wenn ich jhn anſehe.

Conterreor, exterreor, conturbor ejus aspectu.

Einem vnter Augen gehen/sich sehen lassen.

Venire, prodire, redire sub vel in aspectum, vel conspectum dare, comittere se in conspectũ.

Einem nicht vnter die Augen kommen.

Vitare aspectum, conspectum, lucem fugere, auferre se à conspectu, fugere, effugere aspectũ, conspectum.

Gnugsam ansehen. Satiare, exsaturare, explere oculos.

Ein elend Ansehen.

Miserum, crudele spectaculũ. Vide Schawspiel.

Alle Leut sehen auff jhn.

Omnium oculos in se convertit, habet in se omnium oculos intentos.

An den Augen ansehen/ man sichts jhm an.

Ex facie, ex vultu, ex oculis & fronte colligere, conjicere, intelligere, suspicari, conjecturam facere, Animꝰ ex vultu coarguitur, patefit, vultu exprimitur. Vultus ipsius significat, ostendit hoc, dat significationẽ hujus rei.

Sie sehen einander an.

Inter se aspiciunt.

Es hat die Gestalt/vnd das ansehẽ.

Præbet, gerit, repræsentat, reddit, adumbrat speciem, effigiẽ.

Die Augen weiden/dare epulas oculos, pascere oculos.

In die Augen leuchten / die Augen verblenden.

Perstringere, præstinguere, præstringere oculos, visum fallere.

Er hat ein gut Gesicht / er kan scharff sehen.

Habet oculos acres & acutes, oculatus est, perspicax, acutissimi visûs, habet oculos acutos, argutos, rectos. Rectè, acutè, acutiùs, acutissimè videre, prospicere, acriter oculis intueri, lynceus est, perspicacior lynce, acùti visûs, lynceis oculis videns, aquilinis oculis præditus.

Er hat ein blöd Gesicht.

Est obtusiore acie, habet oculos obtusos, cœcutit, caligant oculi, acies oculorum hebescit. Parum videt, ex parte, obscurè cernit, est obtusa acie oculorũ, hebete visu, minus commodè utitur oculis.

Einen besuchen/heimsuchen.

Visere aliqnem, & visere ad aliquem, revisere ad aliquẽ, invisere domũ, intervisere ad aliquẽ.

Sawer sehen.

Torvum vel torvè aliquem intueri, aspicere.

Sehe ich anders recht.

Si satis cerno, nisi me fallunt oculi.

Augenblick.

Oculi momentũ, nictus oculi.

Zwitzern mit den Augen / nictare.

Die Augen still halten / Continere oculum à nictu.

Wincken/ Indicare rem nutu, significare, innuere, nictare, nutare.

Winck/ nutus, nictatio.

Brillen/

Brillen / Conspicilium, conspicillum, vitrum oculare.
Brillen auffsetzen/brauchen/aptare oculis conspicillum, uti conspicillo, sumere sibi conspicillum.
Augenweh/ Oppthalamia, lippitudo.
Trieff Aug/ Lippus.
Trieffende Augen haben / lippire.
Fell in Augen/ Staar/Suffusio.
Spiegel/ Speculum, nitidum speculum.
Blindheit/ Cæcitas. EPITH. odiosa, misera.

Blind.

Cæcus, captus, orbatus, privatus oculis, oculorum lumine carens, cassus lumine, carens lumine, cæcatus, qui amisit, perdidit oculos, lumina visum.

Blenden/ die Augen außstechen/ blind machen.

Excæcare, cæcare, obcæcare, cæcum efficere, reddere, oculos eripere, excludere, exculpere. effodere, exurere, eruere, eluscare aliquem.

De Coloribus.

Farb/ Color.
Farbe/damit man ferbet/Cerussa, pigmentum, tinctura.
Mancherley Farbe/ Plures, varii colores, magna varietas colorũ.
Satte gute Farbe/ Egregius, plenus, satur, floridus, decorus, clarus, suavis color, pulchritudo, venustas, ordo, decentia, suavitas, bonitas coloris.
Lose / böse Farbe / Dilutus, remissus, evanidus, obsoletus, surdus, lentus, servilis color.
Liebliche Farbe/floridus, vegetus, vividus color.
Feste Farbe/Pertinax color.
Natürliche Farbe/Color nativus.
Gemachte Farbe/Color fictitius.
Trawrige Farbe/Color austerus.
Dunckel Farbe/Color nubilus.
Vnbeständige Farbe / Color fugax.
Verbliechen Farbe/ Color evanidus.

Ferben.

Colorare, imbuere colore, colorem inducere, dare, ducere, Tingere, intingere, inficere colore.
Ferbung/Infectio lanarum.
Farb an sich nemen / ducere, sumere colorem, bibere colorem.
Farbe außwaschen/eluere colorẽ.
Die Farbe gehet aus / evanescit color.
Weisse/Albedo, candor, albor.
Schön Weiß/illustrior, splendidissimus, niveus candor.
Es glänzet / elucet, fulget candor, percellit me, vel oculos candor.
Weiß machen/dealbare, gypsare.
Weiß werden/Albescere.
Geweisset/Albatus, dealbatus.
Weiß/Color albus.
Blanck / glentzend Weiß/ Candidus, argenteus, melinus.
Schneeweiß / Niveus, olorinus.
Grawweiß/Canus.
Weiß wie Milch/ Lacteus, eburneus, marmoreus.
Wasserfarbe/ Aqueus.

Bleiche/ Pallor, luror.
Bleich/ Pallidns,luridus color.
Bleich Todtenfarb / Lividus, plumbeus.
Gelb/ Flavus color.
Bleichgelb/ Gilvus color.
Goldgelb/ aureus.
Ertzgelb/ Æneus.
Honigfarb/Melleus.
Dottergelb/ Luteus, luteolus.
Saffrangelb/Croceus,crocinus.
Schwartzgelb/ Ravus,luridus.
Wachsfarbe/ Cereus.
Bunte Farbe/Verſicolor.
Bleich ſeyn/ Pallere.
Bleich werden/ Palleſcere,expalleſcere.
Gelb werden/Flavere,flaveſcere.
Röthe/ Rubor.
Rötelſtein/ Rubrica.
Purpur / Purpura,fuſca purpura, candore mixtus rubor.
Roth/ Ruber.
DunckelRoth / Fulvus.
Röthlich / Rubricꝰ, rubicundus.
Gelbroth/ Ruffus.
Fewerroth/ Rutilus, igneus.
Blutroth/Sanguineus.
Liechtroth/ Flammeus.
Roſenroth/ Roſeus.
Braunroth/ Purpureus.
Carmeſinroth/ Coccineus,muriceus.
Leibfarbe / Ruffus, ſanguine diffuſus color.
Caſtanienbraun/Spadix,ſpadiceus color.
Violenbraun / Violaceus, Amethiſtinus, Janthius,
Purpurfärbig werden / Purpuraſcere.

Blaw/ Bleyfarb/ Livor.
Bleyfarbig/ Lividus.
Him̃elblaw/ Cœruleus,cœrulus.
Dunckelblaw/ Cyaneus.
Grawblaw/ Cæſius.
Aſchenfarb/ Cinereus.
Schieler/Indicus.Braun in Rot.
Eiſenfarb/ Ferrugineus.
Grün/ Viridis.
Graßgrün/ Herbidus,herbaceꝰ.
Safftgrün/Praſinus carpaſinus.
Glaßgrün/ Vitreus,hyalinus.
Apffelgraw/ Scutulatus.
Mäuſefarb/ Murinus.
Sprencklicht/ Muſtellinus.
Schwärtze / Nigredo,nigror, Atror.
Rauchfarbe/ Pulligo.
Schwartz/ Niger, piceus.
Kohlſchwartz / Ater,coracinus, anthracinus.
Dunckelſchwartz/ Furvus.
Rauchfärbig/ Pullus.
Braunſchwartz/Fuſcus,Phœnix.
Schwärtzen / Nigrare, nigrefacere.
Schwartz werden/ Nigreſcere.
Geſchwärtzt/ Atratus.
Fleck/ Macula, labes,labecula, nævus, ſpurcities, ſordes, inquinatio.

Beflecken / Beſudeln.

Turpare, inferre, aſpergere, inurere maculam, labem, labeculam. Afficere maculâ. Maculare,polluere,fœdare, inquinare,contaminare,oblinere cœno, deformare, aſpergere maculis, ſordidare; conſpurcare, ſufficere maculis.

Es flecket/ Suſcipit maculas.

Der Fleck gehet aus/ vaneſcit, deletur macula, labes.

Fleck außmachē/ tollere maculas.

Beflecket / Beſudelt.

Maculoſus, oblitus cœno, ſpurcus, fœdus, luto aſperſus, immundus, ſqualidus, ſordidus.

De Auditu.

Ohr/ Auris, auricula.

Ohrläpplein/ ima, infima auricula, anſa auriculæ.

Ohrlöffel/ Auriſcalpium, purgare aures auriſcalpio.

Groſſe Ohren / aures eminentes.

Hangende Ohren/ aures flaccidę.

Der hangende Ohren hat/ Flaccus.

Epith. Aures eruditæ, elegantes, religioſæ, diligentes, Atticæ, patientiſſimæ, æquiſſimæ, faſtidioſiſſimus ſenſus aurium, ſuperbiſſimū judicium aurium.

Bey den Ohren ziehen.

Aurem vellere, vellicare.

Vbel hören/ nicht wol hören.

Surdaſtrum eſſe, habere aures hebetiores, obtuſiores, laborare vitio aurium, gravitate auditus, tarditate aurium, graviter audire.

Taub ſeyn.

Surdum eſſe, carere aurium ſenſu, captum eſſe auribus, aures obſurdeſcunt.

In ein Ohr ſagen.

In aures ſuſurrare, inſuſurrare ad aures, dicere in aurem aliquid, familiariter ad aurem inſuſurrare, communicare ad aurē privatim, ſuggerere, ad aurē dicere, infundere in aurem.

Wol hören/ leiſe hören.

Acutiſſimi eſſe auditus, auritum eſſe, eſſe auribus purgatis.

Die Ohren klingen mir.

Aures mihi tinniunt.

Das Ohren ſauſen / Tinnitus, ſibilus aurium.

Ich höre/ vernehme.

Audio, percipio, accipio auribus, vox percipitur, advolat ad aures, verberat aures, complet aurem, influit in aures, ſonus venit, pervenit, permanat, accedit, accidit auribus. Hoc perſonat, circumſonat aures, capio ſonū. Concipio, accipio, recipio, percipio, ſentio auribus, Aures circumſonant vocibus, combibo hoc auribus.

Mir kompt für/ ich werde berichtet/ ich erfahre/ ich höre.

Ad aures meas pervenit, aliorum relatu habeo, relatum, indicatum, nunciatum eſt mihi, non obſcuris ſermonibus aures meæ verberantur, ad me fama pervenit, auditionem de aliqua re accipio, auditione & famâ accipere aliquid.

Ich habs von jhm gehöret/ Er hat mirs geſagt.

Audivi hoc ex aliquo, ab aliquo, Scio ex eo, cognovi ex eo, per hunc ſermones hi ad me delati ſunt, ex te primum de illa re audivi.

Ich wolts gerne hören.

Animus expetit audire, affero vacuas, ſitientes aures, cōverto au-

to au-

to aures ad audiendum. Facilem me habebunt in audiendo, dicit hoc libente & approbāte me.

Es thut mir in Ohren wehe.

Offendit hoc, violat, lædit aures, voculæ obtrectatorum mihi molestæ sunt, aures meæ hoc ferre non possunt.

Ich mags nicht hören.

Absurdum est auribus meis, Aures abhorrent, aspernantur, respuūt hoc. Excludo hanc rem auribus, aures meæ abhorrent à commemoratione hujus rei, aures meæ tantam audiēdi molestiam sustinere, ferre non possunt, fastidium ad hanc rem habeo, respuo, detestor rem, aversus sum ab ea re.

Einem die Ohren voll schreyen/ betäuben.

Implere, complere, explere, refercire, obtundere aures sermonibus, inculcare auribus, occlamitare, ad aures oggannire, aures opplere sonitu, obtundere aliquem,

Ich habs gnug gehöret.

Satiatæ sunt aures, satietate affectæ sunt.

Ich habs nicht hören können.

Fefellit hoc auditū, prætervolavit aures, prætervectū est aures.

Zuhören.

Auscultare, auscultare aliquē, subauscultare, attendere ad aliquid, attendere, advertere animum, advertere ad aliquid, animadvertere cum silentio, admovere aurē, arrigere, erigere, dare aures alicui, dare operam alicui sermoni auscultando, dicare alicui operam aurium, adesse & rem cognoscere. Aures patent ad aliquid, aures expectant illud, adhibere, admovere, dedere, prębere alicui aures, patefacere aures alicui, præstare audiētiam, attendere orationi, frui alicujus sermone.

Fleissig zuhören.

Audire benignè, attentè, attētissimè, quàm attentissimè, præbere se alicui attentum auditorem. Adhibere animos & mentes, animū accuratè advertere, erigere mentem & aures, adesse animis, pendere ab ore narrantis, adhibere mentem atque animum alicui rei, præbere aures vacuas, magnoperè attendere, incredibile studium audiendi.

Heimlich zuhören/behorchen.

Subauscultare, captare sermonem, legere sermonem aliorum, sublegere clam sermonem alicujus, facere aucupium auribus, adesse venatorem cum auritis plagis, aucupem esse sermonis alicujus, aucupare aliquem quid agat, subauscultando excipere voces, verba.

Nicht zuhören.

Facere aures peregrinari, facio me alias res agere, ne illud audiam, claudere aures alicui rei, oscitanter auscultare. Remittere, dimittere aures. Non attentum esse, oratio prętervehitur aures, prætervolat aures.

Es ist wol zu hören.

Oblectat aures, gratum, jucundum est auribus, auditione hujus rei ducor. Operæ pretium est audire.

Vnerhöret.

Inauditum, incredibile auditu, inusitatum, majus quàm cõsuetudo fert.

Ein Laut/ ein Gethön.

Sonus.

Das rauschen/ strepitus.

Das Murmeln/ fremitus.

Das krachen/ crepitus, fragor.

Der klang/ clangor, tinnitus.

Das gepfeiffe/ Sibilus.

Das summen oder sausen / susurrus, susurratio.

Das brummen/ murmur.

Das kirren / stridor.

Epith. Flexus, inflexus, inclinatus, acutus, acutissimus, excitatus, gravis, gravissimus, distinctus. Simplex, pressus, æquabilis, dulcis, suavis, agrestis, subrusticus, plenus, miserabilis, inusitatus, &c. sonus.

Einen Laut machen.

Ciere, elicere, efficere sonum.

Einen Laut geben.

Reddere, referre, fundere sonum, sonare, personare, resonare, circumsonare, maximè sonare, totum locum percrepare, undique circumsonare.

Poltern/ tonare, intonare.

Rauschen / strepere, perstrepere.

Krachen/ crepare, percrepare.

Murmeln / murmurare, admurmurare, susurrare & cõsusurrare.

Schnurrẽ/ fremere, perfremere.

De Voce.

Stimme/ Vox, vocula.

Geschrey/ Clamor, vociferatio.

Auffschreyen/ exclamatio, acclamatio.

Frewdengeschrey/ Jubilum.

Das heulen/ Lessus, ululatus.

Ein jämerlich Geschrey/ quiritatus.

Das Weheklagen/ ejulatus, lamẽtum, planctus, plangor.

Das seufftzen/ gemitus, suspiriũ.

Das frolocken/ plausus.

Kindergeschrey/ vagitus.

Widerschall/ Echo.

Das Niesen / Sternutatio, sternutamentum.

Niesen/ Sternere, sternutare.

Nießpulver/ Sternutatorium.

Das Gehnen / Oscitatio, pandiculatio.

Jehnen/ Hojanen / Oscitare & oscitari.

Das schlorffen/ wenn man trinckt/ Sorptus.

Schlorffen/ Sorbere.

Ein vnterschiedliche deutliche Stimme.

Vox articulata, distincta.

Helle/klare Stimme / Vox intenta, contenta, clara, sonora, elata, arguta, acuta.

Starcke Stiñe/ Vox firma, stabilis, permanens, firmata, præclara, splẽdida, grandis, plena.

Liebliche Stimme / Vox suavis, dulcis, dulcissima, jucunda, mellea.

Leise Stim̃/ vox lenis, mollis, muliebris, fusca, submissa, fracta,

non plena, languens, interrupta, hiulca, fictitia.

Grobe Stim̃e/ Vox gravis, pressa, infima, depressa, subpressa, crassa.

Bebende Stimme/ Vox tremens, tremebunda.

Bäwrische Stimme/ Vox agrestis, rusticanus sonus vocis, extra modum absona & absurda.

Stimm üben.

Curare, exercere, firmare, corroborare, adaugere vocem, servire, inservire voci.

Die Stimme erheben/ hoch singen.

Vocem intendere, contendere, vocem sensim excitare.

Die Stimme fallen lassen.

Remittere vocem, clamorem, mutatio, remissio, inclinatio, flexio vocis, facere ut resideat vocis contentio.

Die Stim̃e endern/ moderiren.

Vocem mutare, flectere, moderari, mollire, accommodare.

Heischigkeit/ Raucedo, ravis.

Heisch/ Subraucus, raucus.

Heisch werden.

Irraucere, irraucescere, paulùm irraucere, ad ravim usque clamare.

Stumm/ Mutus, elinguis.

Verstummen/ stumm seyn.

Obmutescere, vox deficit me, carere voce, deesse vocem, sine voce esse, planè subitò, repentè obmutescere.

Stam̃ler/ Balbus, balbutiens.

Stam̃len/ Hæsitare, balbutire.

Lispeln/ Blæsus.

Ruffen.

Vocare, evocare aliquem aliquo, advocare, accersere ad se, arcessere, poscere quem clamore, inclamare.

Einen lassen ruffen.

Mittere accersitum aliquem, jubere quem vocari.

Hörstu/ hieher/ komme her.

Heus, Ehodum ad me, ades, adestum, huc ades.

Heraus ruffen/ Evocare.

Zusammen ruffen/ Convocare.

Zurück ruffen/ Revocare.

Antworten/ wenn man ruffet/ Respondere ad nomen.

Schreyen.

Clamare, clamitare, acclamitare, tollere clamorem, facere, offerre clamorem, vociferari, clamorem ingeminare, implere clamoribus auras, jacere, ejicere, conjicere, fundere, mittere, edere clamorem, uti, resonare voce, vociferari elàtissimè, clamare horribiliter.

Geschrey machen.

Facere, efficere, movere, exprimere, excitare clamorem, tollere ululatum.

Es erhebt sich ein Geschrey.

Clamor oritur, auditur, clamor fit maximus, voces omniũ audiuntur, clamoribus omnia personant.

De Olfactu.

Geruch/ Odor. (odoratio.

Das Riechẽ/ Olfactus, odoratus,

Ein Ding/ welches ein Geruch gibt/

gibt / Odorifer, odoratus, odorus, olens, redolens.
Lieblicher Geruch / Odor suavis, fragrantia.
Geruch von Braten / Nidor.

Vnlieblicher / herber / böser Geruch.

Odor gravis, teter, pestilens, virulentus, graveolentia, fœdus odor.
Scharffer Geruch / acris odor.
Sawrlechtiger Geruch / acidus odor, austerum odore.
Starcker Geruch / acris, argutus, acutus odor.
Es reucht starck / Graviter olet, valdè & acriter olet.
Der Geruch vergehet bald / Odor celerrimè defluit, evanescit.

Einen Geruch geben.

Olere, redolere, emittere, diffundere, expirare, jacere, jactare, miscere, spirare odorem. Fragrare, fertur ad nares odor, efflatur odoris suavitas ex floribus.

Wolriechen / einen guten Geruch geben.

Benè, jucundè olere.

Riechen.

Odorari, olfacere, obolere odorem, subolere, capere odorem, ad nares admovere. Flos vini veteris objectus est naribus, de odore illum adesse scio.

Scharff riechen / wol riechen.

Sagaciter, sagatiùs, sagacissimè, acutissimè odorari, odorum esse, sagacem nasum habet.

Ich kan das Ding nicht riechen.

Abominor odorem hujus rei, Non possum ferre hujus rei odorem.

Es reucht nach etwas.

Olet unguenta, cerevisiam, hircum, &c. Fragrat unguentis, aromatibus, &c.
Räuchpusch / Odoramen, olfactorium, odoramentum.
Räuchfaß / Thuribulum, Thymiaterium, arcula thuraria.

Geruch machen / reuchern.

Suffire, suffitum, suffimentum ciere, facere. Adolere, excitare odorem. Incendere, proferre odores, adhibere odores.
Gestanck / Fœtor, odor fœtidus, fœtiditas, intolerabilis odoris fœtor.
Stinckend / fœtidus, putridus.
Fauler Gestanck vom Fleisch / Odor marcidus.
Fauler Gestanck vom Schimmel / Odor rancidus, subrancidus, rancidulus.
Stinckicht wie ein Bock / Hircosus, virosus odor.

Stincken.

Malè olere, fœtere, putere, sordere, olere mephitin, malo odore esse, redolere fœtorem.

De Gustu.

Geschmack / Sapor.
Das Kosten / Gustus, gustatio, gustatus.

Kosten.

Gustare, degustare, libare, delibare, primoribus labris gustare, gustum capere alicus rei.

Es schmecket wol.

Jucundissimè sapit, hæc res pala-

palato arridet, suavis est, sapida est, sentio suavitatem hujus rei, percipio voluptatem sapore.

Schmecken.

Sapere, percipere, judicare palato, palatus sapit.

Er kan wol kosten/schmecken.

Est illi doctum & eruditum palatum, palatus illi sapit.

Ich kan nit schmecken / Gustus mihi retusus est, hoc retudit gustum meum.

Ein Geschmack geben / Imbuere sapore, condire aliquid suavitate.

Geschmack endern / infuscare saporem.

Vngeschmack / Insipidum, inconditum, rancidum, fatuum.

Süsse / Dulcedo, dulcitudo.

Süß / Dulcis, melle dulcior.

Scharff / Acer.

Schärffe / acredo, acritudo, acrimonia.

Lieblicher Geschmack / Suavis.

Bitter / amatus, subamarus.

Bitterkeit / amaritudo, amaror, amaricies.

Sawer / acidus,

Säwre / acor.

Herbe / acerbus.

Gesaltzen / salsus, præsulsus.

Sawr werden / acescere, coacescere.

Es ist angebrandt / sapit adustionem.

Es schmecket nach Fett / sapit pinguedinem.

Herber Geschmack / der einem das Maul zusammen zeucht / sapor astringens, astrictus, amarus cum astrictione.

Säwerlich / acidulus, subacidus, subacidulus.

Credentzer / gustator, prægustator.

Eckel / Nausea, fastidium, nauseola, naturalis declinatio.

Ein Eckel für einem Dinge haben.

Nauseo, fastidio, nauseare ad cibos, abominari cibum, aversari cibum, nauseam habere.

Speise die ein Eckel macht.

Nauseosus cibus.

Eckel machen.

Nauseam parare, movere, ferre, afferre, gignere, ciere. Fastidium movere, excitare.

Der Eckel ist vergangen.

Nauseam inhibui, discussi, nausea abiit,

Ein Reups / Ructus.

Ein Reups lassen / Ructo, eructo.

Der Schnucken / Singultus.

De Tactu.

Das Fühlen / Tactus, tactio.

Das anrühren / attrectatus, contrectatio.

Der Leib fühlet allenthalben.

Tactus fusus est per totũ corp⁹.

Man kans fühlen.

Cadit sub tactũ, capitur tactu, confirmatur testimonio tactus.

Anrühren.

Tangere, attingere, contingere, tentare, attrectare, contrectare, palpare.

Angreiffen.

Tractare aliquid manibus, capere, prehendere, apprehẽdere, comprehendere aliquid manibus, adhibere alicui manus, admovere manus.

In die Hand nemen.

Capere in manum, sumere in manum.

Ergreiffen / Corripere fustem, corripere aliquem vestibus.

De qualitatibus sub tactū cadentibus.

Wärme/ Calor, caliditas.

Hitze/ Æstus, fervor, ardor.

Die Hitze im Sommer / Calores æstivi.

Laulecht/ Tepor, tepiditas, tepefactus.

Warm/ Calidus.

Hitzig/ fervens, æstuans, æstuosus, fervidus.

Grosse Hitze/ Magnus, maximus calor, vis magna caloris, nimius ardor.

Natürliche Wärme / æquabilis, salutaris, vitalis, temperatus, naturalis calor.

Es ist warm / heiß.

Calet, calidum est, fervet æstuat, calore effervescit, modico tepore calet.

Warm werden / Calefieri, concalescere, corpus recalescit motu & exercitatione.

Wärmen/warm machen.

Calefacere; impertire alicui rei calorem, excitare calorem.

Für Hitze vergehen/ verschmeltzen.

Uri liquefieri, dilabi tabescere calore.

Die Hitze lässt nach,

Calor remittit se, diffunditur, exhalat, frangit se.

Es hat eine Wärme in sich.

Inest, inclusus, fusus, suffusus, admistus est ei calor, continetur in re calor.

Es hät keine Hitze in sich.

Expers est caloris.

De Frigore.

Kälte/ Frigus.

Erkühlung/ Refrigeratio.

Frost/Schauder/ horror, algor.

Grawsam Kälte/ Vis frigoris, intensum, nimium, gelidum, pigrum, intolerabile frigus.

Erstarrung für Kälte/ rigor.

Kalt/ Frigidus, perfrigidus, gelidus.

Frostig/ algidus, alsus.

Kalt werden/ frigescere, refrigescere, contrahere frigus.

Erstarren für Kälte / rigere; cohorrere, rigidum esse.

Kälte leiden/ ferre, pati, perpeti, sentire frigus. Frigore algere, rigere, excipere vim frigoris.

De Siccitate.

Truckne/ Siccitas.

Dürre/ ariditas.

Trucken/ Siccus, aridus, siccatus, exiccatus, torridus, vacuus humore.

Trucken machen / Trückenen/ Siccare, exiccare, arefacere.

Es ist trucken / Siccum est, vacat humore.

Dörren/ torrere.

Dürre werden/arescere, exarescere, exiccari, amittere humorē.

De Humiditate.

Feuchtigkeit/Humor, humiditas.

Safft/ Succus, liquor.

Nässe/ Mador, humiditas.

Erden feuchte / Uligo.

Feuchte/Naß / Humidus, madidus,

dus, irriguus, humectatus, uvidus, udus, fluidus, uliginosus.
Fliessend/ Liquidus, liquatus, liquefactus.
Feuchten / feuchte machen / netzen / naß machen.
Nadefacere, commadefacere, humectare, rigare, irrigare, irrorare, humidum, udum, uvidum reddere, macerare.
Die Feuchte verleuret sich.
Extenuatur, consumitur, amittitur humor, vacat humore.
Weich/ Mollitudo, mollities, mollitia, Mollis, mollitus, cereus.
Zart/ Teneritas, Tener.
Was sich beugen lässet/ Flexibilis, fragilis.
Weich werden/ Mollefieri, mollescere, liquefieri, macerari.
Weich machē/ mollire, macerare.
Härte/ Duritas, durities.
Hart/ Durus, prædurus, induratus, adamantinus, ferreus, lapideus.
Hart werden / durescere, obdurescere, callum obducere, occallere.
Härten / hart machen / verhärten.
Indurare, obdurare.
Starren/ Rigere, rigescere.
Schwere/ Gravitas.
Schwer / Gravis, ponderosus, magni oneris, magni ponderis.
Gewicht/ Pondus, pondo.
Last/ **Bürde** / Onus, gravamen, moles, sarcina.
Grosse Last/ Magnum, grande, infinitum pondus.

Last aufflegen / Imponere pondus, onerare.
Beschweren.
Gravare, aggravare, prægravare, oneribus premere, imponere onus, vel aliquid oneris, onus addere, onus injungere, imponere sarcinam.
Beschweret / beladen / Onustus, gravatus.
Last tragen/ Onus sustinere, ferre, onere premi.
Last auff sich nehmen/ Onus suscipere, recipere, tollere.
Last auffheben / Levare, sublevare, tollere, attollere, extollere, sustollere.
Last von einem nehmen / Levare aliquem onere, onus allevare, relevare.
Last ablegen / Deponere onus, amovere ab humeris.
Schwer werden/ Gravescere, aggravescere, ingravescere.
Tragung/ Latio, gestatio, portatus.
Zusam̄entragung/ Collatio, comportatio.
Zusammen tragen/ Conferre, cōgerere, comportare, supportare.
Außtragung/ Deportatio, exportatio.
Außtragen/ proferre, efferre, exportare, noctu exportare, efferre.
Hinwegtragung/ Asportatio, difficilis asportatio.
Hinweg tragen/ Auferre, asportare, deportare, facilè, occultè

tè exportare, auferreↄ.
Tragen/ Ferre, gerere, geſtareↄ, portare, deportare, tutô deportare, manibus/humeris, jumentis deportare, deferre.
Anderswohin tragen/ Transferre, tranſportare.
Herumb tragen/ circumferre, circumgeſtare.
Hinein tragen/ Inferre, introferre, intrò auferre.
Eintragen/ Ingerere, importare.

Bringen.

Aufferre, deferre, offerre, celeriter, perceleriter, repenteↄ, quamprimum perferre, involutum quàm occultiſſimè deferre, perferre.
Wieder bringen/ Referre, reportare, regerere.
Nehmen/ Auferre, invitò, per injuriam, impudentiùs, palàm auferre.
Leicht/ Levitas.
Leicht/ Levis.
Leichterung/ Levatio, allevatio, levamen, levamentum.
Erleichtert/ Levatus, allevatus.
Leicht machen/ Levare, allevare, relevare, ſublevare.
Dichte/ Denſitas, ſpiſſitas, ſpiſſitudo.
Dicke/ Craſſitudo.
Was nicht inwendig hol iſt/ Solidus, conſolidatus, ſoliditas ſubeſt.
Dicht/ denſus, ſpiſſus.
Dick/ craſſus.
Dichte machen/ Densare, condēſare, ſolidare, conſolidare.
Dichte werden/ Denſere.
Dünne/ Raritas, raritudo, tenuitas.
Dünn/ Rarus, tenuis.
Dünn werden/ Rareſcere.
Dünn machen/ attenuare, extenuare, rarefacere.
Vnebenheit/ Aſperitas.
Vneben/rauch/ Aſper, ſcaber, ſalebroſus, confragoſus.
Rauch von Haaren/ Hirſutus, Hiſpidus, villoſus, piloſus, ſetoſus.
Vneben machen/ aſperare.
Glatt/ Lævitas, lævor.
Ebene/ Lævis.
Glatt/ gleich/ æquus, æquatus, æquabilis.
Geglettet/ politus, expolitus, perpolitus.
Glat machen/ levare, polire, expolire, perpolire, levigare.
Ebenen/ æquare, planum facere, reddere, exæquare, coæquare, adæquare.
Schlichten/ Mulcere, demulcere, permulcere.
Zehigkeit/ Lentor, lentitia, lentitudo.
Schlüpffrig/ Lubricus, lubricū.
Zeh/ Lentus.
Zeh seyn/ Lentere, lenteſcere.
Schlüpffrich machen/ lubricare.

De mutatione.

Enderung/ Mutatio, commutatio, immutatio, permutatio, converſio.
Abwechſelung/ Viciſſitudo, vices, variatio, varietas.
Epith. Mutatio importuna, temeraria, violenta, crebra, celeris,

ris,annuus minuta. Innumerabiles mutationes, vicissitudo anniversaria.

Wandelbar/ was sich endert.

Mutabilis, commutabilis, variabilis,inconstans.

Vnwandelbar/Immutabilis, stabilis,constans, permanens, persistens,non mutabilis.

Verendert/verkehrt/ Muatus,immutatus, permutatus, conversus.

Verwechselt/verkehrt/Widersinnes.

Perversè, inversè,pravè,præposterè perperàm,distortè.

Endern / verkehren / verwandeln.

Mutare, comutare,immutare, permutare,vertere,convertere, rescindere,pervertere rem. Moliri motus mutationesque, facere mutationem, permutationem,ciere & agitare omnia motibus & mutationibus. Comutationes efficere, commutationem rei alicujus afferre, Item: Adimere,auferre formam,transferre in formam aliquam; convertere in alias formas.

Verwandelt werden/ein ander Gestalt bekommen/sich in einer andern Gestalt sehen lassen.

Mutare se in formam, vertere se in imaginem alicujus,verti in faciẽ alicujus. Convertere se in hominem. Sumere sibi, possidere,ferre imaginem alicujus, Capere in se formam alicujus,gerere formam alicujus,assimilare se, quasi sit hic vel ille, mentiri hanc vel illam personam.

Es wechselt abe / eins vmbs ander.

Vicissitudines efficit,conficit, vicissitudine utitur,vicissitudines conservat, tuetur, vices variat,ocium variat labore.

Vmbkehren/Invertere,pervertere,transvertere.

De Origine.

Vrsprung/ herkommen.

Ortus,origo,procreatio.

Epith. Unus,idem,constans, naturalis,divin⁹,verus, humilis & minimè generosus ortus, vel procreatio. Dissimiles procreationes.

Es hat seinen Vrsprung / herkommen daher/es entspringt daher.

Oritur,cooritur,exoritur,oboritur inde, oritur à principio, satu hujus rei,generatur hoc ortu,gignitur alicunde, ortus hujus rei procreatur,hujus rei origo reperitur, invenitur in hac re,ex iisdem radicibus nascitur, à se, vel sponte sua nascitur, ex horum complexu atq; conjunctione existit & exoritur, oritur sapiẽtia.Ex illis efficitur sciẽtia, manare,proficisci ex aliqua re.

Ans Liecht bringen / an Tag geben.

Edere, creare, procreare.

De Interitu.

Verderbung/Verderbniß/Vntergang/Verwüstung.

Corruptio,corruptela,depravatio,deperditio,interitus,perni-

cies, exitium, occasus, extinctio excidium, strages calamitas.

Epith. Sum̃um exitium, aperta, intestina pernicies. Universus, voluntari⁹, crudelis, miserrimus, acerbus, acerbissimus, fœdus, repentinus, prematurus, præsens interitus.

Vergänglich.

Caducus, fragilis, infirmus, fluxus, fugax, minus constans, mortalis, mobilis, momentaneus, tẽporarius, transitorius, exiguo tempore duraturus, pluribus casibus & interitui obnoxius, proclivis ad perniciem.

Verderblich/schädlich.

Exitialis, exitiosus, exitiabilis, capitalis, pestilens, pestifer perniciosus, feralis.

Verderbet/verdorben.

Perditus, desperatus, extinctus, deletus, peremtus, ad nihilum redactus.

Vnverdorben.

Incorruptus, intemeratus, inviolatus, haud perditus, integer.

Einen verderben wollen.

Cogitare, consilia inire de pernicie, exitio alicujus. Quærere, moliri, machinari, parare, comparare, meditari perniciẽ, interitum, exitium. Cupere aliquẽ perditum, facere ad perniciem aut perniciei causâ. Hoc instruitur ad perniciem alicujus.

Verderben/vertilgen/ zu nichte machen.

Perdere, destruere, corrumpere, disperdere, labefactare, exterminare. atterere, com̃inuere, delere, vastare, evertere, subvertere, eradicare, pessundare, pessũdare. Creare, parare, gignere, conciliare, afferre interitũ, perniciem, exitium, extinctionem. In exitium, perniciem, abducere, deducere, præcipitare, precipitem dare, demergere, detrudere, protrudere. Omnia cõfert ad me opprimendum, evertẽdum, affligendum, perdendum, ad exitium, perniciem, ad meã summam calamitatem. Natura omniũ rerum interitus atq; obitus conficit, importat pestem. Venti vitium faciunt pavimẽtis.

Zu Grund verderben.

Funditùs, radicitùs, penitùs, omninò, planè, in totum, in universum, à stirpe, evertere, subvertere, tollere, perimere, delere, devastare, extinguere, extirpare, eradicare.

Der Vntergang ist fürhanden.

Appropinquat occasus, impẽdet ruina, pestis ob oculos est.

Abnemen/ geringert werden. Sich zum Verderben schicken.

Decrescere, debilitari, deficere, depravari, minui, immutari, consenescere, deflorescere, deficere, rarescere, extabescere. Illabitur sensim ad perniciem, proclivis est res ad perniciem.

Verderben/vntergehen/zu nichte werden/ zu Grunde gehen/ Perire, perire malis modis. Ire, abire, pessum. Interire, corrũpi, occidere, exarescere, dilabi, defluere,

re, intercidere, diſperire, evaneſcere, vetuſtate & negligentiâ redigi ad interitum, ruere ad interitum, ad nihilum reddere, recidere. In perniciem incurrere, pernicie opprimi, interitus venit ad aliquid, ædes vitium faciunt, Citò ruitura eſt noſtra conſtructio, omnia aliàs corruunt & permiſcentur. Accedit pernicies fortunis tuis.

Einem helffen/daß er nicht verderbe.

Vindicare aliquem ab interitu, liberare à peſte, interitu. Depellere, expellere peſtem, perniciem, perniciei occurrere, ab internecione liberare.

Einem Verdorbenen zu Hülffe kommen.

Suſcipere, ſubire labores in naufragio alicujus. Revocare aliquem ab exitio ad ſalutem. Eripere ex interitu. Subvenire perdito, Recreare perditum.

De Augmento.

Mehrung/ Zunehmung.

Augmentum, auctus, incrementum, acceſſio, augmētatio, accretio, amplificatio, additamentum, coacervatio, cumulatio.

Mehren/ häuffen/ beſſern/ erweitern.

Augere, adaugere, cumulare, amplificare, dilatare, ampliare, locupletare, magno cumulo augere, afferre, adjungere rei cumulum, acceſſionem. Facere ſibi acceſſionem, multis acceſſionibus locupletare. Efficere pleniorem, incrementum afferre, multum addere, cumulatè augere, ſic amplificare, ut nihil addi poſſe videatur.

Spärlich hinzu thun.

Minuatim & gradatim addere, non nihil adjungere,

Zunemen/ verbeſſert werden/ vberhand nemen/ wachſen/ gröſſer werden.

Creſcere, augeſcere, augeri, adaugeſcere convaleſcere, incremento augeri, creſcere indies novis acceſſionibus, majus & amplius fieri, incrementum accipere, proficere ad virtutem, incrementum capere, maximis auctibus creſcere, magna facta eſt illi acceſſio ad dignitatem, ad ſtipendium. Plus dignitatis ei acceſſit. Aſſumere paulum vetuſtatis & roboris, inveteraſcere, manare & corroborari quotidiè, ſerpere longius, ingraveſcere, præter modum creſcere, Non multum accedere poteſt.

De Diminutione.

Abnemung/ Minderung/ Abgang/ Schmälerung.

Diminutio, imminutio, defectio, defectus, deceſſio, detractio, remiſſio, attenuatio, conſumtio.

Abbrechen/ verkleinern/ mindern/ ringern.

Minuere, imminuere, diminuere, comminuere attenuare, extenuare, jacturam afferre, Detrahere, adimere, auferre, diminuere

nuere ex aliqua re, Multare diminutione pecuniæ, adducere in anguſtum, Facere diminutionem, deceſſionem. Conſumere, terere, conterere, abſumere, cōficere, exhaurire, exinanire, atterere, abedere, exedere, coanguſtare, decidere.

Lindern/leichter machen.

Allevare, levare, levamento eſſe, levationi eſſe, ſublevare, lenire, mollire relaxare. Patientia dolorem mitiorem vel leviorem facit.

Abnemen.

Decreſcere, deficere, contabeſcere, extabeſcere, rareſieri, minui, diminui, defluere.

De additione.

Anhengung. Zuſammenfügung.

Conjunctio, continuatio, junctio, copulatio, conjugatio, coñexio, coagmētatio, compages, commiſſura, complexio,

Hinzuſetzung / Anhang.

Appoſitio, additio, adjectio, adjunctio, annexio, auctarium, acceſſio, appendix, augmentū.

Zuſammen ſtoſſend / Contiguus.

Es hänget alles an einander.

Cohæret, cohæreſcit, adhæret, ex pluribus cōtinuatis connexum, junctum, conjunctum, annexus, adjunctus. Admirabilis continuatio ſeriesq; rerum, immutabilis continuatio.

Darzu thun. Hinzu thun.

Addere, adjungere atq; annectere, admiſcere, aſpergere, aſſcribere, apponere. Acceſſionē facere, afferre, adjungere, agglutinare, conglutinare, intexere, adiicere, attexere, cumulare, accummulare.

Hieher gehöret.

Huc pertinet, his accedit, huc ſpectat, facit, huc referendū eſt, accedit ad hoc, huc referatur oportet, eodem accedit, ad hanc rem pertinet.

Zuſammen fügen / anhängen/anhefften / zuſammen bringen.

Continuare, jungere, adjungere, conjungere, annectere, cōnectere, conjugare, aptare, applicare, copulare, componere, coagmentare, affigere, undique colligere. Disjuncta, diſperſa, diſſipata congregare, cogere, comprehendere, conjungere, connectere &c, corrogare & quaſi oſtiatim conquirere.

Zuſammen gefügt/gebracht.

Iunctus, adjunctus, adhibitus, annexus, compactus, ex multis partibus junctus, collectus, corrogatus, congeſtus, coagmentatus.

Zuſammen packen / einmachen.

Pangere, compingere, conſtipare.

Samlen.

Colligere, congerere, in unum corpus colligere.

Es hänget fein an einander.

Aptè, aptiſſimè, præclarè cohæret, reſpondent ultima primis & mediis.

Ein Hauffen.

Acervus, cumulus, ſtrues, congeries.

Häuffen/ auff einen Hauffen bringen.

Cumulare, accumulare, coacervare, congerere, comportare, acervum parare, in cumulū congerere.

Den Hauffen zerreissen.

Cumulum diruere, disturbare, dispergere, dissipare, disjicere.

Anbindung/Zusammenknüpffung.

Alligatio, religatio, colligatio.

Ein Band / Ligamen, ligamentum, vinculum, nexus.

Knote/ Nodus.

Binden/ zusammen binden.

Ligare, colligare, vinculis cōjungere, astringere, constringere, vincire, coñectere. Devincire nodis, scitè collligare, aptissimè connectere, ex plurimis continuatis coñectere, optimè contexere. Vinculū astringit aliquid.

Dran hangen.

Hærere, adhærere.

Zusamen gebunden/gefangen.

Ligatus, alligatus, religatus, colligatus, obligatus, irretitus, astrictus, constrictus.

Ich hab jhn gefast/erwischt/ ergrieffen.

Habeo vel teneo illum irretitum, implicatum, constrictum, involutum. Scitè aliquem irretire, illaqueare, illigare.

Aufknüpffung/Lösung.

Solutio, dissolutio, expeditio, enodatio, evolutio.

Aufflösen.

Laxare aliquid ex vinculis, Rumpere, revellere vincula, tollere nodum. Solvere, dissolvere, explicare, expedire, extricare, relaxare dissolutione, facilè dissolvere, divellere.

Wicklung/Einwicklung.

Implicatio, involutio, involucrum, intricatio, perplexitas.

Einwickeln.

Tegere, involucris plicare, cōplicare, implicare, involvere.

Eingewickelt.

Complicatus, implicatus, involutus, implicitus, intricatus, impeditus, irretitus.

Verwickeln.

Intricare, implicare, involvere, irretire, confundere.

Eingewickeltes auffmachen.

Evolvere, apperire, explicare involutum, extricare.

De separatione.

Absonderung/Scheidung.

Disjunctio, separatio, secretio, sejunctio.

Getrennet/abgesondert.

Disjunctus, sejunctus, separatus, sejugatus, divulsus, remot⁹.

Trennen/scheiden/von einander theilen.

Disjungere, separere, divellere, distrahere, dirimere, tenuidiscrimine separare.

Absondern/scheiden.

Sepatare, sejungere aliquid ab aliqua re, disjunger à re, segregare, secernere, divellere à re, removere alicunde, facere disjunctionem, semovere, segregare à comunione cæterorum, dispartiri, amovere.

Tren-

Trennung/Zerstrewung.
Dissolutio, diremtio, distractio, dissociatio, disturbatio, dissipatio.

Zerwerffen/zerstrewen.
Disjicere, dispergere, dissipare, disturbare, longè latèq; disjungere, vagè dispergere, confusè & permistim dispergere, vi disturbare.

Zerstossen/zerbrechen.
Comminuere, tundere, conquassare.

Zertreibẽ / displodere, dispellere.

Spalten.
Findere, diffindere, secare, dissecare.

Gespalten.
Fissum, sectum, dissectũ, hiulcũ.

Zerschneidung.
Cæsio, concisio, incisio, incisura, sectio, dissectio

Abschneidung/Wegschneidung.
Abscissio, præcisio, recisio, circumcisio, resectio, sectio, putatio, amputatio.

Zerschneiden / entzwey schneiden/ schneiden.
Scindere, conscindere, discindere, abscindere, rescindere, cõcidere, incidere, intercidere, præcidere, desecare, dissecare, minutim concidere.

Abschneiden.
Resecare, putare, amputare, circumcidere, circumsecare.

Außschneiden.
Excidere, exsecare.

Zerreissen.
Lacerare, dilacerare, dilaniare, rumpere, dirumpere, abrumpere, cõcerpere, discerpere, ferventissimè concerpere, laniare, discindere.

Spalte/Riß / Rima, hiatus.

Einen Riß haben/ Hiare, hiscere.

Loch/ Foramen.

Loch verstopffen/zumachen/ Obturare, oppilare, obstruere foramẽ

Loch auffmachen/ aperire foramẽ.

De Mixtione.

Vermischung/Einmischung.
Mixtura, admistio, permistio, mixtio, temperatura, interjectꝰ.

Vermischen/ admiscere, commiscere permiscere, miscere.

Einmischen/ Inspergere, admiscere, imiscere, tẽperare, diluere,

Recht vermischt / Genera humorum in corpore moderatè inter se affecta & temperatione, & potestate & copiâ, temperatum cum cæteris.

Zwischen einsetzen / Interponere, interjicere.

Darzwischensetzung / Interjectio, interjectus, interpositio, interpositus.

De Loco.

Ein Ort/ Locus.

Berühmter Ort/ Locus amplus, illustris, clarus, nobilis, celebris, nobilitatus.

Heiliger Ort/ Sanctus, religiosus, consecratus locus.

Gelegener Ort / Opportunus locus, aptus ad rem, idoneus.

Einsamer / stiller Ort / Locus ab omni turba vacuus, quietis & tranquillitatis plenissimus, reconditus.

Einsamer wüster Ort / Inaccessus

& ab

& ab omni hominum consortio remotus locus, desertus.
Vnebner Ort / Inæqualis locus, verrucosus, salebrosus, salebræ.
Naher Ort/Propinquus, proprior, proximus locus, propè.
Nahe/ nahe darbey / Propè, proptèr, juxta, ponè, non procul, proximè, cominus, à propinquo.

Nahe darbey seyn.

Esse in propinquo, in vicino, præ foribus, supra caput, in limine. Non procul abesse, appropinquare, instare, imminere, inpendere, vicinum, propinquum esse, cervici, capiti impendere, adesse, ingruere.
Ferner Ort / weit von dannen.
Procul, remotus, disjunctus locus, longinquus, longè, longius, longissimè, intervallo locorum disjunctus.
Von fernen / von weiten / Longo intervallo, eminus, à longinquo, procul, à longè, de longè,
Weiter/Vltra, ulterius, amplius, porrò, ultrò, prætereà.
Ebner Ort / Locus planus, planissimus, æquus.
Ebne / Planities, loci æqualitas.
Eben machen / æquare, adæquare, coæquare, exæquare, complanare, planum facere, reddere.

Allenthalben.

Vbique, undique, ubivis, uspuequaque, passim, undique, ubique locorum, gentium, omnibus in locis, in quaque parte, quoquo me verto, multis in locis, nusquam non, omni loco, quovis, quolibet loco, nullo non loco, ubivis locorum, ex omnibus partibus. Longissimè patet, dominatur, viget, regnat hoc vitium.

Rings vmbher.

Circum, circumcirca, à dextra, à sinistra, incircuitu, utrobique, ab utrobique, ab utroq; latere, ex utraque parte, multis in partibus vel locis, per omnes partes, quoquò versum, sursum, deorsum, diversis locis.
Inwendig / Intrinsecus, intra, in interioribus partibus, intus.
Außwendig / Extrinsecus, extra, foris, in partibus exterioribus.
Für sich/Ante, antrorsum.
Zu rück/Retrò, retrorsum.
Oben/Suprà, superius, super.
Vnten/Infrà, inferius.
Hie disseit/ Citra, citerior, citimus locus.
Gegen vber/Eregione, ex adverso, adversum, ex opposito.
Nirgent an keinē Ort/ Nusquam, nullibi, nuspiam, nusquam locorum, gentium, Nullo in loco, nullatenus.
Allhie/Hic,
Daselbst/Ibi, isthic.
Dort/Illic.
Es sey wo es wolle / Vbiubi, vbicunque.
Anders wo/Alibi.
Zu gegen/Coràm, præstò.

Wo/ Vbi, quo in loco,
Darneben/ Juxta.

Adverbia de loco.

Von dannen/ Hinc,
Dort von/ Illinc.
Von dannen da du bist/ Isthinc.
Daselbst/ dannen/ Inde.
Woher/ Unde.
Etwa her/ Alicunde.
Von vnten her/ Inferne.
Von oben her/ superne, desuper.
Vom Himmel/ Cœlitùs.

Adverbia ad locum.

Hieher/ Huc.
Dahin/ Isthuc, eò.
Dorthin/ Illuc.
Wohin/ Quò.
Etwan hin/ Aliquò.
Nicht etwan hin/ Ne quò.
So etwan hin/ Si quò.
Eben dahin/ Eòdem.
Es sey wohin es wolle/ Quocũq;.
Hinein/ intrò, introrsum.
Heraus/ foràs.
Zurück/ retrorsùm.
Vbersich/ sursum;
Vnter sich/ deorsum.
Wohin aus/ quorsum.
Auff die rechte Hand/ dextrorsũ.
Auff die lincke Hand/ levorsùm, sinistrorsum.

Adverbia per locum.

Hiedurch/ Hac.
Dort hindurch/ illac.
Daselbst hindurch/ isthac.
Damit nicht hindurch/ Ne quà.
Wo etwan hindurch/ Si qua.

De Altitudine.

Höhe/ Altitudo, celsitas, excelsitas, sublimitas, sumitas, fastigiũ.
Erhebung/ Elatio, sublatio, exaltatio.
Hoch/ Altus, celsus, excelsus, editus, elatus, sublatus, arduus præcelsus, sublimis.
Höher/ superus, superior summus.
Stickel/ gach/ præruptus, acclivis locus.

Erheben/ erhöhen.

Tollere, extollere, efferre, in sublime tollere.

Heben/ auffheben.

Levare, elevare, sublevare, relevare, allevare, lẽtissimè sublevare, attollere, erigere.
Hoch/ Altè, excelsè, sublimè, sublatè.
Das auffsteigen/ ascensio, ascensus, conscensio.
Epith. Facilis, arduus, difficilis ascensus.

Auffsteigen/ hinauff gehen.

Scandere, ascendere, conscendere, ingredi ascensu, gradum ascendere, esse ascensum aliquò, superare. Gradatim, sensim, subitò ascendere, gradum facere.

De Profunditate.

Niedrigkeit/ Tieffe/ Humilitas, declivitas, profunditas, altitudo, vorago.
Niedrig/ tieff/ humilis, depressus, demissus, declivis, altus, profundus.
Zu vnterst/ imus, infimus.
Abgrund/ grundloß/ Barathrum, vorago.
Niderlassen/ demittere, submittere.

Niederdrucken/ deprimere.

Vnterdrucken/vntertauchen/mergere,demergere,immergere, submergere.

Niedrig/ humiliter,depresſè.

Niedersteigung/ deſcenſio, deſcenſus.

Niedersteigen/ deſcendere, per gradus deſcendere.

Hol/ Cavus,concavus,concavitas.

Außhölen/cavare,excavare,concavare.

Hinsetzung/Poſitio,poſitus,locatio,ſtatio.

Setzen/einem ein Ort eingeben.

Ponere,locare, collocare,ſtatuere.collocare aliquem aliquo loco, ſedē alicui ferre,attribuere, concedere.

Seinen Ort haben/behalten.

tenere ſuum locum, retinere～, habere,obtinere,occupare.

Eines andern Ort einnemen.

Alienum locum involare,occupare, vendicare ſibi alienum locum,in alienum locum irruere,& migrare.

Vmbſetzen

Circumponere, circumlocare, circumcirca ponere, locare.

Vmbringen/ vmbgeben.

Cingere,circundare, circumſepire,circūſiſtere, ambitu cingere,circūire, circuitu claudere

De Motu.

Bewegung/ Motus, motio, agitatio,coagitatio, commotio, permotio.

Hefftige Bewegung/ ein Stoß/ impetus, impulſus.

Hübſche Bewegung / zierliche Bewegung / Artis & venuſtatis plenus motus, idoneus motui,geſtus elelegans.

Heßliche vnd vnförmliche Bewegung/ Motus deformis, tùrpiſſimus,vaſtusagreſtis,odioſus,ineptiis non vacans.

Vnbewegt/fäſte/immobilis,imotus,fixussvi nullâ moveri.

Bewegt werden/ Cieri,agi,agitari,incitari,verſari,ferri motu, moveri,comoveri,variè moveri, moveri, agi, incitari impulſu, pulſu, palpitare mobiliter, plumâ vel folio facilius moveri.

Bewegen/ Moliri,ciere motus, Vti,vigere motu, movere ſe,exercere,movere corpus,comovere, permovere,facilè movere.

Treiben/ agere, agitare,pellere,pulſare, agitare pulſu.

Weichen/ Cedere,decedere,recedere, ſuccedere, locum dare, removere ſe,cedere loco,concedere locum, dare alicui viam～, cede mihi meā ſellā, cede loco.

Kehren/vmbkehren/wenden.

Vertere,convertere,obvertere,ſubitò convertere.

Abwenden/ wegkehren/ weg thun.

Avertere,amovere,dimovere, removere,ſemovere,ſummovere,maximè removere,procul amovere,ſeponere,declinare,deflectere.

Abgewendet/Remotus,ſemotus, demotus,averſus.

Hinzuwenden/ Admovere,quàm proximè admovere.

Hinzu gewendet/ Admotus, adversus, conversus.

Hinweg treiben/ verjagen/ hinaus stossen/ vertreiben.

Pellere, expellere, ejicere, exturbare, extrudere domo, quatere foràs, depellere, abigere, fugare, amovere, arcere, exigere, exterminare.

Außstossung/ Extrusio, ejectio, expulsio, depulsio.

De Statione.

Das stehen/ status.

Ein Stand/ ein Stelle/ statio.

Stillstehung/ institio.

Fußstapffen/ Vestigium.

Fußstapffen/ die zurück weisen/ Vestigia adversa.

Einen Fuß setzen/ Facere, ponere, premere, imprimere, figere vestigium, inferre, ponere pedem.

Man sihet die Fußstapffẽ/ Vestigia extant, apparent, reliqua sunt.

Stehen/ stare, consistere, potissimum consistere, paulisper stare, pedibus niti, in pedes stare.

Es stehen jhr viel da/ Frequentissimi ibi stant.

Still stehen/ stehen bleiben.

Resistere, subsistere, manere, restitare, sistere, sustinere gradũ. perstare, sistere pedem, perdurare, perseverare.

Beystehen/ Assistere, astare.

Drauff stehen/ Insistere instare.

Abstehen/ Desistere.

Vmbstehen / Circumsistere, circumstare aliquem, circumsistere aliquem.

In einen Ring stehen/ Circumsistere in orbem, facere orbẽ, in circuitu, per circuitum stare.

Widerstehen/ Obsistere, obstare, adversari, repugnare, resistere, resistere contra, fortiter, obfirmatè, paulisper.

De Sessione.

Das sitzen/ Sessio, sessus, accubatio.

Zusam̃en gesessen/ Consessus.

Beysitzung/ Assessio.

Stul/ Sessel/ Sella, sedes, sedile, sedecula.

Herrlicher Stul/ Solium.

Predigstuel/ Cathedra.

Lehnestuel/ Sella reclinatoria.

Weiber Predigstuel/ Sella plicatilis.

Drehestul/ Hemicyclus.

Banck/ Scamnum.

Schemel/ Scabellum.

Nidrige Banck/ Subsellium.

Sitzen.

Sedere, sedere in sedecula, in sella, in scamno, residere, assidere, insidere sellæ, subsidere, sessitare, membra sedili relevare.

Gedrang sitzen.

Sedere angustè, arctè, prementes se mutuò.

Geraum sitzen.

Sedere laxè,

Sich setzen.

Ire sessum, pergere ad sedem, consistere in sedibus, venire in consessum, assidere.

Einen neben sich sitzen lassen.

Recipere aliquem sessum, locum dare alicui in consessu.

Bey einem sitzen.

Asside

Assidere alicui, ad latus alicujus sedere, ad vel apud aliquem sedere, unà sedere, proximè, proximum sedere.

Zu Tische sitzen.

Assidere mensæ, accumbere, accubare, discumbere.

Einem zur rechten sitzen.

Sedere alicui ad dextram, claudere alicui dextram.

Gegen vber sitzen.

Sedere adversum, sedere ex adverso.

Auff dem Rücken sitzen.

Sedere aversum.

Wol sitzen/ Sedere commodè.

Einen Stul einem setzen.

Ponere, collocare alicui sellã.

Auffstehen vom Stul.

Deserere sedem, destituere sedem, mutare sedem.

Sich anlehnen / aufflehnen / stewren.

Niti, inniti aliqua re, niti in vel ad aliquam rem, incumbere rei, sustentari re, reclinare ad aliquam rem.

Niederkautzen/ Incoxare.

Neigung / das niedersincken.

Inclinatio, proclinatio.

Schiefer Ort / Devexitas, obliquitas.

Hangend/gesencket/Inclinans, inclinatus, pendens, propendens, vergens.

Für sich hängend / Pronus, devexus.

Zu rück hängend/ Supinus.

Krum/ Obliquus.

Hangen/ Pendére, propendére.

Neigen/sencken/ Inclinare.

Sich sencken/ Vergere.

Das ligen/ Cubatus, (tio.

Das beyligẽ/accubatus, accubatio.

Ligen/ ruhen/ Jacere, cubare, cubitare, recubare.

Wol ligen / Molliter & delicatè recubare.

Beyligen/darneben ligen/Adjacere, accumbere, simul cubare, concumbere, concubare.

Darzwischen ligen/Interjacere.

Dargegen ligen/ Objacere.

Drüber ligen/ Incubare, incumbere.

Vnterligen/ Succumbere.

Sich auff die Erden legen.

Submittere, dejicere, prosternere se in terram.

Er ligt auffm Angesicht.

Cubat in faciem.

Er ligt auff der rechten Seiten.

Cubat in dextrum latus.

Auffstehung/ Consurrectio.

Erhebung/ Celsitas, excelsitas, elatio.

Stütze/ Vnterstützung/Fulcrum, fultura.

Auffgericht / Rectus, erectus, celsus, excitatus.

Vnterstützet/Fultus, nitens, innixus, nixus,

Auffstehen/Surgere, consurgere, assurgere, exurgere.

Auffrichten / Erigere, excitare, extollere.

Stützen/vnterstützen / Fulcire, præfulcire.

Außrecken/außstrecken/ Extendere, protendere, porrigere, expandere, exerere, exertare, exporrigere.

De Pulſu.

Stoſſung / Pulſus, impulſus, impulſio, propulſatio.

Abtreibung/ Amotio, remotio.

Außſtoſſung/Außtreibung/ Depulſio, expulſio, exactio, ejectio.

Hin vnd wieder treiben / Jactatio, jactatus.

Erſchüttung/ Conquaſſatio, concuſſus, ſuccuſſus, labefactatio, commotio, permotio.

Erſchütteln/ wacklend machen/ ſchütteln.

Quatio, labefacio, concutio, excutio, quaſſo, diſcutio, percello, labefacto, quatefacio.

Stoſſen/treiben/ Trudere, movere, commovere. Commovere, movere pulſu, agitare, urgere, impellere.

Abtreiben/ außtreiben / Depellere, expellere, prohibere, propellere, repellere, propulſare, detrudere, extrudere, arcere à re, exterminare, abigere, ejicere, exturbare, deturbare, profligare, amovere ex loco, movere quem loco, excludere loco, arcere loco, cogere, transferre aliò.

Aus dem Hauſe ſtoſſen / jagen/ Domô extrudere, ejicere, detrudere, exigere, expellere. Deturbare è domo, quatere foràs, exigere ædibus, ſedibus.

Stürtzen/ Præcipitare, præcipitem dare, præcipitem agere.

Sich ſtürtzen / Se præcipitare, ſe in puteos abjicere.

Werffē/ Jacere, jactare, jaculari, cōjicere, mittere, petere aliquid.

Vmbwerffen/vmbkehren/vmbſtürtzen/ Præcipitem dare, agere. Evertere, ſubvertere, ſubruere, impellere præcipitantem.

Niederwerffen/ herunter werffen.

Dejicere, deturbare, detrudere, abjicere, diſturbare, exturbare, devolvere, loco deturbare, dejicere, proſternere, ſternere protrudere, vi detrudere, præcipitem deturbare.

Verwerffen/wegwerffen/ Abjicere, dejicere, ejicere, projicere, rejicere.

Hinüber werffen/ trajicere.

Zerſtrewen / disjicere, diſpergere, ſpargere.

Fällen/ niederwerffen/ ſtruere, edere ruinam.

De Lapſu.

Fall / Ruina, caſus, lapſus, labes, lapſio, prolapſio, præcipitatio.

Wancken/wanckeln / vacillare, titubare, fluctuare.

Sincken/ Labare, labaſcere.

Anſtoſſen/ Impingere, allidere, offendere, illidere, infringere, intorquere.

Fallen/ cadere, ruere, labi. labare, prolabi, collabi, profluere lapſu, ferri præcipitem, graviter cadere, concidere, corruere, ex alto præcipitari.

Herab fallen/ decidere, delabi.

Einfallen / incidere, illabi, irruere.

Dem fallenden aufhelffen/ Præſidium ferre labenti, atq; inclinanti. Excipere, fulcire, ſuſtine-

re, sanare, retinere labantem, præcipitantem.

Stütze/Vntersatz/Pfeiler/ Fulcimentũ, sustentaculũ, fultura, substructio, stabilimen, tibicen.

Stützen / vntersetzen / Fulcire. Supponere, subdere, subordinare, substituere, sufficere fulcimentum, Munire, sustinere fulcimento.

Vnterstützt/ Fult⁹, nixus fulturâ.

De Ductu.

Führung / Ductus, deductio.

Führen/ leiten/ Ducere, deducere. Regere, dirigere, moderari, gubernare gressum alicujus.

Beseits führen/ Seducere, seorsim ducere, abducere.

Hinein führen / ducere, deducere intrò. Admittere intrò, recipere in ædes, introducere.

Wey führen/ mit sich führen/ secum ducere, abducere, reducere, vi abducere.

Zuführen/ Adducere, adductũ curare.

Herumb führen/ circũducere.

Zurück führen/ reducere, reducem facere.

De Tractu.

Ziehung/ Tractus.

Zusammenziehung/ Contractio.

Zerziehung / Distractio.

Zugezogen / Attractus, retractus.

Ziehen/ schleppen/ trahere.

Zusammen ziehen / contrahere.

Zurück zihẽ/ retrahere, abstrahere

Außziehen/ extrahere, stirpitus, radicitùs extrahere.

Abwelzen / Volvere, circumvolvere, volutare, circumagitare.

Abwelzen/ revolvere.

Biegung/ Krümmung/ flexio, inflexio, torsio, contorsio, tortus.

Biegen/ krümmen/ neigen/ inclinare, flectere, inflectere, detorquere, reflectere, declinare, movere, torquere.

Mit Gewalt biegen/ Torquere, contorquere, intorquere, detorquere, retorquere.

Herausser zwingen/ extorquere, exprimere.

Trückung / compressio, pressus, pressura.

Vnterdrückung/ oppressio, suppressio, oppressiuncula.

Trucken/ Premere, mordicus premere.

Zusammen trucken/ comprimere.

Hinein trucken / imprimere, deprimere.

Vnterdrucken / opprimere, supprimere.

Zusammen zwingen/ trucken/ stringere, constringere, perstringere, restringere.

De Attritu.

Reibung/ Zerreibung/ Attritus, tritus, obtritus.

Zusamenstossung/ collisio, illisio.

Zerrieben/ Tritus, attritus, contritus, obtritus.

Zerstossen/ Contusus, obtusus, retusus, comminutus.

Reiben/ zerreiben/ Terere, conterere, pioterere, obterere.

Stampffen/ stossen/ knitschẽ/ Tundere, contundere, obtundere.

Kratzung/

Kratzung/ Fricatus, fricatio, frictio, frictus, affrictus.
Schabung/ Raſura.
Schaber,/ Raſor.
Kratzen/jucken/ auffkratzen/ fricare, attricare, confricare, defricare, perfricare, refricare.
Schaben/abſchaben/nagen/Radere, abradere, rodere, cortradere.
Wiſchen/ abwiſchen/ tergere, abſtergere, detergere, extergere.
Abwaſchen/Abluere, eluere, purgare.
Abreiſſung/ Avulſio, evulſio, revulſio, exciſio, præciſio.
Rupffen/Vellere, vellicare.
Außrupffen/ Avellere, evellere, convellere, revellere, pervellere.
Abſchneiden/ Reſigere, reſcindere, deſtringere.
Außreiſſen/außreuffen/Eruere, effodere, excindere, extirpare, eradicare.
Ein Bruch / Fractura, infractio, laceratio, abruptio.
Zerbrochen/ Fractus, confractus, effract⁹, infractus, perfractus, quaſſatus, eliſus.
Zerriſſen/ Laceratus, rupt⁹, diruptus.
Brechen/zerbrechē/frangere, confringere, infringere, effringere, perfringere, comminuere, elidere, deſtruere.
Zerſchlagen/ Cominuere, percellere, concutere, diverberare.

De Inceſſu.

Gang/ Itio, itus, inceſſus.
Vmbgang/ Circuitio, circuitus.
Ein Tritt/ **Schritt**/ Greſſus, gradus, paſſus.
Schreiten/ Facere gradum.
Fortgang / Progreſſio, progreſſus, proceſſus.
Kurtzer ſchrit/ grad⁹ formicinus.
Langer ſchrit/ gradus grallatori⁹.
Schneller / Alacer, celer, velox, volucer, properus, citus, pernix, impiger, præpes, feſtinus, rapidus gradus.
Schneller Gang/ incitatior progreſſio, moderata progreſſio, præceps progreſſus, nimia celeritas in greſſu.

Friſch fortgehen/eylen/Alacrem & erectum vadere, fidenti animo gradi, audaciùs ingredi, contentius ambulare, pleno gradu ingredi, libere, ſine caſu, & prolapſione ingredi, paleſtricè ſpaciari, accelerare viã, properare, iri grandibus gradibus, volare, promovere ſe ocius.

Langſamer fauler Gang/ Tarditas, mollities in ingreſſu. Tardus, tardiuſculus, mollis ingreſſus, plumbeus, lentus, teſtudineus gradus.

Langſam gehen / Lentè, molliter incedere, pedetentim ingredi, uti tarditate in greſſu, ſenſim progredi, tardum eſſe inceſſu, ſedato niſu ire vel ingredi.

Lange Schritt thun / Varicum eſſe, ampliore paſſu gradi, grandibus gradibus ire.
Lahm/Claud⁹, claudicãs, loripes.
Gehen lernen/Infans incipit firmius ingredi, incedere.

Gehen/schreiten/ Ire gradi, incedere per vias, progredi, meare, facere gradum vel pro gressū.
Offt gehen/ Itare.
Herfür gehen/ Prodire, progredi, procedere.
Vmbher gehen / Circumire, obire, circuire.
Fortgehen/etwa wohin gehen/ Vadere, pergere, meare, tendere, contendere, petere, longissimè progredi.
Hinterwerts gehen/ Retro ire, redire cessim, recessim.
Leise gehen / schleichen / Suspenso gradu ire, tacitè, placidè ire.
Auffwerts gehen / Ascensu arduo ingredi, summa petere, ascendere.
Niederwerts gehen/ Se demittere in vallem, descendere, ima petere.

Hinein gehen.

Ire intrò, introire in domum, in ædes, abire intrò, venire, concedere intrò, fugere, accurrere intrò, conjicere, corripere, recipere se intrò, Receptare se in tectum. Sequi, reverti, remeare intrò, pergere, inferre pedem, intro rumpere in ædes.

Aus dem Hause gehen.

Abire ex ædibus, exire domo, exire in publicum, commovere se domo, prodire, egredi, progredi domo, vel è domo, efferre pedē domo, proripere se foràs.
Vber die Gasse gehen / Transire plateas.
Den Gang verstellen / anders gehen als sonsten/ Fingere sibì incessum, simulare, dissimulare gressum.
Sie gehen zu paren/ Incedunt, ingrediuntur, progrediuntur bini.
Am gehen hindern / Arcere progressu, impedire gressum.

De Via.

Weg/ Via.
Landstraß/ Via regia, publica, trita, prætoria, militaris, illustris, lata, actus.
Wagenleise / Orbita.
Steig / Fußsteig / Semita, angustissima semita.
Zwergweg / Trames, compitum.
Wegscheide/ Creutzweg / Bivium, sic trivium, quadrivium.
Holtzweg/ Avium, diverticulum.
Krummer Weg / Flexio, flexus, circuitio, anfractus viarum.
Gebahnter Weg/ Callis, via trita.
Gepflasterter Weg/ Via strata, saxis constrata.
Kotichter Weg / Via lutulenta, lutosa.
Steinichter Weg / Via aspera, salebrosa, lapidosa, arenosa, saburrâ repleta.
Staubichter Weg / Via æstuosa, pulverulenta.

Der nechste Weg.

Via brevior, brevissima, simplex, compendiosior, proxima, Hac itur breviùs, cōpendiosùs.
Lustiger Weg/ Via mollissima, plana, rosis & violis constrata, quam viridantes omni ex parte opa-

opacant patularũ arborum comæ, via jucunda, amœnissima.

Gleicher Weg/ richtige Strasse/ Aequus & planus locus, directum iter, aperta & simplex via, plana, stabilis, usitata, celebris, patens, trita, expedita, errare nõ patiens, optima. Iter tritum, &c.

Enger Weg/ Augustissima via, impeditissimus ad iter faciendũ mons, arcta via, locorum angustiæ.

Böser vnsicher Weg/ Vita deterrima, lubrica, præceps, anceps, inculta, infesta, invia, aspera, plena periculorum & insidiarum, interclusa frondibus & virgultis, gradiendum est per ferventes Lybiæ arenas, & per Athonis & Caucasi nives, latebrosa, salebrosa, ardua, asperitas viarum, magnæ & admodum difficiles locorum angustiæ, inexplicabiles viæ continuis imbribus.

Wege suchen / Quærere, indagare viam usitam.

Wege machen/ Sternere, facere, aperire, moliri, pandere, patefacere, concinnare, substruere, aperire, viam, iter.

Weg besser bereiten / Præparare, aperire, purgare, reficere, repurgare viam, aditum parare, excindere sentes, quæ iter impediunt. Efficere. parare aditum faciliorẽ, munire, munitare viã.

Den Weg verhawen / zu machen.

Viam concædibus claudere. Intercludere. Obsepire, obstruere, intersepire, claudere, obvallare, præcludere, intercipere aditum, viam, iter, interdicere transitum, non patet aditus.

Den Weg wissen.

Tenere viam, gnarum esse viæ, non satis tenere viam.

Auff einem gewissen Wege seyn.

Habere, tenere viam, insistere viam, viæ alicui.

Der Weg gehet dahin.

Eo itinere aditus patet ad illam rem, via hæc fert ad urbem. Pervenitur ad urbem hac via. Hac itur ad forum.

Dem Wege folgen.

Sequi, persequi viam. Progredi, pergere viâ, perge conficere iter reliquum, perge tenere viam quam instituisti.

Ein theil Wegs gereiset seyn.

Procedere aliquantum viæ, passus aliquot procedere, aliquantum, aliquantulũ viæ procedere, progressus est iter bidui, viam duarum dierum processit.

Ich muß dahin gehen.

Abeundum est mihi illûc. In forum transcursu opus est.

Irrung auff dem Wege.

Erratio, aberratio.

Vmbschweiffung/ Vagatio,

Irre gehen/ des Wegs fehlen.

Deviare, divertere, deflectere, recedere à via, longè digredi, cedere, excedere, decedere viâ, deerrare, aberrare, exorbitare in itinere extra callem esse.

Sich vom Wege abschleichen.

Diverticula querere, & invenire.

De Ambulatione.

Spatzierplatz.

Subdiale, Pandromus, Xyſtus & xyſtum. Subdialis, inambulatio, ambulacrum, ambulatio.

Spatzierung/ Ambulatio, obambulatio, deambulatio, inambulatio, poſtmeridiana ambulatio, ambulatiuncula.

Spatzieren.

Ambulare, deambulare, perambulare, prodeambulare, inambulare, abire deambulatum, venire in ambulationẽ, uti ambulatione, in ambulationem deſcendere, conficere ambulationem, ſpatiari, expatiari, ſequi amœnitatem, errare circa villas, obire villas, abdere ſe rus, in villam, ruſticari, animi gratiâ in rus abire. Ambulatiunculâ modici ſudoris quid excitare.

De Itinere.

Reiſe/ Wanderſchafft.

Iter, profectio, peregrinatio, migratio.

Ein Fußgänger/Wandersman/ Viator.

Ein Landläuffer/ Erro, erroneus, circumforaneus, vagus.

Gute Reiſe/ Directum, ſimplex, expeditum, explicatum, rectum, tutum, neceſſarium, legitimum iter.

Nutzliche Reiſe/ ad quæſtum accommodatum iter.

Lange/weite Reiſe/ Multorum dierum, perlongum, magnum, majus, maximum iter. Non mediocris peregrinatio.

Böſe/ ſchwere/ gefährliche Reiſe.

Devium, flexuoſum, difficilimum, moleſtum, periculoſum, infeſtum, incommodum, plenũ laboris & periculi, incommodiſſimum iter, viæ ſunt hyeme difficiles, iter habentibus odioſæ, difficile ac laborioſum iter reddunt, impedimenta opponunt maxima. Qui iter faciunt hyeme, moleſtiã itineris nõ mediocrem ſentiunt, ſuſtinent, in multas incidunt difficultates, multa ſubeunt pericula.

Zehrung/ Viaticũ, viaticulum.

Sich mit Zehrung verſorgen/ Viaticari, viaticum quærere.

Zehrung geben/ Viaticum dare, ſuppeditare, ſuggerere, conferre, viatico proſequi, pecunia ad iter conficiendum datur.

Sich auff die Reiſe ſchicken.

Colligere, componere ſarcinas, ſarcinulas. Ad iter vel itineri ſe accingere, inſtituere, parare, apparare, adornare profectionem, iter, cùm eſſem animo & cogitationibus totus in itinere, capere conſilium de ſuo itinere, meditari iter.

Ich habe eine Reiſe für/ich hab mir eine Reiſe fürgenommen.

Meditor iter, iter mihi inſtat ſubitum, eſt mihi iter. Cogito, conſtitui, inſtitui, propoſui iter, paro, depoſco, affecto profectionem.

Die Reiſe endern/ anſtehen laſſen.

Mutare

Mutare iter, tollere iter, supersedere labore itineris, itineris consilium mutare, abjicere, dimittere, omittere. Iter reprimere, supprimere, itinere desistere, se itineri non committere.

Zu Fusse gehen.

Pedibus conficere iter, ingredi iter pedibus, proficisci, pedes, pedibus transmittere flumina.

Die Reise auff einen gewissen Tag anstellen.

Conferre iter in diem certum, habere certum profectionis diem, dicere tempꝰ itineris, ad certum diem discedere.

Sich auff die Reise machen.

Committere se itineri, viæ. Dare se in viam, ingredi, inire viam, aggredi ad iter, inire, ingredi iter, se conjicere in iter, capere iter, discedere ex hospitio.

Reisen/Wandern.

Proficisci, tendere, iter facere, capere, habere, instituere, profectionem facere. Suscipere quid laboris itinerisque, dare se itineribus, adire nationes & cognoscere regiones, in via esse. Consumere tempus in itinere, in peregrinatione.

An der Reise hindern/säumen/auffhalten.

Remorari, demorari, impedire, iter, Tardare, retardare, Reperire causam ut quis maneat, esse in mora, cogere consistere, retinere, tempestates me morātur, retineor tempestatibus,

An der Reise hindern.

Iter impedire, intercludere, inhibere, intersepire, progressum impedire, itinera reprimere, avertere, Adventum, aditum, reditum, fugam intercludere, inhibere. Non dare facultatem regrediendi, viæ obsidētur, iter est interclusū, introitus omnes præcluduntur, locus clauditur aditu, ex omni aditu, obstruere iter alicui, retardare in via.

An einen andern Ort ziehen/weg reisen/außziehen.

Abire, discedere, secedere, abscedere, discessionem facere, alium locum petere, aliò migrare, aliò ire, aliò se recipere, discessionem facere, stationem vel locum mutare, aliò proficisci, commeare. Quærere alium lolocum, sedes novas, exire alicunde, excedere ex civitate, relinquere domum, excurrere ad aliquem, cogitare de migratione.

Wo wiltu hinziehen.

Quò paras proficisci, quò paras profectionem, quo destinasti iter, quò tendis, quonam tibi iter est.

In eine Stadt reisen.

Proficisci, ire, pergere ad vel in urbem, adire, accedere, petere urbem. Contendere, advehi ad urbem, attingere urbem, penetrare ad urbem, inferre se in urbem, introire in urbem, committere se urbi, pedem ponere in urbe.

Sie sind dahin verreiset.

In Galliam se contulerunt, iverunt Lutetiam, ad fratrem ire competunt, perrexerunt ad oppidũ, iter direxerunt, converterunt, habuerunt ad illum, illorum iter erat in Galliam. Intenderant, instituerant iter eò, deportarunt se aliô. Contenderunt itineribus in Galliam. Properarunt eò, commigrarunt, commearunt ad eos, abdiderunt se in Galliam.

Gerne reisen / Lætari peregrinatione, delectari itinere.

Mit der reise eilen / Properare, accelerare, festinare profectionem, profectio properatur.

Eilen auff der Reise / Cursum pergere aliquò, tendere aliquò maximis itineribus.

Fortfahren im Reisen / Progredi, procedere, longius, tenere cursum, pergere viam, persequi vias, ultra progredi, constitutum iter jre contendit.

Das Land durchziehen/durchreisen/Pervadere, peragrare, pervagari, percurrere, pererrare, lustrare, penetrare urbes, vagari per orbem terrarum, peragrare, obire, lustrare regiones, orbem terrarum, insulas. Peregrinari per terras, pervagari omnia loca, perlustrare omnia, accessit, adivit omnia.

Fürüber gehen/ hinüber gehen. Transgredi, præterire, transmeare, transire, prætergredi, supergredi.

Verziehen/harren/ warten/auffgehalten werden auff der Reise. Consistere, morari, commorari, remorari, immorari, subsistere, Moras trahere, nectere, facere, producere. Cessare, desidere, subsidere, adhærescere, teneri alicubi, in aliquibus locis, retineri tempestatibus, tempestates me morantur.

Dahin kommen/Venire, pervenire, penetrare aliquò, ad metam pervenire.

Die Reise vollbringen / defungi itinere, conficere iter, iter institutum emensus est, absolvere viam, emetiri iter, expedire iter.

Müde von der Reise / Fessum esse, languere de via.

Schwach von der Reise / Itineris loborem gravem sensit, itineris labore affectus, defatigatus, fractus est, labor itineris graviter eum affecit. afflixit.

Ruhen nach der Reise / requiescere ex itinere. reficere se ex itinere.

De Discessu.

Weggang / Abschied / Abitus, abitio, discessio, discessus.

Außgang/ Exitus, excessus, egressio, egressus.

Abtrettung/ abscessio, abscessus, secessio, secessus.

Weg gehen/ Abire, discedere, digredi, recedere, abscedere, parare, adornare abitum.

Nicht weg gehen / Non discedere pedem, vestigium, digitũ, trans-

transſverſum unguem. Pedem non movere aliquo.

Gehe mir aus dem Geſicht / Abi, concede ab oculis meis, diſcede, abſcede è cōſpectu meo, ſecede, remove te è conſpectu meo, cede proſpectui meo, faceſſe hinc, te hinc amolire.

Laß mich gehen / Sine me abire, ſine ut abeam, omitte me, dimitte me, ne remoreris abitum, diſceſſum meum.

Ich bin willens weg zu reiſen.

Mihi eſt in animo diſcedere, digredi, abire, proficiſci, locum mutare, de diſceſſu cogito, diſceſſū ſpecto, in animo habeo, meditor, animus eſt in diſceſſu.

Dein abſcheiden thut mir wehe.

Affligor diſceſſu tuo, non fero tuum digreſſum.

De Comite.

Geferthe/ Comes, ſectator, aſſectator, conſectator.

EPITH. Idoneus, mirificus, delectus, familiaris, charus, jucundus comes.

Nachgänger/ Aſſecla, pediſſequus.

Begleitung / Comitatus.

EPITH. Magnus, multus, optimus, pulcerrimus, ornatiſſimus, ampliſſimorum virorum, muliebris, inutilis, turpiſſimus, flagitioſiſſimus comitatus, bene comitatus, parum comitatus, incomitatus, uno puero comitatior.

Beleiten/ Geferthen geben.

Unà ire, eſſe comitem, ſociū itineris, comitari aliquem in itinere. Adjungi, aſſcribi comitem alicui, Dare, tribuere, præbere, profiteri, adjungere ſe comitem, Comitari, deducere, aſſectari aliquem, ire cum aliquo, facere iter unà, ſequi ut comes, proſequi aliquem uſq; aliquò, proficiſci cum aliquo.

Beleitet werden.

Habere comitatum, ſeptum eſſe, uti, ſtipari, vallari comitatu, Venire, proficiſci, vehi cum comitatu.

Vorher gehen.

Præire, anteire, antecedere, antegredi, præcedere.

Vorkommen / auff dem Wege vberholen.

Prævenire, prævertere, antevertere, anticipare.

An der ſeiten gehen.

Claudere, tegere alicujus latus, ire, incedere, eſſe à latere, vel ad latus, hærere lateri.

Nachreiſen / nachfolgen auff der Reiſe/auffm Fuſſe folgen.

Subſequi aliquem itineribus, Sectari, ſequi, aſſectari, conſectari, inſequi, proſequi.

Fußſtapffen folgen/ nachjagen.

Perſequi veſtigia alicujus, cōſequi aliquem veſtigiis, ſequi, inſequi, conſequi veſtigia alicujꝰ, inſiſtere veſtigiis alicujus.

Begegnen.

Fieri alicui obviam, habere aliquem ſibi obviam, incidere in aliquem, ut quiſq; mihi obvius factus erat, obviam venire.

Entgegen schicken/ Obviam mittere.

Entgegen gehen / Ferre, dare se alicui obviam, procedere, prodire, ire, venire alicui obviam, occurrere, obviam properare, in occursum venire, obviare, obviam egredi, obviam exire, proficisci, obviam seferre.

De Reditu.

Wiederkunfft/ Reditus, reditio, reversio, regressus.

Epith. Reditus illustris, gloriosus, florens, celer, facilis, expeditissimus.

Zurück ziehen / Retrocedere, regredi, retrò ire, recurrere, referre gradum, pedem retrò.

Zurück ruffen oder bringen.

Reducere, reducere domum. Revocare ex itinere, facere reducem in patriam, aperire, conficere reditum.

Wiederkommen.

Redire ex itinere, revenire, remeare, redire, revertere, reverti, regredi. Referre, recipere se, retrò commeare, reversiones facere, remigrare, pedem referre domum, reverti iterum. Revertere rursus eodem, unde es profectus, recurrere.

Wieder heim kommen.

Redire in patriam, domum, ad suum larem, in complexum suorum, expectatum à familiaribus, advenire, peregrè, revenire domum, ad incunabula sua.

Offt wieder kommen / Persæpe revertere, identidem reciprocare.

Ich wolte daß er wieder käme.

Vellem rediret, expeto reditum illius, precor, preces ac vota facio pro reditu.

Ich frewe mich seiner Wiederkunfft.

Lætor reditu illius, gratulor mihi de ejus reditu.

Wiederkunfft verhindern.

Impedire reditum, prohibere, præcidere alicui reditum, arcere reditu. Claudere, intercludere, obstruere reditum, prohibere reditu.

De Adventu.

Zukunfft / Adventus.

Epith. Optatissimus, honestus, gratus, jucundus, suavis, expectatus adventus. Difficilis, arduus, interclusus aditus.

Zunahen/ herbey kommen/ Appropinquare, accedere propè, propiùs ad aliquid, non longè abesse, paucorum dierum itinere abesse, adventus ejus appropinquat.

Zunahung/ Appropinquatio, accessio, accessus, aditio, aditus.

Ankommen/ kommen.

Venire, adventare, accurrere, advolare aliquo, advenire, accedere, adire, appellere, simul ac subitò recurrere.

Eilend ankommen.

Approperare, accurrere, advolare, accellerare adventum, maturare adventum, celeriter, subito, adventare.

Sey willkommen / willkommen heissen.

Gratulor adventum & adventui, & de adventu, exspectatus, desideratus advenis, ades. Lætitiam capio ex tuo adventu, delectatus sum tuo adventu.

Eingang / Introitus, ingressio, ingressus, adventus, accessus, aditus.

Eingehen / Inire, introire, incedere, intrare, ingredi, subire, inferre pedem, pedem ponere in aliquo loco.

Ich mag hinzu gehen / Aditus est mihi, aditus mihi patet, aditũ habeo, non prohibeor aditu.

Zutritt einem machen.

Aditum aperire, patefacere, cõparare, munire, facere, dare.

Zutritt verhindern.

Aditum claudere, intercludere, præcludere, obstruere, prohibere.

Zu einem kommen.

Accedere, adire aliquem, vel ad aliquem, convenire aliquem, conferre se ad aliquem, ad aliquem ventitare, adire ad aliquem, alicujus conspectu & colloquio frui, coire, congredi, convenire, recipere se ad aliquem. Revisere, advolare, approperare ad aliquem.

Beysammen seyn / unà esse, convenisse.

Zusammen kommen.

Convenire in unum, cogi in unum, congredi, concursare, convolare, aggregare se, multitudo convenit, fit concursus hominum.

De Præsentia.

Gegenwertigkeit / Præsentia.

Da seyn / gegenwertig seyn.

Adesse, præstò, unà, esse præsentem, esse cum aliquibus unà, in numero, in istis etiam hic est, coram adesse, præsentem esse, astare.

Erscheinen / kommen / sich einstellen.

Comparere, venire. Copiam, præsentiam, potestatem sui facere, præsentem, coram adesse, sistere se, in conspectum dare se alicui, cominus accedere.

Gegenwertig / für Augen.

In conspectu, coràm, ante oculos, præstò, ante conspectum, in præsentia, in conspectu esse, adesse, in re præsenti esse.

Unversehens kommen / gegenwertig seyn.

Intervenire alicui de improviso opprimere aliquem imprudentem, supervenire alicui.

Nicht da seyn.

Nusquam comparere, non adesse, abesse.

De Mansione.

Bleibung / Verharrung.

Mansio, remansio, permansio, commoratio.

Bleibẽ / verziehen / Manere, permanere, remanere in oppido. Cõsistere, pedẽ ponere, morari, commorari, subsistere, tenere se alicubi. Loco non excedere.

Eines andern harren/warten.
Expectare, operiri, præstolari aliquem. Subsistere donec adveniat, commorari dum adveniat.

De Missione.

Schickung sendung/Missio, missus, dimissio legatio.
Schicken/senden/verschicken/abfertigen.
Mittere, dimittere, legare, ablegare, amittere. Amandare, procul amandare (si odii causa)
Vorhin schicken/ præmittere.
Widerschicken/ remittere.
Bald schicken/citò, celeriter, subitò, contino, protinus mittere.
Abscheiden/ discedere cum bona vel mala gratia.
Gern oder ungern von sich lassen/ weglassen.
Dimittere cum bona gratia, non sine dolore, vix ex complexu dimittere, non libenter ab amplexu dimittere.
Laß mich gehen/ halt mich nicht auff.
Sine me abire, sine ut abeam, mitte me, omitte me, ne detineas me, ne remoreris abitum, discessum.

De Cursu.

Lauff/Cursus, cursura, decursus, decursio, excursus, excursio.
Vorlauffung/Præcursus, præcursio.
Hin und wieder lauffung/ discursus, discursio.
Zurück lauffung/ recursus.
Läuffer/ cursor, cursans, currens.
Vorläuffer/ Præcursor, antecursor.
Lackey/ cursor, qui est à pedibus, Cantaber.
Schneller Lauff/ Incredibilis, contentus, assiduus, concitatior, incitatior, celerior, velocior, immoderat⁹, nimius, acer, agilis, citus, incitus cursus.
Lauffen/ Currere, transcurrere, procurrere, cursare. Inire, suscipere, capessere, agere, contendere, corripere, conficere, currere cursum, cursim currere uti cursu, accelerare cursum.
Nach etwas lauffen/ Dirigere cursum ad aliquid, venire cursu aliquò, petere locum cursu, Cursu contendere aliquò, detorquere cursum ad aliquid.
Den Lauffen wenden/endern.
Inflectere cursum, deflectere de cursu, commutare, convertere cursum.
Einem gleich lauffen/æquare cursum alicujus.
Herumb lauffen/ cursitare sursum, deorsum, circumcursitare, transcurrere huc, illuc, ultrò citroq; cursitare, Perreptare totũ oppidum, vagari cursu.
Am Lauff hindern/ Impedire, tardare, præcindere cursum.

De Saltu.

Sprung/Saltus.
Springen/salire, saltare, uti saltu, dare saltum, insilire saltu, ferri saltu.

Hinab springen / desilire.
Herfür springen / prosilire, exilire.
Hinüber springen / transilire, superare saltu.
Zurück springen / resilire.
Ziel / terminus, meta, limes.
Ziel setzen / Constituere, ponere terminum, metam, limitem. Finire. metare, limitare.

De Magnitudine.

Grösse / Magnitudo, vastitas, immensa magnitudo.
Weite / amplitudo.
Last / Wichtigkeit / moles, vis, momentum.
Weite / amplus, amplificatus.
Gehäufft / exaggeratus.
Groß / Magnus, permagnus, longè maximus, quã maximus, grandis, pergrandis, insignis, satis grandis, amplus, magnitudine mirabili, incredibili, immani, infinitâ, vastus, ingens, immanis. Non vel haud parvus, mediocris, vulgaris.
Vnermeßlich / immensus.
Vnendlich / infinitus.
Tieff / profundus, altus.
So groß / tantus, quantus.
Sehr groß / Adv. Magnùm, magni, magno, magnopere, maximopere, tantopere, tantùm, quantùm, summopere.
Groß machen / Magnum facere.
Grösser werden / zunehmen / Grandescere, crescere, accescere.
Erweitern / Amplificare.
Häuffen / exaggerare, cumulatè vel magno cumulo augere.

De Parvitate.

Klein / kleinfügig / Parvitas, exiguitas, exilitas, tenuitas.
Geringerung / Attenuatio diminutio.
Klein / gering / Parvus, parvulus, perparvus, perexiguus, exiguus, modicus, minutus, minutulus, tenuis, non ita magnus, pusillus, perpusillus, minusculus.
Kleiner machen / geringern. Minuere, diminuere, imminuere, attenuare, extenuare.
Klein werden / abnehmen. Deficere, decrescere.
Klein / Adv. Parvi, parvè, minutè, exiguè, exiliter, tenuiter, attenuatè, angustè, pressè.
Dicke / Crassus, spissus, confertus, magnæ molis res, densus, condensus.
Dünne / Exilis, tenuis, pertenuis, extenuatus, gracilis.
Länge / Proceritas.
Höhe / Altitudo, celsitas.
Lang / Longus, longulus, longiusculus, perlongus, oblongus, prolixus, procerus.
Kürtze / Brevitas, contractio.
Kurtz / Brevis, perbrevis, contractus, concisus, minutus, circumcisus.
Kurtz machen / Coarctare, abbreviare, cortrahere in compendium.
Kürtzlich / Brevi, breviter, quàm brevissimè.

De Latitudine.

Breite/ Latitudo.
Weite/ Laxitas, capacitas.
Weit/breit/ Latus, dilatatus, diffuſus, capax, laxus, amplus, ſpacioſus, protenſus, latè patens, & diffuſa res.
Außbreiten/ Dilatare.
Von einander ziehen/ Diducere.
Weit machen/ Laxare, ex anguſtiis educere.
Weit/ Adv. latè, perlatè, laxè, fuſè, diffuſè.
Enge/ Anguſtus, arctus, arctatus, coarctatus, aſtrictus.
Einſpannen/zwingen/zuſam̃en ziehen/eng machen.
Coanguſtare, coarctare, contrahere, aſtringere, conſtringere, brevi & anguſto ambitu concludere & conſtringere, coercere & concludere in anguſto ergaſtulo, in anguſtias compellere, inducere.
Eng/ Adv. Anguſtè, peranguſtè, arctè, aſtrictè, reſtrictè.
Fülle/ Plenitudo.
Erfüllung/ Complementum, ſubplementum, impletio, repletio, adimpletio.
Voll/ Completus, plenus, impletus, expletus, confertus, refertus, offertus.
Füllen/ erfüllen/ Complere, implere, adimplere, explere, replere, opplere, cumulatè explere, infarcire.
Leer/ Vacuitas, inanitas, inane.
Außgeleert/ Vacuus, inanis, caſſus, exinanitus, exhauſtus, jejunus.
Leer seyn/ Vacare.
Außleeren/ Exinanire, exhaurire, vacuum facere, inane relinquere, vacuare, evacuare.
Gleich/ Rectus, directus, procer⁹.
Krümme/ Curvatura, curvamen, flexura, flexus, curvatio.
Krum̃/ Curvus, incurvus, recurvus, aduncus, flexus, flexuoſus, ſinuoſus, retortus, tortuoſus.
Krümmen/ Curvare, incurvare, recurvare, flectere.

De Cuſpide.

Spitze/ cuſpis, mucro, acumen, aculeus.
Spitzig/ geſpitzt/ Acuminatus, mucronatus, muricatus.
Spitzen/ zuſpitzen/ Acuere, exacuere mucronem, cuſpidem.
Stumpff/ nicht ſpitzig/ Hebes, retuſus, obtuſus, acumine carens, reverberatus.
Stumpff machen/ Hebetare, cuſpidem adimere, obtundere, retundere, reverberare.

De Toto.

Gantz/ Totum, univerſum, univerſitas, genus.
Ein theil/ Pars, particula, membrum, portio.
Groß theil/ major, maxima pars, immenſę partes, melior pars.
Klein theil/ Parva, minima particula, minutæ, confuſæ particulæ, minutiora membra, tenuiſſimæ particulæ, perexigua pars.
Gleich theil/ coæqua pars, ſimiles, æquales ſunt partes.

Das

Das Gegentheil/ Pars averſa.
Theilung / Partitio, diviſio, diſcretio, dlſtinctio.
Alle / Cunctus, omnis, totus, ad unum omnes.
Geſtümmelt/Mutilus, mutilatus, truncus, truncatus, detruncatus.
In zwey theil abgetheilet/Bipartitus.
In drey theil abgetheilt / Tripartitus.
In vier theil abgetheilet/ Quadripartitus.
In fünff theil abgetheilet / Quinquepartitus.

Theilen.

Tribuere in partes, partiri, dividere in partes, in ſpecies, facere partes, conſtituere partes, diſpergere in partes, diſtribuere partibus ſuis, diſpertiri, Scindere, digerere in partes, partibus dirimere, diſpeſcere, æqualiter, ex æquo partitionem facere, diſgregare, diſcriminare.
Es hat viel theil/Genus amplectitur plures partes, multis conſtat partibus, plures habet partes, in multas partes diſtribuitur, ſcinditur.

Stümlen/ zerſtümlen.

Decurtare, curtare, mutilare, truncare, detruncare.

Zerſtückt.

Particulatim, articulatim, partim, per membra, per numeros, per partes ſectus.

De Multitudine.

Gar viel.

Multitudo magna, major, maxima, ſumma, infinita, innumerabilis, miranda, mirifica, uberrima, incredibilis.

Viel.

Multus, permultus, complures, pluſculus, compluſculi, innumerabilis, innumerabiles, multitudine, quam frequentiſſimi, Copioſus, uber, largus, ſatis multus, copioſo & magno numero, omnis ætas horum magnam copiam extulit. Plures, plurimi, varii, plæriq; , magna pars.
Viel/ Adv. Multùm, permultũ, cumulatè, non mediocriter.
Am meiſten/Plurimùm, plurimè, pluris, valdè multùm, multò plus. (lixè.
Weitläuffig/Prolixè, ſatis pro-
Noch mehr / Numerus major, plus.
Mehren / viel machen / Multiplicare.
Hauffe/ Caterva, turba, grex, cumulus, ſtrues, ſylva.
Geheufft/Cumulatus, coacervatus, extructus.
Hauffenweiß/häuffig/Affatim; catervatim, gregatim, acervatim, cumulatè, accumulatè.

Häuffen/hauffen machen.

Cumulare, accumulare, coacervare, cogere, in unum locum congregare, comportare; Extruere, conſtruere acervum, congerere vim rerum, magno cumulo rem augere.

De Copia.

Menge/Copia, ubertas, abundantia, affluentia.

EPITH. Magna, major, maxima, summa, infinita, innumerabilis, miranda, mirabilis, mirifica, uberrima, incredibilis, assidua, amplior.

Vberfluß/ Redundantia, exuperantia, profluentia.

Vberflüssig/ die menge/ Abundans, affluens, circumfluens, redundans, copiosus, exuberans, superfluus, largus, fœcundus.

Vberflüssig/ reichlich/ Copiosè, copiosius, copiosissimè, uberiùs, uberrimè, largè, largiter, abundè, abundanter, affluenter, profluenter, ubertim, satis superque, affatim, plenâ manu.

Jhm eine Menge oder Vorrath schaffen.

Conquirere, parare, comparare, gignere, conficere, efficere sibi copiam.

Einem gnug geben / reichlich geben.

Suppeditare, subministrare, largiri, præbere, afferre abundantiam, copiam, quantum sufficit.

Gnung oder reichlich haben.

Circumfluere, abundare, affluere, exuberare copiâ, saturari ubertate rei, omnia ei suppetunt, suppetit tibi copia hujus rei.

Es ist zu viel / mehr denn gnug/ vber die masse.

Nimium est, satis superque, plus satis, plusquã satis est, plus nimio, nimiopere, præter modum, extra, supra modum, immoderatè, nimis.

Zu viel / Nimium, nimietas, superfluitas, excessus.

Adject. Nimius, superfluus, supervacuus, suqervacaneus.

Zu viel seyn / vberley haben.

Redundare, superesse, superare, excedere.

Vberley / Reliquiæ, reliquum, residuum. EPITH. Illustres, incorruptæ, immortuæ, tenues, miseræ, afflictæ reliquiæ.

Vberley lassen.

Facere aliquid reliqui, esse aliquid reliqui, Restant, remanent, apparent reliquiæ.

De Paucitate.

Wenig / Paucitas.

Mangel/ Inopia, penuria, defectiò, defectus, defectum, paucitas, indigentia.

Noth/ difficultas, tenuitas.

EPITH. Magna, summa, publica, domestica difficultas.

Wenige/ Pauci, pauculi, perpauci, perpauculi, infrequentes, admodùm pauci.

Wenig / nicht viel.

Adv. Parum, paululum, perpaululum, pauxillum, pauxillatim, haud permultum, quam minimum, modicum, perparũ, paulum admodum.

Wenig seyn / Esse paucitatem, penuriam, difficultatem.

Es mangelt jhm an gutem Rath.

Desti-

Destituitur consilio, deficit, consilium, deficit ipsi consiliũ, illum deficit consilium, deficit cõsilio, desideratur in ipso consilium, deest ipsi consilium, non suppetit ei consilium.

Es mangelt jhm nichts.

Nihil in eo desideres, requiras, nihil ei deesse dicas, suppetunt ipsi omnia, nulla inopiâ laborat, afficitur. Nullâ re eget, & nullius rei, non conflictatur inopiâ rerum necessariarum, non laborat penuriâ rerum, nõ premitur angustiâ rerum necessarium nullis rebus necessariis destituitur, caret.

Ich kans nicht entrathen/ entberen.

His carere non possum.

Einen mangeln lassen.

Destituere, deserere aliquem.

Es ist gemein vnd leicht ding.

Res est nimium aperta, facilis, perspicua, clara, nimis obvia, in medio posita, vulgaris, nimium pervulgata, etiã pueris nota.

Schwer ding/nicht gemein.

Res minimè communis, vel contrita, res abdita, abstrusa, exquisitum est, & excellens, Res magnis obscuritatibus involuta, res in intimis naturæ recessibus abdita & retrusa.

Erstatten/ergentzen/wiederumb einbringen.

Adversa secundis pensare, compensare, exæquare, sarcire, resarcire, explere, sanare, corrigere, reconcinnare, supplere.

De Perfectione.

Fürtrefflich/fürnem gut/ außbündig/außerwehlt/ herilich/ köstlich/vollkommen.

Excellens, præcellens, antecellens, prestans, prestabilis, eximius, egregius, exquisitus, lectus, electus, insignis, singularis, præcipuus, primarius, præclarus, preciosus, omnium præclarissimus, omniũ præcellentissimus, perinsignis, inprimis splendidus, Summa industriâ elaboratus, perfectus, præstantiâ divinus, excellens, omnibus partibus absolutus, cui nihil deest, in quo nihil desideres, talis, ut simile, par, æquale, ejusmodi, ejus generis nihil sit. In precio est, ad optimum quam proximè accedit, summa cura & industria, exquisita arte, exquisita cura, exactissima arte elaboratus, dignus immortalitate, æternitate.

Fürtrefflich/ sonderlich/ außerlesen/ köstlich.

Adv. Præclarè excellenter, egregiè, eximiè, lectissimè, singulariter, insignitè, insigniter, preciosè, magnificè, splendidè, mirum in modum, mirandum in modum, maximoperè, non vulgariter, sic ut nihil magis, nihil supra, nihil ultra, nihil tale, nihil aliud, ut conferri nihil possit, ut simile, par, equale, ejusmodi, ejus generis nihil sit, affabrè, elaboratè, ad amussim, perfectè, non inscienter, scientissimè.

Vollkommenheit/ Integritas, per-

fectio, plenitudo, rectitudo.

Vollkommen/ Integer, absolutus, perfectus.

Gantz/ vnverletzt/ frisch / Incolumis, salvus, sospes, vegetus, incorruptus, recens.

Vnvollkommen/ Imperfectus, inelaboratus, non consumatus.

Fürtrefflich werden / Ad aliquam præstantiam pervenire.

Viel vermögen/viel gelten/viel können.

Plurimum valere, magnum pondus habere, multum, permultum posse, vel valere. Non parum, haud parum posse vel valere, magnum pondus habere, magni ponderis esse, magno pondere esse, primas ferre, tenere.

Würdig/ werth/ Ehren werth.

Dignus honore, dignus qui honoretur, dignus ut honoretur, dignus quem honores, dignus amari, dignum memoratu, dignus præ aliis, habetur dignus hoc nomine, dignatur hoc nomine.

Ich halt jhn der ehren werth.

Dignor ipsum hoc honore, Contra, Dedignor ipsum hoc honore.

Er hats nicht verdienet/ er ist der wolthat vnwürdig.

Indignus est tanto merito, non is est, in quem tanta gratia conferatur. Non ita meritus est, non ea ejus merita sunt, ut debeat tanto beneficio frui, Impar est tanto beneficio.

De Vtilitate.

Gering/schlecht/einfältig/nichts werth.

Tenuis, vilis, pertenuis, parvus, perparvus, futilis, vanus, levis, exilis, nihil contemtius, nullius momenti, nullius ponderis, facilis ejus jactura, res nihili, nō optimæ notæ, non justi ponderis, est nequioris notæ, res nugatoria, levidensis, facilis, inanis, simplex, plebeja, popularis.

Leichtfertig/ vnnütz/ kindisch Ding fürnehmen.

Levioribus & inanibus rebus suum studium dare, comitari, sequi, sectari, amare, contemplari levitates, inania. Conferre suum studium ad res inanes, futiles, nullius momenti, colere, amare, sectari eaquæ nihil ponderis, nihil solidi habent, quæ inania, levia, futilia, minimè solida sunt, abire ad ineptias, deferri ad ineptias, facere ineptè, temerè, non sapienter, stultè, uti consiliis puerilibus.

Zierlich/ füglich/ bequem/ es schickt sich.

Commodè fieri potest, accommodatissimum est ad rationes meas, congruens meis rebus, non nimis alienum, conveniens rebus, aptus ad rem & rei, natus ad hanc rem, aptus, proclivis ad aliquid, aptatus, accommodatus, accommodus, decorus, dignus ad hanc rem, benè appositus, maximè aptus, nihil accommodius, naturâ aptus,

accomodus huic rei, composi-tus naturâ, conformis, quadrat, convenit, congruit, respondet huic rei.

De Aptitudine.

Geschickligkeit/zuneigung/bequemligkeit.

Habilitas, aptitudo, affectio, propensio, proclivitas, facultas, potestas, convenientia, congruentia, concinnitas.

Zierlich/füglich/bequemlich/recht.

Decorè, decenter, convenienter, congruenter, aptè, accommodatè, appositè, idoneè, rectè, ritè, benè, bellè, probè, præclarè, commodè, meliùs, meliusculè, optimè, perbellè, percommodè, commodè.

Zusammen machen/bequem machen/fügen.

Aptare, accommodare, attemperare, conformare, comparare aliquid ad rem, concinnnare.

Es schickt sich nicht/vnbequem/vngeschickt.

Non probè affectus ad hanc rem, dedecet hoc hanc rem, alienum hac re, institutis meis, ineptum & nec in pueris ferendum, minimè aptum, accommodatum, non cohærent, non consonant, incommodus, inconformis, absurdus, absonus. Indecorum est, non quadrat.

De Munditie.

Reinigkeit/Sauberkeit.

Mundities, mundicia, puritas, lautitia, elegantia.

Rein/sauber/vnbefleckt.

Purus, mundus, sincerus, tersus, lautus, sine macula, labe. Absque, sine omni macula, labe, nitidus, non contaminatus, integer.

Reinlich/ Purê, integrê, illibatê, incorruptê, inviolatê.

Reinigung/ Mundatio, expurgatio, expiatio.

Reinigen/saubern/abwischen.

Expurgare, mundare, emundare, repurgare, tergere, extergere, detergere, abstergere, purificare, nitidum facere, tollere maculas. Abstergere, detergere, eluere sordes, spurcitias.

Geschirr reinigen/abschewren/ defricare vasa, ollas, arma.

Polieren/zieren/ Polire, expolire, ornare, limare.

Vnflat/Vnflätigkeit/Vnsauberkeit.

Sordes, spurcitia, spurcities, squalor, illuvies, impuritas, immundities, immunditia, inquinatio, turpitudo, macula, cœnum, lutum.

Vnrein/garstig/vnflätig/besudelt.

Pollutus, maculosus, inquinatus, coinquinatus, sordidus, squalidus, spurcus, obscœnus, fœdus, fœdatus, conspurcatus, contaminatus, maculatus, commaculatus, impurus, immundus, marcidus illuvie, squalidus sordibus.

Vnflätig seyn / Sordere, squalere, sordidum esse.

Verunreinigen / besudeln / garstig machen.

Polluere, inquinare, contaminare, maculare, sordidare, coinquinare, polluere, fœdare, defœdare, spurcare, cōspurcare, commaculare, turpare, inficere, deformare, impurū, fœdum, spurcum, reddere, oblinere cœno, maculis inficere, afficere, Maculas & sordes injicere, aspergere, inspergere, inferre, labem inferre.

De Pinguedine.

Fettigkeit / Pinguedo.

Dicke / Crassitudo.

Fett / Leibig.

Pinguis, opimus, præpinguis, obesus, habitior, corpulentior, solidus, & succi plenus, crassus, carnosus, adipalis, quadratus, pinguedine diffluens, magno abdomine, magnâ corporis mole, pinguior quàm satis est, indutus nimiâ pinguedine, laborans nimiâ pinguedine.

Fett werden / Pinguescere.

Fettigkeit einziehen / mager machen.

Adipes tenuare, adipem minuere, macerare, macilentum reddere, macrare.

De Macie.

Mager / hager / ableibig.

Macies, gracilitas, tenuitas corporis, macritudo.

Mager / hager.

Macer, macilentus, strigosus, curâ macer, exilis, gracilis, macie pellucens, pumice aridior, exsuccus, macie & inediâ extenuatus, macies ipsa.

Ich nehme ab / werde mager.

Macesco, macresco, macreo, extabescit corpus macie, extenuor macie.

Frisch.

Recens, vegetus, haud marcidus, novus, novellus.

Fäule / Schimmel.

Caries, situs, putredo, rancor.

Faul / schimlig / beschlagen.

Putridus, rancidus, cariosus, mucidus.

Verfaulen / schimlich werden.

Putrescere, computrescere, putrefierti, carie consumi, absumi, perire, confici, infestari. Cariem sentire, trahere, cariem vetustatis recipere, corrumpi.

De Comparatione.

Es ist einerley.

Est ejusdem generis, farinæ, notæ, classis, ordinis, in eundem numerum & hunc includo.

Es ist fast einerley.

Convenientiam, cognationem habet, convenit, congruit quodammodò.

Es ist nicht anders / es ist nicht einerley

Diversus, longè, longissimè diversus, multum distans, dispar, plus opinione differens, variat hæc res.

Es ist mancherley.

Varius, diversus, multiplex, multi-

multifarius, multiformis, aliùs atq; alius.

Auff mancherley/ vielerley weiſe.

Multifariam, multifariè, variè, plurifariam, diverſimodè, diverſis modis, variis modis.

Mancherley/anders machen.

Variare, magnopere, maximè variare.

Viel anders / auff einander weiſe.

Longè aliter, multò aliter, multo ſecius, longè ſeciùs, longè aliâ ratione, longè alio modo, pacto.

Vnterſcheid.

Diſcrimen, differentia, diſtantia, diſtinctio, diſcrepatio.

EPITH. Magna, major, maxima, ſumma, infinita, incredibilis, facilis, expedita diſtinctio.

Vnterſcheidung.

Separatio, ſejunctio, disjunctio, diſtinctio, diſcretio.

Vnterſchieden.

Differens, diſcrepans, diſſidens, diſtans, diverſus, diſtinctus, diſcriminatus.

Vnterſchiedentlich.

Diſtinctè, differenter, diſcriminatim.

Ohne vnterſcheid.

Sine diſcrimine, ſine ullo diſcrimine, ſine delectu, judicio. Citra diſcrimen, delectum, judicium, Remoto diſcrimine, non habitâ ratione diſcriminis.

Vnterſcheiden/vnterſchied machen.

Diſcernere, ſecernere, diſtinguere, disjungere, dividere, ſejungere, ſeparare, diſcriminare, diſtinguere numero, ætate, animo, naturâ, &c. acutè diſtinguere, dijudicare, internoſcere.

Es iſt ein groſſer Vnterſchied / es iſt ein anders.

Diſſimilima, diverſa rerum meãrum ratio eſt, rationes meæ à tuis differunt, diſtant, diſſentiunt. Multum inter res noſtras inter eſt, non eſt idem mearũ ac tuarum rerum ſtatus, multum intereſſe arbitror. Inter nos & alios hoc intereſt, genere toto differunt res noſtræ, ſpecie aut parte differunt, variant, disjunguntur, diſcrepant. Ex diametro pugnant, diſſident, ſecus vel aliter ſe habent.

Es iſt kein groſſer Vnterſcheid.

Paulum, non multum, ex parte, non re, ſed verbis differunt, diſcrepant.

Kein Vnterſchied halten / nicht vnterſcheiden.

Removere, tollere diſcrimen rerum.

De Similitudine.

Gleich / Ehnlich.

Similis, par, æqualis, parilis, aſſimilis, perſimilis, conſimilis.

Gleichheit/ Similitudo, æqualitas, æquabilitas.

Gleichniß/ Similitudo, ſimile, comparatio.

Vergleichung/ Proportio, analogia.

Gleich alſo wie dieſes/ Inſtar, in modum

modum hujus, ad modum, in similitudinem, ad similitudinem, ad morem hujus.

Dergleichen/ Similiter, simili, æquali ratione, simili modo, haud aliter, haud secus, ad istum modum.

Es ist gleich / es gleichet sich mit dem.

Prope accedit ad similitudinem hujus rei, quàm proximè accedit, mirificè conveniunt res, cõgruunt, nihil discrepant, differunt. Convenientiam, cognationem cum hac re habet, similitudo est inter hæc, in numerum incluserim & hæc. Nihil est huic rei propius aut similius. Non dissimilis est valde, minimum differt, nulla est rerũ nostrarum dissimilitudo, extat, apparet similitudo, cognatio rerum, Habent similitudinem, proportionem, similis est alicujus, alicui, inter se, similis est atque hic. Dignitate par summis, affabilitate nihil superior infimis. Accedit hic ad veterum gloriam. Non invidet superioribus seculis.

Eben also.

Nihilo minor, pariter, non minus, non aliter.

Sich zu gleichen gesellen.

Delectari æqualibus, congregari cum æqualibus.

Er gleichet sich mit mir / er ist meines gelüchters.

Valde aptus est mihi, mirè factus est ad naturam meam, vehementer est ad meæ vitæ rationem & consuetudinem accommodatus. Convenit optimè cum ingenio meo.

Ich halte es für gleich.

In nullo discrimine pono, tota res in æquilibrio pendere videtur. Paria video rationum momenta. Susque deque fero.

Wenn ich wäre wie du.

Si essem æquè ac tu, pariter ac tu, similiter ac tu. Non secus ac tu, ita ut tu, quemadmodum tu in rebus negligens, &c.

Gleich thun/ gleich mit gleichem vergelten.

Par pari referre, virtutibus vitia pensare, compensare, reddere, paria facere, reponere, par esse beneficiis sibi exhibitis. Parem operam rependere, Epistolam tibi dependo his literis, paribus respondere.

Vergeltung.

Compensatio, pensatio.

De Dissimilitudine.

Vngleich.

Dispar, dissimilis, disparilis, longè dissimilis, aliqua ex parte dissimilis, absimilis, impar, discrepans, distans.

Vngleichheit.

Dissimilitudo, inæqualitas, diversitas, distantia, varietas, discrepantia.

Epith. Magna, major, maxima dissimilitudo, varietas, discrepantia, differentia, summa, infinita dissimilitudo, innumerabiles dissimilitudines.

Es iſt vngleich.

Habet res diſſimilitudinem, eſt diſſimile, differt, diſcrepat, diſtat, diſſidet, variat, diverſa eſt, varietatem habet, non ejuſdem generis, cujus illa eſſe duco.

Er iſt mir nicht gleich.

Par omnino mihi non eſt, Nulla res eum mecum æquat.

Seine Sachen ſind meinen nicht gleich.

Diſſimilima, diverſa eſt rerum mearum ratio. Rationes meæ ab illius diſcrepant, differunt, diſtant, diſſentiunt, meæ res alio loco ſunt, aliter ſe habent, nulla ſimilitudo, nihil habet hæc res ſimilitudinis, diverſa, diſſimilia omnia, diſſimilitudo magna.

Diß machet es vngleich.

Hoc facit vel efficit iſtam varietatem, diſſimilitudinem.

Es iſt vber die maſſe / es iſt auffs höchſte kommen / es iſt jhm keiner gleich.

Supra modum, extra modum, non ad aliorum exemplum, nõ ex communi conſuetudine, non ut mos eſt, non aliorum exemplo, præter exemplum, ita ut nihil ſupra, nihil ultra, nihil tale, nihil aliud, ut conferri nihil poſſit, ut nihil ſimile, par, æquale, ejuſmodi, ejus generis haberi poſſit. Eò pervenit, quo longiùs non datur, quo non licet ulterius.

Nechſt GOTT iſt diß das beſte.

Secundùm Denm, poſt Deum, excepto Deo, cùm à Deo diſceſſi, nihil eſt melius.

Vergleichung.

Comparatio, collatio, contentio, aſſimilatio, æquiparatio, coæquatio, adæquatio, Relatio.

Vergleichen.

Conferre, comparare, æquare, adæquare, coæquare, componere, facere comparationem, uti collatione, aſſimilare, facere collationem, Comparare cum re, æquiparare aliquid ad aliquid, conferre inter ſe, cum aliqua re ad aliquid, conjungere in comparatione. Non eſt ulla ex parte conferendus, accuratiſſimè conferre, Quatuor ſunt in corporibus, quæ quatuor elementis reſpondent.

Vngleiche Ding mit einander vergleichen.

Aquilam noctuæ conferre. Apem cicadæ, teſtudinem pegaſo, cancros lepori, formicam camelo, tibiam tubæ, corvum luſciniæ, cuculum philomelæ, anſeres oloribus, culicem elephanti, minima maximis conferre, comparare.

Vbertreffen / beſſer ſeyn / vberwinden.

Excellere, antecellere, præcellere, antecedere, anteire, præſtare, carere exemplo, extra ordinem eſſe ſuperare, vincere, enitere, eminere, lucere, prælucere præ aliis.

Dieser vbertrifft jene alle.

Princeps omnium, prętet cæteros egregius est. Primæ partes inter omnes huic debentur, primas partes sibi vendicat, nemini concedit in hac re, sic excellit, ut nemo magis, sic excellit, ut qui quàm maximè, transcendit omnes, multis parasangis reliquos præcurrit, Longo intervallo omnes post se relinquit, multis partibus superior est, super cæteros hoc eximiũ habet. In hoc viva & spirantia sunt, quæ in cæteris umbræ, longè super cæterorum ingenia floret, sunt permulta, quę hunc ex vulgarium numero exemtum in edito statuunt loco, summo omnium consensu primas tenet, nulli cedit acumine ingenii, parem habet neminem. Omnibus præstat, omnes præstat, præstat inter alios, præstat, excellit in hac re, hujus autoritate præpõderant ut reliquorũ opiniones.

Es ist besser.

Satius, melius, potius, convenientius, decenti⁹, consulti⁹ est.

Man kan nicht sagen welches das beste sey/vorziehen.

Cæsar utrâ laude præstaret, posteris ambiguum reliquit. Paria sunt rationum momenta. In æquilibrio hæ res videntur pendere, uterq; alterius palmam ambiguam facit peculiaribus virtutibus.

Hoch vnd werth halten/ Schatzen.

Magnifacere, in magna laude ponere, charè, magni, magno æstimare, in summis bonis ponere, facere, plurimi, maximi. Putare aliquid in aliquo numero, in summo pretio habere, suspicere, revereri, non in postremis habere, non ultimo loco ponere, non in minimis ducere.

Hoch gehalten werden.

Magni, plurimi haberi, pendi, fieri, censeri, in precio haberi, summo in precio esse, plurimum apud aliquem valere.

Er hält/schätzet/meine Sachen hoch.

Omnia mea miratur, omnia mea ipsi sunt in precio. Mearum rerum benignissimus æstimator est, magnificè de mea opera sentit, tribuit mihi multum, plurimum, mea omnia suspicit, magnificè de me sentit.

Verachtung.

Despectus, despicientia, contemtio, contemtus.

Verachten.

Contemnere, despicere, pro nihilo putare, ducere, pendere, Parvi, minimi, nihili reputare, ducere, æstimare, pendere, facere. Aspernari, postputare, deputare parvi precii, ducere parvũ, contemnendum, habere nauci, facere haud magni, minoris, teruncii, repudiare, rejicere, negligere, nullo loco numerare despicatui ducere, despectui habere, in minimis ponere.

Verachtet werden.

Con-

Contemtui, despicatui, ludibrio alicui esse, duci despicatui, nullo loco esse, despectum esse, pro nihilo esse, videri, in vulgus elevatur eruditio.

Eines andern Arbeit verachten.

Deprimere alicujus labores, studia. Iniquum esse æstimatorem alienæ industriæ.

In verachtung bringen.

In contemtionem adducere aliquid. Hoc deprimit & obscurat tuam dignitatem, non conciliat autoritatem, facere, efficere ut aliquid contemnatur, despiciatur.

Aus der verachtung bringen.

Vindicare à contemptu.

Ich achte diß nicht/ich frage nichts darnach/ es ist mir gleich viel.

In nullo discrimine pono, minimi ponderis est apud me, nullo in loco est, parvi momenti est, trahantur per me pedibus omnia, nihil me afficit, susq; deq; habeo, fero. Æquè omnia contemno, fastidio, respuo. Non apud me pondus habet hæc res, nullius est apud me ponderis, nullius momenti, ne minimi quidem. Nihil habeo pensi, nihil pensi mihi est, nihil moror hoc, ne hujus quidem facio, leve quid puto, non laboro quid alii de me sentiant, vilia habet imperium & patriam.

Unwirdig/ nicht werth achten.

Dedignari, haud dignari, dignum non ducere, minus dignũ ducere, putare, &c.

Vorziehen/ höher halten.

Anteponere, præferre, præponere, anteferre aliquid alicui. Deferre, concedere, dare alicui primas, principatum, primo loco aliquid statuere, collocare, &c. ante omnia collocare, Pluris putare, æstimare, facere, pendere, reputare, ducere. Aristotelis autoritate hujus opinio facilè preponderatur.

Ich ziehe Tugend dem Gelde für.

Magis specto, colo, diligo, curo, sequor virtutem quàm pecuniam. Virtuti plus quàm pecuniæ tribuo. Majorem habeo rationem virtutis, quàm pecuniæ, Pluris est apud me virtus, quàm aurum, Locum apud me honestiorem habet virtus, quàm aurum. Apud me cedunt divitiæ virtuti, potiorem habeo virtutem divitiis, nihil tanti duco, quod mereri velim, ut literas deseram, sic antepono, prefero virtutem divitiis, &c.

Geringer achten/schätzen.

Posthabere, minoris aliquid facere. Non conferre velle aliquid cum aliquo, omnia infra se ducere. Omnia duco posteriora virtute, obtinent apud me postremum locũ divitiæ. Non conferendæ sunt divitiæ cum virtute. Divitiæ post virtutem habendæ, sordent præ virtute divitiæ.

Wolgefallen.

Probatio, approbatio.

Es gefällt mir.

Placet, probatur mihi. Laudo, probo, approbo, comprobo hoc. Complacet mihi, valde, satisfacit mihi mos, res accidit mihi grata, non offendit animũ, volupe est mihi, cordi est, gratum, acceptum est, exosculor hanc rem. Hæ nugæ illudunt speciosè animis doctrina & judicio parùm paratis.

Mißfallen.

Displicentia, improbatio.

Es gefället mir nicht.

Displicet, non placet, non delectat, non est jucunda, non mei stomachi, non mei gustùs, animus hac re offenditur.

Es stehet in seinem Gefallen.

Positum est in voluntate vel libidine illius.

Wahl / Wehlung.

Lectio, electio, selectio, delectio optio, arbitrium.

Wehlen / außlesen.

Legere, deligere, eligere, seligere, Habere delectum, uti selectione, excerpere potiora, judicio deligere aliquid.

Einem die Wahl lassen / oder vbergeben.

Deferre, facere alicui optionem, dare alicui optionem, potestatem facere eligendi, permittere alicui arbitrium.

Ich habe freye Wahl.

Mea est optio, mihi soluta est optio.

Außgelesen Ding / da nichts mehr gut an ist.

Res expoliata selectione.

Verwerffung / improbatio, repudiatio, rejectio.

Verwerffen / Rejicere, reprobare, improbare, repudiare.

De Tempore.

Zeit.

Tempus, tempestas, temporis cursus, spacium temporis, diuturnitas temporis, intervallum temporis.

Neben Zeit.

Tempus subsecivum, exceptum, furtivum, quod rebus gerendis superest.

Lange Zeit / viel Zeit.

Longum tempus, intervallum, spacium longum, longissimum, perlongum, immensum, longinquum tempus, longinquitas temporis, Multum, plurimum temporis, diuturnum tempus, diuturnitas temporis.

Lange.

Diu, perdiu, jam diu, pridem, satis diu, diutius, usque dum, amplius horis sex, multos menses, annos, plus jam anno, plures annos, complures dies, annos, complusculos dies, tot annos, multorum annorum memoria, longo tempore, aliquot secula, seculis penè innumerabilibus, tempore immenso, intervallo bidui, tridui, &c.

Ejus interrogatio:

Wie lange?

Quantum temporis est? quam diu

diu eſt? quot dies ſunt? quot menſes, anni?

So lange/ biß.

Donec, quoad, quouſq;, dum, uſq; dum, tam diu, tantiſper.

Lange wären.

Durare, permanere ad longinquum tempus, inveteraſcere, confirmari longinquitate temporis, permanere in immenſum tempus, ferre ætatem, durare ad tempus, ferre vetuſtatem.

Einem die Zeit verlängern.

Prorogare, protrahere tempꝰ, vide ne mihi in hoc munere quid temporis accedat, ne addatur tempus, ne fiat acceſſio temporis, Ne fiat longior, diuturnior, ne ducatur longiùs hęc adminiſtratio.

Für die lange weile.

Animi gratiâ, Temporis fallendi, animi laxandi, recreandi, relaxandi gratiâ hoc feci. Ad fallendum tædium temporis, temporis cauſa hoc feci, ut conſumerem, eximerē, tererem, &c, tempus.

Nach einander.

Continuum, continuatum, continens tempus, jugiter, continuè.

Kleine Zeit/ wenige Zeit.

Tempus modicum, parvum, breve, perbreve, quàm breviſſimum, exiguum, perexiguum. Parum vel minimum temporis, brevitas, anguſtia, punctum temporis. Exiguis regionibus circumſcriptum, ſpacium temporis.

Schwere/ böſe/ betrübte/ trawrige Zeit.

Tempus grave, gravius, graviſſimum, difficile, difficilimũ, durum, moleſtiſſimum, aſperum, acerbum, atrox, triſte, triſtiſſimum, miſerum, miſerrimum. Difficultas, acerbitas, injuria, triſticia, calamitas temporis. In hoc temporum miſerrimo ſtatu, his temporibus, his tam miſeris temporibus, tam duris, tam adverſis, infauſtis, triſtibus, iniquis, perditis, formidoloſis, in hac tam adverſa, tam dura, tam iniqua, tam miſera, tam infelici temporum conditione, in tanta pravitate, improbitate temporum, in tantis temporum vitiis, in hac omnium rerum perturbatione.

Stille/ friedliche Zeit.

Tempus tranquillum, ſedatum, quetum, pacatum, optatum, ſecundum, felix, bonum.

Gelegene Zeit.

Tempus opportunum, opportuniſſimum, idoneum, commodum, accommodatum, accommodatius, maturum, optabile, optatum, ſperatum, liberum, ſolutum, vacuum, ocioſum, opportunitas temporis.

Zu rechter gelegener Zeit.

In tempore, opportunè, optimè, commodè, per tempus, tempo-

tempore, ad tempꝰ, in ipſo tempore, peropportunè, tempeſtivè, in ipſo temporis articulo.

Ungelegene Zeit.

Alienum, alieniſſimum, importunum, occupatum, impeditum, abſurdum, ſubabſurdũ tempus.

Mancherley Unterſcheid der Zeit.

Certa, diſtincta, æqualia, imparia, varia temporum intervalla.

Unter des/mittler Zeit.

Interea, interim, interea loci, Hoc interim ſpacio, interea temporis, interim dum, medio interjecto tempore.

Zwiſchen der Zeit.

Interjecto brevi ſpacio, interjecto intervallo, interpoſitis diebus, interpoſito temporis ſpacio.

Es iſt noch nicht Zeit.

Temporis maturitas nondum advenit, nondum maturum videri poteſt de hac re cogitare.

Die Zeit leidet es nicht.

Anni tempus non fert, non permittit, patitur, nõ concedit, nõ convenit. Anni tempus alienum eſt, parùm aptum, adverſum. Non licet per anni tempus. Tempus anni adverſatur, Temporis ratio repugnat.

Verziehen/ Zeit auffſchieben.

Differre tempus, vel differre rem in tempus, ducere tempus, prorogare tempus, reiicere rem in tempus aliud, facere intercapedinem, protrahere, prolongare tempus, interjicere ſpacium, diem ex die ducere, differre in longum, procraſtinare.

Es hat ſich verweilet / die Zeit iſt auffgeſchoben worden.

Productum eſt longius intervallum, interpoſitum, interjectum eſt ſpacium vel intervallũ.

Zeit beſtimmen / Tag anſetzen/ ernennen.

Præſtituere, præfinire, ſtatuere, deſignare, conſtituere, edicere, decernere tempus, diem. Cõſtitutæ ſunt nuptiæ in hunc diem, deſtinare, alicui diem necis, ſtatuere diem laxam.

Zu rechter Zeit da ſeyn.

Tempeſtivè, maturè, opportunè, commodè, tempore opportuno, dicto, conſtituto, præfinito, præſcripto adeſſe, in ipſo temporis articulo adeſſe. Ad diem conſtitutũ, præſcriptum, præfixum, dictum adeſſe.

Kommen ehe es Zeit iſt.

Antevertere, anticipare diem conſtitutum, præſcriptum, &c. prævenire, antecapere.

Zu langſam kommen.

Non adeſſe ad tempus conſtitutum, præſcriptum, &c.

Ich habe nicht Zeit.

Excludor temporis brevitate vel anguſtiâ, egeo tempore. Nullam mihi vacuam horam, nullum mihi liberum tempus relinquunt, nihil habeo ſpacii ad excolenda ſtudia, nullã diei partem relinquunt. Vix huic

epiſtolæ tempus habui, nullum mihi vacuum tempus oſtenditur. In ſummâ vacui temporis inopiâ.

An der Zeit hindern.

Tempora alicujus morari.

Es wird der Zeit abgezwackt / dieſe Zeit gehet dem ſtudiren ab.

Ex hoc tempore aliquid ſæpe multis occaſionibus delibatur, detrahitur, ſurripitur. Id tempus totum ſtudio ſapientiæ detrahitur, ſurripitur.

Die Zeit gehet hin / leufft weg.

Tempus effluit, præterit, abit, elabitur, fugit, Ætas avolat, defluit, labitur, prætervolat. Hora abit, horæ cedunt, & dies & menſes, & anni, æſtas exacta eſt, effluit. Secula conficiuntur dierum noctiumq; numero, annuis curſibus tranſvehitur tempus.

Es nimmet viel Zeit weg.

Eſt longinqui, diuturni, plurimi, nõ exigui temporis labor, eæ profectiones mihi octo dies abſtulerunt, mihi propè omne tempus eripiunt, aliquid ex hoc tempore ſingula vocabula decerpunt, eſt res largioris ocii.

Zeit gnug.

Satis temporis, ſatis diei eſt.

Wiederumb Zeit bekommen.

Tempꝰ revocare, recuperare.

Ich wil mir Zeit nehmen.

Sumam mihi tempus ad cogitandum, Arripiam tempus quodcunq;, ſumam aliquid ſubſecivi temporis, redimam mihi ocium.

Der Zeit warnehmen.

Aucupari, obſervare, notare, noviſſe tempus, habere rationẽ temporis, uti tempore, diſpenſare, digerere tempora magnâ parſimoniâ, capere tempus, captare tempus, inſidiari tempori.

Zeit auff ein Ding legen.

Tribuere, dare tempus rei, impertire, impertiri, conferre, adhibere tempus ad rem peragendam. Ponere, collocare, impendere tempus in re. In literis omnia tua ſeria & joca colloca, è tam brevi tempore non poteſt multum tractandis rebus relinqui, dividere temporibus negocium.

Die Zeit zubringen / hinbringen / Zeit vertreiben.

Conſumere, conterere, tranſigere, traducere tempus, ætatem, aliquid temporis, horas, diem, in aliqua re. Ponere diem cum aliquo, aliquid tempus alicubi, impertire aliquid temporis alicui rei. Sermonibus horas aliquot tranſigere, tranſigere æſtivos calores. Utinam mihi liceat totam ætatem tecum exigere, in hac re explicanda curriculũ hujus anni conficiam, eximere tempus fabulis, dirimere peragere, abſumere, terere, degere, ducere, ætatem in re. Conſumere ocium, ſpacium temporis.

Einem Zeit geben.

Dare, concedere, largiri, præſtituere, relinquere, definire, offerre

ferre tempus alicui, prorogare tempus, ſpacium dare.

Die Zeit wol anlegen.

Tempus bene, optime, utiliſſime collocare, uti, non abuti tempore. Tempus ponere in rebus honeſtis, utilibus, &c.

Die Zeit vnnützlich hinbringen.

Tempus inutiliter terere, collocare, conſumere, inſumere transigere, exigere. Tempus perdere, amittere, dimittere, remittere. Non ſinam tempus ſine fructu & fruge dilabi.

Es iſt ein groſſer Verluſt / Zeit verlieren.

Graviſſima eſt jactura temporis, hora nulla tibi ſine magno diſpendio perire poteſt.

Es fället in die Zeit.

Incidit in illud tempus, incurrit in illud tempus.

Sie ſind zu einer Zeit geweſen / Sie haben zu einer Zeit gelebet.

Suppares illi ætate fuerunt. Saluſtius illorum temporum æqualis, ijſdem temporib⁹ fuerunt. Aſconius ab eorum ætate non multum abfuit. Epiphanius unus eorum eſt, qui propi⁹ ab ætate Chriſti ſcripſerunt, annis, ſeculis disjuncti, intervallo temporum disjuncti.

Eben zu der Zeit.

Per idem, per id tempus, eodem tempore, uno tempore.

Sich in die Zeit ſchicken / den Mantel nach dem Winde hängen.

Accomodare aliquid ad tempus, ſervire, inſervire, parere, cedere tempori, temporibus, Conſulere temporibus, facere aliquid temporibus cedens, tribuere, aſſignare, aſſentiri tempori, habere rationem temporum, dare aliquid loci rationi, conſilio. Vela ad id, unde flatus oſtenditur, obliquare, dirigere. Scire omnes commoditatis articulos, Tempeſtati obſequi, ad rationem temporis conſilia accommodare, neceſſitati parere, obſequi, res ad tempora accommodare, nullam rem agere quã tempus improbare videtur, applicare ſe tempori, uti foro, tempore. Conformare ſe ad temporis rationem, ita ſe gerere, ut temporis ratio fert, pro temporis ratione ſe gerere, conſiliario uti tempore.

Zeit haben.

Patris conceſſu duos annos habeo ad viſendam Italiam.

Alte Ding.

Vetuſtas, antiquitas. Vetera, antiquiſſima tempora.

EPITH. Priſca, ultima, nimia, obſoleta vetuſtas, monumentis teſtata, conſignataque antiquitas.

Alt / Vetulus, vetus, vetuſtus, antiquus, priſcus, priſtinus, inveteratus, obſoletus, pervetus, pervetuſtus perantiquus, robuſtus vetuſtate.

Sehr alt.

Veterrimus, antiquiſſimus, admo-

admodum vetus, nimis, nimium antiquum, vetus, paulò obſoletior, antiquiſſima tempora.

Alt werden.

Veteraſcere, inveteraſcere, induere, adipiſci vetuſtatem.

Veralten.

Seneſcere, conſeneſcere, obſolere, exoleſcere.

Auff die alte Weiſe.

Vetuſtê, priſcê, Antiquo, vetuſto more.

Vor alters / Antiquitùs, apud veteres, quondam olim, apud ſeculum prius, &c.

Alt Ding herfür bringen.

Repetere aliquid ab ultima antiquitate, vetera repetere memoriâ, Ab omni antiquitate, ex omni memoria ætatum, temporũ, ab antiquiſſimis temporibus, ex omnium ſeculorum memoria, ab antiquis temporibus rem deducere.

Je älter je beſſer / es wird beſſer wenns alt wird.

Res corroboratur vetuſtate, plus roboris habet propter vetuſtatem, robuſtum eſt, quia vetus eſt, res mitigatur vetuſtate.

Weils ſo alt iſt / ſo weis man nichts darvon.

Oppreſſa eſt res tenebris vetuſtatis, parum videtur, cernitur res ob vetuſtatem. Ignoratur, incognita eſt res propter vetuſtatem, vetuſtate obrutum eſt, vetuſtate abijt memoria, ob vetuſtatem eſt à noſtra memoria remotum.

Alle Ding verderben mit der Zeit / alters halben.

Res minuuntur, exareſcunt, conſeneſcunt, obſoleſcunt vetuſtate, vel propter vetuſtatem. Res conteruntur, conſumuntur, conficiuntur, tolluntur intereunt, vaneſcunt, evaneſcunt delentur, extinguuntur, exoleſcunt vetuſtate.

Es iſt nun alt vnnd vergeſſen.

Abrogatum, intermortuum, abolitum, inane eſt.

Etwas newes.

Novitas, novum, recens.

New.

Novus, novellus, novitius, recens. Novum etiam dicimus, quod diu ab oculis & uſu hominum abfuit, etiamſi vetus ſit.

New machen / vernewen.

Novare, innovare, renovare, reficere, integrare, redintegrare, reparare, interpolare, inſtaurare, reſtituere in integrum.

New Ding wird veracht.

Novitas eſt inviſa, novitas repudiatur, quaſi novum reprehenditur, aliter feruntur nova, ſive recentia, aliter inveterata.

Luſt haben zu newen Dingen.

Commoveri, excitari, delectari novitate, cupiditatem injicit novitas.

De Æternitate.

Ewigkeit.

Æternitas, perpetuitas, perennitas, memoria æternitatis, ſecula infinita, innumerabilia.

Ewig.

Ewig.

Æternus, perpetuus, sempiternus, perpes, perennis, immensum, infinitum, æternum~, sempiternum tempus, sempiternum, immortale ævum. Perennis, jugis, omnis æternitas, immensum tempus.

In Ewigkeit.

Perpetuò, æternè, æternum, perpetuum, in perpetuum, immortaliter, omni tempore, sempiternis seculorum ætatibus, in omne tempus, perpetim, in ævum, in sempiternum, in æternum, in omnem æternitatem.

Von Ewigkeit.

Ex æterno tempore, ex æternitate, ex omni æternitate, ab infinito tempore, à sempiternis seculorum ætatibus, ab infinita seculorum multitudine.

Ewig weren / bleiben.

Consequi immortalitatem~, æternitatem, frui æternitate~, ævo sempiterno, durare in omnem æternitatem, perennare. Nulla vetustas hunc librum~ obruet, abolebit.

Etwas zu ewigem Gedächtniß thun.

Tradere, mandare, commendare aliquid immortalitati, æternitati, Prosequi rem immortalitatis memoriâ, æternitate~ aliquid donare. Æternare literis & laudibus. Æternâ gloriâ donare, afficere, illustrare, ornare. Alicujus famam in omnia secula dissipare, posteritati tradere, æternitati consecrare, ad immortalitatem consecrare.

Langwirigkeit.

Diuturnitas, durabilitas, diutinum~.

Langwirig.

Diutinus, diuturnus, durabilis.

Unvergänglich.

Interitûs expers, res nunquã interitura, res cujus est æterna~ possessio, nulla dies tui nominis famam delebit, æternùm durabit, perennabit in secula infinita~.

Es ist alles vergänglich.

Omnia sunt incerta, caduca, mutabilia, omnia ætate deflorescunt, nihil immune est ab interitu, omnia orta aboriuntur, omnia, quæ nata sunt, denascuntur. Vetustas omnia consumit. Res humanæ nunquam consistunt, sed celeriter fluunt, transeunt, extinguuntur.

De Initio.

Anfang.

Principium, initium, origo, ortus, orsus, exorsus, exordium, primordium, caput, elementũ, fons, stirps, autor, causa, incunabula, rudimenta, seminarium~, semen, elementum.

Guter Anfang.

Bona, magna, præclara, apta, accommodata, firmissima initia~.

Geringer Anfang.

Parva, humilia, pusilla, rudia principia~.

Anfänglich.

Primùm, primò, principio, initio, in initio, in vestibulo, in limine.

Von Anfang.

Inde usque à primo exortu, ab originis suæ exortu, à natalibus, à primo ortu.

Vom Anfang biß zum Ende.

Ab initio usque ad finem, à principio ad finem usque, A capite usque ad calcem, à vertice usque ad calcaneum, à vertice ad imos usque talos.

Entwerffung.

Adumbratio, lineamenta, extrema lineamenta.

Etwas entwerffen.

Informare aliquid, primas rei lineas ducere, primis quasi lineis designare, effingere lineamenta.

Du hast es kaum angefangen.

Principia rei vix apparent, minimum ultra principia progressus es, reliquisti hoc inchoatum tantùm & rude. Constitisti, hæres in ipsis penè principiis. Vix opus instituisti, aggressus es, vix operis initium fecisti, rem habes vix institutam, primam manum habes.

Es schickt sich wol zum Anfang.

Benè se dant, habent initia.

Anfänger.

Incipiens, inceptor, primus, princeps, principalis hujus opinionis videntur stoici principes, quasique procreatores.

Anfahen / Anfang machen / Hand anlegen.

Incipere, cæpisse, inchoare, ordiri, exordiri, auspicari rem, Initium ducere, facere, sumere, suscipere. Exordium ex re aliqua ducere, capere, Primordia capere à Deo, capere, ducere principium, ponere, proponere fundamentum aliquod rei. Jacere fundamenta rei, spargere semina, facere initium ab aliquo, exordiri à principio, accedere ad aliquid agendum. Aggredi, ingredi, facere aliquid. Sumere in manus, admovere manus operi.

Wol anfahen.

Bene exordiri, bonis initiis exordiri, rectè, gloriosè, feliciter exordiri.

Vbel anfahen.

Initium malè ponere, imperitè exordiri, in limine, vestibulo offendere.

Von newen anfahen.

De novo, à novo, denuo, de integro, ab integro, ab initio inchoare, &c. repetere ab initio.

Seinen Anfang etwa her haben.

Ortum habere, accipere principium, nasci ab initijs & fundamẽtis, oriri rem ab aliquo principio, habere principium, proficisci à principijs, rudib⁹ vel bonis, proficisci ab initijs aliquibus, progredi ab initijs, sumere initia, oriri, exoriri, nasci. Originem sumere, trahere, accipere. Hinc initium ortum est. Hæc loquendi ratio manavit à Græcis,

ex Socratis sermonibus omnes disciplinæ fluxerunt, defluxerunt, nascitur hujus rei exordium ab hac re, Inde hæc res pullulat gliscit, derivatur, Duci, trahi ab aliquo initio. Emanare ex fonte aliquo, manare, descendere, venire, provenire alicunde. Ex avaritia erumpit, existit audaciâ.

Bißweilen/unterweilen.

Aliquando, interdum, nonnunquam, quandoq; est cum scribit, est cùm legit, tum scribit, tum legit, modò togatus, modò palliatus.

Selten.

Raró, rarius, perraró, non sæpè, minùs sepè, insolenter, haud crebrò, rarissimè, vix unquam.

Des meisten theils ist er da.

Multus, plurimus in schola est, ut plurimum adest, frequenter adest, frequens est in schola.

Offt/gar offt.

Sæpè, persæpè, sæpissimè, quàm sæpissimè, frequenter, crebrò, creberrimè, subinde, identidem, non raró, nō semel, haud semel, sæpenumero.

Stets/allezeit/ohn auffhören.

Semper, continenter, assiduè, nunquam non, omni tempore, omne tempus, omnibus annis, diem noctemq;, dies & noctes, noctes & dies, sine intermissione, sine ulla intermissione, indesinenter, continuè, assiduè, citra intermissionem, absq; fine.

Niemals.

Nunquam, ne semel quidem, nunquam ante hunc diem, nunquam post hunc diem, nunquā post illa, nunquam hodiè, nullo tempore.

Eine Zeitlang.

Aliquandiu, aliquantisper, aliquantulum, ad tempus.

Wenne?

Quando? quo tempore? qua die? quonam tempore? qua hora? quo temporis puncto? quo temporis momento?

De Præterito.

Vergangene Zeit.

Præteritum, prius, vetus, vetustum, pervetustum tempus, Antecedens, præcurrens, præteritum, anteactum tempus.

Die Zeit ist vergangen/fürüber/verlauffen.

Tempus præteriit, abiit, transiit, effluxit, defluxit, præterfluxit, processit, dilapsum est, induciæ exierant.

Von Erschaffung der Welt her/von Anfang der Welt.

Ab initio mundi, ab origine mundi, ab orbe condito, ab orbis conditi initio, inde ab initio mundi, post orbem conditum, à creaturarum conditu, conditione, post homines natos, post hominum memoriam, à condito ævo.

Vor zeiten/vor alters.

Olim, quondam, apud seculum prius, priscis temporibus, ætate majorum, apud majores,

tempestate, temporibus majorum, tempore quo majores vixerunt, multis ab hinc seculis vixit, memoriâ majorum, superiore tempore.

Für so viel Jahren oder Tagen.

Ab hinc viginti annos mortuus est, multis ab hinc annis vixit, ab hinc sexaginta annis, jam minimũ decem dies erant, fuit dies nudius undecimus, à multis jam annis eum non vidi, triennium est & amplius, librũ vulgavit ab hinc triennium,

Für etlichen Tagen.

Superioribus diebus, proximis diebus, die ab hinc sexto venit, misi tibi hæc nudius tertius.

Biß her/ biß auff diese Zeit.

In hunc usque diem, usque in præsentem diem, in hodiernum usque diem, hactenus, huc usq;, ad hoc usque tempus, usque in hanc horam.

Wie lange/ quàm pridẽ mortuus est tuus parens? R. non ita pridem, jam annus est, bienniũ, sesquiannus, annus & amplius.

Jetzund/ Modò, Nuper, quod tempus vix præteritum, significat. *Dudum*, **Es ist lange**/ significat tempus ante horam, vel aliquot horas præteritum. *Pridem, diu*, **Vorlängst**/ tempus ante aliquot menses vel annos præteritum significat, *Olim, quondam*, **vorzeiten.**

Jam dudum, jam pridem, jam olim, sæpius exigunt verbum præsentis temporis. *Dudum, pridem, olim*, ferè præteritum.

Newlich/ Nuper, proximê, paucis antê diebus, superioribus diebus, temporibus, paulò antè.

De Præsenti.

Tempus præsens, instans.

Jetzund/jetziger Zeit/zu dieser vnser Zeit.

Nunc, jam, jam nunc, modò, hoc tempore, hac tempestate, hoc ævo, seculo, nostrâ hac tempestate, hâc hominum ætate, nostro ævo, seculo, ętate, nostris temporibus, nostro tempore, in præsentia. Hoc temporis.

Leute die jetzund leben/ Non ex recentioribus modò, sed ex antiquis multo magni viri.

Wenns an der Zeit ist/ daß es geschehen sol/ Cùm inibi erit, ut excudantur, fac mihi mittantur.

Zugleich/eben zu der Zeit.

Eodem temporis puncto, simul, unà simul, uno eodemque tempore, identidem, conjunctim.

Plötzlich/vnversehens/ Subitò, repentè, repentino, improvisò, non opinato impetu.

Bald/ schnell/ von stund an.

Statim, confestim, actutum, citò, continuò, repentê, celeriter, derepente, repentino motu, properè, ocyùs, ocyssimè, velocissimè celeriter, extemplo, ilicò, raptim, festinanter, perniciter,

niciter, sine mora, è vestigio, recta via, dictum factum, opinione citiùs, vel priùs, quàm primum, celerrimè, quàm citissimè, quàm maturrime, de subito, subito tempore, primo quoque tempore, puncto temporis.

De Futuro.

Zukünfftige Zeit.

Futurum, futura, ventura, posterum, postera, futura ætas, secula futura, inferior ætas, posteritas.

Es kömpt die Zeit.

Venit, advenit, adventat, instat, appetit, impendet, accedit, imminet, appropinquat, propè est tempus. Erit aliquando tempus, erit aliquando ille dies, illucescet aliquando ille dies, erit aliquando, lucē illam aliquando videbimus.

Zukünfftige Ding sehen bedencken.

Augurari, percipere cogitatione futura, præsagire, sentire, intelligere, prænoscere, præsentire, prospicere animo futura, in posterum prospicere, providere, cernere futura, vel cōsequentia, scire, quid sit futurum, tenere futura, & causas futurorum, consulere porro, in longitudinem consulere, providere rei.

Zukünfftig Ding nicht in acht nehmen.

Contemnere, negligere futura.

Viel Jahr oder Zeit hernach.

Multis annis post, sexennio pòst, aliquot pòst annos, menses, undecimo die quam à te discessi, Octavo ab hinc die me videbis.

Mit dem ersten / in kurtzem auffs erste / von stund an.

Propediem, brevi, paulò pòst, jamjamq; paucos postdies, paucis diebus post, paucis diebus est scribendum. Nihil propius est futurum, intra breve tempus, efficiam id intra tres vel quatuor menses, elapsis aliquot diebus, brevi temporis spacio, primo quoq; tempore, brevi admodum, simul ac, quam primum.

Auffs längste / Quod longissimum erit, ante septimum diem redibit.

Hernach / darnach.

Pòst, postea, posteriùs, deinceps, deinde, subhac.

Hinfort / mit der Zeit.

Posthæc, posthac, ab hoc tempore, deinceps, in posterū, progressu temporis, in futurum, futuro tempore.

Von der Zeit an.

Ex eo tempore, ab illo tempore, à quo tempore.

Endlich / einmal.

Denique, aliquando, domum post diuturnum tempus, longo temporis intervallo, tandem.

Nimmermehr.

Nunquam, ad calendas Græcas, cùm mula peperit.

De Anno.

Jahr / Annus.

Gantz Jahr.

Annus totus, integer, plenus, vertens, abſolutus, perfectus.

Viel Jahr / Multi, permulti, complures, plurimi anni.

Wenig Jahr / Pauci, non ita multi anni.

Ein ſonderlich Jahr / Memorabilis, egregius, fatalis annus.

Ein fruchtbar Jahr / Annus uberrimus, quæſtuoſiſſimus, annus maximâ rerum ad victum neceſſariarum ubertate & copiâ inſignis.

Ein vnfruchtbar Jahr / Graviſſimus, ſterilis, hoc anno ſterilitate & fructuum inopiâ laboratum eſt.

Sterbenszeit / Sterbejahr.

Annus peſtilens, peſtifer, funeſtus, peſtilentiſſimus, inſanus annus peſtilentia.

Hundert Jahr / Seculum.

Fünff Jahr / Luſtrum.

Vier Jahr / Olympias.

Jubeljahr / Annus Jobeleus, Centeſimus vel etiam quinquageſimus annus.

Schaltjahr / Annus biſſextilis, vel emboliimæus.

Ein Schaltjahr machen / Interjicere, intercalare, infindere diem in calendario.

Das Jahr gehet herumb / Circumagit ſe annus, annus præterit, exit.

Es iſt ein Jahr darzwiſchen geweſen / Interceſſit annus, interfuerunt anni decem.

Es iſt länger deñ ein Jahr / Annus eſt & diutius, diutius anno eſt, Annus jam eſt tertius, quartus, quintus, &c. Cum ex patria diſceſſi.

Das Jahr iſt in vier Theil getheilt / Annus diſtinctus eſt quadripartita tempeſtatum varietate.

New Jahr / Novus annus, initium, principium, exordium anni, Novi anni auſpicium.

Jahrzahl von Chriſti Geburt / Anno à nato Chriſto, Anno à partu virgineo, Anno partûs virginei, Anno nativitatis Chriſti, Anno reparatæ ſalutis, Anno æræ Chriſtianæ, &c.

Jahrzahl von Erſchaffung der Welt.

Anno à condito mundo, ab orbe condito, ab origine mundi, poſt orbem conditũ, à creaturarum conditu, à condito ævo, à conditu mundi, &c.

Was jährlich wieder kömpt / Annuus, anniverſarius.

Ein Jahr vmbs ander / Alternis annis, annuis vicibus.

Nachfolgend Jahr / Inſequens annus.

Im außgang des Jahrs / Anni extremo hoc accidit, in anni exitu, fine.

Hewrig / Hornus, Hornum vinum, hornæ fruges, Hewrige Früchte.

Jährig / Annuus, annotinus, anniculus.

Zweyjährig / Bimus, biennis, biennalis, bimulus.

Dreyjährig/ Trimus, triennis, triennalis, trimulus.

Vierjährig/ Quadrimus, quadrimulus, quadriennis, quadriennalis. Sic, quinquennis, sexennis, septennis, octennis, novennis, decennis, centennis.

Ein viertel Jahr/ Trimestre tempus, anni quadrans.

Ein halb Jahr/ Semestre tempus.

Zwey Jahr/ Biennium.

Drey Jahr / Triennium.

Vier Jahr / Quadriennium, sic quinquennium, sexennium, septennium, octennium, novennium, decennium.

Früling / Lentz.

Ver, vernum tempus.

Der erste Monat im Früling/ Ver novum, primum, iniens, incipiens, veris initium.

Der ander Monat / Ver adultum, ver medium, quando ver adolescit.

Der dritte/ Ver præceps, præcipitans, exiens, veris extremũ.

Es war im Früling/ Ver cœperat, inceperat.

Blümlein im Lentzen / Flores verni.

Tag vnd Nacht gleich im Lentzen/ Æquinoctium vernum.

Sommer.

Æstas, tempus æstatis, tempus æstivum, æstivi calores.

Erste Theil oder Monat des Sommers/ Æstas iniens, prima.

Der ander Monat/ Æstas adulta, media, summa, integra.

Der dritte / Æstas affecta, senescens, ultima, extrema.

Sonnenwende im Sommer / längste Tag im Jahr / Solstitium æstivum.

Hundstage/ Dies caniculares, calores æstivi.

Herbst/ Autumnus.

Der erste Monat des Herbsts/ Autumnus primus, iniens, incipiens.

Der ander Monat / Adultus autumnus, medius.

Der dritte/ Flexus autumni, præceps autumnus, senescens, in hyemen vergens, extremum autumni.

Tag vñ Nacht gleich im Herbst/ Æquinoctium autumnale vel autumni.

Winter / Hyems, bruma, hybernum vel hyemale tempus, anni tempus durum.

Grosser Winter / Maxima, horrida, summa, teterrima, asperrima, fœda hyems. Vis, magnitudo hyemis, tempestas perfrigida.

Der erste Theil oder Monat des Winters/ Hyems prima, iniens, incipiens.

Das mittel Theil/ Hyems adulta, media.

Das letzte Theil/ Extrema, senescens hyems, præceps, affecta, mitescens, hyems præcipitaverat & ver appetebat.

Es ist Winterwetter / hyemat, dies hyemant, tempus hyemat.

Sonnenwende im Winter der kürtzte

kürtzte Tag / Bruma, solstitium brumale, hybernum.

Monat.

Mensis, menstruum tempus.

Halber Monat / Dimidiatus mensis.

Eines Monats lang / Menstruus.

Anderhalb Monats lang / Sesquimestris.

Zweyer Monat / Bimestris.

Dreyer Monat / Trimestris, anni quadrans.

Vier Monat / Quadrimestris, anni triens.

Fünff Monat / Quinquemestris.

Sechs Monat / rc. Semestris, &c.

Anfang des Monats / In initio mensis, ineunte mense.

Der erste Tag eines jeden Monat / Calendæ.

Der fünfte oder siebende Tag / Nonæ.

Der dreyzehend oder funfftzehend Tag / Idus.

Die zwölff Monat / der Jenner / Januarius.

Hornung / Februarius.

Mertz / Martius.

April / Aprilis.

May / Majus.

Brachmond / Junius.

Hewmonat / Julius, Quintilis.

Augstmonat / Augustus, Sextilis.

Herbstmonat / September.

Weinmonat / October.

Wintermonat / November.

Christmonat / December.

Einen Monat zubringen / Ponere, consumere mensem.

Eine Woche / Hebdomas, Septimana.

Vierzehen Tag / Hebdomas geminata, binæ hebdomades, dies quatuordecim.

De Die.

Tag / Dies, diecula, tempus diurnum, tempus lucis diurnæ.

EPITH. Præclarus, celebris, celeberrimus, clarissimus, gloriosissimus, optatus, speratus, exoptatus, lætissimus, jucundus, tristis acerbus, luctuosus, miser, infelix, calamitosus, infestus dies.

Lange Tage / Dies solstitiales.

Demmerung / Crepusculum, lux crepera, dubia, prima.

Der Tag bricht an.

Lucescit, dilucescit, illucescit, Lucet, aurora vel dies illuxit, Sol illuxit, Sol effecit diem toto cœlo luce diffusâ, Sol mittit lucem in terras, Sol complet luce suâ mundum omnem.

Täglich / Quotidianus.

Täglich / *Adv.* Quotidie, indies vel in dies, omnibus, cunctis, singulis diebus, in dies, magis magisq; crescit audacia.

Bey Tage / Interdiu, luce.

Hoch am Tage / Multo die, diei jam multum est.

Der Tag ist auff der neige / Inclinatur dies, præterit, præcipitat, abit, præcipitans in occasum dies.

Heutig / Hodiernus.

Heute / Hodie, hodierno die.

Der gestrige Tag/Hesternus dies, superior dies.

Gestern / Heri, hesterno, superiori die.

Der Tag zuvor.

Pridie, pridie calendas, pridie calendarum, pridie calendis, pridie quàm excessit è vita, nocte, quæ mortem ejus antecessit.

Vor dreyen Tagen / Nudius tertius.

Vor vier Tagen / Nudius quartus.

Vor fünf Tagen/rc. Nudius quintus, &c.

Morgen / Crastino die, cras, die crastini.

Den Tag hernach / Postridie, postridie ejus diei, postero die, proximo die, proximâ nocte.

Ubermorgen/Perendinus, perendie.

Uber drey Tage/Die ab hinc tertertio.

Uber vier Tage/die ab hinc quarto, vel in quartum diem ab hinc, & sic de alijs.

Zween Tage/ Biduum, biduum ibi fuit, Cæsar erit biduo.

In zweyen Tagen / Propius abest quàm biduum, longius abest biduo, abest bidui scilicet itinere.

Drey Tag/ Triduum.

Vier Tag/ Quatriduum.

Neun Tag / Novendium.

Zehen Tage / Decendium.

Der Tag nahet herzu/Dies venit, advenit, obrepit, illucescit, appetit, adventat, instat.

Einen Tag nach dem andern warten / Diem, ex die expectare, ex die in diem differre, diem ex die ducere.

Tag und Nacht / Dies & noctes, noctes & dies, noctes atque dies, diesq; noctesque, diem noctemque.

Gantzer Tag von vier und zwantzig Stunden / Dies naturalis, vel etiam civilis.

Der Tag zwischen der Sonnen Auff- und Niedergang/Dies artificialis.

Gerichtstag / Dies fastus, judicialis.

Da man nicht Gericht hält / Dies nefastus.

Feyertag/ Dies festus, feriatus.

Wercktag/ Dies profestus.

Verworffener Tag/ Dies ater, infelix.

Halber Feyertag / Dies intercisus.

Sontag / Dies Dominicus, dies solis, feria prima.

Montag / Dies Lunæ, feria secunda.

Dienstag / Dies Martis, feria tertia.

Mitwoch / Dies Mercurij, feria quarta.

Donnerstag / Dies Jovis, feria quinta.

Freytag / Dies Veneris, feria sexta.

Sonnabend / Dies Saturni, vel Sabbathi, feria septima.

Der siebende Tag in der Kranckheit/

heit / Dies criticus, decretorius.
Geburtstag / Dies natalis, natalitium.
Sterbtag / Dies emortualis.
Schalttag / Dies intercalaris, dies bissextus, insititius.
Hundstag / Dies caniculares.
Glückseliger Tag / Dies candidus, bonus, commodus, felix, auspicatus.
Vnglückseliger Tag / Dies niger, ater, incommodus, infelix, inauspicatus.
Angesetzter Tag / Dies statutã, constituta, præstituta, præfixa, præscripta, pacta, dicta, condictã.
Gerichtstag / Dies fastus, juridicalis.
Morgenröte / Aurora, matuta.
Frue Zeit / Diluculum, tempus matutinum, antelucanum, albescente cœlo, crepusculum.
Was frue geschicht / Matutinus,
Frue Morgens / Manè, benè manè, multò manè, ante lucem, antequam luceret, matutinis temporibus, primo crepusculo, diluculo, prima luce, cum diluculo, cum prima luce, ortâ luce, cum lucesceret, albescente die, in ortu solis.
Mittag / Meridies, dies ad umbilicũ est, inquit Plautus. Tempus meridianum.
Mittagig / Meridianus.
Vormittagig / Antemeridianus.
Nachmittagig / Pomeridianus, postmeridianus, à prandio, à sumto prandio, à sumto cibo, tempus pomeridianum, horæ pomeridianæ.
Abend / Vesper, vesperus, vespera, tempus vespertinum, serum, crepusculum, tempus solis occidentis.
Demmerung / Subcrepusculum, primis se intendentibus tenebris.
Es wird Abend / Advesperascit, vespertinum crepusculum adest, nox adventat, lucem tenebræ pellunt, diei jam succedit nox, dies abit nocte adventante, dies inclinat, diei vesper est, appetit nox.
Abends / Vesperi, pervesperi, sub vesperum, sub solis occasum ad vesperum, ad occasum Solis, Solis occasu, vespertinis temporibus, noctis interventu, Sub crepusculum vespertinum, nocte ingruente, die præcipitantẽ.

De Nocte.

Nacht / Nox, tempus nocturnũ.
Kurtze Nacht / Contractior nox.
Helle Nacht / Sublustris nox, serenior, sideribus illustris.
Finster Nacht / Nox obscura, opaca.
Der erste schlaf / Conticinium, silentium noctis, concubiũ noctis.
Mitternacht / Adulta nox, intempesta, media, concubia nox.
Nach Mitternacht / Gallicinium.
Nächtlich / Nocturnus.

Bey Nachte/Noctu,de nocte, de multa nocte,de media nocte, hora noctis tertia, conticinio, multa nocte, media nocte, secunda vigilia, tertia vigilia.

Biß in die Nacht/ In noctem, in multam noctem, in profundam noctem, ad multam noctem, ad lucernam usq;.

Die Nacht dazu nehmen/ Adjungere noctem ad rem, jungere noctem operi.

Die Nacht hat mich vberfallen/ Nox oppressit me.

Vbernacht bleiben/Pernoctare.

Die Nacht hinbringen/ vide die Zeit hinbringen/ p. 110.

Stunde/ Hora, horula.

Viertelstunde/Quadrans,quadrans primus, quadrans secundus.

Halbe Stunde/Semihora.

Anderhalbstunde/Sesquihora.

Halbweg zwey/ Media secunda,sesquiprima.

Halbweg drey/ Media tertia, sesquisecundâ.

Wie viel hat es geschlagen/ Quota sonuit hora.

Es hat zwölff geschlagen/ Sonuit duodecima & duodecimã, datum est signum duodecimæ, hora duodecima est audita, horologium est auditum, Hora duodecima præteriit, transiit, exacta est, dudum præteriit duodecima, non ita dudum.

Es wird in einer Stunde verricht/In unius horæ curriculum concluditur,fit horâ.

Zu gewisser Stunde/Statis horis patet bibliotheca Vaticana, conveniunt aliqua hora.

Stunde zubringen/ Horas ponere, horas in aliqua re consumere,terere.

Ein Seiger/ Vhr/ Horologium.

Das Getrieb/Rotæ versatilis.

Die Kimme/Pinnæ, denticuli.

Der Kam̃/ Scapus.

Die Vnruhe/ Æquilibrium, inquies, æquipondium.

Windfang/Retinaculum flatuosum.

Sonnenseiger/ Horologium sciotericum, solarium, Horologium solarium.

Zeiger am Seiger/ Gnomon, pinnula.

Wasservhr/Clepsydra.

Sandseiger/ Horarium, Horologium arenarium.

Augenblick/Momentum, momentum temporis, punctum temporis, articulus temporis, minima, levia puncta, momenta temporum.

In diesen letzten zeiten/ In hac mundi senecta,in delira & effœta hac mundi senecta, in extremo hoc mundi tempore, in ulceroso hoc seculo.

De Animantibus.

Lebendige Creatur/ein Thier.

Animal,animans,animantes, animantes cõsilii expertes, quibus natura sonos tantum dedit, quibus voluptatem, dolorem, desideria & affectus indicarent.

Vnvernünfftig Thier/ Animal irrationale.

Vngezieffer/ Insectum.

Kriechend Thier/ Reptile, animans repens.

Gifftig Thier/ Animal venenatum.

Ein Thier auff trucknem Lande/ Animal terrestre.

Ein Wasserthier/ Animal aquaticum, aquatile.

Thier/ das auffm Lande vnd Wasser leben kan/ Animal amphibium, bestia anceps.

Ein fliegend Thier/ Volatile.

Vierfüssig Thier/ Animal quadrupes.

Zweybeinicht Thier/ Animal bipes.

De Insectis reptilibus.

Wurm/ Vermis, vermiculus.

Erdwurm/ Vermis terrenus, terrestris.

Regenwurm/ Lumbricus.

Seidenwurm/ Bombyx.

Kornwurm/ Curculio.

Bonenwurm/ Midas.

Krautwurm/ Bruchus.

Holtzwurm/ Cossis, Cossus.

Der Wurm im Schiffen/ Teredo.

Der Wurm im Reben/ Volvox, convolvulus.

Fichtenwurm/ Pityocampa, pinorum eruca.

Hundswurm/ Lytta.

Spulwürme/ Lumbrici, Ascarides.

Kinderwurm/ Tenia.

Schabe/ Blatta.

Wachsschabe/ Acarus.

Raupe/ Eruca.

Grosse Raupe/ Centipeda, multipes.

Krautraupe/ Eruca brassicæ.

Fleischmade/ Termes.

Motte/ Tinea.

Ameis/ Formica.

Ameisseneyer/ Ova formicarum.

Voller Ameis/ Formicosus.

Floch/ Pulex.

Flöhig/ Pulicosus.

Sich flöhen/ Capere saltantes pulices, venari pulices, exercere venationem pulicarem.

Lauß/ Pediculus.

Lausig/ Pediculosus.

Filtzlauß/ Pediculus inquinalis.

Niß/ Lens, dis.

Reitliese/ Acarus.

Wantze/ Cimex.

Hundslauß/ Ricinus.

Ohrwurm/ Fullo.

Schefflein/ Asellus.

Assel/ Scolopendra.

Hewschreck/ Locusta, cicada.

Schnecke/ Cochlea terrestris.

Wegschnecke/ Cochlea nuda, limax.

Qualster/ Buprestris.

Wasserspinne/ Tipula.

Egel/ Hirudo, sanguisuga.

Kriechen/ schleichen/ Repere, serpere, reptare, sensim, moderatè, indies serpere, longè, longius serpere.

Hinzu kriechen/ Correpere, arrepere.

Einkriechen/ einschleichen/ Irrepere, obrepere, subrepere, maximè obrepere, occultè irrepere, citò obrepere.

De Insectis volatilibus.

Schnock / Culex.
Fliege / Musca.
Schmeißfliege / Musca major.
Spanische Fliege / Cantharis.
Fliegenwedel / Flabellum muscarum.
Fliegen wehren / Abigere muscas.
Hummel / Fucus.
Wespe / Vespa.
Hornis / Crabro.
Breme / Oestrum, Asílus, Tábanus.
Roßkäfer / Scarabeus.
Baumschröter / Scarabeus Lucanicus.
Brummender Käfer / Bombus.
Fewrwurm / Pyrausta, pyralis.
Johannes Würmlein / Lampyris, cicindela.
Schmetterling / Molckendieb / Papilio.
Grill / Gryllus.
Goldraupe / Chrysilis.
Gottes Kühelein / Cantharis, rubea.

De Reptilibus venenatis.

Schlange / Anguis, serpens, anguiculus.
Junge Schlangen / Catuli serpentum.
Schlangen Haut / Vernatio anguium, Anguina vernatio, anguinæ vernationis membrana, senecta serpentium, senectus anguium vernatione exuta.
Die Schlangen kriechen / Serpentes multiplici lapsu & erratico serpunt.
Haußschlang / Coluber.
Wasserschlang / Hydrus, natrix.
Unke / Boa.
Eydechs / Lacertus, lacerta.
Küpffern Eydechs / Lacerta chalcidica.
Wasser Eydechs / Lacerta aquatilis.
Egyptische Eydechs / Stincus.
Welsche Eydechs / Stellio.
Blindschleich / Cæcilia.
Spinne / Araneus, araneolus.
Spinnewebe / Aranea, tela aranei.
Die Spinne spinnet / Araneus texit telam.
Feldspinne / Araneus niger.
Otter / Nater / Vipera, aspis.
Basilisck / Basiliscus.
Scorpion / Scorpius, scorpio.
Drache / Draco.
Molch / Salamandra.
Kröte / Bufo.
Fewrkröte / Rana venenata, fossilis, rubeta.
Brenner / Præster.
Crocodil / Crocodilus.
Schlang mit Hörnern / Cerastes.
Schießschlang / Jaculus.
Eichenschlang / Chelidrus.
Durstschlang / Dipsas.
Zweyköpffichte Schlang / Amphisbena.

De Apibus.

Biene / Apis, apicula.
Gartenbiene / Apis cicur.
Waldbien / Apis fera.
Anhengende Bienen / Uva apum.
Stachel / Aculeus.
Bienen König / Rex apũ, regulus.

Bienenſchwarm/Examen apum.
Die Bienen ſchwermen/Apes ducunt examina.
Ein junger Schwarm/Progenies, ſoboles apum.
Das ſomſen der Bienen/Bombus.
Bienſtock/Alveus, Alveare, alvearium.
Das Loch am Bienſtock/ Oſtium alvei.
Bienenhauß/ Mellarium, apiarium.
Bienenhüter / Apiarius, mellarius.
Honig/ Mel.
Honigwerck/ Mellificium, opus mellificium.
Die Bienen machen Honig / apes conficiunt, faciunt, parant mel, mellificant, fingunt favos.
Vorſtoß / Propolis.
Honigſeim/ Favus.
Häußlein / Cella.
Weñ man Honig außnimbt/ Mellatio vindemia mellis.
Eingemacht mit Honig/melomeli.
Von Honig/Melleus.
Honig ſüß/ Mellitus.
Wachs/ Cera.
Jungfraw Wachs / Cera virginea.
Weiß Wachs/ Cera punica, candida.
Siegelwachs / Cera ſigillaris.
Rot Wachs / Cera miniata, miniatula.
Wichſin / Cereus.
Wachstafel/ Tabula cerea, pinnacidium cereum.
Aus Wachs etwas machen/ Formare ceram ad arbitrium.

De Piſcibus.

Fiſch.

Piſcis, piſciculus, animal aquatile, beſtiæ nantes, beſtiæ aquatiles, animantes ſquamis obductæ, piſces exultantes nobiles.

Aquatilium tegumenta plura ſunt, alia corio & pilis teguntur, ut vituli, hippopotami: alia corio tantùm, ut delphini: alia cortice, ut teſtudines: alia alia ſilicum duritiâ, ut oſtreæ & conchæ: alia cruſtis & ſpinis, ut echinus: alia ſquamis ut piſcis.

Die Fiſche hecken / Piſces gignunt, generant, fundunt ova, fœtum.
Die Fiſche ſchupen/ Deſquamare, exſquamare piſces.
Die Fiſche reiſſen / Exdorſuare piſces, exartuare, exoſſare piſces.
Fiſche außnehmen / exenterare piſces.
Fiſche zerſtücken / deartuare piſces.
Greten heraus nehmen/ Exoſſare piſces.
Setze die Fiſche ins Waſſer / Sine piſcem in aqua pauliſper ludere.
Das ſchwiñen/Natatio, natatus.
Schwimmer/ Natator.
Schwimmebund/ Ratis ſcirpea.
Schwimmen/Nare, natare, innatare.

Heraußschwimmen / Enare, enatare.
Vberschwimmen / Tranare.
Vnter dem Wasser gehen / urinari.
Wassertreter / Urinator.
Kleine Fische / Pisciculi minuti.
Bachfische / Pisces fluviales, fluviatiles.
Meerfische / Pisces marini, pelagii, Neptuni pecora, disparia genera fluitantium & innatantium beluarum.
Seefisch / Piscis lacustris.
Moosfisch / Piscis palustris, lutensis.
Lange Fisch / Pisces longi.
Breite Fische / Pisces plani.
Milchner / Pisces lactarii.
Rogner / Pisces ovipari.
Weiche Schalfische / Pisces crustacei.
Harte Schalfische / Pisces testacei.
Frische Fische / Pisces recentes.
Gesotten Fische / Pisces elixi.
Gebraten Fische / Pisces assi.
Fische ohne Schupen / Pisces molles, læves.
Gebackene Fische / Pisces frixi.
Dürre Fische / Pisces indurati, arefacti ad solem.
Dürre Fische schlagen / Contundere induratos pisces.
Dürre Fische wässern / Macerare pisces induratos.
Eingesaltzene Fische / Pisces muriâ conditi, salsamenta.
Saltzbrüe / Lake / Muria, muria salsamentorum.
Gesaltzene Fische wässern / Salsamenta macerare.

Fischohren / Branchiæ.
Floßfedern / Pinnæ pinnulæ.
Stachelichte Floßfedern / Pinnæ aculeatæ.
Weiche Schale / Crusta.
Harte Schale / Testa.
Schupe / Squama, squamula.
Gräd / Spina.
Milch / Lactes, lacteum intestinum, lacteus liquor.
Rogen / Ova piscium.
Schupicht / Squamosus, squamifer.
Fischbrüh / Garum.
Vngeleutert Fischthran / Alec.
Fischreich / Pisculentus, piscosus.
Stichling / Pisciculus aculeatus.
Blickling / Alburnus.
Elritz / Phoxinus.
Kreß / Gründling / Gobius, gobio, cobio fluviatilis.
Kaulfisch / Cobio fluviatilis capitatus.
Schmerle / Cobitis barbatula.
Steinbeisser / Cobitis aculeata.
Weißfisch / Leuciscus.
Bersch / Perca fluviatilis.
Kaulberß / Perca fluviatilis minor, porcellus.
Rötel / Rutilus.
Lampret / Echeneus, murena fluviatilis, muræna fluta.
Pricke / Muræna fluviatilis minor.
Neunauge / Murænula.
Aal / Anguilla.
Grosser Aal / Anguilla decumana.
Aaulraupe / Mustela fluviatilis.
Schleyhe / Tinca.
Asche / Thymallus.

Karpen/ Cyprinus, cyprianus.
Spiegelkarpe/ Cyprianus maculosus.
Brasse/ Cyprinus latus.
Orf/ Orphus.
Forell/ Pyrois, trocta, trutta.
GoldForell/ Trutta aureola, auricolor.
SchwartzeForell/ Trutta nigricans.
LachsForell/ Trutta salmonata, in salmonem versa.
SeeForell/ Trutta lacustris.
Barbe/ Barbus, mullus.
Hecht/ Lucius.
Selmling/ Salar.
Lachs/ Salmo, salmo salitus, salmo fumo duratus.
Stör/ Accipenser.
Wels/ Silurus.
Haussen/ Exos.

De Piscibus marinis.

Meerstichling/ Glaucus.
Meerkob/ Gobius, gobio, cobio.
Meergrundel/ Apua cobitis.
Schiffhalter/ Echeneis, remora.
Meerperß/ Perca.
Hering/ Halec, halecula, halec recens.
Rostiger Hering/ Halec conditaneum, muriaticum.
Siedhering/ Halec maceratum.
Brathering/ Halec rostum.
Bückling/ Halec infumatum, fumo duratum.
Brandbrachse/ Melanurus.
Goldbrachse/ Aurata.
Goldstriemer/ Salpa.
Meerbarbe/ Mullus, mullus, bartus, mullulus barbatulus.
Halbfisch/ Passer.
Roche/ Raja.
Stockfisch/ Asellus.
Dürrer Stockfisch/ Asellus major, vento induratus.
MeerAal/ Congrus, conger.
Muraal/ Murena.
Hornfisch/ Acus, i.
Hardern/ Mugil.
Blackfisch/ Sepia.
Meerküttel/ Polypus.
Meerwolff/ Labrax, Lupus piscis.
Thunnfisch/ Thunnus, Thynnus.
Meerschwein/ Delphin, delphinus.
Walfisch/ Balæna, Cetus.

De Ostreis.

Schneckfisch/ Ostrea, ostreum, conchylium.
Grosse Muschel/ Concha, concha imbricata.
Jacobs Muschel/ Pecten, pectunculus.
Runde Schnecke/ Turbo.
Meerschneck/ Cochlea, cochlea marina.
Purpurschnecke/ Purpura.
Perlenmutter/ Concha margaritifera, cochlea margaritifera.
Perle/ Margarita, unio.
MeerIgel/ Echinus.
Schiltkröte/ Testudo.
MeerSchiltkröte/ Testudo marina.

De Amphibiis.

Crocodil/ Crocodilus.
Meerkalb/ Phoca.
Wasserpferd/ Hippopotamus, equus fluviatilis.

Biber/

Biber / Castor, fiber.
Bibergeil / Castoreum.
Fischotter / Lutra.
Krebs / Astacus.
Bachkrebs / Astacus fluviatilis.
Steinkrebs / Astacus saxatilis.
Runder Krebs / Cancer, cancellus.
Krebsscheren / Chelæ, brachia cancri, forcipes denticulati.
Wassermauß / Mus aquaticus.
Frosch / Rana, ranunculus.
Laubfrosch / Rana viridis.
Froschgereck / Ova ranarum.
Kaulruppe / Fœtus ranarum.
Reinfrosch / Rana temperaria.

De Avibus.

Avis, ales, volucris, avicula, volatile, animantes plumis ornatæ, obductæ, pennigerum & aërium animal.
Frembde Vogel / Aves peregrinæ.
Wegziehende Vogel / Aves advenæ.
Breitfüssige Vogel / Aves palmipedes.
Vogel die Klawen haben / Aves digitatæ.
Zahme Vogel / Aves cohortales, vernaculæ, villares, villaticæ, cicures.
Niedrigfliegende Vogel / Aves terrestres, aves graviores.
Wasservogel / Aves ripariæ, litoreæ, aquaticæ, flumineæ.
Hochfliegende Vogel / Aves aëriæ, altivolæ.
Singvogel / Oscines aves, aves cantrices.
Vogel die Getreid fressen / Aves frugilegæ.
Vogel die Fleisch fressen / aves carnivoræ, aves rapaces.
Vogel mit Feddern an Füssen / Aves pennipedes, plumipedes, alipedes.
BergVogel / Aves montanæ.
Lockvogel / Aves allectatrices.
Mastvogel / Aves altiles, fartiles.
Vogel mit koppen / Aves cristatæ
Vnnütze Vogel / Aves inutiles
Nachtvogel / Aves nocturnæ.
Garstige Vogel / Aves fœdæ.

Ey.

Ovum.

Groß Ey / Ovum decumanum.
Eyerstock / Ova concepta.
Par Eyer / Ova bina.
Frische Eyer / Ova recentiora.
Alte Eyer / Ova requieta.
Rohe Eyer / Ova cruda.
Gesottene Eyer / Ova cocta.
Weichgesottene Eyer / Ova liquida, ova sorbilia, mollia, præmollia.
Hartgesottene Eyer / Ova dura, ova durata ex aqua, ova durata igni, ova decocta, donec induruerint.
Eyer im schmaltz / Ova fricta ex butyro.
Gesotten Ey / Ovum elixum.
Gebacken Ey / Ovum frixum.
Dotterweich Ey / Ovum sorbile, tremulum.
Gebraten Ey / Ovum assum.
Gerührte Eyer / Ova liquidius frixa.
Gestürtzte Eyer / Ova inversa in sartagine.
Geschelete Eyer / Ova exuta testis.

Ey mit zweyen Dottern / Ovum geminum.
Beſeſſen Ey / Ovum pulleſcens, animatum.
Hünlein im Ey / Pullaſter.
Ein Windey / Ovum urinum, zephyrium, irritum, ſubventaneum, hypenemium.
Ein Brütey / Ovum ſubjectum.
Stinckend Ey / Ovum putridum, urinum.
Gut Ey / Ovum plenum, utile.
Eyerſchalen / Putamina, teſtæ ovorum.
Das Häutlein in Schalen / Membrana putaminis.
Das mittelſt im Dotter / Umbiculus ovi.
Das Weißey / Eyerklar / Albumen ovi, album ovi, candidũ ovorum, ovornm liquor candidus.
Eyerdotter / Vitellus, luteum, luteum ovi.
Ledige Eyerſchalen / Ovorum calices.
Eyer ſchelen / Exuere ova teſtis, putaminibus.
Tauben Eyer / Ova columbina.
Enten Eyer / Ova anatum.
Hüner Eyer / Ova gallinacea.
Gänſe Eyer / Ova anſerina.
Pfawen Eyer / Ova pavonina.
Phaſanen Eyer / Ova phaſianina.
Die brütung / Pullatio, incubatio, incubatus, incubitio, incubitus.
Die Eyer zu unterlegen / probierẽ / cognoſcere, inſpicere, internoſcere ova.

Eine Henne ſetzen / Supponere ova gallinæ.
Die Henne brütet / Gallia incubat ovis vel ova, fovet ova plumis, ſedet in ovis.
Junge außbrüten / Excludere pullos ex ovis, excludere ova, excludere fœtum, facere, educere pullos.
Junge Vogel / Pulli avium.
Gepickt Ey / Ovum quod pulli roſtellis excuderunt.
Außkriechende Vogel / Pulli erumpentes, pulli hærentes.
Außgekrochene Vogel / Pulli excuſi, pulli excluſi.
Nackende Vöglein / Pulli implumes.
Der Vogel bekompt Federn / Pullus obducitur plumâ.
Flücke Vogel / Aves volucres.
Der Kamm / Criſta.
Roter Kamm / Criſta rubens.
Kuppe auffm Kopff / Circus.
Der Bart / Palea.
Schnabel / Roſtrum, roſtellum.
Langer Schnabel / Roſtrum oblongum, procerum.
Stumpffer Schnabel / Roſtrum retuſum.
Krummer Schnabel / Roſtrum incurvum aduncum.
Beinern Schnabel / Corneum roſtrum.
Die Vogel eſſen mit dem Schnäbeln / Aves roſtro cibum arripiunt, contingunt.
Der Kropff / Ingluvies.
Der Schwantz / Cauda.
Der Bürtzel / uropygium, podex.

Sporn/ Calcar.
Klaw / Unguis, unguiculus.
Pfipfs / Pituita.
Die Vogel haben den Pfipfs / Aves laborant pituita.
Fedder/ Penna, pinna.
Fedderlein / Pennula, pinnula.
Pflaumfedder / Pluma, lana anserina, pluma mollior.
Haar an jungen Vogeln/ Lanugo.
Bundte Feddern / versicolores, pennæ.
Schwingfedern/ pennæ remiges.
Fedderkiel / Caules pennarum.
Die Feddern verschneiden/ Incidere pennas.
Der Vogel mauset sich / Avis mutat pennas.
Die Feddern wachsen wieder / Renascuntur pennæ.
Gefiedert/ Pennatus, pinnatus.
Flügel/ Ala, contextus pennarũ.
Geflügelt/ Alatus, aliger, alifer.
Der flug / Volatus.
Zuflug / Advolatus.
Einflug/ Involatus.
Fliegend / Volucer, volucris, volatilis, volaticus, volans, volitans.

Fliegen.

Volare, volitare, altiùs volare, passim & liberè volare, vehementiùs volare, sustineri aërẽ, levari pennis, niti alis, vehi, ferri per aëra remigio alarum, demissius volare.

Wegfliegen/ außfliegen/ Avolare, devolare, evolare.
Zufliegen/ Advolare.
Fortfliegen / Persequi volatum, pervolare, transvolare, prætervolare.
Stillhalten im fliegen / Sustinere, sistere volatum.
Einfliegen/ Involare.
Zu rück fliegen/ Revolare.
Schnell fliegen / Perniciter volarẽ.
Mit hauffen fliegen/ Catervatim, gregatim volare.

De Avibus villaticis.

Tauber / Columbus.
Taube/ Columba,
Junge Taube / Pipio, columbulus, pullus columbinus.
Taubenvoigt / Columbarius.
Taubenhauß / Peristerotrophiũ, peristereon.
Taubennest / Columbarium.
Wilde Taube / Columba sylvestris.
Turteltaube/ Turtur, cæreus turtur.
Holtztaube/ Livia.
Columbæ gemunt.
Ringeltaube/ Palumbes, palumbus.

Ein Nest.

Nidus, nidulus, avium cubilia, loculamentum in quo nidi ædificantur.

Nisten / Nest machen.

Construere, extruere, congerere, parare, componere, struere, texere, affigere nidum, nidulari, nidificare, mollissimè, substernere nidum.

Entrech/ Anas mas.
Ente/ Anas fœmina.
Entlein / Anaticula.

Zahme Ente / Anas cicur.
Wilde Ente/Anas fera, ſylveſtris, paluſtris, fuſca, major anas, minor, torquata major & minor.
Kriechente / Querquedula, boſcas.
Entenſtall/ Neſſotrophium.
Ein Han/ Gallus.
Haußhan / Gallus gallinaceus.
Beiſſiger Han / Gallus pugnax, pertinax in certamine.
Kaphan / Capus, i. Capo, onis, gallus caſtratus.
Henne/ Gallina.
Junge Henne / Gallina juvenca, novella.
Jährige Heñe/Gallina annicula.
Alte Henne / Gallina vetus, veterana.
Maſthenne/ Gallina altilis.
Gluckhenne / Gallina glociens, glocitans.
Bruthenne / Gallina matrix, incubans.
Welſche Henne/ Gallina medica, decumana, meleagris.
Kleine Henne/ Gallina pumila.
Calecutſche Henne / Gallina Africana, Numidica.
Junge Hüner / Pulli Gallinacei.
Junger Han / Pullaſter.
Jung Hünlein / Pullaſtra.
Herd junger Hünlein / Grex gallinaceus.
Mertzen Hünlein / Pulli verni.
Herbſt Hünlein / Pulli ſerotini.
Hünerhauß / Gallinarium.
Hünervoigt/ Gallinarius.
Die Hüner baden ſich / Gallinæ ſicco pulvere emundant plumam, in tepido pulvere ſe volutant.
Rephun / Perdix.
Haſelhun/ Attagen, bonoſa, urogallus, attagena.
Awerhan/ Tetrax, tetraon.
Brickhenne/ Tetraon minor.
Gallinæ gracillant.
Galli cucurriunt.
Ganſert/ Anſer mas.
Gans/ Anſer fœmina.
Gänſelein/Anſerculus, pullus anſerinus.
Maſtgans/ anſer altilis, fartilis.
Wilde Gans / Anſer ferus, ſylveſtris.
Kropffgans/Onocrotalus, Anſer gratilat vel gingrit.
Gänſeſtall/ Chenoboſcium.
Pfaw/Pavo.
Pfaw der ein Rad machet / Pavo rotans.
Pfawenrad/cauda pavonis conchata.
Spiegel in Pfawfeddern / Oculi pennarum in cauda pavonis.
Junge Pfawen / Pulli pavonini, proles pavonina, Pavo pupillat.
Strauß / Struthiocamelus.

De Avibus aquaticis.

Schwalbe/ Hirundo.
Weiß Schwalbe/Hirundo ruſtica, ſylveſtris, agreſtis.
Rein Schwalbe / Hirundo riparia, apus, odis.
See Schwalbe / Merops, Hirundo trinſat.
Bachſteltze/ Motacilla. (ba.
Weiſſe Bachſteltze / motacilla al-

Gelbe Bachsteltze / motacilla flava.
Steinbicker / Cinclus.
Wasser Amsel / Merula aquatica.
Teucherlein / Mergus.
Schwartz Teucherlein / Urinatrix.
Eißvogel / Halcyon, alcedo.
Wasserhun / Tryngas.
Bleßling / Fulix, fulica.
Schnepff / Rusticula.
Wald Schnepff / Rusticula sylvatica.
Herd Schnepff / Gallinago, Rusticula minor.
Reiher / Ardea, ardeola.
Meer Ochß / Ardea stellaris.
Schwan / Cygnus, olor.
Trappe / Otis, tarda.
Pellican / Pelecanus.
Kyfitz / Gavia, capella, vanellus.

De Avibus altivolis.

Goldhänlein / Regulus, trochilus.
Goldammer / Icterus, galgulus.
Kirschbeisser / Coccothraustes.
Nußhacker / Nucifrangibulus.
Krammetvogel / Turdus.
Ziemer / Turdus viscivorus.
Weindrussel / Turdus minor.
Ein Heyer / Garrulus, Spermologus.
Seydenschwantz / Garrulus Bohemicus.
Bierhol / Vireo, oriolus.
Baumkletterlein / Calidris.
Sittich / Psittacus plebejus.
Papagoi / Psittacus nobilis.
Storck / Ciconia.
Junger Storck / Pullus ciconiæ.
Egyptischer Storck / Ibis, Ciconia glocerat, crepitat.
Kranch / Grus.
Junger Kranch / Vipio, grus gruit.

De Oscinibus.

Lerche / Alauda.
Heyden Lerche / alauda campestris.
Heuben Lerche / Cassita, Galerita, avis galerita.
Wachtel / Coturnix.
Wachtelin / Coturnicula.
Wachtel König / Ortygometra, dux coturnicum.
Zaunkönig / Passer troglodytes.
Rothkählin / Rubecula, erithacus.
Rothschwantz / Phœnicurus.
Gumpel / Pyrrhulas, æ.
Meyß / Parus.
Schwantz Meyß / Parus caudatus, argatilis.
Kopp Meyß / Parus cristatus.
Thann Meyß / Parus sylvaticus.
Bley Meyß / Parus cœruleus.
Kohl Meyß / Parus major, ater.
Grünling / Chloris.
Zeisig / Acanthis, Ligurinus.
Stieglitz / Carduelis.
Fincke / Frigilla.
Grasemücke / Curruca.
Schwartzkopff / Atricapilla, ficedula.
Grinitz / Loxias.
Henffling / Linaria.
Zitscherlein / Linaria rubra.
Nachtigall / Luscinia, Lusciniola, Philomela.

Modulatus, inquit Plinius, ab luscinia editur sonus, qui nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur infle-

xo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto, promittitur revocato, infuſcatur inopinato, interdum & ſecum ipſe murmurat. Luſciniæ gurriunt.
Amſel/ Merula.
RingelAmſel / Merula torquata.
WaſſerAmſel / Merula aquatica.
Staar/ Sturnus.

De Avibus inutilibus, rapacibus & fœdis.

Sperling / Paſſer, paſſerculus, paſſer pipit.
Specht/ Picus, picus martius.
KraeSpecht / Picus maximus.
GrünSpecht / Picus viridis.
Baumhacker / Picus arborarius. Sitta.
ElſterSpecht/ Picus varius.
Elſter / Pica, pica improba, loquax.
Fliegenſtecher / Cnipologus, culicilega, muſcipeta.
Threhalß/ Iynx.
Wiedehopff/ Upupa.
Guckuck/ Coccyx, cuculus.
Dole / Graculus monedula.
Krahe/ Cornix, cornicula.
NebelKrahe/ Cornicula varia.
Rabe/ Corvus.
WaldRabe / Corvus ſylvaticus, corvus crocitat, cornicatur.
Geyer/ Weihe/ Vultur.
Hüner Geyer / Milvus, milvius, pullus milvinus.
Neundtödter / Lanius cinereus.
Groſſer Neuntödter/ Lanius major.
Falcke/ Falco.
StoßFalcke/ Falco pernix, aquila leporaria.
BergFalcke/ Falco montanus.
Blawfuß/ Falco cœruleus.
Habicht/ Accipiter.
Sperber/ Accipiter minor.
Buſſart/ Buteo.
Wannenweher/ Tinnunculus.
Greiff / Gryps, gryphus.
Adler/ Aquila, aquila ferox, fulva.
MeerAdler / Aquila marina.
StockAdler / Aquila vaceria.
FiſchAer / Haliæetus. Aquilæ clangunt.
Fledermauß/Veſpertilio. Veſpertilio ſtridet.
NachtEule/ Ulula.
Kautz/ Noctua.
Käutzlin/ Scops.
SteinEule / Noctua ſaxatilis.
SchleyerEule/Noctua flammeata.
Ohrkautz/ Otus, Aſio.
NachtRaber/ Nycticorax.
Vhu/Bubo.
Geißmelcker/ Caprimulgus.
Vngehewrer Nachtvogel / Strix.

De Animalibus quadrupedibus.

Thier.

Beſtia, bellua, beſtiola. quadrupes, pecus, brutum animal.

Vnvernünfftig Thier.

Bellua expers rationis, mutæ & nihil intelligentes beſtiæ, animal irrationale, brutum.

Grewlich Thier.

Beſtia, bellua vaſta, tetra, turpiſſima, monſtroſiſſima, importuniſſima, valentiſſima.
Eine Herd klein Viehe/ Grex.

Eine Herde groß Viehe / Armentum.
Lastviehe / Jumentũ veterinum.
Thier mit vngespaltenen Klawen / animal ſolidipes.
Thier mit geſpaltenen Klawen / animal biſúlcum.
Wiederkawend Thier / animal ruminans.
Gehörnetes Thier / animal cornutum, cornigerum.
Viehe das auffm Rücken trägt. Jumentum clitellarium, doſſuarium, ſarcinarium, vectiarium.
Viehe das den Wagen zeucht. Plauſtrarium jumentum.
MühlThier / Jumentum molarium.
Thier gebrauchen / Uti beſtiis domitis & condocefactis, onera vel juga imponere beſtiis, deportare aliquid jumentis.
Fell / Pellis, pellicula.
Leder / Corium, tergus, oris.
Hasenbalg / Pellis leporina.
Fuchßbalg / Pellis vulpina.
Schaffspeltz / Pellis ovilla.
Bockfell / Pellis hircina, corium hircinum.
Ziegenhaut / Corium caprinum.
Ochſenhaut / Corium bubulum.
Roßhaut / Corium equinum.
Hirſchhaut / Corium cervinum.
Hirſchin Fell / Pellis cervina.
Wolffsbalg / Pellis lupina.
Bärenhaut / Pellis urſina.
Löwenhaut / Pellis leonina.
Sich in Fell kleiden. Tegi, veſtiri pellibus, veſtibus pelliceis, obligari pelliculis.
In Fellen ſchlaffen / Sternere lectulos ſuos pelliculis.
Haar / Pilus.
Haarlock / Villus.
Wolle / Lana.
Flues / Vellus.
Borſte / Seta.
Bürſte / Scopæ ſetinæ.
Haar an der Stirn / Capronæ, antiæ.
Die Thier haben Haar / Beſtiæ, belluæ veſtiuntur, muniuntur pilis, habent pilos.
Kopff / Caput.
Horn / Cornu, corniculum, cornua acutiora, hebetiora.
Die Thier haben Hörner. Beſtiæ armantur, utuntur cornibus, defendunt ſe cornib.
Hörnin / Corneus, corneolus.
Das Hörner trägt / Corniger.
Zincken an Hörnern / Rami cornuum.
Die Gurgel / Rumen.
Wamme / Palear.
Rüſſel / Roſtrum.
Säwrüſſel / Roſtrum ſuillum.
Schulter an Thieren / Armus.
Knybug / Suffrago.
Euter / Uber.
SchweinsEuter / Sumen.
Schwantz / Cauda.
Klaw / Ungula.
Wiederkewen / Ruminare, ad rumen revocare.
Rücke / Tergum, dorſum.
Rückgrad / Spina dorſi.
Eingeweid / Viſcus, viſceris.
Eine Mauß im Fleiſch / Pulpa, muſculus.

Drüse/ Glandula.
Knochel am Gelencke/ Talus.
Fettigkeit/ Pinguedo.
Fett/ Schmaltz / Adeps.
BärenSchmaltz/ Adeps urſinus.
Schmeer / Arvina, adeps ſuillus, adeps ſuilla.
Vnſchlit/ Sevum, ſebum.
Außgegangen Vnſchlit/ Sevum liquefactum.
Böckin Vnſchlit / Sevum hircinum.
Rindern Vnſchlit/ Sevum bubulum.
Hirſchen Vnſchlit/ Sevum cervinum.
Nieren Vnſchlit / Sevum à renibus.
Marck/ Medulla.
Rindern Marck / Medulla bubula.
Hirſchin Marck / Medulla cervina.
WagenSchmeer/ Axungia.
Schmeer / damit man ſchmieret / unguentum.
Fett ſeyn/ Obeſus, adipe nitidus.
Katze/ Ælurus, catus, catta, feles, felis.
Hund / Canis, canes acres, ſagaces, immanes, nobiles, nocturni, cæci.
Hündlein/ Canicula.
Junges Hündlein / Catulus, catellus.
Jungfraw Hündlein / Catellus melitæus.
Groſſer Hund / canis moloſſus, moloſſus.
Dorffrüde/ Canis villaticus.
Haußhund / Canis domeſticus.
Hirtenhund/ canis pecuarius, paſtoralis.
Zötichter Hund / canis villoſus.
Kettenhund / canis catenarius.
Jaghund / canis venaticus, vertagus.
Flohichter Hund/ canis pulicoſa.
Thörichter Hund/ canis rabioſus.
Hündiſch/ caninus.
Hundshaut / pellicula canina.
Der Hund läufft/ canis catulit.
Hund anhetzen/ immittere alicui canes.
Hunde zuſamen hetzen/ committere canes.
Die Hunde ſpüren aus/ Canes inveſtigant, indagant, perſcrutantur feras.
Die Hunde zerreiſſen etwas / Canes mordent, laniant, dilaniant aliquid.
Die Hunde bellen/ Canes latrant, ululant etiam interdum, vel glaucitant.
Anbellen/ Canes allatrant ſenes, & allatrant ſenibus.

Pecudes gregales.

Widder/ Aries, aries blaterat.
Stütziger Widder / Aries petulcus.
Geſtützter Widder / Aries mutilus.
Zum Widder gehörig/ Arietinus.
Stutzen wie ein Widder/ arietare.
Hammel/ aries caſtratus, vervex.
LeiteHammel /. Vervex ſectarius.
Schaf / Ovis, ovicula.
Außwürffling/ Ovis rejicula.

Lamb/ Agnus, agnellus.
Frůling/ Agnus vernus.
Spetling/ Agnus chordus, ſerotinus.
Suglamb/ Agnus ſubrumus.
Heurling/ Agnus hornus.
Jährling/ Agnus anniculus.
Bock/ Hircus.
Verſchnittener Bock/ Caper.
Junger Bock/ Hœdus, hœdulus hœdillus.
Ziege/ Capra, capella.
Ziege die nicht Hörner hat/ Capra mutila.
Ziegenbart/ Aruncus.
Ziegenhaar/ Lana caprina.
Steinbock/ ibex, capricornus, caper montanus.
Böckin/ Hircinus, hœdinus, caprinus.
Holtzbock/ Hircus ſylveſtris.
WildeZiege/ Capra ſylveſtris.
Schwein/Saw/ Sus, porcus.
Gemeſtet Schwein/ Porcus ſaginatus.
Wild Schwein/ Aper, aper frendet, ſus ferus, ſus fera.
BorckSchwein/ Majalis.
Ferckel/ Porcellus, porculus nefrens.
Spanferckel/ Porcellus ſubrumus lacteus.
LauffSchwein/ Porcus colluviaris.
Saw/ Sus novella, porca.
Erſtling/ Porcetra, ſus primipara.
SugSchwein/Porculus lactens.
Entwehnete Schwein/ Porculi nefrendes.
Eber/ Verres, verres quiritat.
Finnicht Schwein/ Sus grandinoſus.
Schwein ſchlachten/ Jugulare ſuem.
Schweinin/ Suillus, porcinus.

De Armentis.

Rind/ Bos.
Farr/ Ochß/ Taurus.
Geſchnittener Ochß/ Bos caſtratus.
Junger Ochß/ Juvencus.
Stoſſender Ochſe/ Bos calcitroſus.
Ochß/ der weite Hörner hat/ Bos patulus.
BrummOchß/ Bos admiſſarius, taurus.
Kuhe/ Vacca.
Kühlein/ Vaccula.
MelckKuhe/ Bos lactaria.
Gelde Kuhe/ Taura.
Tragende Kuhe/ Forda, horda.
Junge Kuhe/ Bucula.
Kalbin/ Vitulus.
Kalb/ Vitula.
Rindern/ Bovinus, bubulus.
Kälbern/ Vitulinus.
Büffel/ Bubalus.
Wilder Büffel/ Bonaſſus.
AwrOchß/ Urus.
Eſel/ Aſinus, aſellus, aſinus rudit.
MühlEſel/ Aſinus molarius.
Eſelin/ Aſina.
EſelsFüllen/ Pullus aſini, pullus aſininus.
MaulEſel/ Mulus.
MaulEſelin/ Mula.
Wilder Eſel/ Onager.

Junger WaldEsel/ Lalisio.
Cameel/ Camelus.
Dromedarius/Camelus dromas.
Mauß/ Mus, musculus.
Spitzmauß/ Mus araneus.
Ratte/ Mus major.
Feldmauß / Mus agrestis.
Waldmauß / Mus sylvaticus, sylvestris.
Schormauß/ Mus subterraneus.
Haselmauß/ Sorex.
Ratz/ Iltis / Glis.
Marter/ Martes, is.
BaumMarter / Mustela sylvestris.
Maulwurff/ Talpa.
Murmelthier / Mus alpinus.
Fehe/ Mus Ponticus, glis fennicus.
Hamster / Arctomys, cricêtus.
Eichhorn/ Sciurus.
Wieselin/Mustela, mustela vulgaris.
Frettelin/ Viverra.
Zobel / Mustela Scythica, Zebellinæ pelles.
Mäusefall/ Muscipula.
Fallthür / Obex, paxillus.
Spießlein/da die Speise ist/ ligellum, incus.
Die Mäuse fressen etwas / Mures rodunt, corrodunt, derodunt, arrodunt aliquid.

De Feris.

Wild Thier/ Fera, fera truculenta, immanis, immanior, perniciosa bestia, feritas & immanitas belluæ

Wild/ Thierisch.

Belluinus, ferus, trunculentus, immansuetus, ferinus, efferinus, effrenis, effrenus, indomitus.

Halb wilde/Semiferus.

Wilde werden.

Transferri in figuram vel naturam ferarum, efferari.

Die Thiere suchen jhre Nahrung.

Ad pastum accedunt animantes, gradiendo, serpendo, volando, nando, inquirunt, parant pastum.

Die Thiere fressen.

Feræ cibum capiunt, capessunt, arripiunt, sugunt, vorant, mandunt.

Zahm.

Domitus, edomitus, cicur, mansuetus, placidus.

Zahme Thier.

Domitæ, condocefactæ, mansuetæ, placidæ bestiæ, cicurata animalia.

Zehmen.

Domare, edomare, coërcere animantia.

Zahm werden.

Mansuescere, mansuefieri, mitefieri.

Igel/ Echinus, ericius, Herinacius.
Dornschwein/ Hystrix.
Canickel/ Cuniculus.
Meerschwein / Cuniculus Indicus, porcellus Indicus.
Hase / Lepus, lepusculus, lepus vagit.
Junger Hase/ Catulus leporis.
Wilde Katz / Catus sylvestris.

Meer Katze / Cercopithecus.
Aff / Simius, simia, simiolus.
Junger Aff / Catulus simiæ.
Munaff / Simia Præsiana.
Fuchs / Vulpes, vulpecula, vulpes gannit.
Junger Fuchs / Catulus vulpis.
Dachs / Melis.
Luchs / Lynx, Lupus cervarius.
Vielfraß / Hyæna.
Wild Pferd / Equus sylvestris.
Wolff / Lupus.
Wolffszahn / Dens lupi.
Bär / Ursus, ursa, ursus uncat.
Tigerthier / Tigris.
Panterthier / Pardus.
Panterthier ein Weiblein / Panthera.
Leopard / Leopardus.
Löw / Leo, Leo rugit.
Löwin / Leæna.
Junger Löw / Catulus leonis.

Wilde Thier die da Hörner haben.

Feræ cornutæ.
Gemß / Dama, Ruricapra.
Steinbock / Ibex.
Rehe / Dorcas, ades. Caprea.
Reheböcklein / Capreolus.
Junges Rehelein / Hinnulus.
Dannen Hirsch / Platyceros.
Hirsch / Cervus, cervus glocitat.
Hinde / Cerva.
Hirsch Kalb / Hinnulus cervinus.
Spieß Hirsch / Subulo.
Brand Hirsch / Tragelaphus.
Hirsch auff der Brunst / Cerva catuliens.
Hirschgeweyh / Cornu cervinum.
Gebrand Hirschhorn / Coruu cervinnm ustum.

Hirschen Bug / Armus cervinus.
Schlegel / Coxa cervina, clunis cervinus.
Zehmer / posterior pars dorsi.
Elend / Alce, es, Alces, is.
Elendsklaw / ungula alcis.
Wiesen Stier / Bison, ontis.
Nasenhorn / Rhinoceros.
Einhorn / Monoceros, unicornis.
Elephant / Elephas, antis, Elephantus, Barrus. Prudentior belluarum elephas, acutissimi sensus elephas, magnitudo, vires elephanti, proximus humanis sensibus.
Elephanten Rüssel / Proboscis, rostrum oblongum elephanti, manus elephanti, promuscis. Elexhanti barriunt.
Helffenbein / Ebur, dens elephanti.
Helffenbeinen / Eburnus, eburneus.

De Homine.

Ein Mensch.

Homo, mortalis, terrigena, mortalitas, mortalitas ad excogitandum aliquid ingeniosa.

Kleiner Mensch.

Homulus, homunculus, homuncio.

Alle Menschen / das Menschliche Geschlechte.

Omnes homines, omnes mortales, mortalitas omnes viventes, universum gen⁹ hominum. Universum genus humanum, omnes omnium ordinum homines, nemo non mortalium, omnes animos hoc occupavit, ubique,

ubique,ubique locorum,ubivis hoc fit, orbem terrarum complectitur, frequens, totus univerſus.omnis,cunctus ordo.Res humanæ, mortalis natura hominum,quicunq; in orbe terrarum vivunt, ſpirant, habitant, verſantur.Errare non poſſe,nulli unquã contigit, & majus eſt, quàm ut convenire poſſit in humanam fragilitatem, in mortalitatem.

Im Menſchlichen Leben/vnter den Menſchen/ in der Geſellſchafft oder Gemeinſchafft der Menſchen.

Societas, communitas, conjunctio,conſociatio. Congreſſus hominum. Societas humana. Conſociatio hominum atq; unitas. Communitas & ſocietas cum hominibus, communitas vitæ, congreſſus ſocietasq; hominum,Convictus humanus & ſocietas. Multitudo hominũ, cœtus hominum, jus humanæ ſocietatis,natura humana,mortalis, res humanæ, ſocietas naturalis.

Menſchliche oder ſterbliche Art.

Humanitas,mortalitas.

Menſchlich Weſen/Geſchlecht.

Humana, orum, Res humanæ, genus humanum, Natura vel conditio humana, mortalitas.

Menſchlicher Weiſe.

Humanè, Humaniter,humanitus.

Der Menſch hat Leib vnd Seel.

Conſtat homo ex corpore & anima. Unuſquiſq; noſtrûm duabus ex partibus, conjunctus, concretuſq; eſt corpore & animo, Cœleſtis hominum animus domicilio mortalis concreti & terreſtris corporis hebetatur.

Perſon/ Perſona.

Epith. Innumerabiles perſonę hominum, magna varietas perſonarum. Gravis, gravior, graviſſima, ſevera, vehementes, acris,Heroica perſona. Apta, aptior, idonea, mira,muta,ſtulta,ficta, ſuppoſita, levis, obſcura,luculenta perſona,inviſa,impura,turpiſſima, improba, aliena,communis,antiqua perſona.

Einem eine Perſon geben.

Imponere, attribuere, alicui perſonam.

Im ſelbſt eine Perſon zueignen.

Accommodare ſibimet ipſi perſonam, ſuſcipere, recipere, ſumere,induere, præbere,tenere,ſuſtinere,gerere, tueri perſonam, ſervare dignitatem perſonæ.

Eine Perſon einführen.

Inducere, introducere perſonam,illigare perſonas ſermonibus.

Die Perſon ablegen.

Ponere,deponere, abjicere perſonam.

De Nomine.

Namen/ Nomen,appellatio,vocabulum.

Vornamen/ Prænomen.

Zuname/

Zuname/ cognomẽ, cognomentum.

Epith. Bonum honestum, pulcherrimũ, splendidum, sanctissimum, dulcissimum, gravissimum nomen. Inane, probrosum, inhonestum, triste, lugubre, miserrimum, inauditum, commenticium nomen, latum, aptum nomen.

Genennet.

Nominatus, appellatus, vocatus, nuncupatus, cognominatus.

Ein Name des Geschlechts/ Nomen familiæ, nomen gentilitium.

Sie sind eines Namens/ Cognomines sunt, sive homonymi.

Er hat zweene Namen/ binominis est.

Er hat seinen Namen daher.

Hinc traxit nomen, reportavit cognomen, adeptus, nactus, assecutus est nomen, peperit hinc sibi nomen, reportavit hinc nomen, ab hac re duxit, invenit, reperit, tulit nomen.

Ein Namen an sich nehmen.

Sumere, arripere, mutuari cognomen, gaudere aliquâ appellatione.

Nennen / Namen geben.

Ponere, imponere nomen, Dare, tribuere, indere alicui nomen. Notare res nominibus suis, signare, designare nomine, Nominare, denominare, vocare, nuncupare rem. Appellare, nuncupare nomine. Cognomen alicui addere. Isthæc nomina facimus vestimentis.

Sie haben jhm einen Namen gegeben.

Fecerunt illi nomen Ascanium, imposuerunt filio nomẽ Alexandrum & filiæ Apamiam. Liv.

Wie heissest du?

Quod tibi nomen est? quî vocare?

Ich heisse also.

Est mihi nomen Sosia. Est mihi nomen Mercurii. Est mihi nomen Pomponio.

Er hat keinen Namen.

Vacat, caret nomine, anonymus est.

Sie werden genennet.

Tenaces frugalitatis nomen ferunt, usitato & recepto vocabulo appellantur. Cato cognomento Censorinus. Cato qui Censorini nomen tulit, qui Censorini nomine usus est. Hoc nomen tribuitur ipsis. Obtinent hoc nomen. Nomen inditur huic urbi Epidamno. Puero est paratum nomẽ Posthumus. Cognomen hoc est illi. Ad hujusmodi homines Doctorum nomen defertur.

Sie haben vnterschiedentliche Namen.

Differunt, dissentiunt, dissident nominibus, distant nomina harum rerum.

Er hat einen statlichen Namen.

Magnificentissimo vocabulo hunc appellarunt.

Er iſt recht alſo genennet.

Verè ac meritò ita nominatur, meritò hiſtrionis nomen fert.

Einem einen ſchendlichen Namen geben.

Inquinare aliquem nomine criminoſo, appellare aliquem probroſo & inhoneſto nomine.

Mit einem ſchändlichen Namen genennet weren.

Jactari probroſis appellationibus.

Sie nennen ſich / Vocant ſe mutuo fratres.

Sein Namen löſen / Natalitia dare.

Ehrenthalben nennen / honoris causâ aliquem appellare, honorificè appellare.

Namen nicht haben wollen.

Repudiare, fugere, mutare, commutare nomen, fugio arrogantiam nominis, puellæ nomen commutavit, & pro Paſibula Glycerium nominavit.

Mit dem Namen meynet er dieſes.

Illo nomine hoc etiam complectitur. Vocabulo illo exprimimus hoc.

Im ſchreiben einen nennen.

Nominatim de aliquo perſcribere.

Antworten / wenn man einen nennet.

Reſpondere ad nomen.

De Statura.

Gröſſe des Menſchen / Statura hominis, moles corporis.

Gerader Menſch / ad dignitatem appoſita ſtatura. Homo procerus, excelſus, altus, erectus, habitus corporis longus.

Niederſtämmig / kurtz / Homo humilis, brevis, exiguus, parvus, brevis ſtaturæ, parvæ.

Ziemlicher länge / medioeris vel juſtæ ſtaturæ, medius, ſtatura ſtata.

Zwerg / Puſillus, nanus, pumilio, Homuncio, Homulus, Homunculus, pygmæus.

Langer Menſch / Longurio, Longolius, Longus.

Vierſchröttig / Quadratus, vaſtâ figurâ.

Vnterſatzt / ſtarck von Gliedern / lacertoſus.

Leibig / Corpulentus, corpulentior, habitior eſt.

Safftig / Succiplenus.

Dürr / Aridus, ſiccus.

Mager / Macilentus, macer, grandi macie, ſtrigoſus.

Feiſt / Obeſus, opimo habitu corporis, pinguis, opimus.

Dick / Craſſus, craſſitudo.

Geſchlang / dünne / Gracilis, gracilis corpore, tenuis.

Schläfferig / Somnolentus.

Blutreich / Sanguineus.

Rotzig / Mucoſus, phlegmaticus.

Rieſe / Gigas, giganteo corpore. Extraordinariâ, inuſitatâ, immensâ magnitudine, immenſæ magnitudinis, vaſtiſſima ſunt gigantum corpora, horribili magnitudine ſunt. Gigantum magnitudo caret exemplo, ex-

tra ordinem eſt, præter naturæ morem, vaſtior figura corporis, vaſtior eſt, quàm mos naturæ ferat.

De Patria.

Vaterland.

Patria, patria terra, Natale, genitale, patriũ ſolum. Domus paterna, lares paterni, penates paterni, foci paterni.

Sein Vaterland ſchützen vnd erhalten.

Patriam defendere, tueri, tutari, ſervare, ab exitio vindicare, ab exitio, à pernitie, ab interitu, à peſte liberare, patriæ incendium extinguere, Patriæ ſalutem afferre, dare, parare, Cadentem, labantẽ patriam ſuſtinere, confirmare, excipere, Patriæ mala ſanare, graviter laboranti patriæ ſubvenire.

Für ſein Vaterland ſtreiten.

Pugnare pro commodis patriæ, pro patria defendenda, pro defenſione patriæ. Tutari patriam, acerrimum ſe patriæ defenſorem præbere, hoſtibus patriæ ſuum corpus objicere, opponere. Vires omnes ad ſalutem patriæ tuendam conferre, pro ſalute patriæ defendenda vel vindicanda omnes nervos contendere.

Für ſein Vaterland ſterben.

Dimicare, mori, mortem oppetere, occumbere, caput offerre, ſanguinem, vitam profundere, devovere ſe pro patria vel repub. reddere vitam pro patria, adire pericula pro patria, Anteponere vitę libertatem patriæ, pugnantem cadere pro patrię libertate, contemnere mortem pro patria. Vita Ciceroni poſita fuit in cura atque adminiſtratione reipub. & patriæ. Vide infra Sterben.

De Habitatione.

Hauß / eine Wohnung.

Domus, domicilium, ædes, habitatio, ædiculæ, ſedes rerum ac fortunarum, tectum, focus, lar, penates.

Ein Pallaſt.

Pallatium, baſilica, magnificentiſſima baſilica.

Ein Bawren Hauß/Villa, caſa, tugurium, tuguriolum, gurguſtium, caſa contecta ſtramine, anguſtum tugurium, magale, mappale.

Ein groß luſtig Hauß.

Maximæ ædes, ampla, ampliſſima domus, aptum, honeſtum domicilium. Præclara, plena dignitatis, egregia, pulchra, magnifica domus, illuſtra domicilia, ornata ſignis, picturis, inſtructa rebus omnibus, ornamentorum plena domus, locuples, referta, inſtructa, completa, cumulata rebus omnib⁹, luculenta, ſuperba, plena argenti, ſtragulæ, &c. domus. Amœniſſimæ ædes, ſalubres, &c.

Wolgelegen Hauß.

Domus ſita commodo loco, continuata foro, &c.

Hauß das weitleufftig ist / vnd viel Kammern hat.

Multiplex domus.

Ein våterlich ererbtes Hauß / Paterna domus, patriæ ſedes, foci patrii.

Eigne Wohnung / Domus privata, foci privati, noſtra domus, propria mea domus, ſtabilis ſedes, domicilium, &c.

Miethauß / Ædes locatitiæ, conductitiæ.

Ein klein gering Hauß / Parva domus, ſedes, anguſta domus, puſilla, minuſcula domus, horrida, impolita, ruſtica, depreſſa, cæca, jacens domus, deſerta, vaſta, inculta.

Bloß Haus.

Vacua, inanis, nuda domus.

Bawfållig Hauß.

Malè materiatæ ædes, ruinoſæ ædes, ædes minantes ruinam.

Vngeſtůme / vnglůckliche Wohnung.

Inſalubris, peſtilens, funeſta domus.

Vorhoff / Atrium, atriolum.

Platz / **Hoffſtadt** / area.

Höfflein / areola, impluvium.

Das innerſte im Hauſe / Penetrale, interior, intima pars domûs.

Das Obertheil des Hauſes / Summa ædium, faſtigium, culmen. Superiores, excelſiores, ſublimiores ædium partes.

Dach / Tectum.

Das Fördertheil des Hauſes an der Gaſſen.

Frontiſpicium. *Hinc dicimus:* Frontiſpicium ligneum, marmoreum, lateritium, ex candido lapide, variis coloribus depictum.

Eingang des Hauſes.

Veſtibulum, propylæum. Præclara, honeſta veſtibula, illuſtris aditus, primus aditus & veſtibulum ædium.

Ein Hauß mieten.

Conducere domum. Sic dicimus: quanti habitat? habitat 30. florenis.

Ein Hauß feil bieten / Proſcribere ædes, domum, venalem habere domum, vendere ædes.

Ein Hauß kåuffen / Emere, parare ſibi domum, conſequi ſedem.

Einem eine Wohnung eingeben / vergönnen / leyhen.

Addicere, tradere alicui ædes, De habitatione alicui commodare. Collocare, ponere aliquem in domo, domicilo, ſede, Committere alicui domum.

In ein Hauß ziehen.

Migrare, commigrare, immigrare in domum.

Sich an einem Ort niederlaſſen / ſetzen.

Demigrare in aliqua loca, Locare ſedem alicui, ſedes ac domicilium alicubi collocare, Deligere ſibi locum domicilio, deligere ſibi aliquam domum, ſedemq́; Subſidere alicubi, collocare domicilium alicubi.

In einem Lande wohnen / ein Land innen haben.

Incolere regionem, terram, ripas, sinum maritimum, Consi- dere in finibus, Habere agros, ædificia ad ripas fluminis, Obtinere regiones, attingere Rhenum, tangere Albim, oppidum incolitur ab aliquibus.

Aus dem Lande treiben.

Expellere agris, exturbare, abigere, prohibere, movere aliquẽ loco, amovere ex loco, non pati consistere in loco, cogere, transire aliò.

An einem Orte wohnen.

Habere alicubi domum, domicilium, ædiculas, sedem. Habitare in domicilio, Tenere ædes, obtinere domum, uti domicilio, morari, commorari, degere in domicilio, colere, incolere ædes. Habitare in ædibus aliquibus, mansitare alicubi. Remanere in loco incolendi causâ, incolere urbem. Sedem rerum ac fortunarum suarum alibi habere.

In einem schönen lustigen Hause wohnen.

Laxè & magnificè habere, bonis & illustribus domiciliis uti, benè habitare, uti lautâ domo & pereleganti, habitare jucundissimè, in ædibus ejus lauticiæ multum & elegantiæ. Non desiderabis in hac domo lautitiam & elegantiam.

In einem engen Hause wohnen.

Angusto loco habitare, angustè habitare, exiguas casas incolere.

Bey einem wohnen.

Unà, cum aliquo, simul cum aliquo habitare, apud aliquem habitare, vivit domi meæ, vivit domi patris mei, habitat mecum.

Er wohnet in der nähe.

Habitat hic viciniæ, contiguas ferè habet ædes.

Keine Wonung haben / Carere domo, domicilio.

Es wohnet niemand in dem Hause / Vacua, inculta, deserta, vasta est domus, vacat domus.

Haußhaltung anrichten / Instruere domum.

Haußhalten / Regere, administrare, curare domum, præesse rei familiari, tueri rem familiarem, domesticam curam agere rei familiaris.

In ein Hauß gehen.

Venire ad alicujus domum, ingredi, pervenire in domum alicujus, inire, introire, ingredi domum.

Mit sich heim nehmen / heim führen.

Deducere, adducere aliquem domum, introducere in domũ, abducere domum.

Einen ins Hauß lassen.

Patefacere alicui domum patentem atque expositam, apertissimam habere domum aliquibus. Patet mihi ipsius dom⁹, admittere in domum, tecto recipere, accipere sedibus.

Einen nicht ins Hauß lassen / Die Thür für einem verschliessen.

Clausam habere domum alicui. Non admittere domo. Prohibere domo, tecto, Prohibere aliquem aditu, vestibuloq;.

Heim kommen / heim gehen.

Revertere, reverti, pedem referre domum, repetere focos, recipere se, redire, revenire domum, ad larem familiarem, visere domum, proficisci domũ, capessere se domum, convertere se domum, vadere, concurrere domum.

Daheimeseyn/daheim bleiben.

Esse, manere, remanere domi, inhærere sedibus, nunquam exire, nunquã egredi domo, nunquam pedem extra domum, extra limen domûs efferre. Conditum, septum esse tectis, non evolare ex nido suo. Nemo te videt extra domum, detineri à domo, domi vel domo se tenere, nunquam abesse domo

Daheime behalten.

Tenere, retinere, continere aliquem domo, vel domi. Includere, inclusum tenere vel continere domi, tectis, servare, asservare, reservare domi.

Heim bringen / heim tragen.

Auferre, referre domum, deferre, inferre in domum. Deportare, reportare, comportare aliquid domum vel in domum.

Aus dem Hause nehmen / tragen.

Deferre, proferre, auferre, afferre, depromere aliquid domo. Portare aliquid è domo, deferre è domo.

Im Hause umbsuchen.

Introspicere domum, scrutari domos, contemplari domos.

Ein Hauß bestelen.

Diripere domum, compilare sedem ac domicilium, expilare, depeculari, exhaurire domum.

Aus dem Hause führen.

Producere aliquem domo, deducere domo & de domo.

Aus dem Hause gehen.

Exire, prodire, egredi, progredi domo, vel è domo, vel foràs, commovere se domo, moveri, dimoveri sedibus, exire foràs, efferre pedem domo, limine, ædibus.

Aus dem Hause ziehen.

Emigrare, dimigrare domo vel ex domo, discedere è domo, deserere, relinquere domum, tecta, focos, larem familiarem, mutare ædes.

Aus dem Hause führen.

Producere aliquem domo, deducere de domo.

Aus dem Hause stossen/Pellere, expellere, exterminare domo, ædibus, sedibus, penatibus. Extrudere, ejicere, exturbare præcipitem domo, abire ex ædibus, exigere foràs, quatere foràs, excludere domo.

Einen besuchen/heimsuchen.

Visere, revisere aliquem, invisere, habere causam videndi.

Das Hauß fället ein.

Vitium facit domus, concidit, perit, complanatur.

Ein Hauß stürmen.

Oppugnare domum, bellum inferre tectis, fieri impetum in domum, expugnare domum, irrumpere in ædes, violare, affligere domum, vexare lares, familiares, convellere tecta, sedesque.

Ein Hauß einwerffen.

Convellere tecta, sedesque, frangere, demoliri, diruere domum, disturbare domum, evertere, excindere domum, inferre vastitatem ædibus.

Das Hauß anzünden.

Faces inferre, jactare, subjicere, circumdare tectis, ignem inferre, &c. incendere, inflammare ædes, domos.

Hauß wieder auffbawen.

Restituere, referre ædes, ex incendio resuscitare.

Sein Hauß wieder ein bekommen.

Restitui, reddi in sedes suas, reponi in sedibus suis, recipere domum suam, remigrare in domum, redimere ædes suas.

Einem ins Hauß etwas sagen lassen.

Nunciare, denunciare aliquid domum.

De Vestibus.

Ein Kleid.

Vestis, vestimentum, cultus corporis, amictus, tegumenta corporum, indumentum, indutus, cultus.

Decke / Tegmen, tegumentum, velamentum.

Bekleidung / Amictus, habitus.

Bekleidet / Vestitus, convestitus, indutus, septus vestitu.

Bedeckt / amictus, tectus, velatus, septus tegmine.

Schön / köstlich Kleid / Egregia vestis, pulcerrimus vestitus, ornatus, regalis, pretiosa vestis, sumtuosissimus vestitus.

Böse / lose Kleidung / Vestis sordida, olida, vilis, vetus, abjecta, trita, squalida, obsoletior vestitus, asper, fœditas vestium, indutus vel vestitus est paulò obsoletiùs.

Lang Kleid / Tunica talaris, vestis promissa, vestis ab talos usque demissa.

Lust zu guten Kleidern haben / Delectari vestitu cultuq;, indulgere vestitui, ostentare vestitu.

Bekleiden / Vestire, convestire, circum vestire, corpus amicire, munire vestibus, pellibus, ornare, vellare corpus vestibus, tegumenta parare corpori.

Anziehen / Induere vestem, & induere se veste, injicere sibi pallium, amiciri amiculo.

Angezogen / Habere vestem, esse in vestitu, tectus vestitu aliquo, septus tegmine.

Bedecken / Tegere, velare, obnubere.

Vbel bekleidet / Malè vestitus, negligit vestitum, gerit amictum vilem.

Zerlumpet / zerrissen / Pannosus.

Ander Kleider anziehen / Mutare vest-

vestitum, vestes, vestimenta, amictum.

Kleider außziehen/ablegen/ Exuere vestem, &exuere se veste, deponere, ponere vestes, demere vestes, amiculum detrahere.

Abgelegte Kleidung wieder anziehen / Redire ad vestem usitatam, vel vestitum.

Einem die Kleider nehmen / Spoliare aliquem vestitu, detrahere, auferre vestem.

Die Kleider werden jhm zu kleine/Decrescunt puero vestes.

Kleider zerreissen / Vestes terere, deterere.

Kleider zerhawen/zerschneiden/ Vestes discindere, perscindere.

Kleid machen / Facere tegumentum, conficere vestes.

Kleider flicken / Resarcire, reformare, renovare, reficere vestes.

Ein Kleid vmbwenden / Interpolare vestem.

Kleider Kasten/ Vestiarium, arca vestiaria.

Oberkleid/ Amiculum.

Güldenstück/ Vestis Attalica, aureo filo intertexta.

Gestickt Kleid / Vestis Phrygia, acu picta, Phrygia, Babylonica, barbarica.

Seidin/ oder Attlas Kleid / Vestis serica, bombycina.

Sammet Kleid / Vestis holoserica.

Daffet / Vestis subserica.

Schamlott/Vestis undulata è caprino serico.

Zindeldort / Vestis Coa.

Von Damaschken / Vestis Damascena, Scutulata.

Kleid von vielen Farben / Schielend / Vestis diversicolor.

Purpurkleid/ Vestis purpurea, Tyria, Conchyliata, ostrina.

Scharlachen / Vestis coccina, quisquiliata.

Bombasinkleid/Vestis gossypina, xylina.

Wüllen Kleid/Vestis lanea.

Leinen Kleid/ Vestis lintea.

Härin Kleid / Cilicium.

Hänfin Kittel/Vestis cannabina, spartea.

Lündisch Kleid / Vestis texturæ spissæ, vestis lanea Britannica, vel Anglica, vestis pexa.

Kleid von zweyen Farben / Vestitus discolor, versicolor.

Kleid mit Peltz gefüttert / Vestis pellicea, pellita.

Peltz tragen/ Spoliis ferarum vestire corpus.

Gewirckte Model / leinen / Vestis picta.

Genehete Model/mancherley Farben/ Vestis polymita.

Kleid das Wasser hat / Vestis undulata.

Alt vernewet Kleid / Vestimenta interpola, interpolis vestis, vestimentum interpolatum.

Schos am Kleid/ Lacinia.

Rock der Schösse hat/ darein man etwas fasset / Vestis laciniata.

Ein weiter Rock / Vestis sinuosa.

Kleid mit Falten/ Vestis striata.
Falte/ Striæ, plicæ, rugæ vestis.
Falten / in die Falten stechen / Plicare, strias nectere, vestes plicis involvere, striis distinguere.
Abgetragen Kleid / Vestis trita, detrita.
Zerrissen Kleid/ Vestis lacera, pannosa.
Trawrkleid / Vestis lugubris, pulla, Amiculum nigellum, vestimentum funebre, ferale.
Verbremet Kleid/ Vestis fimbriata.
Reysekleid / Vestis viatoria.
Härin Kleid / Cilium.
Beltz / Pellicium.
Wolffsbeltz/ Vestis lupina.
Fuchßbeltz / Vestis vulpina.
Schleyerleinwad/durchsichtig/ Vestis vitrea, pellucida, Nebula linea, ventus textilis.
Hollendisch Leinwad/ Multilia, orum.
Kotze/ Storea, cento, gàusape, teges, sagum villosum, Sagum.
Geeren / Sinus.
Ermel/ Manicæ.
Flügel / Alæ.
Kragen / Collare.
Belege/ Limbus.
Saum/ Ora.
Gebreme / Fimbriæ, cæsuræ vestium.
Fleck/ Beltz / Assumentum.
Watsack/ Coactilia.
Blösse/ Nuditas.
Bloß / nackend / Nudus, nudatus.
Entblössen / Nudare, denudare, nudum facere, detegere.
Kleiderwarter/ Vestispicus.

Männer Kleidung.

Hut/ Pileus vel pileum.
Hütlein/ Pileolus.
Häuptdecke/ Capitium.
Schaubhut / Umbella, umbraculum.
Regenhut/ Petasus, galerus, petasunculus.
Spitziger Hut / Pileus acuminatus.
Türckischer Hut/ Tiara, cidaris.
Wüllen Paret/ Palliolum.
Ein Mütze / Mitra, cudo, cudo pelliceus.
Ein gantz rauche Mütz von aussen/ Cudo, pileum pelliceum.
Binde vmb den Hut/ Spira.
Knopff an der Binde/ Offendix.
Halßkappe/ Cucullus.
Der ein Reysehut oder Regenhut vffn hat/ Petasatus, Pileatus.
Ein Mantel/ Pallium, palliolum.
Ein Mantel haben/ Amictus pallio, togâ, Esse, versari, sedere in pallio.
Reyserock/ Penula, lacerna.
Filtzmantel / Sagum, penula, sagulum militare, virgatum.
Vbermantel/ Epitogium.
Kittel/ Palla.
Fuhrmanskittel/ Palla Suevica.
Grober Mantel/ Lacerna vel toga pinguis.
Lederner Fuhrmansrock / Penula scortea, coreacea.
Betlers Mantel / Lacerna obsoleta, trita, depexa, cento.

Ein Rock / Tunica.
Ein Röcklein / Tunicula.
Mantelröcklein / Amiculum.
Bürgerrock / Toga.
Leibrock ohn Ermel / Epomis, idis, Tunica pectoralis.
Leibrock mit Ermeln / Tunica manicata, manulenta.
Langer Rock / Tunica talaris, vestis promissa, ad tales usque demissa.
Rock mit Falten / Tunica rugosa, striata.
Gefütterter Rock / Tunica duplex.
Leibpeltz / Rheno.
Leinen Rockkuttel / Tunica linea.
Zwillige Jupe / Levidense.
Reitrock / Chlamys, Læna.
Braunschweigischer Reitrock / Diplois, vestis equestris duplicata.
Koller / Colobium, collobium scorteum.
Wammes / Thorax.
Mutzen ohn Ermel / Colobium.
Liedern Koller / Colobium scorteum.
Rathsherren Kleid / Toga, Tunica laticlavi, laticlavia.
Herren Rock verbremet / Toga prætexta.
Herren Rock unverbremet / Toga pura.
Verbremet Kleid / Vestis prætexta.
Unverbremet Kleid / Vestis pura,
Hembd / Indusium, interula, indusium, interula pura.
Wüllin Hembd / Subucula, tunica interior.

Der ein Hembd an hat / Indusiatus.
Ermel / Manica.
Handschuch / Chirotheca, digitalia.
Was mit Ermeln gemacht ist / Manicatus.
Gehren / Sinus.
Schoß / Gremium.
Schurtz / Fürtuch / Castula, supparus, præcinctorium, perizoma, coriacium.
Schurtzfell / Semicinctium, succinctorium.
Hosen / Caliga, pedalia, femoralia, vestimenta pedalia.
Bluderhosen / Büchsen / Caligæ follicantes, braccæ laxæ.
Bruch / Subligaculum, subligar, femoralia, feminalia.
Strümpffe / Tibialia.
Geseß / Limus.
Hosenbender / fasciæ crurales, genualia, thyrrena vincula, periscelis, ligula suralis.
Filtzschuch / Socken / Sculponeæ, udones cilicii, calceus laneus, soccus.
Leinen Socken / Socci lintei, calcei lintei.
Holtzschuch / Soleæ ligneæ, sculponeæ, calones, lignei calcei, calopodium.
Schuch / Calceus, calceamentum.
Sole des Schuchs / Solea.
Zerschnittene Schuch / Calcei fenestrati.
Außgeschnittene Schuch / Calcei aperti.

Gantze Schuch/Calcei tecti.
Bawrenschue/halb Kniestiefel/Pero.
Der Bawrenschue an hat / Peronatus.
Der Schue an hat/ Calceatus.
Der barfuß gehet/ Discalceatus.
Anzügel/ Inductorium.
Pantoffel/ Crepida, sandalium.
Schuch an beyde Füß gerecht/Cothurnus.
Steltzen/ Grallæ.
Stiefeln/ Ocrea.
Alt Schuchlappen / Veteramenta.
Schuchriemen/ Corrigia calceamenti, ligula calcei.
Hafft/ Fibula.
Heckle/ Uncinulus.
Schnall/ Spina, fibula.
Ringlein/ Orbiculus.
Decke des Schuchs / Obstraculum.
Ein Fußeisen wenns glat ist/ Encentris.
Hollendisch Schrittschuch / Calopodium.
Gerechte Schuch / Calcei habiles & apti ad pedem, convenientia calceamenta.
Weite Schuch/Repandi calceoli.
Der Such drückt mich / Calceus me premit, urit.
Andere Schuch anziehen / Mutare calceos.
Schue anhaben/ Uti calceis, cum crepidis esse, inducere soleas pedibus.
Schue außziehẽ/ Exuere calceos, calceamenta, excalceare, calceos detrahere.

Die Schue lassen außziehen / Pedem excalceandum, discalceandum præbere.
Nestel/ Senckel/ Ligula astrictoria, astrigamenta.
Stifft am Nestel / Capitellum ligulæ.
Senckel zubinden / Astringere ligulas.
Riem/ Lorum.
Gürtel / Cingulum.
Breiter Gürtel/Cinctus, lata zona, baltheus.
Sich gürten/ Cingere, succingere, circumdari cingulo.
Bilgertasch / Pera.
Waatsack/ Ascopera, mantica, vidulus.
Satteltasche/ Hippopera, bulga, sacculus scorteus.
Liederin Sack / Folliculus, vidulus.
Diebsack/ Funda.
Tasch/Beutel/ Crumena, marsupium, vidulus, loculus.
Schnuptuch / Muccinium sudarium, strophiolum.
Hafft/ Fibula.

Weiber Kleider.

Ein Schleyer/calantica, peplum.
Geler Schleyer/ Flammeum.
Regentuch/Plaga.
Haube/ Vitta.
Gestrickte Haube/ Reticulum.
Haubenbänder/teniæ, redimiculum.
Haarhaube/ Reticulum capillare.
Zöpffe von frembden Haaren/Caliendrum.

Haarband/ Crinale.
Güldene Haube/ Reticulum inauratum.
Brüstichen/ Amictorium, textũ pectorale, amiculum.
Bruſtlatz/ Mamillare, ſtrophium.
Müder/ Capitium.
Bademantel/ Caſtula, palliolum præcinctui deſtinatum, præcinctorium.
Schurtz/ Supparus, ſupparum.
Zöpffe/ Spiræ, plegma.
Schaube/ Palla, ſtola, cyclas.
Weite Schaube/ Carbaſus.
Stirnband/ Frontale.
Schweiff am Rock/ Schlappe/ Syrma.

Kleider zum Schmuck vnd Pracht gehörig.

Königs Kron/ Diadema.
Kron/ Corona.
Güldene Kron/ Corona aurea.
Kron mit edlen Steinen/ Corona gemmifera, gemmis illuminata.
Krantz/ Sertum, corona.
Roſenkrantz/ Corona roſacea, ex roſis texta, contecta, ſertum roſaceum, exiſtens ex roſis.
Blumenkrantz/ Sertum floreum.
Kräntzmacherin/ Coronaria.
Kräntz machen/ Texere, contexere coronam, conficere ſertũ.
Krantz aufffetzen/ Redimire caput ſertis, imponere capiti coronam, ornare caput coronâ, coronâ cingi, accommodare ad caput.
Krantz tragen/ Coronam habere in capite, coronam ferre.
Der Krantz verwelcket/ Corona languet, defluit.
Stirnband/ Vorgebeuge/ Frontale, camus.
Ohrenzierde/ Inauris.
Was an Ohren henget/ Stalagmium.
Halßband/ Monile, monile ex gemmis.
Gülden Ketten/ Torques.
Gülden Ketten anhengen/ Induere torquem.
Armband/ Armilla, brachiale.
Der Gülden Ketten an hat/ Torquatus.
Perlin Schnur/ Linea margaritarum.
Güldin Spange/ Spinther.
Gülden Knopff oder Angehenge/ Bulla.
Ring/ Annulus.
Ringlein/ Anellus.
Trawring/ Annulus pronubus.
Pitſchierring/ Annulus ſignatorius, ſignum, ſigillaris.
Der Kaſten im Ring/ Pala annuli.
Der Ring tregt/ Annulatus.
Ring anſtecken/ Induere annulum.
Ring abethun/ Auferre, detrahere annulum.
Königsſtab/ Sceptrum.
Heroldsſtab/ Caduceum.
Ein Lade zum Geſchmeide/ Dactylotheca.

De Sudore.

Schweiß/ Sudor.
Schwitzung/ Sudatio.
Schweißlöcher/ Pori.

Schweiß erwecken / Excitare sudorem, motus ad consequendum sudorem.

Schwitzen.

Sudare, manare sudore, madere sudore, sudore affluere, sudorem emittere.

Schweiß abwischen/Abstergere sudorem.

Jehnung/ Oscitatio.

Jehnen/ Oscitare, oscitari, clare & nimis sonorè oscitari, pandiculans oscitat.

Das niesen/ Sternutatio, sternutamentum.

Niesen/ Sternuere, sternutare, sternutamentis quati, laboriosiùs sternuere.

Niesen machen / Sternutamenta evocare, sternutamenta movere.

Niesenpulfer/ Sternutamentum.

Das reuspern/ Screatus, excreatio.

Sich rüspern / Screare.

Speichel / Sputum, saliva.

Außspeyung/ Expuitio.

Außspeyen/ Spuere, sputare, edere sputum, sputatorem esse.

Bespeyen / Consputare.

Rotz/ Mucus.

Nasenbutzen/ Emungere nasum.

Rotzig/ Mucosus, pituitosus.

Speyung/ Vomitus, vomitio.

Außwerffung/ Rejectus, rejectio.

Speyen/ Vomere, vomitare, ejicere, evomere, repetere vomitum, vomere in alicujus conspectu, levari vomitione.

Speyen machen / Concitare vomitum, facere, movere, invitare vomitum.

Sich des speyens enthalten / Supprimere, inhibere vomitum, extrahere, sistere vomitum.

Bespeyen / Convomere.

Harn/ Bruntz/ Urina, lotium.

Seichen.

Mejere, reddere, facere urinam, urinare, Exonerare, levare vesicam.

Nicht brüntzen können / Laborare difficultate urinæ, affligi urinæ torminibus.

Das Wasser nicht halten können/ Laborare profluvio urinæ.

Bruntzscherb / Matula, urinale, matella, matellio, scaphium.

Wasser verhalten/ Inhibere urinam, remorari, tardare, retinere, reprimere.

Seichen machen/ Ciere, citare, excitare, impellere, movere, pellere, concitare urinam.

Beseichen / Aspergere, conspergere lotio, aliquem pro matula habere.

Stuelgang/ Dejectio, egestio.

Dreck/Kaat/ Excrementum, stercus, oletum, merda.

WeichDreck/ Foria, orum.

Scheißtopff/ Lasanum.

Seine Notdurfft thun/scheissen/ Opus naturæ facere, cacare, Exenterare, purgare, levare ventrem, alvum, ponere ventris onus, facere oletum, excrementa dejicere, alvum purgare, Dejicere, egerere, excernere stercus, sanguinem.

Er kan nicht scheissen / er ist hartleibig.

Non potest excernere, difficilimè excernit, alvus nihil reddit.

Scheissen machen/purgiren.

Alvum ciere, citare, movere, mollire, laxare, solvere, bonam alvum facere.

Offens Leibes seyn / Habere alvum solutam, laxam, fluentem.

Die dünne Scheisse.

Fluida passio egestionis, alvus soluta, cita, laxa, plus satis fluens, laxus ventriculus, imbecillis, profluvium alvi.

Einer der die Dünne hat / Foriolus, laborans alvi profluvio.

Diß Kraut stopffet / Hæc herba sistit, tardat alvum.

Ich wolt gern scheissen / Cacaturio, alvi onere premor, sentio moveri alvum.

Auffs Scheißhauß gehen / Adire, invisere, accedere latrinam.

Scheißhauß / Cloaca, latrina, forica, locus secretus.

Arßwisch / Anitergium.

Latrinfeger / Repurgator latrinarius.

Furtz / Crepitus ventris.

Furtz lassen / feisten.

Pedere, crepitum ventris emittere, flatum, ventum emittere, suppedere.

Bescheissen / Stercore commaculare, fœdare, totum inquinare, conforire.

De Viro.

Geschlecht / Sexus, sexus muliebris, sexus masculinus.

Ein Mann / Vir, mas, masculus.

Männlich / Virilis, parum virilis.

Von Mann zu Mann / Viritim.

Männlich / Viriliter.

Fürnehm Mann.

Egregius, præstans, præstantissimus, excellens, præcellens, ornatissimus, primarius vir.

Ansehnlicher Mann.

Spectatissimus, summus, summâ autoritate, amplissimus, summâ dignitate.

Berühmter Mann / Clarus, præclarus, clarissimus.

Ernster Mann / Gravis, gravissimus.

Außerlesener Mann / Lectus, lectissimus, delectus.

Heiliger Mann / Summâ religione, sanctissimus, divinus.

Begläubter Mann / Summâ fide.

Ehrlicher Mann / Præditus summis ornamentis honoris.

Tugendreicher Mann / Summâ virtute, summæ virtutis, præditus summis ornamentis virtutis.

Weiser verständiger Mann.

Prudens, prudentissimus, sapiens, sapientissimus, peritissimus maximarum rerum, præditus ornamentis summis ingenii.

Frommer Mann / Bonus, optimus, honestus, honestissimus, integerrimus.

Behertzter Mann / Fortis, fortissimus, magnanimus, invictus, invictissimus.

De Fœmina.

Weib/Weibsbild / Fœmina, mulier.

Weiblein/ Muliercula.

Fromme Fraw.

Bona, optima, probata, probatissima, integritate summâ mulier vel fœmina.

Fürnehme Fraw / Præclara, præstantissima, primaria fœmina, spectatissima, lectissima.

Ein edle Fraw / Nobilis, nobilissima, summo loco nata mulier.

Tugendsame Fraw/Eximiâ virtute, pietate, gratiâ, mulier.

Erbar Fraw/ Gravissima, sanctissima, religiosa, gravis matrona, mulier.

Keusch/züchtige Fraw.

Casta, castior, castissima, pudica, pudicissima, pudentissima fœmina, integritate pudicitiaq; singulari.

Schöne Fraw/ Formosa, pulchritudine eximiâ fœmina.

Reiche Fraw / Dives, perdives, pecuniosa, locuples, copiosa, potens.

Böse Weib.

Importuna, immoderata, aspera, audax, temeraria, proterva, imperita, irata, crudelis, nefaria, deterrima fœmina.

Vnzüchtig Weib/impura, procax, impudica, impudicissima, libidinosa, libidinosissima fœmina.

Weibisch/ Weiblich / Fœmineus, effœminatus, muliebris, mulierarius.

Zertlicher/weiblicher Weise/Effœminatè, muliebriter.

Frawenzimmer / Gynæceum.

De Ætate.

Lebens Zeit/ Ætas, ævitas.

Zartes Alter/ Ætatula.

Anfahendes Alter.

Prima ætas vel ætatula, prima tempora ætatis, mitia ætatis primæ, iniens ætas.

Vnbedachtsam Alter.

Lubrica, incerta, improvida ætas, Teneritas, infirmitas ætatis.

Das rechte Alter.

Tempestivitas, flos ætatis, corroborata, firmata, confirmata, integra, integerrima, optima spectata ętas, matura, bona ętas.

Im rechten Alter seyn.

Florere ætate, aptissimũ hoc est ætati, integrâ, firmâ, validâ ætate es, Ætate viges, vales, validus, firmus es ætate.

Ein Alter haben / Esse aliquâ ætate, esse id ætatis.

Abnehmend Alter.

Profecta, progrediens, præcipitata, devexa, ingravescens, affecta, confecta, exacta, extrema, decrepita ætas.

Alt gnug seyn.

Satis ætatis habere, Nondum adultum esse, nondum esse maturâ ætate, nondum est adultâ ætate.

Gleiches alters.

Conjunctus ætate cum aliquo, æqualis, coëtaneus, coævus, ejusdem ætatis.

Die zu einer Zeit gelebt haben.

Saluſtius iiſdem temporibus fuit, Aſconius ab eorum ætate non multum abfuit. Saluſtius illorum temporum æqualis. Epictetus, Plutarchus cæteriq; illi ætati ſuppares. Interjectus medius ætatibus reliquorum.

Elter werden.

Provehi ætate, procedere ætate, ſi accedet plus ætatis, progredi ætate, ſi ætas progreſſa fuerit.

Elter ſeyn.

Anteire, præſtare, ſuperare, antecedere, precurrere aliquem ætate, majorem eſſe ætate, majorem eſſe natu, paululum antecedens ætate, paulò grandior ævo, majorem eſſe annis.

Der elteſte/ Major natu, maximus natu, grandior natu.

Jünger ſeyn/ Ætate inferiorem eſſe, annis minorem, inferiorem eſſe.

Das Alter leufft weg.

Ætas agitur, exigitur, decurrit, volat, effluit, pueritiæ obrepit adoleſcentia, adoleſcentiæ ſenectus.

Sein Alter zubringen/ Ætatem terere, conterere, conſumere, vide **die Zeit zubringen.**

Er iſt zwölff Jahr alt.

Annos duodecim natus, duodecimum ætatis annum agit, ætas ei eſt duodecim annorum, duodecimum ætatis annum non exceſſit, non egreſſus eſt.

Sich zu ſeines gleichen halten/ Delectari equalibus, congregari cũ æqualibus, deligere æquales.

Kindheit/ Infantia, pueritia, infirma teneritas ineuntis ætatulæ.

Kindes offens Häuptlein/ Palpitans vertex infantis.

Vnmündig Kind.

Infans, infans parvus, puer, de ipſo nutricis ſinu exceptus, puerulus, puſio, impuber, puer lacteᵘ, à matre recens ſanguinolentus, ruber, infans à ſanguine.

In Kindiſchen Jahren.

In pueritia, in primis ætatis annis, in prima ætate, in teneris annis, in primis ætatis temporibus, ineunte ætate, ineunte pueritiâ, in primo ætatis initio.

Ein feiner Knabe.

Nihil feſtivius eſt eo puero, nihil lepidius, Lepore, feſtivitate, elegantiâ morum omnes vincit hic puer, Nemo cum hoc puero eſt conferendus lepore, elegãtiâ, mirifica pueri indoles.

Bald von Kindheit an.

Ab initio ætatis, à primo ætatis exordio, à prima ætate, ab ineunte ætate, à primis temporibus, à puero, ab incunabulis, à puſillo puero, jam inde à puero, à prima pueritia, à primis annis, à teneris, ut Græci ajunt, unguiculis, ab ortu primo, à quo die natus ſum, ex quo die lucis uſurâ frui cœpi, &c.

Von Jugend auff.

A prima adoleſcentia, cum adoleſcentuli eſſemus, à primis adoleſcentiæ annis, cum annos adoleſcentiæ vix attigiſſemus, cum,

cum nondum ex ephebis excesſiſſemus, eſſemus egreſſi, à primo ætatis flore, à juventa, ab ineunte adoleſcentia, inde uſque ab adoleſcentia.

Ein Mägdlein / Puella.

Ein hübsch Mägdlein / Belliſſima puella.

Kindisch / Puerilis.

Fündelkind / Infans expoſititius, puer expoſitus, projeſtitius.

Wechselkind / Puer ſubdititius, ſuppoſititius.

Jugend / jung.

Inventus, adoleſcentia, mores juventutis, ætas puerilis, flos, infirmitas pueritiæ, tempus juventæ, flos ætatis, florens ætas, juvenilis ætas, ætas pubeſcens, flos ætatis vernantis. Viriditas ætatis, juvenilis alacritas, teneritas pueritiæ, liberior adoleſcentia, iniens adoleſcentia.

Zum Kinde werden / Repueraſcere.

Kindischer Weise / Pueriliter.

Die angehende Jugend / Pubertas.

Jüngling.

Adoleſcens, adoleſcentulus, admodum adoleſcens, peradoleſcens, integrâ ætate, florens ætate, juventutis annos nondum egreſſus, in ætatis ſuæ quaſi vere verſari, progreſſus paululum ætate, grandiuſculus, grandior natu, puber, pubes, ephebus.

Epith. Adoleſcens ingenio eleganti, rari exempli, in adoleſcente mores optimi & incorrupti, tantam morum ſanctitatem in nullo adoleſcente videram, optimo ingenio & amabiliſſimis moribus, ſuaviſſimus adoleſcens, præſtantiſſimus, modeſtiſſimus, ſtudioſiſſimus, probus, liberali præditus ingenio, ſummæ virtutis, bonæ indolis, eximiâ ſpe, lectiſſimus, divinus, pietate ſingulari, ſanctiſſimus, prudens, rectiſſimis ſtudiis & optimis artibus præditus.

Improvidus adoleſcentulus, temeritas adoleſcentis, delicatus, inſulſus, non verecundus, impurus, petulans, perditus, diſſolutus, audax, furens, imberbis, deformis.

Die böse Jugend.

Intemperans, imbecillior, liberior, libidinoſa, proterva, impura, turpis, adoleſcentia, imbecillitas, temeritas, libido, turpitudo, macula, ignominia adoleſcentiæ.

Zum Jüngling werden.

Pubeſcere, inire adoleſcentiam, jacere fundamenta adoleſcentiæ, fieri adoleſcentem, juvenem eſſe incipere, excedere ex pueris, ex ephebis. Adoleſcere, Intra juventutis annos nondum egreſſus, Puberem fieri, annos pubertatis egredi, pupillarem ætatem excedere, excedere juventutis annos, habere ſuæ vitæ modum, ætas excedit magiſterio alicujus, poſſe ferre arma, relinquere nuces.

Die Jugend hat jn darzu bracht /

Inductus, impulsus adolescentiâ fecit hoc.

Seine Jugend in Wollüsten zubringen / Collocare adolescentiam in voluptate, dedere adolescentiam voluptatibus, agere, traducere, consumere adolescentiam in lustris & ganeis.

Erwachsen / Adultus, provectus ætate, grandis.

Was zur Jugend gehöret / Juvenilis.

Wie die Jugend pflegt / Juveniliter.

Das Männliche Alter / Ætas corroborata, virilis, firmata, confirmata, integerrima, constans, spectata, ætas media.

Ein Mann / Vir.

Männlein / Virunculus.

Männlich / Virilis.

Das hohe Alter / Ætas decrepita, præcipitata, devexa, ingravescens, affecta, confecta, exacta, præterita, extrema, Flexus, maturitas ætatis, Extremum, ultimum ætatis tempus, Senectus, senecta, seniũ, urgens jam & adventans senectus, canicies.

Epith. Senectus summa, tolerabilis, non gravis, placida ac lenis, jucunda, quieta, honorifica, honorata, literata, sollicita, prudens, severissima, ociosa, imbecillior, misera, calamitosa, præceps, gravis, cruda, viridisque senectus, molesta, amarior, odiosa, operosa, iners, languida, somniculosa, loquacior, stulta, desipiens, turpis canities.

Alt / wol betagt.

Senex, ætate grandis, natu, grandævus, affectus, cõfectus senectute, profectus ætate, exactâ ætate, plenus ætatis, maximus natu, obsitus annis, vetulus, decrepitus, silicernium, gravior ævo, senectute consitus, senecta ætate, desipiens senectute, annis confectus, capularis senex.

Epith. Admodum, tam, planè, diutissimè senex, optimus, prudentissimus, sapiens, disertus senex, Moderatus, festivus, lepidus, miser, imbecillus, debilis, difficilis, inhumanus, morosus, anxius, iracundus, durus, desperatus, mœstus, sordidatus, tristis, decrepitus, delirus, obliviosus, credulus, improvidus, stultus, dissolutus senex. Exsuccus, exanguis, exhaustus senex.

Alt werden.

Senescere, consenescere, fieri senem, venire ad senectutẽ, pervenire ad senectutem, procedere ætate, accedere propiùs ad mortem, senectus obrepit adolescentiæ, plus ætatis accedit alicui, canescere.

Alt seyn.

Agere tolerabilem senectutem, esse consitum senectute, in senioribus esse, ætas huic non procul abest à sepulcro, haud procul abesse à morte, esse senem corpore.

Er ist hundert Jahr alt worden.

Ætate profectus est usque ad annum centesimum, pervenit

ætate usque ad annum centesimum, vixit usque ad centesimum annum.

Alters halben schwach seyn.

Languescere senectute, annis infirmum esse, Senectus affligit, enervat homines, minuit labores, senectute confici, vires eum reliquerunt, corpus abit annis, vires senibus defluunt, verba affluunt.

Er hat lang gnug gelebet.

Jam ad exitum vitæ eum natura ipsa penè perduxit, ætatis satis superq́; vixit, vixit vitam satis diuturnam, vitæ cursus est ipsi propè confectus, decursum est ipsi propè vitæ spacium, vixit quatenus homini satis esse possit, extremæ senectutis onus sustinet, extrema ipsi vitæ pars agitur, satis longè vitam produxit, explevit naturam, satietate vivendi.

Lang leben.

Diuturnam vitam vivere, cursum vitæ minimè brevem peragere, diuturnam vitam agere, ducere, traducere, transigere, diuturnâ lucis usurâ frui, diu inter homines agere, diu in terris morari, cum hominibus versari.

Eltlicht/ Senilis.

De Virginitate.

Jungfraw/ Virgo, puella.

Manbare Jungfraw / Virgo nubilis, matura, apta, tempestiva viro, connubio, viripotens, grandis,

Das Mägdlein wächst daher/ Puella grandescit.

Eine keusche züchtige Jungfraw/ Virgo casta, verecunda, incorrupta, modesta, pudica, sine labe

Schöne Jungfraw / Egregiâ formâ virgo, eximiâ pulchritudine, venusta, formosa, pulchra, decora, bella, elegans, comta, nitida, facie venustâ, lectæ venustatis, venustâ pulchraq́; facie, decorâ facie, liberali, eximiæ formæ & ætatis adultæ, forma & ætate florens, egregiâ formâ atq; ætate integrâ, venusta virgo, formæ & virtutum laude conspicua.

Ein alte Jungfraw/ Virgo exoleta.

Jungfräwlich / Virgineus, virginalis.

Verlobte Jungfraw / Virgo desponsata.

Eine Heldin/ Virago.

Ein alt Weib/ Anus, anicula, vetula, mulier vetula, & multarum nuptiarum.

Altvettelisch / Anilis.

Altweibischer Weise / Aniliter.

Das nicken/wincken.

Nutus, nictatio.

Wincken/nicken/ Nuere, nutare, nictare.

Mit wincken Ja sagen/ Annuere, innuere, connivere, toto capite annuere.

Mit wincken Nein sagen / Abnuere, renuere.

Mit wincken etwas anzeigen / Nutu aliquid significare.

Sich

Sich nach einē richten / nachamen.
Intueri, obſervare, ſequi nutum alicujus, convertere, accommodare, fingere ſe ad nutum alicujus. Paratum, expeditum, præſtò eſſe ad nutum alicujus, gubernari nutu alicujus.

Geberde / Geſtus, certus corporis motus.

Sich geberden / Geſtum agere, geſtu moveri, geſtum elegantem habere.

Mit Geberden viel Ceremonien machen / In geſtu nimium eſſe, geſtu nimio uti.

De Corpore.

Leib / Corpus.
Kleiner Leib / Corpuſculum.
Leibhafftig / das ein Leib hat / Corporeus, corporatus.
Lebendiger Leib / Corpus animatum vivum.
Leib der nicht lebet / Corpus inanimatum.
Leib ohne Häupt / Truncus.
Todter Leib / Cadaver, caſſum animâ corpus.

Die Knochen des Leibes zuſammen geſetzet / Sceleton σκελετον, cadaver ex meris oſſibus ſuis connexum.

Geſunder Leib.
Firmum, ſanum, integrum corpus, firma conſtitutio, integritas, firma affectio, ſanitas corporis, bona habitudo.

Vngeſunder Leib / ſchwacher Leib.
Corpus mali habitûs, affectū, morbidum, infirmum, grave, debilitatū, confectū, effœtum ægrum. Morbus, corruptio, dolor, languor, cruciatus corporis.

Schöner Leib.
Pulchritudo, nitor, venuſtas corporis, Statura apta, ſpecies honeſta corporis, bona habitudo corporis.

Heßlicher Leib.
Incultum, horridum, deforme corpꝰ, deformitas, deformatio, pravitas, macula corporis.

Sein Leib in acht haben.
Colere, curare, tueri, cuſtodire, ſervare, conſervare corpus, Servire, inſervire, indulgere corpori, valetudinem corporis ſuſtentare.

Den Leib bewegen.
Exercere, movere corpus, motu & exercitatione recaleſcere.

Dem Leibe ſchaden thun.
Nocere, vim afferre corpori, violare, pulſare corpus, &c.

Haut / Cutis, cuticula.
Harte Haut in Händen / Schwielen / Callus, callum.
Schwielicht / Calloſus,
Schwielen haben / Obducere callum.
Abgezogene Haut / Fell / Pellis.
Häutlein / Pellicula, cuticula, membrana, membranula, tenuiſſima membranula.
Leder / Corium, tergum & tergus tergoris.
Schweißlöcher / Pori, meatus.
Fleiſch / Caro.
Ein ſtücklein Fleiſch / Caruncula.
Fleiſchicht / Carnoſus.
Stück Fleiſch / die Mauß / Muſculus.

De Venis.

Ader/Blutader/ Vena.
Auffgelauffene Ader / Varix.
EPITH. Venæ corpori intextæ, cava vena.
Es steckt in Adern / Insidet in venis, venæ eo imbutæ sunt.
Zur Adern lassen/ Levare, exonerare venas sanguinis, mittere sanguinem è venis, curare venam incidendam.
Ader schlagen / Incidere, aperire venam, exolvere venas, ferire, secare venam, detrahere sanguinem, è venis sanguinem mittere.
Ein kleines äderlein / Fibra.
Pulsader / Arteria, vena pulsatilis.
Den Puls fühlen / Explorare pulsum arteriç, tentare arteriã, venam.
Der Puls schlägt behende/Pulsus arteriarum creber est, citatus est, vena vehementer agitatur.
Der Puls schlägt langsam/Pulsus arteriarum languidus est, tardus, imbecillus, exiguus.
Die Adern gehen durch den gantzen Leib/ Venæ vel arteriæ à corde tractæ & profectæ ducuntur in omne corpus.
Sennader/ Spannader / Nervus, nervulus.
Knospel/ Cartilago.
Haarwachs/ Tendo.
Adericht Band an Gelencken / Ligamenta.
Ein Bein/ein Knoche/ Os, ossiculum.
Marck/ Medulla.

De Sanguine.

Blut/ Sanguis.
Vergossen Blut / Cruor.
EPITH. Sanguis ater, conglobatus, crassus, corruptus, generosus, vitiosus, recentissimus, miserandus, civilis, paternus, plurimum sanguinis.
Das Blut ist in den Adern.
Sanguis continetur in venis, Sanguis distribuitur, diffunditur per venas.
Bluten.
Manare sanguine, sanguinare, redundare sanguine.
Blutig/ beblutet.
Sanguinolentus, cruentus, cruentatus, Sanguine conspersus, respersus, fœdatus, maculatus, tinctus. Crines concreti sanguine, madens vestis sanguine, perfusus sanguine, perfundi, aspergi, respergi, cruentari, imbui, oblini, madefieri, tingi sanguine.
Blutig machen.
Cruentare, cruore aspergere, perfundere, inficere, respergere, imbuere.
Blut vergiessen.
Profundere, effundere sanguinem.
Blut stellen.
Sistere sanguinem, occupare, cohibere, claudere sanguinem.
Die Gall / Bilis.
Die Gall läufft vber/ Bilis redundat.
Das schwartz Geblüt/ Melancholia.

Voll schwartzs Geblût / Melancholicus.
Wässerig Geblût / Pituita, phlegma.
Rotzig / Pituitosus.
Complexion / Temperamentum, constitutio corporis.

De Membris.

Ein Glied des Leibs / Membrum.
Gliedmaß / Artus, compages, nodi corporum.
Gelenck / Articulus.
Memb. Epith. Apta compositio, admirabilis fabrica, admirabilis conformatio, figura, situs membrorum.
Pravitas, distortio, deformitas, membrorum, prava, debilitata, imminuta, tumida, turgida, vitiosè se habentia, fracta, lacerata, combusta membra.
Glieder regen / sich bewegen / Movere se, membra flectere, contorquere, porrigere, contrahere, Membris uti.

De Capite.

Kopff / Caput, capitulum.
Epith. Caput magnum, exile, argutum, breve, superne acuminatũ, oblongum, magnum, abrasum, infirmum, deterrimũ, spurcissimum.
Würbel auff dem Kopff / Vertex.
Scheitel machen / Discriminare capillos.
Das hindertheil des Häupts / Occiput, occipitium.
Das fordertheil des Häupts / Syncipur.
Die Hirnschal / Calvaria, cranium.
Die Haut vber der Hirnschal / Pericranium.
Die Fügen der Hirnschalen / Suturæ cranii.
Gehirn / cerebrum, cerebellum.
Haut vber dem Gehirn / Dura mater, pia mater, meninges, involucra cerebri.
Der ein grossen Kopff hat / Capito, vir magni capitis.
Spitzkopff / Cilo.
Kaalkopff / Calvus, recalvaster.
Kaler Kopff / Calvitium.

Das Häupt bedecken.
Operire caput, tegere, contegere, cooperire, velare, obnubere caput.

Das Häupt entblössen.
Aperire, detegere, nudare, discooperire caput, verticem.

Den Kopff niederschlagen.
Demittere caput, vultum, cernuum esse.

Den Kopff empor heben / Extollere caput.
Den Kopff wo hinein stecken / Caput inserere aliquò.
Auffm Kopff tragen / Sustinere aliquid capite.
Den Kopff kratzen / Caput perfricare, scalpere, scabere caput.
Mit dem Kopff wincken / Innuere alicui capite, nutu aliquid significare, nutu capitis loqui.
Den Kopff zu rück bügen / Retorquere caput in terga.
Kopffstoß / Percussio, ictus capitis.

Sich an Kopff stossen/ Affligere caput ad aliquid, offendere caput ad aliquid.
Einem den Kopff zuschlagen/ commitigare alicui caput.
Auff den Kopff fallen/ Cadere in caput, præcipitare, præcipitem labi in caput.
Der den Kopff für sich hält/ Cernuus.
Der den Kopff krum hält/ Obstipus.

Den Kopff waschen.

Curare caput lotione, exhibere caput lavandum.
Lauge/ Lixivium.

De Capillis.

Haar.

Pilus, crinis, capillus.

Epith. Capillus passus, pexus, comtus, madens, compositus, delibutus, subcrispus, erectus, horridus, horrens.
Haarlock/ Villus.
Haupthaar/ Capilli, crines, coma.
Weiberhaar/ Coma.
Mannshaar/ Cæsaries.
Haarzopff/ Cirrus.
Krause Haar/ Cincinnus, intortus capillus.
Vngeflochtene Haar/ Capilli passi.
Geflochtene Haar/ Crines intorti.
Die fordern Haarlöck/ Antiæ, capronæ.
Gekemmet Haar/ Capillus comtus, pexus, compositus.
Haar die auffwerts stehen/ Capillus relicinus.
Vngekemmet verwirret Haar/ Capillus incomtus, impexus, horridus.
Lang Haar/ Capillus promissus.
Häricht/ Pilosus.
Kahlheit/ Blatte/ Calvitium.
Kahl/ Calvus, depilatus, recalvus, recalvaster.
Kahl werden/ Calvescere, calvum fieri.
Grawe Haar/ Cani.
Graw werden/ Canescere.
Beworren Haar/ Tricæ.
Der viel Haar hat/ Bene capillatus, capillatior, comatus, cæsariatus.

Gezieret Haar.

Coma calamistrata, coma unguentis delibuta, unguentis madens, calamistro intortus capillus, crinium obliquatio & reflexio.
Schlecht Haar/ Coma plana.
Dichte Haar/ Coma densa.
Dünne Haar/ Coma rara.
Sanffte weiche Haar/ coma mollicula, lanea.
Harte Haar/ Rigida, hispida coma.
Roth Haar/ Rufa coma.
Gelbe Haar/ Flava, aurea coma.
Rotfuchs/ Rufus.
Der keine Haar hat/ Glaber depilis.
Haar bekommen/ Vestiri villis, muniri vallo pilorum, habere pilos.
Haar kämmen/ Pectere caput, ornare cæsariem, componere capil-

capillum, comere, colere, pectere capillum.

Die Haar lassen wachsen / Summittere, promittere capillos.

Das Haar abnehmen / tondere, attondere aliquem, strictim vel per pectinem, demere, decurtare, resecare capillum, curabo mihi demi capillos, Capillus meus inæqualiter resectus est.

Haar absengen / adurere capillum.

Haar außräuffen / Evellere capillum.

Außfall der Haar / Alopecia, defluvium, profluvium capillorum.

Das Haar fället auß / Capilli defluunt, profluunt.

Die Haare räuffen / Laniare, lacerare capillum.

Einem in die Haar fallen / involare alicui in capillos.

Die Haar abscheren / Radere, tondere verticem.

Haarband / Capillare, redimiculū capitis, reticulum crinale.

Weiber Zopff von frembden Haaren / Caliendrum.

Kamm / Pecten.

Zähne am Kamm / radii pectinis, radii densi, radii rari.

Höltzern Kamm / Pecten ligneus, sic corneus, osseus, eburneus.

Kämmen / Pectere, pectinare, carminare.

Der Schlaff / Tempora.

An Schlaff schlagen / Percutere tempus.

De Facie.

Angesichte / Facies, vultus, frons.

Epith. Facies, cadaverosa, cicatricosa, inscripta, macilenta, præpinguis, oblonga, fusca, pallida, tristis, hilaris.

Erbar Angesicht / facies liberalis, ingenua, pulchra, formosa, honesta, quæ ad amandum allicit, quæ amorem conciliat.

Schön Angesicht / Illustris, eximia, egregia facies, dignitas, venustas vultūs, venusta facies, præstans.

Frölich Angesicht / Explicata exporrecta frons.

Trawrig Angesicht / Severus, tristis, importunus vultus, rugosa, corrugata frons, mœsta facies.

Ich kenne sein Gesicht / Novi eum de facie, recordor ejus faciē, ignorare alicujus faciem.

Gesicht verstellen / Fingere, effingere, commutare faciem, mentiri frontem.

Der ein ernst Gesicht hat / Vultuosus.

Das Gesicht bedecken / regere, abscondere faciem, obnubere caput.

Auffs Gesicht fallen / cadere in faciem.

Der Rieseln im Gesicht hat / lentiginosus.

Die Stirn / Frons.

Runtzelechte Stirn / Frons rugosa, corrugata, contracta, astricta.

Kleine Stirn/angusta frons, brevis.
Breite Stirn/ ampla frons.
Lange Stirn/ longa frons.
Fröliche Stirn/explicata, exporrecta frons.
Der eine grosse Stirn hat/fronto.
Der auffgebürste Haar hat vber der Stirn / qui est fronte relicina.
Die Stirne runtzeln/contrahere, corrugare, caperare frontem, obducere frontem.
Augbranen / Supercilium.
Augenlied / Palpebræ, munitæ pilorum vallo palpebræ, factæ palpebræ ad claudendas pupillas, ne quid incidat, & ad aperiendas.
Der grosse Augbranen hat / Silo, qui habet hirsuta supercilia.
Die Haar am Augenlied/Cilia.

De Naso.

Die Nase / Nasus.
Nasenlöcher/ nares, nasi foramina.
Habichts Nase/Aquilinus, aduncus, recurvus nasus.
Lange Nase / Oblongus nasus.
Stumpffe breite Nase/ Simus nasus, pressus, simæ nares.
Spitzige Nase / Nasus acuminatus, præacutus.
Blawe Nase/ Nasus lividus.
Rothe Nase/Nasus rubeus.
Groß Nase / Nasutus.
Vffgeworffene Nase / Nasus resinus.
Der eine krumme Nase hat/ Gryphus.
Weite Naselöcher / Nares diductæ.
Die Nase blutet jhm / E naribus sanguinem mittit. Nares illius stillant, manant, rorant sanguine, sanguinant.
Die Nase butzen/extergere nares, emungere nares, vel nasum, emungere se cubito.
Rotz / Mucus, excrementa narium.
Rotzig/ Mucosus, muco plenus.
Die Nase treufft jhm jmerdar/ Semper illi nares fluitant, stillant, capitis pituita semper naribus defluit.
Die Haar in Naselöchern / Vibrissæ & vibrissi.
Der vnterschied zwischen den Naselöchern/ diaphragma, interstitium, interseptum narium.
Schnauben/ Spirare naribus.
Schnarchen/ Ducere ronchos, ronchissare.
Schnuptuch / Muccinium, linteolum, Linteolũ cæsitium.
Backe/ Wange/ Genæ, mala, maxilla.
Kinne/ Mentum.
Der ein lang Kinne hat / Mento.
Die Grüblein im Backen wenn man lacht / Gelasinus, penlong.
Der grosse Backen hat/Bucculentus, cui inflatæ buccæ & tumidæ.

De Barba.

Bart / Barba, barbula.
Epith. Promissa, magna, maxima, prolixa, horrida, intonsa, hispida,

hiſpida, impexa, rufa, denſa, rara, &c.

Der keinen Bart hat / imberbis, glaber, depilis.

Der einen Bart hat / Barbatus, barbatulus, veſtitus genas, benè barbatus.

Der anfänget einen Bart zu bekommen / Lanugo incipit illi per malas ſerpere, primam emittit lanuginem.

Den Bart wachſen laſſen / Alere, nutrire barbam, promittere barbam.

Den Bart abnehmen.

Tondere, demere barbam, abradere, radere barbam, ponere barbam.

Den Bart verbrennen.

Barbam adurere.

Rothbart / Ænobarbus.

De Ore.

Lippe / Labrum, labium, labellum.

Dünne Lefftzen / Labium tenue.

Groſſe Lefftzen / Labrum prægrande.

Vnterlefftze / Labrum inferius, propendens.

Der groſſe Lefftzen hat / Labeo, labroſus, chilo.

Der Mund / Os, oris.

Die höle des Mundes / Buccæ, fluentes buccæ.

Epith. Tacitum, aſperum, fœtidum, durum, horrendum, improbum, infame os.

Der Rache / Rictus oris, receſſus oris.

Das Maul offen haben / Oſcitare, demittere labia.

Das Maul auffſperren / aperire os, diducere labra.

Etwas ins Maul ſtecken.

Congerere, inſerere, injicere aliquid in os, accipere cibum ore.

Das Maul krümmen / zerren.

Torquere, diſtorquere os, detorquere labra.

Das Maul außſpülen.

Colluere, proluere, abluere purâ aquâ, gargarizare.

Das Maul wiſchen / extergere os.

Ein groß Maul haben.

Magni, patuli oris eſſe. Sic, anguſti oris eſſe.

De Dentibus.

Zahn / Dens.

Förder Zähne / Dentes primores, anteriores, adverſi, diviſores, gelaſini, inciſores.

Spitzzähne / Acuti, canini dentes.

Backzähne / dentes molares, maxillares.

Stockzähne / dentes genuini, intimi.

HoleZähne / Dentes carioſi, eroſi, cavi. Cavernæ dentium.

Faule Zähne / Dentes putridi, marcidi.

Stinckende Zähne / Dentes fœtidi.

Wackelnde Zähne / Dentes vacillantes, quaſſatiles, mobiles.

Stumpffe Zähne / Dentes ſtupidi.

Zähnklappern / Dentium ſtridor, crepitus.

Der noch keine Zähne hat / Nefrendis, nefrendus.

Schöne weisse Zähne / Candidi dentes, quæsitus arte dentiũ candor, dentes candiduli.

Gelbe garstige Zähne / dentes scabri, livent rubigine dentes, livor dentium.

Zähne die weit von einander stehen / dentes crinales, rari.

Zähne die aus dem Munde ragen / dentes exerti, brochi.

Zähne hecken / dentire, emittere dentes. Dentitio, **Die Zeit da die Kinder Zähne bekommen.**

Beissen / Capessere, mandere, mollire, dividere, conficere cibum vel escam dentibus, figere dentes in aliquid, laniare aliquid dentibus, laniare morsu.

Abbeissen / Mordicus auferre dente.

Die Zähne wackeln / Dentes labant, vacillant.

Den wackelnden Zähnen helffen / motus dentium stabilire, dentium stabilitati subvenire, mobiles dentes stabilire.

Die Zähne fallen aus / dentes decidunt, excidunt, defluunt, cadunt.

Die Zähne außreissen / Evellere, eximere, eruere, extrahere dentes, curabo mihi eximi dentem marcidum.

Einem die Zähne außschlagen / dentes alicui labefactare, facere aliquem dentilegum.

Es dienet für das Zahnwehe / Dentium dolores cavet, prohibet, sedat, tollit, imminuit. Dentium dolori medetur, prodest.

Die Zähne stochern / levare dentes, pennâ vel dentiscalpio.

Zahnstocher / Dentiscalpium.

Der gute Zähne hat / Dentatus.

Zahnloß / edentulus.

Zahnfleisch / gingiva.

Kinbacke / Mandibula, maxilla.

Zahnwehe / Odontalgia.

Eilige Zähne / Dentium stupor.

De Lingua.

Zunge / Lingua.

Behende Zunge / celeris, volubilis, exercitataq; lingua.

Zungen lösen / Scalpello liberare linguam, incidere, præcidere, præscindere.

Zunge außreissen / evellere, exscindere, exsecare linguam.

Lecken / lingere, lambere.

Die Zunge heraus recken / exerere linguam.

Der Rache / Palatum, palatus.

Das Zäpfflein im Halse / Gurgulio, uva, epiglottis, columella.

Der Schlund / Faux, fauces.

Das oberste am Schlund / frumen.

Die Mandeln / tonsillæ, glandulæ colli.

Die Kehle oder Lufftröhre / Gula, guttur, aspera arteria, canna pulmonis.

Die Speiseröhre / Oesophagus, stomachus.

Die Kehle verknüpffen / oblidere, elidere, laqueo frangere fauces vel gulam.

Halß/

Halß / Collum.
Gurgel/ Jugulum, vel jugulus.
Der Nacke/ Cervix.
Der Kropff / ſtruma.
Ein langer Halß / Collum gruinum, exertum, oblongum, tenue.
Der einen krummen Halß hat / Obſtipus.
Den Halß wenden/ einziehen/ Jactare, torquere cervices, contrahere collum, extendere collum.
Einem an Halß fallen/ Petere, invadere collum alicujus.

Bruſt/Pectus, thorax.
Hochbrüſtig / Pectoroſus.
Die förder Bruſt / Mamma, mamilla, uber.
Die Wartze/ Papilla.
Das Kind ſtillen / ſeugen / infanti mammam dare, lactare infantem.
Der Schoß/Gremium.
Der Rucke/ dorſum, tergum.
Auff den Rücken fallen / Cadere ſupinum vel in dorſum.
Er liegt auff dem Rücken/ Jacet ſupinus.
Krum Rücken / Incurvus humeris.
Auff dem Rücken tragen/ Suſtinere humeris, extollere in humeros, ferre aliquid humeris, reportare aliquid humeris.
Hocker haben/ Gibboſus.

Schulter/ Humerus, armus.
Breite Schultern/ lati humeri.
Es henget von der Achſel herunter / dependet ab humero.

Achſel.
Ala, axilla, concavitas ſub brachio.
Schulderblat/Scapulæ, ſpatulæ, oſſa humeralia.
Zwiſchen den Schultern/interſcapilium.
Haar unter der Achſel/grandebalæ, pili ſubalares.
Rückgrad/Spina dorſi.
Knochen im Rückgrad / Vertebræ, ſpondyli.
Marck im Rückgrad / Sacra fiſtula, medulla ſpinalis.

Die Lenden/Lumbus.
Lähme in Lenden / Lumbago.
Er gehet als wenn jhm die Lenden entzwey wären / incedit quaſi fuſſe delumbatus.
Die Lenden entzwey ſchlagen / delumbare.
Riebe/ Coſta.
Die kurtzen Rieben/Coſtæ nothæ.

Die Seiten/ Latus.
EPITH. Bona, firma latera.
An der ſeiten ſitzen / ſedere ad latus.
Das Hertz / Cor, corculum.
Hertzgrüblein/ Cavum cordis.
Knoche des Hertzen/Præcordia.
Das Bruſtfell / diaphragma.
Hertzhäuſelein / Ventriculus cordis.
Von Hertzen/ ex ipſa mente animi, ex animo.
Hüffte / Coxa, coxendix.

Die Lunge/ Pulmo.
EPITH. Imi pulmones, raritas, & aſſimilis ſpongiis molli-

tudo in pulmonibus, Spongiosus, & fistulis inanibus cavus pulmo, spirandi officina, pulmones se contrahunt vel dilatant spiritu.

Lungensiech / Pulmonarius.

Die Leber / Jecur, epar, jecusculum. Epith. Planum, opimum, nitidum, horridum, exile, sine capite jecur.

Die Galle / Fel.

Die Blase der Gallen / Vesica fellis.

Miltz/ Lien, Splen.

Nieren/ Renes.

Eingeweid / Viscera, exta.

Das Netz / Omentum, peritonæum.

Der Magen / Ventriculus, stomachus.

Schwacher Magen / Languidus ventriculus.

Die Därme / Intestina, Lactes.

Schmer/ Abdomen, sumen.

Vnterbauch / Abdomen, sumen, aqualiculus.

Dickbauch/Ventricosus.

Ein Darm / Intestinum.

Affterdarm/ Mastdarm / Intestinum rectum, Anus.

DückDarm/Intestinum cæcum, colum.

Dünne Darm/ Ilium.

Weiche des Bauchs / Ilia.

Weiche der Seiten / Hypochondria.

Der Nabel / Umbilicus.

Das mittelst Eingeweid / Mesenterium.

Die Blase/ Vesica.

Die Mutter/ Uterus, matrix, alvus.

Das Bürdlein der Geburt / Secundæ.

Der Arß/ Podex, anus.

Arßbacken/ Nates, clunes.

Creutzbein/ Os sacrum.

De Pudendis.

Die Scham / Partes corporis ad procreandum, Pudendum, inguen, genitale, virilia.

Die Haar an der Scham/Pubes.

Das Männliche Glied / Penis, mentula, colei.

Die Vorhaut des Gliedes / Præputium.

Das Weibliche Glied/Muliebria, loci, cunnus.

Die Bärmutter/ Uterus, matrix vulva.

Hoden/ Testes, testiculi, colei, cliternini. Triorches, der drey testiculos hat.

Hodensack/ Scrotum, inguen, inguen dextrum vel sinistrum.

Weibliche Zeit / Menses, menstruum.

Sie hat jhre Zeit / Fluunt ipsi menses.

Einen außschneiden/Aliquem castrare, emasculare, evirare, exsecare, eunuchum facere.

Verschnittener / Eunuchus, spado, castratus, eviratus, emasculatus.

Beschnittener / Verpus, apella, circumcisus.

De Manibus.

Arm/ Brachium.

Starcker Arm/ Brachium nervosum, validum, masculinũ, validus lacertis.
Schwacher Arm/ Brachium exile, fœmineum.
Die Arm in die seiten gesetzt/ corpus ansatum.
Arm brechen/ Frangere brachiũ.
Arm außrecken / Brachium extendere, projicere.
Arm zu sich ziehen/ Contrahere brachium.
Ellnbogen/ Cubitus, ancon.
Die dicke des Arms / Lacertus.
Die ArmRöhre/ Radius brachii.
Die grosse ArmRöhre / Pechys.
Das gelencke bey der Hand / Carpus, brachiale, junctura manûs.
Der Berg hinden in der Hand/ metacarpium, tuberculum.
Hand/ Manus.

Epith. Manus aptæ, ministræ artium, contaminatæ, sceleratæ, impiæ, nefariæ, sacrilegæ, rapacissimæ, furacissimæ, crudelissiæ, passæ, supplices, tremebundæ, hostiles.

Die rechte Hand / Dextera vel dextra manus, dextella.
Die lincke Hand/ Sinistra, læva, sinistra manus, læva manus.
Lincks vnd rechts/ ambidexter.
Lincks/ Scævola, qui sinistra manu pro dextra utitur, Sinister.
Flache Hand/ Palma, diducta, dilatata manus.
Außwendige Hand/ manus aversa.
Hole Hand/ Vola, concavum manûs.
Linien in der Hand/ Incisuræ manùs lineæ in manus.
Einem in die Hand sehen / weissagens halben / divinare aliquid ex incisuris manuum.
Die Hände waschen/ Lavare, abluere manus.
Die Hände trucknen/ extergere manus mantili.
Einem die Hand abhawen/ Præcidere alicui manum.
Die Hände auffm Rücken haben/ Rejicere manus post terga. Retorquere manus in tergũ.
Die Hand geben/ Dare, porrigere alicui manum dextram.
Die Hände in die seiten setzen/ Injicere manus in ilia.
In der Hand haben/halten/ Habere, tenere, sustinere aliquid in manibus, esse aliquid ad manus.

Ergreiffen/ erwischen.

Prehendere dextram, apprehendere manum, arripere manum mordicus, appetere manibus, injicere manum rei.

Angreiffen/ anrühren.

Comprehendere, attrectare, attingere aliquid manibus, sumere in manus, tractare aliquid manibus, capere in manum.

Einen Stecken erwischen.

Corripere fustem, comprehendere, capere fustem.

Es kompt mir zu handen.

Pervenit, incidit, venit aliquid in manus.

Aus der Hand reissen / Extorquere aliquid alicui è manibus vel de manibus, eripere è manibus.

Mit der Hand schlagen / percutere aliquem porrecta palmā, impingere alicui alapam.

Vberhändisch schlagen / aversâ manu percutere.

Faust / Pugnus, manus contracta.

Faust machen / Pugnum facere, comprimere digitos, vel manum vel pugnum.

Sich mit Fäusten schlagē / Contundere, certare pugnis.

Ein Faustschlag / Colaphus.

Einen mit Fäusten schlagen / infringere alicui colaphos, onerare aliquem pugnis, concidere pugnis.

Finger / Digitus.

Fingerlein / digitulus.

Zwer Finger / transversus digitus, latus digitus.

Die Finger außstrecken / porrigere, extendere digitos.

Die Finger zudrucken / Comprimere, constringere, contrahere, attrahere digitos.

Eine Spanne / Spithama, quæ fit à pollice & minimo digito.

Der Daume / Pollex.

Der Zeiger / Index

Mittel Finger / Medius, Verpus.

Gold Finger / Annularis, medicus.

Der kleine Finger / Minimus, auricularis.

Die Gelencke der Finger / Internodia, condyli.

Ein Stirnickel / Schnall / Talitrū.

Nagel / Unguis.

Näglein / Unguiculus.

Nagelwurtzel / radix unguium.

Die Nägel verschneiden / demere, resecare ungues.

Mit Nägeln kratzen / unguibus aliquem pungere, dilacerare, unguibus supremam cutem perstringere.

Krawen / kratzen / Scabere, confricari, scalpere.

Schenckel / Bein / Crus (constat tibiâ & surâ.)

Schenckel zuschlagen / frangere, suffringere crura.

Das fördertheil des Schenckels / Femur.

Hindertheil der Schenckel / Femen.

Das Knye / Genu.

Die Knybuge / Poples.

Die Kny beugen / Flectere, inflectere, incurvare, curvare genua, poplites.

Auff die Knye fallen / accidere ad genua, procumbere in genua, congenulare.

Beine vber einander hengen / alteram tibiam altero genu suspendere.

Knyscheibe / Patella, mola.

Schienbein / Tibia.

Wade / Sura.

Die kleine Röhre im Beine / fibula.

Knochel / Talus.

De Pedibus.

Ein Fuß / Pes, fugaces, nudi, &c.

Ein Füßlein / Pediolus, pedusculus.

Mit den Füssen stampffen/ Percutere terram pede, supplodere pedem, supplosione pedis uti, crepitu pedis uti.

Mit Füssen treten/ Conculcare, proculcare, proterere, conterere, pessundare pedibus.

Die Ferse/ Calx, calcaneus.

Hinden außschlagen/ Calcitare, recalcitrare, concidere calcibus, certare calcibus.

Die Zeen/ Digiti pedum.

Das Fußbret/ Planta pedis.

Vnten der Fuß/ Solum, vola pedis.

Fußstapff/ Vestigium.

Fußstapffen machen/ Facere, imprimere, figere, ponere vestigium.

Man sicht die Fußstapffen/ Vestigia extant, apparent, sunt reliqua.

Mit den Füssen anstossen/ Offendere ad lapidem, impingere in lapidem, illidere pedem lapidi.

Der breite Füsse hat/ Plotus, plautus, plancus.

Schickicht/ schlim/ Varus, valgus.

Hinckender/ Claudus.

Hincken/ Claudicare, vacillare gressu, nutare, titubare.

Zerstümmelt/ mancus, mutilus.

Krummfuß/ Loripes.

Der ein Glied verrenckt hat/ Luxatus.

Dem die Knie einwarts zusammen gehen/ Compernis.

Voller Wartzen/ Verrucosus.

Krampffäderig/ Varicosus.

Der ein Bruch hat/ Herniosus.

Breitfüssig/ Palmipes.

Barfuß/ Planipes, nudus pedibus.

Der grosse Knochel hat/ Scaurus.

Verrenckung eines Glieds/ luxatio.

Verrenckt/ Luxatus.

Verrencken/ vertreten/ Luxare pedem, membrum corporis.

De Animo.

Gemüth/ Seele/ Animus, anima, mens, animula.

Epith. Animus integer, purus, æternus, præstans, præstantissimus, melior, optimus, benè constitutus, benè informatus, aptus ad virtutem, velox, celer, acris, vigens, sagax vegetus, excultus, exercitatus, attentus, sapiens, memor, confirmatus, erectus, minimè perturbatus, præsens, ingenuus, apert⁹, simplex, fidelis, integer, purus, moderatus, lenis, vacuus, alacer, promtus, paratus, præparatus, erect⁹, excitatus, effrenatus, pravus, mobilis, inconstans, angustus, tener, mollis, demissus, abjectus, defatigatus, divinus, cœlestis, spirabilis, humanus, puerilis, pristin⁹, &c. Sic: Anima pura, æterna, &c. vel mens pura, ęterna.

Schwach Gemüt/ Animus impotens, infirmus, Labes, impotentia, pravitas, vitium, ægritudo, imbecillitas animi.

Hefftig Gemüt/ hefftiger Sinn. Inflamatus, calidus, calidior, ardentior, ferventior animus.

Pertur-

Perturbatio, concitatio, contentio, ardor, fervor animi.

Gut Gemüt kömpt von Gott.

Animus instillatur, efficitur, fingitur, ingeneratur, datur, tribuitur, inseritur homini à Deo. Homo haurit, delibat animum à Deo.

Das Gemüth erwecken.

Excitare, concitare, exuscitare, incitare, accendere, incendere, commovere, permovere animum.

Sein Gemüth regieren / zwingen / im zaum halten.

Se cohibere, colligere. Ad modum revocare, ad rectam rationem reducere, intra rationis gyrum revocare, reducere. Imperare sibi, impetrare à me vix possum.

Was das Gemüth sey.

Physica quærit, quæ sit animorum natura, simplex an composita, concreta, corporea, an expers corporis, mortalis an caduca, an immortalis & æterna, sitné animus in qualibet parte corporis, an unaquaque illius facultas suam in corpore sedem quasique domicilium habeat à cæteris secretum & separatum.

Gegen einem gesinnet seyn / Gemüth haben.

Intellexi quomodo sis erga me animatus, quo erga me animo, vel sensu sis, qui tuus in me sit animus vel sensus. Tuum animum, tuum sensum intellexi, perspexi, cognovi.

Ein gut Hertz haben.

Valere, excellere, vivere animo.

Vernunfft / vernünfftige Seele.

Ratio, Notio, intelligentia, vis, complexus, acies, motus, sagacitas, splendor, gyrus mentis vel animi, Rationis consiliique particeps anima. EPITH. Vera, recta, directa ratio, incorrupta mens, provida, melior mens, perfecta ratio.

Vnvernünfftig.

Expers mentis, rationis, animi, sine animo, sine mente esse, nullam habere cũ ratione communicationem & societatem, non præditum esse ratione, non uti posse ratione, nihil intelligens bestia.

Vernünfftig.

Compos, plenus, particeps rationis, intelligentiæ, utens ratione, præditus animo, vel mente, habere animum, rationem, mentem.

Die Vernunfft üben.

Exercere, colere, excolere, conformare, præparare, acuere animum vel mentem.

Mit Vernunfft ein Ding regieren.

Adesse, præstò esse, uti animo, mente, dirigere ratione, non discedere à ratione, nihil facere nisi summa ratione, moderari animo & rationi, gubernare aliquid ratione.

Der Vernunfft folgen.

Parere, obtemperare, obedire, locum dare rationi, sequi rationem, subsequi, &c. Regi, gubernari ratione, in hisce rebus imperet, præcipiat, superet ratio, gubernare aliquid ratione, obedire consilio, rationi, moderari animo & rationi.

Eines aus dem andern schliessen.

Aliud ex alio colligere, argumentis uti.

Zu sich selbst wieder kommen / zu seinen Sinnen kom̃en.

Ad se redire, sibi restitui, se colligere, se ad rectam rationem revocare, reducere, intra gyrum rationis revocari.

De Intellectu.

Intellectus, intelligentia, splendor animi, benè informatus animus, animus sagax, exercitatus. Acies mentis, vis animi, mens, ratio, captus, sensus, ingenium, scientia intelligendi, & perspiciendi, ratio insita in natura, rationis præscriptum.

Epith. Præstans, mediocris, recta, vitiosa, communis intelligentia, sensus humanus, vulgaris, popularis, prima & inchoata intelligentia, vulgaris, popularis intelligentia.

Man kans verstehen.

Res, quæ sunt in communi quadam intelligentia positæ. Cadit sub intelligentiam, intrat in sensum, in mentem, cadit in intelligentiam, percipi id & comprehendi potest.

Man kans nicht verstehen.

Divinæ res intelligentiæ nostræ vim ac notiones fugiunt. Hoc mens humana ne cogitatione quidem percipere potest. Hoc mente capi non potest, in intelligentiam non venit. Cogitationem fugit, nostræ intelligentiæ notionem effugit, in intelligentiam nostram non cadit, Longè disjunctum, vel distinctum est à nostra intelligentia. Tanta sunt ut vix cujusq; ratio ea capere possit, Excedit, superat captum alicujus. Est supra captum, positum est supra captum alicujus.

Verstehen / mercken / vernehmen / erkennen.

Intelligere, cernere, colligere, accipere, percipere, comprehendere, tenere, odorari, animadvertere, noscere, prænoscere rem. Comprehendere aliquid intelligentia, ratione, sensu, cogitatione. Cognoscere, tenere, continere aliquid intelligentia; videre, prospicere, venire ad alicujus rei intelligentiam, penetrare ad sensum alicujus rei, intellectu aliquid consequi, intelligentiã animo vel mente concipere, intelligentiam rei alicujus capere. Angeli sine sensuum adminiculo & ministerio simplicissimis notionibus, quæcunque ipsis ad intelligendum objecta sunt, apprehendunt. Homines possunt ad intelligentiã provehi, Ad cognitionem & scientiam, sine sensuum ministerio

sterio pervenire non possunt, ad intelligentiam progredi.

Nicht verstehen.

Hoc ego æquè intelligo, ac si scripta non essent, non assequi. Pulchritudinem rei pervidere non possunt, occlusus est ipsis aditus peregrinitate sermonis, non est omnibus pervium.

Wol verstehen.

Penitus percipere, perspicere, planè cognoscere, omninò penitus, acutissimè, solertissimè intelligere, plurimum videre in re.

Nicht wol verstehen.

Non satis, parum, minus, vix intelligere, videre perspicere, &c.

Leicht/ bald verstehen.

Facile, faciliùs, facilimè intelligere, perspicere, celeriter animo comprehendere, celeriter, expeditéq; percipere, præclarè, pulchrè intelligere.

Schwer zu verstehen.

Mirifica rerum & sententiarum inest subtilitas. Libri parum ad intelligendum faciles, obscuri ac difficiles, difficilis locus ad explicandum, judicandum. Perdifficilis, contortus & difficilis, non satis explicatus, inexplicabilis, inenodabilis, involutus à natura, spinosus, oppressus. Res latet involuta obscuritate naturæ. Res desiderat lucē, doctorē, lumen, &c.

Leicht zu verstehen.

Planiora, multoq; expeditiora sunt, perfacilis locus ad intelligendum.

Nicht recht verstehen.

Malè intelligere, percipere, non satis, parum intelligere.

Anders vestehen.

Secus quàm oportuit, accipere, multa alter olim accipiebam, aliter hodie accipio.

Fleiß darauff legen etwas zu verstehen.

Dare se ad aliquid penitus cognoscendum, magnam operam ad intelligendos lepores hos conferebam. Explicare, acuere, excutere intelligentiam, animi sui complicatas notiones evolvere, intelligentiam suam intendere.

Es führet zum Verstande.

Viam sternit ad intelligendū, efficit notas res, inchoat in animis intelligentiam, Informat intelligentiam.

Es hindert am Verstande.

Retardatur intelligentia interjectu peregrinarum vocum. Aciem mentis abducit, perstringit, præstringit hoc. Lumini cogitationum officiunt affectus. Corpus nostrum officit luminibus in contemplatione animi.

Verständig.

Intelligens, ingeniosus, prudens, providus, callidus, solers, sagax, perspicax, potest alba & nigra discernere, intelligentiæ particeps, inest illi intellectus, intellectum habet, intelligentiâ præstat, reliquos anteit.

Unverständig.

Carere intelligentiâ, sensu, sine sensu esse, rudis, ignarus, hebes, inscius, obtusus, tardus, tardiusculus, stolidus brutus.

Unverstand.

Ruditas, inscitia, ignorantia.

De Ingenio.

Verstand / scharffer Sinn/
Ingenium.

Ingenium, natura, indoles, animus, mens, sensus, captus. Lux, lumen, vis, facultas ingenii, mentis.

Geschwindigkeit des Verstands.

Docilitas, solertia, sagacitas, perspicacitas, subtilitas, acumẽ, acies ingenii, acrimonia. Dexteritas, felicitas ingenii mira. Perspicax, acre, felix, sagax ingenium.

Verständig/ Sinnreich.

Ingeniosus, peringeniosus, docilis, solers, sagax, perspicax, subtilis, acutus, peracutus, acer, argutus, perargutus, nimio ingeniosus, magno, summo, excellenti, singulari, acri, acerrimo ingenio. Præstans, florens. prædítus ingenio, Acutus & perspicax naturâ, summo ingenio prędítus, valdè, in primis acutus, vir magni ingenii. Plenus ingenii, divinâ mente præditus.

Ein gut *Ingenium*, Verstand.

Ingenium magnũm, summum, uberrimum, eximium, præstans, excellens illustre, splendidum, mirum, singulare, mirificum, admirabile, divinum, planè divinum, acutum, acre, peracre, excelsum, ad omnia summa natum, generosum, ad omnia docile, subactum, exquisitum, non vulgare, non mediocre, dignum immortalitate. Ubertas, bonitas, incredibilis vis, celeres motus, magnitudo & præstantia ingenii. Indoles, solertia, perspicacitas summa, bona, optima, præclara, egregia, mirifica, admirabilis. Efflorescens ingenii vis, ingenium præcox.

Er hat einen guten Verstand/
Ingenium.

Præditus, ornatus est ingenio, indole bonâ, Est huic ingenium præclarum, est ingenio præclaro, Est in ipso præclarum ingenium. Solutus & expeditus est à natura. Habet indolem, ingenium, ingenio acumen summum. Valet, floret, abundat, præstat, excellit, antecellit ingenio. Nullius tantum est ingenii flumen. Ingenium ejus simile videtur agrorum Siculorum, è quibus æstivâ quantum decerpunt luce capellæ, tantum fœcundus gelidâ ros nocte reponit. Magna vi ingenii prædítus, acri vegetoque ingenio pollet, prompto ingenio excellit, multò, maximè ingenio validus, egregio à natura instructus ingenio, Illum ad omnia summum & excellens armavit ingenium, omnium acerrimus, eleganti ingenio, &c.

Hierzu

Hierzu gehöret ein guter Verstand.

Opus est ingenio, requiritur ingenium ad hanc rem.

Man spüret das *Ingenium*.

Apparet ingenium, lumen ingenii, acumen, solertia, Nitescit, enitet in hac re ejꝰ ingeniũ.

Sein *Ingenium* vermag alles.

Præcipuo quodam naturæ munere aptus est, accommodatus, appositus, factus ad omnia videtur. Ingenium accepit à natura ad omnes res appositum & accommodatum, eo est, utitur ingenio, ut quidvis exequi & præstare satis commodè possit, natus ad omnia videtur. Dedit hoc ei natura, quicquid aggrediatur ut egregiè conficiat, ut excellat. Habet hoc à natura, ut quamcunq; ad rem se conferat, quamcunq; capessat, eâ non pessimè perfungatur, ex ea cum laude discedat.

Verstand üben.

Excolere, exerçere, alere ingenium, naturam, mentem, Excitare, exuscitare, acuere naturam, elaborare industriâ.

Das *Ingenium* hindern/ Verstand hindern.

Adversatur hoc naturæ, perstringit hoc & impedit aciem ingenii. Obruitur hoc modo ingenium & turbatur.

Verständlich.

Ingeniosè, solerter, sagaciter, subtiliter, acutè, peracutè, acriter.

Vnverständigkeit.

Stupor, stupiditas, tarditas, hebetatio, incredibilis stupiditas, &c. ingenii.

Böser/ grober Verstand.

Parvum, exiguum, retusum, imbecillius, multiplex, tortuosum, tardum, hebes, socors ingenium. Imbecillior, vitiosa, socors, negligens natura, infirmitas, tarditas, crassitudo ingenii.

Vnverständig/ langsam/ grob/ vngelehrig / groben Verstand haben.

Stupidus, saxeus, indocilis, tardus, hebes, obtusus, retusus, inhabilis, pinguis, plumbeus. Agresti ingenio esse, efferoque, hebetiorem & stolidiorem eum natura finxit. Inertissimus & tardissimus est, Denegatum est illi à natura ingenium. Vacui capitis est. Est ingenio rudi, tardo, Bæotico, minùs acuto, minùs perspicaci, minùs acri, minùs solerti, non valere, non excellere ingenio, esse ingenio admodum hebeti, stupido, obtuso, infelici.

Jrre machen/ beteuben.

Aliquem obtundere, retundere, facere inhabilem, reddere tardum, perturbare, conturbare aliquem, stupefacere, obstupefacere.

Verstum̃en/ erstarren/ jrre gemacht/ beteubet/ erstummen.

Stupescere, stupere, exire de potestate, vel ex potestate, non esse apud se, obstupescere, obstupe-

ſtupefieri, percelli mente, non eſſe mentis compotem, deſeri à mente, extra ſe eſſe. Conſternari, mente dejici, à mente diſcedere. Diſcedere à mente timoris magnitudine.

Vermerckung/Ahnung/Muthmaſſung.

Præſenſio, anticipatio, præſagitio, perſpicientia, conjectura artificioſa, divina præſenſio, conjectura.

Mercken/ mutmaſſen/ ahnen/ dûncken/nachgitzen/erkennen/errathen/ zukûnfftig Ding errathen.

Sentire, perſentiſcere, percipere atque ſentire, animadvertere, perſpicere, diſpicere, cernere animo, prænoſcere, facere judicium, aſſequi ratione, conjectura, conſequi aliquid conjecturâ, accedere conjecturâ, cõjecturâ me huc ducit, rationem inire, ratione colligere, ex ratione conjicere, augurari aliquid. Venit mihi in mentem ſuſpicari, eo argumento utor, cur magis auguror, cogitatione præcipere aliquid. Conjecturam capere, facere, non dubiis indiciis colligo. Perſpicere aliquid conjecturâ, hariolari aliquid de aliqua re, conjecturâ ante capere, ſubolere, olfacere aliquid, ſubolet mihi.

Es iſt leicht zu errathen/man kan leicht dencken.

Non eſt difficilis conjectura, facilis, certa eſt conjectura.

Errathen.

Rectè conjicere, comprobata præſenſio eſt. Certò conjicere, propè accedere conjecturâ, certam conjecturam facere.

Fehlen/jrren/mit nachgitzung nicht errathen.

Conjecturâ aberrare, falli.

Zuvor ſehen/mercken.

Multò antè videre, videre animo & intelligere omnia. Videre, perſpicere futura, vel quæ futura ſunt. Providere mente, Videre plus naſo, quàm oculis. Odorari quid futurum ſit. Suſpicari fore, id quod accidit.

Außforſchen/ nachſtancken/ ergattern.

Acutiſſimè indagare ſolebat omnia, mirum in modum odorabatur & perveſtigabat omnia. Latentem conjurationem ſingulari providentiâ deprehendit. Subodorari ſententiam alicujus, odorari fraudem.

Wie ich mich dûncken laſſe.

Ut ego auguror, ut opinio mea fert, quantum colligere, conjicere poſſum, Quantum mihi videtur, quantum indiciis colligere poſſum.

De Cogitatione.

Gedancken.

Cogitatio, cogitatum, agitatio animi, reconditus, intimus ſenſus, mentis cogitata, conſilia, animi ſenſa, inſignita & intelligentiæ impreſſa confirmatio.

Betrachtung / Erwegung.

Conſideratio, meditatio, præmeditatio, inſita, antecepta animo conformatio.

Nachſinnung.

Penſitatio, reputatio, commentatio, ratiocinatio.

EPITH. Accurata, acerrima, vigilans, intima, libera, quieta, tacita, difficilis, gravis, obſcura, tenuis, informata, manca, inchoata, molliſſima, inanis, ſtulta cogitatio, meditatio, commentatio. Accuratæ & meditatæ, crudeles, acerbæ, priſtinæ, poſteriores, diuturnæ, perpetuæ, quotidianæ cogitationes, meditationes, commentationes.

Dencken.

Cogitare, multa ſecum reputare, dies noctesq; cogitare, in animo ſuo reputare, agitare, Cogitatione, mente comprehendere, cogitare cum animo, in animo, habere in animo. Animo & cogitatione percurrere, cogitationem habere, volvere cum animo, inſtituere animum ad cogitandum, ſuſcipere cogitationem, concipere in animo vel in mente, verſari in cogitatione, agere ſecum, agitare ſecum, meditari, loqui ſecum, recognoſcere aliquid ſecũ, comprehendere, excogitare, informare cogitatione viſa.

Auff etwas dencken.

Conſiderare, meditari, commeditari, toto pectore, toto animo cogitare, ſuſcipere aliquam cogitationem, agitare aliquid animo, Rem animo agitare, verſare, in animo verſare cogitationem in aliqua re ponere, ponere ſibi ob oculos aliquã rem, transferre mentem ad cogitationem rei. Convertere ſe aliquo animo & cogitatione, intendere animum, cogitationes aliquò convertere, referre animum ad aliquid, volutare aliquid animo. Habere cogitationem. Conferre, referre, dirigere cogitationes ad aliquam rem. Impertire tempus cogitationi. Ponere tempus in cogitatione, ſumere tempus ad cogitandum. Ponere cogitationem in re, excitare, intendere cogitationem. Cogitationes meæ verſantur in hac re, cogitationem figere, locare in aliqua re. Amplecti toto pectore cogitationem, incumbere in curam & cogitationem, incumbere cogitatione in re, intentum eſſe curâ & cogitatione in re, defixum eſſe curâ & cogitatione in re, etiam atq; etiam conſiderare, aliquanto attentius, acrius, acutiſſimè multum ac diu cogitare, omnem ſuam cogitationem in aliqua reponere.

Betrachten/erwegen/bedencken.

Reputare, perpendere, ponderare, omni ingenii acie contemplari, verſare rationem cogitatione, vertitur cogitatio in re, percurrere aliquid cogitatione. Cum ſollicitudine, diu mul-

multumq; , dies noctesq; cogitare, expẽdere, ponderare, computare, diligentissimè expendere, judicio certo ponderare, secum reputare, cogitationem alicujus rei habere. Considerare aliquid, rem existimare, momentis suis ponderare, ad veritatis libram expendere, ab libellam rationis revocare, quasi trutinâ examinare, cogitationem in aliqua re ponere, cogitationem in aliquâ re figere, locare, cum ratione tanquam æquissimâ lance æstimare, mentiri aliquid regulâ rationis, naturæ, Commentari secum quid futurum sit, percurrere aliquid animo & cogitatione.

Etwas in die Gedancken / in Sinn fassen.

Cogitare, excogitare, informare cogitatione visa, fingere, depingere aliquid cogitatione.

Die Sach bedarff bedenckens / schwere Sach.

Indiget commentationis hæc res, aggredi rem multæ cogitationis.

Einen auff die Gedancken führen / Gedancken machen.

Subjicere rem cogitationi, cogitationem injicere, in cogitationem inducere, deducere in cogitationem, afferre initium cogitationis.

Auff lose Sachen dencken.

Abjicere cogitationes in rem humilem.

Auff die Gedancken kommen.

Occurrit mihi hæc cogitatio, injicitur mihi hæc cogitatio, versari in cogitatione, incidere in cogitationem, venire in cogitationem, deduci in aliquam cogitationem.

Es ligt mir im Sinn.

Insidet cogitatio, redundo his cogitationibus, hoc cadit in cogitationẽ, cogitationes meæ versantur in hac re.

An einen gedencken.

Cogitare de aliquo. Non effluit, excidit, discedit mihi ex animo aliquis, meus animus perpetuò est in te, Te semper spectat animus meus, meæ cogitationes in te consumuntur omnes, in rebus tuis.

Böses einem gedencken zu thun.

Crudeliter, acerbè, nefariè, libidinosè cogitare.

Ich habe nie drauff gedacht.

De iis scribendis ego ne per somnium quidem cogitavi.

Etwas außdencken.

Assequi, consequi, attingere, percipere, complecti, amplecti, comprehendere rem cogitatione, videre, perspicere aliquid cogitatione, perquirere aliquid cogitatione.

Das hätte ich nicht gedacht.

Accidit præter cogitationem, fallit cogitationes meas.

Ich weis nicht / was ich dencken sol.

Distrahor in deliberando, affero ancipitem curã cogitandi.

Ich gedencke allerley.

Animus in diversa rapitur, aliam rem ex alia cogito.

Seine Gedancken an Tag geben.

Aperire, explicare, significare cogitationem, proferre in lucē inclusam cogitationem, eloqui mentis cogitata, aperire, quæ cogitanti de aliqua re in mentem veniunt.

Seine Gedancken auffschreiben.

Literis mandare, disponere, illustrare cogitationes suas,

Einen hindern oder abwenden von den Gedancken.

Obstare cogitationibus, à cogitatione avocare, avertere, abstrahere, traducere, abducere, traducere animum alicujus à cogitatione.

Die Gedancken fahren lossen/nicht mehr drauff gedencken.

Abstinere se à cogitationibus, dimittere, omittere, abjicere cogitationem, avertere cogitationes à miseriis, revocare se à cogitationibus.

Meine Gedancken sind vergebens.

Frustra cogitavi, incisa est mea deliberatio, labefactata, debilitata, convulsa.

Schwere Gedancken haben.

Versantur in animo meo multæ & graves cogitationes.

Es ist wol betracht/erwogen/ wol außgedacht.

Cogitata, considerata, meditata, præmeditata sunt diligenter, diu, multò antè, semper, rectè.

Bedachtsamlich/ Cogitatê, cogitatò, consideratò.

Unbedachtsam/ Inconsideratus, incogitans, præceps.

De Notitia.

Wissenschafft/ Scientia, notitia, notio, cognitio.

EPITH. Summa, perfecta, præstantissima, præstantior, eximia, excellens, singularis, incredibilis, admirabilis, divina scientia, usus & cognitio, Insignis & illustris usus rerum, mirabilis vis rationis.

Copia, magnitudo cognitionis, Infinita, certa, certissima, stabilis & immutabilis scientia, cognitio necessaria, quæstuosa scientia, nullius emolumenti scientia.

Leichte oder schwere Kunst.

Facilis, perfacilis, facilior, difficilis, multis difficultatibus obstructa, tecta, involuta, complicata notio, scientia, cognitio, facilimè scire, difficile est scire.

Einfältige/unnütze Kunst.

Inepta, garrula, ociosa, vulgaris, solivaga, jejuna, manca & inchoata scientia, cognitio, hæc ars nihil ad farinas.

Natürliche Wissenschafft.

Naturalis & insita in animis notitia, communis notio, imprimuntur, ingenerantur nobis notiones, habemus formatas, insitas, innatas notiones, prænotiones.

Der etwas weis.

Gnarus, certus, intelligens, peri-

peritiſſimus, nemo ſcientior, peritior, planè, valdè peritus, inprimis peritus, penitus, ſatis, mediocriter, optimè, benè, rectè, pulchrè noſſe, narus.

Wiſſentlich / Scienter, peritè, perſcienter, ſatis peritè, de induſtria facere.

Wiſſen.

Scire, eſſe ſcientem, vel peritum rei, non eſſe neſcium, non neſcire, non ignorare, meminiſſe memoriâ, callere, Habere certum vel exploratum aliquid de re, Habere aliquid explorati, habere omnia explorata.

Er weis es / er kan es.

Ineſt alicui vel in aliquo ſcientia, cognitio, notitia. Habet ſcientiam, notitiam, notionem, cognitionem, uſum rei, tenet, obtinet ſcientiam, præditus, ornatus eſt ſcientia, compos eſt ſcientiæ, utitur ſcientiâ & notitiâ, ſcientiâ hoc comprehenſum tenet, callet rem, minimè ignorat, habet cognitum hoc compertum, perceptum, notũ, obſcurũ ipſi non eſt, non ipſum clam eſt, nihil ipſum fallit, res conſtat & de re ipſi conſtat, exploratum eſt ipſi.

Gewiß wiſſen.

Probè tenere, optimè ſcire, pro explorato habere, exploratum habere, in manibus hoc jactatum excuſſum eſt, certum eſt, liquet, conſtat, manifeſtum eſt, De quibus ambigo, ſcio tibi jam dudum quæſita, cogitata & tractata eſſe, Perfectam, abſolutam, ſingularem eximiam hujus rei ſcientiam poſſidet, penitus artem hanc cognovit, callet ejus artis ſcientiã, penitus perſpecta cognitaq; res, ſatis firmè concepta animo & comprehenſa.

Ich weis es nicht gewiß / Non ſatis mihi liquet, parum mihi liquet, parum conſtat, minùs compertum, minùs exploratum habet, obſcurius aliquanto mihi eſt, vix comperi, leviter agnoſco.

Ich weis es.

Ipſe ſcio, teſtis ipſe mihi ſum, teſte me ipſo uti poſſum, teſtem habeo ſcientiam meam, teſte licet uti conſcientiâ meâ, conſcius ipſe mihi ſum.

Du ſolt wiſſen.

Sic habeto, ſic habeas, pro certo habeas, planè credas, tibi perſuadeas, prorſus animum inducas, prorſum in animum inducas, cum animo tuo conſtituas, pro certo habeas, pro explorato, pro comperto, oraculi loco habeas, fixum ſit in animo tuo.

Ich weis es daher.

Mihi ex poëtices ſtudio aliqua ejus rei cognitio eſt.

Einen vermahnen etwas zu lernen.

Excitare aliquem ad cognitionem, cupiditatem dare, incendere cupiditatem cognitionis, appetitiones movere cogni-

tionis, convertere aliquos ad cognitionem.

Einen vnterweisen/lehren.

Patefacere aditum alicui ad cognitionem, dare scientiam & intelligentiam, tradere cognitionem, docere aliquem, augere aliquem scientiâ, collocare aliquem in cognitione & scientiâ, notitiã rei alicujus aperire.

Lernen.

Assumere scientiam, asciscere cognitionem, comprehendere scientiâ & cognitione, amplecti cognitionem, complecti, assequi scientiam, cognitionem, pervenire ad cognitionem, notitiam, collocare se in cognitione & scientia, capere intelligentiam, notitionẽ, cognitionem, operam dare peritissimis, summâ curâ cognoscere, addiscere aliquid incognitum, deduci ad cognitionem & usum rerum, conferre ingeniũ ad scientiam, transferre se totum ad cognitionem, Animus vel vita vel studium ejus versatur in cognitione rerum.

Lust haben zu wissen.

Capi scientiâ & cognitione, delectari cognitione, gaudere scientiâ, duci cognitione rerum, lætitiam & voluptatem maximam percipere ex rerum cognitione.

Jeder hat Lust etwas zu lernen.

Amor cognitionis & scientiæ innatus, naturâ insitus est, quisque expetit cognitionem, capi scientiâ & cognitione, cupiditas scientiæ & cognitionis ingenerata, innata est, ducitur unusquisque ad cognitionis & scientiæ cupiditatem.

Man kan wissen.

Fiunt notiones, notitiæ, rerũ efficitur scientiâ, cognoscimus nova, agnoscimus vetera.

Man sols wissen.

Res digna, dignissima cognitione, opus est, interest scire, oportet eloquentem tinctum esse aliquà cognitione artium.

Jch wolte gerne wissen.

Aveo, gestio hoc scire, nolo, non curo hæc scire, Hæc omnia minima & maxima cognoscere cupio, cupidissimus sum hujus rei cognoscendæ, incensus sum cupiditate huj⁹ rei cognoscendæ.

Wissen wie man ein Ding machen sol.

Afferre scientiam & cognitionem ad rem, conferre usum & scientiam.

Was man weis/ kan man einem nicht nehmen.

Non potest evelli ex animis scientia, non potest tolli, deleri.

Jch weis nicht ob es einem andern zugelassen würde.

Nescio vel non scio an nulli concedatur, *pro quo vulgus dicit ulli.*

Jch wil dir zu wissen thun.

Faciam te certiorem, faciam te certiorem statim, celeriter, non sero, faciam ut scias, dabo

operam ut ſcias, faciam ut tibi omnia nota ſint, volo hæc tibi notiora eſſe, hoc volui te habere cognitum, faciam ut ne quid ignores, nolo te ignorare, non te cælabo ſermonem, hoc quidquid eſt, te ſcire volo, hoc ego te noſſe volo, volui à me illud tibi declarari.

Zu wiſſen bekommen.

Fieri peritior, certior, animadvetere à ſciente.

Vnwiſſenheit.

Inſcitia, ignorantia, ignoratio, imperitia.

EPITH. Summa, litigioſa, miſerabilis ignoratio, inſcientia.

Vnwiſſender/ vnerfahrner.

Inſciens, neſcius, ignarus, ignorans, imprudens, indoctus, rudis, cæcus, Nemo omnium tam rudis, tam ignarus, tam expers conſilii, inſulſus, Error, temeritas, pravitas imperitorum, imperitiſſimus, maximè rudis, maximè inſciens.

Er weis nichts.

Ignorantia, inſcitia, inſcientia ejus ſumma eſt, omnes inſcitiâ vincit, nemo ei inſcientiâ par, hunc omnia latent, nihil proſus novit, omnium rerum ignarus eſt, nihil omnino videt, deeſt ipſi ſcientia, deſidero in eo ſcientiam, hoc procul abeſt à ſcientia ipſius.

Nicht wiſſen.

Eſſe ignorationem in aliquo, verſari in magna ignorantia, occultum eſt imperitis, habere incognita pro cognitis, ignorare, neſcire, latet me, fugit, præterit me, omnino prorſus ignorare, turpiter ignorare, animi vitio non videre, neſcire. Non me latent tui doli, & non mihi latent, parum conſtat, multa nos fugiunt. Mihi clarum, perſpicuum, manifeſtum, apertum nõ eſt, perobſcurum apud me eſt, obſcuritatis habet plurimum, haud liquet, clam me eſt, inſciꝰ, neſcius ſum hujus rei, verſari in maximarum rerum ignoratione, verſatur inſcientia in vita, hoſpitem verſari in aliquâ urbe.

Vnwiſſentlich.

Inſcienter, inſcitè, imperitè, imprudenter, indoctè, imperitiſſimè.

Erkäntniß.

Cognitio, agnitio, recognitio, magna cognitio, magnus uſus, maximum experimentum.

Kennen.

Noſcere, noviſſe, noſcitare, noſſe, cognoſcere, cognoſcimus nova, agnoſcimus vetera.

Eigentlich kennen.

Internoſcere, dignoſcere, certò, propriè, perfectè cognoſcere, penitus introſpicere, ſatis noſcere.

Ich kenne jhn nicht.

Eum ego non noram, ego illum neſcio qui fuerat, Quaſi nõ novimus inter nos, vix te cognoſcerem, niſi vocem tuam noſſem, Vix agnoſci poteſt, adeò mutatus eſt.

Ich kenne jhn gar wol/ ich weis sein Hertz.

Pulcrè hominem novi, probè, præclarè, perfectè, planè, penitus eum novi, sensus ejus egregiè teneo, Habeo illum omnino cognitum. Neque ipse me, neq; status ejus ullâ ex parte latet, præterit, fugit, Optimè novi qui sit, quo animo, quo sensu, quo ingenio præditus. Teneo illius animum, calleo ipsius consilia, ipsius animi sensus mihi patent, penitus, perfectè, ex omni parte, usquequaque ejus sensus mihi patent.

Sich einem zu erkennen geben.

Indicabo tibi animũ meum, patefaciam, significabo, declarabo, aperiam, testificabor, re tibi probabo animum meum. Extabit anim⁹ meus, patebit, constabit, perspicuus erit tibi. Dabo tibi significationem, signa ostendam, argumenta præbebo animi mei. Certa argumenta patefacient tibi animũ meum, ex apertis minimeque obscuris vel dubiis argumentis, signis, indiciis, testimoniis, animum meum, voluntatẽ meam, meos sensus cognosces, prospicies, intelliges, conjicies.

Bekandt.

Notus, cognitus, præcognitus, notior, nemo magis notior. Valdè notus, cognitus, penitus perspectus, planeq; cognitus, satis, parûm cognitus.

De Opinione.

Wahn/Meynunge.

Opinio, opinatio, verisimilis sententia.

Geringer Wahn / Nonnulla, exigui temporis opinio, adumbrata, tacita, obscura, levis, incerta, imbecilla.

Hefftiger Wahn / Magna, major, tanta, quanta, summa, firma, firmata, stabilis, vehemens, inhærens, penitus infixa, præjudicata opinio.

Falscher Wahn.

Falsa, stulta, improba, mala, depravata, periculosa, perniciosa, odiosa, turpis, incommoda, præpostera, delira, absurda, ficta, superstitiosa opinio, levitas, pravitas opinionum.

Guter Wahn.

Honesta, utilis, jucunda, vera, verissima, probabilis, credibilis opinio.

Einerley Wahn / Æquabilitas opinionum.

Mancherley Wahn.

Varietas, dissensio, dissimilitudo opinionum, contrariæ opiniones.

Gemeiner alter Wahn.

Communis hominum opinio, popularis, publica, vetusta, antiquissima, inveterata, pervetus, diuturna, multi temporis.

Newe Meynung / Recens, nova, exigui temporis opinio.

Der einen Wahn hat / Opinator, opinosus opinans.

Es stehet auffm Wahn / Opinabile est, in opinione positum est.

Meynen / wehnen / dafür halten.

Opinari, exiſtimare, putare, deputare, reputare, ducere, arbitrari, autumare, cenſere, habere, reri, Habere, tenere opinionem, augurari, judicare, Ita opinio mea fert, ita mihi perſuaſi, Credo, verſor in opinione, ſum in opinione, ita opinio mea eſt, ea opinione trahor, ſequor opinionem, hæc opinio multorum animos pervaſit, quantum mihi videor, ut mihi videtur, conjicio, hoc ita creditur, fingere ſibi errorem opinionis, perſuadere ſibi.

Es iſt gangen / wie ichs gedacht.

Factum ex opinato, ex opinione, ſecundùm opinionem meam, ut auguratus ſum.

Er iſt in mancherley Meynungen.

Plenus eſt opinionibus; varias habet opiniones, pravis, impiis, fanaticis opinionibus imbutus eſt.

Seine Meynung / Wahn iſt nicht recht.

Ducitur falsâ opinione, infectus, inflatus, corruptus eſt opinionibus, falsò opinatur, ſecus exiſtimat, opinatur, ſentit, impeditur opinionibus.

Einem auff einen Wahn führen oder bringen.

Facere, efficere, gignere opinionem, Exiſtit, eſt hæc opinio ex hac re, ducere opinionem ex re, in opinionem adducere aliquem, dirigere aliquem ad opinionem, inſerere opiniones, imbuere opinionib⁹ animum, Affingere, admiſcere opinionem, impellere aliquem in opinionem, augere opinionem alicujus, opinionem, præbere opinionem afferre, tradere, opinionem confirmare, duplicare.

Auff eine Meynung oder Wahn kommen.

In aliquam opinionem venire, concipere opinionem, in opinionem prolabi, diſcedere, venire, pervenire, irrepere, incidere, Imbibere opinionem animo.

Eines Meynung errathen.

Penetrare ad opinionem alicujus, aſſequi opinionem, nota eſt mihi ejus opinio.

Ich bin der Meynung.

Non abhorreo ab opinione tua, non diſtat, diſcedit, diſcrepat, diſſentit mea opinio à tua, idem ſentimus, congruit ſententia mea cum tua opinione, nulla eſt diſſenſio inter nos opinionum, convenit inter nos, concordant noſtræ opiniones, non multum diſcrepat mea opinio à tua.

Ich bin nicht deiner Meynung.

Diſſentio à tuâ opinione, differimus opinionibus, diſcrepamus opinionum diſſenſione, non idem ſentimus, diversè, variè, aliter ſentimus, Non quod tibi, idem mihi placet, videtur, probatur.

Einer Meynung oder Wahn folgen.

Duci, adduci, rapi opinione, ſequi opinionem, parére opinioni, erroris opinione aliquid facere.

Es kömmet mit dem gemeinen Wahn vberein.

Reſpondet, convenit, ſervit opinioni, accommodatur hoc ad opinionem.

Dieſer Wahn nimpt die Leute ein.

Creſcit, inveteraſcit, inveteratat opinio, permanet hæc opinio.

Dieſer Wahn iſt gefallen.

Extincta eſt, exaruit, extabuit hæc opinio.

Mehr als man gemeynet hette.

Celerius, majus, gratius &c. eſt opinione, ſuperavit, vicit opinionem.

Vber mein Gedancken.

Præter ſpem evenit, nec opinatò, inſperatò, ex improviſo, præter vel contra opinionem factum eſt, lapſus ſum opinione, fefellit me opinio, lapſus ſum in opinione, non crediddiſſem, fefellit res opinionem, factũ aliter atq; arbitrabar, quàm opinabar, ſecus evenit ac putavi, aliter cecidit ac opinat⁹ ſum.

Sich gemeinen Wahn widerſetzen.

Repugnare opinionibus, obſiſtere opinioni, evellere, cõvellere, labefactare, extorquere, excutere opinionem exagitare opinionem, & ut ſtultam imminuere, mederi opinionibus, Refellere, confutare, minuere opinionem, diripere temeritatem opinionum.

Einem eine Meynung außreden.

Levare aliquem opinione, tollere opinionem, opinationẽ, delere opinionem.

Eine Meynung oder Wahn fallen laſſen.

Mutare, commutare, immutare opinionem, excutere, amittere, deponere, abjicere opinionem, aliam ſuſcipere opinionẽ.

Ich bleib bey meiner Meynung.

Obtineo meam opinionem, Mordicus teneo, non ſino revelli ex animo meã opinionem.

De Sententia.

Gewiſſe Meynung/ Beſchluß/ Sinn.

Sententia, ſenſus mens, animus, decretum.

Rechte/ gute Meynung.

Vera, veriſſima ſententia, veriſimilis, firmata, firma, gravis, gravior, graviſſima, bona, optima, ſapiens, vera ac ſapiens, regalis, præſtantiſſima, honorificentiſſima, ornatiſſima, ſalutaris, ſaluberrima ſententia.

Eine böſe/ falſche/ vnrichtige/ loſe Meynung.

Simplex, ſuperſtitioſa, enervata, muliebris, errans, vaga, ficta, incredibilis, abſurda, mollis ſententia.

Mancherley/ zwieſpeltige Meynung/ Diverſæ, diſtractæ, contrariæ,

riæ, pugnantes sententiæ, varietas sententiarum.

Ein alte Meynung/ Inveterata, pervetꝰ, diuturna, multi tẽporis antiquissima opinio, sententia.

Fürsetzlicher Weise / Judicio, consilio, consultò, constitutò.

Ich bin in der Meynung / ich halte dafür/ diß sind meine Gedancken.

Sum in hac sententiâ, hæc fovetur à me sententia, Hanc animo imbibi sententiam de hac re, Sic sentio de hac re, Mentis meę sensus hoc tempore hic est, sic statuo, mea sic est ratio, sic animum induco meum. Hanc concepi opinionem de hac re, sic judico, Hanc teneo, habeo sententiam. Versor in hac sententia, addictus, consecratus, destinatus sum huic sententiæ, sum in hac hæresi.

Es ist gemacht wie ichs gemeynet habe/ nach meiner Meynung.

Hoc factum vel scriptum est ex animi mei sententia, de sententia vel ex sententia mea vel in sententiam meam.

Ich hab beschlossen / ich hab mir vorgesetzt/ ich wil.

Fixum est consilium, deliberatum est mihi, Sic habeo statutum cum animo meo, sic habeo statutum & deliberatum in animo, Animo destinavi, statui, decrevi, constitui, constitutum est mihi, stat sentẽtia, in animo est, apud animum statui, certum est, habeo istuc obfirmatum, obfirmavi animum, statutum est mihi, fixum destinatumq; est in animo, consilium hoc cœpi, Hoc mihi proposui.

Ich achte dafür.

Sic æstimo, existimo, censeo, duco, statuo, judico, arbitror.

Nach meinem gutdüncken/ wie ichs darfür halte.

Meo quidẽ judicio, meâ quidem sententiâ. Ut ego quidem sententio, statuo, arbitror, existimo, autumo, suspicor, ut mea est sententia, opinio, Ut mihi suadet, ostendit ratio, nisi judicio fallor, nisi judicii sum expers, quantum quidem judicio assequi possum, Nihil judico, censeo laudabilius.

Ich kan noch nicht schliessen.

Anceps sum, in ancipiti cura versor, non dispicio, non dijudico, Consilium explicare non possum, animi pendeo, teneor implicatus, variè distrahor, pendet, fluctat animus, ancipiti curâ distrahor, Consilii ratio mihi nondum est explicata. Vide Ich zweiffel.

Einem auff seine Meynung bringen/ vberreden.

Ducere, adducere, traducere aliquem in suam sententiam, In sententiam suam deducere, pertrahere, trahere. Non facilè ejus mentem flectes, ægrè traducas, cum labore torqueas.

Ich billige deine Meynung.

Probo, comprobo, laudo tuã sententiã, faveo tuæ sententiæ, antepono tuam sententiam,

non

non dubito quin tua ſententia ſit verior.

Ich bin deiner Meynung/ ich halte es mit dir.

Conjunctum eſt meum conſilium cum tuo, Conſentiunt, concinunt ſententiæ noſtræ, nihil tua à mea ſententia diſcrepat, diſtat, diſſentit, Idem ſentimus, à judicio tuo mea ſententia nō abhorret, nihil inter nos diſſenſionis eſt, aut controverſiæ, convenit inter nos. Particeps ſum tuæ ſententiæ, faveo tuæ ſententię, revolvor ad tuam ſententiā, aſſentior tuæ ſententiæ, congruunt noſtri ſenſus, ſequor tuam ſententiam, adjungo tibi meam ſententiam, non aſpernor tuam ſententiam, ſcribo, aſſcribo ad judicium tuum meam ſententiam, Comes & ſocius ſum tuæ ſententiæ, adhæreſco tuæ ſententiæ.

Ich halte dieſe Meynung für recht/ ich gebe dieſer Meynung Beyfall.

Accedo, faveo huic ſententiæ, Aggrego, accommodo meā ſententiam ad hanc, aſſentior huic ſententiæ, Meum judiciū cum hac ſententia conjungo, ſubſcribo huic ſententiæ. Huic ſententiæ meum addo calculū

Ich bin nicht deiner Meynung/ ich halte es nicht mit dir/ ich verwerffe deine Meynung.

Diſſentio, abhorreo, diſcrepo à tua ſententia. Non idem ſenſus eſt, non idem judicium eſt mihi, diverſa ſentimus, diſcrepamus opinionum diſſenſione, ſecus judico, non idem, non eadem ſentio, aliter ſentio, diverſum ſtatuo, ſentio, diſſentimus, Diſcrepant ſententiæ noſtræ, Opinionum inter nos eſt diſſimilitudo.

Sie ſind nicht einerley Meynung.

Diſſident inter ſe, eorum ſententiæ non congruunt, diſtrahuntur in ſententias diſcrepantes, contrarias, varias, &c.

Ich behalte meine Meynung / Ich bleib auff meinem Sinn / beſtändig ſeyn.

Obtineo, retineo meam ſententiam, Maneo, permaneo, perſevero, conſto, perſto, conſiſto in ſententia, Nulla re deterreor à propoſito, In ſententia quam præ me fero, perſevero, Permaneo in priſtina ſententia, in propoſito ſuſceptorū conſilio perſiſto, non poſſum deduci ab hac ſententia, firmiſſimè conſto in hac ſententia, teneo inſtitutum, permaneo ſtabilis.

Seinem Kopff folgen.

Obſequi animo, obtemperare ſibi, audire ſe, ſuo uti conſilio, ſuis conſiliis uti, Voluntas ejus eſt obſtinatior.

Er iſt beſtändig/ er bleibt auff ſeiner Meynung.

Nullam in eo ſententiæ varietatem deprehendo, nullam in eo video conſilii mutationē, Optimè ſibi conſtat, non facilè à ſententia diſcedit, ægrè diſcedit

dit à ſententia, Is mihi viſus eſt, qui non facilè mutet ſententiã, ſuſceptam opinionem abjiciat, ſenſum deponat, de ſtatu demigret, quem nulla res avellit, abducit à ſententia.

Er bleibt nicht auff einerley Meynung/er iſt vnbeſtändig.

Non conſtat ſibi, parùm ſibi conſtat, ſecum diſſentit, diſcrepat, pugnantia dicit, ſenſus ejus non eſt idem, ſententia non eſt eadem, Non ita flexibilem tuam voluntatem eſſe putaram, à ſeipſo diſſentit.

Ich laß mich auff kein ander Meynung bringen.

Quid eſt, quod in aliam partem me traducere debeat? Cur hanc abjiciam opinionem, deponam ſententiam, ab hac ſententia deſciſcam, diſcedam?

Anders Sinnes werden / ſeine Meynung fallen laſſen/vnbeſtändig.

Mutare ſententiam, conſiliũ, rationem, factum, aliquid, Mutare mentem, commutare conſilium, ſententiam, immutare voluntatem ſuam. Permutare ſententiam, minuere conſilium, abjicere conſilium aliquid faciendi, reſcindere rem, flectere animum, Conferre animum aliquò, deduci, dimoveri, depelli de ſua ſententia, de ſua ratione, deſiſtere ſententiâ, ab aliqua mente, à pertinacia, non manere in ſententia, ſententia & voluntas eſt mutata, ingenium mutatur, à ſententia deſiſtere, cedere, decedere de ſententia, recedere à ſententia, labare in ſententia, Tua ſententia non eſt eadem, non eſt fixa, infirma eſt, ſenſum deponere, aliam ſuſcipere opinionem, opinionem abjicere.

Einen von einer Meynung bringen/ eines Meynung vmbſtoſſen.

Deterrere de ſententia, depellere à ſententia, deducere aliquẽ de ſententia, refellere alicujus ſententiam, dejicere, dimovere, movere aliquem de ſententia, Non facilè ejus mentem flectas, ægrè traducas, cum labore torqueas.

Eines Meynung erklären / Explicare, interpretari alicuj⁹ ſententiam.

Seine Meynung heimlich halten/ Tegere, celare, occultare ſententiam.

Seine Meynung offenbaren / an Tag geben.

Exprimere, oſtendere ſenſum ſuum, exponere, explicare, proferre, aperire, declarare, ſignificare animi ſui ſenſum, judicium ſuum, ſententiam, Sententiam ſuam alicui exponere, declarare, explicare, denudare, ſignificare. Exponere ſuum judicium.

Die Meynung kömpt daher/ Naſcitur, oritur hæc ſententia hinc.

Nach einer Meynung fragen/ Sciſcitari ſententiam.

Ich weis seine Meynung wie er gesinnet ist.

Non ignarus vel expers sum ej⁹ sententiæ, Perspicio, cognosco sensum illius, Novi, teneo alicujus sententiam, intelligo quis sit tuus sensus in me.

Die Wort haben diese Meynung.

Hanc vim habent hæc herba, hoc volunt hæc verba, his verbis indicatur, &c.

Seine Meynung verthedigen.

Defendere, defensitate, tucri suam sententiam.

De Judicio.

Vrtel/ Spruch/ Entscheidung/ Meynuug/ Schätzung.

Judicium, æstimatio, existimatio.

Ein fein Judicium.

Judicium magnum, maximũ, præclarum, singulare, admirabile, consideratum, prudens, sincerum, sapiens, verũ, Rectus confirmatusq; sensus, æquabilitas, constantia, firmitas, stabilitas, præstantia, excellentia, vis, subtilitas judicii.

Ein frey Judicium.

Liberum, integrum, voluntarium, clarum, notissimum judicium.

Ein scharff Judicium.

Acre, peracre, subtile, subtilissimum, exquisitum, limatulum, politulum judicium.

Ein böse Judicium.

Judicium pravum, minùs firmum, nondum confirmatum, judicium vulgi, multitudinis & imperitorum, fallax.

Vnterschiedliche Judicia.

Diversæ, distractæ sententiæ, varia judicia, cõtraria, pugnantia judicia.

Geschätzt/ Æstimatus, existimatus.

Einer der wol vrtheilet.

Plenus rationis & consilii, valet, pollet judicio, optimè judicio utitur, excellit facultate judicandi, optimus, acer, diligens æstimator, Cicero bonus inprimis æstimator eloquentiæ, acerrimus in rebus judicandis.

Einer der viel von einem Dinge hält.

Æquus, benignus, benignissimus æstimator alienorum beneficiorum.

Der da vbel vrtheilet.

Iniquus alienæ industriæ æstimator, injustus æstimator.

Achten/ abnehmen/ erwegen/ schätzen/ vrtheilen.

Existimare, censere, ducere, accipere, interpretari, numerare, annumerare, aliquid in loco maledicti vel contumeliæ ponere, loco beneficii numerare, in hostium numero ducere, ponere, reponere, referre, ducere in numero eorum, collocare, congregare in numerũ eorum, deputare, ponere in lucro. Reputare, expendere, examinare aliquid trutinâ, ponderare, metiri aliquid regulâ, Vita non ex oratione, sed ex moribus spe-

ctanda,

standa, quantum ex una collocutione existimandi potestas fuit, Artifices diversi non uno eodemq; modo eandem rem considerant, Vulgus ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat, Probare, comprobare, ponderare aliquid eventis, Adhibere, interponere judicium de re.

Recht wol vrtheilen/ schätzen/ betrachten/schliessen.

Rectè judicare, sentire, statuere, probè beneq; judicare, optimè judicare, diligenter, exploratè judicare, sapienter statuere, constituere verè, ex veritate, sine errore & dubitatione statuere, æqui9 judicare, optimè judicio uti, judicio valere, perstare, excellere, facultatem habere optimè judicandi, Si rationes putandæ & ad calculũ revocandæ sunt. **Vnrecht vrtheilen.**

Fallacissimo sensu, odio, amore, aliter, aliud quàm par est judicare, statuere, constituere, levius judicare, &c.

Groß achten/hoch halten/hoch schätzen.

Magnifacere, pluris facere, in magnâ laude ponere, carè, magni, magno æstimare, in summis bonis ponere, æstimari pecunia vix potest, magnificè de Platone sentit, plurimi æstimare, carè, largè, liberaliter æstimare.

Nicht viel darvon halten / gering/ vnwerth halten.

Minoris minimi æstimare, vel facere tenuissimè, nihil vel nihilo æstimare, Vide **verachten.**

Frey Künste werden nicht hoch gehalten / vnwerth geachtet/ sind geringschätzig.

Bonæ artes non ut debebant, honestę sunt, Non, quanti debebant, æstimantur, Non, quo debebant, quo æquum esset, loco sunt, Non quem debebant, locũ obtinent, non admodum in honore sunt, Dignitatis, existimationis, honoris nõ habent satis, exigui precij sunt, parvi sunt, haud magni reputantur artes, bonis artibus honor non est, locus non est, honor non tribuitur, bonæ artes honore vacant, dignitate carent, non coluntur, jacent, minimè vigent.

Eines Meynung vñ Judiciũ **fragẽ.**

Deferre ad aliquem judicium, præficere aliquem æstimandæ rei, subire alicujus judicium.

Etwas recht sprechen.

Comprobare, probare, approbare, confirmare aliquid judicio suo.

Leichtlich vrtheilen/ Levi conjecturâ pendere.

Heimlich vrtheilen/ Tacito sensu judicare, secreta æstimatione pensare.

De Prudentia.

Verstand/ Weißheit/ Witz/ Klugheit/ Vorsichtigkeit.

Prudentia, solertia, ratio, intelligentia, sapientia, providentia, Mens sagax, ingeniũ acre, acies ingenij, industria, consilij & ingenij incredibilis magnitudo, multarũ rerũ usus, insignis & illustris rerum usus.

Grosse

Grosse Klugheit.

Sapientia, prudentia magna, summa, præstans, præstantissima, eximia, excellens, singularis, mira, admirabilis, incredibilis, divina, erudita, perfecta, diligens, solers providentia, Prudentia in maximis muneribus publicis obeundis spectata.

Weißlich/klůglich/fůrsichtig.

Sapienter, prudenter, providè, intelligenter, persapienter, providentissimè, prudẽtissimè.

Klug / weise / witzig / scharffsinnig/ fůrsichtig/ sinnreich/ bescheiden / bedåchtig.

Prudens, prudentiâ, usu & exercitatione prædit⁹, sapiens, acerrimus in rebus judicandis, summâ prudentiâ, altâ mente præditus, prudens ad consilia, ad cogitandũ, in consiliis dandis fortis & prudens, antecedens prudentiâ, cordat⁹, cautus, providus, consideratus, consultus, illustri ingenio, acutus & multum providens, prospiciens in posterum, perspicax, peritus, multarum rerum usum habens, homo plurimo rerum usu, planè sapiens, plenus consilii, præstans, munitus sapientiâ, magni, multi consilii, abundans consilio, divinâ mente præditus, à diuturno assiduoq; rerum usu peritus.

Weise/ fůrsichtig / klug seyn.

Sapere, posse aliquid consilio sapientiaq;, excellere consilio, abundare consilio, valere animo, præstare, excellere, anteire, antecedere sapientiâ, vincere alios prudentiâ, multum providere, prospicere, vehementer providere, optimè providere, longè antè, multò antè prospicere, in posterum præsentire, prospicere, divinitus providere, habere oculos suos, non foris utendos accipere, habere oculos acutos & acres, non egere consilio, non deseri à mente, nusquam incurrere, non posse decipi, nihil offendere, Est in ipso prudentia summa in dando consilio, superest ipsi prudentia, mens ipsi integra est, nunquam incautus est futuri, propter acumen ingenii, occultissima prospicere, Prudentis est præterita tenere, futura prospicere, in rebus omnibus quid optimum factu sit, videre, & alia ex aliis colligere.

Weise Leute sehen/ was zukůnfftig ist.

Sapientiâ præditi longè in posterum prospiciunt, consulunt in longitudinem, res futuras, ut præsentes intuentur, tanquã oculis cernunt, percipiunt animo futura, conjecturâ futuras res assequuntur, ea, quæ impendent, tanquam ex aliquâ specula prospiciunt, Sapientibus eventa rerum patent, ante oculos futura sunt.

Alte Leute sind verståndig.

Senum consilia plerunq; talia sunt, quæ à ratione non discedunt,

ſcedunt, recedunt, procul abſunt, quæ cũ ratione cõgruunt, quæ ratio confirmat, à quibus ratio non diſſentit.

Es ſtehet einem Weiſen wol an/ der iſt recht weiſe.

Eſt ſapientia, eſt ſapientiæ, eſt ſapientis, eſt cõſilij, eſt rationis, convenit ſapienti, proprium ſapientis eſt, decet ſapientem, ad ſapientiam pertinet cedere tempori, Verè ſapiens eſt, hunc verè ſapientem dicas, ſi quis hunc ſapientem appellet, non errabit, qui neceſſitati paret.

Für klug gehalten werden.

Videri, putari, exiſtimari, judicari, haberi, nominari, vocari, appellari ſapiens, Multi cum ſapientes non eſſent, ſummæ tamen ſapientiæ nomen, poſteris temporibꝰ tulerunt, nacti, conſecuti, adepti ſunt nomen ſapientiæ, crediti ſunt pòſſidere ſummam ſapientiam.

Klug werden / Weißheit vberkommen.

Venire, pervenire ad ſapientiam, aſſequi, conſequi, adipiſci ſapientiam, Prudentia bonâ ex parte literarum ſtudio comparatur, inſigniter augetur & confirmatur. Prudentia tandem ad eum pervenit.

Ein Ding weißlich anſtellen vnd verrichten.

Uti prudentiâ, adhibere prudentiam in rebus adminiſtrandis, judicare, decernere, moderari, gubernare aliquid cum prudentia, ſapienter facere, egregiè ſibi conſulere, rectam inire viam, omnium optimè ſuis rationibus conſulere & proſpicere. **Klug für der Zeit.**

Ante tempus, ante pilos ſapit, præcoci ingenio eſt.

Menſchliche Klugheit wird offt betrogen.

Ab humana prudentia ductus, ducem ſecutus humanam prudentiam, ſæpe labitur, offendit, errat, humanæ prudentiæ ductu ſæpe labimur, in errores inducimur.

Mit Schaden klug werden.

Stultus accepto damno ſapit, piſcator ictus ſapit, factum ſtultus agnoſcit, malo accepto ſtultus ſapit.

Naſenweiſe / Klügling / Naſutulus, ſciolus, dicaculus.

Vberley Klugheit / Callida ſapientia, ſimulatio ſapientiæ, oſcitans, dormitans, perverſa ſapientia.

De Calliditate.

Liſtigkeit/Spitzfindigkeit/Argliſtigkeit/Verſchlagenheit.

Aſtus, aſtutia, calliditas, argutiæ, verſutia, vafricies, ars ſimulandi, fraus artificio tecta, fucus, Nimia, veteratoria calliditas.

Liſtig/ſpitzfindig/ argliſtig/verſchlagen.

Aſtutus, vulpina, veteratoriâ calliditate præditus, vafro admodum & verſuto ingenio, captioſus, verſutus, callidus, mul-

tiplex, magnus veterator, argutulus nimis callidus, versipellis, callidissimus, vaferrimus versutissimus. Vafricie, calliditate, astutiis, astu omnes vincit. Parem non habet vafricie, calliditate, versutia, astutijs, valet calliditate, superat alios calliditate, versutior quàm rota figularis, niger, subdolus, omnia persequitur argutijs, versat mentem ad malitiam & fraudem, Vulpio.

Listiglich/ Callidè, sagaciter, acutè, argutè, astutè, versutè, vafrè, veteratoriè, obscurè, sagacissimè.

Heimlich/verschlagen/ Tectus, obscurus, tenebrio, nemo tectior, consideratior, est moribus ab aperta simplicitate alienis.

De Stultitia.

Thorheit / Vnvorsichtigkeit / Vnbesunnenheit / Narrheit / Narrenwerck.

Insipientia, imprudentia inconsiderantia, stultitia, temeritas, stupiditas, stupor, fatuitas, insulsitas, ineptia, mens effrenata, præceps, titubans, ratio inconsulta, improvidæ, ignaræ mentes.

Epith. Summa, incredibilis, ridicula stultitia, anilesineptiæ.

Ein Narr/ Thor/ Püffel/ alber/ vnweiß/ vnbedacht/ tölpisch/ vnvorsichtig.

Stultus, fatuus, morio, insipiens, desipiens, imprudens, improvidus, inconsideratus, incautus, simplex, credulus, præceps, stolidus, stupidus, demens, amens, insulsus, planè fatuus, admodum excors, rudis, imperitus, hebes, rusticus, tardus, indocilis, plumbeus, lapis, stipes, caudex, asinus, genuinus asinus, stultissimus omnium, imbecilli judicij, bardus, expers prudentiæ, incogitans, minimi consilij, impotens animo, inops rationis, consilij, expers consilij, rationis, aversus à ratione, Obtuso, crasso, tardo, hebeti, infelici, rudi, agresti, stupido, sterili, monstroso ingenio: natus infelici ingenio, temeritatis inconsideratissimæ & dementissimæ plenus, propensus ad temeritatem, immoderati sensûs, præcipitis consilij, expers prudentiæ, remotus à sapientia.

Ein Hoffnarr/ Morio, qui aulicis est à voluptatibus.

Er ist ein Narr / er handelt närrisch.

Hebetiorem stolidioremque eum natura finxit, quam ut hæc pervidere possit. Desipit, vaticinatur, insanit. Vacat, caret mente, ratione, expers est animi, mentis. Est sine mente, cœco & inconsiderato impetu fertur. Plumbeum habet ingenium, utitur inconsiderantiâ & temeritate in rebus agendis, temeritati paret. In agendo præceps, insipiens, stultus est. Caret, eget prudentiâ, prudentia ipsi deest, abest. Abest à sapientia, prudentia. Hæret in stultitia, ducitur imprudentiâ.

Die

Die Jugend verstehet diß nicht/ ist ein wenig närrisch.

Juventus minus hæc despicit, videt, intelligit, à prudentia infirma est, procul abest, longè distat à prudentia, inopiâ judicij ferè laborat, expers est judicij, usu rerum & experientiâ, unde oritur prudentia, caret, vacua est, vacat. In juventute prudentia vix locum habet.

Unbedachtsam / unfürsichtig / närrisch.

Improvidè, præcipitanter, temerè, inconsideratè, properanter, sine ratione, tumultuanter, non prudenter, non satis prudenter, parùm prudenter, consilio puerili, imprudenter, inconsultè, incallidè, stultè, insulsè, inepte.

Närrisch werden.

Venire ad stultitiam, redire, abire ad ineptias, incidere in amentiam, depravari dementiâ.

Bethören/ zum Narren machen.

Infatuare, occœcare animum, injicere amentiam, reddere cæcum; magis infatuare stultum, opprimere animum.

Es rewet mich der Narrheit.

Pœnitet, piget me ineptiarum, stultitiæ.

Seiner Thorheit halber gestrafft werden.

Pœnam ferre, pendere stultitiæ, temeritatis.

De Insania.

Unsinnigkeit/Tollheit.

Insania, amentia, furor, delirium, error mentis, alienatio mentis, mania, deliramentum, vecordia, phrenesis, deliratio, rabies, vasania.

Epith. Mirus, incredibilis, inusitatus, effrenatus, præceps, ignitus furor, rabies; Furiosa temeritas.

Toll/ unsinnig / irre im Kopffe/ rasend/tobend/schwermisch.

Furens, furiosus, insanus, desipiens, delir⁹, delirans, vecors, vesanus, rabidus, rabiosus, excors, furibundus, furia, amens, demens, non sanæ mentis, non compos mentis, captus mente, præditus amentiâ, malè sanus, fanaticus, phreneticus, captus mente, motus mente, motæ mentis, ceritus, *pen. longa*, lymphatus, phreneticus; amens furore.

Von sinnen kommen/unsinnig werden.

A mente discedere, depotestate mentis exire, de mente deturbari, de mente dejici, à mēte deseri, in amentiā incidere, in insaniā incidere, ad insaniam redigi, ad furorem; dementiam redigi, à seipso discedere; mentem, rationem amittere, perdere, agi in rabiem, furore corripi, perdere mentem; prolabi in furorem, affici mentis errore ex aliqua re.

Irre im Kopff seyn/ unsinnig seyn/ schwermen/rasen/toll seyn.

Furere, delirare, insanire, ardere furore; flagrare amentiâ; desipere mente, sapere ne quicquam,

quam, esse, dementem, nõ compotem mentis esse, ferri præcipitem amentiâ, mentis suæ non esse, à sanitate alienum esse, loqui deliramenta, somniare vigilantem, sequi furias, agi diris malis, nomen suum ignorare, furiis agitari, rapi, torqueri, terreri, vexari, præcipitem ferri. Furor invasit eum, larvæ stimulant hominem, mala crux eum agitat, intemperiæ, larvæ eum stimulant, agitant, intemperiæ insaniæq; illum agitant.

Toll/vnsinnig machen.

De sanitate deturbare, sanitate spoliare, amentiam injicere, amentiâ occæcare, adigere, redigere ad insaniam, in furorem, Affici mentis errore ex dolore.

Einen Tollen wiederumb zu rechte bringen.

Ad sanitatem revocare, reducere, furorem comprimere, sedare.

Zu rechte wiederumb kommen / seinen Verstand vberkomen.

Redire ad sanitatem, convertere se ad sanitatem, recipere rectum animi sensum, rationem, mentem, Furorem deponere, bonam mentem revocare, furor consedit.

Vnsinniglich/toller weise.

Dementer, furenter, furiosè, rabidè, rabiosè.

De Dubitatione.

Zweiffel/vngewiß.

Dubitatio, incertum, hæsitatio, dubium, ambiguitas, titubatio, ambiguum, scrupulus, cura cogitandi anceps, spes rerum obscura, cæca expectatio, inopia consilij.

EPITH. Multa, magna, parva, parvula, tenuis, tenuissima dubitatio, titubatio, hæsitatio, scrupulus permolestus, odiosus, tenuis.

Einer der da zweiffelt.

Hæsitans, dubitans, hæsitator, titubans.

Zweiffelhafftig / streitig/ vngewiß.

Dubium, ambiguum, anceps, incertum, suspensum, nihil incertius, valdè dubium, obscurum. Controversum, suspensum permanet, Relinquitur incertum, non firmum est. In discrimine est, in ambiguo est, in casu, in contentione positum est, dubitari potest, in dubio est. Varia est belli fortuna, in controversia est positum, est in ancipiti rerum statu.

Die Sache ist vngewiß/ zweiffelhafftig.

Est cur dubitetur, dubitationem res habet, in dubio versatur, in dubio positum est, non liquet, apertum non est, dilucidè non patet, potest ambigi de hac re, certò divinare, cõjicere, augurare, affirmare non licet, in dubium venit, potest in utramq; partem judicari, habet scrupulum hæc res, est dubitatio vel scrupulus in hac re, resi-

det, inſidet huic rei ſcrupulus. Hæc meum animum dubium incertumq; habent, Res omnis ſita eſt in incerto. Res habet hæſitationem. In quæſtione verſatur, habet aliquid quæſtionis, malè ominor de meis votis.

Ich zweiffele / ich bin vngewiß bey mir.

Dubito, addubito, ſubdubito, diffido, hæſito. Hæreo, titubo, ambigo, valde hæreo, diu multumq; dubito. Pendeo animi & pendeo animo, in dubio eſt animus, incertus ſum, ſtimulat me hic ſcrupulus, æſtuo dubitatione, erro ambiguitate, venio in dubium de tua fide, & tua fides venit mihi in dubium, ſuſpenſas habeo vivendi rationes, hæc animum meum dubium incertumq; habent. Hæc res me habet ſollicitum, ſuſpenſus ſum expectatione, haud ſcio an non verum illud ſit, neſcio quid melius ſit, totaq; res in æquilibrio pendet, quid ſtatuā neſcio cùm videam paria rationũ momenta, obſcurâ ſpe & cæca expectatione nuto, titubo, hæſito, Non explico quid optimi factu ſit, expecto ſuſpenſo animo, verſo me in utramque partem, mihimet ipſi non credo, permulta mihi occurrunt in utramq; partem, non facile poſſum exiſtimare, quid agendum, non liquet mihi de hac re, in incerto habeo, ancipiti cura diſtrahor, jactor, verſor, incertus animi ſum, pendet animus, fluctuat, jactatur, incertus eſt, Exitum cogitationis in hac re invenire non poſſum, in utramq; partē multa ſuccurrunt, minimè expedita, explicata, explorata, certa, eſt mihi in hac re deliberatio, Verſor in dubitatione, tenet me dubitatio, teneor implicatus, in ancipiti cura verſor, nihil habeo explorati, mihi non eſt explicata conſilij capiendi ratio.

Einen zweiffelhafftig machen.

Adducere aliquem in dubitationem, injicere alicui ſcrupulum, dubitationem, ſuſpenſum aliquem tenere, detinere, in dubium aliquem vocare, afferre alicui dubitationem, hoc facit animum meum dubium, dubitationem dare, dubitationem relinquere, revocare in dubiũ, frigidam ſuffundere.

Ein Ding zweiffelhafftig / vngewiß machen.

Vocare, revocare aliquid in dubium, incertum facere, rem dubiam reddere, dubium incertumque reddere, relinquere aliquid incertum, vocare rem in medium.

Einem den Zweiffel entnehmen.

Expedire dubia, illuſtrare dubia, evellere ſcrupulum, nullam relinquere dubitationem, exponere dubia. Confirmare dubitantem, dubitationem tollere, dubitationem eximere.

Ich zweiffel nicht.

Nihil dubito de hac re, de hoc mihi dubium non eſt, non dubi-

dubitanter, ſine dubitatione, credo, perſuaſum & fixum in animo eſt, pro certo habeo, nulla me dubitatio tenet, nihil dubitationis mihi relinquitur, hoc apud me ſitum eſt extra dubitationis aleam, nunquam contigit ut de hac re dubitarem, ambiguum mihi non eſt, nunquam venit mihi in mentem dubitare, ambigere, ſuſpicari, Nunquā ſuſpicatus ſum, Ambiguum, incertum, dubium mihi nunquā fuit, quin obtineres.

Ohne Zweiffel.

Haud dubiè, ſine dubio, procul dubio, dubio procul, ſine ulla dubitatione, abſq; dubio, citra controverſiam, verè, certè, &c.

Zweiffelhafftiglich.

Dubiò, dubitanter, titubanter, ambiguè, dubiè.

De Errore.

Jrthumb / Fehl / Verſehung.

Error, erratio, erratum, mendù, lapſus, lapſio, prolapſio, hallucinatio, macula erroris, Falſa, prava, perverſa, abſurda opinio, abſurda res.

Epith. Magnus, ſummus, mediocris, humanus, pernicioſus, communis, popularis, longè lateq; diffuſus error, lapſus. Multi varij errores, Tolerabile, fœdiſſimum erratum, error amabilis.

Jrrend / Errans, erraticus, mendoſus, erroris caligine, excæcatus, Error amabilis ipſi inſidet.

Er jrret / er iſt unrecht / er fehlet.

Errat, labitur, offendit, aberrat. Animus ejus errore labitur, capitur, implicatur, ducitur, fallitur, cæcatur. Verſatur in errore, Pendet ex errore, tenetur culpâ erroris, obſequitur errori, per errorem labitur, Vehementer, valde errat, turpiſſimè labitur, imperitè facit, deviat, deflectit à via, extra callem eſt, aberrat animo, fallitur opinione, appellit, offendit, impingit rationes ſuas ad ſcopulos, labitur imprudentiâ, labitur cupiditate aut pravitate, aut opinione officij, judicat ex opinione non ex veritate, aberrat conjecturâ, Exorbitat, errore afficitur, aberrat à ſcopo, per errorē labitur, nemini vitare offenſionem licet. Ovidius eodem offendit, i. e. in eadem re avius, à vera ratione temporum fertur.

Gar weit jrren.

Errare totâ viâ, toto cœlo, tota re.

Jch kan jrren.

Neque mihi cornea fibra eſt, nemini vitare offenſionem licet, errare humanum eſt. Errare non poſſe, nunquam cuiquam contigit, & majus eſt, quàm ut convenire in humanam fragilitatem queat. Peccandi neceſſitudinem nō poſſumus niſi cum homine exuere.

Jn Jrthumb fallen.

Incidere in errorem, errore implicari, imbui, rapi in errorem, In abſurdiſſimarum rerum laqueos

laqueos se induere, in errorum nodos se inducere.

Der Irrthumb kompt daher.

Error inde creatur, gignitur, nascitur, existit, consequitur, Causa erroris hæc est, in hac re error versatur, error hinc manat, hic est autor stultissimarum illarum opinionum,

Der Irrthumb breitet sich weit aus.

Magna fœcunditas erroris est, sæpe parva macula erroris integros libros contaminavit, error semper affingit aliquid, hęc perversa opinio per omnem Italiam pervagata & quasi proseminata est.

Einen in einen Irrthumb bringen.

Impellere, inducere, deferre aliquem in errorem, injicere, objicere, adjuvare errorem, afferre errorem animis, se & alios in errorem ducere, hoc tibi tam perspicaci homini tenebras offudit. Hæc res me fefellit, hæc conjectura, vel ratio me fefellit.

Einem Irrthumb folgen.

Sequi errorem, sequi aliorum vanitatem, eodem errore capi, in simili errore versari.

Einem den Irrthumb weisen.

Coarguere, convincere aliquem erroris, detegere fœdissima errata, disjicere falsarum opinionum temeritatem. Caliginem discutere.

Er jrret nicht weit.

Prudentius errat.

Einen aus den Irrthumb bringen.

Evellere, eripere, extorquere, extrahere alicui errorem, evertere, deducere aliquem ab errore. Levare, liberare aliquem errore, ab errato, falsas opiniones evellere, refellere & imminuere errorem, errore exolvere.

Seinen Irrthumb endern / fahren lassen.

Corrigere, deponere, tollere errorem, mendum tollere, amputare & circumcidere errorem. Sententiam mutare, errorem fugere, damnare errorem.

Ist mir anders recht / wenn ich nicht jrre.

Nisi fallor, nisi me fallit hoc, nisi me fallunt omnia, Sed erro fortassis.

De Admiratione.

Verwunderung.

Mirabilitas, admirabilitas, miratio, admiratio.

Epith. Magna, major, maxima, incredibilis, non parva admiratio, multæ admirationes.

Wunderbarlich / vnerhöret.

Mirabilis, mirus, mirificus, mirandus, admirabilis, admirandus, maximè mirabilis, permirus, incredibilis, inauditus, admiratione dignus.

Es ist sich drüber zu verwundern / es ist wunderbarlich.

Dignum videtur admiratione, permirum, admirandum,

inopinatum videtur, mirabile, mirum eſt, in admiratione eſt, fit cum admiratione, agitur cũ admirabilitate, habet admirationem hæc res, exiſtit admiratio in re, hoc permirum accidit, accidit aliquid mirandum.

Ich verwundere mich.

Admiror, miror, demiror, ſtupeo, obſtupeo, obſtupeſco, Afficior admiratione, ſtupeo admiratione. Magnopere, magis, maximè, vehementer, valdè miror, admiror, admodum miror, nimium eſt, quantum miror de illa re, mihi permirum, vel admirabile videtur, admiratione percutior, in hac re non credo mihi ipſi, ſtupens hoc intueor, admiratione percuſſus ſileo.

Machen daß ſich einer verwundert/ Einen in Verwunderung bringen.

Facere, efficere admirationẽ, mirationem, admirabilitatem, Movere, commovere admirationem. Excitare, afferre aliquid admirationis, hæc res in animis hominum admirationem peperit, ad admirationem traducere, Hæc res omnes gentes admiratione complevit.

Wunderlich/wunderbarlich.

Mirabiliter, mirabilè, mirum, mirè, mirificè, nimis admirabiliter, mirum in modum, mirandum in modum, admirabili quodam ſtudio.

De Obſervatione.

Auffmerckung.

Obſervatio, animadverſio, attentio, circumſpectio. Nota. Epith. Summa, diuturna, longinqua, conſtans atque diuturna obſervatio.

Vermerckt / Obſervatus, animadverſus, notatus.

Acht haben/ wahrnehmen / mercken/ auffmercken/ behalten.

Animadvertere, attendere, obſervare, notare, aucupari, ſpeculari aliquid non auribus, ſed multò magis animo, combibere, excipere animo, infigere aliquid in animo, non pati prætervolare, aliquid in animum demittere, advertere, adeſſe animo, defigere & intendere animum in aliqua re, audire animo attento, erigere mentem & attendere, attendere animum, apponere notam, altius inprimere in animum, locis pluribus notare, ſeparatim notare. Admodum, ſtudioſè, magnoperè, vehementer, acerrimè obſervare, attendere, diligenter animadvertere, obſervare, ex inopinato obſervare, ſcientiſſimè obſervare, animadvertere.

Durch Auffmerckung etwas lernen.

Diſcere agnoſcere, perſpicere, invenire, cognoſcere aliquid obſervatione, obſervatio ſcientiam affert, vel efficit, artem facit. Multa notantur, inveniuntur, conſtant, perſpiciuntur obſervatione.

De Cautione.

Fürsehung/ Vermeidung.

Cautio, cura, providentia. Epith. Multa, plurima, diligens cautio, infirma cautio.

Gescheids / klug / der sich wol fürsihet.

Cavens, cautus, catus, cautor, nemo cautior, percautus, satis cautus, nunquam incautus futuri, futurorum neq incautus est, neq; ignarus, providus est & futurorum, præscius, parùm cautus est.

Ich sehe mich wol für/ ich hüte mich.

Caveo, præcaveo, diligentissimè, caveo, maximè caveo, studiosè caveo, provideo, declino, vito, devito evito, adhibeo cautionem & diligentiam, adhibeo omnem diligentiam ad me conservandũ, provideo saluti meæ, duco rationem salutis meę, Servo me integrum quantum possum, vivo cautè, vito venientia infortunia, prospicio mihi & saluti meæ, provideo ne in discrimen incidam. Ista res mihi tota provisa & præcauta est, meo consilio provisum est, ne accidant.

Ich hüte mich für dir.

Caveo te, caveo abs te, caveo mihi abs te, vito te, tu mihi vitandus es, mihi à te cavendum est. Caveo improba sodalitia.

Fürsichtiglich.

Cautè, catè, satis cautè.

De Optione.

Wündschung / Wahl / verlangen.

Optio, optatio, optatum, Epith. misera, iniqua optio, tria optata, tres optationes.

Wündschens werth / das man wündschen möchte.

Optabilis, optandus, expetendus, maximè optandum, inprimis optabile, unum ex omnibus perquàm optandum, nihil optabilius.

Gewündscht.

Optatus, exoptatus, maximè optatus, nihil optatius. *Adv.* optabiliter, optatò, peroptatò, quàm optabiliter.

Wündschen/ begehren.

Optare, exoptare, præoptare, exoptare animo, maximè optare, expetere sibi omnibus votis felicitatem. Est mihi in optatis, nihil præclarius, ne votis quidem conceptis optari potest, Quicquid filius in parentũ votis optari solet, Facere vota, æstuare desiderio rei, cupidum esse, Studio, cupiditate ardere, nihil est mihi optatius, est mihi optatum maxime. Utinam præsens illum diem mihi optatissimum viderem. Utinam ne vera sint, quæ mihi in mentem veniunt. Deus avertat hoc. Complecti aliquid in votis.

Einem einen Wundsch erleuben / zulassen/ wündschen lassen.

Deferre alicui optionem, dare, facere, ferre alicui optionem, si quis mihi Deus potestatem

optionemque faciat, Si Deus optionem illi tulisset.

Seinen Wundsch erlangen.

Consequi, impetrare optatum, voti compotem fieri, Contigit mihi optatum, contigit quod optaverã, fortuna respondit optatis, Deus occurrit in optatis, eventus respondet optatis.

Nach meinem Wundsch.

Ex animi sententia, ad votũ, pro votis, ex sententia, felicissimè, optimè, favente & fortunante Deo, optabiliter, optatò, peroptatò.

Vber mein Wundsch.

Præter optatum accidit.

De Fictione.

Gedicht / außgesonnen.

Fictio, commentum, somniũ, confictio, figmentum.

Epith. Callidum, astutum, stultum commentum.

Erdichten / außsinnen.

Fingere, confingere, excogitare aliquid, comminisci, conglutinare, machinari aliquid corde, fabricari aliquid corde. Aspergere mendaciunculas, commodè aliquid fingere. Impudenter. nefariè fingere. Callidè excogitare, improbè, versutè invenire.

Es ist erdacht / außgesonnen.

Fictum, effictum, confictum, commentitium est, ementitium & falsum, non probabile, tralatitium, res nititur mendacio, concluditur in fabulum, versatur in inanitate, parum habet firmamenti & virium, apertè ficta, pueriliter ficta.

De Memoria.

Gedächtniß.

Memoria, memoriola, recordatio.

Epith. Ein gut / scharff Gedächtniß / Magna, acris, acrior, singularis, præstans, egregia, summa, melior, divina, innumerabilium rerum memoria.

Stetig Gedächtniß / diligens, assidua recordatio, memoria.

Frölich Gedächtniß / grata, jucunda, suavis, secura memoria.

Lang Gedächtniß / Vetus, altior, ultima pueritiæ memoria, longior, multorum annorum, diuturna memoria, diuturnitas memoriæ.

Ewig Gedächtniß / æterna, sempiterna, infinita, immortalis nunquam interitura, omnium seculorum memoria.

Trawrig Gedächtniß / Acerba, tristis memoria, vel recordatio.

Schwach Gedächtniß / Hebes, non satis explicata, labilis memoria.

Eingedenck / Memor, reminiscens, haud immemor, memoria tenens.

Gedenckwürdig / Memorabilis, commemorabilis, maximè memorabilis, multa memorabilia.

Ein Gedächtniß haben.

Est alicui memoria, est in aliquo memoria, memoria esse nõ potest

potest absq; phantasia, nemo est tam acri memoriâ.

Ein schwach Gedächtniß haben.

Vacillare memoriâ, memoriolâ, minui, deficere memoriâ, parum meminisse, memoria ab ipso, vel ex ipso ferè discedit.

Ich gedencke dran / ich habs im gedächtniß/ich weiß.

Memini, commemini, recordor. Comprehendo, complector, custodio memoriâ. Teneo, retineo memoriam hujus rei. Teneo, retineo memoriâ hanc rem, Manet mihi memoria hujus rei, manet hoc in memoria mea. Valet, viget memoria hujus rei. Rectè, probè, præclarè, optimè, diu, semper, firmè, perpetuo meminisse. Hærent mihi in memoria, hærent mihi in mente beneficia patriæ, memini memoriter, habeo in memoria & in animo, fero eum in oculis. Est inclusa medullis, insidet penitus in animo, hæret in visceribus meis hæc res, Memoria ejus nō discedit ex animo meo. Contineo hoc animo meo, Colo memoriam hujus rei.

Etwas im gedächtnißbehalten wollen / mercken / nicht vergessen.

Tradere, mandare aliquid memoriæ, conservare memoriam alicujus rei, infigere aliquid memoriæ, nunquam ex animis hominum est hæc delenda sententia, Illud stet in primis, nec excidat, memoriâ custodire, memoriâ consequi & retinere, devorare alicujus dicta, dicta sunt scripta in animo, semper aliquid intueri oculis & animo, memoriâ sepire, Perpetuo hæc animo meo fixa manebunt.

In frischem gedächtniß haben.

Recenti memoriâ tenere, memori mente & animo volvere, attentâ mente ponderare.

Wenn ichs recht behalten habe.

Nisi fallet me memoria, si rectè memini, nisi memoriolâ vacillo, Hic fecit hoc, ut mea memoria est.

Wieder dran gedencken.

Reminisci, recordari, diligenter, sæpe recordari, incidere in memoriam, vel recordationem rei, perpetuò mihi ob oculos versatur, primus in hac cogitatione ocurrit. Recordari flagitiorum, recordari exempla in aliqua re, Pertractare cogitatione & memoria, complecti aliquid cogitatione, repetere memoriâ præterita, habere recordationem rei suavissimè, meminisse præteritorum, respicere spatium præteritorum, memoriam temporis repetere, in mentem venire temporum & de temporibus, respicere memoriam temporis, ante oculos ponere tempora, memorem se præstare alicujus rei, retinere memoriam alicujus rei,

memo-

memoriâ vel memoriam repetere, nunquam mihi ex animo effluit, excidit, discedit.

Ich frewe mich wenn ich dran gedencke.

Gaudeo, lætor recordatione harum rerum, reliquit memoriam sui plenam honestissimæ voluptatis, Honestarum actionum recordatione & conscientiâ delector, habeo recordationem rei suavissimam.

Ich wil mein lebenlang dran gedencken.

Semper dum vivam ejus meminero, non prius illius meminisse desinam, quàm vivere, memoriam hujus rei æternam, sempiternam, perpetuam recolam, colam. Vitæ par vel æqualis erit recordatio meritorum tuorum, Qui mihi vitam dies, ille ipse tuorum officiorum memoriam terminabit, Finis mihi ac terminus & vitæ beneficiorũ tuorum idem erit, Beneficia tua commemorabo, recordabor, quàm diu mihi vivere contigerit,

Man gedenckt noch dran / man gedenckt sein jmmerdar / dessen Gedächtniß wäret ewig / es wird sein nicht vergessen.

Ejus memoriam summo cum honore omnes anni cõsequentes excipient, Ejus memoriam nulla unquam delebit oblivio, nunquam ex animis hominum hoc delebitur, memoriâ colere sempiternâ, nunquam interiturâ, immortali. Immortalitati hoc mandatum est, nulla oblivio obscurabit hæc, magni viri vigent memoriâ seculorũ, Non opprimetur tenebris vetustatis, non sepelietur oblivione.

Ich wil nicht mehr dran gedencken / ich wils vergessen.

Deponam memoriam hujus rei, vel rem è memoria, abjicere memoriam, perdere, delere memoriam oblivione, obruere oblivione rem, tegere aliquid oblivione, Contegere aliquid oblivione, de illo meminisse nolo, obliterare aliquid oblivione, obsolescit res oblivione, perpetuâ oblivione obruere, Delere ex animo extinguere memoriã è memoria evellere, memoriam expellere, memoriam alicujus abjicere, ex animo ejicere, evellere ex animo, ex mente memoriæ, omittere memoriam temporum.

Es kans kein Mensch gedencken / es ist vber Menschen gedencken.

Remota res à memoria nostra propter vetustatem, Hujus rei non extat memoria, Hoc post hominum memoriam contigit nemini. Hoc est antiquius hominum memoriâ, post homines natos nunquam hoc accidit. Nõ est in memoria hominum, Est extra memoriam hominum. Contigit hoc nostrâ memoria.

Ich erinnere mich dessen / es fället mir ein.

Venit

Venit, redit mihi res in memoriam. Hoc mihi in mentem venit. Venit mihi in mentem optare, venit mihi in mentem ejus rei. Repetere rem memoriâ, redintegratur memoria, Reminiscendo cognosco, redimus in memoriam mortuorum sepulchris legendis, præterita memoriâ repetere, pueritiæ memoriam recordari ultimam, mente respicere spacium præteriti temporis, regredi in memoriam alicujus rei, attingere aliquid cogitatione, incurrere in memoriam alicujus, in memoriam incidere, memoriam accipere, Memoriam habeo, nō discedit ex animo viri illius memoria, in memoriam redit ille. Subit in mentem, hoc ultrò se mihi offert, omnia occurrerunt, memini me legere, audire, &c.

Einen erinnern / zu gedencken Anleitung geben.

Dare, afferre recordationem rei. Excitare, refricare, replicare, renovare, redintegrare memoriam alicujus rei. Revocare animos ad memoriam, in memoriam reducere, in memoriā redigere. Suggerere, commonere, commonefacere, admonere, in memoriam revocare. Præterita dicta & facta refricare, refricare memoriam rei, obductā rei cicatricem, Commemorando aliquid renovare, commovet hæc res mihi memoriam. Cura revocat memoriam, inducere in memoriam, Subjicere, subvenire alicui, si memoria aliquem fugerit, excitare memoriam. Dare operā memoriæ alicujus.

Eines Dinges im Reden gedencken.

Injicere mentionem, commemorare in sermone, injicere sermonem, in omni sermone libentissimè facio, ut eum laudem, Mentionem facere alicujus rei, mentionem facere de aliqua re, in mentionem incidere, mentionem non intermittere.

Außwendig lernen.

Ediscere, mandare, commendare, infigere, committere memoriæ, comprehendere memoriâ & scientiâ, complecti ordinem verborum & sententiarū, memoriter ediscere.

Außwendig sagen.

Memoriter pronunciare, proferre, reddere, recitare, referre, dicere, E memoriæ thesauro seu penetralibus depromere, expromere ex memoria non scripta. Ostentare memoriam.

De Oblivione.

Vergessenheit.

Oblivio.

Voluntaria, perpetua, sempiterna oblivio.

Vergessentlich/vergessen.

Obliviosus, immemor, admodū obliviosus, Oblivionis campus, Er behält gar nichts/ Curione obliviosior.

Aus dem Sinne schlagen.

Obruere aliquid oblivione, avocare cogitationem ab aliqua re, aberrationem quærere, à malis, aberrare à malis.

Vergessen/entfallen/aus der acht lassen.

Oblivisci, venire in oblivionem, excidere ex animo, elabi, effluere totum, planè effluere, non omnino excidit mihi memoria, subitò oblivisci rei, Me cœpit oblivio hujus rei, excidit mihi memoria tui, hanc rem oblivione contrivi, delevi, dedi oblivioni, dediscere, excidere, discedere ex animo, memoria rei sublata est, deleta est, ex memoria elabi, memoriam hujus rei amisi, venit tibi in oblivionem. **Es ist vergessen.**

Res venit in oblivionem, jacet in oblivione, sepulta est oblivione, memoria hujus rei funditus sublata & deleta est, maximarum rerum memoria intercidit, non patiar eam rem oblivione obrui, adducta est hæc res diuturnitate in oblivionem. Res est evulsa ex animi memoria, obscuravit hæc oblivio. Obsolevit oblivione, effluxit totum.

Es ist nicht vergessen.

Nondum excidit mihi hoc; non omnino excidit, non discessit ex animo illius viri memoria, adhuc colitur ejus rei memoria.

Machen daß man etwas vergisset.

Adduco in oblivionem, augere oblivionem, obscurare oblivionem, ex memoria hominum evellere.

De Voluntate.

Wille.

Voluntas, animi sententia, arbitrium, propositum, studium, proclivitas.

Nicht wollen.

Recusatio, tergiversatio.

Grosser Wille/ Summa, magna, incredibilis, constans, propensa voluntas.

Stetiger Wille/ Obstinatior, obfirmatior voluntas.

Der Wille zum guten/Honesta, recta, rectissima, justa, præclara, liberalis, gravis, gravissima voluntas.

Der Wille zum bösen/ minùs justa, turpis, impudens, depravata, conscelerata, nefaria voluntas.

Heimlicher Wille/Occulta, obscura, abdita, retrusa voluntas.

Einerley gleicher Wille/Eadem, similis, consentiens voluntas.

Zweyerley/ unterschiedener Wille.

Diversæ, variæ voluntates, diversitas, dissimilitudo, varietas voluntatum, pugnantia & contraria studia.

Plötzlicher Wille/Repentina voluntas.

Willig/gerne/ Voluntarius, libens, lubens, perlubens, promtus, paratus, alacer.

Williglich/ freywillig/ Invitus, perinvit⁹, recusans, repugnans, tergiversans.

Williglich / freywilliglich / Voluntariè, voluntariò, lubenter, libenter, perlibenter, ſtudioſè, ſtudio, conſulto, ſpontè, ultrò.

Vngerne / Invitè, invitò, ingratis.

Wollen.

Velle, pervelle, libére, lubére, collibére, placere, Maximè, magnoperè, vehementer velle, pervelle, incumbere in aliquam voluntatem, ſuſcipere voluntatem, afferre voluntatem ad rem, Ego ſum in hac voluntate, hæc mea voluntas eſt, ſum hac voluntate, ſine recuſatione facere, inducere animum, Avere, non nolle, expetere, exoptare, volupe eſſe, placere, voluntas mea non abhorret, niſi tibi ſecus videtur, geſtire, paratum eſſe, voluntatem ſuſcipere, voluntatem habere.

Etwas wollen.

Voluntas dirigitur ad bonũ, vel contendit ad bonũ, bonum, expetere, exoptare; velle aliquid, Lubet ſcribere, geſtit animus ſcribere.

Noch wollen / bey ſeinem willen vnd Meynung bleiben.

Conſervare, retinere, defendere voluntatem, Perſtare, manere in voluntate, propoſito. Obfirmare ſe, obfirmare animum, nunquam me pœnituit voluntatis.

Nicht mehr wollen.

Mutare, immutare, commutare, abjicere voluntatem, de voluntate remittere aliquid.

Ich kan nicht wollen / ich kans nicht vbers Hertz bringen.

Imperare mihi tantum non poſſum, non poſſum hoc à me impetrare, adduci non poſſum, ipſe mihi perſuadere non poſſum, animum inducere non poſſum, animo hanc vim inferre non poſſum, nihil mihi difficilius, laborioſius, moleſtius.

Lieber wollen.

Malle, multis partibus potius malle, multò potius, paulo potius malle.

Nicht wollen / abſchlagen.

Nolle, recuſare, tergiverſari, abnuere, renuere, improbare, rejicere, Voluntas deficit, deeſt, abeſt mihi, defugere aliquid, ſubterfugere, reſpuere, recuſare, Voluntas mea abhorret ab hac re, abducere animum.

Wie du wilt / ich ſtelle es dir heim.

Arbitrium tuum ſit. Si voluntas tua acceſſerit, ſi commodo tuo fiat, niſi tibi ſecus videtur; ad arbitrium tuum, tuo arbitratu, ex voto tuo.

Ich thue was ich wil / was mir gefället.

Obſequor, pareo, obedio, obtempero, morem gero, ſatisfacio voluntati meæ; animo meo; Obſequor mihi ipſi, indulgeo mihi vel animo, temperare mihi non poſſum, arbitratu meo vivo; ad arbitrium meum, arbitratu meo, de arbitratu meo, ut volo, ut lubet,

pro

pro libitu meo ago, ex animi libidine, utcunque fert animus, utcunque visum est, ago. Ut lubet, ut libet, ut lubitum est animo meo, desiderio meo obsequor, obsecundo.

Ich thue was du wilt / was dir gefället.

Converto me totum, conformo me ad voluntatem, nutum, in sensum tuum, præstò sum ad nutum tuum, deditus sum voluntati tuæ. Rationem habeo tuæ voluntatis, omnia refero ad tuam voluntatem. Vivo ad arbitrium tuum, servio tuæ voluntati, ago omnia arbitrio tuo. Arbitrio, nutu tuo, ad voluntatem, nutum, arbitrium tuum, de voluntate, sententia tua, pro voluntate, ex voluntate tua hoc facio, rejicio hoc ad tuum arbitrium, ad arbitrium tuum hoc refero, revoco, mea voluntas nõ discrepat à tuo studio, servio tuis cupiditatibus.

Es gehet nach meinem Willen.

Ex voluntate, valdè ex voluntate, benè, feliciter, prosperè cecidit, Hoc accidit præter vel contra voluntatem.

Seinen Willen heimlich halten.

Tenere voluntatem suam occultam, Occulta, abdita, retrusa est ejus voluntas.

Seinen Willen offenbaren / zu erkennen geben.

Significare voluntatem suam, signum dare, testimonium, indicium, imaginem relinquere voluntatis, Ostendere, declarare, demonstrare, aperire, profiteri suam voluntatem. Apparet, patet, nota est ejus voluntas, cognosco, video, specto, perspicio ejus voluntatem.

Den Willen brechen / Moderari, fingere, flectere, detorquere voluntatem, resistere, obsistere voluntati.

Wider seinen Willen thun.

Extortum est invito, ingratis facere, vel invitum, per invitum, repugnantem, tergiversantem, nolentem volentem facere.

Den Willen für die That nehmen.

Voluntatem boni consulere, animus pro præmio accipiendus.

De Affectibus.

Affecten / Zuneigung.

Affectus, affectio, motus, motio, commotio, permotio, perturbatio, impetus, concitatio, contentio animi.

Hefftige Bewegung des Gemüths.

Gravis, magna perturbatio, Amplificatæ, vehementes, intimæ perturbationes, permotiones. Magnus, longè, acerrimus animi motus, inflammatus, calidus, ardentior, ferventior animus.

Gelinde Bewegung / Moderatæ perturbationes, mediocres motus, brevis perturbatio.

Gute/ löbliche Affecten/ Recta, optima, laudabilis affectio, constans, cõveniens animi affectio.

Böse/gottlose Affecten vnd Bewegungen/ inconstans, à se ipsa dissentiens, discrepans, distorta, prava, vitiosa affectio vel perturbatio, Lumine mentis carens, destituta affectio. Nimiæ, rationi non obtemperantes affectiones, Dissidentes, contrariæ commotiones, Turbida, inimica rationi, aversa à ratione, concitata, turbata, turbulenta affectio, perturbatio.

Geschwinde Bewegung.

Celeres, acuti, repentini, fluctuantes, varii animi motus, nõ firmi, non diuturni.

Ein stille vnbewegt Gemüthe.

Securitas, tranquillitas, quies, animi vel mentis, sedatio animi.

Ein stilles / vnbewegts Gemüth.

Quietus, placidus, tranquillus, liber, solutus, vacuus animus, purus & ab affectibus liber animus, Sedatus, delinitus, placatus, securus animus.

Stille/ruhiglich.

Sedatè, placatè, placidè, tranquillè, moderatè.

Bewegt/ der auffbracht worden ist.

Motus, commotus, permotus, perturbatus, concitatus, excitatus, instinctus, impulsus, inductus, inflammatus, incensus, ardens, flagrans magnâ animi perturbatione, vehementer, vehementissimè commotus, perturbatus. In fœdissimo & tenacissimo affectuũ cœno hærens, affixus, variè affectus est. Projecta, effrenataque in eo est cupiditas.

Der gute Affecten hat.

Benè, optimè animatus, accommodatissimè affectus.

Einen zu Affecten bewegen.

Vocare animos ad motum. Miscere, movere, concitare, impellere, incitare, excitare, gignere motus animorum perturbationes, permotiones, agitare, adhibere, inprimere, inurere, afferre motum, admovere stimulos, inflammare, deducere ad motus, Commovere, permovere, perturbare, incitare, concitare, invitare, instigare, Maximè, magnopere, vehementer, valde, admodum, mirabiliter, mirificè, incredibiliter afficere, movere, impellere, concutere audientium animos omni genere affectuum, afferre animo perturbationes, omni affectuum genere intimos audientium animos tentare.

Bewegt seyn/ von den Affecten getrieben werden.

Agitari animi motibus, tentari affectibus, turbari, jacere in perturbationibus, perturbatione commoveri, incidere in perturbationes, in perturbationibus versari, Est in perturbatione, Perturbatur, inflammatur animus, impulsus, commotus, exanima-

animatus est perturbatione, acrimoniam habet, Proclivis est ad perturbationes, incidit in perturbationes, pervenit ad affectionem.

Er ist nicht bewegt.

Vacuus, liber, solutus est à perturbatione, vacat motu, perturbatione, concitatione animi, sine perturbatione mentis hæc facit, placatus est, consistit tranquillo animo.

Den Affecten nachhengen / folgen.

Habenas laxare affectibus, indulgere affectibus, obsequi, parere, obedire, obtemperare, morem gerere, commotionibus animi, obstrictum teneri cupiditatibus, obtemperare, servire cupiditatibus, servum, administrum esse cupiditatis.

Aus Bewegung etwas thun.

Facere, efficere, suscipere aliquid commotione animi, æstu affectuum abripi.

Einem die Affecten lindern/die Bewegung außreden.

Facere, efficere delinitum, placatum reddere, placidum, multis condimentis mitigare animum alicujus, acrimoniam lenire, diluere, Doctrina de moribus tranquillat animum.

Die Affecten moderiren / im zaum halten.

Curationem adhibere ad motum, Revocare mentem à permotionibus, Regere, gubernare, cohibere, mitigare, sedare motum, permotionem, perturbationem, fugere perturbationes, repugnare perturbationibus, minuere, abluere, dejicere, removere, extirpare, extinguere, tollere perturbationes, frenos injicere cupiditatibus, reprimere, revocare se, affectibus jugum rationis imponere, affectus domare, subigere. Cohercere, cohibere affectus, appetitus exultantes regere, domitas habere libidines, tenere in potestate, habere in potestate animum, posse sibi temperare.

Die Affecten legen sich.

Motus, ardor animi consedit, defecit, mitigationibus lenita est commotio animi, Allata est sedatio ætate, vetustate, longinquitate temporis mitigantur, demitigantur motus animi, affectus adhibitâ ratione aut deponuntur aut certè mitigantur, non satis deferbuit incitatio animi.

De Cupiditate.

Die Begierde / Lust / Verlangen/ Zuneigung.

Cupiditas, desiderium, appetitus, appetitio, libido, studium propensio, proclivitas, aviditas, ardor, votum, sitis, igniculus desiderii.

Grosse Begierde/ groß Verlangen.

Magna, maxima, summa, immoderata, perpetua, nimia, acris, acerrima, fortissima, incitata, flagrantissima cupiditas, studium,

dium, desiderium, Multę, variæ, innumerabiles cupiditates, Incitatum, inflammatum, ardens studium, incredibile, admirabile desiderium, studium.

Unersätliche Begierde.

Inexhausta, infinita, insatiabilis; inexplebilis; incredibilis; furiosa, projecta libido, appetitio, cupiditas.

Schändliche Lust.

Turpis; manis, inconsiderata, cæca, levis, præceps; lubrica, inhonestissima, injusta, turpissima, impia libido, cupiditas.

Freundlich Verlangen/Amicissimum desiderium.

Trawrig Verlangen/Triste desiderium.

Lieblich Verlangen / Begierde/ Excellens, honesta, tolerabilis, laudabilis cupiditas.

Natürliche Begierde / Naturalis cupiditas. appetitio.

Begierig.

Cupidus, cupiens, appetens; Sitienter, rabidè appetens, avidus, propensus, percupid⁹, proclivis, incensus, vehementer, valdè cupidus, sitientissimus ejus rei, ardens, inflammatus, summè studiosus, avidior quàm satis est, nimis avidus.

Begierig/ geneigt zu einē Dinge.

Propensus, inclinatus ad aliquam rem, Laborans de aliqua re, vehementer ad aliqnam rem incumbens, studens alicui rei, magno studio aliquam rem sequens, noti sunt impetus ejus ad hanc rem.

Darnach man ein Verlangen hat/ was man begehret.

Res cupita, concupita; desiderata, expetita, appetita; Maximè; magnopere expetenda, desiderabilis, desideranda.

Begierlich/unersätlich.

Cupidè, avidè, studiosè, insaturabiliter; ardenter, ferventer.

Begehren/gelüsten/ein Verlangen haben/wollen.

Cupere; velle, pervelle; concupiscere, inhiare, appetere, affectare, expetere desiderare, avere, discupere, cupidum esse faciendi, incensum esse cupiditate; mirifico studio faciendi, cupidum esse alicujus rei; ferri ad aliquid toto pectore, appetitum habere; Maximè, magnopere; vehementer, præcipuè, summâ cupiditate, cupidè, avidè; suspenso animo; ardenter, inflammato animo, sitienter, mirabiliter expetere, desiderare; concupiscere, rabidè appetere; aviditate rapi; non mediocriter desiderare, cum molestia desiderare in cupiditatem, capere desiderium; infici cupiditatibus, in desiderio esse, habere cupiditatem, laborare ex desiderio; incendi studio, desiderio; ardere cupiditate, desiderio; flagrare desiderio; cupiditate; Trahi, duci; rapi desiderio rei; vel trahi ad cupiditatem rei, abjicere oculos cupiditatis ad rem, expetere omnibus votis,

votis, intemperantem esse in rei cupiditate, incitari animi impetu. Mirâ sum alacritate ad hanc rem, innata est mihi cupiditas, Viget in me cupiditas, Est, inest mihi cupiditas, cupiditas discendi animum meum occupavit, ita cupio, ut nihil unquã ardentius cupiverim.

Ich habe ein Verlangen nach dem Dinge.

Desiderio mihi est, vel in desiderio mihi est hæc res, Sum in desiderio hujus rei, avidissimè hoc expecto, diuturno desiderio flagro, iniquo animo fero absentiam tuam, admirabili desiderio teneor hujus rei, Feror ad hanc rem, & ejus perpetuâ quasi fame sitiq; teneor, Trahi, duci, rapi ad cupiditatem alicujus rei, Incidere in cupiditatem alicujus rei, Incessit me desiderium, cupiditas hujus rei, Cœpit me desiderium, desiderio rei æstuo, angor, inflammatus sum, efferor, ardeo desiderio rei, animus meus est in desiderio hujus rei, hæc res afficit me desiderio.

Ich begehre es nicht.

Non egeo, non indigeo tuâ admonitione, Tua admonitio minimè est mihi necessaria, locum apud me non habet, à me non requiritur, desideratur, expectatur, facilè illâ carere possum.

Meine Lust hat mich darzu bracht.

Cupiditate rei impulsus sum, cupiditas, appetitus me impulit ad hoc, Adductus, inductus cupiditate feci, cupiditate longiùs progressus sum, cupiditas me eò traxit, cupiditas me abripuit, Efferri cupiditate, labi, prolabi, cupiditate aliquid facere, efficere.

Einem ein Verlangen/Lust vñ Begierde machen.

Movere, excitare appetentiam, cupiditatem, desiderium commovere, Afferre alicui, injicere, dare cupiditatem, appetitionem, Concitare, incitare animum ad cupiditatem, incitare aliquem cupiditate, invitare, allicere appetitũ, Movere, commovere appetitionem, inflammare cupiditatem vel animos cupiditate, impellere aliquem in cupiditatẽ, Cupiditate incendere, Pulchritudo sapientiæ incedit mentem meam, admirabili sui desiderio.

Seiner Lust vnd Begierden folgen.

Parere libidini, obtemperare, indulgere, obedire, obsequi, servire cupiditetibus, ministrũ, servum, administrum esse cupiditatum, suffragari cupiditati, appetitui habenas laxare, frenos dare.

Seinen Lüsten vnd Begierden wiederstreben.

Obviam ire, resistere, obsistere cupiditatibus, Desiderium ponere, Tenere, cohibere, retardare, imminuere, debilitare, impedire,

pedire, continere, moderari cupiditates, appetitum exultantẽ regere, contrahere, ſedare, Modum conſtituere, imperare cupiditatibus, domitas habere libidines, reſtinguere, comprimere, amovere, abjicere, excludere cupiditatem, Eruditio cupiditatibus frenos injicere poteſt.

Die Luſt büſſen.

Satisfacere cupiditati, ſatiare, explere, finire cupiditatem, vel ſitim cupiditatum & libidinum.

Die Luſt iſt jhm vergangen.

Deferbuit cupiditas, multum remiſit de cupiditate, cupiditas illa imminuta & debilitata eſt, abjecit cupiditatem, averſus eſt ab ea cupiditate, Cupiditate illa jam caret, poſuit ſuum deſiderium.

De Æquitate animi.

Stiller ſanffter Muth.

Æquus animus, æquitas, moderatio, temperatio animi.

Stillen vnd ſanfften Muth haben / wol zu frieden ſeyn.

Contentum eſſe ſuâ fortunâ, Vacare cupiditate, expertum eſſe cupiditatum, remotum eſſe à cupiditate, non angi, neq; terreri animo, Æquo ſum animo, animus meus eſt omni curâ vacuus & liber, Animus meus ab omni cura abeſt, tranquillus eſt animi mei ſtatus, Animus meus tranquillè fruitur ſe ipſo, tranquillè ſatis ago, æquitatem animi mei vix credis, fruitur animus tranquillitate, animus meꝰ benè eſt, tranquillè eſt, commodè eſt, Quies eſt animo meo, pax & tranquillitas eſt animo meo, quicquid eſt æqui boniq; facio.

Es gehe wie es wolle / ich kans wol leiden / ich bin wol zu frieden.

Quicunq; erit eventus, æquiſſimo animo feram, Si aliter ceciderit humaniter feremus, æquo animo accipiemus, placatè & moderatè feremus, non angemur animo, æquiſſimo & moderato animo feremus, Quieto, æquo, moderato, placato animo feremus. Multa æquitate animi ſunt condienda, æquus animus eſt optimum ærumnæ condimentum.

De Delectatione.

Erlüſtigung / Luſt / Wolluſt / Ergetzligkeit.

Delectatio, voluptas, delectamentum, oblectatio, oblectamentum, amœnitas, ſuavitas, ſuavitudo, dulcedo, dulcitudo, deliciæ, illecebræ, blandimenta voluptatum.

Groſſe Luſt.

Magna, major, maxima delectatio, jucunditas, voluptas, Vehementer magna delectatio, multæ, plurimæ delectationes, voluptates, Multum, plus voluptatis, jucunditatis, varia genera, copia, abundantia voluptatum, permulta oblectamenta, ſumma amœnitas, ſuavitas & delectatio ſingularis, Res plena

& conferta voluptatis, jucunditatis, Eximia ſuavitas, mira delectatio, voluptas longê maxima.

Herꝛliche Luſt.

Glorioſa, optabilis, humana, exquiſita, inſatiabilis, ſtabilis, ſtans voluptas, Firma, ſempiterna jucunditas, delectatio.

Ehrliche/ löbliche/ ſtätige Luſt.

Libera, ingenua, divina, honeſtiſſima delectatio, voluptas naturæ conſentanea, ſolidiſſima, ſinceriſſima voluptas, nulla moleſtiæ permiſtione contaminata, Titillatio honeſtiſſimæ voluptatis.

Vberley Luſt.

Nimia voluptas, non mediocris, non parva.

Angenehme Luſt.

Voluptas deliniens animum, movens ſenſum, jucundus motus voluptatis, voluptas animi, corporis, ſenſuum, Dulcis, ſuavis, geſtiens, efferens ſe voluptas.

Gegenwertige/ vergangene/ plötzliche Luſt.

Præſens, præterita, veniens, conſequens, nova, ſubita, recens delectatio, voluptas.

Schändliche Wolluſt.

Molles, delicatæ, liquidæ voluptates, blandæ, illecebræ voluptatum, leviores voluptates, languidæ voluptates, voluptas capta ex turpidis, libidinoſa, improbiſſima, virtuti inimica, turpis, deteſtabilis, peſtifera voluptas, blanditiæ avocantium voluptatum, blandimenta voluptatum, voluptatum illecebræ, voluptas cum dedecore & turpitudine conjuncta, venenata & peſtifera ſuavitas voluptatum.

Ich habe eine Luſt/ ich erluſtige/ beluſtige mich an dem Dinge.

Delector, oblector, ſine ſatietate delector, ſatis commodè, belliſſimè oblector, hac re, Vehementer valdê, admodum, incredibiliter, mirandum in modum, mirum in modum, delector hac re. Cadit mihi hoc jucundum, accedit mihi delectatio ex hac re, afficior delectatione. moveor, commoveor, excitor dulcedine hujus rei, Eſt mihi hæc res jucunditati, habet delectationem hæc res, habeo delectationem in vel ex hac re, Eſt mihi in deliciis hæc res, nihil mihi accidit jucundius, percipio voluptatem ex hac re, capio delectationem, fruor, capior delectatione hujus rei, Paſco mentem meam hac re, Habeo rem hanc in deliciis, hoc eſt mihi voluptati, inſigniter hac re delector, Eſt mihi oblectationi, Theologia eſt mihi in amoribus & deliciis, incredibile eſt quantū delecter hac re, jucunditas mihi eſt ex hac re, Eſt oblectationi, oblectatione plena res, oblectamentum habere in re, libentiſſimè fruor hac re, mirê paſcor hac re, animus meus expletur voluptate ex hac re nunquam

non

non jucunda eſt mihi hæc res. Capio voluptatem, ſumo, accipio, percipio, habeo ex hac re, Eſt mihi in voluptate, Mira quędã in hac re ſuavitas & delectatio eſt, Oblectare ſe literis & in literis, Cordi mihi ſunt literæ, peto delectationem ex hac re, carpere voluptatem ex re.

Luſtig/guter Dinge ſeyn.

Perfrui, affici voluptate, ſenſus titillãtur voluptate, frui voluptatibus, completur animus voluptate, delectatione frui, oblectamentis ſe recreare, dulcedine perfundi, veſci, abundare, affluere, perfundi voluptatibus.

Dieſes Ding macht mich luſtig/beluſtiget mich.

Delectat, oblectat, juvat me hæc res, afficit, movet ſenſum dulcedine, habet delectationẽ, demulcet animum, ſuavitate animũ perfundit, inſatiabili delectatione animum devincit, ad jucunditatem conducit, illecebris hæc res animum delinit, blanditur ſenſibus, affert delectationẽ, amœnitatem ſuppeditat, voluptatem dat, voluptate afficit, perfundit animum, ſine ſatietate delectat, Oblectat ſenſus, retinet animos in legendo, ſuis illecebris trahit, facit aliquid voluptatis, habet delectationẽ, aliquid delectationis, habet oblectamenta, Creat voluptates.

Einen luſtig machen / einem eine Luſt zurichten.

Voluptatem alicui impertire, complere animũ alicujus voluptate, Participem facere aliquẽ voluptatis, aliquem perfundere, afficere voluptate, ſuavitate, delectare aliquẽ cõmemoratione rei. Creare alicui voluptatem, Servire alicujus oculis, delicias alicui facere, animum ducere.

Ein Ding lieblich/ luſtig/angenem machen/ Luſt außſinnen.

Reddere, præſtare aliquid jucundum, Conficere, architectari, invenire delectationem, condire, conſpergere rem ſuavitate, Parare, comparare delectationem, condire aliquid admirabilium rerum varietate, Adornare, afferre voluptatem.

Luſt ſuchen / nach Wolluſt ſtreben/ den Wollüſten nachhengen.

Quærere, conquirere, inveſtigare, odorari delectationes, ſuavitates, aucupari delectationem, quærere delicias, conſectari voluptates, ſequi delectationem, ad voluptates adhæreſcere, traducere animum ad voluptatem, jucunditati ſe dare, deſiderare, amplexari voluptatẽ, concupiſcere, petere, appetere, expetere, requirere, optare voluptatem, Capi voluptatibus, voluptatibꝰ ponderare omnia, ad voluptatem omni impetu ferri, facere omnia voluptatis & oblectationis gratiâ, voluptatibus ſe dedere, tradere, Ponere omnia in voluptate, ter-

minare, metiri omnia voluptate, referre, dirigere omnia ad voluptatem, Charas & jucundas habere voluptates, omnia ad delectationem revocare, Gaudere voluptatibus & lætari, non alieno animo esse à voluptatibus, efferri voluptate, gestire voluptate.

Die Lust reitzet einen darzu.

Allicit hæc res delectatione, invitat jucunditate, allicit titillatione honestissimæ voluptatis, illecebræ voluptatum invitant, Res movet sensum dulcedine, suis illecebris trahit ad illud, invitat, excitat.

Sich erlustigen.

Mentem, animum recreare, relaxare, reficere, renovare, remittere, abducere animũ à sollicitudine, animum curis solvere, abducere, à negociis, descendere ad animi remissionem, servire tranquillitati animi, colligere se, relaxare se occupationi.

Ich thue es Lust halben/zur Lust.

Facio hæc animi gratiâ, animi causâ, delectationis gratiâ, ut animum relaxem, ut jucunditatis quid degustem & jucunditate fruar, ut anim⁹ recreetur, reficiatur, ut animi jucunditatem recipiam, animus est hæc facere.

Die Lust kömpt daher.

Voluptas oritur, gignitur, nascitur hinc, spe erigitur & inflammatur voluptas.

Die Lust mehren.

Voluptatem augere, amplificare, inflammare.

Dieses hindert die Lust.

Tollit hæc res dulcedinem, amabilitatem, Adversatur hæc res voluptatibus, obsistit, Adimit jucunditatem, privat delectatione, minuit dulcedinem, eripit suavitatem.

Die Lust gehet bald weg.

Voluptas præterit, citò præterit, avolat, fluit, effluit, præterfluit, satietas est voluptatum.

Der Lust nicht achten/ der Wollust feind seyn.

Contemnere, repudiare, spernere, aspernari, respuere, odisse, fugere, rejicere, prætermittere voluptates, abesse à deliciis, abstinere à voluptatibus, expertem esse voluptatum.

Lieblich/ lustig/angenehm.

Jucundus, perjucundus, magnoperè, summè, maximê, satis jucundus, multo jucundissim⁹, valde dulcis, nihil jucundius, nemo jucundior, dulcius melle, nihil præterea mihi est jucundum, jucundissimum mihi est.

Lieblichen.

Adv. Jucundè, perjucundè, suaviter, dulciter, perjucundè, quàm suaviter.

De Voluptate.

Schändliche Lust/Vide cupiditas. fol. 210.

Zur Wollust geneigt.

Voluptuarius, libidinosus, ad libidinem proclivis, voluptati obsequens, obediens ventri, deditus

ditus ventri, propensus ad voluptatem, cupidus, deditus voluptati.

In Wollüsten sich verknüpffen.

Voluptatum irretiri illecebris, voluptatum blanditiis decipi, demulceri voluptatum suavitate, indulgere voluptati, deliniri, corrumpi voluptatum illecebris, astrictum, obstrictum teneri voluptatibus, collocare ætatem suam in voluptatibus, Dare se voluptati, dare adolescentiam, ætatem voluptati, dedere se corporis voluptatibus, earumq; se ministrum præbere, conjicere se in castra Epicuri, Capi, duci voluptatibus, illecebris se dedere, tradere. Voluptatem sequi. Crapulæ, gulæ, ventri, genio, voluptati, voluptatū illecebris indulgere, servire, inservire, se dedere, tradere, Laxare frenum voluptatibus, omnia voluptatum genera consectatur, voluptate, luxuriâ diffluit.

Wollust bringet nichts guts.

Voluptas impellit ad scelera, dimovet mentem à sede sua, voluptas malorum esca.

Durch Wollust verderben die Leute.

Voluptatibus pessumdantur & colliquescunt homines, voluptate tanquam dulci veneno pereunt, Duci voluptate, dulcedine voluptatis, blanditis voluptatum homines decepti infortunia subeunt, calamitates adeunt, Voluptatum consuetudinem, tristis plerumque consequitur exitus, eventus, voluptatem plerumque excipit dolor, voluptas plerumq; dolore terminatur, voluptatis exitus doloris initium est.

De Molestia.

Verdruß / Beschwerligkeit / Mißfall.

Molestia, ægritudo, tædium, dolor, ægrimonia, injucunditas, acerbitas.

Grosse Beschwerligkeit.

Magna, major, maxima, ingens, incredibilis, longior, diuturna molestia, multæ, variæ molestiæ, plus molestiæ, vis incredibilis molestiarum, major vis molestiarum, maximum & miserrimum omnium miseriarum, vetus molestia.

Geringe Beschwerligkeit.

Minor, minima molestia, minimè necessaria molestia, paucorum dierum molestia.

Beschwerlich / verdrießlich.

Molestus, permolestus, submolestus, injucundus, insuavis, nihil molestius, acerbius, insuavius, multum negotij facessens, acerbus, amarus, Magnopere, inprimis valde, omnino, in omnes partes molestus, permolestus, multò molestissimus, Minimè molestus, nullâ in re molestus, ne verbo quidem molestus.

Verdrießlich / beschwerlich.

Molestè, submolestè, ægrè, graviter, permolestè.

Diß ist mir gar beschwerlich/es fället mir beschwerlich für.

Capio, accipio, excipio, traho, percipio, habeo molestiam ex hac re, sum in molestia, molestiis conflictor, affligor, afficior. Patior, perpetior, tolero, fero, perfero molestiam, molestia hæc pervagatur animum meum, tangit, attingit, pungit, premit me, Accedit ad meas maximas acerbitates hæc etiam omnium gravissima. Nihil tam acerbum, tam molestum mihi accidit, jactor, exagitor hac re.

Es verdreust mich/es mißfällt mir/es kräncket mich / ich trag ein Vngefallen dran/ es gefället mir übel.

Molestè fero, graviûs, iniquo animo fero, duriûs accipio, immoderatè fero, nonnihil offendor in eo, ægrè sustineo, subiniquo animo fero, malè fero, graviter, pergraviter, acerbè, acerbiùs, vix fero, non ferre possum, puto mihi vitam acerbam, mordet, urit me, res videtur mihi acerbissima, Zelotypia quædam me incesserat cum alios mihi præferres, ne animo percellaris ob res improborum secundas, unum me malè habet, res hæc stimulat, excruciat me, est dolori, inurit dolorem, uror, ringor, doleo.

Dieses machet einem Beschwerligkeit/machet einem Mühe.

Hæc res affert, exhibet, objicit, aspergit alicui molestiã, non est exiguæ molestiæ, parit molestiam, est molesta, gravis, gignit molestiam, molestiâ afficit, multum negocii facessit, exhibet.

Einem Beschwerligkeit machen/ verdrießlich seyn.

Exhibere, afferre, aspergere, impertire alicui molestiam, negocium alicui facessere, exhibere, efficere, Esse molestum alicui, esse gravem, molestiæ causam dare, non desinit nobis esse molestus, augere, renovare, refricare molestiam.

Etwas mit Beschwerligkeit verrichten.

Facere, efficere aliquid cum molestia, conflictari molestiis in aliqua re perficienda, non sine molestia aliquid efficere, res non exiguæ molestiæ, plena molestiarum.

Beschwerligkeit auff sich nemen.

Sumere, assumere molestiam, non recusare molestiam, implicare animum molestiis.

Beschwerligkeit außstehen/ Devorare, perfungi molestiâ.

Beschwerligkeit nicht außstehen können.

Frangi, debilitari molestiâ, tabescere molestiis.

Sich aus Beschwerligkeit heraus wircken/ guts muths vnd zu frieden seyn.

Laxare se à molestiis, deponere molestiam, abducere se à mole-

moleſtiis, diluere moleſtiam, Abjicere, delere moleſtiam, conquieſcere à moleſtiis, liberare animum moleſtiâ, avertere cogitationes à moleſtijs, abducere animum à moleſtijs, levare animum moleſtiis.

Einem aus Beſchwerligkeit helffen/guts muths machen.

Eripere alicui moleſtiam, deterſiſti, abſterſiſti mihi quicquid reliquum erat moleſtiæ, depellere alicui ægritudinem, levare animum alicujus moleſtiis, demere moleſtias, delere alicui moleſtiam, levare moleſtiam alicujus. Dimovere moleſtiam, à moleſtia aliquem vindicare, Eripere aliquem moleſtiâ, abducere moleſtiis, Mitigare, minuere, ſedare moleſtiam, Pellere, depellere moleſtias, Privare, liberare aliquem moleſtiâ, expedire aliquem moleſtiâ, vetuſtate moleſtiæ levantur.

Gutes muths / ohn Beſchwerligkeiten ſeyn.

Carere, vacare moleſtiâ, vacuum, expertem, ſolutum, liberum eſſe à moleſtia, abeſſe à moleſtia, ſine moleſtia eſt, procul abeſt à moleſtia, extra moleſtiam, tranquillè agit, nulla moleſtior cogitatio animum meũ vexat, perturbat, afficit, Animo ſum ab omni moleſtia ſoluto, vacuo, libero, longè ſejuncto, datur mihi aberratio à moleſtiis, moleſtiis vacuus ſum.

De Dolore.

Schmertze.

Dolor, ægritudo, acerbitas, dolorum faces.

Groſſer Schmertze.

Magnus, major, maximus, ſummus, incredibilis, acris, acerrimus dolor, vis incredibilis doloris, Mirus, gravis, mirificus, moleſtus, intolerandus, moleſtiſſimus, acerbus, acerbiſſimus, aſper, odioſus, difficilis toleratu vel perpeſſu dolor, vix conſolabilis dolor, acris morſus doloris.

Langwiriger Schmertze.

Longus, longior, longiſſimus, productior, diuturnus, perpetuus, permanens, inveteratus, æternus dolor, ægritudo, diuturnitas, vetuſtas doloris.

Gelinder Schmertz.

Parvus, minor, minimus, brevis, levis, mitior, tolerabilis dolor.

EPITH. ALIA. Juſtus, pius, ingenuus, humanus, communis, propius, privatus, domeſticus, inteſtinus, Præteritus, præſens, futurus.

Ich leide Schmertzen.

Doleo, dolorem graviſſimum capio, ſuſtineo, habeo dolorem, ſum in dolore. Parior, perpetior, tolero, fero, ſuſtineo, perfero dolores, quotidianus mœror me lacerat, accipio, haurio, ſubeo, excipio dolorem, vix ſuſtento dolorem, Me tangit, attingit, pungit,

pungit, percellit, premit dolor, ſentio dolores, Premor, tangor, angor, quatior, crucior, excrucior, laceror dolore, infixus animo hæret dolor, Doleo graviter, maximè, vehementer, intoleranter, ægritudo afficit me, hoc me excruciat, gravibus caſibus affligor, acerbiſſimè doleo, imis ſenſibus angor, Eſt mihi dolori, torqueor jam diu, dolor torquet, pulſat, perturbat animum, torqueor, àfficior caſu patriæ, omnes mentis meæ partes dolor exagitat, divexat, perturbat, dolore diſcrucior, divellor, doleo hoc, dicere quod alicui doleat, doleo tuis calamitatibus, doleo in tuis calamitatibus & ex tuis calamitatibus, dolenter afficior.

Deinet halben leide ich Schmertzen.

Tuâ cauſâ doleo, dolor meus à te eſt, provenit, proficiſcitur, manat, fluit. Tu paris dolorem meum, tuâ cauſâ fit, ut doleam.

Der Schmertz kompt aus dieser Vrsach.

Oritur, exoritur, gignitur, naſcitur, excitatur, emergit, proficiſcitur ex hac re dolor, dolor ſequitur hanc rem, conſequitur, exiſtit ex hac re, impendet, imminet dolor, hæc res ducit ad dolorem.

Dieses Ding machet mir Schmertzen.

Hæc res afficit, commovet, parit, affert, dat, inurit, impertit, auget, incutit mihi dolorem, afficit, mulctat me dolore, dies auget dolorem, ad dolorem, vel ægritudinem accedit hoc, fovet hæc res dolorem.

Den Schmertzen vernewen.

Renovare, refricare, augere retractando dolorem, obductã jam doloris cicatricem refricare, afferre manum vulneribus tractare vulnera, res refricat vulnus, acerba recordatio veterem animi curam moleſtiamq; renovat, illa, quæ conſenuiſſe videbantur, recrudeſcunt, mœrorem exagitare, ſopitum, dolorem, quem dies ferè ſanarat, exagitare.

Sich für dem Schmertzen fürchten.

Metuere, timere, extimeſcere, horrere, reformidare dolorem, terreri dolore, abhorrere à dolore, fugere, vitare, devitare, evitare dolores.

Alle Schmertzen verachten.

Negligere, contemnere, aſpernari, deſpicere dolorem, non recuſare dolorem, ſuſcipere, ſubire dolorem, ægritudinem, callum obducere dolori.

Den Schmertzen heimlich halten/ außstehen.

Moderari, tenere, tegere, occultare, recondere, abſtrudere, opprimere dolorem, reſiſtere, obſiſtere dolori.

Wegen der Schmertzen verhindert werden.

Dolor me impedit, retardat, impe-

impedior, intercludor, deſtineor doloribus, moveor, commoveor, excitor, efferor doloribus.

Von den Schmertzen vberweltiget werden/die Schmertzen nit außſtehen können.

Devinci à dolore, frangi dolore, debilitari, ſuccumbere doloribus, Confici, conſumi, tabeſcere, frangi, contabeſcere dolore, ægritudine, angore, Dolorum faces animi firmitatem convellunt & labefactant, confectus ſum cruciatu maximorũ dolorum, concidit animus ictu doloris, Vires meæ impares doloris ſunt, vim doloris non ſuſtinent, ad dolorẽ infirmæ ſunt, dolore franguntur, Dolor me exanimat.

Den Schmertzen nachhengen.

Parére, ſervire, obedire, obtemperare doloribus, fovere dolores, ægritudini ſe dedere, angori ſe dare vel dedere.

Einem die Schmertzen lindern.

Dolorem, ægritudinem alicui lenire, levare, ſedare, detrahere, adimere, depellere, tollere, promere auxilium doloris, conſolari dolorem. Minuere, eripere, abſtergere, pellere, depellere dolorem, liberare aliquem dolore, vindicare aliquem à dolore, exhaurire alicui dolorem, dolore privare, ſanare affectum dolore animum, Evellere, extrahere, educere, eripere dolorem animo infixum. Nihil poteſt finem facere meo dolori, modum vel terminum ſtatuere.

Den Schmertzen hinlegen/Betrübniß hinlegen.

Deponere, abjicere, ejicere, amovere, removere, omittere dolorem, ægritudinem, ab angore ſe abducere, omnem doloris ſenſum abjicere, abſtinere à dolore, deponere memoriam doloris ſui, exturbare ex animo ægritudinem.

Der Schmertz nimbt abe.

Dolor ſedatur, mollitur, remittit ſe, exhauritur, obmuteſcit, lenitur, Ægritudine levari, emergere ex dolore.

Der Schmertz nimbt zu.

Dolor ingraveſcit, augetur.

Zeit hindert alle Schmertzen vnd Betrübniß.

Dolorem mollit, minuit dies. Temporis longinquitas, vetuſtas ſanat vulnera à fortuna inflicta, Vis doloris cum tempore langueſcit, Detrahit de dolore dies, tempus extinguit, tollit dolorem, tempus medetur dolori, Medicinam dolori dies affert, tempus quemvis dolorem animo inſitum evellit, educit, extrahit, Tempus recordationem ſeu memoriam adverſæ fortunæ ex animo delet, aufert, expellit, amovet.

Dieſer iſt ſeiner Schmertzen loß.

Caret, vacat hic dolore, vacuus,

cuus, expers, ſolutus, liber eſt à dolore, ſine dolore eſt.

De Lætitia.

Frőligkeit/Frewde.

Lætitia, gaudium, hilaritas, Jucunditas, exultatio, delectatio.

Epith. Magna, major, maxima, multa, ſumma, mira, mirifica, incredibilis lætitia, hilaritas. Plus lętitiæ, cumulus gaudii, res plena & conferta gaudii & hilaritatis, Profuſa hilaritas, Nimium, exquiſitum, inſatiabile gaudium, lætitia geſtiens, exultans, impotens, titillans, efferens ſe, Immortale gaudium.

Inanis, futilis, turpis lætitia, falſum gaudium.

Commune gaudium, popularis lætitia.

Diuturna, perpetua, ſubita lætitia.

Leichtſinnig/ guter ding/ frőlich/ frewdig.

Lætans, lætus, gaudiens, hilaris, hilaratus, exultans, geſtiens, tripudians, nimis lætus, paulò hilarior, juveniliter; exultans, laxatus curis, hilari aſpectu, exporrectâ, explicatâ fronte.

Frőlicher weiſe/ Lætè, hilarè, hilariter.

Frőlich ſeyn/ ſich frewen/ guter dinge ſeyn/ frolocken/ Frewde haben/ erfrewet werden.

Lætari, gaudere, geſtire, exultare, efferre ſe, hilarari, duci gaudio, præditum eſſe gaudio; Capere, percipere lætitiam, affici lætitiâ, gaudio, habere lætitiam ex aliqua re, vel in re, verſari in gaudio, vivere cum gaudio, frui gaudio & lætitiâ, cumulari gaudio, plenum & refertum eſſe gaudio, maximè gaudere, lætari, magnopere, vehementer, valdè, admodum lætari, gaudere; ex parte gaudere, ſemper, perpetuo gaudere, eſſe in gaudiis, alacrem animo exiſtere, eſſe lætum, frui uſurâ gaudii, Onerare ſe hilaritudine, animus gaudet mihi, volupe eſt mihi. Complectur animus gaudio, pervenit ad me lætitia, Exporrigere, explicare, erugare frontem, fronte eſſe exporrectâ, hilari, plenum lætitiæ eſſe, degere in lætitia, jucunditatem haurire, recreari, Alacer & lætus eſt, hilari animo, bono, alacri & erecto animo, Gaudere facto, vel ob factum, id lætor, lętor hac de re, id gaudeo, Gratulari ſibi de aliqua re, gratulantur ſibi quod mihi paruerunt.

Ich bin frőlich/ daß du geſund biſt.

Tua valetudo mihi voluptati eſt, afficit me voluptate, affert, parit mihi jucunditatem, voluptatem. Voluptatem capio, ſuſcipio, percipio, haurio, colligo ex tua valetudine.

Sehr frőlich ſeyn/ in frewden ſchweben/ jubiliren/ jauchtzen.

Pergaudere, Efferri, geſtire lætitiâ,

lætitiâ, Exultare, exilire, triumphare lætitiâ, gaudio, in voluptate bacchari, ferre apertissimè lætitiam, desipere nimio gaudio. Mirandum in modum, mirum in modum gaudere, lætari, incredibiliter, immortaliter gaudere, palam, audaciùs exultare, insolentiùs se efferre, jactare. In cœlo esse, subsultare, gestitare, efferri, incedere omnibus lætitiis, adipisci vitam Deorum, præ gaudio vix apud se esse, vix sui compotem esse, Cœlum digito attingere, gaudium erumpit, ita gaudeo, ut magnitudinem gaudii vix capiam.

Sich wiederumb frölich erzeigen nach der Trawrigkeit.

Convertere animum in hilaritatem, traducere animum ad hilaritatem, deducere animum à tristitia ad hilaritatem, excitari lætitiâ, animum à sollicitudine adducere, recreare mentem, molestia se laxare.

Sich heimlich frewen.

In sinu gaudere, tacitus secum gaudet, in sinu gaudium continere.

Etwas frölichs anrichten.

Conspergere, condire aliquã rem hilaritate, condire tristitiam temporum hilaritate.

In Gastereyen sich frölich erzeigen.

Dare se hilarem alicui, fac te hilarem & lubentem in nati nuptiis, dare se jucunditati, hilaritati, relaxare animum, onerare se hilaritudine, diem summa hilaritate traducere, convertere animum in hilaritatem, traducere animum ad hilaritatem, recreare mentem.

Die Frewde kompt daher.

Lætitia oritur, gignitur, nascitur, duplicatur gaudium, lætitia oboritur, excitatur hilaritas.

Einen erfrewen/frölich machen/ ergetzen.

Offerre, objicere, largiri alicui lætitiam, conjicere in lætitiam, explere animum alicujus gaudio, donare aliquem gaudiis reddere delibutum gaudio, onerare lætitiâ, dare lætitiã alicui, perfundere aliquem lætitiâ, afficere lætitia, lætificare, facere participem suæ voluptatis, beare, præbere gaudium, hilarare aliquem, afferre cumulum gaudii, lætitia complere, cumulare, delectare, exhilarare, facere, efficere hilaritatem, afferre lætitiam, hæc res est lætitiæ, habet aliquid lætabile, explere animũ alicujus gaudio, lætitiam objicere, in lætitiam conjicere.

Einen an der Frewde hindern/ einhalt thun.

Comprimere, reprimere exultantem, constringere, continere exultantem & tripudiantem, alacritatem adimere, auferre, eripere, delere, Detrahere de hilaritate, contaminare gaudium, lætitiam eximere, detrahere, labefactare.

Die Frewde messigen.

Reprimere, continere exultantem animum, detrahere aliquid de hilaritate, moderari lætitiam.

Die Frewde leget sich.

Gaudium hoc conquiescit, erepta, amissa est hilaritas, Vacat jam, caret lætitiâ, deferbuit gratulatio.

De Tristitia.

Trawrigkeit/ Hertzeleid/ Bekümmerniß/ Angst.

Tristitia mœstitia, mœror, mœstitudo, dolor animi, sensus doloris, angor, angor animi, perturbatio animi, ægritudo, ægritudo animi, luctûs acerbitas, acerbitas, luctus.

Epith. Summus, inauditus, assiduus, infinitus, nimius, gravis, domesticus mœror, gravis ægritudo, mœstitia.

Trawrig/bekümmert/ängstig.

Mœrens, mœstus, tristis, pertristis, subtristis, admodum tristis, conturbatus, perturbatus, nimiùm tristis, confectus animo, dolore animi, sordid⁹ squalore, mœstitudine, tristitia affectus.

Trawriglich/ängstiglich.

Tristè, tristiùs, mœstè.

Trawrig seyn/ sich hermen/ in ängsten seyn.

Affici, confici, affligi, urgeri mœrore, tangi dolore animi, angi animi, angi animo, macerare se, macerari mœrore. mœrere, cruciare se, excruciare, affligere, afflictare se, excruciare se ægritudine, Esse tristem, solicitum, ægrum ab animo, esse præditũ ægritudine, tabescere dolore ac miseria, vivere in mœrore, vivere miserrimum, Consenescere, mœrore & lachrymis contorqueri in tristitiam. Versari in mœrore, jacere in mœrore, Ferre, vix sustentare mœrorem, lacerari, disrumpi mœrore, frontem contrahere, corrugare, obducere, caperare. Esse contractâ, adductâ, caperatâ fronte, demittere caput, esse demisso capite, Angi, affligi de aliqua re, angoribus confici, anxium esse, intimis sensibus angi, præcipuo quodam dolore angi, graviter affici, ferre acerbissimè, sentire acerbitatem, Mœror lacerat & conficit me, mœrores antevertunt mihi gaudijs, mœstitudo mihi obtigit, animo meo ægrè est, tempora eripiunt mihi animi alacritatem, miserrimè macerant, vehementissimè sollicitor, dolore angor incredibili, pessime est animo meo.

Der Trawrigkeit nachhengen.

Dare animum mœrori, dedere se ægritudini, dolori, servire dolori suo, permanere in tristitia, indulgere mœrori, dolori, Subire tristitiam, tradere se lachrymis & tristitiæ, revocare se ad mœstitiã, suscipere mœrorẽ.

Es ist eine Trawrigkeit drein kommen.

Intervenit, intercurrit, incurrit mœror.

Sich der Trawrigkeit entschlagen.

Erigere animum demissum, obsistere mœstitiæ, condire tristitiam temporum, ponere, deponere, abjicere, ejicere mœrorem, omittere tristitiam, exturbare ex animo ægritudinem, avertere cogitationem à miseriis, abducere se ab angoribus, tollere paulatim oculos.

Der Trawrigkeit loß werden.

Deduci à tristitia, aberrationem à mœstitia habere, recreari à mœrore, abesse à mœrore, tristitia tollitur, multum diminuitur ex mœrore, vacare mœrore.

Betrüben/Bekümmerniß machen/ zur Trawrigkeit Vrsach geben.

Turbare, contristare, obturbare, interturbare mentem alicujus, afferre animo mœrorem, injicere alicui curam, scrupulũ, conjicere in perturbationes, conficere alicui solicitudines, inferre alicui mœrorem, est mœrori hoc mihi. Augere, amplificare, acriorem facere ægritudinem, exagitare mœrorem, mœstitiam inferre, afferre acerbitatem, cruciatum. Dare, parere dolorem, tristitiam.

Deine Kranckheit betrübet mich.

Morbus tuus me solicitat, solicitum habet, gravi afficit solicitudine, graviter angit, afficit, affligit, acerbè vexat, vehementer acerbus, gravis mihi accidit, in magnam solicitudinem me adducit, graviter commovet, maximè perturbat, acerbissimũ animo infligit, incutit vulnus. Ex tuo morbo multum, permultum, plurimum acerbitatis, angoris, mœroris, mœstitiæ capio, suscipio, contraho, haurio.

Einem von Bekümmerniß vnd Trawrigkeit abwenden.

Avocare aliquem à mœstitia, deterrere, deducere aliquem à tristitia, à mœrore, Lenire, levare, minuere tristitiam, pellere, repellere, depellere, auferre, tollere, relaxare mœrorem, tristitiam, mœstitiam. Excitare mœstum, abjectum.

De Risu.

Das Lachen/ Gelächter/ Risus.

Anlachen/ Arrisio.

Küttern/sehr laut lachen/ Cachinnatio, cachinnus, risus effusissimus.

Epith. Magnus, major, maximus, mirus, mediocris, pudens, liberalis risus. Effusissimus, effusus, immoderatus, immodicus, immodestus risus, Nimia, impudens cachinnatio.

Lächerlich.

Ridiculus, perridiculus, admodum, oppido, penê ridiculus.

Lachend/ Ridens, arridens.

Lächerlicher weise/ Ridiculè, perridiculè, subridiculè.

Lachen/ Ridere, subridere, e-

dere, tollere, facere risum, multum, maximè, valdè, vehementer, satis ridere, præcordia mihi saliunt ad risum.

Sehr lachen/ kůttern/ ober laut lachen.

Tollere cachinnum, sublato cachinno ridere. Solvi in cachinnum, affatim ridere, solutè, profuse ridere corruere risu, emori risu, cachinnari, diffluere risu, risus simul occupat latera, venas, pectus.

Anlachen.

Arridere, leniter arridere.

Das Lachen kaum enthalten kŏnnen.

Vix tenere, continere, cohibere, inhibere risum, nimis ægrè continere risum, reprimere risum, abstinere à risu, temperari sibi à risu, moderari risui.

Zu lachen machen/ ein Gelåchter machen.

Movere risum, cachinnum, convertere, traducere animos in risum, vel ad risum, movere risum alicui, Excitare, concitare, facere risum, Cachinnum movere, risu alicui ilia distendere, risum invito excutere, ridendi causam vel ansam præbere.

Es wird ein Gelåchter.

Fit, erumpit, existit, consequitur risus.

De Fletu.

Weinen/ greinen/ heulen.

Fletus, lachrymæ, collachrymatio, lamentatio, ejulatio, ejulatus, ploratus.

EPITH. Magnus, maximus, mirè miserabilis, muliebris, assiduus fletus, Multæ, plurimæ, assiduæ, absurdæ, diuturnæ, quotidianæ lachrymæ, vis lachrymarum infinita, Abjecta, flebilis, lugubris lamentatio, ejulatio, acerbi gemitus & ejulatio, fœmineus plangor, virginalis ploratus.

Thrånen/ Lachryma, lachrymula.

Weinend/ Flens, lachrymans, illachrymans, lamentans, ejulans, plorans, voce lamentabili querens, deplorans, cui oculi sunt lachrymantes.

Beweinet/ defletus.

Was zu beweinen ist/ Flebilis, lamentabilis.

Mit weinen/ Flebiliter, per quam flebiliter.

Weinen/ greinen.

Flere, lachrymare, collachrymari, plorare, uberiùs flere, satis lamentari, flebiliter lamentari, non nimis, modicè lamentari, adhibere fletum, temerè lamentari, nõ posse tenere lachrymas. Profundere, effundere, reddere, præbere lachrymas. Debilitari, confici fletu, facere fletum, opplere sibi os lachrymis, irrumpere in fletum, terere, corrumpere oculos. Ex oculis profundunt se lachrymæ, ex oculis descendunt lachrymæ, oboriuntur mihi lachrymæ, hui ilico cadunt lachrymæ. Præ lætitia lachrymæ prosiliunt mihi, uber-

hi, uberrimus meus eſt fletus, aſſiduæ meæ ſunt lachrymæ, perennes, aſſiduæ fluunt ex oculis lachrymæ, nunquam non lachrymis hument oculi.

Dem Weinen nachhengen.

Dedere, tradere ſe lamentis vel lachrymis, jacere in lachrymis, lamentis, macerare ſe lachrymis.

Heulen mit kläglichem Geſchrey.

Ejulare clamitare cum ejulatu. edere ploratus, eſſe feſſum plorando, confici lachrymis, puerorum ejulatibus, & mulierum lamentis omnia circumſonabant, lamentationibus omnia complere.

Ich kan für weinen nicht reden.

Præ lachrymis plura loqui non poſſum, lachrymæ impediunt, interpellant ſermonem, impedior, prohibeor, reprimor, intercludor lachrymis, non poſſum reliqua ſcribere, tanta vis eſt lachrymarum, lachrymæ nõ ſinunt me loqui.

Beweinen.

Deflere, illachrymare, deplorere, lamentari, dolentius deplorare, ſæpe, ſæpius deflere, graviter, quotidie deplorare. Proſequi, decorare aliquem lachrymis, deplorare cum fletu, ad lachrymas aliquid recidere, Lugere, lamentari & complorare mortem & deplorare miſerias, & de miſeriis.

Zu weinen machen.

Excitare, movere fletum, Adducere, deducere ad fletum vel in fletum, elicere, afferre lachrymas, lachrymas excutere alicui, lachrymas ciere, impellere aliquem ad lachrymas, excire, deducere lachrymas, movere alicui fletum.

Das weinen kan was außrichten.

Lachrymæ valent aliquid, movent, commovent, flectunt, molliunt homines, Delere aliquid lachrymis. Moveor, commoveor lachrymis.

Auffhören zu weinen.

Abſtergere, reprimere, omittere fletum. Tenere, ſiſtere, cohibere lachrymas, abſtinere, temperare ſibi à lachrymis, finem lachrymis, fletui imponere. Fletus conquieſcit, conticeſcit, Conſumuntur, areſcunt, exareſcunt lachrymæ.

Nicht weinen.

Adeò fortiter plagas tulit, ut & lachrymas & genitus in poteſtate haberet.

Seufftzen.

Gemitus, ſuſpirium.

Das Schlucken/Singultus.

Epith. Magnus, maximus, luctuoſus, miſerrimus, lamentabilis gemitus, acerbi gemitus.

Seufftzend/ Gemens, ingemiſcens, ſuſpirans, leviter gemens.

Seufftzen.

Gemere, congemere, ingemiſcere, Graviter, leviter gemere,

mere, familiariter suspirare, palàm, clarè, occultè gemere, quotidie ingemiscere, facere, edere gemitum, in gemitu versari, ducere, trahere suspiria.

Auffhören von seufftzen.

Gemitus conticescit.

De Spe.

Hoffnung/ Zuversicht / Vertrawen.

Spes, specula, expectatio.

Zuversicht / Fiducia, fidentia, confisio.

Grosse Hoffnung/ Magna, major, maxima, eximia, summa, multa, uberior, omnis, una, bona, melior, optima, commoda spes, mirifica expectatio, crebræ expectationes.

Gewisse Hoffnung/Spes certa, certissima, firma, firmissima, explorata, minimè dubia, verissima.

Eine kleine Hoffnung / Aliqua spes, aliquid speculæ, nonnulla spes, expectatio, exigua, extrema, tenuis, pertenuis, spes fractior.

Vngewisse Hoffnung/ Incerta, incertissima, abjecta, nulla, nihil spei, fere desperata spes, dubia spes.

Vergebliche Hoffnung/Inanis, fallax, falsa, desperata spes.

Darauff man hoffet/Speratus, expectatus.

Hoffend/Sperans, plenus spei, plenus expectatione.

Der sich verlässet / Fretus, nixus, confisus, fidens, confidens, nimium fidens.

Auff gut Vertrawen/Fidenter, confidenter.

Hoffen/ vertrawen/ zuversicht tragen/ sich versehen/ warten.

Sperare, expectare, confidere, cum magna spe expectare, magnopere confidere, plurimū sperare. Uti, niti spe, habere quid spei, esse in spe. Summè, valde, vehementer, mirificè expectare, certo expectare, benè, optimè, rectè, avidè sperare, expectare. Præditum esse spe, tenet me hæc spes, oblector hac spe, inflatum esse spe, sustentari aliqua spe, in expectatione esse alicujus rei, vel rem esse in expectatione mea, Esse in spe, in spe sibi aliquid ponere. Spes residet in me, hæc res est in spe. In spe habere, in optima spe mihi pono.

Vertrawen / der Zuversicht seyn.

Fidere, confidere, non diffidere, devorare aliquid spe atq; opinione, ferociùs, nimium, nimis confidere, fiduciam esse in re, fido tibi, fido hac re, & huic rei.

Nicht trawen.

Parùm confidere, nihil confidere, diffidere, diffidere rebus suis, & de re sua.

Er setzet alles auff sich selbst/ er trawet jhm selbst alles zu.

Omnia in seipso statuit, collocat, ponit, Omnes in se locatas

spes habet, se spectat, suis nititur viribus, in se ipso omnia præsidia, ad omnes casus constituit, fiduciâ artis suæ ausus est sponsionem facere.

Eine Hoffnung vberkommen.

Venire in spem, adduci, induci in spem, cõparare sibi spem, nancisci spem, ingredi in spem, degustare speculam, concipere spem, spes nonnihil affulget, arridet, ostenditur hoc ad spem, affertur, ostentatur, relinquitur, injicitur alicui spes, Ad spem devolvi, spem videre, ad spem exardere, comparare spem.

Ich hoffe auff etwas.

Habeo spem bonam de hac re, de aliquo, rei alicujus. Sum in spe bona, spes mea est in hac re locata. Converto, pono, colloco spem in hac re, & in hanc rem, Spes mea pendet ex hac re, Spes messis in semente posita est, Ab educatione expectatio reliquæ vitæ dependet, Spero hoc certa votorum nuncupatione.

Ich hoffe es werde geschehen.

Spero futurum, spes est hoc futurum. Venio, erigor, adducor in spem fore. Habet, fovet me spes futurum, affulget, arridet, blanditur, injecta est mihi spes futurum, promitto, polliceor mihi futurum.

Ich hoffe des besten / ich habe eine gute Hoffnung.

Optimam spem habeo, optimè spero, optimâ spe nitor, spero secundissimum eventum. Omnia secunda, qualia volo expecto, ex mea voluntate omnia spero, Certa propemodum spes mihi relinquitur.

Mit verlangen hoffen.

Animi pendére expectatione, suspensum teneri expectatione, suspensum & incertum teneri spe. Cruciari, conturbari, angi expectatione, suspenso animo expectare, diem ex die expectare.

Ich habe alle meine Hoffnung auff dich gesetzt.

Omnem habeo spem in fide tua, omnem spem mearum rerum habeo in tua erga me benevolentia. Spem repono vel repositam aut propositam habeo in te. Spem constituo, defigo, colloco in te. Perfugium in Orpheo habuerunt, spes civitatis in eo vertitur, Spes opesq; ejus ex patre pendent. Spes mea in memet sita, posita est, in te acquiesco, Portus & perfugium mihi es, residet spes mea in virtute tua.

Es ist eine gute Hoffnung zu diesem Knaben.

Magna est expectatio ingenii ejus, spem affert summæ virtutis, est in egregia spe virtutis, omnia mihi summa promitto, polliceor de hoc adolescente. Sic, mirabilis est expectatio tui, magna est hominum opinio de te. Scito te in summa expectatione esse. Magna à te expectantur,

tur, quæ à summo ingenio expectanda sunt, Est tibi parata incredibilis quædam expectatio, sustines magnam expectationem imitandæ industriæ, percipiendarum bonarum artium, Magnum virum te sperant futurũ, Nihil humile, nihil vulgare, nihil angustum, omnia excelsa, ampla, mira, divina à te expectantur, nihil mediocre de te expecto.

Die geschöpffte Hofnung erfüllen/ ins Werck setzen/ was man von einem gehoffet hat.

Explere expectationem de se concitatam, satisfacere expectationi, Vincere spem aut expectationem. Omni cura providendum, ne fallat nos spes de te concitata. Omni animi contentione confirmabo spem de me conceptã, Præclarè respondere expectationi, sustinere ac tueri spem concitatam, Expectationem sive spem vincere, superare, Providendum ut tua studia cum opinione hominum consentiant.

Die Hoffnung hat mich darzu bracht.

Secutus sum hanc spem, adductus spe, concepta spes de hac re me impulit. Spes laudis me allevat, confirmat, sustentat. Provehi aliquo spe, facere aliquid fiduciâ quadã, spe incubare rei alicui, hæc spes me ducit.

Einem eine Hoffnung machen.

Facere, ostendere, injicere, afferre spem alicui, vocare, adducere in spem, in cogitationem meliorem, afferre aliquid ad spem, dare quid spei, confirmare, augere spem alicujus, oblectare aliquem jucundâ opinione, res habet spem, Concitare, movere, commovere expectationem, revocare aliquem ad spem, ostentare, proponere, afferre spem, adducere in expectationem, impellere in spem, dare spem, spem alicui relinquere, relinquere aliquid in spe, erigere ad spem. Comparare, detinere aliquem spe, alere alicujus spem, multum spei alicui adjicere, spem ferre, subministrare, rapere ad spem, excitare ad spem.

Vergebliche Hoffnung machen.

Lactare aliquem spe, inani spe, ducere, producere vanâ, sive inani spe, tenere animum expectatione cæcâ suspensum.

Einem wiederumb eine Hoffnung machen.

Revocare, referre, reducere, transferrre aliquem à desperatione ad spem, spem redintegrare, excitare, recreare aliquem, revocare, referre, reducere aliquẽ ad spem bonã. Confirmare diffidentem, jacentem animum, diffidenten excitare, opitulari, medicinam adhibere, remedium esse desperato.

Einem die Hoffnung nehmen/ entziehen/gering machen.

Orbare aliquem spe, turbare spes

ſpes, eludere expectationem, minuere, eripere ſpem, extenuare, debilitare, præcidere, opprimere, extorquere, adimere alicui ſpem, Excludere, tollere, auferre ſpem. Removere dimovere ſpe, Infringere, incidere, remorari ſpem, à ſpe avertere, deturbare de ſpe, ex ſpe.

Die Hoffnung verleuret ſich / iſt bald aus.

Spes me deſerit, ſpes extenuatur, evaneſcit, inveteraſcit, deficit, abiit, diſceſſit, evanuit, nulla ſpes relinquitur. Spes me relinquit, non habeo ferè ubi collocem ſpem, acciſæ ſunt ſpes noſtræ, infringitur ſpes, abeſt ſpes, decidere de ſpe.

Die Hoffnung fallen laſſen.

Animum à ſpe abducere, abjicere ſpem alicujus rei, depelli de ſpe, perdere, deponere, omittere ſpem.

Ich habe keine Hoffnung mehr.

Deſpero aliquid, & de aliqua re, in perditis & deſperatis habeo, nulla mihi ſpes eſt in te, deſpero à te, nulla ſpes mihi relinquitur, reliquam ſpem nullam video, nullâ habeo in ſpe hoc fieri poſſe, ne ſpem quidem expecto. Salus deſperata eſt, ſpes adempta, ſublata, nulla eſt, decidi de ſpe.

Die Hoffnung hat mich betrogen.

Spes me fefellit, decepit, deluſit, ſpes cadit in irritum, ſpes me fruſtrata eſt & fruſtratus ſum mea ſpe, falſus ſum mea ſpe, falſa lactavit me opinio, inani ſpe ductus ſum, fruſtra ſperavi, falſam ſpem alui, opinione deceptus ſum.

Es gehet anders / als ich gehoffet habe.

Non reſpondet expectationi meæ res, non ſucceſſit ut ſperabam, nõ proceſſit ex animi mei ſententia, aliter ac ſperabam contigit. Exitum habet alienum à ſpe mea.

Vnverſehens / wider mein Hoffnung vber verſehen / ohn mein Hoffnung.

Accidit, evenit præter ſpem & expectationem, improviſo, de improviſo, contra opinionẽ meam, cùm minimè expectarem, inſperato, ex improviſo nõ opinanti accidit, in improviſum, inopinatumque accidunt, Præter opinionem, repentè, præter ſpem, præter optatum, contra ſpem, contrà quàm ratus ſum.

Verzagung / Verzweiffelung / Mißtrawung.

Deſperatio, diffidentia.

Epith. Omnium rerum deſperatio, magna, fatalis deſperatio.

Verzagend / Deſperans, diffidens.

Verzagt / Deſperatus, dejectus animo, ab omni ſpe deſtitutus, propè deſperatus, nihil deſperatius.

Vnverhofft / Inſperatus, inexpectatus, improviſus.

In Verzweiffelung bringen.

Desperationem afferre, ad desperationem adducere, redigere, adigere, desperatione afficere.

Verzweiffeln / verzagen.

Desperare, desperare de re, diffidere, subdiffidere, planè se deserere & destituere, debilitari & concidi animo, in summam desperationem adduci, animo concidere, planè desperare, penitus, summè diffidere, Affici, perturbari, debilitari desperatione, deficere animo, animum ejus occupavit desperatio, cadere animo, nihil habere quo acquiescas, despondere animũ, succumbere fortunæ, putare succumbendum fortunæ, sinere se obrui magnitudine malorum, contrahere & dimittere animum, adhibere in consilium cogitationum suarum desperationem, opprimi, in desperationem venire, nõ ferre posse ictus fortunæ.

Es ist aus / es ist keine Hoffnung mehr.

Actum est, actum est de eo, acta res est, transactum est, Est res desperata, conclamatum est, habeo id in perditis & desperatis, ejus salus desperanda est, Est desperatæ, deploratæ valetudinis, res jam desperata, deplorata, perdita est, planè actum est de eo, eò redactus est, ut ope humana servari non possit. Spem melioris fortunæ habere non potest, ne salus quidẽ eum servare potest, malè ominor meis votis.

De Metu.

Furcht / Angst / Schrecken / Entsetzung / Grawen.

Timor, metus, formido, pavor, reformidatio, angor, anxietas, aculei & scrupuli solicitudinum cruciatus timoris.

Erzitterung / Verstürtzung.

Tremor, horror, terror, stupor, consternatio animi.

Epith. Maximus, summus, incredibilis, non mediocris, præcipuus, gravis, acerrimus, horribilis, parvus, minor, occultus, implacabilis, immanis, verus, falsus, fictus, cæcus, superstitiosus, communis, domesticus, subit⁹, recens, diurnus, nocturnus metus, timor, formido, &c. plurimi metus, plena omnia timoris, nocturni metus, inanes metus, improvisa formido.

Furchtsam / blöde / verzagt.

Timidus, pavidus, solicitus, anxius, pusilli, infirmiq; animi, qui ob infirmitatem, imbecillitatem, tenuitatem animi, ad omnes casus extimescit, pavens, suspensus metu, exanimatus, maximè sollicitus, quo nihil timidius, perturbatius, mirificè solicitus, naturâ timidus, nimis timidus, formidulosus, plenus formidinis, meticulosus, imbecillioris animi, qui umbram suã metuit, cujus animus in pedib⁹ est, qui metuit metum inanem.

Erschrocken/ erschreckt.

Exterritus, perterritus, perterrefactus, graviter exanimatus, territus, perterritus metu, perturbatus metu, perculsus timore, semivivus, exanimatus metu, quasi sauciatus jaculo, consternatus.

Erschrecklich / Terribilis, horribilis, horrendus, formidabilis, formidatus, metuendus, formidolosus, pertimescendus, valde timendus.

Zitterung/ Trepidatio, tremor, palpitatio, horror.

Erzittern / beben / Tremere, contremere, contremiscere, trepidare, toto pectore tremere, toto corpore perhorrescere, tota mente, atq; omnibus artubus contremiscere, tremore concuti, toto corpore contremiscit, perfundit eum horror, contremuit timore perterritus.

Zitternd.

Tremens, tremulus, toto pectore, tremens, tremebundus, tremiscens.

Sich besorgen/befahren.

Metuere, timere, vereri, subvereri, reformidare aliquid, extimescere eventum alicujus inceptionis, anxium, sollicitum esse.

Ich fürchte mich.

Sum in metu, in timore, Sū in solicitudine hac, sum plenus solicitudinis, præditus sum timore, sum solicitus, anxius, teneor hoc metu, habeo metum, animum pervagatur timor, extimesco formidines, angor cruciatu timoris, exalbesco, attingit me horror, perfundit me horror, formido malè, cadit in me timor, metus, me tenet timor, sustineo hunc metum, versor in metu, urgeor hac solicitudine, vexor solicitudine, extimesco, pertimesco, horreo, exhorresco, horresco, paveo totus, maximè timeo, æstuo, valde, graviter, incredibiliter, planè, animo, intimis sensibus timeo, angor, paveo.

Ich bin erschrocken / ich stehe in furchten.

Timor injectus est mihi, Metus, pavor territat mentem, animus est in timore, formidat mens, timor mihi incussus est, horror perfundit me, corculum sudat ex metu, corpus horret, perculsus sum timore, animo consternatus sum, perturbatus sum magno timore, incessit mihi timor, & incessit me timor, venio in timorem, suscipio timorem, metus me invasit.

Ich fürchte mich für diesem.

Timeo, metuo hostem, timeo, metuo mihi ab hoste, Pertimesco mihi ab ipsis, in metu hunc habeo, mihi unum hoc in metu est, metuo mihi ab illo insidias, metuo egestatem, metuit sibi periculum ab hoste.

Ich fürchte dieses dinges / ich trage Sorge dafür.

Pertimesco vicem amicorum, exti-

extimeſco de tua ſalute, timeo tuæ vitæ, magno timore afficior de te, in metu ſum propter te, malè tibi timeo, timet de honore ſuo, & honori ſuo, præcipuum metum, quod ad te attinet, habeo.

Für einem erſchrecken.

Obſtupeſcere aſpectu alicujus, conterreri, exterreri, conturbari alicujus aſpectu, horrere aſpectum aliorũ, vereri conſpectum alicujus.

Erſchrecken / ſich fürchten.

Extimeſcere, pertimeſcere, reformidare, horrere, horreſcere, cohorrere, cohorreſcere, pavere, intimis ſenſibus angi, præter modum exterreri, non mediocriter pertimeſcere, duci, rapi ad metum, incurrere metum, in timorem ſe convertere, in timorem venire, trepidatum eſt hic ab omnibus, timor exercitum occupavit.

Für Furcht etwas nicht verrichten können.

Dimoveri metu, reprimi, cogi, impediri metu, terrore, inclinari metu, prolabi in re timore, frangi metu, timor rei debilitat me, mens delibata metu concidit, metus contrahit animum.

Für Furcht vergehen / vmbfallen.

Exanimari præ timore, occidere præ metu, conſternari, ſtupefieri metu, prolabi, corruere timore, affligi, debilitari, confici metu. Me conficit ſolicitudo, animus exeditur ſolicitudine, membra debilia ſunt timore, fractus debilitatusq; metu eſt propter periculi magnitudinem. Pertimuit, vox faucibus hæſit, lingua hærebat metu. animus oppreſſus metu, diſcedere à mente timoris magnitudine.

Einen erſchrecken / eine Furcht einjagen / ein Grawen machen.

Terrere, territare, conterrere, exterrere, perterrere, perterrefacere, audacter territare, minaciter terrere, facere alicui timorem, movere alicui metum, ſtruere alicui ſolicitudinem, importare alicui ſolicitudinem, afferre alicui metum, timorem. Offerre, inferre, incutere, injicere, objicere metum, terrorem, timorem, exacuere, augere ſolicitudinem, formidinem, perturbare aliquem terrore, debilitare, affligere animos metu, afferre ad aliquem terrores, afferre aliquid triſtitiæ. Perterrere aliquem timore, opprimere animum alicujus formidine, exanimare metu, exturbare alicujus mentem, in metum adducere, ad timorem aliquid proponere, in timorem dare, addere perculſis horrorem, complere exercitum terrore, attonitum aliquem reddere.

Einen der Furcht benehmen / tröſten.

Confirmare alicujus animum, confir-

confirmare timentem, levare ſolicitũ, deducere à timore perterritum, Metum ejicere alicui, auferre, defendere à metu, ſubvenire alicujus ſolicitudini, lenire ſolicitudines, minuere, demere, levare, allevare metum, ſolicitudinem, eripere metum; detrahere ſolicitudinem, abſtergere, tollere metum, vacuum reddere metu, timore, removere metum alicui, adimere metum, Liberare, exonerare metu, afferre alicui tranquillitatem animo, eximere alicui ſcrupulum, metum levare, & metu levare aliquem, ex metu eximere, Docuiſti metum illum inanem eſſe, vindicare aliquem à metu.

Die Furcht hinlegen / ſich nicht mehr fürchten.

Reſpirare à metu deponere, abjicere metum, metum amovere, omittere timores, reſiſtere angoribus, contemnere ſolicitudines, comprimere timorem, abducere ſe ab angoribus, abducere animum à ſolicitudine, recreare ſe ex magno timore, effugere timorem, Pellere, depellere, propulſare metum.

Ohne Furcht ſeyn.

Vacare, vacuum eſſe, carere metu, procul eſſe à timore, ſine metu, ſollicitudine, angore eſſe.

Sicherheit.

Securitas, tranquillitas.

Epith. Summa ſecuritas, tranquillitas, maximè optata ſecuritas, expetita tranquillitas.

Sicher / Securus, tranquillus.

Sicherlich / tutò, tutè, ſecurè.

Sicher ſeyn.

Frui ſecuritate, perfrui tranquillitate, habere ſecuritatem, eſſe in tuto, ſecuram agere vitam, in ſecuritate agere, ſecurè agere, degere, conſtare animo, otioſo eſſe animo, ſine timore eſſe, non timere.

Sicher machen.

Reddere aliquem ſecurum, afferre alicui ſecuritatem, feciſti ut omnem timorem deponerem, abjicerem, ut auderem forti animo eſſe, ut animo vigerem, ne quid timerem, ut metu vacarem. Ad fortitudinem aliquem revocare, feciſti ut animus ſe colligeret, confirmaret, multum roboris reciperet.

De Cura.

Sorge / Cura, ſolicitudo, cogitatio multa & gravis.

Epith. Magna, maxima, ſumma, ſingularis, non mediocris, omnis, non exigua, gratiſſima, vigilans, gravis, gravior, accuratiſſima, acerrima, difficilis anceps, gravis, miſerrima, vetus, antiquiſſima, nova, quotidiana, perpetua, ſempiterna cura, Simplex, parva, minor, facilis, nonnulla cura, Multæ, plurimæ, optimæ, honeſtæ curæ, Curæ ad ſalutem publicam pertinentes.

Sorgfältig / **bekümmert** / Curioſus, curans, ſolicitus, maxi-

mè in-

mè intentus, percuriosus, bellè curiosus, nimiùm curiosus, anxius, inquietus animo, strenuus, acer, laboriosus, solicitudinibus plenus, curarum plenus.

Sorgfältig/ Curiosè, accuratè, exquisitè, cautè.

Sorgen/ Sorge tragen/ Sustinere curam, versari in cura, solicitudinem, curam habere, curâ implicari, solicitudine esse, in solicitudine esse, solicitudinem sustinere, solicitum esse, non dimittere aliquam curam, omni cura providere, hæ curę me tangunt, attingunt, afficiunt, movent, exuscitant, perturbant, commovent, afficiunt. Æstuare, satagere, in diversa rapi, animum in varias cogitationes dividere. Esse incredibili solicitudine, habere aliquid solicitudinis. Hæc res solicitat me, cogitatio rei habet me solicitum, est mihi solicitudini, distrahi curis. Esse in cura graviore, hæc res habet animum solicitũ. Distineri variis curis, vehementer occupatum esse, variis negociis impediri, multis negociis involutum, intricatum, illaqueatum, oppressum esse.

Bekümmert seyn/ sich mit Sorgen plagen.

Affici curis, occupari solicitudine, confici curis, confici cruciatu dolorum, cruciari curâ, macerare se curâ, habere curam plenam timoribus & miseriis, affligere se curis, contabescere curâ, premi solicitudine, solicitudinibus languere, curis coqui, jactari, in diversa rapi, inquietari. Animus habitat & pernoctat cum curis, excubat cura apud me. Me terrent curæ, solicitant, angunt, torquent, coquunt, exedunt animũ meum, vincitur animus, planeq; frangitur solicitudine, Ægritudo augescit mihi, agitatio mentis non acquiescit, curæ circumvallant animum, cor contabescit curis.

Für ein Ding sorgen / jhm angelegen seyn lassen.

Convertere, conferre, adhibere curam ad rem, vel in re, ponere, figere, defigere, configere curam, cogitationẽ, industriam in re, incumbere in curam, in rem curâ incumbere, habere sibi curæ, præstare curam, consumere in re curam, revocare se ad curam alicujus rei, curâ diligenti aliquam rem complecti, habere rationem alicujus rei, adhibere curam alicui, Convertere se ad curam vel in curã. Hæc res est mihi curæ, curæ meę referuntur ad hanc rem, consumuntur in hac re, opus est accurato in hac re, res mihi cordi, curæ, solicitudini est, de hac re ego videbo. Toto animo de hac re cogito, tuam utilitatem tantum specto, attendo quid res tuæ postulent, omnis cogitatio mihi est de commodis tuis, animus meus in tua utilitate fixus est

eſt, hæc me cura ſolicitat, ſum in curioſitate hujus rei, ſatagere aliena.

Für einen ſorgen/ Cavere alicui, ſatis providere alicui, proſpicere alicujus rebus, conſulere alicui, ſaluti alicujus, rationibus alicujus, Non reſpicere aliquem, curare aliquem ſolicitè, fovere aliquem, Gerere, habere, agere curam alicujus, cura eſt mihi de te.

Etwas verſorgen.

Curare, accurare, procurare, maximè curare, non mediocriter laborare, diligentiſſimè, ſtudioſè, ſtudioſiſſimè curare, procurare aliquid, proſpicere, videre de re, de aliquo.

Sorge auff ſich nehmen.

Aſſumere, ſuſcipere curam pro re aliqua, & de re aliqua.

Einem Sorge/Bekümmerniß machen.

Afferre curam alicui, adducere aliquem ad curas, derivare in aliquem curas, dare, addere curas, injicere alicui curas, conficere alicui ſolicitudines, afficere aliquem curâ, afferre alicui ſolicitudinem ſive aliquid ſolicitudinis, ſolicitare aliquem, ſcrupulum alicui injicere, ſolicitum aliquem facere, reddere anxium, traducere ad ſolicitudinem, afficere aliquem ſolicitudine, Solicitudines augere, duplicare, curioſum, perturbatum reddere, facere, hæc res me habet ſolicitum, hæc cura excruciat mentem.

Einem der Sorge benehmen.

Abducere aliquem à cura, ſolicitudine, traducere animum alicujus à cura, Minuere, levare, allevare curas, ſolicitudinem, ſolicitudini ſubvenire, ſcrupulum evellere, eximere, adimere curas.

Die Sorge hinlegen.

Dimittere, abjicere curam, Laxare animum curâ, figere curam, relevari curâ, exolvere ſe occupationibus, relaxare ſe occupationibus, levari, liberari curâ, finem facere ſolicitudinis, ſolicitudinem omittere, habere pro derelicto aliquam rem, linquere aliquam curam, è curarum undis emergere, occultare ſolicitudinum aculeos & ſcrupulos.

Vnachtſamkeit.

Incuria, ſecuritas, inertia, oſcitatio.

Vnachtſam/ Incurioſus, iners, oſcitans, ſecurus.

Ohne Sorgen ſeyn/ ſicher ſeyn/ vnachtſam.

Vacuum eſſe à cura, ſine cura eſſe, minimè aliquid curare, nihil curare, eſſe tranquillo animo, non laborare de aliis rebus, vacare curâ, ab omni curâ procul abeſſe, in utramvis aurem dormire, nulli curæ obnoxium eſſe, nullis angi curis, Deeſt ipſi cura, animus omni cura vacuus, liber animus, ſecurus eſt, & nihil tale metuit, Nulla meũ animum gravior cogitatio perturbat,

bat, commovet, afficit, Animus tranquillus est, Commodè est, pax est, pax est animo meo, per hanc curam quieto mihi esse licet.

De Studio.

Ein Vorhaben.

Studium, propositum, institutum.

Ein ehrlich Vorhaben / Honestum, egregium, dulce, jucundum, optimum, rectissimum.

Einerley fürhaben/Similitudo, consensio studiorum.

Unterschiedlich fürhaben / Disparia studia, dissimilitudo studiorum, distantia studiorum maxima, pugnantia & contraria studia, varietas magna studiorum.

Verdrießlich Werck / Studium inamœnum, asperum, quod nulla dulcedine allectat, vel allectos detinet.

Etwas thun des Nutzes und der Lust wegen.

Studia nostra non tantum necessitate, sed & commoditate & ornatu diriguntur. Non tantum necessitas, sed & pulchritudo in studiis spectatur.

Sich auff ein Ding legen / etwas fürhaben.

Addicere se alicui rei; suscipere aliquam curam; ponere operam in aliqua re, studiosum esse alicujus rei, elaborare in aliquo studiorū genere, in quamcunq; partem te dederis.

De Actionibus.

Eine That / ein Werck / ein Ding / eine Sache / Handel.

Pactū, facinus, opus, res, actio.

Eine grosse/wichtige Sache.

Res summa, gravis, præclara, gravissima, eximia, singularis, gloriosa, ardua, ampla, amplissima, magna, maxima. Magnitudo, gravitas, amplitudo rei, res argumenti nobilis & ardui.

Ein leichte Sache/gering Ding.

Parva, parvula, minor, minima, minuta, levis, levior, levissima, tenuissima, vilissima res.

Viel und mancherley Sachen.

Res multiplices, variæ, innumerabiles, Multitudo, copia, volumen, vis rerum, varia & multiplex res, varietas rerum.

Eine löbliche Sache / gute Sache.

Res rectæ, laudabiles, Honesta, præclara, pulchra, pulcherrima. Eximia, singularis, laude digna, honorificentissima, salutaris, memorabilis, illustris, immortalis.

Bekandte/öffentliche Sache.

Res pervulgata, celeberrima, celebratissima, aperta, apertissima, perspicua, evidens, manifesta, comperta, manifestò deprehensa, nota.

Heimliche unbekandte Sache.

Res abditæ, obscuræ, opertæ, incognitæ, non pervulgatæ, inenodabiles.

Ungewisse / zweiffelhafftige Sachen.

Res incredibiles, dubiæ, addubitatæ, incertæ, incertissimæ, mobi-

mobiles, humanæ, fragiles, caducæ, commentitiæ falsæ.

Schwere Sache.

Res difficilis, difficilima, vehementer, ardua, plena laborum & periculorum, molesta, periculosa, invidiosa.

Verwirrete Sache.

Turbida, turbulenta, turbulentissima, perturbata res, perturbatio rerũ, minùs explicata.

Böse Sache/elender Handel.

Res exulcerata, acerba, tristis, tristissima, desperata, pestilens, misera, acerba, miseranda, calamitosa, luctuosa, res claudicans, vacillans.

Ein grosse/ fürnehme/löbliche That.

Strenuum, arduum, præclarum, memorabile, laudabile, egregium, præclarum, magnum, majus, maximum, Pulchrum, pulcerrimum, magnificum, luculentum facinus. Memorabilis & penè cœlestis res gesta, illustre & gloriosũ factũ, facinus.

Schändliche That/Improbum, improbissimum, indignum, indignissimum, iniquissimum, nefarium, sceleratum, atrox, dedecoris plenum, turpe, turpissimum, fœdum, fœdissimum, crudele, turbulentum, immane, tetrum, tyrannicum, teterrimum, ferum, truculentum facinus, factum. Spurcè, superbè, perfidiosè, crudeliter, confidenter, malitiosê factum, atrocitas, indignitas facti.

Ein fürnehmes Werck.

Opus perfectum, elegans, elaboratũ, mirabile, tàm compositũ, tâm compactũ, tàm coagmẽtatum, artificiosum, divinum.

Gering Werck.

Parvum opusculum, parvulum, minimum opus, minutum opusculum.

Schwer Werck.

Grave, spissum & operosum opus, opus multi sudoris & laboris, difficile, arduum, plenum laboris.

Ein fürgegeben Werck / Pensum.

Eine Sache die gehandelt ist.

Res acta, agitata, commissa, patrata, perpetrata.

Eine wol verrichte Sache.

Res optimè acta, benê & feliciter gesta, summo artificio facta, pulcherrimè facta.

Eine vbel verrichte Sache / närrisch gehandelt.

Res acta consilio puerili, nullo consilio, stultè, res exitu fœda, temerè acta, cum temeritate & imprudentia facta, inconsideranter, negligenter acta.

Eine Sache wol verrichten.

Bene res agere, facere, gerere, valdê bene gerere, optimè gerere, facere, melius facere, rectè, rectissimè facerè, rem gerere, rectè & ordine facere, Commodè, commodius, commodissime administrare, gerere, agere rem, negocium, feliciter ex sententia, prosperè, auspicatò, aptè, præclarè, pulcherrimè, rem gerere.

Weiß

Weißlich / vnd mit fleiß verrichten.

Consideratè, sapienter, diligenter, quàm diligentissimè, studiosè agere, factitare. Vigilanter, accuratissimè, consilio, ratione, magnâ fide, diligentiâ prudenter facere &c.

Thun/machen/schaffen.

Agere, agitare, facere, factitare, gerere, tractare, opus texere, facere, fingere, creare, machinari, condere, componere, formare, conformare, figurare, conflare, elaborare, opus concinnare, rem procurare, agere, peragere, proficere, administrare, moliri.

Mit der That darthun.

Re præstare, reipsa præstare, factis præstare & exprimere, opere comprobare, perficere, re explere, respondere, effectui mancipare &c.

De Negocio.

Geschäffte/Händel/Vnmuß.

Negocium, occupatio, negociolum, opera, concursus occupationum, Res, ratio, gesta, acta, opus, opusculum, operæ.

Grosse Sach / wichtiger Handel/ Geschäffte.

Magnum, maximum, permagnum, summum, magni momenti, arduum, consilii magni, negocium, magnitudo negociorum &c.

Viel vnd mancherley Händel.

Multum, plurimum negocii, tot tantaq; negocia, multitudo, varietas negociorum.

Leichte/ nicht sonderliche Geschäffte.

Læve, luteum negocium, aliquantum negocii, minus, nihil negocii, tenue, vile, parvulum, exiguum negocium.

Schwere vnd verdrießliche Geschäffte.

Difficilius, durius, lentum &c molestum, operosum, odiosum, turbulentum, desperatum, suspiciosissimum negotium, assidua & vehemens, molestia occupatio, plenum laboris & periculorũ negocium, invidiosum, &c. Vehemens occupatio, assiduitate molestissima occupatio.

Frembde Händel/ Geschäffte.

Alienum à dignitate negocium, abhorrens à meis studiis, occupationes alienæ ab omni genere literarum.

EPITH. ALIA. Negocium lautum, expeditum, utile, optatum, certum, jucundissimum, non ferendum, ineptum, fortunatum, desertum, vulgare, notum, publicum, forense, suum, privatum, domesticum, familiare, vetus, pristinum, recens.

Einem zu thun machen / Geschäffte aufflegen.

Negocium alicui committere, deferre ad aliquem negociũ, delegare alicui munus, assignare, Dare, imperare alicui negocium, provinciam alicui dare &c. mandare, committere. Negocium alicui permittere, Præponere,

nere, præficere aliquem negocio, Imponere alicui negocium, dare pensum alicui, in negociũ mittere.

Einem Mühe machen / verdrießlich seyn.

Exhibere alicui negocium, injicere scrupulum, fatigare aliquem, torquere, vexare, Facere, facessere, conflare, contrahere, efficere alicui negocium, multas tragœdias hæc tragœdia mihi excitavit.

Ich werde zu thun bekommen.

Impendet mihi negocium, Accedet mihi negotium, ad occupationes hoc etiam accedet, adhibebitur mihi negocium, erit quod agam.

Sich erbieten / angeben / etwas zu thun / sich anbieten.

Deposcere sibi provinciam, polliceri, profiteri suam operam alicui, paratum esse ad negocium, occurrere negociis.

Zum Handel schreiten / die Sache angreiffen.

Ire, exire, proficisci ad negocium, occurrere negociis, accedere, advolare ad negocium, descendere ad occupationem, attingere, suscipere, aggredi negocium, accedere ad rem gerendam, descendere, dimittere se in rem, ingredi res, suscipere rem, habere in manibus opus, versari in rebus.

Einen Handel fürnehmen / verrichten.

Sustinere, habere negocium, præesse alicui negocio, Curare, procurare, agere, tractare, administrare, obire negocium, conferre operam ad rem, ponere operam in re, aliquid operæ dare, vel dedere rei, negocium tueri, videre, tractare, suscipere onus, partes, officium, rem, capere provinciam, Est mihi negotium, labor meus versatur in hac re, negocia hæc me occupatum & exercitatum habuerunt.

Geschäfftig / vnmüssig.

Negociosus, occupatus. Distentus, districtus, impeditus, implicatus nogociis, nunquam districtior fui, valde occupatus, distentus, tot tantisq; negociis distentus, occupationibus distentus.

Mit vielen Geschäfften beladen seyn / vnmüssig seyn / viel zu thun haben.

Esse occupatum, occupatissimum, impeditum occupatione, impeditum negociis, distentum cùm operâ, tum animo, distentissimum esse in negotio, distineri occupatione, impediri occupationibus, suscipere molestias propter aliquid, vix tempus tantulæ rei habere, vel vacui temporis habere, egere tempore, non posse liberè respirare, res impedit, aliud ex alio impedit, à negociis non vacuus est dies, nullum mihi tribuitur vacuum tempus, negociosi eramus in nostris negociis, detineri aliqua

re, occupationibus obrutum esse, teneri districtum perpetuâ gravissimorum munerum procuratione, nunquam fui ab occupationibus districtior, Distineri variis curis, multis negociis involutum, intricatum, illigatum, illaqueatum, oppressum esse, urgent me negocia.

Grosse Thaten thun/sich auff wichtige Sachen legen.

Moliri magna, aggredi facinus egregium, animum ad res præclaras adjicere, Præclaris in rebus suam industriam exercere, operam ponere, aggredi res nobiles, præclaras, præclara conari, ad summam gloriam cursum vitæ dirigere, summa petere, ad summa contendere, Gerere rem magnã, res magnas, maximas facere, satis facere vitę factis & gloriæ, magnum quid specto, magni momenti, magni ponderis rem in animo volvo, præclara quædam admodumq; sublimia cogitat animus, Speciosa res est valdeq; ampla, quã præstitisti, nihil præstantiùs effici potuit, adhiberi ad negocia magni momenti.

Vergebene Sache fürnemen.

Absurdas res agere, mulgere hircum, arare littus, &c.

Andere oder frembde Händel fürnemen / sich in ander Ding einmischen.

Immiscere se alienis negociis, Mulier non contenta suâ domesticâ ratione implicat se reb⁹ alienis, & præripit viri partes, Non coërceri sui officii limitibus ac terminis, aliorum sibi vẽdicare partes, mittere falcem in alienam messem.

Ein Geschefft / Sache zum Ende bringen/verfertigen.

Efficere, conficere, perficere rem, absolvere opus, perfungi opere, extremam manum, extremum laborem operi addere, solvi opere, transigere negocium, accurare, conficere pensum, negocio finem adhibere, officio perfungi, munus exequi, explere, reddere transactum, effectũ, Conficere, perficere, peragere negocium, transigere, explicare exequi, expedire negocia, satisfacere negocio, perfungi laboribus, ab occupationibus se expedire.

Sich für Geschäfften hüten/Arbeit meyden.

Timere, pertimescere, extimescere negocium, abhorrere à negociis, fugere, defugere, vitare, effugere, subterfugere, recusare negocium.

Ein Geschäffte / Handel hinlegen/ligen/bleiben lassen.

Intermittere, omittere, relinquere negocia, deponere, rejicere, abjicere onus, negocium, supersedere labori, revocare animum à negociis, in oblivionem venire negocii.

Eines Handels loß werden / von Geschäfften erledigt werden.

Emergere ex negocio, ab occupationi-

pationibus ſe expedire, relaxare, evolvere ſe occupationibus, extricare ſe negociorum turbis, è curarum undis emergere, à negociis ſe expedire, evolvere ſe negociis, extricare ſe à turbis, vindicare ſe à negociis, exire labyrinthis negociorum, eluctari è malis, exolvi vinculis occupationum, vincula negociorum laxantur, eluctari, levari, liberari negociis.

Einen der Mühe vberheben / nicht wollen arbeiten laſſen.

Occupationibus alicujus parcere, abducere, ſemovere, excludere aliquem à negocio, ſevocare animum alicujus à negociis, avocare à rebus gerendis, à ſtudiis, &c.

Nichts zu thun haben / müſſig ſeyn / feyren.

Vacare, vacuum eſſe negociis, carere labore, liberum eſſe à negociis, quieſcere licet à curis & negotiis, occupationibus, quies eſt ipſi à negociis, quieſcunt negocia, feriæ ei ſunt à negociis. Vacatio datur à rebus gerendis, laboris expers eſt.

Einen Handel vmbſtoſſen.

Convellere, labefactare acta, infirmare actiones, reſcindere acta, geſta, diſſolvefere acta, detrahere operibus, derogare reb⁹ geſtis, evertere res actas, tollere acta & conſtituta.

De Tentatione.

Verſuchen.

Tentatio, periclitatio.

Etwas verſuchen.

Tentare, attentare, pertentare, experiri aliquid, periclitari, non difficile eſt periclitari, facere periculum alicujus rei, ſine periculo experiri, leviter tentare, per alterum tentare, jacere aleam.

Ich habs verſucht.

Percepi rem uſu & periclitatione, ſubjeci hoc periclitationi, experimentum huj⁹ rei ſumſi, cepi, experimento didici, percepi.

Das eüſſerſte verſuchen.

Experiri fortunam, auxilium extremum, audere, tentare ultima, deſcendere ad omnia.

Verſuch was du kanſt.

Fac tui experimentum, ede ſpecimen aliquod tuæ artis, ede exemplum tuæ profeſſionis.

De Autore.

Anfänger / Stiffter / Vrſacher.

Autor, princeps facti, architectus, fabricator, autor & adjutor, inventor & artifex, architectus & machinator ſcelerum, Dux atque princeps, ſeminator, & ſator, parens, ut ita dicam atque educator & altor, Coriphæus, machinator, flabellum ſeditionis, tuba belli.

Du biſt dieſes böſen ein Vrſach / wir habens dir zu dancken.

Tu horum malorum cauſa, tu fons & origo, tu tantas malorum faces incendiſti, tu horum malorum initium attuliſti, tu

hæc mala peperisti, hæc excitasti, à te hæc fluxerunt, horum culpam tu sustines, in te culpa confertur, tibi hæc adscribuntur, assignantur, tibi hæc accepta referimus.

Er hats allein für sich nicht thun können.

Hanc epistolam suo Marte non composuit, alieno ingenio formavit hanc epistolam, usus est alieno artifice in his literis exarandis, ipse non est autor hujus epistolæ.

De Consilio.

Rath/Anschlag/Bedencken.

Consilium, ratio, consultatio, deliberatio.

Guter Rath.

Consilium bonum, melius, optimum, præclarum, prestans, singulare, idoneum, aptum, fidele, fidelissimum, salutare, salubre, pium, gloriosum, summâ laude dignum, felix, necessariũ, utile, perutile, cautũ, diligens, callidum, verum, rectum, certum, firmum, tutum, gratum jucundum, acceptum, expeditũ, honestum, sapientissimum, consideratum, prudens, acerrimũ.

Böser närrischer Rath.

Stultum, demens, amentissimum, præposterum, malum, perditum, turbulentum, perniciosum, puerile, perditissimum, inertissimum, sceleratissimum, dissolutum, crudelissimum, triste consilium.

Heimlicher Rath.

Obscurum, clandestinum, secretum, intimum consilium.

Ungewisser Rath.

Consilium infirmum, imbecille, languidius, in fortuna positum, periculosum, audax.

Schneller Rath.

Acceleratum, callidum, festinatum, præcipitatum consiliũ.

Schwerer Rath.

Difficile, insperatum consilium, deliberatio difficilis, anceps, difficilima.

EPITH. ALIA. Consilium magnum, summum, maximum, longum, varium, multiplex, plenum consilii, Humanum, publicum, privatum, domesticum, proprium, commune, alienum, urbanum, senatorium, vetus, novum.

Berathschlagt / bedacht.

Deliberatus, consultus, nihil deliberatius, benè consultus, sæpe deliberatus.

Rath bedürffen.

Opus esse consilio, egere, indigere consilii, & egere, indigere consilio.

Zu berathschlagen/ fürgeben.

Introducere deliberationem, proponere consultationem, referre ad consilium, ad deliberandum proponere.

Diß ist zu berathschlagen.

Hæc res venit, cadit, incidit in deliberationem & consultationem, consilii hæc sunt, deliberationem habet hæc res.

Der Rath kömpt daher / dieser hat es gerathen.

Inde manat, nascitur, proficiscitur cōsilium, vel ex aliqua re, Hic est autor, dux, princeps, fons consilii. Hic est suasor, impulsor, autor & consuasor consiliorum, dux & autor, moderator, gubernator, monitor, præmonstrator.

Guten Rath können geben/wol rathen können.

Valere, præstantem, prudentem esse consilio, abundare, abundantem esse, plenum esse cōsilio, Est in ipso plurimum consilii, satis consilii habet.

Einen umb Rath fragen/einen umb Rath ansprechen.

Consulere aliquem, adhibere aliquem in consilium, adire aliquem consilii causâ, elicere sententiam alicujus, habere aliquē in consiliis capiendis Nestorem, Quærere, exquirere, petere, requirere, expetere consilium alicujus, Permittere, committere aliquid consilio alicujus, velle sibi explicari alicujus consilium, Advocare aliquē in consilium, deferre aliquid ad aliquem, referre ad aliquem de suis rebus, cognoscere velle quid amici sentiant, censeant, judicent, faciendum existiment, quid amicis videatur.

Rathschlagen/ bedencken/ erwegen/ deliberiren.

Capere consilium, consultare, deliberare, captare, capere quid consilii, revocare se in consiliū, instituere, suscipere consilium, deliberationem, deliberare de aliqua re, descendere in consilium, instituere in animo, constituere sibi agenda hæc, intendere consilium, convocare sibi senatum consilii in cor, iniri consilium de re, exordiri consilia, cogitare, quærere quid optimū factu sit, versare rem, vel se in utramq, partem, consilium dirigere ad rationē rei, habere consilium de aliqua re, inire rationem de aliqua re, habere deliberationem rei, vel de aliqua re, consilia struere, capere consilium rei.

Mit einander berathschlagen.

Consociare cum aliquo consilia, captare, consilium cum aliquo, interesse consiliis, conferre cum aliquo sermones & consilia, conjūgere, communicare, consociare, adjuvare consilia, Comitem, socium, participem, testem esse consiliorum alicujus, per literas cum aliquo deliberare, inire consilia, consusurrare, statuere comuni sententiâ.

Ich kan in dieser Sache keinen Rath finden.

Difficilis hæc est deliberatio, lubricus est ad deliberandum locus, hæreo hic, consilium capere nescio, impedita hic est deliberandi ratio, consilium deest, explicare nihil possum, expedire me nequeo, inops cōsilii sum, frustra

frustra hîc consilium quæro, explicari res non potest, distrahor in deliberando.

Rathen/Rath geben/Rath mittheilen.

Consulere alicui, subvenire alicui consilio, impetire alicui consilium, consilio aliquem instruere, Suadere alicui de re, & suadere alicui aliquid, alicui copiam consilii sui facere, suggerere, dare alicui consilium, afferre, conferre, referre, revocare consilium ad rem, succurrere alicui consilio, præstare consiliũ, præstò esse, adesse alicui consilio, juvare, adjuvare aliquem cõsilio, ostendere, promere, indicare, declarare, exponere, explicare, expedire consilium, vel rationem consilii, Diligenter, optimè alicui consulere, facere aliquem participem sui consilii, non deesse alicui suo consilio, ostendere alicui, quid sui consilii, quid sibi placeat, collegi quæ habui ad consulendum.

Ich gebe dir diesen Rath / Ich rathe dir dieses.

Suadeo tibi, auctor tibi sum, hoc est meum consilium, meum judicium, ita censeo, mihi ita videtur, placet, si me audies, si me non putas prorsus insipientem, si me putas aliquid videre, si meum cõsilium aliquid apud te habet ponderis, hoc facies.

Einen Ratschlag erwegen / bedencken.

Ponderare, statuere, existimare de consiliis.

Einen gegebenen Rath loben/für gut achten.

Placere sibi consilium, Probare, approbare, comprobare, laudare, confirmare consilium, assentiri consiliis, consentire cum consilio, lætari, delectari consilio alicujus, non reprehendere alicujus consilium. Hoc consilium me erigit, recreat, reficit.

Diß ist ein guter Rath.

Sapienter consultum est, consilium hoc nititur firmissimis rationibus, non peccatur hoc consilio, qui sic sentit non errat, non offendit, non labitur, optimam partem eligit, consilium hoc à ratione non discedit, recedit, procul abest, Congruit consilium cum ratione, consilium hoc ratio confirmat, à consilio ratio non dissentit, non est inane, stultum, inutile, absurdum consilium.

Einen gegebenen Rath nicht loben/ anders Sinnes seyn.

Improbare alicujus consiliũ, dissentire, dissidere, discrepare à consiliis alicujus, abhorrere ab aliquo consilio, displicet mihi consilium, anteponere consiliũ illud alteri, abstinere ab aliquo consilio, abjicere consilium datum, refugere à consilio dato.

Eines Raths folgen/thun wie man gerathen hat.

Facere, agere, gerere, administrare, efficere, constituere, perficere aliquid de, vel ex consilio alicu-

alicujus, Parere, optemperare consilio, sequi, persequi consilium alicujus, uti eo, quod quis decrevit, stare alicujus judicio potius quàm suo, niti alicujus consiliis, pẽdere ex aliquo, suadenti adversari nolle, fidere alicujus consilio, aliquem audire, assentiri consilio, alicui obtemperare.

Andern Leuten folgen.

Non suum judicum, sed aliena consilia sequi, auferri aliorũ consilio, alieno abduci, impelli, compelli, adduci consilio, alienis consiliis regi, alterius niti consiliis.

Eines andern Rath verachten.

Negligere, contemnere, repudiare, reprehendere, vituperare consilium, rapere consilium in contrariam partem.

Etwas mit wolbedachtem Rath thun.

Facere, explicare, gerere, administrare, gubernare, regere &c., constituere, efficere, perficere, aliquid certo & explorato judicio vel consilio.

Es ist beschlossen.

Certum, firmum, fixum est consilium, consilio decrevi, cõstitui, statui, planè animum induxi, consilium captum est, fixũ est mihi ita facere, Consilia sunt instructa corde, ita statutum est mihi, cum animo, apud animũ, ita statui, deliberatum hoc cum animo habeo, deliberatum est mihi,

Einen Rath offenbaren.

Enunciare, patefacere, aperire, perspicua facere consilia, Patent, luce clariora sunt hęc consilia &c.

Einen Rath heimlich halten.

Celare aliquem de consilio, clausum habere, dissimulare &c. consilium.

Eines Rath wissen.

Cognoscere, recognoscere &c. novisse, perspicere consilium alicujus,

Einen Rath hindern.

Antevenire, prævenire alicujus consilium, occurrere, obsistere, resistere consiliis, opponere se consiliis, impedire, reprimere, præripere, eripere, extorquere, frangere consilium.

Es ist nichts aus diesem Rathschlag worden.

Diu deliberatum, actum, consultatum est, perfecta tamen res non est, non est ad finem deducta, non est confecta, absoluta, ad exitum tamen non venit, exitum non habuit, Deliberationem res consecuta non est. Consilium fefellit, cecidit.

Anders Raths werden/ den Rathschlag hinlegen.

Deponere, repudiare consilium, consilio desistere, abjicere consilium, abhorrere à consilio dato, refugere à consilio, consilii me pœnitet.

De Consensu.

Einhelligkeit/Bewilligung/ einstimmig/ einig.

Conſenſus, conſenſio, aſſenſio, aſſenſus, approbatio.

Eine richtige / feſte Bewilligung.

Major, maxima, ſumma, incredibilis, ſingularis, firma, conſtans, vera, non tacita, non occulta conſenſio.

Eine ſchlechte / vngewiſſe Bewilligung.

Lubricus aſſenſus, imbecilla aſſenſio, occulta conſenſio.

Einhelliglich / einmütiglich / einträchtig.

Concordiſſimè, una voce & mẽte, uno ore, ad unum omnes, una voce, cõmuni animo, communi ſententia.

Zuſtimmen / eine Meynung loben / bewilligen.

Approbare, comprobare, probare, laudare ſententiam, Aſſentiri, favere alicui ſententiæ, Eſſe conjunctiſſimum cum aliquo & ſententiâ & voluntate, Probare conſilium, eſſe aſſenſorem alicui, ſubſcribere alicujus judicio, Probare, approbare conſilium alicujus, comprobare aliquid aſſenſione, judicare bonũ eſſe & ex uſu, cenſere ęquum eſſe, arbitrari idoneum, tutius ſtatuere, conſtituere, optimum, commodiſſimum eſſe, credere eſſe ſatius.

Einer Meynung beypflichten / mit einem halten / einem beyſtehen.

Comitem & ſocium eſſe alicujus ſententiæ, conſentire, aſſentire, congruere, conſpirare, valdè congruere, comprobare aliquid aſſenſu, admodum aſſentiri, ire in ſententiam alicujus, aſſenſum ſuum accommodare alicui ſententiæ, accedere alicujus ſententiæ, aggregare ſuam ſententiã ad alterius, Meum judicum cum tuo conjungo. Idem ſentio, meum judicium congruit cum tua ſentẽtia, ſubſcribere alicuj⁹ judicio, ſententiæ, Alicujus ſententiæ ſuum addere calculum, Si qui ſita ſentit, adſcribat ad ſuum judicium etiam meum, Ab aliquo eſſe, cum aliquo, pro aliquo eſſe. Ab aliquo, cum aliquo, pro aliquo facere, Omnes homines mecum ſunt, ab aliquo ſtare, alicuj⁹ partes, cauſam ſequi; tueri, De tuis unus erõ, in numero tuorũ ero.

Ein Ding bewilligen / ſeinen Willen drein geben.

Conſentire, non contradicere, dare conſenſum alicui rei, ad alicujus conditiones accedere, conditionem accipere, aſſenſu ſuo rem comprobare, probare.

Ich bin zu frieden / ich laſſe es geſchehen.

Non recuſo, non repugno, nõ diſplicet, quieſco, taceo, ſufficit mihi, nihil detrecto, nihil moveo, actum habeo, non reſcindo, non puto reprehendendum. Si hoc faciunt, ferendi ſunt, æquiſſimam hanc conditionem non repudio.

Man hält viel von deiner Meynũg.

Multum tribuunt, deferunt tuæ sententiæ, facilè assentiuntur, acquiescunt tuæ sententiæ, tua sententia apud omnes magnum pondus habet, magni fit, magni æstimatur, penditur, Plurimum ponunt in tuo judicio.

Sie sind alle der Meynung.

Consentiunt omnes, uno ore consentiunt, una voce & mente consentiunt, omnes ad unum idem sentiunt, ordines civitatis unà sentiunt.

Es ist geschehen mit aller Bewilligung.

Facta hæc sunt comuni consilio, communi sensu, consensu omnium, omnium judicio, approbatione, sententia, consentientibus cunctis hominibus, approbantibus omnibus, nullo prorsus dissentiente, nullâ cujusquam discrepante sententia. In hac re gerendâ omnes consenserunt, cõsensus omniũ par & idẽ fuit, omnes omnium sententiæ convenerunt, sententiarum varietas nulla fuit, omnes omnium volũtates, opiniones, sententię, judicia congruerunt.

Seinen Willen nicht bald drein geben.

Cohibere, sustinere, continere, retinere assentionem, assensum, extrahere assensum, sustinere se ab omni assensu, continere se ab assentiendo alienum, alienatũ esse ab assensione, assẽsus in re lubrica sustinẽdus est.

De Concessione.

Zulassung.

Concessio, permissio, concessus, permissus, libera potestas, copia.

Zugelassen/ Concessus.

Zulassen/erlauben/zugeben/Mache geben/ günnen/ verhengen/ gestatten/leiden/geschehen lassen.

Concedere, permittere, Dare potestatem, facultatem faciendi, Afferre, offerre, facere, largiri, suppeditare alicui facultatẽ, potestatem, copiam rei faciendæ, Committere, credere, permittere rem alicujus potestati, Pati, perpeti, non impedire, non repugnare, dare aliquid alicui, Concedere licentiam, libenter & facilè concedere, largiri libertatem, admittere aliquem ad aliquid faciendum, indulgere alicui, obsequi, Remittere alicui & concedere, Meum supplicum, quo in illum usurus eram, tibi remitto. **Du magst jhn straffen oder nicht.** Per me hoc licet, non sum tibi impedimento.

Nicht erlauben.

Nullo pacto consentire; adimere alicui arbitrium, privare aliquem potestate, adimere, potestatem, Hoc neque per naturam fas est, neq; per leges licet.

Es ist erlaubet.

Concessum est, licet facere hoc ipsius voluntate, potestas mihi facta est, potestas mihi permissa est hoc faciendi, Libertas datur hoc facendi, aditus est mihi ad hanc rem, Datum est

hoc mihi divino permissu, sumo hoc pro concesso.

Ich vergünne dirs/doch mit diesem Bedinge.

Patior, concedo hoc, hac tamen conditione, hoc pacto, hoc modo, hac ratione, lege, eâtenꝰ.

Ich stelle dirs heim.

Tibi permitto, abire ne malis, an manere, judicio tuo totam rem permitto, age ut lubet, de hac re fac tuo arbitratu.

Es sey also/weñ es gleich so wäre.

Fingamus ita esse, largiamur id, condonemus hoc tibi, demus hoc, quod sibi cõcedi vult, fac ita esse, feras sanè hoc, esto, esto sanè, sit ita sanè, pone ita esse, etsi maximè sit.

Laß es geschehen/gehen/wie es wil.

Quiesce, eat res ut cœpit, nihil te interpone, feratur ista res cursu quo fertur, ferantur hæc impetu suo, cursu suo, impetu animi sui, mentis suæ, voluntatis suæ, nihil interpone eorum audaciæ, libidini, temeritati.

Erlaube mir.

Da mihi hanc veniam, da potestatem, quod cum bona venia tua fiat, largire hoc meæ in te observantiæ.

Mit Vrlaub sagen.

Bonâ veniâ dixerim, cum venia dictum sit, pace vestrâ dictũ velim, sit honor auribus, sit honor castis auribus, honos audiẽtium animis habeatur, Copiâ, pace alicujus dicere.

De Admonitione.

Erinnerung/Warnung.

Monitio, admonitio, monitus, admonitus.

Epith. Tanta vis admonitionis, familiaris admonitio, acerbitate carens admonitio.

Er bedarff erinnerns.

Eget monitis, admonitore admonendus est, Res desiderat admonitionem.

Einer der da erinnert.

Monitor, admonitor, monẽs, admonens, amicissimè monens, verecundus admonitor.

Einen erinnern/warnen/eingeben/anmahnen.

Monere, admonere, commonere, præmonere, commonefacere, dicere quid commonendi causà, venire admonitum aliquid, præcipere alicui ut caveat, nullum prætermittere locum monendi, Velim te cautum esse, non sinam te labi, Revocare ad memoriam, redigere ad memoriam, suggerere, subjicere, Etiã atq; etiam monere, Rectè, præclarè, sapienter, amicè & prudẽter, apertè, accuratissimè, acriter, acriùs, non asperè, liberè, temerè, obscurè, monere, secretò, obscurè monere, submonere, invitum admonere.

Ich erinnere dich dieses.

Illud te admoneo, vel commoneo, Commoneo, admoneo te de hac re, admoneo te officii, commonefacio te amicitiæ.

Sich

Sich erinnern lassen/ folgen.

Relinquere locum admonitionibus, Præbere aures monitis, duci monitis aliquorum, audire admonitionem, vocem monentis, assentiri monẽti, auscultare monitis, parere monitis, de eo, quod mones, ita faciã. Quod mones, assentior, gratum est, hærent in visceribus monita.

Vergebens erinnern.

Frustra aliquem monere, admonitione nihil perficere.

De Adhortatione.

Vermahnung.

Hortatio, adhortatio, cohortatio, exhortatio, hortatus.

Epith. Pulchra, pulcherrima, mirifica, gravior cohortatio, Inanis & sine causa suscepta cohortatio, cõmunis cohortatio.

Er bedarff vermahnens.

Indiget, eget hortatione, cohortatione, eget hortatore.

Einen vermahnen/anhalten.

Hortari, adhortari, cohortari, exhortari aliquem, impellere aliquem, incitare aliquem consilio, rationibus, argumentis, Cohortari aliquem oratione & exemplo, agere cum aliquo hortatione, & præceptis, esse alicui suasorem, autorem, suscipere cohortationem, uti cohortatione, cohortatione aliquem juvare, incitare, faces ac stimulos animo ad pietatem addere, Ducere, adducere, reducere, impellere aliquem ad officium.

Ich vermahne dich zum studiren/ zur Gottesfurcht/rc.

Adhortor te, cohortor te ad pietatem, autor tibi sum ut ad bonas artes animum applices, Sum tibi hortator ad bonas artes discendas, Si me amas, hoc fac, excita tuum ingenium ad evolvẽdos libros, mea oratio cohortatur vos ad studia pietatis, Suasor tibi sum hujꝰ rei faciendæ, velim hoc facias, fac ut hæc fiant, Enitere, elabora, effice ut hoc fiat, Si dormis expergiscere, si stas ingredere, si ingrederis curre, si curris advola, Incumbe toto pectore ad eam curam, incumbe toto animo in eam rationẽ, Meditare, cogita, quæ sunt summa, suscipe hanc curam.

Sie vermahnen einander / Cohortantur inter se.

Vermahnet werden.

Exitari, incitari, commoveri cohortationibus ad virtutem, honestatem, admonitione exuscitari.

Etwas mit vermahnen außrichten.

Perficere aliquid cohortatione, admonitione aliquid ad diligentiam addere, cohortatio mea non prætervecta est aures vestras, sed animis vestris penitus insedit, hortatio tua me impulit ad hoc,

De Instigatione.

Antreibung/ Anreitzung/ Anleitung.

Instigatio, incitamentum, invita-

vitamentum, calcar, illecebræ, impulsus, instinctus, irritamentum, delinimentum.

Anreitzen/anleiten/Anmutung machen/locken.

Allicere, illicere, allectare, pellicere, adducere, delinere, captare aliquem emolumento, ducere, illicere præmiis, inducere, inescare, invitare, permulcere, appellare, sollicitare, allicere titillatione honestissimę voluptatis, accendere, inflammare animum alicujus, provocare, attrahere, lacessere.

Antreiben/anregen/treiben/reitzē/anschünden/anreitzen/Muth machen.

Instigare, incitare currentem, vocare, allicere aliquem ad aliquid faciendum, impellere, adducere ad facinus, incitare ad aliquid, excitare ad virtutem, excitare dormientem, inflammare, exuscitare animos, impellere voluntates & instruere, Armare, hortari, cohortari, adhortari aliquem ad bellum, exacuere, dare, addere, animum, Incendere, inflammare cupiditatem, facere alacriorem ad aliquid, exacuere alicujus industriam, Admovere, adhibere, subdere, addere calcaria, admovere stimulos, concitare stimulis, gloria stimulat eum ad hoc faciendum, compellere ad arma, concitare, urgere, exuscitare, irritare, perpellere, Stimulus est mihi rei faciendæ.

Angereitzt werden.

Dulcedine alicujus rei moveri, commoveri, perfundi, capi, adduci expectatione præmiorum, allici titillatione honestissimæ voluptatis, &c.

Auff dein anreitzen/begehren/Rath/hab ich diß gethan.

Te suasore, autore, ductore, consultore, admonitore, flagitatore, monitore, hortatore hoc feci, Te instigante, flagitante, invitante, monente, incitante, hortante feci. Tuo ductu, impulsu, suasu, consilio, instinctu, hortatu, persuasu hoc feci, abs te persuasus feci.

De Persuasione.

Beredung/Vberredung.
Persuasio.

Vberredt/ Persuasus.

Vberreder/ Suasor, suadens, mali suasores, benè suadens.

Vberreden/dahin bringen/bewegen.

Persuadere alicui, persuadere alicui oratione, oratione aliquē inducere, traducere animum alicuj⁹ ab aliqua re ad aliud, movere assensionem, perpellere, impellere, explere animum alicujus ut credat, pertractare animos, impellere, compellere, adducere, deducere voluntatem alicujus, Movere, commovere, permovere mentes, Adducere, deducere, incitare, impellere, incendere, inflammare, percutere probabilitate animos, facere

re alicui fidem, penitꝰ, prorsus, facilè persuadere, literæ tuæ cõvellerunt me de pristino statu, jam tamen labantem, Terrore ac metu multos, plures spe & promissis induxit. Excitare, flectere, frangere aliquem oratione, adducere aliquem in opinionem, flectere animos in quamlibet partem, quocunq; collibuit, Concitare alicujus animum, obruere aliquem oratione.

Nicht vberreden können / vergebene Wort machen.

Nihil vel parum proficere verbis, frustra alicui loqui, in cassum verba facere.

Einen vberreden / auff seine Meynung bringen/

Deducere, adducere, perducere, pertrahere, trahere aliquem in suam sententiam, ad suum arbitrium.

Einen vberreden vnd auff ein ander Meynung bringen.

In aliam sententiam deducere, perducere, trahere, pertrahere, deflectere, diversum persuadere, evellere, eripere alicui ex animo opinionem aliquam.

Sich vberreden lassen/vberredt werden.

Moveri, commoveri, permoveri oratione alicujus, temerè persuaderi, autoritate alicujus moveri, adduci, deduci oratione, precibus, Exorarier, sequi alicujus autoritatem, relinquere locum precibus, inclinare quò quis pellit, cedere alicujus vocibus, adduci argumentis, orationibus, induci, permulceri orationibus, vinci blandiciis & pollicitationibus. Infatuavit me ejus autoritas, aliorum consilia me auferunt, irrepit credulitas in mentẽ, dedi locum vocibus.

Ich kan mich das nicht außreden lassen.

Illud mihi excuti nullo modo potest, ita faveo huic sententiæ ut ne in mentem quidem mihi aliquid contravenire patiar.

Ich laß mich des nicht vberreden.

Adduci non possum, tantum apud me pondus illius autoritas non habet, conjectura tua mihi nõ satisfacit, neq; adduci sponte, neque ulla ratione eò impelli possum.

Ich kan mich selbst nicht vberreden.

Persuadere mihi non possum, tantum imperare mihi non possum, tantum impetrare à me nõ possum, sponte adduci eò non possum.

De Mandato.

Befehl/Gebot/Geheiß.

Mandatum, præceptum, præceptio, jussum, jussus.

Epith. Maximum, modestũ, severum, ratum, firmum, perniciosum, injustum, absurdissimũ, publicum mandatum.

Befehlen/heissen/gebieten.

Mandare, jubere, præcipere, dare in mandatis alicui, dare mandata alicui, jubere aliquid, jube-

jubere mandata, imponere alicui negocium, onus, munus, laborem, aliquid oneris, dare alicui negocium, ut fiat aliquid, dare alicui aliquid negocii, onerare aliquem præceptis, imponere alicui legem, præscribere aliquid alicui, partes alicui mãdare & imponere, imponere alicui personam, necessitatem, injungere alicui munus, injungere alicui onus, assignare alicui munus, legare alicui onus. Omnia, universa, nominatim mãdare, valdè, apertè jubere, diligenter mandare, urgere aliquẽ mandatis; Velim à te hoc fieri, volo à te hæc rectè curari.

Durch einen andern befehlen.

Mittere ad aliquem mandata, mittere aliquem cum mandatis ad aliquem.

Einem einen Befehl ansagen.

Afferre, deferre, perferre ad aliquem mandata, exponere mãdata apud aliquem.

Befehl auff sich nehmen.

Accipere, recipere mandata, jussa, suscipere onus, provinciã, munus, negocium, mandatum.

Mir ist befohlen.

Mandatum hoc mihi est, jubeor hoc facere, accepi hoc ab ipso mandatum, habeo ab ipso hoc in mandatis, imperatum est mihi, Impositum, datum est mihi hoc negocium.

Befehl außrichten/verrichten/ nachsetzen.

Curare, procurare negocium, conficere, transigere, expedire, administrare negocium, officio satisfacere, officium exequi, jussa efficere, munus implere, explere, reddere transactum, effectum. Persequi omnia diligenter, facere, quæ imperantur, facere jussa, facere quod jussum est, ut jussit, gerere rem mandatam, Parere, obedire mandatis, dare factum & curatum, perfectum negocium, tradere alicui aliquid effectum, diligenter agitur de mandato ejus; imperata facere, conficere, persequi, exequi, exhaurire mandata, præstare, agere, explicare mandata, imperium observare, revereri præcepta, ad exitum perducere quæ mandata sunt, vix sustinere posse, quæ imponuntur.

Dem Befehl nicht nachsetzen/nicht thun was einem befohlen ist.

Deserere officium, immemorem esse mandati, negligere, cõtẽnere mandatũ, excedere mandatum, egredi officio, recedere mandatis, discedere à mandato.

De Coactu.

Zwang/Nötigung.

Coactus, coactio, impulsus.

Zwingen/nötigen/zähmen.

Cogere, adigere, compellere, impellere, urgere aliquem, Vim adhibere alicui, subigere vi, imponere alicui necessitatem, imponere alicui leges, retinere aliquem vi atq; metu, Continere, cohibere, coercere aliquem vi & metu, exprimere aliquid vi.

De Seductione.

Verführung.

Seductio, deceptio.

Einen in Laster führen / verführen.

Seducere aliquem, illicere ad crimina, ingerere turpitudines, exemplo suo alios à recta via avocare, avocare aliquem à virtute, corrumpere alicujus mores, abducere aliquem ad nequitiam, deducere ad perniciē, corruptelà suorum morum aliquem inquinare & inficere, cōvictu suo aliquem reddere deteriorem, depravare aliquem mala disciplinâ, animus corrumpitur & depravatur mala societate, ad vitia trahere, pessundare alicujus filium.

Er läst sich verführen/folget andern Leuten.

Aliorum consiliis regitur, pendet ab aliorum consiliis, alios, aliorum consilia sequitur, inficitur vitiis alienis, concepit vitia suorum æqualium.

Von einer Arbeit abhalten.

Ab hac dulci occupatione nemo me poterit abducere, dimovere, removere.

De Dissuasione.

Wiederrathung.

Dissuasio, avocatio, revocatio.

Wiederrathender/dissuasor, dissuadens.

Wiederrathen/ abhalten/ abschrecken.

Dissuadere, dehortari, Abducere, revocare à consilio cepto, à proposito, ab instituto, non censere faciendum aliquid, res revocat me à cupiditate, nollem te hoc facere, Avocare, devocare, abducere, abstrahere, revocare aliquem ab instituto virtutis itinere, multos hæc opinio à virtutis studio abduxit, dimovit, removit, avocavit, deterruit, multis verbis deterrere, vim magnam habet ad deterrendum.

Von bösen Stücken abhalten.

Revocare à flagitio, ab incepto furore, reprimere aliquem, reprimere, reflectere impetum alicujus.

Er hat mir dieses wiederrathen.

Dehortatus est me, ne facerem, multa me dehortantur hoc facere.

Vergebens wiederrathen.

Frustra dehortari aliquem, minimè deterreri.

De Interdictione.

Verbietung.

Interdictio, interdictum, vetitum.

Verboten/Vetitus, interdictus, prohibitus.

Verbieten/unterſagen.

Interdicere, vetare, prohibere, arcere, maximè prohibere aliquid, Apertè, planissimè prohibere, tacitè, principio vetare, prohibere aliquem, inhibere, præcipere atq; interdicere, non concedere, non putare concedendum, non sinere, lex hoc vetat, inhibeo (*si rem cœperit.*)

Er hat mirs verboten zuthun.

Prohibuit ne id facerem, nunquam permisit me id facere, semper obstrepuit mihi, semper adversatur meæ voluntati, & conanti reclamat. Manum mihi injiceret si conarer, vetor hoc facere, interdictum est mihi vino, vetor vinum bibere.

Spontè.

Willig/gutwillig/freywillig.

Volens, voluntarius, lubens, non invitus, alacer ac promtus, facilis & festivus, æquus & facilis, sciens vidensq;, nemini concederet, qui id promtus faceret.

Williglich/gerne/Libenter, perlibenter, perlubenter, summa voluntate, egregia animi alacritate, ultrò, libenti animo, animo gaudente & lubenti, non gravatè, animo lubenti prolixoquê, suâ sponte, sua voluntate, inductus, sine recusatione, summo studio, animo æquo, voluntariè.

Vnwillig/vngerne/genötiget/gezwungen.

Invitus, difficilis, haud volens, haud promtus, coactus, vi coactus, necessitate summa compulsus, inductus.

Vngern/ Adver. Non libenter, non prompto, non alacri animo, non libenti animo, gravatim, difficulter, coactum, invitum aliquid facere.

Wolmeynend/gutmeynend.

Optimo animo facere, bona fide, nihil mali cogitans, nō mala intentione, bona intentione, proposito laudabili.

De Necessitate.

Noth/Nothwendigkeit.

Necessitas, necessitudo.

EPITH. Magna, summa, probabilis, certissima, simplex, absoluta, satis idonea, honesta, fatalis, necessitas, turpitudinem habens necessitas, crudelis necessitas.

Nothwendig/von nöthen.

Necessarius, pernecessarius, immutabilis, coactus, impulsus. Magis, maximè, valdè, vehementissimè, summè, minùs, minimè necessarius.

Es ist von nöthen/ die Noth erfordert es.

Necesse est, opus est, maximè necesse est, peropus est, magnopere, valdè, vehementer opus est, res ita fert, res exigit, sic usus est, necessarium est, necessitas urget, cogit, flagitat, hoc fieri oportet, res ita postulat, tempus ita fert, tempus flagitat, postulat hoc. Ratio tuarum rerum hoc poscit, occasio hoc requirit, è re jam est, Miloni necessitas fuit exeundi.

Ich werde darzu gezwungen/ich muß.

Necesse habeo, cogor, impellor, habeo necessitatem, est mihi necessitas hoc faciendi, commodum meum hoc ita fert, necessitas me huc vocat, necessitas hoc postulat, flagitat, detrudit me huc, præscribit hoc, Necessitas affertur,

affertur, obvenit, proponitur mihi, aſtringor, conſtringor, cogor neceſſitate, incidi in hanc neceſſitatem, neceſſitas mihi imponitur, neceſſitas me premit. Perficit, fabricatur hoc neceſſitas, hæc res neceſſitate dirigitur, oportet me hoc facere, neſcio, quo fato ad arma contra Turcas cõpellimur, non poſſumus non eſſe ſubjecti malis. Vita humana ita literarum indiget, ut ſi quis eas ſuſtulerit, Solem de mundo ſuſtuliſſe videtur, facere aliquid neceſſitate.

Einen nöthigen/zwingen mit Gewalt.

Cogere aliquem, imponere alicui neceſſitatem, neceſſitatem alicui afferre, adhibere alicui vim.

Aus der Noth ein Tugend machen/ ſich in die Zeit ſchicken / machen wie es die Noth erfordert.

Parere, obtemperare, ſervire neceſſitati, tribuere aliquid neceſſitati, reſiſtere nõ poſſe neceſſitati, tempori cedere, rationem temporis habere, conſulere temporibus, ſervire temporibus, confirmare ſe ad temporis rationem, conſilia & actiones tempore moderari, pro temporum ſtatu & ſuſcipere & deponere res, Ita ſe gerere ut tempus præcipere videtur, ut temporis ratio fert, poſtulat, tempus quaſi ducem ſequi in agendis rebus, conſiliario uti tempore.

Noth bricht Eiſen.

Neceſſitas durum & ingens telum, Neceſſitas non eſt alligata legibus, neceſſitas excitat ingenium, acuit induſtriam.

Es iſt nicht von nöthen/ es iſt kein Nothzwang.

Non ſic facto uſus vel opus eſt, nihil opus eſt, minimè neceſſe eſt, ſupervacaneũ arbitror, hac moleſtiâ te facilè liberare potes, ad neceſſitatem hoc non ſatis eſt.

Es iſt mir zugelaſſen/es iſt frey/ ich mag es thun.

Licet, licitum eſt, licet per aliquem, licet per omnes homines, per leges, licitum eſt per aliquem, lege licet, poteſtas eſt faciendi aliquid, libertas datur, integrum eſt mihi, jus faſq; eſt alterius ſententiam exquirere, Liberum eſt tibi ſolutumq; cauſas, cur id non probes, exponere, Solutum ac liberũ me eſſe arbitror, feci id liberè ut mea fert natura & conſuetudo. In mea poteſtate, arbitrio poſitum, ſitum eſt.

Es iſt viel dran gelegen.

Magni, magnoperè, vehementer, plurimum, quam plurimum refert, intereſt, permagni intereſt, multum, permultum refert, intereſt, res eſt magni momenti, nõ eſt leve negocium, magnum momentum poſitum eſt in literis ad conſervandas civitates, multum momenti & ponderis in eo ſitum eſt ad vitam beatam.

Es iſt nicht viel dran gelegen.

Parvi refert, parum, non multum intereſt, refert, nihil intereſt, ad rem non pertinet, non multum ad rem facit.

Was iſt dir dran gelegen/was gehets dich an?

Quid hoc ad te? quid ad te pertinet? Quid iſtud ad te attinet? quid id refert tuâ? quid tu id curas?

ras? quæris? nihil quicquam hæc ad te. Quid tibi mecum negotii? rei? commercii est? quid mecum est tibi?

Es gehet dich an/ es ist dir viel dran gelegen.

Tua refert, tua interest, tua res agitur, magnopere id ad te pertinet, maxima res in hoc agitur, quæ ad te spectat, ad tuas res hoc valet in omnem partem, multum habet ponderis ad rem tuam, tibi incumbit, tuarum est partium hæc res, fortunæ tuæ in hac re videntur sitæ, positæ, collocatæ. Est ejusmodi, ut tuæ fortunæ videantur in eo agi, in eo tua sunt omnia, rationes tuæ ex eo pendent, ad id referuntur.

Es gehet dich nicht an/ es ist dir nichts dran gelegen.

Hoc tuâ in nullam partem interest, tuâ minimum refert, ad te nihil pertinet, tua res in hoc nulla agitur, hoc ad tuas res nihil momenti habet, vim nullam habet, minimùm valet, hoc te non attingit, nihil ad te spectat.

De Causa.

Vrsach / Causa, ratio, occasio, fons, origo, ansa.

Einem Vrsach vnd Gelegenheit geben.

Causam alicui dare, præbere aliquid faciendi, Locum facere, aperire, dare ad aliquid, dare materiam, ansas, patefacere fenestrã, Causa paupertatis probitas fuit.

Ich habs zu dem Ende dieser Vrsach gethan/ dieses hat mich darzu bewogen.

Hæc me causa commovit, hoc me adduxit, multis de causis faciendum putavi, adductus sum premiis, pollicitationibus, hoc me impulit, causæ hæ subsũt. Solo obsequendi amicis desiderio hoc onus suscepi. Nomine reipub. mortem oppetiit, nomine voluptatis omnia facio, nomine virtutis nullũ laborem defugio, facio aliquid ad eum finem, ea voluntate, hoc consilio, in eum finem, hac mente; hac de causa, hanc ob causam, hoc nomine.

Es kompt aus dieser Vrsach/ Es entspringet daher.

Prudentia maxima parte ex literarum studio comparatur, certé, insigniter inde augetur & confirmatur. Ex hisce efficitur scientia. Ex horum complexu & conjunctione exoritur sapientia, ex eodem fonte fluxisse puto hoc. Ex literarum fontibus hæc haurienda. Ex locis rhetoricis incredibilis argumentorum copia ad omnem disputationem emanat.

Du bist dieses Vnglücks ein Vrsach/ anfänger/ Ich habe dirs zu dancken.

Horũm malorũ tu causa, fons, principium, radix, origo es, faces horum malorum incendisti, initium attulisti horum malorum, tu hæc peperisti, excitasti, á te hæc mala fluxerunt, horum tu culpã sustines. In te confertur culpa, Accepta tibi hæc referimus. Ex tua avaritia hæc proficiscuntur, proveniunt, effluunt, manant, exoriuntur. Culpam hujus rei sustines, à te hæc cõtracta sunt. Culpa tua est, Culpâ tuâ factum, contractũ,

com-

cōmiſſum eſt. *Sic.* Per te hoc otio fruimur, Tibi debetur, quicquid fructus hinc percipitur, Stoici principes & quaſi procreatores fuerunt hujus ſententiæ, hic eſt autor rei & evevtum ejus in ſe recepit.

Auff einen andern die Schuld legen/einem andern die Schuld/ Vrſach zumeſſen.

Culpam in aliquem conferre, transferre, derivare. Multa in illū conferentur, quæ nunquam ab eo facta ſunt, attribuere alicui culpam, impingere in aliquē culpam, conjicere in aliquem culpā. Bonorum exitus aſſcribimus, attribuimus Diis, adverſa verò aſſignamus, legamus fortunæ.

Jhm ſelbſt die Vrſach zumeſſen.

Omnia ſibi attribuere, in ſe trāsmovere, aſciſcere ſibi aliquid, Omnia ſibi ſumere, arrogare, tribuere, vendicare, aſſumere.

Außgenommen dich/ohne dich alleine.

Nemo hoc auſus fuiſſet, niſi tu, niſi tu ſolus, niſi tu unicus. Præter te, præter te ſolum unicum, præterquam tu, præterquam tu ſolus, extra te, extra te unum, abſq; te, abſque te uno, excepto te, excepto te uno, niſi te excepto, niſi te uno excepto, excepto quód tu ſolus idem audes.

Warumb/aus was Vrſache?

Cur, quare, quamobrem, quam ob cauſam, qua cauſa, qua de cauſa, quibus de cauſis, quâ de re? qua propter? quid cauſæ eſt?

Darumb.

Hac de cauſa, hanc ob cauſam, multas ob rationes, propterea, idcirco, ergo, igitur, quocirca, quapropter, quamobrem, ob eas cauſas, ob eas res, ob has cauſas, ea de cauſa, ea ratione, eâ gratiâ, eo cōſilio, hac ſpe, quæ cum ita ſint, proindé,

De prætextu.

Fürwendung Prætextus.

Vnter einem ſchein etwas thun/ ſich ſtellen.

Specie quadam, ſub ſpecie quadā, ſub prætextu, titulo, imagine, ſpecioſo titulo, plauſibili prætextu, obtentu virtutis, aliquo prætextu, titulo, colore, nomine aliquid facere. Prætextu publici boni prædatur, ſpecie commodorum publicorum latrocinatur, ſpecie probitatis multos feſellit. Speciem præbere, facere, ad ſpeciem uti re reliqua.

Einen Schein fürwenden/ eine Vrſach fürwenden.

Prætendere, prætexere aliquam cauſam, præ ſe ferre. Ad ſpeciem uti re aliqua. Divitiarum contemtionem ſignificare & præ ſe ferre volunt.

De Propoſito.

Fürſatz/Wille/Gedancken.

Propoſitum, inſtitutum, ſtudiū.

Vorſetzen/fürhabens ſeyn/ willens bedacht ſeyn / jhm fürnemen/ wollen.

Inducere in animum, in animo habere, in animo aliquid volvere, cum animo ſtatuere, apud animum ſtatuere, proponere ſibi, ob firmare animum, habere propoſitum, afferre voluntatē ad aliquā rem, in voluntate eſſe, in animo

mo alicui esse, aliquid facere, certum sibi esse, constituere, statutũ habere cum animo & deliberatum, decernere, certum esse, deliberatumq;, fixum destinatumq; in animo esse, volutare in animo, statuere apud animum, destinare aliquid agere, puto te constitutum habere, quid facturus sis.

Ich habe mir dieses fürgenommen/ fürgesetzt / darauff dencke ich alleine/ich wil.

Hoc tantum quæro, cogito, curo, sequor, specto, ad unum id curas meas intendo, cogitationes refero, studia confero, nihil nisi hoc mihi propono, omnia huc refero, huic rei servio, hujus rei rationem tantum habeo, hoc mihi ante oculos propono, pono, statuo, constituo, huc animum refero, huc mentem intendo, hoc spectat animus, huc dirigo consilia, cogitationes, hoc est mihi propositum, mentis aciem huc intẽdo, hic animo meo, meisq; consiliis scopus est, hoc meum consilium est.

Ich habe mir was gutes fürgesetzt.

Ad id quod bonum est, consilia cogitationesq; meas dirigo, omissis verè bonis amplexatur artes inanes, animum ad ea quæ bona sunt, adjeci. Propositam mihi habeo veritatem.

Vorsetzlich/mit bedacht/ williglich/ mit fleiß/wissentlich/ von sich selbst.

Studiò, studiosè, consultò, deditâ operâ, de industria, datâ operâ, sciens prudensq;, nulla necessitate cogente, verbis conceptis, compacto, de compacto, capto consilio, ultrò, spontè, sua spontè, suaptè spontè, spontaneus, voluntarius.

Vorsetzlich thun / wissentlich / mit fleiß vnd bedacht.

Consultò & cogitatè aliquid agere, studiò & datâ vel deditâ operâ facere, exploratâ ratione certoq; judicio adductum, aliquid facere, ex composito facere, studiò facere, ex industria, ex proposito facere, sciens, prudensq; hoc facio.

Ich habs nicht vorsetzlich gethan.

Feci imprudens, feci errore, per errorem, per imprudentiam, nescius, inscius.

In seinem vorhaben fortfahren.

Perstare in proposito, satisfacere suo studio, persequi animi sui propositum, urgere propositum, in suscepto consilio constanter persistere, in proposito manere, constanter in eo, quod constitui pertendo, nunquam me pœnituit ejus voluntatis.

Von seinem vorhaben abstehen/ sein vorhaben endern.

Deserere propositum, studium, abjicere consilium, declinare à proposito, mutare consilium, desistere ab aliqua mente, flectere animum, desistere sententiâ, permutare sententiam, decedere, discedere de sententia, mutare, immutare, commutare, abjicere voluntatem, mentem, propositum.

Wiederumb zu seinem vorhaben kommen / Ad propositum redire, reverti.

De Præparatione.

Bereitung/zubereitung.

Apparatus,apparatio, comparatio,præparatio.

Epith. Præclarus, magnificus, maximus, minor, tenuiculus, regius, privatus, patritius apparatus,Diligens apparatio.

Bereit/geschickt/fertig darzu.

Paratus,præparatus,comparatus, instructus, Juventus præparata & præculta hisce excercitationibus. Paratus rei alicui, re aliquâ,à re aliqua,ad aliquid.Nemo paratior,instructissimus aliquib⁹ rebus, ad omnia paratus, paratissimus, omnibus in rebus instructior & paratior, quàm paratissimus. Benè, meliùs, optimè, præclarè, semper paratus, satis scitè instructæ & paratæ res,mediocriter instructus, nondum planè expeditus, minus paratus, Accedere,venire,esse paratum,offendere aliquem paratum.

Bereit/vorhanden/Paratè,apparatè, præstò, in promtu,maxime in promtu, cum studio & ad nutum præstò.

Bereit haben/ In promtu,in manu, ad manum, in numerato habere.

Zubereiten/bereiten/sich schicken.

Parare, apparare, comparare, preparare,adornare.Parare quod parato opus est, quæ opus sunt, quibus opus est,quę pertinent ad aliquid, comparare omnia diligenter,probè.Adhibere præparationem, conferre tempus ad præparationem rei, adornare comparationem, nihil diminuere de comparatione aliqua, totum se parare, benè, studiosè, diligenter parare, præparare,adornare, magnificè comparare, ad arbitrium alicuj⁹ aliquid parare, antè comparare, Provideo, ne ad id,quod mearum partium est, præstandũ imparatus veniam.

De Conatu.

Vnterstehung/ vnterwindung.

Conatus, nisus, molitio, conamen,machinatio,contentio.

Epith. Conatus major, optimus, præclarissimus, gratus, impius, nefarius, perditus, crudelissimus,non hominis,sed belluarũ conatus. Sic maxima,summa,vehementissima, acerrima,effusa contentio.

Der sich vnterstehet.

Conans,conatus,nitens,nixus, connixus,machinatus, machinator,multa cum operoso labore & molesto moliens.

Sich vnterwinden/ vnterstehen dürffen.

Conari,niti, conniti,eniti, moliri,commoliri,struere, maximè, quàm maximè niti,eniti, omnib⁹ facultatibus, omni opere, & ope eniti,omnia tentare,suscipere,experiri quàm diligentissimè, cupidissimè contendere, vigilantissimè eniti, cum magna spe rem aggredi, non obscurè, sed palàm moliri, capere conatum, conari opus, moliri opus, accedere ad rẽ gerendam, manibus pedibusquè omnia facere, omni ope conari, Multa per me, multa per amicos expertus sum, nec tamẽ successit.

Etwas grosses sich vnterwinden/ vnterstehen.

Egregium facinus aggredi, Animum adjicere, adjungere ad res præclaras, ſtudia ſua conferre ad res magnas, pręclaris in rebus ſuam induſtriam exercere, aggredi res eximias, præclara conari, ſumma petere, ad ſumma contendere, conari magnum facinus.

Ich wil allen Fleiß daran wenden.

Totâ mente incumbam in hanc curam, id agam omni ſtudio, maximè conabor, enitar, contendã, In iſtud ſtudium, in eam curam incumbam. Id mihi propoſitum erit in omni vita, eò curæ cogitationéſque meæ referentur, nullâ de re laborabo magis, in id unicè incumbam, eò remis veliſq; contendam, nõ defatiſcar experiri, eniti, pro mea virili parte hæc tollere moliar.

Einen hindern an ſeinem Vorhaben.

Cohibere, comprimere, frangere, reprimere, avertere conatum alicujus, obviam ire, reſiſtere alicujus conatibus, prohibere alicujus conatus, & prohibere conatu aliquem, á conatu aliquem repellere, depellere, Sedare conatum, conatus alicujus eludere, conatum alicujus refutare.

Ein Inſtrument/Werckzeug.

Uti aliquâ re, tanquam gladio Delphico, ad omnes res in civitate neceſſarias.

De Inquiſitione.

Suchung / Erforſchung/Nachſuchung.

Quæſtio, inquiſitio, conquiſitio, diſquiſitio, in, veſtigatio perveſtigatio, indagatio, inveſtigatio, indagatio veri, cupiditas videndi veri.

Epith. Magna, diligentiſſima, ſcrupuloſa, facilis diſquiſitio, inveſtigatio, duriſſima conquiſitio.

Sucher/Nachfrager/ Kundſchaffer.

Quæſitor, inquiſitor, explorator, conquiſitor, inveſtigator, indagator, indagatrix, diligens inveſtigator, acer inquiſitor, quærens, in quirens, exquirens, percontans, aucupans, curioſus percontator.

Geſucht/Quæſitus, inquiſitus.

Außgeſpürt/gefundẽ/Inveſtigatus, perveſtigatus, indagatus, exploratus.

Suchen/erfragen/erforſchen/erkündigen.

Quærere, quæritare, inquirere, conquirere, exquirere, perquirere, ſcrũtari, perſcrutari, rimari, excutere, ſcitari, veſtigare, contari, percontari, inveſtigare, perveſtigare, indagare, aucupari, venari, captare, indagare & odorare, verſari in inveſtigatione, defatigari quæritando, ſtudioſè perquirere, nihil eſt ita abſtruſum ac reconditum, omnia perſcrutatur, omnes forulos excutit, pervolutat omnia, opus eſt exquiſito, poſitum eſt in diſquſiitione.

Mit allem Fleiß ſuchen.

Magnoperè, maximè, multum & diu, multum & ſæpe quærere. Mirandum in modum perveſtigare, omnia penitus perſcrutari, diligenter, diligentius, quàm diligentiſſimè quærere, perquirere, exquirere, perſcrutari, ſagaciter perveſtigare, Accuratius, curio-

fiús inquirere, dies noctesque inquirere, acutissimè, indagare.

Unfleissig suchen.

Ociosè quærere, desidiosè vestigare, curam nullam in quæritando abhibere.

Schwere Sachen / oder natürliche Ursachen erforschen.

Conferre operam studiumq; in res obscuras & difficiles, vestigare causas rerum, transferre se ad cognitionem rerum, pervestigare, investigare quærendo, tradere se indagationi rerum, versari in investigatione veri, scrutari res occultas, & planè abditas, penitus abditas, occupatũ esse in pervestigandis rerum naturalium causis.

Etwas zu genaw suchen.

Accuratius exquirere, nimis diligenter inquirere, nodũ in scirpo quærere, ad vivum aliquid resecare, rẽ exactiús & morosiús quam sat est, exquirere, nimis anxiè, solicité, scrupulosè, exacté inquirere aliquid.

Einen besuchen / ob er etwas in Kleidern habe.

Excutere aliquem, excutere alicujus vestes, manicam, &c.

Frage den Vater drumb.

Roga, interroga patrem, quære de patre, sciscitare, cognosce patris sententiam, exquire patris judicium, inquire in mores meos, in me, de me.

Er hat es an allen Orten gesucht.

Multum studii posuit, valde vigilavit in perquirenda hac re, in quærenda hac re omnia loca permeavit, omnes angulos perlustravit, investigavit, penetravit, omnes forulos excussit, nullas in quærenda hac re latebras omisit. Quo non audivit, non acccessit, ut hoc reperiret, diu multumque hanc rem perquisivit, terrâ marique eam rem quæsivit.

De Inventione.

Findung/Erfindung.

Inventio, excogitatio.

Ein Fund/Inventum, inventiuncula.

Epith. Nuda & inordinata inventio, non difficilis excogitatio, commodæ inventiones.

Erfunden/außgedacht.

Inventus, adinventus, repertus, excogitatus, multa divinitús inventa, benè, utiliter, acutè inventa, Diem partiri in horas est Græcorum commentum.

Ein Erfinder/ der da wol außdencken kan.

Inventor, repertor, inventrix, excogitator, autor, princeps, Acutus, peracutus, acutissimus ad excogitandum, expeditus ad inveniendum, acrior in inveniendis rebus, acutissima in rebus inveniendis natio, minimè tardus in excogitando, motu animi celeri præditus est ad inveniendum, vel excogitandum aliquid.

Finden / erfinden / erdencken / außdencken/außsinnen.

Invenire, reperire, excogitare, benè utiliterq; invenire, diligenter, & cautè excogitare, sapienter, facilè, facilimè invenire, reperire, excogitare, excogitare rem, res proferuntur, reperiuntur. Isocrates primus instituit dilatare verba. Non despero fore, ut aliquan-

do vel casu in hanc rem incidam, vel diligentiâ & labore eò perveniam. Ex se ipso parere & proferre aliquid, non aliunde accipere, hoc machinata est hominum solertia, hoc itinere vobis ad hanc rem aditus patet.

Es ist schwer zu erfinden / oder außzudencken.

Difficile est inventu, vel ad inveniendum, habet hæc res excogitationem difficilem, difficilimè reperitur, vix invenitur, metuendum ne inani labore in eo quærendo aliquis se torqueat.

Listig außsinnen.

Acutè, subdolè, callidè excogitare, versutè, subdolè invenire, excogitare, improbè & callidè excogitare.

De Ordine.

Ordnung / Anordnung / Richtigkeit.

Ordo, ordinatio, series, contextus, dispositio, structura, constructio, distributio, coagmentatio.

Gute Ordnung.

Certus, definitus, directus, accommodatus, artificiosus, plen⁹ artis, solers, admirabilis, incredibilis ordo. Magna & ornata constructio, bene structa collatio, Constantia ordinum, apta compositio, constructio, solers subtilisq; dispositio, admirabilis compositio, series, ratio ordinis varii, sempiterni ordines, fatalis & immutabilis ordinis continuatio, series sempiterna.

Geordnet / gesetzet / gestellet.

Ordinatus, locatus, collocatus, compositus, dispositus, structus, constructus, descriptus, nihil descriptus, benè compositus.

Ordentlich / vnterschiedlich.

Ordinatè, ordinatim, ordine, ex ordine, servato ordine, decenter, compositè, dispositè, distinctè, distributè.

Ordnen / anordnen / Ordnung machen / in die Ordnung bringen.

Ordinare, disponere, distribuerè, distinctè & ordinatè disponere, digerere, artificiosè, diligētissimeq; digerere, proportione aliqua rem cōstruere. Locare, collocare, ponere, cōponere, statuere, constituere, Rectè collocare, verum locum designare, instituere ordinem, nectere seriem, adhibere ordinem, modum, redigere, digerere res in ordinem. Referre, adducere, conficere aliquid in ordinem, Collocare quid suo loco, Instituere œconomiam.

Es ist ein Ordnung in diesem Ding.

Ordinem habet, apparet ordo in re.

Ordnung halten / Tenere, servare, conservare, persequi, sequi ordinem, vel ordines, non mutare ordinem, non commovere se.

Auß der Ordnung kommen.

Recedere ab ordine, dissolvere collocationem.

Ordnung trennen / endern.

Turbare, perturbare ordines, immutare, commutare, invertere ordines.

Vnordnung / Verwirrung / Mischung.

Confusio, perturbatio, mixtura, permistio, conversio, inversio, pervi-

perversio, Perturbatus ordo, præposterus ordo.

Epith. Magna confusio, perturbatio, naturalis conversio. Cœlestes, terrenæ, maritimę conversiones, Nova, diuturna perturbatio.

Vnordentlich.

Inordinatus, confusus, turbidꝰ, turbatus, conturbatus, mistus, perversus, præposterus, multo perturbatior, nihil perversius.

Vnordentlich/verwirret.

Confusè, turbulenter, perturbatè, permistè, perversè, præposterè, Confusius, quàm aliud quidvis.

Zerstrewet.

Dispersè, diffusè, vagè, præter ordinem.

Vermengen/verwirren.

Confundere, turbare, conturbare, disturbare, perturbare ordinē, res invertere, pervertere ordinē, afferre perturbationem rebus, Conjicere in perturbationes.

Es hat keine Ordnung.

Deest ipsi ratio & via, sine serie factum est, extra, præter ordinem est factum. Confusè & per saturam hæc tractata sunt.

De Modo.

Art/Weise/Maß.

Ratio, modus, methodus, via, genus.

Epith. Certa, perspicua, communissima, non recondita, proxima, compendiaria, lectissima, præclara, aperta, simplex, directa, plana, stabilis, honesta, bona, optima, exquisita, splendida, perfacilis, aptior, commodior, extrema, salutaris, popularis, singularis via, ratio, methodus, modus, Varię rationes, duplex, triplex ratio, dispar, dissimilis ratio. Certum genus, Certus, certissimus, mirus, mirandus, mirabilis, incredibilis, bonus, optimus modꝰ. Inimica, insolita, fallax, laboriosissima, difficilis, difficilima, periculosa, misera, perditissima ratio, via.

Eine weise/Art außdencken/erfinden.

Excogitare, reperire, inire rationem, viam excogitare, reperire modum rei faciendæ, Devenire in rationem, viam.

Anleitung geben/Art vnd Weise oder Maß fürschreiben.

Dare, tradere, ostendere rationem, monstrare viam, explicare, describere rationem, viam, cancellos alicui circumscribere, formulam constituere, conditionē statuere, proponere, facere, dare, modum definire, constituere, statuere.

Weise/Maß/Wege wissen eines Dinges/vnd halten.

Videre, comprehendere, nosse rationem, habere viam, Instituere, suscipere, tenere, adhibere rationem, facere, conficere aliquid ratione, adhibere, apponere modum rei, Facere, agere, dicere aliquid ad modum aliquem, Tenere, habere, retinere modum, viam habere multiplicem alicujus rei faciendæ, cancellos sibi circumscribere, Ingredi viam, quæ fert, quo tenditur, insistere viis, quibꝰ oportet, calleo quo itinere ad illam artem contendere debeam, Sequi viam signatam & impressam vestigiis præstantissimorum hominum.

Maß halten / machen wie es fürgeschrieben ist.

Tenere, retinere, abhibere modum, Facere, conficere aliquid ad præscriptam rationem, temperare, metiri modum, Abhibere, habere moderationem, continere se intra modum, temperare sibi, nō excedere modum.

Ziel / Maß / weise vberschreiten / zu viel thun.

Transire modum, æquabilitatem, prodire extra modum, prætergredi modum, excedere modum, septa transilire, terminos, fines egredi, excedere, transgredi, aliis, quàm quibus oportet, insistere viis, præter modum facere.

Also / auff diese weise / mit dieser Bedingung.

Sic, ita, non aliter, non multò secus, non minore studio, nihilo secius, isto vel illo modo, isthoc pacto, isthoc exemplo, istà ratione, ad hunc modum, ad eundum modum, eodem pacto, eadem ratione, ea lege, ea conditione, hac lege, cum hac exceptione, in hac sententia, eatenus.

Vber die masse.

Præter modum, supra modum, non mediocriter, immodicè, plus satis, plus quàm satis, nimium.

Nicht einerley Weise halten.

Dissentire in administranda, regenda aliqua re, diversam sequi rationem, non eadem observare instituta, consuetudo mea distat ad istius institutis, aliud ipse spectat, aliud ego sequor, institutorum nostrorum dissimilis, vel diversa ratio est.

De Occasione.

Gelegenheit / Bequemheit.

Occasio, opportunitas, cōmoditas, tempus, tempestivitas, locus, maturitas, ansa, fenestra, opportunum, opportunitas temporis, tempus idoneum, tempus maturius, locus opportune captus, vis loci & temporis, aditus ad aliquod, ratio temporum. EPITH. Magna, ampla, commoda, idonea, melior, mirifica, divina, tempestiva, prima occasio, opportunitas, commoditas, maturitas.

Gelegen / füglich / bequem.

Opportunus, commodus, tempestivus, maximè opportunum aliquid, nihil post hominum memoriam opportunius, Opportunissimum aliquid, multo cōmodius aliquid, peropportunum aliquid, omnibus partibus commodius, accommodatus, aptus, idoneus, maturus.

Gelegen / Adv.

Opportunè, commodè, tempestivè, maturè, peropportuné, satis in tempore, magis commodè. satis opportuno tempore, optima opportunitate, optimè, commodùm, percommodè, commodissimè, factis commodè, scitè & commodé, bellisimé, ad tempus, tempore optato.

Auff Gelegenheit hoffen.

Optare, desiderare occasionem, expetere facultatem.

Gelegenheit suchen / Auff Gelegenheit dencken.

Quærere, perquirere, expectare occasionem, opportunitatem, Expectare fortunam & tempus, obser-

obſervare, aucupari tempus, dare operam obſervationi, inſidiari tempori, præmunire ſibi viam vel aditum ad aliquid faciendũ, vellem mihi dari, objici occaſionẽ.

Gelegenheit / Anleitung an die Hand geben / dare, afferre, offerre, præbere, miniſtrare alicui occaſionem, Dare materiam, præbere materiam, facultatem offerre, objicere occaſionem, anſam dare reprehenſionis, & anſam dare ad reprehendendum, dare tanquam anſam ad aliquid, oſtentare occaſionem, patefacere feneſtram ad nequitiam, aperire viam ad aliquid, parere occaſionem, Hic reliquit filio ſuo expeditum iter ad dignitatem conſequendam, virtus munit unicuique viam ad omnes honoris gradus.

Gelegenheit haben / Nanciſci, adipiſci, aſſequi, conſequi occaſionem, facultatem, opportunitatẽ. Habere occaſionẽ, tempus idoneum, facultatem aliquid faciendi, reperire occaſionem, facultatem, opportunitatem.

Jetzund iſt die Gelegenheit / Incidit, eſt, exiſtit, datur, affertur, obvenit, evenit occaſio, adjungitur occaſio ad rem, appropinquat, venit, erũpit, objicitur occaſio, occaſio adeſt, poteſtas eſt, non deeſt facultas, tempus opportuniſſimũ datur, opportunitas datur, tempora ſic poſtulant, res ita fert, hoc iter quaſi compendiarium mihi eſt ad eam rem conſequendam, Si occaſio poſtulabit, exiget, requiret, ſeſe offeret, dabit, oſtendet, Si offeretur, dabitur, oſtendetur occaſio.

Gelegenheit in acht nemen / ergreiffen / gebrauchen.

Arripere, amplecti, complecti, prehendere occaſionem, uti facultate datâ, uti opportunitate rei, occurrere occaſioni, captare, tenere occaſionem oblatam, urgere occaſionem & facultatem, arripere occaſiones oblatas, opprimere occaſionem, capere tempus faciendi aliquid, retinere anſam rei, non amittere tempus cũ ſit datum, non prætermittere ullum locum rei faciendæ, non reſpuere conditionem, complecti facultatem rei, obire locum & tẽpus facinoris, pugnare tempore, urgere opportunitatem, arripere anſam, explicare vela, dum ventus dat operam.

Gelegenheit verſäumen / laſſen fürüber gehen.

Omittere, pretermittere occaſionem, facultatem, tempus, Remittere occaſionem, repudiare occaſionẽ, neſcire uti occaſione, negligere occaſionem, momenta, corrumpere opportunitatem, ſibi deeſſe, deeſſe occaſioni, non uti tempore aliquo. Patior occaſionem præterlabi.

Die Gelegenheit iſt weg / iſt nun fürüber / Amiſſum eſt tempus, elapſa eſt de manibus occaſio, abiit, præteriit, fugit, evanuit, amiſſa eſt, nulla jam eſt, prorſus periit occaſio, tempus, opportunitas, amiſſa eſt præda de manibus, Si tempus ſubduxerit ſe occaſioni, amittere tempus idoneum rei.

Gelegenheit hindern / abſchneiden.

Præcidere, eripere facultatem, occasionem, privare aliquem occasione, impedimento esse commoditati, tollere, submovere, subtrahere occasionem, subtrahere materiam, adimere facultatem.

Es ist keine Gelegenheit.

Deest occasio, abest maturitas, occasio periit, potestas non est, non habere occasionem.

Zu gelegener Zeit kommen.

Ire ad aliquem commodè, venire per opportunè, venire alicui optatò, Expectatum venire, charum omnibusq; expectatum. Advenire optimâ opportunitate, advenire alicui tempore, oportunè venire, tempori conficere negocia sua.

Nach gelegenheit.

Pro loco & tempore, pro re nata, pro suis opibus, pro occasione, pro temporis ratione, cōditione.

Vngelegenheit / Vnbequemligkeit.

Incommoditas, immaturitas.

Vngelegen / Inopportunus, intempestivus.

Vngelegen / Intempestivè, incommodè, alieno sanè, alienissimo tempore, nō loco, perincommodè, non tempore.

De Auxilio.

Hülffe / Beystand.

Auxilium, adjumentum, adjutorium, opis, opera, adminiculū. Epith. Magnum, maximum, summum, multum, firmum, firmissimum, certum, certissimum, tutum, tutissimum, propositum ac paratum, voluntarium, adventitium, externum, præsens, novū, novissimum, insperatum, repentinum, improvisum auxilium. Mediocre aliquid opis, auxilii minus auxilii, parva auxilia.

Geholffen / Adjutus, liberatus, defensus, recreatus.

Helffer.

Auxiliarius, juvans, adjuvans, adjutor, optimus, fortissimus, constantissimus adjutor.

Hülffe bedürffen.

Egere auxilio, indigere adjumento, opis, desiderare auxilium, indigeo tuæ opis.

Hülffe von einem begehren / einen vmb Hülff bitten / ansprechen.

Vocare aliquem in auxilium, implorare, petere, expetere auxilium, opem, adjumentum, confugere ad alterius auxilium, expectare ab aliquo auxilium, efflagitare, extorquere auxilium, expetere ab aliquo auxilium, flagitare auxilium alicujus, postulare præsidium ab aliquo, confugere ad fidem alicujus, commmendare suam salutem, dignitatem alicui, adjumentum quærere, opem petere, subsidium parare, cōparare, invocare, Peto à te ut mihi subvenias, te oro ut mihi opem præstes.

Zuflucht / Schutz.

Refugium, profugium, perfugium, effugium, portus & refugium, portus fugæ, præsidium, subsidium, locus ac sedes præsidii, declinatio periculi, diverticulum, latibulum & perfugium, hospitium, asylum.

Zuflucht haben / Schutz vnd Hülffe suchen.

Consu-

Confugere aliquò, confugere ad fidem alicujus, confugere ad aliquem, in aram, perfugere aliquò, ad aliquem, uti perfugio, profugio, recipere ſe aliquò, recipere ſe fuga ad aliquem, conferre ſe ad aliquē medicum, reliquias aliquò tanquam in naufragio cōferre, quærere ſibi locum apud aliquem, compingere ſe aliquò, (ſich verſtecken) credere ſe tectis alicujus, videre portum, in quem confugere poſſis, ducere locum aliquem ſibi portum tutiſſimū, ſperare ſibi perfugium futurum aliquem, proficiſci ad ſalutem ex portu alicujꝰ, habere perfugium, receptum ad aliquem, induci ſpe ſalutis, occupare aram, fides ejus imploratur, perfugium eſt in aliquo, omne perfugium ejus in te eſt, hęc res eſt perfugium mihi, locus hic daturus eſt mihi ſalutem.

In Vnglück warten wir Hülffe vom Himmel.

In malis cœlum intuemur, ſuſpicimus, aſpectamus, Ad cœlum aſpicimus, ſuſpicimus, ſpectamꝰ, oculos tollimus, oculos intendimus.

Hülffe zuſagen/

Polliceri auxilium alicui, promittere opem ſuam.

Helffen / zu hülffe kommen / einen retten / einem beyſpringen / beyſtehen.

Auxiliari, juvare, adjuvare, opitulari, adjuvare aliquem in caſu, adeſſe alicui in caſu, ferre alicui aliquid opis, ferre alicui ſuppetias, ſalutem, afferre alicui aliquid auxilii, eſſe alicui auxilio, ſaluti, adjumento, adeſſe auxilio alicui, nō deeſſe operâ ſuâ, occurrere & auxilium ferre, concurrere ad pericula propulſanda, ad opem, ad præſidium, juvare re, mederi incommodo, proficiſci ad aliquem auxilii ferendi causâ, tueri aliquē autoritate, conſilio, ope, Operam ſuam alicui in aliqua re dicare‿, cum aliquo facere, ſtare, eſſe, adjumenta adhibere, afferre, importare, Opem porrigere, opem tendere, afferre, ferre pręſidium, ſuppetias ire, venire, proficiſci, occurrere, ferre, Subſidium, adjumentum dare, ſubminiſtrare, deſcendere, concurrere in alicujus auxilium, ire, proficiſci, currere alicui in ſubſidium, ſubvenire alicui, miniſtrare, ſubminiſtrare adjumenta, oſtendere, adhibere auxilium, præbere opem, eſſe alicui auxilium, juvare aliquem auxilio, defendere, tueri aliquem ſuo auxilio, dare, venire alicui adjutorem, præbere ſe adjutorem, eſſe, exiſtere alicui adjutorem, vindicare aliquem ab interitu, liberare ab interitu, ſubvenire perdito, recreare perditum, levare, relevare fortunam alicujus, occurrere & jacentem erigere debemꝰ & amicos miſeriis oppreſſos levare‿.

Sehr helffen.

Valdè, multùm juvare, adjuvare, permultum opitulari, plurimum, quam plurimum adjuvare, potiſſimùm opitulari, omni ratione ſubvenire, incredibile auxilium attulit mihi.

Wenig helffen.

Aliqua ex parte levare, non nihil levare, paululum recreare, parum

rum vel minus sublevare, nihil auxiliari, opitulari.

Schnell helffen.

Subitò subvenire, citò adjuvare, quàm celerrimè succurrere, quàm primum subvenire, repentinum, improvisum auxilium afferre.

Hilff mir tragen.

Adjuva me in onere ferundo, in sarcina ferenda, abjuva mihi onus, adjuva nobis hanc messem.

Hülffe bekommen.

Nancisci auxilium, auferre aliquid opis, habere auxilium, uti alicujus auxilio, adjumento, consequi aliquid opis, sublevari adjumento, servari alicujus subsidio, conservari auxilio, Habere adjutorem, vehementer adjuvari, suppetiæ ei sunt latæ, subsidium submittitur, levatur per me tuus labor, auxilium ab aliquo habere, ejus operâ hoc consecutus sum.

Hülffe hindern/abschneiden.

Retardare, labefactare, convellere auxilium, Privare, spoiiare, orbare aliquem auxilio, tollere, eripere auxilium.

Hülffloß gelassen werden/ keine Hülffe haben.

Ab omnibus deseri, neminem invenire, habere adjutorem orbari auxilio, perdere, amittere auxiliũ, minui, diminui, im minui, tolli auxilium, deesse auxilium.

Hülffe über einen gehen lassen/

Pignoribus ablatis coercere.

Mit Gottes Hülffe.

Deo dante, juvante, auxiliante, divinâ aspirante gratiâ, Deo duce & auspice.

De Facultate.

Vermügen/Macht/Kräffte/ Gewalt.

Facultas, potestas, copia, vis.

EPITH. Magna, maxima, summa, omnis, integra, idonea, libera, vera, optabilis, perpetua, infinita potestas, facultas, vices.

Einem Macht vnd Gewalt geben.

Tradere, committere, permittere, credere rem alicujus potestati, Concedere potestatē, suppeditare, largiri alicui facultatem, deferre alicui potestatem, transferre ad aliquem potestatem, afferre, offerre alicui fucultatem, facere facultatem, dare potestatem, facultatem.

Gewalt/Macht bekommen.

Nancisci, adipisci, accipere potestatem, eam facultatem nondum nos consecuti sumus.

Jhm selbst die Gewalt nehmen.

Arrogare sibi potestatem, arripere facultatem.

Können/Vermögen/Macht haben.

Valere, posse aliquid, factionem alicujus rei habere, viribus valere ad faciendum aliquid, cadere in potestatem vel sub potestatem alicujus, Poni, situm esse in potestate, Esse alicui facultatem, potestatem, in potestate esse, penes aliquem potestatem esse, præditum esse aliquâ potestate, in manu alicujus esse, habere facultatem, in potestate habere, tenere, continere aliquid in sua potestate.

Tugend vermag vnd kan alles.

Omnia sunt, sub potestate & ditio-

tione virtutis, virtus omnia regit, valet ad omnia, tenet, possidet omnia, potestate suâ omnia complectitur, virtuti omnia parent, subjecta sunt.

Es stehet bey dir/Es ist in deiner Macht.

In tua manu est, in tua potestate est, in te situm est, penes te est, in manibus tuis est, Copia, potestas, facultas tibi est, tibi integrum est, in tuo arbitrio situm est, in tuo promtu est tibi.

So viel ich kan/nach meinem Vermügen.

Pro viribus, pro virili parte, pro facultate, quo ad possum, quantum possum, quantũ in me erit, quantum in me situm erit, quoad vires ferent, sufficient, Si quâ ratione fieri potest, quantum in me positum erit, quantum meæ vires ferent, quantum natura patitur, pro facultate mea, pro virili mea, pro mea tenuitate, quantũ humano consilio effici potest, quàm diligentissimè possum, quantum viribus consequi possum, quantum valeo.

So es geschehen kan/so es müglich.

Si tibi res videtur facultatem habitura, ut id consequi possis, si videris id consequi posse, si eventum speras non alienum à voluntate tuâ, ab animo tuo.

Viel vermügen / viel können.

Multum, plus, plurimum posse, in omnes partes valere, in utramque partem valere, aliquid amplius posse, mirum quiddam valet, satis valet.

Er kan alles/er ist geschickt zu allen Sachen.

Præcipuo quodam naturæ munere aptus, accommodatus, appositus est ad omnia, factus ad omnia videtur, ingenium accepit à natura ad omnes res appositũ, accommodatum, eo est ingenio ut quid vis exequi & præstare commodè possit, natus ad omnia videtur. Dedit ei natura, ut quicquid aggreditur, id egregiè conficiat, ut excellat, ut eo rectè perfungatur, Aptissimus est ad omnes res, nihil agit non aptè, non commodè, non eleganter, non venustè, non lepidè, Elegantiam, lautitiam, venustatem habet in omni re agẽda, Quicquid agit cũ lepore agit, cum elegantia fit, Aptior, accommodatior, magis idoneus ad quodvis agendum nemo videtur, Appositum quid possidet ad omnes res.

Einem die Gewalt/Macht nehmen.

Derogare aliquid de potestate, abrogare, minuere, præcidere potestatem, adimere facultatem, potestatem, privare aliquem potestate, eripere, tollere potestatem.

Nicht vermügen/nicht können/ vnmüglich seyn.

Deesse facultatem, abesse aliquidà potestate, extra potestatem alicujus esse, nihil posse, non posse, valere, minus, minimum posse, Fuit in me olim aliquid ejus facultatis, sed fuit tenue, aut potius nihil, & perexiguum, illud opus longe aliarum virium est, ad

ea

ea aſpirare non queo, nullo modo, nulla ratione poſſe, nunquã fieri poteſt, ut hoc aſſequar.

De Labore.

Arbeit / Mühe.

Labor, elaboratio, occupatio, opera, negocium, contentio, dimicatio, ſudor, conatus.

Epith. Magnus, major, maximus, ſummus, multus, plurimus, infinitus, immenſus, Herculeus, incredibilis, verus, juſtus, honeſtus, clarus, nobilitat9, glorioſus, inſignis, fidelis, utilis, perutilis, neceſſarius, facilis, jucundus, officioſus, præteritus, gravis, operoſus, moleſtus, humilis, abject9, illiberalis, difficilis, lentus, odioſus durus, inanis, puerilis, forenſis, domeſticus, militaris, vetus, priſtinus, diuturnus, diurnus, quotidianus, aſſiduus, nocturn9 labor, occupatio, opera. Maxima, ſumã, vehementiſſima, acerrima cõtẽtio, plenus moleſtiarum labor, magnitudo laboris, multũ, plus, plurimum laboris, operæ, oneris, Patibiles, tolerabiles labores, plena laboris provincia.

Arbeitſam / mühesam.

Laborioſus, laborioſior quam quivis alius, nihil laborioſius, patiens laboris, patiens in labore, invictum ſe pręſtans in labore, aſſuetus labore, corpus ad tolerandos labores firmum, Aſſeufactus, aſſuetus laboribus, nullius laboris expers, ſatis expertus labores, in laborib9 verſatus, exercitatus, non rudis, non inſolens in laboribus, familiaris eſt ei labor, impiger, ſtrenuus, promtus.

Außgearbeitet / außgemacht / fertig.

Lucubratus, elucubratus, diligenter elaboratus, curâ & vigiliis elaboratus.

Schwerlich / mit groſſer Mühe.

Laborioſè, operoſè.

Hier gehöret Arbeit zu.

Hæc res requirit, deſiderat laborem, induſtriam.

Einem Arbeit aufflegen / einem zu thun machen.

Delegare alicui laborem, aſſignare alicui munus, Dare, imperare alicui negocium, imponere alicui laborem, onus, exercere aliquem laboribus, onerare aliquem, imponere in aliquem on9, imponere alicui ſarcinam, augere alicui laborem, exhibere alicui aliquid negocii, addere alicui aliquid ad laborem. impertiri alicui labores, imponere alicui partes, premere aliquem laboribus.

Ich bekomme zu thun / zu arbeiten.

Impendet mihi labor, accedit mihi labor, ad occupationes etiã hoc accedit.

Arbeiten / ſich bemühen.

Laborare, ſuſtinere laborem, vivere in laboribus, non parcere labori, omni animi contentione laborare, elaborare, contendere labore, moliri, agere aliquid labore, facere aliquid operis, exercere ſe in laboribus, ſtudere labori, ſudare, præſtare aliquid multis ſudoribus & vigilis, multo labore aliquid facere, labori ſe dare, labore ſe frangere, facere opus, operari, eſt mihi labor.

Sehr vnd ſtetig arbeiten.

Magno-

Magnopere laborare, summê elaborare in re, valdè, maximè laborare, ne quidem nocturum tempus sibi relinquere ad quietem, pars nulla temporis ad laborem intermittitur, manus concalluit opere; multis laboribus & vigiliis aliquid præstare.

Beschwerliche vnd grosse Arbeit verrichten.

Negocii multum habere, plurimum laboris ferre, rem difficilem, gravem, laboriosam, operosam, molestam, duram experiri, magnus mihi labor incumbit, multum oneris sustineo; versare, volvere saxum, exercere se in magnis laboribus, multo labore & sudore aliquid facere.

Zu sehr arbeiten.

Nimium elaborare, sudare, nimium invigilare rei; nimium se exercere, nimium laboriosê aliquid tractare, plus laboris sustinere, quam satis est, ita elaborare ut vires corporis atq; animi imminuas, consumas, exhaurias, debilites, infirmes.

Arbeit auff sich nehmen.

Suscipere, capere, excipere laborem, tollere onus, objicere se difficultatibus, adjicere sibi aliquid ad laborem, experiri & subire labores, multum laboris sibi sumere: operam suscipere, sumere, tollere onus.

Arbeit tragen / außstehen.

Ferre, perferre laborem, tolerare, perpeti laborem, invictum se præstare à laboribus, exhaurire labores, omnem contemnere laborem, parcere nullis laboribus, laborem sustentare, sustinere, omnem vitæ cursum in labore corporis & contentione animi conficere, laboribus se penè enecare, laboribus obrui, premi difficultate laborum; innumeris se frangere laboribus, laborem labore cumulare; homo nō nimium tolerans laboris.

Er kan die Arbeit nicht außstehen.

Imbecilliore valetudine est, quàm ut tantum laborem, tam grave studiorum onus ferre, perferre possit; Non est par studiorum labori, non est ferendo studiorum labori, labor hic ipsum opprimet; Non habet eas vires, quans tanti labores postulant, requirunt, desiderant, exigunt; non suppeditare labori.

Arbeit auff ein Ding legen / wenden.

Expendere, insumere laborem in aliqua re, Consumere laborē in re, collocare laborem in rebꝰ honestis, operam sumere in rebus quibusdam, multum operæ in aliquibus rebus ponere, consumere, operam alicui rei tribuere, operam conferre in aliquid, Locare, consumere, dicare, figere; ponere industriam in aliqua re, convertere studium, curamque ad aliquid, multum desiderare & laborare in aliqua re, impendere laborem ad aliquid, cōsumere curam in aliqua re.

Etwas mit seiner Arbeit erwerben.

Quærere, colligere, parare sibi aliquid laboribus, perfrui labore, fructum ferre laborem, cõsequi, adipisci aliquid labore, prȩmiũ laboris mei hoc tribuitur, fructum laborũ hunc mihi proposui, lætitiam feret hic tibi aliquando labor, Deus fortunat labores piorum, laboribus aliquid parare, comparare, laboribus & vigiliis meis hoc acceptum fero, debeo hoc meis laboribus.

Vergebens / vmbsonst arbeiten.

Inani labore se torquere, Operam ludere, perdere, Frustra, incassum laborare, inanem laborẽ suscipere, laterem lavare, operã malè ponere, studium inutiliter consumere, conterere operam frustra, agere actum, agere actã rem, piscari in aëre, opera & oleum studii periit, labor rei frustra susceptus est, frustra conari, nihil agere, incassum sudare, frustra ac temerè satagere.

Arbeit vollbringen/ zum ende bringen.

Exantlare labores, perfungi laboribus, levatus jam sum laboribus, labori finis est impositus, labor ad finem pervenit, terminatus est.

Müde von der Arbeit werden / sich müde arbeiten.

Frangere se laboribus, defatigari laboribus, frangi laborib⁹, conficere, debilitare, macerare se laboribus, ita laborare ut vires corporis exhauriantur, imminuantur, consumantur, debilitentur, infirmentur.

Sich der Arbeit entschlagen / sich hüten für der Arbeit.

Recusare laborem, abhorrere à labore, vitare laborem, fugere, defugere, subterfugere, effugere laborem, operæ parcere, de opere detrahere, removere operam à re aliqua, detrectare laborem.

Einen Gesellen in der Arbeit begehren.

Arcessere aliquem ad societatem laboris, impertire alicui partem laboris, participem facere aliquem laboris.

Einen der Arbeit benehmen/ die Arbeit leichter machen.

Levare laborem alicui, & levare aliquem labore, onere levare, allevare, minuere alicujus laborem, vindicare aliquem à labore, liberare aliquem labore, demere alicui laborem,

Arbeit stehen lassen / ligen lassen.

Deponere laborem, rejicere, abjicere onus, supersedere labori, emergere ex laboribus, detrectare, recusare laborem.

Sehr / hefftig.

Valdè, magnoperè, maximoperè, tantoperè, vehemẽter, etiam atq; etiam, maximè, quam maximè, plurimum, permultũ, longè plurimum, non, haud parum, admodum, majorẽ in modum impensè, impendio, magis,

gis, apprimè, oppido, cumulatè, cumulatissimè, insigniter, summè, mirificè, pergraviter, non mediocriter, obnixè, majorem in modum, mirum in modum, supra, præter modum, eximiè.

Hurtig, Alacritas, alacris, agilis, impiger, strenuus, accinctus, insolens alacritas.

Hurtig machen / Alacritatem afferre, addere.

Faul machen/Alacritatem adimere, auferre, delere, eripere.

Lust zum Dinge haben.

Ardere, flagrare, tenere, duci aliquo studio, expetere studium, cupidũ esse artificii, delectari arte, ad te scribere gestit animus. Catullum nunquã non mirabiliter amavi, Significatio est in eo ingenii, non alieni à musis, flagrat ardore literarum, nihil mihi dulce præter virtutem & eruditionem, nihil antepono virtuti & eruditioni, discere artem aptam ingenio suo, libidinẽ habebat in decoris armis, Homo ducitur ad scientiæ cupiditatẽ, tenet me studium ejus rei, est in eo cupiditas inexhausta legẽdi, est mirâ alacritate ad legẽdum.

De Facilitate.

Leichte.

Facilis, perfacilis, expeditus, minimè, difficilis, haud quaquã difficilis.

Leichtlich.

Facilè, non difficulter, non laboriosè, parvo negocio, satis leviter, sine labore, parvo labore, levissimè, minimo periculo, citra laborem, citra difficultatẽ, citra negocium, molestiam, non magno studio.

Es ist leicht zu thun.

Non est magni negocii, nihil facilius est, id cuivis in promtu est, omnibus in promtu est, nemini difficile est, omnibus facilè est, non laboriosum, non operosum est, negocii nihil est, dfficilis operę non est, facile est factu, expeditum, perfacile factu, non gravis res est, tibi id facile est ad faciendum, ad explicandum., proclive hoc est, in proclivi est.

Es ist leicht zu lernen / es ist eine leichte Kunst.

Clarum, perspicuum, apertũ, cognitu facile est, ista à quolibet non tardissimo & inertissimo, percipi possunt, omnibus obvia & in media posita sunt, vulgò notum est, sunt res vulgares & per se notæ, ludus est homini nõ hebeti, in facili cognitione versantur, non magnæ arduæq; cogitationis indiget, nullo negocio hoc consequi poteris, facilis & expedita distinctio est, expeditum, expeditissimum est ad explicandum, Iter hoc ad virtutem abnuunt, nisi viam videant molissimam & planissimam, tum rosis violisque constratam.

De Festinatione.

Behendigkeit/Geschwindigkeit/Eilung.

Celeritas, velocitas, agilitas,

pernicitas, accleratio, festinatio, properatio, mumratio.

EPITH. Maxima, summa, nimia, par, dispar, dissimilis, mira, mirabilis, admirabilis, incredibilis, egregia, expedita, profluēs, promta, parata, horribilis, præceps celeritas, velocitas, Sic avida, ambitiosa, præpropera festinatio, plenus festinationis, clamosa acceleratio.

Geschwinde/behende/schnell/hurtig.

Celer, velox, agilis, pernix, alacer, subitus, citus, concitatus, incitatus, repens, repentinus, rapidus, volucer, nihil celerius, nihil tàm volucre, perceler, valet velocitate, tui operarii sunt Pegasi, properi.

Eilend.

Festinans, properans, præproperus, præpes, plenus festinationis.

Behendiglich/gehlingen/schnelliglich/eylends.

Celeriter, velociter, celeriusculè, festinanter, rapidè, raptim, maturè, citò, citiùs, incitatè, oci⁹, omnium maturissimè, perceleriter, repentè, derepentè, repentino, cursim, in transcursu.

Also bald/von stund an/unverzüglich.

Continuò, subitò, illico, statim, confestim, è vestigio, quàm primum, actutum, primo tempore, sine mora, nullâ factâ morâ sine cūctatione, omni abjectâ morâ, nullâ interpositâ morâ.

Eylen/schnell thun/fürdern/befürdern/zawen.

Celerare, accelerare, festinare, properare, approperare, maturare, celeriter aliquid facere, maturè agere, festinanter facere moram non facere, movere à se moram, dissolvere se ociùs, administrare aliquid celeriter, vētis remisq; omni festinatione properare, valdè festinare, vehemēter properare, uti celeritate, adhibere celeritatem, properare omni festinatione, conficere aliquid celeritate, Persequi aliquid celeritate, discutere cunctationem, intercidere moras, sine mora facere, sine cunctatione, sive intermissione facere, abjicere cunctationem, non cessare, non existimare cunctandū, non procrastinare, in me nihil erit moræ, incitatè volare, ad reliqua festinat animus.

Man muß eylen/man muß nicht zaudern oder langsam seyn.

Opus est maturato, properato, differendum non est, Producenda, proroganda, protrahenda. extrahenda, longiùs ducenda res non est, Sine mora, sine cunctatione, sine ullo temporis intervallo res aggredienda, incipienda, facienda est. Mora nulla est interponenda, omnis mora abjicienda est, lentè agere non decet, agendum celeriter, Rejecti omnibus impedimentis, abjectâ omni cunctatione, nulla inter-

interjectâ morâ res eſt aggredienda.

Man eylet mit der Reiſe/Profectio properatur.

Sich vbereilen.

Præproperare, præcipitare rem, nimium feſtinare, nimium feſtinanter agere, celeritate peccare.

Einen andern vbereylen / Celeritate aliquem opprimere, inopinantem opprimere.

Anhalten/daß man eyle.

Incitare celeritatem, excitare alacritatem incendere cupiditatẽ feſtinationis, afferre alicui alacritatem, addere alacritatẽ.

De Deligentia.

Fleiß/Emſigkeit.

Diligentia, laus diligentiæ, aſſiduitas, cura, ſtudium curaquè, opera, opera animi & corporis, induſtria, ornamenta induſtrię, navitas, ſedulitas. vigilantia, ſolicitudo, vigiliæ, acre & indefeſſum literarum ſtudium.

EPITH. Magna, major, maxima, ſumma, ſingularis, egregia, non mediocris, nõ exigua, pergrata, gratiſſima, mirifica, incredibilis, gravis. accuratiſſima, acerrima cura, diligentia, induſtria, ſtudium, Moleſta, crudelis, horribilis, difficilis, anceps diligentia, inanis, miſerabilis, inepta, irridenda, privata, perpetua diligẽtia, difficilis, anceps cura, latè patens induſtria, multum, plurimum ſtudii, multæ, plurimæ curæ; Arguta, inſidioſa, ſimulata ſedulitas, antelucana induſtria.

Wacker/munter/emſig/fleiſſig/hurtig/gefliſſen.

Diligens, ſtudioſus, acer, intẽtus, attentus, induſtrius, navus, aſſiduus, ſedulus, laborioſus, excitatus, erectus, vigilans, nemo diligentior, nihil diligentius, omni genere diligens, omnium diligentiſſimus, valdè ſtudioſus ac diligens, perdiligens, nimis diligens, ſatis vigilans, incenſus ſtudio, ſummæ induſtriæ vir, multum curę & induſtriæ in eo.

Fleiſſiglich/emſiglich.

Diligenter, ſtudiosè, ſtudiò, naviter, ſtrenuè, ſedulò, vigilanter, accuratè, ita accuratè ut nihil ſupra, Multò diligentius, ſtudioſiùs, vigilantius. Perdiligenter, Perſtudiosè, etiam atq; etiã, diligentiſſimè, quam diligentiſſimè, accuratiſſimè, ſummo ſtudio, curaq;, ſummo cum ſtudio, ſummâ diligentiâ, ſummâ vi & contentione, ardenti ſtudio, attentè, toto pectore, totâ mente, omni animi impetu, manibus pedibusque, obnixè, omnibus viribus, omni animi corporiſq; contentione, dies noctesq;, ſtrenuè, elaboratè, ad amuſſim, ad unguem.

Einen zum Fleiß vermahnen/anhalten / Incitare, concitare aliquem ad ſtudium, acuere alicujus induſtriam, admonitione aliquid ad diligentiam alicujus addere, exitare alicujus ſtudiũ,

incitare aliquem ad easdem vias animosiùs & constantiùs persequendas.

Fleissig seyn/fleiß ankehren/befleissigen/gescheifftig seyn/sich bemühen.

Laborare, summè studere, non mediocriter laborare, diligenter diligentissimè curare, adhibere diligentiam, Laborare curâ, cogitatione, vigilis, contendere studio, contendere omnes nervos industriæ, Præstare diligentiam, curare aliquid summo studio, adhibere aliquid diligentiæ, esse diligentem, diligentissimum. Putare sibi enitendũ summo studio, contendere summâ vi extendere nervos suos, persequi omnes vias, vigilare, advigilare, profundere omnes animi ingeniiq; vires, facere sedulò, dare operam sedulò, sudare, niti, experiri omnia, non sinere accusari suam operã, modis omnibus operam dare, esse attẽtum, nullum tempus laboris sibi vacuum dare, nihil reliqui facere ad diligentiam, accurationem habere, multum laboris & diligentię adferre, satagere, summo studio aliquid facere, multum operę ponere, viribus opibusq; omnibus elaborare, omnibus viribus, vehementi animi intentione, omni animi contentione elaborare, operam navare, operæ non parcere, labori non parcere, adhibere omnem laborẽ, advigilare, omnibus facultatib⁹ eniti, nihil inexpertum relinquere, nihil remittere, conari manibus pedibusq;, laboratur vehementer, omnia aguntur diligentissimè. Pro virili, pro virili parte, pro viribus, toto pectore, cunctis viribus, omnibus nervis, omni studio aliquid agere, Quantum est in me, quantũ positum est in me, quoad possum, quantum queo enitar, nullũ studium, nullam operam, nullam industriam prætermittam, noctes atq; dies nihil aliud agam.

Fleiß auff ein Ding legen / Arbeit auff ein Ding legen.

Convertere, conferre, adhibere diligentiam ad aliquam rem, vel in aliqua re, Ponere, figere, defigere industriam in re aliqua incumbere in aliquã curam, & incumbere in aliquam rem curâ & cogitatione, consumere in aliqua re suum studium, dare se studio ad rem, figere, locare curas, studia, industriã, cogitationem in re, curare aliquid sumo studio, Suos nervos, omnes machinas ad aliquid adhibere, contendere nervos in re aliqua, ponere aliquid industriæ in re, incumbere in res, in cogitationẽ aliquam, toto animo, omne studium ad aliquam rem ferre, accuratissimè & minutissimè aliquid persequi, Exquisitê, accuratê, exactè omnia comtẽplari, magnam operam ad aliquid intelligẽdum conferre, dare se studiosê ad aliquã rem, omnes cu-

ra-

ras,cogitationes, vigilias in reipub.ſalute defigere,in litteris omnia ſua ſeria jocaq́, collocare, Operam ſumere in aliqua re,incredibile ſtudium in aliqua re ponere, quicquid ſupereſt viriū aliquò conferre, quantum conniti potero,tantum in hanc rem conferam operæ,laborare omni diligentiâ in aliqua re cognoſcenda, dare ſtudiū ſuum alicui arti, configere curā ad aliquid, Referre,intendere curam ad aliquid, vires omnes in aliqua re exercere, non conquieſcere de aliqua re, nō defatigari, inſiſtere mente & animo in aliquam rem,Cura excubat apud nos reipub.defendēdæ, accuratione in aliqua re uti,magno ſtudio operam navare in aliqua re.

Fleiſſig für allen dingen thun / ſonderlich thun.

Omnibus aliis rebus neglectis aliquid urgere,Poſthabitâ omni aliâ cogitatione aliquid colere, Abjectis omnibꝰ aliis curis,quātum conniti potero, tantū conferàm in hanc rem operæ, nihil mihi prius erit, nihil antiquius, res mihi non tam erit ulla propoſita,nullâ de re laborabo magis, nulli rei ſtudebo magis, in illud unicè incumbam,id agam omni ſtudio, id mihi inprimis propoſitum erit in tota vita, eò ſpectabit potiſſimum animus, eò curæ cogitationesq́; meę potiſſimum referentur.

Mit ſeinē Fleiß etwas erlangen.

Conſequi aliquid curâ & diligentiâ, Aſſequi,facere,conficere perficere, parare aliquid labore & diligentiâ,Labore & diligentiâ aliquò pervenire, Proficere ſtudio & diligentiâ.

Einen abhalten/hindern an ſeinem Fleiß.

Impedire alicujus ſtudium, curam &diligentiam,deterrere, avocare aliquē ab induſtria, debilitare patientiam, Non valetudinis,ratio,non cibi,potionisve neceſſitas,nou ſomnus à tam dulci occupatione eum potuerunt adducere,reſtringuere ſtudium.

Nicht ſo gar fleiſſig ſeyn/ſich meſſigen in der Arbeit.

Remittere de diligentia,amittere diligentiam, abjicere curā, Induſtria langueſcit, recuſare laborem, vigilias, remittere curam, laborem, modum ſtudiis imponere, facere, ſtatuere, moderari ſibi in ſtudiis, moderari ſtudia,parcere ſibi in ſtudiis.

Vnfleiſſig/nachläſſig ſeyn.

Deeſſe alicui curam, diligentiam,induſtriam,ſine cura &induſtria eſſe. **Gar zu fleiſſig ſeyn.**

Nimis anxiè,ſolicitè,ſcrupuloſè,exactè in rem inquirere,incumbere rem,exactiùs &moroſiùs, quàm par eſt, excutere, ad vivum aliquid reſecare, nodum in ſcirpo quærere.

Eines Fleiß ſpüren.

Cognoſcere,perſpectam habere alicujꝰ diligentiam, perſpicere ali-

re alicujus curam, ſpectare alicujus induſtriam, res ipſa mihi fidem facit induſtriæ, diligentiæ. perſpectum habere alicujus ſtudium.

De Perſeverantia.

Beſtändigkeit / Standhafftigkeit.

Conſtantia, perſeverantia, certum, fixum, immotum, propoſitum, animus conſtans, obfirmatus.

EPITH. Magna, ſumma, ſingularis, mira, admirabilis, incredibilis, inaudita, divina, conveniens, moderata, placida, perpetua conſtantia, Satis conſtantię, aliquid conſtantiæ, aliquantum conſtantiæ, nimia perſeverantia.

Beſtändig/verharrig/ſtandhafftig.

Conſtans, ſtabilis, perſeverans, nihil conſtantius, ſatis perſeverans, ſemper & in omni vita cõſtans, non ceſſans, ſemper urgẽs, inſtans, perſtans.

Beſtändiglich.

Conſtanter, firmè, firmiter, pertinaciter, indeſinenter, aſſiduè, continuè, indefeſsè.

Einen zur Standhafftigkeit vermahnen / Revocare aliquem ad conſtantiam.

Anhalten / fortfahren / ſtandhafftig seyn in ſeinem fürnehmen.

Inſtare, urgere, reſtare fortiter, conari, facere, quod inſtitueris, inſiſtere iiſdem veſtigiis, perſiſtere in ſententia, obfirmare ſe, certare ſecum ipſe, manere in voluntate, tenere inſtitutum, perſiſtere in aliqua re, in propoſito manere, à propoſito non deterreri poſſe, urgere reliqua, progredi ad aliquod exemplum conſervare ſuum inſtitutum, ad aliquem modum pergere, in aliquo ſtudio perſiſtere, perſequi aliquid blãdiente progreſſu, cõſtanter perſiſtere in ſuſcepto conſilio, obdurare, perſiſtere in via, quam ingreſſus ſis, porrò progredi cogito, conſtanter in eo, quod inſtitutum eſt, pertendere, ardenter ſuum propoſitũ perſequi, ab incepto non deſiſtere, perpetuò adhæreſcere rei, perſequi iter, quod quiſpiam ingreſſus eſt, permanere in ſuſcepto conſilio, fortiſſimè, cõſtãter perſeverare, adhibere conſtantiam, præſtare conſtantiam, perſeverare in conſtantia, nullũ finem facere agendi aliquid, nõ facere finem rei, non deſiſtere, non parcere operæ ſuæ, non ullum prætermittere tempus, vel locum agendi, non defatigare, non ſuccumbere labori, neque diem neque noctem intermittere, tundere eandem incudem dieſq; nocteſq;.

Fahre alſo fort.

Perge ut cœpiſti, tene, urge tuum inſtitutum, tene, quem cœpiſti curſum, tene quâ viâ ire cœpiſti & perge, tuam conſuetudinem tuere & ſerva.

Fort-

Fortkommen in einem Dinge / etwas drinnen verrichten.

Procedere, progredi in aliqua re, facere progeſſionẽ, progreſſum, proceſſum facere, proceſſum efficere, profectum facere.

Einen hindern/daß er nicht kan fortkommen.

A progreſſu arcere, à progreſſu tardare.

Nicht fortfahren/ſein Vorhaben bleiben laſſen.

Remittere de perſeverantia, diſcedere à conſtantia, ſine conſtantia eſſe, à propoſito declinare, egredi, aberrare.

Wieder zu ſeinem Vorhaben kommen/Ad propoſitum reverti, redire.

De Impedimento.

Hindernis/Verhinderung.

Impeditio, impedimentum, impedimenta naturæ, mora, remora, retardatio.

EPITH. Magnum, improviſum & inopinatum impedimentum.

Hindern / verhindern / auffhalten.

Impedire aliquem, obſtare, obſiſtere, impedimento eſſe alicui, impedire aliquâ re, Inferre impedimentum, moram objicere alicui, præpedire, demorari, detinere, falsâ ſpe producere, extrahere, retinere, tardare, tenere aliquem, obſepſerunt viam hujus rei agendę occupationes, Moram afferre, officere, præpedimentũ objicere alicui, retardare aliquem, acceſſit mihi aliquid improviſi & inopinati impedimenti, impediri occupationibus.

Einen an ſeinem Thun / oder Geſchefften verhindern/verſäumen.

Interpolare occupationes alicujus, abducere aliquem ab occupatione, avocare aliquem à ſuſcepto ſtudio, intervenire alicujus occupationibus, multa mihi, ne id faciam, obſtant. Hæc res me facit tardiorem & timidiorem, per moleſtiſſimum oculorum dolorem citius non licuit, multa ſunt, quæ mihi ad eã cogitationem ſuſcipiendum ſanè quàm incommoda ſunt, impedire curſum alicujus negocii, avocare aliquem à negociis, ab occupationibus, obſtrepere alicui occupato, Per te ſtetit, quo minùs id facerem, Prohibuit ne id facerem, à progreſſu arcere, tardare.

Eine Sache verhindern.

Diſturbare aliquam rem, Hanc rationem natura rei præcludit, moliri aliquid ad rem aliquam impediendam, ſe interponere, interturbare, objicere difficultatem, objicere impedimenta, occurrere, obviam ire, procedere alicui rei.

Armuth hindert an Ehren.

Paupertas prohibet, arcet, ſummovet ab honoribus, impedimento eſt honoribus, intercludit aditum ad honores, facit ut ho-

ut honores consequi non liceat, magnas difficultates objicit eũtibus ad honores, magna impedimenta opponit, viam obstruit ad honores, Cursum honorum impedit, interrumpit.

Einen an seinem Nutz hindern.

Obsistere alicujus commodis, adversari utilitati alicujus, commodũ alicujus remorari, remoram facere commodis alicujus.

Ich werde auff der Reise verhindert/ auffgehalten.

Tempestates me morantur, me retinent, tempus nubilum obstat, quo minùs veniam, interseptum est mihi hoc iter, vis hiemis me retardavit, Etesię nos morantur.

Vngelück vnd Gefahr verhindern.

Amovere malum, prævacere mala; prohibere aliquem à periculo, avertere furorem alicujus à repub. Depellere malum à cervicib⁹, repellere jugum servitutis, discutere pericula, propulsare periculum, reprimere pestẽ.

Eines Feindes oder bösen Menschẽ Vorsatz verhindern.

Impetum hostium frangere, debilitare, irritum facere, inanẽ reddere, reprimere, retundere, opponere, objicere se alicujus cupiditati, occurrere, obviam ire alicujus conatibus, frenos alicui injicere, retundere alicuj⁹ audaciã, reprimere conatum alicujus, privare potestate aliquid faciẽdi, oppugnare alicuj⁹ consilia, dissipare alicujus consilia, propellere impetum inimicorũ, retardare impetum, conatum alicujus refutare, prohibere, depellere, repellere, à conatu propellere, repellere, reniti, cohibere alicujus cupiditates.

Einem widerstehen / widerstreben.

Adversari, repugnare, obsistere, resistere, reluctari, occurrere alicui, cõfidẽter occurrere, fortiter, audacter resistere, occurrere quantũ fieri potest, obstrepere alicujus voluntati, adversari voluntati, reniti.

Hinderniß aus dem Wege räumen/ vberwinden was schwer ist.

Superare impedimentum diligentiâ, superare aliquâ ratione quæ obstant, ab impeditione liberari vel liberum esse, expedire nodũ, perfringere repagula, evellere spinas, exsorbere difficultates.

Verhindert/ Impeditus, præpeditus, valde impeditus.

Ohn hinderung/ Expeditè, nemine obstante, sine omni remora, nullis objectis impedimẽtis.

De Difficultate.

Beschwerde.

Difficultas, gravitas, moles, incommoditas.

Epith. Magna, summa, incredibilis difficultas, difficilis nodus, multæ difficultates, domesticæ difficultates.

Schwer/ nicht leichte.

Difficilis, gravis, molestus, operosus, laboriosus, arduus, una

res omnium difficilima, perdifficilis, perarduus, subdifficilis, gravis, admodum, omninò difficilis, difficile factu, asperũ, molestum, haud facile factu, omnium difficilimus, plenus laboris, arduus & plenus laborum, res summi laboris, plena difficultatis, magni ponderis negocium, opus multo negocio constans.

Schwerlich.

Difficile, difficulter, difficiliter, ægrè, perdifficiliter, gravè, gravatè.

Ein Ding schwer machen.

Afferre alicui rei difficultatem, hæc res objicit legenti difficultatem.

Etwas schweres für sich haben / schwer Ding machen / es ist mir sehr schwer.

Incurrere, delabi in difficultates, incidere in salebras, incidere in nodum difficilem, appellere ad scopulos, morari in tricis, hærere in salebra, affligi difficultatibus, affici difficultatibus, multum negocii habere in aliqua re, implicari difficultatibus, habere difficultatem, mihi imponitur difficultas.

Es ist ein schwer Ding / ein schwer Werck / es bedarff viel Kopffs.

Res hæc habet multum difficultatis & laboris, posita est in magno labore, difficilis res est, minimè facilis, plurimum habet difficultatis, negocii, laboris. Non est res, quę parvo negocio, levi labore, non magno studio possit effici, Magnæ difficultatis, multi laboris est, non operis exigui est, gravissima, laboriosa, operosa res est, in hac re multi sustinendi labores, multũ operæ ponendum, multùm vigilandum, multùm excubandũ animo, non leviter laborandũ; hic studii multũ, industriæ plurimum est adhibendum; opus est ingenio & industriâ ad hanc rẽ, requiritur ingenium ad hanc rem, arduum & difficile videtur, magnum sæpe negociũ hæc res eruditis exhibuit. Præcepta virtutis multis sunt obstructa difficultatibus, sunt res involutæ & quasi inenodabiles, nõ sũt, quarum vis virium, ea res singularis cujusdam artificii indiget, difficiles hoc habet explicatus, incurrit hæc res in magnam difficultatem, huic rei difficultatẽ affert, objicit illud; arx virtutis difficili ascẽsu est & ardua, ægrè hæc res obtineri potest, hac re potiar difficulter, haud facilè id consequi potero.

Ich werde abgeschreckt / weil es schwer ist.

Difficultas me deterret, exanimat, frangit, debilitat, reprimit, eripit mihi alacritatem.

Weil es so schwer ist / so hab ich desto besser Lust darzu.

Difficultas rei me exacuit, extimulat, cõfirmat; mihi animum addit, acuit, auget, exuscitat, accendit, incendit, inflammat, allicit

allicit animum.

Ein schwer Ding leichter machen.

Levare aliquem gravitate, mole, expellere molem à cervicibus, tollere difficultates, minuere alicui laborem, moliri, tollere difficultatem pro virili.

Vnnüglich/Impotentia.

Es ist vnnüglich/es kan nicht geschehen.

Fieri nullo modo potest, fieri non potest, abhorret hoc à natura, & natura abhorret ab hac re, fieri per naturam non potest, Per virium imbecillitatem hoc consequi non possum, in hanc mediocritatem cadere non potest, negant fieri posse, operam in eo perdit, qui id assequi conatur, diffido me præstare posse, est idem ac si quis volare conaretur, Repugnat, adversatur naturæ, vel natura repugnat, adversatur, reclamat.

De Officio.

Musse / Müssiggang / Zeit.

Otium, otiolum, vacatio, tempus, spacium, requies, tempus ocii & quietis plenissimum, amœnissimus secessus, loc⁹ quietis & tranquillitatis plenissim⁹, omnium rerum vacatio, commoda vacatio, libera & ociosa cessatio, oblectationis plena requies, tempus subsecivum, tempus exceptum & subsecivum.

Epith. Maturum, magnum, summum, nimiùm, vix satis honestum, moderatum, optabile, optatissimum, luxuriosum, inertissimum, desidiosum, mollissimum, commune ocium; multum, plus, plurimum ocii, oblectatio ocii honestissima, commoda vacatio.

Müssig/loß von allen Händeln/ein Müssiggänger.

Ociosus, quietus, vacuus, vacans, tranquillus, valdè ociosus, minùs ociosus, nihil agens, feriatus, vacuus ab opere, solutus omni opere, vacat curâ & negocio, liberior & solutior jam est, omnia actione vacuus, ociosus, nihil rerum agens, nullis negociis obstrictus, obseptus, occupatus, est ei laboris fuga, amor ocii.

Einen Feyertag machen/ machen daß einer müssig wird.

Reddere aliquem quietum, ociosum, vacuum, perducere aliquem ad ocium, omnem curam alicui adimere, laxamentum alicui dare, hoc attulit mihi ocii aliquid à quotidianis laboribus, concedo tibi ocium, per me tibi ocioso esse licet. Dare, suppeditare, concedere, tribuere alicui ocium, impertire alicui quietē, præstare alicui ocium, efficere ut aliquis ocio fruatur.

Lust zu Müssiggang haben.

Sequi, amplecti, complecti, amplexari ocium, ocii studio duci, ocio inhærere, sic complexus est ocium, ut ab eo divelli non possit, delector ocio, ocium me delectat.

Sich auff Müssiggang legen / zur Ruhe begeben.

Referre, conferre se in ocium, confugere in portum ocii, perfugere ad ocium, descendere ad quietem, quærere ocium, dedere se ocio, cessationis furtũ quærere, ad ocium se convertere, in ocium ire, missos facere labores, vitam quietam & ociosam sequi, dare se in molissimi ocii nexum, captare ocium, ætas à diurnis laboribus deflexa ad ocium.

Müssig seyn / Zeit haben.

Ociari, vacare, abundare, affluere ocio, vivere in ocio, perfrui ocio, uti vacatione, esse ociosum, in ocio esse, est mihi ocium, præbere se ociosum, habere vacuum tempus, sedere ociosum, quietum, abhorrere à negociis, ocio indulgere, ocium colere, nihil agere, cessare, vacare ocio, desidere, ocium tenere, otio frui, vacui tẽporis aliquid habere, concedetur mihi, contingit ocium, in summo ocio esse, summa est ei rerum tranquillitas, summa est ei animi quies, vivit suo arbitratu, spacium jam est, tempus est, tempus fert, tempus, spacium habere, operæ est, vacare animo, tempora subsecivа incurrunt, quicquid mihi est subsecivi temporis.

Er hat nichts zu thun / er ist müssig.

Vacui temporis aliquid habet, deest quod agat, opus tuis operariis deest, vacat à rebus seriis, per occupationns hoc ei licet, negociis vacat, liber est à negociis, quies est ei à negociis, negocia jam quiescunt, negociorũ nihil est, quiescit jam à negociis caret labore, vacat negocio, vacatio ipsi datur à re, tempus vacuũ & liberum ipsi datur & conceditur, remissus est à labore.

Für die lange weile.

Animi gratiâ hoc feci, temporis fallendi gratiâ, & animi laxãdi, recreandi gratiâ, ad fallendũ tædium temporis, temporis causâ fit.

Sein Leben in Müssiggang zu bringen.

Ociosam ætatem & quietam, sine ullo labore traducere, degere omnem ætatẽ in tranquillitate, Quietam, ociosam, tranquillam vitam ducere, traducere, agere, peragere, vivere, facilem ac expeditum habere vitæ cursum, tranquillè prorsus agere, omni molestiâ vacare, ocio frui jucundissimo, commodissimo, uberrimo.

Die Zeit in Müssiggang / vergebens zu bringen.

Ocio diffluere, languere ocio, hebescere ac languere ocio, torpere cessatione, tabescere ocio, dormitare in ocio, esse ociosum in ocio, vacuum tempus in ocio terere, perdere, consumere, trãsigere. Inficere, mollire animum ocio.

Seine Zeit auff etwas wenden.

Con-

Conferre ocium ad aliquā rem, Consumere, conterere ocium in aliqua re sumere subsecivi tẽporis aliquid ad aliquam rem, fructus ocii mei mihi constat.

Zeit bekommen.

Nancisci ocium, nancisci laxamentum, datur mihi aliquid vacui temporis.

Zeit nehmen.

Sumere sibi aliquid tẽporis, ociũ recuperare, ociũ redimere.

Müssiglich.

Ociosè, remissè, tranquillè.

De Ignavia.

Faulheit.

Ingnavia, inertia, pigrittia, segnitia, desidia, socordia, oscitatio, torpor, veternus.

EPITH. Inertissima, turpis ignavia.

Faul/träge/verdrossen/langsam/schläfferig/laß.

Ignavus, iners, languens, languidus, piger, segnis, desidiosus, socors, deses, tardus, nihil ignavius aliquo, homo laboris non nimium tolerans, expers operis & laboris, somni plenus, nihil agens, amicissimus ocio, desidiæ plenus, ocio diffluens, fugiens laboris, remissus animo.

Faulheit.

Ignavè, ignaviter, remissè, lentè, oscitanter.

Einen faul/träge machen.

Afferre languorem, desidiam, facere, afficere languidiores mẽtes, reddere segniorem, pigritiam incutere.

Sich auff Faulheit begeben/ auff die faule Seite legen.

Confugere ad portum inertiæ, desidiæ, dedere se languori, desidiæ, inficere animum desidiâ, dare se ignaviæ.

Faul/ trege seyn.

Pigere, desidere, dormitare, torpere, oscitari, indormire, egere calcaribus, desidiæ plenum esse, pigritiâ tabescere, socordiâ languere, languido animo esse, cõfici languore, dormire ex lassitudine, abhorrere à negociis, vitare, fugere, defugere, effugere, subterfugere, recusare laborem.

Einen Faulen auffmuntern.

Revocare languentem & defessum ad virtutem, excitare & incitare socordem, commovere languentem, indormientem tãtis rebus excitare.

De Procrastinatione.

Verzug/Auffzug/ Auffschub/ Verweilung.

Procrastinatio, cunctatio, mora, dilatio, prolatio, productio, prorogatio, commoratio, dilatio temporis.

EPITH. Minima, ociosa, odiosa dilatio, cessatio, procrastinatio. Longa, justa, probabilis, nefanda mora, paululum moræ.

Seumig/langsam/verzöglich.

Cunctator, cunctans, procrastinator, morator, dilator, lentus, lentulus, quotidie differens, protrahens, trahens, procrastinans, nihil lentius, tardius.

Auffgeschoben/ verzogen.

Prolatus, productus, prorogatus, in diem ex die dilatus, toties dilatus, in posterum dilat⁹, prolatus, productus, in breve tempus dilatus.

Langsam.

Tardè, lentè, cunctanter, sensim, aliquantò lentius.

Sich seumen / verweilen / warten / langsam seyn / verziehen.

Morari, tardare, cunctari, commorari, immorari, residere, sedere, cessare, prolatare, consistere, subsistere, resistere, Nectere, facere, interponere moram. producere moras, esse in aliquo morã, paululum hærere, totos dies commorari, ducere diem, referre se in aliud tempus, lentê, lentius agere, cessatorem esse in re aliqua, esse tarditatem in aliquo.

Einen auffhalten/verseumen.

Aliquem morari, demorari, remorari, tenere, detinere, distinere, valdè morari, multis morari, pluribus tenere, diutius, diutissimè tenere, commorari, tardare, retardare, vehemẽtissimè tardare, afferre alicui tarditatem, moram, Moram inferre, injicere, adjungere, impedimentum inferre, injicere, obstare, Sum hisce rebus mora, sum in mora hisce rebus, per me est hisce rebus mora, trahere aliquem operis expectatione, animos nostros detinuisti expectatione suspensos, tenere aliquem suspensum animi & animo, manum alicui injicere. consistere, cogere.

Eine Sache oder etwas auffschieben/verschieben/verlängern/ auffziehen.

Aliquid differre, proferre, ducere, producere, trahere, protrahere, prorogare, procrastinare, rejicere, ampliare, in breve tempus differre, in multam noctem producere, in longinquum tẽpus differre, in posterum, in crastinum, in diem tertium, ex die in diem differre, proferre, sæpi⁹ proferre, uti prorogatione, ducere diem ex die, reservare in alia tẽpora, sumere alium diem, eximere diem, producere quid in mensem aliũ, interjicere spacium, statuere diem satis laxam, spes prorogatur alicui in alium diem, assiduè diem ex die ducere, rem extrahere, pœnas in diẽ reservare, producere, proferre, protrahere diẽ nuptiis, producere moram alicui rei, bellũ ducere, in hyemen ducere bellum cogitabant, diem latius proferre protendere aliquid in aliquem mensem, rem protrudere, suspẽdere rei moram, facere, injicere.

Die Sache ist auffgeschoben worden/ hat sich verzogen/ hat lange gewehret.

Res rejecta, producta, dilata, prolata, protracta, protrusa est in sequentẽ diem, mensem, annũ, Res in longũ differtur, controversia usq; in noctem ducta, res perducta disputatione, usq; ad mediam noctem, res tracta in

serum

ſerum diei, mora interponitur ejus rei causâ, cauſa transfertur in ſequentum annnum, putantur detrudi comitia in proximũ annum, prorogata dies certaminibus, in añum extrahitur, protenditur, rejicitur in aliud tempus, reſervatur.

Wir wollen diß ſparen / aufſchieben/bleiben laſſen/biß wir zuſammen kommen.

Hæc & alia multa aliquando coràm, Hæc coràm fortaſſis cõmodiùs, hæc reſervabimus in congreſſum noſtrum, hæc præſenti ſermoni reſerventur, hæc brevi inter nos agemus, hęc ipſi inter nos communicabimus.

Sein Jawort aufſchieben/nicht bald zuplatzen.

Cohibere aſſenſionem, ſolutio interdum ſuſtinẽda eſt, rem ducere, ſuſtinere, cohibere, ſuſpendere.

De Negligentia.

Vnachtſamkeit / Vnfleiß/ Nachleſſigkeit.

Incuria, negligentia, indiligentia, neglectio, oſcitatio, ſocordia, torpor.

Epith. Magna, ſumma, mira, diſſoluta, agreſtis, turpis negligentia, incuria, obſcura quædã diligentia, deformitas negligẽtiæ, inertiſſima ſocordia.

Vnachtſam / nachleſſig/ vnfleiſſig.

Incurioſus, negligens, indiligens, oſcitans, diſſolutus, remiſſus, dormitans, ſupinus, negligens & diſſolutus, nimium diſſolutus, deſidioſus.

Vnfleiſſiglich/hinleſſiglich.

Negligenter, indiligenter, oſcitanter, conſultò negligẽtiùs, multò negligentiùs, tam oſcitãter, parùm diligenter, ſine omni cura nullo adhibito ſtudio.

Vnfleiſſig ſeyn/ thun/ handeln/ der Sachen vnfleiſſig abwarten / keine acht drauff haben.

Agere negligenter, prætermittere negligentiâ, dimittere uſum rei, agere aliquid ſomniculosè, abjicere curam rei, eſſe remiſſiorem, eſſe animo omiſſo, diſſoluto, non ſatis diligenter dare operam rei, non magnipẽdere, non magnifacere, nõ rumpere ſuos ramices alicujus cauſa, ſusq; deq; habere aliquid, ſõniculosè aliquid perſequi, agere negocium ociosè, vigilantem domire, non agere accuratè, nõ diligenter, nõ ſtudiosè, brachio levi aliquid agere, indiligentem operam adhibere, maximum campum leviſſimo ſaltu transvolare, negligentiâ languere.

Es iſt aus nachläſſigkeit geſchehen.

Res prætermiſſa, amiſſa, deſerta, diſſoluta eſt negligentiâ, res evanuit negligẽtiâ, incuriâ fratris hoc eſt factum, negligentia ipſi obſtitit, impeditus fuit negligentiâ & pigritiâ, negligentia ipſum retardavit, factum eſt per fratris negligentiam, & negligentiâ.

De Inconſtantia.

Vnbeſtändigkeit/Leichtfertigkeit.

Inconſtantia, mobilitas, varietas voluntatis, levitas, flexibilis volũtas, mobilitas ingenii; mutabilitas ingenii.

Epith. Magna, turpis, nimia levitas.

Vnbeſtändig/wanckelmütig/leichtfertig/

Inconſtans, mobilis, varius, vagus, præceps, fluctuans; nihil inconſtantius, ridiculè incõſtans, parùm conſtans; animo mobili, non ſui ſimilis, mobilior plumâ aut folio, homo inconſtantis animi, levis animi, mobilis, inſtabilis, parum firmi animi, ingenii ancipitis, ad omnem ſpem mobilis, homo commutabilis animi & multiplicis, leviſſimus, vani & mutabilis ingenii; ingenii temporalis.

Wanckelmütig/ vnbeſtändig ſeyn.

Remittere de perſeverantia, diſcedere à conſtantia, amittere conſtantiam; ſine conſtantia eſſe, non retinere conſtantiam, levitate à propoſito diſtrahi, non urgere propoſitum; relangueſcere, mutabilitate quadã à propoſito deduci; mobilitate ingenii à propoſito avocari, commutatione voluntatis propoſitum abjecit.

Vnbeſtändiglich.

Inconſtanter, leviter, variè.

De Faſtidio.

Verdruß/Eckel/Sattigkeit.

Faſtidium, ſatietas, tædium, nauſea;

Epith. Multum ſatietatis & faſtidii, minimum, delicatiſſimum, vitioſum, inſolans faſtidium.

Der ein Verdruß an einem Dinge hat.

Faſtidioſus nauſeans; abhorrens.

Mit Vnluſt/Faſtidioſè.

Dieſes macht einem ein Vberdruß/ man wird ſeiner ſatt.

Hæc res affert faſtidium, parit, facit, dat ſacietatem, ſatietate afficit, faſtidio fit, faſtidio eſt, tædioſa & moleſta eſt, oneri eſt, habet ſatietatem.

Ich habe des Dings ſatt / ich hab ein Verdruß dran / es iſt mir zuwider.

Cepit me hujus rei ſatietas, & cepi ſatietatem hujus rei, cepit me odium, tædium hujus rei, in faſtidio mihi hæc res eſt, affectus ſum ſatietate hujus rei, faſtidiũ eſt mihi hujus rei, ſatiatus ſum faſtidio rei; tenet me mei ſatietas, explevi naturam ſatietate, defatigatus, defeſſus ſum ſacietate; abalienatus ſum faſtidio, abhorreo ab hac re, faſtidio hãc rem & hujus rei, nauſeo ad hanc rem, tędet me hujus rei, tenet me odium ſcribendi.

Verdruß vberwinden.

Vincere, devincere, ſuperare, devorare, concoquere tædium, ſuperare ſatietatem, bono ſtomacho eſſe oportet, qui tot nugas devorare poſſit.

Den Vberdruß lindern/abwenden/ machen daß man eines Dinges nicht vberdrüſſig wird.

Occurrere ſatietati, hac re relevantur ſatietas & faſtidium, levare tædium, diſcutere faſtidium, nauſeam, tædium, depellere faſtidium, vitare ſatietatẽ, fugere, relevare ſacietatem.

De Omißione.

Vnterlaſſung/Ablaſſung.

Intermiſſio, omiſſio, prætermiſſio.

Etwas vnterlaſſen/laſſen anſtehen/ beſeits ſetzen / ligen laſſen.

Prætermittere, omittere, intermittere aliquid, quaſi tranſactum relinquere, conſulto relinquere, mittere, continere ſe ab aliqua re, abſtinere manus, fugere aliquam provinciam, ſubterfugere aliquid, removere ſe à negocio, gravari aliquid facere.

Ablaſſen/auffhören/ein Ding nicht vollenden.

Deſiſtere, ceſſare, Deſiſtere, ceſſare conatu, refugere ab inſtituto, confugere in ocii portum, facere modum rei, liberare ſe labore, removere ſe à labore, ab incepto deſiſtere, deſinere, abſtinere ab aliquo conſilio, nõ exequi perſequi rẽ, abjicere aliquod cõſiliũ, vel inceptũ, quod habeas in manib⁹, ſuperſedere re, ſuperſedere labore itineris, intermittere opus, deſinere artem.

Etwas anſtehen laſſen/ vnd ein anders für die Hand nehmen.

Aliquid poſtponere & aliud agere, ponere aliquid poſterius, & alteri operam dare, omnibus rebus poſt habitis hoc agam, retrò aliquid ponere, negligere hoc & aliud agere, miſsũ aliquid facere, miſſum aliquid habere.

Innen halten/ auffhören.

Conquieſcere, quieſcere, conquieſcat pauliſper lectio, conquieſcamus.

De Fatigatione.

Müdigkeit/Mattigkeit.

Languor, laſſitudo, defatigatio, defatigatio membrorum.

Müde/ Matt.

Fatigatus, defatigatus, feſſus, defeſſus, laſſus, languidus, admodum defatigatus.

Müde machen.

Defatigare, dare aliquem ad languorem, reddere laſſum, afferre languorem, languefacere, facere languidiorem, debilitare enervare, mollire, laſſitudine afficere.

Müde werden/müde ſeyn.

Defatigari, exanimari curſu. exanimari laſſitudine, defatigari ambulando, venire feſſum de via, non ſuppeditare labori, cõfici languore, affici laſſitudine, lãgueſcere, languere, admodum defatigari, frangi labore, defatigatione.

gatione, ingravescere, defatigatione retardari, de lassitudine languere.

Müdigkeit vertreiben.

Lassitudinem abigere, lassitudinem abstergere, eximere.

De Quiete.

Ruhe / Musse.

Quies, requies, tranquillitas, cessatio, intermissio, studium requiescendi; oblectatio animi, requiesq; curarum; tranquillitas animi.

Epith. Summa tranquillitas, plenissimus locus quietis & trãquillitatis, placatissima quies, oblectationis plena requies.

Ruhig / müssig.

Quietus, tranquillus, ociosus, quiescens, acquiescens, nihil quietius, paulò quietior, semper quietus, interdum acquiescens, nunquam quietus.

Ruhe machen / Ruhe bringen.

Afferre alicui requietem, tranquillitatem, revocare aliquẽ ad quietem, tranquillare aliquem, dare, suppeditare, cõcedere, tribuere, impetire alicui quietem.

Nach Ruhe trachten / Ruhe suchen.

Sequi tranquillitatem vitæ, animum à labore ad ocium traducere, tradere se quieti, quærere requiem, relaxare se occupationibus, exsolvere se occupationibus, sevocare animum à negociis, quietem quærere & recipere se ad quietem.

Ruhen.

Quiescere, acquiescere, conquiescere, perfrui tranquillitate, uti quiete, requietem habere, capere quietem, acquiescere aliquo in loco, curare corpus, degere in tranquillitate, requiescere, satis quiescere. Paulum, paululum, paulisper quiescere, requiescere, libentissimê requiescere, semper quiescere.

Ruhe verhindern / zerstören.

Interrumpere, impedire, turbare, interturbare alicuj⁹ quietem.

Ruhiglich.

Quietè, tranquillè, sedatè, placidè.

Unruhe / Inquies, turbatio, interturbatio.

Unruhig / Inquietus, nunquam quietus.

Erquickung / Erleichterung / Ergetzung.

Recreatio, renovatio, reparatio, redintegratio, instauratio, refectio, animi laxatio.

Erquicket / Recreatus, redivivus, renovatus.

Einen erquicken / zu frieden stellen.

Recreare, reficere aliquem, recreare, reficere mentem alicujus, recreare afflictum animum, facere animum alicujus firmiorem, relevare alicujus animum, afferre remissionem animi, addere alicui animũ, excitare abjectũ, afferre, instillare aliquid animi, levare aliquem ægritudine, demere alicui molestias, delere alicui molestiam, absterge-

gere alicui molestias.

Sich erquicken/erlustigen.

Recreare, reficere se, descendere ad animi remissionem, condire tristitiam temporum hilaritate, tollere oculos, confirmare animum, confirmare se colligere se, reficere se ex labore, oblectare se, redintegrare vires, allevari, respirare, reviviscere, redire ad se, petere oblivionem dolores à re aliqua, petere medicinam doloris ex re aliqua, asperitatem studiorum mitigare & mollire musarum cantibus, petere allevationem graviorem cogitationũ ex musarum cantibus, reperire allevationem, facultas mei recipiendi datur, mei colligendi facultas relinquitur.

Ablassen/auffhören/abstehen.

Cessare in opere, deponere de manibus opus, desinere, consultò relinquere, desistere, omittere rem, conquiescere, desistere ab incepto, suspendere rem, rem in medio relinquere, valedicere rei, vel longum valedicere, susceptam rem abjicere, institutũ omittere, facilè desistere, illicò, citiùs desistere, nunquam desistere, ne ad punctum quidẽ temporis respirare, abrumpere ludum, incipe ubi proximè destitisti, ubi proximè finieras.

De Fine.

Ende/Außgang/ Finis, eventus, eventa, *plural.* exitus.

Guter Außgang/gewündschtes Ende.

Bonus, melior, prosper, fortunatus, secundus, optatus, optabilis, jucundus, lautus exitus, finis rei, finis præstantior & divinior, eò res ipsa cæteris præstantior.

Böser Außgang/Ende.

Gravis, tristis, molestus, amarus, fœdus, exitialis, adversus, perniciosus, exitialis, crudelissimus, luctuosissimus exitus, eventus, finis.

Ungewisser/unversehener Außgang.

Inopinatus, improvisus, incertus, dubius, varius eventus, exitus, communia eventa.

Endung/das eusserste.

Terminus, terminatio, extremitas, extremum, ultimum, consummum.

Das letzte.

Extremus, postremus, supremus, summus, ultimus, novissimus.

Geendet/fertig.

Finitus, terminatus, conclusus, consummatus, absolutus, fectus, perfectus.

Das sich endet.

Finiens, desinens.

Den Außgang zu vorsehen.

Videre, providere, scire, cognoscere, prædicere exitum vel eventum rerum.

Befahren/fürchten/wie es möcht hinauß gehen.

Pertimescere, extimescere, perhorrescere eventus vel exitus, extimescere eventum inceptionis

nis periculoſæ, metuo ne id conſilii cœperim, quod explicare non facilè poſſim, exitum conſilii mei extimeſco, conſilium à me captum, ut eum quem volo exitũ habeat, opto magis quàm ſpero, utinam conſilio meo reſpondeat exitus, timeo tamen, ne non ita ſit. Vereor ne non optimè quod deliberavi ſuccedat, procedat, meum conſilium quò ſit evaſurum timeo, quàm feliciter mihi eventurum ſit ex conſilio meo, planè non video, equidem adverſa metuo, timeo mei conſilii quis ſit exitus futurus.

Ich weiß nicht wie es möcht hinauß gehen / Utrùm res eum finẽ qui principio reſpõdeat, à principio non diſſentiat, non diſcrepet, habitura ſit, ignoro, futurùmne ſit, ut extrema cum primis conjugantur, contex..atur, extrema primis reſpondeant, conſentiant, ſimilia ſint, non diſpicio, quem ſit exitum res habitura, ſimilem ne an diſſimilem principio, ſuſpicari nõ poſſum.

Einen guten Außgang gewinnen / wol gelingen / wol gerathen.

Provehi ad optatos eventus, exitum habere exoptatum, felicem, qualem volumus & optamus, res ex animi noſtri ſententia ſuccedet. Succeſſu res, quò volumus, eo concludetur, terminabitur. Eventus rei erit optimus, evadet res quo volumus, non aliter cadet ac volumus, ſequetur id quod optamus, optatis fortuna reſpondebit, rem cõſequetur exitus, eventus, finis exoptatus, procedere ex ſententia, benè evenire, bellè cadere, melius cadere, accidere, evenire, præclarè, optimè cadere, percõmodè, peropportunè, perquàm venuſtè, ex voluntate, proſperè, fauſtè, feliciter, benè & proſperè, frugaliter evenire, provenire, cadere, accidere, rem exitu vel eventu eſſe bono, licet ſperate ſecundiſſimum eventum, nihil adverſi timere, omnia ſecunda, qualia volumus, omnia ex noſtra voluntate, ex noſtra animi ſententia ſperare poſſumus.

Ein Ding wol hinaußführen.

Ex ſententia rem gerere, feliciter expedire, cõficere, ad eum quem volumus, exitum perducere, felici exitu concludere. Efficere ut res optimè ſuccedat, ut exitum habeat res quem volumus, ne quid adverſi contingat.

Gott gebe gut Gedeyen / guten Außgang.

Deus piorum conſilia & conatus ad bonos exitus ducit, provehit, Dat conſiliis felicem exitum,

Ubel gelingen / ubel hinauß gehen / einen böſen außſchnitt gewinnen.

Malè evenire, præter, contra voluntatem, cogitationem, opinionem cadere vel accidere, rẽ exitu eſſe malo, eventu eſſe malo,

lo, nihil procedit, res vertit malè, perincom̃odè cadere, iniquè, deterrimè cadere. En quo magnifica Justiniani promissa ceciderunt? contra quàm volebam, non ut volebam, secus ac volebam, aliter atque opinabar evenit, accidit, contingit, successit. Optatum exitum res consecuta non est, cupiditatem fortuna frustrata est, fefellit, delusit, irritam fecit.

Ein Ding enden / vollenden / zum ende bringen.

Afferre finem rei, producere rem ad exitum, imponere fastigium rei, facere finem, concludere rem, exitu, terminatione aliquâ, finire, claudere, concludere rem, facere finem, modum rei, statuere finem, expedire, conficere, absolvere aliquid, invenire, reperire finem, consequi exitum.

Ich habs zum ende bracht.

Perfunctus sum hoc labore, labori finem feci, finem imposui, laborem terminavi, ad finem, ad exitum perduxi, summam, ultimam manum imposui, complevi, confeci rem, addidi rei colophonem.

Die Sache laufft kompt zum ende.

Res venit, pervenit ad exitum, res spectat ad exitum, provehũtur, adducuntur ad exitum, habent finem, exitum, sunt in exitu, rei exit⁹ appropinquat, parũ abest quin ad exitum res pervenit, res eò processit, ut ab exitu non longè absit, ut ad exitũ ferè pervenerit, ut exitum penè attigerit. Rei finem ferè attigi, in exitu ferè sum rei.

Gott gebe Glück zu / daß es wol gerathe.

Quod agis Deus approbet, cõfirmet, ratum esse velit, ex animi sententia succedat, optimè, egregiè, præclarè.

Umbsonst arbeiten / vergebens / vergebene Mühe auffwenden / nichts außrichten.

Sumere operam frustrà, capere inanem laborem, suscipere laborem frustrà, ludere operam, conterere operam frustrà, perdere operam, perdere operam & oleum, agere actum, vel actam rem, lavare laterem, detrahere nudo vestimenta, piscari in aëre, narrare fabulam surdo, f[illegible]ere verba mortuo, nugas agere, fortuna elusit conatus, opera periit, inanis fuit opera, lõgè aliter illa ceciderunt, sequius res cecidit, laborem frustra impendere, inani se labore torquere, diligentiæ fructu privari, nõ assequi quod propositum fuit, fortuna conatum fefellit, elusit, frustrata est, res non successit, ex animi sententia minimè cecidit, industriæ fructum perdere, laboris fructu privari.

Ich habe mir dieses vorgesetzt / diß ist mein Ziel / dahin hab ich alles gerichtet.

Hic finis mearum actionum

est,

est,hoc unũ intueor,huc omnes actiones,omnes cogitationes,omnia consilia mea refero , huc quicquid virium habeo , confero,hoc mihi proposui , eò quicquid est dirigitur, finẽ rei agendæ hunc mihi præscripsi, consilium hoc meum est,hoc spectavi,hoc volui, hoc secutꝰ sum,id egi , eò mentem meam intendi, hic est terminꝰ,finis,scopus,quò tendunt cogitationes meæ,hęc est quasi meta, quò ut perveniã elaboro & evigilo , omnia mea consilia ad pacem spectant.

Von der Sach vrtheilen nach dem sie wol oder vbel ist hinaus gangẽ.

Notare,probare,comprobare, ponderare rem eventis vel ex eventis, exitus rei hoc approbavit,Ex evẽtu homines de te existimabunt , rei exitum hominũ judicia consequentur,ut res cadet,ut succedet,ut evenerit , ut ceciderit , ita de te homines judicabunt : qualis rei finis, exitꝰ, terminus,eventus erit,talem de te opinionem homines suscipient,ita consentient,congruẽt in utramque partem hominum de te judicia.Ex fine de pręstantia rei judicari debet , vel præstantia rei judicanda,ponderanda est.

Biß ans Ende.

Usq; ad finem, in finem usq; , ad finem usque , in extremam usq; partem, in postremam usq; partem.

Ohn ende/ohn auffhören.

Sine intermissione,indesinenter,continuè, assiduè , sine ulla intermissione, die ac nocte, nocte dieq;,sine interpellatione, noctesq; diesq;.

De Mercede.

Lohn/Belohnung/Verdienst.

Merces , pretium , præmium, meritum, promeritum , cumulus mercedis.

Epith. Magna,nimia,parva, certa,iniqua merces, summum, maximum , amplum , amplissimum, par præmium,pretium.

Geringes Lohn/Mercedula,vilis mercedula , frustum panis , levis quæstus,tenuis merces,vel mercedula,exiguum lucrum.

Verdienet/Meritus, promeritus.

Aus verdienst/billich/ Meritò.

Einem einen Lohn machen / bestimmen.

Statuere, constituere,facere alicui mercedem , pretium, proponere mercedem , pacisci pretium,decernere, exponere præmium , invenire alicui premiũ, decidere cum aliquo mercede, pretio , assignare alicui annuam pensionem.

Einen durch Besoldung bestellen.

Conducere,astringere aliquẽ mercede,devincire,obligare aliquem præmio, invitare, elicere præmiis , evocare præmiorum mercedibus , delinire aliquem præmio , propositis admodum opimis conditionibus aliquem invitare.

Er hat sich darzu bestellen lassen/ er ist durch Geschencke darzu gebracht worden.

Conductus, adductus, ductus, inductus, deductus fuit mercede, pretio, Commotus, victus, superatus fuit pretio, corruptus fuit pretio, abductus est à pretio, addictam, habet fidem pretio, secutus est præmia, excitat⁹ fuit præmio, ductus fuit præmiorum mercedibus, conductus fuit frusto panis à bipedum illo postremo.

Lohn geben/ lohnen.

Dare, tribuere, persolvere pretium, numerare mercedem, pędere pretium, afficere stipendio, amplificare pretium, duplicare mercedem, Donare, ornare, afficere aliquē pretio, solvere, persolvere præmia, mercedem, prę-mium alicui deferre, pretium enumerare, decernere alicui prę-mium, non potest ei satis amplũ præmium reperiri, donare, afficere præmiis.

Lohn verdienen / vmbs Lohn dienen.

Merere, mereri stipendia, perficere aliquid pretio, conduci mercede, pretio, promerere, promereri, comēreri, præbere operam non gratuitam, sed precio conductam.

Seinen Lohn fordern.

Quærere, petere, poscere, flagitare, exigere mercedem, exigere viles mercedulas.

Seinen Lohn bekommen.

Comparare, assequi, nancisci, capere, consequi, adipisci mercedem, præmium, frui præmiis, accipere mercedem, consequi operæ pretium.

Kunst wird wol belohnet.

Magna sunt viris eruditis proposita præmia, magna eos merces manet, fructum eruditionis ferunt uberrimum & præstantissimum, utilissimę res eos consequuntur, pro labore ferunt, nanciscuntur pretium vel mercedem honestissimam, decorantur præmiis, multas & magnas mercedes ferunt. Præmium hoc rei est.

Einem seinen Lohn nicht geben.

Denegare præmia beneficiis, expertem facere præmiorum, abuti præmiis.

Verdienet/ Meritus, promeritus, merens.

Außgedienet/ emeritus, emerita habere stipendia.

Vmbsonst.

Gratis, gratuitò, sine recompensatione, sine pretio, sine mercede, sine præmio, gratis collatum, exhibitum est, ex mera gratia.

De Vtilitate.

Nutz/ Genieß/ Frommen/ Gewiñ/ Vortheil.

Utilitas, utile, fructus, comodum, commoditas, opportunitas, emolumentum, operæ pretium, copia comodorum, ubertas utilitatis, commoditas vitæ, præsidia vitæ, compendium, lu-

crum,

crum, lucellum.

EPITH. Magna, major, maxima, multa, ſumma, honeſta, graviſſima, neceſſaria, ſolida, tuta, pergrata utilitas. Magnus, major, maximus, ampliſſimus, duplex, honeſtiſſimus, præſtantior, præſtantiſſimus, pulcherrimus, non obſcurus, non abſconditus, jucundiſſimus fructus, magnitudo utilitatis, Mirabiles, mirifici, læti, uberes, uberiores, uberrimi fructus. Plus emolumenti, plurima commoda, cōmodum honeſtum, laudabile, utile, rectū & honeſtum, Communis, publica, omnium utilitas, Sua, unius, aliena, aliorum utilitas. Cōmunis uſus, fructus, commodum, emolumentum, rationes cōmunes, commodum uniuſcujusq;, externæ commoditates, forenſis, domeſticus fructus, commodum uniuſcujuſque, commodū privatum, Novus, præſens, diuturnus, immortalis, extremus fructus, longi tempŏris uſura. Species, opinio utilitatis, turpis utilitas, mediocris, parva, minima utilitas, Minimꝰ, exiguus, exilior, tenuiſſimus fructus, turpe, leve, compendium, emolumentum, aliquid emolumenti, paululum compendii.

Nütze / dienſtlich / erſprieß·lich.

Utilis, perutilis, conducibilis, fructuoſus, frugifer, commodꝰ, opportunus, ferax, fertilis, opimus, non inutilis, factus hominum causâ, utibilis, neceſſarius ad uſum, paratus ad uſum hominum, ad fructus hominum, inventus ad uſum, præparatꝰ magno uſui, ad utilitatem hominum aptus, commodis alicujus accommodatus, bonus & commodus, proximus bono, plenus ſalutis, ſalutaris, quæſtum habẽs longè uberrimum, appoſitus, non alienus, ſaluberrimus, maximè utilis, multò opportunius, commodius, tantopere, valdê, vehementer utilis.

Ein ſehr nützlich Ding.

Nihil eſt uberius, fructuoſiùs, conducibiliùs, ad utilitatẽ præſtantiùs, nihil majoris emolumenti, unde plus manet utilitatis, plus emergat commodi, plus exiſtat emolumenti, nihil eſt è re magis, nihil magis ad rẽ pertinet, nihil pluris eſt, tantū continet utilitatis quàm fortaſſis ulla res præterea, quantum haud ſcio an ulla res præterea.

Nützlich/bequemlich.

Utiliter, commodè, opportunè.

Seinen Nutz ſuchen/auff ſeinen Nutz dencken.

Ducere rationem ſui commodi, utilitatem habere omnium antiquiſſimam, utilitatem primam ducere, in primis ponere, rebus cunctis anteponere, rationibus ſuis operam dare, curare utilitatem, habere rationẽ commodi ſui, conſulere commodo & tranquillitati ſuæ, Optare, ap-

petere, expetere commodum, cogitare de commodis, ſpectare commodum, dirigere aliquid utilitate, vel ad utilitatem, metiri aliquid utilitate, commodis rationem habere, ducere utilitatis, inclinare ad cōmodum, progredi ad utilitatem, ſequi commoda, quærere utilitatem, fructum, aucupari utilitatem, deſiderare utilitates, ſervire ſuis commodis, curę eſſe commoda, facere, dicere aliquid commodi gratiâ, providere, proſpicere, conſulere rationibus ſuis, ſibi quiſq; ruri metit.

Im Burgermeiſter Ampt ſeinen eigenen Nutz ſuchen.

Conſulatum quæſtui habere, Referre, conferre, convertere, torquere conſulatum ad ſuam utilitatem, commodum, abuti conſulatu ad rem ſuam, nundinari conſulatum ad utilitatem, metiri conſulatum utilitate, cōmodis, anteponere rationes ſuas communibus, ſequi cōmodum ſuum in juvanda republ. Privati commodi ſpe illud officium ambit, impelli ſuâ cupiditate, non utilitate communi, Conſulere ſibi potius, quam reipub. convertere conſulatum in ſuā rem, metiri omnia ſuis commodis, præmio, Servire, deſervire ſibi & ſuis commodis, omnia domeſticis commodis habere poſteriora.

Ich hab es Nutzens halben gethan.

Motus, commotus utilitate, deſiderio utilitatis hoc feci, impulſus, invitatus, emolumento, inductus fructu, raptus ad utilitatem, emolumento ductus, impulſus ſum in fraudem emolumento, coegit me utilitas, valuit apud me utilitas, feci, dixi hoc, commodi gratiâ, utilitatis vel fructus cauſa, propter utilitatem, ob utilitatem, ad emolumentum meum.

Hoffen ein Ding ſoll nützlich ſeyn.

Polliceri ſibi fructum ex aliqua re, proponere ſibi commodum, utilitatem, ſpem commodi, emolumentum alicujus rei, oſtendere alicui fructum, objicere alicui utilitatem ex re futura.

Nützlichen / dienſtlichen ſeyn.

Prodeſſe, expedire, conducere, inſervire, multum prodeſſe, fructuoſum eſſe, fructum reddere, gignere, fructum eſſe in aliqua re, conducibile eſſe, prodeſſe omnibus, ſemper prodeſſe, ſervire, inſervire, deſervire utilitati, efficere aliquid utilitatis, gignere, parere utilitatem, fructum, dare utilitatem, commodum, fructum, præbere utilitatem, tradere fructum, continere in ſe utilitatem, habere utilitatem,

litatem, pertinere, attinere ad commodum, utilitatem, cadere in utilitatis rationem, consistere utilitatem in re, existere utilitatem in re, inesse emolumentum, compendium, vel fructum, esse utilitati, fructui, usui, emolumento, & ex usu, ex re alicujus, conducere rationibus alicujus, ex commodo alicujus fieri, utile esse, commoditatẽ continere, creare, usum afferre, dare, habere, è re utriusque nostrûm erit, esse alicui magnæ utilitati, lucro, adjumento, conducere in rem, accidere ex usu alicujus, usus rei varius est & multiplex, res est saluti, spectat ad usum, fit meo, tuo, illius commodo, Consuletur hoc modo valetudini & commodis tuis, hi fructuosiùs collocant labores suos, Fit hoc ad communem studiosorum utilitatem; Literæ valent etiam in medio bellorum tumultu. Industra ejus fructuosa est reipubl. Conjuncta est cum utilitate, commodo publico. Opera in hac re benè collocabitur, operæ pretium est, mirificè utilis ad studia liber, magna præmia literis proposita sunt, labor hic feret aliquando lætitiam, ingenia perveniunt ad bonam frugem, evadunt ad bonam frugem, Opera mea erit in rem tuam, è commodo tuo, erit cum fructu, utilitate & commodo rerum tuarum, eloquentia ei fuit summo emolumẽto, fuit utilitatis eximiæ, cõmodorum, nec paucorum nec mediocrium, mors ejus factura est mihi emolumentum, erit mihi conducibilis, utilitate hæc res se tuetur.

Dieses dienet / hilfft darzu.

Pollet hoc ad fidem faciendam, adjuvat ad amicitias comparandas, Plurimum adjuvat, valet ad opus, ad potentiam, pertinet hoc ad tuam dignitatem, in bello ingenium plurimum potest, facit ad hanc rem, aptum est & congruens ad hanc rem, accommodatum est, conveniens, tempestivum, multum momenti habet, non mediocriter prodest, multum prodest, permultum facit, rationibus hisce plurimum conducit.

Andern Leuten dienen / befürderlich seyn / anderer Leute Nutz befördern.

Commodare, prodesse, inservire alicui, afficere aliquem utilitate, augere aliquem commodis, parare alicui utilitatẽ, commoditatem alicui creare, commodis alicujus consulere, servire, opera mea erit in rem tuam; reipub. commoda tueri, curare atq; adjuvare alicujus commoda, ad utilitatem publicam omnes mei labores referuntur, Philosophi præclarè de hominum genere merentur, navare studium utilitati publicæ.

Eines Dinges geniessen/eines dinges Nutzbarkeit empfinden.

Frui, perfrui aliquâ re, aliquâ re ad omnia uti, melius frui, cupidè, palàm, liberè, furtim frui, consequi, adipisci commodum, emolumentum, fructum, utile aliquid ex aliqua re pervenit, venit ad eum ejus rei cōmodum, obvenit mihi ex hac re utilitas, contingunt mihi commoda; accipere, percipere, metere, carpere, ferre, colligere fructum rei, habere commodum, utilitatem ex re, frui commodis, abundare commodis, socium, participem esse commodorum, capere ex re vel à re fructum, affici utilitate ex re, res est illi fructuosissima, commoditate ex aliqua re percipere, commoda capere, usum percipere, habere, rei usu frui, conducit mihi, præclarè mihi constat operæ meæ fructus, ejus rei fructus, Aliquid fructui esse, sumere fructum ex aliqua re.

Eines Dings grossen Nutz haben/grossen Gewinn erlangen.

Quàm plurimum lucri facere, reportare lucrum maximum, capere emolumenti plurimum, referre, reportare fructum non contemnēdum, demetere commoditatem plurimam, colligere utilitatem ex re plurimam,

Für seinen Nutz streiten.

Pugnare, dimicare armis, decernere pro commodis suis, tueri, conservare, commodum, utilitatem suam, obtinere, firmare, retinere, augere commoda, utilitatem suam.

Den Nutz eines Dings nicht groß achten/seinen Nutz nicht suchen.

Nullum in utilitate studium ponere, nihil industriæ locare, Diligentiam commodorū nullam adhibere, ad res nullas conferre, Nihil compendii sui causâ facere, despicere utilitatem, contemnere commoda, negligere utilitatem, fructum; anteponere aliquid suis commodis, utilitati, emolumento, præponere aliquid utili; anteferre, præferre aliquid commodis & rationibus, prætermittere, omittere, præterire, omittere utilitatem, commodum, emolumentum.

Einem an seinem Nutz vnd Frommen hinderlich seyn.

Oppugnare alicujus utilitatem, commoda, contra commodum alicujus facere, obstare, officere alicujus commodis; lædere, labefactare, pervertere, adimere, auferre utilitatem, cōmodum, detrahere de commodis, utilitate, privare aliquem utilitate, obsistere commodis, Hoc sejunctum est à commodis & rationibus meis, inimicum est rationibus meis, remorari alicujus commodum, intercludere alicui perfugium, invidere, deesse commodis alicujus, eripere, diripere fructum, impedire cōmoda, usum alicuj⁹ rei, imminuere utilita-

utilitatem alicujus, exinguere utilitatem.

Nicht ſehr nütze ſeyn/Non ſatis, ſervire, parum prodeſſe, minus expedire, proficere.

Nichts nütze ſeyn.

Infructuoſum eſſe, nullum ſui uſum præbere, non eſſe è re aliqua, rem levem eſſe, minimeq́; frugiferam, ſunt frugis expertia commenta, commoda hujus rei cadunt, deficiunt, commutantur, dies imminuit rerum utilitatem.

Keinen Nutz darvon haben.

Carere commodis, utilitate, perdere utilitatem, amittere utilitatem.

Wiederumb nütze werden / Recuperare commodum, revireſcunt rationes, quæ exaruerant.

De Damno.

Schade/Verluſt/Nachtheil/ vnnütze.

Damnum, detrimentum, diſpendium, jactura, incommodum, incommodatio, incomoditas, amiſſio rei, naufragium, calamitas, clades, ruina, noxa, inutile.

Epith. Magnum, majus, maximum, ſumum, grave incommodum, damnum, detrimentũ, jactura, Multa, plurima incommoda, damna, detrimenta, acerba damna, non contemnenda jactura, graviſſima jactura, Parum, nihil damni, pars minima incommodorum, incomodum, improviſum, inſperatum, inopinatum. Commune detrimentũ, domeſticum, corporis, fortunæ.

Schädlich / nachtheilig / vnnütz.

Pernitioſus, exitioſus, officiẽs, luctuoſus, funeſtus, damnoſus, nocens, noxius, peſtifer, calamitoſus, incommodus, inutilis, detrimentoſus, ingens incommodorum malorumq́; agmen ſecũ trahens, ſummè inutile, luctuoſus, funeſtus.

Vnnützlich/vnbequemlich/Inutiliter, incommodè, perincommodè, incommodum.

Schädlich/Pernitiosè.

Schaden thun / Schaden zufügen.

Incommodare, obeſſe, officere, nocere alicui, Ferre, offerre, dare alicui incommodum, afficere aliquem incomodo, damno, detrimento, malè, pernicioſiùs de aliquo mereri, conflare, concitare. inferre, addere alicui malum, facere alicui malè, afficere aliquem incommodis, malefacere alicui, afferre alicui aliquid mali, damni, dare magnum malum, ſubvertere aliquem, injungere reipub. detrimentum, importare alicui peſtem, omnẽ conatum in alicujus perniciem parare, perniciem alicui afferre, importare alicui incomodum, detrimentum, inferre detrimẽtum, invehere, imponere detrimentum, incommodum, ſtruere alicui calamitatem, inurere malum, illicere in diſpendum,

illicere

illicere in fraudem, machinari perniciem, lædere aliquem, parare alicui malum, vulnus alicui rei infligere, Plagam facere, injicere, infligere, imponere; Hæc res civitatibus detrimenta, infortunnia, incommoda parit, affert, infert, detrahitur ipsi de re familiari propter me.

Schädlich seyn/ Esse detrimento, fraudi, exitio; obesse, summè inutile esse, detrimenta sunt in re, sua comitas ei damno est, hęc res hoc habet incommodi, opes possessoribus sæpe exitio sunt, hæc res valet ad perniciem, non ad salutem, redundat hoc in caput autoris, perfidia autori fraudi esse solet.

Jhm selbst schaden.

Propria vineta cædere, sibi ipsi deesse, traducere sua, domesticum thesaurum calumniari.

In Schaden kommen.

Incidere in mala, accidere, evenire alicui damnum, incommodum, cadit in me damnum, accedere alicui incommodum, pervenit ad me incommodum, incurrere in damna, contrahere, facere damnum, detrimentũ, jacturam, suscipere incommodum, capere calamitatem, accipere aliquid detrimenti, augeri damno, facere aliquid damni, accipere plagam, affici incomõdo, detrimento, incommodum capere, accipere, damnum contrahere, accipere calamitatem, accidit mihi calamitas, accipere vulnus, subire jacturam, ferre detrimenta à fortuna, damnum adire, subire, ictu gravi percelli; prosterni penè.

Schaden leiden.

Ferre, perferre incommodum, damnum, jacturam, conflictari incomõdis, exhauriri jacturis, participem esse incomõdorum alicujus, sentire damna & detrimenta aliorum, incommodis affligi, cum detrimẽto aut incommodo aliquid facere, urgeri, onerari malis, adesse alicui malũ, confici malis, fraudari pecuniâ, jacturam facere alicujus rei, detrimentum facere, incomõdum alicui cadere, dignitas ejus injuriâ, damno, detrimento affecta est, Roma multa damna passa & perpessa est ex creatione tribunorum plebis, magnam sui jacturam fecit, gravissimis malis affecta est, vehementer vexata est.

Ich hab Schaden an der Nahrung gelitten.

Naufragium feci rei familiaris, periit res mea domestica, actum est de fortunis meis, multum detractum est de fortunis meis, prorsus eversæ sunt opes meæ, perdidi mea bona, evertit me bonis omnibꝰ fortuna, mearum opum nihil mihi reliquum fortuna fecit, afflictæ sunt, profligatæ ac perditæ, extinctæ, eversæ meæ res ac fortunæ tuæ.

Du

Du hast an deiner Nahrung kein Schaden gelitten.

Integræ sunt adhuc res tuæ, salva sunt hactenus apud te omnia, nihil dum perdidisti, status idem est, qui antea rerum tuarum, eodem loci sunt, quo antea res tuæ, nihil detractum est de fortunis tuis, nullam jacturam res & fortunæ tuæ fecêre, nullum damnum tulêre, nullum detrimentum passæ sunt, nihil adversi subierunt, nullam partem desideras fortunarum tuarum, nihil eripuit tibi fortuna, abstulit, ademit, detraxit.

Mit Schaden klug werden.

Stultus accepto damno sapit, piscator ictus sapit, serò sapiunt Phryges.

Schaden vberwinden / erstatten.

Sarcire, dissolvere, consolari, compensare damna, mederi incommodis, lenire incommoda, liberare aliquem incommodis vel ex incommodis, tollere partem aliquam incommodi, resarcire detrimentum, inire damni illati sarciendi rationem, detrimentum reconcinnare, recuperare damnum, fortuna pensat adversa secundis, incommodis levari, exæquare, explere, sanare aliquid majoribus commodis, sorrigere aliquid; Dissolvere, reddere refundere dispendium ad assem, præstare, redimere culpam.

Ich wil dir gut für den Schaden seyn/schadloß halten.

Damnum præstabo, damnum à me repetes, præstabo te indemnem, Ego tenebor periculo.

Schaden verhüten.

Prohibere, rejicere, diminuere, propulsare detrimenta, refutare incommoda.

Schaden vermeyden/Vitare, evitare, fugere effugere incom̃odum, incommoditatem.

Ohne Schaden seyn.

Vacare damno, expertum esse incommodorum, sine incommodo aliquid facere, sine incõmodo factum est, incommodi hic expers est, ab incommodo integer, sincerus est, ignarus incommodorum.

Es schadet wenig / Minus leviter, parum, nihil nocet.

Ohn Schaden/Sine dispendio, nihil est incommodi in mora unius horulæ.

De Confectione.

Vollendung/ außmachung/fertigung.

Peractio, confectio, effectio, perfectio, expeditio, elaboratio, expositio, perpolitio, absolutio, molitio & effectio operis.

Vollendet/fertig/außgemacht.

Confectus, effectus, perfectus, absolutus, completus, expletus, expolitus, perpolitus, plenus, peractus, transactus, omni ex parte perfectus, expletus, undique aptus, perfectus, perfecte absolutus, opere mirabili perfectus.

ctus, æqualiter perpolitæ partes jam pridem effectus, terminatus, consummatus.

Fast fertig.

Penè perfectus, confectus, propè absolutus, non plane perfectus, non procul abesse à confectione.

Noch nicht fertig / vnaußgemacht.

Infectus, rudis adhuc & inchoata res, tantum affecta, nondum confecta res, tantum prima manus est operis, maturitas adhuc abest.

Fertig machen / vollenden / außmachen.

Efficere, conficere, perficere opus, absolvere opus, perfungi opere, extremum laborem, extremam manum rei adhibere, fastigium operi imponere, peragere, transigere, expedire, exequi, omni ex parte expolire, ad extremum usque exequi, planè expedire, rectè conficere, consumare, ad umbilicum aliquid perducere, finem imponere rei, coronidem addere, pensum cõgere, absolvere, ad exitum perducere aliquid, magnis laboribus conficere, multis vigiliis opus fuit ad tantam rem conficiendam, perficere instituta, elimare aliquid.

Etwas mit leichter Mühe fertig machen.

Facilè exsequi, contexere, absolvere rem, facilè & commodè transigere, sine labore conficere, exiguo tempore absolvere, menstruo spacio complere, feliciter dirigere, ludibundum, aliquid perficere.

Butzen / außbutzen / zierlich / hübsch machen.

Polire, expolire, expolitum, politum reddere, limare, elimare, limam adhibere, exornare, expolire, perpolire aliquid.

Es ist fast fertig.

Res est in effectu, brevi cõfecta res erit, est in eo, ut absolvatur, accedet operi jam extrema manus, ad exitum ferè perducta res est, maturitatem ferè est assecuta, confectum jam aliquid est, aut mihi est, vel appropinquat, non aberit longiùs, non longè abesse à re, res longinqua esse nõ potest; ferè res est absoluta, in exitu res est, exitum res ferè habebit, ad exitum veniet, ferè perfecta, absoluta, confecta res est, existit in orâ ultima, consistit in extremitate.

Gnug.

Sufficit, satis est, satis superq; est, sufficienter elaboratum, sat est.

Gäntzlich / hübsch.

Absolutê, plenè, politê, perfectè, expolitè, nõ invitâ Minervâ.

Erlangen / vberkommen / erhalten.

Consequi, adipisci, nancisci, assequi, obtinere, acquirere, conquirere, invenire, lucrari, facere rem, reperire rem & gloriã, comparare sibi aliquid, conse-

qui aliquid labore, vigiliis, industria pervenire licet eò, impetrare, ferre optatum, auferre ab aliquo impetratum,

Nicht können erlangen noch vberkommen.

Assequi non posse, consequi nequire, excidere re, impediri aliquà re à magnarum rerum adoptione, imbecillitate virium assequi non posse, vires mihi defuerunt, ne consequerer, nõ pervenire eò quò volumus, quò intendimus; metam non attingere, conatum frangi.

Recht thun/wol außrichten.

Rectè facere, jure facere, consili o, certo judicio facere; rectè & considerate, rectè & ordine facere, compositè, decẽter, aptè, benè, ritè facere, ita facere, ut reprehendi non possit, lepidè, probè facere.

Recht vnd wol machen.

Rectè conficere, subtilissimè expolire, accuratè efficere, conficere, absolvere, valdè graviter pertexere, gloriosissimè & magnificentissimè efficere, exactè, perfectè, ornatè, exquisitè, affabrè, faberrimè, ad perpendiculum, summâ curâ, elaborare, consummare, ad asciam factum est, quicquid ille dedolavit.

Vnrecht machen / vnrecht thun.

Indoctè, inscienter, imperit facere; casu, temere, inani quadam voluntate, repentino mentis impetu, nullâ satis firmâ certâve causâ adductum aliquid facere.

Es ist noch vbrig/ Super est, reliquum est, restat.

Ernewerung.

Instauratio, restitutio, refectio, renovatio.

Ernewert/ Instauratus, renovatus, interpolatus, refectus.

Ernewern / wieder new machen.

Instaurate, restituere, integrare, redintegrare, interpolare, renovare.

Wiederholen / noch einmahl machen/repetiren.

Iterare, geminare, duplicare, repetere, revocere à calce ad carceres, de integro resumere bellũ, de integro scribere; ex integro sancire legem, actum agere, dignum quod iterum legatur.

Von ewem/noch einmal/ De novo, denuò, ab initio, de integro.

Angenehm/ lieb.

Gratus, gratus valdè, jucundus, non ingratus, charus atque jucundus alicui, perjucundus, non insulsus, suavis, Plenus jucunditatis, delectationis, voluptatis, plenissimus suavitatis, refertus omni suavitate, dulcior alicui melle, aptus ad delectationem.

Es ist mir angenehm/lieb/ein gutes Dienst.

Pergratum mihi, perq; jucundum est, nihil mihi potest accidere gratius, Est magnoperè gratum, suprà quam dici potest, mihi

hi gratum est, atq; acceptum, nihil mihi contigit optatius, jucundius, nihil potuit esse gratius, nihil mihi ex pluribus tuis jucunditatibus gratius accidit, de tuis inumerabilibus officiis, hoc est mihi gratissimum, majorem in modum gratũ est, tàm gratum est, quàm quod gratissimum, sic mihi gratum erit, ut nulla res mihi gratior esse possit, non possum dicere, quam mihi gratum sit.

Einen Gefallen thun/einen Dienst thun.

Pergratum mihi feceris, scio me nihil gratius tibi facere posse, hôc nihil gratius facere potes, rem mihi præstabis gratissimam, valdè te de illa re amabo, non improbo studium tuum placendi mihi.

Vnangenehm.

Ingratus, non gratus, minimè gratus, acerbus alicui, molestus auditu, exitu, Insulsus, injucundus.

De Vsu.

Gebrauch/Vbung.

Usus, usurpatio, tractatio.

Epith. Frequens, assiduus usus.

Der ein Ding gebrauchet/ Utẽs, exercens, tractans.

Gebraucht/ Usurpatus, tractat⁹.

Was man gebrauchen kan/ Utensilis.

Gebrauchen/brauchen/vben.

Uti aliquâ re, usurpare rem; multum, plus uti aliqua re, ad omnia uti, præclarè usurpare aliquid, splendidè aliquâ re uti, crebro usurpare, assiduè uti; interdum, toties, semper, quotidie uti, usurpare, benè uti aliquâ re, benè & optimè collocare, vox non tantum adhibetur ad aures demulcendas, nos abutimur sagacitate canum ad nostram utilitatem; dicere hæc facilè est, sed usu exprimere difficilè, transferre ad usum, accommodare usum alicui rei ad aliquam rem, aliquid habere ad usum.

Mißbrauchen.

Abuti, improbè, perversè uti, impunè abuti, abuti aliquâ re ad rem faciendam, quæstui habere aliquam rem; res culpâ eorum, qui illam possident, sæpe fit pessima, malè aliquâ re uti.

Es ist lang nicht gebraucht/ Diu ab usu hominum hæc res abfuit.

De Bono.

Gut / das beste.

Bonum, melius, optimum, amplitudines bonorum; copia, cumulus, frequentia, abundantia bonorum; res sua natura bona, res fructuosa, rerum expetendarum abundantia, copia, quicquid filiis in parentum votis optari solet.

Epith. Magnum, maximum, summum, ultimum, extremum, longè optimum, nimium bonum, mediocriter bonum, simplex, unum, solum bonũ, plura genera bonorum, multa, plura, omnia bona. Præstans, excellens, egregium, verum, laudabile, ex-

expetẽdum, honeſtum, rectum, fructuoſum, lætabile, optabile, cum voluptate & delectatione conjunctum, nullum præſtabilius bonum, divinum, naturale, naturæ bonum, alienum, proprium, præteritum, præſens, Parva, exigua, perexigua, minuta bona.

Güter des Glücks.

Bonum fortunæ, fortuitum, externum, opinatum, quod nullo negocio fortuna ſuo arbitratu vel largitur vel eripit.

Beſtändiges Gut.

Bonum ſtabile, fixum, perpetuum, æternum, cujus eſt æterna poſſeſſio, cujus fructum nobis unà mors eripit, cujus uſus interitu vitæ, nullâ re præterea terminatur, cujus par vitæ uſus & poſſeſſio eſt, cujus poſſeſſio vitam æquat.

Ein gut Ding.

Bonus, melior, optimus, perbonus, belliſſim⁹, potior, potiſſimus, longè optimus, ſatis bellus. Eſt in hac re bonum, & in hac re bonum ineſt, & ineſt rei.

Gut/wol/ Adver.

Benè, meliùs, meliuſculè, optimè, bellè, belliſſimè, perbellè, probè, meliùs, valde bene, ſanè, bellè, nimiùm bene, minùs commodè.

Etwas als gut achten / erkennen.

Numerare, ducere, habere, putare, ponere, ſtatuere aliquid bonum, vel in bonis.

Wiſſen was gut iſt.

Noſſe, cognoſcere, intelligere, judicare, dijudicare, diſcernere bonum vel optimum, deligere bonum.

Nach dem beſten ſtreben.

Appetere, exquirere bonum, quærere, ſequi, expectare bona, omnium voluntas dirigitur ad bonum, conſilia cogitationesquè meas direxi ad optima quęque.

Einem gutes geben.

Dare, ſuppeditare, offerre, porrigere, tribuere alicui bonum, congerere in aliquẽ bona, afferre, afficere aliquid boni.

Etwas gutes vberkommen.

Impetrare, aſſequi, conſequi, adipiſci, nanciſci, capere accipere, percipere, ſumere bonum, affici bonis, potiri bono, pervenire ad bonum.

Etwas gutes haben.

Habere, tenere, poſſidere bonum, Participem, inſtructum, ornatum, ornatiſſimum, plenũ, refertum, abundantem eſſe bonis; expleri, abundare bonis, redundat mihi bonum. bonum in poteſtate mea eſt, Eſt mihi bonum, hęc res eſt mihi bono; Uti, frui bono, affluere bonis; eſt in te omnium rerum expetendarum affluentia, vel veriorum ac ſolidiorum bonorum copia.

Aus böſem kompt viel gutes/ Ex malis ſæpe bona proveniunt, proficiſcuntur.

Sein gutes erhalten/vertheidigen.

Tueri, augere, alere bonum, incrementum afferre bono.

Das gute wird erhalten/ Bonũ permanet, creſcit, conſervatur.

Gutes ſchaffet was gutes/ Bona non ad perniciem, ſed ad ſalutẽ valere debent, bona proſunt omnibus.

Sein gutes verlieren/drumb kommen.

Amittere bona, privari, ſpoliari, exſpoliari, deſtitui bonis, bona eripiuntur.

De Virtute.

Tugend/Ehrbarkeit/Redligkeit/Frömmigkeit.

Virtus, honeſtas, honeſtum, bonitas, probitas, integritas, innocentia, ſanctitas, ſanctimonia, ingenuitas, ſincerritas, candor; Laus, ſplendor, gloria, ornamenta, præſtantia, nomen, ſimulacra, genus, ratio, diſciplina, ſigna virtutis, decus honeſtasq;, natura visq; honeſti, actiones honeſtatis; magnitudo, amplitudo virtutis, inſignia virtutis; Dignitas, gravitas, pulchritudo, lumen, latitudo, uſus, ubertas, vis, robur virtutis. Indicia, monumenta; ſignificatio, ſpecimen, exemplum, effigies virtutis; Decus, ſplẽdor, autoritas, dignitas, facies, ſpecies, ſimilitudo, pulchritudo honeſtatis.

Epith. Magna, maxima, ſumma, præſtans, præſtantiſſima, præſtabilis, præclariſſima, princeps omnium, generoſa, excellens, excellentiſſima, inſignis, egregia, eximia, glorioſa, laudabilis, memorabilis, ſingularis, mirifica, admirabilis, incredibilis, divina, inaudita, cœleſtis, libera, perfecta, actuoſa, moderata, apta, amabilis, grata, ſpectata, nobilitata, cognita, perſpecta, audita, experta, nota, illuſtris, virtus, probitas, integritas, ſãctitas &c. multæ, plurimæ virtutes, Voluntaria, inſignita, ingenita virtus, innata probitas. Patria, regia, militaris, priſtina, vetus iñocentia; perpetua, immortalis, perennis, inſepulta virtus. Summa, gravior omni pondere, vera, undiq; perfecta, abſoluta honeſtas, forma honeſtatis undiq; expleta, adumbrata opinio honeſtatis, omnium ore celebratiſſimæ virtutes.

Mediocris, par, ęqualis, lenior, debilitata, afflicta, proſtrata virtus.

Fromb/ ehrlich/ redlich/ auffrichtig/ vnſträfflich / vnſchuldig.

Bonus, honeſtus, probus, integer, innocens, ſanctus, ingenuus, nemo integrior, ſanctior, nihil integrius, incorruptius, omnium ſanctiſſimus, multùm bonus vir, omnino integer, inprimis, comprimis honeſtus, quàm honeſtiſſimus, mitis, lenis benefica, liberalis natura; præclara, egregia indoles, corroboratum confirmatumq; probum ingenium, integerrimus, ſanctiſſimus,

simus, innocentissimus, primarũ artium princeps. Homo summâ probitate, frugi bonus, minimè malus, non malus, non nequam, judicio alicujus probatus, præditus vetere ac singulari innocentiâ, perbonæ frugi, sine vitio, remotissimus ab omni facinore, Bonus & honestus, optimus, omnibus rebus ornatus, bonus & benignus, ornatissimus, egregius, benè sentiens, dignissimus gradu amplissimo, præditus ornamentis honoris, summa honestate, haud impurus, amantissimus reipub. quem natnra finxit ad honestatem, homo unius omnium optimus, honestis studiis debitus, minimè fucatus, eximiâ quadam integritate vitæ vir, non illo est quispiã melior, non officii plenior, homo apertus, cupidus bonæ existimationis, sine macula, expressæ sunt in ipso eximiæ probitatis notæ, Probitatis, modestiæ, integritatis specimen, mirifica indoles virtutis, verâ laude probitatis neminem ipsi antepono, quasi lumen elucet sanctitas illius, homo nec doctior nec sanctior fieri potest, vir bonus & bonorum studiosus, sic bonus, ut meliorem non viderim, ita probus, ut nihil viderim melius, multâ probitate conspicuus, egregiâ vitæ sinceritare clarus.

Tugendreich.

Virtute præditus; Præstans, ornatus, ornatissimus, munitus, cognitus virtute, eximiâ, sumã virtute, summæ virtutis, excellens in omni virtute, splendidus propter virtutes; homo præclara sumã virtute, primarius virtute, præstantissimâ singulari virtute, princeps omnium virtutum, amantissimus omnis honestatis & dignitatis, vir immortalitate dignissimus, exemplar integritatis & justitiæ, instructissimus bonis animi, Deus quidã ad benefaciendum humano generi, à cælo demissus, omnis virtutis perfectissimum exemplar, specimen, animus temperatus virtutibus, totus est in probitate colendâ, omni virtutum laude cumulatissimus, in Philosophorũ animis aliæ actiones honestæ & laudabiles cõfectæ sunt & absolutæ, aliæ in eo sunt, ut absolvantur, aliæ inchoantur adhuc & conformantur, primisquè quasi lineis designantur. Præter cæteras virtutes hoc eximium habet.

Er ist reich von Tugend / aber nicht von Gütern.

Virtute potius abundat, excellit, eminet, valet, quàm divitiis, Eum virtus potius, quàm divitiæ commendant, virtutem magis, quàm fortunæ bona possidet.

Tugendreich seyn.

Valere, florere, præstare virtute, affectum preditum esse virtute, probitate. Ornari, orna-

tum,inſtructum eſſe virtute,eſſe in aliquo virtutem & ornamenta virtutis,eſſe aliquâ virtute; Adeſſe, ineſſe, inſidere, exiſtere virtutem in aliquo, Habere virtutem & ſigna virtutis, tenere virtutem, Excellere, antecellere,anteire,ſuperare, vincere alios virtute,Magnum,excelſum, ampliſſimum eſſe virtute, Parē eſſe alteri virtute, Prælucere aliis virtute, præ ſe ferre virtutē, Eſſe in aliquo honeſtatem,vivere cum honeſtate, Pollere, præſtare virtute, boni viri partes tueri,officio fungi.Præſtare quę bonum virum decent, quæ expectantur ab eo, qui boni viri nomen aucupatur. Ejus virtus enituit in multis, ſanctitas ejus lucet,multas ſignificationes facit,edit virtutis.

Ehrlich leben.

Honeſtè vivere, vitam honeſtam,piam,inculpatam agere, Cum ſumma integritate vitam agere, integram, perhoneſtam vitam agere,&c.

Ein ehrliche löbliche That.

Honeſta actio,optimum opus, optimè, honeſtè facta, honeſtiſſimum factum, honeſtas factorum,Actiones virtuti congruentes,conſentaneæ, res geſtæ,ſanctiſſimæ,juſtæ, Factum,facinus, opus præclariſſimum, pulchrū, pulcherrimum, egregium, laudabile,laude dignum,glorioſiſſimum,luculentum, Glorioſa, admiranda, immortalitate digniſſima opera.

Ehrliche Sache.

Res honeſta,decora,non aliena ab actione honeſtatis, honeſta decoraq; factu, non turpis, non odioſa,non vitioſa,propior virtuti, proxima ad gloriam, conjuncta cum virtute,conjuncta cum honeſtate,confuſa cùm virtute, decora, digna homine ingenuo, digna viro & decora, perhonorifica, conſentanea hominis excellentiæ.

Auffrichtig/recht/wol/redlich.

Benè, bellè, honeſtè, probè, integrè,ſanctè,inviolatè,incorruptè, candidè, quam honeſtiſſimè,honorificentiſſimè,liberaliſſimè, Honorificè, decenter, modeſtè,pudicè,liberaliter.

Tugend üben/ ehrbarlich leben.

Referre conſilia & facta ſua ad virtutem, colere virtutem, animum conformare ad virtutē, ad exercitationes virtutum, Præſtare probitatem & ingenuitatem, Probare alicui virtutem & innocentiam, tueri ſe ſanctitatę & integritate, referre omnem conatum ad honeſtatem, conſervare honeſtatem, tueri honeſtum, Re & operibus præſtare, quæ in aliis laudātur, edere glorioſa, admiranda, & im̃ortalitate digna opera, excolere, exercere, propagare virtutes, omne ſuum ſtudium conferre ad virtutē, benè ſentire, rectè facere, colere unam probitatem, rationē ducem in vita ſequi, poſſidere probi-

probitatem, ad ſtudia virtutis incumbere, excolere animum virtutibus, excubare in ſtudio virtutis.

Es ſind wenig frommer/erbarer Leute.

Probitas, integritas, vita illa, quæ cum virtute traducitur à paucis hodiè probatur, colitur, amatur, Probati mores à paucis hodie probantur, pauci ſunt qui probitate delectentur, probitatem colant, ament, ſectentur. Parvi hodiè eſt probitas & morum integritas, pauci ſunt, qui ſuum ſtudium in probitate ponant.

Tugend lieb haben/ darnach ſtreben.

Amare, diligere, admirari, amplexari virtutes, gaudere virtutibus, anteponere virtutem rebus omnibus. Appetere, expetere, optare, quærere, revereri virtutē, honeſtatē, honeſtum. Studere, operam dare, operam navare, ſervire virtuti, favere virtutibus, ad virtutem vel in virtutem incumbere. Studioſiſſimum, appetentiſſimumque eſſe honeſtatis, Anteponere, pluris exiſtimare honeſtatem, nihil in bonis habere præter honeſtum, metiri aliquid honeſtate, virtutem non negligere.

Philoſophia hilfft zur Tugend/ iſt ein Vrſach der Tugend/ Tugend kompt daher.

Philoſophia indagatrix, autor, magiſtra eſt ad virtutem, in Philoſophia ſunt elementa, ſemina, igniculi, ſcintillulæ, cotes virtutum, Honeſtas oritur, ducitur ab hiſce rebus, manat ex his rebus, Honeſtas trahitur, conflatur, efficitur ab hiſce rebus. Non ea vis eſt Philoſophiæ, ut in animis virtutem ingenerare poſſit. Ad virtutem conſequendam præcurſionem neceſſariā adhibent literæ. Informavit natura & impreſſit in animis adumbratas quaſdam virtutum & vitiorum notiones, Opes virtutis adminiſtræ ſunt.

Tugend erlangen/in Tugend zunehmen.

Conſequi, adipiſci, comparare, comprehendere virtutem, compotem eſſe virtutis, adipiſci, parare honeſtatem, conſequi virtutem cum im̃ortali gloria, Procedere, progredi in virtute vel ad virtutem, tuis laboribus ac vigiliis virtutem tibi peperiſti, tui labores virtutē pepererunt, ut virtute floreas, valeas, polleas, excellas, fruaris, laboribus tuis conſecutus es. Virtutem laboribus tuis fers acceptam, tuis laboribus virtutem debes, virtutem non haberes, teneres, poſſideres, niſi labores graviſſimos ſuſcepiſſes & pertuliſſes.

Etwas durch ſeine Tugend erlangen.

Gerere, conficere, efficere, perficere, conſequi aliquid virtute, Provehi, pervenire aliquò virtute.

Tugend wird wol belonet.

Magna sunt recta agentibus præmia proposita, omnes, qui se in recta vivendi ratione exercent magna merces manet, fructum rectè factorum viri boni uberrimum & præstantissimum ferunt, præclaram honestamq; vitam res utilissimę consequuntur, vitæ laudabiliter actæ & cū virtute traductæ præmium est decus & earum rerum copia, quas qui possidet optimè cum illo agi existimatur, fructum capere virtutis.

Tugend bringt Ehre.

Gloria comitatur virtutem, virtutis comes est, virtutem sequitur, cum virtute conjuncta est, ad virtutem adjuncta est, nascitur ex virtute, Virtus gloriam parit, largitur, affert, ad gloriam ducit, Virtus in luce, oculis, auribus omnium ponitur, In virtute magnus splendor, in vitiis magna deformitas.

Tugend hat seinen Nutz in Glück vnd Vnglück.

In utraq; fortuna maximus ex virtute fructus capitur, percipitur, colligitur, virtus tam in adversa quàm in secunda fortuna uberrimos fruct⁹ affert, magnas utilitates parit, semper fructuosa est, Juvamur semper à virtute, ecquando non utilis virtus est? Fruimur semper virtute, capimus voluptates ex ipsis virtutibus & honestis actionibus. Animus virtutibus perficitur & ad Dei similitudinem quasi perducitur, non præmiorum mercedibus ad rectè agendum duci debemus.

Tugend kan vnd vermag alles.

Omnia sunt sub potestate & ditione virtutis, virtus omnium regina est, dominatur una & regnat, summum jus habet. Virtuti omnia parent, cedunt, subjecta sunt omnia. Virtus valet ad omnia, imperium habet in omnia, omnia tenet, possidet, jure ac potestate suâ complectitur. Quid est, quod virtus non assequi possit? Omnia potest quem penes est virtus, vincit omnes opes virtus, superat omnes difficultates, perrumpit durissima, pertransit quaslibet angustias, quævis claustra, Illustrat omnes tenebras, lucet in tenebris, Pulsa loco manet, non surripitur furto, non eripitur vi, non vetustate senescit, non incendio corrūpitur, nullis capitur insidiis, nullos fortunę casus extimescit, habet vim infinitam, valet ad omnia.

Sich durch seine Tugend erhalten.

Tueri se sanctitate, integritate, sustentare se virtute, munitum esse innocentiâ, Cui comes virtus non est, qui non tegitur virtute nō virtute munitus est, qui se virtutis armis non tuetur, destitutus virtutis subsidio, tutus esse non potest.

Einen werth achten / hoch halten wegen der Tugend.

Suſpicere, admirari virtutem alicujus, Favere, lætari, delectari virtutibus alicujus, Voluptatem capere ex virtutibus alicujus, diligere, gratam eſſe probitatem alicujus, honorare virtutem, gratulari virtutibus alicujus. Honorare, laudare, amplificare virtutem, prædicare virtutes alicujus, teſtimonium dare virtuti.

Tugend hindern / der Tugend im wege ſtehen.

Debilitare, imbecillam reddere virtutem, nervos virtutis elidere, incidere. Minuere, attenuare, tollere, evertere virtutem. Corrumpere formam pulchritudinemq; honeſtatis, Obſcurare ſplendorem honeſtatis, extinguere honeſtum.

Von Tugend ablaſſen / müde werden der Tugend.

Deficere, recedere, deflectere, degenerare à virtute, Relinquere, deſerere, perdere, abjicere, amittere virtutem, deſerere honeſtum, abduci à re honeſta, periculi magnitudine.

Wolſtand / Zierligkeit.

Decorum, decus, honeſtum, decor, convenientia, rectum, rectè factum, benè factum, officium, munus, partes.

Epith. Maximum, ſummum, juſtum, pium, debitum, certum, ſanctum, ſolenne, rectum, neceſſarium, honeſtum, gratum officium, Multo majores, graviresq; partes, primæ, præcipuæ partes.

Zierlich/Decorus.

Geziert/Decoratus.

Gebürlich.

Conveniens, congruens, conſentaneus, accommodatus, appoſitus, maximè aptus, nihil cõmodius, aptius, perappoſitus, peraccommodatus, benè appoſitus.

Vngebürlich / vngeſchickt.

Indecorum, inhoneſtum, indecens, minùs decorum, præter decorum, alienum ab honeſtate, decoro.

Zierlich / füglich / billich.

Decorè, decenter, convenienter, congruenter, aptè, accõmodatè, appoſitè, idoneè, commodè, quàm maximè accommodatè, apprimè, rectè, ſatis decorè, meritò, non immeritò, non injuriâ, jure optimo, non ſine cauſa.

Es gebüret / geziemet ſich / es iſt billich.

Decet, convenit, maximè decet, addecet, decorum eſt, conveniens eſt, peraccommodatum eſt, oportet, par eſt, jus eſt, honeſtum, juſtum eſt, æquum eſt.

Es ſtehet dir zu / es gebüret dir / es iſt dein Pflicht / dein Ampt / du muſt.

Tuum hoc eſt munus, officium, tui eſt muneris, tuarum partiũ, ſunt tuæ partes. Hoc à te poſtulatur, expectatur, exigitur. Hoc homines à te expectant, hoc ad

te pertinet, attinet, spectat, in te convenit, te decet, tuum est, Nō licet tibi hoc negligere, propriè hoc in te cadit, hoc tibi omnis ratio suadet, proponit. Non potes hoc non facere, hoc à te tanquam debita res exigitur, hoc præstare debes, convenit officio tuo, Facies hoc ex officio vel officii ratione, satisfacies officio, persolves rationes officii, transiges tuas partes, explebis quæ tui sunt muneris, tueberis hoc modo tuum munus. Consules officio, defungeris amici officium, pertinet hoc ad officium tuum, est humanitatis tuæ.

Es ist vnbillich / gebüret sich nicht / es ist wider deine Pflicht / es ist nicht recht.

Minimè honestum est, haud æquum est, haud par est, minimè rationi consentaneum est, non decet, non convenit, non oportet, jus non est, fas non est, nefas est, iniquum est, flagitiū est, criminis est, turpe est, hoc honestū non fert, non patitur. Ratio non concedit hoc, non permittit, Si hoc feceris, culpam committes, flagitiū facies, flagitiosè facies, Iniq;, injustè, inhonestè, turpiter, improbè, præter honestum, æquum, jus, contra honestum, æquum, jus facies.

Wider sein Ampt vnd Pflicht thun.

Egredi officio, ab officio desciscere, deflectere, recedere, discedere, decedere, discrepat hoc ab officio, contra officium est, nihil magis contrarium officio esse potest, in hac re migrabit à te officium.

Er thut was er thun sol / Fungitur officio, est in officio.

De Moribus.

Gute Sitten / Zucht / Mässigung / Bescheidenheit.

Mos, mores, disciplina, modestia, moderatio, temperatio, humanitas, mansuetudo, suavitas in moribus, integritas, sanctitas morum.

Epith. Boni, optimi, justi, integri, religiosi, commodi, emendati, purgati, temperati, modestissimi, gratissimi, humanissimi, faciliores, facilimi, amabiles, suavissimi, placidi, incorruptissimi, amabilissimi, compositi, domestici, antiqui, novi mores, sanctissima disciplina, summa, incredibilis modestia; Singularis moderatio, magna, facilis moderatio, gravitas mixta, modestia.

Gleiche Weise / Sitten / Similitudo, societas morum.

Vngleiche Sitten / Weise / Dissimilitudo, distantia, varietas morum, dispares mores.

Eingezogen / sittig / mässig.

Modestus, ornatus, præditus modestiâ, ingenio modesto, sumâ modestiâ, bono ingenio, temperatus, temperatis, moderatisq; moribus.

Nicht gar gute Sitten.

Est paulò minùs tēperatâ modestiâ,

destiâ, paulò minùs moderatione temperatus.

Sittsam/ höfflich/geschlacht/ bescheiden.

Moratus, benè, melius, optimè moratus, magna morum elegantia, est mellitissimis moribꝰ, suavissimis, candidissimis plusquam niveis, eo vitæ cultu, ac munditiâ est, quæ ad elegantiã accedit, non ad barbariem, Modestus, moderatus, commodus, frugi, temperatus, nemo moderatior, vehementer moderatus, permodestus, satis planè frugi, naturâ ipsâ moderatus, Præstare, tenere modestiam, uti moderatione, adhibere moderationẽ, suâ sponte moderatus. Essẽ bonis moribus, moribus esse limatum, præditum, ornatum esse modestiâ, est in eo singularis modestia, est singulari modestiâ, habet moderationem, tenet suæ vitæ modum, præbet se moderatum, modestum, elucet, apparet in illo moderatio.

Mässiglich/ züchtiglich.

Modestè, moderatè, temperãter.

Mores lehren.

Erudire ad modestiam, reddere aliquem modestiorem, moderari, temperare alicujus mores, præesse, præfectum esse moribus, esse magistrum morum, regere, corrigere, emendare alicujus mores.

Sich der guten Sitten vnd der Zucht befleissigen.

Diligere modestiam, venari laudem modestiæ, Fingere, conformare, imitari mores, disciplinam, delere, evellere barbariem ex moribus, Mutare, immutare mores, Mutationem, commutationem facere morum.

Es ist nicht seine Weise/es ist wider seine Art vnd Natur.

Alienum est à moribus illius, abhorret hæc res à moribus illius, non cadit hæc res in mores eos, disjuncti sunt ejus mores ab hac re, non congruit cum moribus ejus.

Er kömpt auff sein alte Weise.

Redit ad mores suos.

Nacharten/einem nachfolgen.

Formare se in mores alicujus, imitari mores alicujus, persequi vitam alicujus, vitam alicujus exprimere, vel mores.

Grobe/Bäwrische Sitten.

Rusticitas, barbaria, insulsitas, mollities, vitium, culpa in moribus, acerbitas morum.

Epith. Mali, depravati, corrupti, improbi, impuri, perditi, rustici, duriores, horridiores, feri, immanes, barbari, perditissimi mores, agrestes, inculti, incompositi, incomti mores.

Grob/vnhöfflich/tölpisch/ ein Flegel/Pengel.

Rusticus, inurbanus, infacetus, illepidus, insulsus, barbarus, ineptus, inconcinnus, agrestis, durꝰ, subagrestis homo. Est pessimis præditꝰ moribus, est ingenio perverso, difficili, duro, à ratione

tione averſo, perverſi ejus ſunt mores, eſt moribus illaudatis, malè moratus, peſſimè moratus, tetrico convictu eſt, incommodis moribus eſt, durus in cultu, durus, horridus vitâ in morib⁹, Minus moderatis, decentibus, convenientibus moribus.

Bäwriſch/ vnhöfflich.

Inurbanè, barbarè, ineptè, inſulsè, vaſtè, putidè, inciviliter, ruſticè.

Geberde/ Geſtus, motus corporis.

Fein gute Geberden.

Moderatus, moderatior, ſedatus, conſtans, tardior, conſideratior, venuſtior motus vel geſtus, venuſtas in geſtu, artis & venuſtatis plen⁹ motus, dignitas motus, apta motio, conſentiens, idoneus motus.

Böſe/vngeſchickte Geberden.

Difficilis, deformis; turpiſſimus, vaſtus, agreſtis, flexus, fractusq́,, odioſir, ineptiis non vacans motus, turpitudo in geſtu, peccare in geſtu.

Epith. Geſtus vel motus naturalis, contra naturam, motus palæſtricus, oratorius, Motus vel geſtus athletæ, gladiatoris, hiſtrionis.

Sich ſtellen/geberden/zieren.

Agere geſtum, imitari motum, uti geſtu, geſtum arripere, in geſtu & motu diſcendo elaborare, cavere vitium in geſtu.

Vngezogen / wüſte / vnbeſcheiden/ vnbedachtſam.

Parùm modeſtus eſt, non ſatis modeſtè, vivit, modeſtiâ, modo, ratione non ſatis utitur, modeſtiam ignorat, longe abeſt à modeſtia, parùm modeſtis eſt moribus, de modeſtia nihil laborat, nullum ei modeſtiæ ſtudium eſt, expers eſt modeſtię, temere agit, imprudenter, ſine ratione, ſine modo, immoderatè, immodicè, inconſideratè, incōſultè, prorſus ſine conſilio, inconſultus eſt, temerarius, imprudens, inconſideratus, immoderatus, immodeſtus, immodicus. Ob im̃odeſtiam, imprudentiam, temeritatem, immoderatam vitæ rationem, locus ei in aula non fuit.

De Felicitate.

Glückſeligkeit/Seligkeit/Wolfart/ gut Glück.

Felicitas, beatitas, beatitudo, proſperitas, altitudo fortunæ, oblectatio vitæ, bonum, quo cętera omnia continentur.

Epith. Summa, incredibilis, par, optabilis, expetenda, perpetua felicitas, abſolutè beata vita. Optabilis, maxima proſperitas. Fortuna proſpera, ſecunda, florens, commoda, optima, facilis, benigna, incolumis, præſtās, florens, excitata. Præſtantia, abundantia fortunæ, flatus fortunæ proſper, valdè ſecundi venti, res ad voluntatem fluentes, res ſecundiſſimæ, florentiſſimæ, optatus, optabilis rei exitus.

Selig/glückſelig/ Felix, beatus,

per-

perbeatus, proſper, fauſtus, fortunatus, florens, nimium beatus, omnibus rebus felix, aliquãtò felicior, nihil fortunati⁹, quã beatiſſimus, cumprimis beatus, ſummè beatus, verè fortunatus, perfectè beatus, valdè ſecundus, aſſiduè, ſemper beatus, repente tanquam ſomnio beatus, refertus, abundans, affluens bonis, ornatus fortunâ, præditus ornamentis fortunæ, cumulatus commoditate præter cæteros, quem Deus curat.

Glücklichen/ ſeliglich/ wol.

Feliciter, feliciſſimè, benè, beate, beatiſſimè, fortunatè, fauſte, proſperè, ſatis feliciter, ex ſententia, proſpero curſu fortunæ, feliciter & fortunate, expedite, cum aliqua felicitate, Fortunâ comite, ſuffragante, læto omine, bonis avibus, benignitate Dei, Dei beneficio, Deo approbante, non repugnante naturâ, non invitâ Minervâ.

Nach der Seligkeit ſtreben.

Quærere, expetere beatam vitam, ad felicitatem aſpirare, votis omnibus vitam beatam expetere.

Glückſelig machen / Fortunare aliquem, Perducere aliquem ad vitam beatam. Afferre, dare, tribuere, præſtare alicui felicitatẽ, efficere beatum, Deus piorum labores fortunat, eorumq; conatus & conſilia ad bonos exitus ducit.

Diß Ding macht einen ſelig.

Hæc res facit, efficit, perficit, abſolvit vitam beatam, magnũ momentum habet ad bene beateq; vivendum, Eſt via quæ ad ſummum fert, Vita beata exiſtit in hac re, conficitur, comparatur, completur, continetur hac re. Hæc res complectitur vitam beatam. Per hanc rem ad felicitatem ampla, maximeque certa patet via, felicitas ſita eſt in hac re, fundamentum felicitatis in eo poſitum eſt, vulgaris opinio præcipuam partem felicitatis in hac re conſtituit.

Er iſt glückſelig / es mangelt jhm nichts/ es gehet jhm wol.

Felix fortunatusq; eſt, habet felicitatem, comoditatem, proſperitatem, eſt in felicitate, ineſt, extat in eo felicitas, utitur felicitate, vivit beatiſſimus, benè beateq; vivit, nihil ei deeſt ad felicitatem, nihil deſiderat, requirit ad ſummam felicitatem, poſſidet ſummum bonum, feliciter & beatiſſimè cum illo agitur, præclare cum ipſo agitur, feliciſſimè cum ipſo agitur, vitam beatiſſimè tranſigit, vivit diu in fortuna, commoda congruunt ei innumera, fortuna illum complectitur, Deus ipſi eſt propitius, ejus fortunas nemo ſuperat, æquat omnium fortunas, felicitate præferri, præponi ei nemo poteſt, eâ fortunâ utitur, quæ poteſt eſſe maxima, tam beatus eſt, ut qui maximè, nihil non optabile conſecutus

eſt,

eſt, nihil ad felicitatem ei deeſt, ea poſſidet, quæ vitam beatam efficiunt, quæ in vita ſunt expetenda, nemo eſt paratior in iis rebus, in quibus ſita eſt felicitas, rebus omnibus affluit, optimus eſt rerum ejus ſtatus.

Sein Glück blühet.

Hic floret, floreſcit, præ cæteris floret, ſatis, honeſtè, cũ ſumma dignitate floret, ad ſūmam gloriam floreſcit, abũdat omnibus copiis, in ſumma opum atq; honorum affluentia vivit, fruitur, floret fortunâ.

Es gehet jhm wol von ſtatt / es gehet jhm nach ſeinem Wundſch / es gelinget jhm.

Conſecutus eſt ſucceſſionem proſperam, accidunt, eveniunt illi omnia ſecunda, ſunt ipſi res ſecundæ, utitur ventis ſecundis, rebus ſecundis, proſpero fortunæ flatu, ſuccedunt, procedunt omnia, provehitur ad optatos eventus, nihil ipſi non proſperè ſuccedit, contingit hoc ipſi divinâ quadã virgulâ, ſuperat fortuna res, fluunt illi omnia ex voluntate, ex voto cadunt omnia, ex animi ſententia ſuccedunt, habet, conſequitur ſucceſſus proſperos, vehitur ſecundo vẽtu, eveniunt res ipſi proſperè, negocium omne ſuccedit ſub manus, fortuna juvat, comprobat conſilium, Deus cupit illum ſervatum.

Die Sache gehet wol von ſtatt.

Principium benè habet, res eſt per bono loco, meliori loco, fluit res ad voluntatem, ſecunda eſt, optatum finem ſortitur, benè, proſperè, pulcherrimè procedit, ſuccedit.

Wenn dirs wol gehet.

Si tibi fortuna ſuffragabitur, favebit, facilis erit, facilem ſe tibi ac benignam præbebit, Si tibi optimè cum fortuna conveniet, ſi fortunâ uteris proſperâ, ſecundâ, facili, &c. Si tibi erit optimè, ſi cōmodè tecum agetur, ſi res tibi ad voluntatem fluent, reb⁹ tuis florentibus, fluentib⁹.

Er iſt nicht mehr glückſelig.

Vita ipſius beata labefactata eſt, claudicat, erepta, amiſſa eſt.

De Conſcientia.

Gewiſſen.

Conſcientia, religio, mens ſibi conſcia, animus ſibi conſcius, teſtimoniũ, ſignum conſciẽtiæ.

Gut Gewiſſen.

Conſcientia recta, rectè factorum, benè actę vitæ, optimę mẽtis. Conſcientia præclara, ſtabilis, jucundiſſima, integra, bona, Sedatus, quietusq; animi ſtatus, memoria recte factorũ, conſciẽtia rectæ voluntatis, animus bonus, mens recti conſcia.

Jch tröſte mich meines Gewiſſens / ich verlaſſe mich auff mein gut Gewiſſen.

Conſolor me meâ conſcientiâ, conſcientia me delectat, conſolatur, Lætor meâ conſcientiâ, nitor conſcientiâ meâ, ſuſtento me meâ conſcientiâ, utor perfugio

gio hoc, literulis ſcilicet noſtris & conſcientiâ conſiliorum meorum, mea cõſcientia mihi pluris eſt, quam omnium ſermo, ſuſtentor præclarâ conſcientiâ, conſcientia rectè factorum magno mihi ſolatio eſt, recreor, reficior meâ conſcientiâ.

Einem ein Gewiſſen machen.

Terrere, deterrere aliquem religione, Injicere, offerre alicui religionem, afferre, inferre alicui religionem.

Gewiſſens halben nicht thun dürffen.

Eſſe alicui religionem aliquid facere, vel eſſe in aliquo religionem, habere rem religioni. Providere, cedere, concedere, parere, ſervire religioni, trahere, vertere aliquid in religionem, moveri religione, impediri, prohiberi religione.

Das Gewiſſen hat groſſe Krafft.

Magna vis conſcientiæ, grave pondus conſcientiæ, conſcientia removeri non poteſt.

Ein böſe Gewiſſen.

Mens malè ſibi conſcia, irrequieta, mens ſcelerum furiis agitata, Labes, vulnus, contagio, angor & ſollicitudo conſcientiæ, vindex facinorum conſciẽtia. Sceleſtæ mentis tormenta, ſcientia peccati, conſcientia ſceleris, labes animi, importunitas animi, ſollicitudo animi, conſcientia mala, infelix, animus malè ſibi conſcius.

Sein Gewiſſen beſchweren.

Devincire ſe ſcelere conſciẽtię, diſcedere à recta conſcientia, non oportet diſcedere à recta conſcientia trãſverſum unguẽ.

Vom böſen Gewiſſen geplaget werden.

Commöveri, exanimari, convinci, conſtringi, opprimi, impediri, cruciari, aſtringi, teneri conſcientiâ, conſcientia percellit animum, angore conſcientię cruciari, conſcientia ſceleratæ mentis agitari, vexari, angi, premi, ſtimulari, Scelerum furiis agitari, rapi, torqueri, terreri, vexari, exagitari, præcipitem ferri. Conſcientia ſtimulat, cruciat, mordet animũ, pœna conſcientiæ remanet, deſperatio propter conſcientiam metuenda.

Das Gewiſſen nicht achten.

Contemnere, negligere, non magni facere conſcientiam.

Jhm bewuſt / Conſcius.

Jhm bewuſt ſeyn / Conſcire.

Gar zu Gewiſſenhafft ſeyn / nimia, ſumma, magna religio.

De Malo.

Böſe / arg.

Malum, pejus, peſſimum, deterius, deterrimum. Moles, multitudo, turba mali vel malorum, genera malorum.

EPITH. Magnum, majus, maximum, ſummum, ultimum, extremum, poſtremum, ingens, infinitum, maltum, multũ, plus mali, graviora mala, Exitioſum, pernitioſum, odioſum, pejꝰ malum. Opinatum, præmeditatum

ante provisum, expectatum malum, improvisum, insperatum, non opinatum malum. Mala animi, corporis, fortunæ. Malum naturale, volũtario judicio contractum, nativum, delatum, humanum, commune, fatale, præcipuum, civile, alienum, intestinum, occultum, inclusum, præteritum, inveteratum, recens, præsens, urgens, nascens, impendens, appropinquans, futurum, æternum, infinitum, sempiternum, diuturnum malum. Parvum, minus, minimum, exiguum, levius, mediocre, tolerabile malum, mediocritas mali, nihil mali.

Böse/arg/ärger.

Malus, pejor, pessimus, deterior, deterrimus, vitiosus.

Bößlich/vbel/ärger.

Malè, pejus, pessimè, deteriùs, deterrimè, pravè, vitiosè, perperàm, paulò deterius.

Ein Anstiffter / Vrsach des bösen.

Seminator, semen, sementis, stirps, radix, mater, lerna malorum.

Einem böses thun.

Incommodare. Facere, efficere, conflare, concitare, miscere, inferre, afferre, dare, addere, inurere alicui malum.

Das böse wächst/Vnglück nimpt vberhand.

Malum crescit, ingravescit, serpit, disseminatur latius, occupat plura loca, radices agit,

De Peccato.

Sünde/Missethat/Fehle/Vbelthat/Mißhandlung.

Delictum, peccatum, maleficium, malefactum, commissum, crimen, culpa, noxa, noxia, lapsus, offensio, Semen, igniculus, conatus improbitatis.

Laster/Bubenstück/Schelmstück/grosse Sünde/Boßheit.

Vitium, malitia, improbitas, pravitas, perversitas, impuritas, nequitia, facinus, flagitium, nefas, crimen, scelus, maleficium, immanitas sceleris, maleficium sceleris, maculæ scelerum, libidinum, crimen maleficii.

EPITH. Magnum, majus, maximum, apertum, manifestum, audacius, grave, commune, alienum peccatum, delictum, mendum, erratum, factum, commissum, Magnitudo, infamia, atrocitas peccati, Multa, permulta, iñumerabilia, crebra, quotidiana peccata, errata. Varii lapsus, periculosa offensio, animadversione dignum peccatum. Mediocre, levius, leve, tolerabile peccatum, delictum, erratum. Parva, minora, minima peccata, minima noxa, Paulo minus consideratum factum.

Magnum, majus, maximum vitium, maleficium, perversitas, facinus, scelus, magnitudo sceleris, Summum vitium, scelus, grande, insigne vitium, improbitas, nequitia, scelus, singularis

impro-

improbitas,miranda malitia,mirifica improbitas, incredibilis perverſitas, nobile facinus, non mediocre vitium, Stultiſſimum facinus, perſpicuum vitium, manifeſtũ flagitium, ſcelus, aperta improbitas, diſſimulatione quâdam tecta improbitas, ſcelus, occultum facinus, clandeſtinum ſcelus. Turpius, turpiſſimum facinus,flagitium,vis,turpitudo vitiorum.

Malum facinus,perdita nequitia.Improbum, non ferendum, nemini conceſſum, indignum, indigniſſimum facinus, ſcelus, impia fraus,inceſtum, flagitium, ſcelerata, nefaria fraus, facinus, Sceleſtũ,nefarium facinus,libidines nefariæ flagitiorum, nefariũ, nefandum ſcelus,tetrum vitium, facinus. Tetrum, crudele, nefarium, tyrannicum, importunum, immane ſcelus,facinus.Importunitas, im̃annitas ſceleris, facinoris, ferum & im̃ane facinus,atrox facinus, truculentiſſimum & nefarium facinus,deteſtabile ſcelus, inauditum improbitatis genus, acerbiſſimum ſcelus, infeſtum, immane facinus,non ferenda nequitia,inauditum facinus,ſcelus, flagitii & dedecoris plenum factum,nullum ſcelus abeſt ab hoc ſcelere, in uno hoc ſcelere inſunt omnia, capitalis fraus, capitale crimen,inexpiabile ſcelus, fraus, delictum, enorme, morte piandum ſcelus.

Vitia non naturæ ſed culpæ, humana vitia, voluntarium maleficium,alienũ ſcelus,maleficiũ, Propria ſcelera,domeſtica,fraterna flagitia,vitia juventutis, ventris,gutturis, Commune, pervagatum,uſitatum ſcelus, Vetera, recentia flagitia,ſuperius,novum facinus,præſens fraus,ſcelus.

Multa,plurima vitia,multitudo vitiorum,peccatorum,Multa flagitia,tot ſcelera,duo, tria vitia,unica malitia & nequitia alicujus, Sexcenta,innumerabilia,infinita ſcelera, tanti acervi facinorum, turba flagitiorum, plenus flagitii, immenſa vorago aut gurges vitiorum, omne genus nequitiæ, flagitii,ſceleris.

Paria,ſimilia vitia, improbitas.

Schelm / Böſewicht / loſer Bube / Schalck.

Sceleſtus atque audax, ſceleratus, ſceleroſus, ſcelus, ſingulari ſcelere,ſcelere atq; audaciâ ſingulari,præditus ſcelere, cumulatiſſimus ſcelerum, flagitiorum omnium homo. Omnium ſcelerum, libidinũq; maculis notatiſſimus, omnium ſcelerũ flagitiorumq; documentum, ſceleribus flagitiisq; contaminatiſſimus, teter & ferus,teterrimus, vitâ omni inquinatus, ore, manu, linguâ inquinatus, plenus flagitii, ſceleris,animi perditi,nequã, Nequiſſimus omnium,qui ſunt,qui fuerunt,qui futuri ſunt.Perditus,flagitioſus,flagitium hominis, contaminatus multis flagitiis, verſatus à pueritia in omni flagitio, ſtupro,cæde,Improbus, inſigniter improbus, inſignis omnibus notis turpitudinis, notus vitiis atque improbitate omnibus,plenus vitii probriq;, profligatus & perditus, perditiſſimus, profli-

profligatiſſimus & perditiſſimꝰ
omnium hominũ, perditus ſce-
lere, perditâ nequitiâ, accomo-
datus ad facinus, paratiſſimꝰ ad
omne facinus, diſſolutiſſimus o-
mnium hominum, turpis vitâ,
peſſimus peſſimorũ, mala mens,
malus animus, malè cõciliatus,
nefarius, maleficus, caput ſcele-
rum, natus & accommodatus ad
nequitiã, paratiſſimus ad omne
facinus, meditans initâ ratione
ſcelera, mens imbuta ſcelere, co-
opertus ſceleribus, redundans
ſcelere, refertus ſceleribus, Præ-
ceps demẽs, perditus ſcelere, in-
famis vitiis, flagitiis. Adverſariꝰ,
hoſtis virtutis, pravus, perverſus
conſceleratus, facinoroſus, de-
ſperatus, magnus nebulo, maxi-
mè vitioſus, nihil vitioſius, im-
probius, turpius, nequius, per-
verſius, tetrius, unus omnium
deterrimus, deterrimus, nequiſ-
ſimus, impuriſſimus, improbus
& naturâ nocendi & malefaciẽ-
di cupidus, nullius hominis ita
eſt depravatus animus, omnibꝰ
probris contaminatus, labes &
pernicies urbis, relictus ab omni
honeſtate, in luto flagitiorum
volutatus, inuſta eſt ipſi omnis
turpitudinis nota, non homo,
ſed cœnum & barathrum, Inpri-
mis flagitioſus, valdè vitioſus,
omnino improbus, perflagitio-
ſus, uſq; eò improbus, uno vitio
minùs vitioſus, imanis, impor-
tuna, nefaria, tetra, horribilis,
infeſta, pernitioſa, funeſta, imã-
niſſima, fœdiſſima peſtis, mon-
ſtrum exitioſum, prodigium,
voluntate perditus.

Ein Hauffen loſer Buben.

Multi, quam plurimi improbi,
Multitudo, numerꝰ, ubertas, ma-
nus, vis, magna natio improbo-
rum, impiorũ, perditorũ, Cater-
væ, greges, colluvies, colluvio
perditorum deſperatorum, Te-
meritas, amentia perditorum.

Ein Anfänger aller Schelmſtück.

Scelerum architectus, machina-
tor vi iorũ, gurges, vorago, ſator
ſartorq; ſcelerum, princeps ſcele-
rum & maleficii, meſſor ſcelerũ.

Galgẽſchwengel/Henckermeſſig.

Furcifer, carnifex, verbero, ma-
ſtygia, trifurcifer, flagrio compi-
talitius, facinoroſus, pervicos ur-
bis verberibus actus.

Lecker/der nichts taug/leicht loſe Geſindlein.

Homo leviſſimus, haud magni
precii, minimi precii, nihili, culex,
lumbricus, ſtercus, effoſſus ex
ſterquilinio; poſtremus bipedũ,
nacta, vappa, balathro, Homo
non nauci, non quiſquiliæ, non
aſſis, non trioboli, non ſeſunciæ,
non ſemiſſis, nullius rei, nõ treſ-
ſis, nequam, remigium Ulyſſis.

Ubel/ſündlich/ ſchelmiſch.

Vitioſè, vitiò, malè, malignè,
malitioſè, maleficioſè, improbè,
impiè, pravè, perverſè, tetrè, im-
purè, fœdè, ſpurcè, ſceleratè, ſce-
leſtè, flagitioſè, nefariè, nequiter,
perditè.

Etwas für eine Sünde achten/oder zur Sünde machen.

Ponere alicui aliquid in crimine vel criminis loco, dare aliquid crimini, vitio, Ponere in crimine, vertere vitio, Putare, ducere, judicare, habere aliquid nefas, putare aliquid vitiosum, in culpam aliquid convertere.

Einen verführen / zu sündigen Anleitung geben.

Inducere aliquem in peccatum, commovere, impellere aliquem ad maleficium, facinus, scelus, Autorem & impulsorem esse sceleris. Excitari, incitari flagitiis, rapi in fraudem, præcepta tradere improbitatis, scelerum, præbere exempla nequitiæ, officinam alicubi habere nequitiæ, diversorium flagitiorum, perfugium nequitiæ, infici pravitate, vitiis, facere aliquem vitiosum, reddere deteriorem, scelere imbuere, adducere ad nequitiam.

Sündigen/fehlen/mißhandeln/unrecht thun.

Delinquere, peccare, labi, labi per imprudentiam, delabi in vitium, facere aliquid malè, tetrè, cum temeritate, cum imprudentia, facere nequiter, turpiter. Patrare aliquid, admittere noxiã, multa inhonesta, Committere aliquid, esse in noxa, in crimine, in vitio, haud abstinere culpâ, mereri malã rem, comereri culpam, promereri malum, incurrere in genus injusticiæ, deficere à virtute, dedecus admittere, conciscere aliquid, offendere, aberrare, vehementer peccare, paululum offendere, nihil delinquere, humano more, usitato more peccare, in eam partẽ, quę cautior est peccare, quàm sæpissimè peccare, contrahere culpã, subire, suscipere culpam, incurrere in crimen, contaminare se culpâ, incidere in vitiũ, magnopere peccare, in hoc genere peccatur, in Deum peccare, peccare syllabam, peccatum, in aliquam partem peccare, facere pravê, peccatò se polluere, designare aliquid, incidere in peccatum, facere perperã, obire facinus, incurrere in dedecora, in se cõsciscere facinus, peccatum est id facere, irretire se erratis. Est in eo peccatum, hæret in ea re peccatum, suscipere peccatum.

Muthwillig sündigen.

Studiose, consultò delinquere, peccare, scienter in malum ruere, Impudenter peccare, delinquere, in peccata ruere, abjectâ omni verecundiâ peccare, sine modo, impudentissimè peccare, non pudore ullo deterreri, abduci, removeri, avocari à studio, à voluntate, à consuetudine peccandi.

Es werden jetzt allerley Sünden begangen.

Omnes in omnem culpã prolabuntur, incurrunt homines in iniquitatem, nulla culpa est, quã homines non subeant, nullum hodie flagitium ignoratur, prætermittitur.

Durch ander Leut Sünden beschädiget werden.

Exulcerari, perire ſcelere aliquorum, perferre alicujus fraudem, violari, pollui, fœdari alicujus flagitio.

Sich auff Schelmſtück legen.

Cogitare maleficium, facinus, verſare mentem ad malitiam, cōminiſci ſcelera, conari, anhelare ſcelera, conquirere aliquid ſceleris, concipere ſcelus, flagitium, meditari initâ rationeſcelera, meditari ſcelera.

Groß Laſter begehen.

Sceleratè agere, ſummum dedecus admittere, piaculum committere, culpam gravem committere, iniquiſſimè facere, ſcelus perpetrare, maximo ſe aſtringere ſcelere, grave piaculum admittere, virtuti bellum indicere, multa nefariè committere, facinus facere ſceleſtum, Pejus, peſſimum facinus patrare, flagitium facere, admittere, committere, ſuſcipere, admittere aliquid in ſe ſceleris cōmittere aliquid ſceleratè, violare Deorum & hominum jura, accedere ad facinus, ſcelus, proficiſci ad maleficium, venire ad vitia, admiſcere ſe vitiis, admiſcere animum vitiis, dedere ſe vitiis, ingurgitare in ſe vitia, devincire, obligare ſe ſcelere, obſtringere ſe ſcelere, implicare ſe maleficio, per malitiam aliquid facere, factitare maleficium, perficere ſcelus, conficere facinus, edere ſcelus, inquinare, contaminare ſe vitiis, flagitiis, ſceleribus, volutari in omni genere ſcelerum & flagitiorum, verſari in flagitio, flagrant apud eum vitia, relinquere, imprimere veſtigia vitiorum, monumentum nequitiæ ponere.

In Sünden leben / in Sünden fortfahren.

In flagitiis volutari, verſari, flagitiis inquinari, in flagitia ſe ingurgitare. flagitiis nobilitari, ſcelere affluere, vitiis cumulari, in omni ſcelerum flagitiorumq; genere ſe volutare, in ſpurco, impuro, turpi, immundo peccatorum cœno ſe volutare, volvere, ſpurcare, conſpurcare. Perſtare in pravitate, implicatum & illaqueatum vitiis teneri, perſeverare in vitiis, non minuere, ſed augere vitium, nunquam à vitiis animum, mentem, cogitationem abducere, nūquam non de vitiis cogitare, tua mens nunquam ab improbis cogitationibus diſcedit, abducitur, avellitur, ſemper vitia cogitat, in omnem ſcelerum ac flagitiorum turpitudinem præceps ruit, anhelat ſcelus, Repetere facinus, iterare ſcelus, relabi in idem flagitiū, ut canis ad vomitum, convertit ſe ad deteriora, proficit in pejus, indies deterior evadit.

Von Sünden ablaſſen / Sünde meyden.

Vitare, evitare, fugere, effugere, declinare vitium, recedere à vitiis, diſcedere à malitia, ponere vitia, temperare ſibi à malo, vitare culpam, honeſtiùs vitam inſtituere, abſtinere vitiis, ſcelere, à vitio ſe revocare, omni ſtudio vitiorū turpitudinem fugere, recedere ab errato, finem facere vitiorum, cavere vitia, prætermittere vitium, ad bonam fru-

gem revocari, redire in viam.

Schelmſtück helffen anrichten / Koppeltheil mit an den Sünden haben.

Socium eſſe, adjutorem ſe prębere ſceleris, ſocietatem coire, fœdere conjungi ſceleris, Conſcium eſſe flagitiorum, ſatellitem eſſe, participem, ſocium, affinem fieri vitiorum, ſcelerum, culpæ, fautorem eſſe flagitii, Contagio ſceleris latè patet, conjungi crimine, aut ſocietate criminis cum aliquo.

Er iſt ſo gut als jener.

Par, ſimilis, ſimilimus eſt illi ſcelere, flagitiis, Certat cum illo flagitiis, ſuperat illum flagitiis.

Sich für Sünden fürchten.

Horrere, metuere, reformidare, pertimeſcere, extimeſcere crimē, angi ſuſpicione culpæ, metuere culpam, pertimeſcere invidiam nequitiæ.

Sich böſen Buben widerſetzen / Schelmſtück hindern / wehren / ſtewren.

Dimicare cum improbis, inimicum, hoſtem eſſe improborum, reſiſtere nequiſſimo cuique, frangere furorem improborum. Reſiſtere, obſiſtere ſceleri, arcere, pro pulſare, tardare, frangere ſcelus, infringi improbitatem, ſummotus ille eſt maleficio, tollere vitiū, extincta & deleta eſt improbitas, opprimere, conprimere, extinguere, funditus delere improbos, amovere nebulonem, reprimere, retundere improbitatem, opponere, objicere ſe improbitati, facere, efficere, ne quis iniquè cogitata poſſit perficere, vel improba conſilia ad exitum perducere, lōgius malitia proceſſiſſet, niſi incurriſſem, occurriſſem, obviam iviſſem, impediviſſem, impedimē, ta objeciſſem, malorum improbitatem coercuiſſem.

Einen von Sünden abhalten / abmahnen.

Avocare aliquem à delicto, à peccatis deterrere ab errato, revocare aliquem à vitio, ſcelere, deducere aliquem de pravitate, abducere à vitiis.

Sünde büſſen.

Eluere maculas flagitiorum, maculas ſuperiori ætate contractas lachrymis delebo, Expiare, purgare ſcelus, culpam præſtare, redimere.

In Sünden ergriffen werden.

Teneri in manifeſtis flagitiis, opprimi, prehendi in furto, deprehendi in furto, in adulterio, teneri manifeſtè in flagitio.

De Culpa.

Schuld.

Culpa. noxa, noxia.

EPITH. Magna, major, maxima, ſumma, turpis, ſimilis, varia culpa, Perparva, minor, tolerabilis, noñulla culpa, minima noxa.

Es iſt ſeine Schuld.

Suo vitio perit, ſua fraus illum vexat, inſectatur, affligit, concidit flagitiis ſuis. Culpâ illius hęc contracta ſunt, illius culpâ hæc acciderunt, incidis in ærumnas propter illum, non tuo delicto hoc contingit, ſed culpâ illius, peccatum illius eſt, Contingit, accidit hoc culpâ illius, factum, Comiſſum hoc eſt culpâ illius, conſiſtit, hæret, reſidet culpa in eo, pertinet ad illum, ille eſt in culpa.

Die Schuld auff einen andern legen.

Culpam conferre, transferre, derivare, injicere in aliquem, transferre in aliquem peccatū, tribuere, attribuere, aſſignare alicui culpam.

Vbelſtand/es ſtehet vbel.

Indecorum, præter decorum, à decoro alienum, Non decent, dedecent hæc bonum virum, nequaquam decorum eſt, flagitium eſt, turpe eſt.

De Infelicitate.

Vnglück.

Infelicitas, infortunium, malum, Infeſta, afflicta, ſpoliata, durior, indigniſſima fortuna, Infeſtus, iniquiſſimus caſus, injuria fortunæ, caſus adverſi, caſus infauſtus, exitus rerum adverſi, varietas fortunæ, &c, ſupra.

Vnglückſelig.

Afflictus, conflictatus, abjectus, multatus à fortuna, percuſſus vulnere fortunæ, infortunatus, peſſimè fortunatus, perculſus fortunæ vi, extremè infelix, nemo infelicior, infortunatior, infeliciter cum illo agitur.

Vnglückſelig/ Adv.

Infeliciter, inauſpicatò, haud auſpicato, auſpicio malo, contra auſpicia, funeſtis omnibus, ſine ope Deorum, diis hominibusq; invitis, ave ſiniſtrâ, adversâ.

Groß Vnglück.

Ingens infortunium, Ilias, lerna, mare, pelag9 malorum, Niobes mala.

Das Glück iſt mir zu wider/ ich bin gar vnglückſelig.

Fortunâ utor planè infeſtâ, adversâ, difficili, Fortuna me fefellit, defuit, infeſta mihi eſt, adverſatur mihi, obſtat, reflat, obeſt, mala mihi importat, fortuna impedit me, premit, urget, cogit, affligit, exercet, feriit, deformavit, mulctavit. Fortuna premit, urget, cogit me in hunc caſum, ademit, eripuit, abſtulit omnia, adverſæ ſunt mihi omnes felicitates, Conflictor duriore fortunâ, deſertus ſum à fortuna, amiſi ſecundas fortunas, planè verſor in miſera fortuna, res ſunt mihi adverſæ omnes, redactus ſum in ſummam infelicitatem, amariſſimam fortunam per omnem vitam deguſtavi, omnia infortunia ſubivi, malè mihi cū fortuna convenit, caſus adverſi mearum rerum tranquillitatem perturbarunt, perculſus fortunæ vi jaceo, langueo, fortuna mea jacet, ſempiterna nox meis fortunis offuſa eſt, Miſerrimo, deteriore, ſingulari fato utor.

Es iſt niemand ſtets glückſelig/ wir ſind alle dem Vnglück vnterworffen.

Nullius eſt perpetua felicitas, nullius eſt felicitas, nullis interrupta malis, nemó fortunâ perpetuò utitur bonâ, nemo eſt cui non accidat infortunium, Fortuna fingit, arctatq; humana ut lubet, vita noſtra objecta, ſubjecta, propoſita eſt omnibus telis for-

fortunæ, Dii nos homines quaſi pilas habent.

Es gehet mir nicht von ſtatten / es gelinget mir nicht.

Parum, ſecus, nequaquam, ut ſperavi, ſucceſſit, minus proceſſit, ſucceſſit, Res mihi malè ceſſit, haud benè evenit, nõ fluxit ad meam voluntatem, Ventus deſeruit noſtram navem.

Sich beſorgen für Vnglück.

Reformidare, metuere, timere, pertimeſcere, extimeſcere caſus adverſos, rotam fortunæ, Terreri fortunæ impetu.

De Confeßione.

Geſtehē/bekeñen/nit in Abrede ſeyn.

Agnoſcere erratum ſuum, confiteri delictum vel de delicto, nõ negare culpam, crimen, ingenuè confiteri de imbecillitate ſua, non inficiari, non inficias ire, annuere ſe peccaſſe, fateri ſcelus & fateri de ſcelere. Acerbum eſt negare non poſſe, quod turpiſſimum eſt confiteri, ponere negationes, nihil refellere poſſe.

Er hat es bekandt.

Convincitur, urgetur, tenetur confeſſione, patefactum eſt ejus confeſſione.

Einen darzu bringen/dz er bekeñet.

Adducere aliquem ad confeſſionem.

Bekäntniß/ Confeſſio, confeſſio errati.

Verneinen/leugnen/verleugnen.

Negare, inficiari, pernegare, abnegare factum, crimen, inficias ire ſe feciſſe, conſtanter negare ſe auctorem eſſe, tegere, occultare ſua vitia, refellere crimen, derivare, removere, amovere à ſe crimen, culpam, Vitiis virtutis nomina imponere.

De Pœnitentia.

Buſſe/Rewe/Bußfertigkeit.

Pœnitentia, pœnitudo, dolor commiſſorum delictorum, ſtudium correctioris vitæ.

Es rewet mich/es iſt mir leyd.

Pœnitet me peccatorũ, commoveor, doleo delicto meo, errata mihi dolorem cruciatumq; afferunt, Pudet me criminis, cõmoveor recordatione culpę, vehementer, omnino pœnitet me, ſuppudet, ſubpœnitet me nequitiæ, Facinus pœnitet me, capit me pœnitudo facti, pœnitẽtiâ tangor, ducor, ſubit me pœnitẽtia, agnoſco culpam, pœnitet me quòd hoc fecerim, magno hoc redemtum velim, dolet mihi me admiſiſſe delictum.

Einen bekehren / von Sünden abmahnen/auff einen guten Weg bringen.

Revocare aliquem à vitio ad virtutem, ab immanitate ad humanitatem, Convertere animos imperitorum à vitæ pravitate ad cultum Deorum, avocare aliquem à delicto, deterrere ab errato, deducere à pravitate, abducere à vitiis, Civitas emendatur & corrigitur principum cõtinentiâ, philoſophia emendatrix, expultrix vitiorum, vitiorum fibras evellere.

Sich bessern/frömmer werden/von Sünden ablassen/ Busse thun.

Corrigere ſe, revocari à vitio ad virtutem, animum ad frugẽ applicare, abſtinere ſe à ſcelere, recedere ab errato, declinare à delectis, vitare culpam, Ponere, declinare vitia, corrigere peccatum, repellere animi labem, evellere aliquid inſitum morib⁹, evellere id quod poſitum eſt in moribus, Deſinere, parere improbiſſimis dominis dedecori & turpitudini, facere finem libidini, mutare animum, reverti ad ſanitatem, redire in viam, recipere ſe ad bonam frugem, tẽperare ſibi à maleficio, finem facere vitiorum, Cavere, vitare, evitare, fugere, effugere vitia, diſcedere à malitia, recedere à vitiis, honeſtiùs vitam inſtituere, honeſtioris vitæ initium ordiri, laudabiliorem vitam exordiri, prætermittere vitium, revocari ad bonam frugem, rejicere turpem & flagitioſam vitam, omiſſis & abjectis vitiorum illecebris rectè vivere, traduci ad mẽtis ſanitatem, à vitio ſe revocare, corrigere pravos mores, vix aliquando reſipiſcere.

Wiederumb in Sünde fallen.

Ad eundem furorem redire, iterum deficere à fide, à priſtina mente deſciſcere, diſcedere, abduci, redire ad priſtinos mores, ut canis ad vomitum.

De Religione.

Gottesdienst / Religion.

Religio, cultus Dei, Res, nomen, autoritas, ſanctitas, vetuſtas religionis, Res divina, religio ſacrorum, vetera inſtituta, religionesq́,, ſacra, ceremoniæ.

Epith. Magna, major, maxima, ſumma, mira, juſta, ſancta, auguſta, pura, publica, præclara, domeſtica, externa, aliena, priſtina, antiqua, antiquiſſima religio. Maxima, ſacra ceremonia, incredibilis ceremonia, auguſta myſteria, ſacræ religiones, ſanctiſſimæ religiones, Pura religio & cultus Deorum, ſolennis religio, ſolennia ſacra, ſtata, ſolennesq́; ceremoniæ, religioſa ſacra.

Fictæ religiones, Occulta, inaudita, nefaria ſacra, ignotæ ceremoniæ, perverſa atq; impia, inexpiabilis religio.

Der der Religion erfahren ist.

Interpres religionis, peritus religionum, qui ſcit, quib⁹ Deus rebus aut viribus ſe coli gaudeat.

Priester Ampt verwalten.

Antiſtitem, regem eſſe Sacrorum, ceremoniarum, Magiſtrũ, autorem eſſe ceremoniarum, Interpretari religiones, præeſſe religioni, ſacris ceremoniis, moderari religiones.

Die Religion vertheidigen/ erhalten.

Tueri ſacra, cæremonias, religiones, tutorem, cuſtodem eſſe ſacrorum,

ſacrorum, defendere religiones ceremonias.

Der fleiſſig des Gottesdienſts abwartet/ Gottfürchtig.

Deditus religionibus, imbutus religione, ſanctus, diligens in religione aut cultu Dei, maximè religioſus, religioſus, nemo ſanctior, cui in animo verſatur religio.

Des Gottesdienſts abwarten/ Gottesdienſt verrichten.

Facere ſacra, res divinas, conficere, obire ſacra, perſequi ceremonias, colere religionem, ſacra, operam dare rebus divinis, curare, procurare res divinas, ſacra, placare Deum religione, religioſiſſimè, ſanctiſſimè Deum colere.

Einen Gottesdienſt anrichten.

Inſtituere religiones, cõſtituere ſacra, inſtituere ceremonias, res divinas, inducere religionẽ. Prodita, tradita ſacra, Aſcita, accerſita, accepta ſacra.

Eine Religion annehmen.

Admittere, accipere, ſuſcipere religionem, ſacra.

Sich zu einer Religion bekennen.

Habere, tenere religionem, confiteri religionem, vigere religionem apud aliquos.

Seine Religion erhalten.

Confirmare, ſervare, conſervare, retinere religionem, ceremonias, ſacra.

Die Religion verlieren.

Amittere religionem, interire, occidere ſacra.

Etwas zum Gottesdienſt geben.

Vovere, dicare, conſecrare aliquid Deo, conſecrare aliquid religioni, auguſtè ſanctèq; conſecrare, Opes nullibì meliùs, quam in Dei cultu collocantur.

Den Gottesdienſt abſchaffen.

Tollere religionem, avocare animos à religione, delere, extrahere radicitùs ex animis religionem, extinguere religionẽ.

Gottesdienſt fortpflantzen/Propagare religionem.

Religion wieder anrichten/ Reſtituere religionem.

Seine Religion wieder bekommen/Recuperare religionem.

Des Gottesdienſts oder Religion wegen abgehalten werden.

Impediri, prohiberi religione, in religionem vertere, trahere, in religionem venire.

Der Religion halben etwas zulaſſen.

Liberare religione, religione eximere, religione ſolvere, exſolvere.

Heiligkeit/ Sanctitas, ſanctimonia, ſanctitudo.

Heilig/ Sacer, ſanctus, ſacroſanctus, auguſtus, divus, ſacratus, Deo dicatus, dedicatus.

Heiligen / heilig machen / weihen.

Sacrare, ſanctificare, conſecrare, Deo dicare, dedicare, auguſtè ſanctèq; conſecrare, vovere, devovere.

Die Kirche.

Ecclesia, cœtus piorum, cœtus complectens veram confessionē doctrinæ cœlitus patefactæ, cœtus Dei, societas Christianorum, pius Christianorum cœtus, pia Christianorum turba.

Die Christliche Kirche / Ecclesia Catholica.

Gottes Wort / die Bibel.

Verbum Dei, immotum Dei verbum, sacra scriptura, sacrosancta scriptura, sacra Biblia, sacri libri, codices, Doctrina divinitùs vel cœlitùs patefacta, literæ sacræ, literę divinitus inspiratę, Oracula divina, divinitus edita.

Das alte Testament.

Vetus testamentum, fœdus Dei vetus, fœdus quod pepegit Deus cum populo Israelitico, fœdus cujus ministri Moises.

Beschneidung / Circumcisio, Sacramentum circumcisionis.

Beschneiden / Circumcidere infantes, tollere præputium sacro ritu.

Beschnittener / Verpus, apella, circumcisus.

Die zehen Gebot / Lex, Lex Dei, decalogus, decem præcepta.

De Sacrificio.

Opffer / Sacrificium.

Opfferung / Sacrificatio, immolatio, litatio, libatio.

Schlachtopffer / Hostia, victima.

Versühnopffer / Piaculum.

Versühnung / Expiatio, procuratio.

EPITH. Hostia, victima, major, maxima, conveniens, decora, grata, gratior, humana.

Sacrificium solenne, statum anniversarium, vetustum, occultum, plurima sacrificia.

Sacra privata, gentilitia, paterna, adoptiva, perpetua.

Opffer geben zum Opffer.

Redimere, præbere hostias ad sacrificium, ducere, adducere hostias.

Opffern.

Sacrificare, facere sacrificium, rem divinam, factitare sacrificia añiversaria, Obire sacra soleñia, immolare Deo bovem, hostiam, agnos, taurum, cędere victimas, supplicare Deo thure, vino, expetere pacem Deum hostiis, mactare victimas, placere Deum, instaurare sacrificium, cōstituere procurationes, parentare hostiâ, colere Deum sacrificiis.

Beym Opffer seyn.

Operam dare, deservire rebus divinis, colere sacra, ceremonias, obire sacra, persequi ceremonias, uti iisdem sacris.

Man opffert / Litantur hostiæ, conficiuntur, curantur, procurantur jam sacra.

Menschen opffern / Funestare, cruentare aras & templa humanis hostiis.

Gott ein wolgefällig Opffer thun / Libare, litare.

Versühnen / reinigen / Piare, expiare, procurare, lustrare.

Unversühnlich / Inexpiabilis.

Unversühnter / Pollutus, qui

debet diis expiationem.

Etwas verunreinigen/ Polluere, violare, maculare, fœdare, inquinare, contaminare.

Das newe Teſtament/ Novum teſtamentum, novum fœdus.

Ein Chriſt/ ein Gliedmaß ď Chriſtlichen Kirchen.

Chriſtianus, Qui Chriſto nomen ſuum dedit, veræ religionis doctrinâ inſtructus, Qui civem Eccleſiæ Chriſti ſe profitetur, Complectens veram confeſſionem doctrinæ cœlitus patefactæ. Qui nobis Chriſtianæ religionis & fidei ſocietate conjunctus eſt, qui verâ religione imbutus eſt.

Ein Heyde.

Homo ethnicus, gentilis, paganus, veræ religionis ignarus, nullâ cognitione doctrinæ cœlitùs patefactæ imbutus, qui eſt extra Eccleſiam.

Sacrament/ Sacramentum, ſacri ritus Eccleſiæ.

Das Sacrament gebrauchen/ Uti iiſdem ſacris, compotem eſſe ſacramentorum eorundem.

Sacramentſchwermer/ Dipnoſophiſta, divinorum myſteriorum obtrectator.

De Baptiſmo.

Tauffe.

Baptiſmus, baptiſma, lavacum ſacrum, vitale, ſalutare, Divina lavatio, myſtica ablutio, ſacer fons Eccleſiæ, ſanctiſſimum lavacrum, ſacrum luſtricum.

Einen tauffen.

Baptiſare aliquem, Mergere, immergere, tingere, intingere, lavare, abluere aliquem ſacro baptiſmate, ſacro lavacro.

Getaufft werden.

Baptiſari, Tingi, mergi baptiſmate, Conſecrari Chriſto per baptiſmum, Baptiſmum percipere, in Chriſtianam militiam nomen ſuum dare, Devincire ſe Chriſtianæ religioni per baptiſmum.

Zu Gevattern ſtehen.

Aliquem ad ſacram baptiſmatis aquam ſuſcipere, afferre aliquem ad ſacrum lavacrum. Per me initiatus eſt Eccleſiæ.

Ein Bate.

Sponſor, teſtis baptiſmi, Pater myſticus, luſtricus, Propater, ſuſceptor, initiationis arbiter, fidejuſſor, promater.

Ein Tauffbate/ Profilius ex baptiſmate, profilia.

Gevatter/ Compater.

Gevatterin/ Commater.

Tauffſtein/ Baptiſterium.

Waſſerkännichen/ Guturnium.

Widertäuffer/ Dibaphus, retinctor, libertinus, anabaptiſta.

Abendmahl/ Gottes Tiſch.

Menſa Domini, cœna Domini, cōmunio ſacra, ſynaxis, Euchariſtia, epulum Chriſti, cœleſte convivium, Sacramentum veri corporis & ſanguinis Chriſti.

Zum Sacrament gehen/ Uti ſacrâ ſynaxi, ſacrâ communione.

De Pietate.

Gottsfurcht/ Frömmigkeit.

Pietas, cultus Dei, amor, metus, veneratio, reverentia Dei, obſervantia erga Deum, pietas adverſus Deum. Sanctitas, laus pietatis, religionis, Probitas, ſanctimonia, ceremonia in Deũ.

Epith. Summa, ſingularis, inſignis, commemorabilis, mira, incredibilis, divina pietas, cultus diligens, juſta veneratio.

Gottsfürchtig/fromb.

Venerans, verens Deum, deditus religionibus, imbutus religione, ſanctus & diligens in religionibus, nemo ſanctior, unus omnium ſanctiſſimus, ſanctitatus & doctrinæ ſpecimen, cœleſtium contemplationi addictus, deditus, qui ſolus cœleſtibus vacat, qui tantum divina agitat animo, ardens religionis & pietatis cultor, præditus, prę ſtans eximiâ pietate, plenus religionis, pietatis, colens religioné, homo ſummâ religione, exemplar antiquæ religionis, pius in Deum.

Gottsfürchtig ſeyn.

Honorem Deo præſtare, Deum animo ſpectare, colere Deum, amare & metuere Deum, vereri, timere Deum, Venerari, honorare Deum, Colere pietatem, tribuere numini pietatem, præditum eſſe pietate, Pietate aliquâ eſſe, elucet in eo ſanctitas, animum & cogitationes ſuas ad Deum referre, piè religioſeque vivere, cum pietate vitam ducere, in omnibus rebus ducem Deum ſequi, Vitam agere cum pietate conjunctam, nihil non piè cogitare, multũ venerari Deum, Diligenter, magnâ curâ, piè, religiosê, religioſiſſimè, ſanctiſſimè, caſtiſſimè Deum colere, Plurimùm Deum venerari, Deum ſanctè venerari, Deum & æternitatem cogitare.

Gott erkennen/Intelligere, ſcire, noſſe, cognoſcere, agnoſcere Deum, contemplari animo Deum, intellectus divinitatis.

Frömmer ſeyn als ein ander/ Superare alios pietate, ſuperiorem, præſtantiorem eſſe pietate aliis.

Ein göttlich/geiſtlich Leben anfahen/ Deo ſe dicare, addicere, dedere, totum tradere, ſe ad Deum conferre, ſuas cogitationes, omnia ſtudia in uno Deo figere, locare, ab uno Deo pendére, Deum, & res divinas curare, divina ſtudia colere, Chriſtianam pietatem nõ vulgari inſtituto complecti, Chriſtianam pietatem proprio ſtudio complecti, Deum & æternitatem cogitare.

Etwas in Gottes Namen anfahen.

Deum adhibere ad cogitationes ſuas, in ſuis cogitationibus ad Deum confugere, ſua conſilia ad Deum referre.

Einen verführen/von der Gottesfurcht abhalten.

Deducere aliquem à pietate, avocare animos à religione, extrahere radicitus ex animis religionem.

Heiliglich/Göttlich/Religiosè, piè, ſanctè.

Gottloſigkeit/Impietas, profanatio, ſimulatio pietatis.

Gottloß/vnfromb.

Impius, profanus, in omni religione impius, hoſtis, prædo religionum, impius in Deum, cōtemnens religiones, in omni religione atheus, parùm piè, minùs religiosè vivens.

Gottloß Leben führen.

Parùm piè, parùm religiosè ſacris operam dare, in templo verſari, Impium, inimicum eſſe Dei, hoſtem Dei eſſe, adverſari Deo, bellum indicere Deo, violare Deum, non habere rationem pietatis, omittere pietatem, à religione declinare.

Nichts wiſſen von der Gottes-Furcht.

Neſcire, negligere, relinquere, repudiare, irridere, negare Deum, ignorantia divinitatis, expertum eſſe religionis, contemnere religiones.

Die Religion vnd Gottesdienſt zerſtören.

Perturbare, conturbare, pervertere religiones, violare, labefactare, polluere religionem, extinguere religionem, Perturbatio, confuſio religionum, proſtratæ & afflictæ religiones.

Gottloſiglich / Impiè, nefariè, ſceleratè.

De Superſtitione.

Aberglauben/Superſtitio.

EPITH. Magna, maxima, muliebris, anilis, barbara, cōtaminata, imbecillis animi, ſuperſtitio.

Abergläubiſch/Superſtitioſus, religioſus, nimium ſuperſtitioſus, addictus rebus inanibus.

Abergläubiſch/Superſtitiosè.

Es iſt ein Aberglaub darzu kommen/Acceſſit ad rem ſuperſtitio.

Abergläubiſch machen.

Implere animos ſuperſtitione, refarcire vitam omni ſuperſtitione, ſuperſtitionem fundere per gentes, obligare, imbuere animos ſuperſtitione.

Abergläubiſch ſeyn.

Obligatum, imbutum eſſe ſuperſtitione, conflictari ſuperſtitione, animum impletum habere ſuperſtitione, credere omnia cum ſolicitudine ſuperſtitioſa, concipere ſuperſtitioſa, ſuperſtitio occupavit animos.

Einem den Aberglauben außreden/Tollere ſuperſtitiones, ejicere ſtirpes ſuperſtitionis, levare, liberare aliquem ſuperſtitione.

Dem Teuffel dienen/Venerari, ſequi dæmones, Parere dæmoniis, mancipare animas ſpiritibus immundis.

Apoſtaſia oder Verleugnung der Religion/Apoſtaſia, defectio à vera religione.

Abfallen / die Religion verleugnen/Deſciſcere à religione, abnegare ſe Dei cultorem, deficere à vera fide, prodere religionem, cœleſte ſacramentum deſerere.

Abgefallener/Apoſtata, deſertor ac proditor religionis.

Bild/ Götze/Abgott.

Dii, idolum, imago, simulachrum Dei, signum marmoreum, signum ex marmore, ære, ænea signa, Hercules marmoreus, factus ex ære, &c.

EPITH. Amplum, excelsum, præclarè factum, antiquum, æneum, Eburneum, &c. ligneum, nudum signum, simulacrum.

Groß Bild/ Colossus.

Gegossen Bild/ Sigillaria, simulachra.

Außgehawen Bild/ Sculptile.

Der Fuß darauff das Bild stehet.

Suppedaneum, &c.

Bild machen.

Fingere simulachrum, pingere, fabricare, conflare simulachrum.

Ein Bild setzen oder heiligen.

Ponere, locare, collocare, statuere, constituere simulachra, dedicare, consecrare simulachra.

Bilder anbeten.

Venerari simulachra, honestare, cohonestare statuam adorare imagines, venerari pro Deo imaginem, venerari Deorum simulachra, &c. signum hoc est in magna religione.

Bilder stürmen.

Demoliri, dejicere, deturbare, evertere, frangere, concidere, revellere, avellere, tollere, auferre, excidere, affligere statuas.

Bilderstürmer.

Iconomachus, imaginum interfector, statuarum eversor, monumentorum disturbator.

De Precibus.

Gebet/Bitte/Anruffung.

Precatio, preces, petitio, obsecratio, adoratio, invocatio, supplicatio, deprecatio, obtestatio.

EPITH. Humilis & supplex precatio, obsecrationes & preces humiles, magnæ, longæ, justæ, miseræ, luctuosæ, quotidianæ, diuturnæ preces, diligentissima deprecatio, solennis precatio, sceleratæ preces.

Beten/Gott anruffen.

Adorare, precari, invocare com-

re com-

re, comprecari Deum, ex animo precari, fundere preces, flagitare, efflagitare apud Deum precibus, ſupplicare Deo, obſecrare, in ſacris publicis nihil aliud à Deo petunt, Flexis genibus & conjunctis manibus dixi precationem dominicam, ſollicitare Deum precibus, uti prece, precatione, obſecratione, deprecatione, Petere precibus, orare aliquid precibus, obteſtari, contendere precibus, efflagitare aliquid precibus, reliqua eſt mihi precatio.

Vorm Tiſche beten / Conſecrare menſam.

Einem vorbeten.

Præire verba orationis Dominicæ, ſoles mihi præire Germanice, ſoles mihi præire verbis.

Ich bitte.

Etiam atque etiam peto, Peto, quæſo, oro, obſecro, rogo, omnibus precibus oro, per fortunas quæſo.

Ich bitte dich.

A te peto, rogo te & quidem valde rogo, Obteſtor te, Eſt quod à te magnopere oratum velim, agere cum aliquo precibus, venire oratum rem aliquam, multi mecum egerunt ut hoc facerem, amabo te da mihi hoc, velim mihi hoc des, curæ hoc tibi ſit, illud memento curare, operam da & effice, Vigila in eo, quæſo à te, ut hanc moleſtiam meâ cauſâ devores.

Einen hefftig / mit allem fleiß bitten.

Vehementer, valde, magnopere, etiam atque etiam, majorem in modum, omnibus precibus ab aliquo petere, rogare, omni contentione, magnâ curâ, magno ſtudio, magno animi labore, juſta de cauſa ab aliquo petere, à te peto ut majore curâ, majore ſtudio nullo poſſim, Precario rogare, omnibus à te precibus atque obſecratione contendo, nihil magis contendere, maximè petere, ſummè, ſummopere, tantopere petere, vehementer, etiam atque etiam petere, rogare, orare, condendere, diligenter, diligentiſſimè petere, acriùs rogare, intentiùs petere, Majore, ardentiore, omni ſtudio petere, rogare, contendere, precibus omnibus, orare & obteſtari; Singulari ſtudio, quàm poſſum ſtudioſiſſimè, valdè, ex animo à te contẽdo, hoc ita à te poſtulo, peto contẽdo, ut fortunas in eo meas poſitas putem, precibus tecum ago quàm poſſum diligentiſſimis, rogo te quàm

ſtudio-

studiosè possũ, rogo magis quàm à me vis, aut pateris tu rogari, per fortunas quæso.

Ich bitte dich wegen unser Freundschafft.

Rogo te pro amore nostro, amoris nostri causâ, pro nostra amicitia, pro jure nostræ amicitiæ, pro nostra inveterata amicitia, pro nostra summa conjunctione, pro pari inter nos & mutua benevolentia, pro tuo perpetuo in me studio, pro plurimis officiis, paribus ac mutuis, pro tua fide diligentiaq;, peto à te vel si pateris oro, quantum me amas, tantum à te peto. Cura pro eo, quanti apud te sum.

Ich bitte dich so es dir gelegen / so es dir nicht zu wider / so du kanst.

Si ea res te nihil offendet, rogo te, si ita expedit, Si quid res tibi dabit facultatis, si tibi videtur, eâ lege tamen, si tibi quoque hoc è re utriusque nostrum fore videtur. Peterem à te, si opus esse existimarem, si grave non est, si tibi erit commodum, quod commodo tuo fiat, quod commodo valetudinis tuæ fiat, quantum tua patietur valetudo, quod sine molestia tua fiat. Si honestè, & pro dignitate poteris, quantum tua fides dignitasq; patietur, si non alienum à dignitate tua putabis, quod tibi rectum & æquum videbitur, quantum tua fert voluntas, nisi quid existimas in ea re violari existimationem tuam, non essem tibi molestus, si per alium hoc agere possem, velim bonam in partem accipias quod dicam.

Freundlich bitten.

Familiariter, amantissimè, blandè & concinnè, blandiùs petere, rogare, obsecrare.

Außdrücklich bitten / Apertè, palàm, nominatim, ordinatim petere, rogare.

Ich scheme mich / ich mag nicht viel bitten.

Pudenter, qudentissimè hoc rogo, peto, verecundiùs contendo, impedior verecundiâ, ne pluribus verbis te rogem, Verecundia me impedit, non dimittam pudorem in rogando meum.

Kürtzlich / mit kurtzen Worten bitten.

Breviter, paulum petere, rogare, Si de tua voluntate dubitarẽ, multis à te verbis peterem. Magnitudo rei longam fortassis orationem desiderat, conjunctio verò nostrorum animorum brevitate contenta est, pluribus tecum agere nõ debeo, longiorem orationem tua non expectat humanitas, non patitur, non fert amicitia nostra, minimè patitur amicitia nostra, ut de pluribus rogem, negligẽter petere, remissiorem esse in petendo.

Offt und viel bitten.

Diu multumq; rogare, postulare, flagitare, sæpe, sæpiùs, creberrimè, assiduè rogare, implorare, nõ desistere, non defatigari, non finem facere in rogando, rogandi, quotidie flagitare, semper rogare, poscere, flagitare.

Für einen bitten / vorbitt thun / intercession thun / Collect einlegen.

Verba facere pro aliquo, perficere alicui aliquid precibus, supplicare alicui pro aliquo, præbere se deprecatorem pro periculo, laborare pro aliquo, pro salute alicujus, præbere se deprecatorem, relictus sum hic deprecator, plurimis pro te supplicem me objeci. Petere pro aliquo, petere alicui benevolentiam & liberalitatem alicujus, aliquod beneficium, autoritate intercedere, deprecari pro aliquo, apud aliquem, Tendere Deo manus pro aliquo, Ille precibus ad Deum fusis regis causam fovere & sustentare non desinit, Obsecro te ut coneris hoc à Deo mihi impetrare, ut miserum senem precibus vestris Deo commendetis, me fusis ad Deum pro me precibus adjuvare digneris. Multi, qui à te aliquid obtinere vellent, egere mecum, ut ad te suâ causâ scriberem. Age quæso diligenter cum illis, adhibe studium ac diligentiam in prensandis, appellandis, rogandis senatoribus, deprecari alicui ne vapulet.

Abbitten / ich bitte dich / verzeihe mirs.

Oro ut ignoscas, peto ut ignoscatur, Peto veniam errori, delicto errato, delicti alicujus.

Bittlich/Precario, suppliciter.

Ein Bitter / der da bittet / Petitor, Petens, precator, rogator, rogans, orans, deprecator.

Das bitten / Rogatio, rogatus, oratus.

Anhaltung / forderung / heische / Postulatió, postulatum, flagitatio, efflagitatio.

Epith. Aequa, æquior, honesta, brevis, gravissima, tacita postulatio, flagitatio, Impudens, valentior, improba, insulsa, turpis postulatio, flagitatio. Minis & promissis factæ sollicitationes, usitatę formulæ postulationis, novum genus postulandi, intolerabilia postulata.

Einforderer / Anhalter.

Postulans, deposcens, flagitans, flagitator, molestus, assiduus, acer flagitator, sæpiùs rogans.

Fördern / Condition fürschlagen / Artickel proponiren.

Requirere, postulare-poscere, deposcere, exposcere, flagitare, efflagitare, Interponere postulata, afferre postulationem, deferre, referre ad aliquem postulata, edere postulata, solicitare, exigere.

Unverschämpt fordern.

Audacter, impudenter, impudentissimè postulare, contendere, convicio efflagitare, molestè rogare, injuriâ postulare.

Wider fordern/Reposcere.

Zusammen bitten/Corrogare.

Demütig Gebet/Supplicatio.

Flehend/ Supplex, miser, calamitosus, sordidatus, cum lachrymis, in squalore & luctu jacens supplex.

Flehen / suppliciren.

Supplicare, supplicare alicui. Exhibere, conferre se, confugere supplicem ad aliquos. Ire supplicem alicui, Adire, accedere, venire supplicem ad aliquem, manus tendere alicui supplices, Esse supplicem aliquorum, supplex me obsecravit, fidem alicujus obtestari, misericordiam alicujus implorare, suppliciter se insinuare,

fracto animo atq; humili ſupplicare alicui.

Demůtiglich/ vmb Gottes willen bitten.

Precibus omnibus orare & obteſtari, Per Deum, per fortunam, per dextram, per ſenectutem, per cineres, per omnia ſacra, per divina humanaq; omnia, per extremi judicii diem, per Deum atq; homines, per genua orare, obſecrare, obteſtari, rogare, Flens petiit, flagitavit, obſecravit, oravit, obteſtatus eſt, ſupplex precibꝰ, querelis, lachrymis, humili & ſupplici oratione, infimis precibus, flẽs paſſis manibus orat, rogat, petit, obſecrat, Loqui ſuppliciter & demiſsè rogare, voce ſupplici poſtulare, orare ſupplicibꝰ verbis, ſuppliciter cum aliquo agere, quam poteſt ſuppliciter rogat, ſupplices manus tendere.

Ein Fußfall thun / zu Fuſſe fallen.

Abjicere ſe ad pedes alicujus, Projicere, proſternere ſe ad pedes alicujus, Accedere, jacere, provolvi ad pedes, advolvi pedibus alicujus, volutari ad genua alicujꝰ, amplecti alicujus genua, tendere manus alicui, Perferre omnem adeundi & conveniendi alicujus indignitatem & moleſtiam. Ego ſqualore ſordidus, lachrymis & mœrore cõfectus veſter ſum ſupplex, Peto precibus & lachrymis proſtratus ad tuos pedes.

Wilfahren / erlangen / zulaſſung.

Impetratio, adeptio, conceſſio, conceſſus, permiſſus, gratificatio, obſequium.

De Precibus.

Gebet erhören / thun was einer gebeten hat.

Audire preces alicujus, Locum relinquere precibus, cedere precibus, concedere poſtulationi alicujus, Non deeſſe flagitationi alicujus, non ſuſtinere preces alicujus, miſereri ſupplicum, obſequi, concedere aliquid poſtulanti, roganti, opẽ ferre ſupplicibus, levare, erigere, ſuſtentare ſupplicem, morem gerere roganti, attendere preces, obtemperare alicui. Placari, permoveri precibus, deprecatione, Locum dare, concedere precibus, ſit apud te precibus meis locus, Valuerunt, autoritatem habuerunt apud eum preces. Adduci, deduci precibus, Facere ut miſericordia ſupplicibus occurrat, roganti debere nõ poſſum. Quicquid petebam offerebant prolixè & copioſè. Quod rogas, ne dubita, quod rogas, in optimam partem accipio, dabo quod rogas facile admiſi ejus preces.

Erlangen/ erhalten / bekom̃en was man gebeten hat.

Conſequi, aſſequi id, quod optavimus, adipiſci, impetrare orando, obtinere, efficere orando, exorare, pervincere, ferre optatum, auferre ab aliquo impetratum, id quod petimus, pondus habuere preces, aliquid ponderis habuerunt, impetrare optatum, Votis tempeſtatem effugere, à morte ſe revocare, aſſequi, conſequi rem precibus. Preces profuerunt, Tenere, obtinere rem libentibus omnibus, obtinere aliquid. Omnia ſumma obtinere, gratiâ alicujus,

faci-

facile, facilime, nullo negocio impetrare, privatim obtinere, precibus impetrare, damnari votis.

Erbitten / erweichen.

Exorare, Flectere, movere, persuadere, precibus flectere, movere, permovere, adducere, mollire, emollire aliquem precibus ad exauditionem, movere assensionē.

Gott erhöret der Frommen Gebet.

Deus adest, opem fert, præstò est, opitulatur, subvenit invocātibus, implorantibus se, confugiētib9 ad se, Non sinit piorum preces esse irritas & inanes, excipit preces piorum, non rejicit suppliciter rogantes pios, Deus occurrit piorum votis, piorum precibus facilem se præbet.

Zweiffeln am Gebet

Dubitare de orationis eventu, male ominari de suis votis.

Abschlagung / wegerung / Recusatio.

Abschlagen.

Recusatus, repuditatus, inorat9.

Abschlagen / sich wegern.

Recusare, repudiare vota & preces, nō admittere preces, negligere postulata, aspernari obsecrationem, preces, refragari petitioni, reprehēdere preces, resistere precibus, refragari petenti, Negare, recusare aliquid petenti, deserere implorantem auxilium, rejicere aliquem à pedibus, absterrere, non admittere supplicem, Abnuere, renuere, negare, denegare, vehementer, valdè recusare, præcisè negare, sine ulla exceptione præcidere, subnegare aliquid, negligere preces, denegare quod petitur, gravatè, gravatim aliquid facere, occupatio tua denegat mihi hoc, nolle obsequi. Non recipere dicta alicujus in aures, in aures non immittere.

Unerbittlich seyn.

Esse ingenio duro, atque inexorabili, præbere se in aliquem implacabilem, inexorabilem, inexpiabilem, non relinquere locum precibus, non molliri misericordiâ vel precibus, rogatus fit deterior, In negando pertinax est.

Abschlägige antwort bekommen / Fehlbitt thun.

Repulsam ferre, accipere, referre, pati, frustra implorare, minus obtinere, frustrà petere posthaberi in petitione alicujus rei, nil preci relictum est loci, Nullus precibus locus est, accidit præter votū.

De Voto.

Ein Gelübde.

Votum, multa vota.

Ein Gelübde thun / Geloben.

Votum vovere, nuncupare, suscipere, facere, polliceri, Suscipere vota Deo, suscipere vota pro aliquo, pro aliqua re, facere vota Deo de ægroto.

Des Gelübdes schüldig seyn.

Voto teneri, votum debere, damnatum esse voti. Obligatum esse sponsione voti, obstrictum esse religione voti, devotionis convictus. Deus occurrit illi in votis.

Gelübde bezahlen.

Votum reddere, solvere, persolvere, dissolvere, exolvere, dicare, dedicare aliquid Deo ex voto.

De Iuramento.

Ein Eyd / Schwur,

Iusjurandum, juramentum, fides, metus, vis jurisjurandi, jusjurandum conceptis verbis.

Epith. Tantum, tale, clarissimum, justum, verissimum, pulcherrimum, commune, injustū jusjurandum.

Iusjurandum delatum, relatū, judiciale, de calumnia, suppletorium.

Verschwerung/ Abjuratio, ejuratio.

Verschweren/ Abjurare, ejerare.

Zusammenschwerung/ Conjuratio.

Zusammen schweren/ sich zusammen verbinden.

Conjurare, societatem jurare.

Einem den Eyd aufferlegen/ Adigere aliquem ad jusjurandū.

Bey dem Eyde fragen/ Sacramento aliquem rogare, jusjurandum deferre.

Sich erbieten zum Eyde/ Deferre jusjurandum, pollicere jusjurandum.

Einem den Eyd erlassen.

Liberare, solvere aliquem jurejurando, facere alicui gratiam jurisjurandi, jusjurandum remittere.

Schweren/ ein Eyd thun/ bey seinem Eyd außsagen.

Jurare, sanctè jurare, conceptis verbis jurare, jusjurandum jurare, dare alicui jusjurandum obligare, devincere se sacramento, jurejurando, astringere fidem jurejurando, Adhibere religionem in testimonio, conjungere suam religionem cum testibus, accommodare jusjurandum suum ad rem, dicere juratum, Privatim, publice jurare, aram tenens juravit, dare jusjurandum arbitratu alicujus, confirmare aliquid jurejurando, accedere ad aram jurandi causâ, dare fidem jurisjurandi, facere fidem, interponere fidem, contendere sacramento, juratus hoc tibi dico.

Sine dubitatione, verissimum jusjurandum, magna voce, ex animi sententia juravi.

Schweren/ daß man den Eyd vorsaget.

In concepta verba jurare, aliquo præeunte jurare.

Hoch vnd thewer schweren.

Adjurare, dejerare, omnia adjurare ad summam, per omnes Deos jurare, affirmare aliquid omni asseveratione.

Ich sags bey meinen trewen/ so wahr ich lebe/ als mir Gott helffe.

Iuratus tibi affirmo, jurejurando confirmo ejusmodi rem esse. Ita mihi Deus benefaciat, adsit, faveat; ita me respiciat Deus, servet, tueatur, non deserat, ita mihi à Deo prospera contingāt omnia, ita mihi optata contingant: Ita quæ opto feliciter eveniant: Ita vivam, diu feliciterq; vivam, diuturnâ lucis usurâ fruar, ita sim salvus, incolumis, felix, beatus, nihil adversi videam in vita.

Es ist also/ oder Gott straffe mich.

Ejusmodi affirmo tibi rem esse, ne sim salvus, ne vivam, dispeream, perdat me Deus, malè mihi Deus faciat, Deum sentiam iratū, malè mihi sit, nihil ex animi sen-

tentia succedat, ita adversa mihi sint omnia.

Warlich/Fürwar.

Certè, herclè, ædepol, profectò, me Hercule, ecastor, mecastor, reverâ, oppido, pol, ædepol, Ita me amabit Deus, benè amet, juvet, ne vivam, ne sim salvus, moriar, malè mihi sit, jurato mihi crede.

Man hat keinen Eyd gefordert.

Res sine religione peracta est, nemo adactus est ad jusjurandũ, nemo sacramento rogatus est.

Den Eyd halten.

Servare fidem jurisjurandi, cõservare, retinere jusjurandum, tenere, quod Deo promiseris, valeat jusjurandum.

Den Eyd wenig bedencken.

Negligere, contemnere jusjurandum, fidem, violare jusjurandum, facere contra jusjurandum, religionem, fidem, deesse religioni.

Einem geschwornen Glauben geben.

Approbare jusjurandum, probare alicujus fidem & religionẽ, credere jurato, secundum fidem & religionem dicere, non dubitare de religione alicujus.

Ein Geschworner.

Iuratus, obstrictus, constrictus jurejurando, qui tenetur religione, jurejurando, Religio, autoritasq; jurati hominis,

Der nicht geschworen hat/ Injuratus, solutus, exemtus religione.

Meyneid/Perjurium, perfidia.

EPITH. Manifestum, maxime, illustre, insigne perjurium.

Meyneidiger/ der falsch schweret.

Perjurans, minimè religiosus in testimonio, delibutus perjuriis, perjurus, perfidus.

Zu falschem Eyde bewogen werden.

Perduci ad perjurium, latebra hoc modo quæritur perjurio, emitur jusjurandum, depravatũ est illius jusjurandum.

Falsch schweren.

Pejerare, conceptis verbis pejerare, semel pejerare, perfidum sacramentum dicere, falsum jurare, linguâ jurare mentem injuratam tenere, Pretio addictam habere fidem, Venale habere sacramentum, Meditari, confirmare perjurium, anteponere pecuniã religioni.

Einen falschen Eyd vmbstossen/ Distringere, dissolvere perjuriũ.

Des Meyneids halben gestrafft werden / In pœnam vocari perjurii.

De Ominibus.

Ein Zeichen/ ein Anzeigung.

Omen, Ostentum, portentum,

Ein gut Zeichen / gute Anzeigung.

Omen bonum, optimum, lætum, prosperum, prærogativum.

Böse Zeichen.

Malum, triste, detestabile, funestum, obscœnum, dirum, tetrum, infaustum, adversum, calamitatẽ portendens, incommodum significans mali eventûs omen.

Bedeuten/ ein Anzeigung gebẽ/ Porten-

Portendere, oſtendere, monſtrare præmonſtrare.

Ein Zeichen vberkommen / Capere, conſequi omen, conjectū eſt omen in hanc rem. Omino ſum hoc videtur.

Jhm das Zeichen gefallen laſſen / Accipere, probare omen, facere alquid bonis ominibus.

Ein Zeichendeuter / Ominator.

Etwas deuten / jhm ſelbſt etwas deuten / Ominari, melius ominari, malè ominari ſuis votis.

Da ſey Gott für / daa es nicht geſchehe / Deus avertat, prohibeat, deteſtetur, obruat omen.

Durch Zeichen gewarnet / erinnert werden.

Oſtendi aliquid monſtris & portentis, denunciari, notari aliquid portentis, portenditur aliquid ex oſtentis, Præmoneri, admoneri portentis.

Die Zeichen bedeuten etwas / zeigen an.

Omina ſignificant futura, præſignificant hominib⁹ quæ ſunt futura, nunciant, portendunt, oſtendunt, monſtrant, apportāt, prædicunt aliquid. Signa rerum futurarum à Deo oſtenduntur, Res futuræ portenduntur, ſignificationibus aliquid oſtenditur, homines admonentur oſtentis, metus magnorum periculorum portenditur ex oſtentis, bella denunciantur portentis, denunciantur ſignis, ſigna habent, faciunt, dant, portendunt, præbēt ſignificationem alicujus rei.

De Prophetia.

Weiſſagung / Warſagung.

Divinatio, vaticinatio, prædictio, prędictum, fatum, effatum, ſententia divinitus immiſſa. Ariolatio, conjectura divinationum, præſagium, auſpicium, viſ, ratio, diſciplina, via, genera divinandi, præſenſio futurarum rerum, Prædictiones rerum futurarum, fatorum, vatum. Reſponſa, admonitus vatum, ſcientia rerum futurarum.

Epith. Naturalis, artificioſa, magnifica, ſalutaris, præſtantiſſima, vera divinatio, clara, perſpicua divinatio, opinabilis, facilis divinatio, non difficilis cōjectura, divina prædictio.

Furibundæ prædictiones, ſuperſtitioſæ ariolationes.

Ein Prophet / Warſager.

Propheta, divinus vates, verus, optimus, vigilans, futurorum præſcius vates.

Warſager Geiſt.

Non cæcus impetus eſt, ſed divini numinis inſtinctus atq; afflatus, inflatus, inſtructus, furor divinus.

Weiſſager / Warſager / Zeichendeuter.

Divinus, divinans, vaticinans, fatidicus, ariolus, ariolans, ſapiens, conjector, ſortilegus, interpres oſtentorum, Chaldæus.

Warſagen / weiſſagen / zuvor ſagen.

Divinare, vaticinari, ariolari, augurari; augurare; conjicere,

prædi-

prædicere, prænũciare, præsignificare, permulta conjicere mirabiliter, non obscurè prædicere, in multos annos prædicere, declarare vaticinationibus, prænunciare futura, numerare evẽtura, obnunciare, dicere ea, quæ fiunt, dicere omnia quæ acciderunt futura, incitatus fuit ejus animus divino furore, Concitata ejus mens fuit afflatu divino. Tenere divinandi disciplinam, augurari aliud conjecturâ, uti divinatione, prædictione, multa declarantur vaticinationibus, Divini conjiciunt, divinant, pręnunciant, prædicunt.

Weissagen/außlegen/deuten.

Interpretari prædicta, effata, vatum, adhibere explanationes, interpretationes oraculis, Interpretari, explanare vaticinia, cõjicere quid ex oraculo.

Wol errathen/recht zuvor sagẽ/ Conjicere multa mirabiliter, benè, meliùs, acutè, argutè, acutiùs. Prudenter conjecturâ assequi, naturaliter divinare, prædictio ejus habuit fidem.

Wol geweissaget/getroffen.

Divinatus, conjectus, prædictus mirabiliter. Malè, benè conjecta.

Vorhin sagen/zuvor sagen.

Prædicere, antedicere, præmonere, prænunciare, Dixi hoc futurum, sic fore, renunciavi hæc sic fore, Nonne prius communicatum oportuit? nonné oportuit præscisse me antea.

Die Warsager umb Rath fragen.

Referre rem ad divinos, consulere divinos, audire prędictiones vatum, colere vates & conjectores, accersere, accire, convocare, introducere, convenire haruspices.

Der Warsager nicht achten.

Negligere divinationem, improbare, irridere prædictionem rerum, Rejicere, refellere, repudiare divinationem, explodere divinationẽ, tollere haruspicinnã extispicum divinationem, dissolvere, delere auspicia, irridere, contemnere haruspices.

Seine Weissagung woher nehmen/ Ducere, repetere alicunde divinationem, Divinatio hinc orta est.

Vormerckung/ Præsagitio, præsensio, prognosticon.

Eine vormerckung uberkomen/ Extrinsecus injicitur & inculcatur præsagitio, tribuitur illi divinatio alicunde.

Göttliche Offenbarung / Antwortung/ Oraculum.

Oraculum, responsum, veteres prædictiones fatorum.

Epith. Innumerabilia; vera, veracia, verisimilia oracula, Celebre, clarum, sincerum oraculum. Falsa, flexiloqua, obscura, ambigua oracula.

Das Oraculum fragen.

Petere, sciscitari oraculum de re aliqua.

Apollo **gibt Antwort/** Oracula

Apollo dat, fundit, edit, reddit oraculum, Editum, dictum hoc est ex oraculo, declaratum est ex oraculo, prolatum, effatũ est ex oraculo. Funduntur oracula instructu afflatuq; divino.

Warsagung aus dem Vogel Geschrey.

Auspicium, augurium, auguratio, autoritas auspiciorum, augurii, tripudium.

Epith. Bonum, optimum, preclarum, divinum, juge auspicium, veritas auspiciorum, secundum auspicium, publicum, populare, artificiosum, ratum auspicium, Coactũ, expressum, malum, sinistrum, ementitũ auspicium, simulachrum, vitium auspicii, superstitiosa auspicia.

Auff Vogelgeschrey achtung geben.

Operam dare auspiciis, praeesse auspiciis, interpretari auspicia, colere & posteris prodere auspicia, tribuere multum auspiciis, ementiri auspicia, agere auspicium, servare de cœlo, servare auspicia, pulcherrime augurari.

Ein Vogelschawer/der auff Vogelgeschrey achtung gibt.

Augur, auspex, pullarius, peritus auspiciorum, augurii, interpres auspiciorum.

Epith. Bonus, optimus, summus, perfectus, publicus, antiquus augur.

Was zum Vogeldeutung gehöret/ Auguratus, auspicatus, auguralis, augurius.

Glücklich/Auspicatò.

Vnglücklich/Inauspicatò.

Warsagung durchs Eingeweid/ Auspicina, haruspicina, divina ars haruspicum, autoritas haruspicinæ.

Eingeweid/ daraus man weissaget/Exta.

Epith. Exta bona, argutissima, tristissima, habitus & color extorum.

Ein Warsager durch Eingeweid.

Aruspex, Haruspex, extispex, faciens haruspicinam, interpres extorum, qui dedit se cognitioni extorum, Aruspex divinus, summus, vanus, futilis.

Die Eingeweid bedeuten etwas.

Significatur, declaratur, ostenditur alquid extis, percipio, præsentio aliquid extis, admoneor extis, Prohibent, minantur alquid exta.

Traumdeutung.

Conjectio, conjectura, somniorum interpretatio, explanatio, artificiosa somniorum interpretatio, vera, facilis, certa conjectura somniorum.

Traumdeuter.

Conjector, interpres somniorum, qui facit conjecturã somniorum, Conjector vaferrimus, levissimus, indoctissimus.

Einen Traum deuten lassen.

Uti interpretibus somniorũ, adhibere explanationes interpretum,

pretum, deferre ad cōjectorem, narrare viſa conjectori, interpretatio ſomnii à conjectore facta.

Traum deuten.

Conjicere, augurari, divinare, facere conjecturā ſomniorum.

Planeten Leſer oder deuter.

Aſtrologus, aſtrologiæ peritus, interpres ſignorum cœli & aſtrorum.

Warſagen aus dem Geſtirn.

Promittere aliquid de Planetis vel aſtris, conjicere aliquid ex conſtitutione planetarum.

Wetterdeuter/Fulgurator, qui interpretatur fulgura.

Weiſſagung aus der Hand/Chiromantia.

Weiſſager aus der Hand/Chiromantes.

Der einem aus dem Angeſicht weiſſaget/Metopoſcopus.

Der aus des Leibes Natur weiſſaget/Phyſiognomus.

Ein Todtenbeſchwerer/Necromanticus, Necromantes.

Die Weiſſagung durch die Todten/Necromantia.

Die Kunſt aus dem Fewer zu weiſſagen/Pyromantia.

Der aus dem Fewer weiſſaget/Pyromantes.

Die Kunſt aus dem Waſſer zu weiſſagen/Hydromantia.

Der aus dem Waſſer weiſſaget/Hydromantes.

De Sortibus.

Loß/Sors.

Loſung/Sortitio, ſortitus, ſortilegium, ſubſortitio.

Loſen.

Sortiri, ſorti committere, permittere, ſortem conſtituere, ducere, cōparare, Revocare rem ad ſortem, facere ſortionem, conjicere ſortes in ſitellam, mittere utramque ſortem, uti ſortibus, conjicere ſortes in hydriā, Conjiciatur ſors de hac re, vel conjiciatur, hæc res in ſortem.

Das Loß iſt gefallen.

Sors edita, ducta, educta eſt, exiit, cecidit, evenit, Sortitio evenit.

Er hat es durchs Loß vberkommen.

Obtigit, obvenit ipſi rẹs ſorte, potius eſt hac re ſorte, obtigit ipſi ſortito, vicit ſorte, ſorte ipſi hæc res aſſignata eſt, data, tributa eſt ipſi res hæc ſorte.

Das gefallene Loß nicht haben wollen.

Infirmare, diſturbare, diſſipare ſortes.

Der das Loß gibt.

Sortiens, ſortilegus.

Durchs Loß/Sortitò.

Ohne Loß/ Sine ſorte, extra ſortem.

De Magia.

Zauberey/Schwartzkunſt.

Magia, ars magica, præſtigiæ magicẹ, diabolicæ, nigromātia.

Zauberung/ Verblendung.

Incantatio, faſcinus, faſcinum, faſcinatio, incantamentum, prẹſtigiæ magicæ, præſtigium, de-

 luſiones,

siones.murmura chaldaica,pręcantatia.

Bezaubern / zäubern / verzäubern.

Incantare,fascinare.effascinare aliquē,maleficiū alicui inferre,fieri aliquid incantationibus.

Verblenden/ vergauckeln.

Perstringere, fallere intuentiū oculis.Circumstantibus ita oculorum aciem perstringere , ut non advertant dolum.

Ein Zauberer / Schwartzkünstler/ Gauckler.

Magus,maleficus,nigromanticus,præstigiator,Thessal',Chaldæus, oculorum præstrictor.

Zauberin/ Hexe/Wettermacherin.

Saga,lamia,præstigiatrix,malefica, præcantrix, venefica, incantatrix.

Zauberey vertreiben.

Tollere maleficium,excantare,incantationèm removere.

Beschwerung/Exorcismus.

Beschweren/ Adjuvare, exorcisare.

De Hæresi.

Ketzerey/ Hæresis,prava de rebus divinis opinio.

Ketzer.

Hæreticus,Hæresiota,heretista,Sophista christianus , obtrectator veræ Ecclesiæ , impietatis magister,pravè de rebus divinis sentiens, sectarius.

Ertzketzer/Hæresiarcha, autor & princeps factionis.

Er ist ein Widertäuffer.

Anabaptista est,Aberravit ad hæresin,prævaricatus est in hæresin Anabaptistarum, Partibus Anabaptistarum favet , studeo infectus est,Partes Anabaptistarum sequitur,fovet.

Er wil ein Aristotelicus seyn.

Gloriatur se Aristotelis germanum interpretem , dicit se Aristotelē esse, Ex Aristotelis disciplina & familia esse vult.

Von eines Meynung abstehen.

Partes alicujus deserere , oppugnare.

De Personis Ecclesiasticis.

Der Bapst.

Pontifex maximus , summus, supremus.Episcopus Episcoporum,Papa,præsul Romanus,Beatissimus Pater.

Zum Bapst machen.

Constituere, instituere pontificem. Commendare alicui sacra religionesq;.

Er ist Bapst.

Pontificium munus sustinet, Pontificis agit partes , pontificē agit,Pontificis loco est, Pontificis personam gerit,sustinet,moderatur jam religionem.

Eine Pfründe/Canonicat.

Sacerdotium,canonicatus.

Eine Pfründe haben.

Præesse sacerdotio,esse in collegio sacerdotum,præditum esse sacerdotio,venire in sacerdotium,consequi , appetere sacerdotium.

Einen zum Canonicat oder Priester erwehlen.

Elige-

Eligere aliquem ad ſacerdotium, Dare, mandare alicui ſacerdotium, renunciare aliquem ſacerdotem, cohoneſtare aliquem ſacerdotio.

Cardinal / Cardinalis, pater purpuratus.

Ertzbiſchoff / Archiepiſcopus, metropolitanus, primæ ſedis epiſcopus.

Biſchoff / Epiſcopus, antiſtes, antiſtes ceremoniarū, interpres religionis, peritus religionum.

Ein Biſchoff ſeyn / Gerere Epiſcopatum, munia Epiſcopi exequi, præſtare, pontificum munus ſuſtinere.

Biſchoffshut / Mitra, cidaris, tiara, galerus epiſcopalis.

Coadjutor / Epiſcopus deſignatꝰ.

Weyhbiſchoff / Initiator, Epiſcopi vicarius, imaginarius Epiſcopus.

Prælat / Præſul.

Canonicus / Opimis ſacerdotiis præditus, in collegium ſacerdotum aſſumptus.

De Concionatoribus.

Ein Prediger / Eccleſiaſtes, concionator, miniſter verbi, miniſter eccleſiæ, à cōcionibus ſacris.

Eine Predigt / Oratio ad populū, Concio, Homilia, concio ſapiens, accurata, vehemēs, gravis.

Predigen / Docere Evangelium, promulgare Evangelium, præconium facere verbi divini, publicè explicare Evangelium, ex ſuperiori loco, ex alta turri concionari, concionem habere, facere verba ad populum, alloqui populum.

Predigſtul / Suggeſtum, pulpitum, ſuggeſtus, cathedra.

Einen predigen laſſen / Dare, committere alicui concionem.

In die Predigt gehen / Adire ad cōcionem, venire in conciōē.

In der Predigt ſeyn / Eſſe in concione, intereſſe concionibus.

Ein guter Pfarrer.

Sacerdos, Epiſcopꝰ, religioſus, religioſiſſimus, caſtiſſimus, pervigil, obſervator & cuſtos Dominici gregis. Obſervantiſſimus eorum, quæ ad curam gregis Dominici pertinent, dignitatem Epiſcopalem vitæ integritate exornat, Epiſcopatus munere cum ſumma laude & ratione perfungitur. Epiſcopus multis modis ſuſpiciēdus, Præſul reipub. Chriſtianæ ſalutaris, gregem Chriſti ſuæ curæ ac fidei creditum ſedulò tuetur, alit, fovet, paſcit, agit Epiſcopum integerrimum.

Eine Pfarre / Parochia, Parœtia, Sacerdotium.

Ein Pfarrer in der Stadt / Sacerdos urbicus, urbanus.

Ein Pfarrer auffm Dorffe / Sacerdos in pago, in vico.

Spittal Pfarrer / Sacerdos ſuburbanus.

Feld Prediger / Sacerdos caſtrenſis.

Cappellan / Diaconus / Diaconus, ſacellanus, miniſter ſacrorum, miniſter Eccleſiæ.

Er iſt ein Diaconus.

Diaconum agit, Diaconi munus administrat, partes Diaconi administrat, Sacrorum administratione fungitur.

Ein abgesatzter / degradirter Pfarrer.

Sacerdos exauguratus, resecratus, infulis exut⁹, civili juri redditus, spoliatus sacerdotio.

Kirchner / Custos / Aeditimus, æditimus, ædis sacræ custos, curator, mystagogus.

De Monasteriis.

Ein Kloster / Monasterium, Cœnobium, claustrum, consortium monachorum.

Prediger Kloster / Monasterium prædicatorum.

Barfüsser Kloster / Monasterium Franciscanorum.

Augustiner Kloster / Monasterium Augustinianorum.

Minoriter Kloster / Monasterium minoritarum.

Creutzgang im Kloster / Ambitus interior cœnobii, porticus cœnobii.

Ins Kloster ziehen.

Suscipere vitam monasticam, suscipere religionis professionem, inire vitam monasticam, dare nomen monachismo, sodalitati Jesuitarum, initiari monastica religione, referri in numerum monachorum. Conferre se in sodalitatem hominum cultui divino mancipatorum.

Aus dem Kloster lauffen / Deserere monasterium, deficere à suscepto monachismo, exuere vitam monasticam semel initam, abjicere cucullum.

Ein Mönch / Monachus, monasta, Deo dicatus, insigni verticali conspicuus.

Augustiner Mönch / Monachus Augustinianus.

Frawen Bruder / Monachus Carmelita.

CellBruder / Monachus Alexianus.

Außgelauffener Mönch / Desertor religionis monasticæ, monachus fugitivus, monachus excucullatus, instituti sui desertor, cucullatus erro.

Abt / Abbas, archimandrita, archimonachus.

Probst / Præpositus, præses, præsidens.

Prior / Cœnobiarcha, primas monachorum.

Cleusner / Solitarius.

Einsidler / Waldbruder / Anachoreta, Eremita, monachus sola loca incolens.

Eine Nonne / Virgo sacra, sanctimonialis, Deo sacra, virgo sacrata, dicata, devota Deo, sacerdotula, monacha, sacerdos fœmina, nonna.

Nonnen Kloster / Monasterium monialium.

Eptissin / Antistita, sacerdos primaria, vestalis maxima, primigenia, vetustissima, monialiũ antistita.

Pater im Jungfrawen Kloster / Præfectus sacrarum virginum.

Ein Märterer / Martyr, qui sanguine

guine ſuo teſtatur de doctrinæ veritate.

Ein Märterer werden / Martyrio admoveri, martyrium pati, martyrii coronam adipiſci.

De Templo.

Kirche/Gotteshauß.

Templum, ædes ſacra, ædes divino cultui dicata, delubrum, fanum.

Capell/Ædicula, ſacellum.

Götzenhauß/Ædes idolorum.

Thumkirche/Baſilica, Dominicum, templum Cathedrale.

Pfarkirche / Parochiale templum.

Sacriſtey/ Sacrarium, intimũ ſacrarium.

Heimlicher Ort in der Kirchen/ adytum, penetrale.

HaußCapell/ Lararium, ſacellum domeſticum.

Epith. Templum maximum, ſanctiſſimum, ampliſſimum, egregium, clariſſimum, præclarum, magnificentiſſimum, nobiliſſimum, antiquiſſimum, ſanctum, religioſum, religioſiſſimum, inviolatum, auguſtiſſimum, locupletiſſimũ, pulcherrimum, perantiquum. Ædes ſacra, ornatiſſima, plena & ornata, templum eleganti ſtructurâ, eleganter formatum.

Kirche bawen.

Conſtituere ſabrarium, facere fanum, ædificare templum, ponere, extruere ædem.

Kirche renoviren.

Reficere, reſtituere, renovare templum, ædem ſacram.

Kirchweyhe.

Encænia, conſecratio, dedicatio, ſanctificatio tẽpli, legitima, religioſa dedicatio, conſecratio.

Kirche einweyhen.

Dedicare templum, ædes. Cõſecrare ædes, conſecrationem facere ædis alicujus.

Kirchen Raub.

Sacrilegium, Depopulatio, expilatio, direptio. ſpoliatio ædiũ ſacrarum, fanorum.

Kirchen berauben/zerſtören/entheiligen.

Depopulari, compilare, expilare, depeculari, diripere, ſpoliare, deſpoliare, vexare fana, delubra, ſacraria, ædes ſacras, nudare donis &ornamentis fana, violare loca religioſa, violare ſacra flagitio & ſtupro, polluere omni flagitio, maculare dedecore, labefactare quid contra religionem, auferre ſigna, tabulas, Deorum ſimulachra ex ædibus ſacris, Expilare Deos in templis, ad moliri manus Deo. Diſcedere opimum prædâ ex templo, relinquere audaciæ ſuæ æternũ monumentum in ædibus ſacris, evertere ſana, bellum indicere, inferre fanis, frangere, disjicere, evertere aras.

Kirchthüren/Valvæ templi.

Geſtül in der Kirchen/ Fori, ſubſellia.

Vorkirchen/Ambones.

Altar.

Ara, altare, religioſiſſima alta-

ria,

xia, patria ara.
Hoher Altar/Altare summum.
Einen Altar bawen/ Statuere aram.
Einen Altar einweyhen/ Consecrare, dedicare, dicare aram.
Altar entheiligen/ Sacra violare, polluere, aspergere, turbare, polluere aram sanguine.
Zuflucht beym Altar suchen/ confugere, perfugere ad aram.
Kirchen Freyheit brechen/ vom Altar weg reissen.
Detrahere, removere, fugare ab aris, altaribus, vi extrahere ex templo, abstrahere ab aris.
PriesterRock/ Tunica sacerdotalis.
ChorRock/ Vestis linea religiosáq;, amiculum lineum.
ChorRock anziehen/ Induere vestem lineam, addere sacram stolam cervici.
Meßgewand/ Pallium sacrum, Casula.
Meßbücher/ Libri rituales.
Procession/ Supplicatio.
Heiligthumb/ Sacræ reliquiæ.
Pater noster / Spherulæ precatoriæ.
Creutz/ Crucifix/ Signum Christi in crucem sublati.
Monstrantze / Capsula pani consecrato gestando cõparata.
Weyhwasser/ Aqua lustralis.
Weyhwadel / Lustrica, aspergillum, aspersorium.
Sprengkessel / Vas lustrale, aquiminarium.
Glocke/ Æramentum, campana, campanula.
Glockenklöpffel/ Pistillum.
Schwengel/ Rhopalum.
Schelle/ Nola, tintinnabulũ.
Kinderklapper/ Crotalum, crepitaculum.
Cymbeln/ Cymbalum.
Leuten/ klingen/ klappern/ Pulsare cãpanas, nolas, crepitacula.
Das Geleute/ Clangor, sonitus campanarum, tintinnabulorũ.
Man hat zum ersten mahl geleutet.
Primum signum matutinarum precum dederunt; vel auditum est.
Man hat zum andern mahl geleutet.
Secundum signum matutinarum vel vespertinarum precum dederunt.
Der Hahn auff der Kirchen/ Triton.

De Ceremoniis.

Kirchen Gebräuche / Ceremonien.
Ceremonia, ritus Ecclesiæ, religio sacrorum, res divinæ, sacræ ceremoniæ.
Epith. Ceremonia singularis, summa, incredibilis, ignota, externa, peregrina, communis, publica, privata, domestica, statæ, solennes ceremoniæ.
Einen KirchenGebrauch anstellen/ Instituere ceremoniam.
Kirchen Gebräuche halten/ verrichten/ curare, procurare sacra, deservire rebus divinis, operam dare rebus divinis, Servare, conservare ceremonias, sanctissimè colere

colere religionẽ, prææsse sacris ceremoniis, persequi ceremonias,

De Feriis.

Fest/Festtag/Feyertag.

Feriæ, dies festus, celebritas, dies feriatus, dies religiosus, sacer, solennis, ocio sancto consecratus.

Jahrzeiten/ Fest welche man alle Jahr begehet.

Solennia anniversaria sacra, anniversarii dies, festi, statæ solennesq; ceremoniæ, stata sacra, stativæ feriæ.

EPITH. Dies celebris, celeberrimus, gloriosissimus, optatus, speratus, exoptatus, lætissimus, faustus, religiosus, sanctissimus, festus. **Ein Fest anstellen.**

Imperare ferias, instituere dies festos, Conferre ferias in hunc vel illum diem, alicui diem festum instituere.

Feyren/Fest begehen.

Feriari, Celebrare, obire, agere, agitare diem festum. Habere ferias, servare solennia observare, agere ferias, sunt feriæ. Hic dies est mihi festus, hic dies in honore apud omnes esse debet. Vacare rebus divinis, Peragere, tractare sacra, tempus tribuitur sacris peragendis.

Gefeyret/Feriatus.

Bewegliche Feste/ Festa mobilia, feriæ conceptivæ.

Unbewegliche Feste/ Festa immobilia.

Halber Feyertag/Dies intercisus.

Gebotene Feyertage/Feriæ imperativæ.

Frölicher Frewdentag/Dies genialis.

Heilig Abend/ Vesperæ festorum, feriæ præcidaneæ, dierum festorum pridiani.

Johannes Tag/Dies memoria Johannis insignis, dies memoriæ Johannis consecratus.

Geburts Tag/ Natalitia, natalis dies, genialis. vitalis, natale.

Sabbath/Sabbathum.

Weyhnachten Fest / Christtag/ Natalis Christi, feriæ natalitiæ.

Drey König Tag/ Festum Epiphanias, Epiphaniorum.

Liechtmeß/Festum purificationis Mariæ, festum oblati Christi in templo.

Fastnacht/ Bacchanalia, Dionysia, liberalia, hilaria, lupercalia.

Aschermitwoch/ Cineralia, dies cinerum.

Fastetag/Dies esurialis,

Die Faste/Quadragesima, solenne jejunium, jejunium quadragesimale, carnisprivium, feriæ esuriales.

Palmtag/Dies Palmarum, verbenalia, ramalia, Palmaria.

Gründonnerstag/Dies viridiũ, institutionis Cœnę Dominicæ.

Charfreytag / Dies paraceves, dies Passionis Dominicę, Soteria.

Ostertag/Osterfest / Pascha festum vel dies festus paschatis, festum reviviscentis Christi.

Das Fest in der Creutzwoche/ Ambarvalia, robigalia, compitalitia, lustrationũ dies, dies supplica-

plicationum, dies Litaniæ majoris.

Himmelfarthstag / Festum reducis Christi in cœlum, Ascensionis Christi.

PfingstFest/ Festum Pentecostes, festum visibilis missionis Spiritus sancti.

Das Fest der heiligen Dreyfaltigkeit/ Festum Trinitatis.

Aller Seelentag/ Feralia.

MartinsFest / Martinalia, vinalia, pithœgia.

Der schwartze Sontag / Dominica atra.

Der weisse Sontag/ Dominica nova, Dominica in albis.

Weyhfast/ Fronfast/ Jejunia quadrantalia, angaria.

Lauberhütten Fest/ Scenopegia.

Kirmes/ Kirchweyh/ Dies compitalitii, Paganalia, renovalia.

Werckeltag/ Dies profestus, negociosus, irreligiosus.

De Iustitia.

Gerechtigkeit.

Justicia, æquitas, æquabilitas, tẽperatio justiciæ, justiciæ laus, gloria, fundamentum, vis, officia, bonum, æquum, Domina & regina omnium virtutum, Justicia omnis mixtionis & temperationis moderatrix, Justicia effectrix æquabilitatis.

Epith. Summa justicia, excellentissima virtutis justicia, mira æquitas, mirifica justicia, utilis, necessaria, optabilis, cum voluptate conjuncta justicia, jucunditatis plurimum afferens justicia, germana justicia, sollicita & perniciosa justicia.

Fromb/ gerecht.

Homo omnium æquissimus, à cupiditate remotissimus, omnium justissimus, plurimis maximisq; rebus probatissim⁹, naturâ justus, ornatus justiciâ, inimicus fraudis, similis legum, vir sanctissimus, vult quæ facit probatissimo cuique probari, ita vivit, ut sciens offendat neminem, æquum se præbet, justitiã colit, exercet, curat, justicia ei curæ est, de justicia laborat.

Er ist gerecht/ liebet die Gerechtigkeit/ er gehet der Gerechtigkeit nach.

Ornatus est justiciâ, Excellit, vincit alios justiciâ, æquitate. Utitur æquitate, vivit cum aliis æquo jure, fungitur officiis justiciæ. Justicia valet apud illum, Diligit, amat æquitatem, gaudet æquitate & justiciâ, ducitur æquitate, sequitur justiciam, Colit, retinet justiciam, est magnâ æquitate, & in ipso æquitas. Rationem habet æquitatis, adhæ rescit justiciæ, obtemperat juri, Servat, conservat justiciam, æquitatem. Tenet, obtinet jus, justiciam. Præbet se æquum, dirigit vitam ad certam normam, tribuit suum cuique, vivit sanctè, graviter, honestè. Non discedit transversum unguem à recta conscientia, abstinet culpâ, injusticiâ, agit cum justicia, honestè, justè. Sua consilia, actiones ad

ad unã justiciã refert, Propositã habet justiciam, justiciæ servit, ad justiciam incumbit, justiciam exercet, ęquum se præbet omnib⁹.

Dieses ist recht.

Hoc justicia postulat, ratio præcipit, conscientia proponit. Hoc est justiciæ, rationi consentaneũ, cum justicia conjunctum. Hoc cum ratione, cum justicia congruit, convenit, consentit, hoc equitatem habet, ut quæque res & plura & certiora justiciæ vestigia retinet, ita ea est perfectior, stabilior, immortalitati vicinior.

Gerechtigkeit begreifft in sich alle Tugenden.

Omnes insunt in justicia virtutes, Iusticiâ continentur, comprẽhenduntur omnes virtutes. Continet justicia, comprehendit, cõplectitur omnes virtutes. Omnes ad unam justiciam referuntur virtutes, omnes virtures ab una justicia pendent, in una justicia includuntur. Qui justiciam tenet, non est ut ullam pręterea virtutum desideret, requirat, exoptet, Nullâ virtute justus caret, nulla virtus abest à justo, Conjunctæ sunt, colligatæ, connexæ cum justicia omnes virtutes.

Die Gerechtigkeit kömpt daher.

Iustitia procreatur, proficiscitur à natura, Iusticiæ origo à cœlo est.

Einen vnterweisen in Gerechtigkeit.

Fingere aliquos ad justiciam, traducere, invitare aliquos ad justitiam, æquitatem, aliquem de pravitate deducere.

Vmb das Recht bitten.

Postulare justiciam, quærere, exquirere jus, postulare, implorare jus æquum.

Gerechtigkeit schützen/ handhaben.

Defendere jus, rationem æqui & boni. Defensionem, patrociniũ justiciæ suscipere. Defensorem, patronum esse justiciæ. Tutari æquum, bonum, propugnare pro æquitate. Dicere pro bono & æquo. Tueri jus, Custos est, defensor justiciæ, juris, Tegere jus, Præsidium, custodiam esse juris.

Rechtmässig/ billig.

Iustè, jurè, meritò, decorè, rectè, convenienter, optimo jure, justius, rectius quàm illo modo.

Gerechtigkeit leydet Noth/ wird vntergedruckt.

Iusticia ruit, Iura cadunt, justicia, æquitas vacillat, jacet, jactatur, agitatur, extinguuntur jura, tollitur æquitas ac justicia.

Vngerechtigkeit/ Vnbilligkeit.

Injusticia, iniquitas, injuria, iniquum, illicitum, semina injusticiæ, simulatio æquitatis & justiciæ. Capitalis injusticia.

Vnrecht/ vnbillicher Weise.

Injustè, iniquè, indignè, immerito, præter æquum & bonum, ex callido versutoq; jure sumptum.

Es ist vnrecht.

Hoc dissentit, alienum, remotum est á jure, à justicia, Contra justitiam, contra fas est, contrarium, inimicum, adversarium juri est, præter æquum & bonum est, Hæc res habet iniquitatem, sine justicia hoc est, nulla capitalior est in usticia.

Vnrecht thun/ wider Billigkeit handeln.

Æquitatem rejicere, recedere à justitia, in pravitate perstare, deserere justitiam, abire à jure, concedere, decedere, discedere, recedere de jure, vel à jure, à justitia, æquitate, Transire fines æquitatis, oppugnare æquitatem, violare jus, æquitatem. Polluere, turbare, corrumpere, perturbare, pervellere, convellere jus & æquitatem, Impelli ad res injustas, incurrere in injustitiam, Esse aliquẽ in injustitia, magna est ejus iniquitas iniquum, injustum esse.

De Beneficio.

Gutthätigkeit.

Beneficentia, benignitas, bonitas, voluntas erga aliquem prolixa & benefica.

Wolthat/Gutthat.

Beneficium, benefactum.

Grosse Wolthat/Magnum, permagnum, majus, maximum, summum, amplissimum, latè patens, præclarum, insigne, singulare, divinum, æternum beneficiũ, utilia, fructuosa, grata, gratiora, gratissima, jucunda, im̃ortalia beneficia, magnitudo beneficiorũ.

Viel Wolthaten / Multa, plurima, innumerabilia, infinita, clarissima, illustriora, excellentia, suavissimi studii plena beneficia, plus, plurimum benignitatis, multitudo beneficiorum, crebritas officiorum, infinita munera, uberior liberalitas, incredibilis benignitas.

Geringe Wolthat/Parva, minora minima, levia beneficia, contumeliosum ferè beneficium.

Verdienet/wol verdienet.

Merens, meritus, benè merens, benè meritus, optimè, præclarè meritus, beneficus in omnes.

Sich wol vmb einen ver dienen.

Merere, mereri, promereri, benè mereri, optimè mereri, promereri, benè, præclarè mereri, diligentissimum esse in benè promerendo, mereri de aliquo nunquam malè, benè mereri de aliquo, studiosissimè, valdè de aliquo mereri.

Er hat sich wol v m̃mich verdienet.

Benè de me meritus est, &c. gravia sunt, non exigui momenti, non parvi ponderis, quæ meâ causâ fecit, non exigua sunt quæ in me collocavit beneficia, Beneficia ipsi debeo magna, obligavit, obstrinxit, devinxit me sibi magnis beneficiis, omnia, quæ quidem præstare ipsi licuit, ab illo profecta in me sunt, Suam in me voluntatem & benevolentiam, quãdocunq; res tulit, reprobavit, ostendit, significavit, declaravit, patefecit.

Einem gutes thun/einem Wolthaten erzeigen.

Benefacere, benignè facere alicui, Prosequi aliquem beneficiis, conferre in aliquem beneficium, Dare, tribuere alicui beneficium, Afficere, complecti, ornare, sublevare aliquẽ beneficio vel beneficiis. Collocare apud aliquẽ beneficiũ, facere aliquid com̃odè alicui, addere aliquid ad iñumerabilia officia. Prodesse, consulere, servire, inservire alicujus com̃odis, utilitati, saluti. Prospicere, cõsulere alicujus rationib⁹, augere in aliquem sua beneficia, commoda-

modare alicui, consumere omnẽ operam suam in salute alicujus. Providere alicujus rationibus, insigniter aliquem adjuvare. Beneficium verbis initum re comprobare, Beneficiis augere, & beneficium augere, merita dare.

Er hat mir viel Guts gethan.

Plurimum mihi benefecit, nullam omninò rem, quæ ad utilitatem meam spectaret, omisit, prætermisit, infectam reliquit, insigniter me adjuvit, Nec voluntas nec facultas ipsi defuit hactenus ad benignè mihi faciendum, complexus est me omni humanitate, multa ejus in me existunt beneficia, Omnibus bonis me cumulavit, omne officiũ mihi præstitit. Plurimis beneficiis me sibi obnoxium fecit. Alligavit, obligavit, obstrinxit, devinxit me suis beneficiis. Plurima ejus in me sunt, existunt, extant beneficia.

Gott thut jederman guts.

Amplissima est divina liberalitas & benignitas, Patet ea omnibus, latissimè patet, omnibus patet. Nusquam non est divina benignitas. Cui non benignè facit Deus? Ecquis est, in quem benignitas Dei non extet? qui divinam benignitatem non senserit, expertus sit, reipsa cognoverit, perspicuè viderit, clarissimè perspexerit?

Gutes thun/vmb Geldes willen.

Vendere, venale habere, fœnerari beneficium, promereri aliquid beneficio.

Ich halte diß für eine grosse Wolthat.

Pono, numero hanc rem beneficium, vel in loco beneficii, pro beneficio habeo, beneficii loco duco, Inter maxima beneficia numero. Hoc apud me nõ exigui beneficii locũ habet, obtinet. Credo me tulisse beneficium singulare.

Wolthat empfahen.

Capere, accipere beneficium, habere ab aliquo beneficium, uti alicujus beneficio, affici magno alicujus beneficio, tractari ab aliquo honorificentissimè, vinci ab aliquo beneficiis. Habere incolumes fortunas alicujus beneficio, esse obligatum magno alicujus beneficio. Cumulari ab aliquo beneficiis. Sum̃is hujus usus sum beneficiis. Multa ejus & magna habeo in me merita.

Durch dich habe ich diese Wolthat empfangen.

Consecutus sum, impetravi hoc tuo beneficio. Beneficio tuo hoc mihi datur, Concessum est mihi hoc per tuum beneficium.

Einem widerumb Wolthat erzeigen.

Respondere beneficiis, remunerare beneficium, Reddere, solvere, persolvere beneficium, Certare, vincere beneficiis. Satisfacere in omnibus suæ conjunctioni, paribus compensare beneficiis, alicui aliquam beneficiorum partem reponere. Beneficia tueri, sustinere. Beneficium reddere, remunerari. Merita alicujus assequi, consequi.

Diese Wolthat kömpt dir zu gute.

Pertinet, spectat ad te hoc beneficium, attingit te hoc beneficiũ.

Einer Wolthat gedencken.

Meminiſſe beneficium, Retinere, conſervare memoriam beneficii gratam & ſempiternam, Recordari beneficii, Prędicare, commemorate, extollere verbis beneficia complecti non poſſe orando aut percenſere numerando beneficia gratum & memorem eſſe beneficii.

Ich wil deiner Wolthat ſtets eingedenck ſeyn.

Tua in me officia nunquam obliviſcar, ſemper ea meminero, memoria tenebo, perpetuâ memoriâ tuebor, cuſtodiam, conſervabo, Tua erga me merita nulla unquam delebit oblivio. Nulla dies, nulla temporis vetuſtas, non caſus ullus, non fortuna magnitudinem tuorum erga me meritorum imminuet, Ex animo meo delebit, tollet, auferet, oblivione delebit, obruet, obſcurabit, extinguet. Vigebit in me tuorum beneficiorum æterna, perpetua, nunquam interitura memoria. Nullum apud me tuum beneficium intermoriturum exiſtima, Tuam in me ſingularem benignitatem, incredibilem liberalitatem ſemper in animo, ſemper in oculis habebo, perire apud me aut evaneſcere nunquam patiar, Hærebunt mihi in animo, mente, memoria, fixa permanebunt, impreſſa in animo ac mente extabunt tua beneficia. Vitæ par, æqualis erit recordatio tuorum meritorum. Qui mihi vitam det, ille ipſe tuorum officiorum memoriam terminabit. Finis mihi ac terminus & vitæ & benignitatis ac liberalitatis in me tuæ idem erit, futurus idem eſt. Quam amanter me tractaveris, quàm benignè mihi feceris, quàm ſtudioſè in omni re cōmodaveris, quàm humaniter & beneficè mecum egeris, quibus officiis amicitiā noſtram colueris, proſecutus ſis, quibus me rebus auxeris, ornaveris, honeſtaveris, ipſe mihi atque etiam aliis commemorabo, ita diu recordabor, quàm diu mihi vivere contingit.

Wolthaten wol anlegen.

Bene ponere apud aliquem beneficium. Ponere beneficium apud gratum, ferre fructum diuturni beneficii, Bene collocare beneficium, figere, ſerere beneficium apud gratum, merita recipere.

Wolthaten vbel anlegen.

Collocare beneficia apud indignum, malè locare beneficia. Malè collocare, ponere beneficium apud aliquem, malè tractari ab aliquo, cui benefeceris, alere externum, peregrinum, alienum canem, alere luporum catulos.

Wolthaten verachten.

Aſpernari, contemnere, repudiare, deridere, infirmare beneficiū.

Der Wolthaten vergeſſen.

Abjicere memoriam beneficiorum. Obliviſci, immemorem eſſe beneficiorum. Diſſimulare, obſcurare, infirmare beneficium, ingrata habere bona, quæ facta ſunt in ſe, pro beneficiis injuriam reponere, beneficia injuriis compenſare, comedere, devorare alicujus beneficium.

Er iſt der Wolthaten nicht werth.

Tanto merito indignus eſt, non eſt is, in quem tanta gratia conferatur. Non ita meritus eſt, non ea ipſius merita ſunt, ut affici tanto beneficio, ferre tantum beneficiū debeat. Non is eſt animus ejus, qui tantam gratiam capere, comprehendere, complecti, capere, concipere, excipere poſſit. Ineptus eſt ad tantam gratiam accipiēdam. Beneficii magnitudo ipſius merita vincit. Impar eſt tanto beneficio.

Dieſe Wolthat iſt vmbſonſt.

Occidit, jacet, deletum, ſublatum eſt beneficium, è memoria excidit, ad nihilum venit, redactū eſt beneficium, interiit, &c.

Einen an der Wolthat hindern.

Eripere, præripere beneficiū, expertem facere beneficii.

Einen mit Wolthaten verſöhnen.

Placare, delinire aliquem beneficiis, conſequi, adipiſci aliquid beneficiis.

Ich bin durch ſeine Wolthat darzu bracht worden.

Provocatus, motus, commotus, incitatus, allectus, captus, ductus, adductus ſum ejus beneficio. Prior de me benemeritus eſt.

De Officio.

Dienſt.

Officium, ſtudium, opera.

EPITH, Magnum, majus, maximum, ſummum, inſigne, ſingulare officium.

Obſcurum, tacitum, fictum, ſimulatum officium, Paternum, præteritum, vetus, priſtinum, novum officium. Officium mediocre non fuit, aut obſcurum, quod ſilentio poſſit præteriri.

Multa, plurima, innumerabilia, honorificentiſſima, perpetua officia, Plurimum officii, crebritas officiorum. Suaviſſimi ſtudii plena officia, ſimilimum officiū, mutua officia, viciſſitudo ſtudiorum & officiorum, amabile officium, ingrata officia, domeſtica, forenſia, urbana officia.

Dienſthafftig / Willfertig.

Officioſus, ſummè officioſus, officioſior, eſſe officioſiorem, in omni officiorum genere maximè omnium diligentiſſimus. Omnis officii diligentiſſimus, homo multi officii, ſummi officii, ornatiſſimus omni officio, diligendus in omni genere officii, fidelis officiis, ſtudioſiſſimus benefaciendi quàm plurimis,

Vndienſthafftig ſeyn.

Seipſum curare & nihil prætерea, de ſe ipſo tantū laborare, ſuâ tantùm unius cauſâ laborare, ſibi uni ſtudere, ſervire, proſpicere, conſulere, præterea nemini.

Dienſtlich / Officioſè, perofficioſè.

Eines Dienſt bedürffen / Requirere, deſiderare ab aliquo officiū, flagitare officium aliquem, ſperare, expectare ab aliquo officiū, ſtudia xepectare ab aliquo.

Einem freundlichen Dienſt erzeigen.

Conferre in aliquem officium, Tribuere, præſtare, declarare alicui officiū. Complecti, amplecti, proſequi, comprehendere aliquē officiis, Ornare aliquem officiis, officia exequi, adhibere. Suſtentare

re, ſublevare aliquos officiis. Alligare, obligare, obſtringere, vincire, devincire aliquem officiis. Alicujus ſervire commodis & utilitati, nullum officii onus reliquum aliis facere, impertire amico operam, ſubſervire alicui, Tribuere, navare alicui operam & ſtudium, dare alicui operam. Studio eſſe in aliquem, Studium alicui declarare, ſtudium navare, Studium, operam alicui dicare, eſſe in aliquẽ mirifico ſtudio & officio. Proſequi aliquem omni genere officiorum, Omne ſuum tempus amicorum temporibus tranſmittere. Labor meus, ſolicitudo, officia, opera, vigiliæ præſtò ſunt omnibus.

Gegen einder freundliche Dienſte erzeigen.

Certare, reſpondere officiis, Conjũgi cum aliquo officiis. Intercedere inter aliquos officia, ſatisfacere alicui officio, tradere operas mutuas, Omni tempore ſumma ſtudia, officiaq; mutuò inter nos certatim conſtabunt, extabunt, &c. Pari me ſtudio erga te & eâdem voluntate cognoſces.

Du biſt mir viel zu Willen geweſt/ haſt mir viel Dienſt erzeiget.

Innumerabilia tua ſunt in me officia. Non minus in tuis rebus diligens fuiſti ac in meis. Perſpicio te nihil aliud agere, nihil cogitare, niſi quod ad me pertinet, non conquieviſti de me donec perfectâ re, nullũ officium tuũ vel ſtudium in abſentem me defuit. Summa ejus in me officia extiterunt, conſtant, Neq; ſaluti meę nec honori amicior quiſquam dici poteſt, in omni genere laborum & animus tuus & opera & auctoritas prę ſtò fuerũt. Operâ, conſilio, domum veniendo, conveniendo nullum officii onus cuiquam reliquum feciſti. Nullũ officium erga me hominis amantiſſimi & diligentiſſimi prætermittis.

Ich wil gerne thun was dir lieb iſt/ ich wil dir wieder dienen.

Offero tibi mea ſtudia. Quæcunq; tibi commodare potero, omni curâ ac diligentiâ complectar. Quæ tibi intelligam eſſe accommodata omnia ſtudioſe perſequar, diligenter præſtabo. Nihil tibi erit tam promtum ac tam paratum, quàm in omnibus rebus, quæ ad voluntatem, ad commodum, ad amplitudinem tuam pertinent, opera, cura, diligẽtia mea. Polliceor eximium & ſingulare meum ſtudium in omni genere officii, quod ad honeſtatem, ad gloriam, ad rem tuam ſpectat. Nulla tibi in re, neque ſtudium, neq; benevolentia mea deerit, præſto non erit. Polliceor tibi ſtudium meum & operam ſine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis. Omnem meum laborem, omnẽ operam, curam, ſtudium in tuis rebus conſumam. Nullum pro te laborem, nullum onus

onꝰ aut officium recusabo. Valde velim aliquid præstare, efficere, navare, quod tibi gratum sit, placeat, satisfaciat, voluptatem, jucunditatem, læticiam afferat. Meus animus erit in te tuosq; semper, quem tu esse vis & esse debet. Affixum me tibi in omnibus rebus habebis. Confirmo me omnibus in rebus futurum in tua potestate. Nulla res quę ad te pertinebit à me negligetur. Vincam meis officiis cogitationes tuas, Decrevi omnia mea studia esse posita in te. Si quid accidit, in quo amicitia mea tibi aut usui, aut ornamento esse possit, ne qua in parte veri amici officio defuisse videar, studiosissimè operā dabo. Non committam ut ullum â me munus hominis verè amici ullo aut loco aut tempore desiderare possis. Auxilio tibi ero omnibus commodis meis, emolumētis, cogitationibꝰ, vigiliis, curâ.

Seinen Dienst anbieten / Operam suam ingerere, offerre.

Freundliche Dienst vnterlassen.

Prætermittere, negligere officium. Deesse officio, Studia prętermittere, detrahere de studio, deponere studia, Officia nostra interrupta, intermortua sunt. Nullà lassitudo impedire officium & fidem debet.

Dienst vbel anlegen.

Profundere & perdere officia.

De Gratificatione.

Wilfertigkeit.

Obsequium, gratificatio, gratia, impudens gratificatio.

Willfertig.

Gratificans, gratuitus, minùs liber in gratificando.

Willfahren/einen Dienst leisten/ zu gefallen thun.

Gratificari, morigerari, morem gerere, deservire alicui, maximè obsequi alicui, alienā voluntatem sequi, alienæ voluntati morem gerere, de aliis plurimum laborare, omnia facere alterius causâ, indulgere animo alicujus, præstare alicui obsequium, tribuere aliquid alicujus studio, facere gratum alicui, navari alicui studium, inire ab aliquo solidam gratiam, obtemperare voluntati alicujus, aggregare voluntatem suam ad autoritatem alicujus, observare nutum alicujus, convertere se totum ad voluntatem alicujus, Conformare, accommodare se ad voluntatem, ad nutum alicujus, vivere ad arbitrium alicujus, Impertire gratiæ.

Ich wil dirs zu gefallen thun.

Hoc gratiæ in te conferam, cupio gratificari, rem gratam facere, servire tibi, cupio servire voluntati tuæ, cupio inire gratiam à te officiis meis, Tuam gratiam officiis meis quæro, Præstare conabor, quod tibi gratū sit, placeat, voluptatem, jucunditatē, lætitiam afferat. A tuo studio nunquam mea discrepavit volūtas, gratificabor, morem geram tibi,

Ostendam te nonnullum apud me gratiæ locum obtinere, tui causâ laborem hunc capiam. In tuam gratiam hoc etiam facio. Dabo tibi hoc, largiar tibi hoc.

De Vitæ generibus.

Ein Standt / Zunfft / Gilde / Handwerck.

Ordo, status, conditio, vitæ genus, gradus, locus, numerus. Senatorius, equester ordo, consularis dignitas, gradus, locus publicanorum, Pecuariorum, mercatorum ordo, Rustica vita, homo de schola. Frequens, totus, universus, omnis, cunctus ordo.

Geruhiger Standt/ Vita quieta, ociosa, conditio quieta, opima.

Geringer/verachter Standt.

Inferior, infimus locus, ordo, genus, conditio, gradus, deterior status, deteriore conditione esse, servorum infima conditio est.

Ehrenstandt/fürnemer Standt.

Magnus locus, maximus ordo, Altior, altissimus grad⁹, summus gradus, ordo, locus, primus locus, Honestus, honestior, honestissimus ordo, locus, Amplissimus ordo, gradus, Florentissimus ordo, splendor, existimatio, dignitas, autoritas ordinis, non expers dignitatis ordo, Supra cæterorum conditionem evectus, in ipso humanarum rerum fastigio locatus.

Der Oberste/Fürnemste in dem Stande.

Princeps, spectatissimus sui ordinis, ordines ducere. Supra cæterorum conditionem evect⁹.

Er ist dem Stande eine Schande.

Macula, labes, dedecus, ignominia, calamitas ordinis.

Eines Standes.

Ejusdem sortis, conditionis homines.

Es gehet mir auch also/Es hat mit mir eben die Gelegenheit/ Zustand.

Non sum meliori conditione, Rerum mearum imaginem video in rebus tuis, Plane res meas in tuis cognosco. Res tuas nihil à meis intelligo differre, cōgruūt res tuæ cum meis, rerum nostrarum eadem ratio est, nulla dissimilitudo. Qui tuas res intuetur, meas intueri se dicet, Tuæ res nihil differunt â meis, Inter res nostras nihil interest, Nihil est quo res tuæ differant à meis, In eâdem navi sumus, in iisdem navigamus fluctibus, in eodem discrimine versamur, eodem loco nostræ res sunt, eadem ambos fortunâ manet.

Vnterschiedliche Stände.

Distincta hominum genera, duplex hominum genus, distincti status civitatis.

Es ist vnter vns gar ein vngleicher Zustand / Es hat viel ein ander Gelegenheit mit mir.

Dissimilima, diversa in primis rerum nostrarum ratio est. Meæ rationes admodum à tuis differunt, discrepant, distant, dissentiunt,

tiunt, multum inter res nostras interest, non est idem mearum ac tuarum rerum status, meæ rationes aliter, ac tuæ se habent, dissimiliter, diversè, diversa quidem ratione, prorsus alio modo. Diversa mea ratio est, non eadem est, im̃utata est ratio mearum rerum, alius est rerum mearum status, aliter res meæ se habent, non eodem loco, non ejusdem loci sunt.

So stehet es.

In hoc statu res est, Rei status hic est, res ita se habet, ejusmodi res est, hoc loco res est.

Ein guter Zustandt/ es gehet noch hin.

Res adhuc tuæ tibi sunt integræ, salvæ, incolumes, nullam res tuæ jacturam tulerunt, nihil detractum est de tuis rebus, Incolumitatem obtinent res, rationes, fortunæ tuæ, benè est rebus tuis, nihil præter voluntatem, nihil secus, nihil contra quàm velis. Res meas tibi tradidi satis expeditas, explicatas, aptas, optimè constitutas, nullis difficultatibus implicatas, ejusmodi, ut exhibere tibi negociũ aut nullum, aut certè minimum possint, ut labori esse, aut molestiæ nequaquam possint.

Lust zu einem Stande haben.

Mihi arrideret ea conditio, qua nunc est frater.

Er sol ein Priester werden.

Destinari alicui vitæ generi, destinatus est sacerdotio, destinati foro, cãcellis, subsellis, Spes est eum rabulam non in postremis fore.

Er ist des Standes werth.

Dignus est, dignus putatur ordine, loco, numero, gradu, habetur in eo numero, loco.

Ich lebe oder bleibe in meinem Stande.

Sequor vitam, vel vitæ conditionem hanc, sum ejus ordinis, esse aliquo gradu, loco, Tenere, obtinere, retinere gradum, locum, numerum, ordinem, manere in aliquo ordine, maternã vivendi rationem insecuta est, vitæ genus ingredi.

Einem zu einem Stande befördern/ wehlen.

Cooptare aliquem in ordinẽ, adscribere aliquem ad vel in ordinem, recipere in ordinem, ponere in numero vel numerum, Collocare, locare in ordinem, deferre alicui conditionem, Reddere ordinem.

Zu einem Stande gezogen werden/ In einen Standt kommen.

Venire, pervenire in ordinem, numerum, locum, gradũ, Ascendere ad gradum, locum. Assequi gradum, adipisci ordinem, in statum pervenire aliquem, adoptari in ordinem.

Sich in einen Standt käuffen/

Mercari precio ordinem.

Seinen Standt vertedigen.

Confirmare autoritatem ordinis, sustentare ordinem, tueri,

defendere, conservare ordinem, statum.

Von seinẽ Stande gesetzt werden.

Dimoveri, dejici, disturbari de vel ex gradu, eximi ex ordine, de statu, loco, dejici, moveri, deturbari.

Einen Standt verfolgen / verachten / einem Stande feind seyn.

Contemnere, despicere, oppugnare, affligere ordinem, inimicum esse ordini, detrahere honorem ordini. Dignitatem, autoritatem ordinis affligere, abjicere, prosternere, circumsidere, premere ordinem; divellere consensum ordinis.

De Officio.

Ampt / Beruff / Dienst / Geschäfft.

Munus, officium, præfectura, munia, curatio, procuratio, administratio, dispensatio, negocium, partes, persona, onus, provincia, functio muneris, pẽsum, conditio.

Epith. Magnum, maximum, munus, munia magna, multa munera, non mediocre, sum̃um, grave munus, officium. Præclarum, præstantissimum munus, magnificentissimum, pulcherrimum munus. Splendor muneris, honestum, officiosa provincia, publicum munus, commune, extraordinarium munus, curatio agraria, Dispensatio regia, Exiguum, privatum, servile, sordidum munus, laboriosissima provincia, annuum, quotidianum munus, Conditio opima, honorifica, quieta, cunjuncta cum certa expectatione magnarum rerum.

Amptmann / Amptsperson.

Præfectus, præpositus, curator, procurator, procurans, diligens, sedulus procurator.

Vngeschickt zu einem Ampt / vntüchtig zum Ampt.

Impar oneri, negocio, non sufficere oneri, majores nido extẽdere pennas, multis partibus muneris sui deest, non idoneus ad hanc rem administrandam.

Werbung vmb ein Ampt.

Petitio, prensatio, ambitio, contentio, certamen honoris, beneficii.

Der ein Ampt begehret / oder zugleich begehret.

Petitor, candidatus, competitor, diligentia, studium competitorum, tribunitius candidat⁹, candidatus præturæ, quæsturæ.

Werben / vmb einen Dienst anhalten.

Expetere, petere præfecturam, Deposcere provinciam, Concupiscere, petere honores. Appetere personam aliquam, deposcere sibi gubernacula, ambire, petere, prendere, prensare, maximè ambire, inservire honoribus alicujus, pro eo prensat virtus.

Seinen Dienst anbieten.

Ingerere suam operam, insinuare se, obrepere.

Mitbitter haben.

Incidere in competitores, habere competitorem.

Einem zu einem Dienst helffen.

Providere, prospicere alicui de officio, munere, functione, de commoda provincia suscipienda vel administranda.

Wehlung zum Ampt.

Cooptatio, lectio, electio, libera electio, censoria cooptatio.

Wahl/Wehlung/ Suffragatio, suffragium.

Mündliche Wahl / Suffragia vocalia.

Schrifftliche Wahl / Suffragia tabellaria.

Freye Wahl/ Libera suffragia.

Heimliche Wahl / Occulta suffragia.

Erkauffte Wahl / Suffragia eblādita, gratiosa, largitione corrupta, devincta largitione, vitiosa.

Rechtmessige Wahl / Suffragia enucleata, justa, incorrupta, gratuita, debita.

Zur Wahl greiffen / Suffragiis rem permittere.

Wehlen / seine Stimme sagen/ Inire suffragia, suffragium ferre.

Einem seine Stimme geben.

Suffragari alicui, Deferre, dare aliquid alicui suo suffragio, adjuvare aliquem suo suffragio, comprobare, probare aliquid suo suffragio. Ornare aliquem suâ sententiâ, dicere in aliquem sententiam honorificam.

Einem seine Stimme nicht geben/ nicht wehlen.

Præterire aliquem suffragio, Denegare, repudiare aliquid suo suffragio.

Etwas durch die Wahl erlangen.

Assequi, consequi, adipisci, recuperare aliquid suffragiis, Creari, constitui, fieri consulem suffragiis, Declarari, confirmari aliquid suffragiis.

Seine Stimme gilt viel.

Multum potest, gratiosus est in suffragiis, multum valet suffragiis, minus valet suffragiis.

Die Wahl auffheben/zur Wahl nit kommen lassen wollen.

Perdere, tollere suffragationem vel suffragium.

Einen annemen/ein Ampt befelen/ in ein Ampt setzen/annemen.

Præferre, præponere aliquem muneri, Deferre, assignare alicui munus, imponere alicui personam, deferre alicui honorem, permittere, committere, credere alicui magistratum. Dare, mādare, tradere alicui gubernacula. Afficere, ornare imperio, deferre alicui conditionem optimam, mihi senatûs auctoritate hoc munus injunctum est. Præponere, præficere officio, negocio. Prodere dictatorem, eligere amplissimos viros ad sacerdotia, Munus, officium alicui mādare, provinciā decernere, tribuere. Cooptare, legere, eligere, deligere, constituere, designare, decernere, declarare, renunciare Consulem, Prætorē. Vocari ad procurationē. Imperare, imponere alicui munus, constituere aliquē in munere, curationē alicujus rei deferre ad aliquē, dare negocium,

cium, adminiſtrationem, committere alicui munus, tribuere alicui partes, condere partem muneris, vulgus ad mandandos honores cœco ſæpius & inconſiderato impetu, quàm explorato judicio fertur.

Er hat einen Dienſt / Ampt bekommen.

Obvenit, obtigit ei munus, provincia, obvenire alicui neceſſitatem muneris.

Ein Ampt erlangen.

Aſſequi, conſequi, adipiſci imperium; Capere, accipere magiſtratum, Conſequi honoris inſignia, Facile atq; expeditum iter filio ad hanc dignitatem reliquit parens.

Ein Ampt annehmen / auff ſich nehmen.

Suſcipere, capeſſere munus, officium, curationem, diſpenſationem, partes, onus, præfecturam, perſonam, provinciam. Suſcipere provinciam docēdi pueros, capere provinciam, ſubmittere ſe alicui oneri, imponere ſibi hoc onus.

In einem Ampt ſeyn / ein Ampt verweſen.

Fungi munere honeſto, ſuſtinere, obtinere provinciam, munus, partes, munia, perſonam, attingere partem muneris, habere munus, officium, procurationē, præeſſe muneri vel officio, verſari in munere, agere partes, gerere procurationem, perſonam, adminiſtrare negocium, eſſe præfectum, præpoſitum, præeſſe, præſidere muneri, curare, procurare, profiteri munꝰ, habere aliquid operis, muneris, diſtrictus perpetuâ graviſſimorū munerum procuratione, diſtrictum teneri procuratione alicujus rei, tres perſonas unꝰ ſuſtineo, Gymnaſiarchæ partes multos annos ſuſtinui.

Sein Ampt thun / verrichten / verwalten.

Obire munus injunctum, præeſſe muneri, exequi officia boni imperatoris, conficere ſuo tempore ſua negocia, efficire, explere officium, curationem, fungi ſuſcepto munere, curationem adhibere, afferre, colere, efficere munus, adminiſtrare negociū, agere partes, gerere procurationem, perſonam, tueri munus, perſonam, obire munus, fungi, perfungi munere, exequi, conficere, explere, traducere munus, ſatisfacere officio, tueri nomen oratoris.

Sein Ampt fleiſſig oder recht verrichten.

Rectiſſimè, commodè, commodiſſimè rem adminiſtrare, rem agere, ex ſententia rem gerere, Pulcherrimè gerere omnia, magnâ fide, diligentiâ, ex animo rem gerere, ſatisfacere officio, perſolvere rationem officii, conficere, explere diligentiſſimè ſuum munus, ſufficere ſuo muneri, hominum expectationi in adminiſtrando munere ſatisfacere.

cere.

cere, gerere, curare, administrare munus cum laude, Præclarè se gerere in munere, eximiam ex magistratu benè gesto laudē colligere, ferre, capere, adipisci, consequi, ædilem se præbuit egregium, præstitit, ostendit, nunquam cessat in officio.

Sein Ampt unfleissig und ubel verrichten.

Præterire, prætermittere, intermittere, prodere officium, munus, munus officii, deesse suo officio, muneri, desiderantur in hac re partes ejus, de officio decedere, remissè agere, per negligentiam rem gerere, malè, indecorè rem gerere, relinquere, deserere officium, discedere de officio, ab officio, violare jura officii, studium & cura ipsi deest in munere.

Es gebüret mir / ich mus es Ampts halben thun / mein Ampt bringet es mit.

Officii ratione impulsus, coactus hoc suscipio, est muneris mei, est munus meum, pertinet ad officium meum, convenit meo officio, perpendo momenta officiorum, metior hæc officio, Habeo, duco, colo in hac re rationem officii, consulo meo officio, facio hoc officii ratione, nisi hoc fecerim nomen meum tueri non possum, putant, si hoc faciāt, se visum iri philosophos, est mearum partium, hoc à me requiritur, exigitur, expectatur, mihi convenit, res pertinet ad

officium & curam meam.

Es gehöret nicht zu diesem Ampt.

Discrepat hoc ab officio ejus, non est ejus muneris, non convenit officio ejus.

Es sol keiner dem andern in sein Ampt greiffen/vorgreiffen.

Regendi sunt officiorum fines, officium suis limitibus & terminis cohercendum est, non usurpet philosophus ea, quæ sunt eloquentis, non migrat in hac re à me officium, officio non decedo, non est contrarium officio.

Einen Substituten halten / seine Sache durch einen andern verrichten.

Uti ad aliquas res alienâ operâ, subdere aliquem in suum locum, in locum suum alium substituere & supponere, dare vicarium, substituere suo loco, sufficere in suum locum, supponere fidem vicariam, surrogare, submittere aliquem.

Ein Substitut seyn / an eines andern statt seyn.

Partes alicujus agere, vicarium aliquem alicui succedere, vice alicujus aliquid agere, vice fungi, vicem supplere, alienas res agere, diligenter gerere, tractare, administrare, procurator illius sum, illius negocia procuro, mihi ejus res commissæ sunt, sustineo curam rerum illius.

Ein Ampt abschlagen / nicht annemen wollen.

Recusare, fugere, defugere, detrectare

trectare munus, officium, repudiare conditionem.

Einen Dienst vbergeben / abtreten vom Ampt.

Abire magistratu, decedere de offioio', Provinciâ se abdicare, deponere magistratum, onus officii deponere, tradere provinciam, Detrahere, deponere, abjicere personam.

Aufffagung des Ampts.

Abdicatio, decessio, matura decessio.

Er wil den Dienst vbergeben.

Spem affert decessionis, abdicationis, dies decessionis obrepit.

Einem abdancken / Provision machen.

Multorum stipendiorum veteranus missionem impetravit, rude donatus est, rudem accepit, dimissus est. Liberatus est munere, curatione, requiescit à muneribus reipub.

Mein Ampt ist aus / es läufft zum Ende.

Annuum munus confeci absolvi, perfunct⁹ sum annuo munere, absolvi annuam administrationem, finem attigi annuæ administrationis, ad finem perveni administrationis, abiit annus imperii mei.

Einem die Zeit des Regiments oder Ampts erlängern.

Prorogare alicui tempus in officio, in administratione, diuturnior spe facta est administratio, ducta est in longum,

Einen absetzen vom Ampt / die Schüppe geben.

Abrogare alicui munus docendi, consulatū, de dignitatis gradu dejicere, amovere aliquem à procuratione, depellere à procuratione, tollerer curationem, eripere munus, orbare munere, partes eripere, ex statu dimovere procuratione privare, consulatu dejicere, deturbare, cogere ut quispiam se abdicet magistratu, munere docendi, movere, removere aliquem magistratu, ordine, loco suo, interdicere sacrificiis, privare aliquem foro, curiâ.

Dienstloß seyn / kein Ampt haben.

Vacare munere, vel à munere, officio, curatione, administratione, Orbatus munere, motus, remotus, amotus officio, á procuratione.

Fehlbitte thun / durch den Korb fallen / das Ampt nicht erlangen.

Excludi magistratu, repulsam ferre, rejici, aditus ipsi nō patuit, excidit hoc munere, via præclusa ipsi fuit ad hunc honorem, accipere repulsam, Repulerunt, ejecerunt, præterierunt eum, refragati sunt ipsius petitioni.

Ein Fehlbitte / Repulsa, rejectio, repudiatio.

Fehlbitter / Repulsus, præteritus, rejectus.

Ein nachfolger im Ampt / Successor, suffectus, suppositus, substitutus.

Nachfolger machen / Eligere, surrogare, sufficere sibi aliquē, successit muneri.

De Collegio.

Ein Collegium.

Collegium, sodalitas, sodalitium.

EPITH. Frequens collegium, honesta sodalitas, autoritas collegii, fera sodalitas, Pontificium collegiū, Tribunicū, Pastoritia, agrestis, fera sodalitas, coitio sylvestris.

Ein collegium machen.

Constituere, instituere collegium, sodalitates, Sociarunt, conjunxerunt collegium, coire collegia, societates, restituere collegia.

Einen Collegen wehlen / Cooptare in collegium, legere, eligere, deligere collegam.

In einem Collegio seyn / Esse in collegio.

Aus dem Collegio stossen / Ejicere aliquem collegio, tollere collegia.

Ein Collega / Collega, sic vitiosus, impurus, immanis collega.

Einen Collegen haben.

Habere aliquem collegam, esse collegam aut sodalem alicui vel alicujus, comites habere & adjutores negociorū, conjungi alicui in officio, impertire alicui partem operis, participem esse laboris.

Einer für sich besondern / Privatus, privatam vitam degens, agens, qui nullam attingit rem-pub. singularis, qui suus est.

Sonderlich / Privatim.

De Domino.

Herr oder Herrscher / Dominus, dominator, dominans.

Haußherr / Herus.

Haußvater / Paterfamilias.

EPITH. Bonus, optimus, assiduus dominꝰ, paterfamiliâs, gravissimus dominus, dispar, agrestis, imperiosus, furiosus dominus, rusticanus paterfamilias.

Fraw / Domina, dominatrix, hera.

Haußmutter / Materfamilias.

EPITH. Blandissima domina, dura, imperiosa, vehemens dómina, cæca & temeraria dominatrix.

Ein Herr seyn / constitui, fieri, esse dominum in aliquos, dominari aliquibus.

Der Herr gebeut dem Knecht / vnd nicht der Knecht dem Herrn / Dominus imperat servo, non servus dominatur domino.

Er ist nicht sein eigen Herr / Vivit ex more alterius, ex præscripto alterius, non ad suum sed aliorum arbitrium.

De Servitute.

Dienstbarkeit / Dienst.

Servitus, servitium, jugum servitutis, conditio servitutis, ministerium, famulatus.

EPITH. Servitus honorifica, justa, tolerabilis, voluntaria, domestica, diutina, diuturna.

Fœda, fœdissima, crudelissima

mise

misera, miserrima, dura, durissima, jugum servitutis grave, acerbissimum.

Ein Knecht/Diener.

Servus, servulus, serviens, deserviens, minister, administer, ministrator, famulus, puer.

Leibeigen Knecht.

Mancipium, mancipium veteranum, trium, mancipium novitium.

Arbeiter im Gefängniß / Ergastulus.

Gefängnis der Arbeiter/ Ergastulum.

Hüter solcher Gefängnis/Ergastularius.

Mitknecht/Conservus.

Leibeigen geboren / Verna, servus domi nostræ natus.

Gemeiner Knecht/Minister publicus.

Der fürnemste Knecht/ Servus atriensis, dispensator, actor.

Vorbotte/Anteambulo, laternarius.

Nachtreter/ Pedissequus, assecla, assectator.

Haußknecht / Haußpüffel/ Mediastinus, scoparius.

Epith. Servus bonus, frugi, integer, benevolus, fidelissimus, minimè mendax, benè meritus, paternus, alienus, ignotus, Improbus, audax, sceleratus, nequā, nequissimus, impurissimus, furax, fugitivus, Agrestes, barbari servi, Omnium artium, ac deliciarum pueruli.

Freygelassener Knecht.

Libertus, servus manumissus, suæ potestatis factus, liber factus, in libertatem perductus.

Eine Magd/Haußmagd/Dienerin.

Serva, servula, ministra, administra, ministratrix, famula, ancilla, ancillula.

Mitmagd/Mitdienerin/ Conserva.

Zofe/Pedissequa.

Kindermagd/Gerula.

Haaraußrupfferin/Depilatrix.

Epith. Ministra acerrima, fidelis, muliebris & delicatus ancillarum comitatus.

Einen zum Knecht machen/ in ewige Dienstbarkeit wegführen.

Adducere, abducere, abripere, tradere, dare aliquem in servitutem. Afferre alicui servitutem, imponere alicui servitutem, serves pecudum loco & numero habere, In servitutem redigere.

In dienstbarkeit stecken/leibeigen seyn.

Pati, ferre, perpeti, perferre servitutem, Esse in servitute, servire servitutem, degere ætatem servus, Esse apud aliquem in ergastulo, fortuna me servum fecit, Premi, opprimi servitute, in servitutem venire.

Einem dienen/ eines Knecht seyn.

Præbere se ministrum, ministrare alicui, Servire, asservire, deservire, inservire, ministrare, famulari, ancillari alicui. Servire nutibus alicujus, humiliter servi-

servire, servire apud aliquē, subservire alicui. Dare operam alicui esse in famulatu alicujus, servitus est mihi apud illum, ministrum esse ad aliquid, ministrum se præbere alicujus; ministrum esse consiliorum alicujus, emissarium esse, internuncium esse.

Fleissig dienen.

Diligentissimè apud aliquem servire; omni ratione inservire, commodiùs ministrare, studiosè; fideliter inservire, servum fidelem esse.

Unfleissig dienen.

Non satis servire, flagitiosissimè servire, servum pessimū esse.

Ihm Knechte schaffen.

Parare, emere famulos, mancipia, Deligere servos.

Knechte mieten.

Conducere, astringere aliquos mercede, decidere cum aliquo precio, pacisci precium.

Knechte haben.

Habere servum ad manus; paratum servum habere, adest mihi ministrator, minister, famulus, servus, uti servis, uti ministerio alicujus, servi operâ uti.

Einen Knecht in die Roßmühle stecken.

Servum in pistrinum dare, dedere, tradere, compingere, contrudere.

Aus ewiger Dienstbarkeit entkommen.

Rumpere vincula servitutis, dejicere, repellere à cervicibus jugū servitutis, Repellere, propulsare, rejicere servitutem.

Einen aus ewiger Dienstbarkeit loß machen.

Eripere, redimere, liberare è servitute, abstrahere è servitute, liberare servitute.

Knechtlich/Servilis.

Knechtischer weise/Serviliter.

De Libertate.

Freyheit.

Libertas licentia.

Erlösung/Liberatio.

Angeborne Freyheit/Ingenuitas.

Freylassung/Manumissio.

Epith. Communis, publica, propria, vetus, antiqua, pristina, perpetua libertas, dulcis, dulcissima, plena, justa, jucunda libertas, immoderata, nimia, ociosa, impunita libertas, licentia, prava, infesta libertas.

Ein Erlöser/Liberator, patronus.

Frey/Liber, liberatus, sui juris, suæ potestatis, sui arbitrii, sui juris.

Freygelassen Knecht.

Libertus, servus manumissus, suæ potestatis factus, liber factus, in libertatem perductus. Gratiosus, probatissimus, improbus, nequam libertus.

Von Freygelassen geboren/ Libertinus, liberti filius.

Wündschen frey zu seyn/ nach Freyheit streben.

Optare, expetere libertatem. Ardere, exardere cupiditate, desiderio libertatis, sequi, curare nihil aliud nisi libertatem.

Die Freyheit für das höchste Gut achten.

Nihil antiquius judicare, ducere libertate, libertatem anteponere omnibus rebus, pluris æſtimare libertatem, aliquid poſterius ducere libertate, nihil non facere libertatis causâ.

Hoffnung machen frey zu laſſen.

Libertatem proponere, polliceri libertatem, erigere ad libertatem ad ſpem libertatis.

Für die Freyheit ſtreiten.

Dimicare, decernere, vitam in diſcrimen adducere, ſanguinem profundere pro libertate.

Freymachen / ledig laſſen.

Libertate donare, manumittere, Dare, concedere, tradere alicui libertatem, donare, largiri, relinquere, ferre alicui libertatẽ, emancipare, detrahere ſervis jugum ſervitutis, conſtituere alicui libertatem, liberum facere, reddere, jubere, liberare ex dominatu regio, jus herilis poteſtatis remittere.

Frey käuffen / aus der Dienſtbarkeit erledigen.

Emere pecuniâ aliquem in libertatem, redimere captum, vitam alicujus eximere ex ſervitute. Dare argentum pro aliquo, pro capite alicujus, facere reducem in libertatẽ, aſſerere liberali manu, liberare aliquem, curare ut quis liber fiat, In libertatẽ reſtituere, reſtituere libertati, vindicare in veterem libertatem, conciliare in libertatem, liberare poteſtate.

Eines Freyheit vertheidigen.

Stabilire, munire alicuj⁹ libertatem, præſidium, firmamentũ eſſe libertatis, præſidere libertati, defendere libertatem, defenſorem, conſervatorem, propugnatorem, cuſtodem eſſe libertatis, tueri, tutari, ſervare, conſervare, retinere libertatem, omnia publicæ libertatis cauſâ facere, quærere communem libertatem.

Freyheit vberkommen / frey werden.

Accipere, recipere, capeſſere libertatem, liberum fieri, dimiſſum eſſe, libertatem cum ſervitute commutare, libertate donari, ad libertatem pervenire.

Frey ſeyn / ſeiner Freyheit gebrauchen.

Habere libertatem, uſurpare, obtinere libertatem. Uti libertate, jure ſuo, frui libertate, ſui juris, ſuæ poteſtatis eſſe, Pro ſuo arbitrio, pro libitu, ex animi ſui libidine agere, ſuum eſſe.

Einem ſeine Freyheit nehmen / zum Knechte machen.

Præcidere, abjudicare alicui libertatem, adimere, eripere libertatem, violare, opprimere, minuere, imminuere alicujus libertatem, periculum, diminutio, oppreſſio libertatis, aliorum libertatem occludere, inſidias facere libertati.

Seine Freyheit verlieren.

Evertere jus & libertatẽ ſuam, projicere, dimittere, amittere,

perdere, deperdere libertatem, abdicare se libertate, libertas sublata est.

Freyheit wieder vberkommen.

Recuperare, revocare, repetere libertatem.

Der Freyheit mißbrauchen.

Abuti libertate, nimium sibi in aliquem permittere, peccare licentiâ.

De Oeconomia.

Haußhaltung.

Oeconomia, res familiaris, res domestica, administratio domestica.

Haußvater/ Herr im Hause.

Paterfamiliâs, Rector, curator, præfectus rei familiaris, herus, œconomus, rei familiaris vel domesticæ dispensator, moderator, administrator.

Haußhaltung anstellen/ anfahen.

Comparare, emere familiam, constituere rem familiarem, rem domesticam, suscipere dispensationem rei familiaris.

Haußhaltung haben.

Habere domum, alere familiam, habere, alere familiam numerosam, alere famulitium, larem fovere.

Haußhalten/ Haußhaltung führen.

Præesse familiæ, Rem familiarem, fortunas, privata commoda tueri, complecti, fovere, curare, regere, gubernare domum, administrare, dispensare rem domesticam, curare negocia domestica, operam dare rei familiari, rebus suis providere.

Einem die Haußhaltung befehlen/ aufftragen.

Committere alicui dispensationem rei familiaris, dare alicui dispensationem rei familiaris.

Der Haußhaltung wol fürstehen.

Rem familiarem augere, amplificare, Rem facere, rem quęrere.

Noth in der Haußhaltung.

Necessitates domesticæ, rei œconomicæ difficultates, incommoda, naufragia rei familiaris, œconomiæ.

Verwüster der Haußhaltung.

Fundi calamitas, pestis rei domesticæ.

Die Haußhaltung hat Abgang.

Impeditur, affligitur res domestica, Res familiaris dissipatur, cōficitur, diminuitur, fiunt rei familiaris naufragia.

Hauß vnd Hoff verwüsten.

Perfringere domum, diripere instrumentum, abducere, evertere familiam, concidit calamitate domus.

Haußgenoß.

Domesticus, œconomicus, familiaris.

De Familia.

Geschlecht/ Geblüt/ Stam̃/ Sippschafft/ Herkommen/ Vrsprung.

Familia, domus, genus, gens, gentilitas, nomen; progenies, stirps, prosapia, natales.

Groß Geschlecht.

Ampla, amplissima, summa, magna, maxima, familia.

Ehrlich Geschlecht.

Honesta familia, genus honestissimum; honestissima familia, domus integritatis, officii, religionis plena, modesta, pudica, castissima.

Fürnehmes ansehnliches Geschlecht

Clarissima, elegantissima, splẽdida familia, splendor dignitas, honor, laus, gloria, insignia, ornamenta alicujus familiæ florentissima familia, generosa stirps.

Alt Geschlecht.

Prosapia vetus, illustris familia, vetustas familiæ, antiquissima stirps, antiquitas, memoria generis, novitas generis.

Des Vaters Geschlecht / Paternum genus, paternus sanguis.

Mutter Geschlecht / Maternum genus, maternus sanguis.

ALIA EPITH. Pura, funesta, mœsta domus, domus diligens in omni genere, studiosissima & cupidissima digniratis alicujus; felix, beata; quæstuosissima; familiarissima senectutis meæ, Divina progenies, regia stirps, generosa stirps, acerrima, severissima familia, Patritia, consularis, prætoria, æquestris, plebeja familia.

Gering Geschlecht / Humile; infirmum genus, ignobilitas generis, abjecta, obscura familia, ignoratio stirpis & generis.

Vnehrlich Geschlecht.

Infame genus, infamis familia, crudelis, facinorosa, libidinosa, plena stupri, flagitii, dedecoris familia, omni scelere affluens domus, domus inimica.

Der fürnembst im Geschlecht.

Primarius, primus, princeps generis vel stirpis.

Einem Geschlecht eine Ehre seyn das Geschlecht in ein ansehen bringen.

E tenebris in lucem vocare familiam abjectam & obscuram honorem afferre in domum vel familiam, Extollere genus, intermortuam generis memoriam renovare, stirpis à se initium facere.

Das Geschlecht erhalten.

Conservare genus, nomen, propagare stirpem, redactam ad paucos familiã ab interitu vindicare.

Ankunfft oder Geburt / Oriundus, ortus, prognatus; oriundus pari loco.

Aus einem Geschlecht sein Ankunfft haben.

Creatus aliquo sanguine, oriri stirpe, nasci genere, familiâ, prodire ex aliqua domo, proficisci stirpe aliquâ.

Er ist aus einem alten Geschlecht.

Est homo veteris prosapiæ & multarum imaginum, antiquissimâ, nobilissimâ stirpe ortus, natus, prognatus.

Geschlecht Register / Genealogia, generis recensio, enumeratio, series avorum.

Eines Geschlechts / Gentilis, gentilitius.

In ein Geschlecht eingenommen werden.

Familiarem fieri alicui vel alicujus

cujus, in familia & cilentela illius sum, receptus sum ab eo in familiam, In familiam venire, adoptari, recipi.

Der dem Geschlecht eine Schande ist.

Macula familiæ, dedecus generis nominis, cognationis.

Dem Geschlecht eine Schande zuziehen.

Infamem facere familiam, labem sceleris relinquere in familia, contaminare stirpem, turpitudinis notam inurere generi, Inferre stuprum, inferre ignominiam vel calamitatem in domum.

Das Geschlecht gehet vnter

Concidit domus, expiravit hæc familia, ad paucos redacta est, occidunt generis insignia & ornamenta, sublata est memoria, nomen, cognatio hæc.

De Majoribus.

Die Alten.

Antiquitas, veteres, prisci.

Vorfahren.

Majores, generis autores, patres, progenitores, superiores.

Epith. Sapientia, prudentia, virtus majorum, autoritas veterum, incorrupta antiquitas.

Die Alten habens angeordnet.

Veteres hoc instituerunt, constitutum, traditum, proditum est à majoribus, acceptum est à vetustate.

De Parentibus.

Eltern/Parentes.

Vater / Pater, parens, genitor, generator, naturâ verus, certus pater.

Großvater / Avus, parens magnus, Avus paternus, avus maternus.

Vhranherr / Proavus, avi pater, major pater, Abavus, pater maximus, proavi pater, Atavus, Tritavus.

Stieffvater/Vitricus.

Ein Vater/welcher Kinder hat/ vnnd dessen Eltern noch leben/ Patrimus.

Epith. Bonus, optimus, justus, sapiens, sanctus, humanissimus, clarissimus, lenis, facilis, liberalis, clemens, indulgens, mitissimus, fortissimus pater, gravitas paterna, Pater parcus, tenax, avarus, illepidus, difficilis, serverus, vehemens, durus, ferreus, iniquus. Pater miser, ærumnosus, humiles parentes. Pater iners, impurus, turpitudo, injuria parentis, improbus pater.

Våterlich/Paternus.

Mutter/Mater, matercula, genetrix.

Großmutter/Avia, proavia, abavia, tritavia.

Stieffmutter/Noverca.

Mutter welche Kinder hat / der jhre Mutter noch lebet/Matrima.

Epith. Communis, grandis natu mater, antiquior, antiquissima parens.

Er ist von diesen Eltern gezeuget/ Susceptus, genitus, satus parentibus hisce, hoc vel illo patre, illa matre.

Einen für seinen Vater halten.

Statuere, putare aliquem parentem, in numero parentum.

Ehre/welche den Eltern gebůret/ Pietas, cultus parentum.

Eltern ehren / Diligere, observare, colere, vereri parentes, piũ esse in parentes.

Dem Vater nachschlagen / des Vaters Weise annemen.

Patrissare, patrem referre, dignum se præbere parentibus, dignum esse parentibus, imitari majores, ingredi vestigiis patriis cogitare multum de suis parentibus, habere domesticum exẽplum ad imitandum, gaudere exemplis domesticæ virtutis, sequi exempla majorum, Exemplum habeo domi propositum.

Aus der Art schlagen / den Eltern nicht nachfolgen.

Degenerare à gravitate paterna, Projicere patriam virtutem, dedecorare patrem atq; amicos flagitiis, natura abripit aliquem à similitudine parentis, degenerare à moribus paternis, à paterno instituto, non insistere vestigiis parentis.

Ein Vngerathener.

Degener, pravus, depravatus, perversus.

De Posteritate.

Nachkömlinge / nachkommende.

Posteritas, posteri, minores, proles futurorum hominũ, reliquię generis, progenies, soboles.

Epith. Omnium seculorum posteritas, omnis, infinita posteritas.

Vmb der Nachkommenden willen / Auff die Nachkommenden sehen.

Rationem habere posteritatis, servire, inservire, consulere posteritati.

Auff die Nachkömlinge kommen lassen.

Relinquere, prodere, tradere, propagare, reservare aliquid posteritati vel posteris, ut extet aliquid ad memoriam posteritatis.

Die Nachkömlinge werden davon sagen.

Prædicabunt, commemorabunt hoc posteri, extabunt hæc ad memoriam posteritatis.

De Liberis.

Kinder / Erben.

Liberi, pignora, proles.

Ein Sohn / Filius, natus, gnatus, prognatus, filiolus.

Erstgeborner Sohn / Primogenitus.

Stieffsohn / Priviginus.

Tochter / Filia, nata, gnata.

Natürlicher Sohn / Filius legitimus, justus.

Hurenkind / Nothus, illegitimus, Spurius.

Jungfrawkind / Parthenius.

Findelkind / Puer expositus, expostitius est, projectus, projectitius.

Kind weg legen / Exponere puerum, dare exponẽdum puerum, projicere puerum.

Kind auffziehen / Tollere puerum, nutrire, educare.

Halb Edel / Hybrida.

Kindes Kind / Neffe / Nepos, natus ex filio vel filia.

Kindes Tochter / Neptis.

Pronepos, proneptis, Abnepos,

pos, abneptis, Atnepos, atneptis, Trinepos, trineptis.

Bruders Sohn/ Nepos ex fratre, fratris filius.

Schwester Tochter / Neptis ex ſorore, ſororis filia.

Kind deſſen Vater noch lebet/ Patrimus,

Kind deſſen Mutter noch lebet/ Matrimus.

Zum Kinde auffnemen / Aliquē adoptare, aſſerere in ſuam poteſtatem, familiam, In locum liberorum cooptare, aſſciſcere, redigere.

Paß. Arrogari, dare ſe in arrogationem, ſive arrogandum, fortunas ſuas in alienam familiam transferre.

Annemung an Kindesſtatt/ Adoptio, filius adoptivus.

Tochter/ Filia, filiola, prognata.

Stieff Tochter/ Privigna.

Erſtgeborne/ Primogenita.

Ein kleiner Sohn/ Parvus, parvulus filius.

Groſſe Kinder/ Söhne/ Filii puberes, adultâ ætate filii, adoleſcens, filius grādis, grādis natu.

Ein frommer Sohn/ Filius probus, navus, pudens, probatus, innocens, innocentiſſimus, honeſtiſſimus, optimus, venuſtus.

Ein Sohn der dem Vater ehnlich iſt.

Viva & ſpirans tum corporis, tùm multò magis ingenii & virtutum paternarum imago. Effigies humanitatis & probitatis paternæ filius, Effigies oris, ſermonis, animi parentis. Talis filius, qui paternæ gloriæ præclarè omni ex parte reſpondet.

Ein Sohn da gute Hoffnung zu iſt.

Filius natus ad præclarè agendum, ad decus, ad libertatem, ad omnia ſumma natus.

Liebe Kinder/ Chari, chariſſimi, jucundiſſimi, ſuaviſſimi, optatiſſimi filii, blandus, gratioſus, venuſtiſſimus, patriq; dulciſſimus filius.

Vngerathener Sohn/ Filius diſſolutus, perditus, conſceleratus. Impuri, nefarii liberi, degener filius, natus ad dedecus, ad interitum, ad excidium patriæ.

Mannbare Tochter / Grandis, nubilis, apta matrimonio, matura connubio filia.

Kleine Tochter/ Admodum parva filia.

Fromme Tochter/ Pietate, modeſtiâ, ingenio prædita filia, Modeſta, pudica, elegans, formoſa filia.

Kinder haben/ Habere liberos, filios, florere liberis. Parens eſt multorum liberorum.

Seine Luſt an den Kindern haben.

Amare, diligere liberos, delectari, deſiderare, complecti liberos, filiam, &c.

De Cognatione.

Verwandſchafft.

Conſanguinitas, propinquitas, cognatio.

Blutfreund/ Verwandter/ Vetter/

ter / Cognatus, consanguineus, propinquus.

Verwandter vom Vater / Vetter/ Agnatus, paterna linea consanguineorum.

Verwandte vom Vater/agnata.

Des Vaters Bruder/ Patruus, patris frater.

Des Großvaters Bruder/Propatruus, patruus magnus, avi frater.

Patruus major, proavi frater, patris mei patruus magnus.

Patruus maximus, abpatruus, abavi frater.

Brüder Kinder / Patrueles, ex duobus fratribus nati.

Des Vaters Schwester / Amita, patris soror.

Des Großvaters Schwester / Proamita, amita magna, avi paterni soror.

Abamita, amita major, proavi soror.

Amita maxima, abavi soror.

Des Vatern Schwester Sohn/ Amitinus.

Des Vatern Schwester Tochter/Amitina.

Brüder vnd Schwester Kinder/ Sobrini.

Verwandte von der Mutter / Cognati, materna linea consanguineorum.

Base/Cognata.

Der Mutter Bruder/Ohm/ Avunculus, matris frater

Der Großmutter Bruder/Abavunculus, Avunculus magnus.

Avunculus major, proaviæ frater, Avunculus maximus, abaviæ frater.

Mutter Bruder Sohn/Matruelis, ex matris meæ fratre prognatus.

Mutter Bruder Tochter / Matruelis.

Mume/der Mutter Schwester/ Matertera.

Großmutter Schwester / Promatertera, aviæ maternæ soror, matertera magna.

Abmatertera, matertera major, proaviæ maternæ soror.

Matertera maxima, abaviæ maternæ soror.

Geschwister Kinder/Consobrini, ex duobus sororibus nati.

Er ist mir verwandt.

Cognatione me attingit, cognationem habet mecum, cognatio ipsi mecum est.

Viel Freunde vnd Verwandte haben.

Propinquis & affinibus florere, à propinquis optimè paratum, munitum esse, Propinquis abundare, florere copiâ propinquorum, abundare propinquorum consuetudine.

Keine Freundschafft oder Verwandte haben.

Nudus propinquis, nullâ cognatione munitus.

De Affinitate.

Schwägerschafft/Affinitas, conjunctio affinitatis.

Schwager / Affinis, affinitate propinquus

Schwägerin/Affinis, affinitate propinqua.

Schwägerschafft machen/Schwager seyn.

Affinitatem jungere cum aliquo, amicitiam affinitatis vinculo constringere, devincire se cum aliqua affinitate, attingere aliquem affinitate, intercedere cum aliquo affinitatem, esse alicui affinem, florere affinibus.

Die Schwägerschafft ist aus.

Affinitas divulsa est, facta sunt divortia, & affinitatum dissidia.

Schweher/Socer.

Groß Schweher/Prosocer, socer magnus, uxoris meæ avus.

Absocer, soceri avus, vel uxoris proavus.

Schwieger/Socrus.

Groß Schwieger/Prosocrus, socrus magna, uxoris meæ avia.

Consoceri, quorum liberi conjugio juncti sunt

Tochter Mann/Eydam/Gener.

Sohns Fraw/Schnur/Nurus.

Meines Kindes Tochter Mann/Progener.

Meines Kindes Sohns Fraw/Pronurus.

Meiner Schwester Mann/Sororius.

Meines Brudern Weib/Fratria, fratris uxor.

Ehemann/Maritus.

Des Weibes Bruder/Profrater, frater uxoris.

Des Weibes Schwester/Prosoror, soror uxoris.

Eheweib/Uxor.

Des Mannes Bruder/Levir, mariti frater.

Des Mannes Schwester/Glos, mariti soror.

De Fraternitate.

Brüderschafft/Fraternitas, Germanitas.

Bruder/Frater, fraterculus.

Rechter leiblicher Bruder/Germanus frater.

Halb Bruder vom Vater/Stiefbruder/Frater consanguineus.

Halb Bruder von der Mutter/Stieff Bruder/Frater uterinus.

Schwester/Soror, sororcula.

Leibliche Schwester/Soror germana.

Stieffschwester vom Vater/Soror consanguinea.

Stieffschwester von der Mutter/Soror uterina.

Zwilling/Gemini, gemelli, tergemini fratres.

Brüderlich/Fraternus.

Brüderlicher weise/Fraterné, germanè.

EPITH. Major, medius, interjectus, minimus frater.

Optimus, integerrimus, Summâ, insigni pietate, virtute, fide præditus frater, probatissimus, optatissimus, suavissimus, dulcissimus, charissimus, amantissimus, ornatissimus, conjunctissimus frater.

Concordissimi fratres, concordia, consensus, æqualitas fraterna, fratrum singularis pietas, animusq; paternus. Similitudo corporum, virtutum & animo-

rum inter fratres, fratrum virtus & pietas & amor singularis, fraterna piena humanitatis & pietatis voluntas, concordissimi fratres hi vivunt.

Ich halte jhn für meinen Bruder.

Loco fratris est mihi, ago cum ipso non secus ac cum fratre, amo ut fratrem.

De Tutela.

Vormundschafft/Tutela.

Vormund/Tutor, defensor pupilli, pro parente, tutor, testamẽtarius, tutor Attilianus, à *magistratu datus.*

MitVormund/Contutor.

Pflegevater/Curator, administrator.

Wäyse/ Pflegesohn / Pupillus, orphanus.

Sich zum Vormund angebẽ/Vormundschafft auff sich nemen.

Tutelam affectare, datis nummis occupare, suscipere tutelã, recipere, attingere, profiteri, pupilli pecuniam prætori edere.

Der Vormundschafft wol fürstehen / Tutelam bene & ex fide administrare.

Dem Mündlein vntrewlich vorstehen.

Malè ac perfide in tutela versari, fraudare pupillum, fortunas patrias adimere pupillæ, ita gerere tutelam ut rationem reddere non possis.

Vnter dẽVormündern seyn/in den vnmündigen Jahren seyn.

Sub tutela esse, in aliena potestate & tutela positum esse, tutelæ alicujus commendatum esse, in tutelam alicui traditum esse, tutelæ alicujus subjectum esse, in tutelam alicujus venire.

Zu seinen mündigen Jahren kommen.

Ad tutelæ suæ annos pervenire, suæ tutelæ fieri, suæ tutelæ effici, tutelam recipere, in suam tutelam pervenire.

Die Vormundschafft vbergeben/ dem Mündlein Rechnung thun.

Tutelam vel curationem reddere, restituere, tutelæ rationes reddere, gestæ administrationis rationem reddere, abdicare se tutelæ.

De Nutritione.

Aufferziehung / Educatio, nutritio,

Aufferzogen / Educatus, ingenuè, liberaliter educatus.

Aufferzieher/Educator.

Aufferziehen/ Educare, educere, benè, honestè, liberaliter, educare, Per aliquot annos eum cũ filio pari studio educavit, eduxit. Expectatio reliquæ vitæ ab educatione pendet.

Ernehren.

Alere, nutrire, nutricari pueros, præbere cibum, sustentare, educare suo sumptu, educere domi suæ, suppeditare omnium rerum, quas natura desiderat, abundantiam & copiam.

De Disciplina.

Zucht/Straffe/ Disciplina.

Epith. Bona, melior, præclara,

ra, præstantior, præstantissima, gravis, constans, severa, sanctissima disciplina, domestica, patria, vetus disciplina.

Das streichen / Percussio, carnificina.

Eine Ruthe / Virgæ, virgæ colligatæ, ferula.

EPITH. Virgæ longæ, crassæ, recentes, flexiles de melioribus, tolerabiles virgæ, arefactæ, usu detritæ.

Ruthen binden / Expedire virgas, colligare virgas, expedire virgas de melioribus.

Einen in der Zucht haltē / im Zaum halten / bendigen.

Regere aliquem disciplinâ, cohercere, contundere, reprimere puerorum insolentiam, frenare, injicere frenum, imponere, contrahere freno, Compescere ferociam alicujus, Cohibere, cohercere, continere aliquem metu animadversionis, Mater illum arctè contenteq; habuit.

Ein Knab der der Streich gewohnet ist.

Plagiger, verberalissimus puer.

Züchtigen / daß man desto fleissiger sey.

Auriculam alicui pervellere ut attentior sit, castigare alicujus segnitiem, non verbis solùm, sed & verberibus.

Einen streichen / steupen / Schilling geben.

Cædere, verberare virgis, concidere virgis, verberibus multare, virgis lacerare, exēpla in aliquem vel in aliquo edere, virgis in aliquem animadvertere, castigare pueros, impingere ferulas, pulsare virgis, ingerere verbera, concidere alicui corium, castigare virgarum verberibus, imponere plagas.

Einen hart steupen / grossen Schilling geben.

Pœnas de aliquo sumere graves, animadvertere in aliquem graviter, acerrimè, severissimè, crudeliter. Cęsus est usq; ad sanguinis effusionem, tam acriter vapulavit, ut tergum manaret sanguine, tangere aliquem virgis ad necem usque, tantò validiùs præceptor ferit, quantò clamatur horribiliùs.

Den Unschüldigen straffen.

Immeritò, injuriâ aliquem verberare, plectere innoxium.

Sich auffnesteln.

Parare se ad vapulandum, præparare se ad accipiendas plagas, comparare se resolutis ligulis ad accipiendas plagas.

Gestrafft werden / gesteupt werden / Schilling leiden.

Vapulare, pendere pœnas tergo, dare pœnas natibus, gravissimè plecti, dare pœnas acerbissimas, mulctari, persolvere, solvere alicui pœnas, virgis lacerari, mulctari virgis, vapulare ab aliquo, à præceptore exempla in eum edita sunt.

Er hat die straffe wol verdienet / er ist billich gestrafft worden.

Meritò pœnas dedit, meritas

pœnas

pœnas dedit, jure verberatus est, meruit largissimè verbera, punitus est justâ animadversione.

Er hât te grösser Straffe verdienet/ die Straffe ist zu gelinde.

Leviùs punitus est, quàm cõmeruit, non dedit dignas pœnas suis sceleribus, leviter percussus est & paucis ictibus.

Ich hätte leicht können einen Schilling kriegen.

Parum aberat, quin verberarer, nihil propius abfuit, quàm ut vapularem.

Wird es der Præceptor erfahren/ so ist es vmb mich geschehen.

Si Præceptor resciverit, actum erit de pelle mea, Meum corium in dubium veniet, expediet virgas in meam pellem, malè mihi metuo à virgis, nates metuunt virgindemiam.

Der Schilling thut mir noch wehe.

Doleo adhuc corium, sentio adhuc ictus, manus toties impactâ ferulâ adhuc fervet.

Er achtet keines streichens.

Contemnit virgas, nec verberibus quidem deterretur, nates ad ferulam occalluerunt, minùs sentit ictus, non moratur ferulæ ictum.

Ein Pfenning in die Hand halten.

Subdere, supponere, subjicere manum ferulæ.

Bitten daß man nicht gestraffet werde.

Deprecari pœnam, obsecrare per divina, humanaq; omnia ut ictus temperentur.

Die Straffe schencken.

Condonare plagam, plagæ gratiam facere, culpâ solvere.

Der Straffe entgehen.

Effugere animadversionem verbera, impunitum abire, eripere corpus virgis, Cùm videret sibi parari verbera, sibi imminere pœnas, fugâ sibi consuluit.

De Indulgentia.

Wilfahrung/ Nachlassung.

Indulgentia, obsequium, permisso, mollis permissio, nimia lenitas, facilitas, disciplina mala.

Zu viel nach lassen/ den Zügel zu lang lassen.

Obsequi, indulgere, concedere aliquibus peccata & maleficia, peccatis alienis concedere, indulgere peccatis, impunitatē dare aliquibus. Obsequi filiis. Indulgentiam alicui tribuere, esse in aliquem mirâ indulgentiâ, Indulget plus satis filio, plus æquo permittit, nimium obsequitur filio, Indulgentius eum amat, nimium laxas ipsi concedit habenas, indulgere, permittere habenas, dare frenos.

Nicht mehr nachlassen.

Discedere ab indulgentia, astringere habenas.

Durch Nachlassung verderbet werden.

Licentiâ sumus deteriores omnes, abuti obsequio alicujus ad omnes res, depravari malâ disciplina

ſciplina, depravari indulgentiâ, corrumpi perturbatione diſciplinæ.

Ich laſſe es gehen/es mag gehen wie es wil.

Quieſco, eat res, ut cœpit. Nihil me interpono, feratur res iſta curſu quo fertur, feratur impetu, ſuo curſu, impetu animi ſui, impetu mentis ſuæ; voluntatis ſuæ, Nihil me interpono ipſorũ audaciæ, libidini, temeritati.

De Obedientia.

Gehorſam.

Obedientia, obtemperatio, obſequium.

Gehorſamer / Gehorchender / Obediens, obſequens, obediens dicto, audiens dicto, morigerus, obſequens alicui.

Gehorchen/gehorſam ſeyn/ folgen/ zu Ohren nemen/ hören.

Obedire, obtemperare voluntati alicujus, obtemperare præceptis, obſequi alicui, obſequi, parere imperio, voluntati alicujus. Auſcultare aliquem, præbere ſe obedientem alicui, parere, obtemperare, obſecundare, morigerari, morem gerere, accommodare ſe, accommodare ſe alicujus moribus, conjungere voluntatem ſuam cum voluntate alterius, tuę voluntati mea voluntas ſerviet, tua voluntas mihi lex erit atque norma, ſervire auribus. Convertere, fingere, accommodare ſe ad nutum, volũtatem, arbitrium alicujus, paratum, expeditum eſſe ad nutum alicujus, ſequi nutum, præſto eſſe ad nutum, regi, gubernari nutu alicujus, non adverſari ſuadenti, parat⁹ ſum voluntati tuæ morẽ gerere; audire imperium alicujus, accipere imperium, conformare ſe ad alicujus voluntatem, Dirigere verba & mores ad alicujus nutum & venerationẽ, aures meæ ſemper patuerunt monitis tuis, Maximè, diligenter, diligentiſſimè obtemperare, parere jure, lege, neceſſariò, ſuâ voluntate, modeſtè parere, ad verba obedire, à principio audire. Eſſe morigerum in reb⁹ omnibus, applicare ſe ad dictũ, ſequi autoritatem, conſilium, facere obſequelam alicui, mos geritur alicui, ſuam voluntatem ad alterius voluntatem aggregare.

Vngehorſam/widerſpenſtig.

Inobedientia, contumacia, rebellio, inobediens, immorigerus, rebellis, contumax, detrectans jugum diſciplinæ, non ſatis obſequens.

Vngehorſam / widerſpenſtig ſeyn.

Abjicere obedientiam, neminem audire, non audire monentem, nullius monitis obſequi, nulli⁹ monita ſequi, nolle obſequi, non eſſe audientem dicto, non recipere dicta in aures, nõ parere præceptis, adverſari præceptis, voluntati alicujus, contemnere inperium, nunquam parere, Non ſatis morigerum ſe

præbet.

præbet,cohortatio præceptorum sæpè aures puerorum prætervehitur, non insidet animis ut debebat.

Ich thue es ungerne.

Invitissimus obtempero, facio invitus,gravatim,non ex animo.

De Republica.

Der gemeine Nutz/ Regiment/ Statt Regiment.

Respublica,civitas,politia.

Epith. Magna,maxima,multo maxima,universa,tota, cuncta civitas, respub. pars magna vel maxima reipubl.

Multæ,permultæ, complures, paucæ,perpaucæ civitates.

Fidelis,fidelissima,amantissima civitas, gratissimum municipiū, chara, jucunda civitas, serviens, vectigalis,fœderata civitas.

Sapiens,prudentissima, doctissima,erudita civitas, clara, nobilis,nobilissima, illustris, splendidissima, ampla, amplissima, potens,præpotens, ornata,honesta, pulcherrima,honestior, honestissima,civitas.

Morata,pudens,gravis, gravissima,moderatissima civitas,justa respub.sancta civitas.Gravitas,dignitas,amplitudo, fides,disciplina, spectata & nobilitata virtus, decus, laus civitatis, Dignitas, majestas, autoritas,libertas,salus reipub.Sanctissima,antiquissima civitas.

Bona,optima respub.bene constituta civitas, status bonus vel optimus civitatis, bene temperata respub.

Munita,firma, valens; bellicosissima civitas,constantia, firmamentum reipub.

Beata,beatissima,copiosa,opulentissima,locuples, locupletissima civitas. Salva,sana,incolumis respubl.incolumitas reipub. Moderatus, concors, tolerabilis status civitatis.

Quieta,tranquilla respub.ocium & tranquillitas reipub. pacata civita.,quæ viget,floret,beata est & in pace atque ocio conquiescit.

Felix,fortunata,florens, florentissima resp. opulentissimæ civitates, bella bona Respub.

Commoda,utilitas,firmamenta,emolumenta reipub.

Libera respubl.civitas,libertas civitatis,immunis civitas vel municipium.

Status, forma, simulachrum reipub. communis respub. vetus respub. commentitia, nova civitas.

Vitiosa,improba, maledica, ingrata, egens, malè pacata, suspiciosa,deformata,immanis & barbara,maledicentissima, suspiciosa civitas.

Respub.perturbata,affecta,prostrata,constricta, ægra, oppressa, ægrota,infirma,propè desperata, fracta malis,misera, infirma civitas, perturbatio civitatis, discrimen reipubl. periculum, timor, calamitas,malum reipub.suspensa, sollicita,debilitata,labefactata misera, conquassata, abjecta metu, postrata respubl. Oppressa & misera respub. Dura, durissima, perdita respubl. tempora gravissima,difficilima reipub.Reipubl. eversæ attue afflictæ ruina, Luctus, gemitus, squalor civitatis, Laborare, ægram esse rempubl.

laban-

labantem atque desperatam esse rempub.

Geschlechter Regiment.

Aristocratia, Oligarchia.

Gemein Regiment.

Democratia, libertas.

Ein Reich / ein Regiment anrichten.

Condere, fundare, instituere, constituere, ædificare, collocare civitatem, rempublicam.

Ein Reich / eine Stadt / ein Regiment verbessern.

Augere, amplificare, copiosissimas, locupletissimas, beatissimas efficere civitates, decorare rempubl.

Einen zum Regenten setzen vber gemeine Stadt / einem das Regiment vbergeben.

Tradere, credere, commendare, committere alicui remp. capita & fortunas civium, honores mandare, deferre alicui. Ad honores evocare, evehere. Dominatum dare, in dominatu locare, in amplitudinem deducere, gubernationi præficere, deferre, dare, tribuere alicui principatum, magistratum, imperium, Permittere, committere alicui imperium, magistratum, transferre ad aliquos potestatem, dare alicui potestatem, honorem, dominatum, principatum, concedere summam, gubernacula tradere, in dominatu, in summo gradu civitatis locare, mandare alicui magistratũ, Imperio & honore aliquem afficere, magistratum ordinare, constituere, suffragiis legere, facere, committere, dare, designare, declarare, renunciare, magistratum sorte vel sortitò creare.

Sich zum Regenten brauchen lassen / das Regiment auff sich nehmen.

Conferre se, accedere ad remp. attingere, capessere, suscipere rempub. accipere remp. attingere aliquam partem reipub. præfici reipub. obtinere gradum civitatis, administratio reipub. procuratio reipub.

Das Regiment mit Gewalt an sich bringen.

Occupare dominatum, obruere civitatem dominatu, potentiã consequi, comparare dominationem, invadere tyrannidem, capere, tenere, opprimere rempub.

Der Fürnehmeste in der Stadt seyn.

Obtinere gradum altissimum civitatis, Splendidissimũ, principem, summum, primum, potentissimum, clarissimum, nobilissimum esse civitatis, Longè princeps civitatis, summus rector, Dominus, egregius magistratus, reliquos longo post se intervallo relinquere.

Der oberste Regent / er regieret alleine / Princeps.

Vrbem summo imperio obtinere, summa ejus est potestas, sũmum jus in administrandis rebus, præest urbi eo jure, quod amplissimũ est. Præsidet urbi eâ potestate, quæ potest esse maxima, ita regit urbem, ut summo utatur imperio. Penes eum est potestas, imperandi jus, penes eum est in omnes imperiũ, omnia sunt penes eum, Dominatur, imperat

imperat

perat, regnat, tenet omnia, rempublicam tenet, suo arbitratu moderatur, regit, tenet omnem dignitatem reipub. in ejus manu sunt omnia, ejus potestas ita latè patet, ut omnia complectatur, ad eum omnia deferuntur, ab ejus voluntate & nutu pendent omnes, omnia posita sunt in ejus voluntate, primas ferre, primas tenere.

Regieren/herꝛschen/das Regiment führen/ eine Obrigkeit seyn.

Præsidere reipub. Gerere rempub. vel civitatem, Gubernare remp. procurator, moderator, rector reipub. Imperare civitati, administrare honores, tractare remp. dominationem habere, dominatum habere, in dominatu esse, principatum honore obtinere. Habere imperium, jus, summam potestatem, vim & potestatem in aliquos, tenere summam, clavum imperii, obtinere imperium suæ civitatis, sedere ad gubernacula, tractare gubernacula reipub. præesse oppido alicui, versari in urbe cum summo imperio & potestate, regionem tenere imperio. Imperiũ habere in beluas. Esse cum imperio, imperitare, summa imperii penes eum est, magistratum gerere, moderatorem esse, rerum potiri, tenere in potestate & ditione imperium, principatum, in imperio esse, Præditum esse magistratũ, florere imperio, honore, uti honoribus, Magistratum habere, gerere, in magistratu esse, magistratum per agere, Habere multos, quibus liceat imperare, qui parent, Vtor aliorum operâ jure meo, pro meo jure, pro potestate, meo arbitratu, Paratos habere ad voluntatem suam, ad imperium, ad nutum multos.

Scharff regieren.

Exercere dura imperia in aliquos, severè imperare, imperia severa, Manliana, cruenti falces, summum jus.

Gemeinen Nutz suchen / des Regiments bestes suchen.

Studere, favere reipubl. agere curas ad tranquillitatem & salutem publicam pertinentes, Incumbere omni cogitatione, mente, curâ in rempubl. Inservire, invigilare, providere, prospicere reipub. Amare, diligere, charissimã habere rempub. Benè cupere reipub. Studia & officia conferre in rempub. operam dare vel navare, vel tribuere reipub. Benè sentire vel cogitare de repub. salvam velle vel cupere rempub. reipub. curationem habere, voluntatem suam ad publicam causam aggregare, accommodare, adjungere, in omni suâ cogitatione, quid publicæ rationes ferant, quid reipub. postulet spectare, intueri, attendere, curare quod reipub. rationibus conducat, expediat, utile sit, quid reipub. commoda postulent. Benè mereri de repub. omni animi impetu in remp. incumbere.

Das gemeine beste vertheidigen/ erhalten.

Tueri, tutari, defendere, custodire, tegere rempub. Cõservare, servare rempub. defensor, custos, servator

vator, conſervator, propugnator reipub. Rempub. erigere, continere, ſtabilire, amplificare, augere, decorare.

Gemeiner Statt halben ſich in Gefahr geben/ das Leben laſſen für den gemeinen Nutz.

Dimicare, mori, mortem oppetere pro repub. Adire, ſubire diſcrimen vel periculum reipub. cauſa. Offerre caput & ſanguinē, pro repub. Sanguinē, vitam profundere, devovere ſe pro repub.

Gemeiner Stadt helffen/ Nutz oder Hülffe beweiſen.

Liberare malis rempub. ſubſidium eſſe reipub. Subvenire, opem, auxilium ferre, prodeſſe uſui, ſaluti eſſe reipub. Iuvare, adjuvare rempub. Beneficia conferre in civitatem, ſalutem afferre reipub. benè mereri de civitate, conſervare, retinere rempub. aliquid opis afferre occidēti reipub. ferre ſubſidium ruenti, labenti, inclinatæ reip. extollere rempub. affectam, è manibus eripere rempub. Retinere ſalutem reipub. depellere ferrum & flammam ab aris & focis, afficere rempub. divino officio. Conſulere reipub. afferre quid præſidii, opis reipub.

Eine Stadt aus Vnglück erretten.

Rempub. eripere ex manibus alicujus, abſtrahere à ſervitute remp. eripere flammâ, depellere ſervitutem, perniciem, peſtem à civitate. Liberare urbes periculo, depellere bella, ferrum, flammam ab aris & focis.

Einer Stadt oder gemeinen Nutz/ rathſchaffen/ verbeſſern.

Mederi, medicinam adhibere reipub. exſecare peſtem reipub. mederi publicis commodis, corrigere, emendare vitia reipub. Correctio, corrector, emendator reipub. conari rem publicam meliorem facere.

Gemeiner Stadt widerumb auffhelffen.

Recuperare, reſtituere, erigere, extollere, relevare, ſublevare rempub. vindicare Rempub. in veterem dignitatem, & libertatem.

Das Regiment ſtandhafftig machen.

Stabilire, confirmare, fulcire, ſuſtinere, ſuſtentare rempubl.

Die Stadt friſt ſich wieder auff.

Reſpub. reviviſcit, reſurgit, reſpirat aliquantum, colligit ſe.

Dem Regiment ſich widerſetzen/ gemeinen Nutz vnterdrucken.

Rempub. oppugnare, vexare, perturbare, labefactare, vaſtare; violare, convellere, obruere, nocere civitati, minuere majeſtatem reipub. lædere rempub.

Das Regiment vmbkehren.

Quatere, concutere rempub. convellere, labefactare ſtatum reipub. commutare, convertere, mutare, permutare ſtatum reip. Motus, inclinatio, converſio, commutatio reipub.

Es ſtehet dem Regiment/ der Stadt ein groß Vnglück für.

Tempeſtas, procella, turbo impendet reipub. magni excitabuntur in hac repub. fluctus. Naufra-

gium, fatum, tenebræ, nox im-
pendet reipub.

**Dem Regiment ein Vnglück zu-
richten/eine Stadt in gefahr
bringen.**

Rempublicam, ſalutem reipub.
in diſcrimen, in dubiam fortu-
nam adducere, deducere, conji-
cere, committere ut reſpub. ſub-
eat incertam fortunam, ut peri-
clitetur reipub. ſalus, ut in dubi-
um vocetur, ut in periculum, in
diſcrimen veniat. Plagam, ſecu-
rim, vulnus infligere reipubl.
vulnerare remp.

**Gemeinen Nutz / eine Stadt ver-
wüſten/zu grunde vmbkehren.**

Evertere, ſolo æquare, diruere,
excidere, affligere, perdere rem-
publicam. Rebuspublicis perni-
ciem, exitium, peſtem, excidium
ruinam, interitum afferre, exitio
eſſe, Pernicies civitatum hinc
fluxit, manavit, orta eſt, Fortuna
ſæpè obſcurat, extinguit, tollit,
malè perdit, planè opprimit, pe
nitus evertit, omnino delet reſp:
urbes. Dejicere funditus remp.
Inflammare, incendere, lacera-
re, disjicere, diripere, diſſipare,
pervertere remp. proditor, ever-
ſor rerumpub. integras civitates
funditus evertit libido, avaritia,
ſeditio.

**Diß Regiment/Stadt/ Reich/ ge-
het zu grunde / es iſt aus mit
der Stadt.**

Reſpub. ægra eſt, deſperata
eſt, inclinata eſt, ruit, labitur, di-
labitur, præcipitatur, Reſp. per-
culſa & proſtrata jacet. Periit, cō-
cidit, nulla prorſus eſt, formam
priſtinam amiſit. Actum eſt pe-
nitus de repub. Formam, imagi-
nem, ſimulachrum veteris reip.
nullũ agnoſcas, veſtigium reip.
nullum ſupereſt. Communis res
ita delapſa eſt, ut vix melius fore
ſpes ſit. Periit omnino reipub. ſa-
lꝰ, penitꝰ everſa eſt fortuna reip.
afflictæ vires ſunt reip. amiſſa
dignitas, extincta ſalus. Flam̄a,
incendium, buſtum reipub. ca-
ſus, occaſus, interitus, labes reip.
ruina reipub. Cecidit, concidit,
occidit reſpub. Exitium, finis
reipub. mortua, ſepulta eſt civi-
tas, cinis civitatis, reliquiæ nullę
vel tenues reipub.

De Dominatione.

Gewalt/Herꝛſchafft/Gebiet.

Poteſtas, dominatio, domina-
tus, imperium, poteſtas latè pa-
tens, varia, juriſdictio.

Epith. Superba dominatio, ſu-
perbiſſimus, impotentiſſimus,
crudelis dominatus, teterrimus,
ignominioſa, flagitioſa domi-
natio. Conſularis, tribunitia,
prætoria poteſtas. Novus domi-
natus, nova dominatio, diutur-
nitas dominationis. Venalis ju-
riſdictio, æquabilis, lenis, gravis,
nō imperita, clemens, moderata.

Gewaltig/ Mächtig / Potens,
potentiſſimus, firmiſſimus, præ-
potens, multa potens, præditus
ſumma poteſtate, nobiliſſimus,
potentiſſimus.

Einem Gewalt geben.

Potestatem alicui dare, permittere, tradere, deferre, offerre, potestatem facere, In potestate alicujus ponere.

Gewalt haben/ können/ es stehet in seiner Macht.

Potestas omnis penes illum est, omnia sunt in ejus potestate, ipsi est potestas hujus rei, est in ejus potestate situm. Potestatem habere, in potestate habere, tenere, recipere, Liberũ id ipsi est, in manu ejus est, Potestas in ipso sita est, copia est, copiam hujus rei habet, in voluntate ejus positum est, omnia vertuntur in potestate & moderatione illius, ad magnã potentiam pervenire.

Vnter eines Gewalt sich begeben.

In potestatem venire, sub potestatem se subjicere, in potestate esse, in potestate retineri, dedere se imperio & potestati, cadere sub imperium, ditionem‿, venire in ditionem alicujus, ferre dominationem.

Seiner Gewalt vnterwerffen/ vnter seine Gewalt bringen/ vnterthänig machen.

Redigere in suam potestatem aut ditionem, subigere, subjungere sub imperium, ditionem‿, subjicere imperio. Subigere‿, subjicere populos, subjungere sub suum jus, jurisdictionem‿, potestatem, ditionem. Redigere sub imperium, redigere in servitutem, potestatem, provinciam, mittere sub jugum, occupare fines alienos. Potiri regionibus, facere aliquos vectigales, Imponere stipendium, leges aliquibus, eripere libertatem, perdere perduelles, omnia possidere armis, imperare victis, tenere in servitute, in ditione, subjungere sub jurisdictionem, subjicere pedibus, imponere gentibus jugum, superare.

Seine Gewalt sehen lassen.

Exercere vires in aliqua re, exercere imperia dura, magistratus potestatis suæ documenta in inferioribus sublevandis dare debent.

Einem die Gewalt nehmen.

Potestatem adimere, præcidere, eripere, abrogare, potestate privare.

De Magistratu.

Obrigkeit/ Regierung.

Magistratus, firmamenta, ornamenta, fundamenta reip. gubernacula reipub. Præsidium & custodia civitatis, procuratio reip. procurator negocii publici, muneris publici, officia civilia, jus publicũ, publica dignitas.

Epith. Maximus, summus magistratus, potestas, infinitum imperium, amplissimus magistratus, vis magistratus, gravissimus principatus.

Minores magistratus, legitimus, certus, sanctissimus magistratus.

Lenissimus, indulgentissimus magistratus, extraordinarium imperium, potestas, Patritius cu-

rulis magistratus, perpetuus, annuus magistratus, quinquennii magistratus.

Ein Regent/ der fürnemste in der Stadt.

Princeps, princeps publici cōsilii, princeps civitatis, longè princeps, Primi civitatis, nobilissimi civitatis, rector reipubl. optimates, proceres, dynastæ, moderator, autor reipub.

Vorsteher.

Præses, præfectus, præpositus.

Ein erfahrner Regent/ eine weise verständige Obrigkeit.

Vir excellenti à natura ingenio præditus, eruditus à studiis liberalium artium, à diuturno assidioq; magnarum rerum usu peritus. Suæ ætatis principes viri. Firmamenta reipub. ornamēta imperii, præclarissima lumina virtutum & laudandarum artium, Peritus administrandę reipub. gnarus ac sciens tractandæ reipubl. non parùm versatus in repub. minimè omnium peregrinus in repub. omnes reipub. partes optimè tenens, minimè omnium rudis in repub.

Geitzige Obrigkeit.

Avarì, improbi, rapaces, amentes, perditi magistratus.

Gestreng Regiment.

Severa, Manliana imperia, cruēti fasces, summum jus. Exercere dura imperia, severè imperare, crudelis dominatus, acriùs, nimis acriter, nimis atrociter imperare.

Gelinde Regiment.

Jussa mollia, remissa, segniorem esse ad imperandum.

Ehren Ampt.

Honos, dignitas, honorum cursus, honorum gradus, insignia potestatis.

Epith. Maximus, summus, amplissimus, jucundus, extraordinarius honos.

Ein Reich/ ein Königreich/ ein Keyserthumb.

Regnum, monarchia, imperium, principatus.

Epith. Magnum, maximum, florentissimum, opulentissimū, præstantissimum regnū, gravissimus, fortissimus principatus.

Magnitudo, termini imperii, autoritas, splendor, nomen, dignitas, majestas, nomen imperii, regius principatus, Patrium, paternum, avitum regnum, finitimum, maritimum regnum.

Ehren Ampt begehren/ nach Empter stehen.

Expetere, appetere, ambire honores, expetere magistratū, præturam, incidere in cupiditatem imperiorum, in contentionem honoris, Cōcupiscere magistratum, inflammari cupiditate honoris, metiri omnia dignitate, admirari imperia, magistratus, Prensare, rapere rempub. revocare omnia ad suam potentiam, quærere dominationem.

Gerne wollen regieren/ gerne König seyn wollen.

Affectare, desiderare gubernationem.

tionem, dominatum quęrere, Expetere imperium, depoſcere ſibi gubernacula, contendere de honore, rerum potiri velle, petere, expetere, appetere principatum vel regnum, quærere regnum, affectare regnum, ſtudere, cupere, præeſſe ſummæ rerum, Capeſſere imperium.

Zum Regentē machen/ eine Obrigkeit erwehlen/ zum Könige machen.

Deferre alicui honorem, imperium, principatum, regnum, permittere, cõmittere, credere imperium, transferre ad aliquos poteſtatem, tradere imperium, locare in dominatu, &c. Dare, donare regnum, deſignare, deligere, creare, conſtituere, præficere magiſtratum, dare alicui dominatum, præficere dominum, imponere alicui dominum, honore ac nomine regis afficere, conſtituere regem, appellare aliquem regem, ſubdere aliquos alicujus imperio, committere alicui capita & fortunas aliorum, diadema alicui imponere.

Zum Regenten gekohren/ erwehlet werden.

Aſcendere ad honores, ad gradum honoris vel dignitatis, obrepere ad honores, venire, accedere in vel ad magiſtratum, Aſſequi, conſequi, adipiſci imperiũ, honores, comparare dominationem, potiri rerum, capere, accipere magiſtratum, locari in dominatu, attingere aliquam reipub. partem. Spectata virtus te cõcordibus ſuffragiis ad reipub. faſtigium evexit, magiſtrat⁹ populi ſuffragiis ad aliquos deferuntur, Veſtri generis nobilitas & veſtra virtus vos ad reipubl. gubernacula admovit.

Des Regiments nicht achten/ nicht König ſeyn wollen.

Contemnere honores, miſſos facere honores, repudiare regnũ vel diadema, honores.

Keine Hoffnung zum Regiment haben/ Deſperare honores.

Regieren/ Herꝛſchen/ König ſeyn.

Tenere, obtinere principatum, in poteſtate alicujus eſſe regnũ, pertinere ad aliquem regnum, tueri perſonã regis, principis, uti regiis bonis, eſſe animo regio, in numero principum eſſe, exequi officia & munera regis, imperium obtinere in homines, regnum poſſidere, Retinere, conſervare regnum.

Das Reich/ das Königreich erweitern/ vermehren.

Augere, propagare imperium, orbis terrarum terminis imperium definire, amplificare imperiũ, Proferre, producere, protendere imperium, terminos, multũ addere, multum adjungere ad imperium, multas regiones in ſuam poteſtatem redigere, ſibi ſubigere, ad ſuam ditionem adjũgere, magna per ipſum, ad imperii vires, ad opes regni acceſſio facta eſt, multis regionibus brevi auctum eſt imperium ſub

 illo,

illo, multarum regionum acceſſio facta eſt, multæ regiones in ditionem ejus pervenerunt, in poteſtatē redactæ ſunt, ſubactæ ſunt, ad imperium acceſſerunt, additæ ſunt, adjunctæ ſunt.

Sein Reich iſt geringert / geſchmälert worden.

Imminutum, diminutum eſt ejus imperium, multæ regiones imperio ereptæ ſunt, imminuta poteſtas.

Das Regiment vbergeben / mein Regiment iſt aus.

Deponere magiſtratum, abire magiſtratu, abdicare ſe magiſtratu, recedere à gubernaculis, abſolvere, conficere juriſdictionem, deponere imperium, recedere à repub. concedere aliis adminiſtrandę reipub. poteſtatem, Privatum fieri, Conficere, abſolvere annuæ adminiſtrationis tēpus, emeritæ mihi ſunt annuæ operæ, emeritum eſt annuum tempus, perfunctus ſum annuo munere, dies annua præteriit, abiit, annui imperii finē attigi, ad finem annui imperii perveni.

Vom Regiment abſetzen.

Eripere gubernacula, pellere magiſtratu, Abrogare alicui imperium, magiſtratum, minuere alicui poteſtatem, dejicere à gubernaculis, removere à gubernaculis.

Aus dem Reich verjagen.

Pellere, expellere regno, adimere regnum, liberare rempub. rege, dominatu regio, Exire, ejicere, expellere, excutere, exterminare regem, Spoliare regē regno, fortunis omnibus, delere principatum,

Aus dem Reich verjagt werden.

Spoliari, nudari, multari regno, amittere regnum, profugere ex regno, carere regno, diadema ponere.

Wieder ins Regiment ſetzen / wieder ins Reich einſetzen.

Reſtituere in poſſeſſionem dominatûs, reducere regem in regnum, Recipere majeſtatem imperii, reſtitui in regnum.

De Vrbe.

Eine Stadt.

Urbs, civitas, oppidum, oppidulum, civitatula.

Eine Seeſtadt / Urbs maritima.

Eine Freyſtadt / Libera urbs, ſui juris, liberæ conditionis, expers regis, principis.

Königliche Stadt / Fürſtenſtadt / Urbs regia, regalis, urbs electoralis.

Reichſtadt / Urbs imperialis.

Bergſtadt / Urbs metallica.

Handelſtadt / Mercatoria, negociatoria, emporium.

Hauptſtadt / Metropolis, provinciæ caput.

Eine groſſe fürneme Stadt.

Urbs magna, maxima, præclara, clariſſima, admodum nobilis nobiliſſima, celebris, celeberrima, potentiſſima, ampliſſima, bona, melior, optima, clarum & nobile oppidum, Nobilitas, bonitas, nomē, honos, gloria urbis.

celebri

celebritas oppidorũ, urbs naturâ, ſitu, mœnibus, portu nobilis.

Eine ſchöne Stadt.

Urbs pulcherrima, florentiſſima, ornatiſſima, pulchritudo, ornatus, exornatio, ornamenta, nitor, ſalubritas urbis.

Eine reiche/mächtige Stadt.

Urbs locuples, lautiſſima, referta, refertiſſima, fortunata, fortunatiſſima, pleniſſima omnium rerum, affluens rebus, florentiſſima, ditata, locupletata, opulentiſſima.

Volckreiche Stadt.

Urbs copioſa, copioſiſſima, ædificiis frequens.

Eine feſte Stadt.

Urbs fortiſſima, munitiſſima, tutiſſima, firma, munita, urbs in montibus, in anguſtiis, in faucibus, altiſſimo, munitiſſimo loco poſita, naturâ loci munita, vallo cincta.

Ein klein veracht Städtlein.

Urbs parva, non magna, oppidum tenue, incultum, miſerrimum, deſertiſſimũ. infelix, ædificiis vacuum, infrequens, nudum, inhonoratum, ignobile.

EPITH. ALIA. Urbs pacata, bello vacua, amiciſſima, amantiſſima, junctiſſima, conjunctiſſima, fidelis, fideliſſima, opportuna, propinqua, Devium oppidũ, urbs inimiciſſima, infeſtiſſima, complures, plurimæ, innumerabiles urbes.

Eine Stadt bawen.

Ædificare, conſtituere, condere, ſtatuere, fundare, gignere, parere, efficere urbem, urbs hinc nata, orta eſt.

In eine Stadt ziehen.

Ire, proficiſci, pergere in urbem, vel ad urbem, eligere, deligere oppidum, in quo vivas, Accedere, adire, petere urbem, attingere urbem, venire in oppidum, ad urbem, Adduci, advehi ad urbem, introire urbem, inferre ſe in urbem, penetrare ad urbem, committere ſe urbi, ſe dicare in aliquam civitatem.

In einer Stadt ſeyn/wohnen.

Habitare, vivere, eſſe, ineſſe in urbe, eſſe, vivere, habitare Romę, tenere, incolere, colere urbem, commorari, tenere ſe urbe, conſiſtere in urbe.

Eine Stadt verwahren.

Cuſtodire, ſervare, conſervare, tueri, defẽdere urbem, præſidere urbi, Cuſtodem, conſervatorẽ, parẽtem, ſervatorem eſſe urbis.

Stadtrecht ſchencken/zum Bürger auffnehmen.

Civitatem dare, largiri, tribuere, impertiri alicui, civitate donare, in civitatẽ ſuſcipere, in civitatem recipere, aſciſcere, recipere civem, civem aliquẽ facere, communicare civitatem alicui,

Das Bürgerrecht gewinnen/Bürger werden.

Jus civitatis conſequi, adipiſci, in civitatẽ recipi, aſſcribi, adſciſci, aggregari, pervenire, obtinere locũ civis, inter cives referri, ad civium numerũ adſcribi, fieri

civem, dicare ſe civitati, vel in civitatem, conferre ſe in civitatem, ſedem rerum ac fortunarum ſuarum alicubi ponere.

Aus der Stadt ziehen.

Mutare civitatem, cedere, decedere, exire civitate, relinquere civitatem, excedere urbe, diſcedere ab urbe, relinquere urbem, fugere, erumpere ex urbe.

Aus der Stadt jagen.

Ejicere, dejicere, expellere, exterminare, exturbare, deturbare aliquem civitate, privare aliquē civitate, Removere, ejicere, expellere, tollere è civitate cives, Orbare, nudare, privare rempubl. cive.

Wider in die Stadt kommen.

Redire, reverti in urbem, recipere ſe in urbem.

Der Stadt drawen.

Minari, minitari urbi flammam, deflagrationem, cogitare de exitio urbis, odiſſe urbem, inimicum eſſe urbi.

Eine Stadt verderben/verwüſten/umbkehren.

Evertere, excindere, excidere, delere, extinguere, tollere, pervertere, incēdere, inflammare, diſturbare, diruere, perdere, diripere, ſpoliare, devorare, cōpilare, depopulari urbem, vexare, prodere, premere, opprimere urbem.

Die Stadt iſt verwüſtet/verderbet.

Urbs oppreſſa, labefactata, protrita, conculcata, ſoluta, nudata, exhauſta, lacerata, exinanita, direpta, exuſta, vendita eſt, concidit, corruit, conflagravit, interitus, vaſtitas, naufragium, exitium, occaſus, diſperditio urbis, periit, interiit urbs.

Die Stadt iſt zum Dorffe worden/Oppidum abiit in villam.

Eine Stadt wieder auffbawen.

Reſtituere, reddere, recuperare urbem, conſervare reliquias urbis, ſubvenire urbi, Redimere, recreare urbem, liberare urbem periculo.

Städtiſch / Urbanus, oppidanus.

Vorſtadt/Suburbium.

Zur Vorſtadt gehörend/Suburbanus.

De Provincia.

Eine Provints/eine Landſchafft.

Provincia, ditio, regio.

Epith. Maxima, latior, illuſtris, ſplendida, clariſſima, egregia, fructuoſiſſima, opportuniſſima, locuples, inſtructa, ornata, referta provincia, Dignitas, utilitas, vetuſtas provinciæ, Expedita, pacata, quieta, negocioſa provincia, provincia frumentaria, terreſtris, maritima, vetus, antiquiſſima, annua, prætoria, conſularis provincia.

Eine Provints machen.

Dirigere, deſcribere, definire, diſtribuere, dividere provinciā.

Eine Provints uberkommen.

Adipiſci, accipere provinciam, obvenit, obtigit mihi provincia, decreta, conſtituta, tributa, data mihi

mihi eſt hæc provincia, præfectus ſum huic provinciæ. Habere, tenere, obtinere provinciam, adminiſtrare, curare, gubernare provinciam, præeſſe provinciæ, ſuſtinere provinciam.

Die Provints vbergeben.

Decedere provinciâ, de provincia, è provincia abire, tradere, concedere ſucceſſori provinciam, deponere provinciam, abdicare ſe provinciâ, finire provinciam.

De Colonia.

Newe Landſaſſen/Colonia.

Epith. Vetus, nova colonia, florens, florentiſſima, firmiſſima, illuſtris, munita, fidiſſima, fortiſſima, firma, honeſtiſſima, optimorum & fortiſſimorum civium.

Ein newer Landſaſſe.

Colonus, novi coloni, frequentia colonorum.

Eine Stadt mit newen Einwohnern beſetzen.

Scribere colonos, mittere in coloniam, Deducere, conſtituere, collocare coloniam, aſſignare, dare agros colonis, deducere, collocare colonos, conquiruntur, eliguntur, deliguntur, ſcribuntur coloni, exiit, profectus eſt in coloniam, dare nomen in coloniam.

De Foro.

Der Marckt.

Forum, locus ubi quid venit, aut venale, vel promercale eſt.

Epith. Maximum, celeberrimum, plenum civium, ornatū, mœſtum, commune, refertum hominibus forum.

Auff den Marckt gehen.

Deſcendere in forum, venire, ingredi, introire, forum, ambulare, vagari in foro.

Jahrmarckt/Nundinæ, mercatus, nundinarium forum.

Wochenmarckt/Forum hebdomadarum.

Ochſenmarckt/ Forum boariū.

Roßmarckt/Equarium forum.

Säwmarckt/ Forum ſuarium, porcinarium.

Kornmarckt / Forum frumentarium.

Holtzmarckt/Forum lignariū.

Fiſchmarckt/Forum piſcarium, piſcaria, macellum cetariorum.

Brodtbäncke/Forū piſtorium, taberna panaria, forum panarium.

Fleiſchbäncke/ Macellum, forū carnium, taberna carnaria.

Trödelmarckt/Scrutarium.

Naſchmarckt / Forum cupedinis, cupediarium.

Weinmarckt/ Forū vinarium.

Obſtmarckt/ Forum pomarium,

Krautmarckt / Forum olitorium.

Eine Gaſſe/eine Straſſe/Platea.

Eine Gaſſe zwiſchen den Häuſern/Vicus.

Ein Gäßlein/Angiportus, angiportum.

Ein Sack / eine Gaſſe da man

nicht durch kan / Angiportum non pervium.

Ein Pflaster / Steinweg / Platea lapidibus strata.

Hoffstatt/ein Plan/Area, area preclara.

Ein Gang/Schopff/Porticus, xystus.

Ein Dorff/Pagus, vicus rusticus, viculus. pagus exiguus.

Dörffisch/Paganus.

Meyerhoff/Villa.

Fuhrwerck/Suburbanum.

Ein liegend Gut/Fundus.

Ein Bawer / Rusticus, agricola, colonus. rusticulus.

Ein Meyer/Villicus.

EPITH. Bonus, optimus, honestissimus colonus, non incautus rusticulus, Diligens, diligentissimus, assiduus agricola, Frugalitas, labor, vigilantia villici.

Bäwrisch / Rusticanus, rusticus, subrusticus.

Bäwrischer weise/Rusticè.

De Arce.

Ein Schloß/Burg/ Castell/Castrum, castellum.

EPITH. Munitum, munitissimum castellum, arx alta, communis, omnium gentium & nationum arx.

Was zur Burg gehöret/Castellanus.

De Munitionibus.

Eine Festung/Munitio, munimentum, arx, castellum, munita, munitissima arx, castellum.

Befestigen/Roborare, solidare, firmum facere, firmare, stabilire.

Wider den Feind befestigen.

Firmare locum magnis munitionibus, munitionibus sepire, communire, munire arcem.

Mit einem Wall befestigen.

Cingere, circumdare vallo, aggere, munire, sepire vallo, vel molibus, Extruere, jacere molê, molem opponere, propugnaculum opponere, vallum obducere, vallum circumdare rei, vel vallo circumdare rem, munire mirificis molibus, circummunire, objicere vallum.

Mit einem Graben befestigen.

Fossam rei circumdare, vel fossâ rem circumdare, sepire, munire fossâ.

Mit Mawren befestigen.

Mœnibus circumdare, sepire, cingere, vallere, muro sepire, cingere, muris armare, Continetur, cohibentur muro, secernuntur muro, interest murus, opponere murum.

Festung einreissen/schleiffen.

Demoliri muros, dejicere mœnia, diruere, solo æquare mœnia, aggerem intercindere, propugnacula dejicere.

Pastey/Propugnaculum, castellum.

Pastey auffbawen / Ponere castellum, sepire oppidum castellis, propugnaculis.

Pasteyen haben/ Propugnaculum habere, propugnaculo esse, propugnaculum oppositum & objectum est.

Mawre/Stadtmawr/ Mœnia, murus.

EPITH. Pulchra, extrema mœnia, Firmissimus, sanctissimus murus.

Zu der Mawren sich nahen/ Appropinquare mœnibus, armatum accedere ad mœnia.

Den Feind von der Mawren abtreiben/ Prohibere, pellere, repellere à mœnibus, defendere muros.

Die Mawren erobern/ Capere muros, ascendere in muros.

Mawren wieder bawen/ Reficere muros.

Graben/Stadtgraben/ Fossa, fossa lata, fossa redundans gurgitibus.

Graben machen/ Fossas ducere.

Zwinger/ Pomœrium.

Zinnen an der Mawr/ Pinnæ murorum, minæ.

Brustwehre/ Lorica, sepimentum muri.

Wall mit Pfälen/ Vallum, vallus, munimentum è palis.

Wall/ Agger, moles.

Thurm/ Turris, turricula.

Glockenthurm/ Turris campanaria.

Thor/ein Stadtthor/ Porta.

Pfort/ Portula.

Am Thor warten/ Adesse, præstò esse, expectare ad portam.

Thor auffmachen/ Aperire portam.

Thor schliessen/ Claudere portam.

Zum Thor hinein gehen/ Ingredi porta, per portam, uti portâ.

Zum Thor hinauß gehen/ Egredi portâ, pedem portâ efferre.

Thor auffbrechen/ Effringere, refellere portam.

Das Thor für einem zuschliessen/ Mœnibus excludere aliquem.

Das Kühethor/ porta mugionis.

Schutzgatter/ Cataracta, cancellatæ portarum fores ad impetum hostilem deciduæ, vectes portarum.

Eine Warte/ Specula.

Warte/ oder Wache bestellen/ In specula collocare, constituere.

Auff der Warte seyn/ In speculis esse.

De Comitiis.

Reichstag/Versamlung/Zusammenkunfft.

Conventus, comitia, conciliũ, conventiculum, cœtus, congregatio, concursus, consessus.

EPITH. Magnus, celeberrimus, nocturnus conventus, solennis cœtus, Nefarius, popularis conventus.

Comitia præclara, justa, legitima, vera, leviora, recentia, proxima, superiora, priora, largitione inquinata. Consessus maximus, frequens, præclarus, horribilis, formidolosus, turpis, popularis, coronâ cinctus.

Ein Ort da der Reichstag gehalten wird/ Comitium.

Was zum Reichstag gehöret/ Comitialis.

Einen Reichstag außschreiben.

Edicere comitia, concilium convocare, indicere convẽtum, in concilium vocare vel adducere.

Einen Reichstag halten/ Versamlung halten.

Comitia habere, gerere, agitare, conventum agere, peragere, facere, habere, concilium habere, comitia, conventum celebrare, conventum cogere, Præesse comitiis, Dominum, moderatorem esse comitiorum, conventus fuit principum, habita sunt comitia.

Auff den Reichstag kommen / zusammen kommen/zusammen lauffen.

Obire comitia, venire ad comitia, adesse comitiis, conventũ celebrare, venire ad conventum, ad concilia, convenire, cogi in unum locum, congredi, concurrere, concursare, convolare, aggregare se, multitudo convenit, concursus fit hominum. Consectari circulos, clam convenire, undiq; convenire, inire cœtus, trãsferre se in cœtum, adire cœtus, venire in consessum, totus ordo, cuncti, frequentes convenerunt.

Von der Versamlung weg gehen.

Subducere se circulo, recipere se à cœtu.

Er ist nicht zugelassen worden in der Versamlung.

Non admissus est in conventum, Non datus fuit ei locus in consessu.

Den Reichstag hindern / auffschieben/ Versamlung hindern.

Impedire, differre, proferre, ducere, trahere, protrudere in mensem, detrudere, rejicere in aliud tempus, extrahere comitia.

Den Reichstag enden / Versamlung auffheben.

Dimittere, tollere comitia, cõventum, concilium, cœtum dimittere, rescindere comitia.

Versamlung / Menge des Volcks.

Concio, corona, frequentia, multitudo, cœtus hominum, frequentia hominum, copia civium, caterva bene magna, multitudo populi infinita, maxima frequentia, summa, usitata, quotidiana frequentia, maxima, incredibilis corona, frequentia.

Epith. Concio maxima, universa, cuncta, justa, legitima, vera, Temeritas, mot⁹ temerarius, libertas immoderata, licentia concionis, æstus, fluctus, undæ, tempestates concionum.

Mit einer menge Volcks vmbgeben seyn.

Septum esse coronâ, circumretitum esse frequentiâ, consessus, cinctus fuit magnâ coronâ, cõsessus multitudine celebrat⁹.

Für der Menge erschrecken.

Non ferre facilè frequentiam hominum, perhorrescere frequentiam, deterreri frequentiâ, frequen-

frequentia ipsi timorem facit, incutit.

Menge zusammen ruffen.

Advocare concionem, vocare in concionem.

Zusammenkunfft zerstören.

Fugare, disturbare concionē, conventum, comitia, consessum, cœtum.

De Rege.

Ein König.

Rex, monarcha.

Ein Keyser/Imperator, Augustus, Cæsarea majestas, Imperatoria majestas, Rex Romanorum, Monarcha.

EPITH. Magnus, maximus, bonus, optimus, præstans, illustris, generosus, potens, nobilis, clarissimus, summus, justus, severus, gravis, magnanimus, largus, beneficus, liberalis, fortis, modestior, probior, opulentus, opulentissimus, bene moratus, continentior, locupletissimus rex, æquitas & sapientia regis.

Vitiosus princeps, cupiditates & vitia principum, stultissimus, ignobilis, injustus, &c. *vide tyrannum.*

Ein König werden.

Ascendere ad nomen regium, honore ac nomine regis affici, produci ad regiam dignitatem, repente exortus est rex.

Zum König machen.

Constituere aliquem regem, honore ac nomine regis aliquē afficere, appellare quempiam regem.

Churfürst/Septemvir, imperii Romani Elector, Ephorus.

Churfürstenthumb / Electoratus, Septemviratus.

Ertzhertzog/Archidux.

Hertzog/Dux, regulus, ductor.

Fürste/Princeps.

Hertzogthumb/Ducatus.

Fürstenthumb/Principatus.

Reichsstände/ Ordines imperii.

Pfaltzgrafe/ Comes Palatinus.

Landgrafe / Comes provincialis, Landgravius, Comes provinciæ,

Marggrafe / Marchio, præses limitaneus.

Grafe/ Comes.

Graffschafft/Comitatus.

Freyherr/ Dynasta, liber Baro.

Des Königs Stadthalter/Prorex, pro rege, vicarius regis.

Ritter/Eques auratus.

Ritterstand/Ordo equestris.

Herrschafft/ Dominum, dominatio, dominatus.

Vogthey/Præfectura.

Vogthey auffm Lande/ Provincia, Satrapia, Nomarchia, Toparchia.

Landvogt / Præfectus provinciæ, Satrapa.

Hoffhaltung/Aula, castrum aulicum.

Keysers Hoff/ Aula Imperatoris, Regis.

Fürsten Hoff/Aula principis.

Hoffmeister/Præfectus aulæ.

Marschalck/Præfectus, prætorio, vel prætorii.

Hoffman/ Aulicus.

Hauptmann/Præfectus arcis.

Die fürnemsten Herren der Regierung/ Geschlechter.

Megistanes, purpurati, magnates, primores, primates, optimates, proceres, summates, patricii, principes.

Ein Geschlechter seyn.

Haberi, nominari, esse optimatem, parùm optimatem esse, exire à patriciis.

Tyrann/Tyrannus.

EPITH. Ignobilis, injustus, impius, im̃oderatus, superbus, superbissimus, crudelis, crudelissimus, libidinosus, sceleratissim⁹, immanis, teter, teterrimus, importunus atque amens, intolerandus tyrannus, omni diritate atq; immanitate teterrimus.

Tyranney/ Tyrannis, crudelitas, immanitas.

Tyranisch/Tyrannicus.

Tyrannischer weise/ tyrannicè.

Tyranney vben / tyrannisch seyn.

Exercere insatiabilem crudelitatem, crudeli dominatu premere, Duriori quàm jus est imperio premere, difficilima imperare, Tyranni corpora constringunt, vim hominibus adhibent.

De Aulicis.

Ein Rath.

Consiliarius, consiliarius non imperitus, fidelis, benevolus.

Geheime Räthe / Silentiarii, consiliarii à secretioribus consiliis.

Einem einen Rath zu ordnen/ Dare alicui consiliarium.

Räthe haben/ Uti consiliariis, niti alicujus fidelissimis cõsiliis.

Cantzley/Grammatophylacium, grammateum, cancellaria.

Cantzler/Cancellarius, scribarum præfectus, archigrammateus, à libellis, libellorum magister, ab epistolis.

Cantzeleyschreiber/Tabularius, amanuensis, scriba, librarius.

Ein Schreiber/ Ab epistolis, librarius.

Ein Schreiberlein/Librariolus.

Cantzley verwandter/Curialis.

Protocollschreiber/Actuarius.

Zollschreiber/Scriptuarius.

Landschreiber/Scriba provincialis.

Gegenschreiber/ Antigrapheus.

Ein Copist/Formularius.

Ein Stadtschreiber/Magister publicarum literarum.

Ein Buchhalter/Librarius.

Rentmeister/A rationibus, rationariorum præfectus, Quæstor, thesaurarius.

Renterey/Kam̃ermeisterey/Quæstura, præfectura ærarii, præfectura thesauraria.

Kammermeister/Præfectus ærarii principis.

Schösser / Quæstor, magister scripturæ, qui scripturæ præest, qui vectigalibus præest, princeps publicanorum.

Amptschreiber/Proquæstor.

Secretarius/Secretarius, à secretis.

Vogthey/Præfectura.

Käm-

Kämmerling/Cubicularius, decurio cubiculariorum.
Truckseß/Dapifer.
Schenck / Pocillator, à poculis, pincerna.
Credentzer/Prægustator.
Küchenmeister/Archimagirus.
Speisemeister/Architriclinus.
Kellermeister / Magister pincernarum.
Stallmeister/Magister stabuli.
Trabant/Lackey/Stator, stipator, satelles, servus qui assectatur dominum.

EPITH. Satellites diligentissimi, robusti, valentes, audaces, perniciosissimi.

Trabanten annehmen / Constituere stipatores, satellites,

Trabanten haben / Habere secum, ducere, præmittere stipatores.

De Legatione.

Bottschafft/Legatio.

EPITH. Præclara, clarissima, nobilis, gravis, gravissima, optima legatio, Difficilis, plena sollicitudinis, inexplicabilis, turpissima, jejuna, pacificatoria legatio, legatio libera, votiva.

Gesandter/Legatus.

Abgesandter / Delegatus, ablegatus.

EPITH. Primarii viri, nobilissimi, honestissimi, sanctiores legati, Dignitas, autoritas legatorum, legatus publicè missus.

Legaten außschicken/ weg senden.

Legare, ablegare, delegare, amandare aliquem, mittere legatos, mandare vel dare negocia legatis, Deferre, dare alicui legationem, mandare alicui legationes.

In einer Legation seyn / als ein Legat verschickt werden.

Accipere, summere, habere legationem, Proficisci in legationē, Legari, ablegari legatione, pati se ablegari aliquò, proficisci jussu alicujus, obire legatus Italiam, Germaniam, exponere mandata ab aliquo ad aliquem, obtinere principem locum legationis, invitari in legationem, Ire, proficisci, exire aliquò, Impediri, implicari legatione, legationes concurrunt ad aliquem.

Die Legation verrichten.

Gerere legationes cum laude, obire legationem vel munus legationis, conficere legationem.

Antwort bringen von der Legation.

Renunciare legationem, redire, decedere ex legatione, renunciare aliquid, responsa referre, referre ad suos.

Legaten schimpfflich halten

Despicere, irridere, superbiùs appellare legatos, insidiari legatis, Lædere, capere, pulsare, percutere legatos, violare, polluere, maculâ afficere jus & ceremoniam legationis.

Eine Legation nicht gäntzlich verrichten/ ablassen von derselben.

Deserere legationem, orbam & debilitatam relinquere legationem.

De Senatu.

Der Rath/Senatus.

EPITH. Frequens, frequentior, fre-

frequentiſſimus, infrequens ſenatus, Patientia, lenitas, bonitas, diligentia, vires, ſeveritas, infrequentia ſenatus, Firmus, incolũmis, conſtans, fortis, gravis, conſentiens, concors, defeſſus, languens, ſapiens, juratus ſenatus.

Nefarius, crudelis, ſcelere contaminatus ſenatus.

Ein Rathsherꝛ / Senator, pater conſcriptus.

Epith, Honeſtiſſimus, lectiſſimus, præſtantiſſimus, clariſſimus, nobiliſſimus, diligens, providus, fortiſſimus, conſtantiſſimus ſenator, Nomen ampliſſimũ ſenatorum, Autoritas, dignitas, prudentia ſenatoris.

Maculoſus ſenator, leviſſimus, tenuiſſimus, improbitas ſenatoris.

Gern wollen im Rath ſeyn.

Senaturire, ambire dignitatem ſenatus, ſenatoriam.

Zum Rathſtuel ziehen / in den Rath wehlen.

Legere, deligere in ſenatum, cooptare, legere, conſtituere ſenatorem, collocare in gradu ſenatus, cooptare, legere, deligere ſenatores.

Den Rath ableſen.

Declarare, renunciare, prodere ſenatores.

Ein Rathsherꝛ ſeyn.

Fieri vel eſſe ſenatorem, lectum eſſe in ſenatũ, In ſenatum venire.

Den Rath zuſammen fordern.

Cogere ſenatum vel Senatores, ſenatum vocare, convocare, ſenatum frequentem efficere, cogere ſenatores in ſenatum.

Der Bürgemeiſter hält einen Rathstag.

Conſul habet ſenatum, coegit ſenatum, Convenit juſſu conſulis ſenatus, convenerunt ſenatores.

In die Rathsſtube gelaſſen werden.

Introire in ſenatum, pervenire, ventitare, accedere in ſenatum.

Beym Rath etwas anbringen.

Ferre, deferre, adferre aliquid ad ſenatum, rejicere aliquid ad ſenatum.

Hülffe beym Rath ſuchen.

Appellare, obteſtari, implorare ſenatum, ſupplicare ſenatui.

Der Rath hat ſein Jawort darzu geben.

Aſſenſus eſt, probavit, approbavit, comprobavit hoc ſenatus, inclinavit ſententia ſenatus in hanc partem, Placuit hoc ſenatui, ſenatus ſecutus eſt hanc ſententiam, fit hoc ex autoritate & ſententia ſenatus.

Der Rath iſt darwider.

Adverſatur rei, reclamat, aſpernatur, repudiat hoc ſenatus, invito ſenatu hoc fiet.

Der Rath gehet von einander.

Mittitur, dimittitur ſenatus, diſcedit ſenatus.

Einen aus dem Rath ſetzen / vbergehen in der Rathswahl.

Ejicere, movere de ſenatu, expellere aliquem ex ſenatu, dejicere à gubernaculis, Ejici è ſenatu, ornamenta ſua omittere, carere ſenatu, eripi jus ſenatori, non manere ſenatorem.

Am Rathe Gewalt üben.

Violare, vexare, affligere, exagitare ſenatum, vim facere ſenatui.

Raths-

Rathswahl.

Lectio senatus, cooptatio, libera creatio, electio.

De Consulatu.

Das Bürgermeisterampt.

Consulatus, proconsulatus.

Epith. Clarissimus, optimus, præclarus, divinus, laudatus, salutaris, fatalis, severus consulatus, Urbanus, bimestris consulatus, pars consulatus.

Ein Bürgermeister/ Consul.

Der Bürgermeister gewesen ist/ Consularis.

Ans Bürgermeisters statt/ Proconsul.

Epith. Fortis, fortissimus, diligentissimus, gravis, vigilans, constans, modestus, moderatissimus, sapiens, sapientissimus, prudens, æquus, integer, justus, singularis, præstantissimus, egregius, nobilissimus, præclarissimus, clarissimus, optimus, maximus Cousul, Gravitas, dignitas, cura, vigilantia, autoritas, majestas consulis.

Popularis, severus, imperiosus, vehemens Consul.

Nefarius, turpissimus, vitiosus, improbus, impius, impudicissimus, effæminatissimus, teterrimus, pestifer, improbus, nequissimus, sceleratissimus, nequissimus Consul.

Gern wollen Bürgermeister seyn.

Cupidum esse consulatus, Quærere, petere, sperare cõsulatum,

Expectatio, spes, petitio consulatus.

Einen zum Bürgermeister machen.

Designare, creare, facere, efficere consulem, consulatum alicui mandare, Dare, deferre alicui consulatum, Renunciare, declarare, pronunciare consulem.

Bürgermeister werden.

Fieri consulem, adipisci, consequi consulatum, afferre in familiam suam consulatum.

Hindern/ daß einer nicht Bürgermeister wird.

Consulatu dejicere, dejicere honore consulatûs, spoliare, depellere aliquem consulatu.

Das Bürgermeister Ampt vbergeben.

Abdicare se consulatu, abire consulatu, consul imperium deposuit, abdicavit se magistratu.

Stadt Richterampt/ Prætura, prætura innocentissima, diligẽtissima, acerba.

StadtRichter/ Prætor, prætor honestissimus, integerrimus, justissimus, sapiens, severus, iners, inertissimus, mercenarius, turpissimus. Urbanus prætor.

Bawmeister Ampt/ Ædilitas, ædilitas magnifica, ornatissima.

Bawherr/ Ædilis.

Straffampt/ Censura, potestas, gravitas censoria.

Der das Straffampt führet/ Censor.

Vnterthan/ Subditus, subje-

ctus, subjectissimus, deditus, fide addictus.

Unterthänig seyn/ Parêre, obedire, obtemperare magistratui, imperata facere, in officio esse, imperium exequi, perfici, obsequentem, obedientem, audientem dicto esse.

De Tribubus.

Zunfft/ Gilde/ Tribus, classis, curia, extrema, ima tribus.

In einer Zunfft seyn/ Esse alicujus classis, tribûs, centuriæ.

Aus der Zunfft stossen/ Movere tribu.

Aus dem Handwerck gestossen werden/ Perdere tribum.

Zunfftbruder/ Tribulis, curialis.

Zunfftmeisterampt/ Tribunatus.

Zunfftmeister / Gildemeister / Tribunus.

De Civibus.

Ein Bürger/ Civis.

Ein Einheimischer/ Indigena.

Ein Mitbürger/ Municeps.

Epith. Civis optimus, honestus, honestissimus, ornatissim⁹, præstans, præstantissimus, Excellens, egregius, lectissimus, singularis, spectatus, mirificus, clarissimus, excelsus, summus, nobilissimus, amplissimus, sapiens, sapientissimus, prudentissimus, providus, innocens, fidelissimus amantissimus reipub. Præclarus & salutaris civis, optimè meritus, utilis, reipubl. natus civis, gratiosus, florentissimus, potentissimus, locuples, acerrimus, invictus, constantissimus, gravissimus, constans, popularis civis, infimus, levis, inutilis, civis ascriptus, reptitius, accitus & paulo ante urbi insitus civis.

Bürgerlich/ Civilis, civicus.

Einheimischer/ Domesticus, vernacul⁹, indigenitalis, indigena.

Bürgerlichen/ Civiliter.

Ein Bürger seyn.

Esse, haberi alicujus civitatis. Esse civem, esse in numero civium, versari in jure civium, gerere se pro cive.

Bürgerrecht verlieren.

Amittere civitatem vel jus civitatis.

Viel Bürger/ Multitudo, frequentia, numerus magnus, copia magna civium.

De Populo.

Volck/ gemein Volck/ Populus, plebs, plebes, plebecula, vulgus. Optima & modestissima plebs urbana multitudo, plebs, plebecula.

Pöfel / gemein Pöfel / unerfahren lose Volck/ gemeine Leute.

Vulgus, quilibet è populo, ex ima fece vulgi, vulgus hominũ, unus è multis, obscura & humilis multitudo, levis & imperita multitudo, fex civitatis, populi sordes, fex urbis, homines tenuiores, multitudo imperita, indocta, levissima, contemta, abjecta, egens, vaga, perdita, vulgus imperitorum, infima plebs, perditissima & infima fex populi, misera & jejuna, sordidata plebecula,

tula, furens, inflammata multitudo, temeritas, levitas, opinio, error, ignoratio multitudinis, Incertum vulgus, quisquiliæ hominum, genus hominum inferius.

Menge/hauffen Volcks/Schaar.

Turba, grex, multitudo, cœtus, magna, major, maxima, universa, tota, integra, miranda, incredibilis, infinita multitudo, maxima celebritas hominum, maxima frequentia & multitudo, ingens vis hominum, catervæ, conventus hominum, chorus, globus nobilitatis, corona hominum, caterva benè magna, omne genus & ordo hominum.

Das Volck zusammen bringen/das Volck an sich ziehen.

Cœtus hominum sociare, cogere multitudinem, comparare, conducere, congregare multitudinem.

Das Volck auffrürisch machen.

Concitatorem esse turbulentæ concionis, concitare concionem, excitare, incitare, concitare, inflammare multitudinem, multitudinis animos.

Das Volck läufft zusammen/machet einen Aufflauff.

Multitudo convenit, concurrit, congregatur, coacervatur, sociatur, venit aliquò, locus cōpletur multitudine, coronâ cingi, sepiri, floruit campus omnis generis hominum.

Dem gemeinen Mann Widerstand thun.

Adversari, resistere temeritati, levitati multitudinis.

Den gemeinen Pöfel zu frieden stellen.

Lenire, delenire multitudinem, flectere, revocare concitatam plebem, placare concionē turbulentam.

De Vicinitate.

Nachbarschafft.

Vicinitas, vicinia, vicinorum propinquitas.

Nachbar/Proximus, vicinus, interiores vicini, proximus vicin⁹.

Feldnachbarschafft/Confinium, tractus vicinus.

Feldnachbar/Accola.

Nahe grentzend/Finitimus, cōfinis, propinquus, proximus, propinquæ, finitimæ provinciæ, vicinæ gentes.

Nachbar werden/ Conferre se in vicinitatem.

Nachbar seyn/ Esse alicui cum aliquo vicinitatem & usum, versari in vicinitate, simul esse propter vicinitatem.

Landsman/Popularis, conterraneus.

De Nobilitate.

Adel/ Nobilitas, Claritas, antiquitas generis.

Adelich Geschlecht.

Nobilis, nobilissima familia, nobilitate præstās familia, clarissima, elegantissima, spendida, florētissima, fundatissima, illustris, vetus familia, generosa stirps, Splendor, dignitas, laus, honor, gloria,

gloria, insignia, ornamenta generis, familiæ, proferens familiã ab avo & atavo. Genus nobilissimum, honestissimum.

Edel geboren.

Ex egregia, nobili, præclara, illustri domo natus, honestis parentibus, honesto loco, nobili, summo, amplissimo loco natus, Clarissimis parentibus ortus, natus amplissimâ familiâ, prognatus bono genere, in summa familia, amplissima cognatione, ex elegantissimis familiis lecti pueri, generosa stirpe profectus, antiquâ stirpe ortus, clarus genere, antiquissimâ familiâ natus, ex gente clarissimâ Corneliorum.

Edelman.

Vir inprimis nobilis, præter cæteros nobilitatus, nobilissimus, generosus, nobilitate primus, clarus, illustris, summæ nobilitatis vir, veteris prosapiæ & imaginum, summo genere, majorum gentium nobilitate florens, nobilitate præcellens.

Adeln/zum Edelman machen.

Natalibus restituere, ad nobilitatem vocare, in nobilitatem reponere, nobilitare.

Vnedel/von geringer Ankunfft.

Natus loco ignobili, humili, obscuro, infimo, Ex ignobili gẽte, genere, sanguine, stirpe, tenui fortunâ ortus, obscuris ortus parentibus vel majoribus, obcuris natalibus ortus, infirmo genere editus.

Vnansehnlich / veracht Geschlecht.

Ignobilitas generis, humile, infirmum genus, abjecta & obscura familia.

Vnedel / vnbekandter Mensch / schlechter gemeiner Mann.

Homo infimus, sordidus, tenuior, spretus, vilis, omniũ infimus, sordidissimus, filius terræ, nullâ illustri laude celebratus, carens laude populari, homo obscuri generis, ignobilis, obscurus, humilis & contemtæ sortis, infimæ sortis, obscuri loci, infimæ, extremæ, abjectæ, spretæ, vilioris conditionis.

Vnadelich/ Ignobilitas, novitas, humilitas generis, obscuritas.

De Jure.

Das Recht / die Billigkeit / Gesetz.

Jus, æquitas, æquum, justum, justitia, disciplina juris, fons legum, juris, Sententia & autoritas juris, temperatio juris, æquabilitas, æquitatis benignitas.

Was billich ist.

Fas, par, res plena justitiæ.

Ein billiches Recht.

Optimum, præclarum, eximium, legitimum, naturâ confirmatum, sanctum, cum prudentia & pietate conjunctum, verum, certum, ratum, præcipuum, æquum, æquabile, religiosum, perpetuum jus.

Alle Recht / Totum, universum jus.

Scharffes Recht.

Jus ſummum, grave, accuſatorium, violentum, extremum, vehementiſſimum, inimiciſſimum, callidum, verſutum, Manliana imperia, acerbitas, ſeveritas juris, ſtrictum jus, aſperum, præfractum, exactum, ſtricta juris ratio, ratio mera vel ſubtilis.

Gelindes Recht / Juſſa mollia, remiſſa, lenitas legum, mitiſſima lex, mollior lex.

Loſe Recht / Jus ridiculum, inconditum, alienum, iniquum, nequam.

Göttlich Recht / Jus divinum.

Aller Völcker Recht / Jus gentium, exterarum nationum, humanum.

Gemein Recht / Jus commune, publicum, conſuetudinis, multitudinis.

Beſchrieben Recht / Jus ſcriptũ.

Vnbeſchrieben Recht / Jus non ſcriptum.

Natürlich Recht / Jus naturæ, naturale, nobiſcum natum, hõmines facti, nati ad legem naturæ.

StadtRecht / Jus municipale.

Bürgerlich Recht / Jus civile, civium.

KriegsRecht / Jus belli, bellicum.

Das Recht / das Geſetz iſt daher kommen.

Lex inde nata, orta eſt, à juſtitia in omne genus hominum leges & jura manarunt.

Recht fürſchreiben.

Statuere, conſtituere, inſtituere, ſancire, præſcribere, edicere jus, perſcribere jus.

Die Rechte vermügen das.

Licet hoc legibus, per leges licet, fit, agitur hoc ex lege, jura hoc volunt, ſpectant, cogunt.

Es iſt dem Rechten zu wider.

Contrarium, inimicum, adverſarium juri eſt, præter ęquum & bonum fit, Contra juſtitiam, contra fas. Leges vetant, excipiunt hoc, leges obſtant, impeditur hoc legibus, ſejunctum & remotiſſimum eſt à legibus.

Er hat das Recht für ſich.

Munitus, vallatus jure eſt, tutus, ſeptus eſt legibus, vel legum præſidio.

Recht ſprechen.

Reddere, prodere, dare jus, Reſpondere jus, reſpõdere de jure.

Sein Recht vbergeben.

Relinquere, negligere, dimittere jus ſuum, concedere, decedere, diſcedere, recedere de jure ſuo, vel à jure ſuo.

Die Recht ſind hierinnen nicht einig / die Geſetz lauffen wider einander.

Jus revocatur in dubium, in incertum, dubia & obſcura ratio juris eſt in hac re, ambigitur jus inter peritiſſimos, diſcrepãt, diſſentiunt leges, diſſident leges, diſſidet voluntas ſcriptoris cum ſcripto.

Das Recht verkehren.

Torquere, inflectere, adulterare jus, detrahere de jure, violare,

lare, polluere, corrumpere, turbare, tentare, commutare, pervellere jus.

Man findet jetzt kein Recht.

Abeſt jus à foro, ſummum eſt ſilentium juris, ſine jure, ſine lege ſumus, intermittuntur, ſilent leges, caremus jure, legibus.

De Legibus.

Geſetz/Satzung/Recht.

Lex, ſanctio, decretum, ſcitum, edictū, inſtituta, autoritas prudentum, diſciplina legis. Cuſtodia, vis, natura legis, inſtituta, ſcita multitudinis, deſcriptio juris, diſciplina vivendi, diſciplina majorum, juſſa populorum.

Diß Geſetz iſt billich/gut.

Lex hæc eſt ſumma, ſuprema, bona, melior, optima, egregia, preclara, preclariſſima, pulcherrima, ſalutaris, utilis, accommodata, neceſſaria, æqua, æquiſſimè ſcripta, juſta, juſtiſſima, non iniqua lex.

Außdrücklich Geſetz.

Certa, certiſſima lex, Perſpicua eſt ſententia ſcripti.

Das Geſetz iſt nicht außdrücklich/ vngewiß Recht.

Jus obſcurum, ambiguum, ambiguè ſcriptum, non ſatis perſpicua vel expreſſa lex, jus variū, parùm communitum, leges variæ ſunt, ad tempus ſcriptæ.

Ein ſcharff / ernſt Geſetz/ Mandat.

Lex ſevera, ſeveriſſima, ſeverè, ſeveriſſimè ſcripta, dura, durior, acerrima, atrox, gravis, acerba, acerbiſſima, iniqua, intolerabilis lex, acutiſſimè & ſeveriſſimè ſcripta, acerbitas legis.

Ein angenem Geſetz.

Lex grata, vehementer grata, gratiſſima, jucunda, chara, modeſta.

Heilig Geſetz / ein ewig Geſetz.

Leges ſacratæ, ſanctiſſimæ, ſanctiſſimè ſancitæ, religio legum, Leges perpetuæ, æternæ, ſempiternæ, immortales.

Ein vnbillich böſe Geſetz.

Lex mala, vitioſa, inutilis, perniciosa, ficta, impudentior, improba, improbiſſima, iniqua, iniquiſſima, injuſtiſſima, turpiſſima, ſpurcior, turpitudinem habens, Nefariæ, tyrannicæ leges, iniquitas, improbitas, fraus, impudentia legis, lex plena ſceleris & furoris.

Geſetz erfinden/außdencken.

Excogitare, invenire legem, re condita ad excogitandum lex.

Geſetz geben/promulgiren.

Legem præſcribere, conſcribere, ſcribere, deſcribere, dare, ferre, perferre, tradere, ſancire, inſtituere, conſtituere, promulgare, edicere, edere, dicere. Proponere leges alicui, dare leges vivendi, ſancire quid lege, conſtringere orbem terrarum legibus, dare diſciplinam vivendi, confirmare majeſtatem imperii legibus, imponere alicui leges, legibus aliquem aſtringere, parare leges cohercendis peccatis,

ponere alicui leges, temperare rempub. inſtitutis & legibus, ſerere leges.

Geſetz/Mandat anſchlagen.

Figere, incidere leges, publicè proponere leges.

Geſetz annemen/ſich dem Geſetz verbinden.

Accipere, aſciſſere, admittere, recipere legem, jurare in legem, addici legibus.

Dem Geſetz verbunden ſeyn.

Obligari, diſtineri, contineri, implicari legibꝰ, alligari, aſtringi, devinciri, illaqueari, teneri, irretiri, obſtringi, conſtringi legibus.

Das Geſetz ſtraffet das böſe.

Leges puniunt, multant, vindicant, ſupplicio afficiunt malos, cohercent malorum improbitatem, pertinent ad conformandos mores, & ad vitæ inſtituendæ rationem, cohercent, frenant audaciam, furores malorum.

Das Geſetz halten / dem Geſetz gehorchen.

Parere, obtemperare legibus, ſequi legem, obſervare leges, Athenienſes floruerunt, quàm diu Solonis diſciplinam tenuerunt, Philoſophi præcepta ſuo exemplo comprobant, Sequi regulam, vitam ſuam ad præcepta dirigere, ad regulam virtutis vitã dirigere, vitam ad pręcepta conformatam oſtendere, ſervare leges, decretis parere, exprimere vitâ & moribus præcepta officii, cõfirmare ſe ad alicujꝰ pręcepta,

Geſetz vbertreten/wider das Geſetz handeln.

Contra legem facere, vel committere, contrarium aliquid juribus facere, in legem committere, tranſire fines legis, violare leges, migrare præcepta artium, tranſilire pactos terminos, tranſilire, tranſire, trajicere, transgredi, prætergredi terminos legum, excedere terminis legum, excedere à terminis legum, longiùs progredi quam ratio legum pręſcribit, negligere leges, diſcedere à jure, non tenere jura, deficere, deſciſcere ab officio, perrumpere leges, fugere à ſuis conditionibus, perfringere repagula juris, à jure diſcedere, abire. Jus pervertere, abuti legibus, violare jura ſocietatis, adverſus artis ſuæ præcepta facere.

Nach keinem Geſetz fragen/ durchreiſſen.

Perfringere repagula juris, labefactare, evertere, pervertere, diſſolvere, extinguere jus. Frangere, convellere, diſturbare, perrumpere legem, Incendium, buſtum, interitus legum.

Das Geſetz beugen/lindern/verkehren.

Diminuere, infirmare ſententiam legis, commutare, corrigere, ex parte commutare legem, imminuere, minuere, diminuere jus, derogare legi.

Geſetz abſchaffen/abthun.

Abrogare, abolere, incidere, tollere, diſſolvere, repudiare, rejicere,

jicere, abjicere, antiquare legẽ, irritam facere legem, convellere leges, Illidere, evertere, rescindere, frangere legem, tollere iniquè constituta.

Das Gesetz wird nicht mehr gehalten/ist abgeschafft.

Lex consenescit, Lex mutata, sublata, obliterata, abdicata, extincta, rescissa, intermortua est, exolevit, obsolevit, abrogata, abolita lex est, Jus abolitum, intermortuum, obsoletum, inane.

Gesetz wieder auffrichten.

Repetere leges ereptas, reddere, restituere leges.

Gesetzgeber.

Legislator, scriptor, rogator; autor, lator legis. Peritus ac callidus legum scriptor.

Recht vnd redlich.

Legitimum, legitimè.

De Edicto.

Gebot/ Satzung/ Beschluß/ Mandat/Befehl.

Decretum, scitum, plebiscitũ, senat9 consultum, edictum, mãdatum, præscriptum, decreta principum, præceptio, jussus.

Fürstlicher Befehl.

Rescriptum principis.

Rathschluß.

Senatus consultum.

EPITH. Præclarum senatus consultum, egregium, divinum & immortale decretum, honestum, honorificentissimum, justum, severum decretum.

Liberalissimum, amplissimũ, ornatissimum, æquum, æquitatis plenissimum edictum, decretum, uberrimum, quæstuosissimum, jucundum populo decretum.

Scharffer/ harter Befehl.

Vehemens, grave, gravissimũ severum edictum, decretũ, mandatum, Duriora, acerba, molesta edicta, atrox edictum, atrox autoritas, vis decreti, edicti.

Vnbillicher Befehl.

Inimicum, improbum, inhumanum edictum, improbitas decretorum, falsa, odiosa, nefaria, turbulenta decreta.

Ein Mandat/Befehl/Edict machen/befehlen.

Statuere decretum, constituere edictum, facere decretum, cõficere senatus consultum, componere, proponere edictum, Sancire aliquid edicto, sancire aliquid legib9, decreto, edicere, edicere edictum, edictum accommodare ad aliquid.

Verbieten.

Edicere, ne quis faciat, &c. vetare aliquid edictis, prohibere, inhibere, *rem scilicet cœptam*, sine exceptione prohibere.

Vom Befehl abweichen.

Recedere ab edicto, discedere à decretis.

Rathschluß vmbstossen.

Immutare, infirmare, inducere, convellere senatûs consultũ.

Vnkräfftiger Befehl.

Irritum, intermortuum, inane, abolitum edictum, decretum.

Befehl

Befehl eröffnen.
Mandata exponere.
Einem ein Befehl insinuiren/ beybringen.
Mandata deferre ad aliquem.
Vorbot/Interdictum, interdictum exhibitorium, prohibitorium, restitutorium.

De Pacto.

Vertrag/ Abrede.
Pactum, pactio, conventum, conventio.
Epith. Iniquæ, iniquissimæ, nefariæ pactiones, Bellicæ, hostiles, publicæ, privatæ pactiones, inutile conventum, constãtia & veritas conventorum.
Vertrag auffrichten / die Sach abreden/Vergleichung treffen.
Pacisci, depacisci, tolerabili conditione transigere cum aliquo, venit res ad pactionem, honestissimè depacisci, transigere, decidere rem. Facere, conficere pactiones, pacta, res convenire nullo modo potest, Conflare scelerum pactiones, iniquissimè transigere, hæ sunt leges & pactiones societatis.
Verträge/Abschied halten.
Stare conventis, ex pacto, convento aliquid facere, Servare pacta, observare aliquid ex convento, manere in pacto.
Vertrag vmbstossen.
Perturbare conditiones pactionesq; rescindere pactiones, non stare conditionibus.
Der sich in Vertrag eingelassen hat.
Obstrictum teneri pactione, pactum esse.
Bedinget/Pactus.

De Immunitate.

Freyheit/Privilegium/ Immunitas, vacatio, privilegium.
Frey/Privilegirt.
Immunis, liber, solutus, exemtus ab eo munere, solutus lege, privilegiarius, vacuus, expers à munere.
Freyheit geben / Privilegieren.
Dare vocationem, immunitatem, privilegium irrogare, eximere aliquem ab aliquo munere, vacatione donare, immunitatem tribuere, exceptionem dare, edictum alicui remittere.
Freyheit/Privilegium haben.
Vacationem, immunitatem habere, est mihi vacatio, Vacare, solvi lege, non teneri lege, mitti ex legum laqueis, exceptionem habere.
Privilegium wider nemen.
Privilegium infirmare, tollere privilegia, tolli vacationem, senatus pronunciavit vacationem ipsis non esse.

De Consuetudine.

Gewonheit/Weise/Gebrauch.
Consuetudo, institutum, mos, ritus, usus.
Eine gute/feine/ löbliche Gewonheit.
Bona, elegans, pura, incorrupta, jucundissima consuetudo, optimus, præclarus mos,

Eine böse/ gottlose/ närrische Gewonheit.

Incondita, indocta, vitiosa, corrupta, pravissima, mala, impia, dissoluta, immanis, barbara, lubrica consuetudo, Mos gigantum, belluarũ, insulsus, vitiosus, perversus, malus mos.

Gemeine/ tägliche Gewonheit.

Vulgaris, usitata, usitatissima, communis, quotidiana, insita hominibus consuetudo. Mos vulgaris, usitatissimus, usus usitatus, quotidianus.

Alte Gewonheit.

Superior, vetusta, pristina consuetudo, vetustas consuetudinis. Vetus, veterum, pristinus, antiquus mos.

EPITH. ALIA. Consuetudo mirifica, publica, forensis, regia senatoria, nova, diuturna consuetudo, diuturnus usus. Mos externus, popularis, militaris, regius, meretricius, meretricium institutum. Patrii mores, ritus. instituta, obsoletus mos, novus mos.

Usus civilis, oratorius, Majorum inistituta, cõsuetudo, mos.

Einen Gebrauch auffbringen.

Aperire consuetudinem. Afferre, introducere consuetudinem, transferre aliquid ad morẽ nostrum, Inducere morem, perducere, inducere, transferre aliquid in morem, revocare in consuetudinem, ferre morem.

Die Gowonheit kompt auff/ nimpt vberhand / es wird gebräuchlich.

Res venit in consuetudinem, increbrescit consuetudo, serpere, prodire incipit consuetudo, abiit jã in consuetudinẽ, incidit hoc in consuetudinẽ, usu venit.

Es ist der Gebrauch / man pfleget es/ es ist eine Gewonheit.

Mos traditus à majoribus, consuetudine tritum est, receptum est usu, positum est in more, in usu, consuetudo est, mos est, est consuetudinis, est moris, versatur hoc in usu atque in hominum more, acceptus est mos à majoribus, frequens in usu res est, Sic vita hominum est, Non abhorret à communi vitæ consuetudine, Mos hic est omnium, est instituti, mos obtinuit, invaluit, ita fert omnium consuetudo, mos est communis. Nemo non ita consuevit, ita comparatum est, ita facti, ita instituti naturâ omnes sumus, habent ita se mores, tralatitium hoc est, more confirmatum est.

Wie der Brauch ist.

Ut moris est, ut assolet, ex more, de more, pro veteri consuetudine, more hominum fit, consuetudine fit, ut solitum est fieri.

Er pfleget/ diß ist sein Brauch.

Ita fert ejus consuetudo, in more habet, sic ipse est, ipsi sic usus est, id moris ipse est, solens suo more facit, nihil facit præter solitum, nihil insolens facit, hoc i-

psi solenne est, antiquum obtinet, solenne suum servat, instituto suo utitur, institutum suũ tenet, servat, consuetudinẽ hanc tenet, retinet, consuetudine hac utitur, solet, assuevit, consuevit, Animadverto oratores hoc facere.

Die Gewonheit bringt es mit sich / nach der Gewonheit ist es recht.

Consuetudo hoc dat, concedit, probat, probatur hoc consuetudine, mos præscribit, postulat hoc, Consuetudo, mos comprobat, confirmat hoc.

Er weis den Gebrauch gar wol.

Scit consuetudinem, novit instituta, mores, cognovit instituta, peritus, peritissimus est cõsuetudinis, percallet rerum usum, nec hebes nec rudis est in consuetudine.

Dieser Gebrauch wehret fort vnd fort.

Mos hic alitur, manet, permanet, colitur, viget, valet, autoritatem jam habet, obtinet.

Die Gewonheit in acht nehmen / thun wie der Brauch ist

Servare, observare consuetudinem, exprimere consuetudinem, Obsequi, parere, obtemperare consuetudini, moribus, imitari mores, uti consuetudine, tenere, retinere consuetudinem, mores, tueri mores. Facere, efficere, perficere, agere more, institutis, consuetudine, vel ad morem, ad consuetudinem, adduci, impelli consuetudine.

Wider deu Gebrauch oder Gewonheit thun.

Repudiare morem, negligere, mutare, commutare, immutare, convellere consuetudinem, decedere, discedere, recedere de consuetudine, à consuetudine, Lædere, violare morem, vim facere moribus, minuere consuetudinem, abuti consuetudine, solvere morẽ à patribus traditũ.

Er thuts wider seinen Brauch / er ist von seiner Gewonheit abgestanden.

A consuetudine sua discessit, recessit, valdè descivit, insolens facit, à consuetudine sua se abduxit, removit, à se ipso discessit, dissimilem se sui præbet, non præstat se sui similem, non præstat se, qui hactenus fuit.

Es ist wider den Brauch.

Contra consuetudinem, contra morem est, præter consuetudinem & morem aliquid facere, fit, accidit præter morem, Remotum est, abhorret à consuetudine, prohibetur consuetudine.

Böse Gewonheit endern.

Emendare vitiosam consuetudinem, immutare consuetudinem.

Ich bin des Vnglücks gewohnet / durchgangen.

Malorum usu & consuetudine prorsus obdurui & callũ contraxi, nõ recens ad infortunia sum,

non insolens sum ad fortunæ injurias, secundis rebus per quam rarò utor, non imparatus sum ærumnis, diuturno calamitatum usu adversas res minimè sentio, non percipio. Diuturnâ malorũ consuetudine animus callum obduxit, occaluit animus.

Den Gebrauch nicht wissen.

Ignorare morem, Ignarum, hospitem esse consuetudinis, vel in moribus, & consuetudine civitatis, imperitum esse morum.

Die Gewonheit oder Gebrauch kompt gar auff ein ander Sache.

Consuetudo deflectit, labitur, à via deflectit, sensim aliò deducitur.

Der Gebrauch/die Gewonheit kompt ab.

Obscuratur consuetudo, occidit, interit consuetudo, sublatus est mos, consuetudo abiit in desuetudinem, in desuetudinem venit, exoletum, obsoletum, abolitum, antiquatum, abrogatum est, Mos est mutatus, sublatus, abolitus, abdicatus, extinctus, intermortuus, Exolevit, obsolevit, lex per desuetudinem evanuit.

Alten Gebrauch wieder auffbringen.

Revocare, referre, reducere, instaurare, repetere, restituere, excitare morem pristinum, antiquũ, priorem, diu intermissum.

Gebräuchlich/gewönlich/ gemein.

Consuetus, usitatus, solitus, tritus, ritualis, vulgaris, pervulgatus, communis, sæpissimè usurpatus, observatus, in usu quotidiano collocatus, receptus, solitus, solennis.

Landüblich/ Consuetudo provinciæ.

Gewönlich/Usitatè, vulgariter, more.

Ungebräuchlich.

Inusitatus, minùs usitatus, insuetus, insolens, insolitus, res insolita.

Entwohnet.

Desuetudo, desuefactus.

Ungebräuchlich/Inusitatè.

De Iudicio.

Gericht/Iudicium.

Epith Maximum, honestum, præclarum, commemorandum, clarissimum, æquum, purum, liberum judicium, Magnitudo, decus, ornamentum, dignitas, autoritas judiciorum.

Multa, plurima, permulta judicia, plenum forum judiciorum.

Multa, plurima, permnlta judicia, plenum forum judiciorum.

Vehemens, grave, gravissimum judicium, Severa, severiora judicia, acerbum genus judiciorum gravitas, vis, severitas judiciorũ.

Difficile, difficilimum judiciũ Unum & simplex judicium.

Infirmum judicium, levitas, infirmitas judiciorum.

Iudicium dissolutum, perditũ turpe, turpissimum, scurrile, falsum, iniquum, injustum, improbum, flagitiosum, nefarium, invidiosum, invidiosissimum.

Turpitudo, infamia, ignominia, macula, iniquitas, indignitas, invidia judicii.

Periculum, discrimen judicii.

Publicum, privatum judicium.

Senatorium, centumvirale, proprium judicium.

Iudjcium capitis, vindiciarum, pecuniarum, veneficii, peculatus, ambitus, vetus, novum judicium.

Gericht anſtellen.

Conſtituere, inſtruere, comparare, conflare judicium.

Das Gericht iſt beyſammen.

Iudices ſederunt, aſſederunt, conſederunt.

Die Gerichte vmb Hülffe bittlich erſuchen.

Venire, confugere ad judicem, auxilium petere à legibus, confugere ad præſidia legum, Opem, conſilium, ſapientiam judicum implorare, petere aliquid à judicibus.

Die Gerichte mit Gelde ſtechen.

Pecuniâ tentare, emere, redimere, corrumpere, contemnere, perrumpere judicium, corrumpere judicem pecuniâ, corruptelam judicii moliri, contaminare, conſtuprare judicia.

Die Gerichte gehen ſcharff durch.

Iudicia calent.

Es gehet langſam zu mit dem Gerichte/man hält kein Gerichte.

Iudicia frigent, conticent, ſilentium eſt cauſarum, requies eſt litium, jacent judicia, nulla ſunt judicia, refrigeſcit forum, ſilentium ſummum eſt cauſarum, judicia in foro ſilent, frigent, conglaciantur.

Die Gerichte hindern.

Impedire, refellere, convellere, infirmare, labefactare, diſturbare judicium, proſternere, percellere judicia.

Die Gerichte wieder in ſchwang bringen.

Reſtituere, conſtituere judicia perculſa & proſtrata.

Ordentliches Gerichte/Iudicium ordinarium.

Beſonder Gericht/Iudicium extraordinarium.

Privat Gericht/ Iudicium privatum.

Gerichte davon man nicht appelliren darff.

Iudicium purum, Iudicium petitoriũ, recuperatorium, reſtitutorium.

Keyſerlich Kammer Gerichte.

Curia imperialis, judicium Cameræ.

Richter zu Speyer.

Præſes curiæ imperialis, Cameræ.

Aſſeſſor zu Speyer.

Aſſeſſor curiæ Imperialis, judicii Cameræ, judicii Imperialis.

De Iudice.

Ein Richter/Schiedman.

Iudex, diſceptator, arbiter, cuſtos, vindex, curator legis, præſes judicii, prætor, ſedens pro tribunali.

Vnſträfflicher Richter.

Iudex integer, incorruptus, conſtans, gratiæ adverſus, non obnoxius gratiæ, omni rejectione major, lentus & conſideratus, ingenioſus, ſapientiſſimus, Dignitate, autoritate, poteſtate præditus, erectus, peritus, æquus, æquiſſimus, veriſſimus, juratus, religioſus, ſanctiſſimus, optimus, hone-

honestus, idoneus, lectus, selectus, editius judex, fides, religio in judicando.

Ein ernster scharffer Richter.

Acer, acerrimus, inexorabilis, durior, severus, severissimus, gravis disceptator, judex, severitas, sævitia, gravitas, crudelitas judicis.

Ein Richter/der der Part feind ist.

Iratus, inimicus, infestus judex.

Vngerechter Richter.

Iudex emtus, iniquus, nequam, nequissimus, turpis, cupidus. Culpa, vitium, scelus, improbitas, injustitia, perfidia, sordes, libido, perjurium, egestas, turpitudo, dedecus judicum.

Epith. Peregrinus, ignotus, manipularis, vetus, novus, repentinus judex, numerus, consessus, pars major judicum, inopia judicum, pauci judices.

Ein vnverwerfflicher Richter.

Competens judex, congruens, suus.

Verwerfflicher Richter.

Iudex incompetens, incongruens, non suus.

Vnterhändler/Thedingsmann/ Commissarien.

Iudex compromissarius, disceptator, arbiter, judex domesticus, arbiter pedaneus.

Vertrawter Commissarius.

Commissarius fidei.

Mit Schiedman/Coarbiter.

Schöppen/Beysitzer.

Assessores, comites, consiliarii Iudicis.

Notarius/Notarius.

Fiscal/Patronus fisci.

Einen Richter begehren.

Rogare, postulare, poscere, deposcere judicem vel disceptatorẽ.

Einem das Richterampt befehlen.

Dare judices, assessores, edere judicem, quæsitorem, constituere, parare judices, potestatem judicandi dare.

Commissarien ordnen.

Arbitrum dare, statuere, edere commissarios, cognitorem dare in litem.

Einen Richter erwehlen.

Legere, deligere, seligere, sumere judices, sortiri, subsortiri judices.

Commissarien erwehlen.

Disceptatorem inter se eligere, arbiter electus est Scævola, Ire ad arbitros, sumere compromissarium judicem, eligere, facere compromissum, Disceptationem ad aliquem rejicere, consentire in aliquem disceptatorem, arbitrum sumere, capere, statuere, eligere, arbitro aliquo uti, disceptatore aliquo uti.

Ein Richter seyn.

Iudicem esse licitum quæstionis, arbitrum esse ad aliquid, Præesse, præpositum esse quæstioni, gubernare quæstionem, regere, administrare, habere, exercere judicium, commissum esse alicui judicium, potestatem judicandi habere.

Einen für seinen Richter erkennen.

Ferre, probare, comprobare judicibus, uti aliquo judice, habere aliquem judicem, vel in numero judicum.

Einen Richter verwerffen.

Rejicere judices, disceptatorē aliquem recusare.

Zu Gericht sitzen/Sachen verhören.

Sedere in tribunali, pro tribunali, agere forum alicubi, jus dicere, litigantes audire, res judicare, causas cognoscere, judicare de controversiis, disceptare, pronunciare de tribunali, jus administrare, distribuere, exercere judicium, præsidere rostris.

Recht vnd wol vrtheilen.

Sapienter disceptare, Maximè, bene, optimè, rectè, ordine judicare, diligenter, diligentius & propè fastidiosè judicare, dijudicare, rectè dijudicare, sapienter, justè disceptare, integrè, incorruptè, verissimè, sine odio, cupiditate, invidiâ, sanctè, religiosè, severè, severissimè, gravissimè, fortiter, magnificè judicare, ex æquo & bono dijudicare.

Falsch/vnrecht vrtheilen.

Vitiosè, perperam, depravatè, temeritate aliquâ vel impetu judicare, arroganter præjudicare, falsum judicare.

Der Sachen bald abhelffen.

Maturissimè judicare, non tardissime judicare.

Eine Sache richten/recht sprechen.

Iudicare, dijudicare controversiam, ferre sententiam, decernere, discernere, cognoscere causas, pronunciare de causa, sententiā dare, proferre.

Iudices disceptant, cognoscunt em, judicant de re, statuunt aliquid, Dare judicium, reddere judicium, excercere judicium, constituere, facere, considerare, cognoscere, perspicere, componere causam, audire causam, ponderare, pendere causam, existimare de re, dijudicare contentiones, Iudicare rem legibus. Iudicia ad responsa prudentum ditiguntur, & ex eorum doctrina exercentur, leges obtineant in judiciis, litem dare secundùm legem.

Die Parthen vergleichen.

Disceptare, transigere controversias, dissolvere, dirimere, distrahere controversias, componere causas, minuere controversias, sedare litem, controversiam.

Die Sache mitteln/vnterhandeln.

Esse arbitrum æqui & justi, esse cupidum pacis conciliandæ inter aliquos, conciliare pacem inter litigantes, Interponere se in pacificationem aliquam, interponere suum judicium, componere pacem inter aliquos.

Sich fürm Richter fürchten.

Timere, pertimescere, extimescere, metuere, horrere judicium.

Gericht auffschieben.

Differre, proferre judicium, prolatio judicii, judicia comprendinari, extrahere.

Schöppenbanck/Gerichtsstube.

Locus judicii, forum judiciarium, forum judiciale, tribunal, forum, subsellia judicum.

Gütliche Handlung.

Actio arbitraria.

De Accusatione.

Eine Rechtshandlung/ Actio.
Eine Anforderung/ petitio.
Ein Angebung/ Delatio, indiciū.

Anklag

Anklag/Accusatio.

Gegenklage/ Reconventio, petitio mutua.

EPITH. Optima, diligens, vera, illustris, nobilis, gloriosa, variè graviterq; tractata, honesta, nova, perpetua, acris accusatio.

Mala, muta, nugatoria, defessa & refrigerata accusatio.

Gratia & opibus nitens accusatio.

Kläger / Actor, petitor, accusator, delator, litigator, litigans.

Des Klägers Forderung.

Accusatoris intentio, petitio.

EPITH. Actor idoneus, summus, Accusator bonus, idoneus, diligens, certus, verus, firmus, molestus, acer, acerbus, vehemens, gravis, Autoritas, gratia, potentia, dignitas accusatoris, Accusator ridiculus, frigidus, frigidissimus, mutus, falsus, imbecillus.

Vergönnen zu klagen.

Dare accusationem, nominis deferendi potestatem, deferre alicui accusationem, actionem alicui dare.

Die Klage anstellen.

Actionem intendere, instituere, dictare, judicium dictare, dicam impingere, scribere.

Die Klage stellen / Actionem concipere.

Die Summa was man klagen wil/vbergeben.

Actionem edere, caput edicti ostendere, ex quo acturus sis, copiam libelli facere.

Auff die Sache dencken/wie sie zu beweisen/ wie die Klag anzustellen.

Causam informare, actionem seu litem instruere, hoc est, literis, testibus, cæterisq; ad probandum necessariis ornare & munire, elaborare in accusatione, comparanda constituendaq;, adornare, instruere accusationem.

Sich ins Recht einlassen/mit einem rechten.

Certate cum aliquo lite, decertare lite, contendere judicio, confligere, conflictari, litigare judicio, persequi jus suum, litē alicui creare, serere, intendere, inferre, persequi aliquem legibus & jure, Habere actionem, controversiā, litem, negotium, agere litibus, sequi lites, experiri judicio, rem tentare judicio, Persequi aliquē vel aliquā rem judicio, lite, committere se legibus, in judiciis conflictari, contendere cum aliquo jure, agere cum aliquo lege, habere negocium cum aliquo, habere controversiam cum aliquo dere aliqua, certare de re, disceptare legibus de re, digladiari inter se de re, experiri summo jure, contentio manet mihi cum aliquo, res repetitur civili actione & jure, agam tecum injuriarum. Causa venit, devenit in judicium, petere, repetere aliquid judicio, decidere cum aliquo rem judicio, obire, subire judicium, inire certamen, deferre rem in forum.

Bitten vmb einen Vorbescheid.

Postulare, petere, flagitare judicium, postulare actionem.

Vorbescheid erlangen.

Impetrare, sortiri judicium, dicam.

Laster auff einen dencken/beschüldigen.

Crimina colligere in reum, fingere, confingere, excogitare, componere, conflare, contexere in aliquem, quærere apparare, comparare crimen alicui.

Für Recht fordern.

In jus vel judicium vocare, trahere, litem alicui movere, trahere ad subsellia, rapere in jus, revocare in judicium, arcessere judicio, adducere in judicium, perducere, producere in judicium, judicium alicui conflare, judicii metu perfundere, judicio circũvenire, adducere aliquem ad subsellia, retrahere ad subsellia, reum aliquem facere, vocare aliquem in crimen, in judicium criminis, revocare rem in crimen, accersere, arcessere, insectari aliquem crimine, in judicium afferre crimen, deferre aliquem vel nomen alicujus ad aliquem.

Anklagen.

Accipere tanquam reum, descendere ad accusandum, scribere, impingere, dicere dicam alicui de parricidio, injuriarum, dicere causam adversus aliquem, docere judices de injuriis, agere cum aliquo accusatoriè, oppugnare aliquem, tela accusationis in eum jam conjiciuntur, accusationem factitare, obtinere partes accusatoris. Deferre, insimulare, arguere, coarguere aliquem, Accusare copiosè, graviter, jure, justè, piè, moderatè, diligentissimè, laboriosissimè, liberius, ferventè, asperè, asperiùs.

Schuld gebē/beschuldigē/anklagē.

Objicere, objectare alicui crimen, ponere alicui aliquid criminis loco, in crimine, dare aliquid crimini, accusare aliquem criminibus, culpam alicujus accusare, reum facere culpæ, Exponere, proponere, explicare, exprimere crimina, exagitare, coarguere aliquem, arguere aliquem crimine vel de crimine, coarguere aliquid crimẽ, afferre in judicium crimẽ, proferre rem in judicium, proponere aliquid in judicio, insimulare aliquem vitii.

Peinlich anklagen.

Accersere, accusare capitis, arcessere aliquem in judicium capitis, facere aliquem reum capitis, capitis & capite anquirere. Vocare, adducere aliquem in discrimen vel periculum capitis. Ostẽtare, inferre periculum capitis, litem capitis intendere.

Falsch anklagen / mit vnrecht beschüldigen/den Vnschüldigen anklagen.

Accusare, insimulare insontem, arguere aliquem falsò, arguere aliquem insontem, confingere in aliquem crimen, conflare in aliquem crimen, alienæ culpæ aliquem reum facere, conferre culpam in expertem criminis, in infamiam vocare, adducere, exagitare aliquem injustè, sine causa, injuriâ, contra quàm jus est, nefariè, falsò, sine causa accusare, affligere, opprimere innocentem.

Von der Klag abstehen/ die Klage fallen lassen.

Accusationem relinquere, desistere accusatione, deduci ab accusatione.

Zänckisch / klagsüchtig.

Litigiosus, loquaciter litigiosus, mirâ alacritate ad ligitandum.

Nicht gerne klagen / nicht zänckisch seyn.

Abhorrere à negotiis, litibus, fugere contentionem, declinare contentionem, abstinere se à litibus, abesse ab altercationibus, litibus, inimicus fori, remotum, remotissimum esse à foro, non attigisse forum, abhorret animus ab omni controvertendi genere.

De Controversia.

Ein Handel / streit / streitiger handel / Zanck.

Quæstio negotium, res, controversia, contentio, certamen, concertatio, altercatio, dimicatio, disceptatio, luctatio, oppugnatio.

Rechtfertigung / Actio.

Species Actionum, Actio in rem, vindicatio in personam, condictio, actio condictitia, actio bonæ fidei, actio stricti juris, actio ad exhibendum, actio pignoratitia, redhibitoria, negociorum gestorum, institutoria, de in rem verso, famosa de vi, de vi publica, de vi bonorum raptorum, expilatæ hæreditatis, sepulchri violati, &c.

Peinliche Klage / Actio pœnalis, criminali, capitalis.

Klage / welche nicht peinlich / Actio civilis.

Gütliche Fürderung / Actio arbitraria.

Die erste Klag / Actio prima.

Die Verantwortung / Depulsio prima.

Die Replica, die ander Klag nach der Verantwortung / Actio secunda.

Die ander Verantwortung / die duplic, Depulsio secunda.

Die dritte Klag / triplica, Actio tertia.

Ein wichtige Sache / schwerer Handel.

Magna, major, maxima, permagna, summa res, causa, magni negocii res, admodum operosa, occupationis non exiguæ, non leviter, frigidè, languidè curanda, singularis, nobilis, illustris, splendida, summi ingenii causa, amplissima causa.

Ein weitläufftiger verwirrter schwerer Handel.

Causa perplexa, difficilis, difficilima, implicata, dubia, anceps, obscura controversia, causa.

Gute und leichte Sachen.

Causa æqua, probabilis, certa, certissima res, firma, aperta, minimè dubia, perspicua, clara, testata, manifesta, expeditissima, minimè dubia, facilis & explicata.

Geringe Sache.

Causa tenuis, levis, inops, jejuna, minuta, angusta.

Diß ist der status des Handels / diß ist der gantze Handel.

Hoc venit in disceptationem, in controversiam, hoc versatur in disceptatione, Litis summa seu fundamentum & cardo in hac re posita, collocata, constituta est, versatur, in hoc tota res agitur, hoc rem continet, in hoc sunt omnia posita, sita, collocata, ex hoc omnia pendent.

Eine gute Sache haben.

Probatur, comprobatur, placet mihi

mihi causa, Valet causa, subscribo causam, collaudo causam, causa reviviscit & recreatur.

Böse Sache haben/ im Gericht vbel bestehen.

Laborare in judicio, labora in causa, deficiunt eum omnia, Nudus destitutusq; est in causa, defatigari, frangi in judicio.

Seiner guten Sach vertrawen/

Fidere, confidere causæ suæ.

Nicht gute Hoffnung zur Sache haben.

Diffidere causæ, dubitare de causa, labat causa reus.

Die Sache auffschieben.

Res transfertur, rejicitur in aliud tempus, transferre judiciū, litem calumniis & iniquo patrocinio tueri atque extrahere.

Die Sach bleibt noch für sich.

Integra adhuc est, manet, reservatur, renovatur causa, stat controversia, manet, permanet contentio.

Eine Sache drücken/ verkleinern.

Causam ludificare, labefactare, exagitare, debilitare, oppugnare, affligere, deprimere.

Die Sache ligen lassen/ nicht außführen.

Negligere, relinquere, deserere, prodere causam, deesse causæ, deponere, abjicere causam, desistere causâ.

De Reo.

Ein Beklagter.

Reus, accusatus, insimulatus, delatus, indicatus.

EPITH. Reus afflictus, infirmus, innocens, locuples, pecuniosus, profusus, confitens, enervatus.

Reus improbus, contumax, latitans, perditus, audax, invidiosus, humilis, turpis, inanis, sordidus.

Verklagt werden.

Accusari, in judicium vocari, postulari, causam dicere, dies ei dicta est, ejus nomen delatum est inter reos, coactus est rationem reddere actorum suorum, subire judicium, venire in judicium, reum esse, reus factus est, stetit vel sedit reorum loco, adivit judiciū vel tribunal, accusatorum audivit acerba convicia, accusationis molestiam sustinuit, referre inter reos, arripi, tradi judicū sententiis, argui facinorum.

Nicht erscheinen wollen.

Recusare, defugere judicium, latitare.

Geld geben/ daß man nicht rechten darff.

Redimere lites, pactionem facere de lite.

Sich für den selbstschüldigen stellen.

Supponere se reum criminibus pro alio, facere se reum, fieri reum pro aliquo.

Schüldig/ er ist nicht vnschüldig/ er hats gethan.

Nocēs, noxius, obnoxius, tanti facinoris reus est, est reus, nocens, nocentissimus, Est in culpa, culpæ affinis, culpâ contaminatus, culpa est in ipso, culpa tenetur, culpam sustinet, criminis, flagitii affinis, criminis labe infectus, inquinatus, Astrictus scelere, infectus culpâ, contaminatus flagi-

 tio,

tio, Ineſt, ſubeſt culpa, reſidet culpa in eo, Pertinet culpa ad eum, conjungitur crimine, vel ſocietate criminis, ſocius eſt culpæ, laborat crimine, ſuſtinet crimen.

Vberwieſen werden.

Opprimi, premi, obrui criminibus, perire crimine.

Er bleibt nicht auff einer Rede/ Labat reus, frangitur, inconſtans eſt.

Die That bekennen/ Agnoſcere, confiteri, non negare crimen vel culpam.

De Advocato.

Ein Advocat/ Beyſtand/ Fürſprach/ Juriſt/ Zungendreſcher.

Advocatus, patronus, actor, cauſidicus, Rabula, defenſor.

Ein guter erfahrner Fürſprach.

Diligentiſſimus, acerrimus, aſſiduus, conſtantiſſimus Patronus, qui in agendis cauſis omnib⁹ antecellit, præſtat, qui omnes vincit, excellit inter omnes, anteit omnes, Cui nemo conferendus eſt, neq; eloquentiâ, neque ſtudio, neque fide, Nemo ad judices, ad tribunalia, ad cauſas tãtum eloquentiæ, ſtudii ac fidei affert atque hic, In judiciis, in foro, in forenſibus cauſis, in forenſi munere, in tractandis cauſis, in cauſarum patrociniis, in defendẽdo, in accuſando, nemo huic par eſt, Princeps ſummus, idoneus actor eſt, elegans cauſidicus, Diligentia, aſſiduitas, officium, induſtria ejus in cauſis tranctandis apparet, Dux & quaſi ſignifer eſt, Princeps præſtantiſſimus eſt in cauſis, Dominatur, dominationem, imperium, regnum tenet in judiciis, floret in foro, Magnus eſt patronus, idoneus defenſor, Diſertiſſimus, diligentiſſimus, ſtudioſiſſimus patronus, Aſſiduus, conſtantiſſimus, acerrimus defenſor.

Ein vntüchtiger Advocat.

Nimiùm litigioſus, concitus ad iram, ineptus, ſtultus defenſor, malus, deterrimus, obſcuriſſimus patronus, Rabula indoctus, inurbanus, ruſticus.

Ein Vorſprache ſeyn.

Patronum alicui eſſe vel exiſtere, In clientelam aliquem recipere, cognitorem eſſe, cognitorẽ fieri, gerere, adminiſtrare, curare, procurare aliquam cauſam, cauſæ præeſſe, cauſæ operã dare, ſuſcipere, recipere cauſam, attingere cauſam, arripere patrocinium, recipere clientem, defenſorem eſſe juris, juſtitiæ, victitare ex alienis litibus, ex aliena ſtultitia quæſticulos ſibi colligere, vocem in queſtum cõferre, opitulari ſontibus.

Einen Advocaten bedürffen/ begehren.

Egere, indigere defenſionis patrocinio, Quærere patronum, invocare advocatum.

Einem einen Advocaten zuordnen.

Patro-

Patronum alicui dare, constituere, cognitorem dare.

Einen Advocaten annehmen.

Patronum cooptare, adoptare, adsciscere, adhibere, in clientelam alicui se dedere, dare, se conferre, Clientelæ alicujus se committere, in clientela & fide alicujus esse, uti aliquo Patrono, deferre, afferre causam ad patronum. Dare, committere, credere, commendare, tradere alicui causam, adhibere patronum, confugere in patrocinium alicujus, advocare aliquem.

Dieser beginnet Sachen zu führen.

Confert se ad causas, declamitat causas.

Dieser Advocat hat viel Sachen.

Confluunt ad hunc causæ, multæ ad hunc afferuntur, huic offeruntur causæ, adhibetur sæpissimè ad causas; floret in foro, versatur frequentissimè in causis, in judiciis, ætatem conterit in litibus, Implicatus, constrictus, districtus tenetur causis.

Eine Sache führen / einen für Gericht verthedigen.

Agere, actitare, peragere, tractare causam, procurare, gerere rem, defendere aliquem, Patrocinari alicui, patrocinium suscipere, arripere, Tueri, tegere, defendere aliquem legibus, Adesse, præsto esse alicui vel causæ alicujus, adesse pro aliquo, patrocinio aliquem defendere, Præstò esse saluti, famæ alicujus, Adjuvare in causa, Esse patronum, advocatum existere, patronum causæ esse, Venire advocatum alicui, patrocinium pollicere, reo opitulari, adesse reo, dicere pro reo, defendere reum, defendere aliquem judicio, vel causam in judicio tueri, tutari, tegere causas, consulere commodo causæ, præsidium porrigere & tendere clientibus, injurias propulsare à clientibus, adhiberi ad depellenda pericula.

Die Sache in die Ordnung bringen.

Cognoscere, componere causam, actiones componere, commentari causam, scribere defensionem.

Die Sache anfahen.

Ingredi in causam, aggredi causam.

Die Sache fürbringen.

Causam explicare, proponere, docere, edocere controversiam, vel rem aperire, orare, perorare causas.

Die Sache beweisen.

Probare, comprobare, demonstrare, confirmare causam.

Die Sache fleissig vnd wol führen.

Defendere causam copiosè, omni ratione, vehementer, magnoperè, copiosissimè, verissimè, religiosè, præclarè, studiosè, diligentissimè, magnâ diligentiâ, magno studio, summis opibus, omni curâ, accuratè, prudentis-

dentiſſimè, acutiſſimè, ornatiſſimè, optimè, optimâ fide, animosê, fortiter, Graviſſimè, acerrimè, pro virili parte, pugnaciſſimè, probabiliter, non gravatè, liberè, firmo præſidio.

Eine Sache vbel vertheidigen.

Defendere cauſam timidè, negligenter, improbè, parùm diligenter, negligentiſſimè.

Die Sache erhalten.

Obtinere cauſam, retinere reum incolumem à judicii calamitate, eximere aliquem à culpa, liberare aliquem crimine.

Des Gegenparts Sache vmbſtoſſen.

Judicio evertere adverſarium, evertere cauſam adverſarii, jugulare aliquem judicio.

Die Gerichte vberſchwatzen.

Probare aliquid, perſuadere judicibus, docere judices, pertractare animos judicum, movere, commovere, permovere mẽtes judicum, adducere, deducere, allicere, incitare, impellere, incendere, inflammare, mitigare, lenire judices.

Den Advocaten nicht haben wollen/Repudiare patronum.

Keinen Advocaten haben können.

Relinqui advocatis, deſunt ipſi patroni, ſine advocato vel patrono eſſe.

Die Sache auffhalten / auffziehen.

Litem calumniis & iniquo patrocinio tueri, atq; extrahere.

Mit beyden Parten colludiren.

Prævaricari, cauſam adverſario prodere, tranſire ad adverſariũ.

De Adverſario.

Widerpart/Gegenpart in einer Sache.

Adverſarius, dimicans, repugnans, adverſans.

Ein hefftige Gegenpart.

Adverſarius gravis, acris, infenſus, acerbus, vehemens, crudelis, nimis adverſus, nimis acerbus, gravis.

Wider einen dienen.

Profiteri ſe adverſarium, adverſari, reſiſtere alicui, pugnare, depugnare cum aliquo, venire contra rem alicujus, oppugnare cauſam alicujus, adverſus aliquem diſſerere, venire contra aliquem.

Einem hefftig zuſetzen / zu wider ſeyn/widerpart halten.

Oppugnare aliquem acerrimè, graviſſimè, nullam adverſus aliquẽ injuriam prætermittere, laceſſere aliquem omni re, omnia agere, movere, tentare ad perniciẽ alicujus, Adverſario uti acerbo, infenſo, Pugnare contra aliquẽ, agere contra aliquem, irruere in aliquem maximo impetu.

Seinen Widerpart widerlegen.

Refutare, convincere, devincere adverſarium, argumenta & præſidia adverſariorum ſubvertere, refutare, infirmare, refellere, elevare, Contentione adverſarium frangere, elidere nervos argumenti, Infirmare & frangere quæ

requæ pro adversariis sunt.

Einem die Sache nieder schlagen/ verkleinern bey den Gerichten.

Bonam adversarii causam calumniosâ & malitiosâ juris interpretatione eludere, circumvenirere aliquem, perfundere, irretire judicio.

Gegenklage/ Petitio mutua, reconventio.

Vorbescheid erlangen/ einen Tag anstellen/ bestimmen.

Præstituere, sumere judicii diem, statuere, instituere, constituere, præfinire, destinare, edicere, decernere, præscribere, pangere, indicere diem, diem dicere rei gerendæ, dare alicui diem, diem sumere ex utriusque commodo, tempus convenit inter eos gerendæ rei, exiguam mihi diem præfinis, satis laxam diem præfinire.

Es ist nicht lang auff den Gerichtstag.

Appropinquat, impendet, instat, accedit dies judicii, obrepit dies, venit dies, exigua est dies præfinita.

Den Tag auffschieben.

Diem prorogare, differre, cõperendinare, proferre diem, in alium diem differre, Producere, prolatare, extrahere diem.

Vor Gericht erscheinen/ den Tag halten.

Adesse ad diem, obire diem, obire vadimonium, Ad constitutam diem venire, Cõparere, Copiam, præsentiam, potestatẽ sui facere, præsentem adesse, coram adesse, judicium subire, condicto die adesse, vadimonio se sistere, ad vadimonium venire.

Aussen bleiben/ nicht erscheinen.

Deserere vadimonium.

Ehehafft / Res digna ob quam vadimonium deseratur, Necessitatis excusatio.

Einen citiren/ laden/ für Gericht fordern.

Citare aliquem, in jus aliquem vocare, jure convenire, in jus ducere, trahere, rapere. Ad subsellia judicum trahere, ad judicem vocare, denunciare alicui judiciũ.

Citation Zeddel schicken/ Libello citare.

Den Knecht schicken.

Citare præconio, denunciare vocationem in jus alicui domũ, vel etiam præsenti.

Die Gerichte haben jhn gefordert.

Judices eum citarunt, arcesserunt, coëgerunt.

Fordern/ ruffen.

Citare partes in curiam, vocare, advocare, accire, excire, accersire, accersere, Vocare aliquem verbis alterius, evocare aliquẽ.

Sicher Geleit.

Fides publica, salvus conductus, commeatus.

Sicher Geleit geben.

Interponere fidem publicam, dare salvum conductum, dare commeatum.

De Defensione.

Eine Verthedigung.

Defensio, patrocinium.

Eine gute Verthedigung/ ein guter Satz/Entschûldigung.

Præclara,commoda,ingeniosa,pietatis plena, invicta, fortis, constans,facilis,prompta;perfacilis, perexpedita defensio Æquitas, fides, autoritas, firmissima fundamenta defensionis.

Eine lose Entschûldigung.

Confusa, lubrica, tenuis, levis,vulgaris,infirma,misera,perdita,perditissima,turpis,iniqua, longè petita, extrema defensio.

Epith.Perdifficilis.angustior, iniquior, mala,improba, perniciosa,extranea,repentina defensio.

Verthediger/Vertreter/ Defensor,defendens,propugnator.

Einer der verthediget ist / Defensus, satis firmo præsidio defensus.

Anleitung geben zur defension/ Dare alicui defensionem, patefacere alicui defensionem,

Dencken wie man ein Ding verthediget.

Excogitare, fingere,reperire, invenire, comparare, constituere defensionem, jacere fundamenta defensionis,defendere in defensionem.

Einen verthedigen/entschûldigen.

Defendere,defensitare aliquē, patrocinari alicui, propugnare, tueri, tegere, protegere aliquem, uti defensione, defendere rem excusatione, tegere aliquid defensione, Opitulari alicui, Patrocinio aliquem tueri, Suscipere propugnationem pro re aliqua, Respondere crimini, defendere crimen, expedire se crimine,divellere crimen, refellere accusationem, abstergere labem, afferre purgationem, propulsare accusationem.

Verthedigung verhindern/ Præcidere, impedire defensionem.

De Excusatione.

Entschûldigung / Excusatio, purgatio,defensio, exceptio.

Eine gute Entschûldigung/ Excusatio magna, probabilis, sapiens, legitima, justa, idonea, perpetua,aliquid excusationis.

Eine lose Entschûldigung / Excusatio nulla, turpis, frigida, ficta, frivola, calva, vetus, usitata.

Eine Entschûldigung fûrwenden/ entschûldigen.

Excusare, defendere rem excusatione, prætendere, prætexere excusationem, parare excusationem, confugere ad aliquam excusationem, summis opibus, magnâ diligentiâ, pro virili parte, audacter, probabiliter excusare, habere excusationem, tegere aliquid excusatione, afferre excusationem, uti excusatione, esse alicui excusationem.

Ein Ding entschûldigen.

Purgare, purgare crimen, diluere dissolvere, propulsare, refellere, depellere crimen, Removere, amovere, dimovere, extenuare,

re, derivare crimen, purgare aliquid alicui.

Einen andern entſchüldigen.

Purgare aliquem alicui de re aliqua, crimen ab aliquo removere, veniam alicui impetrare, ſublevare aliquem, ita aliquem excuſare, ut culpam in ſe, vel in alium transferat, excuſationem rei dat huic conſuetudo vitæ perpetua.

Eine Entſchüldigung fürwenden/ worumb etwas nicht geſchehen.

Excuſare morbum, pluviam, magnitudinem negociorũ, valetudinem oculorum, Excuſationem habere neceſſitatis, culpam facere neceſſitudinem.

Ich bin zu frieden mit dieſer Entſchüldigung.

Habent hæc juſtam excuſationem, culpâ te libero, Purgati mihi ſunt, ſi tibi ſunt purgati, Probo excuſationem, accipio excuſationem, ſatisfactionem tuam. Excuſatio idonea, probabilis, legitima, juſta, idonea eſt, probare alicui conſilium ſuum.

Ich bin nicht zu frieden mit dieſer Entſchüldigung.

Non accipio hanc excuſationem, Reſpuere, & pro nihilo habere, putare excuſationem, illã partem excuſationis nec agnoſco, nec probo, iſta excuſatio nulla eſt, nihil eſt quod excuſas, defenſio hoc gladio conficitur, Excuſatio valetudinis non potuit me defendere, non eſt facile expurgatu.

Einen an der Entſchüldigung hindern.

Reſiſtere excuſationi, impedire excuſationem, præcludere alicui excuſationem.

Verneinung.

Negatio, inficiatio, recuſatio.

Verneinen/ Nein darzu ſagen/ verleugnen.

Negare, inficiari, recuſare.

De Teſtimonio.

Zeugniß/Kundſchafft.

Teſtimonium, teſtatio, conteſtatio, teſtificatio, obteſtatio, autoritas.

Gut gewiß Zeugnis.

Præclarum, ſingulare, magnũ, verum, firmum, debitum, ſanctiſſimum, incorruptum, certũ, vehemens, acerrimum, grave, graviſſimum, inſigne, acre, carens ſuſpicione teſtimonium, copia, autoritas, religio, fides, ſanctitas, conſtantia teſtimonii, Rata, conſentiens hominum autoritas, Perſcriptæ, conſignatæ, jurejurando divinctæ autoritates.

Falſch Zeugnis.

Leve, nullius momenti, falſum, improbum, improbiſſimũ teſtimonium.

EPITH. ALIA. Teſtimonium mutuum, ſui ipſius, æternum, ſempiternum, publicum.

Zeugnis/gegenwertiger Zeugen/ Teſtimonium manifeſtum.

Zeugnis abweſender Leute/ Te-

stimonium cœcum, *Ut si dicam, testis est tota Germania.*

Ein Zeuge/Testis, attestans.

Ein warhafftiger vnverwerfflicher Zeuge.

Probus, optimus, classicus, omni exceptione major, honestissimus, clarus, clarissimus, præclarus, egregius, inculpatus, integræ famæ, fidei exploratæ, nec ullâ unquam inconstantiâ testimonii labefactatæ, idoneus, verus, verissimus, certissimus, irrefutabilis, gravis, pergravis, religiosus, locuples, locupletissim⁹, satis gravis, idoneus, sanctissimus, incorruptus, integer, non mediocris testis, Dignitas, fides, constantia testis.

Ein vngewisser / verdächtiger / falscher Zeuge.

Incertus, conflatus, subornatus, redemtus, precio corruptus, intestabilis, stultus, levis, inimicus, falsus, fictus, improbus, cōcitatus levitate, egestate, Præditus audaciâ, perfidiâ, cupid⁹, iratus, à religione remotus, diabolaris, quem inopia refellit, qui fame magis, quàm famâ moveri videtur, testimonii dicendi jure multatus, proletarius, omni religione Deiq; metu vacuus, mercenarius testis, conjurati testes.

Viel Zeugen.

Multi, plures, plurimi testes, satis testium, multitudo, numerus testium, inopia testium.

Alia Epith. Testes vivi, præsentes, nocturni.

Zeuge der es gesehen hat/ Testis oculatus.

Zeuge der es gehöret hat/ Testis auritus.

Zeugen bedürffen.

Indigere testimonii, res eget testibus.

Einen zu Zeugen fordern/nach Zeugen sich vmbthun.

Obtestari, contestari, testari aliquem, quærere testimonia, cōfugere ad autoritates, petere testimonium ab aliquo, conquirere, cōducere, colligere testes, parare, cōparare, instruere testes.

Zeugen / einem ein Zeugnis geben.

Testari, testificari, Dare, tribuere, dicere, perhibere, ferre testimonium, Comprobare, confirmare aliquid testimonio, judicio, autoritate, Sublevare aliquē testimonio, testem esse alicujus rei, dare testimonium debitum virtuti, testem prodire, testificari aliquid summâ frequentiâ, edere testimonium, dicere pro testimonio, esse testimonium vel testimonio, testari quid autoritate, docere aliquid suo testimonio, Monumenta hoc declarāt, confirmo hoc dictum hac re, ornare aliquem testimonio judicii sui, Convenit hoc inter omnes.

Sumere testimonium rei alicujus, **Die gegenwertigen zu Zeugē anruffen/wenn etwas geschicht.**

Etwas mit Zeugen beweisen/mit Zeugnissen darthun.

Declarare, planum facere, cōvincere

vincere testimoniis, autoritatibus, Communire aliquid testimoniis, Confirmare aliquid, planum facere, convincere testib⁹, producere testes in aliquem, res probatur hujus testimonio, res nititur his testibus, hoc testimonio, adducere testes, Ponere in teste firmamentum causę, firmare fidem testimonio, testes introducere, adhibere, constituere ⁓, dare testimonium, *pro exhibere testes*, Proferre testes, testimoniis fulcire & corroborare, Si dubitas prodeat hic testis, Edere, deducere testes, Accommodare testes ad crimen.

Gott zum Zeugen anruffen.

Testari, contestari Deum, Do, Adhibeo, habeo testem Deum, jurare, dejerare per Deum.

Falsche Zeugen anstellen.

Conflare, subornare testes, Producere fictos aut falsos testes, Corrumpere donis testes.

Die Zeugen sind wider dich / sagen das Gegenspiel.

Testantur contrarium, dicunt, perhibent, reddunt contrarium testimonium, Hoc testimonium adversum te stat, contra te stat.

Ejurare testimonium, Schweren daß man nichts weis von der Sache.

Vberzeuget werden.

Obrui, premi, lædi, opprimi testimonio, testibus, teneri testibus, lædi à testibus, obest mihi hujus testimonium.

Den Zeugen Glauben geben.

Audire testimonium alicujus, suscipere autoritatem, credere testimonio, credere, confidere testibus, Valet, obtinet hoc testimonium, coṁoveri testimoniis, duci, impelli, adduci autoritate.

Den Zeugen nicht gläuben.

Improbare, contemnere, infirmare, refutare testes, refutare testimoniũ, elevare, refellere testimoniũ, refellitur oratio testiũ.

Wie der Poet bezeuget.

Ut habet Poëta, ex sententia Poëtæ, ex sententia proverbii, ut habet vetus verbum, sicut sapiens Poëta dixit.

De Vadibus.

Burgschafft/Handgelübnis/das angeloben.

Vadimonium, satisdatio, stipulatio, obligatio.

Angeloben.

Pacto stipulationem subjicere, stipulationem interponere, aliquid nominatim in stipulatũ deducere.

Gelübnis halten.

Stipulationi obtemperare ⁓, satisfacere, obtemperare.

Ein Bürge.

Vas, fidejussor, prædes, satisdator, sponsor, expromissor, sponsor idoneus locuples.

Mitbürge.

Consponsor, adpromissor, compromissor, compræs.

Schadloß Bürge / Fidejussor indemnitatis.

Vnterbürgen/ Subprædes.

Bürgen setzen.

Spon-

Sponsores dare, idoneis sponsoribus cavere, Prædiis & prædibus cavere, accessionis loco dare qui fidejubeant, fidejussorem dare, prædem dare, satis dare, vadem dare, securum facere datis fidejussoribus.

Bürge werden/ gut für einen werden.

Fidejubere, accessionis loco promittere, fidem obligare, obstringere, interponere, spondere hoc suo periculo fore, Spondere se indemnem aliquem præstiturum, sponsorem se constituere, Eventum ac periculum in se recipere, Fidem suam alteri obstringere, spondere pro aliquo, prædem pro aliquo esse, sponsorem fieri rei alicujus vel de re aliqua, vadem fieri, obligavi illum pro quo spopondi.

Sich an den Bürgen halten.

Sponsorem appellare, sponsorem ad prestandam sponsionem solicitare & urgere.

Für den selbschüldigen zahlen.

Præstare sponsionem, præstare culpam, indemnem aliquē præstare.

Bürgen annehmen / oder mit dem Bürgen zu frieden seyn.

Fidejussorem, sponsorem, vadem, prædes accipere, satis accipere.

Versicherung.

Cautio, cautio indemnitatis, obligatio literarum.

Handschrifft geben.

Cavere chirographo, cautionem dare.

Einem eine Versicherung machen/ Summam alicui cavere.

Ich habe eine Versicherung von dir / Cavi mihi à te, Non solvam tibi, nisi à te mihi cavero. **Du hast mir denn eine Versicherung gemacht.**

Handgelübnis sich zu stellen / ein Arrest/ Verstrickung.

Vadimonium, libera custodia, Vadatus, vadimonio obstrictus. **Der die Hand von sich geben hat/ oder der auff Bürgen Hand loß geben ist.**

Die Hand von sich geben / Vadimonium promittere, facere, constituere, concipere.

Sich wider stellen/ Vadimoniū sistere, vadimonium obire.

In Verstrickung nehmen/ Vadimonio obligare, obstringere.

Aus dem Arest lauffen / aus der Verstrickung lauffen / Vadimonium deserere.

Des Arestes erlassen/ Vadimonium missum facere.

Protestiren/ widersprechen.

Protestari, contradicere, testationem interponere contrariæ voluntatis.

De Sententia.

Vrtel/ Sententz/ Außspruch.

Sententia, pronunciatum, judicium, judicatum, statutum, decretum, res judicata, rata habita.

Vorgefället Vrthel / Præjudicium, præjudicatum.

Bey Vrtel/ Sententia interlocutoria.

End Vrtel/ Sententia definitiva.

Vrtel sprechen/fällen/recht sprechen/ Pronunciare, dicere sententiam, dicere jus, judicare, dijudicare, Constituere, ferre sententiam, Statuere aliquid judicio, judicare de re. Conjunctis sententiis, liberè, diligenter, fortiter decernere, subtiliter, verè, fortiter, ex veritate, sine dubitatione, liquidius judicare, Excutere negocium, decidere, trãsigere causam, Definire, statuere, decernere de causa.

Dem Vrtel folge leisten/mit dem Vrtel zu frieden seyn.

Ratum habere judicatum, observare aliquid ut rem judicatam, stare judicato & in judicato, niti judicio, sententiâ judicum, Judicatum facere, solvere, satis accipere judicatum, Stare judicio.

Dem Vrtel nicht folge leisten.

Non facere judicatum, contemnere, reprehendere, improbare, ratum non habere judiciũ, contra edictum facere, discedere à decretis.

Das Vrtel vmbstossen.

Labefactare, rescindere, irritam facere rem judicatam, judicatum rescindere, irritum facere, Rescindere, perfringere, evertere, dissolvere judicia.

Geurteilt/ erkandt.

Judicatus, dijudicatus, præjudicatus, adjudicatus, cognitus.

Appellieren/an einen andern Richter die Sache gelangen lassen.

Appellare, provocare ad superiores judices, Commutare, rejicere judices.

Appellation / Appellatio, provocatio,

Macht geben zu appelliren/ Dare alicui provocationem.

Macht haben zu appellieren.

Provocationem habere ab aliquo ad aliquem, Est mihi provocatio ab hoc judice ad alium.

De Innocentia.

Vnschüldig.

Innocentia, sanctitas, summa innocentia, sanctimonia.

Ein Vnschüldiger.

Innocens, sanctus, vir summâ integritate & innocentiâ culpæ exors, culpæ insons, extra noxã, à culpa vacuus, præditus singulari innocentiâ, remotissimus ab omni facinore, innocentissim⁹, exemplum innocentiæ, remotus à culpa, nullius affinis culpę, expers culpæ, nullâ infectus culpâ, nullo adstrictus scelere, nullo contaminatus flagitio, purus à culpa, culpâ sibi non conscius.

Vnschüldig seyn / keine Schuld haben.

Abesse à crimine, à culpa, culpa abest ab illo, Vacare, carere culpâ, noxâ, crimine, sine crimine, culpa esse, Extra culpam esse, integritatis laudem consequi, Culpam esse procul ab aliquo,

quo, A vitio abesse, culpam nullam sustinere, longissimè abesse à culpa, Abhorret ab eo hoc facinus, maleficium, fraus, flagitium abest ab eo, Remotum est maleficium ab eo, Constat omnibus de ejus innocentia, Nunquã attigi hanc culpam, hoc me crimine nunquam contaminavi, inquinavi, infeci, pollui, Nunquam hanc subivi culpam, Hæc me culpa nunquam polluit, labefecit, Hujus criminis, flagitii, sceleris, vitii labe, maculâ infectus nunquam sum, vacavi semper ab ista culpa.

Einen Vnschüldigen vertheidigen/ in Schutz nehmen.

Misereri innocentum, subsidio venire iñocenti, propugnare pro innocentissimo, Defendere innocentẽ Saluti esse innocenti, Levare, liberare calamitate innocentẽ.

Die Sach erhalten / Oberhand behalten in der Rechtsache.

Vincere judicio, superare in judicio & jure, tenere causam, litẽ, obtinere jus, litem, Esse superiorẽ contra aliquem, obtinere veritatem, Potiri lege, sorte, pactione, conditione alicujus rei, vincere in certamine contentione, Obtinere aliquid sine judicio, contentione, impetrare liberationem culpæ, absolvi, liberari sententiis judicum, absolvi à judicibus omnibus sententiis, eximi de reis, adductus in judicium dimissus est, liberatus est calamitate illa.

Einen loß sprechen/ absolvieren.

Absolvere, liberare aliquem judicio, liberare aliquem crimine, restituere aliquem incolumem.

Die Sache verlieren.

Litem perdere, amittere, à causa cadere, de causa cadere, cadere causâ, concidere in bona causa, opprimi lege, Cadere in judicio, concidere fractum, habere negocium in perditis & desperatis, abire à judicio victum, causa optima periit, elapsa est è manibus, Vinci judicio, certamine, inferiorem esse in causa, jacturam facere causæ, In judicio perire, Defatigari, frangi, opprimi judicio, deficiunt ipsum omnia.

Einem etwas aberkennen.

Abjudicare, per sententiam aliquid ab aliquo auferre.

De Damnatione.

Verdammung.

Damnatio, condemnatio, proscriptio.

Epith. Damnatio falsa, acerba, acerbissima, invidiosa.

Verurtheilen/ verdammen.

Damnare, condemnare, addicere, damnare, condemnare aliquẽ sceleris, facinoris, capitis, majestatis, rei capitalis.

Verdammet werden.

Scelere convinci, teneri manifestò, omnium sententiis condẽnari, judicio damnari, insigni notâ & ignominiâ damnari.

Vnrecht verdammet werden.

Incognitâ causâ, iniquè damnari, turpi judicio damnari.

Sich noch etwas auffhalten.

Remorari aliquo jure damnationem.

Aus der Acht wider kommen.

Restitui, restitui in integrum.

De Venia.

Verzeihung/ Nachlassung.

Venia,remiſſio,permiſſio, permiſſus,conceſſio,conſeſſus.

Vngeſtrafft laſſen hingehen.

Impunitas indulgẽtia, facilitas in danda venia.

Epith. Aliqua,tenuis,bona,accommodata alicui venia.

Ich bitte dich verzeihe vergib mirs/ Abbitten.

Peto veniam, deprecor pœnã,deprecatione jam utor, Peto veniam errato, delicto, expoſco veniam. Etiam atque etiam peto, ut mihi ignoſcas,ut æquo animo feras, miſericorditer mecum agas, condones mihi errata, Peto remiſſionem noxæ, Ignoſce mihi hoc,ignoſce mihi, quod hoc admiſerim, ignoſce mihi in culpa hac, Ignoſce mihi de cauſa hac, i-ignoſce delicto meo,Parcas mihi, ad voluntatem aliquem deducere ignoſcendi.

Einen verzeihen/vergeben.

Dare veniam, ignoſcere,miſericorditer cum aliquo agere,condonare alicui errata, tribuere veniam,propenſum eſſe ad ignoſcẽdum,crimen condonare, eximere aliquem culpâ, liberare aliquẽ crimine, adimere ignominiam criminis,Ignoſcere delicto, errori,peccato, Veniam dare maleficio, Dare veniã occupationibus, gratiam delicti facere, non ſeverè exigere, quod præſtandum eſt, remittere aliquid alicui.

Einen vngeſtrafft laſſen hingehen.

Dimittere aliquem inultum, impunitum, Parcere alicui, indulgere,maximè parcere, Impunitatem dare aliquibus peccatorum, impunè dilabuntur peccata, diſſimulare ſcelus, Prætermittere pœnas ſceleris,connivere in ſceleribus, noxæ eximere, remittere noxam, condonare culpam admiſſam, Remittere mulctam,ſupplicium, offenſam,connivere ad delicta alicujus, demittere aliquem è ſupplicio,impunitatem dare facere.

Vngeſtrafft/dem alles nachgelaſſen wird.

Impunitus, Redundans & ſuperfluens impunitate & licentiâ, liber,licẽtior,Impunitate furore jus alitur.

Er iſt vngeſtrafft darvon kommen.

Pœnam effugit,elapſus eſt, impunè ille fuit, impunitatem aſſecutus eſt, pœnam nullam tulit, ſuſtinuit, perpeſſus eſt, Evaſit ex judicio,abſolutus eſt, abſolutionem eſt adeptus.

Ohne Straffe davon kommen.

Elabi,mergere ex judicio,eripere ſe, effugere judicium, judicio elabi,evadere,Reus ereptus eſt, elapſus eſt,exemtus eſt de reis,vel è reis.

Der Straffe entgehen/frey außgehen.

Aſſequi impunitatem, habere impunitatem,abire,diſcedere inultum,impunitum, ferre impunita ſcelera, ferre impunè aliquid, licentia patet peccatorũ,effugere pœnas ſceleris, Maleficiũ impunitate elabitur, veniã impetravit errati,impetravit remiſſionẽ pœnæ, obtinere ab aliquo remiſſionẽ pœnæ,diſcedere ſine ſupplicio, in impunitate verſari judicio

dicio liberari, impunitatem judicum sententiis assequi, à supplicio vindicari, pœnâ eximi, pœnas vitare, effugere, debito supplicio non multari, non ferre pœnas factis debitas, sine pœna demitti.

Keine Verzeyhung erlangen köñen.

Omnis ignoscendi ratio sublata est, amissa est impunitas.

Ohne Straff/ Impunè.

De Objurgatione.

Scheltung/Anfahrung/Verweisung.

Vituperatio, objurgatio, castigatio, invectio, reprehensio, improbatio.

Epith. Maxima, longa, summa, justa, vehemens, acerbitatis multum habens objurgatio, vituperatio.

Necessaria, familiaris, amoris plena, parum atrocitatis habens reprehensio, objurgatio.

Scheltens werth.

Reprehendendus, vituperabilis, vituperandus, castigandus, dignus objurgatione, castigatione, res hæc est alicui vituperatione.

Zum schelten gehörig.

Objurgatorius, objurgandus, increpandus, accusandus.

Ich schelte nicht gerne.

Rarò accedo ad id genus castigandi, Rarò & invitus venio ad castigandum.

Schelten/mit Worten straffen/anfahren/verweisen.

Reprehendere, vituperare, objurgare, castigare, increpare, corripere, expostulare, exprobrare, verbis castigare, arguere, vituperatione reprehendere, prosequi verbis vehementioribus, Valde, vehementer, vehementissimè, graviter, severè vituperare, objurgare, accusare, Cum autoritate objurgare, acerrimè, asperè, vituperare, liberiùs accusare, Reprehendere aliquem gravissimis verbis, austerioribus verbis increpare, arguere aliquem ignaviæ, rusticitatis, &c. Insectari aliquid, redarguere alicujús vitium, vituperare verbis factum, Dare rem alicui vitio, culpæ, Vertere vitio, subasperè aliquem appellare, maledictione nudare alicujus turpitudinem, insectari aliquid verborum amarulentiâ, emittere aculeos severitates in aliquem, erigere aculeos.

Gelinde Straffen.

Leniter castigare, molli brachio objurgare, leviter, modestè objurgare. **Auffhören zu schelten.**

Susceptam objurgationem reprimere, incidere objurgationes, relinquere objurgationem.

Gescholten werden.

Objurgari jure, subire vituperationes, audire objurgationem, subaccusari, incurrere in reprehensiones, hoc cadit in vituperium, affici castigatione, reprehensione in delicto.

De Minis.

Drew Wort.

Minæ, minatio, comminatio. Fractæ & inanes minæ.

Drewen/Drew Wort sich hören lassen.

Minari, minitari, comminari, jactare minas, invehi minis in aliquem, insequi aliquem minis, Vehementer, gravissimè minari, atro-

atrociter minitari, minari flam̃â, ferro urbi, minitor me hoc facturum, minari alicui mortem, malum, vim, interminari alicui vitam, denunciare alicui periculũ, ostendere voluntate nocendi.

Einen mit DrewWorten schrecken.

Labefactare aliquem minis, proficere aliquid minis, depellere aliquem à re minis, cogere minis, valere minas, terrere minis.

Sich für DrewWorten fürchten.

Horrere, pertimescere minas, cedere minis, fugere minas.

Nichts nach DrewWorten fragen.

Negligere, eludere minas, modicè me angunt ejus minæ.

Widerruff/Palinodia.

Widerruffen/Palinodiã canere.

De Pœna.

Straffe.

Pœna, pœna noxæ, animadversio, mulctatio, mulcta, irrogatio pœnæ.

Harte scharffe Straffe.

Gravis, gravior, gravissima, acris, acrior, acerba, acerbissima, nimis crudelis, tristis, inusitata, nova pœna, mulcta, Improbum, sed non inauditum animadversionis genus, severitas animadversionis.

Gelinde Straffe.

Levis, levior, levissima pœna, clemens castigatio, mediocris animadversio, idonea pœna.

Billich Straffe.

Iusta, debita pœna, justæ, meritæ, debitæ pœnæ, digna scelere pœna, legitima, satis idonea pœna.

Epith. Magna, singularis, dispar, certa pœna, pœna duplex, dupli, octupli, pœna divina, humana, censoria, animadversio paterna, Sera, tardior pœna, recens, præsens, sempiterna pœna.

Straffe verdienen.

Committere mulctam, merere pœnam, huic facinori debetur pœna, laqueo digna committere, obligari, teneri pœnà, noxam nocere.

Straff auff ein Ding setzen.

Sancire rem pœnâ, excogitare, invenire, reperire, deliquenti vel in delinquentes pœnam. Parare, comparare alicui pœnam, mulctam alicui dicere, constituere, proponere pœnam improbis vel in improbos, Constituere, proponere pœnam, maleficio, vitiis, cohibere, coercere, continere homines metu animadversionis.

Einen/oder etwas straffen.

Punire, plectere, castigare aliquem, animadvertere in aliquẽ, sumere pœnas de aliquo. Petere pœnas ab aliquo, mulctare pœnâ, afficere pœnâ, damnare aliquẽ peccati, Mulctare vitia, fraudem, Vlcisci, vindicare facinus, punire maleficia, flagitia, cõstringere scelus, fraudem, supplicia, Exempla in aliquem, & in aliquo edere, animadvertere in homines nocentes, supplicium de nocentibus sumere, comprimere audaciam meritâ pœna, persequi maleficium, castigare verberibus, uti in vel adversus aliquem animadversione, reposcere, expetere, sume-

mere, repetere ab aliquo pœnam, irrogare alicui pœnam, statuere in aliquo exemplum, vindicare in aliquem, animadvertere facinus, capere pœnas de aliquo.

Hart straffen.

Sumere pœnas de aliquo graves, gravissimas, animmadvertit in eum graviter, acerrimè, crudeliter, severissimè, duriorem esse in animadversione, accedere ad pœnam iratum, ita multate aliquem ut vitam amittat, crudeliter punire, nemo unquam graviore mulctatus est pœnâ,

Straffe leiden/gestrafft werden.

Puniri, affici pœna, ferre pœnā stultitiæ, sufferre pœnas, persolvere alicui pœnas, dare pœnas legibus, pendere pœnas temeritatis, dependere pœnas reipub. Perpendere, luere pœnas peccati, Subire, suscipere, sustinere, sentire, perferre, dissolvere, solvere, capere, dedere, sustinere, reddere pœnam vel pœnas, recidit in illum pœna, Agitari, vexari pœnis, sufferre pœnam erroris alieni, impii dant pœnas fame, peste, bello, &c. Noxæ se dedere, ob noxā pœnas dare, plecti, in noxa esse, pœna ad eum pervenit, Castigari, corripi, plecti, pendere pœnas tergo.

Er hat die Straffe am Halse/Er strafft sich selber.

Plectitur quisque suo vitio, vexat quemque & insectatur sua fraus, affligit eum suum vitium, concidit flagitiis suis, perit suo vitio, ulciscuntur hominem mores sui.

Die Straffe ist für der Hand.

Pœnæ instant, appropinquant improbitati debitæ, nemo effugit animadversionem, perveniet ad eum pœna, sequitur pœna, ante oculos versatur, presens est pœna.

Die Straffe lindern.

Levare, mitigare pœnam, mitigare lenitate & misericordiâ severitatem judiciorum, removere pœnam mortis, remittere aliquid de summo supplicio, concedere suâ liberalitate vitam.

Die Straffe erlassen.

Remittere mulctam, animadversionem, prætermittere pœnā, noxæ eximere, mulctam condonare, mulctæ gratiam facere. Vide vngestrafft.

Straffwürdig.

Puniendus, castigandus, dignus pœnâ, castigatione, objurgatione, supplicio, verberibus, meritus crucem, meritâ tenetur pœna.

Ander Leut halben gestrafft werdē.

Sufferre pœnam erroris, peccati alieni, & suâ & alienâ amburitur invidiâ, &c.

De Carcere.

Gefängniß.

Captivitas.

Kercker/Thurm.

Carcer, custodia.

Schelmen Gefängniß.

Carcer capitalis.

Bütteley/Custodia publica.

Verstrickung/Custodia libera.

Bande/Vinculum, vincula.

Stricke/Laqueus, nervus.

Kofen/Pollwerck/Lignea custodia, arca robustea.

Narrenhäußlein/Catasta, Gyrgathus.

Haißeisen/Numella, columbar, palus numellarius.

Stock.

Cippus, instrumentum ad colligandos pedes factum.

Weiffe / Fiedel / Daumenstock / Manicæ.

Fessel / Helden / Pedicę, compedes, nervus.

EPITH. Captivitas diuturna, Custodia optima, tutissima, horribilis, publica, privata, vincula procera, æterna, sempiterna, vinculum arctius, arctissimum.

Gefangener / Captus, captivus.

Gebundener / Vinctus, ligatus, alligatus, religatus, colligatus, constrictus, astrictus, constrictus, ut nequeat se movere.

Der Gefängniß würdig.

Dignus carcere, dignus qui reservetur carceri.

Das Gefängniß einem zu erkennen.

Decernerę alicui custodiam.

Am Halßeisen stehen.

Ad palum numellarium stare, numellis publicis inseri.

Einen fangen.

Capere, comprehendere, deprehendere aliquem, miserandum in modum capere, prehenderę.

Einen ins Gefängniß legen.

Mittere aliquem in carcerem, committere custodiæ, compingere in carcerem, includere in custodiam, in catenas conjicere, mandare tenebris, vinculis, Dare, tradere in custodiam, indere compedes, custodię mancipare, circundare alicui custodias, concludere aliquem in custodias, in carcerem, & in carcere, mittere in cippum, Contrudere, condere in carcerem, Vinctum & custodiis clausum aliquem habere, constringere laqueis, vincire ferro, irretitum tenere laqueis. Compedes alicui imponere, indere inducere, impingere. Astringere, constringere vinculis, catenis. Retinere aliquem vi, alligare, colligare vinculis. Dedere, tradere aliquem constrictum, Ducere, abducere, abripere captum, custodire, asservare aliquem, in compedibus custodire, in vincula abripere, in vinculis retinere, Sempiternis vinculis astringere, custodiâ septum tenere, asservare aliquem in custodia interiore.

Einen binden / Fessel anlegen.

Vincire, ligare, alligare, colligare, astringere, constringere aliquem, catena constringere, vinculis devincire, constringere, colligare, loris constringere, stringere, colligare alicui manus, catenas alicui injicere.

Ins Gefängniß geleget / geworffen werden.

In carcerem duci, deduci, mitti, dari, conjici, condi, includi. Abripi in vincula, vadere in carcerem, turpissimo, miserrimoque spectaculo duci constringi custodiis, contrudi in carcerem, collocari in carcere, injiciuntur ei vincula, catenæ, adhibentur ei vincula.

Im Gefengniß seyn

Esse in carcere, in custodia, habitare in carcere, esse in vinculis, in compedibus, privatis custodiis conservari, perferre custodiam, teneri constrictum in custodia, Custodiri publicę ut parricidam.

In Verſtrickung ſeyn.

In cuſtodiis haberi, teneri, retineri, aſſervari, in libera cuſtodia eſſe.

Das Gefengniß iſt voll.

Carcer eſt completus, carcer non poteſt omnes capere.

Mit Gefängniß ſtraffen.

Coercere, caſtigare, mulctare, fatigare aliquem vinculis, carcere, cuſtodiâ.

Sich loß brechen aus dem Gefängnis.

Rumpere, revellere vincula, Evolare, profugere ex vinculis, effringere carcerem, clauſtra revellere, refringere.

Einen aus dem Gefängniß loß laſſen.

Solvere alicui vincula, emittere aliquem ex carcere, cuſtodiâ, de cuſtodia ſolvere captivos, carcere aliquem emittere, ex catenâ ſolvere, vinculis levare, ex vinculis emittere.

Er iſt wider loß.

Levatus eſt vinculis, ſolutus eſt è catenis, Laxata, relaxata ipſi ſunt vincula.

Einen loß machen/ von der Gefängnis erledigen.

Eripere, ſurripere, eximere, liberare aliquem ex cuſtodia, ex vinculis, finem captivitatis alicui afferre, aliquem redimere, ſurripere, commutare captivos.

Er hüt ſich für Gefängniß.

Vitat ſummo ſtudio vincula, procul abeſt à vinculis, à carcere.

Aus dem Gefangniß geführet werden.

Produci, educi è carcere.

Wider eingeſteckt werden.

Reduci in carcerem.

Im Gefängniß vmbbringen.

Necare in carcere, in vinculis, Verberibus, ſupplicio, excruciatum in vinculis necare.

Stockmeiſter/Kerckermeiſter.

Carcerarius, lorarius, qui curam gerit captivorum, janitor carceris.

Stattknecht / Büttel/ Häſcher.

Lictor, apparitor.

EPITH. Diligentes, robuſti, vigilentes, audaces, valentiſſimi, exercitatiſſimi lictores. Humilis, abjectus, pernicioſiſſimus lictor.

Auffwarter.

Apparitor, viator, accenſus, ſtator, ſtipator, ſatelles.

Hencker / Scharffrichter.

Carnifex, tortor, crudeliſſimus carnifex.

Dem Hencker vbergeben.

Tradere, dedere carnifici, adhibere carnificem.

De Tormentis.

Peinliche Frage / Folterung.

Quæſtio.

Peinigung/Marter.

Carnificina, crucinat⁹, tormentũ.

Folter/ Leiter.

Equuleus, tormentum, rota, fidiculæ.

EPITH. Tormenta graviora, vis tormentorum acerrimorũ, crudeliſſima quæſtio, cruciatus tetri.

Der Verhörer in der Folterung.

Quæſitor.

Peiniger/Tortor.

Sich zur Folter erbieten.

Offerre ſe tormentis, dare ſe in

quæ

quæstionem, in cruciatum, ire in equuleum, subire carnificinam, ascendere in rotam, in tormenta se dare.

Martern/peinigen/recken/ vber die Leiter ziehen.

Torquere, cruciare, excarnificare, discruciare, excruciare, Rapere ad carnificem, abripere in cruciatum, tradere carnifici, distendere hominem divorsum & dispandere, afficere cruciatu, exquirere cruciatu, exculpere in quæstione ut dicat, dare aliquem quæstioni, edere in aliquē exempla cruciatûs, imponere, conjicere in equuleum, cruciatum admovere, quærere tormētis & cruciatibus, nullam vim tormentorum prætermittere, defessum esse tortorem & tormenta, adhibere tormenta, cruciatum edere in aliquem, lacerare tormentis, veritatem inquirere adhibitis tormentis, interponere tormenta quæstione, explorare, cruciatu conficere, in cruciatum agere, tormentis omnibus inclementissimè quæritur.

Die peinliche Frage stellen.

Quærere, Gubernare, moderati, regere tormenta.

Marter außstehen.

Ferre, perferre fortiter & patienter equuleum, tortorem.

In der Marter außsagen.

Dicere, confiteri, pronunciare aliquid in quæstione; cogi tormentis aliquid confiteri, aliquid dicere, confiteri adhibitâ quæstione, aliquid dolore expressum est, adhibitâ quæstione id inventum est.

Henckermessig/ der vnter dē scharfrichter gewesen ist.

Furcifer, carnifex, verbero, mastigia.

Die Acht.

Proscriptio, miserrimum nomen proscriptionis, acerbissima, crudelissima proscriptio.

Bey der Acht verbieten.

Minitari, denunciare proscriptionem, sementem fieri proscriptionis.

In die Acht erklären.

Proscribere, ferre proscriptionem, exterminare ex hominum communione.

Echter/Proscriptus, damnatus, ex societate hominum publicè ejectus, ex imperio proscriptus.

Bann/ Excommunicatio, segregatio ab Ecclesia, interdictio à sacris, pœna Ecclesiastica.

In Bann thun/ Excommunicare aliquem, sacris alicui interdicere, ab Ecclesia segregare, pro hæretico habere.

Verbannet.

Excommunicatus, judicio Ecclesiæ hæreseos damnatus.

De Supplicio.

Leibstraffe/Supplicium.

EPITH. Summum, extremum, singulare, exquisitum, maximū, magnum, insigne, justum, injustum, certum, certissimum, debitum, dignum scelere, grave, gra-

vissimum, acre, acerbum, acerbissimum, levissimum, crudelissimum, miserrimum, teterrimū, commune, humanum, maturum, serum, tardum, inusitatum, novum, æternum,

Leibstraff außdencken.

Meditari supplicim, quærere, conquirere, excogitare, invenire, exquirere, reperire suppliciū.

Am Leib / am Leben straffen.

Mu tare debito supplicio sumere de nocentib⁹ supplicium, supplicio necare, statuere, constituere supplicium, exemplum, addicere supplicio, dare, tradere aliquem ad supplicium, afficere aliquem supplicio, uti in aliquē supplicio, expromere supplicia in aliquos, constringere, vindicare, coërcere supplicio aliquos, afferre alicui supplicium, morte mulctare, Constringere scelus supplicio, Irrogare supplicium, exemplum edere, statuere, excruciare aliquem omni supplicio, capitali animadversione punire, expromere supplicia in cives, quæ erant constituta in maleficii reos. Pascere oculos supplicio, non continere aut reprimere se à supplicio alicujus.

Bey Leibsstraffe verbieten.

Edicere, proponere, constituere supplicim delinquentib⁹, cōstituere supplicium in improbos, Extare supplicium.

Außführen zum Tode

Ducere, producere ad mortem, rapere, trudere, trahere ad necē.

Am Leben gestrafft werden / zur Marter gehen.

Duci, produci, adduci, trahi, rapi, trudi, proficisci ad supplicium, puniri supplicio, recidit in eum supplicium, Subire, suscipere, sustinere supplicium, ferre, perferre, sufferre supplicium, Supplicio luere, Expiare aliquid supplicio, perire supplicio, vitā offerre pœnæ, subire carnificinam, supplicium dare.

Sich noch auffhalten.

Moram quærere, vel afferre supplicio.

Das Leben schencken.

Remittere supplicium, dimittere aliquem è supplicio, condonare supplicum.

Mit dem Leben davon kom̃en.

Vitare supplicium, fugere, subterfugere, effugere supplicium, Discedere sine supplicio, elabi supplicio.

Den Kopff erhalten.

Vindicare à supplicio, Retinere reum incolumen, eximere aliquem ex calamitate judiciorū.

Zur steupe hawen / steupen.

Cædere, concidere virgis, verberare pendentem virgis, jubere aliquem divaricari & deligari ad palum, sumere supplicium de aliquo virgis, Despoliare virgis dorsum alicuj⁹, verberare, concidere virgis, laniare verberū dolore, mori virgis, adeò virgis cæs⁹ est, ut inter verbera expiraret, multare virgis, suppliciū virgarū de illo datur alicui lōgū diutinumq;

tinumq; à manè, ad vesperũ, latera lacerantur probè virgis, virgæ moriuntur in tergo alicujus.

Pranger/Palus,

Peitsche.

Virgæ, scuticæ, flagella, taurea, lorum, flagrum, verber, fustis.

Geisseln/peitschen.

Cædere, excruciare loris, operire loris usq; ad necem, implere flagris, ferire costas flagello, facere latera alicujus ut validè varia sint, facere latera lorea, castigare aliquem bubulis exuviis, bubuli in aliquo cottabi crebri crepant, flagellare, flagellis cædere, flagris nervis bubulis, crudis loris latera alicujus discerpere.

Das prügeln/Fustuarium.

Prügeln/Adhibere verbera, cædere, lacerare verberibus, impingere fustes, accipere verberibus, coercere verberibus, laniare verberum dolore, necare verberibus, merere fustuarium.

Rabenstein/Carnificina.

Köpffen/den Kopff abhawen.

Caput alicui præcidere, abscindere, auferre, revellere, truncare, Capite mulctare, collum secare, abscindere, Securi ferire, percutere, Caput ense rotare, caput cervicibus abscindere, incidere cervices, caput alicui ense auferre.

Er ist geköpffet worden.

Subjecit cervicẽ securi, plexus est capite, percussus securi est,

Galge.

Crux, patibulum, gabalus, infelix arbor, stipes, lignum, furca.

Hencken/stranguliren.

Laqueo necare, suffocare, interimere, strangulare, laqueo fauces elidere, gulam stringere, gulam frangere, cervices alicui frãgere, suspendere aliquem.

Sich selbst hencken.

Morte ac suspendio quærere remedium, literam longam ex se facere, suspendere seipsum, seipsum suspendio necare, strangulare, se pensilem facere, seipsum laqueo suffocare.

Gehangen werden.

In laqueum collum inserere, laqueo vitam finire, Suspẽdi, suspẽdio interimi, patibulo affigi.

Einen an Galgen bringen.

Comparare, figere, defigere alicui crucem.

Dem Galgen entlauffen.

Laquem declinare, evitare.

Creutz/Crux.

Creutzigen/ans Creutz schlagen.

Cruci affigere, suffigere, figere, in crucem agere, tollere, in cruce suffigere, cruce afficere.

Spiessen.

Adigere stipitem per medium hominem.

Durch die Spiesse jagen.

Præpilatis hastis aliquem objicere, objicere aliquem telis militum.

Rädern/ auffs Radt legen.

Frangere, elidere, suffringere alicui crura, crurifragio tollere, elisione crurum interimere.

Das Radebrechen.

Elisio crurum, crurifragium.

Den wilden Thieren fürgeworffen werden.

Damnari ad bestias, objici bestiis, laniari à bestiis, mitti ad bestias, projici bestiis, bestiis discerpendum, dilaniandum, dilacerandum objicere.

Der von wilden Thieren sol zerrissen werden.

Bestiarius, damnatus ad bestias.

Mit Pferden zerreissen.

Distrahere aliquem equis.

In Sack stecken.

In culeum insuere, aquis suffocare.

Hungers tödten/sterben.

Fame necare, enecare, jugulare, suffocare, extinguere.

Steinigen.

Lapidare, lapidibus obruere, præcipitem agere saxis, cooperire aliquem lapidibus.

Verbrennen.

Flammis exurere, vivum cremare, in rogum inferre, imponere vivum.

Holtzhauffen machen.

Rogum extruere, facere.

Straff an Gütern.

Multatio bonorum, publicatio bonorum,

Güter einziehen.

Publicare bona, muctare bonis, proponere alicui publicationem bonorum.

De Exilio.

Elend/Verjagung/Vertreibung.

Exilium, expulsio, ejectio.

Verweisung/Relegatio.

EPITH. Exilium turpe, miserum, terribile, malum. Calamitas, periculum exilii.

Einen ins Elend jagen.

Pellere, ejicere, projicere, mittere aliquem in exilium. Mulctare, coërcere, afficere aliquem exilio, Pellere, depellere, expellere, exterminare, ejicere, dejicere aliquem ex urbe, Privare aliquem patriâ, Exturbare, deturbare ex patria. Hæc res ipsi attulit exilium.

Einen verweisen.

Relegare, amandare, pellere, expellere, exterminare, extrudere, exturbare, procul amandare, nominatim relegare aliquẽ, amovere ex urbe nebulones. Expellere maleficos, exterminare aliquem è finibus, patria evomit & projicit forâs hosce nebulones.

Ins Elend verjaget werden/ verjaget seyn.

Mitti, pelli, expelli, ejici ab aliquo in exilium, dependere pœnas exilio, ejici civitate in exilium, affici exilio, ire, exire, proficisci in exilium, abire exulatum, vertere solum exilii causâ, Esse in exilio, esse exulem, errare vagum, exulem, exulare à patria sua, vivere exulem, Legib⁹ mulctatus est exilio, excludi undiq; in exilio, miserrimi mortalis casum subire, Vitam degere in exilio, exactus est in exilium, eò

redactus est, ut sibi exilium consciverit, cedere, excedere urbem, carere patriâ, orbari patriâ.

An einem Orte im exilio seyn.

Venire aliquò in exilium, Esse, vivere alibi in exilio, exulare alicubi, venire aliquò exulem, aptissimus est locus ad exulandum.

Einer der im Elend herumb zeucht.

Exulans, exul, extorris, ab aris & focis innocenter projectus.

Der verweiset ist/ein Bandit.

Relegatus, amandatus, ejectus, exterminatus, terris ultimis relegatus, planè relegatus.

Zeitlich verwiesener.

Relegatus.

Ewig verwiesener / Deportatus, Deportatio, **Ewige verweisung.**

Wieder einsetzung.

Reductio, restitutio.

Der wieder einkompt / Redux, reductus, restitutus.

Wieder einbringen/restituiren.

Reducere, reportare, restituere exules, revocare ejectos, Cum exercitu, cum multitudine aliquem reducere, referre aliquem in urbem.

Wieder aus dem Elend heimkommen.

Reduci de exilio, levari exilio, restitui in pristinam dignitatem, in integrum restitui.

De Bello.

Krieg/Kriegswesen.

Bellum, militia, expeditio, arma, castra, Mars, res bellica, res militaris. Laus, gloria, æquitas, jura, genus, summa, magnitudo, terror, casus, pericula, impetus belli, disciplina militaris, bellica, Scientia, usus militum. Ratio & usus belli, ordo rei militaris, labor militaris, usus rei militaris, usus bellorum, assiduitas bellorum, fortitudo & virtus rei militaris, Perturbatio orbis terrarum, Gravitas, vis, fluctus, metus, terror, apparatus belli.

Ein grosser Krieg.

Magnum, maximum bellum, magna vis armorum, Longè latéq; divisum ac dispersum bellũ, In multa varietate latè fusum, bellum quod latè serpit, manat, dissipatur, disseminatur, diffunditur.

Ein schwerer / gefärlicher Krieg.

Grave, gravissimum, vehemẽs, acerrimum, durissimum, acerbum, periculosissimum, periculosum bellum, Periculum, discrimen armorum.

Ein rechtmessiger Krieg.

Justum, justissimum, non injustum, necessarium bellum, justa arma, bellum nũquam optabile, interdum necessarium.

Ein Krieg der wider Recht und Billigkeit angefangen ist.

Bellum injustum, impium, sacrilegum, sceleratissimum, nefarium, tetrum, teterrimum, fœdissimum, turpe, arma impia, scelerata, nefanda.

Verdächtiger Krieg.

Bellum occultum, obvolutum, involutum, insidiosum.

Unbarmhertziger Krieg.

Bellum crudele, crudelissimũ, miserum, miserrimum, triste, turbulentum.

Schädlicher Krieg.

Bellum perniciosum, calamitosum, pestiferum, exitiosum, exitiabile, funestum, luctuosum, luctuosissimum, perniciosa arma, internecinum bellum.

Krieg macht arme Leute/viel Elendes.

Bellum summis difficultatibus regionem universam afficit, Magnæ calamitates ex bello, belli causâ, vel propter bellum accidunt, eveniunt, obveniunt, contingunt, obtingunt, inferuntur, afferuntur, offeruntur universæ regioni. Bellum universam regionem in multas difficultates conjicit, impellit. Exitiosum, perniciosum, calamitosum universæ regioni bellum est, est exitio, damno, detrimento multis. Bellum multa damna, eaq; gravia creat, infert, importat, vehementer bellum regiones vastat, vexat, affligit, opprimit, corrumpit, dejicit, prosternit, perdit, bellum quasi flam̃a urit & consumit omnia. Ecquæ calamitas, acerbitas, diritas est, quæ non ex bello nascatur, oriatur, creetur? Nullius mali expers est, nullâ vacat calamitate regio illa, in qua bellum geritur.

Innerlicher Krieg / Bellum intestinum, domesticum, civile, civilia arma, civilis dissensio, discordia.

Krieg zu Wasser.

Bellum maritimum, navale,

Epith. alia. Bellum fatale, naturale, commune, externum, hostile, finitimum, Servile, muliebre, diuturnum, æternum, inexpiabile, infinitum, vetus, superius, presens, futurum, instans, novum, continuum, non intermissum.

Kampff zweyer Personen.

Duellum, prælium singulare, Monomachia.

Lust zu kriegen haben.

Optare, cupere, concupiscere, cogitare, quærere, flagitare bellum, inimicum esse ocii & pacis, delectari bello, ardere studio belli, inflam̃ato animo esse ad bellum, cogitare, quærere, flagitare bellum, totum ejus consilium ad bellum spectat, inimicum esse ocii & pacis, de bello cogitare, ad belli cogitationem se conferre, quærere causam armorum, insistere totum mente & animo in bellum, spirare Marte, belli consilia quærere, de bello consilium inire, ad bellum animum attendere.

Es lest sich ansehen zum Krieg.

Spectat res ad bellum, ad castra, suspicio est belli.

Es ist ein Krieg verhanden.

Motus bellici iminent, Impendet, instat, approquinquat bellum,

lum, imminet bellum, belli magni timor impendet, res ad arma spectat, grave bellum in metu est, versamur in timore magni belli. Adventare, appropinquare, adesse grave bellum videtur, grave bellum timemus, metuimus, pertimescimus.

Einen Krieg erregen.

Excitare, concitare, suscitare, movere, commovere bellum, ex præsenti tranquillitate magnas belli tempestates commovit, excitavit. Conflare bellum, hęc res peperit nobis bellum, adducere in discrimen armorum, excitare arma, bellum ex bello serere.

Einen Krieg anfahen.

Facere initium belli agendi, facere, instruere bellum, bellum suscipere, sumere, arma capere, sumere. Venire ad arma, ad arma ire, ad saga ire, saga sumere, venire, confugere ad arma, Capere, recipere, arripere, sumere, suscipere arma, Inchoare, afficere bellum, Belli initium facere, capere. Bellum incipere, inire, ad bellum aggredi.

Es fänget sich ein Krieg an.

Oritur exoritur, nascitur, exardet, erumpit, exardescit, existit bellum, magni ubique excitantur belli motus, belli initium nascitur.

Den Krieg zur Hand nemen/ zur Wehre greiffen.

Ad arma descendere, ad arma venire, concurrere, arma capere, sumere, Esse in armis, occupari bello, tentare rem armis & castris. Castris rem agere. Tentare bello, decertare bello, tentare fortunam belli, ingredi in bellum, ire ad arma, proficisci ad bellum, capere arma.

Sich rüsten zum Kriege.

Incumbere ad bellum, in bellum, Parare, apparare, comparare, instruere bellum, omni studio ad bellum incumbere, arma parare. Rem militarem instruere, constituere, collocare, componere. optimè digerere, Comparare bellum terrâ mariq;.

Anreitzen zum Kriege/ auffbringen/ in Harnisch bringen.

Ad arma vocare, conclamare, stimulare, concitare, excitare arma, canere bellicum, inflamare bellum, hortari ad arma, traducere, impellere aliquos ad arma, movere omnes reges, incitare, concitare barbaros, sollicitare gentes.

Einem den Krieg ankündigen/ Feindsbrieffe zu schreiben.

Indicere, denunciare alicui bellum, hostem se alicujus profiteri, hostem se Imperatori profitetur, mittere legatos ad denunciandum bellum, denunciare & indicere bellum.

Absags Brieff.

Literæ bellicæ indictionis.

Einen bekriegen/ mit dem Schwerdt verfolgen.

Facere, inferre alicui bellum, Lacessere, persequi aliquem bello,

lo, inferre arma, invadere, irritare, lacessere, persequi, tentare aliquem armis, lacessere bello gentes, Agitare, perturbare bello gentes, bellum patriæ parare, movere contra aliquem arma, bellum alicui facere, venire ad aliquem oppugnandum.

Bekrieget werden.

Objici armis aliquorum, appeti ferro.

Sich wehren/dem Feind Widerstand thun.

Resistere armis, obsistere armis, caput, corpus, vitam objicere ferro, repetere rem armis, ulcisci aliquem armis. Repellere, depellere, propulsare bellum, Refutare aliquos bello, Resistere & manu se defendere, consistere contra aliquem, prohibere à se vim, adversari armis, occurrere bello, defendere illatum bellũ, armis bello tutari se & suos.

Krieg führen.

Gerere bellum, administrare bellum, rem bellicam, rem militarem, gubernare bellum, Tolerare, sustinere bellum, in armis esse, in sagis civitatem esse.

Mit einander kriegen.

Contendere, certare, decertare, disceptare, dimicare, confligere, decernere armis, ancipiti contentione distracti, dimicant inter se, suscipere bellum cum aliquo, castra habere contra aliquem, gerere bellum cum aliquo, contra aliquem contẽdere armis, ferre arma contra aliquẽ,

Es ist Krieg an dem Ort/in dem Land.

Orbis partes gravissimis bellorum tempestatibus agitantur, Bellum eò invectum, detrusum est, illum etiam locum pervasit, In ea regione est, existit, versatur, geritur, habetur, residet bellum, Ardet, flagrat, premitur, vexatur, opprimitur illa regio bello, Si homines colerent justitiã, nullibi tubæ vel litui audirẽtur.

Den Krieg zu sich ziehen.

Convertere in se arma.

Krieg an einem Orte anfahen.

Initium belli alicubi facere, Collocare, constituere alicubi rem militarem,

Der Krieg wehret noch.

Bellum hoc adhuc durat, permanet, perpetuum adhuc, diuturnum & fixum est, eo quo cœpit cursu procedit, longius producitur, consistit adhuc, nondũ est finitum, terminatum, ad exitum perductum, fervet adhuc, & ardescit.

Mit dem Krieg zuthun haben.

Impediri, distineri bello.

Den Krieg auffhalten/in die lenge spielen.

Ducere, trahere, alere, prorogare bellum.

Den Krieg zum ende bringen.

Conficere, perficere, absolvere, restinguere, extinguere, delere, profligare, dirimere, tollere, sepelire bellum, extrema persequi, Reliquias belli opprimere, extinguere, finem facere belli, Patrare

trare bellum, gloriam confecti belli reportare, Abſolvere, ad exitum feliciter perducere, victoriâ terminare, optato exitu concludere bellum, Belli extrema delere, bello finem imponere, finem ſtatuere, Belli reliquias auferre, conficere, delere, bellum penitus auferre.

Vom Krieg ablaſſen/die Wehre niederlegen.

Omittere bellum, ponere, deponere arma, bellū pace mutare, Recedere, diſcedere ab armis, cogitationem, mentem, animū à bello avocare, abducere.

Der Krieg nimpt abe.

Bellum incipit ſedari, componi, attenuari, imminui, Bellum ſeneſcit, conquieſcit, comprimitur jam, opprimitur, repellitur, depellitur.

Der Krieg hat ein Loch.

Debellatum eſt, bellum eſt cōfectum, perfectum, abſolutum, conſummatum, profligatum, perpetratum.

Es iſt noch etwas vbrig vom Kriege.

Reſtat pars belli, reliquum eſt aliquid belli. Reliquiæ, ſcintillæ belli reſtant.

Einen beygelegten Krieg wieder anfahen/nicht nachlaſſen wollen.

Suſcitare extinctum bellum, inflammare reſtinctum, ſubditos ſuos in bellum denuo conjicere, Inſtaurare, renovare, redintegrare bellū, Belli conſilia renovare, Bellum ex bello ſerere, permanere in armis.

Der Krieg gehet wieder an.

Renaſcitur bellum, redit.

Sich loß machen vom Kriege.

Effugere, ſubterfugere, vitare, evitare bellum.

Im Kriege.

Belli, militiæ, foris.

De Duce.

Kriegsoberſter/Feldoberſter.

Dux, imperator, ductor, duces, princeps, gubernator, rector exercituum, ductor copiarum, qui imperatoris nomine inſignitur, imperatoris titulo decoratur, qui imperatoris dignitate fungitur, cui poteſtas eſt & jus imperandi in omnes.

Ein erfahrner/fürtrefflicher/kluger Feldoberſter.

Dux ſcientiâ rei militaris prædītus, eruditus, Rei militaris peritus, uſu militari præditus, in re bellica, in rei militaris ſcientia, in gerendis bellis præſtantiſſimus. Dux ſapientiſſimus, fortiſſimus, fortunatiſſimus, clarus multis victoriis, opimis ſpoliis, trophæis, Propugnaculum Græciæ Themiſtocles, Romani imperii columina Scipiones, Dux clariſſimus, præſtantiſſimus, felix, perfectus, invictiſſimus, idoneus, ſever⁹ Imperator. Dux bellicoſus, bellicoſiſſimus, cupidus bellandi, acer, promptus ad ſuſcipienda bella, impiger ad labores belli, paratiſſimus ad gerendum bellum, peritiſſimus gerendi bel

di belli, rei militaris, Fortis, magnæ virtutis, florens, avitis armis, Dux summus, nobilis, in laude bellica egregius, manu strenuus, præstans gloriâ manisq; rebus gestis, bellator illustris, militaris disciplinæ observantissimus, virtus, fortitudo, industria, consilium, celeritas, felicitas, autoritas, audacia imperatoris.

Ein verschlagener Kriegs-Oberster.

Dux in re bellica, in rei militaris scientia in gerendis bellis callidissimus, vaferrimus, versutissimus, astutissimus. Calliditate, vafricie, arte in gerendis bellis excellens, cui in bellicis astutiis atque artibus nemo par est. Perfectam belli gerendi rationem tenens, cui nemo bellorum scientiâ par est.

Kriegs Kunst/Kriegs Erfahrenheit.

Peritia rei militaris, disciplina rei militaris, virtus, industria militaris.

Sich auff Kriegskunst legen.

Studere rei militari, Dare, tradere se militari rei, attingere, discere rem militarem, studio est ipsi res militaris.

Kriegs erfahren seyn.

Tenere disciplinam rei militaris, usu militari præditum esse, Virtute, industriâ, disciplina militari valere, multum sibi militaris prudentię collegisse putatur, bellicis laudibus præstare, bellicis laudibus clarum esse, perfectam belli gerendi rationem tenere, callere, novisse, consecutum esse, obtinere, antecellere laude militari.

Einen zum Feld-Obersten machen.

Ducem aliquem ad bellum mittere, deligere, decernere, dare alicui imperium, constituere, appellare aliquem imperatorē, Præficere, præponere aliquem bello, exercitui, deferre alicui bellum, dare alicui gerendum bellum, mandare, committere alicui bellum.

Ein behertzter Kriegs-Oberster seyn.

Rem bellicam fortiter ac strenuè tractare, gerere, administrare, fortem ac strenuam operam navare in bellis, in bellis ostendere, probare, præbere, præstare se acrem, fortem virum, Animi vim, magnitudinem ac præstantiam in pręliis ostendere, fortem animum gerere, forti animo in discrimine esse.

Ein Kriegs Oberster seyn.

Ducere exercitum, imperare militi, ducem se prębere, ducem esse ad aliquid.

Ein guter Kriegs Oberster seyn.

Gerere bella suo ductu magnâ virtute & vigilantiâ. Ducere exercitum admirabili bellicarum rerum scientiâ, Bellicâ virtute fines imperii proferre, egregiam in bello civibus operam præstare, gerere rem optimè, conservare aliquos imperio.

Vnerfahrner KriegsOberster.
Dux rudis rei militaris, imparatus à militibus & pecuniâ, imparatus, inermis, minùs parat⁹, improvidus, negligens, imperitus, infelicissimus.
Kriegs Obersten verlieren/Spoliari ducibus, deesse ducibus.
Ein Hauptmann / Dux militum, capitaneus.
OberſterRittmeiſter / Magiſter equitum.
Feldmarſchalck/ Tribunus militum vel militaris tribunus.
Leutenampt/Legatus ducis.
Zum Leutenampt verordnen / Aliquem legare.
Befehlshaber/Præfectus.
Ein Ampt gebē/Præficere aliquē.
Oberſter vber ein Regiment/ Dux legionarius.
Feldmarſchalck/Præfectus belli.
Herold/Pater patratus, fecialis.
Wachtmeiſter / Præfectus vigilum, Teſſararius.
Loſung/Teſſara, ſymbolum.
Loſung geben/Dare teſſeram.
Zeugmeiſter / Tribunus armamentarii, præfectus armamentarii.
Proffiantmeiſter / Præfectus annonæ.
Profoß / Prætor rerum capitalium, quæſitor.
Hauptmann vber tauſend / Chiliarcha.
Hauptman vber hundert /Centurio.
Rottmeiſter/Decurio, Decanus.
Feldwebel/ Ordinum ductor.

Der da Lauffgeld gibt / Conquiſitor.
Lauffgeld/ Auctoramentum.
Kriegsräthe/Legati.
Furierer / Quartiermeiſter / Deſignator diverſoriorum.
Hauptman der erſten Ordnung / Primipilus, primus centurio.
Friedbote/Caduceator.

De Milite.

Landsknecht / Soldat/ Kriegs-Mann.
Miles, bellator.

Tapffere gute Kriegsleute.
Miles virtute præſtans, egregius, fortitudine excellens, bonus, fortiſſimus, ad præliandum paratiſſimus, veteranus, magna hujus militis fortitudo, conſtantia. vis, robur.

Loß Geſindlein/vngeübte Landsknechte.
Miles inexercitatus, ignavus, timidus ſine animo, improbus, corruptus, ſeditioſus, perditus, egens, nudus, purgamenta ſuarum urbium, Improbitas, imperita multitudo militum.
Alia Epith. Legionarius, auxiliarius, ſcutatus, nocturnus miles.
Gemuſterter Knecht/Miles auctoratus, delectus.
Soldat/Miles mercenarius, conductitius.
Tapffer Kriegsmann / Triarius, miles ſtrenuus, exploratæ virtutis.
Der in der Guardi iſt/ Miles Prætorianus.

Gemeiner Knecht/ Gregarius miles.

Alter LandsKnecht / Veteranus miles.

Auffgemaneter Knecht/ Miles tumultuarius, subitarius.

Selbstgelauffener Knecht / Miles voluntarius.

Newer Knecht/ Tyro, novus miles.

Der auff der Grentze ligt/ Limitaneus, præsidiarius.

Wolgerüster Knecht / Gravis armaturæ, armatus miles.

Leichter Rüstung/ Veles, miles levis armaturæ, expeditus, ferentarius rorarius.

Außländischer Knecht / Adventitius, externus.

Wieder erforderte Knechte / Evocati.

Knecht der außgedienet hat/ Miles emeritus, rudiarius, rude donatus.

Ein Rotte/ Contubernium, manipulus.

Rottgesellen/ Commilitones, cõtubernales.

Troßbub/ Calones, calatores.

Außgemusterter Knecht/ Miles ære dirutus, exauctoratus, expunctus stipendiis, absolutus juramento.

Zum Schelmen gemacht/ desertor, transfuga, perfuga.

Fußvolck/ Fußknechte/ Peditatus, Pedes, pedites, Magnus, firmus peditatus, qui facit stipendia pedes, Copiæ peditum, manus peditum, parvula manus inermium peditum, Copiæ pedi-tatûs.

Reuterey/ Equitatus, turmæ, copiæ equitum, delecti equites, Firmus, optimus, permagnus equitatus.

Mit einem Pferde dienen / Merere equo, equitem esse, pugnare ex equo.

Pferd anstechen/ Equum in hostes immittere, admittere, incitare, laxatis habenis adversus hostes impellere.

Er hat ein trefflichen reisigen Zeug/ Paratus, firmus est ab equitatu, ab ea parte invictus est, plurimum valet equitatu, Turma equitum multum habet roboris, nihil pugnacius est turmâ unâ equitum.

Ein Geschwade Reuter / Turma equitum, ala equitum.

Rittmeister/ Magister equitũ.

Zum Obersten machen / Alam alicui committere, alæ quempiam præficere.

Die Kürisser / Cataphracti, equites loricati.

Springreissige/ Desultores, velites.

Ein Kriegsheer.

Excercitus, copiæ, copiæ militum, copiæ militares, manus militum, agmen militare, examen militum, copiosæ manus, exigua militum, manus parva, paucitas reliquiæ militum, cohors.

Ein Schaar Kriegsleute.

Ordo, legio, cohors, caterva militum.

Ein Regiment / Legio, legio prima, secunda, &c.

Das gantze Kriegsvolck.

Omnis, universus exercitus, omnes copiæ, cunctæ copiæ, maxima pars exercitûs, copiarum.

Vnüberwindlich Kriegs-Volck.

Exercitus fortissimus, robustus, robustissimæ legiones, Firmus, firmissimꝰ exercitus, copiæ bellicosæ, invicta cohors, manus, invictus exercitus, victor exercitus, victrix manus, legio, metuendæ copiæ, milites virtute, robore, fortitudine, animi præstantiâ, corporis viribus præstantes, exercitus numero exiguus firmitate amplissimus, copiæ numero non frequentes, sed fortitudine præstantes, firmitas excercitûs, Veteranus exercitus.

Gering Kriegsvolck.

Exercitus collectitius, infirmus, imbecillus, debilitata manus, Perculsus, desperatus miles, disjecta, superata manus, mutilatus exercitus, desperatæ copiæ, Imbecillitas copiarum, infirmitas exercitûs.

Ein groß Kriegsvolck.

Magnus, permagnus, maximus exercitus, permagnæ copiæ, maxima militum manus, amplissimæ copiæ, amplissimus exercitus, Innumerabiles copiæ, infinita manus militum, plenissimæ cohortes.

Ein geringer Hauff Kriegs-Leut.

Parvus exercitus, semiplenæ legiones, parva militum manus, exiguus exercitus, extenuatissimæ copiæ, Pauca manus, parvula manus.

Ein redlich/gut/schön Kriegs-Volck.

Exercitus optimus, pulcherrimus, fidelissimus, florentissimus, ornatissimus, ornatæ copiæ, præclaræ copiæ, præclara cohors, optimæ cohortes.

Gottloß Gesindlein.

Impura, nequissima, scelerata, importuna, impia fugitivorum cohors.

Wolgerüst Kriegsvolck.

Exercitus paratus, armatus, instructus, armatæ copiæ cohortes, manus, instructæ copiæ, manus comparata, instructa.

Das beste theil des Kriegs-Volcks.

Flos exercitus, robur, soboles militum, egregia militũ manus, fortitudine excellens, milites virtute præstantes.

Ein new gesamlet Krigs-Volck.

Novus exercitus, inexercitatus miles, tyro, nova caterva.

ALIA EPITH. Domesticæ, adventitiæ copiæ, auxiliares cohortes.

Kriegsvolck in voller Rüstung / Exercitus in armis,

Außrüstung zum Kriege / Munition.

Apparatus, apparatio, præparatio, instrumenta belli, subsidium, ornamentum, horreum, adjumẽtum, facultas, opportunitas, propugnaculum belli.

EPITH. Magnificus, præclarus, regius

regius apparatus, diligens præparatio.

Sich außrüsten / sich außstafieren.

Adhibere præparationem, conferre tempus in comparationem rei, Parare, apparare, præparare, comparare, instruere bellum.

Kriegsvolck außrüsten.

Instruere armare exercitum.

Wolgerüst / gebutzt.

Paratissimus omnibus rebus, instructissimus, quàm paratissimus, satis scitè instructæ res, ad nutum paratus miles, expeditus, bene, optimè, satis paratus.

Vngerüstet / Imparatus, minùs paratus, flagitiosè paratus.

Kriegsvolck annehmen / samlen / schreiben.

Conscribere, conquirere, cogere, legere, colligere milites, conquisitionem militum habere, cõquisitionem militum facere, cogere homines armatos, exercitũ, copias, Comparare, parare, contrahere copias, Exercitum colligere, parare, comparare, conducere, conficere, facere, conflare, conscribere, cogere manus, delectũ militum habere, Evocare milites è civitatibus, accersere homines ex agris, imperare civitatibus milites, allicere ad se milites præmiis, conscribere legiones, conciliare sibi legiones pecuniâ, conficere exercitus maximos, Comparare exercitum, firmam manum, Incitare, sollicitare, movere omnes gentes ad bellum, mittere legatos rogatum auxilium, supplementum scribere legionibus, comparare, qui armati aliquò mittantur.

Lauffgeld geben.

Auctorare militem, sacramento obligare, stipendio obligare, obstringere.

*** Sich schreiben lassen.**

Dare nomen militiæ & ad militiam, fieri militem, ire unà cum aliquo in exercitum, abire hinc ad exercitum, conferre se in castra alicujus, conjicere se in castra alicujus, accersi mercede, dare se rei militari, fieri stipendiarium, Proficisci in militiam, ire, exire ad militiam, ad bellum egredi, accedere ad bellum, ire militatũ, nullâ recusatione nomen ad militiam edere, studio ad nomen respondere, ire ad arma, arma capere.

Im Kriege seyn / vmb Sold dienen.

Esse in bello, interesse bello, sub alicujus signis militare, sequi alicujus castra, sequi militiam, ævũ agere in armis, merere, mereri, emerere stipendia, in castris esse, versari in bello, Ferre, perferre, tolerare militiam, stipendia facere, conficere, merere, æra merere, militare in exercitu, sustinere munus militiæ, capere stipendiũ jure belli, non subire tectum intra annos aliquot, Gallorum cantus illum excitant & buccina, suâ sponte bellare, longè à domo bellare.

Sold.

Stipendium, solarium, militaria stipendia.

Die Knechte bezahlen / Sold außzahlen.

Dare, numerare, reddere, persolvere, distribuere stipendium, juvare aliquem stipendio.

Sich nicht wollen ſchreiben laſſen.

Ad nomen non reſpondere, militiam fugere, ſubterfugere; abeſſe à bello.

Muſterung.

Delectus, delectus diligentiſſimus, acerrimus, ſuperbiſſimus, duriſſima conquiſitio.

Muſterplatz/Diribitorium.

Muſterherren/Diribitores.

Gemuſtert/Delectus, electus.

Einen vergönnen Knechte anzunehmen zu muſtern.

Delectum alicui mandare, decernere delectum.

Muſtern.

Legere, deligere, eligere milites, delectum militum habere, inſtituere, luſtrare Exercitum, Agere, facere militum delectum, recenſere exercitum, inire numerum armatorum, inſpicere ſingulos milites, complere, inſtruere legiones, cohortes, Diſtribuere cohortes.

Einen zum Feldherrn machen.

Inſtruere aliquem exercitu, copiis. Dare alicui exercitum, legiones, præbere catervam militum, committere, tradere alicui exercitum.

Ein Kriegsvolck haben/ Kriegsheer beyſammen haben.

Inſtructum & ornatum eſſe copiis, paratum, paratiſſimum eſſe ab exercitu Decuriatos ac deſcriptos habere exercitus, habere milites, præſtò ipſi ſunt milites, Habere exercitum, copias, legiones, manus, cohortes, abũdare copiis, circumfuſum & munitũ eſſe copiis, cinctum eſſe legionibus, Obtinere, tenere exercitum.

Kriegsvolck unterhalten.

Alere, paſcere milites, ſumtum facere in militem, ſtipendium reddere militibus, veſtire exercitum.

Das Kriegsvolck mit Geſchenck auffbringen.

Præmia promittere, tribuere militibus; promiſſa ſolvere, ſatis facere militibus, delinire milites.

Kriegsvölck erquicken/ Milites confirmare, firmos efficere, Exercitum reficere, recreare.

Kriegsvolck erſetzen/ oder vermehren.

Exercitum reficere, ſupplere, iterum conficere exercitum, complere legiones, exercitui ſupplementum ſcribere, exercitum augere, multiplicare, legiones, explere, milites ad ſigna revocare, diſſipatum exercitum colligere, Conjungere, adjungere copias, duplicare exercitum.

Kriegsvolck führen/ein Kriegsheer wohin führen.

Educere, deducere, mittere aliquò milites, Ducere, adducere, abducere exercitum, copias, cohortes, Revocare milites, ire cum copiis, proficiſci, progredi cũ exercitu, deportare, reportare exercitum.

An einem Ort kommen mit dem Kriegsheer.

Venire, pervenire, accedere, adventare cum exercitu, præſtò eſſe cum omnibus copiis.

Kriegsvolck an einen Ort legen.

Ponere legiones alicubi, impo-

nere exercitum, Cohortes ibi consident, ibi sunt, vagantur, hybernant milites.

Mit Kriegsvolck vber Wasser setzen.

Trajicere, transportare exercitum, traducere exercitum.

Einem mit Kriegsvolck begegnen.

Opponere alicui exercitum, Obsistere, resistere alicui exercitu, Arcere aliquem excercitu, prohibere à se vim, adversari armis, occurre bello.

Sich auff sein Kriegsheer verlassen.

Confidere copiis, fretum esse copiis, niti excercitu.

Durchbrechen mit einem Kriegsheer.

Perumpere, invadere, evadere exercitu, tentare aliquid exercitu.

Etwas erhalten/einnemen/vertheidigen mit Kriegsvolck.

Capere, occupare aliquid copiis, possidere aliquid catervis armatis, liberare aliquid, eripere ê faucibus belli & conservare, Tueri, tutari, conservare aliquid copiis, cohortibus, Parere, recuperare, restituere, possidere aliquid armis.

Meuterey anrichten im Kriegsvolck.

Tentare, sollicitare exercitum.

Kriegsvolck mutiniret / fället abe.

Exercitus descivit ab eo, transiit, confugit ad alium, tradidit se hosti.

Das Kriegsvolck mindert sich/es läufft von einander.

Copiæ minuuntur, imminuuntur, consumuntur, dilabuntur à signis, exercitus dissipatur, dilabitur.

Kriegsvolck verlieren.

Amittere exercitum, desiderare, amittere milites, orbari militibus.

Einem sein Kriegsvolck nemen.

Abstrahere ab aliquo copias, expoliare aliquem exercitu, adimere alicui excercitum; exercitus descivit ab eo.

Das Kriegsvolck lauffen lassen.

Dimittere, deponere exercitum, missas facere cohortes, exautorare militem, sacramento aliquem absolvere.

Vrlaub des Kriegsvolcks / Missio.

Ehrlicher Abschied / Missio honesta, missio causaria.

Vnehrlicher Abschied / Missio ignominiosa.

Paßport / Literæ commeatûs.

Paßport geben / Dare tutum & liberum commeatum.

Paßport bekommen / Accipere commeatum.

Im Kriege vmbkommen.

Cadere, occidere in bello, perire, interire telis, Milites necantur, consumuntur fame, morbo, telis, Pereunt, intereunt fame.

Aus dem Kriege wiederkommen.

Servari ex bello, reliquum esse ex bello, salvum esse ex bello.

Ein Fähnlein/Vexillum,ſignum.
Ein Fähnlein Knechte/ Cohors.
Fähnderich/Signifer,vexillifer.
Vertheidiger des Fähnleins/Anteſignanus.

Die Fähnlein im Abzuge fliegen laſſen.

Sub ſignis milites vel legionem ducere,abducere.

Fliegend Fähnlein / Signa erecta.

Niedergeſchlagen Fähnlein/ Signa ſupina.

De Commeatu.

Profiand.

Commeatus,res frumentaria, annona, commeatus publicus, privatus.

Profiantmeiſter/Præfectus annonæ,ſtructor annonæ.

Profiantierung/Frumentatio.

Streiffung/ Excurſio, excurſus.

Fütterung/Pabulatio.

Nach Waſſer/Aquatio.

Nach Holtz/Lignatio.

Nach Bawholtz/Materiatio.

Gnug Profiant haben / Commeatu abundare , commeatus paret, copia commeatûs parata eſt,ſubminiſtratur undique.

Profiant ſchaffen.

Frumentari,commeatum parare,ſubvehere,mittere,devehere,portare,ſupportare,Proſpicere annonæ,Commeatûs copiam ſubminiſtrare,annonam curare, Præſtare annonam , Locare, ſuſtinere annonam,Commeatum, recipere,accipere, admetiri militibus frumentum.

Einen hindern am Profiant.

Commeatu hoſtem prohibere, commeatu hoſtem intercludere, Hoſti commeatum intercludere,Viaticum , commeatum auferre.

Profiantwagen / Impedimenta.

Profiantſack/Pera militaris.

De Factione.

Parthey/ Rotten.

Factio, partes, cauſa.

Eine gute Sache.

Cauſa optima , honeſta, præclariſſima, ſanctiſſima,ſuperior, communis,publica, priſtina,ſimilis.

Böſe Sache.

Cauſa durior,dubia,deterior, impia, mala, impudentiſſima, fœdiſſima,turpiſſima, pernicioſa,perdita,pernicioſiſſima.

Auff einer Parthey ſeyn / mit einer Part halten.

Approbare,ſequi aliquam cauſam,conjungere cauſam cum aliquo, Deſcendere , demittere ſe in cauſam , ſuſcipere , amplecti, adjuvare , defendere aliquam cauſam,Eſſe partis alicujus, eſſe in parte aliqua,amicum eſſe cauſæ, perſeverare in cauſa , confidere cauſæ , adjungere aliquos ad cauſam,ſtare ab aliqua cauſa.

Einer Part feind ſeyn/derſelben widerſprechen.

Abhorrere à cauſa,odiſſe cauſam,inimiciſſimum, iratum eſſe

causæ, dissidere cum causa, Improbare, vituperare, dãnare causam, obsistere causæ, pugnare cum causa, oppugnare partes,

Abfallen von einer Part.

Recedere, desciscere à causa, relinquere aliquam causam, Aliquẽ depellere à suscepta causa.

Diese Partey verleuret.

Cadit, concidit hæc causa, Læditur, vincitur, inferior est, proditur.

Mit keiner Partey halten.

Remotum, remotissimum esse à causa.

De Conjuratione.

Zusammenschwerung / Rottierung.

Conjuratio, conspiratio, occulta coitio, scelerata machinatio in patriam, scelerata & nefaria consilia adversus Rempub.

EPITH. Occulta, scelerata, sceleratissima, perniciosissima, exitiosa conjuratio, conspiratio, Impetus conjurationis, Pericula & insidiæ conjurationis.

Anfänger der Zusammen schwerung.

Causa, principium, princeps, dux, signifer, autor cõjurationis.

Sich zusammen verschweren/ verbinden.

Conjurare, conspirare, Conflatur, nascitur conspiratio, mirabiliter omnes conspirant, Coitionem facere, conjurationem facere, habere, Coito facta à duobus civibus, Facere, moliri aliquid contra rempub, conjurare contra rempubl. Redintegrare conspirationem.

Mit in der Conspiration seyn.

Esse in conjuratione, versari in conjuratione, participem esse conjurationis, socium & adjutorem esse conjurationis, accedere in conjurationem.

Es ist eine Conspiration in der Stadt.

Obsessa, incensa est civitas conjuratione, ardet, erumpit, palam volitat jam conjuratio.

Eine zusammen verschwerung offenbaren/entdecken.

Investigare, indicare, invenire, deprehendere, patefacere, aperire, proferre, deferre, accusare conjurationem, cognita jam & constricta tenetur conspiratio, Patet conjuratio.

Einer Conspiration widerstehen/ dieselbe hindern stillen.

Invidiam concitare in factionem conjuratonis, inimicissimum esse conjurationi, confligere contra conspirationem, retundere tela conjurationis, labefactare, dirimere conjurationẽ, conspirationem, Opprimere, sedare, vindicare, extinguere, constringere conjurationem, conspirationem.

Verdechtig seyn der Conspiration/Vocari in suspicionem conjurationis.

Zusammen geschworen/Conjuratus, conspirans.

Vnschüldig seyn/ Extra conjurationem esse.

De Seditione.

Auffruhr.

Seditio, Diſſenſus, diſſenſio, diſcordia civium vel civilis, nova rerum molitio, domeſticæ ſeditiones, inteſtinũ bellum, Partium contentio, controverſiæ inter cives, Incurſus ſeditionis, motus reipubl. Perturbatio & confuſio rerum, malum urbis inteſtinum, multitudo concitata, cõcitatio multitudinis, flamma civilis diſcordiæ, peſtiferum incendium civitatis.

Epith. Pernicioſa, pernicioſiſſima, graviſſima, nocturna ſeditio, Tempeſtates ſeditionum & diſcordiarum, juſta, neceſſaria ſeditio, domeſticæ, magnæ ſeditiones.

Auffrührer/Auffwiegler.

Seditioſus, turbulentus, factioſus, cupidus evertendarum rerum, paratus ad ſeditionem, accommodatus ad inflammandos animos multitudinis, ardens cupiditate perturbandæ reipub. Inimicus ocii, ſalutis communis, hoſtis patriæ domeſticus, hoſtes ac interfectores reipubl. Cives ſcelerati, perditi, Labes nefanda ac pernicioſa civitatis, concitator tabernariorum, Fax & furia patriæ, obſeſſor curiæ, depopulator fori, miniſter ſeditionis, dux, ſignifer, autor, cauſa, principium ſeditionis, Dux latronum, everſor civitatis, patriæ proditor.

Ein Auffruhr anrichten.

Conflare, commovere, concitare, excitare, facere ſeditionem, Incitare, inflammare, excitare, concitare animos multitudinis, concitare, abalienare, disjungere ordines, res novas moliri, Serere, ſeminare certamina, materiam litis, ſemina litis, Ad diſſidium vulgus impellere, tempeſtatẽ in rep. excitare, Perturbare remp, ſeditionibus, Facere, efficere, concire turbas, Eſſe autorẽ ſuſcipiendi belli civilis, moliri perniciem in remp. exitium reipub. peſtem patriæ, Quærere res novas, lacerare rempubl. ſcelere, opprimere rempub. armis, afferre, introducere ſeditiones.

Auffrührisch reden.

Furiales in concionibus voces mittere, fervidum quoddam & petulans, & furioſum genus dicendi, conciones concitatæ, ſeditioſæ, turbulentæ, inſaniſſimæ, peſtiferæ, ſceleratæ.

Es wird ein Auffruhr.

Naſcitur, oritur, fit, accidit, gliſcit ſeditio, Injectus eſt civitati tumultus, cõcitati ſunt omnes ad ſeditionẽ, Diſſentiunt cives, Seditione ardet, jactatur reſpub.

Auffruhr verderbet Land vnd Leute.

Civiles diſcordiæ, domeſticę ſeditiones, inteſtina bella, controverſiæ inter cives, Partium contentiones multas urbes everterunt, ſolo æquarunt, exciderunt, afflixerũt, perdiderũt Multis urbibus perniciem, exitũ, ex-

cidium, ruinam, exitium attulerunt, exitio fuerunt, è civilibus discordiis multarũ rerumpub. pernicies fluxit, manavit, orta est.

Auffruhr flichtet sich weiter/wird grösser.

Civilis discordia longius manat, procedit, progreditur, fit gravior.

Auffruhr stillen/beylegen.

Lenire, sedare, extinguere, comprimere, reprimere, vindicare, restinguere seditionem, Occurrere, obviam ire, impedimẽta objicere, impedimento esse seditioni, Flectere, revocare plebem, lenire, delinire multitudinem, Intercludere seditionum vias.

Auffruhr regt sich wieder/Seditio recrudescit, redintegratur.

Auffrührisch/Seditiosè.

De Tumultu.

Aufflauff/ Empörung/ auffrührisch Wesen.

Tumultus, turbæ, concitatio, motus, temerarius motus, Furens, inflammata, armata multitudo, Concitata multitudo, Impetus populi, Concitatio multitudinis, vis furentis multitudinis, Pernicies reipubl. terror armorum.

Epith. Terribilis, maximus, horribilis, Domesticus, Finitim⁹ intestinus, repentinus tumult⁹.

Empörung Aufflauff machen.

Tumultum præbere, facere, conflare, excitare, commovere, Ciere turbam, excitare tragœdiam, tumultuari, Concitare, incitare, commovere, concire, facere, incipere turbas, motum miscere populo, Injicere civitati tumultum, disceptare de jure publico pilis, gladiis, Disceptare armis de jure publ. bellum civile excitare.

Es ist ein Aufflauff verhanden.

Res est in motu, tremet regio illa tumultu, incidit motus, Comotus, excitatus est tumultus: motus populi.

Meutmacher.

Concitator, homo factiosus, seditiosus, inimicus ocii, fax furiæ patriæ, &c. Vide Auffrührer/ fol. 781.

Aufflauff stillen.

Prohibere, comprimere, retardare impetum hominum, motum sedare, comprimere tumultum, coërcere impetum.

Entpöret.

Tumultuosus, turbulentus, malè pacatus.

Adver. Tumultuosè, turbulenter.

Widerstrebung/Rebellio.

Sich der Oberkeit widersetzen.

Facere rebellionem, imperium detractare, inimicum esse ordini, contemnere, despicere, oppugnare, affligere magistratum, Detrahere honorem, dignitatem, autoritatem magistratui.

De Defectione.

Abfall.

Defe-

Defectio, juſta, neceſſaria, flagitioſa defectio.

Es leſt ſich anſehen / als wolten die Vnterthanen abfallen.

Ad defectionem omnia ſpectant, Defenſionis initium inde orietur.

Zum Abfall anreitzen.

Ad defectionem ſollicitare, trahere.

Abfallen von ſeiner Oberkeit.

Deficere, deſciſcere, Planè, ſpōte deficere, flagitioſè deſciſcere, Deficere à republ. deſciſcere à patria, defectionem parare, moliri, attentare, inire, facere, Defectionis tempus circumſpectare, in defectione eſſe, Excutere ſervitutem, jugum ſervitutis excutere, in libertatem ſe vendicare, non abſtinere à defectione.

De Hoſtibus.

Feindſchafft.

Hoſtilitas, inimicitia.

Feind.

Hoſtis, inimicus, Perduellis, Phalanx hoſtium, Multitudo, copiæ, peditatus, equitatus hoſtium.

Epith. Acerrimus, potentiſſimus, nefarius, deterrimus, crudeliſſimus, ferus, immanis, capitalis, perditus, cōmunis, omniū gentium hoſtis.

Feindlich/Hoſtilis.

Ich halte jhn für meinen Feind/ Habeo eum pro hoſte, hoſtium numero, in hoſtium numero.

Er iſt der Stadt Feind/ beweiſet jhr Feindſtücke.

Eſt hoſtis civitatis & civitati, Conjunctus & conſociatus cum aliis obſtinatiſſimo animo peſtē & perniciem urbi machinatur, Graviſſimè, acerrimè urbem oppugnat, nullam injuriam intermittit, In omni re cives laceſſit, Omnia conatur, experitur, machinatur, ad perniciem urbis, Irruit in cives, magno impetu pugnat contra nos.

Die Feinde ſtärcken ſich.

Hoſtes creſcunt, corroborantur.

Einem Feindbrieffe zu ſchreiben.

Profiteri ſe alicujus vel alicui hoſtem, denunciare bellum, renunciare alicui amicitias, denūciare alicui peſtem, vim, arma.

Feindlicher weiſe/Hoſtiliter.

De Auxiliis.

Hülffe im Kriege / Auxilia, ſocietas, exercitus ſociorum.

Epith. Bona, fideliſſima, voluntaria, maxima, varia auxilia, tantæ copiæ auxiliorum.

Vmb Hülffe im Kriege ſich bewerben.

Implorare, petere auxilia, reges vel barbaros incitare, ſollicitare, Mittere legatos, rogatum auxilium, adſciſcere ſibi ſocios, movere omnes terras atque maria, Perducere aliquos in ſuam ſententiā, Comparere, multiplicare, ſumere, adjungere ſibi auxilia, ſubſidia, Evocare quoſdā, deducere aliquos in belli ſocietatem, conjungere ſibi aliquos.

Einem Hülffe im Kriege leiſten.

Proficisci ad aliquem auxilii ferendi causâ, venire auxilio cum copiis, Venire alicui subsidio, Convenire ad aliquem defendẽdum, Sequi fidem alicujus amicitiæ causâ, conjungere se cum copiis cum aliquo, mittere subsidio exercitum contra hostes, Subministrare auxilia, esse præsidio regi vel regno, Esse fidelissimum socium, sustẽtare aliquẽ auxilio atque opibus, Experiri eandem fortunam belli, Consensio mira est totius gentis in eo defendendo, Polliceri auxilia, adducere, tradere alicui auxilia, auxiliari alicui, defendere aliquem auxiliis.

Hülffe im Kriege haben.

Habere auxilia maxima, exigua, ornatũ esse auxiliis, recipere auxilia, uti auxiliis, instructũ esse auxiliis, nõ desunt ipsi auxilia. Der da Hülffe leistet.

Auxiliarius, socius, evocatus, evocati, copiæ auxiliares.

De Armis.

Rüstung/Armatura.

Gantze Rüstung / Integra armatura.

Epith. Armatura firma, parva, melior, gravis, levis, varia.

Gerüstet/Gewapnet/Armatus, instructus, paratus.

Vngerüstet/wehrloß/ Inermis, inermus, imparatus, planè inermis, nudus.

Waffen/Arma, ferrum, telum, gladius.

Epith. Arma justa, perniciosa, scelerata, impia, nefanda, civilia, domestica, avita, in parietib⁹ fixa, Periculum, discrimen, terror, fremitus, strepitus armorũ.

Zeughauß / Armamentarium, instructum armamentarium.

Aus dem Zeughauß Rüstung geben.

Dare, distribuere ex armamentario tela, aperire armamentarium, largiri arma.

Zeugwarter/Armorum præfectus.

Heerschaw/Musterung/ Armilustrium.

Waffenträger/Armiger.

Einem Waffen anlegen/Armare, instruere aliquem armis, cingere aliquem gladio.

Gewapnet seyn / Indutum esse armis, gerere arma, esse cum telo, telum habere.

In Waffen geübet seyn.

Exercitatum esse in armis, Plurimum armis valere, invictum esse armis.

Einen vberlauffen mit gewehrter Hand.

Invadere, irritare, lacessere, persequi, appetere aliquem ferro, armis, adoriri aliquem, consistere contra aliquem.

Einem die Wehre nemen.

Extorquere arma vel ferrum è manibus, Privare aliquem ferro, Spoliare aliquem ac nudare armis, Telum eripere ex manibus, Extorquere de manibus tela intenta vel sicam.

Die Wehre nieder legen.

Arma

Arma projicere, abjicere, ponere, hastam projicere.

Die Wehr fallen lassen.

Cadunt ipsi arma de manibus, excidunt gladii, fluunt arma de manibus.

Rostige Wehr/Arma exesa rubigine.

De Gladio.

Schwerdt/eine Wehre.

Gladius, ensis, mucro.

Schwerdtfeger/Polio.

Blosse Wehr.

Gladius è vagina eductus, nudus, nudatus, strictus, districtus, vaginâ vacuus.

Blancke Wehr/Gladius fulgēs.

Blutige Wehr/Gladius cruentus, sanguinolentus, pugio cruentus, stillans.

Wehre augürten/anlegen.

Latus ense præcingere, pugionem ad femur alligare, cingi gladio, succinctum esse gladio.

Die Wehre außziehen.

Gladium educere è vaginã, distringere, vaginâ eripere, è vagina educere, Gladium nudare, stringere.

Wehre wieder einstecken.

Recondere gladium in vaginam, includere vaginis.

Scheide/Vagina, vaginula.

Lang Schwerdt/Machæra.

Rapier/spitzige Wehr/Framea.

Zweyschneidig Schwerdt/Gladius anceps.

Kurtze spitzige Wehr/Verutum.

Sebel/Harpe, ensis falcatus, acinaces, gladius Persicus.

Dolch/Pugio, pugiunculus, gladiolus, ensiculus.

Stoßdegen/Parazonium.

Stecher/Dreyecker/Sica.

Klinge/Verutum.

Schlachtschwerdt/Xiphomachæra, Romphæa.

Jacobs Stab / Dolon, gladius scipioni insertus.

Messer/Culter.

Messerschmidt/Faber cultarius.

Schermesser/Culter tonsorius.

Schneide/Acies cultri.

Wetze/Acuere gladium, ferrum.

Spitze/Mucro, cuspis.

Hefft/Manubrium, capulus ensis.

Hefft mit Laubwerck/Manubrium apiatum.

Knopff/Pomum.

De Lorica.

Harnisch/Pantzer.

Lorica, lata, insignis, æneã, cælata lorica, Ferrea tunica.

Helm/Seurmhut/Eisenhut/Pickelhaube.

Galea, cassis, galea ænea, cælata, Galea exploratoria.

Der einen Helm offen hat/Galeatus.

Federrȯre/Kam̃ auff dem Helm/Conus.

Fedderbusch/Crista galeæ.

Viesier/Bucula.

Liedern Pickelhaube/Cudon.

Harnisch Kragen/torques ferre⁹.

Pantzer Kragen/Torques loricatus.

Brustharnisch/Krebs/Thorax ferreus,

ferreus, æneus, Pectorale æneum.
Armschienen/Brachialia.
Beinschienen/Ocreæ ferreæ.
BlechHandschuch/Manicæ, ænea chirotheca.
Geharnischt/Loricatus.
Kürisser/Cataphractus.
Kriegskleidung / Vestis militaris, Chlamis.
Kleid vber den Harnisch/Sagum.

De Scuto.

Schild/Scutum, clypeus.
Schildmacher/Faber scutarius.
Runder Schild/Tartsche/Parma, parmula.
Langer Schild / Clypeus argolicus.
Halber Schild/ Pelta, cetra, scutum Amazonium.
Schildträger/ Scutatus, scutigerulus, cetratus, peltatus, ferens scutum, Paratus armatusque scutis, telis.

Mit Schilden den Feind fortstossen.

Impetum facere in hostes scutis, pellere hostes scutis.

De Bombarda.

Büchse/Rohr/Bombarda, sclopetum.
Hackenschützen / Bombardarii, sclopetarii.
Handbüchsen/ Sclopus, sclopetum, tormenta manuaria.
Zündbüchsen/Vipera, viperilla.
Zündstrick/Igniarius fomes.
Schlüsselbüchse/Sclopus clavicularius.
Doppelhacken/Machina uncata.
Grob Geschütz/Machina fulminalis, tormentum ærarium, æneum.
Mawrbrecher / Machina muraria, tormentum murale, balista.
Schlange/Feldschlange/Crocodilus.
Petarde/Exostra.
Fewrmörser/Mortarium.
Kugel / Sphærulæ tormentariæ, glandes.
Bleykugeln/Pilulæ plumbeæ.
Pulffer / Pulvis tormentarius, pulvis nitratus.
Bechkräntze/Malleoli, Pyrobili.
Gewicht zu den Büchsen / Libramentum tormentorum.
Büchsen laden/onerare tormẽta.
Büchsen abschiessen / Exonerare, displodere tormenta.

De Sagitta.

Pfeil/Boltz/ Sagitta, calamus, arundo.
Pfeil mit Widerhacken / Sagitta hamata.
Widerhake/Uncinus, hamus.
Epith. Venenata, cruenta, occulta, levis, habetior sagitta.
Feder am Pfeil/Ala sagittæ.
Handbogen/Arcus, cornu.
Flischtbogen/Cateja.
Armbrust/ Scorpio, scorpius.
Armbrustschiesser/ Scorpionistæ.
Bogenköcher/Corylus.
Pfeilköcher/Pharetra, theca sagittarum.
Sehne/Nervus.
Die Nuß / Uncus eburneus, osseus, fibula, hamus.

Seul am Bogen/Scapus, ſtylus,
Spanner/Cornix, ſucculа,
Drücknagel/Excuſſorium.
Bogen ſpannen/contendere, torquere, adducere arcum.
Die Ende des Bogens / Cornua arcus.
Zielen/ Petere, collimare, collineare.
Abdrücken/Emittere ſagittam, jaculari.
Zielung/Petitio, apta petitio.
Schuß/Emiſſio.

De Telo.

Geſchoß/ Wurffpfeil/ Telum, ſpiculum, jaculum, miſſile, ge- (ſum.
Wurff/Jaculum.
Riemen am Wurffgewehr/Amen- (tum.
Krumme Pfeile/Sarum.
Scheflin/Aclides, tragula.
Glatte Pfeil/ Corici, levia miſſilia.

EPITH. Telum non mediocre, acerrimum, nefarium, venenatum, cruentum, occultum, leve, hebetius.

Ein Wurff/ein Geſchoß/Jactus, conjectus, conjectio, emiſſio.

Schieſſen.

Jaculari, telum intendere, emittere, immittere, conjicere, jacere tela, conferre in aliquem tela, impetum in aliquem facere cum telo, torquere telum.

Pfeil aus der Wunden ziehen/ Educere ex corpore, extrahere telum, evellere ſpiculum, revellere tela, excidere ex corpore ſagittas.

Sich im ſchieſſen üben/Excerce- (re tela.

Einen erſchieſſen/ Trajicere aliquem telo, Spiculo transverberare, conficere ſagittis.

Getroffen werden / Tela in ea re figebantur, eò recidebant, perveniebant, veniebant, hærebāt in ea re, inhærebant.

Er iſt geſchoſſen worden/ Sagitta eum percutit, vulneratus, ictus eſt telo.

Dem Schuß entgehen/aus dem Schoß kommen.

Vitare, fugere, refugere tela, effugere ex telis.

In den Schuß kommen.

Subire, excipere, recipere tela, verſari inter tela, offerre ſuū corpus & vitā telis, objicere ſe telis.

De Haſta.

Spieß/Haſta, lancea.
Schefflin/Sariſſa, haſta velitaris.
Spieß ohn Eiſen/ Haſta pura.
Spieß mit Eiſen/ Haſta prępilata.
Helleparte/Bipennis, ſecuris Romana.
Spieß mit Wurffriemen/Haſta amentata.
Spießhalter/Haſtarum theca.
Schafft/Haſtile, ſcapus haſtæ.
Mit einem Spieß ſchieſſen/Haſtam torquere, jacere.
Schweinſpieß/Venabulum.
Spießknecht/Haſtati.
Schleuder/Funda.
Schleuder Ledder/Scutale, habena.
Schleuderer / Funditores, libratores.
Keule/Kolbe/Clava, clava ferrata.
Fauſtkolbe/ Gæſtra.

Streitkolbe/Cæstus.
Knüttel/Fustis.
Fußeisen/Murices, tribuli.
Streitwagen / Currus falcatus, covinus.

De Bello navali.

Krieg zu Wasser/Bellum navale, bellum maritimum.

Schiffrüstung/Armada/Classis.

Epith. Optima, opportunissima, armata, ornata; præclara, firmissima, instructa, gloriosissima, magna, maxima, bene maxima, spe inflata, inops, infirma classis.

Gerüstete Armada/Classis procincta.

Amiral Schiff / Navis prætoria.

Ruderknecht/Remiges.

Boßknecht/Classiarii, socii navales.

Eine Armada bawen / zurüsten.

Ædificare, construere, parare, comparare classem, naves, Imperare, exigere, sumere, contrahere naves, dare, erogare pecuniam in classem; imperare, exigere nautas, remiges, explere numerum remigum, habere nautas.

Schiffe geben.

Dare, præbere naves.

Eine Armadam beysammen haben.

Paratum esse classibus, navibus valere permultum, multum posse classe.

Eine Armada eröbern.

Opprimere, expugnare classem, divincere, superare aliquos classe, capere, abducere classem.

Eine Armada/vertilgen/verderben.

Inflammare, perdere, corrumpere, incendere, perforare, disjicere, dissipare classem; naves classis conflagrat.

Ruderknecht lauffen lassen.

Dimittere, missos facere remiges, nautas.

De Exploratoribus.

Kundschaffer/Explorator, speculator.

Außspeen/verkundschafften.

Explorare, venire speculandi causâ, præmitti cum speculatoribus, Vagari speculatorem sub castris alicujus. Perquirere aditus, Viasque, Cognoscere loca, portus, aditus, situm castrorum, per exploratores, reverti exploratis rebus; mittere exploratores, mittere aliquos speculatum, ut quæ fiant fias particeps; dimittere nuncios in omnes partes, fieri certiorem per exploratores, ab exploratoribus. Cicero latentem adhuc & occultam conjurationem singulari providentiâ vigilantiâque deprehendit.

Wacht/Hut/Custodia, vigiliæ, excubiæ.

Epith. Vigilia prima, secunda, tertia, pro parte noctis prima, secunda, tertia, Optima, tutissima, sollicita, fida custodia.

Vigiliæ flebiles, excubiæ miseræ, vigiliæ majores.

Auff die Wacht führen / etwas mit Wächtern verwahren.

Munire, firmare, confirmare aliquid vigiliis. Committere alicui custodiam rei, & committere rem alicujus custodiæ, locare nocturnos vigiles.

Auff die Wacht gehen.

In vigilias ire, vigilias inire.

Wachen / auff der Wacht seyn.

Vigilare, advigilare, excubare, agere vigilias, excubias, multò acrius vigilare, jam pridẽ excubare, Manere, stare in vigilia, esse custodem rei, In custodia poni, advigilare ad custodiam rei, occupatum esse, diligentem esse in custodia, tegere aliquem custodiã,

Wachtmeister seyn.

Vigilias exigere, præfectum vigilum esse, tesserarium esse.

Wächter.

Custos, vigil, excubitor, procubitor, præclarus, bonus, malus custos.

Einem einen Wächter zuordnen.

Dare, ponere, apponere, præficere alicui custodem.

Der Wächter schreyet die Stunde aus.

Vigil clamat horas, vigil inclamat esse horam primam.

Abgehen von der Wacht.

Vigilias conficere, alteri tradere.

Schildwacht / Statio.

Auff die Schildwach führen.

Stationes disponere, in statione cohortes habere, in stationẽ milites educere, firmare stationes.

Auff der Schildwacht seyn.

Agere stationes.

Eine Warte / Specula.

Auff die Hut stellen / In specula constituere, collocare aliquem.

Auff der Hut seyn / In speculis esse.

De Præsidio.

Besatzung.

Præsidium, præsidia.

Epith. Magnum, firmum, salutare, necessarium, firmissimũ, publicum, urbanum, repentinum, nocturnum, stativum, tenue præsidium.

Eine Stadt Schloß besetzẽ / Knechte in die Besatzung legen.

Ponere alicubi, imponere, disponere, constituere, preponere, opponere præsidia, collocare militem in præsidiis, collocare præsidium in aliquo loco, vincire loca præsidiis, relinquere in aliquo loco præsidium, Munire, firmare, confirmare aliquẽ locũ præsidiis, mittere milites in pręsidiũ, pręsidia munire, cõfirmare. **In der Besatzung ligen.**

Esse in præsidio alicubi; esse cũ præsidio alicubi, tegere urbem præsidio, locatum esse in præsidio, urbs septa præsidiis.

Besatzung abschaffen.

Abducere, removere, deducere præsidium, adimere urbi præsidium, nudare quid præsidio, diminuere, detrahere de pręsidiis.

Aus der Besatzung lauffen.

Abire

Abire, decedere de præsidio.

De Castris.

Läger / Castra.

Castra præclara, civilis, plena curæ, fremitus castrorum.

Geschlagene Läger / Castra stativa.

Fußknechte Läger / Castra pedestria,

Reuter Läger / Castra equestria.

Ort außsehen / das Läger zu schlagen.

Capere locum castris, sumere locum pro castris, deligere locū castris.

Läger schlagen.

Metari, ponere, locare, collocare, facere, constituere castra, Disponere castra, castra metiri, considere alicubi cum exercitu, constituere exercitum loco, munire castra. Habere alicubi castra, posita habere castra.

Im Läger seyn.

Esse, versari in castris, manere, remanere, sedere in castris, tenere se castris, continere suos intra castra vel in Castris, morari in castris.

Sich ins Läger begeben.

Inire, conferre, conjicere, recipere se in castra, recipere se ad castra, redire in castra.

Sich verschantzen im Läger.

Vallum obducere, vel objicere, vallo castra munire, cingere, vallum castris circumdare, & circumdare castra vallo.

Wall vmb das Läger / Vallum.

Schantze vmb das Läger, Lorica castrorum.

Ins Läger fallen.

Tentare, invadere castra, impressionem in castra facere.

Läger vertheidigen.

Defendere, tutari, custodire castra.

Läger einnehmen / erobern.

Potiri castrorum, capere castra, castris aliquem exuere, castra occupare, castris potiri.

Vmbschlagen / auffzubrechen / Vasa conclamare.

Auffbrechen / Einpacken / Vasa colligere, convasare, signa convellere.

Aus dem Läger ziehen / Educere exercitum castris, & è castris.

Läger endern / Castra movere, commovere, promovere, proferre, contrahere.

Wegziehen mit dem Kriegsvolck.

Instituere, facere iter cum exercitu, ferre signa, efficere profectiones, subducere copias in collem deducere exercitus ex regione, signa convellere.

Der das Läger schlegt / Metator castrorum.

Ein Forirer / Strator.

Im fortziehen der letzte seyn.

Agmen cogere, claudere.

Das Kriegsvolck auff der Reyse angreiffen.

Agmen invadere, premere, capere, dissipare, concidere.

Der Droß / Impedimenta, sarcinæ, asseclæ exercitûs.

Herwagen / Currus, impedimenta.

Winter Läger.

Hyberna, perfugium hyemis in tectis.

Sich ins Winterläger begeben.

Mittere, dimittere, deducere, ducere

ducere exercitum vel cohortes in hyberna.

Im Winterläger seyn.

Hybernare, hyemare, jucundè, libenter alicubi hybernare, hyemare.

Sommer Läger Æstiva.

Im Sommerläger seyn.

In æstivis esse; educere in æstiva, æstiva conficere.

Gezelt/ Tabernaculum, tentorium, tabernaculum militare.

Gezelt von Leinwad/ Papiliones.

Gezelt von Leder/ Pelles, sub pellibus esse.

Gezelt von Stroh/ Casæ, tabernacula ex stramentis confecta.

Gezelte auffschlagen/ Tabernaculum ponere, locare, collocare. Tendere, erigere tentoria.

Im Gezelte bleiben.

Manere, remanere, sedere in tabernaculo.

De Prælio.

Streit/ Schlacht.

Prælium, pugna, certamen, cõflictus, conflictio, congressus.

Scharmützel/ Velitatio, velitaris pugna, prelium leve, præludium, principium pugnæ.

Epith. Magnum, justum, maximum, acerrimum, secundum, adversum, difficile, calamitosum, navale, equestre, pedestre prælið. Pugna justa, magna, maxima, acerrima, mirifica, incredibilis; mala, calamitosa, gladiatoria, imaginaria, stataria, navalis, equestris, pedestris pugna.

Dimicatio expeditissima, anceps, mediocris, parva, periculosa, gravis.

Lermen schlagen/blasen.

Canere Classicum, canere bellicum, ad arma conclamare, signũ dare buccinâ,

Sich zur Schlacht bereiten.

Parare dimicationem, parare, armis contendere, pugnæ locum quærere, ad certamen accendi, promtum esse ad pugnam.

Außfordern zum Streit.

Provocare ad pugnam, denunciare dimicationem, ad pugnam evocare; elicere, prelio lacessere, esse procacem in lacessendo.

Tag zur Schlacht bestimmen.

Promulgare dimicationem, pugnæ diem constituere, pronũciare prælium, proponere vexillum.

SchlachtOrdnung/ Acies.

Gespitzte SchlachtOrdnung/ Cuneus.

Gevierdte SchlachtOrdnung/ Phalanx.

Flügel an der Ordnung/ Ala, cornu.

SchlachtOrdnung machen.

Struere, instruere aciem, instruere exercitum; legiones eductas è castris, constituere acies, ordinesque, constituere legiones pro castris in acie, disponere cohortes, equites ad latera. Educere, producere copias in aciem, Struere, dispertiri ordines, prodire cum exercitu in aciem, Dirigere, ordinare, exornare, erigere, porrigere, subjicere, distendere; extendere, laxare aciem; Aciem arctè statuere, latiùs porrigere.

Dem Feinde begegnen.

Hostibus obviam ire, venire, procedere, contra hostes consistere, contra hostes ire, arma ferre, adversis hostibus occurrere, op-

ponere, offerre se hostibus, objicere se hosti, ducere copias adversus hostem, contra legiones hostium, contra hostes, succedere sub aciem hostis, attollere signa & ire obviam hosti.

Den Feind angreiffen/ die Schlacht anfangen.

Invadere, adoriri, aggredi hostem, irruere in hostem, descendere in arenam, ad pugnam procedere, venire in aciem, descendere in dimicationem, ire in prælium, inire prælium, pugnam, objicere se in dimicationem, subire dimicationem, in prælium ruere, In pugnam procurrere, in aciem irruere, inmittere se in hostem, impetum dare, facere in hostem, signa inferre, impressionem dare, facere, impressione fundere, evertere, adoriri hostem, cum hoste cominus pugnare, involare cum clamore, impetus fit in hostes.

Eine Schlacht halten/ schlagen.

Facere, committere prælium, aciem, Decertare, contendere, dimicare prælio. Pugnare, præliari, depugnari, velitare, certare, congredi, concurrere. Decernere rem prælio, confligere cum hoste, acie instructâ depugnare, confligere prælio. Pugnæ potestatem vel copiam facere, pugnam capessere, ciere, conserere, facere, Pugnare pugnam, pugnâ decertare. Certamen injicere, experiri, præbere, miscere, facere. Manum conserere, conferre. De summa re dimicare, decernere, extremā belli aleam experiri, ultima experiri, pugnare prælium, decertare vi & ramis. Cautè, temerè confligere, malè pugnare, disceptare armis decernere ferro.

Mit in der Schlacht seyn.

Stare, pugnare, versari in acie, adesse in pugna, interesse bellis, Esse, interesse prælio, versari in præliis, inter aciem versari.

Männlich streiten in der Schlacht.

Edere pugnas & strages, summâ contentione, viribus pugnare, summâ vi impetuque contendere, memorabile prælium edere, cominus pugnare, conferre vires ex propinquo, prorumpere per medios hostes, insinuare se inter turmas, insilire in phalangem, vehementer, vehementius præliari, contendere, gerere rem gladio cominus, acriter pugnare.

Dem Feinde Widerstand thun.

Impetum hostium ferre, tardare, retardare, sustinere, frangere, cohibere, propulsare, reprimere, comprimere.

Des Feindes Ordnung trennen.

Dirimere, disjungere, incidere, discindere, perturbare aciem, ordines, Ordinibus excedere, pellere hostem, signa hostium fluctuant.

Den Streit widerumb erneweren.

Reparare, restituere ordines, renovare, redintegrare prælium, Pugnam iterare, certamen revocare, instare rursus & redintegrare prælium, instaurare cum victoribus certamen, gerere renovatum bellum, prælium restituitur, Restituere pugnam.

Schlacht widerrathen.

Deterrere aliquem à dimicatione, avocare à præliis, dirimere prælium, A pugna prohibere, cõtinere, Pugnam, certamen extrahere, sedare certamen.

Nicht schlagen wollen.

Pugnam detrectare, certamen abnuere, Prælium intermittere, Prelio abstinere, supersedere, evitare dimicationem, removere se à certamine.

Aus der Schlacht sich abschleichen.

Acie excedere, ex acie excedere, refugere, prælio elabi, vel ex prælio, pugnam remittere, dimicationem cædemque fugere, eripere se à pugna.

Die Schlacht wehret lange.

Pugna senescit, extrahitur.

Kriegsposse/Stratagema.

Vbung zur Schlacht/Decursus, decursio militum.

Die Kriegsknechte üben sich / milites in armis decurrunt, in more pugnæ sudibus cõgrediuntur.

Hinderhalt/Subsidia.

Streitbarlich/Pugnaciter, bellicosè.

De Vastatione.

Verwüstung/ Verheerung.

Vastatio, vastitas, direptio, spoliatio, prædatio, depopulatio, fœda direptio.

Auff den Raub ziehen.

Ire vastatum fines, venire ad aliquem prædandi causâ, exire in fines, agrum hostium prædæ ac belli inferendi causâ, egredi prædandi causâ, effundere se in agros vastandi causâ, Exire spe rapinarum, cupiditate diripiendi, cogitare rapinas.

Rauben/plündern/verwüsten/verheeren/streiffen.

Vastare, rapere, diripere, agere, spoliare, dispoliare, prædari, Depopulationem & vastationem tectis atque agris inferre, Facere populationes. Diripere urbes, vastitatem efficere, reddere, inferre. Rapinis exinanire, exhaurire provinciam, incursionem, irruptionem facere, inferre depopulationem, Infestum reddere locum excursionibus. Vastare locum excursionibus. Compilare, vexare provincias, diripere gentem, Vexare, divexare, exinanire, populari, depopulari, deprædari, vastare, urere agros, Pagos, ædificia incendere, inflammare. Nihil intactum relinquere, cui ferro & igni noceri potest, Colonos cum pecore & alia præda capere, abducere, Prædas agere ex provincia, inferre faces tectis, edere miras ruinas, delere cuncta cruore & flamã. Nihil prætermittere, quod hostis aut pati aut timere potest.

Die Feinde streiffen.

Decursionibus hostium regio illa infestatur, vastatur, loca diripiuntur, excurrunt hostes & loca pipiũt, prædas agunt, damnis incolas afficiunt, rapinis exhauriunt, vastant prorsus ac delent milites, grassantur vastationibus & ut quidq; obvium est, lacerant, mutilant, trucidant.

Der streiffende Rotte widerstehen.

Tueri fines ab excursionibus, vastitatem depellere, avertere populatores.

Das plündern verbieten.

Cohibere milites à populatione, à præda; Pacatum cum exercitu inire fines, Integros servare agros à populatione.

Brandschatzen.

Compellere colonos ad redimendam villarum deflagrationem, vastationem agrorum redimere pecuniâ.

Den Raub wieder nemen.

Prædâ exuere hostem, Prædam recipere, vindicem prædæ esse.

De Obsidione.

Belägerung/ Obsidio, obsessio, circumsessio, inclusio, obsidium.

Belägert / Obsessus, circumsessus, circumdatus, vehementissimè oppressus, circumvallatus, inclusus, interclusus planè captus & interclusus,

Der da belägert/ Obsessor, obsidens, nullius obsidionis expers.

Belägern.

Obsidere, circumsedere, invadere, cingere, premere urbem. Sepire castris oppidum, armis circũ sedere urbem, in obsidione aliquem habere, Vrbem sepire exercitu, obsidere copiis, obsidione premere, imminere urbis libertati castris circa collatis, castris positis ad urbem sedere, continuare obsidionem, Circumvallare, includere, intercludere hostẽ, Cingere urbem vallo, fossâ, aggere, tormentorum copiâ, apparatu maximo. Sepire castellis, fossâ & vallo septum tenere,

Belägert seyn.

Sustinere obsidionem, in obsidione esse, obsideri, clausum esse copiis hostium, tueri se mœnibus, oppido, Tenere se oppido.

Den Feind weg schlagen von der Belägerung/ die Statt salviren.

Vrbem obsidione, vel metu obsidionis liberare, obsidentes in fugam convertere, fugare, summovere, fundere, Obsidionem solvere, & obsidione solvere, ab obsidione vindicare, ex obsidione eripere, Obsessam urbem & copiis cinctam, in libertatem restituere, Servare, reddere incolumem, incolumitate donare, eximere aliquos obsidione & ex obsidione, Subvenire urbi; Conservare urbem; depellere pericula, eripere urbem exfaucibus alicujus, Liberare urbem periculo incendii.

Von der Belägerung ablassen.

Obsidionem relinquere, re infectâ discedere, obsidionem solvere, desistere ab obsidione, recedere ab urbe.

Schantzgräber/ Cuniculares, cunicularii.

Schantzen/ Cuniculos agere.

Mit Schantzen eröbern/ Cuniculis opprimere.

Schantz Körbe/ Crates terrâ oppletæ, gerræ.

Sturm/ Anlauff.

Oppugnatio, impugnatio.

Statt anlauffen.

Vrbem coronâ invadere, attentare urbem manu aliquâ militũ.

Statt stürmen.

Urbem oppugnare, impugnare, vehementissimè oppugnare, ne punctum temporis respirare obsidionem, tormentis verberare oppidum, sternere mœnia tormen-

mentis, omnibus simul machinis, omnibus operibus ad murũ admotis tentare irruptionem, succedere portis testudine, murum subruere, vineas, pluteos, turres ad oppidum promovere, oppugnare impetu, aggeribus, vineis, turribus, agere vineas, ariete percellere muros.

De Expugnatione.

Eröberung der Stadt.

Expugnatio, Acerba, luctuosa, hostilis, nocturna expugnatio.

Eine Stadt eröbern / mit gewaltiger Hand einnemen.

Expugnare, capere, devincire, opprimere, occupare urbem, Nullis conditionib⁹ capere violentiæ impetu opprimere, Capere urbem obsidione, violentâ manu expugnare, primâ occupatione capere, Vi, oppugnando capere, improvisò, subitò capere, per vim capere. Potiri aliquâ urbe bello, depellere defensores vallo, munitionibus, murus nudatur defensoribus, miles intromissus est, urbs in potestatem hostium venit.

Stadt außhungern.

Fame civitatem frangere, fame urbem suffocare.

Ergebung/Deditio.

Der sich ergeben hat / Dedititius.

Vermahnung daß man sich ergeben sol.

Ad deditionem invitare, impellere, autorem esse deditionis.

Sich ergeben.

In dedtionem venire, concedere, deditionem facere, subire, Dedere se alicui, sua omnia, Dedere se missis legatis, Promittere se imperata facturum. Credere se victori, mittere ad aliquem de deditione, permittere se suaquè omnia potestati alicujus, committere se victori, civitas se dedidit.

Sich nicht ergeben wollen.

Nullam dare significationem deditionis, Spem adimere deditionis, nullum locum facere ad deditionem, Deditionem omittere, deserere.

Zwingen zum ergeben.

Redigere aliquos in deditionem, subigere ad deditionem, vel sub deditionem redigere, Deditione capere, in deditionem accipere, recipere.

Eine Stadt verheeren / schleiffen.

Diruere, disturbare, inflammare, evertere, excindere, excidere, delere, extinguere urbem. Funditus urbem tollere, Inferre urbi perniciem, pestem, excidium, ruinam, interitum. Urbem solo æquare, inferre eversionem tectis, efficere vastitatem, eversionem moliri, funditus evertere. Proruere, pervertere tecta, Incendere, cremare urbem,

Schleiffung/Verheerung.

Excidium, exitium, excisio, interitus, vastitas, naufragiũ, dispérditio, occasus, oppressio ur-

urbis, tetra & deteſtabilis oppreſſio,

Die Stadt iſt geſchleifft.

Urbs illa periit,interiit,corruit, proſtrata eſt, cõcidit.Urbs labefactata, conculcata,nudata, exhauſta,exinanita, lacerata,direpta,exciſa,exuſta,in perpetuum everſa, planè indigniſſimè oppreſſa jacet, Urbs illa penè dimota & convulſa ſedib⁹ ſuis eſt.

De Victoria.

Sieg/Victoria.

Siegs Brieffe.

Literæ laureatæ,victrices.

Siegszeichen.

Palma,laurea,inſignis laurea.

Siegsfürſt/Uberwinder.

Victor,ſuperior,domitor,victor omnium gentium,laureatus.

EPITH. Victor temperatior, lætus,armatus,iratus, acerbior, lenior, ſæpe victor, Virtus, clementia,ſapientia,æquitas,miſericordia victoris.

Fürnemer Sieg.

Inſignis,præſtans,præſtabilis, incredibilis,glorioſa,cum laude conjuncta,preclara,inſolita,clariſſima victoria,inſignis laurea.

Ein blutiger Sieg/Difficilima, cruenta,haud incruenta,luctuoſa,Cadmæa ferè victoria,ſanguinolenta palma.

EPITH.ALIA.Victoria bellica, honeſta, præclara, gratiſſima, dulcis, juſta, peropportuna, incerta,inclinata, gravis,graviſſima,turbulenta,moleſta, nocentiſſima,periculoſa,Iracũda, crudelis,crudeliſſima, acerbiſſima, horribilis,inſolens,ſuperba,nocentiſſima,fœda,nefaria,miſera, funeſta,Jucũditas,lætitia, inſolentia, ferocitas,ira, crudelitas victoriæ.

Gute Hoffnung zum Siege haben.

Studio vincendi teneri, ſpem habere vincendi,vincendi cupiditate inflammatum eſſe, avidum, ſtudioſum eſſe victoriæ, ſperare, petere victoriam, vota facere victoriæ,duci præmiis victoriæ, In veſtra concordia ſpẽ pono victoriæ, ex veſtra concordia victoriam ſpero, mihi ſpem victoriæ affert veſtra concordia.Victoriam deſperavi.

Dieſes dienet/hilfft zum Siege.

Veſtra concordia pariet, afferet victoriam, erit adjumento victoriæ, Victoriæ initium inde orietur, naſcetur. Illud non videtur morari victoriam.Conſulere,adjutorem eſſe victoriæ.

Glücklich ſtreiten.

Feliciter, proſperè, ſecundâ fortunâ, proſpero eventu pugnare,acie confligere, congredi prælio,decertare,degladiari,manus cõferere, uti ſecũdo prælio.

Uberwinden / den Sieg erhalten.

Vincere,devincere, pervincere,ſuperare,exſuperare, Conſequi,adipiſci, reportare victoriam de aliqua gente, accipere, ferre,referre palmam, Parare victoriam,lauream, Potiri palmâ victoriâ, Redire, reverti victorem

rem, mirificè, magno prælio, viribus, præclarè, pulcherrimè, facilè, facilimè vincere, sine prælio vincere, Superiorem discedere, palmarum plurimarum esse, devincere bello.

Ein Kriegsheer schlagen/überwinden.

Vincere, superare exercitum, Reprimere, arcere, avertere, fugare copias, fundere, profligare, disjicere copias, capere exercitum, perdere cohortes, occidere interficere exercitum, domare manum, pellere, expellere exercitum, depellere, dispellere copias; Rejicere, debilitare, cõprimere, returdere ferum alicujus.

Den Feind in die eusserste Gefahr bringen.

Exercitum in summas angustias compellere, in maximas omnium rerum difficultates conjicere. Hostem eò redigere, ut omnium rerum penuriâ laboret, inopiâ prematur, conficiatur, pessimè accipiatur, in maximis angustiis versetur, plurimis incommodis afficiatur, plurima sustineat incommoda.

Die Feinde vberwinden.

Prælio hostes fundrre, copiam hostium fundere, hostem prosternere, magnum hostium numerum cędere, Hostem fundere, profligare, armis pellere, sternere, reprimere, opprimere, debellare. In hostium capita convertere, quod in alios moliebantur. Pugnâ hostem frangere, prælio superare, acie vincere, copias hostium profligare, in fugã conjicere, convertere, exugere hostem armis, contundere bello & virtute, ulcisci hostem armis, Perterrefacere, fugare, pellere, depellere, compellere, vincere, superare, cogere, urgere, conficere, opprimere, frangere, debilitare, concidere, trucidare, delere hostes armis, ferro, manu, Hostem triumphare, de hoste triumphare, triumphum deportare de hoste.

Mit Gewalt jhm vnterwerffen/ vnterthänig machen.

Subigere, domare, frangere, debilitare aliquos, subjicere sibi aliquos, subjungere sub jugum suum, sub imperium aut potestatem, Conficere atque armis opprimere aliquos, imponere omnibus gentibus jugum, Pedibus suis subjicere.

Durch einen Sieg etwas erlangen.

Recuperare, adipisci, parare aliquid victoriâ vel per victoriam, armis, Restituere, tenere, possidere aliquid armis.

Er hat den Sieg in seinen Händen.

Habet victoriam in manibus. Habet palmam, victoriam, possidet palmam, victoriam, victor extitit, Victoria in manibus ejus est, victoria ad illum venit, Victoria stat, constat, consistit in hac parte.

Einem gewonnen geben.

Concedere victoriam, Fateri, confi-

confiteri ſe victum, palmam alicui deferre, dare, Tribuere alicui victoriam, dare manus, dare herbam, arenâ cedere.

Er meynet er habe gewonnen.

Nihil ſupereſſe putat, quàm ut Vaticani montis imago reddat Jopæan.

Den Sieg mit einem theilen/

Partiri, communicare cum aliquo victoriam, Socium aſſumere victoriæ, in ſocietatem admittere.

Hoffärtig werden des Siegs halben.

Efferre ſe victoriâ, inflammatum eſſe victoriâ, Non moderari vel temperare victoriam, Iracundiam exercere in victos,

Er bleibet SiegsFürſt/ oder Vberwinder.

Permanet in poſſeſſione victoriæ, tenet adhuc victoriam, utitur diuturnâ victoriâ.

Einen wiederumb vberwinden.

Victoriam alicui eripere, extorquere, interpellat hæc res victoriam.

Den Sieg wiederumb verlieren.

Perdere victoriam, excidit è manibus illi victoria.

Es hat keiner gewonnen.

Æquo marte, vel æquâ manu diſceſſerunt, Pari clade affecti ſunt, utraque pars ſibi victoriam aſſcripſit.

De Clade.

Ein Vberwundener.

Victus, devictus, ſuperatus, ſubjectus, domitus, edomitus, turpiſſimè, in perpetuum victus, fractus clade illâ.

Vnüberwindlich.

Invictus, inexpugnabilis, Plurimum valere armis, invictum eſſe armis.

Niederlage.

Clades, ſtrages, calamitas, interitus exercitûs, internecio exercitûs, acervi corporũ extructi,

Vnfall im Krieg/ Offenſio.

Epith. Clades magna, maxima, importuna, publica, Horribilis ſtrages.

Den Feind biß auffs Häupt ſchlagen.

Cladem alicui afferre, inferre, facere, reddere, Stragem facere, edere, dare, Inferre calamitatem, occidione occidere.

Dem Feinde die Wage nicht halten können/ eine Schlappe bekommen.

Pati, experiri adverſi aliquid, maculam ſuſcipere in bello, Siniſtro, adverſo, adverſante Marte pugnare, infeliciter pugnare, accidere adverſi aliquid, accipere calamitatem, cum periculo dimicare.

Der Sieg iſt vngewiß.

Caſus, fortuna, exitus, eventus belli incertus eſt & anceps, magna ſunt belli diſcrimina.

Vberwunden werden.

Vinci, ſuperari bello, ſubigi, domari, amittere exercitum, copias, cladem accipere, incidere in cladem, cedere, diſcedere victum,

ctum, concidere victum, summo cum exitio depugnare.

Das Kriegsvolck ist geschlagen.

Fusus, fugatus est exercitus, pedites concisi, equites dissipati, disjecti, Cæsus, concisus est exercitus, copiæ, cohortes, interiit, deletus est exercitus, extincta est illa manus.

In dieser Schlacht sind viel fürnemer Leute blieben.

In illa pugna, acie, prælio cõflictu multi insigni fortitudine præstantes obierunt, ceciderũt, mortem oppetierunt, occubuerunt, Periit, interiit, cecidit flos exercitûs, robur universum exercitûs, milites virtute præstantes, &c.

Die Reuterey ist auffs Haupt erlegt.

Omnes turmæ equitum occidione occisæ, cæsæ, concisæ, trucidatæ, obtruncatæ, profligatæ sunt.

In der Schlacht umbkom̃en.

In acie mortem occumbere, in prælio, pugna, conflictu obire, cadere, occumbere, mortem oppetere, perire.

Erleget/ Stratus. prostratus, profligatus, cæsus.

De Fuga.

Flucht.

Fuga, effugium, diffugium.

EPITH. Incerta, periculosa~, desperata, turpis, fœda. mœsta, miserima, turpis, turpissima, flagitiosa, calamitosa, miserabilis, nefaria, scelerata, gloriosa fuga.

Verjagt/ Fusus, fugatus.

Flüchtiger/ Fugax, fugitivus.

Fliehend/ Fugiens, aufugiens.

In die Flucht schlagen/ jagen.

Fugare, fundere, pellere, trudere hostem, Impellere, conjicere, avertere, dare, vertere hostes in fugam, Fugam facere hostium~. Armis hostes pellere, repellere~, fugare, avertere, rejicere, agere hostes præcipites, Perturbare~, propellere hostes, disjicere hostium phalangem, Hostes acriter, valde, vehementer pellere, præcipites deturbare, Pellere, dissipare, profligare, disjicere, fundere, fugare hostium copias.

Sich zur Flucht schicken.

Cogitare, spectare, quærere~, parare, ornare, adornare, moliri, arripere, meditari fugam, induere talaria, accingere se fugæ.

In der Schlacht zu rücke weichen.

Referre pedes in acie, cedere, gradum referre, Cedere, demigrare loco, pedem retrò ferre~, pelli hostium impetu.

Fliehen / Fersengeld geben / entlauffen.

Fugere, aufugere, diffugere, effugere, turpiter fugere. Capere, capessere, facere fugam Dare, penetrare, effundere, conferre, cõjicere se in fugam, Dare, mandare se fugæ, vitam præsidio fugæ defendere, ex prælio, de prælio fugere, eripere se à pugna, Dare se in pedes, conjicere se in pedes,

ab inermibus pedibus auxilium petere, Dare, vertere terga, fugâ salutem petere, fugâ sibi consulere, esse in fuga, ponere sibi præsidium in fuga, profligari, exercitus pulsus, fugatus.

In der Flucht zerstrewet werden.

Fugâ distrahi, dissipari, dispergi, disjici, Fuga eos distraxit, dissipavit, disjecit, Fugam petere in diversas partes.

An einen Ort fliehen.

Fugam aliquò intendere, fugâ aliquem locum petere, fugâ se in aliquem locum conferre, fugâ se aliquo abripere, fugâ aliquò evadere, effugere ad aliquem locum, conjecti in fugam petunt sylvas.

Mit der Flucht sich salviren/ entlauffen.

Effugere, evadere, elabi. Tutari, defendere se fugâ, effugere è, de, ex manibus, facile effugere, fugâ se abripere, fugâ evadere in aliquem locum, Elabi è, de manibus alicujus, effugere manus alicujus, effugere periculum, infortunium, Evadere ex fuga, elabi ex prælio, discedere vivum, eripere se aliqua vi, reperire pedibus perfugium.

Den Flüchtigen nachjagen.

Insequi fugientem, insequi, agitare, agere hostem fugientem, sequi cum copiis, sequi hostem fugientem, persequi hostes fugientes, consectari hostes, concidere multitudinem fugientium.

Mit fliehen.

Comitem sive socium se adjungere fugæ.

Auffhören zu fliehen.

Recipere se ex fuga, quiescere, conquiescere à fuga, fugam deserere.

Abhalten vom fliehen.

Reprimere, cohibere fugam, Revocare labantes & deficientes jam exercitus, à fuga revocare, reducere.

Hindern daß man nicht darvon kan.

Intercludere, impedire fugam.

Aufffangen in der Flucht.

Excipere aliquem, intercipere in fuga.

Ein Feldflüchtiger.

Transfuga, perfuga, desertor, levissimus transfuga.

Feldflüchtig werden.

Profugere, perfugere, transfugere ad hostes.

De Induciis.

Stillstand/ Anstand im Kriege.

Induciæ, feriæ bellicæ, Induciæ tot dierum, vel mensium, Induciarum merces.

Stillstand geben/ machen.

Facere, pacisci inducias, dare inducias/diem dicere induciis.

Es ist ein Stillstand gemacht.

Sunt induciæ, factæ sunt induciæ, induciæ initæ sunt, agitantur induciæ.

Der Stillstand ist noch nicht aus.

Induciæ nondum exierunt, tempus induciarũ nondũ præteriit.

De Præda.

Raub / Beute / Præda, spolia, Rapinæ, manubiæ, exuviæ.

EPITH. Maxima præda, cruenta spolia, pulcherrima, imperatoriæ manubiæ, Nauticæ exuviæ, hostium spolia.

Eine Statt preiß / frey geben zu plündern.

Vrbem diripiendam militibus dare, prædæ dare, urbs prædæ est militibus, relinquitur direptioni, **Rauben / Plündern.**

Prædari, agere prædam, spoliare, despoliare, apertissimè prædari, facere prædam, manubias, quæstum, parere prædam, populari noctu, prædam agitare, nil victis reliquum facere, Expilare socios, diripere provincias, spes prædæ, rapinarũ milites ducit, cogitãt tantũ rapinas.

Zur Beute bekommen / Raub bekommen.

Capere, accipere spolia, prædam, Redire cum præda, incedere onustum prædâ, referre domum spolia, habere prædam, ornari, augeri spoliis, trahere spolia, prædam dividere, spoliis aliorum suas opes augere.

Einem den Raub nehmen.

Nudare aliquem spoliis, detrahere, adimere alicui spolia.

Raub auffhängen zur Zierde.

Domũ ornare manubiis, spoliis, exuviis, Decorare, augere spoliis, consecrare manubias.

Räuber / Latro, spoliator, spolians, direptor, depopulator.

Beraubet.

Raptus, direptus, spoliatus, populatus.

De Pace.

Friede / Pax, otium, quies, tranquillitas, tranquilla pacataq; tempora.

Epith. Summa, explorata, tranquilla, utilis, tuta, pia diuturna, æterna pax, injusta pax, Ornamenta, dignitas pacis, Pulcherrimum, dulcissimum, salutare, dulce nomen pacis.

Summum ocium, dulce, salutare. **Friedshandlung.**

Pacificatio.

Vertrag / Compositio, reconciliatio.

Es ist Hoffnung zum Friede.

Spes est pacis, pacificationis, Hæc spem afferunt honestæ cõpositionis.

Vmb Friede bitten.

Pacem petere, orare, exposcere, pacem petere positis armis, missis legatis, passis manibus, flentem, petere, cupere pacem quâvis iniquâ conditione, deprecari bellum, De pace agere, pacem tentare, serventiùs agitur de pace, Mittere legatos de pace, vel pacis petendæ causâ.

Mittel fürschlagen.

Conditiones proponere, ferre, offerre, dicere, dare, statuere, instituere. Pacis leges dicere, in conditionibus aliquid ponere.

Zum Friede vermahnen.

Hortari ad pacem, ad concordiam, ad conditionem pacis, adduce-

ducere, perducere, Ad pacem animum alicujus vertere.

Friede machen.

Conciliare, afferre, facere, conficere, constituere, parere, gignere, componere pacem, afferre tranquillitatem, interponere se in pacificationem, pacem componere his conditionibus, confirmare pacem, pacem pacisci, constituere concordiam, reddere ociosissimas gentes, consulene ocio aliquorum, consulere posteritatis ocio, delere non modo præsentia, sed & futura bella, reducere in concordiam, pacare, pacificari.

Frieden erlangen.

Pacem impetrare, redimere, reducere, Pacem convenire, evenire, jungere.

Frieden angehen/Mittel annemen.

Probare condiones pacis, accipere pacem quavis conditione, Ad conditiones pacis accedere, descendere; conditiones pacis capere, accipere, sequi, conditione uti, stare.

Friede nicht eingehen wollen.

Conditionem pacis recusare, repudiare, respuere, Pacem abnuere.

Gerne im Friede leben.

Cupidissimum, amantissimum esse ocii, sequi tranquillitatem vitæ, Delectari ocio, quærere pacem, Prospicere, consulere ocio pacis, Intentum esse ad pacem, tranquillitatem expetere, aucupari, Anteferre iniquissimam pacem justissimo bello, nihil malle, quàm pacem.

Frieden haben / im Friede leben.

Pace uti, in pace & ocio conquiescere, Esse in ocio, in pace, Pacem sequi, gerere, agitare, habere, Frui securitate, perfrui trãquillitate & ocio, degere in trãquillitate, tenere ocium, si homines colerent justitiam, nec tubæ nec litui audirentur.

Friedshandlung verhindern.

Pacificationem impedire, extinguere.

Frieden zerstören.

Ocium perturbare, Turbare, imminuere, eripere, mutare, excludere pacem, inimicum esse ocii, pacis, pacem irritam facere, perturbare, Violare, rumpere fœdus, &c.

Störenfried/ zanckſüchtig/ Autor, fax, tuba belli, turbarum, seditionis.

Geisel/ Obses, obses præcipuus.

Geisel begeren/ Obsides imperare, extorquere, auferre ab aliquo pignora pacis.

Geisel geben/ Obsides dare, mittere, in obsides dare.

Geisel annemen/ Obsides accipere, habere ab aliquo obsides.

De Fœdere.

Bündiß.

Fœdus, pactio, pactum, conventio.

Epith. Pium, justum, honestum,

ſtum,ſingulare,æquiſſimum,religioſum, ſanctiſſimum, ſacroſanctum,ratum.

Fœdus non ſatis firmum; dubitationem habens;incredibile, turpiſſimum,nefarium.

Bündnis machen.

Facere,icere,ferire,ſancire fœdus,jungere ſe alicui fœdere,Paciſci, fœdus. Dare inter ſe fidem & jusjurandum; Venire ad pactionem aliquam, Sanctio; pactio fœderis; Facere, conficere pactiones; Jungere ſe fœderi, emere precio jus fœderis; Devincire ſe fœdere cum aliquo,Confirmare ſocietatem fœdere, Jungere fœdus cum aliquo ; In fœdus tranſire; fœdus, agere cum aliquo, Pactionem conflare, pactione obſtringere, obligare, Conventionem facere, Pangere aliquid inter ſe conſpirationem facere,Adjungere ſibi aliquos fœdere, ſocium ſibi adjungere;adſciſcere,Adſciſcere aliquos ad fœdus, Fœdus alicui dare.

Im Bündniß ſeyn.

Conjungi,obſtrictum teneri, irretitum eſſe fœdere; agere fœdus cum aliquo.

Bündniß auff gewiſſe Articul auffrichten.

Cavetur hoc, vel cautum eſt fœdere, Excipitur hoc vel exceptum eſt in fœdere,Conditionibus certis aliquem aſtringere.

Bündniß / Verträge / feſt halten.

Conſervare religionem fœderum, ſtare fœdere, in pactione manere,Pactum ſervare, præſtare,Pacto,conventis,conditionibus ſtare, in cõditione manere.

Bündniß verwerffen.

Improbare, inficiari fœdus; reſilire à pacto.

Wider den Bund handeln / Bündniß brechen.

Contra fœdus facere,violare, negligere,rumpere,frangere fœdus,à pactione recedere,Pactionem,pacem perturbare,non ſtare conventis.

Bündniß endern.

Mutare pacta,reſcindere conventa,infirmare, confellere fœdus,irrita facere pacta.

Bündniß ernewern.

Renovare fœdus,venire ad renovandum fœdus.

Eydgenoß/Bundgenoß/Fœderatus, confœderatus, fœdere junctus.

Friedbrüchig/Bundbrüchig/Fœdifragus,violator fœderis.

De Triumpho.

Triumph.

Triumphus,ovatio.

Epith. Ampliſſimus, certiſſimus,verus, gratiſſimus, juſtiſſimus,magnus,juſtus triumphus.

Ihm gebüret billich zu triumphiren.

Meritò decernitur, defertur, datur illi triumphus.

Triumphiren.

Triumphare iterum,glorioſè, honeſtiſſimè, ampliſſimè triumphare.

phum, habere triumphum, in vehi curru in capitolium, Ducere aliquos per triumphum, in triumpho, Triumphare aliquem, vel de aliquo, deportare de aliquo triumphum.

Siegszeichen, Trophæum, Multa trophæa, Clarum, exornatum, æneum trophæum.

Siegszeichen auffrichten

Ponere, statuere, constituere trophæa, ornare aliquem locum trophæis.

De Vita.

Das Leben.

Vita, anima, spiritus, vitæ cursus, curriculum vitæ, ratio, institutio vitæ, conditio vitæ optima.

Langes Leben.

Vita longa, longior, diuturna, continua, Diuturna lucis usura, Temporis nobis à natura præscripti non est ea longitudo.

Lange leben.

Diu, satis diu, diu multumq;, quam diutissimè, satis superq;, longiùs vivere, diutissimè, saluberrimè vivere, Dignus longâ, longissimâ vitâ, ut quàm diutissimè agat in terris, ut nunquam consenescat.

Ich weis nicht ob ich so lang leben werde.

Nescio an in id tempus ducere spiritum possim, incerta ad id tempus mihi vita est, Vereor ne tam diu vivam, ne usq; eò vitam producam, Vitam quis mihi præstabit usq; ad illud tempus? Explorata mihi vita non est, usque ad id tempus.

Ich hab lang gnug gelebet.

Satis diu vixi, ætatis satis vixi, vitę satis feci ætate, satis longè vitam produxi, satis longum vitæ spacium peregi, explevi naturam satietate vivendi, cursum vitæ minimè brevem peregi, vixi vitã satis diuturnam, non moriar immaturus, non avellar immaturus è vita.

Ich bin des Lebens satt/überdrüssig.

Vitæ me tædet, vitam fastidio, diutius in vita esse non lubet, vitam amplius colere non lubet, Vitam mihi acerbam puto, In vita diutius esse non possum, defungi cupio, Cur maneo, remaneo, cunctor, commoror in vita?

So lang ich lebe.

Dum vivam, quo ad vivam, quatenus vitam producam, donec vivere licebit, per totam vitam, donec moriar, dum usura lucis dabitur, donec è vivorum contubernio emigravero, Recordatio meritorum tuorum erit vitæ meæ par, Dies, qui mihi vitam, ille ipse etiam tuorum officiorum memoriã terminabit. Finis mihi ac terminus & vitæ & memoriæ beneficiorum tuorũ erit.

Ich hab so lange gelebet.

Vitam produxi, ætate profectus sum usq; ad annum centesimum, absque morbo ad extremam senectam perveni, vitam propagavi usq; ad sexagesimum annum, ætate processi, accessit mihi tantum ætatis ut explevérim annos centum.

Er lebet lange / er lebet mit der wilden Ganß in die wette.

Cornicibus est vivacior, Sibilla

eſt vivacior, longævus eſt, vivit Neſtoris annos.

Er lebet noch.

Eſt adhuc in vivis, adhuc ſupereſt, nondum extremum clauſit diem.

Jederman wündſchet lange zu leben.

Ecquis eſt, qui diuturnam vitam non amet, non cupiat, exoptet, expetat? Cui diuturna vita non placeat? Quis diu vivere nō cupit? quis non exoptat diu vitā agere, vitam diuturnam ducere, traducere, agere, trāſigere, vivere? Diuturnâ lucis uſurâ frui, diu inter homines agere, cum hominib⁹ verſari, in terris morari.

Meine Zeit iſt nun dahin.

Ætas mihi fermè acta eſt, mea ætas jam propè acta eſt & decurſa.

Das gantze Leben.

Tota, omnis, univerſa vita, totius vitæ curſus.

Das kurtze Leben.

Brevis, brevior vita, brevitas vitæ, exiguum vitæ curriculum, ſpacium, Exigua vitæ brevitas, Exiguum nobis vitæ curriculum natura præſcripſit.

Unbeſtändiges Leben.

Varia, cōmutabilis, caduca vitæ ratio, Præceps, lubrica vitæ via.

Ein ehrliches / auffrichtiges Leben.

Vita honeſta, honeſtè acta, cōſtans, naturæ congruens, integra, disjuncta à cupiditatibus, conjuncta cum virtute, integerrima, humanitate perpolita, puriſſima, caſtiſſima, innocentiſſimè, ſanctiſſimè, honeſtiſſimè acta, probata, frugi.

Ehrlich/ untadelhafftig leben.

Degere vitam cum virtute, traducere vitam egregiis factis, Vivere convenienter, congruenter naturæ, Honeſtè, rectè, juſtè, laudabiliter, ſapienter, conſtanter, continenter, ſobriè, caſtè, ſanctiſſimè, comiter, liberaliter, humaniter, familiariter, Benè beateq; vivere, colere vitam cum virtute, caſtam agere vitam, vivere piè, chriſtianè.

Ein herrlich prächtig Leben.

Vita plena gravitatis, glorioſa, ſevera, elegans, elegantiſſima, illuſtris, optabilior, Gravitas, ſplendor, ſpecies, dignitas, cultus, ornamenta, commoda vitæ.

Köſtlich / herrlich / prächtig Leben.

Vivere magnificè, ſplendidè, liberaliter, lautè, delicatè, præclarè.

Ein ruhliches ſtilles Leben.

Vita quieta, ocioſa, tranquilla, beata, perfecta, Vitæ tranquillitas, proſperitas.

Ein geruhlich Leben führen.

Vivere privatum, beatiſſimū, benè, beatq;, laxiùs, ſolutiùs, Ocioſam ætatem & quietam ſine ullo labore traducere, vivere ſic, ut velis arbitratu ſuo, ad arbitrium ſuum victitare, benè agere vitā in ocio, tenere eum vitę curſum, ut vel in negocio ſine periculo, vel in ocio cum dignitate

eſſe

esse possis, Sequi ocium, tranquillitatem, Vivere quietè, liberè, liberrimè, jucundissimè, securè.

Einem ein gerüglich Leben/gute Tage verschaffen.

Præstabo tibi ocium, vitã quietam, tranquillam; facilem alienã ab omni cura, vacuam omni curâ, omnium expertem perturbationum, ab omni molestiâ remotam, sejunctam, separatam; segregatam, disjunctam; nullis rerum humanarum fluctibus jactatam; Efficiam ut quietè vivas, ut quietam vitam ducas, Facilem ut habeas & expeditum vitæ cursum, tranquillè prorsus ut agas, ut omni molestiâ vaces, ut ociò fruaris jucundissimo; commodissimo, uberrimo, ut ociosè vivas.

Ein lustiges gutes Leben.

Vita jucunda, jucundior; jucundissima, suavissima, Iucunditas, suavitas vitæ.

Ein lustig/frölich gut Leben führen.

Vivere bene, beatè, beatissimè, fortunatè, jucundè, jucundissimè, hilarè cum lætitia, cum voluptate, delicatè, molliter, tutò, sine metu, quietè, liberè in tranquillitate, de die in diem, sine ægritudine, Vivere ad arbitratum suum, arbitratu suo, Facultatem, potestatem, licentiam, libertatem vivendi habere, Suavissimè vivimus venatu, aucupio, piscatu, & quod caput est bonis sermonibus.

Ein Leben zu aller Wollust.

Vita voluptaria, voluptatum varietate plena & referta vita.

In Wollüsten Leben.

Vivere delicatè, molliter, in deliciis, agere vitam delicatam, preciosam, Vivere luxuriose, prodigè, turpiter, per dedecus & ignaviam, Voluptatibus deditum esse; indulgere voluptatibus, &c. Turpiter & effœminatè vivere, vivere dissolutiùs, vivere luxuriosam, Epicuream, turpem vitam.

Ein müheſam Leben.

Vita laboriosa, occupata, Labores, dimicationes, molestiæ hujus vitæ.

Er muß leben wie ein ander wil.

Vivit ex more alterius, ad præscriptum alterius, ad aliorum non suum arbitrium, arbitratu aliorum.

Spärlich leben.

Vivere parcè, frugaliter, tenaciter, sobriè, horridè, incultè.

Ein sparsam Leben.

Vita attenta, rusticana, rustica, agrestis, horrida, inculta, arida, deserta ab amicis, immanis fera.

Ein rohe gottloß Leben.

Vita vitiosa, flagitiosa, vituperanda, inquinata, facinorosa, injuriosa, perditissima, tumultuosa;

Ein gottloß Leben führen.

Vivere vitam flagitiosam, vitiosam, in vita turpi commorari, vivere improbè, impurè, flagitiosè, secus quàm decet, immoderatè, intemperate.

Ein armselig Bettlers Leben.

Vita inhonorata, inglória, contemta, sordida, egens, inops, Sordes, egestas vitæ.

Ein armseliges Leben führen.

Colere vitam inopem, miserrimam, duram, amaram, acerbam,

Vivere durè ac parcè, miserè, miserias multas in vita sustinere.

Ein garstig schändlich Leben.

Vita infamis, turpis, turpissima, fœdissima, tetra, detestabilis, Turpitudo & dedecus vitæ tuæ. Vivere turpiter, per dedecus & ignaviam.

Ein elendes armseliges Leben.

Vita misera, miserrima, insuavis, doloribus referta, acerba, amarissima, tristior, plena lacrymarum & mœroris est usura lucis, Sordida hominum ac misera vita est.

Ein elendes armseliges Leben führen.

Vitam acerbam vivere, Acerbè vivere, vitam esse molestam, gravem, amaram, Vivere ægerrimè, molestissimè, prorsus miserè, vitã vivere infelicem.

Das gemeine Leben / Communis, vulgaris, quotidiana vita.

Zierlich Leben / Vita umbratilis, delicata, urbana.

Vergangenes Leben / Vita pristina, superior, acta vita, vita anteacta.

Künfftiges Leben / Vita consequens, reliqua vita.

Letzte Sterbstündlein.

Supremum, extremum vitę tempus, Extremus, supremus vitæ dies, spiritus, halitus.

Ewiges/unsterbliches Leben.

Vita perpetua, sempiterna, immortalis, cœlestis, perfecta, æterna, beata, Immortalitas.

Einem das Leben geben / oder das Leben etwan her haben.

Lucis usuram dare, impertire, Accipere à natura usuram lucis, Venire, ingredi, introire in vitã, Vitam dare, afferre, Vitam habere ab aliquo, In vitam edi, In hisce rebus vita continetur.

Leben/im Leben seyn.

Vivere, spirare, respirare, vigere, superesse, Esse in vita, ducere vitam vel spiritum, Traducere, vivere, agere, agitare, degere vitam, frui vitâ, spiritu communi, Tenere, sustentare; propagare vitam, frui, uti cœlo, Ducere aërem, animam de cœlo, haurire Spiritum, Aetatem degere, agere; exigere, numerari inter vivos, Vitam habere ævum agere, ævo frui, lucis usurâ frui, lucem aspicere, vitam transigere, exigere, vivere, suppetit, suppeditat ipsi vita, Inter vivos vitam agere, nisi hoc facerem, vitam mihi vitalem non esse putarem.

Ich habe Lust also zu leben.

Expeto, cupio, desidero hujusmodi vitam, delector hac vitâ, Delegi, selegi, sumsi, exquisivi, secutus sum hanc vitam, dedidi me huic vitæ, colere vitam rusticam.

Sein Leben also anstellen.

Constituere, instituere, instruere vitam, suscipere rationem vitæ, capessere aliquam vivendi rationem; fingere vitam ad certam normam, dirigere vitam, Invenire viam, rationem, artem vitæ, cursum aliquem vitæ tenere.

Sein Leben wol anstellen.

Sapienter vitam instruere, optimum vitæ cursum incipere, optimam partem eligere, exordium vitæ præclarum facere, Egregio vitam principio inire.

Eine Art recht zu leben.

Modus, ratio, via, conditio, institutum, ars recta, vel optima vivendi, Bene vivendi disciplina, Lex, doctrina, præcepta, consiliũ vivendi bene.

Einsam leben/er ist gern allein.

Gaudet vitâ umbratili, agit vitam in solitudine, Cochleæ vitam agit, contulit se de turba in ociũ, solitudinemq;, Sequitur ocium & tranquillitatem, removit se à negociis publicis.

Sein Leben zubringen.

Conterere vitam, ætatem, cursum vitæ in aliqua re conficere, consumere vitam, ætatem, Peragere, absumere, terere, degere, ducere ætatem in aliqua re.

Auff seinen Beutel zehren.

Vivere labore suo, ex suo labore, aut manuum opera, victitat succo suo.

Das Leben ist lieb.

Vita mihi curæ est, Chara, jucunda mihi est vita.

Das Leben vertheidigen / erhalten.

Præsidium comparare vitæ, Tueri, custodire vitam, defendere vitam, Necessitatibus vitæ servire, necessaria vitæ acquirere, succurrere, consulere vitæ, servare vitam.

Sein Leben für einen lassen.

Anteponere, præponere vitam alicujus suæ.

Das Leben loß kauffen.

Redimere vitam, pacisci pro vita.

Einen widerumb lebendig machen.

Revocare aliquem ad vitam, in vitam, reddere alicui vitam, Restituere alicui vitam.

De Salute.

Heyl/Wolfahrt.

Salus, incolumitas, conservatio.

EPITH. Communis, publica, privata, summa, improvisa, repentina, multa, plurima salus, Incolumitas æterna, precaria, Conservatio tuta & integra salutis, accurata conservatio & perpetua.

Man handelt von deiner Wolfahrt

Agitur salus tua, vel de salute tua.

Einem dienen vnd förderlich seyn zu seiner Wolfahrt / helffen vertheidigen.

Succurrere, subvenire, consulere, servire saluti, Auxilium, adjumentum, opem, præsidium, subsidium ferre saluti alicujus, Præstò esse saluti alicujus, Tueri, custodire, defendere, tegere salutem alicujus, Præstare aliquem salvum, spem salutis ostendere, offerre, polliceri, suscipere partes salutis, non denegare alicui salutem. Defensorem, Patronum, propugnatorem esse salutis, Laborare, laborem suscipere pro salute, alicujus, suscipere invidiam, inimicitias, pericula pro salute alicujus, Autorem, ducem, principem esse ad salutem vel salutis, Adjutorem esse incolumitatis, Afferre, conferre, offerre alicui salutem, restituere integrum, Servare conservare, reservare aliquẽ salvum, incolumem, sartum, tectum, Viam ostendere salutis, Dare, reddere, largiri, restituere, rece-

cere salutem, Porrigere ac tendere opem, lucem, Esse alicui saluti, Munire, servare, conservare alicui salutem.

Pugnare, certare, decertare, dimicare, contendere, confligere pro vel de alicujus salute.

Einem sein Heyl vnd Wolfahrt befehlen.

Committere, comendare, credere alicui salutem suam, fortunas suas, implorare auxilium, præsidium ad salutem, auxilium petere salutis, Petere, precari salutem ab aliquo.

Einem sein Heil vnd Wolfahrt von Hertzen gönnen.

Favere saluti alicujus, Propensum esse ad salutem alicujus, Charam, charissimam alicui esse salutem alicujus, Studiosum, amicum esse saluti vel salutis alicujus, Velle, malle aliquem salvum, sollicitum esse de salute alicujus, perturbari de salute alicujus, Curæ esse salutem alicujus, Salutem tuam antepono, præfero, antefero omnibus rebus, Gaudere, lætari salute alicujus, Nihil optatius aut antiquius est mihi tuâ salute.

Dieses dienet zu deiner Wolfahrt.

Valet, conducit hoc ad tuam salutem.

Seine Wolfahrt in acht haben.

Habere, ducere rationem salutis suæ, respicere salutem suam & suorum, Providere saluti & fortunis. Prospicere sibi & saluti suæ.

Comparare, constituere, parere sibi salutem, fundamenta jacere salutis, Ex hac re orietur mihi salus.

Heyl vnd Wolfahrt von einem erlangen.

Adipisci, accipere, consequi, recuperare salutem ab aliquo, Habere incolumitatem ab aliquo, Acceptam tibi refero salutem, redimere salutem.

Frisch vnd in guter Wolfahrt seyn.

Esse incolumem, integrum, salvum, inviolatum, intactum, superstitem, excitatum, florentem, felicem, maximè salvum, planè integrum.

Tenere, retinere, obtinere salutem, incolumitatem, Valere, vigerere, florere, maximè virere, semper florere, vigere, incolumes habere fortunas, Fortunæ ejus sunt extra periculum.

Eines Wolfahrt nicht in acht nehmen.

Negligere, deserere salutem alicujus, oblivisci salutis alicujus, deesse saluti alicujus, avertere mentem à fortunis alicujus.

Eines Wolfart feind seyn.

Invidere, inimicum, infestum, hostem esse saluti alicujus.

Einem an seiner Wolfart schädlich seyn.

Vexare, oppugnare salutem alicujus, imminere saluti alicujus, Prodere, vendere salutem, In periculum, in discrimen vocare vel adducere salutem, In dubium revocare salutem.

Bekümmert seyn wegen seiner Wolfart.

Perturbari de salute, Extimescere,

ſcere, pertimeſcere deſalute, deſperare de ſalute.

Heil vnd Wolfarth verlieren.

Perdere, amittere ſalutem, affligitur ſalus mea, præciſa eſt mihi ſalus, extincta eſt mihi ſalus.

De Valetudine.

Geſundheit.

Valetudo, ſanitas, ſalus, incolumitas, bona habitudo corporis, bona corporis affectio, valetudinis bonitas, integritas, firmitas, Conſervatio hominis, Bona corporis conſtitutio, Bona, optima, integra, firma, opportuna, commoda valetudo, commodum valetudinis, incorrupta ſanitas,

Schwacher Natur.

Tenuis, tenuiſſima aut nulla potius valetudo, incerti eventus valetudinis.

Geſund/friſch.

Valens, validus, ſanus, firmus, vegetus, integer, ſalvus, benè valens, planè integer, ſatis firmo corpore, affectus bonâ valetudine, integrâ valetudine, incorruptâ ſanitate, ſoſpes, ſatis firmus, bene firmus, planè confirmatus.

Geſund vnd friſch ſeyn.

Valetudine bonâ eſſe, carere morbis, commodâ uti valetudine, Benè ſe habere, ſatis commodè, ſatis bellè habere, commodè valere, viribus uti firmis, ſatis roboris, ſatis virium, valetudinis habere, eſſe robuſtâ valetudine, corpore bene conſtituto; Valentiſſimo corpore, Eſſe ſanitatem in corpore, Eſſe valetudine integrâ, Eſſe ſanitate incorruptâ, Pugilicè, athleticè, Pancratice valere, Sanitas mihi remanet, Mihi ſatis belle eſt, mihi rectè bene eſt, Commodè, bene, valeo.

Schwacher Natur ſeyn / nicht wol auff.

Imbecilliore uti valetudine, tenui eſſe valetudine, variè valere, (*hoc eſt, interdum benè, interdum malè*) Valetudine uti infirmâ, parùm firmâ, minimè firmâ, haud ſatis firmâ, paulò infirmiore, imbecillâ, non optimâ, non robuſtâ, ſatis affectâ, ſatis ad morbos propensâ, non omnino valere, minùs bellè ſe habere, valetudine eſſe infirmiore, viribus parùm firmis, corpore non ſatis firmo uti, Incommodâ, vitioſâ valetudine eſſe, valetudinis vitio laborare, Mihi minus eſt valetudinis, firmitudinis, firmitatis, Eſſe molicula habitudine.

Wegen ſeiner Geſundheit kan er nicht ſtudieren.

Infirmior, imbecillior eſt: Infirmiore, imbecilliore, tenuiore valetudine eſt; Infirmioris, imbecillioris, tenuioris valetudinis eſt: Corpore eſt infirmiore, imbecilliore, tenuiore: Viribus eſt infirmioribus, imbecillioribus, tenuioribus quàm ut ſtudiorum laborem perferre poſſit, Minus habet virium, roboris, quàm ut ſtudiorum labori par eſſe poſſit, Valetudine utitur, infirma, imbecillâ ſic, ut ſtudiorum labore opprimatur, Eam illi valetudinem, eas valetudinis vires negavit, quas laborioſa ſtudiorum tractatio requirit, Imbecillitas corporis, virium, valetudinis, facit ut incumbere ſtudiis, quantum res poſcit, non poſſit.

Man ſol alſo ſtudieren / daß man auch geſund darbey ſey.

Ita ſtudiis incumbamus, ut valetudinem non in poſtremis ponamus, ne valetudo negligatur, deſpiciatur, ne indormiamus valetudini, ut corpori etiam nõ nihil ſerviatur, ut aliquid etiam valetudini tribuatur.

Dieſes dienet zur Geſundheit.

Conducit hoc valetudini, refertur ad valetudinem, valetudo hoc modo ſuſtẽtatur, hoc modo valetudini rectè conſulitur, accommodatum hoc eſt valetudini.

Es iſt der Geſundheit ſchädlich.

Sine valetudinis damno hoc mihi uti non licet, Obeſt valetudini, fit cum valetudinis detrimento, læditur hoc modo valetudo, valetudo damnum facit, infirmatur, incommodo afficitur, Salutem affligit hæc res.

Seine Geſundheit in acht haben / ſeiner Geſundheit ſchonen.

Tribuere aliquid valetudini, Curare valetudinem, conſulere valetudini, rationem habere valetudinis, Operam dare, ſervire, inſervire, indulgere, conſulere, obſequi valetudini, Suſtentare, tueri valetudinis imbecillitatem, Parcere valetudini, ſalutis rationem habere, ſuſtentare valetudinem, diligenter curare ſe & confirmare, curare nihil niſi ut valeas, conferre diligentiam in valetudinem, Adhibere omnem diligentiam ad convaleſcendum, adhibere aliquid diligentiæ in ſe, ſubvenire corpori, ſubvenire gravedini, Commorari alicubi convaleſcendi gratiâ, omne ſtudium conferre ad valetudinem vel conſervandam vel confirmandam, Vix ei temporis ſupereſt ad curandum corpus, corpori tempus dare, corpori ſervire, Quantum me diligis, tantum fac ut valeas, Imbecillitatem valetudinis tuæ ſuſtenta & tuere, Si te incolumem nobis præſtiteris, omnia à te habebo.

Seine Geſundheit nicht in acht nehmen.

Nullam valetudinis ſuæ rationem ducere, habere, valetudinẽ negligere, deſpicere, Nihil tribuere valetudini, indormire valetudini, in poſtremis ponere valetudinem, Contemnere valetudinem, Parùm parcere valetudini, contra valetudinem facere, incommodo valetudinis aliquid facere, contra commodum valetudinis facere, Vexare, impedire, perturbare valetudinem.

Umb ſeine Geſundheit kommen.

Amittere, perdere ſanitatem, valetudinem.

Er kan nicht wegen ſeiner Geſundheit.

Impeditur valetudine, tenet illum valetudo, non poteſt per valetudinem, excuſationem habet valetudinis, cauſam valetudinis habet, prætendit.

Ich bin bekümmert wegen deiner Gesundheit.

Valetudo tua me sollicitat, sollicitum reddit, conturbat, doloribus excruciat, Exanimor perturbatione valetudinis tuæ, Sũmus amor erga te meus cogit me interdum vereri de firmitate valetudinis tuæ, extimesco incertos eventus valetudinis.

Frischer gesunder Leib.

Corpus integrum, sanum, salubre, bene constitutum, firma corporis constitutio.

Vngesunder Leib.

Corpus malo habitu, corpus affectum, morbosum, morbidũ.

De Morbis.

Kranckheit/Seuche/Schwachheit.

Morbus, ægrotatio, invaletudo, insanitas, imbecillitas, debilitas, valetudo incommoda, vis morbi, corporis gravitas, dolor corporis, mala valetudo, vitium, incommodum, infirmitas, imbecillitas, gravitas, perturbatio valetudinis, valetudo infirma, infirmissima, ægra, gravis, perdita, imbecillis, Gravitas, vis, dolor morbi.

Tödtliche Kranckheit/ Morbus lethalis, mortifer, desperatus.

Heilbare Kranckheit/ Morbus curabilis.

Vnheilbare Kranckheit/ Morbus incurabilis, insanabilis.

Gefährliche Kranckheit/ Morbus anceps, periculosus.

Grosse Kranckheit/ Morbus gravis, gravior, gravissimus, difficilimus.

Verdrießliche Kranckheit/ Morbus odiosus, molestus.

Schädliche Kranckheit/ Morbus sonticus, perniciosus.

Gemeine Kranckheit/ Morbus universalis, Epidemius.

Kranckheit die hin vnd wieder wandert/ Morbus palabundus, passim fluens, grassans.

Einheimische Kranckheit/ Morbus patrius, vernaculus.

Vnbekandte Kranckheit/ Morbus cœcus,

Geschwinde Kranckheit/ Morbus acutus, præceps.

Langwirige Kranckheit/ Morbus longus, chronicus, diuturnus, Longinquitas gravissimi morbi.

Alte Kranckheit/ Morbus vetus.

Faule Kranckheit/ Morbus simulatus.

Kranckheit die einẽ wieder ankomt/ Novæ tentationes morbi.

Erbseuche/ Morbus hereditarius.

Landseuche/ Lues, impura lues.

Gifftige Kranckheit/ Morbus pestilens.

Die Pestilentz/ Pestis, pestilentia, lues exitialis.

Flechtende Seuche/ Contagio, contagium, Contagio infiniti intervalli, Morbus attactu serpens, morb⁹ contagiosus.

Mit der flechtenden Seuche angesteckt werden.

Contagione contaminari,

morbus ex contactu attractus, Contagio profecta á re aliqua.

Außweichen für der Kranckheit/ Fugere contagionem.

Die Seuche flicht sich fort/ Contagio serpit, latè patet, pervasit per totam oram morbus.

Kranck.

Æger, ægrotus, ægrotans, gravissimâ vi morbi defixus in lecto, graviter æger, graviter affectus, leviter ægrotans, mediocriter affectum corpus, impeditus, præpedit⁹ morbo, oppressus totius corporis doloribus, captus membris omnibus.

Ungesund/ bawfellig/ zur Kranckheit geneigt.

Valetudinarius, morbosus, proclivis, proclivior ad morbos.

Abgezehrt/abgemattet.

Affectus, confectus, confectus languore, morbo, corporis morbo, Confectus corpore, magnitudine morbi enervatus & obrutus, omnes corporis nervi adeò defecerunt, ut nec firmus sit status, aut incessus, Ossa & pellis totus est, Ex morbo vires & corpus amisit, morbo intabuit,

Sich für einer Kranckheit fürchten.

Metuere, extimescere, reformidare morbos.

Die Kranckheit kompt daher.

Natus, ortus est morbus inde, Morbus hic profectus à pusillis principiis, inde efficiuntur, conficiuntur, gignuntur morbi, Concussio in rheda imbecillam valetudinem facilè frangit.

In eine Kranckheit fallen / die Kranckheit ist mich ankommen.

Contrahere, conciliare sibi morbum, incurrere, cadere, incidere, conjici, delabi in morbũ, Amittere valetudinem, delabi in aliquod genus morbi, fieri debilem, morbum nancisci, morbo corripi, affici, morbus me invasit, oppressit, corripuit.

Kranck seyn/ zu Bette ligen.

Ægrotare, laborare morbo, Affici, tentari, affligi, opprimi, attingi, contingi, afflictari, jactari morbo, Esse in morbo, cubare in morbo, infirmum, ægrum esse ex morbo, tentari aliquo valetudinis genere, affectum esse gravi morbo, urgeri morbo, in lecto esse, habere se malè, teneri lecto, morbus illum agitat, macerat, opprimit, Morbo conflictari, ægro esse corpore, teneri morbo, Vexari aliquo dolore, morbo implicari, urgeri, miserrimâ & ęgrâ valetudine esse.

Gefährlich / tödtlich kranck seyn.

Ægrotare graviter, graviùs, gravissimè, vehementer, prorsus laborare, periculosè ægrotare, esse ægrum, graviter laborare de sua vita, vi morbi planè consumi, Laborare eo morbo, qui vitam in discrimen adducat, in quo de vita agitur, in quo vita venit in dubium, ægrotare ad medicorum desperationem.

Ein wenig kranck seyn.

Leviter ægrotare, minùs graviter laborare, tentari invaletudine, febriculâ.

Irre werden wegen der Kranckheit.

Delirare ex morbo, tam gravi cõflictatur morbo ut deliret.

Durch Kranckheit verhindert werden.

Impediri, præpediri, retardari morbo, Impediri valetudine oculorum, morbo implicatum teneri, Excusare se morbo, jurare morbum.

Deine Kranckheit gehet mir sehr zu Hertzen.

Perturbat animum, mentem meam morbus tuus, Moveri, conturbari in valetudine alicujus, Tua invaletudo me exanimat, invaletudo tua mihi summo dolori est.

Der Anfang der Kranckheit.

Insultus morbi, accessio, initium morbi.

Das zunemen der Kranckheit.

Incrementum, augmentum morbi.

Die Kranckheit nimpt zu.

Morbus invalescit, crescit, ingravescit, aggravescit, augetur, fit amplior, serpit per totum corpus.

Der Kranckheit stillstand vnd grösse/Morbi status, vigor.

Der Kranckheit abnemen/Morbi decrementum, remissio.

Die Kranckheit nimpt abe/Morbus remittit, vel remittit se.

In die vorige Kranckheit fallen.

In morbum incidere denuo, de integro in morbum incidere, recidere in morbum, morbus recrudescit.

De Morbis membrorum in genere.

Beinbruch/Fractura.

Zerstossung/Contusio.

Zittern der Glieder/Tremor, tremor intestinus, tremor oblatus.

Wenn die Glieder einschlaffen/erstarren/Torpor, stupor, rigor.

Krampff/Spasmus, convulsio nervorum distentio, contractio, convulsio, spasma.

Der Schlag/der Tropff.

Apoplexia, attonitus stupor, sideratio, resolutio totius corporis, ictus sanguinis.

Den der Schlag troffen hat/Apoplecticus.

Die Gicht/der halbe Schlag.

Paralysis, hemiplexia, deminuta apoplexia, paraplexia, sic paraplexia cruris, manûs, oculi, sic paralysis linguæ, manûs, &c.

Der schwere Gebrechen/fallende Sucht.

Morbus comitialis, caducus, Herculeus, sacer, Epilepsia.

Der Alp/Incubus, Ephialtes, suppressio nocturna.

Cutis vitia & ulcera.

Bleichheit/Pallor.

Bleich/Pallidus, decoloratus.

Bleich werden/sich entfärben/Pallere

Pallere, expallescere, exalbescere, tremere & exalbescere.

Böse Gestalt des Leibes / vbel Gestalt/Cachexia, cachecticus.

Geschwulst/Beule/Tumor, tuber, tuberculum, Repentinus, recens tumor.

Geschwulst ohne Schmertzen / Oedoma inflatio.

Geschwollen seyn.

Tumere, esse in tumore, præditum esse tumore, decoloratum esse tumore & livore.

Geschwellen / aufflauffen / Tumescere, turgere, turgescere.

Geschwulst vertreiben.

Mederi, remedium adhibere tumori, sanare tumorem, tumor residet.

Schwellen an Händen vnd Füssen/Callus, callum.

Die Hände werden hart/bekommen Schwelen.

Manus percallescunt, occalescunt, obdurescunt, percalluerunt, obduxerunt callum.

Wartze/Verruca, verrucula.

Voll Wartzen/Verrucosus.

Feigwartze/Ficus, marisca.

Hüneraug/ Clavus.

Hart auffgelauffen Haut / Scirrhus, scirrhoma.

Neidnagel / an den Nägeln der Finger/Reduvia, reduviæ.

Fleck/Macula, nævus.

Einem ein Fleck machen/Aspergere, inurere maculam.

Fleck außmachen / Eluere, delere maculam.

Fleck im Angesicht / Lentigo, lēticula, macula faciei subrussa.

Fleckicht/riesselicht/Lētiginosus.

Flechte / Zittermal / Impetigo, mentagra, lichen, depetigo.

Masern/Vari, varioli, cum febre nascentes.

Pocken/ Papulæ, exanthemata, ecthymata, Eruptiones pituitæ.

Die Rose / das heilig Fewr / Erysipelas, sacer ignis, gutta rosea, vel rosacea.

Finnen/Grandines.

Finnicht Schwein / Grandinosus sus.

Brandmal/Stigma.

Gezeichnet mit einem Brandmal/Stigmaticus.

Raude/Grind/Scabies.

Krätzig/Scabiosus, scabie totus scatet, infestat illum scabies.

Böse schupichte Raude / Psora, fera scabies.

Das Jücken/ Pruritus, titillatio prurigo, scalpurigo.

Sich kratzen/ Fricare, scabere, scalpere.

Reitlise / Cuniculus subcutaneus.

Aussatz/ Lepra, elephantiasis, Elephantia, vitiligo.

Aussätzig/ Leprosus.

Die Frantzosen/Morbus Gallicus, lues venerea, scabies Hispanica, siphylis

Der Krebs Cancer morbus, carcinoma.

Der Wolff / Herpes exedens, ulcus serpens, depascens.

Faul Fleisch / Gangræna, caro mortua.
Der Wurm/Phagedæna.
Erbgrind/Porrigo.
Entzündung / Inflammatio, flegmone.
Geschwür/Ulcus.
Die Fistel/Fistula.
Böse Geschwür/Ulcus malignū, tetrum, chironium.
Ein kleines Geschwür / Ulcusculum.
Voller Schweren/ Ulcerosus, ulceratus, exulceratus.
Zeitig Geschwer / Apostema, abscessus.
Eyterstock/Vomica.
Eyter/Sanies, pus, tabum.
Eytericht/Purulentus.
Geschwär auffmachen / Aperire vomicam, sanare vomicam,
Das Geschwer gehet aus / Ulcus incipit suppurare, venit ad suppurationem, emittit pus.
Die Blůt am Geschwer/ Caput apostematis.
Die Hôle des Schwerens / Sinus ulceris.
Böse Blatter/Furunculus.
Blattern/Pustulæ.
Geschwer oder Beul oben an den Beinen/Bubo.
Aufgeriebene Haut/Exulceratio, intertrigo, attritus.
Schrunde an den Fersen / Pernio, Rhagadio, rhagades.
Lauß/Pediculus.
Lausig/Pediculosus.
Lausesucht / Phthiriasis, morbus Pedicularis.

Sich lausen / Venari pediculos, exercere venationem pediculorum.
Nitz/Lens.
Schieffern auffm Håupt / Furfures capitis.
Gelbe Sucht / Aurigo, morbus arquatus, regius, ictervs.
Der die Gelbesucht hat/Auriginosus, ictericus.

De Morbis articulorum.

Gelencke/Articulus.
Hufftwehe/Ischias, sciatica.
Zipperlein / Morbus articularis, arthritis, articulorum dolor.
Zipperlein an Füssen / Podagra, podagræ doloribus cruciari, ardere.
Zipperlein in Knien/ Gonagra.
Zipperlein an Hånden/Chiragra.
Gliedwasser/Humor serosus articulorum.

De Morbis capitis.

Hauptwehe/ Cephalalgia, dolor capitis.
Langwirige Hauptwehe/Cephalæa.
Hauptwehe an einer Seiten/Hemicrania.
Schwindel/Vertigo, Scotoma.
Der den Schwindel hat / Scotomaticus.
Hauptwehe von Trunckenheit/ Crapula.
Melancholey/ Schwarm/Delirium, deliratio, deliramentum, mentis alienatio, error.
Unsinnigkeit/ Phrenitis, phrenesis.

Toll/rasend/Furor,rabies,mania,vesania,insania.

Vnsinnig/Phreneticus,furens, furiosus.

Aberwitzig/Delirus,delirans,vecors,vesanus,desipiens,ceritus.

Wütend/Furor.

Epith.Summus,mirus,effrenatus,præceps, imflammatus,ignitus furor, impetus furoris, incredibilis deliratio, inusitata rabies.

Er ist wütend worden/ Invasit illum furor, incidit in furorem vel insaniam, insanit, desipit, delirat,acerrimè furit.

Er ist wütend/Inflammatus est furore,ardet furore, furit.

In toller Weise einen anfassen/ Invadere aliquem rabie, irruere in aliquem rabie,vel impetu furoris,gerere aliquid per furorẽ.

Monsüchtig/Lunaticus.

Wütig/ Rabidus, rabiosus, plane insanus.

Vnsinniger Weise / Furenter, furiosè,rabidè,rabiosè.

Ohnmacht/ Deliquium animi, exanimatio,defectio.

In Ohnmacht fallen/Deficere, exanimari, anim⁹ eum reliquit, destituit, defecit, deliquiũ animi passus est; intermortuus est, defecit, animo concidit, ita captus omni sensu est, ut è vita discessisse videatur.

Erstarrung / Stupor; emotio mentis repentino terrore.

Erstarren/Stupere,stupescere, obstupescere.

Schlaffsucht/Somnolentia.

Harte Schlaffsucht/ Veternus, lethargus, inexpugnabulis dormiendi necessitas.

Der stets schläfft/Veternosus.

Harter Schlaff/Carus.

De Morbis oculorum.

Trieffaugen/Lippitudo,Molesta,perodiosa, diuturna lippitudo.

Trieffaugen haben/Lippire.

Trieffaugen wieder bekommen/ Refricare lippitudinem.

Trieffaugen vertreiben/ Depellere lippitudinem.

Rother Fluß/Ophthalmia.

Fell im Auge / Pterygium, unguis oculorum.

Blaw Auge / Livor, sugillatio oculorum.

Augenfluß/ Delacrymatio, Pituitæ cursus,Epiphora.

Staar/Albugo.

Augenschwulst/Oculorum inflammatio.

Gerstenkorn / Phlyctænæ, crithe,es,Argema.

Blöd Gesicht / Caligo oculorum,caligo visûs,hebetudo,obscuritas.

Fliessende Löchlein an den Augẽ/ Fistula oculorum, Ægilops.

Grawe Fleck in den Augen/Glaucoma.

Keß in Augen/ Gramia, orum, pituita oculorum,lemæ.

Zugebackene Augen/ Graminosi oculi.

Morbi Aurium.

Taubsucht/Surditas.

Vbel hören/Gravitas, tarditas auditûs.

Sausen in den Ohren/ Tinnitus, Sibilus, strepitus, sonitus aurium.

Wurm in Ohren/Auris vermiculosa.

Morbi Narium.

Häuptfluß/Schnuppe/ Gravedo, defluxus ad nares, destillatio, Catarrhus, Pituita, molesta gravedo, gravedine tentari, laborare.

Schnuppe vertreiben/ Subvenire gravedini, Removere gravedinem.

Schnuppicht/Gravedinosus.

Bluten der Nasen/Profluvium narium, eruptio sanguinis è naribus.

Nasenwehe / Ozæna, ulcera narium.

Morbi colli.

Zäpffleins Fall / Inflammatio columellæ.

Geschwulst der Mandeln/ tonsillæ inflammatio circa fauces.

Halß Geschwer/Angina, inflammatio faucium.

Der den Halß nicht beugen kan/ Tetanus.

Krumbhalß/Tetanicus.

Kropff/ Struma, gulæ tumor, vel hernia.

Morbi Pectoris.

Husten/Tussis, tussedo.

Truckener Husten/Tussis sicca.

Schwere des Athems/Difficultas spirandi, angustiæ spiritûs.

Kurtzer Athem/Spiritus angustus.

Enge vmb die Brust/Astma, suspirium, anhelatio.

Das Blutspeyen / Sanguinis rejectio, ejectio, expuitio.

Hertzwehe / Cordolium, Cardialgia, inde Cardiacus.

Entzündung der Lungen / Lungensucht / Peripneumonia, Pulmonis inflamatio, exulceratio.

Schwindsucht / Tabes, Phthisis.

Verdorren / Schwindsucht haben/Tabescere, extabescere, corpus extabescit macie.

Seitenstechen/Pleuritis, laterū dolor, compunctio laterum.

Brustgeschwür / Empyema, suppuratio.

Das reuspern/Screatus.

De Morbis ventriculi.

Schmerbauch / Ventricosus, ventriosus, ventrosus.

Blödigkeit des Magens / Ventriculi imbecillitas.

Schwachen Magen haben.

Stomachus languet, infirmus est, malè se habet, stomachi virtus jacet, languet, debilitata est, infirma, imbecilla est, minus ad concoquendum apta, Languente stomacho esse, stomacho non utor optimo, stomach⁹ laborat.

Magen Geschwulst/ Ventriculi inflammatio.

Eckel für der Speise / Nausea, fastidium, eversio stomachi, fastidium in cibis.

Der Sodt / Flavæ bilis ebulitio, ardor stomachi.

Magenwehe / Rosio stomachi.

Das Schlucken / Singultus.

Schlucken / Singultire, singultare.

Vnersättiger Hunger / Appetitus caninus, bulimus.

Schwanger Weiber Lüst / Malacia, Prægnantium mollities, Pica, absurda in gravidis mulieribus appetentia.

Vndewligkeit des Magens / Cruditas ventriculi, apepsia, dispepsia.

Blehung des Magens / Flatus, inflatio ventriculi.

Bauchgrimmen / Cholera, felliflua passio.

De Morbis ventris.

Bauchgrimmen / Colicus dolor, colica passio, Iliaca passio.

Durchlauff / Profluvium alvi, diarrhœa, lienteria.

Durchlauff bekommen / Arripi diarrhœâ.

Der den Durchlauff hat / Lientericus, Foriolus, alvinus.

Die Rothe Ruhr / Dysenteria.

Der die Rothe Ruhr hat / Dysentericus.

Darmgicht / Ileus, volvulus, tormentum tenuioris intestini, Iliaca passio.

Die Gülden Ader / Hæmorrhoides.

Stuelsucht / Tenesmus, inanis egerendæ cupiditas.

Bauchwurm / Lumbrici, Ascarides.

Bauchwürme haben / Verminari, vermiculari, lumbricis infestari.

Lendenwehe / Lumbago.

Wenn der Afterdarm außgehet / Procidentia ani.

Schrunden im Afterdarm / Rimæ ani, rhagades.

Morbi interiorum viscerũ.

Das Hertz zittern / Palpitatio cordis.

Böse Leber / Imbecillitas epatis.

Verstopffung der Leber / Obstructio epatis.

Entzündung der Leber / Inflammatio epatis.

Wassersücht / Hydrops, intercus, aqua intercutanea.

Wenn sie hart ist wie eine Paucke / Tympanias, vel tympanites.

Gelbe Wassersucht / Ascitis, aquosus hydrops.

Weisse Wassersucht / Leucophlegmatica, Anasarca, Hyposarca, sarcites.

Kranckheit der Miltz / Lienis intemperies.

Geschwülst der Miltz / Inflammatio lienis.

Härtigkeit der Miltz / Lienis schirrus.

Verstopffung der Miltz / Obstructio lienis.

Geschwulst der Nieren / Inflammatio renum.

Nierenstein / Nephitis, calculus renum.

Geschwür der Nieren / Ulcera.

Morbi Vesicæ.

Blaſenſtein/ Calculus veſicæ.

Geſchwulſt der Blaſen/Inflammatio viſicæ.

Geſchwer der Blaſen / Ulcera veſicæ.

Harnwinde/ Stranguria, ſtillicidium urinæ, cui lotium ſubſtillum eſt.

Schwere des Harns / Dyſuria, difficultas urinæ.

Verſtopffung des Harns/Iſchuria, ſuppreſſio urinæ, lotii aſtrictio, retentio.

Wenn einer das Waſſer nicht halten kan/Diabetes, urinæ fluor, urinæ incontinentia.

Bruch der Gemechten/Ramex, Hernia.

Weiber Zeit/Menſtruum, menſtrua, menſis mulierum, curſus, fluor menſium, profluvium menſium.

Verſtopffung der Weiber Zeit/ Suppreſſio menſium.

Mohnkind/Mola.

Auffſteigung der Mutter/ Uteri ſtrangulatio, ſuffocatio.

De Peſte.

Peſt/Peſtilentz.

Peſtis, peſtilentia, peſtilitas.

Epith. Tetra, horribilis, pernitioſa infeſta, immanis, deteſtabilis, nefaria, capitalis, mala, funeſta, miſerrima peſtis.

Peſt an einen Ort bringen.

Importare, afferre peſtem.

Die Peſt iſt da/die Peſtilentz regieret da.

Peſtis pervaſit illam provinciam, urbs ea laborat peſte, Peſtis occupavit illam urbem, ingruit in eundem locum peſtis, Peſtis ibi graſſatur in homines, adeò ut Libitina vix ſufficiat, moratur diutius ibi peſtis. Eſt peſtis eo in loco, agri vaſti & deſerti ſunt propter peſtem.

Er ligt an der Peſt.

Iſte conflictatur gravi peſtilentiâ, invaſit illum peſtis, attigit illum peſtis.

An der Peſtilentz ſterben.

Interire peſte vel peſtilentiâ, decedere peſtilentiâ vel ex peſte, Peſte conſumi, ſuffocari.

Peſtilentz vertreiben.

Depellere, avertere, comprimere, reprimere, execare, extinguere peſtem.

Die Peſt höret auff.

Peſtilentia ſe remittit, vel remittitur peſtilentia, abit peſtis de illo loco.

Es fänget wieder an zu ſterben.

Peſtis recrudeſcit, recipit ſe.

De Febri.

Das Fieber/das Kalte.

Febris, febricula.

Epith. Febris aſſidua, moleſta, continuata, ardens, mitior, remiſſior, minùs periculoſa, mordax, humida, flatuoſa, periodica.

Fieber das nur einen Tag wehret/Febris diaria, Ephemera.

Täglich Fieber/ Febris amphimerina, quotidiana.

Dreytäglich Fieber / Febris tertiana, febris tertiana pura, exacta. Febris æmulans tertianæ ſpuriæ periodum.

Viertägliche Fieber / Febris quartana.

Es ist aus der Kranckheit ein Fieber worden.

Vis morbi conversa est in quartanam, Febris tertiana degeneravit in interpolatam putridã.

Eingewurtzelt Fieber / Febris hectica, marasmus, marcor.

Stetiges Fieber / Febris continua, continuata.

Hitzig Fieber / Febris ardens, flagrans, inflammata, acuta.

Der das Fieber hat / Febriculosus.

Wenn einen das Kalte ankompt / Invasio febrilis, paroxysmus, accessio, insultus morbi.

Der frörer / das schütteln / Querquerus, horror, rigor, algor febrilis.

Die Kälte haben / Quati querquero.

Die Hitze / Æstus, ardor febrilis.

Die Hitze haben / Jactari æstu, Febris ardorem immoto opertoque corpore transmittere, exantlare paroxysmum febrilem.

Freye Tage / wenn einer des Fiebers frey ist.

Induciæ febrilis invasionis, Reversio & motus febriũ constans.

Das Fieber bekommen oder haben.

Incidere in febrim, corripuit me febris, habere febrim, jactari, afflictari febri, febricitare, febri languere, tabescere, laborare, exuri ardoribus febrilibus, exhauriri sudoribus.

Das Fieber wird hefftiger.

Febris increscit, ingravescit, fit gravior, veterascit.

Das Fieber nimpt abe.

Levior aliquantò accedit febris, remittit febris.

Das Fieber vertreiben.

Excutere febrim, depellere ab aliquo febrim.

Das Fieber hat jhn verlassen.

Decessit, discessit ab eo febris, relevatus est febri, liberatus est quartanâ, & à quartana, à febre relinqui, carere febri.

De Curatione morbi.

Artzney / Cura / Recept / Medicin.

Medicina, medicamen, medicamentum, remedium.

Heilung / Medicatio, curatio, sanatio.

Ein gut Recept / Præclarum, salutare remedium, præclaræ medicationes, propria & certa, tempestiva sanatio.

Gefährliche Artzney / Periculosæ & ancipites curationes, violenta medicamina.

Langsame Cur / Tarda & imbecillior medicina.

Gut zu heilen / Sanabilis.

Vnheilbar / Immedicabilis, insanabilis, desperatus morbus.

Einen Artz bedürffen.

Egere medicinâ, desiderare, quærere, petere medicinã, quærere, requirere, cogere medicos.

Einen curiren / Recept schreiben.

Medicamenta præscribere, medica-

dicamentum alicui dare ad aquam intercutem, Adhibere medicinam deſperatis, Curationẽ adhibere morbis, admovere ad morbum curationem, Adhibere remedium morbis, curationem præſcribere valetudini, invenire ægroto remedium; medicinam apponere, afferre, præſcribere curationem valetudinis. Parare, comparare remedium, Promere medicamenta, Dare, afferre medicamentum, admovere medicinam, curationẽ, tentare omnem curationem, ſubvenire ægris.

Einen geſund machen mit der Artzney.

Sanare, ſanum facere aliquem, Depellere ab aliquo morbum, Levare vim morbi potione medicatâ; Levare aliquem morbo, Reducere ad ſalutem medicinâ; Adimere ægritudinem; levationem reperire; Dare alicui ſalutem, facere medicinam morbo, qualicunq; ratione aliquem ſanare, difficulter ægrotationes evelluntur.

Dieſes dienet für dieſe Kranckheit.

Huic morbo hoc comparatum eſt remedium; Hæc eſt propria & certa ſanatio, nulla medicina huic morbo reperitur, Medicamentum hoc ſanat haſce partes, Radix hæc poteſt aliquid ad morſum ſerpentis; Appoſitum hoc eſt ad ſanandum, aliquantum, facilè medetur morbo, celeriter & facilè hunc morbum ſanat.

Artzney brauchen.

Accipere, recipere curationem, uti medico, medicamento, remedio, curare medicaminibus, Petere medicinam à medico, Experiri artem medici in valetudine ſua, adhibere medicum, tradere ſe medico.

Jhm iſt durch Artzney geholffen worden.

Sanatus eſt medicinâ, ſanus factus eſt medicamentis, curatus eſt non medicamentis ſolum, ſed & miſſione ſanguinis, morbi difficulter evelluntur.

Lind Artzney.

Fomentum.

Linderung.

Mitigatio, delinitio, allevatio, allevamentum.

Hoffen der Linderung.

Sperare allevationem.

Linderung gebrauchen.

Leniri mitigationibus, mitigari fomentis.

Lindern/Fovere, lenire, delinire, mitigare, nonnihil levare, aliqua ex parte allevare.

Scharffe Artzney brauchen/Triſtius curari.

Geſund werden.

Sanari, levari morbo; levari gravitate valetudinis, liberari à quartana, fieri meliorem valetudine, evadere ex morbo, emergere ex incommoda valetudine, experri artem medici in valetudine ſua, convaleſcere ex morbo,

bo, valere meliùs, revocare vires & corpus, confirmari à morbo, recreari ex morbo.

Ich bin noch nicht recht gesund.

Nondum vires colligere potui, nondum ſatis firmo ſum corpore, nondum mihi priſtina reſtituta eſt valetudo; non ſum omnino à morbo confirmatus, non planè convalui, priſtinam valetudinem nondum ſatis mihi videor aſſecutus. Paulò adhuc deteriùs, aliquantò deteriùs, quàm ſolebam, valeo. Non ut ſolebam valeo, minùs bellè valeo. Nondum utor priſtinâ valetudine, priſtinas vires quadam parte deſidero.

Es wird beſſer mit jhm.

Meliùs fit ægroto; levatur jam gravitate valetudinis, morbus eſt ferè depulſus, emergit ex valetudinis incommodo, meliùs eſt ipſi factum, meliùs ipſi eſt, Spero ipſi eſſe ut volumus, corpus allevatur, levatur valetudine, Recreari incipit ex morbo; reficit ſe, convaleſcit, emergit valetudine, fit melior valetudine; evadit ex morbo, emergit ex incommoda valetudine, ſenſit vim medicinæ, morbus fit levior, æger convaluit, evaſit ex morbo.

Nachlaſſung der Kranckheit.

Remiſſio ſeneſcentis morbi.

Nach der Kranckheit ſich erholen.

Bonæ valetudinis, firmitatis, roboris quotidie plus aſſequi, ad perfectam valetudinem quotidiè magis magiſq; accedere, Denuo ſe confirmare, integritatem valetudinis firmitatemq; virium adipiſci. Valetudo jam confirmatur ex veteri morbo. Recreari ex longinquitate graviſſimi morbi, Revocare, confirmare corpus, valetudinem recuperare, valetudine meliorem fieri, convaleſcentem quotidiè magis firmiorem ac validiorem fieri; Valetudo confirmatur à morbo.

Nicht mehr kranck ſeyn.

Vacare, carere morbo.

De Morte.

Der Todt.

Mors, obitus, deceſſio, deceſſus, diſceſſus, exceſſus, exitus, lethũ, ſeparatio animi & corporis, mortis cum vita commutatio, ſupremus, extremus vitæ dies, interitus, rerum omnium extremum mors.

Natürlicher Todt.

Mors ſua, dies ſua, fatum, mors naturalis; mors fatalis, obitus mollis;

Vnnatürlicher Todt / Mors violenta.

Ehrlicher Todt / Mors honeſta, bona, optima, fortunata, præclara, beata, optabilis, clara, glorioſa, levior; pulcherrimũ genus mortis; juſta conditio mortis, exitus bonus, utilis obitus, honor, gloria, nobilitas mortis.

Der elende Mann iſt doch ehrlich geſtorben.

Vt miſerè vixit, ita periit honeſtè, miſerrimam vitam præclara mors terminavit, vitam infelicem egregio mortis genere concluſit, acerbitates vitæ multas una egregiæ mortis hora compenſavit, Præclaram mortem obiit, miſeriam in vita ſuſtinuit, decus in morte tulit, cum dignitate,

cum gloria, cum laude mori.

Ein ſchmählicher/ſchändlicher Todt.

Mors fœda, fœdiſſima, nefaria, perniciosa, mala, teterrima, turpis, turpiſſima, indigna, miſera, miſerabilis, terribilis, atrox, atrocior, acerbiſſima, acerba, crudeliſſima, crudelis, indigniſſima, graviſſimi, fatales exitus, moleſta deceſſio, ignominia mortis.

Eines elenden ſchmehlichen Todes ſterben.

Acerbè, indignè, miſerabiliter mori, perire, letho turpi perire. Turpiter, crudeliſſimè, miſerè, cum ſupplicio, cum ignominia, fœdè, cruciatu ſummo perire, amittere vitam per dedecus, ſummo cruciatu, ſupplicioque perire, acerbiſſimâ morte affici.

Vnzeitiger Todt.

Mors immatura, inopinata.

Eines vnzeitigen Todes ſterben.

Ante tempus mori, immaturâ morte rapi, maturiùs extingui, immaturâ morte obire, in prima ætatis flore extingui, accidit illi immatura mors, crapula immaturæ mortis cauſam affert, multos immaturâ morte afficit, conficit, perdit.

Schneller Todt.

Mors repentina, ſubita, ſubitanea, inopinata, inopina.

Eines ſchnellen Todes ſterben.

Repentè, repentinò, ſubitò, confeſtim interire, extingui, viribus integris inopinâ morte perculſus eſt, vis repentinæ mortis eum ſuſtulit.

Epith. Alia. Mors bellica, peregrina, neceſſaria, voluntaria, matura, tempeſtiva, opportuna.

Einer der da ſterben wil / der in letzten Zügen ligt.

Moriens, moribundus, animam jam efflaturus, morti proximus, ſenſus abſceſſerũt vicinitate mortis, animus mox liber & ſolutus futurus, agere animam, ad vitæ exitum vocari, in extremo ſpiritu animam agens, agere ultimos vitæ ſpiritus.

Es iſt keine Hoffnung da.

Planè deplorata eſt optimi principis ſalus, nulla amplius ſpes evadendi.

Dem Tode entlauffen.

Vitare, fugere, effugere mortẽ. Fuga, effugium mortis, vitare pericuum vitæ, eripere vitam è periculo.

Einen vom Tode erretten.

Vindicare aliquem ab interitu, ſubvenire perdito. Revocare, liberare, eripere, vindicare aliquem à morte, liberare ab interitu, depellere peſtem ab aliquo.

Lieber ſterben denn leben.

Anteponere, præferre mortem vitæ, antiquiorem habere mortẽ quàm vitam, Potiorem alicui eſſe mortem, ſatius, melius eſt mori, quàm ita vivere.

Den Todt nicht achten.

Contemnere, negligere mortẽ, Adventantem mortem deſpicatui habere, contemtio mortis.

Jhm ſelbſt den Todt wündſchen.

Optare, exoptare, appetere, expetere, concupiſcere mortem, cupiditas mortis.

Sich furchten für dem Tode.

Time-

Timere, pertimeſcere, metuere, formidare mortem, terreri, perterreri mortis metu, perhorreſcere exitum, ſollicitum eſſe, angi mortis appropinquatione.

Der Todt iſt allen Leuten nahe.

Mors omnibus eſt parata, obrepit, Mors inſequitur, conſequitur omnes, Mors propinqua eſt, advẽtat, appropinquat, inſtat, imminet, venit, impendet, adeſt omnibus, non longè abeſt à quovis, verſatur unicuique ante oculos.

Es müſſen alle Leute ſterben.

Mortem omnibus natura propoſuit, Mors omnibus eſt definita, omni ætati communis eſt, cõſtituta eſt à Deo omnibus, unuſquiſq; continet mortem in præcordiis, Omnibus impẽdet mors, omnia hac lege creata ſunt, ut morte deleantur, extinguantur, tollantur. Natura ipſa conficit, obitus communis caſus eſt, quem nec vitare quiſquam nec præſtare poteſt.

Dem Tode entgegen gehen.

Offerre, objicere ſe morti, vel ad mortem, ire, gradi, proficiſci ad mortem.

Sterben/mit Tode verbleichen.

Mori, mori morte, obire mortem, mortẽ defungi, exequi mortem, mortem cum vita cõmutare, è vita abire, animam amittere, è vita cedere, de vita decedere, diſcedere à vita, diem ſuum obire, è vita diſcedere, emigrare è vita, recedere à vita, migrare ex vita, excedere vitâ, excedere è vita, vitam ponere, Finem vitæ facere, efflare animam, edere animam, oppetere mortem, edere ſpiritum, expirare, obdormiſcere, ſomno conſopiri ſempiterno, naturæ ſatis facere, naturæ concedere, decedere, accidere aliquid alicui humanitùs, dignum moribus factisq; exitum vitæ invenire, reddere mortem naturæ debitam, occumbere morte, exhaurire poculum mortis, conficere diem extremũ morte, reddere, ſolvere vitam naturæ, Effundere, profundere ſanguinem vel vitam, Deſerere, relinquere vitam vel lucem, deſciſcere à vita, migrare, emigrare, demigrare de vel è vita, finem vitæ habere, concidere mortuum, disjungere ſe à corpore, evolare è corpore, ſũmum obire diem, obire diem ultimum, hujus vitæ uſuram amittere, finire vitam, vitâ defungi, vitæ extremum ſpiritũ edere, vitæ ſupremum diem agere, vitæ extremum diem morte conficere, vitam dimittere, ex hac vita ad Chriſtum commigrare, abire ad plures, abire ex humanis, extremum ſpiritum exhalare, migrare morte in alium locũ, mors illum oppreſſit, mors pervertit huic ſpem, jam factus eſt diſceſſus animi à corpore, obtigit illi mortis genus, quale optaverat, abire in communem locum, evolare è corporis vinculis.

Umbkommen/ Verderben.

Perire, interire morte vel letho. Deleri, extingui morte, amittere, perdere vitam, corpus interiit, extinctum eſt, tacitè, obſcurè perire, tranquillè extingui.

Woran/oder wie iſt er geſtorben,

Quale mortis genus fuit? morbo extinctus, oppressus est, vis morbi eum consumsit, mortuus est ex vulnere, Scalarum lapsu exanimatus est.

Für Hertzleid sterben/aus Bekümmerniß sterben.

Dolore tabescere, animi dolore contabescere, consumi, confici, interimi, perimi, extingui, exanimari, interire. Dolor ipsi finem vitæ fecit, eum interemit, perdidit.

Für das Vaterland sterben.

Mori pro patria & ei se totum dedere, & quasi consecrare, Devovere se Deo pro repub. Largiri sanguinem patriæ, mors naturæ debita pro patria redditur, mortem ob rempub. capere, Pro patria pugnans vitâ spoliatus est, Profūdere vitam pro patria, non dubitavit pro patria sua morte occumbere; emori pro patria, Reddere, donare, solvere vitam patriæ, adire discrimen vitæ reipub. causâ, anteponere vitæ libertatem patriæ, vitam posuit in cura & administratione reipub.

Jhm selbst den Todt anthun/ sich selbst vmbbringen.

Consciscere sibi mortem, necē admovere, inferre sibi manus, vim afferre vitæ, exhaurire sibi vitam manu, decedere de statione vitæ, finem vitæ sibi facere, suâ sponte mori vel extingui, vim afferre corpori, suâ sponte perire, per inediam discedere à vita, secludere vitam corpore, mortem cunctantem quidam, cupidè accersiverunt, Conari, interficere se suâ manu, interficere se desperatâ salute, occidere se; interfectus suapte manu, nō abstinere à se manus, incumbere gladio; mulctare se morte, privare seipsum vitâ, abjicere vitam; seipsum laqueo suffocare, voluntariâ morte vitam abrumpere, exhaurire sibi vitā manu.

Gerne sterben.

Mortem in beneficii parte numerare, in fortuna putare mortem, æquissimo animo mori, libenter oppetere mortem, feliciter mori, libenter extremum spiritum edere.

Gestorben/todt.

Mortuus, demortuus, immortuus, extinctus, oppetitus, obmortuus, laxatus corpore, deletus morte, nuper mortuus, ejectus vitâ, morte ereptus, sublatus. Caret vitâ, luce, non est in vivorū numero amplius, mors eripuit hunc nobis, confecit diē extremum, vitâ functus, è vivis ereptus, rebus humanis exemtus, jam pridem periit, mortuus, deformatus, tumore præditus, decoloratus.

Die Todten kommen zur Ruhe/ sind im Friede.

Mors sensu caret, mortui sine cruciatu & tormentis sunt, somno simillima videtur mors, mortui conquiescunt, erepti sunt ex his miseriis, ex iniquissima con-

ditione

ditione vitæ, animus in morte relaxat se corporis vinculis, eripiuntur mortui ex vitę miseriis.

Durch den Todt dem Vnglück entgehen.

Morte vitare periculum, effugere calamitates, depellere turpitudines, vindicare se à miseriis, morte remedium alicujus rei quærere.

Sein Todt ist vielen nütz gewesen.

Mors ejus profuit, bono fuit, emolumento fuit, salvus vel saluti fuit cæteris.

Sein Todt ist andern Leuten schädlich.

Obfuit cæteris mors illius, pręsidium amiserunt, calamitatem acceperunt cæteri morte illius. Cum pernicie reipub. mortuus est, ex morte illius jacturam tulerunt, detrimentum grave ceperunt, damnum adiverunt, subierunt reliqui. Mors ejus grave vulnus inflixit reipub. morte illius reliqui gravi ictu perculsi & prostrati sunt.

Einem Todten Ehre erzeigen / Begängnuß halten.

Honorare, honestare, celebrare, nobilitare, decorare mortem alicujus. Parentare, religiosa jura tribuere, honores facere, honores quærere mortuis. Memoriam mortuorum tueri, famam commendatam habere, vel conservatam velle.

Dem Todten Schmach anlegen.

Injuriam facere mortuo, ignominiâ mortuum afficere.

Vom Todt aufferwecken.

Vitam alicui restituere, aliquē in vitam revocare, mortuum excitare, Excitare ab inferis, à mortuis, facere mortuum reducem ab orco, extrahere mortuum ab orco, revocare ab inferis, à morte ad vitam.

Wiederumb lebendig werden.

Revivíscere, ab inferis existere.

De Pulsatione.

Schlagung.

Percussio, verberatio, ictus.

Ein Streich / Ictus, plaga, verber.

Zusammenschlagung / Conflictus.

Ein harter Streich / Gravis ictus, vehementior. gravis, odiosa, luculenta plaga, gladiatorius ictus.

Ein tödtlicher Streich / Pestifera, mortifera, extrema plaga.

Ein gelinder Streich / Mediocris, levis, sanabilis plaga, levis ictus.

Ein Schläger / Percussor, pulsator, exercitatissimus ad pulsandos & verberandos homines.

Geschlagen / Percussus, perculsus, vehementer perculsus, violatus, læsus, offensus.

Außfordern / Provocare ad pugnam, Lacessere, provocare, irritare aliquem, ad pugnam evocare, elicere.

Ringung.

Lucta, luctatio, colluctatio, certamen, dimicatio.

Ringen.

Luctari, certare, decertare luctâ.

Sich schlagen.

Conserere manus, uti pugnis, contendere, certare pugnis, descendere in dimicationem, incredibili contentione certare, conferre manus, concertare, cōgredi cum aliquo. Deprehendi eos pugnātes, pugnâ contendētes, concertantes, pugnâ mutuâ tumultuati sunt, se mutuo ceciderunt, ad verbera deventum est, inter se verberarunt.

Einen schlagen/abschlagen/mit Fäusten schlagen.

Aliquem percutere, pulsare, verberare, ferire, vehementer ferire, pulsare, repentè percutere, Afferre, inferre alicui manus, percutere aliquem manu. Injicere alicui plagam, infligere plagam, ictum, facere plagam, ictum, incurrere in aliquos impetu, infigere ictus corpori, vehementissimè verberare, injuriâ, nefariè verberare, cædere verberibus, percutere probè, coërcere verberibus, ingerere pugnos in ventrem, conterere latera alicujus, onerare pugnis probè, dedorare viscera, mulctare, facere ut quis sit miserrimus mortaliū, pugnos obserere, reddere aliquem miserrimū mortalem, frictum aliquē reddere, quam frictum est cicer, Rapere aliquem sublimem. Agere, rapere, trahere, pellere, raptare, versare, interpolare aliquem, tundere alicui latera, pectus cōtundere pugnis, cædere pugnis quasi incudem, concidere coriū alicujus, exossare aliquem pugnis quasi murenam, pugnis cōscindere. Sandalio commitigare caput, vix attingere manu.

Einen mit Knüttelu schlagen/abprügeln.

Fustibus aliquem malè mulctare, malè accipere, impingere alicui fustem, contundere, plectere aliquem fustibus, implere fustibus caput, elidere, diminuere caput fustibus, comminuere alicui ossa scipione, dirumpere alicui caput tabulâ, fuste caput comminuere.

Einen kratzen/Involare unguibus in oculos, lacerare aliquem multis modis, certare unguib9.

Einen rauffen/ Involare alicui in capillos, protrahere aliquem capillo in viam, conscindere capillos, deripere capillo de curru, capillis acceptum in terram præcipitem dedit.

Einen mit Steinen werffen/steinigen.

Petere, appetere, percutere aliquem lapidibus. Agere, pellere, fugare aliquē lapidibus, præcipitē agere glebis, saxis, jacere lapides, cōjicere lapides in aliquē, insectari aliquem lapidibus, obruere, cooperire aliquem lapidibus, Appeti, percuti lapidibus, pelli è foro lapidibus, impingere alicui calicem, poculum.

Mit Drecke werffen.

Aspergere aliquem luto, jacere in aliquem lutum, insectari luto, &c.

Eine Maulschelle/Backenstreich.

Alapa, colaphus.

Einem eine Maulschelle geben.

Percutere alicujus malám pugno, ferire malam palmâ, infringere alicui colaphos, facere alicui sementem in ore, obtundere alicui os, facere ut pugnus in mala hæreat, malæ dolent misero, caput tuber est colaphis.

Percutere aversâ manu, vberhändig schlagen.

Bald zu tode schlagen.

Verberare, diverberare aliquẽ usque ad necem, mulctare aliquem usque ad mortem.

Geschlagen werden.

Vapulari, violari corpus pulsatione, concidi pugnis, sæpius feriri, accipere, ferre perferre plagam, confici, percelli plagâ, metere fustuarium, ferre fustuarium, accipi verberibus, verberari fustibus, pati plagas, verbera, vapulare fustibus, excipere impetus gladiatorum, Impetum excipere corpore, crudelitati alicujus objectum est corpus, excipere plagam, ferre pugnas, sufferre plagas, Cædi, concidi, obtundi pugnis, expertus cum sum fustis ictu.

Die Streiche fühlen.

Amaros ictus fustium gustare, sensu experiri ictus, vim & gravitatem ictuum sustinere, laniari verberum dolore, gemere ad ictus.

Nieder geschlagen werden.

Concidere ictu vel plagâ, pelli ictu.

Der die Streiche davon trägt.

Plagiger, verberalissimus.

Den Streichen entgehen.

Vitare, effugere plagam, effugere impetus, vitare, declinare pugnos.

Mit Streichen darzu bracht werden.

Adduci ad aliquid plagis, meliorem fieri plagis, deterreri verberibus, metu virgarum adductus est.

Versetzen.

Excipere, intercipere ictus, avertere plagas.

Widerschlagung/ Repercussio.

Widerschlagen.

Repellere plagas, decertare contra vim, resistere impetum facienti, repellere, depellere, propulsare, reprimere vim, depellere verbera, referre flagella, resistere, repugnare, reluctari.

Scheiden.

Dirimere pugnam.

Das feindliche angreiffen/ anfallen.

Petitio.

Angegriffen/angefallen.

Petitus, appetitus, non semel petitus, sæpe ferro atque insidiis appetitus.

Einen anfallen.

Petere, appetere, vehementer aliquem petere, Petere aliquem gladio,

gladio, cum ferro aliquem invadere.

Auff einen zielen.
Conjicere petitionem.

De Vulneribus.

Wunde/ Vulnus.

Verwundung / Vulneratio, sauciatio.

Eine frische Wunde / Vulnus crudum, recens factum.

Eine grosse Wunde/ Vulnus magnum, grave, gravissimum, periculosum, immane vulnus.

Tieffe Wunde/ Vulnus altum.

Weite Wunde / Vulnus hians.

Tödtliche Wunde / Vulnus lethale, immedicabile, incurabile, insanabile, chironium, mortiferum.

Eyterichte Wunde/ Vulnus purulentum, saniosum.

Ehrliche Wunde/ Adversum, honestum vulnus.

Vngelegene Wunde / Vulnus adgravescens.

Grind auff der Wunde/ Crusta vulneris.

Verwundet / Vulneratus, saucius, percussus vulnere, graviter vulneratus.

Verwunden.
Vulnerare, sauciare, consauciare, facere, efficere vulnus, Infligere, injicere, imponere alicui vulnera vel plagã, lacerare corpus, infigere ictus in corpore, inferre vulnus, impingere vulnus, concidere aliquem vulneribus, infligere alicui multa vulnera, dare alicui vulnerationem.

Verwundet werden.
Accipere vulnus, consauciatum est corpus vulneribus, cruciari, confici vulneribus, vulnus sustinere, plagam accipere, gravi vulnere affici, gladii cuspidẽ corpore excipere, corpus vulneratum est ferro confectumque.

Ein Hieb / Vulnus cæsim factum.

Gehawen/ Cæsus, concisus.

Hawen/ Petere cæsim, vulnerare cæsim, graviorem securim infligere.

Ein Stich.
Vulnus punctim factum.

Gestochen/ Punctus, compunctus.

Stechen/ Petere punctim, vulnerare punctim, infigere gladium alicui in pectus, pungere, compungere, stimulare, fodicare, infigere ictum.

Durchgestochen / Confossus, transfixus, trajectus.

Durchstechen/erstechen/ Configere, transfigere, transverberare, transfodere venabulo, conficere aliquem gladio.

Niederfallen vom Stich.
Concidi, exanimari vulnere, cadere, concidere vulnere, procumbere cõfectum vulneribus.

Pfeil aus der Wunden ziehen.
Spiculum evellere.

Er mus an der Wunde sterben.
Ex hoc vulnere nunquam cõvalescet, ejusmodi vulnus est, ut sanari non possit, ut salus desperata videatur, ut spes salutis nulla su-

la superſit, ut medicinæ non ſit locus.

Die Wunden weiter zerren. Vulnus divellere.

Vnterköttige Wunde / Vulnus ſubeſt intra cutem, quod prius nocere, quàm ſciri aut ſanari poteſt.

Eine Wunde verbinden / Item / heften / Obligare, alligare vuln⁹.

Eine Wunde wieder auffbinden / Detegere vulnus.

Eine Wunde öffnen / Aperire vulnus.

Eine Wunde reinigen / Purgare vulnus.

Versuchen wie tieff die Wunde iſt / Percunctari vulnus ſpecillo.

Wundeiſen / Specillum.

Wicke / Ellychnium, lemniſcus, peniculus, penicillus, penicillum.

Pflaſter / Cataplaſma, emplaſtrum.

Weichpflaſter / Malagma.

Eine Wunde heilen / Mederi vulneri, Remedium, medicamētum adhibere vulneri. Curare, ſanare vulnus, manus afferre vulneribus, cicatricem vulneri inducere.

Die Wunde iſt heil.

Vulnus conſenuit, ad cicatricem ductum eſt, cicatrix vulneri inducta eſt.

Die Wunde wieder new machen. Refricare, retractare vulnus.

Die Wunde bricht wieder auff. Vulnus recrudeſcit.

Eine Narbe / Cicatrix, adverſo corpore accepta cicatrix, adverſa, magna cicatrix.

Ein Striem / ein Zeichen.

Vibex, livor, ſignum vulneris.

Eine Narbe bekommen.

Accipere, excipere cicatricem, corpus decoloratum eſt cicatricibus.

Die Narbe verwächſet.

Cicatrix obducitur, coit.

De Cæde.

Todtſchlagung / Vmbringung / Erwürgung / Mord.

Cædes, occiſio, occidio, homicidium, nex, internecio, interemtio, trucidatio, jugulatio.

Blutvergieſſung / Sanguis, flumen ſanguinis, miſerandus, civilis, domeſticus ſanguis.

Todtſchlag ohn gefehr / Homicidium fortuitum.

Vorgeſetzter Todtſchlag / Homicidium conſultum.

EPITH. Nex injuſta, indigna, indigniſſima, crudelis, crudeliſſima, nocturna, Sic: cædes miſerrima, nefaria, indigna, &c.

Vatermord / Muttermord / ꝛc.

Parricidium, matricidium, Manifeſtum, teterrimum parricidium.

Vatermörder / Muttermörder / ꝛc.

Parricida, patricidia, matricida, fatricida, ſororicida, certiſſimus matricida, oblitus parricidio.

Ein Vatermörder wird in Sack geſteckt.

Parricida insuitur in culeum, abjicitur in flumen.

Ein Erschlagener.

Cæsus, occisus, necatus, interfectus, interemtus, trucidatus, jugulatus.

Todtschläger / Mörder.

Homicida, percussor, interfector, sicarius, plusquam sicarius, plusquam homicida, Vetus sicarius, sæpè in cæde versatus, grassator, Promptus, paratus, expeditus, accommodatus ad cædem, Principem esse necis, Iminens ad cædem, perlitus sanguine, multis homicidiis famosus.

Blutdürstig seyn.

Concupiscere, sitire sanguinē aliquorum, delectatur cęde, parricidiis, Cædes illum delectat, optare, expetere cædem.

Dencken wie einer vmbzubringen.

Cogitare de parricidio, de cæde, consilium inire de cæde, quęrere cædem, sanguinem alicuj⁹, intentare alicui vim, moliri cædem, mucronem in aliquem exacuere, jugulum alicujus ferro petere.

Etliche erwehlen / die vmbgebracht sollen werden.

Deligere, constituere, notare, designare aliquos ad cædē, Petere expetere sanguinem alicuj⁹.

Einen Todtschläger auff einen bestellen.

Incitare, elicere, impellere, inducere, conducere aliquem ad cædem, creare alicui cædem, Potestatem alicui facere cædis, Solicitare aliquem spe & præmio ad cædem faciendam.

Kommen todt zu schlagen.

Proficisci ad cædem, advolare ad hauriendum sanguinem.

Außführen zum Tode.

Ducere, producere aliquem ad necem, adducere, ducere, rapere, trudere ad mortem.

Vmbbringen / ermorden / todtschlagen / erstechen / entleiben / ꝛc.

Interficere, occidere, jugulare, necare, trucidare, obtruncare aliquem, omni supplicio aliquem excruciatum necare, sanguine se contaminare, cruentare se cæde, afferre alicui necem, imbui sanguine, crudelissimè, nefariè interficere, Cum facinore, scelere, crudelitate, statim, confestim interficere, Adimere, auferre, eripere alicui vitā, spiritum, sanguinem, lucem, Privare, orbare aliquem vitā, luce, Afferre vim vitæ, expellere aliquem vitâ, offerre, afferre, inferre mortem alicui, mactare aliquem morte, Afferre, offerre, inferre alicui vim, Occidere aliquem suâ manu, Interficere gladio, interimere, obtruncare suâ manu, Dedere, mittere aliquem morti vel ad mortem, Inferre alicui manus, Privare aliquem cōmuni luce, adimere alicui vitam, animam, Extinguere alicui animam, devolvere aliquē suâ vitâ, mactare dextrâ, non relinquere aliquem vivum, eripere alicui usuram lucis, sanguinem,

guinem,

guinem, Explere odiũ suum sanguine inimici, obstringere se, contaminari, inquinari parricidio, Cædem committere, perpetrare, ad mortem aliquem dare, neci dare, morte afficere, cerebrum alicui excutere, dispergere, diminuere, Perfodere, defodere, vitâ exuere aliquem, morte multare, morte ulcisci, vindicare, perimere, cędere aliquem, Exhaurire alicui vitam, crudelissimâ morte mactare, tollere de medio, manibus crudelissimè discerpere, dilaniare, Incidere cervices. Contrucidare, conficere aliquem gladio.

Mord begehen/wenn jhr viel vmbbracht werden/nider hawen.

Facere, efficere cædem, occisionem, internecionem, Versari, bacchari, vivere in cæde & sanguine, Madefieri, redundare sanguine, Implere oppidum sanguine, Gustare, exorbere, haurire, bibere sanguinem, Implere, saturare, satiare se sanguine, Ali, saginari sanguine, simul multa millia mactare, Effundere, profundere sanguinem, cædem edere, cōcidere fugientes, furor immanium gladiatorum de bacchabatur in cives.

Vmbgebracht / ermordet werden.

Necari, trucidari, jugulari, Apertissimè interfici, Injuriâ, indignè occidere, Rapi, abstrahi ad cædē, Lędi cęde, crudelissimè necari, Infra mortuos mandari, amandari, Mori ex vulnere, interire vi, gladio, vulnere, Jugulum inimico dare, nefariis consceleratissimorum latronum manibus trucidari.

Wenns an ein würgen gehet.

Exoritur cædes, fit cædes, occisio, internecio, Occidi occisione & occidione, Interire in cæde aliqua, gens ferè tota extincta, urbs natabat in civium suorum sanguine.

Todtschlag rächen wollen.

Deferre nomen alicujus de cæde depadericidio, pœnas expetere cædis, ulcisci necem alicujus, ultor sanguinis.

Das todtschlagen wieder anfahen.

Cædem instaurare, redintegrare, renovare.

De Veneno.

Vergifftung/Veneficium. Gifft.

Venenum, virus, toxicum, poculum mortiferum, vis celeritas veneni, Malum, lene venenum.

Vergifftet.

Venenatus, veneno infectus, illitus, oblitus, imbutus, plenus, Venenosus.

Einem Gifft geben.

Petere aliquem veneno, Parare alicui venenum, Infundere, spargere, facere venenū uti, certare venenis, Dare, prębere venenum, Abdere venenum in pane, in potione, Occidere, interficere, necare, tollere veneno, toxico aliquem ad mortem dare, solicitare aliquē spe & precio ad venenum

num alicui dandum, afferre alicui venenum.

Gifft trincken/bekommen.

Bibere, obbibere, haurire, comedere venenũ, poculum mortis exhaurire, sumere canthari des, Veneno potionari, bibere cicutam, Venenum epotum in venas atq; in omnes corporis partes permanat, Imbuuntur venæ veneno.

Durch Gifft vmbkommen.

Necari veneno, tolli ab aliquo veneno, perire toxico, Extingui, sustolli, perimi, interimi veneno, perire, morte repentinâ vitam finire veneno.

Dem Gifft stewren.

Invenire remedia veneficiis.

De Testamento.

Ein Testament/letzter Wille.

Testamentum, voluntas suprema, contestatio suprema, judicij testatio, dispositio ultimæ voluntatis.

Testament in Briefen/Tabulæ testamenti.

Ein richtig Testament / Testamentum justum, ratum firmissimum.

Vnbillich Testament / Testamentum injustum, improbum, inofficiosum.

Nichtig Testament/Testamentum irritum, ruptum, nullius momenti.

Testamentum prius factum, posterius factum, in procinctu factum.

Mündlich Testament / Testamentum nuncupativum.

Mündlich ein Testament ordnen/ Testamentum nuncupare.

Der ein Testament machet/Testator.

Der ohn Testament stirbet/ Intestatus.

Macht haben ein Testament zu machen/Habere factionem testamenti.

Ein Testament machen.

Facere, componere, conscribere, ordinare testamentum, testari, Suprema sua ordinare, uno contextu actus testari, in procinctu testamentum facere sine libro atque tabulis.

Ein Testament vmbstossen.

Testamentum irritum facere, inducere cancellatum, mutare, rumpere, voluntatem mortuorum rescindere, evertere.

Verfälscher des Testaments.

Testamentorum subjector.

Testament fälschen.

Testamentum falsum supponere, subjicere.

De Funere.

Eine Leiche/ Funus.

Eine Leichbegängnis/ Begräbnis/ Leichproceß.

Funus, exequiæ, supremum officium.

Eine fürneme stattliche Leichbegängnis.

Funus amplum, sumtuosum, funus justum & indictum, magnificentia funerum.

Eine betrübte Leiche.

Funus miserum, acerbum, acerbis-

cerbissimum, lamentabile, perluctuosum, funestum, Funus paternum, familiare.

Leiche eines Kindes / Funus immaturum.

Leiche eines alten Menschen / Funus adultum.

Leichenbitter / Præco feralis.

Leiche ansagen / Indicere funus.

Der verschieden ist / Exanimis.

Eine todte Leiche.

Cadaver, corpus exanimum, corpus mortui, corpus mortuũ, exangue.

Zur Leiche gehörig / Funebris.

Todtensalbung / Pollinctura, unctura.

Todtensalber / Pollinctor.

Sterbkittel / Amiculum ferale.

Sarck / Arca feralis, capulus, orciniana sponda.

Todtenbar / Sandapila, capulũ, feretrum.

Todtenträger / Vespillo, sandapilarius.

Todtengräber / Bustuarius, libitinarius, humator.

Leichengesang / Funeralia, cantiones funebres, lugubres, ejulatio lugubris, lamẽtatio funebris.

Leichen Fraw / Præfica.

Kirchhoff / Gottesacker / Cæmeterium, sepulchretum, requietorium, Polyandrum.

Grab / Sepulchrum, tumulus, bustum, rogus, pyra.

Ceremonien bey der Leiche / Funus, funeralia, funebria, justa.

Proceß mit der Leich / Funebris pompa.

Begräbnus / Sepultura, humatio, antiquissimum sepulturæ genus.

Fürnem Begräbnis / operosum, nobile, sanctius, optimum sepulchrum, optima sepultura, Amplitudines, magnificentia sumtus sepulchrorum. Commune, patrium, novum sepulchrum, humilis sepultura.

Gedächtnisgrab / Cenotaphiũ, tumulus inanis, tumulus honorarius, imaginarius.

Leichbegängniß außrichten / Faciendum curare funus, facere, locare, adjuvare funus.

Eine Leich zur Erden bestetigen.

Funus efferre, exportare, ducere funus, efferre funere aliquem, vel pro funere, funus ducitur, funere effertur.

Seinen Vater oder Sohn zur Erden bestetigen.

Efferre patrem, efferre filium.

Ich hab jhn ehrlich zu Grabe bestetiget.

Funus ei satis amplum faciendum curavi, dedi operam, ut funere satis amplo, satis magnifico, satis honorifico efferretur, ut exequiis honestaretur, Exequiis eum honorificis prosecutus sum, Honorifice sepultus est, sepulturâ optimâ honestatus est, Funeris, exequiarũ, sepulturæ honore non caruit. Habuit in funere, quæ illũ decorarent, illi honorem adderent, decori, honori essent.

Zur Leiche gehen.

Venire, convenire in funus, veni ad exequias cohonestandas, accedere, Operam dare funeri, prosequi funeris exequias, justa solvere funeri, ire, procedere in funus, ire exequias, Exequias ducere,

re, celebrare, cohonestare, justa facere, peragere.

Einen begraben/ oder begraben lassen.

Humare aliquem, sepulturâ aliquem afficere, in sepulchro condere, in sepulchrum inferre, condere, humare mortuum, sepelire aliquem, inferre mortuum in locum publicis usibus destinatum, sepulturæ tradere, humi condere, ad sepulturam dare, in terram condere, humo tegere, corpus redditur terræ.

Ein Grabstädte außsehen / Designare locum sepulchro.

Einem eine Grabstädte vergönnen / Dare sepulchrum alicui, locum dare sepulturæ.

Begraben werden.

Recipi, inferri sepulchro, corpus terræ redditũ est, humus injecta hunc contegit, terræ gremium tribuitur mortuis, agri recipiunt corpora mortuorum.

Begraben/Sepultus, humatus,

Unbegraben/Insepultus, inhumatus.

Leichpredigt/ Concio funebris, oratio, laudatio funebris, mortẽ funebri laudatione honestare.

Ehrenschrifft des Verstorbenen/ Nænia, Epicedium.

Grabschrifft/Epitaphium.

Grabstein/ Cippus, mensa, lapis sepulchri, monumentum.

Etwas auff das Grab schreiben/ Inscribere aliquid in sepulchro, inciditur aliquid busto.

Beinhauß/Ossuaria.

Seelmessen/ Funebre sacrum, Paculare sacrum, funeralia, mortualia, Inferiæ.

Seelmessen halten.

Facere sacrum, facere rem divinam pro animis defunctorum, Expiare manes defunctorum.

Jährliche Begängnis / Parentalia.

Jährlich Begängnis begehen.

Honores facere mortuis, Honorare, honestare, decorare mortem alicujus, famam mortuorũ conservatam velle, religiosa jura tribuere mortuis, Iusta facere.

Tag der Begängnis/Dies parentalis.

Nicht begraben werden.

Carere justis, carere exequiis, carere sepulturâ, honore sepulturæ, spoliari imaginibus, exequiis.

Nicht wollen begraben lassen.

Funeris pompâ privare, orbare, spoliare, funeris pompâ alicui denegare, Exequiis spoliare, exequiarum honore privare, Exequiarum pompâ orbare.

Die Todten für die Hunde werffen.

Abjicere, ejicere, projicere mortuum nocturnis canibus, cadaver relinquere canibus dilaniandum, Projicere insepultum, inhumatum, à feris divexatum, relinquere aliquem insepultum, à canibus mortuus est dilaniatus, laceratus.

Die Gräber der Todten zerstören/ die Todten außgraben.

Delere, repellere, exarare sepulchrum, Violare, dejicere, frangere bustum, Eruere mortuos, sepulturam insepultam facere.

De Luctu.

Leid/Trawrigkeit.

Lu-

Luctus, mœror, squalor, sordes, planctus, acerbi gemitus, ejulatus, lamẽtatio funebris, lugubris, ejulatus, luctuosus, lugubris, Acerbitas luctus.

EPITH. Magnus, summus, acerbus, acerbissimus, tristis, publicus luctus, Sum̃us, incredibilis, inauditus, assiduus, infinitus, nimius, proprius, patrius mœror, quotidianus mœror, Luctus fictus, impudens, squalor omnibus miserabilis, lugubres sordes.

Trawr Kleid / Trawr Mantel.

Vestis lugubris, pulla, amiculum nigellum, vestimentum funebre, ferale, acerbus & lugubris ornatus.

Einer der da trawret / leide trägt.

Luctuosus, pullatus, squalidus, sordidus, sordidatus, squalore sordidus, Confectus, perditus, consumtus mœrore, plenus luctu, afflictus ægritudine, debilitatus, jacens, sordidus squalore.

Ich betrawre die böse Zeiten.

Lugeo reipub. tempora, Mala publica afferunt, inferunt mihi luctum, mœrorem, importunt mihi perturbationes, afficiunt me ægritudine, relinquunt luctũ, vocant me in luctum, habent luctum, Meus fletus existit, manat, proficiscitur à publicis malis, lugendi causam afferunt mala publica, me ad fletum impellunt, lachrymas mihi excutiunt.

Ich trawre vmb meinen Freund.

Graviter fero amici mortem, Doleo ejus mortem, cepi, accepi dolorem ex ejus morte, com̃otus sum ejus morte, angor ejus discessu, Percepi, excepi, suscepi, hausi summum luctum ex ejus morte, lamentor amicum mortuum, Comploro, deploro ejus mortẽ, mors ejus est mihi acerba, queror, conqueror ejus mortem.

Cicero hat gar zu sehr getrawret vmb seine Tochter.

Cicero plurimum doloris hausit, accepit, cepit, tulit ex morte filiæ, graviter est affectus, magnâ sollicitudine affectus est, vexatus est, oppressus est, Ita doluit, ut nemo magis, tam doluit, quàm qui maximè, obitum filiæ tulit acerbissimè, sic ut jucunditatem omnem penitus amiserit, sum̃um attulit dolorem Ciceroni, dedit, peperit obitus filiæ, Summam Cicero sensit acerbitatem extinctâ filiâ.

Einem das trawren mehren.

Augere luctum, exagitare mœrorem, renovare luctum, refricare dolorem.

Ich hab gnug drumb getrawret.

Patriam eluxi gravius & diutius, quam mater unicum filium, Hæc satis multumque defleta sunt.

Trawren / leide tragen.

Lugere, mœrere, squalere, vestiri veste lugubri, Dare animum mœrori, esse in luctu, in sordibus, Versari, jacere in mœrore, luctu, Vivere in luctu, Redundare luctu, Ferre, perferre mœrorem, vix sustentare mœrorẽ, declarare luctum, Premi, opprimi, confici luctu, urgeri mœrore, affligi luctu, mœrore, Lacerari, disrumpi, cõsumi, cõtabescere mœrore, luctu, cõsenescere mœrore, illũ exe-

dit, Periit in luctu, squalore obsitus est, In squalore jacet, squalet sordibus, vix propinquorum alloquia in suo luctu tolerat; limine & domo in luctu se continet; clamitare cum ejulatu, Deplorare cum fletu, complere locum plangore.

Es jammert mich gar zu sehr.

Conficior lacrymis, sic ut ferre non possim, luctu consumor, cōtabesco, modum lugendi nullum facio, finem lacrumis non impono, lacrumis nunquam abstineo, nunquam non lugeo, luctum nunquam intermitto, non dimitto, totus in luctu versor, comes mihi ubiq; luctus est.

Es ist ein Trawren drein kommen.

Intervenit, intercurrit, incurrit moeror, recidit res ad luctum, inciderunt in luctum, in luctum detrusi sunt.

Man trawret allenthalben.

Vrbs tota est in luctu, Plena luctus & moeroris sunt omnia.

Einen trösten in seinem Leide.

Consolari luctum, consolationem adhibere in luctu, subvenire luctibus; deterrere aliquem à moerore, lenire luctum, mitigare, levare, minuere, adimere, detrahere, abstergere, tollere, auferre moerorem, luctum, excitare moestum & sordidatum.

Nicht zu sehr trawren.

Modum facere lugendi, servare modum in luctu, non nimium esse in lugendo, non nimium lugere, modicè lugere.

Auffhören leide zu tragen.

Ponere, deponere, abjicere, ejicere moerorem, squalorem, luctum, exuere aegritudinem, amovere, removere luctum, remissionem luctûs consequi, recreari à moerore; multum diminutum est ex moerore.

De Afflictione.

Vnglück/Elend/Widerwertigkeit/ Vnfall/Creütz/ Verfolgung/ Trübsal/Plage.

Calamitas, miseria, infelicitas, malum; fortuna, infortunium, casus, contentio, molestia, labor, aerumna, vexatio, afflictio, cruciatus, perpessio, angustiae, tempus afflictum, tempestas, nubes, procella, fluctus, vulnus, ruina, Fortuna adversa, misera, eversa, afflicta, perdita, inclinata, jacens, malum infelicitatis, mala fortunae, impetus fortunae, imbecillitas rerum humanarum, varietas fortunae, aliquid mali, aliquid incommodi, commodum, acerbitas rerū asperitas rerum, exitus rerum adversi, casus infaustus, Res adversae, incomodae, asperae, dubiae, malae, desperatae, ludibria fortunae, tempus miserū, difficultas temporis, propagatio miserrimi temporis, tristitia temporum, injuria temporum, vis tempestatis, concursus calamitatum; naufragium domesticum; tricae domesticae, Plaga, pernicies, fortuna gravis, multum jactata, adversa aerumna; crudelitas in vitam & fortunas Christianorum.

Groß Vnglück.

Magna, major, maxima calamitas, Magnum, majus, maximum, summum, ultimum, extremum,

mum, postremum, infinitum, ingens malum, summa, insignis miseria, gravissimum, infinitum malũ, extrema fortunæ dimicatio, Atrox, atrocissima calamitas.

Mancherley Creutz/Elend.

Varii, incerti casus, tempora fortunæ varia, concursus, multitudo, numerus, turba, genera malorum, tormenta fortunæ, plenissima omnia miseriarum, Illias, lerna, pelagus malorum.

Elend/das einer nicht verdienet hat.

Perpessio indigna, indignissima, calamitas indigna, injustissima, iniquissimus casus, perpessio injustissima.

Schneller böser Vnfall.

Præceps casus, gravis, gravissimus, miserabilis, acerbissimus, funestus, periculosissimus, calamitosus, repentinus, horribilis, infestus casus, Ancipites, varii, incerti casus, Maximum vulnus.

Privat Vnglück.

Calamitas privata, propria, domestica mala, vulnera, malum intestinum.

Selbst gestifftes Vnglück.

Miseria voluntaria, Casus volũtarius, perpessio voluntaria, malum voluntario judicio contractum, nativum.

Vnglückselige/trübselige Zeit.

Tempus difficile, difficilimum, summum, Tempus reipub. turbulentum, turbulentissimum, tempora miserrima, extrema, aspera, dura, Extremum tempus, extremum temporis discrimen, tristitia temporum, communes miseriæ, commune malum, tristissimum tempus, Tempora misera, perdita.

Zur zeit der Trübsal.

Rebus adversis, tristibus, miseris, duris, afflictis, dubiis, ambiguis, obscuris, in controversia positis, in incertis, Re incertâ, dubiâ, tristi, in ambiguo rerum statu, In malis, in calamitatibus, in miseris, in ærumnis, in infortunio, in adversis, temporibus, miseris, Fortunâ adversâ, adversante, reflante, inimicâ, infensâ.

Klein gering Vnglück.

Malum leve, levius, exiguum, minimum, mediocre, tolerabile, præmeditatum, antè provisum, expectatum, Levior casus.

ALIA EPITH. Vetus, inveterata calamitas, diuturna, sempiterna miseria, Inveteratum, diuturnum malum, Calamitas fatalis, Malum fatale, improvisum, insperatum, non opinatum, Occulta vulnera, malum intestinum, inclusum, occultum, præteritũ, recens, præsens, nascens, appropinquans, futurum, æternum, infinitum, præcipuum, civile, alienum, deterrima ruina, nova calamitas, novum vulnus, Sempiternum malum.

Ein Verfolger/Anfänger alles Vnglücks.

Afflictor, vexator, exagitator, crudelis, sceleratus, vetus vexator, fons & caput miseriarum.

Elender/müheseliger/vnglückseliger/verdorbener/geplagter/erbärmlicher Mensch.

Infelix, miser, misellus, perditus, calamitosus fortunâ magis, quàm culpâ, ærũnosus, natus ad mise-

miseriam, natus ferendis miseriis, oppressus omnibus rebus, egens rebus omnibus, unus omnium ærumnosissimus, orbatus omni spe salutis, miserabilis, miserandus, improsper, afflictus, vexatus, agitatus, jactatus, exercitus, mulctatus, cruciatus, prostratus, jacens, nemo infelicior, miserior, maximè exagitatus, sum̃è miser, vehementissimè vexatus, gravissimè afflictus, multis contumeliis vexatus, omni supplicio excruciatus, mirè miserabilis, nihil tam miserabile, nemo tam afflictus, mulctatus, multos annos, multis seculis exagitatus.

Sich für dem Vnglück fürchten.

Metuere calamitatem, permetiscere res adversas, extimescere casus ancipites, circum spicere procellis, Metuere, timere malum, Formido calamitatis.

Das Vnglück zuvor sehen.

Prospicere tempestatem, Longè ante videre, providere, contueri malum venturum, Prædicere, prænunciare calamitatem, videre calamitatem, Prædicere malum, Cogitatione percipiebat eas tempestates, quibus postea vexatus est.

Es ist ein Vnglück für der Hand/ es wird der Stadt ein Vnglück vbergehen.

Malum impendet, appropinquat, insinuat se, Erumpet, invadet in rempubl. Malum incidit, venit, advenit, nascitur, Vrbs proxima est miseriæ, veniet ad eam calamitas, fluctus hi redundabunt in rempub. Proponitur hæc ærumna,

Diß Vnglück frißt sich weiter/ es wird vber mehr Leute gehen.

Calamitas hæc serpit longius, progreditur, pervadit etiam alia loca, Propagatur latius, Malum hoc crescit, ingravescit, serpit longius, disseminatur latiús, occupat plura loca.

Diß Vnglück pflegt drauff zu folgen.

Casus hic sequi solet, miseriæ hæ consecutæ sunt, Impenderunt tum hujusmodi calamitates, tempestates, iustos sequitur odium, calamitas.

Einem ein Vnglück anrichten/ einen in Vnglück bringen/ einem leid thun.

Adducere aliquem in sum̃um discrimen, in angustias, in exitiũ aliquem precipitare, demergere, Parere alicui exitium, In miserrimum statum, in omnium deterrimam & miser audam conditionem aliquem adducere, Machinari alicui calamitatem, excitare incendium miseriarum, tempestates, procellam, ventum, fluctũ, Compellere aliquem in angustias, trahere quempiam in calamitatem, dimittere aliquem in casum, jacere alicujus caput in contentionem, dare alicui calamitatem, efficere miserum, reddere infestum, afferre calamitatem, Velle, cogitare alicui malũ, Facere, efficere, conflare, concitare, miscere, inferre, afferre, dare, addere, inurere alicui malum, incommodare alicui, inferre alicui molestiam, dolorẽ, struere alicui vel moliri calamitatem, afferre

pestem.

pestem, ad calamitatem depellere, calamitate afficere, affligere, Malis aliquem urgere, objicere alicui acerbitatem.

Sich selbst in Vnglück bringen.

Quærere miseriam sibi, contrahere suâ culpa malum, offerre se tempestatibus, conferre se in fluctus, subire calamitatem, tempestates, procellas, suscipere miseriam, vulnus, Sibi ipsi malum, exitium, perniciem asciscere, attrahere, conciliare, parare, parere, creare, Sui mali, perniciei, exitii, interitûs causam esse, suo vitio perit, nullo ipsius delicto accidit sed meâ culpâ.

Einen verfolgen/ plagen / placken/ creutzigen/quälen/bekümmern/ kräncken.

Affligere, afflictare, exagitare, insectari, persequi, exercere, vexare, divexare, cruciare, excruciare, torquere, premere, apprimere, pungere, stimulare, arrodere, multis casibus exercere, omni scelere vexare, scitè exagitare, per vim affligere, etiam atque etiam urgere, insectari, nimis excruciare, palam exagitare, atrociter torquere, acerbissimè afflictare, contumaciter, in urbanè, contumeliosissimè vexare, Inimicè insectari, diutissimè vexare, torquere, sæpissimè vexare, semper excruciare, Dies noctesque stimulare, pungere, omni acerbitatis genere divexare, omni scelere lacerare, crudelitatem in vitam & fortunas alicujus exercere.

Einem das Vnglück/ Creutz mehren.

Augere calamitatem, adversa, Majus efficere vulnus, urgere jacentē, ad cæteras miserias accedit etiam hoc, ad incredibiles ęgritudines sēper aliquid novi accedit.

In Vnglück kommen.

Conjici, injici in flam̄am temporum, infligitur, imponitur mihi vulnus, percutior hoc vulnere fortunæ, Incidere in calamitatē, miseriam, ærumnam, venit, pervenit ad me calamitas, fluctus redundant in me, In flammam venire, accipere, haurire miseriam, calamitatem, affici calamitate, ærumnâ, facere ruinam, Incidere, ruere in mala, accipere, subire malum.

In Vnglück / Creutz vnd Elend seyn.

Esse in miseriis, calamitate, Vivere, versari in miseriis, angustiis, sentire, ferre miseriam, ærumnā, res adversas, Affligi calamitate, tolerare calamitatem, Perpeti ærumnas, circumiri fluctibus, mala exhaurire, miseriis cooperiri, conflictari molestiis, doloribus, iniquâ fortunâ, Experiri fortunæ acerbitatem, perpeti calamitates, indignitatem, acerbitatem, vexari tempestatibus, ferre, pati, gemere malum, ingemiscere malo, percelli, perculsum esse calamitate, jactari tempestate, fluctibus, premi miseriâ, tempestate, opprimi ruinis, urgeri angustiis, excruciant me miseriæ, Esse miserum, diuturnioribus molestiis conflictari, esse in malis, res est mala, & malū inest in re, adesse alicui malum, permanet illi malum, sustinere malum, onerari, affici malis.

Zum Vnglück geboren.

Fatum hoc meum eſt,ut miſerrìma quæq; ſuſtineam, hæc mihi naſcenti dicta lex eſt, ut amariſſimam fortunam in omni vita deguſtem, nihil boni ut videã in vita,ut nihil mali non ſubeam, ſuſtineam,perferam.

Ich bin der elendeſte Menſch.

In ſumma infelicitate verſor, conſtitutus ſum,peſſimè ſum fortunatus, afflictâ penitùs fortunâ ſum, miſerrimâ conditione ſum, omnibus malis affligor,omnibus miſeriis opprimor, omnibus infortuniis vexor, Redactus ſum ad ſummam infelicitatem, Prorſus infeliciter,miſerrimè,peſſimè mecum agitur, meę rationes, meæ fortunæ peſſimo loco ſunt, afflictę,everſæ,perditæ ſunt,utor iniquiſſimâ fortunâ,adversâ,gravi, infensâ, Sum in tanta infelicitate, quantam nemo unquam ſẽſit,peſſimè ſe habent res meæ,peſſimè mihi cum fortuna convenit, meæ fortunæ planè perditę ac nullę ſunt, me premit infenſa fortuna, omnibus modis vexat, plurimum negocii mihi exhibet, omnibus viribus me oppugnat, omnes machinas ad me expugnandum adhibet,admovet.

Geplaget werden.

Maximè cruciari,excruciari,vehementer vexari, exerceri, mirabiliter excruciari, impunè cruciari,graviùs,vehementiùs afflictari, crudeliſſimè vexari, divexari, turpius afflictari, ſervilem in modum vexari,cruciari, dies noctesq; cruciari,torqueri.

Für Vnglück vergehen.

Frangi miſeriâ,calamitate,everti tempeſtate,tabeſcere in calamitate, extingui vulnere, premi caſu, perditum eſſe miſeriis, opprimi miſeriâ, Confici, frangi, debilitari, opprimi, concidere malo,ſuccumbere fortunæ, procella hæc planè eum evertit.

Ich bin in der euſſerſten Noth/ es kan mir nicht geholffen werden.

Eò redactus ſum, ut ope humanâ ſervari non poſſim, ut prorſus âctum de me ſit,de meis fortunis de ſalute mea, ut ſpem melioris fortunæ nullam habere poſſim, ut ſpes melioris eventûs nulla mihi relinquatur, ut ipſa ſalus me ſervare non poſſit, Ita perii, ita ſum perditus, ut ſalutem planè deſperem, oppreſſę jacent graviſſimâ fortunâ meæ res omnes, Ita perditæ ſunt fortunæ meæ, ut eas ſervâre, ne ſalus quidem ipſa poſſit; prorſus nihil abeſt, quin ſim miſerrimus, nihil mali fingi poteſt,quo non urgear, nihil eſt mali, quod non ſuſtineam & expectem, hoc perditiùs,in quo nunc ſum, fieri nihil poteſt; Nemo omnium,qui vivunt,me uno infelicior, aut infortunatior eſt, meas miſerias nulla æquat infelicitas, mea eſt miſerrima conditio, Omnibus vexor, perturbor, exagitor infortuniis, calamitatibus, miſeriis, malis, omnes me premunt miſeriæ, Infeſta, infenſa, adverſa, iniqua mihi ſunt omnia. Nulla eſt tã miſera fortuna, quàm non ſuperet mea fortuna, quæ ſit cum mea fortuna conferenda, quæ non in-

ſtra meam fortunam ſit. Miſerrimo ſum fato, ſingulari, deteriore, quàm quivis omnium, qui in terris degunt, Sempiterna nox meis fortunis offuſa eſt, meum eſt ſingulare fatum, ſingulari fato utor, natus ſum ſingulari fato, infauſto, nimium adverſo ſidere ſum natus, hæc mihi naſcẽti lex dictá eſt, nunquam ut ſecunda fortunâ uterer, nunquam ut miſer non eſſem, perpetuis ut vexater miſeriis, angerer, cruciarer, torquerer, affligerer malis, Suas in me vires nunquam fortuna non exercet, Omnibus me fortuna machinis, omni telorũ genere oppugnat, Non adverſa tantum, ſed everſa penitus eſt mea fortuna, quis eſt hominum mortalium iniquiore conditione, deteriore loco, quàm ego ſum.

Alle Leute ſind groſſem Jammer vnd Elend vnterwerffen.

Innumeris fortunæ telis propoſita eſt, expoſita eſt, patet vita hominum, Imminent, impendent hominum vitæ caſus innumeri, eventus rerum varii ſingulis pene horis extimeſcẽdi, quiſquis vitam ingreditur, eum caſus innumeri manent, ei & quæ velit, & quæ nolit expectanda multa ſunt, ejus animus ex vario rerum eventu perpetuo fluctuet neceſſe eſt.

Ich bin des Vnglücks gewohnet.

Malorum uſus mihi ſenſum ademit, leviora videntur, quæ diu ſuſtinui mala, occalluit jam animus diuturno malorum uſu, Callũ obduxit animo meo diuturna calamitatum cõſuetudo, ſic ut minimè ſentiat, ut ſenſu prorſus vacet, ut ſenſum amiſerit. Vide Gewohnet.

In gleichem Vnglück oder Gefahr ſeyn.

Socium, comitem, participem, conſortem eſſe calamitatis, corruere fato alicujus, In eodem diſcrimine, periculo, in eadem fortuna verſari, conſtitutum eſſe, eadem navę vehi, in iiſdem navigare fluctibus, eodem jactari vento, eadem procellâ perturbari, agitari, exagitari, pari, ſimili, eâdem, non diſſimili, haud diſpari eſſe conditione.

Das Vnglück/Elend aus dem Sinne ſchlagen.

Avertere cogitationem à miſeriis, obliviſci temporum, miſeriarum, aberrare à miſeria, aberrationem alicui eſſe à miſeriis, aberrationem quærere à miſeriis, oblivione obruere adverſa, requieſcere à miſeriis, obliviſci malorum.

Das Vnglück nimpt abe.

Mala minuuntur, leviora fiũt, malum incipit opprimi, tolli, extingui, deleri, exſcindi.

Sich aus dem Vnglück heraus wickeln.

Emergere ex malis, ex fluctibus, evolare ex flamma, ſejungi à miſeria, expedire ſe ex ærumnis,

nis, liberari à malis, discedere à malis, Carere jam ferè miseriâ, terminum aspicere mali, requiescere à malis, expertem jam esse mali.

Das Vnglück meiden/dem Vnglück entgehen.

Fugere fluctus & tempestatem, subterfugere calamitatem, vitare calamitatem, tempestatem, casus, devitare procellam, Fugere, cavere, vitare malum, declinare à malo.

Einen im Vnglück verfolgen.

Crimini dare calamitatem, Insectari calamitatem, Jacētem opprimere, insultare in calamitatibus.

Eines spotten in Vnglück/oder sich eines andern Vnglücks frewen.

Ridere miseriam alicujus, illudere fortunis, illudere miseris, infelicibus, Insultare in miseriis & calamitate, exultare ruinis aliquorũ, gaudere, voluptatem capere ex malis alienis.

Einem helffen/beyspringen in Vnglück.

Mederi miseriis, vulneribus, misero operam ferre, eripere aliquem ex miseriis, Auxiliari, auxilium ferre misero, amputare ramos miseriarum, levare calamitatem, levare aliquem calamitate, miseriis, sublevare calamitatem, miserias, vel in miseriis, allevare ærumnam, relevare casum, detrahere calamitatem, liberare aliquem calamitate, vindicare aliquem à miseriis, eripere miseriis, ex miseria, à miseria, tollere, propulsare calamitatem, restinguere, extinguere flamas, subsidio venire misero, dextram porrigere jacenti, defendere miseros calamitosos, Erigere, recreare, confirmare, excitare, servare afflictos, calamitosos, sedare, sanare malum, adducere, abstrahere à malo, detrahere aliquid de summa mali, depellere, prohibere malum, miseriam lenire.

Vnglücklich/elendig/erbärmlich.

Infeliciter, miserè, miserabiliter, calamitosè, in auspicatò, haud auspicatò, auspicio malo, funestis ominibus, Deo hominibusque invitis, ave sinistrâ, ave adversâ.

De Periculo.

Gefahr/Gefährligkeit.

Periculum, discrimen, res plena periculi.

Grosse Gefahr.

Magnum, majus, maximum, extremum, gravius, gravissimũ, asperrimum, anceps, summum periculum, discrimen, Periculum capitis, vitæ, mortis.

Alia Epith. Periculum recens, præteritum, instans, consequens, proprium, repentinum, improvisum, subitum, præsens, quotidianum, domesticũ, propius, alienum, alterius, aliorum, externum, commune, publicum, forense, incertum, dubium,

bium, iniquum, ſordidum, certum, certiſſimum, perſpicuum, conjunctum cum altero.

Eine Gefahr zurichten / einen in Gefahr bringen.

Adducere in diſcrimen, adducere in vitæ diſcrimen, deducere rem in ſummum periculum, Inferre, faceſſere alicui periculum, conficere alicui aliquid mali, addere alicui malum, illicere aliquem in diſpendium & fraudē, Conceptum parturire periculū, creare alicui, moliri, ſtruere, inſtruere, procreare, parare, comparare, conflare, intendere periculum, Vocare aliquem in periculum, Perducere aliquem in diſcrimen, periculum, anguſtias, in periculum arceſſere, Periculum alicui curare periculū injicere, in periculum includere, In dubiam fortunam deducere, adducere, Committere ut quis incertam fortunam ſubeat, ut periclitetur, ut ſalus ejus in dubiū vocetur, in periculum, in diſcrimen veniat.

Es iſt Gefahr für der Hand.

Inſtat, impendet, imminet periculum, procella, Portenditur alicui periculum, apparet, ante oculos verſatur, oſtenditur periculum, exitium prope adeſt mihi, Suſpicor aliquid periculi, Vicinum eſt, in propinquo eſt, in foribus eſt, ſupra caput eſt, incūbit, imminet noſtris cervicibus magnum periculum, Affertur, injicitur, proponitur periculū,

Gefahr ſehen/zuvor ſehen.

Circū ſpicere, videre, providere, perſpicere; demōſtrare periculū, patefacere ſigna periculorum.

Sich für Gefahr fürchten/Gefahr halben etwas thun.

Vereri periculum, anguſtias, ſollicitum eſſe, cogitare de periculo, Metuere, timere, extimeſcere periculū, terreri, perhorreſcere periculo, Moveri, commoveri periculis, compelli ad aliquid periculis, cedere periculis, ſummittere animum periculo.

Sich in Gefährligkeit wagen / ſich in Gefahr geben.

Offerre ſe aut caput ſuum periculis, committere ſe periculo mortis, adire periculum capitis, adducere in diſcrimen dignitatem, vitam ſuam, conjicere ſe in malum, ſuis cervicibus capitiq; creare fraudem capitalem, ſuere quid ſuo capiti, demittere ſe in res turbulentiſſimas, proficiſcor ſciens ad peſtem ob oculos poſitā, Projicere ſe, prodere fortunas ſuas, ſuſcipere periculoſas actiones, facere aliquid cum periculo ſuo, adire aliquid periculi, ſubire pericula, negligere periculum capitis, induere ſe in laqueos, in diſcrimē offerre ſe & ſuam ſalutem, Inferre, mittere ſe in periculum, Periclitari, comittere ſe periculo, jacere caput in cōtentionē, inire, ingredi, capeſſere pericula, agere aliquid periculo ſuo. Projicere vitā in periculū, adducere vitā in diſcrimē,

in maximas periculorum procellas conjicere, ad omnia pericula principem esse; paratus, promptus ad pericula, dare se in discrimen, audere ultima, ire in dubiam aleam,

Gefahr verachten.

Levia ducere pericula, parvi ducere pericula, negligere periculum, non rationem habere periculorum.

Gefährlich.

Periculosus, anceps, præceps, lubricus, dubius, maximè lubricus.

Die Sache ist gefährlich.

Est periculum in re, à re, magno fit cum periculo, positum ibi est periculum, residet ibi periculum, discrimen est in re, Res versatur in discrimine, est in periculo, in extremum deducta discrimen est, in acie novaculæ versatur, discrimen habet. Discrimen positum est in hac re.

In Gefahr kommen.

Venire in periculum, devenire in certamen, in discrimen, incidere in periculum, impelli in fraudem, occidere suâ stultitiâ, perire suo vitio, incidere in majores plagas, devenire ad insidias, adduci in periculum, deduci in casum, injici in flammam, incidere in discrimen salutis, in casum, in fraudem, insilire in maximum cruciatum, vocari in discrimen, objectum esse ad omnes casus, fortunæ meæ veniunt in discrimen, res adducitur in discrimen.

In Gefahr seyn.

Versari in discrimine, laborare de vita sua, esse in periculo proprio, vivere in magno aliquo periculo, metuere de vita sua, salus mea versatur in discrimine, est periculosa, vita est in dubio, non emerem vitam tuam vitiosâ nuce, est in angusto, difficili loco, Spes salutis nulla est reliqua, hæret, hæsitat in luto, perit, interit suo vitio, premi, opprimi periculis, periclitari, redundat periculum in eum, circumveniri, cingi periculo, in lubrico versari, ingens malorum procella me circumvallat, periculum magnum alicujus agitur, non procul absui à periculo capitis, Parum aberat, quin in vitæ periculum venissem.

Einen mit zugleich in Gefahr bringen/ in gleicher Gefahr seyn.

Communicare, conjungere, sociare periculum cum aliquo, quærere socium ad malam rem, cupere aliquem perire secum, Socius, conscius, particeps, comes periculorum, esse participem periculorum, in communi periculo, in eadem flamma, in eadem navi esse,

Gefahr abwenden/vertreiben.

Discutere, comprimere pericula, Sublevare, pellere, repellere, depellere, propulsare periculum, celeritate præcurrere periculum,

culum, prævertere periculum.

Einen vertheidigen/ aus der Gefahr erlösen.

Eripere aliquem ex periculo, prohibere rempubl. à periculo, extrahere aliquem ex periculo, aliquem in magno periculo integrum & incolumem præstare, comparare remedium periculo, præstò esse alicui ad periculum, non deesse alicui in periculo, adjumento esse in periculis, Defẽdere periculum & à periculo, defensorem esse periculi, depellere impetuâ terroresq; capite alicujus.

Der Gefahr entgehen.

Vitare, fugere, defugere, effugere, subterfugere periculum, discrimen, devitare procellam, evadere è periculo, perrumpere periculum, evolare ex flamma, defunctum, persunctum esse periculis, eripere vitam è periculis, esse à periculo vacuum, eximere se periculo, evolvere se, explicare se, expeditum se ex impedito facere.

Die Gefahr ist weg/ es ist keine Gefahr mehr da.

Decessit periculum de re, sedatum est periculum.

Sicher / ohn Gefahr seyn.

Carere periculo, abesse à periculo, vacuum, tutum esse à periculo, expertem esse periculorum, extrà periculum esse, sine periculo esse, Esse extra ruinam, quę impendet, esse in portu, nullum periculum timere, nihil offensionis habere ex re, habere explicatam & exploram rationem salutis, navigare in portu, sedere in puppi, Res videtur in vado salutis esse, Tutus, expers periculorum, incommodorum, injuriarum, vacuus à periculo, ab omni periculo.

Sicher.

Tutè, sine periculo, sine ullo periculo, minori cum periculo, nullo periculo, nullâ vi interpellante.

De Querelis.

Eine Klage/ Wehklage.

Querela, querimonia, conquestio, quiritatio, quiritatus, lamentatio, plangor, lessus.

EPITH. Maxima, gravissima, mira, justá, necessaria, misera, miserrima, luctuosa, inveterata, nova, recens querela, querimonia. Assiduæ, plurimæ, diurnæ, diuturnæ, quotidianæ querelæ.

Vrsach zu klagen geben.

Excitare, movere querelas, elicere querelas, dare alicui causam de aliquo querendi.

Klagen/ Wehklagen.

Queri, conqueri, lamentari, uti querelis, complere locum plãgore, intervenit lamẽtatio, multa queri, graviter conqueri, cum luctu & gemitu queri, flentem & lacrymantem queri, jure, liberè queri, Palam, clarè, occultè, obscurè queri, suspirare, lacrimantem se affiictari, Putare suã conditionem esse miserrimam,

intelligere secum esse actum pessimè, deplorare in quotidiano sermone, deplorare dolenter, quiritare & quiritari.

Bey einem klagen/vber ein Ding klagen.

Impertiri alicui suum dolorem, habere querelam, querimoniam de aliquo, deferre querelam vel querimoniam ad aliquē, perferre ad aliquem querelas, conqueri, deplorare, accusare fortunas, calamitatem, Conqueri, deplorare, habere querelas apud aliquem de miseriis, de calamitate, de scelere, de pravitate, de injuriis aliquorum, hæc aliquando in tuum sinum effundam, meas injurias pertulit, neque ullo patefecit loco.

Durch klagen bewegt werden.

Commoveri, moveri querelis, multum proficere querelis, flecti, molliri, concitari querelis.

Eines Klage verachten.

Contemnere, aspernari, negligare, reprehendere, repudiare querelas, querimonias.

Auffhören zu klagen.

Abducere animum à querelis, opprimere querelas, omittere, prætermittere, tollere querelas, detestari querimonias.

Ich darff nicht klagen.

Mussitanda hæc injuria est, nemini patefacienda.

De Patientia.

Gedult.

Patientia, perpessio, tolerantia, toleratio.

Epith. Mira, singularis, incredibilis, æquabilis patientia.

Gedültig / Patiens, nemo patientior, tolerans, sustinens, æquanimis.

Was man leiden kan / Patibilis, patiendus, tolerabilis.

Gedültiglich / Patienter, toleranter, tolerabiliter, fortiter, constanter, bono animo, tranquillâ, forti, constanti mente, æquo animo.

Gedültig leiden/mit Gedult vertragen.

Pati, ferre, tolerare, sustinere, perferre, sufferre, pari æquo, leni animo, tranquillâ, constanti, patiente mente. Tolerare calamitatem, ferre miseriam, casum, ærumnam, res adversas, in patientia obdurescere, patientia obdurescit usu, Sustinere non iniquo animo dolorem, sustentare suos casus, Suâ virtute, cum firmitate animi, spe optimorum sustentare se, fortiter pati malū, perpeti quidvis, ferre fortiter casum, adversos casus, injuriam, eversam fortunā, perferre animo forti & obfirmato, firmo, moderatiore. Ferre casum moderatè, moderatiùs, placatè, modestè, toleranter, leviter, leviùs, tolerabilius, levissimè, humaniter, lentè, quàm humanissimè, quàm levissimè, remissiùs, placatiùs, faciliùs paulò faciliùs rectè, sapiēter. Perferre atq; expectare ultima, parare se ad ferendum aliquid, esse animo maximo in miseriis

erecto animo, minimè perturbato, esse eâ mente, quā veritas, & ratio præscribit, esse non solū æquo sed & magno animo, Esse fortē in omni desperatione, servire constantiæ, vigere animo, præbere se hominē in malis, putare humanos casus inferiores esse, Obsequi fortunæ, Ferre, nō recusare fortunam communem, non perturbari in rebus asperis, expectare transitum tempestatis, erigere se contra & resistere, ultrò occurrere rei, retinere dignitatem in rebus asperis, contemnere res humanas, cōtra fortunam paratum armatumq; esse, obdurescere ad aliquid, animus hæc fert modestè, magnitudo animi adhibetur, pertulit me suo ingenio & tot meas injurias. Ego te complures adversum ingeniū menses tuli, adversa queq; excelso animo ferre, Patientiâ atq; obsequio aliquem mitigare.

Ungedult / Impatientia, intolerantia.

Ungedültig / unleidlich / Impatiens, imparatus à malis, mollior in dolore, iratus temporibus, iniquus Deo, insolens injuriæ.

Unträglich / Impatibilis, intolerabilis, intolerandus, nihil intolerabilius, difficile toleratu.

Ungedültig seyn / mit Ungedult Vertragen.

Ferre acerbè, graviter & acerbè, Ferre casum suum indignè, atrociter. Ferre imoderatius casum incommodorum suorum, Pati iniquo animo, periniquo animo, Esse impotenti, imbecilli animo, putare vitam sibi esse acerbam, recusare communē fortunam, accusare Deum, fortunam, postulare præcipuam aliquam fortunam; non posse perferre aliquid, Impatienter, ægerrimè, graviter, molestè ferre, abitum iniquo animo tulit, ægerrimè tulit te abiisse. Difficilimè pati, molestissimè, permolestè ferre, indignè pati, indigniùs ferre, periniquo, inimico animo pati, nullo modo sustinere.

Er kans nicht leiden.

Non potest hoc ferre, non sustinet in ordinem redigi, non sustinet à quovis nominari.

De Fortitudine.

Mannheit / Großmütigkeit / hertzenhafft.

Fortitudo, virtus, animus, magnanimitas, strenuitas, Magnitudo, altitudo, robur animi, vera & sapiens animi magnitudo, singularis animi magnitudo, gravitas & altitudo animi, firmitudo, gravitas animi, amplitudo animi, Fortitudo decertādi, gloria, nomē fortitudinis, virtus & præsentia animi, Excellētia, prēstātia, vis, sublimitas, celsitas, excelsitas animi. Animꝰ robustus, invictus, infractꝰ, fortis, magnꝰ, major, maximus, ferventior, ad omnes casus ferendos constans atque paratus, virilis, amplus, excelsus, patiens incommodorum, stabilis, firmus, acer, præsens,

ſens,altiſſimus, liber curâ & angore.

Epith. Fortitudo incredibilis, robuſta, ſtabilis, ſatis inſtructa, armata, parata, rationis expers, minimè rabioſa, cum voluptate copulata, domeſtica, militaris, præſens.

Virtus bellica, imperatoria, incredibilis.

Vnverzagt/ friſch/ tapffer/ hertzhafft/ großmütig/ mannlich.

Vir fortis, virilis, animoſus, magnanimus, fidens, ſtrenuus, acer, alacer, magnus, altus, excelſus, celſus, erectus, præſens, invictus, nemo acrior, unus omniū qui nati ſunt, fortiſſimus, Invictus unus, egregiè fortis, ſatis vehemens & acer, caſu non conſilio fortis, homo maximi animi, animi magnitudine & cōnſtantiâ præſtantiſſimus, hæc in eo gravitas, hæc altitudo fuit, intrepid⁹, impavidus, animi maximi homo, virque fortiſſimus, animi magnitudine & conſtantiâ præſtantiſſimus, magnum in ejus animo robur eſt, animi robore incredibili ſeptus, animi & conſilii vir præſtanti magnitudine, non inſtrenuus, minimè timidus, præcellens animo & virtute, paratus ad omnem eventū, promtus ad pericula, animoſus, acriter ſe morti offerens, vir acris animi magnique, humana contemnens, humanas res deſpiciens, promptus ad pericula, paratus ad omnem eventum, plenus animi, acerrimus & fortiſſimus vir, Singulari animi magnitudine, præſenti magnitudine & animi & conſilii.

Mannlich/ friſch/ Adv.

Fortiter, viriliter, ſtrenuè, animosè, naviter, vehementer, acriter, nervosè, multò vehemētiùs, ſatis ſtrenuè, parùm fortiter, minùs ſtrenuè.

Einen Muth machen/ ein Hertz einreden.

Animum dare, addere, augere, reddere, firmare, renovare, excitare, exſuſcitare animos, & majores facere, excitare rationem fortitudinis, animum, virtutem, Confirmare animos, efficere fortes, magnos viros, invictos, Recreare ad ſpem bonam, Revocare ad fortitudinem, erigere animum, meticuloſum confirmare, Qui antea timebant, tuâ fortitudine animos receperunt, recuperarunt, collegerunt, revocant.

Ein Hertz faſſen.

Sumere animum, fortitudinem, redintegrare animum, revocare, erigere, reficere, expedire animum, Erigere ſe & confirmare, augeſcit alicui animus, acceſſit ipſi animus.

Behertzt ſeyn/ Großmütig ſeyn.

Eſſe animo forti atq; magno, bono, maximo, excelſo, Eſſe virum fortem, conſtantem, habere fortem animum, magnum, oſtendere animum conſtantem, atque paratum ad omnes caſus feren-

ferendos, magnum animum ostendere, constantiæ, animi satis est in eo. Esse magnâ virtute, adesse alicui fortitudinem, inesse in aliquo fortitudinem, animo magno, fortique esse, pręsentem alicui esse animum, habere plus animi, Consequi gloriam fortitudinis, Excellere animi magnitudine, præstantissimum esse animi magnitudine, retinere fortitudinem, esse fortem, præbere se fortem, invictum, Esse animo stabili atque parato ad omnes casus, ad omnes temporum motus vicissitudinesque ferendas, præstare vigore animi, excellenti animo præditum esse, esse excellentis animi, stare animo. Animus illius viget, excellit, ille viget, excellit animo.

Behertzt seyn in allerley Vnglück.

Contra fortunam paratum, firmum, validũ, firmissimis conscientiæ pręsidiis munitum esse. Res humanas comtemnere, negligere, despicere, aspernari, nõ moveri rebus humanis, non affici fortunæ impetu, non perturbari fortunæ telis, minimum laborare de rebus humanis, susque deque facere res humanas, Humanis casibus animi pręstantiâ, virtute, fortitudine resistere, fortunæ conatibus obviam ire, occurrere, objicere se, opponere se fortiter atque acriter, Valet animus meus, firmus est, seipso nititur, sua in se ipso præsidia ponit, à se ipso præsidium omne petit, fretus conscientiâ fortunã sperno, mea me contra fortunã conscientia fortem facit, confirmat, auget viribus, validiorem reddit, animos mihi addit, virtutem, robur, vires, fortitudinem, firmitatem.

Ein Ding behertzt angreiffen / mit grossem Muth ein Ding verrichten.

Adhibere animi magnitudinẽ, gerere rem fortitudine, agere animo magno, facere aliquid fortitudine, animo magno, operâ animi magni, declarare animi magnitudinem, stare, permanere invictum, ostendere animi vim, magnitudinem, pręstantiã, forti animo pugnas pugnare, animo virili res acta est, elucet animi excellentia, cernitur fortitudo, vestigia extant fortitudinis, animum afferre ad rem gerendam, promto ac magno animo, vitam in discrimine exponere, animosè ac fortiter se gerere, pro patria se animosè fortiterque gessit.

Kleinmütig / feige / zaghafft / verzagt.

Mollities, mollitia, teneritas, mollitudo, debilitas, abjectio animi, Ignavia, socordia, languor, desidia, segnities, signitia, inertia, humilitas animi, demissio, abjectio, infirmitas, imbecillitas, tenuitas, angustia, dissolutio animi.

Animus perculsus, abjectus,

fractus, demissus, pusillus, exilis, jejunus, angustus, infirmus, segnis, iners, afflictus, humilis, parvus, mollis, enervatus, languens, imbecillus.

Vnbehertzt/Weibisch/verzagt.

Timidus, iners, imbellis, tener, mollis, debilis, infirmus, imbecillis, imbecillus, perculsus, abjectus, fractus, enervatus, delicatus, effœminatus, muliebris, mulier, auriculâ infimâ mollior, nihil tam molle, tenerum, meticulosus, levis armaturæ, sine animo, instrenuus.

Vnbehertzt/verzagt/weibisch seyn.

Esse animo angusto, demisso, molli, humili, afflicto, fracto, pusillo, inani, abjectiore, perculso, parvo, teneriore, imbecillo, nimis fracto, jejuno, deest illi animus, infirmum ab animo esse, languere animo, jacere animo, anim⁹ ipsius jacet, parum roboris ac nervorū est in animo tuo, animus tibi sine animo est, abest tibi animus ab animo, facilè animo concidis, animo non viges, nō viget animus tuus, animū in te desidero, requiro, Nihil altum suscipere, nihil spectare quod est in laude positum, nihil de laude cogitare, aversum esse à gloriæ studio, dejectum esse in humiles planè ac sordidas cogitationes, cadere in demissionem animi.

Verzagt machen/den Muth brechen/kleinmütig machen.

Animum frangere, minuere, effœminare, adimere. Firmitatem animi affectus convellere & labefactare solent, debilitare fortitudinem, virtutem, Mollire, enervare, infirmare, debilitare animum, debilitare audaciam, Frangere, debilitare opes alicujus, infringere, infringere alicujus nervos.

Kleinmütig werden/den Muth fallen lassen.

Cadere animo, despondere, abjicere, dejicere animum. Frangi, concidere animo, inflectere animi magnitudinem, contrahere, inflectere, demittere animū, Deficere, consterni animo, amittere fortitudinem, privari virtute, debilitati sunt animi, animum imminuere.

Zaghafftig.

Ignaviter, timidè, molliter, delicatè, effœminatè, titubanter.

De Audacia.

Künheit/Frevel/Verwegenheit/Vermessenheit.

Audacia, confidentia, temeritas, fidentia, confisio, maturitas audaciæ, nomen audaciç, minor ad facinus verecundia.

Epith. Calida, incredibilis, corroborata vetustate, admirabilis, scelerata, varia, singularis, confidens, impia, gemina, intolerabilis, summa, nō humana, par, similis, nova, effrenata, prorupta, projecta, magna, non toleranda, aperta, manifesta, cōfidens,

fidens,immanis,urbana audacia, firma confisio. Kühne That.

Audax,temerarium, calidum, plenum sceleris & audaciæ facinus,calidum consilium.

Keck/kühne/verwegen/vermessen/ freveler.

Audax,confidens, temerarius, præceps,fidens,præfidens,præditus singulari audaciâ.Fidens, fretus audaciâ, fidens suis viribus, confidens sibi,columen audaciæ, immoderatus, plenus temeritatis,armatus audaciâ,plenus incõsideratissimæ temeritatis, homo projectæ audaciæ, ad audendum projectus, nemo unquam audacior,non minùs confidens, nimium sibi fidens, homo longè audacissimus,semper audax.

Freventlich/unbedachtsam/vermessen/thumbkünlich.

Audacter,audàciter,temerè,inconsultè,confidenter,paulò fidẽtiùs,fidenter,nullo adhibito consilio.

Einen kühne machen/einem ein Hertz machen.

Afferre alicui audaciam vel cõfidentiam, viam patefacere audaciæ,Alere,nutrire audaciam,æmulum fieri alicujus audaciæ, confirmare, dare audaciam, Addere,augere animum,animosum facere, reddere.

Kühne/vermessen seyn.

Esse singulari audaciâ, confidentiâ,habere audaciam. Præditum, armatum esse audaciâ. Abundare, furere audaciâ, instinctũ esse audaciâ,uti audaciâ,fieri præcipitẽ amentiâ, audere, fidere.Magnopere,nimium, ferocius confidere, sumere sibi magnos spiritus, tribuere nimiũ suæ virtuti, Confidere viribus, audaciâ efferri, Intemperantiâ esse intolerabili,Confidentiùs se gerere in aliquâ re, nimium sibi permittere in aliquem. Audacia projecta est in eo, audacia ejus eminet & projecta est,superat alios audaciâ,benè appositus est ad audaciam, Satelles & minister est audaciæ, audacia facit eum improbũ, reddit cæcum,audacia vincit ejus timorẽ,non abhorret ab audacia ejus.

Er ist unvorsichtig.

Incautior est, consilium ipsi in vitandis periculis deest. Consiliũ in eo in periculis vitãdis requiritur,desideratur. Non habet satis consilii ad vitanda, ad effugienda,cavenda,declinanda pericula.

Kühne That thun/ wagen dürffen/ mit grosser Gefahr wagen.

Audere,inire pericula audaciùs. Excipere,tentare fortunam, facere nõ cautè,facere facinus audax, non habere rationem periculi,offerre, cõmittere se periculis,subire aleam, discrimen, Fortunæ se credere, jacere aleam, subire iniquissimum locum,subire famam temeritatis, progredi suo periculo,offerre se periculis, offerre se acriter ipsi morti, committere se fortunæ, committere se periculo mortis, inceptare magnum facinus, Esse animo virili pręsentiq;. Præbere se hominem strenuum, habere plus animi,negligere metum mortis, Impetus ejus non habet rationem periculi.

Mehr sich unterstehen/ als man thun kan.

Tentare, suscipere, aggredi, conari, audere majora viribus, suscipere onus humeris impar.

Man sicht es/daß er kühne vnd vermessen ist.

In oculis profert, ostendit audaciam, in conspectu est monumentum ejus audaciæ, audacia ejus tenetur manifestis argumentis, audacia ejus manifesto deprehensa & oppressa tenetur. Significatur hac re vestigium ejus audaciæ projectæ, Novi, cognovi, perspexi ejus audaciam.

Einem die Künheit vertreiben.

Reprimere, opprimere, comprimere, debilitare, contundere, frangere audaciam, eripere consilium audaciæ, intemperantiam alicujus à se propulsare, Obstare, resistere, obsistere audaciæ, Arcere, tardare, continere metu audaciam, spoliare aliquem armis audaciæ, resistere præcipiti furori, reprimere præsidentem.

Er ist nicht mehr so kühne.

Deposuit audaciam, discessit ab audacia, deest ipsi confidentia, discessit ab audacia.

De Viribus corporis.

Stärcke/Kräffte des Leibes.

Vires, robur, nervi, lacerti, latera, firmamentum, fœtitudo, vires corporis, magnitudo corporis, gladiatoria totius corporis firmitas, gladiatorium totius corporis robur.

EPITH. Firmissimum robur, multum roboris, firmamenti, corpus compactum, robustum, solidum, nervosum.

Vires egregiæ, integerrimæ, bonæ, agrestes, horridæ, præsentes ad nocendum.

Starck von Leibe.

Validus, robustus, nervosus, lacertosus, benè robustus, valens, corroboratus, naturâ corroboratus, corpus ad tolerandos labores firmum, virium robore insignis, viribus excellens, valentissimus, Immani corporis magnitudine, Neminem cognovi fortiorem, validiorem, in quo plus roboris, firmitatis, virium inesset, qui firmior esset à viribus, qui virium firmitate præstaret, qui robore corporis illum anteriet, qui viribus magis valeret. Paratus à viribus, qui viribus superior esset, firmitate corporis excellit, virium, roboris, nervorum in eo est plurimum, nobilitatus ex lateribus.

Starck seyn.

Habere vires, nervos, robur, tenere vim, robur, Esse in aliquo multum roboris, nervorum viribus esse maximis, multum posse, valere viribus, Excellere, superare alios viribus, robore, Firmitatem, firmamentum, firmitudinem habere.

Stärcken.

Dare, afferre, firmare, stabilire vires, confirmare, corroborare, roborare, vim dare.

Sich stärcken.

Comparare, colligere vires, reficere vires, sumere vires, robur mihi accedit, assumere aliquid roboris, vires revocare, recuperare.

Seine Stärcke versuchen/ brauchen.

Adhibere, exercere, contendere vires,

Vires, nervos, Vti, gerere, certare, pugnare viribus, vires experiri, tentare, exercere. Omnibus viribus agere.

Schwach Vnvermüglig keit.

Impotentia, infirmitas; imbecillitas, debilitas, Vires imbecillæ, infirmæ, parùm firmæ, haud satis firmæ, fracta, debilitata vis; parum virium, minus firmitudinis, minus firmitatis; minus virium, vires debiles, imbecilles, infirmæ.

Vnvermüglich/schwach.

Infirmus, infirmatus, imbecillis, imbecillus; debilitatus, debilis, valdè debilitatus, subdebilitatus, à viribus infirmus; languidus, invalidus, effœtus.

Nicht starcker Natur/zärtlich.

Infirmior, imbecillior est, Infirmiore, tenuiore valetudine est, infirmioris, imbecillioris valetudinis est. Corpore est infirmiore; tenuiore, imbecilliore, tenero, Viribus est infirmioribus; imbecillioribus, tenuioribus, teneris.

Vnvermüglich seyn.

Carere viribus, sine viribus esse, de sunt ipsi vires, minus habere virium.

Schwächen/Krafft nehmen.

Infirmare, debilitare, frangere; infringere, enervare, planè enervare. Frangere vires vel nervos, incidere nervos, vim adimere, Minuere, diminuere, imminuere, comminuere, adimere, aufferre, affligere vires corporis; redigere aliquem ad infirmitatem, imbecillitatem, tenuitatem corporis, Reddere aliquem minùs firmũ, minùs validum, minùs valentem, minùs robustum, infirmiorem, imbecilliorem, detrahere auxilia, succem, vires.

Schwächer werden.

Magis infirmari, frangi, vires amittere, vires opprimuntur, deficiunt, consenescunt, Lacerti moriuntur, vires illum deficiunt, amittit vires; vires illum relinqunt, Languescere.

Schwächlich.

Infirmè, imbecillè; nihil infirmius.

De Misericordia.

Mitleiden/Erbarmung/Barmhertzigkeit.

Misericordia, miseratio; commiseratio.

Epith. Singularis, grata; gratior, mira, maxima, admirabilis, jucunda, nota omnibus misericordia. Multa, flebilis, non sine lachrymis & dolore miseratio.

Barmhertzig/Mitleidig.

Misericors, miserans, commiserans, propensus ad misericordiã, præditus clementiâ & misericordiâ singulari, animo miti & misericorde, benignus,

Erbärmlich/zu erbarmen.

Miserabilis, miserandus.

Erbärmlich/Adver.

Miserabiliter, miserandum in modum.

Es ist zu erbarmen/es ist erbarmens würdig.

Res habet misericordiam, digna est res misericordiâ; debetur ei misericordia.

Einen zu Mitleiden/zur Barmhertzigkeit bewegen.

Implorare, exposcere, captare mise-

misericordiam alicujus, dicere ad misericordiam, conferre orationem ad misericordiam, adhibere querelas & misericordiam. Vocare, allicere animos ad misericordiam, adducere ad misericordiã, abjicere se supplicem ad pedes alicujus. Excitare, concitare, movere, commovere misericordiam, revocare ad misericordiam, conficere mitem & misericordem, adducere aliquem in misericordiam, miserationem commovere, miseratione aliquem permovere, non abducere à misericordia, delectare cum quadam miseratione, commovere alicui misericordiam.

Barmhertzig seyn / Barmhertzigkeit beweisen.

Esse misericordiâ, clementiâ aliquâ. Misericordiâ uti, adhibere misericordiam, dare aliquid misericordiæ misereri alicujus, magis misereri. Præbere se misericordem, Esse, haberi misericordem, ostendere animum misericordẽ, Tribuere, impertire alicui misericordiam, declarare misericordiam, prosequi aliquem misericordiâ, mitigare aliquid misericordiâ, Iuvare aliquem lenitate & misericordiâ, misericordiam adhibere in fortunis alicujus, revocare mentem ad misericordiam, occurrere supplicibus. Partes bonitatis & misericordiæ semper ago libenter, subit me miseratio, si recordor fragilitatis humanæ, Misericordia me tenet, Frangi, capi, moliri, adduci misericordiâ.

Mitleiden mit einem haben/ sich jammern lassen.

Miserari, commiserari, moveri, commoveri, permoveri misericordiâ, miseratione, moveri, commoveri fortunâ alicujus, miserari fortunam, communem cũ aliquo dolorem capere, Dolere, lugere, flere, deplorare, deflere, collachrymare casum alicujus. Duci, adduci, perduci, induci ad misericordiam, expleri miseriis alicujus, graviter accipere casum alicujus, dolere miseriâ, calamitate, rebus adversis, vulnere alicujus commoveri, dolere, lugere incommodis, angoribus alicujus, molestiam capere ex incommodis, tangi erga aliquem misericordiâ, adjuvare aliquem æque dolendo, malum amici suum ducere malum, laborare alienis malis, adhibere dolorem non mediocrem, adesse in gravissimo casu, miserari periculum, fortunam, eventum alicujus, mutuo molestiarum sensu affici.

Mich jammert deiner/ich hab ein Mitleiden mit dir.

Tenet me tui misericordia, capior misericordiâ tui, doleo vicẽ tuam, dolet mihi tua fortuna, cõmoveor calamitate tua, jactura tua mihi dolori est, capio, accipio dolorem ex calamitate tua, doleo mortem patris tui, Ex patris tui morte accipio inconsolabilem dolorem, doleo dolorem tuum, dolore tuo mœreo, socius ægritudinis tuæ sum, Particeps sum mœroris tui, de tuo dolore communico, Communis, par, similimus, idem utriusque dolor est, pari-

pariterac tu,æquè ac tu,ſimiliter actu, non aliter ac tu, non ſecus ac tu, nihilo levius quàm tu doleo,dolorem ſuſcipio, capio, traho, haurio. Tuæ me calamitates graviter afficiunt, Tua adverſa fortuna mihi graviſſima eſt, tua me torquent infortunia, Angor, excrucior, affligor, ſolicitor, vexor malis tuis, miſerrimum tuæ vitæ ſtatum iniquiſſimè fero, Ex tuis miſeriis dolorē haurio acerbiſſimum, Tuæ me miſeriæ miſerrimum faciunt, miſer ſum tuâ miſeriâ, dolor meus ex tuo dolore pendet,tuis doloribus angor.

Es iſt jhm durch anderer Leute Barmhertzigkeit geholffen worden.

Miſericordia ipſi opitulata eſt, Salus ejus cuſtodita eſt miſericordiâ alienâ, Liberatus, tutus eſt, vivit miſericordiâ alienâ, vindicatus à moleſtia, miſericordiâ, conſervatus eſt miſericordiâ.

Einen von Barmhertzigkeit abhalten.

Adimere,tollere miſericordiā, aditus prçcludere miſericordię, perfugium tollere miſericordiæ.

De Conſolatione.

Troſt.

Conſolatio,ſolatium, conſolatio doloris, confirmatio animi fracti metu miſeriarum, medicina vulneris, Levatio,levamen, levamentum,allevamentū,recreatio,Coſolationum multæ viæ.

EPITH. Conſolatio grata,pervulgata,magna,maxima, conſolationes multæ, Solatium maximum,extremum,cōmune,malū, nullum, Solatia domeſtica, forenſia,ſalutaria,minima.

Einen tröſten/einen Troſt zuſprechen.

Conſolari,uti conſolatione,ſolatium afferre,oſtendere, adhibere conſolationem, Dare, præbere ſolatium, ſuſtentare aliquem cōſolatione, conſolari alicujus dolorem, Fractos & debilitatos metu civium animos confirmare. Suâ voce alicui ſecuritatem afferre,meticuloſum confirmare, Dare ſolatia alicui, afferre conſolationem malo, afferre omnes ſuas conſolationes, juvare conſolando, hoc eſt accommodatum ad aliquem conſolandum,revocare à deſperatione ad ſpem,docere cur quiſpiam dolere non debeat, cōfirmare & erigere afflictum verbis, vocare ad vitam, conſolari malo ſolatio, inani & tenui ſpe, non multo ſolatio.

Durch Troſt einem den Schmertzen / das Creutz lindern.

Abſtergere alicui dolorem, ægritudinem,luctum, fletum, demere alicui ſolicitudinem,eripere alicui dolorem conſolatione, Exhaurire alicui univerſum dolorem,animum à ſolicitudine abducere, minuere mœrorē, levare angorem,lenire dolorē,deterrere à nimio terrore, avocare à mœſtitia,deducere à triſtitia, abducere à moleſtiis,ſanare dolorem, invenire medicinam dolori, mederi vulneri, vindicare à dolore, eximere dolorē, liberare ſolicitudine,avellere à mœrore animū,afflictum à mœrore animum erigere,

excitare, confirmare, multum detrahere de mœrore.

Ich tröste mich deß / oder dieses tröstet mich.

Hoc mihi solatium affert, præbet, parit, hoc mihi solatio est, Hac re ego sustentor, recreor, illud me consolatur, accedit hoc ad animum meum sustentandũ, hæc me cogitatio sustentat, sentio me juvari hac cogitatione, non leve solatium capio ex hac re, Sola spes me cõsolatur in miseriis, consolor me spe, hac consolatione sustentor, hæc consolatio mihi medetur, & alia planè nulla, consolor me hoc solatio, hoc solatio fruor, hæc consolatio est mihi, hoc mihi solatium, ponere quid consolationis loco.

Trost empfinden / Linderung empfinden seines Elends.

Erigere & confirmare se, invenire consolationem, medicinam, levari cõsolatione, acquiescere tandem, revocari à morte voce alicuj⁹, frui solatio aliquo, levationem, allevationem invenire ægritudinis, sublevari solatio, interdum relaxari, Dolor interdum depellitur, abjicitur monitis, præceptisq;. Exhauritur mihi dolor, recreari à mœrore, liberare animum molestiâ, dolore, omittere solicitudinem, deponere memoriam doloris sui, deponere partem mœroris sui, abducere animũ à molestiis, &c.

Ich habe keinen Trost / ich kan mich nicht trösten.

Deficit solatium, sine allevamento sum, nulla spes reliqua est, quæ animum consolari possit, meus luctus nullo solatio levari potest, non admittit consolationem, nullum consolationi locum relinquit, omnem consolationẽ vincit, meo animo pessimẽ affecto mederi satis nulla ratio potest, parùm apta remedia inveniuntur, inutilis, infirma, inanis, supervacanea prorsus omnis medicina est, ita dolore obruor ut emergere nullâ ratione possim, ut respirare non liceat, frustra in me consolando opera ponitur, inanem operam sumit, qui ad me consolandum aggreditur, meus dolor nulla ratione evelli potest, nulla ratio tanta est, quæ meum dolorem evellere, extrahere, educere, eripere, finem dolori meo facere, imponere: Modum statuere, terminum statuere: dolorem medicari possit.

Einen seines Trostes berauben.

Privare, spoliare solatio.

De Defensione.

Schutz / Hülffe / Beystand / Entsetzung / Schirm / Rettung / Beschirmung.

Defensio, auxilium, adjumentum, adjutorium, adminiculũ, opis aliquid, opera, præsidium, subsidium, propugnatio, conservatio, vindicatio.

Geringe Hülffe.

Parva adjumenta, præsidia, Pauxillum laxamenti, leve præsidium,

sidium, Parum, minus auxilii, nihil præsidii.

Grosse/starcke Hülffe.

Firmum, firmissimum auxilium, adjumentum, præsidium, tutissimum, certissimum, certũ auxilium. Magnum, majus, summum, maximum, bellissimum, honestum subsidium, præsidiũ, aliquid opis, satis præsidii.

Epith. Alia. Necessaria præsidia, voluntarium auxilium. Nefarium, cõmune, externum, trãsmarinum, præsens, novum, novissimum, improvisum, opportunum auxilium.

Ein Vertheidiger/Beschützer.

Auxiliarius, juvans, adjuvans, adjutor, defensor, custos, propugnator, Propugnator optimus, fortissimus, constantissimus, Propugnaculum, liberator, tutor, tutela, perfugium, portus, præsidium, arx, ara, auxilium, asylum, spes.

Der Schutz hat/oder verthediget ist.

Adjutus, defensus, custoditus, servatus, conservatus, reservatus, tectus, protect⁹, magnis subsidiis fultus, præsidiis salutaribus, necessariis, firmis septus, satis munitus.

Hülffe/Schutz bedürffen.

Egere auxilio, remediis, medicinâ, Indigere adjumento, opis, desiderare auxilium, remedium, opus est mihi auxilio, non egeo opis tuæ.

Hülffe/Schutz suchen.

Quærere, requirere auxilium, præsidium, remedium, adjumentum.

Einen vmb Hülffe bitten/ansprechen.

Implorare, petere, expetere auxilium, præsidium, adjumentum, opem, subsidium, Postulare præsidium, invocare subsidium, convocare alios in auxilium, efflagitare auxilium, confugere ad auxilium alicujus, ad fidem, vel in fidem aliquorum, Petere opem, subsidium ab aliquo, confugere ad opem alicujus.

Hülffe/Schutz zusagen/ in seinen Schutz nemen.

Polliceri auxilium, præsidium, fidem. Accipere, recipere in tutelam, Suscipere propugnationẽ pro re aliqua, Promittere opem suam, in suam fidem recipere, meæ tutelæ hic cõmissus, commendatus est.

Hülffe schaffen.

Parare, comparare auxilium, præsidium, subsidium, remediũ sibi, adjungere sibi auxilium.

Hülffe/Schutz erlangen.

Impetrare liberationem, invenire remedium, reperire medicinam, levationem, excitare aliquod ad præsidium, nancisci laxamentum, auferre aliquid opis, sublevari adjumento, conservari alicujus auxilio, extorquere auxilium.

Sich auff eines Schutz verlassen.

Confidere adjumentis, præsidio

dio aliquo, Collocare, constituere præsidium in re aliqua, Tueri, tutari se præsidio alicujus, Ponere in aliquo firmamentũ, perfugiũ, niti fide, præsidio alicuj⁹.

Helffen/retten/beschirmen.

Defendere, auxiliari, juvare, opitulari, propugnare, servare aliquem, Tueri, tegere, ferre opem, ostẽdere se alicujus defensorem, porrigere jacenti fidem, dextrãque, Descendere, concurrere ad auxilium, opem, ire, proficisci, currere, venire alicui subsidio, succurrere, adesse alicui, Ferre alicui auxilium, præsidium, afferre, offerre præsidium, auxilium, Ministrare, subministrare adjumenta, Ostendere, adhibere auxilium, adjumentum, Porrigere, tendere præsidium, opem, Præbere, dare presidium, opem. Esse alicui auxilio, adjumento, præsidio. Juvare aliquem auxilio. Venire adjutorem, præbere se adjutorem, maximè subvenire, permultum, valdè, multum plurimum juvare, adjuvare, opitulari, omni ratione subvenire, studiosè, omni studio subvenire, juvare subitò, citò, quàm celerrimè succurrere, subvenire, juvare, religiosè, studiosè defendere, perfugium præbere, propugnaculo esse, defensare. Aliquid præsidii afferre, præsto alicui esse. Subsidio esse, minimè deesse, levare aliquem, Accurrere, erigere jacentem.

Einen in Lebens Gefahr vertheidigen.

Defendere vitam, salutem alicujus, defendere aliquem à capitis periculis, ferre auxilium vitæ, ferre opem contra vim sceleris, Esse alicui saluti, Consulere alicujus saluti, prospicere, servare aliquem incolumem, Conservare incolumem, Eniti, ut quis salvus fit, Propugnare pro salute, decertare pro capite & vita periculo, Suscipere laborẽ, periculum pro alicujus salute, Dare alicui salutem, Invenire exitio remedium, eripere ac liberare ex media morte, revocare ab exitio ad salutem, Reducere incolumẽ, mortuum ab orco, reducem in lucem, Tueri, defendere, custodire, tegere salutem alicujus, Defensorem, patronum, propugnatorem esse salutis alicujus, Pugnare, certare, dimicare pro salute alicujus, adjutorem esse incolumitatis, Servare, conservare aliquem salvum, Incolumem reddere, salute & incolumitate donare, In ancipiti discrimine aliquem integrum & incolumem præstare.

Einem im Vnglück vnd Elend helffen.

Defendere aliquem in calamitate, in tempestate, Prohibere aliquem calamitate, Portum esse alicui in calamitate, Præsto esse, non deesse, consulere temporibus alicujus, Sustentare casus alicujus opibus suis, depellere

prohibere malum, liberare calamitatibus, turbulentis rebus, periculis, Prohibere ab injuria, Levare calamitatem alicujus, Sublevare in incommodis, in periculis, Eripere ex periculo, ex miseriis, extrahere ex ærumna, ex periculis, præstare alicui á vi.

Ich wil deine Ehre vertheidigen.

Honorem tuum defendam, honoris tui defensionem, contentionem, certamẽ suscipiam, Pro honore tuo pugnabo, contendam, certabo, Honorem tuum defendendum, tuendum suscipiam.

Einem beystehen/ mit einem haltẽ/ auff eines Seiten seyn.

Ab aliquo facere, cum aliquo facere, ab aliquo stare, cum aliquo stare, ab aliquo esse, pro aliquo esse, ab aliquo dicere, stare à mendacio contra verum, Pro aliquo esse, pro aliquo facere, Hoc totum est à me, militat pro me, istud facit à me & mecum.

Ich hab mein Vaterland errettet/ verthediget.

Patriam servavi, patriam ab exitio vindicavi, Patriæ incendium extinxi, Patriæ salutem attuli, peperi, dedi, Operâ meâ patria stat, salva est, cadentem patriam sustinui, labantẽm confirmavi, excepi, Ego salus fui patriæ, à me salutem accepit patria, Patriam ab exitio, à pernicie, ab interitu, à peste eripui, liberavi, tutatus sum, Patriæ mala sanavi, Patriæ salutem attuli, incolumitatem peperi, pestem abstuli, graviter laboranti patriæ opem tuli, occidenti patriæ tuli, excepi cadentem, eripui ex summis miseriis, Patriæ auxilio fui, auxilium tuli, non defui, nolui committere ut patria auxilium meum desideraret, ut diceret patriam me deseruisse.

Gott schützet / hilfft in der Noth.

Perfugium habemus ad Deum in calamitatibus, Deus tranquillitas, portus est in nostris calamitatibus, Deus pręsto est, adest, opem fert, opitulatur, subvenit confugientibus ad se.

Hülffe/Beystand/Verthediger haben.

Habere auxilium, adjumentum, præsidium, levationem, uti auxilio, subsidio aliquo, fultum, ornatum esse præsidio, sustentare se præsidio, sublevari adjumento, Esse, existere alicui adjutorem, habere adjutorem, vehementer adjuvari, Portum invenire, terminum mali aspicere, videre, conspicere portum, recipere se in portum, uti perfugio, perfugium habere, Perfugium, auxilium, præsidium, opis aliquid est mihi, Paratus est portus.

Sich selbst schützen/ verthedigen/ einem Widerstand thun/ sich wehren.

Resistere, obsistere alicujus cõ-

filiis. Repugnare, Defendere vitam ab inimicorum audacia, telisque, defendere suam salutem contra impetum in se, defendere se acri animo, decertare vi & armis contra vim, retrudere aliquem, retundere ferrum alicujus, reprimere, propulsare vim à corpore, à capite, à vita, Resistere & manu se defendere, resistere audaciùs, consistere contra fortiterq; sustinere impetum, prohibere à se vim, adversari vi, armis, defendere se, defendere illatum bellum, excipere impetus gladiatorum, Propulsare injuriam à se & sociis, propulsare abs se injuriam, scelus, libidinem, Resistere injuriæ, non ferre injuriam, defensare se injuriâ, Insectari injuriam, persequi injuriam, suas injurias.

Hülffe abschneiden/hindern.

Retardare, labefactare, convellere auxilium, Effundere remedium, Privare, spoliare aliquem auxilio, potestatem opitulandi præcidere, Excludere à perfugio, excludere perfugio, intercludere, obstruere, tollere perfugium, Orbare auxilio, Eripere solatium, præsidium.

Keine Hülffe haben.

Carere præsidio, sine ope, subsidio, præsidio, allevamento esse, neminem invenire adjutorē, jacere desertum, ab omnibus deseri, Auxilium mihi deest, propugnaculum deest, nihil mihi præsidii est in hac re, nihil mihi præsidii relictum est.

De Derelictione.

Verlassung/ Beraubung der Hülffe.

Relictio, derelictio, destitutio, proditio.

Verlassen/ vbergeben/ der keine Hülffe hat.

Relictus, derelictus, desertus, destitutus, proditus, nihil desertius, omninò desertus, ab omnibus desertus, proditus, destitutus, Nemo tam destitutus, relictus, jam pridem desertus, relictus.

Verlassen/ vbergeben/ Hülfflos lassen.

Deserere calamitosos, deesse misero, relinquere miserum, pati desertos aliquos, Relinquere, derelinquere, destituere, prodere, negligere, habere pro derelicto, sejungere se ab aliquo, segregare à se, deserere amicum in malis rebus, deserere causam alicujus ac prodere, destituere, relinquere, desciscere in egestate ac sollicitudine, transfugere ab afflicta amicitia, & ad florentem devolare, nefariè prodere, deserere aliquem subito, repente, ociùs, tardiùs, nunquam.

De Communione.

Gemeinschafft / Gemein.

Communio, communitas, omnium rerum communitas.

Gemein/Publicus, communis, communicatus.

Eine Gemeinschafft machen / Conficere communitatem.

Gemein machen/in die Gemein geben.

Publicare, communicare, conferre in commune, proponere in publico.

In einer Gemeinschafft seyn.

Jungi, conjungi, sociari communitate, Est mihi cum aliquo communitas hujus rei.

Die Gemeine erhalten / Servare communitatem.

Die Gemeine zergehet / Ruit communitas.

Eine gemeine Gesellschafft.

Societas, consociatio, congregatio, universitas, Naturalis vel civilis societas, Hac re continetur societas & comunitas vitæ.

De Societate.

Gesellschafft.

Societas, sodalitas, sodalitium, consociatio, multitudo societatum.

Die gantze Gesellschafft.

Tota, universa, cuncta societas, universorum consensio, omnium consensus.

Eine grosse Gesellschafft.

Magna, maxima, mirifica, immensa, infinita, latissimè patens societas, summa sodalitas, incredibilis conspiratio, multitudo sociorum.

Eine gute / nutzbare / starcke Gesellschafft.

Societas honestissima, conjunctior, fructuosissima, utilissima, firma, firmior, sanctissima, sancta, charior, gratior, jucundissima, Conjunctio gratissima, honesta sodalitas, fructuosissima sodalitas.

Beschwerliche/vnangeneme Gesellschafft.

Gravis, difficilis, difficilima, captiosa societas, Fera, agrestis sodalitas, Infidelissimi, alienissimi, importunissimi socii.

Böse Gesellschafft.

Scelerata consensio, nefaria societas, Pessimi, infidelissimi socii, Contagio societatis, Societas cum improbis, perditis hominibus, societas perditorum, improborum.

EPITH. Societas divina, humana, naturalis, civilis, publica, communis, hæreditaria, voluntaria, pristina, Perpetua, Antiquissimi socii.

Ein Geselle/eine Pursche.

Socius, sodalis, sociatus, consociatus, Gregalis, contubernalis, assecla, comes, administer, satelles, Vehementer consociatus, Optimi, fidelissimi, virtute præditi, fortissimi, conjunctissimi socii, Jure sociati, lege consociati, communitate alicujus rei jũcti, Conjuncti, consociati ad cõmunitatem, conjuncti & consociati inter se.

Einander/ vntereinander/miteinander.

Amant inter se, homines inter se alii aliis prosunt, Colunt inter se, inter nos unus alteri for-

ſordemus, Cohortantur inter ſe, inter ſe aſpiciunt.

Geſellig.

Aptus ad ſocietatem, accommodatus ad conſociationem, appetens ſocietatum & conjunctionum.

Eine Geſellſchafft anrichten.

In ſocietatem aliquos convocare, Societatem conflare, conciliare; communione rei alicujus aliquos inter ſe conjungere, conſpirationem conflare, Incitare, revocare, trudere aliquem in ſocietatem, conjunctionem conciliare, Comparare ſocietates, conſtituere ſocietatem, ſodalitatem, magiſtrum eſſe ſocietatis, ſociare aliquos.

Einen in die Geſellſchafft nehmen.

Admittere, adhibere, adjungere, aſſcribere ſocium, facere ſocium, Conjungere ſecū aliquos, adjungere ſibi ſocium, recipere in gregem, accerſere aliquem ad ſocietatem, Quærere ſocium, in grege numerare aliquem, Ad ſocietatem accerſire, Vocare aliquem ad aliquam ſocietatem, aſſumere ſibi comitem.

Sich in eine Geſellſchafft begeben.

In ſocietatem ſe conferre, in ſocietatem venire, ad ſocietatē accedere, ſocietatem accipere, ſocietatem paciſci, Conjungere ſe alicui in negocio, dare ſe comitem & adjutorem negocii, Uti ſodalitatibus, in aliquorū numerum ſe aggregare, Cōmunitate cum aliquo jungi, rationem contrahere cum aliquo, nomen dare in aliquam ſocietatem, gratiam alicujus ſequi, abire in ſodalitium, Coire, inire ſocietatē cum aliquo, deſcendere ad ſocietatem, Venire, pervenire in ſocietatem, Pactionem facere de ſocietate, Facere cum aliquo ſocietatem, Conflare pactiones, Devincire ſocietatem, vel aliquē ſocietate, Implicare ſe ſocietati, Includere ſe in ſocietatem, fieri participem ſocietatis, Præbere ſe ſociū, Jungere res rationesq́;, Societatem inire facinoris, Jungere ſe cum aliquo, conjungi ſocietate alicui, velle eſſe ſocium rei, applicare ſe ad familiaritatē aliquorum, Adjungere, applicare ſe ad aliquem, Vinculo ſocietatis ſe obſtringere.

Böſe Geſellſchafft ſol man meiden.

Non eſt cum improbis hominibus jungenda ſocietas, Coire nos ſocietatem, coire in ſocietatem, inire ſocietatem cum perditis hominibus non decet, Dare ſe in ſocietatem perditorum, Conferre ſe, adjungere ſe, applicare ſe ad homines perditos, Cōjungere ſe, vinculo ſe ſocietatis obſtringere, cum perditis hominibus, turpe eſt, Qui ſe ſocium ad perditos homines adjunget, cum perditis hominibus coit, Perditos ſequitur, comitem ſe præbet improbis, facit turpiter.

Eines Geselle seyn/ in eines Gesellschafft seyn.

Existere participem alicujus rei, Esse socium, sodalem alicujus, uti aliquo socio, Socium, adjutorem esse facinoris, Esse in aliquorum numero, de grege esse, socium se profiteri, conjunctissimum esse cum aliquo societate, Copulari cum aliquo societate, Est inter nos societas, sodalitas, colligatio societatis, Nulla mihi cum ipso intercedit societas, communio, Ratio est mihi cum eo, rationem habeo cum aliquo.

Unser Gesellschafft stehet darinnen.

Societas nostra hac re continetur, stat, cõsistit in hac re, tuetur se hac re.

Der Gesellschafft dienen.

Servire, consulere, commodare societati, consulere, prospicere sociis, servare, conservare, cõfirmare societatem, Colere, tueri, defendere socios, consociationem, societatem, gerere societatem fide.

Wider die Gesellschafft thun.

Violare nomen, jus societatis, convellere jus societatis, fallere, fraudare socios.

Eine Gesellschafft zertrennen.

Dirimere, discindere, dissuere, disjungere conjunctionem, societatem, jus omne conjunctionis tollere, delere, extinguere, Dissolvere, disrumpere, disturbare societatem; consociationem, labefactare societatem, perstringere conjunctionem, Evertere societatem, à cõjunctione aliquos avocare, socii distrahuntur, socii amittuntur.

Die Gesellschafft auffsagẽ/ sich von der Gesellschafft absondern.

Deserere societatem, consociationem, socios, renunciare conditionem, removere se à societate aliqua, deserere jus societatis, communicationem intermittere, desciscere ab ordine aliquo, se ab aliqua societate abstrahere, animum impeditum in aliqua societate expedire, hæc res me abstraxit ab hac societate.

Die Gesellschafft ernewern/ wieder in die Gesellschafft sich begeben.

Renovare societatẽ, in societatem redire, revocare societatẽ.

De Conversatione.

Gemeinschafft/ Beywohnung/ Kundschafft.

Conversatio, familiaritas, consuetudo, usus, cõmercium, convictus hominum, communis vitæ usus, familiaris convictus.

EPITH. Jucunda, jucundissima, suavis, suavissima, vetus, pervetus, fidelis, egregia, intima, latè patens, sũma, magna, major, maxima, pristina, quotidiana familiaritas, consuetudo, conjunctio, usus, convictus jucundissimus, domesticus, diuturnꝰ usus, Parva consuetudo, assimulata familiaritas, paucorum dierum consuetudo, jucunditas, suavi-

tas, voluptas consuetudinis.

Ein Geselle / ein täglicher Geselle / der stets mit einem vmbgehet.

Familiaris, domesticus, tribulis, gregalis, comes, satelles, administer, combibo, summâ familiaritate conjunctus, valdè familiaris, maxime familiaris, magno usu familiaritatis conjunctus, multa consuetudine conjunct⁹, perfamiliaris, satis, nimium familiaris, multi familiares, minùs familiaris, vetustissimi familiares, in omni vita familiaris, conjunctus, conjunctissimus consuetudine & usu.

Er gehet stets mit jhm vmb.

Vivit cum eo familiaris, frequens est cum eo, multum cum ipso à puero fuit, assiduus ipsi est usus cum eo, Est inter eos familiaritas, consuetudo, intercedit ipsis consuetudo & usus, est ex ipsius familiaribus, ex illius domesticis, est ipsi cum eo usus.

Mich verlanget nach vnser zusammenkunfft.

Desiderio mihi est mutua consuetudo, desidero te familiarem, sæpius requiro nostram consuetudinem.

Einen in seine kundschafft nemen / gerne bey sich haben.

Accipere, recipere, asscribere aliquem in familiaritatem, Devincire aliquem familiaritate, consuetudine aditum alicui patefacere ad suam familiaritatē, admittere aliquem in suam familiaritatem, Traducere aliquē ad suam consuetudinem, Viam alicui munire ad familiaritatē, Familiaritatem inducere, afferre, habere aliquem familiarem, abundare familiaritatibus, consuetudine.

Sich zu einem begeben / zu einem nötigen / mit jhm vmbzugehen.

Applicare se ad familiaritatem alicujus, Facere cum aliquo consuetudinem, Familiaritatē cum aliquo conflare, contrahere, Applicare se ad familiaritatem alicuj⁹, inceptare commercium cum aliquo, Jungere cum aliquo consuetudinem, Venire, pervenire, intrare in familiaritatem, consuetudinem, Intrare penitus in familiaritatem alicujus, Blanditiis & assentationib⁹ immergere se penitus in consuetudinem, Dare se in familiaritatem vel consuetudinem alicujus, constituere, instituere cōsuetudinem, Implicari, devinciri familiaritate, conglutinari consuetudine.

Mit einem vmbgehen.

Versari in alicujus familiaritate, frui alicujus usu, fieri familiarem alicujus vel alicui, Ostentare se familiarem, Esse alicujus vel alicui familiarem, Esse & comesse cum aliquo, Uti aliquo multùm, plurimùm, uti aliquo valde familiariter, familiarissimè, ab ineunte ætate, moderatè & scien-

& scienter uti aliquo; commercium habere cum aliquo, Commercium est mihi cum eo, Est domus familiarissima senectutis meæ, Est mihi familiaritas, consuetudo cum eo, Conversari alicui, conversari cum aliquo consuetudine, Uti alicujus conversatione, cum inculpatis ambulare, vivere cum aliquo conjunctissimè, familiariter, jucundissimè, amantissimè, Familiariter cum aliquo âgere, nihil mihi negocii cum isto esse volo, Frui alicujus consuetudine, vitam unà colere, unà versari, multum esse cum aliquo, aliquem secum habere.

Gerne mit einem vmbgehen.

Ferre, probare, ornare, laudare mores alicujus; integritate morum sibi aliquem devincire, Valde mihi aptus est, mirè factus est ad meam naturam, vehementer est ad meæ vitæ rationem & consuetudinem accomodatus, convenit optimè cum ingenio meo, Humanitate ejus & probitate in consuetudine quotidiana magnopere delector.

Ich gehe viel mit jhm vmb.

Multùm ipso utor, plurimùm omnium eo utor, multos annos eo utor valde familiariter, Eo uno omnium familiarissimè utor, nullo sum familiariùs usus, Eo sic utor, ut nec familiariùs ullo, nec libentiùs, Eo utor familiarissimè ita prorsus, ut illiùs ordinis nullo familiariùs, Vetus usus inter nos intercedit, Sumus mihi cum ipso est usus, Nullo prorsus plus homine delector, Ita mihi familiaris est, ut nihil possit esse conjunctius, mihi est familiaritate conjunctissimus.

Es ist vbel mit jhm vmbzugehen.

Tetrico convictu est, vix ferri ejus insulsitas potest, Minimè jucunda est, amara potius atque odiosa est ejus consuetudo, Nimium acerbus est, nimium in consuetudine difficilis, durus & asper; abest consuetudo ejus ab omni suavitate, ejus consuetudo difficilior est, propter suavitatem ejus consuetudo expeti non potest. Quis naturæ ejus perversitatem in consuetudine ferat? Quis eo uti potest homine omnium difficilimo, severissimo, asperrimo, insulso? Quis ejus consuetudinem expetat carentem omni suavitate, nulla re jucundam? Asperitatis ac perversitatis tantum habet ejus natura, quantum in consuetudine vix ferri possit, Ita difficilis ac durus est in moribus, eo præditus ingenio est, ut usus ejus diuturnus cum nullo homine intercedere possit, Reprehendo, vitupero, detestor, fugio mores ejus.

Wer mit Bösen vmbgehet/ der wird verführet.

Consuetudine malorum boni facilè corrumpuntur, malorum convictus bonos inficit, Vicini

cini pecoris contagio lædunt; talis quisque evadit, qualibus conversatur.

In der Gemeinschafft bleiben.

Manet, permanet consuetudo, familiaritas, Permanere, manere in consuetudine & familiaritate alicujus.

Auffhören mit einem vmbzugehen.

Intermittere, interrumpere consuetudinem, Oblivisci familiaritatis, imminuere aliquid de consuetudine, refugere à consuetudine.

Nicht mit einem vmbgehen wollen.

Vitare, evitare, fugere, refugere, aversari, exhorrere, abominari, detestari consuetudinem alicujus, Abhorrere, alienum esse à consuetudine alicujus, Reprehendere, vituperare, detestari, fugere mores alicujus, Vitare familiaritatem alicuj9, Fugere, cavere aliquem, vel familiaritatem alicujus.

Einen nicht lassen wollen mit sich vmbgehen.

Prohibere aliquem à familiaritate sua, Claudere consuetudinem alicujus, disjungere aliquem à familiaritate, repudiari à cœtibus hominum, à cœtibus eruditorum, Injustum nemo aditu, congressione, sermone dignum judicat.

De Solitudine.

Einsamer Mensch.

Solitarius, homo solitarius, solitariam vitam agens.

Allein / Solus, unus, solus omnium, solus ex omnibus, solus inter omnes, Epicurus ex omni memoria unus fuit, Nos uni sumus.

Adv. Solùm, tantùm, modò, tantummodò, duntaxat.

Gerne allein seyn.

Delectari solitudine, carere omnium colloquio, cum ipsa solitudine loqui, Fugere homines, odisse celebritatem, fugere hominum conspectum, Vitare, fugere lucem, Vitare, fugere conventum hominum, lucem vix aspicere posse, subducere se de circulo, recipere se à frequentia, abdere se in bibliothecam, abhorrere ab hominum congressu, sequi, captare solitudinem, odisse congressus, societatem hominum, nolle se conveniri, odio est mihi celebritas.

Sich innen halten/verborgen ligen/einsam leben.

Carere publico, abdi in privato, in suis tectis, Vitam agere in solitudine, Latere, latitare, delitescere, fugere lucem, conjicere se in latebras, occultare se, Vitare oculos hominum, aspectum hominum, lucem, quærere secessum & solitudinem, Abdere se in interiorem ædium partem, tegere se janua & parietibus, esse abditum, Abire, discedere, venire in solitudinem, recipere, conferre, conjicere se in solitudinem,

nem, A cœtu hominum frequentiaq; in solitudinem se recipere, considere in solitudinem.

De Concordia.

Einigkeit/Einmütigkeit/Einhelligkeit.

Concordia, consensus, consensio, conspiratio, unanimitas, idẽ velle, idem nolle.

Epith. Magna, maxima, summa, singularis, facilima, utilis, cõglutinata concordia, Plenum aliquid concordiæ, Mira, incredibilis, singularis conspiratio.

Einig/einmütig/einhellig.

Concors, consentiens, conspirans, conveniens, unanimus, benè, optimè convenientes.

Adver. Concorditer, concordissimè, congruenter, congruentibus sensibus, consentiente voluntate, una voce & mente, Voluntatum, studiorum & sententiarum summa consensione.

Einigkeit anrichten/zur Einigkeit vorschub thun.

Incitare, adducere ad concordiam, consulere concordiæ, placare ac lenire animos concordiâ, autorem, patronum, interpretẽ esse concordiæ, adducere rem ad concordiam, afferre, cupere concordiam, constituere, facere concordiam, conglutinare concordiam & confirmare.

Das dienet zur Einigkeit.

Hæc res pertinet ad concordiã, gignit concordiam, spectant res ad concordiam.

Einig seyn / eines Sinnes seyn.

Conjunctissimum esse cum aliquo cõcordiâ, Coleri, tueri, servare concordiam, retinere, servare, habere concordiam, concordare, conspirare, congruere, consentire, convenire, Valdè, vehementer, mirificè congruere, optimè cum aliquo convenire, mirabiliter conspirare, una mente idẽ sentire, una mente consentire, uno ore idem sentiri; omnes ad unum idem sentire, consentire, concorditer inter se congruere, amicè & concorditer vivere, Ex omni parte cum aliquo consentire, conjunctissimum esse cum aliquo sententiâ & voluntate, Accedere ad voluntatem alicujus, socium comitemq; habere volũtatis, aggregare voluntatẽ suam ad voluntatem vel sententiam alterius, bene inter ipsos convenit.

Ich bin einig in dieser Sache mit dir.

Conjunctum est meum consilium cum tuo, consentiunt, concinunt sententiæ nostræ, dissensio inter nos nulla est, dissensionis aut controversię nihil est inter nos, convenit inter nos, nihil à tuâ mea distat, discrepat, dissentit opinio, à tuo judicio mea sententia non abhorret, idem sentimus, idem est utriusque sensus, idem sequimur.

De Discordia.

Uneinigkeit/Zwitracht.

Discordia, dissensio, dissidium, discrepantia, disjũctio, distractio, Dissensio opinionum, disjunctio animorum, varietas in animis, opiniones dissidentes sententiæ contrariæ, ergumendum dissimile.

Epith

Epith. Magna, major, maxima, summa, armata, perniciosa, domestica, nova, diuturna, perpetua discordia, dissensio, discrepãtia, dissidium, labor, molestia dissensionum, dissidium civile, dissensio civilis.

Parva, sine acerbitate dissensio, tacitæ discordiæ.

Zwieträchtig/ vneins.

Discors, discordans, dissentiens, dissentaneus, dissidens, discrepans, disjunctus, dissociatus, distractus, multum dissidens.

Zwietracht/Vneinigkeit anrichten/ die Leute trennen.

Quærere discordias, concitare, excitare discordiam, moliri discordias, Inimicum esse concordiæ, disjungere, labefactare, dirimere concordiam, Disjungere, distrahere, divellere, dissociare, commovere dissensionem, conferre discrepantiam in rem, facere dissensionem, dissidium, inducere discordiam, jacere caput alicujus in dissensionem, Pasci discordiis.

Sie sind vneins worden.

Obortum est inter eos dissidiũ, refrixit benevolentia, dissidium indies gliscit.

Sie sind vneins miteinander.

Discordant, dissentiunt, dissident, discrepãt inter se, extitit inter eos dissidiũ, exorta est discordia inter eos, secum dissident, sunt inter eos discordiæ, constituti sunt in dissensione, dissident odio & dissidio, inimicitias susceperunt inter se, iræ inter eos intercedunt, Vehementer, vehemẽtissimè, gravissimè, capitali odio dissentiunt, leviter dissident, dissensio est inter eos, voluntas ejus abhorret ab aliquo, Dissentio à natura ejus, inimicitias inter se gerunt, voluntates sunt immutatæ, plena sunt omnia discordiarum, magnum quid evenisse necesse est, unde ira inter eos intercessit, quæ tam permansit diu, Esse alieno animo ab aliquo, Non convenit filio cum patre.

Nicht überein stimmen/ nicht mit einem halten/ einer andern meynung seyn.

Dissentire ab aliquo, à partibus aliquorum, sentire ab aliquo seorsim, non assentiri alicui, nullo modo assentiri, discrepare à re, Improbare consilium, existimare aliter, existimare non æquum, rejicere quid, reclamare, Adversus sententiam alicujus contendere, Opiniones inter se sunt dissidentes, explodere sententiam, nullo modo congruere, diversæ sunt voluntates, distractæq; sententiæ, Sejũctum esse à voluptate, in sententia aliqua, Serram reciprocant docti in hac re, Magnoperè, longè dissentire, multum, plurimum, universa re, totâ sententiâ dissentire, Paululùm verbis magis quam sententiis dissentire, honestè, frustra, sæpè, semper dissentire, Dissentire, abhorrere, abesse à sententia alicujus, Discrepare opinionum dissensione, Nõ idem, aliter, diversè, variè sentire, ab alicujus sententia longè diversum abire.

Vneinigkeit auffheben.

Avocare à discordiis, Frangere,

re, extinguere dissensionem, Sedare, placare, dissipare, tollere discordias.

De Contentione.

Zanck/Hadder/Streit/Widerwillen.

Lis, rixa, contentio, jurgium, certamen, certatio, disceptatio, litigium, concertatio, altercatio, dimicatio, turba, pugna, controversia, Petulans, perpetuum jurgium.

Zänckisch/häderhafftig.

Litigiosus, altercator, homo litigiosus, controversus, adversus, cupidus contentionis, cupidus pugnandi, concitus ad rixam, jurgiosus.

Hader/Zanck anrichten.

Serere, facere, creare lites, Concire turbas, ad rixam concire, Rixam conciliare, excitare, Contentionem facere, excitare, cõtroversiam alere, jurgium extitit ex hac re, gignere jurgia, res tendit ad jurgium.

Streitig machen/disputierlich machen.

In contentionem vocare, In cõtroversiam adducere, deducere, in contentionem ponere.

In einen Zanck gerathen.

Incurrere in rixam, venire in contentionem, suscipere, subire contentiones, Incidere in contentionem, suscipere certamen, Venire in certamen, descendere in certamen, contrahere lites, contrahere litigium.

Sich hadern/keiffen/zancken.

Rixari, jurgare, certare, pugnare, contendere, luctari, disceptare, digladiari, concertare, decertare, confligere, altercari, expostulare, Contendere jurgio, litigare cum aliquo, Iracundius, vehementius expostulare, Expostulare cum aliquo injuriam, altercari cum aliquo, facere contentiones de suo jure, Conterere ætatem in litibus, habere altercationem, facere contentionem, altercationem, habere controversiam de aliqua re cum aliquo, cõmutare verba, contentionibus ad gravissimas verborum contumelias descendere, contentionis funem ducere cum aliquo.

Sie zancken sich mit einander.

Intercedit ipsi cum eo rixa, Est inter eos contentio, magna ipsi cum eo rixa, controversia, luctatio, contentio, certamen est, inter nos controversati sumus, est inter eos certamen.

Sie zancken sich umb nichtig Ding.

Rixantur de lana caprina, de re nihili disceptant, de nugis contendunt, de tricis digladiantur, de rebus abjectissimis inter se digladiantur.

Den Hader stillen.

Controversias transigere, sedare, dirimere, tollere, irã expedire.

Nicht gerne zancken.

Defugere contentiones, abstinere se litibus & jurgiis, A contentione, à controversia abesse.

Auffhören zu zancken.

Requietem habere litium & jurgiorum, conquiescere à dissensionibus & contentionibus.

De Gratia.

Gunſt/Gnade/guter geneigter Wille.

Favor, gratia, ſtudium, benevolentia, voluntas, aura, propenſa voluntas.

EPITH. Gratia maxima, major, magna, ſumma, nimia, bona, excellens, illuſtris, teſtata, firmiſſima, conſtantiſſima, perpetua, ſẽpiterna, fidelis, fideliſſima, invidioſa, propria, popularis, vetus, ſubita.

Benevolentia ſumma, maxima, longè lateq; diffuſa, mirab[illegible] admirabilis, incredibilis, ſingularis, perſpectiſſima, firmiſſima, conſtantiſſima, perpetua, [illegible]nſa, gratiſſima, mutua, intempe[illegible] ſtabilitas, conſtantia benevo[illegible]tiæ. Studium ampliſſimum, gratiſſimum, non minus ſtudii, aliquid ſtudii.

Voluntas bona, eximia, admirabilis, egregia, ſingularis, benefica, conſtantiſſima, perpetua, propenſa, ſecunda, gratiſſima, antiquiſſima, jucunda, mutua. Voluntates juſtè & officio incenſæ, non inanes aut ambitioſæ, Occultæ, flexibiles, fragiles voluntates. Popularis auras.

Gůnſtig/geneigt.

Benevolus, perbenevolus, fautor, favens, cupidus, obſervans, nemo benevolentior, perſtudioſus, deditus ſtudiis noſtris.

Angenem/welchem ander Leut gůnſtig ſeyn.

Gratioſus, elegans, qui omnium favorem habet, gratioſus principi & apud principem, gratioſus in aula.

Gutwillig / Gůnſtig / Benevolè, ſtudiosè, perſtudiosè.

Nach Gunſt ſtreben/Gunſt erwerben/ſich wol wollen verdienen/ Danck wollen verdienen.

Quærere, aucupari gratiam, ventum, auram popularem, conciliare, allicere aliquem ad benevolentiam, conſectari, captare benevolentiam, adjungere ſibi aliquos benevolentiâ, Petere, implorare benevolentiam, allicere voluntates, conciliare, contrahere benevolentiam, gratiam, colligere gratiam, devincire ſibi hominum voluntates, Copulare, conglutinare voluntates, movere benevolentiam, ſtudium. Animos hominum ſibi conciliare, facere, efficere benevolum, ambire alicujus gratiam, faciam hoc in ſpẽ tuæ gratiæ.

Dieſes machet jhm Gunſt.

Hæc res effecit, peperit ei gratiam, benevolentiam, attulit ipſi favorem, cum omnibus amabilem reddidit, oris illius & totius corporis dignitas, omnium animos ſibi primo ſtatim aſpectu conciliavit.

Einem ſeine Gunſt zuſagen.

Promittere, profiteri, polliceri, deferre, offerre alicui voluntatẽ, ſtudium ſuum.

Eines Gunſt erlangen.

Benevolentiam ex aliquo loco reportare, inire ab aliquo gratiam, irrepere in opinionem gratiæ, Aſſequi, conſequi, adipiſci gratiam alicujus, acquirere gratiam, comparare benevolentiam, Adjungere, conjungere aliquos benevolentiâ, conſequi gratiæ ali-

aliquid ab aliquibus, luculentam ab aliquo gratiam inire, studia aliquorum assequi, inire gratiam cum aliquo & apud aliquem & ab aliquo, devinxit me sibi suavitate ingenii.

Einem günstig vnd geneigt seyn.

Favere, studere, suffragari, præstò esse alicui, Voluntatem conferre in aliquem, inclinatione voluntatis in aliquem propendere, Velle, malle, cupere alicui, Habere benevolentiam in aliquem, & erga aliquem, Esse, existere in aliquem aliquâ benevolentiâ, prosequi aliquem benevolentiâ, Amplecti, complecti aliquem benevolentiâ, conferre in aliquem, vel erga aliquē benevolentiam, Præstare, navare alicui benevolentiã, servare, conservare, tueri, augere benevolentiam, retinere voluntatem, studio esse in aliquem, alicui quam maximè favere cupere, velle, Honestè cupere, apertè favere, Fronte, mente studere alicui, studium ponere, conferre, præstare, navare in aliquem, animo esse erga aliquem bono,

Ich bin dir günstig/ Optimè tibi cupio, secunda omnia tibi cupio, æquè tibi faveo ac filio meo, eodem erga te animo sum, quo in filium, animatus in te sum ut in filium.

In Gunsten/In Gnaden seyn.

Tenere gratiam alicujus, Esse in gratia alicujus, Præditum, ornatum esse gratiâ, munitum, septum esse benevolentiâ, Florere, posse aliquid gratiâ, Valere gratiâ, Frui, perfrui gratiâ, Beneficos perpetua omnium benevolentia comitatur, in magna gratia est apud principem, studia aliquorū habere, Est mihi gratia cum eo, sum in gratia cum eo.

Durch Gunst etwas erlangen durchbringen.

Perficere, efficere, facere aliquid gratiâ, niti, fretum esse, contendere gratiâ, movere, adducere, corrumpere, flectere aliquem gratiâ, Res inflectitur, perfringitur gratiâ.

Einem Gunst erwerben/ einem einen günstig machen.

Ponere aliquem apud aliquem in [illegible] & in gratia, juvare ali[illegible]m gratiâ, Gratiam alicui con[illegible].

Sich günstig/geneigt/gutwillig erzeigen.

Significare benevolentiam, studium, dare signa benevolentiæ, literæ tuæ habebant egregiam significationem pristinæ benevolentiæ, Præ se ferre voluntatem, Declarare, ostendere benevolentiam, Probare alicui suam voluntatem.

Eines Gunst vnd guten Willen mercken.

Cognoscere benevolentiam, cernere, videre studium, perspicere benevolentiam, experiri studia alicujus, Vestigium, perspicere, pign⁹ habere voluntatis, Extant, lucent, apparent ejus studia.

Auff eines Gunst nit viel geben/ Negligere, despicere gratiam, Aspernari benevolentiam, repudiare studium.

Einem den Danck zuvor weg nemen/ Præripere gratiam.

Einem nicht mehr günstig seyn/ die Hand abziehen/ die Gunst fallen lassen.

Deponere voluntatem, studiũ, de studio, de benevolentia detrahere, remittere aliquid de voluntate, minuere gratiam, prætermittere studium, abhorrèt ab eo voluntas mea, studio & voluntate abhorreo ab hac re.

In Vngnade kommen/eines gunst verschütten/es verderben.

Effundere collectam gratiam, offendere, lædere, violare, alienare, abalienare alicujus voluntatem, gratiam exulcerare, Extinguere, restinguere studium, Excidere gratiâ & è gratia alicujus, Gratiam & benevolentiam alicujus amittere, perdere, Studia amittere, ex animis & amore hominum effluere, excidere, Gratiam tuam extinxit, perdidit, afflixit, apud omnes delevit tua ipsius culpa.

Einen in Vngnade bringen.

In offensionem aliquem adducere, in alicujus invidiam aliquẽ adducere, parare alicui invidiam alicujus, facere alicui ex aliqua re in vidiam.

Er ist in des Fürsten Vngnade.

Est in offensa apud principem, Incurrit in offensionem principis, cecidit in offensionem principis, concitavit in se odium & offensionem principis, Est offensus principi, animus principis est in eum offensior, Est in invidia vel odio apud principem; excidit gratiâ, effudit collectam gratiam, caret gratiâ.

Einen widerumb zu Gnaden bringen.

Reducere, restituere aliquem in gratiam, componere inter aliquos gratiam, reponere aliquem in gratiam, efficere ut aliquis recipiatur in gratiam.

Wider zu Gnaden kommen.

Redire in gratiam, recolligere gratiam, reconciliare gratiam, recuperare voluntatem, recolligere, reconciliare animum, Placare, revocare, reconciliare voluntatẽ.

De Ira.

Zorn/Vnwillen/Vngedult.

Ira, iracnudia, excandescentia, indignatio, stomachus, bilis, initium iræ, dulcedo iracundiæ, animus iracundus, impotens, Offensio, concitatio, ardor; Inflammatio, perturbatio animi, acerbitas naturæ, Acerbitas, tumor iracundiæ, turbidus motus iræ.

EPITH. Gravis, vehemens, acerbior, inveterata, implacabilis, Iusta, non justa, utilis, occulta, naturalis, exorabilis, nascens, modò existens, recens, præsens, gladiatoria iracundia, ira, offensio gravis, periculosa, maxima, privata.

Bewegt/erzürnt/zornig/verbittert entzünd.

Iratus, irascens, periratus, subiratus, dolore elatus & iracundia, stomachans, exulceratus, incensus, inflammatus, ardens, fervidus, comotus, vehemens, incensus, non dissimulanter iratus, Percitus, inflammatus, incensus irâ, ardens iracundiâ, Adductus, incitatus, elatus iracundiâ, cerebrosus, exanguis, æstuans, offensus vehementer, graviter.

Der da leichtlich zürnet/jachzornig.

Irritabilis, iracundus, stomachosus, magis iracundus, nimis iracundus, stomachosior, admodum proclivis ad iram, in iracundiam præceps fertur, valde irritabilis est, facilè irascitur.

Nicht jachzornig/der sich nicht leicht auffbringen lässet.

Homo non iracundus, non proclivis, pronus, propensus, inclinatus ad iram, non iræ deditus, non is qui ad iram facile labatur, Alienus, remotus ab ira, qui ab ira lõgè abest, qui non inclinat, propẽdet ad irã, cui ira minimè dominatur, in quẽ ira parũ juris habet.

Zorniglich.

Iracundè, stomachosè, nimis iracundè, valdè intemperanter.

Einen erzürnen/zum Zorn reitzen/zornig machen.

Irritare, concitare, incendere, inflammare iram, Facere ut aliquis irascatur, irâ corripatur, commoveatur, afficiatur: ut excandescat, exardeat, irâ flagret, facere stomachum alicui, irritare crabrones, movere alicui stomachum, bilem, commovere bilem, incitare ad iram, incendere animum, movere iracundiam, adducere, inducere aliquem ad iracundiam, excitare iracundiam, incitare mentem alicujus ad irã, facere, efficere, reddere aliquem iratum, commotiorem reddere, Contrahere offensionem, non timere molestias offensionum.

Erzürnen/beleidigen/Leide thun.

Peccare in aliquem, & erga aliquem, afferre acerbitatem alicui, offendere alicujus animũ, offendere aliquem, facere aliquid iniquum erga aliquem, cadere in offensionẽ, causas offensionis dare, res hæc offendit hominem, alienare, abalienare à se aliquem, effundere alicujus gratiam, offendere alicui animum, lædere aliquem, offensio hinc exorta vel nata est, offensioni hoc est, offensionem facere, maximè, vehemẽter, graviter, pergraviter offẽdere.

Einen ein wenig erzürnen.

parcè ac molliter aliquem lædere, non graviter offendere, leviter aliquem commovere, aspergere aliquem levis ac civilis joci offensiunculâ.

Zornig werden.

Incendi, inflammari irâ, iracũdiâ, permoveri, excitari, incitari iracundiâ, irâ exardescere, exardescit irâ & stomacho, effervescere stomacho & iracundiâ, excandescere irâ, fieri iratum, iracundiâ effervescere, concipere indignationem, cor cumulatur irâ, exacerbari irâ, concipere, excipere offensionem.

Zornig seyn.

Esse iratum, ardere irâ vel iracundiâ, habere iram, iracũdiam, stomachum, furere iracundia, stomachari, esse totum in fermento, maximè irasci, Admodum, vehementer, planè, graviter, furenter, temerè, facilè, citò, crebriùs, continuò irasci, indignari, iracũdiâ agitari. Totum diem stomachari, animus ardet, fervet.

Auff einen zornig seyn.

Irasci, subirasci, succensere alicui, commotum esse irâ in aliquem, con-

concitatum esse irâ in aliquem, Est in me offensior, sum apud eum in offensa magna, incurri apud eum in offensionem, Non potui effugere, vitare ejus offensionem.

Er lest sich leichtlich erzürnen.

Facilè patitur se efferri, auferri, abripi, à ratione avocari, à consilio abduci iracundiâ.

Murren/schnurren.

Indignari, fremere, ringi, subringi, maximè indignari.

Sie zürnen mit einander.

Ira est inter eos, intercedit ira inter eos, evenerunt iræ inter eos, sunt inimicitiæ inter eos.

Den Zorn an einem außlassen.

Exercere iracundiam in aliquos, Saturare iracundiam, evomere apud aliquem virus acerbitatis suæ, stomachum deregere, iram evomere, expromere iram in aliquos, Bacchari in aliquem, erupit ipsius stomachus, experiri iracundiam alicujus.

Im Zorn etwas thun.

Ira incitatum, excitatum facere aliquid, Duci, adduci, perduci, ferri, efferri iracundiâ, Facere aliquid per iram, iratum accedere ad rem, Calore iracundiæ aliquid facere, irarum stimuli eum ad hoc impulerũt, Præ stomacho nõ potuit, Agere aliquid iratum, in ira, cum ira, irato animo, animo irâ commoto, irâ affecto, irâ agitato, commotum irâ, adductum, inductum, impulsum, incitatum, actum, accensum, inflammatum, iracundiæ vi impulsum.

Zornig außsehen.

Videre torvum, intueri inimico vultu, contrahere frontem, aspicere limis oculis, severitas est in vultu, cogitat apud se aliquid iratus.

Den Zorn halten/dem Zorn nachhengen.

Perseverare in iracundia, Residet in eo pars iracundiæ, Iram gerit, voluntas ejus est obstinatior & in iracundia obfirmatior, Obfirmare animum in iracundia, Parêre, servire iræ.

Einem den Zorn außreden/versöhnen.

Revocare alicujus animum ab iracundia, sedare, restinguere iram, Lenire, leniorem, mitiorẽ facere iratum, Cohibere, frangere, reprimere, avertere furorem alicujus, offensionem sublevare, lenire, iram expedire, offensum sublevare, mitigare, lenire offensionem.

Den Zorn mässigen/hinlegen/fahren lassen.

Revocare animum ab iracundia, Mederi, repugnare, resistere, imperare iracundiæ, Reprimere, coërcere, cohibere, inhibere, frenare, compescere, premere, arctare, refrenare iram, iracundiã, facere modum iræ, imperare iracundię, Tenere, continere iram, Pellere, repellere, removere iracundiam, iram missam facere, remittere iracundiam, vincere, mode-

moderari iram, moderari iræ, obliterare offensionem, ponere, deponere offensionem.

Der Zorn hat sich gelegt/er ist nicht mehr zornig.

Ira defervescit, deferbuit, furor consedit, conquievit, motus iracundiæ remisit, ira abscessit ab eo. Deposuit, obliteravit irã, ira decessit, iracundiam omisit, dimisit, procul irâ, iracundiâ aliquid facere, nulla pars iracundiæ in me residet.

Er kan nicht zürnen / Perdidit stomachum, eget stomacho, vacat iracundiâ, nunquã irascitur.

De Amore.

Liebe/ Hulde/ Gunst.

Amor, charitas, favor, vis, abundantia amoris, Pietas, benevolentia, officium, voluntas, animus amicissimus.

Epith. Magnus, Major, maximus, summus, non mediocris, precipuus, singularis, mirus, mirificus, incredibilis, inauditus, verus, verissimus, non ignotus, gratus, acceptus, jucundus, perspectus, dulcis, optatus, perpetuus, ardens, penitus, insitus, voluptate & molestiâ mixtus, minùs acer, veruntamen honestus, improvisus, repẽtinus, mutuus, vetus, veterrimus, fraternus, domesticus, simulatꝰ amor, Magnitudo, abundantia, vetustas amoris. Gratuita, naturalis charitas.

Der einen lieb hat/ Amator, amans, diligẽs, peramans, amantior, amantissimus, totus deditus alicui, Minùs alicui deditus.

Lieb/ angenem/ werth.

Charus, charior, charissimus, maximè charus, jucundus, nemo charior, charior vitâ, nihil acceptius, vehementer gratus, summè jucundus, pergratus, perquam jucundus, indies charior, jucundissimus.

Lieblich/freundlich.

Amanter, amabiliter, amicè, peramanter.

Machen daß einer lieb gehalten wird.

Conciliare charitatem, excitare amorem sui, movere, commovere amorem sui, conciliare amorem.

Er wird billich von jederman lieb gehalten.

Dignus est, qui diligatur, ametur, Amore hominum dignꝰ est, omnia sunt in illo quæ amorem conciliam, quæ ad colligendam benevolentiam valent, quæ ad alliciendas voluntates, ad animos adjungendos, ad comparãda hominum studia faciũt, causas amoris in eo plurimas, nullam odii invenias, aversus ab humanitate sit, qui nõ illum amet, amore complectatur, multis ad te amandum causis adducor, moveor, impellor, Causas tui diligendi multas habeo.

Die Liebe kömpt daher.

Gignitur, nascitur, exoritur charitas, amor. Emergit, generatur, proficiscitur, progreditur amor inde.

Etliche mit Liebe vntereinander verbinden.

Jungere charitatem inter aliquos, devincire aliquos charitate, conciliare, adjungere, conjungere aliquos amore.

Liebhaben/lieben/hold seyn.

Amare, diligere, Habere amorem in aliquem, vel erga aliquẽ, esse in aliquem amore, existere in aliquem amore, Stimulari, incendi, inflammari, ardere, flagrare amore, charitate, Complecti, amplecti aliquem amore, habere aliquem charum, charissimũ, amore inflammari in aliquem, astrictum esse amore, in oculis ferre, adamare aliquem, Ducere aliquid charum, jucundum, mirificè amare, unicè diligere, toto animo aliquem complecti, amare ex animo, summo amore prosequi, extare singulari amore in aliquem, sum̃a amoris vincula sunt mihi tecum, Amare multum, plus, plurimum, vehementissimè, quàm plurimum, valdè, admodum, planè, præcipuè, insigniter, inprimis, mirificè, mirabiliter, egregiè, singulariter, unicè, sum̃a cum pietate & fide, ut parentem, ut fratrem, fraternè, nimium, ex animo, verè, toto pectore, gratis, constantissimè, mutuò, quotidiè, indies, plus, amore singulari, tanquam oculos, Delectari altero æquè ac seipso, provocare aliquem amore, non concedere cuiquam in diligendo, colere amorem, acquiescere in charitate, delectari amore, amor exardescit, est mihi in amoribus.

Ich hab dich sehr lieb/du bist auff Erden mir der liebste.

Nihil mihi est te charius, secundùm Deum, excepto Deo; cùm à Deo discessi, nemo mihi est te charior, ego te ut oculos meos, aut si quid oculis est charius, diligo, Ut pater in filium, ita ego in te sum animatus, Amoris erga me, cùm à fraterno amore, domesticoque discessi, tibi primas defero, tu mihi secũdùm illum ita es, ut sis penè pars; hoc existima neminem te tui amantiorem habere, Habeo te quidẽ ferè meipso chariorem, Hæres mihi in animo, in medullis, in intimis sensibus. Primùm in amore Deum, te habeo proximũ, Æquè, similiter, pariter, ac me ipsum, non aliter ac meipsum, itidem ut meipsum te diligo, sic te diligo, ut neminem magis ne meipsum quidem. Cùm te multi diligant, tamẽ in amore principatum appeto, primas mihi partes vendico, principem locũ obtineo, Summè, vehementer, valdè, magnoperè, maximoperè, maximè, etiam atque etiam, mirè, mirificè, incredibiliter, unicè, singulariter, ex animo, cum primis, egregiè, ex intimo sensu, insigniter, apprimè, oppidò, admodum, inprimis, majorem in modum, minimè vulgariter, mi-

rum in modum, non mediocriter te diligo.

Ich hab dich so lieb als meinem Bruder.

Diligo te fratris loco, tanquam fratrem te amo, te in germani fratris semper dilexi loco, tam mihi charus semper fuisti, quàm frater.

Ich habe dich billich lieb.

Meritò te amo, non injuriâ te amo, non immeritò, amo te meritò tuo plurimum, meritò te magnifacio, amo te, idque meritò tuo.

Eine Jungfraw lieb haben.

Capi amore alicujus, occupari in amore, Amare afflictim, miserè, perditè. Adjicere animum ad aliquam, dare operam amori, hærere in amore apud puellam, versari in amoris rota, Esse totum in amore, Obsequi amori, insanire ex amore, abundare, excruciari amore. Perire amando, deperire amore aliquam, ardere amore hospitæ, deperire amore misero, amor me afflictat, deperire in aliquam.

Lieb gehalten werden.

Existere, esse charum, acceptum, jucundum, &c. Certatim amari, in medullis alicujus hærere, In medullis alicujus inclusum esse, residet in eo amor in te.

Durch Liebe darzu gebracht werden.

Moveri, adduci, flecti, excitari, incitari, impelli amore, obsequi, obtemperare amori, facere, efficere, perficere aliquid amore.

Seine Liebe an Tag geben.

Præ se ferre amorem, dare signum amoris, ostentare, testificari amorem.

Eines Liebe spüren.

Pignus habere amoris, vestigium perspicere amoris, perspicere, experiri amorem, munitũ, septum esse charitate alicujus.

Die Liebe erhalten / hefftiger lieben.

Conservare, servare amorem, retinere charitatem, tueri, augere amorem, addere aliquid ad amorem, cumulus accessit ad amorem, crevit amor.

Wiederumb lieben.

Respondere amori, & in amore, certare amore, redamare, vicissim amare, provocatus in amore respondeat.

Sich unter einander lieben / Wir haben einander lieb.

Mutuò diligere se, mutuò inter se amplecti, mutuo amore se complecti, mutuâ benevolentiâ se prosequi, Mutuò amamus inter nos. Pariter, æquè, similiter, vicissim, amore non dissimili, amore mutuo, amore pari amamus inter nos, pari amore nos mutuò prosequimur. æquali invicem sumus benevolentiâ, utinam mihi esset pars æqua amoris tecum, Charitas est inter nos æqua.

Du hast mich nicht so lieb als ich dich.

Animus tuus in amore mihi non respondet, parem in me benevolentiam minimè declarasti, mutuæ benevolētiæ significationem non dedisti, Non te esse mutuo erga me animo demonstrasti, te non pariter atque ego sum in te animarum ostendisti, tuum in me amorem cum meo non conferendum esse video, longè cum inferiorē video.

Das Band der Liebe zerreissen.

Dirimere, divellere amorem, charitatem, divellere aliquem ab amore, exhaurire amorem injustitiâ, labefactare amorem, ab amore aliquem avertere, amorem interrumpere.

Auffhören zu lieben.

Deponere, excutere, abjicere amorem, ex animo ejicere amorem, detrahere aliquid ab amore, laxare aliquid ex amoris vinculo, à charitate abhorrere, ruit charitas.

Der Liebe widerstehen.

Resistere, repugnare amori, extinguere amoris flammas.

Ein Liebe Tranck/Tranck der Liebe.

Philtrum, poculum amatorium, amatorium virus, amatorium venenum.

De Odio.

Haß/Vngunst/Widerwillen/Groll.

Odium, malevolentia, animus malevolentiâ suffusus in aliquem, animus inimicissimus in aliquem.

Epith. Mirificum, insigne, acerbissimum, immane, par, simile, apertissimum, occultum, inclusum in sensibus, publicum, privatum, commune, civile, vetus, diuturnum, Vatinianū, magnum, majus, maximum, infinitum, totum, nimium, gravius, acre, acerrimum, crudele, justum, injustum, obscurum, penitus insitum & inustum animis, summum, omne, universum, incredibile, singulare, insigne, acerbum, acerbissimum, infestum, hostile, capitale, debitum alicui jam diu, non mediocre, nefarium, pervulgatum, intimum, compressum atq; tacitum, pristinum odium, sum̄a malevolentia, permulta odia, plena odiorū omnia.

Verdrießlich/ beschwerlich/ verhasst.

Odiosus, perodiosus, subodiosus, invisus, perinvisus, subinvisus, omnibus invisus, adeò invisus, nihil odiosus, aliquantò odiosior, exosus, intolerandus, vita ejus infesta est.

Vngünstig/gehässig/auffsetzig.

Osor, malevolus, malè sentiēs, infensus, infestus, omninò infestus, vehementer infensus, turpiter malevolus, pertinaciter infensus, Suffusus, infuscatus malevolentiâ, gravis, acer, vehemens, sævus in aliquem, propensus ad exitium alicujus, incumbens in alicujus perniciem, iniquus in aliquem, iniquiore animo in aliquem, male animatus in aliquē, infest

infeſto animo in aliquem, veteri odio incenſus.

Feinſelig/gehäſſig.

Odioſè,infenſè, infeſtè.

Haß/Feindſchafft anrichten/Haß erwecken.

Excitare, concitare omnium odia in aliquem,Incitare, concitare,excitare animus odio, facere alienationem,odium inurere, inſerere. Commovere, gignere, creare,parere odium,incendere, inflammare odium, facere infeſtum, Creſcit, renovatur, augetur,inflammatur odium, Vocare aliquem in odium,Adducere, rapere, retrahere aliquid in odium, ſubjicere aliquem odio, afferre odium alicui,&in aliquē, reddere aliquē infeſtum, Struere,excitare alicui odium,ſtruere odium in alios, ad odium revocare,conflare alicui odium,conciliare,colligere alicui odium.

Einen Haß/oder Groll auff einen werffen.

Incendi,inflamari,imbui odio, inuri odium mentibus,concipere,ſuſcipere odium in aliquem.

Einen haſſen.

Ardere,flagrare alicujus odio. Eſſe infenſum, infeſtum alicui, odio aliquem habere, Habere odium in aliquem, habere aliquē inviſum,odiſſe, Maximè,mirandum in modum, malè, pejus, acerbè,acerbiſſimè, penitus,jure. palàm,nō abſq; cauſa odiſſe, Eſſe in aliquem hoſtili odio, diſſidere ab aliquo odio capitali,Sūmo odio proſequi, me cepit odium ejus rei, me tenet odium ejus rei,odia civiū in eum ardēt, averſiſſimo in eum animo ſum.

Sehr haſſen / einen Abſchew für einem haben.

Extremè averſari,abominari, execrari,deteſtari,odiſſe aliquid nihil odioſius,nihil magis deteſtandum, abominandum, execrandum ducere, peſſimè odiſſe, nihil pejus odiſſe, cane pejus & angue odiſſe, gravi aliquem odio perſequi, odio capitali ab aliquo diſſidere, eſſe alicui admodum inviſum.

Seinen Haß an einem ſehen laſſen/ Haß außlaſſen.

Profundere,conferre, deflectere odium in aliquem, Gravi aliquem odio proſequi, perſequi, odio plus quam Vatiniano, aliquem inſectari,hoſtili animo in aliquem deſævire, agreſti odio aliquem proſequi. Odiſſe quoſdam odio capitali,Explere,ſatiare,ſaturare odium, effundere odium, profiteri, præ ſe ferre, expromere,patefacere odium.

Gehaſſet / angefeindet werden/ Haß/ Zorn verdienen / verhaſſet werden.

Venire,incurrere, irruere in odium, ſubire odiū, cadere in offenſionem, contrahere odium, eſſe in odio, Affligi,irretiri,premi,everti odio,perferre odia,ſorbere odia,eſſe inviſum,ſuſcipere odia aliquorū,eſſe alicui odio,eſſe in odio apud aliquē, Sum illi odioſus,

odiosus, odium in me habet, in odio esse apud civitatem, & odio esse civitati. Odium in se cõvertere, injustus communi omnium odio flagrat.

Jederman hasset jhn.

In odio est apud omnes, magno odio est omnibus, vel in odio est omnibus, Nemo est, quin illum oderit, nemo est, qui non habeat in illum odium. Conciliavit, contraxit sibi omnium odium, omnibus invisus est, alienum omnes in eum habent animum, omnium civium odium est in Antonium.

Aus Haß etwas thun.

Moveri, commoveri, permoveri, duci, induci odio, parere odio, Efferri, agere, facere, comittere aliquid odio, fecit id odio mei, fecit id suâ in me malevolentiâ.

Einer ist dem andern gehässig.

Oderunt se mutuo, invicem. Alter alterum odit, uterq; alteri odio est, sunt inter se invisi infestique, odium est illi cum altero, odio dissident, alter alterum vicissim odit.

Ich mercke daß er mir gehässig ist.

Apparet ejus odium, Argumentum ejus odii hoc reperitur, monumẽtum ejus odii, Cernere alicujus odium, odium ejus erupit in eo, Indicavit, expromsit odium in hac re.

Einem den Haß außreden/ zur sühne reden.

Revocare animos ab odio, Placare, lenire odium, dimovere odium, mitigare, restinguere, sedare, extinguere, reprimere odium sublevare offensum, sublevare odium, placare aliquem.

Den Haß hinlegen.

Ponere, deponere odium, offensionem, dimittere, abjicere odium, concoquere odium.

Sich herauß wircken aus dem Haß.

Vitare, effugere odium, liberari malevolentiâ.

De Amicitia.

Freundschafft.

Amicitia, necessitudo, necessitas, conjunctio, Jus, nomen, confirmatio amicitiæ, usus familiaritatis, conjunctio consuetudinis, conjunctio morum, animorum, studiorum, benevolentiæ, Vita, victusq; communis, Cursus vitæ simillimus, Societas vitæ ac communitas, consuetudo quotidiana vitæ, victûs, Communitas vitæ atque victûs, similitudo morum, studiorum, voluntatis conjunctio, studium in memoria amicitiæ, Stabilitas, utilitas, cõmoditas, fructus, præsidium, jucunditas, suavitas, voluptas, vetustas amicitiæ, amabilissimus modus amicitiæ.

Gute/getrewe/starcke/beständige Freundschafft.

Vera, verissima, justa, sancta, sanctissima, Pyladea, maximè memorabilis, insignis, magna, major

major, maxima, concors, inviolata, firma, firmiſſima, conjunctior, ſtabilis, fidelis amicitia, conjunctio, juſta, conjunctiſſima, neceſſitudo, Cauſæ juſtæ, graves, complures, non leves neceſſitudinis, neceſſitudinis ſanctioris vinculum, amicitia in qua nihil fictum, ſimulatum, inſidioſum, perfidioſum, fallax, humile, jejunum.

Angeneme Freundſchafft.

Grata, gratiſſima, officioſa, jucunda, ſuavis, jucundiſſima, ſuaviſſima, dulcis amicitia, conjunctio, amabiliſſimus modus amicitiæ.

EPITH. ALIA. Ampla, florens, melior, afflicta, remiſſior, liberior, paterna, vetus, pervetus, nova, fraterna, privata amicitia, neceſſitudo. Amicitiæ nimiæ, mediocres, vulgares, leves, ambitioſæ, fucoſæ, communes, novæ, ſempiternæ.

Ein Freund.

Amicus, amiciſſimus, quâm amiciſſimus, amantiſſimus tui, amator communis noſter, conjunctus uſu familiaritatis, ſummâ benevolentiâ, plurimis officiis. Conjunctiſſimus neceſſitudine & benevolentiâ, intimus & domeſticus, Accommodatus ad vitæ meæ rationem & conſuetudinem, neceſſarius maximè mihi, perneceſſarius, Studioſus, cupid⁹, percupidis mei, Un⁹ ex nobis, ex noſtra domo, de meis domeſticis, & maximè neceſſariis. Nemo amicior, cõjunctior, ſum̃us amicus, conjunctus multis cauſis neceſſitudinis, maximis, plurimisq; officiis, conjunctus cum aliquo amicitiâ, neceſſitudine.

Ein rechter/getrewer/angenemer Freund.

Amicus verus, certus, fidus, fidelis ex animo, firmus, fortis, benevolus, locuples, officioſus, ſuavis, dulcis, blandus, vetus, antiquior, antiquiſſimus, paternus amicus, vetus neceſſarius.

Viel Freunde.

Multi, complures, plurimi amici, neceſſarii, multitudo intimorum, Copiæ, catervæ, greges amicorum, non pauci amici, multæ, plurimæ neceſſitudines, multitudo intimorum.

Wenig Freunde.

Pauci amici, paucitas, inopia, exigua copia, vix tria aut quatuor paria amicorum.

EPITH. ALIA. Amici timidi, acerbi, falſi, inſidioſi, improbi, ſtulti, perfidi, communes, Neceſſarius, communis, privatus, paternus, recens, novus amicus.

Freundlich/inniglich/ Amicè, amanter, intimè, conjunctiſſimè.

Eines Freundſchafft ſuchen/ begehren.

Expetere, appetere, deſiderare, quærere amicitiam alicujus, Ambire, ſequi, perſequi amicitias, amicitiam alicujus.

Freundſchafft machen/ zu Freunden machen.

Conciliare amicitiam, efficere necessitudinem, traducere aliquos ad amicitiam, conjugare amicitias, necessitudines, conciliare inter se homines, Respub. mihi amicitiam cum eo conciliavit, utilitas amicitias conglutinat, obsequium amicos parit. Sic amicitia nascitur, oritur ex hac re, conflare amicitiam.

Sich befreundē/Freundschafft machen/sich in eines Freundschafft begeben.

Parare, comparare amicitiam, acquirere, parare amicos, Constituere, instituere amicitiam, necessitudines, facere cum aliquo necessitudinem, amicitiam, efficere necessitudinem. Attrahere, contrahere, conflare amicitiam. Jungere, conjungere, adjungere amicum aliquem alicui. Reddere, facere, conciliare novam conjunctionem, Devincire se amicitiæ alicujus vinculo, devincire hominum voluntates amicitiâ. Cupit pervenire in amicitiam tuam operâ meâ, cōferre se in amicitiam vel ad amicitiam alicujus. Adrepere ad amicitiam alicujus. Applicare se ad alicujus amicitiam. Amicitiæ fores alicui aperire, in sinum alicujus se conferre, confugere, aditum habere ad amicitiam, instituendarum amicitiarum primi congressus, insinuare se in alicujus amicitiam, consuetudinem, adjungere sibi amicitias aliquorum, indulgere amicitiis novis.

Ich mache gerne Freundschafft mit ehrlichen Leuten.

Cum viris honestis libenter amicitiam contraho, ineo, coeo, instituo, jungo, eos facilè amo, amicos mihi libenter adjungo, Applico me, adjungo me libēter ad eorum amicitiā, sponte meâ ad eorum amicitiam accedo, ad eos amandos propendeo, inclino; Coire cū aliquo in amicitiā.

Einen in seine Freundschafft nemen.

Accipere, recipere, asscribere aliquem in amicitiam, necessitudinem. Adjungere sibi aliquos ad necessitatem suam; Comprehendere, complecti aliquos amicitiâ, Sociare amicitiam, Deligere, eligere, instituere, facere amicum, adjungere sibi aliquem suâ amicitiâ dignum, admittere aliquem in amicitiam, Annumerare, asscribere, adsciscere, addere aliquem amicis suis, catalogo amicorū suorum. Referre, ponere, collocare, recipere, legere, cooptare aliquem inter amicos, in numerum, catalogum, album amicorum suorum.

Einen seiner Freundschafft werth achten.

Dignum, perdignum, dignissimum aliquem judicare vel esse amicitiâ, conjunctione alicujus.

In eines Freundschafft kōmen.

Venire, pervenire in amicitiam, incidere in amicitias, implicatum esse alicujus amicitiâ, in amicis alicujus esse, necessarium

alicu-

alicujus vel alicui eſſe. Eſſe alicui in neceſſ iis, conjunctiſſimum eſſe, in in..mis eſſe, & maximè neceſſariis, In ſinu alicujus eſſe.

Freunde haben.

Habere amicitias, neceſſitudinem cum aliquibus, intercedit neceſſitudo mihi cum eo, attingere aliquem neceſſitudine, habere aliquem amicum, conjunctum neceſſitudine, neceſſarium, abundare copiâ amicorum, Tenere, obtinere amicos, Florere, valere amicis, Florere copiâ amicorum, non deſiderare amicorum multitudinem.

Mit einem Freundſchafft halten.

Eſſe alicui amicitiam cum aliquo, vel neceſſitudinem inter aliquos, colere neceſſitudinem, gerere amicitiam fide, uti alicujus amicitiâ, Eſſe alicui amicum, amiciſſimum, neceſſarium, intimum, Habere aliquem in ſuis, in numero ſuorum, habere amicitiam cum aliquo, neceſſarium aliquem in primis habere, conjunctè vivere cum aliquo officiis amicitiæ.

Wir ſind gar gute Freunde.

Arctiſſima neceſſitate conjuncti ſumus, vinculis arctiſſimæ familiaritatis aſtricti ſumus, ſummus mihi cum eo intercedit uſus, utor eo, isq; me viciſſim valde familiariter, amicitia firma eſt inter nos, ſumus conjunctiſſimi, conſentientes ſenſibus, ſingulari concordiâ, magnâ eſt inter nos voluntatũ & ſtudiorum conjunctio, arctiſſimo neceſſitudinis vinculo conjũcti ſumus, nihil eſt noſtrâ neceſſitudine cõjunctius, Sic aucta eſt, ita crevit noſtra conjunctio, ut nihil poſſit ad eam accedere.

Wir ſind gute Freunde geweſen von Jugend auff.

Amicitia eſt inter nos inita, inſtituta, contracta jam inde à prima adoleſcentia, Amare cœpimus inter nos jam tum, cùm adoleſcentuli eſſemus, In amicitiam coivimus à primis adoleſcentiæ annis, ortus eſt inter nos amor, cùm ex ephebis vix dum exceſſiſſemus, &c. A puero, ab incunabilis, à rudibus annis, à teneris unguiculis, jam inde â puero ejus amicitiâ uſus ſum.

Gute Freundſchafft halten/ erhalten.

Præbere ſe conſtantem, ſtabilẽ in amicitia, præſtare jus, officiumque amicitiæ, Tueri amicitiam, ſervare, conſervare, continere, retinere amicitiam, in amicitia manere, permanere, incolumem ſervare conjunctionem, Perpetuam tenere conjunctionẽ, amicos retinere obſervantiâ, colere amicitiam, gerere amicitiam fide, conſtanter fovere quos ſemel amplexus ſis, Colere, amplecti, obſervare amicos, adeſſe, prodeſſe amicis redimere ſibi amicos, amicitiæ indulgere.

Freundſchafft ſtärcken/vermehren.

Augere acceſſitudinem, conjunctionem, acceſſionem afferre ad neceſſitudinem, firmiorem facere, reddere amicitiam, confirmare amicitiam, In amicitia provehi, amicitia hac recreſcit, ſerpit, accreſſit, confirmatur.

Ich wils darthun daß ich dein Freund bin.

Nullum erga te officium hominis amantissimi prætermittam, Meam in te non mediocrē, non vulgarem; eximiam, summam, singularem, incredibilem benevolentiam re declarabo, ostendam, patefaciam, quovis officiorum genere testificabor, testatam apud te rerlinquam, tibi probabo, sic officiis & studiis illustrabo, ut eam & tui & omnes clarissimè cernant, ut ea tibi, atque adeò cunctis hominibus clarissimè pateat.

Freundschafft halben etwas thun.

Adductum amicitiâ facere aliquid, Pro necessitudine, causâ, ratione, nomine necessitudinis aliquid facere, Cedere, dare aliquid amicitiæ, debere necessitudini, satisfacere necessitudini, ostende me nonnullum apud te gratiæ locum obtinere, nomine, jure, fiduciâ amicitiæ aliquid facere, posse plurimum apud aliquem amicitiâ, gratiæ causâ alicui suffragari, facere, quod à judicio non possis, fac impetres ab amore, Quod veritati non potuit, amori tribuit, ut tua scripta testimonio sublevaret.

Freunde trennen.

Avocare aliquem à conjunctione alicujus, distrahere aliquem ab amicitia, dissociare amicitias, dirimere, disjungere conjunctiones, adimere necessitudinis charitatem, disjungere aliquem ab amicitia.

Freundschafft trennen / auffheben.

Labefactare, pervertere, evertere amicitiam, perfringere, labefactare conjunctionem, amicitiam, Eximere è rerum natura benevolentiæ conjunctionem. Amicitiam invertere, levare, frangere, præcidere, discindere, dissuere, dirimere, dissolvere, disrumpere, revellere, Jus omne conjunctionis tollere, delere, extinguere.

Freundschafft nicht mehr halten wollen.

Defugere ab amicitia, conjunctionem defugere, elevare amicitiam remissione usûs, deponere, relinquere, dimittere, fugere, spernere amicitiam, oblivisci amicitiæ, negligere amicitiam, repudiare nomen necessitudinis, Aspernari, repellere amicitiam, minuere amicitiam, transfugere ab afflicta amicitia & ad florentem devolare, refugere amicitias, removere se ab amicitiâ, laxare vincula amicitiæ, Ex sinu suo aliquem dimittere.

Die Freundschafft verlischet.

Amicitia extinguitur, intermoritur, aboletur, vacillat stabilitas amicitiæ, claudicat amicitia.

Wider die Freundschafft handeln.

Deserere jus amicitiæ, simulatione amicitiæ aliquem prodere,

re, injuriam facere amicitiæ, violare amicitiam, necessitudinem, negligere officium amici; deesse amicis, Deserere, abjicere, prodere, perdere, destituere, relinquere amicum.

Keine Freunde haben.

Amicorum inopiâ laborare, amicos requirere, destitui, deseri ab amicis, amici desciverunt, discesserunt, recesserunt, Inopem esse ab amicis, carere consuetudine amicorum; carere fructu amicitiæ, amicitiæ extinctæ sunt, amicis orbari, desiit esse meus.

De Inimicitiis.

Feindschafft/Widerwillen/Vngunst/Vneinigkeit.

Inimicitiæ, inimicitia, simultas, disjunctio, distractio, discrepantia, dissidium, Invidia, violentia, tela, impetus, injuria, crudelitas, calumnia, contumelia, fraus, perfidia, insidiæ, paucitas inimicorum, adversariorum.

Grosse/ geschworne Feindschafft.

Inimicitiæ graves, nobiles, maximæ, testatæ, indictæ.

Offentliche Feindschafft / Inimicitiæ apertæ, indictæ, celebres, insitæ.

Heimliche Feindschafft / Inimicitiæ tacitæ, occultæ, simultates obscuræ. EPITH. Inimicitiæ justæ, justissimæ, periculosę, muliebres, veteres, novæ, simultates magnæ, multę, non inutiles.

Feind/Widersacher.

Inimicus, alienus ab aliquo, adversus, adversarius, alienatus, abalienatus, infensus, animo abalienato ab aliquo.

EPITH. Inimicus vel adversarius gravis, molestus, acerbus, acerbissimus, magnus, potens, potentissimus, verecundus, acer, acrior, acerrimus, volũtarius, crudelissimus, apertus, nocens, vetus, communis, paternus, perennis. Vehementer, apertè, graviter, odiosus, crudeliter, publicè, usq; eò inimicus, nemo inimicior. Multi, plures, plurimi inimici, adversarii, plenus aliquis inimicorum. Adversarius minùs acer, levior, facilis, gratiosissimus; capitalis, palàm adversarius.

Feindselig.

Inimicè, infestè, hostiliter.

Einen Feindschafft ankündigen/ die Freundschafft auffsagen.

Denunciare, indicere alicui inimicitias, profiteri se inimicum, bellum alicui indicere, renunciare amicitiam, confirmare inimicitias, ostendere inimicitias, dirumpere amicitiam offensione aliquâ exortâ.

Feindschafft auff sich nehmen / einen zum Feinde machen.

Subire, suscipere inimicitias, simultates cum aliquo, Reddere aliquem inimicum, capere, inimicitias, inimicos, facere sibi inimicum, suscipere cum aliquo bellũ sempiternum, Venire, descendere ad inimicitias, reddere aliquem sibi inimicissimum, Incendi odium ejus in me, vocare ad inimicitias, adire inimicitias, abalienare à se homines, malevoli conabantur alienare à te voluntatem meam, totum se abalienare ab aliquo, Impositum est mihi onus simultatis.

Feinde werden.

Dirumpere amicitias, tollere nodum amicitiæ, disjungere cõcordiam, res venit ad inimicitias, dissidia amicorum fiunt, ira intervenit inter nos, Inimicitias concipere, rumpere fœdus amicitiæ. Amicitiæ convertunt se in graves inimicitias.

Ich bin sein Feind/ich trage Feindschafft zu jhm.

Sunt mihi simultates, inimicitiæ cum eo, intercedunt mihi inimicitiæ cũ eo. Habeo, gero, exerceo cum eo inimicitias, inimicor ipsi.

Adversari, repugnare ipsi soleo. Venio ipsi inimicus, habeo cum ipso simultates susceptas, habeo eum inimicum, habeo eum pro hoste, in numero hostium, Est mihi bellum cum eo, sum ipsi iratus, simultatis aliquid est mihi cum eo, dissideo ab ipso animo & voluntate.

Sie sind Feinde mit einander / sie sind vneins.

Discordant, dissident, dissentiunt inter se. Gerunt iras, inimicitias inter se. Sunt inter eos inimicitiæ, existunt inter eos inimicitiæ. Dissensio vel ira intercedit inter eos, geruntiras mutuò. Simultates mutuò fovent, alunt, simultates inter se fovent, alunt, insident in familiis inimicitiæ.

Feindschafft außlassen.

Inimicitias exercere, gerere, explere, persequi, inimicitias regio more exercere.

Angefeindet werden.

Vexari, urgeri ab jnimicis, uti aliquibus inimicissimis, uti aliquo iniquiore, crudeliter mihi inimicus est.

Feindschafft hinlegen.

Donare, permittere, concedere inimicitias reipub. Deponere, extinguere inimicitias, simultates, ab inimicitiis discedere, resederunt simultatis reliquiæ.

De Humanitate.

Sanfftmut/Gelindigkeit/Freundligkeit/Gütigkeit/Gnade.

Mansuetudo, lenitas, lenitudo, humanitas, comitas, æquitas, facilitas, affabilitas, æquanimitas, bonitas, benignitas, clementia, indulgentia, suavitas, jucunditas, popularitas, Sal humanitatis, comitas sermonis, condimenta humanitatis, affabilitas sermonis, lenitas verbi, Lenitudo, mansuetudo animi, morum, Facilitas morum, æquitas animi, festivitas, remissio animi, dissolutio animi, species, exemplum boni viri.

Epith. Summa, excelsa, singularis humanitas. Non parùm, plena, plenissima res humanitatis, æquitatis, mansuetudinis, Jucunda humanitas, suavitas humanitatis, non parum humanitatis.

Summa, solutior, grata, pristina nimia, nova, perpetua, ad breve tempus duratura lenitas. Plurimæ jucunditates, singularis comitas, comitate condita gravitas, dulcis, decocta suavitas, jucunda comitas.

Clementia singularis, mira, admirabilis, omnium laude, prædicatione, literis monumentisque decoranda, popularis, Insidiosa, inaudita, inusitata, plena res clementiæ, simulatio clementiæ.

Sanfftmütig / freundlich / linde / leutselig/gütig/lãgmütig/gnädig.

Humanus, mansuetus, perhumanus, præditus summâ humanitate, summæ humanitatis, longè humanissimus, comis atq; humanus, moderatus ad omnem rationem humanitatis, temperatus multâ humanitate, ornatus omni humanitate, homo summâ humanitate, affabilis in sermone, perblandus, benignus, lepidus, comis, minimè ambitiosus, parũ vehemens, dulcis tamen, Specimen, species, effigies, exemplum humanitatis, clementiæ, mansuetactus, naturâ mitis & clemens, æquus, bonus, benignus, lenis, mitis, mitigatus, nihil tam mansuetum, mite, nihil lenius, humanius, ex omni genere humanissimus, verè humanus, nemo dulcior, jucundior, suavis, perfacilis, facilis convictu, commodis moribus, hilari, benigno admodum vultu, nihil humanius eo vultu, vultus qui facilè gratiam ineat, benevolentiam conciliet, propensus ad humanitatem, proprio naturæ munere factus ad humanitatem.

Einen lindern / sanfftmütig machen/der Barmhertzigkeit erinnern.

Lenire, delinire, mitigare aliquem, Informare aliquem, ad humanitatem, humanitate polire, mansuefacere, Vocare, revocare aliquem ad misericordiam, humanitatem, lenitatem. Reddere aliquẽ placidũ, mollẽ, traducere aliquẽ ad misericordiã, facere leniorẽ, mitẽ. Multis condimentis humanitatis aliquem mitigare.

Seine Hoffnung auff eines Lindigkeit/Gnade vnd Barmhertzigkeit setzen.

Confugere ad clementiam alicujus, spẽ habere positam in alicujus humanitate, Fidere alicujus humanitati, fretus clementiâ tuâ hoc facio, reponere causam in mansetudine & humanitate aliquorum.

Gelinde fahren/ einem Freundligkeit/Gnade beweisen.

Tribuere alicui indulgentiam, Administrare aliquid clementiâ, exercere facilitatem, complecti aliquem comitate, comprehendere aliquem humanitate, facere aliquid cum lenitate, tueri aliquem obsequio, rationem habere humanitatis. Humanissimè, modicè, modestè, humaniter, sine severitate aliquid facere, agere partes lenitatis, mitigare severitatem lenitate ac misericordiâ, humanitate aliquem juvare, opem ferre clementiâ, humanitate aliquem levare, conservare aliquem clementiâ.

Freundlich/gelinde/Gespräch seyn.

Præditum, antecellentem esse humanitate, habere humanitatem, propensiorem esse ad lenitatem, commoveri sensu & indulgentiâ, dare se ad lenitatem, Esse magnâ humanitate & clementiâ, obtinere humanitatem, lenitatem, vincere alios clementiâ, uti lenitate, clementiâ, humanitate, Est in eo humanitas sũma, bonitas clementia, Parem, superiorem esse facilitate, Esse comem, fa-

cilem, suavem, præbere se facilem, percomem haberi, existimari lenem & facilem, Clementem se præbere, clementiæ plenum esse. Comitatem sermonis habere, humanitatem colere, facilem se atque omnibus obvium præbere, omnes blandè excipere, cum omnibus humanè colloqui, integritatem cum summa comitate ac facilitate copulare, præbere se facilem in rebus cognoscendis, non parum habere humanitatis in hominibus admittendis & audiendis, Neminem novi qui plus habeat, possideat, ostendat humanitatis, in quo plus humanitatis, plus officii sit, qui sit illi humanitate pręferendus, qui magis ad humanitatem propendeat, qui humanitatis laude illi sit præstantior, qui humanitate magis abundet, qui illum humanitate vincat, illi præstet, qui antecellat humanitate, Nemo est illo majoris officii, humaniore sensu, officii studiosior, in officio diligētior.

Eines Freundligkeit/Gnade/Güte spüren/erfahren.

Agnoscere, cognoscere, novisse, experiri alicujus lenitatem, humanitatem, frui humanitate alicujus, gustare alicujus suavitatē, obtinere aliquid humanitate alicujus, monumentum hoc est ejus clementiæ, perspecta est ejus humanitas, lenitas, clementia, utor eo facilimo, Perspectam habeo facilitatem tuæ naturæ, hoc genus humanitatis non experieris in nostris.

Durch seine Freundligkeit/Lindigkeit etwas erlangen.

Consequi aliquid facilitate, efficere aliquid obsequio, ferre rem facilitate, obsequio, conciliare, retinere animos comitate, clementiæ specie aliquem sibi devincire, comitate aliquem sibi conciliare.

Eines Lindigkeit/Freundligkeit mißbrauchen.

Abuti lenitate, obsequio alicujus, Depravari, ferocem, arrogantem fieri indulgentiâ, abuti facilitate.

De Morositate.

Seltzamkeit/mürrisch/ungestüm.

Morositas, inhumanitas, austeritas, torvitas, asperitas, odiosa morositas, rusticitas, importunitas, acerbitas, duritas, duritia, Immoderata, impudens inhumanitas,

Eigensinnig/undienſthafftig/unhold/wünderlich/unfreundlich.

Morosus, difficilis, inhumanus, immansetus, illepidus, torvus, vultuosus, importunus, durus, ferox, asper, vehemens, ferreus, severus, mirabiliter morosus, submorosus, omnibus aliis asper, ingenio effero, agresti, contrahens supercilium, truci aspectu, obstinatus, duræ cervicis, imitis, parùm blandus, inhumanissimus, expers humanitatis, inops humanitatis, asper naturâ, alienus ab homine, capitosus, cerebrosus, difficilis & importunus.

Er ist unfreundlich/undienſthafftig Saurtopff

Est moribus illaudatis, tetrico convictu est, est moribus incommodis,

modis, nihil ferre poteſt, tantâ eſt moroſitate, Cum nemine ipſi convenit, ejus mores ab omniũ moribus abhorrent, minimè accommodatus eſt ad mores, ad conſuetudinem, ad naturam, ad ingenium cujuſquam, alienus eſt ab omnium conſuetudine, non conformare poteſt ſuos mores ad naturam alicujus, faſtidit aliorum mores, alienus eſt ab humanitate, longiſſimè abeſt ab humanitate, parum ineſt in eo humanitatis, ignorat omnẽ humanitatem, minimè de humanitate laborat, nihil agit hilariter, omnis officii expers eſt, longè abeſt ab officio, ab humanitate remotiſſimus eſt, nihil poſſidet humanitatis, minimè omnium humanitatem colit, diligit, exercet, omnia auſterè, nimis aſperè agit, deeſt ipſi comitas & humanitas.

Vnfreundlich.

Moroſè, auſterè, importunè, duriter, aſperè, acerbè, inhumaniter.

De Crudelitate.

Grewlich / tyranniſch/ Grawſamkeit/Blutgierigkeit/Härtigkeit/ vnmenſchlich.

Crudelitas, inclementia, ſævitia, feritas, ferocia, ferocitas, diritas, atrocitas, immanitas, importunitas, acrimonia, crudelis inhumanitas, ĩmoderata inhumanitas, veſtigium, monumentũ, memoria crudelitatis, infamia crudelitatis, Dominatio, terror dominationis, ingenium inhumanum, ingenii atrocitas, impunitas ſumma gladiorum, licẽtia gladiorum, forma & ſpecies tyrannidis, tyrannis, crudelis dominatus.

EPITH. Crudelitas, ſumma, immanis, arrogans, nefaria, inſatiabilis, regia, inaudita, ſingularis, gravis, teterrima, barbara, diuturna, incredibilis, nobilitata, atrox, importuna, hoſtilis, nova, omnis, Parva particula ſcelerum & crudelitatis.

Immanitas barbara, omnis, agreſtis, beluina, nefaria, ĩmanis atrocitas, horrendi facinoris, intolleranda, effrenata ferocitas, invidioſa atrocitas, omnis diritas, nimium acrimoniæ.

Blutdürſtig/wůterich/grawſam/ tyranniſch.

Crudelis, ſævus, dirus, immanis, immiſericors, atrox, præditus immanitate, præditus crudelitate ſingulari, ferox, ferus, belua, teterrimus omnium ĩmanitate, ſanguinarius, cruentus, ſanguinolentus, Tyrannus, ſimilis tyrannorum, teter, trux, truculentus, immanitate efferatus, nimis ferox, durus, omni diritate atq; immanitate teterrimus, horribilis, ferreus, inimicus humanitati, crudeliſſimus omnium, nihil tetrius, nihil dirius.

Blutdürſtiglich / vnmenſchlich/ tyranniſch.

Crudeliter, inhumaniter, tyrannicè, violenter, ſeverè, vehementer,

menter,atrociter,asperè,acriter,
tetrè, ferociter, inhumaniter,
planè ferociter, acerbê, asperê,
multò ferociùs,more tyranni,ut
tyranni solent,paulò ferocius.

Zur Tyranney helffen/Anleitung geben.

Acuere crudelitatem, inflam-
mare aliquem crudelitate, im-
buere, perlinire aliquem crude-
litate,colligere, gignere,excogi-
tare crudelitatem,invehere diri-
tatem, adjungere acerbitatem
naturæ,Autorem, magistrum,
caput esse crudelitatis,atrocita-
tis,Conversum hoc est in crude-
litatem,in inhumanitatem effe-
ratur tetrâ immanitate.

Er ist ein Tyrann / ein Wüterich/ tyrannischer Natur / hat lust Blut zu vergiessen.

Singularis in eo est feritas,im-
manitas, crudelitas, acerbitas,
diritas,Est singulari crudelitate,
immanitate,asperitate,diritate,
Præditus est immanitate,crude-
litate, eminet ex ore crudelitas,
Ejus crudelitas satiari, expleri
nou potest,Abjecit,exuit, extir-
pavit ex animo omnem huma-
nitatem,amisit sensum humani-
tatis, crudelitate singulari im-
butus est, Humanitatis imme-
mor est, ab humanitate planè
derelictus est,Exultat crudelita-
te vel ferocitate, anhelat toto
pectore crudelitatem, ferocia e-
jus nimium effervescit.

Eine tyrannische That.

Res est atrox, res atrocitatem,
acerbitatem, acrimoniam ha-
bet, atrocitas facti hac ratione
augetur, non levatur hac rea-
trocitas facti.

Wüten/toben / tyranney uben/ grißgramnen.

Furere,sævire,fremere,facere
aliquid crudeliter, facere quod
nemo unquam tyrañus, ample-
cti omnes suppliciorum acerbi-
tates, exercere iracũdiam in su-
peratos, statuere aliquid tyran-
nicè in aliquos, non posse ferre,
non modò vocem, sed ne vultũ
quidem liberum, nihil præteri-
re,omittere crudelitatis, Repel-
lere humanitatem,exuere omnẽ
humanitatem, perfringere vio-
mnia repagula juris, officii, hu-
manitatis, Imperare superbè,
crudeliter,Expromere, adhibe-
re crudelitatem,sævitiam in ali-
quos, Evomere, effundere virus
acerbitatis suæ, exercere sævi-
tiam,crudelitatem adversus ali-
quos, lacerare aliquẽ omni cru-
delitate,Prætermittere,præteri-
re nullum gen9 acerbitatis, cru-
delitatis, crudeliter cum aliquo
agere,sævire in aliquem, crude-
lem esse in aliquẽ, sustinere cru-
delitatis personam, In immani-
tate versari,violare,tollere,ever-
tere aliquem crudelitate,ablue-
re crudelitatem sanguine, Non
potest satiari, expleri crudelitas
ejus, Explere, satiare, saturare
crudelitatem.

Einen auff die Fleischbanck opffern/ einen vbergeben.

Objicere, tradere, addicere ~, præbere corpus vel vitam alicujus vel aliquem crudelitati, non vindicare aliquē à crudelitate.

Tyrañey leydē/vbel geplagt werdē.

Subire carnificinã, crudelitatem, cervices dare crudelitati alicujus, Perferre, experiri alicuj⁹ crudelitatem, saturare alicujus crudelitatem, experior eum satis crudelem, non possum effugere, vitare ejus crudelitatem.

Abmahnen/ abhalten von der Tyranney.

Revocare aliquem à crudelitate, traducere aliquos ex feritate.

Nicht tyrannisch seyn/ seinen Eifer messigen.

Remotum esse ab omni crudelitate, effugere insaniam, vel maledictum crudelitatis, non appetere personam crudelitatis, condire humanitatem, asperitatem, mitigare acerbitatem humanitate, repellere à se famam crudelitatis, temperare asperitatem humanitate, Demere & levare atrocitatem, non placet, displicet, odio est mihi crudelitas.

Der Tyranney widerstehen/Tyranney hindern.

Propulsare, avertere, reprimere, comprimere crudelitatem, ferociam, Repugnare, resistere crudelitati.

De Salutatione.

Ein Gruß/Salutatio.

Gott grüsse dich.

Salve, salve multum, plurimũ, etiam atque etiam, Jubeo te salvere, salve anime mi, salvus sis ac fortunatus.

Mein Bruder grüsset dich.

Frater meus asscribit tibi salutem, impertit tibi multam salutem, Salvebis à fratre, Ego & frater communiter te salutamus, Domus te nostra tota salutat.

Grüsse deinen Bruder von meinet wegen.

Fratrem à me officiosè saluta, fratri salutem à me dicito, Jube eum à me salvere, salutem ipsi meis verbis nuncia, Dices ipsi salutem, dices fratri salutē plurimam, ei scribes salutem vel nunciabis, fratri plurimam salutem meo nomine, vel meis verbis impertias, Salutem quibus videbitur dices.

Ehren halben grüssen.

Ire salutatē amicos, honoris causâ ad amicos venire, accedere, adire amicos honoris causâ, salutationi se dare, ire ad amicos salutandi causâ, Venire salutatum amicos.

Sich vntereinander grüssen.

Cõsalutare inter se amicissimè.

Sey Gott befohlen/sey frisch/ gesegnen.

Vale, etiam atque etiam vale, bene vale, fac valeas, cura ut valeas, da operam ut valeas, indulge valetudini, Imbecillitatē tuæ valetudinis sustenta, valetudini omni ratione cura ut inservias, Effice ut valeas, quàm felicissimè ac diutissimè valeas, vitam tibi proroget Deus, Incolumem

te Deus conſervet, faxit Deus ut te diu ſuperſtitem habeamus, Deus opt. max. regiam tuam Majeſtatem, rebus omnibus florentiſſimã quàm diutiſſimè ſervet.

Einem Glück wündſchen.

Omnibus bonis, dextris, fauſtis, lætis aliquem proſequi vel aliquid, Tibi à Deo aſſiduis votis fauſta & felicia omnia precabor, Vota pro tua ſalute facio, cupio tibi omnia feliciter ſucceſſa, verbis bene ominiatis proſequi aliquem.

Gott gebe dir Glück darzu/ Glück zu.

Deus faxit, faciat, ſoſpitet, fortunet, approbet hoc, Deus eam poteſtatem tibi det, Deus vertat benè, te adjuvet, te ſervaſſit mihi, Det quæ velis, ita faciat Deus, ita faxit Deus, Deum quæſo ut fiat, Volo rem bene vertere vobis, Deus ſit tibi propitius, quod bonum & fortunatum ſit tibi, quod bonum, fauſtum, felix & fortunatum ſit, quæ res tibi feliciter vertat, feliciter ſuccedat, ex animi ſententia ſuccedat, Optimè, egregiè, præclarè cedat, procedat, optatum finem ſorciatur, exitum habeat cum animo tuo congruentem, Acta Deus rata eſſe velit, confirmet, Deo fortunãte feliciter abſolvas, Bene fortunet Deus, quod tibi in manibus eſt, feliciter cedat, quod inſtituiſti.

Gott wolle dich nicht laſſen kranck werden/ſterben/ꝛc.

Deprecor tibi morbos, mortem, afflictionem.

Wieder wündſchen.

Quod mihi precaris, tibi reprecor.

De Imprecatione.

Verfluchuug.

Execratio, imprecatio, diræ, deteſtatio, devotio, execratio Thyeſtea, publica.

Verflucht/ vermaledeyet.

Execratus, execrandus, execrabilis, devotus, deteſtabilis, deteſtandus.

Verfluchen/fluchen/verwündſchen.

Precari alicui peſſimè, execrari aliquem, diris aliquem devovere, peſtem exoptare alicui, Triſtibus, ſiniſtris, infauſtis omnibus aliquem proſequi, imprecari diras alicui, malam crucem alicui exoptare, infauſtas voces jactare, malis ominibus aliquid proſequi, deteſtari, abominari, diris devovere alicujus caput, Devincire, ſancire aliquid execratione, Quod tibi magnum ſit malum, quæ res tibi vertat malè, nihil eſt mali, nihil eſt ſceleris, quod non illa filio voluerit, vel exoptarit,

Gott plage dich.

Deus te perdat, infeliciter eradicet, tibi malè faciat, det tibi malum, malè ſit tibi, quæ res tibi vertat malè.

Gehe an Galgen.

Abi in malam rem, in malam crucem, ad Acherontem, abi in ma-

malum cruciatum, in maximũ malum, abi quo dignus es.

De Gratulatione.

Glückwündschung.

Gratulatio, congratulatio.

Epith. Sera, non exigua, recens, nova, ſumma, jucunda, celeberrima, probatiſſima, præpoſtera gratulatio, maximæ & innumerabiles gratulationes.

Glückwündscher.

Gratulans, gratulator, gratulator lætior, frequentes & læto vultu gratulantes.

Glückwündschen.

Gratulari, gratulari alicujus felicitati, gratulari felicitatem, de felicitate, Convenire ad aliquem gratulatum, impertire aliquem ſalute, velle alicui benè ex animo, gratulationem facere, gratulationem ſignificare, ex animo gratulari, Voce magna, libenter, publicè, privatim, valdè, vehementer, plurimum, ſerius, nimis verecundè gratulari.

Ich wündsche dir Glück darzu.

Tuum honorem tibi Deum fortunare volo, gratulor, quod te de provincia diſcedentē ſumma laus & ſumma gratia provinciæ proſecuta eſt, gratulor tibi affinitate viri optimi, Tibi, ut debeo gratulor cum præſenti, tum etiam ſperata tua dignitate, Incredibili lætitia affectus ſum, cum id mihi nunciatum eſt, Te tuam dignitatem ſumma virtute tua tenuiſſe, vehementer gaudeo, Cum in ſuaviſſimi, doctiſſimiq; hominis familiaritatem veniſti, non dici poteſt, quā valde gaudeam, Emiſſe te prædium vehementer gaudeo, feliciterque tibi rem iſtam evenire cupio, Migrationem & emtionē feliciter evenire volo, Tu quod egeris id velim, Deus approbet, Tibi Deus patrimonium fortunet, Ut ſempiternæ laudi tibi ſit iſte tribunatus exopto, Te voti compotem eſſe gaudeo, Rem tibi feliciter ſucceſſiſſe lætor, Voluptati mihi eſt, quod tibi res ex ſententia ceſſerit, Te nova prole auctum eſſe gaudeo, Lætor tuo nomine, quod uxor feliciter peperit.

Biß willkommen.

Salvum te adveniſſe gaudeo, gaudeo te nobis incolumem eſſe reditum, quod incolumis ad nos redieris lætor, gratulor tibi adventum, gratulor adventui tuo, lætor de reditu, vel reverſione, gratulor tibi quod ex provincia ſalvum te ad tuos recepiſti.

Sie wündschen jhm alle Glück.

Floret gratulatione, verſatur in gratulationibus, hæc res eſt ipſi magnæ gratulationi, Incedit ſuper fauſta nomina, *hoc eſt, incedenti populus acclamat fauſta.*

Die Glückwündschung höret nun auff.

Deferveſcit gratulatio, obruta jam eſt gratulatio.

Sie wündschen einander Glück/

Læti inter ſe gratulantur.

De Invidia.

Mißgunst/Abgunst/Neid.

Invidia,invidentia,livor, malevolentia, consilium invidorũ, dolor inimicorum, invidiosa, Moles, procellæ, tempestates, angustiæ, incendium, venti, flamma invidiæ.

Epith. Maxima,minima, injustissima, iniqua, popularis, diuturna,summa,justa,falsa,iniquissima,aliena,inveterata, Par, vehemens, imbecilla, communis, vetus, recens invidia, plus, minus invidiæ.

Mißgünstiger/Abgünstiger/Neidhammel.

Invidus,invidens,invidiæ veneno suffusus,incitatus invidiâ, dolens aliena laude, æmulus, lividus,malevolus, fraus, injuria, scelus invidorum, vox invidentiæ, index, Multi,plures, pleriq; invidi, communes obtrectatores atq; omniũ invidi, invidi ad quæ ipsi aspirare non queunt,ea præstare alios indignantur.

Der da geneidet wird/verhasset.

Invidiosus,res invidiosa, plenus invidiæ.

Abgünstiglich/Invidiosè.

Einen verhasst machen/ Mißgunst zurichten / Neider erwecken.

Parare, commovere, facere, conflare,quærere,concitare,excitare alicujus in aliquem invidiam, Materiem dare invidiæ, Vocare,adducere, rapere,trahere aliquem vel aliquid in invidiam,transferre rem ad invidiã, invidiam transferre in aliquem, inflammare,augere invidiam.

Verhasst seyn/Neider/Mißgünstige haben.

Habere invidiam, versari in invidia,laborare ex invidia,Premi,opprimi invidiâ & odio,contineri angustiis invidiæ, conflagrare invidiâ, in invidiã venire, incidere, invadi ab invidis, explere animos invidorum.

Er ist verhasst / hat viel Neider/ Mißgünstige/die Neider schaden jhm.

Illum exercet invidia,multum ipsi erat cum invidis negotii, Redundavit, pervenit in eum invidia,circumflatur ventis invidiæ, attingit eum invidia, in invidiã vocatur,afflatu invidiæ attingitur, Est in invidia, invidia lacerat,labefacit eum,Impeditur invidiâ,livore,malevolentiâ, sustinere,ferre non potest invidiam, nullâ fruitur hominum benevolentiâ, ipsi obest, nocet invidia, lædit illum invidia,Exitio, calamitati est illi invidia, evertitur invidiâ & odio, invidiâ laceratur,circum venitur,Periit ab invidis, labefecit eum invidia, invidia eò transiit.

Es ist eine verhassete Sache.

Est res plena invidiæ, est invidiæ, Est res hæc in invidia, Est invidiosa possessio, hoc erit tibi invidiosum,invidiosa est res, invidiam parit, lædit hæc res multorum animos, Hac re alienas bono-

bonorum animos, afficiuntur graviter bonorum animi, consequitur invidia ex hac re.

Mein Glück hat der Neider viel.

Sunt, quos meus in hac republica splendor offendit, lædit, pungit, angit, solicitat, afficit, urit: dolore, curâ, molestiâ, solicitudine afficit. Tantum mihi honoris haberi, tantũ mihi dignitatis esse, autoritatis, &c. nonnulli molestè ferunt, graviter, acerbè, ægrè, iniquè, iniquo animo, non facilè, non leviter, non patienter tangit animos quorundam, solicitos habet quosdam hic meus honor.

Neiden/nicht gönnen/mißgünnen/abgünstig seyn.

Invidere, subinvidere, invidere alicui honorem, laudem, successum, Et invidere alicujus laudi, dignitati, honori, commodis, ardere invidiâ, velle alicui mala, edisrũpire, multi morbo veteri perpetuæ in omnes bonos invidiæ impediuntur, Invidiâ stimulari, facere aliquid ex invidia, per invidiam, propter invidiam, Instigari, incitari invidia, Invidere maximè, vehementer, paululùm, non nimis, apertè, obscurè, occultè.

Der Neider nit achten/Mißgunst gerne auff sich nemen

Offerre se invidiæ, objicere vitam invidiæ, subire, suscipere, assumere invidiam.

Der Abgunst entgehen.

Vitare, fugere, effugere invidiam.

Die Neider vnd Abgünstige vberwinden.

Invidiam prosternere, obterere, Frangere invidentes ingenio & industriâ, agere triumphum ex dolore inimicorum, Opponere se, resistere invidiæ, comprimere, sedare, restinguere, extinguere invidiam.

Die Abgunst lindern/abwenden/ der Neid leget sich.

Levare, lenire invidiam, liberare aliquem invidiâ, mitigare animos invidorum, dies mitigat invidiam, quotidie deoneratur aliquid ex invidia, invidia tandem decedit.

Nicht mehr neidisch seyn/Abgunst ablegen.

Ponere, deponere, amovere, removere invidiam, discessit ab eo invidia, abesse ab invidia, sanguinem invidiæ mittere, Sanguis invidiæ mittitur sine dolore.

De Injuria.

Vnbilligkeit/Vngerechtigkeit/Gewalt.

Injuria, iniquitas, injustitia, contumelia, iniquum, illicitum indignum, Acerbitas, dolor, indignitas injuriæ, infinita multitudo, innumerabilia genera injuriarum, extremæ iniquitatis est, insunt in re contumeliarum aculei, intemperantia.

Epith. Magna, major, maxima, summa, insignis, notissima-

ma-

ma, gravis, gravior, graviſſima, intolerabilis, immanis, nefaria, acerba, acerbiſſima, communis, præterita, perpetua, ſingularis, illuſtris, nota, perſpicua, non ferenda, non toleranda, atrox, indigniſſima, ſua, publica, diuturna, nova, multorum annorum injuria, Multæ, plurimæ, mediocres, leviores injuriæ, Moderata injuſtitia, capitalior injuſtitia nulla, Minor, minima injuria, Injuria quæ honori nõ probro ſit.

Vngerechter / vnbilliger / beleidiger.

Injuſtus, injurioſus, injurius, iniquus, non minûs iniquus, dupliciter injuſtus, Intemperantiâ intolerabili, re iniquus, periniquus, injuriæ non expers, conſidet in ipſius mente injuſtitia ſumma, eſt in injuſtitia, injurius aliis, iniquus ſibi.

Vnbilliger weiſe.

Injuſtè, injurioſè, iniquè, immeritò, injuriâ, præter jus, præter meritũ, contra quàm jus eſt.

Helffen zur Vnbilligkeit.

Impellere aliquem ad res injuſtas, poſtulare aliquid iniquũ, adjuvare injuriam, ſocium, adjutorem eſſe injuriæ, conflare injuriam alicui.

Einem Vnrecht thun / einen beleidigen.

Facere, inferre alicui injuriã, injuſtè, impertum in aliquem facere, facere aliquid immeritò alicui, Imponere, facere alicui contumeliam, adjungere injuriam in aliquem, malè mereri de immerente, Inſectari, affligere, afflictare, vexare, oppugnare aliquem, inurere alicui gravem injuriam, plurima officia ſum̃is injuriis compenſare, injurium eſſe in aliquem, ſcelere aliquem lacerare, crudelitate raptare, omni acerbitate divexare, à me tibi nulla exorta, facta eſt injuria, Diſcedere ab æquitate, ad contumelias deſcendere, contumeliis aliquem onerare, operire, vexare, Injuriam offerre, injuriis onerare, lacerare, afficere, affligere, adverſus aliquem peccare, aliquem lædere, conferre, Jacere, conjicere in aliquem injurias, Inſectari, vexare, exagitare aliquem injuriis, Injurioſè aliquẽ tractare, iniquè cum aliquo agere, immittere in aliquem injuriã, facere alicui aliquid per injuriam, Laceſſere, provocare, lædere aliquem injuriâ, imponere alicui injuriam, tractare aliquem injurioſè, acerbè, amarè, contra jura omnia, adverſus juſtitiæ leges, Inurere alicui dolorem injuriæ, Invadere, impetum facere in fortunas alicujus, detrahere de com̃odis alicujus, commodis alicujus obeſſe, Imminere fortunis alicujus,

Ihm geſchicht Vnrecht / er leidet Gewalt.

Fit ipſi injuria, perculit illum injuria, pervenit ad hunc injuria, ſubiit injuriam, ſubjectus fuit injuriæ, accepit injuriam,

Opprimitur iniquitate, Laborat, agitatur, jactatur, exagitatur, vexatur, laceratur, diripitur, labefactatur, oppugnatur, lacessitur injuriis.

Unrecht gedültig leiden/ verträgē

Pati, perpeti, ferre, perferre, tolerare injuriam, indignitatē, ferre intemperiem alicujus conterere, concoquere alicujus, injurias, mussitare, clàm habere injurias.

Durch Unbilligkeit etwas zu thun verursachet werden.

Cogi, compelli ad aliquid injuriis, adductū injuriis aliquid facere, Moveri, commoveri, permoveri, perturbari injuriis.

Uber Unbilligkeit / Gewalt klagen.

Queri, conqueri injuriam, vel de iujuria, Experiri, expostulare de injuriis, agere aliquem injuriarum, expostulare cum aliquo de injuria, vel aliquam injuriā.

Unbilligkeit wieder gleich machen/ ersetzen.

Revellere, rescindere, irritas facere injurias.

Einen abhalten daß er nichts unbilliges fürneme.

Ab injuria aliquem detrahere, vel deterrere.

Sich enthalten von unbilligen Sachen.

Abstinere injuriâ, finem facere injuriæ, fugere injuriam.

De Vi.

Gewalt.

Vis, violentia, furor, impetus, ferocia, acerbissima vexatio.

EPITH. Vis summa, effrenata, furiosa, conscelerata, nefaria, externa, repentina, nocturna, diu collecta, inveterata, quotidiana, debilitata, fracta, sævior, multò vehementior.

Impetus immanis, vehementior, acrior, acerrimus, inconsideratus, inflammatus, cæcus, sceleratus, repentinus, nocturnus, Furentes, cœci, crudeles, furibundi, horribiles impetus, Effrenata violentia.

Vergewaltiget/verletzt/geplagt.

Violatus, læsus, offensus, vexatus, divexatus, agitatus, jactatus, vehementer offensus.

Der da Gewalt übt/thut.

Violentus, violator, vexator, exagitator, teterrima furia, nimis violentus, crudelis vexator, promtus ad vim, plurimum potest per vim.

Gewaltsamlich/ durch Gewalt/
Violenter, injuriosè.

Gewalt für die Hand nemen.

Ad vim descendere, confugere, suscipere, parare vim, comparare impetus, ad vim vocare, Experiri vi contra vim, per vim facere, agere, gerere aliquid, Confringere consilia vi.

Gewalt thun/ einem Gewalt anlegen/vergewaltigen.

Violare, lædere, offendere aliquem, Afferre, inferre, offerre, adhibere, imponere, facere alicui vim, affligere aliquem per vim,

vim, incurrere in aliquem impetu, Convertere in aliquem suum impetum, irritare, lacessere aliquem vi, Opprimere aliquem vi, Vim conferre in aliquem, Acriter, vehementer in aliquem irruere, incurrere, invadere, impetum facere, impressionem facere, vires suas intendere, sese immittere, Injustè, injuriâ, contumeliosè lædere, impurissimè teterriméque violare, effundere in aliquem suum furorem.

Gewalt leiden.

Vim facere, sustinere, pati, sentire, experiri, aliquid per vim pati, Subire, excipere, accipere, sustinere vim, versari in vi, vis affertur ei.

Sich wider Gewalt auffhalten.

Frangere, refutare vim, impetum, Furias sustinere, Vincere, superare, debilitare, cohibere, retardare, repellere, propulsare, reprimere, comprimere, opprimere vim, furorem, impetus incitatos alicujus, Intēperantiam alicuj⁹ à se propulsare.

De Insidiis.

Hinderlist.

Insidiæ, technæ, vafricies.

EPITH. Insidiæ latentes, clandestinæ, absconditæ, tacitæ.

Listig / hinderlistig / Insidiosus, astutus, vafer.

Hinderlistiger weise / Insidiosè, astutè.

Einem lassen nachstellen.

Curare alicui insidias, comparare alicui insidias, instruere alicui insidias.

Auff einen lauren / einem hinderlistig nachstellen.

Insidiari alicui, Facere, parare, ponere, moliri, dare, collocare, struere, tendere, adhibere, opponere alicui insidias, uti insidiis, tentare aliquem insidiis, intendere alicui fallaciam, admovere fabricam, fallacias, texere plagas, insidias habere, opponere, Aliquos in insidiis ponere, locare, collocare, laqueum tendere, aucupari ex insidiis, aucupari quid fiat, meditari insidias, Nihil aliud agere, quàm ut aliquem opprimas, incumbere in perniciem alicujus, machinari in aliquem pestem, creare alicui periculum, exacuere mucronē in aliquem, interminari alicui vitam, insidiosè alicui vim, damna, ignominiam inferre, offerre, Insidiosè aliquem tractare, insidiis aliquem petere, opprimere, perdere, insidiæ sunt paratæ ab illo, per illum.

Die Räuber lauren auff die Leute / fallen sie an / angreiffen.

Latrones ex insidiis viatores aggrediuntur, Latrones ex occultis locis, subitò, repentinò, improvisio, nec opinato impetu viatores adoriuntur, incvadunt, petunt, Invadunt: in viatores, invadunt, irruunt, impetum faciunt, impressionem faciunt, incurrunt, insiliunt, sese immittunt, se injiciunt, inferunt.

Es wird jhm nachgestellet.

Tenduntur ipsi insidiæ, Periculum, cogitatur, conflatur ei, pericula intenduntur, comparantur alicui, vita ejus appetitur insidiis, ferro, Res oppugnatur cuniculis, interitus alicui paratur, creantur ipsi pericula.

Einen mit Listen fangen.

Circumvenire aliquem insidiis, intercludere aliquem insidiis, elicere aliquem in insidias, laqueo aliquem irretire, interfici insidiis & ex insidiis.

Ins Netz kommen/gefangen werden.

In insidias venire, incidere, intrare, in laqueum collu inserere.

Der List entgehen/davon kommen.

Insidias antevenire, cavere laqueum, cavere insidias, laqueum declinare, evitare.

De Placabilitate.

Versühnligkeit.

Placabilitas, placatio, mitigatio, delinitio, summa, subita placatio.

Versühnlich.

Placidus, placabilis, placatus, mitis, mitior est, exorabilis.

Adverb. Placidè, placatè, indulgenter, placatiùs, leniùs.

Zur Sühne reden/versöhnen.

Placare, mitigare, lenire aliquem, placare mentem, animum alicujus, lenire iratum, delinire, mollire aliquem verbis, mitigare severitatem, reddere placidum, mollem, animum alicujus conciliatum, permulcere alicujus animum, invenire remedium iracundiæ, facere tranquillum ex sibi irato, revocare aliquem ad lenitatem, traducere ad mansuetudinem, facere leniore, omnia placare sermone, congressu, multis condimentis mitigare, quacunque ratione placare, medicinam facere animo non nihil exulcerato, experiri omnia in aliquo placando.

Versühnet werden/den Zorn fallen lassen.

Placari, demitigari, recolligi, concedere alicui, dare veniam alicui, comprimere se, Reprimere, omittere iracundiam, minuere iram, facere iram missam, flecti animo, exorari, delabi ad æquitatem, propensiorem esse ad lenitatem, iram in aliquem deponere, Placabilem se præbere, & totum alicui remittere, omittere contentionem, reconciliatâ voluntate aliquid facere.

Versühnung/Vergleichung/Vertrag.

Conciliatio, reconciliatio, compositio,

Versühnet/vertragen.

Conciliatus, reconciliatus, decisus, infirmior fides reconciliatæ gratiæ.

Versühner/Schiedeman.

Conciliator, conciliatrix, recõciliator, delinitor.

Einen Handel vertragen.

Autorem esse compositionis, arbitrum esse decisionis, agere de reconciliatione, conciliare, recõciliare, componere, decidere lites, jurgia, dissidia, satisfacere aliquibus decisione.

Leute mit einander versühnen/eins machen.

Reducere aliquos in pristinam concordiam, Reducere in cõcordiam

diam distractos. Reconciliare cō-cordiam, revocare ad concordiam, sedare discordias, redigere in concordiam, sarcire, resarcire inter aliquos gratiam, reconciliare gratiam, reconcinnare pristinam amicitiam, Reconciliare inimicos in gratiam, conciliare pacem inter inimicos, Mitigare, restinguere, comprimere discordias, conciliare, colligere aliquorum benevolentiam.

Einen bey andern Leuten außsünen.

Restituere aliquem in gratiam, in veterem, pristinam gratiam, Ponere aliquem cum aliquo in veterem gratiam, redigere aliquē in concordiam alicujus, reconciliabo eum tibi.

Außgesühnet werden/oder außgesühnet seyn.

Recolligere alicujus gratiam, revenire in gratiam, recuperare alicujus voluntatem, recolligere per aliquos alicujus voluntatem, Pater filio reconciliatus est.

Jch wil fleiß ankehren/ daß ich dich versühne/daß du mir wiederumb hold werdest.

Vt mihi tua voluntas reconcilietur, operam dabo, enitar, elaborabo, Vt gratiam mihi tuam merito restituas, ut amissam recolligam benevolentiam tuam, ut te mihi reddas, ut mecum in gratiam redeas, ut te mihi conciliem, ut animus tuus, qui erat antea, Idem in posterum erga me sit, ut sis in me, sicut antea animatus, ut, si quid immutatæ voluntatis aut parùm amicæ voluntatis adversus me suscepisti, deponas, abjicias.

Jch habe mich mit meim Feind versühnet/Vneinigkeit hinlegen.

Cum inimicis in gratiam redii, reconciliatus sum, rejecto odio me cum inimicis conjunxi, pacē coivi, Inimicitas, simultates, odia deposuimus, Abjecimus omnē veterum injuriarum memoriam, omnem ulciscendi voluntatem ex animo delevimus, odium amore commutavimus, depositis odiis mutuam benevolentiam suscepimus, Orta est inter nos vetere prorsus extincto odio mutua benevolentia, orta est inter nos animorum nostrorum in amore mutua consensio, ad amādum mutua propensio.

Wiederumb eins werden/sich vertragen.

Redire in gratiam cum aliquo, redire in antiquam concordiam, componere aliquid inter se, deponere inimicitias cum aliquo, deponere simultates, veteres inimicitias, conquiescere à diutinis dissensionibus, sancire reconciliationem, Fieri compositionem, placationem, reconciliationem, facere pacem cum aliquo, ex dissensione in gratiam redire, in cōcordiam redire, finire, componere, tollere controversias, revenire in gratiam ex inimicitia, Reconciliatio gratiæ facta est, gratia reconciliata est.

De Implacabilitate.

Vnversühnlich/vnerbittlich.

Implacabilis, inexorabilis, inexpiabilis, nimium inexorabilis, ferreus.

Vner-

Vnerbitlich/ halßstarrig/ vnversühnlich seyn.

Esse ingenio duro, & inexorabili, esse implacabilem in aliquē, præbere se inexorabilem, præbere se alicui implacabilē, inexpiabilem, non relinquere locum precibus, non molliri misericordiâ, deteriorem fieri rogatum, Non potui voluntatem ejus, quæ fuerat erga te recuperare, Recolligere ejus animum in te offensiorem non potui, Abjecit, exuit, extirpavit omnem humanitatem. alienissimum esse â mansuetudine, iniquum esse aliorum erratis,

De Vindicta.

Rache/Rachgierigkeit.

Vindicta, ultio, Cupiditas vindictæ, vindicandi, ulciscendi, libido ulciscendi, vindicandi.

Rachgierig/Vindictæ cupidus.

Recher/Vindex, ultor, punitor.

Ein Ding rechen/vergelten.

Vlcisci, vindicare aliquid, ulcisci, vindicare, persequi injurias, Facinus in aliquo vindicare, maleficium persequi, ultorem esse injuriarum, non inultam aut impunitam dimittere injuriam, injuriæ ulciscendæ facilis est ratio, persequi, exequi suum jus.

Sich an einem rechen/ oder sich an seinen Feinden rechen.

Inimicos ulcisci, cogitare de inimicis ulciscendis, ulciscar omnes probè, acriter aliquem pro injuria insectari, vindictam sumere de aliquo, probè aliquem ulcisci, reponere alicui injuriam, malè meritis referre quod debetur, ulcisci se lacessitum, parare vindictaam, parere dolori suo.

Einen andern rechen.

Injurias alicujus in aliquo vindicare, ulcisci, persequi, Alterius vicem ulcisci, habet me vindicē & ultorem suarum injuriarum, Punitor sum doloris illius, Vindicare aliquem, ulcisci mortem alicujus, non negligere alicujus injurias.

Ich wils rechen / ich wil gleiches mit gleichem vergelten/ ich wils jhm gedencken.

Is sum qui referre injuriam facilè possim, reddam talionem, reponam tibi injuriam, Par pari referam, parem illi referam gratiā, æquè te tractabo, feres à me quod intulisti, impunè tibi non erit quod injuriâ me affeceris, impunita non erit injuria tua, ulciscar injurias tuas, memorem injuriæ me senties, experieris, non inulta erit injuria tua, merita meritis compensabo, iniquè mecum egisti, idem tibi reponam, meminisse injurias.

Nicht rachgierig seyn / nicht rechen wollen/gedültig seyn.

Tacitè aliquid ferre, remissum esse in ulciscendo, injurię patientem esse, injuriarum rationē non habere; injurias nihil facere, ex memoria delere, minimè persequi, ulcisci nolle; ultione non persequi, referendæ injuriæ curā non suscipere, De injuria persequenda, ulciscenda, referenda nō laborare, nihil omnino cogitare, ultionem injuriarum non spectare, non curare, Vltionis consiliū abjicere, deponere, omittere, o-

mnem acceptæ injuriæ memoriam ex animo delere, animus meus ultionem nõ spectat, abducere animum à vindicta.

De Conjugio.

Ehe/Ehestand/Heyrath.

Conjugium, connubium, matrimonium, nuptiæ, jugale vinculum, vinculum vel nexus matrimonii, res uxoria.

Epith. Gastum, legitimum, jus matrimonii, stabile, certum matrimonium, plenum dignitatis & concordiæ matrimoniũ.

Ehe die nicht seyn kan / Nuptiæ innuptæ, contra fas & æquum conjunctæ.

Zur Ehe gehörig Conjugalis.

Ehegatte/Ehegemahl / Conjux, particeps connubii, socius vel socia connubii.

Freyen / gerne eine zur Ehe haben wollen / anschlagen an einem Orte.

Tentare alicujus nuptias, petere, expetere sibi uxorem, ambire nuptias alicujus, velle sibi aliquã uxorem, Exposcere sibi aliorata uxorem, exposcere sibi gnatam alicujus, cupere virginem aliquã sibi desponderi, appellere animũ ad uxorem.

Er ist durch den Korb gefallen.

Excidit virgine, repulsam tulit, repudiatus est, ambivit, frustrâ tentavit eas nuptias.

Einem seine Tochter zur Ehe zusagen.

Spondere filiam alicui uxorem, despondere alicui filiam, promittere filiam alicui, præbere alicui sponsalia, filiam pacisci

alicui, desponsare alicui filiam

Seine Tochter einem zur Ehe geben/außstatten / außgeben.

Locare filiam in matrimonium alicujus, Locare filiam nuptiis, filiam collocare in mâtrimonio, jungere, conjungere filiam nuptiis, conjugio alicui, Connubio filiam jungere, committere alicui filiam, Dare filiam alicui in matrimonium, Dare filiam alicui nuptũ, Dare filiæ virum, Locare, elocare filiã alicui, locare filiam alicui nuptũ, elocare filiam in matrimonium, obtrudere filiam alicui. Capere aliquem generum, invenire filiæ virum, fieri socerum, dare filiam nuptui, in nuptias.

Einem seine Tochter nicht geben wollen/durch den Korb fallen lassen.

Negare commissurum se gnatam uxorem alicui, negare se daturum alicui filiam, abdicare generum, repudiare aliquem.

Eine Ehe verhindern / Disturbare nuptias.

Einem ein Weib geben.

Vxorem alicui dare, conjicere aliquem in nuptias, habere aliquem in potestate, habere aliquẽ in nuptiis alligatum, conglutinare amores nuptiis.

Einer die Ehe zusagen.

Dare alicui fidem matrimonii, Fidem alicui dare, eam sibi uxorem fore, promittere, polliceri matrimonium, celebrare sponsalia despondere sibi puellam.

Einer die zugesagte Ehe nicht halten.

Renunciare nuptiis. renunciare conditionem, sponsalia repudiare.

Eine nicht haben wollen/ Nuptias alicujus fugere, effugere.

Ein Weib nehmen / eine zum Weibe nehmen/ in Ehestand treten.

Ducere uxorem, ducere in uxorem, ducere uxorē domum, Ducere aliquam in matrimonium, Iungere, conjungere sibi aliquā conjugio, matrimonio, nuptiis, invenire sibi uxorem, adjungere sibi uxorem, ducere alicujus filiā uxorem, conjici in nuptias, facere nuptias cum aliqua, assumere aliquam in matrimonium, contrahere matrimonium, inire matrimonium conjugium, Jungi, copulari fœdere matrimonii, vinculis jugalibus se innectere, coire connubio.

Eine zum Weibe haben.

Habere, tenere aliquam in matrimonio, Habere, tenere, matrimonium alicujus, Habere uxorem aliquam, habere aliquam uxoris loco,

Daß ander Weib nehmen/ zum andern mal sich verheyrathen.

Repetere matrimonium, iterare conjugium, fieri bigamum, fieri polygamum.

Ehemann/ Maritus, vir, Paterfamilias, optimus maritus, adumbratus maritus, alienissimus vir.

Frawen Mann/ Vxorius, Tanaquilis maritus, uxoris suæ ancilla, mancipium.

Murrischer Mann / maritus vir astorgus, immanis, in uxorem injurius, contumeliosus.

Eheweib/Weib/ Conjunx, uxor, comes individua mariti, divinarum humanarumq; rerum socia.

EPITH. Vxor honesto loco nata, justa, probatissima, lectissima, castissima, optima, ingenua, primaria, præstantissima, eximiâ facie, eximiâ gratiâ, virtute, pietate, Fidelissima, fidissima, miseræ conjugis squalor, luctus, pudicitia uxoris, fœmina primaria, prudentissima, lectissima, spectatissima, eximiâ pulchritudine, summâ integritate pudicitia singulari.

Ein böse Weib / Vxor imorigera, crudelis, delibuta perjuriis, morosa, jurgiosa, avara, importuna, aspera, audax, procax, temeraria, irata, proterva, impudica, libidinosa, mala, nota, infamis, nefaria, deterrima, amens, furiosa.

Ein Weib das viel Männer hat gehabt.

Mulier multarum nuptiarum.

Ein ehrliche Matron.

Matrona gravis, severa, castissima, Matronæ opulentæ, optimates, sanctitas matronarum.

Herrisch Weib/ Tanaquil, quæ viri partes præripit, imperiosa.

Einen Mann nehmen.

Nubere alicui, dari alicui nuptum, velle cum aliquo vivere, & ætatem exigere.

Einen Mann haben.

Nuptam esse viro, marito, nupta est mulier, vivere cum aliquo, degere ætatem cum aliquo, exigere cum aliquo ætatem.

Keinen Mann haben.

Carere viro, innuptam esse, carere conjuge.

Eine Braut / Sponsa, nova nupta, virgo desponsata, sponsata, desponsa, sperata, pacta.

Mein Liebchen / mein Schätzichen.

Voluptas mea, deliciæ, oculus, ocellus, rosa, animus, voluptas, passerculus, gallina, coturnix, agnellus, hœdillus, vitellus, corculum, salus, vita, Festivitas, animulus, desiderium, lux, thesaurus, mel, stacte, cinnamomum, rosa, crocum, casia, bdellium, passer, columba, lepus, anaticula, hirundo, monedula.

Jungfraw die niemand haben wil.

Virgo illocabilis, *quæ viro tradi non potest, quæ non invenire potest amatorem*,

Ein Kebßweib / Concubina, vice conjux, uxor usuraria, Ducere aliquam in concubinæ locum.

Ein Freyer / Procus, procus ignavus, impudens.

Bräutgam / Sponsus, speratus.

Tochtermann / Eydman / Gener.

Brautführer / Pronubus.

Der Braut nechste / Pronuba, comes & concinnatrix sponsæ.

Kopler / Internuncius amoris, conciliator mutui amoris, saluti gerulus.

Koplerin / Conciliatricula, salutigerula.

De Nuptiis.

Hochzeit / Nuptiæ, convivium nuptiale, apparatus nuptialis, festivitas nuptialis, nuptiale sacrum.

EPITH. Legitimæ nuptiæ, plenæ dignitatis & concordiæ, nefariæ, novæ, diuturnæ, quotidianæ.

Hochzeit machen / Parare, apparare, ornare, adornare nuptias, Facere, conficere nuptias, dare cœnam nuptialem.

BrautBette / Torus, thalamus, lectus genialis,

Ehestewr / Mitgabe / Dos, dos non numerata.

Eine summa Geldes zur Mitgabe benennen.

Dotem dicere, vel doti dicere aureos aliquot, vel in dotem promittere

Mitgabe außzahlen.

Dare dotem, conficere dotem.

Leibgedinge / Dotalitia bona,

Die Donation zwischen Eheleuten.

Donatio propter nuptias reciproca.

Tantz / Saltatio, choreæ, tripudium.

Tantzen / Saltare, tripudiare, ad numerum se movere, non sobrium, nudum, luce palam, in foro saltare.

Nicht recht tantzen / Extra numerum se movere.

Ein Täntzer / Saltator saltans, tripudians.

Ein Täntzerin / Saltatrix.

Vortäntzer / Præsultor, choragus.

Vortantzen / Præsultare, choreã ducere, choragum agere.

De Coitu.

Beschlaffung / Concubitus.

Das Eheliche Werck / Coitus, compressus, compressio.

Bey einer schlaffen / Dormire propter aliquam, concumbere, cubare cum aliqua in eodem lecto, cubitare cum aliqua, accubare cum amica; ire accubitum

cum amica, jacere ebrium cum muliere.

Beyschlaffen / das Eheliche Werck treiben.

Coire cum aliqua, comprimere aliquam, rem habere cum aliqua, uti rebus Venereis, frui voluptate amatoriâ, jungi complexu Venereo, miscere corpus cum aliqua, dare operam liberis. cum aliqua corpus comiscere, habere aliquã, consuescere cum aliqua, contingere corpus corpore, capere usuram corporis, capere voluptatem cum aliqua, frui virgine nocte, habere aliquam secum, habere noticiam alicujus fœminæ, res fuit ipsi cum ea, liberos quærere, patrare.

Schwängerung.

Graviditas, prægnatio, gestatio uteri.

Schwanger Weib.

Mulier gravida, gravidata, prægnans, fœta, ferens vel gestans uterum, ventrem, alvum, partum, mulier utero gravis, alvo gravis, pulchrè plena.

Das Kind in Mutterleibe / Fœtus.

Hoch schwanger / Mulier vicina ad pariendum, vicina partui, cui partus appropinquat, explentur ei ad pariendum menses.

Schwanger seyn.

Vterum ferre, gerere, gestare, gravidam esse, ventrem ferre, uterus illi extumet.

Empfängniß / Conceptus, conceptio.

Empfangen / Concipere, habere.

Der empfangen ist / Conceptus.

Schwängerung.

Imprægnatio.

Schwängern / schwanger machen.

Facere uxorem gravidam, facere gravidam filio ex concubitu, facere prægnantem, capere usuram alicujus corporis, & facere gravidam suo compressu, relinquere aliquam gravidam.

Schwanger werden von einem.

Comprimi, concipere aliquid, fieri gravidam ex compressu, esse gravidam ab aliquo, esse prægnãtem, esse gravidam ex aliquo, habere in ventre filium, suscipere ex aliquo filiam, Parere filiam ex compressu alicujus, Puer susceptus est de semine illius, semen insedit in locis, utero gravescere, mulier peperit liberos ex eo.

Kinder zeugen / Kinder bekommen / haben.

Creare, procreare liberos, propagare sobolẽ, suscipere liberos, liberos ab aliqua vel ex aliqua habere, augeri filiolo, florere liberis, relinquere filium, Filium procreare, gignere, producere, suscipere, nihil liberorum ex ea tulit, Duos ex ea sustulit filios, habere ex muliere filium infantem, gignere ex se filium, suscipere liberos ex aliqua, producere aliquem sui similimum.

De Nativitate.

Geburt / Generatio, progeneratio.

Vater / Generator, genitor, pater.

Geburt / Nativitas, ortus.

Zur Geburt gehörig / Natalis, natalitius.

Das geboren ist / die Geburt.

Partus, fœtus, natus.

EPITH. Partus multiplex, triplex, uberior, grandior, aureus, id quod natum est perimbecillum est.

Vollkomene Geburt/Embryo.

Geboren/Genitus, generatus, procreatus, proseminatus, Deorum satu ortus, natus ex aliquo, ab aliquo, Natus, prognatus, susceptus, editus, oriundus, satu editus, satus, creatus, editus in lucem.

Geboren werden.

Nasci, oriri, in vitam ingredi, in lucem edi, procedere, in vitam venire, in terram cadere, accipere à natura vitam, usuram lucis, aspicere lucem.

Gebärung/Partus, fœtura.

Mit der Geburt vmbgeben/ an der Zeit seyn.

Parturire, explentur ipsi ad pariendũ menses, Partus instat, appropinquat, laborat ex dolore, partus ei adest, partus maturescit.

Kindbeth.

Puerperium, partitudo, partio.

Eine Kindbethterin.

Puerpera, infantaria, mulier recens enixa, fœmina recens è partu.

Die Arbeit in der Geburt.

Nixus.

Gebären/das Kind zur Welt gebären.

Parere, Edere, ferre, proferre, fundere fœtum, exactis temporibus parere, partu levari, partum reddere, eniti, facere partum, Procreare, gignere, profundere fœtum.

Lange in Kindesnöthen ligen.

Parturire longo tractu, conflictari diutino & laboriosi nixûs puerperio.

In Kindesnöthen sterben.

Ex angustia partûs discedere.

Hebamme/ Obstetrix.

Hebammen Ampt versorgen/ Obstetricare, & obstetricari.

Es hilfft der Geburt.

Luna affert partus, maturitatesq; gignendi.

Weñs einer vnrichtig gehet/ Abortio.

Vnzeitige Geburt / Abortus.

Vnzeitig gebären / Abortire, abortum facere.

Die Geburt auffhalten/ Reprimere fœtum.

Die Geburt abtreiben/ Partum abigere, immaturum fœtum ejicere, partum herbis abigere.

Jetzt geboren Kind / Infans recens natus, infans sanguinolentus, infans à matre recens, infans à sanguine, à matre ruber.

Findelkind/Infans expositius, expositus, projectitius.

Wechselkind/Subdititius, suppostitius, subditus, subditivus.

Ein Kind weglegen/ Exponere infantem, dare exponendum, projicere puellam, exponere quod natum est.

Ein Kind aufferziehen / Infantem tollere, nutrire.

Kind nach seinem Vater geboren/Posthumus.

Seugend Kind/Infans lactens.
Seugamme/Nutrix, nutricia, nutricula.
Ein Weib die da stillet/Mulier lactans.
Die viel Milch hat / Mulier mammosa, mammata.
Seugen/Lactare, mammam dare, lac præbere.
Saugen/Sugere lac, lactére, satutari mamma cum ubertate.
Saugen wollen/Inhiare uberibus, desiderare mammam.
Entwehnen/Ablactare, à lacte depellere.
Windel/Fascia, fasciola.
Kind windeln/Infantem involvere fasciis, fasciare, fasciis colligare, constringere.
Kind auffwindeln/Effasciare infantem, fasciis exsolvere, liberare, expedire, evolvere.
Dem Kinde kewen/Infantibus mansa in os inserere, cibum infanti in os inserere.
Wayßlose/keine Kinder haben.
Orbitas liberorum.

Der keine Kinder hat/der Kinder beraubet werden.

Orbus, orbatus, tantâ progenie orbatus, amittere liberos, efferre filium, orbari liberis, humare liberos.
Lediger Standt/Cœlibatus.
Ledige Person/Cœlebs.
Vnverheyrathe Jungfraw/Innupta puella, puella non nupta.
Witwenstandt/Viduitas.
Witwer/Viduus.
Witwen/Vidua.

Ausserhalb des Ehestandes leben.

Abhorrere à ducenda uxore, ab re uxoria, nolle uxorem, esse cœlibem, negare libero lecto quicquam esse jucundius, animus ejus abhorret à nuptiis.

De Divortio.

Ehescheidung.

Divortium, discessio, discidium.

Sich vom Weibe scheiden.

Facere divortium, discidium, nuncium remittere, uxori Renunciare, remittere repudium, uxorem dimittere, Jubere ut uxor res suas sibi habeat, Cum uxore divortium facere, divortia inter illos facta sunt, matrimonium inter illos sublatum est.

Das Weib weg jagen/ oder das Weib sitzen lassen.

Repudiare uxorem, missam uxorem facere, demittere matrimonium, exigere uxorem matrimonio, exigere à se uxorem, digredi ab uxore.

Das Weib ist von jhm.

Segregata, abalienata, disjuncta est à viro, exacta est matrimonio, expulsa est matrimonio.

Den Mann weg jagen.

Exigere à se virũ, facere divortium cum viro, repudiare virũ.

De Habitu.

Gestalt/Eigenschafft des Leibes.

Habitus, habitudo, figura, forma, species, lineamẽta corporis.
Epith. Mediocris, optimus habitus, habilis species, bona habitudo, apta figura corporis, vel

membrorum, Pulchriora lineamenta.

Ehnlich/Similis, ſimilimâ formâ.

Vnehnlich / Diſſimilis formâ vel figurâ.

Er iſt alſo geſtalt / Eſt hac formâ, ſpecie, figurâ, ſtaturâ.

Eine Geſtalt.

Figura, forma, ſpecies, facies.

Epith. Species præclara, eximia, excellens, ornata, expleta, perfecta, admirabilis, miſera, flebilis, priſtina, vetus, divina, humana, muliebris, infinitæ ſimillimarum imaginũ ſpecies. Forma triplex, pulchior, pulcherrima, inſatiabilior, rotunda, globoſa, inuſitata, impolita, turpis, deformis, terribilis forma, formæ pares, ſimiles, iñumerabiles.

Figura apta, habilis, conglobata, tacita, divina, humana, muliebris.

Effigies ſolida, expreſſa, eminens, adumbrata, ſpecies pura, levis, pellucida.

Imago alicubi expreſſior, alicubi minùs expreſſa.

Geſtaltet/Fictus, effictus, figuratus.

Die Geſtalt/diß Bildniß kömpt mir für.

Occurrunt, obviam veniunt, incidunt, incurrunt in me, præſtò ſunt, obſervantur, reſonant, obrepunt, irrumpunt extrinſecus formæ, imagines, Inſunt, inſident in mente, verſantur in animo ſimulachra, figuræ, ante oculos conſtituo mihi imaginem, inculco animo, refero ad animum imagines, viſa.

Geſtalt erkennen.

Noſſe, cognoſcere, videre, cernere, perſpicere ſpeciem, notare, tenere effigiem.

Ein Habit/eine Tracht/Kleidung.

Ornatus, cultus uſitatus, civilis cultus.

Er hat eine newe Tracht/Ornatus eſt in novum modum.

Er hat eine außländiſche frembde Tracht.

Ornatus eſt ad peregrinum modum.

Sie gehet wie eine Hure/Exhibet ornatum meretricis.

De Forma.

Geſtalt/wolgeſtalt/ Schönheit/ hübſch.

Forma, formoſitas, pulchritudo, venuſtas, dignitas, dignitas formæ, feſtivitas, elegantia, concinnitas, nitor, decor, pulchritudo corporis, oris, elegantia, bonitas coloris, corporis candor, compoſitio apta membrorum, apta figura corporis, convenientia partium, Species oris & totius corporis dignitas, forma liberalis, forma ad dignitatem appoſita, honeſta, habilis, pulchrior, pulcherrima, eximia, ſuſpicienda, præclara, ſumma, res ſua ſponte pulcherrima. Multum, plurimum venuſtatis, Venuſtas ſumma, conſpicua, eximia, muliebris. Dignitas ampliſſima,

ſima, virilis, excellens. Pulchritudo excellens, eximia, nativa, egregia, inſatiabilis, mira, recens, integra, Summa feſtivitas, elegãtia Naturalis, non fucatus nitor, nimium ſplendoris, concinnitudinis.

Schön/hübſch/wolgeſtalt.

Pulcher, perpulcher, Pulchellus, egregiâ formâ, mirâ pulchritudine, præditus pulcherrimâ formâ, Formoſus, venuſtus, eximiâ facie præditus, ſcitus, valdè venuſt⁹, magnâ dignitate, omni venuſtate affluens, perſcitus, perelegans, formâ præcellens, decorus facie, præditus formâ bonâ, lepidâ liberali, præclarâ, Vultu honeſto, venuſto, bellus, venuſtulus, plenus venuſtatis, nitidior, ſpecioſus, decor⁹, luculentus, inſignis formâ, florentiſſima ætas, formæ excellentis, Facie egregiâ, liberali, pulchrâ, honeſtâ, præclarâ, decorâ, concinnâ, ſcitulâ, ſpecie ſingulari, eximiâ, Nova figura oris, Lectus, luculentus, lepidus, nitidus.

Schön Weib.

Mulier venuſta, elegans, ſpecioſa, bella, pulchra, nitida, purpureis malis, genis rubentibus, roſeis labiis, bellâ ſpecie, tenellâ, facie honeſtâ, eximiâ, formâ eximiâ, ſucci plena, feſtiviſſima ab unguiculo ad capillum ſuũ, pulchritudine ſummâ.

Schöne/hübſch/wolgeſtalt ſeyn.

Præditum eſſe formâ pulcherrimâ, eſſe aliquâ formâ vel ſpecie, vel dignitate, dignitas & forma illi eſt, præditus eſt formâ & dignitate, adeſt ipſi forma, valetudo, habere ſpeciem, dignitatem, pulchritudinem, Continere in ſe formæ pulchritudinem, vigere, excellere venuſtate, multum anteſtare aliis viribus & dignitatibus, Habere venuſtatem, Veneres maximæ ei inſunt, Veneribus affluit, venuſtate affluit, venuſtatem habet, habet res ornatum.

Es machet ſchön/ es hilfft zur Schönheit.

Hoc ſervit venuſtati, Parit, affert dignitatem, venuſtatem.

Nach Schönheit trachten/ luſt darzu haben.

Sequi, conſequi pulchritudinem, quærere venuſtatem Judicium haber pulchritudinis, Mirari, admirari, laudare, adamare formam, delectari pulchritudine, moveri, commoveri pulchritudine, intendere pulchritudini vel ad pulchritudinem, Non contemnere, vel aſpernari pulchritudinem.

Die Geſtalt verderben.

Corrumpere, delere, extinguere formam, pulchritudinẽ, morbus conficit pulcritudinem.

Die Schönheit verleuret ſich/der Kalck gehet abe.

Formæ dignitas efflorescit, extinguitur, exareſcit flos.

De Ornatu.

Zierde/ Schmuck/ Geschmeide/ Reinligkeit.

Ornatus, ornamentum, exornatio, ſplendor, inſignia, lumen, flos, expolitio, perpolitio, ornatus, nitor, lenocinia, Veneres, phaleræ, ornamētum magnum, maximum, ornamenta ſumma, multa, permulta, plurima, minora, præcipua, præclara, communia, forenſia, domeſtica, propria, hæreditaria, vetera, Egregia exornatio, artificioſa expolitio, ornata concinnitas, magnificus cultus, cultus cum elegantia, molliſſimus cultus, Ornatus magnificus, inſignis, militaris, regalis, regius, magnus, mirabilis, admirabilis, aptus, novus, alienus, perpetuus.

Gezieret/ geputzet.

Ornatus, exornatus, adornatus, decoratus, inclytus, expolitus, perpurgatus, compoſitus, limatus, perpolitus, aptus, politiſſimus, nihil ornatius, omnibus rebus ornatus, undique ornatus, perornatus, melius, ſatis, probè ornatus, vix ſatis politus, elegās, perbellus, comtus, nitidus, phaleratus, ęqualiter perpolitæ partes, opus expolitum.

Gezieret/ geſchmücket seyn.

Præditum eſſe ornamentis, ornamentis redundare, plenum eſſe ornamentis, habere ornamenta, ornamētum. Florere ornamentis, ornamenta obtinere, ornamēta hæc in eo florent, lucent, Video in eo ornamēta, hæc ſunt ipſi ornamenta, Conſequi concinnitatē, adipiſci ornamenta, congruunt in eum hæc ornamenta. **Luſt zur Zierde haben.**

Appetere ornamentum, delectari ornatu, quærere, requirere ornamenta.

Einen zieren/ ſchmücken/ putzen/ außputzen.

Ornare, adornare, exornare, decorare, concinnare, maximè, copioſè, vehementer, mirabiliter, magnificè, ſatis, juſtiſſimè ornare aliquem, omni ex parte decorare, diligenter adornare, alieno ornatu ornare, condecorare, ornatum addere, decus augere, decus addere, afferre, Ornamenta in aliquē congerere, conferre, Tribuere, dare, conferre alicui ornamēta, afficere, ornare, adornare, decorare, honeſtare aliquem ornamentis, à me proficiſcuntur illa ornamenta, adhibere flores, nitorem, polire, limare, comere, elimare, expolire, perpolire, interpolire, maximè limare, omni ex parte expolire, politiùs limare, componere, exornare.

Seinen Schmuck erhalten.

Servare, tenere, obtinere, cuſtodire ornamenta, propugnatione ſuſcipere pro ornamentis.

Den Schmuck weg thun/ einen verunehren.

Removere ornatum, minuere decus & ornamentum rei, Detrahere ornamenta, ornatum, nudare ornamentis, Tollere, eripere

pere ornamentum, spoliare, denudare ornamentis, ornatu, decore, relinquere nullum ornamentum, auferre ornamenta.

Seinen Schmuck verlieren/keine Zierde haben.

Amittere ornamenta, privari ornamentis, dilabitur ornatus, carere ornamentis, deest ipsi ornamentum, ornatus, dignitas.

Schmuck wieder bekommen.

Repetere, recuperare decus, ornamentum.

Schön/hübsch/außgeputzt.

Pulchrè, optimè, venustè, lepidè, bellè, ornatè, splendidè. scitè; satis scitè, commodè, præclarè, ornatè, decorè, convenienter, cultè, fabrè, effabrè, artificiosè, quàm optimè, aptè, accommodatè, appositè, lautè, conninnè, purè. politè, luculentè, luculenter, illuminatè, perquàm venustè, pereleganter, perpolitissimè, satis ornatè.

Reinligkeit/hübsche reinliche Kleidung.

Cultus mundus, munditia, lautitia non odiosa, nec nimis exposita, Munditia quæ fugit agrestem & inhumanam negligẽtiam, mediocris cultus, virilis, viro dignus cultus, muliebris mundus, lautitia vetus aliena.

Reinlich/außgeputzt.

Cultus, comtus, mundus, elegans, nitens, lautus, concinnus, pexus, compositus, calamistratus, concinnatus, qui distat à cultu victuque bestiarum.

Sich reinigen/putzen/saubern.

Adhibere munditiam, remanet munditia, Polire, expolire, perpolire, comere. Purgare, expurgare, perpurgare, maximè expurgare, tergere, pectere.

Wolstand/Zierde.

Decus, decor, decorum, decentia, condecentia, verum decus.

Bequemlich/füglich/zierlich.

Decorus, conveniens, congruens, consonus, cõsentaneus, aptus, idoneus, accommodus, magis decorus, concinnus, optimè conveniens, vix satis decorus, consonus.

Es stehet jhm wol/es zieret jhn.

Ornatus hic eum decet, Est in re hac ornatus, pulchritudo, res hæc est ipsi ornamento, inest rei dignitas, convenit, congruit, quadrat huic rei.

Scheinbar.

Splendidus, nitidus, luculentus, floridus, florens, maximè luminosus.

Scheinbar/ansehnlich machen.

Illuminare, illustrare, collustrare, illustrare satis.

Gläntzen/hübsch/zierlich seyn.

Splendere, splendescere, lucere, elucere, nitescere, enitere, enitescere, florere, florescere, efflorescere, maximè enitere, elucere, quotidiè magis enitescere, parũm lucere.

De Deformitate.

Vngestalt/heßlich/scheußlich/gebresten.

Deformitas, pravitas, vitium, vitium

vitium naturæ, deformatio, depravatio, indecorum, torvitas aspectûs.

Deformitas summa, insignis, perinsignis, pravitas insignis, Forma quotidiana, vilis.

Vngestalt/heßlich/vnflätig.

Deformis, deformatus, pravus, depravatus, vitiosus, incultus, horridus, ornatum negligens, vitio corporis deformatus, facie Thersites, monstrosus. Adv. Inornatè, indecorè, ineleganter, impolitè, incultè, inconditè, horridè, pravè, perversè, turpiter, fœdè, inquinatè, putidè, squallidè, spurcè, admodum inquinatè.

Vngereimbt/vngeschickt.

Indecorus, inconveniens, inconcinnus, inelegans, minùs cōveniens, minimè elegans, minimè politus.

Vngestalt werden.

Venire ad deformitatem, ad pravitatē, habere vitia, sordere.

Die Gebresten decken/Abscondere, tollere vitia naturæ.

Vngezieret/grob/vngehofelt.

Inortatus, inconditus, invenustus, depravatus, perversus, turpis, turpificatus.

De Sordibus.

Vnflat/Wust.

Fœditas, squalor, sordes, situs, macula, Fœditas intolerabilis alienæ sordes, lugubres sordes, illuvies, neglectus corporis, cultus, pedor.

Besudelt/vnflätig.

Fœdus, inquinatus, contaminatus, squalidus, sordibus obsitus, maculosus, spurcus, abominabilis, turpis visu, sordidus squalore, obsitus squalore, notatissimus maculis, pedore & squalore horridus, pannus obsitus, illotus, impexus, intonsus.

Besudelt/vnflätig seyn.

Esse in squalore, fœditate, sordere, squalere, negligere curam colēdi corporis, in sordib⁹ jacere, in squalore jacere, sordes accipere, non distat à cultu victuq; bestiarum, caret cultu.

Vnflätig/vnrein machen/verunehren.

Dedecorare, devenustare, dehonestare, deturpare, deformare, dedecorare, depravare, turpare, turpificare, fœderare, contaminare, inquinare, coinquinare, sordidare, maculare, commaculare, aspergere maculis, polluere maculis, afficere, facere ut suscipiat maculam.

Vnflat weg thun.

Sordes eluere, maculam delere, eluere.

De Fuco.

Schmincke/Fucus, stibium, pigmenta.

Geschminckt/ Unctus, fucatus, delibutus, buccæ minio ac cerusâ fluentes, vulsa supercilia, quæsitus arte, dentium candor, calamistro intortus capillus.

Schmincken/ Fucare, formam augere pigmentis & lenociniis.

De Castitate.

Keuschheit/ Castitas, castimonia, pudicitia, summa castimonia, aliena pudicitia.

Keusch/ zůchtig.

Castus, pudicus, purus, incorruptus, vehementer castus & integer, intemeratus.

Adv. Castè, purè, integrè, incorruptè.

De Pudore.

Schamhafftigkeit/Zucht.

Pudor, verecundia, modestia, Pudor mirificus, pudor rusticus, Verecundia magna, virginalis, insulsa, stulta, invisa.

Röthe/Rubor, fucatus rubor.

Schamroth machen/ eine Röthe außjagen/beschämen.

Afferre, alicui ruborem, elicere alicui ruborem, confundere aliquem, dare in ruborem, facere ut pudeat aliquem, facere verecundiorem in aliqua re, pudorem incutere, injicere ruborem.

Schamhafftig/zůchtig.

Pudens, verecundans, verecundus, virgineo pudore præditus, pudētissimus, pudibundus.

Adv. Pudenter, verecundè, paulò pudentiùs, parùm pudenter, castè, pudicè.

Schamhafftig/Zůchtig seyn.

Habere verecundiam, vereri, verecundare, erubescere, verecundiâ teneri, modestè se gerere, modestum se præbere, participē esse verecundiæ & pudoris, modestiæ speciem præ se ferre, retinere verecundiam, præstare ingenuitatem & pudorem, non dimittere pudorem, Est in eo pudor, est in eo significatio pudoris color indicat signū pudoris. natura attribuit ei pudorem, reprimere impudentiam, vitare obscœnitatem.

Sich schämen/roth werden.

Erubescere, dari in ruborem, pudore suffundi, pudefieri, pudere, pudescere, conturbari alicujus aspectu.

Schamhafft halben etwas thun.

Obsequi pudori suo, Adduci pudore, verecundiâ aliquid facere.

Schamhafft halben etwas nicht thun/etwas vnterlassen.

Refugere à re pudore, deterreri pudore, impediri verecundiâ, cedere pudori, putare alienum à dignitate esse, arbitrari summam esse turpitudinem, Pudor deterret, impedit, obstupefacit, verecundia impedit.

Sich schämen einer That halben.

Pudet me facti, suppudet me rei, dispudet, miseretq; pudetq;, piget facti, confici pudore.

Mit vrlaub also zu reden/ daß ich so reden mag/ rc.

Si licet dicere, si commemorare fas est, si tam profana cum sacris comparare licet, Animus non nisi cum Deo (*si hoc est fas dictu*) comparari potest, sit honos auribus, quod dictu quoque fœdum est, salvâ reverentiâ, salvo honore, salvâ gratiâ, salvâ dignitate

gnitate

gnitate tuâ, ſalvo jure amicitiæ, abſit invidia verbo, quod ſine cujuſquam invidia dictum volo, ſalvo cujuſq; judicio ſaniore, abſit jactantia dicto, quod inter nos dictum ſit, pace hujus vel illius, Nihil dicam gratiæ causâ.

De Impudentia.

Vnſchamhafftigkeit / Vnflätigkeit.

Impudentia, immodeſtia, obſcœnitas, fœditas, Inſignis, impudica impudentia, turpiſſima obſcœnitas, procacitas.

Vnverſchämpt / Vnflat / vnflätig.

Impudens, inverecundus, Impudicus, obſcœnus, canis, nihil impudentius, bene & naviter impudens, ſubimpudens, impudẽtiuſculus, Os ferreum, duriſſimum, importuniſſimum, impuriſſimum. Non verecundus, inimicus verecundiæ, immodeſtus, flagitioſus, egens pudoris, fretus impudentiâ, condemnatus impudentiæ, impurus, ſpurcus. Frons inverecunda, impudens, impudẽtiæ callo obducta, Pro pudium, diſſolutiſſimus, nullis pudoris vinculis aſtrictus, ad impudentiam propenſus, pudoris expers & modeſtiæ, alienus à pudore, remotus à modeſtia, averſus à pudore.

Adv. Impudenter, audacter, obſcœnè.

Vnflätig / vnverſchämt ſeyn.

Eſſe ore duriſſimo, facere impudẽter, tranſire fines verecundiæ, ſuſcipere impudẽtiam, perfricare os, habere os aliquod, habere impudentiam, Afferre, oſtẽdere os, dimittere pudorem, tollere verecundiam, inimicum eſſe verecundiæ, ſuſcipere obſcœna, Frontem, faciem, os perfricare, obdurare, egredi metas, trminos verecundiæ, tranſilire metas verecundiæ, abeſſe procul à pudore, modeſtiam nullam retinere, non retineri à pudore, nõ regiâ modeſtia, exuere pudorem.

Er hat ſich außgeſchämet.

Depuduit, dedidicit pudorem, oblitus eſt pudoris, dedidicit pudeſcere, nihil habet oris, nihil frontis, pudorem omnẽ abſterſit, pudorem cum pudicitia perdidit, eſt homo perfrictæ frõtis.

Vnverſchämet reden / grobe Zoten reiſſen.

Scurrare, eſſe laſcivum, loqui impudica, adhibere obſcœnitatem verborum ad turpitudinem rerum. Turpiter aliquid dicere, Minus honeſtè, temerè, parum conſideratè, contra quam conveniat, deceat, liceat, ſec⁹ quam deceat, Oratio ejus excedit fines quos honeſtum, quos ratio, quos modeſtia præſcribit, excidit ex ore ejus hoc verbum turpe, ferreo ore aliquid affirmare.

Vnverſchämt ſündigen / es iſt jhm nichts zu viel.

Nulla ipſi eſt ad facinus verecundia, nullum illi peccãdi modum verecundia ſtatuit, peccat abjectâ omni verecũdiâ, peccat ſine

ſine modo, peccat impudentiſſimè, non illum pudor, vel modeſtia deterret, abducit, removet à voluntate, ſtudio & conſuetudine peccandi, nullus illum pudor retinet, nulla modeſtia regit, nulla verecundia temperat.

Des man ſich ſchemen ſol.

Pudendus, pudendum facinus, pudenda inſcitia.

De Modeſtia.

Mäſſigkeit / Zucht / Beſcheidenheit.

Modeſtia, temperantia, temperatio, moderatio, modus, gravitas mixta modeſtiæ.

EPITH. Temperantia ſumma, admirabilis, inimica libidini, difficilis, Modeſtia maxima virtutũ, ſumma ſingularis, incredibilis, virginalis, Moderatio magna, ſumma, ſingularis, certa, definita, continens cupiditatum, paulò minùs temperata, facilis, divina, Temperatio modica, ſapiens.

Mäſſig / ſitſam / beſcheiden / züchtig.

Temperans, temperatus, moderatus, modeſtus, commodus, frugi, mediocris, pudens, æquus, æquabilis, eruditus ad modeſtiam, vehementer moderatus, permodeſtus, ſatis, planè frugi, paulò minùs moderatione temperatus, naturâ ipſâ, ſuâ ſponte moderatus, frugaliſſimus, bonæ frugis & bonæ frugi, minimo contentus.

Adv. Modeſtè, moderatè, modicè, temperatè, temperanter, temperatè, abſtinenter.

In Zucht halten / zur Zucht gewehnen.

Erudire aliquem ad modeſtiã, magiſtrum eſſe pudoris & modeſtiæ, reddere aliquem modeſtiorem, moderari alicui, non ſinere aliquid immoderatè, turpiter, nequiter facere, avocare aliquem à libidine, facultatem dare moderationi.

Sich mäſſigen / ſich ſelbſten im Zaum halten.

Appetitiones ſedare, coërcere, cohibere, comprimere, reprimere ſe, Frenare, refrenare, domare appetitiones, continere cupiditates.

Maß halten / ſitſam ſeyn / beſcheidẽ.

Obtemperare præceptis temperantiæ, diligere modeſtiam, venari laudem modeſtiæ, Eſt in eo inſignis modeſtia, temperatio, magnâ eſt hic juvenis modeſtiâ, Præditum, ornatum eſſe modeſtiâ, habere moderationem, uti moderatione, adhibere moderationem, præſtare modeſtiam, tenere moderationem, vincere alios tẽperantiâ. Gubernare, elaborare aliquid moderatione, Apparet, elucet moderatio ejus, cognoſcitur, ejus modeſtia & moderatio, præbere ſe moderatum, modeſtum, Eſſe moderatum, modeſtũ, temperanter agere, temperare ſibi ab aliqua re.

De Immodeſtia.

Vnbeſcheidenheit / Muthwill / Frevel / Licents.

Immodeſtia, immoderatio, inſolentia, intemperantia, libido, effrena licentia, im̃oderata libertas, impunitas, importunitas, intolerabilis petulãtia, protervitas, procaci-

cacitas, lascivia, intẽperies, bacchatio furens, aperta petulantia, juvenilis licentia, nocturnæ bacchationes.

Muthwillig/frech/vnbescheiden.

Immodestus, immoderatus, petulans, lascivus, importunus, protervus, efferatus, effrenatus, indomitus, temerarius, effusè petulans, nimis efferatus, insõlens, procax.

Vnzüchtig/Muthwillig.

Immodestè, petulanter, libidinosè, licenter, audacter, importunè, effrenatè.

Muthwillig/frech/vnbescheiden seyn.

Uti petulantiâ, esse aliquâ insolẽtiâ, importunitate, audaciâ, uti morbo procacitatis, lascivire, insolescere, petulantem & insolentem se præbere, petulanter, insolenter agere, ineptire.

Noch frecher machen.

Reddere aliquos ferociores, impotentiores.

Muthwillen wehren/ stewren/ den Muth brechen.

Frangere alicujus petulantiam, continere insolentiam, præcidere alicui licentiam, libertatem, Ducere in gyrum rationis effrenatos, reddere aliquẽ modestum.

De Mediocritate.

Mittelmässig/Masse/Gleichförmigkeit.

Mediocritas, medium, modus, temperatio, æquabilitas, modica & sapiens moderatio, æqualitas, nihil temperatius, maximè decora æquabilitas, medius, certissimus modus, legitima & usitata æqualitas.

Maßhalten / das Mittel treffen/ gleichförmig machen.

Facere, finire, definire, temperare, terminare modum rei, adhibere, apponere modum, ponere res in æqualitate, statuere, cõstituere rei modum, referre mediocritatem ad rem, Facere, agere, dicere aliquid ad præscriptũ modum, vel intra modum, Habere, tenere, retinere modum, medium, mediocritatem.

Maß vberschreiten / zu viel thun.

Facere, agere, dicere aliquid præter vel extra modum, transire modum, transire æqualitatẽ, progredi ultra modum, prodire extra modum, præter modum aliquid fieri.

Zimlich / mittelmässig.

Mediocriter, moderatè, æquabiliter, decorè.

De Excessu.

Vbermaß/ Vberfluß/zu viel.

Abundantia, redundantia, excessus, exsuperantia, profluentia, luxuries, nimium, nimietas, superfluitas.

Vberflüssig/zu viel.

Immoderatus, intemperatus, abundans, redundans, luxuriosus, nimius, superfluens, supervacuus, supervacaneus, nimis redundans, paulò, nimiùm, redundans.

Adv. Immoderatè,intemperatè,abundanter, affluenter, profluenter, nimis, nimiùm, satis abundanter,paulò nimiùm.

Vberflüssig zu viel seyn.

Abundare,redundare, luxuriare&luxuriari,superare,affluere, superfluere,excedere, nimium aliquid esse in re,videtur nimium.

De Reliquiis.

Vbrig/Vberley.

Reliquiæ,reliquum,residuum, Reliquiæ meliores, illustres, incorruptæ, ambustæ, intermortuæ,tenues,miseræ,afflictæ.

Vberblieben/Reliquus,residuus.

Vber behalten / Facere aliquid reliqui,facere reliquias.

Vberley seyn/vberley haben.

Est aliquid reliqui,Restant,apparent,remanent reliquiæ, superat,superest, restat aliquid, Habere,retinere reliquias.

Das vbrige auffheben.

Consequi,colligere,construere, recipere reliquias.

Das vbrige wegwerffen/verderben.

Respuere, projicere reliquias, Distrahere,dissipare, opprimere, delere, extinguere, sepelire reliquias.

De Defectu.

Mangel/zu wenig.

Defectus, defectum, defectio, parum, paucitas, tenuitas, mira paucitas.

Zu wenig seyn.

Longè,longiùs, procul, multum abesse,nihil tàm deesse, plurimum abesse,deficere, desiderari. Vehementer, planè, omninò deesse,parùm abesse,paulùm, nō nimis deesse,semper vacare.

De Libidine.

Vnzucht / Vnkeuschheit/Geilheit/ Bülerey.

Impudicitia, impuritas,intemperantia,lascivia,Libido, Intemperantia,infamia libidinum, Vitium, labes, infamia libidinis, turpitudo,turpitudo libidinum, impura intēperantia, mulierositas,amor Venus, furor amoris, Ardor,impetus libidinis,amor libidinosus,turpis, Amores muliebres,meretricii, Illecebræ libidinum, Libidines profundę, effrenatę, indomitæ, effusæ in omni intemperantia,avidæ,innumerabiles,non mediocres,miræ, Libido intemperans, importunissima,intolerabilis,non ferenda,refrenanda,flagitiosa,perdita,nefaria,turpis,fœdissima, turpissima juvenilis,adolescentium, muliebris inaudita.

Geil/vnkeusch/vnzüchtig.

Impudicus, impurus,lascivus, salax,procax,petulcus, petulans, protervus,inauditâ libidine infamis, Animus plenus libidinum, notatissimus libidinum maculis, incensus, inflammatus libidine, libidinosus,nihil libidinosius,impurissima pecus,à pueritia libidinosus,Natus,aptus, emtus ad libidines,saucius,æger amore,insanus libidine, mulierosus, muliebrarius, omnium bipedum impurissimus, Impudicus, acer amator, furens libidine, Impuratus, mollis,languidus,enervatus, debilitatus,stupris,libidine,deditus peni.

Adv. Libidinosè.

Geyl seyn/vnzüchtig seyn / der Vnzucht nachgehen.

Proclivem, pronum, natum, aptum esse ad libidines, deferre ætatulã ad libidines, addicere pueritiam intemperantiæ, Dare se totum libidini, deditum esse libidini, tradere se constringendum libidini, Lascivire, flagrare, inflammatum ferri, cruciari, excruciari libidine, parere libidini, effrenatum fieri, furere, cœcum esse libidine, explere, satiare libidinem, collocare in amore adolescentiam, indulgere libidini. Vivere vitam pecudis sub humana specie, diffluere luxuriâ, carnis desideriis addictum esse, versari in cœno libidinis instar pecorum, volutari in cœno libidinum, mulierum congressibus semet inquinare, vacare libidini, & luxuriæ, amor tenet eum occupatum, impeditumque, Est magnâ intemperantiâ, magna est ejus libido, magna est libido in eo.

Vnzucht lehren/ zu Vnzucht verleiten/verführen/Hurenwirt seyn.

Facultatem & materiam dare ltbidini, facem preferre ad libidinem, autorem, prægustatorem, præfectum esse libidinis, Excitare, incitare libidines, Intemperantia inflammat, conturbat, incitat animum, Adjutorem esse libidinum, Admonere, hortari aliquem ad libidinem, Flectere, impellere, rapere, torquere ad facinus, ad libidinem irretire aliquẽ corruptelarũ illecebris, arte quadam præditus ad libidines adolescẽtulorũ excitãdas accomodatã.

Einen abhalten von der Vnzucht.

Avocare aliquem à libidine, Regere, frangere, comprimere, resecare, refrenare libidinem, arcere à libidinibus.

Vom Huren leben / Von Vnzucht ablassen.

Finem facere libidini, contemnere, cavere, continere, cohibere libidines, imperare libidini, vacare libidine, laxatus à vinculis libidinum, ejicere, abjicere amores, Domare, cohercere libidinem effrenatam, Adversari, resistere, obsistere libidini, Domitas habere libidines, adolescentiæ cupiditates deferbuerunt, abest ab eo omnis libido.

Das Hertzen/Vmbfahung/ Amplexus, complexus.

Hertzen/vmbfahen.

Amplecti, complecti, arctius amplexari, circumdare brachiis aliquem, habere capita inter se nimis nexa, familiariter, hilarè amplexari.

Kuß/Schmatz.

Osculum, suavium, osculatio, deosculatio.

Küssen / Schmatz geben.

Osculari, deosculari, dare osculum, suaviũ, suavia super suavia, osculari & inter se amplexari, deosculari ocellos, ferre alicui osculum, suavium, ferre inter se admodum labra & labella, suaviari aliquam, credere alicui suavium, facere alicui suavium, Pangere, sumere suavium, adjungere labra ad labella, comparare labella cum labellis, nusquam auferre labra à labris, Esse impudentiorem osculando.

De Scortatione.

Hurerey.

Scortatio, ſtuprum, ſtuprum turpe, nefarium, in auditum.

Ein Hurer/Hurenhengſt.

Scortator, ganeo, ſtuprator, plenus ſtupri, libidine, inſanus homo ſtupris, libidine, conſtuprator, cinciñatus ganeo, Furioſiſſimus, egentiſſimus ganeo, fornicator, nequam,

Hurerey treiben/den Weibern nachgehen.

Scortari, vivere cum meretricibus, ſectari omnes mulieres, uti amore ſurreptitio, inducere animum ſuum ad meretricem, volutari cum ſcortis, Facere ſtuprum, inferre, offerre ſtuprum, probrũ, rem habere cum aliqua muliere, verſari, volutari, noctem contererein ſtupris, uti rebus Venereis, frui voluptate amatoriâ, venereâ, explere cupiditatem libidinis, maculare, commaculare, violare, polluere aliquid ſtupro, ſcorta ducere, Stuprare, cõſtuprare, pellicere ad ſeſe, noviſſe, corrumpere mulierem, jacêre ebrium cum mulierculis, complecti mulieres impudicas, coire cũ aliqua ſtupro

Hurenkunſt/Ars meretricia, meretricium.

Eine Hure/öffentliche Hure.

Scortum, meretrix, lupa, ſyren, mulier impudica, effusè petulans, infamis, concubina, Thais, Bachis, vulgata omnibus, vulgare ſcortum, mulier proſtituta, quadrantaria, proſtibula, quæſtuaria, meritoria, mulier corpore vulgato ſeu proſtituto, publicæ libidinis victima.

Junge Hure.

Meretricula, ſcortillum, quadrantariola. Leontium.

Hurenwerck treiben/den Männern nachlauffen.

Quæſtum corpore facere, lenocinio ſe proſtituere, vulgare corpus ſuum, pervulgare ſe omnibus, vivere more meretricio, quærere ſibi indignè dotem corpore, facere quæſtum, quæſtum incipere, invenire aliquid ſtupro, meretrices omnes illecebræ ſunt argentariæ, collocare ſe palàm in meretricia vita, corpus palàm ad omnes libidines divulgare, omnibus ſui copiam facere, cupiditati omnium domum patefacere, publicare, vulgare pudicitiam, proſtituere ſe omnium libidinibus, meretricari.

Ehebruch.

Adulterium, adulterium nefarium, quotidianum.

Ehebrecher.

Adulter, mœchus, ſubſeſſor alieni matrimonii, alieni lecti inſeſſor. Ehebrecherin.

Adultera, mœcha, alieni lecti ſuccuba, mulier impura, procax, libidinoſa, impudiciſſima, libidinoſiſſima, fœmina effusè petulans, vivens petulanter, effusè, meretricio more.

Ehe brechen.

Adulterari, mœchari, facere adulterium, adulterium committere, invadere petulanter in uxorem alicujus, in ſtuprum illicere conjugem alicujus, offerre ſtuprũ alicujus uxori, ſtuprare matresfamilias, cubare cũ uxore alicujus, Dare operã furtivis rebus,

ſubagitare alienam uxorem, arare fundum alienum, flagitia meretricum lenonumq; verſantur ſemper in illa domo.

Einem ſein Weib wegführen.

Venire præreptum ſponſam, abducere, aſportare virginem, aſportare ſecum ex aliquo loco abreptam virginem, deportare aliquam ſecum, raptare, abducere uxorem alicujus.

Schwächung/ Corruptela virginum.

Vnzucht anmuten.

Aliquem appellare, ſolicitare, tentare, Aliquam de ſtupro appellare, ad ſtuprum ſollicitare, alicujus concubitum petere.

Eine geſchwächte Jungfraw.

Virgo læſa, violata, polluta, corrupta, compreſſa, vitiata, ſtuprata, devirginata.

Jungfraw ſchwächen.

Stuprare, vitiare, violare virginem, inferre probrum virgini, expugnare, violare, eripere pudicitiã, ſtupro aliquã maculare, facere ſtuprũ cum virgine, violare virginitatẽ alicujus, addere virgini vitium, pudicitiam alicui pellere, Ludificare virginẽ, comprimere virginem, inferre labem integris, imminuere pudicitiam, Spoliare aliquam pudicitiâ, facere infamem aliquam ſtupro, facere aliquam impudicam, Addere, offerre vitium pudicitiæ.

Eine Nothzüchtigen / mit Gewalt ſchwachen.

Afferre vim puellæ, violare virginem in vitam per vim, offerre ſtuprum, vitium per vim, per vim ſtuprare, comprimere aliquam violenter, expugnare decus muliebre.

Blutſchand / Inceſtus, inceſtum, inceſtum ſtuprum, ſtuprum ſororium.

Blutſchänder / Inceſtus, inceſtuoſus, adulter ſororius.

Blutſchande treiben.

Facere inceſtum, *eſt de viro quàm de muliere*, inceſto ſtupro aliquam polluere, inceſto flagitio aliquam polluere, nefarium ſtuprum facere cum ſorore.

Hurenwirth.

Leno improbiſſimus, perjuriſſimus, impuriſſimus, turpiſſimus, nequiſſimus leno.

Hurenwirtin/ Lena.

Hurenwirtſchafft/ Lenocinium.

Hurhauß / Branteweinhauß/ Lupanar, ganeum, ganea, fornix, proſtibulum, præſepia.

Offentlich Hurhauß/ Libera luſtra, flagitia meretricum lenonumq; ſemper verſatur in illa domo.

Hurenwirtſchafft treiben.

Agere lenonem, lenocinari, ſuſtentare luxuriam, illicere adoleſcentes in ſtuprum, excitare ſtupra, adulteria, egeſtatem domeſtico lenocinio ſuſtẽtavit.

De Victu.

Speiſe/ Nahrung/ Vnterhaltung/ Eſſen.

Alimentum, alimonia, nutrimentum,

mentum, victus, necessaria ad victum & vitam, res ad vitam degendam necessariæ, quæ serviũt necessitatibus vitæ.

Gnug/ vberley Speise/ fette Küche

Victus copiosus, largè, copiosè comparatus, uberiora cibaria, multus cibus, ubertas, copia, varietas cibi, habere liberalissimè victum.

Wenig zu essen/ magere Küche.

Tenuis, tenuissimus, aridus victus, Contemtissimæ escæ, cœna paupertina, famelica, apparatus tenuiculus, cœna Hecates.

Wolzugericht / wolschmeckend Essen.

Lautus, elegans victus, suavitas, jucunditas, delectatio victûs, suavissimus victus, moderatus cultus & victus.

Er lebet wol/ isset wol.

Colere, excolere victum, omni vitâ & victu cultus est, vivit lautè, delicatè, genialiter, opiparè, apparatè, jucundè, Inservit epulis, fruitur cœnâ voluptuariâ.

Gesunde Speise.

Salubris victus, humanus, ad concoquendum facilimus, temperatæ escæ, referre victum ad valetudinem.

Vngesunde Speise.

Cibus ad conficiendum difficilis, impurus, parum purus, esui non aptus, corruptus, non edulis, qui non est vescendo, qui manducari non potest.

Cibus terrestris, victus humanus, victus necessarius.

Was sich essen lässet/ Cibarius, esculentus.

Ein Ernehrer/ Altor, nutritius.

Eine Ernehrerin / Altrix, nutrix, nutricula.

Der ernehret wird/ Alumnus.

Einen ernehren/ vnterhalten/ speisen / nehren.

Alere, nutrire, nutricari, copiosè alere aliquem, Dare, donare, præbere, ferre alicui cibum, Fovere, sustentare, ornare aliquẽ suis opibus, cibaria alicui dare, præbere, locare, accurare alicui cultum & victum, suppeditare alicui ad cultum & usum, parare alicui, quæ suppeditant ad cuultum & victum, præparare quæ ad cultum & victum pertinent, redimere alicui quæ necessaria sunt ad cultum, suppeditare, prębere victum, suis angustiis alicujus tenuitatem sustentare.

Seine Speise/ Nahrung suchen.

Requirere cultum aut victum vitę necessarium, Accurare quęrere victum, acquirere & parare ad vivendum necessaria, Parare, comparare, præparare victum, parare res ad vitam degendam necessarias, Vitæ subsidia sibi aliunde quærere.

Einem die Speise entziehen / den Brodtkorb höher hengen.

Subtrahere, subducere, auferre alicui cibum, prohibere aliquem cibo, detrahere de victu, caret is cultu victuque.

Speise zurichten.

Comparare,apparare,conficere,coquere cibos, Parare aliquid in cœnā, cœna mihi fuit parata.

Essen / Speise zu sich nemen/ fressen.

Edere,esse, comesse, esitare aliquid, esitare escas , vesci re aliqua,vesci escis,uti cibo,Capere, capescere cibum , dare victum ventri, congerere aliquid in suā alvum, distendere suum ventrē, vivere lacte,aliucibo,victus cōsistit in lacte,caseo,carne,Sumere, arripere cibum , adhibere cibū, frui escis cibi , famem depellere cibo,celeriter comedere,affatim vesci rebus,manducare,pascere se aliqua re , victitare aliqua re, ingerere,indere cibum in os.

Mit lust essen/ wolschmecken.

Affici escis, cibus voluptate me perfundit,est suavissimus cibus, juncundè comedere.

Alles auffessen / nichts vberlassen.

Peredere, exedere, me absente omnia perederūt, peresa sunt omnia,nihil eduliorum mihi reliquum fecerunt,nihil reliquum est,proterviam fecerunt.

Ein Schnitt/Segmen,segmentum.

Schneiden/Secare.

EinStücke/Frustum,frustulū.

Ein Bisse / Bucca, buccella, bolus.

Nagen/Rodere, arrodere, derodere,corrodere.

Benaget/Derosus,corrosus.

Lecken/Lambere,sugere.

Beissen/ kewen.

Mandere,conficere,extenuare cibum,Terere, consumere, minuere, cōminuere, conterere cibum dentibus, Molere, mollire,dividere esam dentibus, Dentes acuti dividunt cibum morsu,ingenui conficiunt cibum.

Widerkewen/Ruminare.

Dawung/Verdawung / Concoctio,digestio.

Verdawen.

Concoquere,percoquere, digerere, ultrà digerere , illabitur in stomachum quod acceptū est ore , Stomachus detrusum accipit cibum , concoquere cibum stomacho , cibus detruditur in corpus ,modificatur, dividitur in corpns , alimentum coctum, confectum convertitur in succum & sanguinem.

Ersättigung/Satietas.

Satt/ersättiget/ Satur,saturatus,exsaturatus, satiatus, expletus,completus,onustus cibo,cibo nimio onustus.

Sättigen/ Saturare, exsaturare,satiare,explere.

Satt werden.

Saturari,satiari,Referciri, cōferciri cibo,explere se probè,distendere ventrem , explere famem , placare naturæ necessitatem, satisfacere naturæ, ebrium saturitate exire.

Sich satt essen.

Ad facietatem comedere, affatim edere.

De Pane.

Brodt/Panis.
Gesewret Brodt / Panis fermentatus.
Vngesewret Brodt / Panis infermentatus, azymus.
Sawrteig / Fermentum, farina subacta, acida, quæ acorem contraxit.
Brodt brechen / Confringere panem digitis.
Brodt klein zu schneiden / Panem buccellatim cōminuere, cōcidere panem frustulatim.
Brodt beschneiden / Purgare panem cultello, *si quid hæret vel cineris vel carbonum in crusta inferiore.*
WeisBrod/Weitzen Brodt/Panis siligineus, triticeus, candidus.
Semmeln / Panis similagineus, similaceus.
Herren Brodt / Panis primarius.
Haußbacken Brodt / Panis cibarius, secundarius, domesticus, vulgaris, confusaneus.
RockenBrodt/Panis secundarius, cibarius, plebejus.
Gersten Brodt / Panis hordeaceus.
Kleyen Brodt / Panis furfuraceus, recrementitius.
Schwartz Brodt/Panis ater, subcineritius.
Grob Brodt/Panis acerosus, gregarius, plebejus, squarosus, sordidus.
Sawr Brodt/Panis acetosus.
Feuchte/schliff Brodt/Panis aquaticus, uvidus.
Locker Brodt / Panis spongiosus, spongiosâ inanitate.
Dichte Brodt/Panis densus.
Schiffbrodt/Panis bis coctus, panis nauticus, buccellatus, ad usûs diuturnitatē excoctus.
Schimlicht Brodt / Panis mucidus.
Das Brodt wird Schimlicht / Panis mucescit, mucorem contrahit, mucet.
Bretzel/Spira.
Rinde/Crustum, crusta.
Krumen/Medulla panis, interior pars panis.
Brosam/Mica, analecta.
Butter vnd Brodt / Panis butyro illitus, panis butyratus.
Frisch Brodt/Panis recens.
Stück Brodt / Frustrum panis, fragmentum panis.
Brodtkaste / Panarium, panariolum.
Brodtkorb / Canistrum, qualus panarius.
Runde Semmeln/Cribanæ.

De Placentis.

Kuchen/Placenta.
Fladen/Libum.
Milchkuchen/Placenta lactea.
Kesekuchen/Tyrolaganum.
Pfannkuchen/Teganita, globuli, globuli teganitæ.
Plintzen/Lagana.
Torte/Popanū, clibanites panis.
Sträublin/Scriblita, streblita, sphærica.
Kräpfflin/Crepides.
Sprützkuchen/Placentæ tortiles, streptus, panis streptitius.

Spießkuchen/Placenta versatilis, obelias.
Hippen/Itria.
Oblaten/Crustulum vel crustula.
Aschkuche/Encryphias.
Scherbenkuche/Boletinus.
Pfefferkuchen/ Dulciaria condita, dulciaria piperata.
Lebkuchen/Melipecta, melitomata, melicerides.
Backeisen/Kucheneisen/ Artopta.
Eisenkuchen / Panis artoptitius, Panis tostus, crustulum.
FleischPasteten / Artocreas, Tucetum.
Marcipan / Panis saccharites, placenta saccharea, Martius panis.
Brey/Ferraceum.

De Carne.

Fleischkammer. Carnarium.
Fleisch/Caro.
Rohe Fleisch/Caro cruda.
Fleisch vom Aaß / Caro morticina, morticinium.
Fleisch das bald kochet / Caro coquibilis,
Fleisch ohne Bein / Pulpa, pulpamentum.
Wildprat/Caro ferina.
Schweinen Wildprat/Caro aprugna.
Rindfleisch/Caro bubula.
Kühefleisch/ Caro vaccina.
Schöpsenfleisch/ Caro vervecina, arietum caro.
Schaffleisch/ Caro ovilla.
Lambfleisch/ Caro agnina.
Bockfleisch/Caro hœdina.
Schweinenfleisch / Caro suilla, porcina.
Kalbfleisch/ Caro vitulina.
Hammelbug/Armus vervecinus.
Fördervierthel am Fleisch/ Armus agninus.
Schöpskeul/ Armus ovillus, vervecinus.
Kälberne Brust/Pectus vitulinũ.
Gefüllete Brust/Pectus vituli farctum, infarctum.
Kalbskopff/Caput vitulinum.
Das Gehencke/Exta.
Das Gekröse/Intestina.
Feister Darm/Omasum.
Gesotten Fleisch/Caro elixa.
Fleisch in der Suppe / Caro jurulenta.
Gehackt Lümmel / Minutal, turunculi.
Fleischsuppe / Carnis offa, jusculum ex carne.
Gebratens/Caro assata, inassata, assum, assatura.
Kälbern Braten / Assum vitulinum.
Kalt Gebratens / das vberbleibet/ Analecta, reliquiæ.
Gepregelt Fleisch/Caro frixa.
Geröstet Fleisch/Caro tosta.
Gesaltzenfleisch/ Peckelfleisch / Caro salita, conditanea, muriatica, conspersa sale.
Fleisch einsaltzen/ Conspergere, aspergere carnem sale, vel salem carnibus.
Fleisch das noch safftig ist / Caro mustea.
Geräuchert Fleisch/Caro infumata, fumo durata.

Geschmöcht Fleisch / Caro fumo combusta.
Speck/Lardum, laridum.
Garstig Speck / Lardum rancidum.
Speckseite/Succidia.
Schulter/Perna.
Schincke/ Petaso. petasunculus, perna fumo indurata.
Halber Schweinskopff/Synciput.
Wurst/ Farcimen.
Grosse Wurst/ Säwmagen/ Faliscus, ventriculus fartus, silicernium.
Blutwurst/Apexabo.
Leberwurst/Tomaculum.
Lange Wurst/Longævo.
Bratwurst / Botulus, botellus, Lucania.
Ein gebraten Ferckflein/ Porcellus Trojanus.
Böckentzend Fleisch / Caro hircorum virus resipiens.
Was man zum Brodt isset/ Obsonium.
Mueß/Brey/ Puls, pulmentum, pulticula.
Biermueß / Pulticula ex pane friatili.
Milchmueß/Puls lactea.
Kindermues/Pappa, Pullicula.
Suppe/Brüe/ Jus, jusculum, panis jurulentus, jure maceratus, offa jurulenta.
Lautere Suppe/ Jus merum.
Gute Suppe / Jus bene conditum.
Vngemachte Suppe / Jus insipidum, nihil nisi aquam sapit.
Gerstenbrüe/Polenta.

Fleischsuppe / Jusculum è carne, offa carnis.
Hünerbrüe / Jusculum Gallinaceum.
Gerstengraupen / Jusculum hordeaceum, hordea pressa, ptisanarium hordeaceum.
Fleisch mit Zwiebeln/ rc. Caro jurulenta cum cœpis, cum radiculis, cum uvis passis, cum cumino, &c.
Schwartz Fleisch / Jus nigrum, pulmentum piperatum, caro cum jure nigro.
Gallrete/Gestandenes/ Jusculum coactum, gelu in patina.
Klösse/Turundæ, fartilia.
Kraut/ Kohl / Olus, olusculum, olus coctum, Brassica.
Kraut hacken/ Concidere olus.
Klein gehacket Kraut/Olus minutissimè concisum, minutal.
Grob gehackt Kraut/ Olus crassè parumq; concisum.
Saur Kraut / Brassica conditanea, muriatica.
Weis Kohl Kraut/ Brassica capitata, imperialis.
Roth Kohl / Brassica Cumana, Sabellica, crispa.
Spinet/Spinachia, Lamsana.
Sallat/Acetarium.
Tütsche/Embamma, intinctus.
Bornkresse/ Nasturtium, nasturtium hybernum.
Merthe/ Intritum, sorbitiuncula frigida.
Biermerthe/Sorbitiuncula cerevisiaria, intritum cerevisiarium.

Einkrümen /|Interere, friare panem.
Mehren/Vesci intrito, vesci offâ ex sorbitiuncula frigida.

De Lacte.

Milch/Lac.
Milchspeise / Lacticinium, lactarium.
Melcken/ Mulgere, mulgere vaccas.
Milcheymer/ Mulctum, mulctrale.
Milchasch/ Sinus vel sinum.
Das wie Milch sihet/ Lacteum.
Seigetuch/Colum.
Dünne Milch/Lac liquidum.
Geronnene Milch / Lac concretum, coagilatum, coactum, densatum.
Mandelmilch / Lac amygdalarum, amygdalinum.
Süsse Milch/Lac sincerum, integrum, primarium.
Abgelassene Milch / Lac secundarium, sua pinguedine exutū.
Saure Milch/ Lac fugiens, corruptum, deficiens.
Frische Milch essen / Vesci sorbitiunculâ lactariâ.
Rame/Sane/ Pingue lactis, flos lactis, adeps lactis, nobilissimum lactis, præstantissimum lactis, cremor lactis.
Kühemilch/Lac bubulum, vaccinum.
Ziegenmilch/Lac caprinum.
Schaffmilch/Lac ovillum.
Weibermilch/Lac humanum.
Butter/Butyrum.
Buttermilch/Lac serosum.
Buttern/Butter machen/ Cogere lac in butyrum, condensare, spissare lac in butyrum.
Butterweck/Meta butyri.
Meybutter/ Butyrum vernum.
Strobutter / Butyrum hybernum. exuccum.
Fette Butter/Butyrum oleosum, pingue.
Kese/Caseus, pressum lac.
Molcken/Serum lactis.
Lab/Coagulum.
Frischer Kese/Caseus recens.
Alter Kese / Caseus vetus, veteratus.
Weicher Kese/ Caseus musteus.
Dürrer Kese/ Caseus aridus, siccus, exsuccus
Wässeriger Kese/ Caseus serosus, aquatior.
Madichter Kese / Caseus verminulosus.
Fauler Kese/Caseus putris.
Löcherichter Kese / Caseus spongiosus, fistulosus, pumicosus, oculatus.
Dichter Kese / Caseus bene compactus, densus.
Guter Kese/Caseus primarius.
Gemeiner Kese / Caseus secundarius.
Hewriger Kese / Caseus Hornus, Hornotinus.
Meykese/Caseus majalis.
Herbstling/Caseus autumnalis.
Winterkese / Caseus hybernus, hyeme pressus.
Quarckkese/ Meta lactis.
Geriebener Kese / Caseus descobinatus.

Grüner

Grüner Kese / Caseus subviridis, smaragdinus.

Holländische Kese / Caseus Hollandicus.

Parmesan / Caseus Parmensis.

Kuhkese / Caseus bubulus, vaccinus.

Schaffkese / Caseus ovillus.

Creutzkese / Caseus Alpinus.

Kesemachen / Premere caseum, formare caseum.

Kesemutter / Mulier casearia.

Kesenapff / Forma casearia.

Kesekorb / Fiscella.

Köstlich Essen / Leckerbißlein.

Cupediæ, lautitiæ, deliciæ, conquisitissimi cibi, edulia exquisita, opipara, delicata, magnifica, scitamenta, esculenta lautiora, exquisita.

Vffsatz / Bellaria, tragemata, mensæ secundæ.

Allerley eingemacht Obst / Salgama, orum.

De Potu.

Tranck / ein Trunck / Potus.

Das trincken / Potio, potatio.

Ein starcker Trunck / Amystis.

Einen starcken Trunck thun / trincken daß einem die Augen vbergehen / Amystum vel amystide bibere, uno impetu bibere, exhaurire poculum sine respiratione.

Schlupffen / Sorbitio.

Schlupffen / Sorbere, cyathissare.

Kosten / Pitissare, libare, delibare.

Schlafftrunck / Pocœnium.

Trincken / Bibere, potare, sumere potum, adhibere potutũ, tantũ, cibi potionisq́, adhibẽdũ est.

Was gutes trincken / Jucundè, jucundiùs bibere.

Mässig trincken / Bibere ad modum sitis, non plus bibo quàm siti sedandæ satis est, bibere citra ebrietatem.

Einem zu trincken geben / Dare bibere, dare potum, porrigere alicui poculum.

Einem zutrincken / Præbibere, propinare, propino tibi dimidiatum scyphum.

Auff der reige trincken / Circumagere poculum, facere ut obambulet poculum.

Bescheid thun / Respondere, libenter accipere.

Nicht bescheid thun / Compotori imponere, fallere compotorẽ.

Außtrincken / außsauffen / Ebibere, epotare, ad fundum usque bibere, Exhaurire, exsiccare poculum, sorbillare cyathos, educere poculum meri vini, absorbere, exsorbere.

De Poculis.

Trinckgeschirr / Poculum, scyphus, cyathus, calix.

Groß Trinckgeschirr / Magna, majora, maxima, immania, non parva, permagna pocula.

Ein Willkom / Culullus, elephas, camelus.

Schöne silbern / gülden Trinckgeschirr

Præclarum ac nobile argentum, grande pondus, magni precii argentum, cælatum argentum

tum, bene, optimè factum argentum, summo artificio facta pocula, cum emblematis imaginibus, gemmis pocula, filicata patera.

Klein Trinckgeschirr/ Poculum exiguum, pocillum, parvum, angustum, minutum, rorans poculum.

Silbern/ gülden Becher/ Scyphus argenteus, aureus, deauratus, &c.

Glaß/ Calix hyalinus, calix vitreus, poculum vitreum, vitreamina.

Weinglas/ Vitrum vinarium.

Bierglas/ Vitrum cerevisiarium.

Rund Glas/ Vitrum teres.

Krauß/ Kräußlein/ Culullus, carchesium.

Schale/ Patera, phiala.

Grosser Becher/ Crater, cratera.

Kopff/ Trulla.

Ein Läufferlein das man nicht niedersetzen kan/ Vas futile.

Kanne/ Cantharus.

Schenckkanne/ Cirnea.

Irden Geschirr/ Vasa testacea, figulina, fictitia, Samia.

Silbern Geschirr/ Vasa argentea, *Sic* stannea, lignea, vitrea, cristallina.

Flasche/ Lagena, laguncula, inanis lagena.

Legel/ Seria.

Krug/ Amphora, ampulla.

Irden Krug/ Fidelia.

Bierfäßlein/ ein Kupffer/ Oenophorum.

Handhabe/ Manubrium, ansa.

Bildwerck am Becher/ Crustæ, emblemata.

Rand am Geschirr/ Labrum.

Credentztisch/ Abacus.

Einschencker/ Pocillator.

Glaß außspülen:

Perluere, fricare, expolire, extergere vasa.

Einschencken/ auffwarten.

Implere poculum, Fundere, infundere, ministrare potum, Esse à cyathis, à poculis, ministrare pocula, apponere pocula, stare à cyathis, à poculis.

De Vino.

Wein/ Vinum, succus uvarum.

Starcker Wein/ Temetum, vinum generosum, grave, ingentium virium.

Geringer Wein/ Vinulum, villum, infirmi saporis, nullarum virium.

Weinfaß/ Dolium.

Kufe/ Fora, forotum, Forum vinarium.

Ein Ohm Weins/ Caput vini.

Weinkeller/ Taberna vinaria, œnopolium.

Weinschencker/ Oenopola, vinarius.

Lauter ungemischter Wein/ Vinum merum, meracum, purum putum.

Gewässerter Wein/ Vinum dilutum, aquâ temperatum, infuscatum.

Herrlicher guter Wein/ Vinum Opimianum, generosum, nobile, primæ notæ, de nota meliore,

interiore, vinum ex ſententia, vinum egregii ſaporis.

Alter Wein / Vinum vetus, vetulum.

Newer Wein / Vinum novum, novellum.

Vernewerter Wein / Vinum recentatum, vetus novum.

Ein weinichter Wein / der viel Waſſer vertragen mag / Vinum vinoſum, quod ſufficit recipiendæ aquæ, quod multum aquę ferre poteſt.

Dawrhäfftiger Wein / Vinum conſiſtens, ferens ætatem, firmũ.

Ein Hirnreiſſer / Vinum infeſtans, quod capitis dolores facit, vinum torvum, vehemens.

Milder geſunder Wein / Vinum molle, lene, innocens, ſalubre, tenerum.

Harter Wein / Vinum aſperum, durum.

Sawrer Wein / Vinum auſterum.

Wein der noch auff der Mutter ligt / Vinum doliare, vinum nec dum diffuſum.

Abgezogener Wein / Ablaß / Vinum diffuſum.

Tiſchwein / Vinum cibarium, ignobile, quotidianum.

Geſinde Wein / Vinum præliganeum, operarium, de uvis miſcellis expreſſum.

Aufffiehender Wein / Vinum anniscedens, ætatem non ferens, infirmum, exoleſcens, dubium.

Kanichter Wein / Vinum mucidum, vinum mucet.

Seiger / zeher Wein / Vinum pẽdulum, lentum.

Der Wein wird Canicht / Vinum muceſcit, mucorem contrahit.

Der Wein iſt ſawr / Vinum acet, vinum acidum, ſubacidum.

Der Wein wird ſawr / Vinum aceſcit, acorem contrahit, in acetum vertitur.

Verdorbener Wein / Vappa.

Wein widerumb gut machen / Vinum corruptum in integrum reſtituere.

Wein abziehen / Vinum de fece demere, defecare, elutriare, tranſvaſare.

Einſchlag / Conditura vini.

Gezwefelter Wein / Vinum ſulphuratum.

Dem Wein einſchlag geben / Vino medicari, condire vinum.

Moſt / Muſtum, vinum recens.

Der Moſt brauſet / Vinum fervet.

Der Wein hat verbrauſet / Vinum quietum, quietem nactum, extra ebullationem poſitum.

Hewriger Wein / Hornum vinum, hornotinum.

Zweyjähriger Wein / Vinum bimum, annotimum.

Wein der gar zu alt iſt / Vinum annoſum, vetuſtum, evanidum, edentulum.

Malvaſier / Vinum arviſium, Creticum, Chium.

Alacant / Ilicitanum vinum.

Moſcateller / Apianum, Falernum.

Reinfall / Rheticum vinum.

Reiniſcher Wein / Vinum Rhenanum, Rhenenſe.

Baſtart / Vinum paſſum.

Gewürtzter Wein / Vinum aromatites, factitium, cinnamomo & ſaccaro conditum,

Olandwein / Vinum Helenites.

We-

Wermutwein/Vinũ absinthites.
Gesotten Wein / Vinum defrutum, decoctum.
Rother Wein/Vinum atrum, rubrum.
Plancker Wein/ Vinum album.
Schieler/Vinum Helvolum, mixtum.
Gensefüsser / Vinum fulvum, gilvum.
Beerwein / Vinum uvis impositum.
Trappenwein / Vinum racemis seu scapis impositum.
Geschmierter Wein / Vinum infectum, adulterato sapore & colore.
Wolriechender Wein/Vinum fragans, odoratum.
Landwein/Vinum patrium, indigenum, vernaculum.
Frembder Wein / Vinum alienigenum, peregrinum.
Verehrung/Præsentswein/ Vinũ honorarium, adventitium.
Gewürtzter Wein / Murina, Nectar.
Brantewein/Vinum igni eliquatum, igni defæcatum, œnostagma.
Laur / Vinum secundarium, acinacitium, lora, lorea.
Starck Getränck/Sicera.
Meeth/ Hydromeli, aqua mulsa, melicratum.
Weinmeeth/Mulsum, mellina.
Der beste Weinmeeth / Mulsum novo Hymettio & falerno vetusto mistum.

De Cerevisia.

Bier/Cerevisia, zythus vel zythum, vinum hordeaceum, pot[us] ex hordeo & lupulo factus.
Gerstẽbier/ cerevisia hordeacea.
Weißbier/Cerevisia triticea.
Dicke/feist Bier/Cerevisia densa, crassa.
Dünne/schlecht Bier / Cerevisia tenuis.
TrübeBier / Cerevisia feculenta.
Klar Bier/Cerevisia defecata.
Das ein starcken Hopffen hat/Cerevisia lupulosa, multi lupuli.
Pichicht Bier / Cerevisia picata, quæ picem recipit.
Saur Bier/Cerevisia acida, quæ acet.
Kanicht Bier/ Cerevisia mucida, quæ mucet.
Das beste Bier/Cerevisia primaria.
Tischbier/Cerevisia secundaria.
Mertzenbier/Cerevisia martia.
Torgisch Bier/Cerevisia Torgensis.
Covent/Cerevisiæ lora.
Jescht vom Bier / Flos cerevisiæ, sputum.
Hefen/Fex.
Das Bier verschlecht / Cerevisia fugit.
Das Bier wird saur / Cerevisia acescit.
Nach diesem Bier dürstet einen/ Cerevisia magis irritat sitim quàm restinguit.
Ein Bierfaß/Cupa cerevisiæ.
Zappe im Bierfaß/Embolum vasis, papilla vasis.
Der Han/Epistomium, canalis.

Der

Der Wirbel am Han/Verticulum epistomii.
Bier außzapffen / Promere cerevisiam.
Bier brawen/Coquere cerevisiam.
Bierbrewer/Cerevisiarius.
Maltz / Buna, byne, hordeum maceratum & tostum.
Maltzhauß / Darre / Bunarium, concamerata fornax.
Höltzer auff der Darre / Crates ligneæ.
Haartuch auff der Darre / Cilicium.
Essig/Acetum.
Bieressig/ Acetum cerevisiarium.
Weinessig/Acetum vinarium.
Essigkrug/Ampulla acetaria.
Guter Essig/Acetum mordax.
Verdorbener Essig / Acetum mortuum.
Der Essig verdirbet / Acetum moritur.

De Prandio.

Morgenbrodt/Früestück / Ientaculum, prandiculum.
Mittagsmahl/Prandium, prandiolum.
Ein Rappebißlein/da man darzu stehet / Prandium statarium, sportula.
Zu Mittag essen/Prandere.
Der zu Mittag nicht gessen hat. Impransus.
Einen zu gaste haben zur Mittags Mahlzeit / Dare alicui prandium, prandio aliquem accipere.
Mit einem zu Mittag essen wollen/Prandium denunciare, prandium condicere.
Mit einem zu Mittag essen / Itare, venire ad prandium.

Halbabend essen / Merenda, antecœnium.
Abendmahl/Abendessen / Cœna, cœnula, vesperna, epulæ serotinæ, vespertinæ.
Geringe Abendmahlzeit / Cœna ad sportulas redacta, famelica, paupertina, apparatus tenuiculus, cœna Hecates.
Gerne mit andern zu Abendessen. Delectari cœnis, quærere, poscere, obire cœnas.
Mit einem zu Abend essen / Cœnare cum aliquo, apud aliquem, Itare, venire ad cœnam, foris cœnare.
Wol essen / Cœnare bene, meliùs, rectè, frugaliter, honestè.
Der nicht zu Abend gessen hat/ Incœnatus.
Schlafftrunck / Commessatio, Pocœnium.

De Mensa.

Tisch/Mensa.
Runder Tisch/Mensa delphica, rotunda.
Viereckter Tisch/ Mensa quadrata.
Lange taffel/Mensa perpetua.
Fladern Tisch/ Mensa Pantherina.
Eingelegter Tisch / Vermiculatum emblema.
Anrichte Tisch / Credentz Tisch/ Abacus, mensa structoria,
Tischlein/Mensula.
Henge Tisch/Monopodium, mensa unipes.
Das Blat/ Tabula mensæ.
Tischgestelle / Fulcrum mensæ, trapezophorum.
Lerer Tisch/Mensa inanis.

Voller

Voller Tiſch/Menſa plena.

Tiſch decken/Menſam ſternere, mappam menſę ſuperponere, adornare menſam, ſternere triclinia, extruere menſas.

Tiſchbereitung/Apparatus, inſtructio menſæ.

Tiſch auffheben/Tollere, removere menſam, mappam ſimul cũ pane removere, apponere diſcũ excipiendis reliquiis.

Tiſchtuch/Mappa, toral.

Schüſſelring/Baſis, circulus menſarius.

Meſſing Schüſſelring/Circulus æneus.

Höltzerner Schüſſelring/Circulus vimineus.

Teller/Orbis.

Teller Brod/Panicea menſa, quadra, ſolum paniceum.

Viereckt Teller/Quadræ menſariæ, quadræ ſtanneæ, ligneæ.

Teller auffheben/Colligere quadras, orbes.

Ander Teller geben/Mutare quadras.

Handquele/Mantile, chiromactrum, mantelium.

Handqwele auf die Schulter ſchlagen/Explicare mantile, & injicere ſuper humerum ſiniſtrum.

Handqwele zuſammen legen/Complicare mantile, chiromactrum.

Saltz/Sal.

Saltzfaß/Salinum, ſalinulum.

Der Saltz verkaufft/Salarius.

Saltz machen/Coquere ſalem, facere ſalem.

Saltzen/Salire, ſalem alicui rei aſpergere.

Einſaltzen/Condire ſale.

Gemein Saltz/Sal vulgaris, popularis.

Schön Saltz/Flos ſalis, ſal purus.

BergSaltz/Sal foſſilis, foſſitius, nativus.

See Saltz/Sal marinus, lacuſtris.

Geſotten Saltz/Sal excoctus, coctus.

Saltz das nicht taug/Sal inſulſus.

Saltzſtück/Salis meta.

Körnlein Saltz/Salis grumus, ſalis mica, granum, fruſtulum ſalis.

Tiſch ohne Saltz/Menſa profana.

Saltz Brunn/Salina.

Ein Meſſer/Culter.

Meſſerfutter/Theca cultellaria.

Meſſer ziehen/Expedire, proferre cultros.

Gabel/Fuſcinula.

Handfaß/Polubrum, malluvium.

Handwaſſer/Aqua manualis.

Gießkanne/Guttus, gutturnium.

Ein Gerichte/Miſſus, ferculum.

Eſſen aufftragen/Apponere cibos, inſtruere menſam obſoniis, dapibus, epulis.

Der die Gerichte auffträgt/Diſcophorus.

Gib ein ander Gerichte/Da alienum miſſum.

Das letzte Gerichte/Butter/Käſe/ ꝛc. Epidipnis, affer nobis epidipnidas.

Zugreiffen/eſſen/Admovere manus cibis, carpere, attingere cibos.

Nemen was einem geliebet/Sumere quod collubitum eſt.

Die Mahlzeit anfangen/Auſpicari, incipere prandium.

Einem fürlegen/Miniſtrare alicui aliquid, non calleo quo geſtu ſit miniſtrandum Veneribus.

Ein Löffel/Cochlear.
Silberner Löffel/Cochlear argẽteum, Sic: stanneum, ligneum.
Schöpffen mit einem Löffel/haurire aliquid cochleari.
Betrüpffen / Inter sorbendum distillare.
Sich betrüpffen / Ciborum distillationibus se conspergere.
Sich besudeln / Cibis ex ore defluentibus se coinquinare.
Mit dem Messer etwas nehmen/ Summo cultro aliquid reprehendere.
Abgebissen/Bissen wider eintuncken/ Demorsum, arrosum paropsidi inserere.
Brodkorb/Canistrum panariũ.
Brodkorb auffsetzen / Colligere frusta & reliquias in canistro.
Schüsselbecken/ Escale, vas escarium.
Blat/Catinus, paropsis.
Grosse Schüssel/Patina.
Hebeschüssel/Lanx, discus.
Tieffe Schüssel/Gabata.
Kleine Schüssel / Scutula, scutella.
Saltzierichen/ Oxybaphum, acerabulum.
Speisekammer/Cella, apotheca, panarium, promptuarium, cellula, cella prõptuaria, cella referta.
Speise beysetzen / Condere, recondere, reponere, seponere cibũ.
Schliesserin/ Hoffmeisterin/ Procuratrix peni, proposita penui, cellaria, dispensatrix, gubernatrix rei familiaris, dispensatrix rerum domesticarum.
Kellner/ Promus condus, cellarius, procurator peni, rem cibariam alicui credere.

Brodkammer/Cella panaria, panarium, panariolum.
Fleischkammer/Carnarium.
Käsekammer/Cella casearia.
Obstkammer / Pomarium horreum, oporotheca.
Keller/Gewölb unter der Erden/ Hypogæum, cella subteranea, doliarium horreum.
Weinkeller/Horreum vinarium, cella vinaria.
Bierkeller / Horreum cerevisiarium.
Ein Faß/Vas, vasum.
Faß einquellen / Vasa aquâ imbuere.
Faß pichen/Vasa picare.
Binden/Vasca circulis cingere.
Füllen/Vasa implere.
Leer machen/Vasa deplere.
Zuspinden / Vasa operculare, operculo munire.
Anzapffen/Vasa relinire.
Spundt/Orificium, labrum dolii, vel operculum.
Reiff/Circulus.
Band am Reiff/Vinculum.
Abziehen/Enutrire, decapulare, transfũdere, transvasare, in aliud vas fundere.
Fäßlein / Vasculum, vas minutum, doliolum.
Weinfaß/Cupa, dolium, cadus, vas vinarium.
Ein groß Faß/ Doliarium, dolium amplissimum & capacissimum.
Ein Bottich/Lacus cerevisiarius major medius, minor, mediocris, &c.
Kühlfaß/Lacusulus cerevisiarius.
Fischtonnen/ Vasa salsamentariorum.

Schlagefässer/Vasa mercatorum. mercatorium vas.
Faß das zu zapffen gehet/ Dolium apertum.
Keulicht Weinfaß/Orca,
Grosse Weinfässer/ Seriæ.
Füllgeschirr/Brochus.
Trichter/Infundibulum.
Heber/Sipho, siphunculus.
Schlauch/Vter.
Vntertreiffgeschirr/vas guttarium.
Legel/Lagena.
Weinkrug/Vrcei vinarii.
Eymer/Vrna.
Schenckmaß/Mensuræ vinariæ.
Krug/Diota.
Taube am Faß/Assula.

De Convivio.

Gasterey/Convivium, cœna, comessatio, concœnatio. accubatio epularis, Fructus, delectatio, voluptas conviviorum.

Pancket/Epulum, epulum magnificentissimum, epulæ exquisitissimæ, profusæ immodicæ, immoderatæ.

Ein groß Mahl/ Cœna genialis, Saliaris, dubia, Convivium delicatum, tempestivum, sumtuosum, magnificum, Magnificentia, sumtus epularum, extructa mensa multa carne, extructæ mẽsæ epulis conquisitissimis, cœna Pontificalis, Cerealis, Auguralis, centenaria, opipara, opima, lauta, pollucibilis, adipalis, magnifica, Persicus apparatus,

Collatiõ/Collecta, cœna collectitia, quando de Symbolis estur.

Eine ehrliche mässige Collation oder Gasterey.

Convivium moderatum, modicum, pudicum, sobrium, jucundum, gratum, plenum hilaritatis. Dulcissimi sermones amicorũ in conviviis, epulati sumus intra legem.

Eine vnfreundliche/ zänckische Gasterey.

Convivium temulentum, impurum, flagitiosum, intempestivum, cum maximo clamore & convicio conjunctum, convivium Lapitharum, Centaurorum, intemperatissimæ compotationes.

Ein Essen da man nicht zu trincken hat.

Convivium abstemium, caninum.

Wenn man gedrange sitzet/Convivium arctum.

Wenn man frůe anfehet/Convivium tempestivum.

Wenn man lange sitzet/ Convivium intempestivum, antelucanum.

Wenn man nicht schwatzet/Convivium Harpocrateum.

Wenn man bald abspeiset/Convivium expeditum.

Wenns langsam zugehet/Convivium lentum.

Gastung zur Leiche/Cœna mortualis, funebris, feralis, epulum funebre.

Zeche/Vrte/ Gelackgeld/ Collecta, Symbola, pecunia, quæ à convivis exigitur.

Die Zeche zahlen/Dare Symbolũ.

EinGast/Conviva, hilares & bene accepti convivæ.

Vngebeten Gäst/ Invocatus, conviva invocatus.

Mitgast/ den der Gast mit bringet/Vmbra.

Einen zu gaste bitten.

Voçare, invitare aliquem domum suâm, invitare aliquem ad cœnam, ad epulas, vocare aliquem convivam, vocare aliquem verbis Domini, monere aliquem ut veniat ad cœnam, Ducere, adducere ad cœnam, cœnatum.

Gasterey halten.

Convivari, agere, celebrare, cōcelebrare convivium, facere cœnulas, Dare cœnam, epulum, Agitare convivium, largiri cœnam alicui, Domus ejus aliquibus semper patet.

Er hat offt Gäste/ Crebrò convivatur, est convivator splendidus, magnificus, sordidus, &c.

Den andern Tag wieder haben/ Reponere convivium.

Einen zu gaste haben.

Adhibere aliquem ad conviviũ, vel in convivio, Cœnâ aliquem accipere, cœnam alicui dare, convivio aliquem accipere.

Die Gäste wol bewirten.

Benè accipere convivas, tractare convivas liberaliter, accipere apparatu splendido, accipere hospitem lepidè ac nitidè, commodè, suavibus modis, honorificè, ampliter, prolixè, lautè, regio apparatu.

Gerne zu gaste gehen.

Delectari conviviis, quærere commessationes, nullum renuere convivium, jacere in conviviis, tempus tribuere conviviis, diem terere in conviviis, obire cœnas, cœnulas, captare cœnas.

Gerne Gast/ Cœnipeta.

Nicht zu gaste gehen wollen.

Cœnam recusare, renuere.

Zu gaste gehen.

Inire convivium, epulas, invitari in convivium, ad prandium, foràs ad cœnam, ire comessatum ad aliquem, venire in conviviũ, itare ad cœnas, recipere se ad cœnam ad aliquem.

Za gaste seyn.

Epulari, interesse convivio vel in convivio, uti conviviis, impediri conviviorum occupatione, epulari unà, adhiberi in convivium, ad prandium, ad cœnam, accubare cum aliquo, capere cibum cum aliquo unà, edere apud aliquem cœnantem, edere cum aliquo, cœnitare foris, convivere cum aliquo, comesse unâ, cum aliquo.

Frölich seyn in Gasterryen/ wol lebẽ.

Comiter & jucundè esse in convivio, facetum, dicacem, disertum esse in convivio ad vinum, hilarem in modum epulari, curare se molliter, habere diem luculentè, sumere hilarem diem, degere diẽ in lætitia, vivere lautè, delicatè, genialiter, jucundè, opiparè, apparatè frui cœnâ voluptuariâ, vivere Bacchanalia.

Lange sitzen in Gastereyen.

Producere convivium vario sermone, Potare inde usq; ad diurnam stellam crastinam, producere convivium in multam noctem, prandium cœnæ continuare, multo vino in serum noctis convivium producere.

Heimgehen.

Discedere de convivio, à mensa surgere, redire domum.

Wider hinein gehen.

Reddere se convivio,

De Fame.

Hunger/Fames, eſuries.

Hungerig/Famelicus,eſuriens, Eſurio.

Appetit zu eſſen/Appetentia cibi,appetitus,orexis,eſuritio.

Ich habe keine Luſt zu eſſen/Amiſi appetitum,palatum mihi torpeſcit,friget orexis.

Faſtung/ Inedia, jejunium,jejunitas.

Nüchtern/Jejunus,biduum jejunus.

Faſten / Jejunare, abſtinere à cibo.

Den Hunger erwecken / luſt zu eſſen machen.

Obſonare famem ambulando, obambulantes expectabimꝰ famem, acuere ſtomachum, inducere famem.

Dieſes macht einen luſt zu eſſen.

Hæc res afficit appetentiam, movet, excitat appetentiam, Ille cibus vellicat, & incitat deſidentem ſtomachum, excitat palatum dormientem, extimulat languidum palatum, famem ſublato omni faſtidio inducit.

Hunger leiden.

Ferre,perferre,pati,perpeti famem, patiens inediæ, debilitari fame, feſſum eſſe inediâ, laborare ex omnium rerum difficultate, fame & inopiâ rerum premi, cruciari,confici,ſummâ rei frumentariæ inopiâ premi.

Mich hungert.

Eſurio, ſtimulor fame, extimulor appetenentiâ edendi, fameo, dentes mihi pruriunt, Inteſtina murmurant, crepitant mihi, fames mihi dominatur, Commoveor,cogor fame, venio laſſis lactibus cibi vacuitate, affero integram famem, animus eſt in patinis, vacuus mihi venter crepitat, fauces lippiunt fame. Eſurio venio,non ſaturio.

Hungers ſterben.

Necari, enecari, ſuffocari, jugulari,confici, conſumi fame, Perire, interire, mori fame, inediâ, diſcedere è vita per inediam, fame macerari.

Hunger ſtillen/vertreiben.

Propulſare,depellere,explere famem cibo, famem ſuſtentare, famem ſaturare, placare latrantem & iratum ventrem, placare naturæ neceſſitatem, ſatisfacere naturæ.

De Siti.

Durſt.

Sitis,diuturna ſitis.

Durſtig.

Sitiens, ſitibundus.

Den ſtets dürſtet.

Siticuloſus, quantò plus bibit tantò plus ſitit.

Dürſten.

Sitire, maximè, graviter, ardenter ſitire,ſitim ferre,pati,tolerare, Premi, ardere ſiti, fauces arent ſiti.

Durſt leſchen.

itim pellere, ſedare, depellere, reſtinguere, explere, ſatiare, levare.

Durſt

Durst sterben.

Siti emori, enecari.

De Luxuria.

Schwelgerey/ sauffen/ fresserey/ gefresse/ quaß.

Luxuria, luxuries, luxus, helluatio, intemperantia, immoderata intemperantia, profusa luxuries, turpissima, fœdissima luxuria.

Eine Zeche.

Compotatio, perpotatio, circumpotatio, comessatio, concenatio, intemperatissimæ compotationes, compotatiuncula, symposium.

Schwelger/ Schlemmer.

Intemperans, gulosus, lurco, gurges, vorago, profundissimus gurges, Impurus, nequissimus, spurcissimus helluo, abdomini suo natus, epulo, homo singulari luxuriâ & inertiâ, ingluvies, barathrum, liguritor inexplebilis, abdomini inserviens, indulgens, ventri deditus, insaturabile abdomen, Luxuriosus, asotus, nepos, pecus, belua, nihil luxuriosius, valdè intemperans, perditus & profusus nepos, impurissima atque intemperatissima pecus, Cupes, cupediarius, cupedinarius, catillo.

Zechgesell.

Compotor, combibo, Sympota, sympotes.

Zechschwester.

Compotrix, sympotria.

Schwelgen/ fressen/ sauffen/ im Wollust leben.

Comessari, helluari, potare, perpotare, gulæ indulgere. gulæ deditum esse, dare se voluptatibus, metiri omnia ventre, pergræcari, addicere se intemperantiæ, dare se totum, deditum esse, tradere se constringendum voluptatibus, vivere in luxuria, diffluere luxuriâ, delicatè, molliter vivere, satiare intemperantiam, luxuriare, luxuriari, Epicureum agere, genialiter vivere, indulgere genio, luxuriâ diffluere, vivere in deliciis, in maxima rerum omnium affluentia, affluimus omnibus deliciis, planè Phæacũ vitam vivimus, jucundè, opiparè vivimus, fruimur cœnis voluptuariis, Crudi postridie nos rursus ingurgitamus, crudi venimus ad prandium.

Schwelgen schadet der Gesundheit.

Vires corporis minuit, diminuit, imminuit, comminuit, infirmat, debilitat, adimit, aufert, affligit, vitæ ratio minimè moderata, incontinentia, intemperantia, nequitia luxûs, libido, vita immmoderatè, incontinenter intemperanter, dissolutè, nequiter, sine modo, luxuriosè traducta.

De Ebrietate.

Trunckenheit.

Ebrietas, temulentia, crapula nimia, immoderata, cibi potusque ingurgitatio, immoderatus potus.

Lust zu völlerey.

Ebriositas, vinolentia, furiosa vinolentia, libido conviviorum.

Der Lust zu sauffen hat.

Ebriosus, vinolentus, temulentus, vinosus, vinarius, asotus, popino, amphora, multibibus, vinosissimus, ebrietatis nota infamis.

Lust zu sauffen haben.

Delectari vino, addicere vitam suam intemperantiæ, cõsuescit, assuescit, potare, incidere in vinolentiam, rapit illum vinolentia,

Grosser Säuffer.

Potator, princeps poculorum, bibax, bibaculus, bibulus, multibibus, strenuus potator, omnis potûs capacissimus, vini pernicies, amphora.

Weib das wol sauffen kan.

Temulenta, multibiba, merobiba, vinosissima.

Sauffen.

Bibere, potare, perpotare, consumere tempus vino, frui voluptate potandi, totos dies perpotare, adhibere potiones, cœnare cum compotoribus, ingurgitare in se merum plenis faucibus, vinum meracius sumere, vino se ingurgitare, vino prolui, ingurgitare se potu meri, largiùs bibere, affatim bibere, devincire se vino, potare totam noctem, plenis cantharis certare, Invitatio fit ut græco more bibatur, poscere majoribus poculis, totam noctem bibendo traduxit insomnem, tantum vini exhauserat, ut ipsi necesse esset vomere, cirneam vini eduxit meri, ministrabatur maximis poculis, Thracum more bibere.

Truncken machen/vollsauffen.

Inebriare, ebrium aliquem facere, reddere aliquem madidum, vino aliquem obruere, deponere aliquem potu, vel vino.

Trunckener.

Ebrius, temulentus, potus, bene potus, sepultus ebrietate, appotus probè, Gravis, oneratus mero.

Voll/truncken seyn.

Esse ebrium, vino sopiri, sepelire, madere, oscitare potatione, obrutum, onustum, oppressum esse vino, plenum esse vini, vacillans ex vino, madere vino, incalescere vino, ratio illum fugit propter vinum, plus æquo potavit, bibit.

Kranck seyn vom sauffen.

Confectum, languidum esse vino, sopire corpus potationib⁹, obstupefit animus potu, laborare crapulâ hesternâ.

Den Rausch außschlaffen.

Exhalare, edormire crapulam, edormiscere villum, exhalare, edormire vinum.

De Edacitate.

Fressigkeit.

Edacitas, voracitas, aviditas cibi, nimia cibi ingurgitatio, gula, ingluvies, venter, abdomẽ, immensa gula.

Fressig.

Edax, vorax, vorans, homo edax,

dax, gulosus, edo, comedo, mando, polyphagus, lurco, panphagus, omnivorus, patinarius.

Fressen/verschlucken.

Vorare, devorare, ingurgitare, glutire, deglutire, raptim vorare, lurcare, cibum cum aviditate nimia sumere, vorat instar lupi famelici.

Kinder essen geitzig / können sich nicht enthalten.

Puerorum est avidius appetere cibum, ut ad appetendum procliviores sint, ut eos ab appetendo ratio non satis arceat, contineat, ut in appetendo nimis efferantur, minimè sibi temperent, sibi moderentur.

Er frist mehr als jhm gut ist.

Non curæ est ei, quantum comedat, quid comedat. Non animadvertit quantum vel quale sit, quod comedit. Gula eripuit ei omnem in cibo modum, omne judicium, omnem rationem, Nullus ei modus est edendi, nulla cibi deligendi ratio est, plus appetit in mensa, quàm satis est, & ex eo genere quod obsit.

Wer viel frist vnd säufft/ der stirbet bald.

Multos adolescentes conficit, perdit, immaturâ morte afficit cruditas, crapula, immoderata & dissoluta victûs ratio, Largiore, uberiore, pleniore cibo utuntur adolescentes, quam ut stomachus digerere, ferre, sustinere possit: quàm ut vitæ conducat, id quod sæpe illis immaturæ mortis causam attulit.

Nüchternkeit/Mässigkeit in essen vnd trincken.

Temperantia, frugalitas, sobrietas, temperatio, continentia, abstinentia, admirabilis, summa temperantia.

Mässig/nüchtern.

Sobrius, jejunus, siccus, Satis, planè sobrius, homo frugalissimus, bonæ frugis, bonæ frugi, frugalis, temperans, temperatus, moderatus, continens, abstinẽs, mirificè abstinens, minimo contentus, cibi potûsque parcissimus, non multi cibi, Curius alter, Socrate frugalior, cibi potusq; continentissimus.

Mässiglich.

Sobriè, jejunè, siccè, temperanter, temperatè, abstinenter, frugaliter, restrictè.

Mässig / spärlich leben in essen vnd trincken.

Vitam agere parcè ac duriter, habere se parcè ac duriter, esse contentum tenuiculo apparatu, epulari modicè, non modò non contra legem, sed etiam intra legem, defraudare suum genium, non amare profusas epulas, indicere bellum voluptati, victus tenuis cultusq; delectat parvo cõtentum. Cavere, fugere intemperantiam, remotissimum esse à luxuria, appetitiones sedare, habere manus & oculus abstinentes, arctiùs se continere, anteferre victum tenuem, tenuissimo

cultu vivere, indicere sibi legem continentiæ, obtemperare præceptis temperantiæ, vincere alios temperantiâ, abstinentiâ, esse magnâ temperantiâ, apparet in eo moderatio & temperãtia, sobriè & continenter vivere, contrahere & sedare appetitum.

Wenig essen/fasten.

Cibo parcere, à cibo abstinere, cibum minuere, de cibo detrahere sibi temperare, moderari in cibis, cibo parciùs uti.

De Proprietate.

Eigen/Eigenthumb/Proprietas, res mancipi, rei dominium.

Eigen Gut/Peculium, habere peculium.

Eigen/Proprius, peculiaris.

Es ist dein eigen.

Tua solius sunt, tua propria sunt, tua sunt, tuum proprium est.

Es ist vnser beyder.

Hoc tibi mecum, vel hoc inter nos commune est, particeps uterque nostrûm hujus rei est, pertinet hæc res ad utrumque nostrum, juris utriusq; nostrum est, jus habemus uterque in hac re.

Zueigung/zu eigen gebung/vbergebung.

Mancipatio, dicatio, addictio, attributio, assignatio, traditio, assignatio firma, rata.

Zugeeignet/vbergeben.

Dicatus, addictus, mancipatus, tributus, attributus, traditus, maximè proprius, naturaliter tributus.

Zu eigen geben/einem etwas zusprechen/eingeben.

Mancipare, dicare, addicere, dare, dedere, concedere, tradere, totum tradere alicui de manu in manum, totum dedere, tradere, dicare. Adjudicare alicui aliquid *qui neq; usu cepit, & sine titulo possidet*, mancipio dare aliquid, in possessionem aliquem mittere, imittere, possessiones alicui dare, possessiunculas tradere, in possessionem deducere, collocare.

Jhm selbst zueignen/einnemen.

Arrogare, sumere, assumere, asserere, vendicare, vindicare sibi aliquam rem, suo jure sibi aliquid sumere, vindicare aliquid, invadere in prædia, uti rebus ut suis, in possessionem irruere, advolare, possessionem occupare, usurpare, mittere se in possessionem.

Ein Ding für eigen einbekommen.

Accipere rem mancipio, venire in possessionem, facere vestigium in possessionem, in possessionem venire, in possessionem pedem ponere.

De Possessione.

Besitzung / innen haben.

Possessio, possessiuncula.

Vbergebene Besitzung.

Possessio fiduciaria.

Besitzung von langer Zeit.

Possessio longi temporis.

Vber verjährte Zeit.

Præscriptio temporis, possessio antiquior hominũ memoriâ.

Epith. alia. Possessio bonæ fidei, malæ fidei, naturalis, continua, diuturna, perpetua, stabilis, certa, empta, libera, immunis, propria, paterna, avita, Possessiones incertæ, in casu positæ, in incertum dubiumque vocatæ, caducæ.

Innen haben/besitzen/mit recht innen haben.

Possidere, habere fundum, agrum, prædium, Tenere, obtinere, possidere ex edicto, non vi, non clam, non precario, sine vitio. Habere possessionem, agri modum, in possessione esse, est mihi hujus rei possessio, manet mihi hujus rei possessio, In possessione retinere, manere, Stabilis & certa manet ei possessio, Esse in bonis, frui bonis, bona tenere.

Mit Gewalt oder Vnrecht innen haben.

Vi ab aliquo possidere, aliquem vi dejecisse, clam ab aliquo possidere.

Einer Vrsach halben etwas innen haben.

Possidere pro possessore, pro emtore, pro hærede, pro legato, pro donato, pro soluto, pro noxæ dedito, pro suo, &c.

Etwas durch langen Brauch innen haben.

Usucapare, usu sive possessione capere, acquirere, suum facere, in dominium suum transferre.

Besitzung durch langen Gebrauch.

Usucapio, usucapio currit, procedit, impletur, interrumpitur.

Aus der Posseß treiben.

Pellere, depellere, deturbare, exturbare, movere, demovere, dejicere possessione, depossessione. Pellere, movere suis sedibus possessorem, in incertum dubium vocare alicujus possessiones.

Aus der Posseß weichen.

De possessione decedere, possessionem relinquere

Er hat seinen Posseß verloren.

Amisit, deperdidit, disperdidit possessionem, dominium ab ipso abiit.

Für das seine ansprechen.

Manum rei injicere, ex jure manum conserere. Repetere, vindicare aliquid, quærere jus in aliqua re.

Zu dem seinen wieder kommen.

Possessionem recuperare, res redit ad veterem dominum.

De Divitiis.

Nahrung/Gewerb/Vnterhaltung.

Quæstus, victus, cultusque corporis, genus vivendi, genus degendæ ætati, quæstus liberales, sordidi.

Ein Gewerb haben/seine Nahrung suchen.

Occipere quæstum, quærere, quæritare victum, parare ea quę suppeditant ad cultum & advi-

ctum. Comparare utilitates sibi & suis, invenire aliquid labore, victitare ex re aliqua, providere, prospicere, consulere rationib⁹ suis, vitæ subsidia quærere, tolerare vitam aliquâ re, egestatem domestico lenocinio sustentavit, tenui mercede, levi quæstu, exiguo lucro huic rei operam dedit.

Güter / Vermügen.

Bona, res, res familiaris, rationes, facultates, fortunę, pecunia.

Reichthumb.

Divitiæ, opes, opulentia, copia, abundantia, affluentia, affluentia opum, splendor divitiarum, omnium rerum expetendarum opulentia, facultates rerum atq; copiæ, abundantia bonorum, magnitudo divitiarum, amplificatio pecuniæ, rei familiaris, dona fortunæ, copia atq; omnium rerum affluentia, copia rerum omnium, abundantia fortunæ.

Groß Reichthumb.

Magnæ, majores, maximæ opes, copiæ, divitiæ, magna vis opum, magnitudo divitiarum, immanes, ingentes divitiæ, summa copia, summæ opes. Amplissimæ, locupletes, affluentes copiæ, nimiæ opes, amplissima res familiaris.

Epith. Alia. Opes fundatæ, optimè constitutæ, firmissimæ, utiles, parabiles, mediocres, opportunæ, violentæ, invidiosæ, Terminatæ divitiæ, veteres, illibatæque, Pristinæ, novæ, sempiternæ opes, opes virtutis administræ, non luxuriæ.

Eigende Gründe / Forwerck.

Prædium, fundus ager, latifundia, possessiones.

Forwerck / Suburbanum rus.

Meyerhoff / Villa.

Rittergut / Feudum.

Freygut / Prædium ab oneribus publicis exemtum.

Weit gelegen Gut / Fundus remotus, longinquus.

Epith. Ager latus, paternus, avitus, Fundus fertilis, frugifer, fructuosissimus, fructuosus, ornatissimus, suburbanus, maritimus fructus, emolumentum fundi.

Prædia plurima, pulchra, pulcherrima, preciosa, præclara, bellè ædificata, & satis amœna, dotalia, urbana, rustica, vacua, Fructus, emolumentum prędiorum, multitudo, bonitas prędiorum, rus amœnum, suburbanum.

Possessio magna, ampla, multæ, variæ possessiones, latitudo possessionum.

Reichthumb ist vnbeständig.

Quæ nobis fortuna largitur, detrahi, eripi, adimi, auferri, mutari, furto eripi, incendio absumi, naufragio absorberi possunt, Admodum incerta, instabilis, dubia, infirma divitiarum possessio est. Usum divitiarum nemo sibi certum ac perpetuum potest promittere, quis præstare possit,

possit diuturnam fore divitiarum possessionem?

Reich/ begütert.

Dives, perdives, ditatus, opulentus, copiosus, locuples, locupletatus, Abundans, affluens, circumfluens opibus, nummatus, pecuniosus, fortunatus, felix, refertus, abundans bonis. Paulò locupletior, non parum locuples, planè copiosus & locuples, inprimis copiosus & locuples, longè ditissimus, opulentus auro, opulentus fortunâ, copiosus inprimis inter suos, bene nummatus, locuples copiis rei familiaris, domi suæ cumprimis auro potens, florens maximis divitiis, opibus, beatissimus genere, pecunia, Paratissimus à divitiis, instructissimus, firmus à divitiis, benè peculiatus, Munitus, instructus, paratus, minimè inops à re familiari, à re domestica, à divitiis, ab opibus, à copiis, à fortunis valens, florens opibus, magnas habens opes.

Er weis seines Guts kein ende.

Ignorat quantũ possideat, Tanta est illi opum affluentia ut sua nesciat ipse bona, Midæ divitias habet, Pactoli opes, Pelopis talenta, Crassum superat divitiis.

Gut machet Muth.

Sacietas ferociam parit, opulentiæ comes tumor & ferocia.

Reich seyn/viel Güter haben.

Habere divitias, opes, copias, thesauros, firmum esse ab opibus. Niti, excellere, florere opibus, Divitem, locupletem, pecuniosum, refertum, affluentem, abundantem esse, Abundare, circumfluere opibus, copiis, in omni rerum abundantia vivere, possidere amplissimam pecuniã, habere rem partam, valere opibus, superare Crœsum divitiis, divitiis excellere, eminere, Rem possidere bene magnam, amplissimam, uberrimam, copiosam, divitias tenere summas, re uti amplâ, prolixâ, copiosâ, vigere opibus, præstare, excellere, pollere divitiis, omnium rerum ubertate florere, multum divitiarum possidere, copiis magnis præditum esse. Habere possessiones, facultates, fortunas, pecuniam. &c. benè multa, Tenere, obtinere possessiones, ornatum esse fortunis, refertum esse pecuniâ.

Er ist reich.

Suppeditat ipsi abundantia, copia rerum, sunt ipsi opes magnæ, valet, potest plurimum opibus, copiis, suppetunt ipsi copię ad largiendum, divitiæ domi ei sunt maximæ, divitiarum ipsi satis est, eum commendant divitiæ, ampla illi res est prolixa, copiosa, minime angusta, nec divitias, nec opes desiderat, illi divitiæ superant, bonorum ipsi affatim sunt, Copiosa est ei res familiaris, multum ei fortuna largita est, multum ei fortuna de suis impertivit, communicavit, facultates, ei sunt magnæ.

Für reich gehalten werden.

Haberi, dici, appellari divitem, locupletem.

Nach Reichthumb trachten.

Studere pecuniæ, opibus, consectari opes, diligentem esse in re familiari, habere rationem rei familiaris, servire pecuniæ, curæ ei sunt res, rebus suis providere.

Güter erwerben/ sich begütern/ Güter an sich bringen.

Parare, comparare possessiones, pecuniam, bona, rem, conficere pecuniam, Quærere, congerere, colligere, conquirere pecuniam, acquirere facultates, de augendo patrimonio laborare, curare, cogitare, Parare, comparare divitias, facere se locupletẽ, munire se opib⁹, collocupletare se, facere pecuniam maximam, stabilire rem suam, æquare opes suas cum potentissimis, parare opulentiam, divitias ex aliqua re corradere.

Reich werden.

Ditescere, fieri divitem, opes crescunt, fieri pecuniosum, affluentem, consequi opes, facultatem, rem familiarem, locupletari pecuniâ, venire in maximã pecuniam, ad divitias vel in divitias pervenire, opes ejus augẽtur valde, pecuniæ privatæ augentur, magnæ ipsi accessiones fortunæ factæ sunt, multum ad fortunam ipsi accessit, additum est, crescit ejus fortuna dignitasque, aucta est, amplificata est, Abundare incipit fortunæ bonis, res illi adolescit. Bona venerunt, perverunt ad eum, consequi opes, divitias, ad pecuniam pervenire, pecunia ad eum pervenit, pecunia illi obvenit, ditari affluentibus copiis omnium rerum, pervenire ad maximas pecunias, locupletatur, rem facit, ex paupere tenui ad tantas opes per flagitia processit.

Einen reich machen/zu Gütren bringen.

Tradere alicui possessiunculas, bona, rem, pecuniam, relinquere alicui bona, augere aliquẽ fortunis, pecuniis, locupletare aliquem, addicere, condonare alicui bona; traducere aliquem ad rerum abundantiam, deferre, conferre ad aliquem opes, divitiis aliquem augere, fortunis locupletare, efficere aliquem opulentum, copiosum, Ditare, locupletare aliquem, inservire fortunis alicujus, afficere aliquem lucris, auctare lucris, auferre aliquem ab egestate, bonis aliquem cumulare, copiis ditare, copias alicui suppeditare.

Güter vermehren/bessern.

Augere facultates, pecunias, rem familiarem, amplificare, exaggerare fortunas, amplificatio, accessio facta est fortunæ, rei familiaris, Firmare, amplificare opes, augere rem bonis & honestis rationibus, rem familiarem omni modo exaggerare, totum esse in re familiari augenda, omne studium in quærendis opibus

bus consumere, locare, constituere. Totum in divitias incumbere. Tuum studium eò dirigis, ut divitias tibi pares, compares, colligas, congeras, opes quæras, habeas, possideas, ut optibus abundes, ut divitiæ tibi redundent, proponere sibi rei familiaris amplificationem.

Seine Güter erhalten.

Tueri suas possessiones, vigilare, laborare, custodiã habere pro re sua, tueri rem, fortunas, rem familiarem. Defendere, confirmare, servare, conservare possessionem, pecuniam, rem, bona. Non imminuere, nullam partem matrimonii imminuere, nihil de patrimonio detrahere, sed illud in eodem statu retinere.

Seiner Güter gebrauchen/ geniessen.

Vti possessionibus, bonis, facultatibus, pecuniâ, re, Frui Fortunis, bonis, Delectari possessiunculis, bonis, Vti, frui opibus, copiis.

Seine Güte verthun/ geringern/ jhnen vbel vorstehen.

Erogare, expendere, impendere facultates, fortunas, Impertiri alicui de re sua, Exhaurire copias, effundere divitias, malè cõsulere rebus suis, negligere res suas, exhaurire pecuniam, detrahere de possessionibus, bonis. Minuere, diminuere, comminuere possessiones, bona, rem familiarem, Seipsum destituere, deserere, relinquere, de suis rebus minimè laborare, minuere copias, comminuere, deprimere opes.

Die Güter nehmen ab / verschwinden/ werden geringert.

Frangitur, dissipatur, diripitur, dilabitur res familiaris, res concidunt, corruunt, diminutio fit de bonis privatorum, desereris â re familiari, fortunæ tuæ dissipantur, res familiaris tua disperditur, disjicitur, imminuitur, perditur, damno afficitur, accipit injuriã, distrahitur, Detrahitur de tuis fortunis, injuriosè tractãtur tuæ fortunæ, damna inferuntur tuis fortunis, invaduntur tuæ fortunæ, irruitur, impetus fit in fortunas tuas, Comminueris re familiari, Avaritiâ magistratus opes nostræ contusæ sunt.

Einen von seinen Gütern bringen/ aus den Gütern stossen.

Opes alicujus frangere, atterere, deminuere, imminuere, impetum facere in bona, in fortunas alicujus, Imminere alicujus bonis, manus afferre alicujus bonis, movere possessiones alicujus, dimovere aliquem possessione, ex possessionibus, de possessionibus, pellere, depellere, expellere, dejicere, eiicere aliquem bonis, fortunis. Deturbare exturbare aliquẽ possessionibus, bonis, Evertere aliquem bonis. fortunis, Infirmare alicujus opes, evertere, pervertere, deprimere alicujus opes, Fortunis aliquẽ evertere, orbare, spoliare.

Seine Güter verlieren.

Amittere possessionem, rem, fortunas, bona. Perdere, deperdere, disperdere bona, possessionem, jacturã facere rei familiaris.

Vide Schaden leiden an Gütern.

Verlust an Gütern.

Ruina, lacuna, naufragium, incendium, pernicies rei familiaris, fortunarum.

Reichlich/vberflüssig.

Copiosè, largè, abundè, abundanter, affluenter.

De Pecunia.

Geld/Müntze.

Pecunia, nummi, Subsidium, præsidium pecuniæ argentum, ratio pecuniarum, Pondus argenti, numerus, magnitudo pecuniæ, aliquid nummulorum & auri, aliquantum numorum, pars pecuniæ, nummuli, aurum Philippæum.

Viel Geld/groß Geld.

Pecunia permagna, grandis, pergrandis, prægrandis, ingens, immanis, amplissima, summa, infinita, abundans, præclara, innumerabilis. Magna, infinita, immanis, summa pecuniæ, Vis, pondus magnum, grande, infinitum auri, argenti, Acervi pecuniæ.

Reichthumb am Gelde/ Nummatio.

Geldreich/ er hat viel Geld.

Benè nummatus est, benè peculiatus, benè parat⁹ à pecunia, instructus à pecunia, abundat nummis, copiosus est à pecunia, minimè pecuniã desiderat, multum habet in arca, refertus est pecuniis, pecuniæ illi multũ est, pecuniæ multum possidet, magnam auri vim argentiq; possidet, in numerato multũ habet, Est ipsi multa pecunia, circumfluit, refertus est pecuniâ, Redûdat, superat ipsi pecunia, Princeps primarius est, primus est pecuniâ, in nummis multum habet, satiatus est pecuniis.

Gut Geld/gute Müntz.

Moneta bona, proba, integra, optimæ notæ, justi ponderis.

Böse Geld/böse Müntze.

Pecunia improba, fallax, nequam, minùs proba, adulterina, nummus reprobus, adulterini aurei.

Beschnitten Geld/Pecunia accisa, arrosa.

Geld beschneiden / Numisma circumcisione minuere.

Falsche Müntze schlagen / Numismatis materiam mixturâ quapiam vitiare.

Falscher Müntzer.

Monetarius falsus, monetæ falsator, falsarius, adulterator, adulter monetæ, monetæ falsæ artifex.

Müntze/Numisma, argentum factũ, signatũ, signata pecunia,

Gemüntzt Geld/Moneta.

Müntzen/Nummum percutere, cudere, ferire, signare.

Geprege des Geldes / Figura, forma, cęlatura, signum, effigies, character monetæ.

Müntzordnung machen/Nummariam rem constituere.

Küpffern Geld/Pecunia ærosa, subęrata, ærata.

Grob Geld/ Nummi argentei crassiores.

Kleine

Kleine Müntze / Pecunia minuta, æris minuti pecunia, numuli.

Grob Geld wechseln / Commutare argentum, monetam crassiorem minutulis nummis.

Bar Geld / Pecunia numerata, argentum præsentarium, pecunia præsens.

Bar Geld haben.

Nummos ad manum habere, Pecuniam domi, in promtu, in arca, in numerato, præsentem habere.

Geld das nicht wirbet / Pecunia vacua, ociosa.

Geld auff Zinse.

Pecunia fœnebris, fœneraria, usuraria, in Calendarium conversa, nummi in fœnore positi, pecunia fœnore occupata, quæstuosa.

Verzehret Geld / Pecunia adesa.

Gelihen Geld / Pecunia mutuaria.

Entwendet Geldt / Pecunia aversa.

Auffgenommen Geldt / Pecunia coacta, credita, debita.

Unmündiger Kinder Geld / Pecunia tutelaris.

Epith. Alia. Pecunia publica, privata, certa, adventitia, aliena, extraordinaria, redacta, mutua, antiqua, Desperatæ pecuniæ.

Zum Gelde gehörig / Nummarius, monetarius.

Geldgeitzig seyn.

Appetere, expetere, concupiscere, desiderare pecuniam, Studere, servire pecuniæ, Avidum, cupidum esse pecuniæ, Omnia ponere in pecunia.

Geld auffbringen / Geld zu wege bringen.

Quærere, conquirere, conciliare, conflare, cogere, parare, comparare, cõficere, corrogare, trahere, reperire pecuniam, Curare, expedire alicui pecuniam, fingere fallaciam in inveniendo argento, proficisci in commeatum argentarium.

Geld allenthalben auffnehmen.

Æruscare, cogere pecuniam.

Der allenthalben auffnimpt / Æruscator.

Geld bekommen.

Capere, accipere, recipere, reportare pecuniam, Vertere, convertere ad se pecuniam, accedunt ad fortunulas meas annui quingenti aurei nummi, mihi penduntur inde trecenti aurei.

Gelt gewinnen / Fœnerari, lucrifacere pecuniam.

Es trägt viel Geld.

Magna ex ea re pecunia confici potest, magna ex ea re pecunia in hanc domum congesta est, Facere pecuniam ex aliqua re.

Viel Gelt samlen.

Congerere, coacervare, construere pecuniam multam, extruere auri argentique acervos, Construere nummorum acervos, ita ut jam appendantur, non adnumerentur.

Geld zehlen.

Numerare. adnumerare, dinumerare alicui pecuniam, Pendere, appendere alicui pecuniam.

Müntz inzehlen / außwerffen.

Reprobare aliquos nummos.

Geld ersetzen.

Reficere nnmmos.

Geld steigern.

Numiſmatis æſtimationem intendere.

Geld auffzuheben geben.

Committere alicui aurum, deponere apud aliquem pecuniam.

Einem mit Gelde außhelffen.

Largiri, ſuppeditare, ſubminiſtrare, dare alicui pecuniam, Iuvare, adjuvare, ſublevare aliquẽ pecuniâ.

Von einem Geld erzwingen.

Exprimere, extorquere pecuniam, emungere aliquem argento.

Geld beythun/verſtecken.

Supprimere, condere, occultare, celare pecuniam, abſtrudere nummos, aureos in arcam concludere.

Geld außgeben.

Erogare, appendere, expendere, conferre, impendere pecuniam in aliquam rem; collocare opes in Dei cultum.

Geld verſchwenden/vnnützlich verthun.

Exhaurire profundere, effundere, diſſipare, dilapidare, conſumere pecuniam, devorare pecuniam, comedere nummos.

Mit Geld ſtechen/ Vide, Durch Geſchenck zu wege bringen.

Armuth an Gelde.

Anguſtiæ incredibiles pecuniæ, caritas nummorum, imbecillia & comutabilia pecuniæ membra.

Kein Geld haben.

Egere pecuniâ, indigere pecuniæ, incredibiles pecuniæ ſunt anguſtiæ, mera penuria nummorum eſt, nummis exhauſtum eſſe, Deficit eum pecunia, pecuniæ conſumtæ ſunt, Crumena exinanita eſt, ſumma nummorum difficultas eſt, uſus pecuniæ propè nullus eſt, ſine nummis eſt, nummaria difficultate laborare, imparatum eſſe à pecunia, deeſt pecunia, res deficit, non ſuppetit.

De Thesauro.

Ein Schatz.

Theſaurus, regiæ opes, gaza regia.

Schatz vergraben.

Defodere theſaurum, alicubi obruere theſaurum, abſtrudere theſaurum.

Es ligt ein Schatz da vergraben.

Latet ibi theſaurus.

Schatz finden.

Invenire, reperire theſaurum, potiri gazâ.

Schatzkammer/ gemeiner Kaſte.

Ærarium, fiſcus, refertum ærarium, inops, exhauſtum ærarium, tenuitas, anguſtiæ ærarij, Reſpublica hæc valet ærario.

Aus dem gemeinen Kaſten zählen.

Depromere, erogare pecuniam ex ærario, dare argentum de publico.

Das gemeine Gut zu ſich ziehen/ oder verſchwenden/beſtelen.

Exhaurire, expilare ærarium, detrahere aliquid de ſanguine, vel viſceribus ærarij, effundere, exhaurire ærarium, ærariũ prædæ ac diviſui quibuſdã eſt, multa avertit peculatus de ærario, Depeculari, facere peculatum.

Einer der das gemeine Gut zu ſich zeucht/beſtielet.

Hirudo ærarij, depeculator, illum paſcit peculatus publicus, peculator.

De Stipendio.

Besoldung/Einkommen.
Stipendium, salarium, reditus, proventus.
Jährlich Einkommen/Fructus, proventus annuus, annuum salarium.
Monatlich Einkommen/ Mensurna divisio, menstruum salarium.
Täglicher Soldt/Diarium.
Taglöhner/Mercenarius, operarius, operæ, operæ paucæ, operarius egens.
Fröner / Botdiener / Publicè coactæ operæ, publicæ operæ.
Taglöhner / Arbeiter dingen / Conducere, comparare, emere, cogere operas, uti mercenariis.
Mehr Arbeiter zulegen / Confirmare, augere operas.

De Muneribus.

Geschenck/Gabe.
Donum, Donatio, munus, munusculum.
Groß Geschenck.
Amplissimum, præclarum, eximium, pulcherrimum, divinũ, simillimum, regium, regale, amplum, honorificum munus, donum, Multa, infinita, larga, magnificentissima dona, munera, largitas muneris.
Geringe Gabe.
Leve, commune, levidense, tenue, vile munus, munusculum.
Verehrung / Honos, honorarium.
Geschenck/das einem Frembden geben wird/Xenium.
Fürstliche Gabe/Congiarium.
Wieder Gabe / Recompensatio, remuneratio.
Gab die vnter das gemeine Volck gestrewet wird/Missilia.
Alia Epith. Donum obscurum, tacitum, fictum, simulatũ, Dona, munera militaria, nuptialia, caduca, mobilia.
Der da gerne schencket.
Munificus, largus, prolixus, benignior, prolixior, beneficus, liberalis.
Schencken/geben/verehren.
Donare aliquid alicui, donare aliquem aliqua re, dare alicui donum, munus, Aliquem afficere dono, munere, tribuere alicui munusculum, impertire donũ, donare alicui munus, condonare munusculum, largiri, persolvere munus, concinnare alicui munusculum, opiparè in aliquẽ congerere munera, congerere in aliquem infinita munera, infinita tribuere, Mittere alicui munera, mitto ad te muneri Tibullum, collocare apud aliquẽ munus, ornare aliquem munerib⁹, exornare donis, augere munus, mittere aliquid muneris, Dona in aliquem conferre, esse liberalem in aliquem, liberalitate uti, facere donationem, largè effusèque donare, liberalitatem exercere, Impartire, impertire, elargiri, Afferre alicui donum, munerare aliquem, facere benignè

alicui, datur illius dono vel munere.

Geschenck vberantworten/ præsentiren.

Offerre alicujus nomine munus, ornare munus verbis.

Geschenck bekommen.

Capere, accipere donum, munus, Habere ab aliquo munus, augeri munere, remunerari præmio, habere sibi aliquid dono.

Geschenck nicht annehmen wollen.

Repudiare munusculum, aspernari liberalitatem alicujus, remittere munus.

Wiederumb schencken.

Remunerare, remunerari, remunerari eodem genere doni, simillimo munere, certare inter se donis, munera multa mihi conveniunt cum aliquo.

Durch Geschenck etwas erlangen.

Consequi, assequi, adipisci aliquid muneribus, promereri aliquid donis, alligare, obligare, persuadere, vincire, adducere, devincire aliquem donis, adipisci per largitionem aliquid, cauponari bellum, nundinari sacerdotia, muneribus se insinuare.

Bestechung mit Gelde oder Geschenck/Largitio, corruptela.

Bestecher/Largitor, corruptor, præbitor, emtor.

Einen mit Gelde stechen wollen/ mit Geschenck vberreden wollen.

Aggredi aliquem donis, moliri corruptelam judicij, tentare aliquem pecuniâ, promittere, polliceri pecuniam, conari precio, labefactare fidem alicujus, precio solicitare animos egentium.

Mit Gelde / mit Geschenck stechen.

Facere largitionem, uti largitione, Concitare, prolectare, corrumpere, obligare aliquos præmio, largitione, cœcare mentes largitione, emere, redimere aliquid, palàm redimere se, corrumpere judicium pecuniâ, pretio, largitione, labefactare fidem alicujus pecuniâ, Dare pecuniam judici ad corrumpendum judicium, opponere calumniatores ex sinu suo, adulterare aliquem pecuniâ, contaminare judicium, emere, constuprare judicium, placare aliquem donis, lenire aliquem muneribus, conciliare, inducere, adducere, persuadere muneribus.

Einen durch Geschenck vnd Gaben vberwinden.

Aliquem oppugnare, opprimere, circumvenire pecuniâ, muneribus.

Sich mit Geschencken einnehmen lassen.

Accipere pecuniam, nummos ob rem judicandam, addicere fidem religionemque precio, respectare munus, inspicere munera, addictum habere fidem precio, proponere venalem fidem, facere aliquid acceptâ pecuniâ, adduci pretio ad condemnandũ aliquem, describere jura pretio, non æquitate, Ius adulteratum est pecuniâ, fas delere nummis acceptis, respub. affligitur emto stupratoque judicio.

Einer der mit Geschencken bestochen ist.

Cor-

Corruptus,venalis,ductus,adductus,inductus,conductus,corruptus precio,largitione.

Vnbestochen / der kein Geschenck nimpt/Incorruptus,integer.

De Vectigalibus.

Zoll/Vngelt.

Vectigal,portorium.

Epith. Vectigal magnum, pergrande,tenue,optimum, præclarum, certum, certissimum,non infestum bellis,non fructibus varium,non loco calamitosum,iniquum, grave, publicum, transmarinum,novum, vetus, Vectigalia magnifica, summa, pars vectigalium.

Zehende.

Decimæ,maximæ decumæ,ternæ,singulæ decumæ, summa decimæ,pars decimæ.

Fünffe vom hundert/Vicesimæ.

Erbzinse / Bodenzinse / Solarium.

Zinßbar Acker.

Ager vectigalis, fructuarius, non immunis, tributum solvit ager,publicè aliquid pendit,vectigalis est mihi.

Der Zehenden samlet/Decumanus.

Acker davon man den Zehenden gibt/Ager decumanus.

Zoll auffrichten.

Constituere,instituere, irrogare vectigal, onerare barbaras & peregrinas merces vectigalibus, Imponere vectigal, portorium, Augere,amplificare vectigal.

Zehenden zu geben ordnen.

Imperare decimas,imponere decimas,vectigalem agrum facere.

Den Zoll Pachtweise außthun.

Locare portorium,locare vectigal.

Den Zoll Pachtweise haben.

Conducere vectigal, redimere vectigalia.

Er hat einen Zoll.

Redegit in potestatem vectigalia,constitutus est dominus vectigalium,habet vectigal,vectigales habet hos agros.

Er ist ein Zöllner/Er nimpt oder fordert den Zoll ein.

Constitutus,institutus est portitor, Publicanus, portitor est,vectigalibus præest, vectigalia tractat, magister scripturæ est, scripturæ præest, princeps publicanorum est, ei cura demandata est vectigalium, vectigalium curam gerit, sustinet, vectigalia præcipuè quodam jure exercet, exigit vectigal, redigit pecuniam ex vectigalibus, in suum quæstum cōvertit vectigal.

Er geneust des Zolls.

Utitur,fruitur vectigalibus, pecuniam recipit ex vectigalibus, questum, lucrum facit ex vectigalibus.

Zoll geben.

Dare,pendere,pensitare,exolvere vectigal, pro vectura solvere, dare portorium,decimas, pendere publicano vectigal.

Zollfrey lassen passieren.

Remittere de vectigali,remittere stipendium.

Er ist Zollfrey/gibt keinen Zoll oder Zinse.

Exemtus est de vectigalibus,levatus,liberatus est vectigali,nihil publicè pendit, non est vectigalis, Imunis est, exemtus est ex eorum

rum numero, qui publicè aliquid pendunt, nihil publicè ſolvit, expers eſt eorum onerum, quæ publicè imponuntur, nullam pecuniam in commune cõfert, publicis oneribus vacat, tributarius non eſt, tributum nullum confert.

Der Zoll wird geringert/oder iſt abgangen.

Vectigal affligitur, minuitur, diminuitur, imminuitur, detrahitur de vectigalibus, amittuntur, tolluntur vectigalia, vectigalia conquieſcunt.

De Tributo.

Zinſe/Stewr/Schatzung/Schoß/Vngeld.

Cenſus, ſtipendium, tributũ, diminutio de bonis privatorũ.

Erbzinſe/Locatio perpetua, emphyteuſis.

Acker/der auff Erbzinſe außgethan iſt/Ager emphyteuticus.

Schatzung/Profeſſio.

Geſamlete Stewr/Stips.

Groſſe Schatzung/Grave onus tributorum, acerbiſſima, intolerabilia tributa, magnitudo tributorum.

Schätzen/Stewr aufflegen.

Imperare tributum, cenſere, cenſum agere, deſcribere populum cenſu, augere cenſum, facere ſtipendiarios, ſtipendium imponere, imperare tributum in annos ſingulos, vectigalem facere agrum, deſcribere aliquib⁹ vectigalia, vectigal, tributum imponere agris, imponere plebi aliquid oneris in tributis pendendis.

Gar zu groſſe Schatzung aufflegen.

Onerare, gravare, vexare populum graviſſimis exactionib⁹, exinaniri agros vectigalibus, imponere nimium oneris plebi, onus injungere publicè civitatibus, augere cenſum, facere ut populus prematur nimiâ tributorum magnitudine.

Schoß/Zinſe/Schatzung geben.

Ferre, conferre tributum, cenſum, conficere profeſſionem, profiteri, tribuere, contribuere, pendere, penſitare, dependere, ſolvere, perſolvere ſtipendium, tributum, conficere tributum.

Einen befreyen/Freyheit geben von Schoß vnd Zinſe.

Liberare, immunes aliquos reddere, levare ædes vectigali. Vindicare, liberare aliquem tributis, cenſu, vel à tributis, à cenſu, finem afferre tributorum, liberare vectigali, ſtipe.

Geſchatzt/Cenſus.

Zinßbar/Tributarius.

Der die Schatzung gibt/Stipendiarius.

Stewr einnemen/Exigere tributa, cogere ſtipem, cenſum.

De Hæreditate.

Erbſchafft.

Hæreditas, hæreditas rei familiaris, familia erciſcunda.

Epith. Magna, permagna, maxima, optima, vera, communis

pate-

paterna, caduca hæreditas, multæ hæreditates.

Väterlich Erbgut.

Patrimonium, patria bona, fortunæ paternæ, pecunia patria, patrimonium satis lautum, copiæ patrimonii amplissimæ, clientela & fides paterna.

Magnum, permagnum, maximum, amplum, amplissimum, copiosum, non tenuissimum, lautum, ornatissimum, luculentum, publicum patrimonium.

Angefallene Erbgüter/ Res devolutæ.

Erblose Güter/ Bona vacantia, caduca.

Loßgestorbene Güter/ Hæreditas caduca.

Heergeräte/ Pars viri.

Gerade/ Pars mulieris.

Der etwas vermacht/ Legatus.

Was vermacht ist/ Legatum.

Welchem etwas vermacht ist/ Legatarius.

Gebürend Antheil/ Portio debita.

Erbe.

Hæres, hæres ex parte, ex dimidia parte, ex tertia parte, ex sextante, ex asse, hæres repentinus, secundus, domesticus, designatus, extraneus, voluntarius, Hæres ab intestato, ex testamento, testamentarius, Hæres rectâ serie, institutus, substitutus.

Miterbe/ Cohæres, hæres adjunctus, conjunctus.

Erblich/ Hæreditarius.

Einem etwas bescheiden/ vermachen/ im Testament vermachen/ zum Erben machen.

Relinquere patrimonium liberis, Relinquere, instituere, facere, factitare, scribere aliquem hæredem, testamento aliquod alicui relinquere, Legare filio testamento pecuniam, relinquere hæredem testamento, relinquere patrimonium satis amplum, fundos, agri non magni modũ, dicare bona sua morte cognatis.

Zuvor außvermachen/ Prælegare, per præceptionem legare.

Das zuvor auß vermachet ist/ Prælegatum, præcipuum.

Dem etwas zuvor auß vermacht ist.

Hæres præcipiens, cui quid prælegatum est.

Erbschafft theilen.

Erciscere hæreditatem sive patrimonium dividere, res hæreditarias distribuere.

In die Sipschafft theilen/ Succedere in stirpes sive in stirpibꝰ.

In die Person theilen/ Succedere in capita, viritim, in partes viriles.

Erben/ Erbnemen/ das Erbe einnemen.

Cernere hæreditatem, Adire, obire, attingere, persequi hæreditatem, convertere ad se hæreditatem, capere hæreditatem, accipere patrimonium, capere aliquid morte, testamento alicujus, vocari in partem hæreditatis, esse hæredem ex parte, Hære-

ditas pertinet ad me, redit ad me, venit ad me lege, venit mihi à propinquo, venit ad me morte alicujus, pro hærede se gerere, Patrimonium obtinere, retinere, possessiones paternas tenere, hæreditatem obtinere, retinere, obvenit ei hæreditas.

Er hat Erben.

Sunt ipsi hæredes, extant ipsi hæredes, pervenit res ad hæredes. Er hat keine Erben.

Sine liberis decessit, mortuus est, alieno hærede mortuus est.

Einem die Erbschafft einräumen.

Dare, condonare, tradere alicui hæreditatem, Concedere, cōmittere, reddere hæreditatem, transferre ad aliquem hæreditatem, possessionem hæreditatis.

Rechten umb die Erbschafft.

Certare, ambigere, venire in controversiam de hæreditate, agere in hæreditatem.

Das Erbe nemen / aus der Erbschafft treiben.

Expellere nudum è patrimonio, adimere, eripere hæreditatē, patrimonio spoliare, movere hæredes, succedere in hæredum locum, de statu hęredis aliquem deturbare, hæreditatem extorquere, auferre, eripere.

Das Erbe oder Erbschafft verlieren.

Amittere hæreditatem, patrimonium, excludi patrimonio, spoliari patrimonio.

Enterbung / Exhæreditatio, abdicatio.

Enterbet.

Exhæres, exhæreditatus, exclusus patrimonio, spoliatus patrimonio, abdicatus.

Enterben / aus der Erbschafft außschliessen.

Exhæditare, abdicare, filium excludere hæreditate, nominatim exhæreditare, præterire aliquem, Jure hæreditatis aliquem excludere, privare, summovere ab hæreditate.

Die Erbschafft nicht haben wollen.

Abstinere se hæreditate, repudiare hæreditatem, hæreditati renunciare, prætermittere causam testamenti.

De Paupertate.

Armuth / Nothdurfft.

Paupertas, pauperies, egestas, inopia, indigentia, tenuitas, penuria, difficultas, angustia, onus paupertatis, inopia argenti, inopia rei pecuniariæ, angustię pecuniæ, caritas numorum, attenuatissimæ fortunæ familiares, Parvula possessio, res valde exigua, rei familiaris inopia, angustia incredibilis pecunię, reliquię ambustæ fortunarū, afflicta fortuna, res pauperculæ, modicæ.

Epith. Magna, summa penurin, inopia, summa paupertas, egestas, difficultas, certissima paupertas, indignissima egestas, domestica difficultas.

Arm / Nothdürfftig.

Pauper, perpauper, pauperculus, indigens, inops, tenuis, circum

eumventus inopia, dissimulari ejus tenuitas non potest, nihil egentius, admodum inops, omnibus rebus egens, inops rei alicujus, inops à re, parvis opib⁹ præditus, tenuioris fortunæ, Codro, Iro pauperior, nudior Liberide, non obulum habet, egens fortunâ, summâ egestate homo, non locuples, tenuior, imbecillior fortunâ, imparatus à pecunia.

Dürfftiglich/armiglich/Tenuiter, pauperrimè.

Sich für Armuth fürchten.

Timere, extimescere paupertatem, terreri paupertate, vereri angustias, cavere inopiam, paupertatem fugere.

Einen arm machen/ in Armuth bringen.

Afferre alicui egestatem, ad inopiam aliquem redigere, depauperare, detrudere aliquem ad mendicitatem, exhaurire aliquem, comminuere aliquem re familiari.

Arm werden / in Armuth gerathen.

Perdere rem fidemque, fortunis fieri egentissimum, Spoliari fortunis, comminui re familiari, facere jacturam rei, ad inopiã adduci, ad inopiam redigi, exhauriri omnibus rebus.

Arm seyn/Armuth leiden/bedürffen.

Egere, indigere, esse in egestate, paupertate, inopia, difficultate, angustiis, Degere, versari in egestate, perditum esse inopiâ, enectum esse inopiâ, morderi paupertate, ferrre, tolerare paupertatem, egestatem, Cogi inopiâ & angustiis, esse inopem, magnopere egere, maximè indigere, incredibiliter, indignè egere, vacuum esse bonis, carere fortunis, inopiâ laborare, inopiam ferre, tolerare, in egestate vitam ducere, inopem vitam ducere, degere, oblectare vitam sordido pane, in parva re esse, in angusta re familiari, impediri inopiâ rerũ, esse egentissimum, egere multis rebus.

Er ist arm.

Deficiunt eum omnes res, non suppetunt res. Pedem ubi ponat, non habet, non habet cui indormiat, ne tempestas quidem illi nocere potest, omnem facultatem indutus est, tenues ei sunt opes.

Er ist in die eusserste Armuth gerathen.

Eò redactus est miseriarum, in eas conjectus est angustias, eò redactæ sunt fortunæ suæ, eò est à fortuna deject⁹, detrusus, deturbatus, eò cecidit: ut unde vivat non habeat, ut ei ad victum necessaria minimè suppetãt, ut inopiâ prematur earum rerum, sine quibus vix aut ne vix quidem hominum vita sustentatur, ut ea desideret, ea requirat, quæ vivendi necessitas postulat, atq; exigit, ut iis reb⁹ destituatur, careat ut ab iis rebus sit imparatus, earum rerum inops sit, ab iis rebus inops, egens, ea illi desint, ea illum

deficiant, earum rerum inopiā laboret, ſine quibus ægrè vivitur, vel potius nullo modo vivitur.

Armuth lehret etwas.

Paupertas ſapientiam ſortita eſt, paupertas omnes artes perdocet, hominem multa experiri paupertas jubet, ſemper rebus miſeris adeſt ſolertia, multa docet fieri.

Wer arm iſt / kan nicht viel geben.

Parcus eſt in conferendis muneribus, cui copiæ non ſuppetunt, Anguſta eſt ejus liberalitas pro tenuitate copiarum, Ideo benignus & liberalis valde non eſt, quia non valdè abundat, nō valdè copioſus eſt, Quî poteſt eſſe prolixa atque ampla illius liberalitas, cum anguſta illius ſit res familiaris? Largitur tenuiter, infra modum potius, quàm ſupra modum, quia non eſt ſatis à copiis paratus, ideo largê non dat, quia quod det, non habet.

Bedürffen.

Opus eſſe, neceſſe eſſe, neceſſe, neceſſum habere, cogi.

Sich an ſeinen Gütern genügen laſſen.

Rem à patre traditam ſervare, cuſtodire, tueri, non imminuere, Nullam patrimonii partem imminuere, nihil de patrimonio detrahere, patrimonium in eodem ſtatu retinere, contentum eſſe patrimonio, nec de eo augēdo laborare, contentum eſſe rerum ſuarum ſtatu, acquieſcere rebus ſuis, majora non appetere, plus à fortuna non poſtulare, ſufficit mihi, abunde eſt quod habeo, non animum effero, tollo extra fines rerum mearum.

Einem Armen behülfflich ſeyn.

Subvenire inopiæ, inopiæ mederi, præſidio eſſe inopiæ, ſuſtētare alicujus tenuitatem, Explere, conſolari, ſuſtentare egeſtatem, levare onus paupertatis, traducere aliquem ab egeſtate ad abundantiam, benignè facere indigentibus, impertiri alicui de re familiari, ferre ſalutem opemq; indigentibus, locupletare tenuiores.

Armen leuten keine Hülffe beweiſen.

Relinquere aliquem in egeſtate, relinquere, deſpicere inopē.

Aus Armuth herauß kommen.

Emergere ex mendicitate, ex egeſtate emergere ad abundantiam, onus paupertatis abjicere.

Betteley/ Mendicitas, ſumma mendicitas.

Bettler/ Mendicus, mendiculus, conſortes mendicitatis.

Ein Bettler ſeyn.

Eſſe in ſumma mendicitate, perpeti mendicitatem, res illi rediit ad mendicitatem.

Bettelen.

Mendicare, victum quærere oſtiatim, mendicato vivere, precibus victum expoſcere, ſtipem oſtiatim colligere.

Erbetteln.

Emendicare, mendicando colligere.

De Parsimonia.

Sparsamkeit/Häußligkeit.

Parsimonia, diligentia, frugalitas summa, singularis & admiranda frugalitas, Rusticana, inculta parsimonia.

Sparsam/häußlich/ genaw/ karg.

Parcus, tenax, frugalis, aridus, diligens, restrictus, frugalissim⁹, nimiùm parcus, naturâ restrictior, attentus.

Häußlich/sparsamlich.

Parcè, frugaliter, restrictè, tenuiter.

Sparsam seyn / nicht grosse Vnkosten treiben.

Delectari parsimoniâ, esse frugalitatem in aliquo. Continentiam tueri, colere, modestiâ prǫditum esse, Sumtibus, impensis parcere, sumtuum rationem habere, in omni re frugaliter, partè tenuiter, strictè, infra modum potius, quàm supra modũ sumtum facere, infaciendo sumtu parcum esse & illiberalem, moderatè sive angustè potius impensam facere, sumtus ad frugalitatem revocare, sumtus accuratâ frugalitatis regulâ metiri, adhibere parsimoniam in rebus omnibus.

Das seine zu rathe halten / fleissig in der Haußhaltung seyn.

Providere, prospicere, consulere rationibus suis, vigilare, laborare, Habere custodiam pro re aliqua, vel de aliqua re, Tueri, conservare rem familiarem, Retinere, conservare rem parsimoniâ.

Ein Ding auffheben/verwahren.

Servare, conservare, asservare, custodire aliquam rem, diligenter servare, diligentissimè servare, conservare, non negligenter asservare.

De Avaritia.

Geitz.

Avaritia, aviditas, cupiditas, tenacitas, illiberalitas, sordes. Cupiditas, amor, aviditas, dulcedo, libido pecuniæ, immensa & inexplebilis accumulandarum opum aviditas, propensio nimia ad divitias, cupiditas augendi divitias, metus amittendi divitias.

Epith. Avaritia summa, ardens, incredibilis, nimia, cæca, hians, imminens, inexplebilis, importuna, intolerabilis, infinitis malis implicata, multis criminibus implicata, fœda, tetra, sensilis. Cupiditas rerum inexplebilis, infinita, immensa, effrenæ cupiditates.

Geitzig/hündisch/filtzig.

Avarus, avidus, cupidus, sordidus, restrictus, divitiarum nimis appetens, im̃oderatè sitiens, supra modum cupidus pecunię, cupidior pecuniæ quàm satis est, valdè avidus in pecuniis, inofficiosus, illiberalis, cupidus opum, auri appetens, argenti si-

 tiens

tiens imminens ad rem, in avaritiam pronior, in avaritiam proclivior, avidior quàm satis est, nimius in divitiarum cupiditate, propensus ad avaritiam.

Er ist von Natur karg vnd geitzig.

Avaritiæ studiosus naturâ est, ducitur naturâ ad avaritiam, naturali studio ad avaritiam inclinat, sequitur avaritiam quâdam naturæ inductione, ad avaritiæ vitium naturâ propendet, inclinatur.

Er ist gar zu karg / er frist nicht für Geitz.

Nimiùm parcus est, impendio parcus & sordidus, cumini sector, lingit salem, perparcè vivit, rore pascitur more cicadæ, nimis tenuiter victitat, fraudat genium ut aurum congerat, immoritur lucris, præparcus.

Geitzig seyn / karg seyn.

Esse avarum, attentum ad rem, nosse omnes vias pecuniæ, conterere vitam atque ætatem in quærendo, fervere avaritiâ, ferri avaritiâ, Esse avaritiâ ardenti, inest in eo avaritia inexplebilis, rapitur inflammatus avaritiâ, cæcum esse cupiditate & avaritiâ appetere aliquid per avaritiam, explere avaritiam, quærere prædam avaritiæ, invenire viã quæstûs in avaritia, devorare alicujus fortunas avaritiâ, cupidum, avidum esse pecuniæ, ponere omnia in pecunia, Anteponere, præferre pecuniam omnibus rebus, nihil antiquius aut suavius ipsi est pecuniâ. Omnes cogitationes suas cum pecunia in arcam concludit, Faciliùs patitur sibi dente unum ex ore excuti, quàm nummum unum ex arca moveri, Sitire aurum, opes appetere maximè, nimium incumbere ad opes, inhiare divitiis nimio studio, plus operæ in re quærenda, in opibus congerendis, in divitiis colligendis, comparandis, contrahendis ponit, consumit, locat, quàm decet, Avaritiã ejus incendit & copia & inopia.

Er thut alles Geldes halben.

Quicquid agit, fit ut lucri plurimum faciat, ut lucretur plurimũ, ut quæstus maximos faciat, Inducitur, impellitur, vincitur, avaritiâ, Facit hoc augendi rei cupiditas, ditandi spes, congerẽdarium opum, comparandarum divitiarum, pecuniæ colligendę spes, adducitur lucri cupiditate, lucelli dulcedine, spectat lucrũ, sequitur lucrum, lucri, commodorum spe violat officium.

Man redet vbel von jhm / daß er so geitzig ist.

Avaritiæ nomine malè audit, avaritiæ flagrat infamiâ, avaritiæ crimen ei objicitur, exprobratur, avaritię nota ei inuritur, avaritiæ nomine accusatur, reprehenditur, exagitatur, insimulatur, coarguitur.

Vom Geitz ablassen.

Coërcere, frenare, frangere, minuere avaritiam, avocare animum

mum ab avaritia, Vitare, pellere suspicionem avaritiæ.

Er ist nicht geitzig.

Remotus est à sordibus, eâ altitudine animi præditus est ut divitias nō ambiat, abest ab eo suspicio avaritiæ & illiberalitatis, nunquam facit sordidè vel illiberaliter.

Hündisch/geitzig.

Avarè, avidè, cupidè, sordidè, illiberaliter.

De Furto.

Dieberey.

Furacitas, rapacitas.

Diebstall/Entwendung.

Furtum, ablatio, ademtio, direptio, expilatio, compilatio.

Epith. Furtum mirum, improbissimum, sordidissimum, impudens, impudentissimum, turpissimum, apertum, manifestum, perspicuum, illustrius, notissimum, occultum, in medio positum.

Diebisch.

Furax, homo milvinis & aquilinis unguibus.

Ein Dieb.

Fur, furunculus, trifur, crndelis furunculus, expilator, domesticus prædo, diurnus fur, nocturnus fur, fur manifestarius, homo trium literarum.

Galgenschwengel.

Furcifer impatibulatus, suspēdiosus, nebulo, cruciarius.

Gestolen.

Furtivus, ereptus, surreptus, ademptus, detractus, furto sublatus, ablatus, compilatus.

Heimlich/diebischer weise/ Furtim, furaciter.

Zusammen machen/ was man stelen wil.

Convasare.

Stelen/heimlich entwenden/ nehmen.

Furari, rapere & furari, surripere aliquid clanculum, non abstinere manus ab aliqua re, Adhibere, admovere manus rei, compilare ædes, suppilare aurum, compilare sedē ac domicilium, facere furtum, versari in fortis, Eripere, adimere, detrahere, auferre, rapere, intercipere, Per injuriam auferre, consilio præripere, lepidè furari, apertissimè compilare, clam, occultè surripere, subdncere, subtrahere, sublegere, suffurari, harpagare, avertere ab aliquo pecuniam, nihil reliqui alicui facere, compilavit me, expilavit me, scrutari domos furacissimè, removere multa clàm de medio.

Stelehelffer.

Socius, adjutor, minister furtorum, communicare cum aliquo furta.

Bestolen werden.

Expilari, compilari, nudari omnibus rebus, exinaniri, furto aliquid amittere, Perpeti, perferre furta, Publicè, privatim spoliari.

Den Dieb kennen/ ergreiffen.

Internescere, videre, significare fures, deprehendere aliquem in

furto

furto, deprehendere furta alicujus, noſſe alicujus furta.

Einen Diebſtücken zeihen/etwas anſprechen.

Arguere, deferre, accuſare aliquem furti, inſimulare furti, obiicere alicui furta, condicere aliquid alicui lege Atinia.

Einen ſeiner Güter berauben/einen von ſeinen Gütern jagen.

Manus afferre alicujus bonis, ſpoliare, privare aliquē ſuis, bonis vi, armis eripere, occupare alicujus bona, ĩminere alicujus bonis, eripere opes, excutere aliquē bonis, diripere, adimere, aufferre, detrahere alicui opes, Metu, imperio aliquid occupare, Minuere, diminuere, cõminuere alicujus opes, poſſeſſiones, avertere alicujus opes, prædari aliquid de bonis, Mulctare, fraudare aliquē fortunis, evertere aliquem ſuis fortunis, Invadere in fortunas alicujus, facere impetum in bona alicujus, facere prædas in bonis alicujus.

Beutelſchneider.

Sector zonarius, crumenimulgus, manticularius, crumeniſeca.

Beutel/Taſche/ Loculi, marſupium, crumena, locellus, crumenula.

Weidſack/Mantica.

Bulge/Vidulus.

Halßtaſche/Pera.

Satteltaſche/Hippopera, bulga.

Viehdieb/Abactor, abigeus.

Vieh ſtehlen / Abigere pecora, qui furto ſublati ſunt ,,diſpellere, agere pecora.

Menſchendieb/Plagiarius,

Der da einbricht.

Effractor effractarius, directarius.

Kirchenräuberey.

Sacrilegium, Depopulatio, expilatio, direptio, ſpoliatio fanorum.

Kirchendieb/Sacrilegus,

Kirchen berauben.

Spoliare, vexare, compilare, deſpoliare, depeculari fana, delubra, templa, ſacraria, ædes ſacras, Nudare donis, vel ornamentis fana, templa. Violare flagitio loca religioſa, loca ſacra, Polluere ſacra omni flagitio, labefactare aliquid contra religionem, auferre ſacrario ſigna, auferre ex ædibus ſacris ebur, tabulas, Afferre templo manus impias & ſacrilegas, Admoliri manus ſacro, relinquere ſuæ audaciæ æternum monumentum in ædibus ſacris.

Dieberey des gemeinen Guts/ Peculatus, Vide ærarium.

De Latrocinio.

Straſſenräuberey.

Latrocinium, latrocinatio, graſſatio.

Epith. Magnum, frequens, ſceleratiſſimum, nefarium, impium, intolerabile, deterrimum, funeſtum, civile, domeſticum, inteſtinum, ſingulare, nocturnum latrocinium.

Raub.

Rapina, raptio, ſpolium, ſpoliatio, præda, cupiditas, ſpes prædæ, rapinarum,

Epith. Ingens, immanis, integra, univerſa, opima, præclara,

medi-

mediocris, nefaria præda, cruentaspolia, veteres rapinæ.

Straſſenräuber.

Latro, latrunculus, obſeſſor itineris, graſſator, ſpoliator, prædator, direptor, raptor, prædo, populator, depopulator, præmiator nocturnus. Latro fortis, notus, inſignis, ſceleratus, egens, nefarius, perditus, perditiſſimus, impurus, teterrimus, funeſtus, improbiſſimus, impuriſſimus, barbarus, immanis, latro, prædo.

Räuberin.

Spoliatrix, prædatrix, populatrix.

Der Räuber Geſelle.

Socius, adjutor, miniſter rapinarum, prædæ.

Rauben.

Latrocinari, impunè latrocinari, Opprimere, compilare aliquos latrocinio, facere rapinas, prædas, verſari in rapinis, capere prædam, ſpolia, Trahere, detrahere ſpolia, comparare rem vi & rapinis. Rapere, raptare, ſpoliare, deſpoliare, populari, depopulari, prædari improbè, improbiſſimè, apertè, palàm. Vivere ex rapinis, ex raptu, habere itinera infeſta.

Einen Raub bekommen.

Habere prædam, augeri, opimum fieri prædâ, explere ſe rapinis, præda pervenit ad eum.

Den Raub theilen.

Dividere, diſpertire prædam, participem fieri prædæ.

Unter die Mörder fallen / beraubet werden.

Incidere in latrones, prædones, pervenire in poteſtatem prædonum, capi, opprimi, diripi, occidi à prædonibus. Vim ſubire latronum, perire latrocinio, intercipi à latronibus, ſpoliari à graſſatore, à latronibus, obſideri à latronibus.

Der Räuberey wehren / die Straſſen rein halten.

Opprimere latrocinium, extinguere latrocinium, frangere latrones, latrocinia ab aliquo loco depellere.

Meer- oder Seeräuber.

Pirata, pirates, maritimus prædo, archipirata, nobiliſſimus pirata.

Zur Seewertz rauben.

Piraticam exercere, facere, infeſtum habere, vel infeſtare mare latrocinando, refertum eſt mare prædonibus.

De Liberalitate.

Friedgebigkeit / Gutthetigkeit / Mildigkeit.

Liberalitas, benignitas, propenſa & benefica erga alios voluntas, divina quædam bonitas erga aliquos, datum, datio, ſuppeditatio, largitas, largitio, eleemoſyna, magnificentia, munifica planè & regia voluntas.

Epith. Summa, latè patens, uberior, præſtans, eximia, incredibilis, commemoranda, divina, probanda, gratuita, modica, cautior, moderatior, vulgaris, prava, diſſolutior liberalitas, Magnificentia liberalitatis, Benignitas major, incredibilis, privata, multum, plurimum benignitatis, Publica magnificentia.

Freygebig / gutthätig / milde / wolthätig.

Liberalis, beneficus, benignus,

gratuitus, munificus, largus, prolixus, Magnificus, ſplendidus, lautus, ſumtuoſus, ad humanitatem propenſus, proprio quodam naturæ munere factus ad liberalitatem, ſingularis in exercenda liberalitate, laude dignus in exercenda liberalitate, laus liberalitatis illi debetur, laudem fert liberalitatis, prolixa & benefica eſt natura ejus, fructus liberalitatis ejus ad multos pervenerunt, beneficiis & munificentiâ magnus habetur, Videtur, judicatur liberalis, munificus.

Gegeben/mitgetheilet.

Datus, præbitus, tributus, ſuppeditatus, ſuggeſtus, communicatus.

Freygebig/milde/uberflüſſig/reichlich.

Benignè, liberaliter, munificè, cumulatè, prolixè, perbenignè, perliberaliter, perofficioſè, ſatis prolixè, Paulò liberali⁹, largè, largiter, munificentiſſimè, abundanter, copioſè, ubertim, abundè, magnificè, ſumtuoſè, lautè.

Milde/freygebig/wolthätig seyn/gutthätig seyn.

Uti liberalitate, colere liberalitatem, proſequi aliquem liberalitate, augere aliquem commodis, conferre in aliquem plurimũ benignitatis, liberalitatis, complecti aliquem liberalitate, ad beneficentiam conferre bona, benignitate aliquem comprehendere, fovere, certare, vincere liberalitate, liberaliter agere, liberalitatem exercere, liberaliter aliquem tractare, Liberalitas hæc à te proficiſcitur, extat mea in eum liberalitas, meâ liberalitate acceſſerunt ad fortunulas ejus aurei annui centum. Adhibere magnificentiam, imitari alicujus magnificentiam, extra modum prodit magnificentia.

Geben/mittheilen/dienen/behülflich seyn/spenden.

Dare, tribuere, largiri, tradere alicui bona, dare de bonis, Erogare, expendere, impendere pecuniam. Diſtribuere, partiri, diſpertiri pecuniam, concedere, contribuere, impertire, impartire & impartiri, Communicare, præbere, præſtare, ſuppeditare, ſubminiſtrare, ſuggerere, ſervire alicui. Juvare, ornare aliquem. Participare aliquem de ſuis bonis, participare bona ſua cum aliquo, participare aliquem ſuorum bonorum. Multum, plus, plurimum, omnia alicui tribuere, in rebus omnibus commodare, undique ſuppeditare, copioſè ſuppeditare, ſatis, apertè ſuppeditare, participem facere ſuorum bonorum. Cumulatè, libenter, libentiſſimè, gratis, ultrò, nominatim, ſigillatim, clàm, publicè, privatim dare. Liberaliter, ampliùs tribuere, Libenter, libentiſſimè commodare. Gratis, ultrò deferre, Gratuitò, diligenter, moderatè impertire. Palàm

lâm ministrare, Alligare, obligare, obstringere, vincire, devincire aliquem liberalitate, alter cum altero communicet.

Eines Mildigkeit erfahren/ spüren.

Experiri, nosse, perspectam & cognitam habere alicujus liberalitatem, liberalitate alicujus uti, frui.

Nicht mehr so milde seyn.

Recedere à magnificentia, Reprimere, intermittere, claudere benignitatem. Magnificentia extinguitur, minuitur, Benignitas exhauritur, exhausta est, De tua prolixa & benefica natura limavit aliquid posterior añus propter quandam tristitiam temporum.

Was ich habe / soltu auch haben/ meine Güter sollen vns gemein seyn.

Communicabo tibi, impertiam tibi rem meam, communis inter nos erit res mea, partem capies de re mea, particeps eris rei meæ, Nõ minùs tibi, quàm mihi, Tibi pariter & mihi, æquè utriq; nostrûm, non magis mihi quàm tibi mea res patebit, utemur communi jure, æquo jure, pari potestate, meâ reduris tibi tantum, quantum ipsi mihi erit in re mea, mecum rem meam communem habebis, æquè, liberè uteris meis rebus ac tuis.

De Hospitalitate.

Gastfreyheit.

Hospitalitas, philoxenia, liberalitas ad suscipiendum hospites.

Herbergung/Aufftritt.

Hospitum, jus hospitii.

EPITH. Magnificentissimum, agaeste, provinciale, non nimium liberale, vetus, vetustum hospitiũ

Ein Wirt/Hospes.

Eine Wirtin/Hospita.

Schelmen Wirt/Receptor, receptator.

Ein Gast/Hospes, diversor, Hospes illustris, paternus, vetus, sanctissimus.

Gastfrey/Hospitalis, perhospitalis, philoxenus, liberalis ad suscipiendum hospites, est ibi hospita terra, sunt tibi hospita tecta.

Nicht gastfrey.

Inhospitalis, inhumanus, apud eum sunt inhospita tecta.

Ein Ort da nicht Herbergen sind.

Locus inhospitalis.

Forirer/der die Herbergen außtheilet.

Hospitiorum designator.

Offentlicher Wirt/Caupo, tabernarius.

Offentliche Gastung/ Cauponaria.

Gasthoff/Wirtshauß.

Diversorium, Hospitium meritorium, taberna meritoria, Pandocheum meritorium, caupona, cauponula, diversoriolum, popina, hospitium publicum, Xenodochium meritorium, Diversorium aptum, peropportunum, non nimium liberale, popina tenebricosa, teterrima, Taberna diversoria.

Gastgeb/ein Wirt.

Caupo, tabernarius, Pandocheus, stabularius.

Ein Wirt seyn/Gastung halten.

Cauponari, exercere cauponã, agere, facere cauponariam.

Freundschafft mit einem halten / daß man bey einem herberget.

Facere hospitium cum aliquo, conjungere cum aliquo hospitium, renovare hospitium, Jungi, conjungi cum aliquo hospitio, Esse, intercedere cum aliquo hospitium.

Bey einem zur Herberge einkehren / ins Wirtshauß einkehren.

Divertere, diverti, Viâ decedere, divertere ad aliquem, Ingredi in diversoria publica, applicare se ad aliquem, in locum nec salubrem nec amœnum divertere, divertere in tabernam, committere se hospiti, diversari apud aliquẽ, & divertere apud aliquem.

Zur Herberge auffnehmen.

Dignum, dignissimum aliquẽ judicare vel statuere hospitio, invitare aliquem hospitio, hospites admittere, Accipere, recipere hospitio, dignari aliquem hospitio, suscipere aliquem, hospitari aliquem, deducere aliquem domum, dare diversorium, hospitiũ præbere.

Den Gast freundlich empfahen / wol tractiren.

Excipere aliquem summâ comitate & humanitate, benignè humaniterque accipere, explere omnes hospitalitatis numeros, tractare, accipere aliquos lautè, humaniter, excipere adventum alicujus humanissimè, excipere læto vultu, Benè, magnificè, benignè accipere, liberaliter aliquem habere, tractare, honorificè tractare, splendidè recipere.

Bey einem zur Herberge ligen.

Uti alicujus hospitio, requiescere, acquiescere in diversorio, stabulari, cœnare in diversorio, in taberna diversari, hospitare apud aliquem, apud hospitem esse, diversari apud hospitem, accipi hospitio.

Vergönne mir deine Wohnung.

Velim mihi commodes, accommodes de cubiculo, si mihi cubiculum concesseris, meo commodo consules, sine me uti tuo cubiculo, liceat mihi cubiculo à te concesso tuo beneficio frui, vel tuâ humanitate ac liberalitate uti.

Stallgeld geben / Persolvere precium mansionis stabulario.

Ich habe für die Mahlzeit so viel geben.

Prandi duobus assibus, cœna constitit tribus assibus, alor quotidie quinque assibus.

Die Herberge auffsagen / aus der Herberge stossen.

Renunciare alicui hospitium, extrudere, ejicere aliquem ex hospitio.

Ziehe / Kinder Hauß / Orphanotrophium.

Hospital / Ptochodochium, Nosodochium, Nosocomium, valetudinarium.

Lazareth / Außsätzig Hauß.

Hierocomium, Leprosorium, domus ulcerosorum.

Brandteweinhauß / Ganea, ganeum, lustrum, lupanar.

Gartüche / Popina.

Garkoch / Popinarius.

De Prodigentia.

Verschwendung/Verthuligkeit/ Vergeudung.

Prodigentia,prodigalitas, effusio,luxus,luxuria,luxuries.

Epith. Luxuria singularis,profusa,vitiosa,turpis, ingenuo & libero homine indigna,fœdissima, turpissima,nova,inaudita.

Verthulig/Strawesgütlein.

Prodigus,profusus,effusus, nepos,sumtuosus, largus, luxuriosus,Perditus ac profusus, gurges, vorago,heluo,scopulus patrimonii,barathro,decoctor,lurco,asotus, avitæ rei consumtor, profligator,vorator,degulator, crapulosus, unctus, popino, homines luxuriosi, voluptate & luxuriâ diffluentes, delicatè, molliter viventes.

Verschwenden/verthun/verzehren/ das seine vmbbringen.

Prodigere,profundere,effundere,decoquere,comedere, devorare,consumere,ligurire, obligurire,abligurire, dissipare, perdere, deperdere, prodere,confringere, disperdere bona,rem, pecuniam, divitias,patrimonium, fortunas, Multa paucis diebus effundere, sumtus effundere cũ dedecore & probro, Suo vel fotunæ vitio decoquere, consumere res in libidine, abuti re ad libidinem, effundere, profundere res per luxuriã, dissipare pecuniam conviviis, male uti patrimonio, largius suo uti, dissipare possessiones à patre relictas,tutari indiligenter patris parta bona, comesse bona, In res inutiles, inanes, leves pecuniam erogare,rem malè dissipare, perdere, in res inanes conjicere, de patrimonio detrahere, partẽ patrimonii imminuere, malis artibus, improbis rationibus, inhonestè,turpiter,per nequitiam,per luxuriam & libidinem patrimonium exhaurire, dissipare, &c. largiri sua mimis, lenonibus, parasitis, adulatoribus, malè tutari res suas, nepotem esse in suo patrimonio, helluari, quę charybdis tã vorax, res tã citò absorbere potuisset, Libido hæc dissipavit, devoravit,Nepotẽ evadere sũtu.

Das Gütlein wird verzehret/es wird alle.

Res familiaris frangitur,dissipatur, diripitur, dilabitur,res ejus laceratur,patrimoniũ diripitur.

Ein Ding gar verthun.

Abuti re aliquâ, abuti vino, oleo,&c.

De Amißione.

Verlust/Schade.

Perditio,jactura, naufragium, dispendium,incommodum, ruina,pernicies,incendium,lacuna.

Seine Güter verlieren.

Amittere, perdere, deperdere disperdere possessiones,fortunas, rem familiarem, jacturam facere rei familiaris, fortunis everti, de fortunis deturbari, fortunis spoliari,orbari,privari, Re familiari comminui, afflicta est ejus fortuna & perdita, Fortuna ei charissima quæque abstulit,eripuit, ademit,Privavit eũ,orbavit omnibus rebꝰ, quæ homini charissima sũt.

Sehen was man verloren hat.

Deprehendere jacturam rei familiaris, aperire damna rerum suarum,Intelligere,sentire, patefacere detrimenta rerum suarũ.

Meine Haab vnd Wolfarth ist dahin.

Naufragium feci rei familiaris, periit res mea domeſtica, actum eſt de fortunis meis, prorſus everſę ſunt opes meæ, perdidi omnia bona, fortuna evertit, exuit, ſpoliavit, privavit me omnibus bonis, Mearum opum nihil mihi reliquum fortuna fecit. Afflictæ, profligatæ, perditæ, extinctæ, everſæ ſunt res meæ, fortunæ meæ.

Finden.

Reperire, invenire, offendere.

De Sumtu.

Vnkoſten/ Auffwendung/ Außlag/ Verlag.

Sumtus, impenſa, impendium.

Groſſe Vnkoſten.

Sumtus magni, majores, maximi, infiniti, profuſi, effuſi, liberales, ſumtus tanti tamque profuſi, impenſæ multæ, magnæ.

Geringe Vnkoſten.

Sumtus nullus, minimus, exiguus, impenſa minima, nulla.

Nötige Vnkoſten/ꝛc.

Sumtus certus, neceſſarius, legitimus, publicus, annuus, quotidianus, perpetuus.

Vnkoſten erzegen/ machen das Vnkoſten auffgehen.

Sumtum afferre, inferre, inducere.

Es gehen viel Vnkoſten drauff.

Eſt res ſumtuoſa, res eſt ſumtui, ſumtus magni fiunt in hac re, Progreditur res ad maximos ſũtus, Indiget res magno ſumtu, multa impendia conferuntur in hanc rem, maximi ſumtus ponũtur, inſumuntur, conferuntur in hanc rem.

Verlegen/ Vnkoſten geben/ tragen/ anwenden.

Dare, ſuppeditare, ſuggerere, ſubminiſtrare, præbere ſumtum, Erogare pecuniam in ſumtus, ſuſtentare aliquem ſumtibus, deſervire alicui ſumtu, maligne præbere ſumtus, ſuggerere ſumtum aliquibus rebus, collocare patrimonium ſumtum in aliqua re. Suſtinere, ferre, tolerare ſumtus, inſtituere, facere, adhibere, ſuſcipere ſumtus, pecuniam in aliquid conjicere, Ponere, impendere, inſumere, facere ſumtum, impenſas in re, in rẽ, conferre pecuniam ad aliquid, non parcere ſumtui, impenſam facere, agere, conferre impendia in filii educationem, impendere ſumtum alicui rei, & in aliquã rẽ, meo ſumtu hæc fient, fructus hi abeunt in hoſce ſumtus. Effundere pecuniã cum dedecore & probro.

Die Vnkoſten etwa her nehmen.

Haurire, habere ſumtum alicundè, vivere alicujus ſumtibus, vivere ſucco ſuo, ex labore ſuo, ſumtum habere ab aliquo, ſumptum haurire ex aliqua re.

Er kan die Vnkoſten wol ertragen.

Suppedit ei, ut ſuſtinere ſumtũ poſſit, ſuppeditat ſumptibus reſpondere poteſt ſumtibus. Sumtum ferre, ſatis ſumtum ferre, tantum facere poteſt, ſuppetunt copiæ hiſce ſumtibus.

Er kan die Vnkoſten nicht ertragen.

Non ita firmus ab opibus eſt ut ſumtum ſuſtinere poſſit, ejus di-

vitię ſumt ui non ſunt pares, non eſt ferendo ſumtui, tantam impenſam ſuſtinere, ferre non poteſt, hæc impenſa quemvis debilitare & opprimere poteſt, non eſt is ſumtus qui ferri poſſit, immoderatus eſt ſumtus, Exhaurietur, cõminuetur tandem hiſce ſumtibus, exeditur, exenteratur, emungitur auro, abſumitur ſumtu, prodit extra modum ſumtu & magnificentiâ, nimium gravatur impendiis.

Die Vnkoſten leichtern / geringer machen/nicht viel außgeben.

Parcere ſumtui, Minuere, extenuare ſumtus, Remittere, removere, detrahere, tollere, moderari ſumptum, amputare ſumtum, ſumtuum rationẽ habere, levare ſumtum.

Keine Vnkoſten dürffen anwenden/ nichts außgeben.

Vacum, expertem, ſolutum, liberum eſſe á ſumtu, ſine ſumtu, impẽdio, impenſá aliquid facere.

Vnkoſten erlegen.

Reddere expenſa, reſtituere ſumtus.

De Negotiatione.

Gewerb/ Handel / Handthierung.

Negociatio, negocium, negotium vetus, negocia magna, ampla, expedita.

Kauffmanſchafft.

Mercatura, mercatura magna, quæſtuoſa, quæſtuoſiſſima, turpiſſima, tenuis, ſordida.

Kramerey / Nundinatio, nova, immanis nundinatio.

Handel Statt/Emporium.

Meß/Jahrmarckt/ Marckt.

Panegyris, Nundinæ, mercatus, celebritas mercatûs, Mercatꝰ magnus, turpiſſimus, domeſticus, Nundinæ multæ, flagitioſiſſimæ.

Kram Laden / Taberna, officina mercurialis,

Würtzkram/ Taberna aromataria, aromatopolium.

Laden der zu vermieten iſt/Taberna meritoria.

Ein Handelsmann.

Negociator, negocians, negociator vetus, mediocris, improbus, obſcurus, impudentia negociatorum.

Kramer/Kauffmann/Mercator, nundinator.

Ein Rentner/ groſſer Gewerb-oder Handelsmañ.

Magnarius, Solidarius negociator.

Ein Fucker/Monopola.

Fürkauffer/Propola, inſtitor, minutarius venditor.

Fürkauffen / Præmercari, mercari in lucrum, ſecundo loco cenſũ augere, ſecũdo loco æſtimare.

Kramer im Laden/Tabernarius, opifices tabernarii, fex civitatis,

Buttenkramer/Sonnen Kramer/ Circumforaneus, circuitor, circitor.

Factor/Inſtitutor qui gerit alterius negocia.

Partitenmacher/Proxeneta, pararius, cõciliator, medius, interceſſor.

Treudeler/Scrutarius.

Ochſenhändler/Pecuarius.

Kornkäuffer/Frumentarius.

Korn Jude/Dardanarius, annonæ flagellator, frumentarius prædo.

Tuchhändler / Mercator pannarius.

Wahr/ Merx, res venales.

Wahre zuführen / Merces importare.

Wahre abführen / Merces exportare.

Wahre außlegen / Merces venum exponere, merces explicare.

Wahre einlegen/ Merces componere.

Thewre Wahr / Res quæ precium habet, quæ eſt magni precii, quæ eſt majoris precii.

Sich zur Kauffmanſchafft begeben.

Operam dare mercaturæ, diſcere artem mercatoriam, ſtudere mercaturæ, trãsferre ſe à literis ad mercaturam, conferre ſe ad negociandum, ad mercaturam exercendam, ad mercaturæ ſtudium ſe adjungere.

Handeln.

Contrahere, habere negocia, gerere negocium, negociari, negocia agere, tractare, conficere, rem agere, contrahere mutuo, colligere reliquias negociationis, traducere rem ad ſuum quęſtum & ad nundinationem.

Ein Kauffman ſeyn.

Facere mercaturas, exercere mercaturam, verti in mercatura, negociari, nũdinari, mercari.

Einen Jahrmarckt anſetzen/ halten.

Mercaturam, nundinas inſtituere, indicere, habere.

Zum Jahrmarckt ziehen.

Proficiſci ad mercaturam, ad negociationem, ad mercatum abire ad mercatum, currere aliquo ad mercatum.

Auff den Marckt gehen.

Ire, prodire, abire ad forum, tranſire ad forum, pergere, tranſcurrere ad forum.

De Proſcriptione.

Offene Feilbietung.

Proſcriptio, auctio, præclara proſcriptio.

Feil geboten/ Proſcriptus, fundus eſt proſcriptus.

Feil/ Venalis, vendendus, merx licet, merx eſt venalis.

Feil bieten/ **Feil haben**/ Venum exponere rem, venale habere, inſcribere ædes mercede, venale quid proponere, præſcribere, facere proſcriptiones.

Außruffung/ Præconium, auctio.

Außruffer/ Præco, proclomator.

Etwas außruffen.

Pronunciare, prædicare publicê, declarare aliquid, palam prædicare.

Etwas außruffen laſſen.

Subjicere rem præconi, ſubjicere rem ſub præcone, vendere per præconem, præconem adhibere in re vendenda, præconis voci ſubjicere bona.

Gemeine Gut außruffen laſſen.

Haſtam ponere, figere, ad haſtam locare, haſtæ ſubjicere, venditioni exponere.

Privat Sachen außruffen lassen.

Auctionem facere, auctionari.

De Æstimatione.

Schätzung / Bietung.

Æstimatio, mediocris æstimatio, indicatio, taxatio.

Bieten.

Indicare, facere, statuere suæ merci precium, indicare, statuere precium rei vendendæ, Constituere precium rei, semel indicare, eloqui, Eloqui, indicare pretium, constituere æstimationem, enumerare precium, indicare æstimationem, tantum vult venditor, precium pacisci.

Ein Ding zu thewer bieten / den Kauff steigern.

Magno, permagno æstimare, licere cariùs, pluris, plurimi, dimidio cariùs, precium rei augere, rerum pretia intendere, graviora justo rebus pretia imponere, exquisita pretia statuere, iniquitas & improbitas æstimationis.

Recht bietung.

Optima, æqua, æquior, ferenda, tolerabilis, grata æstimatio.

Wolfeil bieten / Rem minoris, tenuissimè, nihilo, nibili æstimare, parvum precium rei statuere.

De Venditione.

Verkauffung.

Venditio.

Verkauffung auff ein Widerkauff.

Venditio fiduciaria, committere alicui fiduciam, emtor accipit fiduciam.

Verkaufft / Venditus.

Was wol abgehet / Vendibilis, quod cupidos emtores invenit.

Verkäuffer / Venditor, liberalis venditor, divenditor, fraus nulla venditoris.

Verkauffen.

Vendere, venum dare, facere venditionem, vendere aliquid arbitratu suo, venditare, venundare, distrahere, facilè vendere, nominatim vendere, decedere de possessione.

Thewer verkauffen.

Magnò, pluris, multò pluris, quam plurimo, grandi pecuniâ vendere, rectè, præclarè, quàm optimè vendere.

Verkäuffe so thewr du kanst.

Vende, quanti licebit, plurimo.

Wolfeil geben / wolfeil verkäuffen.

Parvi, minoris vendere, parvo precio vendere, Alienare, addicere nummo, malè, dissolutè vẽdere, tantulo hæc venierunt.

Verkaufft werden.

Venirè, palàm, libereque venire, publicè venire, venum ire, venundare, divendi, vendi, distrahi.

Den Kauff vmbstossen.

Irritas facere venditiones.

Wenn kein Kauffer da ist.

Deest venditor rei, hasta friget.

Wieder verkauffen.

Revendere, pluris emi, quàm revendere possum.

De Emtione.

Kauff/Emtio.

Kauffgierigkeit/Emacitas, contagio emtionis.

Gekaufft/Emtus.

Käuffer/Emtor, emtor animosior, der zu thewer kaufft.

Kauffgierig/Emax, emacem esse, quæstu & lucro emẽdi duci.

Feilschung/Licitatio.

Mehrbietung/Adjectio, melior conditio, precii incrementum.

Ein Ding feilschen/ etwas drauff bieten.

Liceri, licitari, precium offerre, facere licitationem, non desistere liceri, exquirere precium.

Sage wie du es geben wilt.

Indica quàm daturus sis minimò, quanti emi possit minimò.

Mehr bieten.

Adjicere, ad precium addere, pluris licitari, contra liceri.

Einen subornirn / der mehr beut.

Licitatorem apponere vel opponere.

Ich gebe es nicht drumb / Tantillò tibi non add[illegible]m.

Ich gebe es nich[illegible]er / Nummus hic abesse no[illegible] potest, ne numo quidem minoris vẽdam.

Den Gottes Pfennig drauff geben.

Subarrare contractum.

Käuffen.

Emere, coëmere, mercari, esse emtorem, parare, comparare aliquid pecuniâ, assequi aliquid precio, parare sibi agrum, rus emere bona emtione, emere bona ratione, emere nõ ab invito, vel per injuriam, emtionem cõtrahere, facere, emere de aliquo, habere aliquid redemtum precio, commercari aliquid.

Uber häupt kauffen.

Emere aversione vel per aversionem.

Etwas versuchen ehe man es kaufft.

Sumere exemplum, non emerim pira prius quàm exemplum sumserim.

Auff Borg kauffen/auffschreiben lassen.

Emere in diem.

Das Geld auffzehlen.

Pretium dare, annumerare, pendere, persolvere, emere præsenti pecuniâ, auro præsentario.

Thewer kauffen.

Magno precio mercari rẽ, propè dimidio cariùs emere, magno stetit ei hæc res, magno venit, ultra precium emere, facere.

Wolfeiler kauffen.

Minoris emere, minore precio emere, parvo emere, intra precium emere.

Kauff so wolfeil als du kanst.

Eme quanti potes minimo.

Nichts darfür geben wollen.

Vitiosâ nuce non emerem, fumi umbrâ non emerem.

Zuschlagen.

Addicere rem alicui.

Gewehren/Evictionẽ præstare.

Nicht

Nicht kauffen wollen/Nihil curare de emendo.

Den Kauff fallen lassen/ Abire ab emtione, emtionem ratam non habere.

Rewkauff geben.

Dare aliquid pro rescindenda emtione, persolvenda compotatione, emtionem rescindere.

Zugabe/Auctarium, corollariū.

Etwas zugeben/ Dare aliquid pro corollario, dare aliquid corollarii, addere corollarium, auctarium.

Wiederkauffung / wieder Einlösung.

Redemtio, facultas redimendi.

Einlösen.

Redimere privatis incommodis, aliquid redimere, vilissimâ re maximam redimere.

Verdingung/ Redemtio, conductio.

Verdingen/Redimere, conducere, facere redemtionem, architectus redimit vel conducit ædificandam domum, sed dominus locat ædificandam domum, magno precio conducere.

Verdinget/Redemtus.

Der etwas dinget/Redemtor.

Das Gedinge auffsagen / Renunciare conductionem.

Verleyhen/vermieten/Locare, elocare, addicere, Locare opus faciendum maximâ pecuniâ, publicè locare, Locare alicui domum habitandam, elocare puerum instituendum.

Vermietet/Locatus, elocatus.

Mieten/ Conducere nimium, magno pretio conducere, conduxi domum vicenis aureis.

Die Miete auffsagen/ Renunciare conductionē, hospitium.

Eine Wette.

Sponsio.

Wetten.

Certare cum aliquo sponsione, Sponsionem cum aliquo facere, in sponsionem aliquid deponere, Certare pignore vel precio cum aliquo, quanti vis mecum contendere?

Die Wette gewinnen.

Vincere sponsionem.

De Mutuatione.

Entlehnung/Mutuatio.

Geborget/entlehnet/Mutuum, creditum, commodatum, utendum datum.

Ein Außleyher/ Creditor, elocator.

Leyhen/fürsetzen/ Geld oder Korn/2c.

Mutuare, dare mutuam pecuniam, Credere, committere, suppeditare, dare, contribuere, largiri, subministrare alicui pecuniam. Adjuvare, juvare aliquem pecuniâ, communicare, impertire alicui pecuniam, commodare alicui aurum.

Leyhen/ vnd zu gebrauchen etwas geben/ein Buch/2c.

Utendum dare, cōmodato, dare aliquid cōmodato alicui, accommodare aliquid alicui, rei alicujus usum alicui concedere in breve tempus, cōmoda mihi

librum tuum in horam, in diem, in craſtinum.

Borgen/entlehnen/Geld/ꝛc.

Sumere, accipere mutuam pecuniam, Mutuari pecuniam, petere argentum mutuum, ſumere pecunias mutuas ab aliquo, ſumere pecuniam fœnore, reperire, invenire argentum, mutuũ conficere, perficere, corradere, auferre, emungere argentum, ſumere mutuò pecuniam, argẽtum quærere, mutuum rogare argentum, quærere mutuam pecuniam, ſumere mutuam pecuniam ſuâ & amicorum fide, verſuram facere ab aliquo, corrogare pecuniam.

Borgen/entlehnen/zum Gebrauch/ Bücher/ꝛc.

Rogare, petere, accipere alicunde commodato.

Leihensweiſe.

Mutuò, mutuè, mutuum.

Ein Tauſch/ein Wechſel/Stich.

Permutatio, permutatio publica, quadrantaria, minuta.

Vertauſchet/Permutatus.

Stechen/tauſchen/wechſeln/ beuten.

Commutare, permutare aliquid cum aliquo, facere permutationem cum aliquo, cum quæſtu permutare, permutavi Virgilium Terentio, Commutare inter ſe libros, veſtimenta, Nolo meum librum tuo commutare, Libertatem non permutarem regno.

Verſicherung/Satiſdatio, cautio.

Handſchrifft/ Syngrapha, Syngraphum, cautio nominis, chirographum.

Auff eine Handſchrifft leyhen/ Ex Syngrapha credere.

Eine Handſchrifft machen/Syngrapham facere, ſcribere.

Durch Handſchrifft vberweiſen/ Chirographo aliquẽ convincere, ex Syngrapha agere, ex Syngrapha jus dicere.

Handſchrifft/Bekäntnis.

Antapocha, *qua quis ſe obligat vel fatetur debitum creditori.*

De Ære alieno.

Schulden.

Æs alienum, debitum, debitio pecuniæ, magnitudo æris alieni.

Magnum, maximum, grande æs alienum, aliquantum æris alieni, Vetus, novum, antiquum æs alienum.

Ein Reſt/Reliquum.

Außſtehende Schulden/Nomina, multa nomina, parvum, leve, tenue nomen.

Gute Schulden / Bonum, certum, idoneum, expeditum nomen.

Vngewiſſe Schulden/Malum, incertum, impeditum, anceps nomen.

Vngewiſſe Schulden einbekommen.

Deſperatas pecunias recipere, argentum fugitivum recipere.

Ein Schuldener/Debitor, æratus, obæratus, obligatus.

Böſer Bezahler / Trico nummarius,

marius, lentum nomen, lentus debitor, tergiversans.

Schuld aussen haben / er ist in meiner Schuld.

In nominibus habere, magnã mihi vim pecuniæ debet, mihi meo æro est obstrict⁹, est in meis nominibus, ex pecunia satis multa, multum pecuniç est mihi in nominibus, ære meo est mihi obligatus, pecuniam multam collocavi in nominibus, multa nomina feci.

Schuldmachen.

Facere, suscipere, contrahere, cogere, conflare, facere æs alienum, Incidere in æs alienum.

Schuldig seyn / mit Schulden behafft seyn.

Debere pecuniam grandem, multos nummos. Debere, habere æs alienum, debere pecuniam certis nominibus, esse in ære alicujus, esse in ære alieno, obæratum esse, esse in numis alicujus, æs alienum mihi crescit, Premi, opprimi, obstringi, dirui, obrui, planè perditum esse ære alieno, animam debere, paulò minus debere, relinquere aliquantum æris alieni, urgeri debitione rei.

Einforderung.

Exactio, sollicitatio, acerbissima, extrema exactio.

Mahner / Exactor, coactor, Reposco.

Mahnen / Schuld einfordern.

Exigere nomina, exigere debitum. Appellare, admonere, petere, cogere, exprimere, extorquere, urgere, vi exprimere, vi extorquere debitum, acerbius exigere, Commonefacere aliquem debiti, urgere nomen debitum, exigere pensionem, appellare aliquem de pecunia, repetere, postulare, poscere, cogere pecuniã, de nomine appellare, Reposco te, vel à te pecuniam.

Den Schuldner außklagen.

Excutere debitorem.

Sächsische Frist geben.

Laxamentum Saxonicum concedere.

De Solutione.

Bezahlung.

Solutio, repræsentatio.

Bezahlen / Schulden außzahlen.

Solvere, dissolvere nomen, Explicare, expedire, exolvere debitum, æs alienum, retribuere debitum, solvere pensionem, annumerare, repræsentare pecuniam, Satisfacere creditori, omnem pecuniam persolvere, satis persolvere, præclarè, summo studio persolvere, optimâ fide annumerare, ad diem solvere, sine versura dissolvere, resolvere argentum cui debemus, Renumerare pecuniam, reddere æs alienum, nomina explicare, respondere ad tempus satisfacere pro re, expedire nomina sequè exolvere, debitum retribuere.

Ich habe alles bezahlt.

Solvi creditoribus, ære alieno omni liberatus sum, jam nemini obæratus sum, exii ære alieno,

Liberavi me, fidem præſtiti, fidem meam liberavi, levavi me ære alieno, in aſſem ſatisfeci, ad nummum uſq; ſolvi, ad ultimũ quadrantem ſolvi, pecuniam citra controverſiam, ſine lite reddidi, ære alieno me exoneravi, æs alienum diſſolvi, exivi ære alieno, nemini quicquam debeo.

Für einen andern bezalen.

Suſcipere æs alienum, pro aliquo ſolvere, alterius promiſſa præſtare, dependere pro aliquo, pro quo ſpopondiſti, trãslatum eſt ejus in me nomen.

Mein Bruder ſol für mich zahlen.

Solvam à fratre, perſolvetur tibi à fratre, perſolvam, numerabo tibi quæ debeo à fratre, curabo tibi à fratre ſatisfaciendum, delegabo tibi fratrem.

Ich wil dir die Schuld erlaſſen.

Donabo, condonabo tibi æs alienum, debitam pecuniam, eximo te ex ærariis, eximo nomen tuum de tabulis, levabo, liberabo te ære alieno.

Es iſt jetzt böſe Bezahlung.

Difficilia ſunt tempora ſolutionis, impeditur ſolutio, difficultas rei nummariæ omnes tenet, minimè jam promtũ eſt ad diſſolvendum, diem debitores ex die ducunt, ſunt lẽti inſolvẽdo.

Er kan nicht bezahlen.

Non eſt ſolvendo, non eſt ut poſſit ſolvere, non habet unde ſolvat, non ſuppetit, unde creditoribus ſatisfaciat.

Schuld leugnen.

Inficiare nomen, denegare creditum, abjurare creditum.

Den Gläubiger umb ſein Geld bringen.

Fraudare creditorem debito.

Banckerot machen.

Ob æris alieni magnitudinem ſolum vertere, urbe cedere, ex urbe cedere, diſcedere, cedere creditoribus.

Gar nicht zahlen / Nihil omnino ſolvere.

Für bezahlt annemen / In ſolutum accipere.

Eine Quitans / Acceptilatio, apocha, cautio ſolutionis, ſolutæ pecuniæ profeſſio, ſecuritas.

Schweren / daß man nicht zahlen kan.

Ejurare bonam copiam, jurare copiam ſibi non eſſe æris alieni diſſolvendi, jurejurando negare facultatem ſibi dari alieno ſe ære liberandi.

An einem Ort borgen / am andern zahlen.

Verſuram facere ab aliquo, verſurâ ſolvere, iniquiſſimo fœnore verſuram facere, nomen transferre, verſura eſt mutatio creditoris.

De Vſura.

Wucher / Umbſchlag / Judenſpieß.

Fœnus, uſura, fœneratio, quæſtus, impudentia fœnerationis.

Epith. Fœnus magnum, maximum, grande, grave, iniquiſſimum, tolerabile, perpetuum, U-

sura gravissima, solida, mẽstrua, legitima, solita, illicita.

Zinse wieder Zinse / Anatocismus, usura usurarum, renovatio usurarum.

Zwölffe vom hundert / Usura centesima, *quæ centesimo mense sortem æquat*, fœnus unciarium, usura unciaria,

Achtzehen vom hundert / Usura sesquicentesima.

Vier vnd zwantzig vom hundert / Centesimæ binæ, *Sic: centesimæ ternæ, centesimæ quaternæ, Cic.*

Sechse vom hundert.

Centesimæ semissis, usuræ semissis, *quæ centissimo mense dimidium sortis exhibet*, fœnus semunciarium.

Vier vom hundert / Usura ex triente, *quæ centesimo mense tertiam partem sortis, sive potius quatuor partes, si sors in duodecim partes dividatur, persolvit.*

Fünffe vom hundert / Usura quincunx, vicesima, *quæ quotannis vicesimam sortis pendit.*

Sieben vom hundert / Usura septunx.

Achte vom hundert / Usura, fœnus ex bessibus, usura bessalis.

Neune vom hundert / Usura ex dodrante.

Zehne vom hundert / Usura, fœnus ex dextante, *quæ centesimo mense, decem sortis partes, si in duodecim scilicet partes dividatur, persolvit.*

Wucherer.

Fœnerator, danista, quæstuarius, acerbissimi fœneratores, greges fœneratorum.

Geld auff Zinse / Vide Geld.

Häuptsumma / Summa, sors, caput, maxima, fatalis summa.

Die Summam voll machen / Facere, conficere summam, explere, complere summam.

Geld außleyhen auff Wucher.

Fœnerare, & fœnerari, dare fœnori pecuniam, dare pecuniam ad usuram, occupare pecuniam fœnore, ducere fœnus, ducere centesimas, exercere fœnus, collocare pecuniam in fœnore, fœnus exercitare, fœnerare alicui pecuniã, auctitare pecunias fœnore, transferre pecuniam ad fœnerationem, ad quæstum, Accipere fœnus, accipere pecuniã pro usura, sustentari usuris, conservare, renovare fœnus, usuras, inductus usuris hoc credidi ei.

Durch Wucher außsaugen.

Defœnerari, trucidare fœnore.

Geld auff Zinse nemen.

Fœnerari, fœneratus sum à nummulario viginti aureos, fœnore accipere pecuniam, fœnori sumere.

Zinse geben / erlegen.

Pendere usuram, versuram facere iniquo fœnore, Pensitare centesimas, bessem, referre pecuniam ex fœnore.

Von der Häuptsumma abziehen.

Detrahere de summa, è sumã, è capite, demere de capite, de-

cessionem facere de capite, Summam subducere.

Nachlassen an der Häupt-summa.

Remittere aliquid de summa, de capite, imminuere summam.

Ohne Wucher leihen.

Sine usuris dare pecuniam, sine usuris reddere, liberare aliquem usuris, jubere consistere usuram.

Wechsel.

Argentaria, argentariam maxima, non ignobilis.

Wechselbanck.

Mensa argentaria, collybus.

Einen Wechsel haben / Facere argentariam.

Ein Wechßler / Numularius, argentarius, mensarius, danista.

Außzahlen vom Wechßler / Numerare à danista, à mensa argentaria.

Wechselbrieff / Literæ cambii, literæ argentariæ, collybi.

De Pignore.

Pfändung.

Pignoratio, oppignoratio.

Pfandt.

Pignus, hypotheca, Multa, minus multa, magna pignora.

Pfandtherr.

Pignerator, hypothecarius, creditor pignoratitius.

Pfänden / Pfand nemen.

Pignorare, pignus capere, accipere aliquid pignori, pignoribus ablatis cohercere.

Verpfänden / Pfand einsetzen.

Oppignorare, pignus dare, in pign⁹ aliquid dare, pignori, pro pignore aliquid dare, obligare pignori, poneri pignori, opponere pignori, oppignorare libros pro vino, dare hypothecâ, obligare se hypothecâ, hypothecæ nomine aliquid obligare, res est posita pignori pro re aliqua.

Sein eigen Gut zubüssen / verpfänden.

Peculium intricare, res peculii æris alieni causâ oppignorare.

Pfand wieder lösen.

Repignorare, redimere dato pretio pignus, hypothecam.

De Caritate annonæ.

Thewre Zeit.

Caritas annonæ, difficultas annonæ, summa inopia rei frumentariæ, inopia frugum, calamitas fructuum, sævitia annonæ, inopia annonæ, penuria frugum, graviusculum annonæ incendium, Dura, carior, carissima est annona, Est arcta, acris, dura, gravis, difficilis, magna fuit sterilitas agrorum, annus est in caritate, magnò, carè vivitur, difficultas annonæ nos premit.

Es wird thewr.

Annona ingravescit, carior fit, crescit, arctatur, incenditur, pretium annonæ augetur, intenditur plus quàm æquum est.

Thewrung machen / das Korn auffhalten.

Flagellare, vexare, onerare, incendere, excandefacere annonam, Pretium annonæ augere, inten-

intendere, annonam duriorem facere graviora justò pretia rebus imponere, celare, comprimere, claudere, clausum tenere frumentum.

Es ist eine grosse Thewrung.

Magna est rerum caritas, difficultas, eæ sunt angustiæ rerum, ita carè veniunt, tanti precii sunt, tanti fiunt omnes res ut incommodis multis omnes homines laborent, ex immoderata penuria, nimia caritate oriuntur incommoda multa, multorum nummorum omnes res sunt, precii magni sunt, plurimum valent, magnæ æstimationis sunt omnes res.

Sich für thewrer Zeit besorgen/ Vereri, timere caritatem añonæ.

Wolfeile Zeit.

Vilitas, laxitas, ubertas, abundantia annonæ, vel omnium rerum, annona est laxa, levis, vilis, Iacent pretia omnium rerum, magna est rerum vilitas.

Es wird wolfeiler.

Annona convalescit, laxatur, levatur, commutata est annonæ difficultas, vilitatem rerum consecuti sumus ex caritate, vilitatẽ annonę consequi.

Wolfeile Zeit machen.

Prospicere annonæ, curare annonam, Levare, laxare, commutare annonam.

De Lucro.

Gewin/Eigennutz.

Quæstus, lucrum, quæsticulus, lucellum, commodum, compendium, utilitas, fructus, quæstus exiguus, parvum lucrum, emolumentum. Magnitudo, cumulus quęstûs, lucri, aliquid lucelli.

Epith. Lucrum magnum, maximum, infinitum, præclarum, improbissimum, lucra frumentaria.

Quæstus magnus, maximè fœcundus, maximus, uber, duplex, mediocris, honestus, concessus, improbissimus, turpissimus, odiosus, meretricius, forensis, judiciarius, paternus, domesticus, frumentarius, immortalis, nocturnus, Liberales, illiberales, sordidi, immensi, intolerabiles, immanes quæstus.

Gewonnen/erlanget/zu wegen gebracht.

Quæsitus, lucrifactus, comparatus, collectus, corrogatus, honestè, magno labore, plurimo sudore & sanguine, virtute partus quæstus, Malè partus, vitiis, improbè partus.

Das Gewinn bringet.

Quæstuosus, multò quæstuosius.

Der allenthalben Gewinn suchet/ Lucrio.

Seinen Gewinn suchen/Eigennützig seyn.

Cupidum esse quæstûs, versari, occupari in quæstu, in compendio, rapinis, facere aliquid quæstûs studio, causâ, studio lucrifaciendi, quærere lucrum, revocare res ad lucrũ, abuti re ad quæstum, habere rẽ prædæ & quæstui, Est ipsi quæstui res, Lucro ipsi est, est hoc ipsi in quæstu, cõmoveri spe quæstûs, duci quæstu & lucro, sequi quæstum, inire rationem quæstus, metiri omnia quæstu, Convertere, conferre, traducere, accommodare rem ad quæstum, redigere

digere se totum ad quæstum, pasci quæstu.

Gewins halben thut man viel.

Multi id faciunt, ut lucri plurimũ faciant, ut lucrentur plurimum, ut quæstus maximos faciant, lucri cupiditate adducti, lucelli dulcedine illecti, lucrum spectantes, lucrum secuti, Lucri, commodi, emolumẽti spe, Multos impellit lucri cupiditas, augẽda rei cupiditas, ditandi spes, Congerendarum opum, comparandarum divitiarum, pecuniæ colligendæ spes.

Gewinnen/ Gewinn an einem Dinge haben.

Lucrum facere, quæstum comparare, accipere quæstum, Lucrari, lucrifacere, Parare, comparare, nancisci aliquid, quam plurimum lucrifacere, impunè lucrari, lucrifecit grandem pecuniam, fecit magnam pecuniã ex hac re, Lucrum venit, pervenit ad eum, attigit eum lucrum, multum lucri, emolumenti hinc ipse accepit, refert fructum non contemnendum ex hac re, Facere lucrum in re, & ex re, colligere sibi quæsticulos ex aliena stultitia, parare lucrum ex negociatione, multo labore lucrum colligere, comparare, Lucrum paratum nobis est, multum lucri inde reportavit.

Er treibet einen schändlichen Gewinn.

Quæstus maximos sed turpissimos facit, rem facit turpissimè, divitias quęrit malis artib⁹, multum ille quidem sed in honestè, sordidè, parùm laudabiliter, cũ dedecore lucratur, cum infamia lucrum sequitur, tanti lucrum facit, eâ cupiditate in lucrum incumbit, ut vel cum dedecore, cũ infamia, turpi cum fama id sequatur, Improbissimè, turpissimè, vi, rapinis, per scelus hęc cõparavit, abuti re ad quæstum, habere rem prædæ & quæstui.

Gewinn einfordern.

Exigere, tollere aliquid lucri.

Gewinn geben.

Dare alicui, addere, conferre, numerare lucrum, accedit multum ad lucrum, afferre alicui lucrum.

Einem den Gewinn nemen.

Intervertere, præripere alicui lucrum.

Der Gewinn nimpt ab.

Quæstus minuitur, friget, jacet non sufficit quæstus.

Der keinen Gewinn suchet/ Lucrifuga.

Keinen Gewinn suchen.

Contemnere, despicere lucrum, abducere, transferre animum aliò à quæstu.

Einname/ Acceptum, perceptio.

Register zur Einname/ Tabula accepti, codex accepti.

Einschreiben.

Referre in codicem accepti vel expensi, referre acceptum, digerere nomina in codicem accepti vel expensi, referre expensum.

Einnemen.

Capere,

Capere, accipere, percipere, plus, contra leges, publicè accipere.

Außgab.

Datum, expensum, impensum, insumtum.

Register zur Außgabe.

Tabula expensi, codex expensi.

Außgabe einschreiben.

Ferre expensum, referre expensum.

Außgeben.

Dare, expendere, impendere, erogare,

De Fama.

Gerüchte/Hörsagen/fliegende Rede/gemein Geschrey.

Fama, rumor, sermo, sermunculus, rumusculus, auditio, voculæ, cantilena, aura, fabula, vox, susurratio, popularis fama, popularis, aura, aura rumoris, disseminatus, dispersus, pervagatus sermo, omnium hominum sermo, Res audita, pervulgata, percelebrata, communis sermo, rumor sine capite, sine autore, celeritas famæ.

EPITH. Rumor magnus, maximus, nonnullus, præclarus, constans, consentiens, gravis probabilis, vetus, non firmus, tristis, tristior, durior, timoris plenus, inanis, falsus, turpis, improbissimus, Rumores multi, varij, grati, optati, non boni, non belli, jucundi, crebri, parùm secundi.

Fama magna, maxima, summa, bona, præclara, constans, consentiens, grata, optata, tristis, sinistra, tristior, falsa, communis, vetus, multiplex, duplex.

Sermo levissimus, obscurus, vanus, celeberrimus, quotidianus, recens,

Auditio levis, tenuissima, ficta, conficta, Fabula ficta, falsa, obcœnissima, conficta.

Vngewisse Reden/ den man nicht trawen darff.

Rumores sunt satis illi quidem constantes, sed sine auctore, Rumor est, sed sine capite, sine auctore, rumore ipso nuncio, sermones exaudiuntur, prorsus tamen incerti, inanes, infirmi, orti ex voluntate, qui nullâ veritate nitantur, dissipati sine causa, auctore nullo, jactantur hæc sermonibus incertis, sermonibus, quibus haberi fides nulla debeat, unde meritò fides absit, in quibus non sit pondus, qui nihil certum sequantur, qui neque nunciis, neque literis comprobentur, quos veritas nulla confirmet, qui nullâ, veritate, nullo satis firmo testimonio, nullo prorsus argumento, rationève nitantur,

Der das gemein Geschrey außbringt/Famigerator.

Außgesprengt/außgesagt.

Dictus, commemoratus, celebratus, percelebratus, vulgatus, divulgatus, pervulgatus, pervagatus, jactatus.

Wie man saget.

Vtajunt, ut fertur, ut ferunt, dicunt, perhibent, ut fama est, ut fama habet, ut fama perhibet, ut vulgò dicitur, spargitur, ut vulgo dici consuevit, ut vulgo dici solet, ut rumore vulgi spargitur, juxta vulgi tritum sermonem.

Es kompt ein Geschrey aus/ man saget.

Excitata eſt fama, eſt de hac re ſermo, excitatus eſt rumor, naſcitur, oritur, ſurgit fama, rumor, triſtis à Mutima fama manat, erigit ſe aura, increbeſcit, percrebeſcit, manat, emanat fama, ſerpit rumor, peragrat aliquò rumor, Affluit, venit, pervenit aliquò rumor, affertur, defertur, profertur hoc vel illud, Rumore vulgatum eſt, ſparſum eſt, diſſeminatum eſt famâ, famâ paſſim jactatur, conſtans ubique rumor eſt, fama ſerpit, fama de hac re percrebuit, fama venit alicundè.

Alle Leute ſagens.

Res eſt in ore omnium, celebratur hoc famâ, denunciatur ſermonibus, conſtanti famâ, & omnium ſermone celebratur, vicatim celebratur, vulgò loquuntur, omnium mortalium famâ celebratur, rumor totâ urbe pervulgatus eſt, ore omnium celebratur hæc res, fama de hac re totum orbem peragravit, ſemper in ore habent, dicunt hoc, loquuntur, reclamant unâ voce, pervulgatum hoc eſt, ſermone celebratum, percelebratum eſt, Iſtius iniquitas in ore vulgi eſt, in communibus proverbiis verſatur, rumor calet, latê diſſipatur, comprobatur hoc rumore, ſermone.

Böſe Mähr/böſe Botſchafft/ Zeitung.

Rumores de illo duriores erant, adverſa quedam de illo erant allata, nuncii venerant triſtes, adverſi, infauſti, parùm commodi, minimè læti, parum ſecundi, gravior de illo fama pervenerat, diſſipata erat, pervulgata erat, durìora quædam, graviora quædam erant ſignificata, jactabātur, graviora ſermonibus diſſipabantur.

Man redet übel von jhm.

Malè audit, omnium ſermonibus vapulat, parùm ſecundi de eo ſparguntur rumores,

Ich hab es gehöret/erfahren.

Audivi hoc communi famâ atq; ſermone, accepi famâ & auditione, accepi auditionem, certior factus ſum rumoribus, fama rei pervenit ad aures meas. Rumor, nuncius affertur, aliquid rumoris affertur, novi aliquid affertur ad nos, videor per nebulam aliquid de hac re inaudiſſe, fama ad me pervenit, tenuem auditionem de hac re accepi, Inaudivi conſilia de hac re inita, Suſurrari audio eam eſſe civem Atticam, fama nunciat te in Syria eſſe. Rumore nuncio inaudivi, comperi, Comperi hoc certis autoribus, reperi, reſcivi; Intellexi ex ſermone populi, factus ſum certior famâ, literis, nunciis, nihil habeo præter auditum, nuncio hoc de auditu, rumores allati ſunt ad me, ſermones perferuntur ad me, voces jactantur, quæ pervenerunt ad aures meas, res delata eſt ad me, Ex aliquibus cognoſcere, audire, ex aliquorum literis mihi nota hæc ſunt.

Ich habe deine Wort erfahren/ ſie haben mirs geſagt.

Tuus de me ſermo per quoſdam perlatus eſt, tuum ad me ſermonem detulerunt homines honeſtiſſimi, mihi ſignificarunt, aperuerunt, narraverunt, ipſa mihi tua verba expoſuerunt.

Sich für dem gemeinen Geſchrey fürchten.

Vereri rumuſculos, extimeſcere, perhorreſcere rumores, moveri, commoveri, permoveri famâ, rumore, perturbari rumore.

Ins Geſchrey kommen.

Incurrere in voculas, ſubire ſermonem, in ſermone eſſe, ſermone omnium vapulare, hærere in ſermonibus, hæc res ipſi famam fecerat, non effugere poſſe riſus hominum & inſaniæ famam.

Geſchrey/ Gerüchte außbringen/ etwas nachſagen/ außbreiten.

Divulgare, pervulgare, ferre omnia per urbem, efferre in vulgum, proferre palàm, facere aliquid palàm, enunciare aliquorũ conſilia, obnunciare porrò, diſſipare ſermones, dicere aliquid garrulè, effutire aliquid, divulgare famam, efferre aliquid foràs, rumores ſpargere, celebrare, jactare, vulgare aliquid, diſſeminare famam, concitare famam, Proferre aliquid rumore, proferre res ſermone, divulgare rem ſermonibus, diſſipare famam, rumores ſpargere.

Zu wiſſen thun/ berichten/ vermelden/ verſtändigen.

Certiorem facere aliquem rei alicujus, & certiorem facere de re aliqua, reddere aliquem certiorem de ſtatu ſuo, de conſiliis ſuis, Alicui ſignificare, exponere, apperire, explicare, perſpicuê demonſtrare qui ſit rerum ſtatus, qui ſenſus, quæ conſilia ſint, Facere ut quis cognoſcat, intelligat, certior fiat, ex literis erudiatur, inſtruatur de ſtatu alicujus, imaginem omnium rerum cogitatonumque in literis ad aliquem oſtendere, certiorem facere celeriter, ſtatim, ſerò, faciã ut ſcias, celeriter ut ſcias dabo operam, omnia ut tibi nota ſint faciam, etſi tibi audita eſſe arbitrabar, volui tamen notiora eſſe: hoc eſt, quod te velim habere cognitum, familiariſſimè certiorem facere, *ſupra de Notitia.*

Das Gerüchte vnterdrücken.

Reprimere, repellere famam, retundere ſermones, reſtinguere, ſedare ſermunculum.

Das Geſchrey verleuret ſich.

Rumor refrigeratur, exhauritur, fit raucus, ob muteſcit, extinguitur, Fama moritur, refrigeſcit, ſedatur.

Res Novæ.

Newe Zeitung/ Gerücht.

Res novæ, res novitate primæ.

New.

Novitas, novum, recentia, proxima, nova poſt hominum memoriam inſtituta, recentiſſima, res nova, planè nova, inaudita.

Novus, novitius, novellus, recens.

Adv. Novè, noviſſimè, nuper, proximè.

Sich newer Zeitung befleiſſigen.

Delectari, excitari novitate, aucupari rumusculos, colligere omnes rumorum & concionum ventos, teneri & duci rumore, cupidum esse novarum rerum, quærere, perquirere, requirere, persequi res novas, Curiosum esse rerum novarum, novitatem amare, novitati studere, favere, rumores excipere.

Etwas newes erfahren.

Cognoscere aliquid novi, audire aliquid novi.

Etwas new machen.

Novare, innovare aliquid, decernere, constituere aliquid novi.

Diß ist new.

Decernitur, constituitur, geritur, fit, accidit aliquid novi.

Newe Sachen lieb haben.

Mirari nova, inusitata, ferre recentia aliter quàm inveterata, cupiditatem injecit novitas.

Was newes schreiben.

Scribere, nunciare aliquid novi, certiorem aliquem facere de rebus novis.

Der newen Zeitung nicht achten.

Repudiare novitates, minimè curiosum esse rerum novarum, curam rerum novarum non suscipere.

De Nunciis.

Bottschafft.

Nunciatio, nuncium, nuncius.

Fröliche Bottschafft.

Optatissimum, exoptatum, jucundissimum nuncium, Evangelium, Boni nuncii.

Böse Botschafft.

Malum, acerbum nuncium, acerbitas nuncii. Falsum, recens nuncium.

Botschafft bekommen.

Audire, accipere nuncium.

Durch die Botschafft erschreckt werden.

Excitari, commoveri, perturbari, percelli nuncio.

Ein Bote / Briefftrâger / Post.

Nuncius, tabellarius, excursor, emissarius, nũcians, denuncians, internuncius, prænuncius, renuncius, Literarum gerulus, lator, portitor.

Epith. Tabellarius ignotus, præposterus, domesticus, alienus, noctuabundus, tardus, Nuncius falsus, fallax, volucris, repêtinus, gravis, acerbus, tristis, adversus, varius, Nuncii multi, veri, boni, optimi, optatissimi, domestici, alieni, noctuabundi, quotidiani, subiti, internuncii assidui.

Gewisser Bote.

Tabellarius fidelis, locuples, certus, cui literæ rectè credi possunt, tabellarios certos velim mihi instituatis.

Wegfertig.

Tabellarius itineri accinctus, petita est à me epistola cum jam iret ad te.

Zufälliger Bote / Tabellarius oblatus.

Eigener Bote.

Tabellarius datâ operâ missus, tabellarius peculiaris, suus.

Mündlicher Bote/Nuncius.

Postreuter/Veredarius, Pegasus.

Postbote/Cursor.

Heimlicher Bote/Emissarius.

Boten Reff/Ærumna.

Der Bote fordert Brieffe ab.

Tabellarius flagitat, petit literas, petita eſt à me epiſtola, cum jam iretur.

Ich hab keinen Boten.

Non habeo nuncium, tabellarium, non eſt tabellariorum copia, non eſt cui dem, non eſt qui perferat has literas, non habeo cui dem, qui ferat, qui ad vos proficiſcatur, non adhuc nactus ſum qui ferat, cui dem, euntibus ad te dabo, citius reſpondiſſem, ſi habuiſſem, per quem arbitrarer literas meas ad vos perlatum iri, Literas do omnibus quos ad vos perventuros puto, Dedi omnibus ſi habui cui darem, neminem ad te ſine meis literis ire patior, Non ſæpe eſt, cui literas dem, non invenio fidelem tabellarium, non ejus generis literæ ſunt, ut audeã eas temerè committere, non habeo idoneum, cui dem, non libet cuiquam dare literas, niſi de quo exploratum ſit, tibi eum redditurum.

Boten weg ſchicken.

Nunciũ, tabellarium mittere, dimittere, tabellarios remittere.

Botſchafft bringen/ ankündigen/ vermelden.

Nunciare, annunciare, denunciare, renũciare, narrare, exponere, memorare, apertè, palàm denunciare, tumultuosè, audacter perferre, quam primùm nunciare, denunciare, nunciare aliquid ad aliquem, nunciare mera monſtra, Portare alicui nuncium, apportare aliquid, Nuncius ad me hoc attulit, detulit, pertulit, Prodromi nũciant, perlatũ eſt ad me per tabellarios, nuncius allat⁹ eſt.

Boten aufffangen.

Tabellarios tenere, retinere, deprehendere, interrumpere literas, tabellarios ſcrutari, excutere.

Boten außrichten.

Inſtituere tabellarios certos.

De Literis.

Ein Brieff / Sendbrieff/ Miſſiv.

Literæ, epiſtola, literulæ, tabulæ, tabellæ, literarum ſermo.

Ein langer/ groſſer Brieff.

Literæ uberiores, uberrimæ, multis, plurimis verbis ſcriptæ, longiſſimæ, longæ, Epiſtola magna, maxima, grandis, ponderoſa, plenior, plena, verboſior, copioſè ſcripta, longa, longiſſima, bene longa, copioſè reſpondere, modum epiſtolæ excedere.

Ein kurtzes Schreiben/ klein Brieflein.

Literulæ, epiſtola puſilla, brevis, brevior, minuſcula, tantula, Literæ breves, breviores, brevitas literarum, paululum, aliquid literarum, brevibus reſcribere, brevitate uti in ſcribendo.

Viel Brieffe.

Multæ, complures, plurimæ literæ, epiſtolæ, Crebræ crebriores, creberrimæ, multijuges, continuæ literæ, multitudo, crebritas, aſſiduitas literarum, frequentia epiſtolarum.

Selten ſchreiben.

Raræ literæ, tarditas, intercapedo, intervallum, ſilentium literarum, tempus mutum à literis.

Etliche Brieffe.

Faſciculus literarum, epiſtolarum, binæ, ternæ literæ.

Ein fleiſſiges anſehnlichs Schreibẽ.

Literæ præclaræ, commodæ, rectè & ordine ſcriptæ, diligenter, perdiligenter, ſtudioſè ſcriptæ, accuratè ſcriptæ, accuratiſſimæ, ſubtiliores, elegantes, elegantiſſimæ, diſertæ, diſertiſſimæ, prudentes, prudentiſſimæ prudẽter ſcriptæ, graviſſimis verbis atq; ſententiis, magnâ verborum ſententiarumque gravitate, plenæ conſilii & ſummæ prudentiæ, eleganter ſcriptæ & politæ, Epiſtola præclara, optima, pondus habens gravis, elegantiſſima ſed non divulganda, Epiſtolæ accuratiſſimæ, accuratè ſcriptæ, elegantes, elegantiſſimæ, diſertæ, diſertiſſimæ, prudenter ſcriptæ. Hanc epiſtolam commendat ſermonis nitor & elegantia & nativa quædã pulchritudo. hæc epiſtola verborum & ſententiarum minimè vulgato genere cultum & artificium oſtentat, literæ tuæ omnia accuratiſſimè & minutiſſimè perſequuntur.

Ernſtes/ſcharffes/zorniges/ Schreiben.

Literæ graves, graviſſimæ, vehementes, ſtomachoſiores, minaces & acerbæ, acerbiſſimæ, contumelioſæ, ſatis aculeatæ, ardentes, atrociſſimæ, Epiſtola vehemens, iracunda, ſtomachi & querelarum plena, ſeverum & grave genus epiſtolarum.

Freundliche Brieffe.

Literæ humaniſſimæ, humaniſſimè ſcriptæ, humanitatis & æquitatis pleniſſimæ, perhumanæ, officii multi, refertæ officio, benevolentiam ſignificantes, blandæ, amabiles, Amanter, amantiſſimè, honorificentiſſimè ſcriptæ, amoris & officii plenæ, ſummæ benevolentiæ, plenęhumanitatis, Amicè, benevolè, amanter, perquè honorificè ſcriptæ. Epiſtola perhumana, ſale humanitatis ſparſa, benevolè, facetè, ſcripta, hilaris, feſtiva, Literæ habebant egregiã atque illuſtrem ſignificationem veteris illius & perpetui erga me tui amoris, Epiſtolæ omnes eâdẽ ſuavitate perfuſæ, iiſdem inſignes amoris notis.

Fröliche/angenehme Brieffe.

Literæ hilariores, jucundæ, perjucundæ, jucundiſſimæ, expectatæ, expectatiſſimæ, ſuaves, ſuaviores, ſuaviſſimæ, ſuaviter ſcriptæ, gratæ, gratiſſimæ, Epiſtola jucũdior, jucunditatis plena, dulciſſima, ſuaviſſima.

Unfleiſſige Brieffe.

Epiſtola uno impetu fuſa, inanis re utili, Indiligentia, inconſtantia, negligentia epiſtolarum.

EPITH. ALIA. Literæ veræ, fideles, neceſſariæ, magni uſûs, ſalutares, conſolatoriæ, commendatitiæ, rerum novarum plenæ, victrices, tranquillæ, liberiores, liberales, facetæ, elegantes, inanes, languidiores, impudentiſſimæ, frigidæ, inconſtantes, ineptæ, cruentæ, iniquæ, iniquiſſimæ, improbiſſimæ, triſtes, miſerationis plenæ, moleſtæ, odioſæ, communes, publicæ, privatæ, propriæ, manu propriâ ſcriptæ, manu librarii ſcriptæ, veteres, antiquiores, antiquiſſimæ, ſuperiores, proximæ, recentes, recẽtiſsimæ, quotidianæ, matutinæ, veſpertinæ. Epiſtola moderata, ſpei plena, li-

berior, non erubescens, amatoriè scripta, festinationis & pulveris plena, exiguè scripta, levior intempestiva, loquax, non probanda, absurda & inusitatè scripta, contraria, falsa, molesta, odiosa, pervetus, superior, recens, vespertina.

Gedenckzeddel/Literæ memoriæ causâ datæ.

Fürstlicher Befehl/Rescriptum.

Fürstlicher Brieff/ Diploma.

Geleits Brieff/Literæ fidei publicæ, salvi conductus.

Geburtsbrieff/Diploma natalium.

Credentsbrieff / Literæ honorariæ, sacræ.

Lobebrieff/Literæ commendatitiæ.

Supplication / Libellus supplex.

Verdeckte Brieffe die niemand lesen kan/Literę certis notis scriptæ.

Falsche Brieffe/Literæ adulterinæ, furtivæ.

Brieffe herauß locken.

Lacessere aliquem scripto, provocare epistolâ, literis, lacessere epistolâ, elicere literas.

Auff Brieffe warten.

Desiderare, avere, accipere, expectare, Avidè, valdè, vehementer, maximè, mirificè, suspenso animo, crebiores literas expectare.

Klagen/ daß man selten Brieffe von einem bekompt.

Accipere alicujus raras literas, reprehendere indiligentiam literarum rarò missarum, accusare de literarum omissione, literarum negligentia, putare se serò certiorem ab aliquo factum, requirere ab aliquo literarum officiũ, epistolas, flagitare ab aliquo literas, abs te jam diu nihil literarum.

Brieffe schreiben.

Scribere literas, scribere in literis ad aliquem, conscribere epistolã, scriptitare, exarare aliquid literarum, conficere literas, efficere epistolam ad aliquẽ, texere epistolas quotidianis verbis, perscribere literas, elucubrari epistolam, exarare literas, de eodem oleo & opera exarare, pauca scribere, confingere epistolam, ut primum fluunt literę, horam unam atq; alteram scriptioni epistolarum dare, de integro ordere epistolam, conferre se ad pauca quædam scribenda, excidit mihi hæc epistola, dictavi epistolam, dedi argumentum tantum epistolæ.

Einem etwas in Brieffen schreiben.

Scribere in literis ad aliquem, perscribere aliquid literis, dare ad aliquem literas, epistolam, de rebus omnib9, mandare aliquid alicui per literas, committere aliquid literis, epistolæ, facere aliquem certiorem de re aliqua, significare literis, per literas, declarare aliquid per literas, demonstrare, complecti aliquid li-

teris, deferre alicui per literas voluntatem ſuam, agere aliquid cum aliquo per literas, colloqui per literas, Quærere ex aliquo per literas, conſulere aliquẽ per literas, petere per literas, petere aliquid ab aliquo per literas, cõſignare aliquid literis, referre in literas, notare in literis, perſequi aliquid ſcripturâ.

Ich hab plötzlich geſchrieben.

Scripſi hæc ſubitò, raptim, properans, feſtinans, feſtinanter, feſtinabundus.

Ich habe dir mit meiner Hand geſchrieben.

Ad te meâ manu ſcriptas literas miſi, uſus ſum meo chirographo, literæ à me ipſo ſcriptæ, literæ hæ ſunt aliâ manu, librarii manu ſcriptæ.

Selten ſchreiben.

Intermittere, prætermittere literas, literæ inter nos acquieſcunt, mittere raras alicui literas, minus ſcribere, excuſare literarum tarditatem.

Ich ſchreibe ſelten.

Rarius ad te ſcribo aut gravitate valetudinis, aut quod abſim ab urbe, minus ſæpe ad vos do literas, rarius tibi à me, quàm à cęteris literæ redduntur, ſum tardior, quòd non invenio tabellariũ, accuſor de literarum omiſſione ſine cauſa abs te, intermiſſionis literarum hæc cauſa eſt, diem ex die ducens reticui hactenus, rarus & brevis ſum in ſcribendo, immodica ſilentii diuturnitas.

Du ſchreibeſt ſelten.

Infrequens es in officio ſcribendi, raras à te literas accipio, minùs ſæpè ad me ſcribis, calamo parcis, officium literarum abs te requiro, in te deſidero, crebiores à te literas poſtulo, nõ ſatisfacis officio tuo crebritate literarum, crebriùs vellem ad me ſcriberes.

Schreibe mir/ſchreibe an mich.

Expecto tuas literas, da puero ponderoſam aliquam epiſtolã, literas ſine dubitatione ſcribas rogo, literas de omnibus rebus diligenter dabis, tuas maximè expecto, expecto recens aliquid, expecto tuas nec actorum ſolũ ſed futurorum, crebris me literis appellato, crebras literas mitte, Sæpiſſimè per literas mecum colloquaris, eam rem diligentiſſimè ad me perſcribas, Formam urbis mihi exponas, mitto obviam literas, velim mihi obviæ fiant tuæ literæ, volent mihi obviæ tuæ literę, Scribe ad me etiã ſi rem de qua ſcribas nõ habeas, accuratiſſimè vel accuratiùs mihi, vel ad me perſcribito, diligẽtiſſimè, diligentiùs de omnibus literas mittito, Fac me certiorẽ de tuis ſtudis, quid iſtic agatur, ſi quid erit quod perſpicias, ſcribe qualecunque erit, ſcribere ne pigrere, ſi quid novi erit ſcribe, ſcribe ſi quid ſuſpicabere, non modò quæ ſcies, Fac mihi nota ſit ratio omnis dierum & itinerum tuorum, Ex te ſcire cupio,

pio, de hoc scire aveo omnia, requiro literas tuas, fac ut commeent inter nos literæ.

Ich habe nichts zu schreiben.

Res mihi deest, de qua scribam, non voluntas, Impedior inopiâ rerum, quas nullas habeo literis dignas, Non ignaviâ cesso, sed quotidie meliora expecto, Rem de qua scribam non habeo, scribo quod in buccam venit, quicquid in mentem venit.

Einem mit Brieffen zu thun machen.

Obstrepere alicui literis, obtundere aliquem literis.

Das Datum setzen.

Diem asscribere, apponere, *ut exempli gratia*, Octavo Calendas Januarii, octavo calendarum, ad octavum calendas, ad octavum calendarum, ante diem octavũ calendas, vel calendarum Januarii, die nativitatis Christi.

Die Vberschrifft machen.

Inscribere alicui literas, epistolam, fasciculus literarum mihi inscriptus.

Vberschrifft / Inscriptio, titulus.

Brieffe zumachen/Complicare literas.

Brieffe versiegeln.

Signare, obsignare literas, epistolam, tabulas annulo, signo, Consignare epistolam, signum apponere, sigillo aliquid munire, insignire sigillo, imprimere signum, sigillum.

Siegel.

Signum, sigillum, annulus signatorius.

Siegelwachs / Cera sigillaris, signatoria.

RothWachs/ Cera miniatula.

Falsche Siegel/ Signa adulterina.

Vnversehret Siegel / Signa integra.

Gemein Insiegel/Signum publicum.

Versiegelt/Signatus, obsignatus.

Brieffe zusammen binden.

Addere literas in fasciculum, Conjicere literas in fasciculum, Conjunxeram epistolã cum hac, adjunxi etiam has literas, Scito fasciculum quo literas tuas conjeceram eo die, quo ego dederam, domum latum esse.

Brieffe abfordern.

Petere, flagitare, poscere, sumere ab aliquo literas, habere literas ad aliquem, vel ab aliquo.

Brieffe einem Boten vertrawen.

Committere alicui literas, credere alicui temerè literas.

Brieffe einem Boten geben.

Dare epistolam, literas, aliquid literarum tabellario ad aliquẽ, dare non nihil amico ad te eunti, non dimittere aliquem sine literis, velle ad aliquem perferri literas, jubere, deferre epistolam alicui, mittere cum literis ad aliquem extrudere tabellarios literasq; ad aliquem.

Brieffe einem zuschicken.

Cûrare ad aliquem literas, curare dandas, deportandas, perferendas literas, dare ad aliquem literas, curare fasciculum Ciceroni inscriptum ad eum deferēdum, videre aliquam viam, qua literę tutò & celeriter perferantur.

Brieffe tragen/bringen.

Proficisci cum literis, ire cum literis, Literas deportare, asportare, perferre, ferre, deferre, afferre ad aliquem.

Brieffe vberantworten.

Litera reddere, literas reddere maturè, serò, suo loco. Reddere alicui literas ab aliquo, deferre literas, epistolam ad aliquem, afferre literas, tabellam aliquò, perferre ad aliquem literas, referre alicui ab aliquo epistolam, reverti ad aliquem cum literis, esse alicui præstò cum epistolis, alicui epistolam tradere.

Ich habe Brieffe bekommen.

Literæ mihi venerunt, accepi literas, literæ redditæ mihi sunt, Perveniunt, commeant ad me literæ, obviam mihi venerunt, affluunt mihi literæ, recepi literas, accepi binas eodem exemplo, duæ mihi redditæ sunt eodem tempore, multijuges accepi uno tempore, redeuntem ex balneo exceperunt literæ tuæ.

Brieffe auffmachen / auffbrechen.

Resignare literas, removere à literis signaculum, solvere, aperire literas.

Brieffe die man auffmachen kan.

Literæ apertiles, quæ integræ aperiri possunt.

Auffbrochen.

Resignatus.

Brieffe lesen.

Legere literas, epistolam, perlegere epistolam, osculari epistolam, recitare, regustare literas, epistolam.

Ich habe aus deinem Brieffe verstanden.

Tuæ literæ nunciant, significant, indicant, afferunt, declarant, ostendunt, demonstrant, loquuntur hoc. Certior factus sum, cognovi, didici, animadverti, intellexi, perspexi, vidi, percepi ex tuis literis, Literæ spem dant, habent significationem, in literis significabatur, scriptum erat, perscripsisti, erudierunt me tuæ literæ, ex tuis literis hæc mihi nota sunt, tuarũ literarum sermo hoc declarat, Non facis hoc, quantum tuarũ literarum sermonem audio, Luculenter & disertè hoc tuæ literæ explicant, consilium petis in tuis literis, cognitum est mihi ex tuis literis, video ex literis tuis, habeo tuas literas de hac re, literæ docuerunt me.

Deine Brieffe haben mich erfrewet.

Delectarunt me, gaudium attulerunt mihi tuæ literæ, epistolæ, voluptatem cepi ex literis, epistolis, delector tuis literis, du-

plicite

pliciter delectatus sum, ex literis cepi duplicem voluptatem, incredibilem lætitiam mihi tuæ literæ attulerunt, incredibile est quàm me delectarint, cumulum gaudii mihi attulerunt, mirum in modum sum delectatus literarum tuarum accuratissimâ diligentiâ, literæ tuæ reliquum molestiæ deterserunt, omnem ex eo natam ægritudinem depulerunt, hilaratus sum jucundissimo sermone literarum tuarum, magnâ me jucunditate affecerunt, summam mihi jucunditatem attulerunt, pepererunt.

Durch Brieffe betrübt werden.

Commoveri, affici, permoveri literis, epistolis, Literæ me perturbant, dolore afficiunt, lacrymas afferunt, Percelli, percuti, exanimari literis, Epistola me pungit, molesta mihi & odiosa est, mordet, offendit me hæc epistola.

Es war vnten angeschrieben.

In literis extremis scriptum erat, in literarum extremis scriptum erat.

Brieffe zerreissen.

Concerpere, conscindere, scindere epistolam, ejus exemplum adhuc salvum est, tollere epistolam.

Brieffe verbrennen / Inflammare epistolam.

Brieffe durchstreichen/Cancellare epistolam, lituris abolere.

Antworten auff Brieffe.

Respondere, rescribere literis, epistolis, remittere epistolam, Persolvere literis, epistolæ, Rescribere statim, serius, Rescribere quàm primum, quantum potes, ad omnia, de omnibus, ad eas quas antea scripsi, rescribere epistolam alicui, & ad epistolam alicujus, rescribere alicui, & rescribere ad aliquem.

Die Brieffe sind vmbkommen/ sind nicht zu rechte gebracht worden.

Literæ exciderunt in via, perierunt, interierunt, aqua madidæ factæ sunt, non sunt redditæ.

Brieffe sind auffgefangen worden

Literæ inciderunt in alienum, excussæ ipsi sunt, ereptæ, Intercipere literas, epistola intercepta est, Literæ non committendæ ejusmodi periculo, ut aut interire aut aperiri, aut intercipi possint, Tabellarios deprehendere, eos scrutari, excutere.

Der Brieff/die Rede ist außkommen.

Epistola pervulgata est, literæ exierunt, ejusmodi literæ sunt, quas in alienum incidere nolim, nolebam nostrum sermonem in alienos manus pervenire, sermo manavit, emanavit, permanavit.

Copey/Abschrifft des Brieffes.

Exemplum epistolæ, literarũ exemplum mittere, infra scribere.

De Certo.

Gewiß

Certum, planum, accuratum,

testatum, nihil apertius, nihil clarius, manifestius, evidentius, multorum oculorum, testatius, quàm maximè clarum, testatum, penitus perspectum, planè cognitum, certis monumentis testatum, satis abundanter, dilucidè demonstratum, res testata, omni luce clarior.

Gewiß wissen.

Habere aliquid perceptum, perspectum, compertum, certũ, exploratum, notum, spectatum, perspicuum, exploratum est mihi, pro explorato habere, Certò, certè, certum scire.

Für wahr sagen.

Dicere aliquid pro certo, pro certo polliceri, confirmare, asserere, pro certo & comperto affirmare, explorata nunciare, id quod exploratum habeo, testor, Sine ulla vanitate affirmare possum. Non auderem hoc dicere, nisi mihi conscius essem vera loqui, tanquam verum & indubitatum hoc pono.

Ich habs gewiß darfür gehalten.

Pro certo semper existimavi, certò sum arbitratus, certa spes animum meum tenuit, exploratum mihi fuit, prorsus mihi persuasi ita futurum, nunquam exploratum mihi non fuit, incertum, dubium, ambiguum mihi non fuit.

Gläube/es ist also.

Induc animum ita esse, pro certo habe, persuade tibi, pro certo existima, planè credas, minimè dubites, sit exploratũ rem ita se habere, in hoc statu esse, hunc esse rei statum, in hoc statu rem esse, ejusmodi rem esse, hoc loco rem esse, rem se aliter non habere, induc in animum rem ejusmodi esse.

Ungewiß/Incertum, Plenum, plenissimum aleæ, lubricum.

Fürwar/gewiß.

Sanè, sanè quàm, certè, certò, verè, reverâ, profectò, sine dubio, proculdubio, absque dubio, omninò planè.

De Arcano.

Heimligkeit.

Arcanum, occultum, secretum, mysterium, furtivum, furtivum iter.

Verbergung.

Absconsio, latitatio, occultatio, turpis occultatio, flexio.

Verdunckelung.

Obscuritas, obscuratio, maxima obscuritas, minus obscuritatis.

Heimlicher Ort/ Latebra, latibulum, abditum, diverticulum, angulus, mirifica latebra, reconditus ac derelictus angulus, locus remotus ab arbitris.

Dunckel.

Obscurus, obscuratus, perobscuratus, abstrusus, nimium obscurus, obscuritate involutus, obscuritatẽ, mysterium habens.

Heimlich/ Arcanus, secretus, clandestinus, res latens, res retrusæ, abditæ in tenebris, clan-

destina consilia, latens & occulta conjuratio, latens, latitans, delitescens, cæcus, furtivus.

Verborgen/ bedeckt.

Tectus, obtectus, opertus, coopertus, abditus, conditus, reconditus, occultus, occultatus, celatus, abstrusus, retrusus, sepositus, penitus abditus, reconditus, mysterium habens, obscuritatem habens.

Eine Decke.

Involucrum, integumentum, velum, latebra.

Heimlich/ verborgen.

Clam, clanculùm, occultè, obscurè, occultissimè, secretò, tectè, arbitris remotis, abditè, furtivè, absconditè, latenter, planè secretò, paulò clam, nimis obscurè.

Heimlichen Ort außsuchen.

Quærere recessum, latebras, tenebras, Persequi diverticula, sequi flexiones.

Heimlichen Ort finden.

Consequi obscurationem, nancisci tenebras, reperire diverticulum, habere latebram, diverticula.

Ein Ding verbergen/ vermänteln/ verdunckeln.

Abdere, abscondere, recondere, condere, velare, occultare, tegere, contegere, obtegere, abstrudere, seponere, removere, mirabiliter occultare, satis occultare, Afferre, adhibere obscuritatem, tenebras, obducere, offundere, circumfundere tenebras, caliginem, noctem, efficere tenebras, obscurare rem tenebris, studiosè opprimere & abscondere, rem penitus abstrudere, retrudere, obscuritate involvere, obducere tenebris, officere luminibus. **Ein Ding heimlich halte.**

Tenere, habere aliquid occultũ, inclusum, possidere clausum, celatum velle, clausa habere cõsilia, continere in arcanis, efferre hæc religio est, omnes Deos hominesq; celare, eò magis occultare, tenere aliquid tacitum tãquam mysterium, velare aliquid. *Vide* Verschweigen.

Seine Schelmstück heimlich halten.

Dissimulare, tegere scelus, flagitium, vitium, occultare facinus, tegumentum flagitiorum quærere, secundæ res sunt vitiis obtentui, *hoc est, tegunt Vitia.*

Verborgen seyn/ sich verstecken.

Tegere, occultare se, abscondi in latebris, latere in tenebris, versari, latitare, habitare, jacere in tenebris, jacere, delitescere, continere se in occulto, in latebram se conjicere, latibulis se inferre, latibulis se tegere, in diuturna obscuritate latere.

Er ist heimlich verborgen.

Latet occultatum & circumfusum tenebris, obcæcatur res tenebris, inest obscuratio & obscuritas in re, latet inclusum & abditũ, latet abreptum in tenebris, habet obscuritatem, latet in obscuritate, Occultè abditè jacet, occultatum, occultum, abditum

tum

tum est, Est in occultò, jacet in tenebris, omnia latent magnis obscurata & circumfusa tenebris, studiosè opprimuntur & absconduntur, penitus sunt abstrusa, retrusa, in vulgus ignotum est.

De Manifesto.

Offenbarung.

Manifestatio, vulgatio, divulgatio, evulgatio, patefactio, editio, promulgatio.

Offenbar.

Manifestum, apertum, perspicuum, cognitum, in promtu, in medio positum, ante oculos positum, clarius luce, exploratum, obvium, promtum omnibus, quod omnibus patet in oculis situm, conspicuum, inter omnes constat, evidentes, perspicuæ res, exploratum, notum, pervulgatum, in aperto.

Gemein.

Contritum, commune, pervagatum, in promtu positum, non remotum à vulgarium oculis, vulgatum, tritum, protritum, quotidianum, passim obvium.

Klärlich/offentlich.

Manifestò, apertè, manifestè, clarè, luculentè, luculenter, insignitè, insigniter, dilucidè, liquidò, palàm, propalam, non obscurè, ex omnibus partibus in clarissima luce, in oculis omnium.

Gemeiniglich.

Vulgò, vulgariter, passim, communiter, ut plurimùm, publicè, tritè.

Es ist offenbar/kundt/ unverborgen/Augenscheinlich.

Palàm est, constat omnibus, constat inter omnes, nemo est qui nesciat, nemini dubium est, neminem dubitare existimo, dubitatio nulla in re est, non est obscurum, haud dubium est, res constat inter omnes, res ipsa loquitur, indicat, res est in promtu, res est ante oculos, res non conjecturâ sed oculis & manibus tenetur, Solis luce videtur clarius, consilia ejus luce clariora sunt, omnes id intelligunt, vulgo ita circumfertur, habetur, celebratur res omnium sermone, Est sanè quàm apertum, Constat, liquet, apparet, non venit in dubium, est in aperto, in confesso, in propatulo, nemini obscurum est, indubitatum habetur, in dubium venire, vocari non potest, publico sensu testatum est, versatur in ore vulgi nequitia ejus.

Offenbar werden/erschallen/außbrechen.

Patefieri, patere, patescere, palàm volitare, permanare palàm, in vulgus exire, emanare, increbrescere, lucem aspicere, percrebrescere, jactari, ferri, rumor affertur, spargitur, Emergere. *Vide* Der Brieff ist außkommen. *p. 665.*

Offenbaren / unter die Leute bringen.

Vocare, extrahere, eruere è tenebris, dispellere, discutere caliginem,

giniem, aperire, in lucem proferre res occultas, mysteria aperire, mysteria enunciare, discutere caliginem, tegumentum detrahere, occulta & involuta aperire, vindicare rem à silentio. Apertum & manifestum facere, palàm facere, proferre, divulgare, ante omniũ oculos ponere, proferre in vulgus, foràs efferre, in conspectu ponere, in luce collocare. planum facere, retegere, totam rem aperire, omnia explanare, indicare apertè, palàm ostendere, in vulgus indicare, producere in Solem, collocare in lumine, dissipare sermones, divulgare rem sermonibus, effundere omnia, enunciare. Vide Geschrey machen.

De Existimatione.

Guter Name/ gut Gerüchte.

Existimatio, fama, opinio, rumor, commendatio & fama, accessio famæ.

EPITH. Existimatio honesta, bona, optima, præclara, gravis, gravissima, perpetua. Fama bona, optima, præclara, gravis, gravissima, integra, incolumis, perpetua, popularis, pristina, Opinio incredibilis, honesta, popularis laus.

Erbarkeit.

Honestas, decus, dignitas honestatis, Facies, species, similitudo, pulchritudo honestatis, gravior omni pondere honestas, nihil præstantius honestate, longè præstantissimum omnium commodorum honestas.

Erbar der ein guten Namen hat.

Honestus, honestatus, nihil honestius, inprimis, conprimis, tantoperè honestus, Honestus, splendidus vir, omnibus rebus ornatus, elegans ad hominum existimationem, quàm honestissimus, cum virtutibus, tum etiam fortunâ ornatus, insolens infamiæ.

Sich eines guten Namen befleissigen.

Id omnibus optandum ut bene audiant, ~~ut bene~~ bene sibi dicatur, ut honestam famam, bonam apud homines opinionem, egregium nomen consequatur, Si sic fecerit, optima te consequetur fama. consequetur te hominum existimatio, præmium feres famam,

De Honore.

Ehre.

Honor, honos, aura honoris, existimatio, dignitas, honestas, optima fama, amplitudo, gradus honoris. dignitatis, cursus, decursus honoris, vocabula honorum, nomina honorum amplissima, insignia honoris.

Grosse Ehre.

Honor singularis, incredibilis, divinus, inaudtius, imortalis, summus, amplissimus, multum honoris. Honor justus, debitus, meritus, dignissimus, honestissimus, jucundus, jucundissimus, popularis, paternus, avitus, vetus, pristinus, usitatus, pervulgatus, diuturnus. Honor vilis, vilior, levis, falsus, inanis rumor, parum honoris,

Das Ehre bringet/ Ehrwürdig.

Honorabilis, honorandus, dignus honore, nihil honorificentius, præstabilius, præclarius, multò honorificentius, valdè honora-

noratus, florens honoribus, præſtans honore, plenus, pleniſſim⁹ dignitate, dignus honore, dignus qui honoretur, dignus ut honoretur, digniſſimum, dignum putari, judicari, æſtimari honore, gloriâ, nomine, amplitudine, debetur illi honor, natus ad decus, honorificus, perhonorificus.

Ehrwürdig/ *Adv.*

Honorificè, nihil honorificentius, perhonorificè, quàm honorificentiſſimè.

Ehre erwerben/vermehren.

Parere, parare, cõparare, acquirere honores, augere, amplificare honorẽ, honorib⁹ procedere.

Einen zu Ehren bringen.

Perducere, producere aliquem ad honorem, dignitatem. Nomẽ alicujus ornare, illuſtrare, adjutorem eſſe honoris, confirmare aliquorum honorem, in gradu aliquo honoris aliquem locare, collocare, ponere, in honorẽ adducere, in dignitate locare, ponere, dignitati favere, cohoneſtare aliquem aliquâ re, in dignitate aliquẽ locare, ponere, dignitati ſuſtragari, dignitatem adjũgere, congerere ſatis amplos honores in aliquẽ. Virtus viam ad omnes honoris gradus munit, velle aliquem auctiorẽ honore.

Tugend bringet zu Ehren.

Virtus ad ſummos honores, ad ea, quæ ſumma ſunt in repub. homines effert, extollit, qui virtute præditi ſunt omnia, quæ ſunt in repub. ampliſſima conſequuntur, præmium ferunt eximios honores, aditum ſibi ad maximos honores aperiunt, patefaciunt, viam ſtruunt, viam muniunt, nullum in repub. fruſtra honorem petunt.

Ich wil deine Ehre befördern.

Nullum in te ornando, honeſtando, colendo, locum aut tempus prætermittam, favebo tuæ dignitati, exiſtimationi, honori, omni loco ac tempore omnia mea ſtudia ad tuum honorem conferam, referam, intendam, omnem meam induſtriam, curam, operam, diligentiam figam & locabo in tua dignitate, Augebitur, amplificabitur meo ſtudio tua dignitas, à me omnia in te ornamenta proficiſcentur, meum ſtudium honori tuo nullo loco deerit.

Einem Ehre zuſchreiben/zu Ehren anordnen.

Decernere, deferre, conſtituere, inſtituere alicui honorem, conferre in aliquem honores, adjungere alicui honorem, tradere alicui dignitatem, ornare, decorare aliquem honore, gloriâ, autoritate, ſplẽdore, effundere honores in aliquos, commendare, committere, concredere alicui famam, gloriam, ſuffragari dignitati, celebrare aliquem, non pati tantam virtutem aliis hominibus incognitam eſſe.

Einen ehren/in ehren halten.

Præſtare alicui debitum, honorem,

rem, complecti aliquem honoribus, afficere aliquem honore, dignitate, gloriâ, tractare aliquem honore, effundere honores in aliquem, habere honorem alicui, & in honore aliquem habere, honorare aliquem, tribuere alicui honorem, Ornare, colere, magnifacere aliquem, cohonestare, impartiri aliquem honoribus, facere honore honestiorem, facere alicui honorem, adhibere alicui honorem, cultum, dare alicui honorem.

Ehrerbietung.

Reverentia, observantia, veneratio, honos, cultus. Summa observantia, diligens cultus, justa veneratio.

Adv. Reverenter, honorarè, honorificè,

Ehrerbietig gegen einem seyn/ einem Ehr erzeigen.

Colere, honorare, vereri, revereri, venerari, observare aliquem, magnopere aliquem observare, adhibere reverentiam adversus aliquem, observantiâ, vel per observantiam colere, diligere, colere aliquẽ summa pietate, habere alicui venerationem, Maximè, vehementer aliquem colere, vereri, observare. summâ observantiâ in primis, præcipuè mirificè, patris loco, præ cæteris, suavissimè, diligentissimè colere, sicut alterum parentem observare, eum qua debeo observantiâ colo. Honorem alicui habere, exhibere, præstare, Aliquem suscipere, admirari, prosequi aliquem cultu & observantiâ, observare homines officiis, Cohonestare nuptias suâ præsentiâ, honorare aliquem vino, observantiam & studium alicui præstare, studio aliquem prosequi.

Den Hut für einem abnehmen.

Aperire caput, detegere caput, esse aperto capite, honorem alicui habere aperto capite, assurgere majoribus natu.

Einen hoch halten.

Magni aliquem facere, plurimi aliquem facere, permagni aliquid existimare, multum alicui deferre, tribuere, mirari aliquem, prædicare aliquid quasi præclarum, Facio pluris omnium hominum neminem, plurimùm valet ejus autoritas apud me, fides ejus inter omnes magni æstimatur, novi locum quem apud te tenet, novi quo sit apud te loco, Ita de te sentio, ut neminem pluris faciam, aliquo inter poëtas numero & loco haberi.

Einen ehrlich nennen.

Honorificè appellare, honoris causâ appellare, nominare, communi consensu literarum pater nominatus est, tribuitur ei cognomen patris.

Zu Ehren kommen.

Ascendere, accedere, venire, pervenire ad honorem, gloriam, existimationem, dignitatem, amplitudinem, ascendere in honorem, Assequi, consequi honorem, gloriam, opinionem, splendorẽ, autoritatem, adipisci honorem, autoritatem, nancisci opinionem, potiri gloriâ, Capere, accipere honorem, amplitudinem, gloriam, existimationem, suscipere dignitatem, locari, collo-

cari in gradu dignitatis, pervenire ad ſumma, adipiſci, aſſequi, conſequi omnia ſumma, locari, poni in altiſsimo gradu, ad altiorem gradum, altiùs aſcendere, ad exiſtimationem dimanare, in exiſtimationem venire, exiſtimationem accipere, Famam conſequi, dignitatem reperire, acquirere, nomen in vulgus aſſequi, honoribus procedere, abundare, ad gradum aſcendere, pervenire, in dignationem venire, confluit ad illum honor, dignitas, adipiſci bonum nomen, venire in ſummam gloriam, ſummum locum, augeri dignitate, honore, decorari honoribus, conſequi quæ in republica putantur eſſe ampliſsima, obrepere ad honores, in gloriam venire, ejus dignitas eluceſcit, fit clarior, illuſtrior, illuſtriùs patet.

In Ehren ſchweben.

Dignitate præditum eſſe, florere dignitate, Suſtinere, tenere, obtinere honorem. In honore, gloriâ, dignitate, autoritate eſſe, cum honore, gloriâ, autoritate eſſe, Aliquâ dignitate, gloriâ, autoritate, honore eſſe, dignitatem nomē habere, Florere, præſtare honore, gloriâ, Excellere, antecellere præſtantiâ, honore, gloriâ, abundare honoribꝰ, vivere in gloria, clarere, lucere, elucere, magis eniteſcere, præſtantiſsimo loco eſſe, multum habere laudis, multum poſſidere laudis, Eſt ipſi honor, exiſtimatio, fert primas, de illo eſt præclara exiſtimatio, ſermo, princeps eſt exiſtimatione, gloriâ, honore, prefulget ſplendore, ejus gloria claret, celebratur ejus fama, vivit in gloria, celebratur ejus fama, nominis memoria, poſitū eſſe in luce, in oculis, in auribus gentium, vivere in laude, cum ſumma gloria, verſari in æterna laude, honoribus, gloria ejus undiq; dilatatur, honos ejus inveteraſcit, nomen ejus dilatatur, magnâ eſt apud omnes gloriâ.

Reich ſeyn vnd in Ehren ſchweben.

In ſumma opum & honorum affluentia vivere, dignitate & fortunâ auctum eſſe, magnas ipſi tū fortunæ, tūm dignitatis acceſsiones video eſſe factas, multum ipſi acceſsit & ad fortunam & ad dignitatem, magnoperè & fortuna & dignitas ipſius creſcit, aucta, amplificata eſt, Gaudeo te fortunâ ſimul & dignitate auctum eſſe, te honore magis florere & fortunæ bonis abundare.

Ehrlich gehalten werden.

Florere dignitate, exiſtimatione, honore, urit quoſdam tantum mihi honoris haberi, tantum mihi dignitatis in repub. eſſe, tantū autoritatis, gratiæ, Sollicitos quoſdam habet meus ſplendor, hæc dignitas.

Wen̄ ich nur bey Ehren bleibe/ wen̄ mein Stand nit geringert wird.

Sit modo dignitas incolumis, liceat dignitatem tueri, incolumem ſervare, modò ne cogar de ſtatu meæ dignitatis demigrare, modò dignitas mea non di[illegible]nuatur, lædatur, nec damno, nec injuriâ afficiatur, non quid jacturæ faciat, nequam jacturam ſubeat, ne quam jacturam ſuſtineat, ferat, patiatur, ne quid damni faciat,

ciat, nè de dignitate detrahatur, adimatur, imminuatur, modò dignitas permaneat in eodem statu.

Seine Ehre vnd guten Namen verthedigen.

Tueri, defendere; propugnare dignitatem, gloriam, procurationem susceptam habere existimationis, defensio, propugnatio dignitatis, defensor, propugnator honoris, Contentio mihi est pro dignitate, vitam profundere pro dignitate, dimicare de fama, de gloria, decernere pro fama. Honorem tuum defendā, tuebor, honoris tui defensionem, contentionem; certamen suscipiam, pro tuo honore pugnabo, contendam, certabo; suscipiam tuum honorem defendendum, tuendum. Dignitatem tueri, defendere, servare; consulere dignitati, servire dignitati, dignitatem amplificare, augere.

Ehren halben stoltz seyn.

Efferre se gloriâ, efferri gloriâ; splendor tollit ipsi animum.

Einen andern an Ehren vbertreffen.

Antecellere, antecedere dignitate, famâ, honoribus, gloriâ, anteferre, præferre suam autoritatem, splendorem, honore se anteferre, præferre alicui, nemini cedere splendore, Comparare ~, componere se dignitate cum aliquo. Superare, vincere alios dignitate, existimatione, longè præstare, excellere alios gloria.

Ehre mit einem andern theilen.

Communicare cum aliquo gloriam, honorem; socium assumere gloriæ, socium esse gloriæ.

Seine Ehre verthedigen/ erhalten/ behalten.

Custodire famam, tenere; obtinere, retinere famam, dignitatem, autoritatem, sustinere famam, Conservare nomen, famā, integra existimatio; salva & incolumis dignitas, manet, remanet, permanet autoritas; existimatio; viget nomen; vivit autoritas, decus conservare.

Seiner Ehre geniessen.

Capere sensum gloriæ; percipere fructum gloriæ, dignitatis.

An Ehren hindern.

Contra existimationem alicujus esse; contra existimationē alicujus venire, de fama detrahere, dignitati invidere, facere, dicere contra existimationem alicujus; repugnare honori alicujus, impedire dignitatem, autoritatem alicujus.

Armuth hindert an Ehren.

Rei familiaris inopia prohibet, arcet, summovet ab honoribus, facit ut honores consequi non liceat, intercludit aditum ad honores, euntibus ad honores magnas difficultas objicit, magna impedimenta opponit, viam obstruit, obviam it, occurrit, multi ingenii, magni operis est obtinere honores, si facultatibus destituaris. Inopia cursum honorum impedit, interrumpit

egentibus, non facilis eſt ad honorem curſus, non expeditus eſt ad honores curſus, non licet eis ad ea quæ ſunt ampliſſima in civitate pervenire, Non patent honores inopiæ,

Ehre verachten.

Aſpernari autoritatem, honorem, contemnere dignitatem, gloriam, negligere gloriam, famam, exiſtimationem, repudiare gloriam, abjicere famam, Contẽnere, deſpicere, pro nihilo putare ampliſſima.

Seine Ehre ſelbſt verletzen/ ſeine Ehr nicht in acht haben.

Splendorem maculare, deformare, decus minuere, deeſſe exiſtimationi, non prębere ſe dignũ honorere, Oblviſci, im̃emorem eſſe dignitatis, dedecorare autoritatem, contaminare nomen, inquinare, obſcurare ſplendorem, affligere autoritatem, Proditor & afflictor ſuæ autoritatis.

Sich in die Ehr nicht ſchicken können.

Non ſuſtinere, nec capere, nec pati poſſe ſplendorem, autoritatem, deeſſe dignitati, non præbere ſe dignum honoribus.

Einen an Ehren verletzen.

Lędere majeſtatem, dignitatẽ, famam, exiſtimationem, violare gloriam, dignitatem, Infirmare, levare autoritatem, derogare, detrahere de dignitate, famâ, honorem alicui detrahere, depeculari famam, minuere, diminuere, imminuere alicujus honorem, dignitatem, majeſtatem, adimere autoritatem, diripere de autoritate, eripere famam, gloriam, Privare aliqem famâ, gloria & honore, Spoliare aliquem dignitate, dejicere de honore, autoritate, pugnare contra alicujus honorem, oppugnare dignitatem, Impedire autoritatẽ alicujus frangere, debilitare honorem, infringere gloriam, labefactare dignitatem. Removere, exterminare autoritatem, tollere gloriam, autoritatem alicujus, dignitati detrahere, derogare honori, fraudare aliquem honore, depeculari honorem, decore orbare, honeſtate ſpoliare, privare.

Dieſes iſt deinen Ehren zu wider/ zu nahe.

Hæc honori tuo, laudi tuæ adverſantur, adverſa ſunt, nocent, officiunt, labem inferunt, maculas injiciunt, tenebras offundũt, damno ſunt, jacturam afferunt, de honore tuo detrahunt, adimunt, auferunt, lædunt honorem tuum, imminuunt, turpi labe inficiunt, quaſi tenebris circumjectis, circumfuſis, offuſis obſcurant.

Der Ehren entſetzen.

De gradu honoris dejicere, de gradu dimovere, honorem alicui detrahere, privare aliquem honore, dejicere de honore, affligere alicujus honorem, eripere alicui omnem honorem, Spoliare omni dignitate, privare omni dignitate fortunâque, dignitate ſpoliare, tollere autoritatem nominis.

An Ehren abnehmen/ der Ehren entſetzet werden.

Amittere exiſtimationẽ, deperdere aliquid de exiſtimatione, gratiam effundere, extinguere,

debilitare, amittere dignitatem, existimationem, autoritatē, Perdere, deperdere aliquid de existimatione sua. Iacturam, naufragium facere gloriæ, dimoveri de gradu dignitatis, excludi honore, præcipitari ex altissimo gradu dignitatis, in discrimen existimationis venire, dejici de honore, cadere, decidere ex astris, Spoliari ornamentis, amittere honorem. Iniquè patior tuam dignitatem, violari, imminui, offendi, lædi, oppugnari, damno affici, injurias pati, detrahi de tua dignitate, minui, adimi, auferri, jacturam fieri tuæ dignitatis.

Er nimbt an Ehren vnd Ansehen ab.

Hebescit ejus autoritas, splendor obsolescit, fama senescit, fama hæret ad metas, deperit eum fama. Cadit, concidit, occidit ejus autoritas, nomen, dignitas, interit majestas, deletum, extinctum est nomen ejus, splendor ejus.

Willig sich der Ehren entsetzen lassen.

Deponere dignitatem, recedere de statu dignitatis, discedere â dignitate, deficere â sua dignitate, remittere spiritus, comprimere animos, Sedare arrogantiam,

Der Ehren entsetzet seyn/veracht seyn.

Carere dignitate, honore, gloriâ, expertem esse gloriæ, dignitatis, inopem esse ab existimatione, sine honore & existimatione esse, imago tantum dignitatis reliqua est, exiguæ dignitatis reliquiæ adsunt.

Widerumb zu Ehren bringen.

Restituere dignitatem, honorem, autoritatem, in pristinam dignitatem restituere, dignitatem reddere, existimationem reconciliare.

Widerumb zu Ehren kommen.

Recipere, recuperare dignitatem, honorem, Revocari ad pristinam dignitatem, honorem, Reviviscit ejus autoritas, majestas, dignitas, expectatur ejus reditus ad pristinam dignitatem.

Ehrgeitz.

Ambitio, contentio, certamen honoris, cursus ad gloriam, iter gloriæ, cupiditas gloriæ, cupiditas propagandi nominis sui ad posteros, appetitio, contentio nimia, cupiditas principatûs, gloriæ stimulus æstus,

EPIHT. Ambitio summa, nimia, levis, perniciosa, miserrima, aliena, extraordinaria, prima, splendida, popularis, pompæ plena, Levitas, invidia ambitionis, præpropera prensatio.

Ehrgeitzig.

Ambitiosus, cupidus laudis, avidior gloriæ, avidissimus laudis, flagrans incensus cupiditate gloriæ, accensus facibus ambitionis, inflammatus ad gloriam, gloriæ avidus, gloriâ ustus, gloria est ipsi omnium rerum antiquissima.

Nach Ehren trachten / nach Ruhm trachten.

Concupiscere honorem, concitari stimulis gloriæ, commoveri dulcedine gloriæ, Accendi, incendi, inflammari, flagrare, ardere, ferri, efferri cupiditate gloriæ, in cupiditatem honoris inidere, cupiduū esse honoris, gloriæ, splendoris

doris. Avidum, avidiſſimum eſſe gloriæ, ſtudere, ſtudioſum eſſe gloriæ, honorum. Deſiderare, expetere gloriam, honorem, dignitatem, famam, ſitire honorem, teneri rumore, Proponere ſibi amplitudinem, gloriam. Revocare, referre omnia ad gloriam, ſplendorem, dignitatem. Metiri omnia dignitate, duci honore, gloriâ, ſequi, conſectari gloriam, accupari rumores, rumuſculos. Quærere, exquirere honores, gloriam, rumorem, Servire, inſervire honori, gloriæ, dignitati, famæ, Dimicare, contendere de gloria, ambitione ardere, ad ambitionem incumbere, gloriæ ſtudio & amore flagrare, ante omnia ſpectare gloriam, labi ambitione, duci, uti ambitione, invitari gloriâ, trahi laudis ſtudio, laborare de gloria, aviditas glorię eum tenet, velificari ſuo honori, accupari, quærere gratiam.

Nach hohen Dingen trachten.

Proponere, ſperare ſumma, ſpectare aliquid altum, ſuſpicere altum, magnificum, mirari ſumma, ſequi, appetere res magnas, excelſas, contendere ad ſumma, incũbere ad ſtudium ſummæ laudis, ad omnem laudem, ad decus.

Ehren ſachen nachgehen/der Erbarkeit ſich befleiſſigen.

Duci honeſtate, honeſto, Amare, admirari, appetere honeſtatẽ. Studioſiſſimum, appetentiſſimũ eſſe honeſtatis, anteponere, magni æſtimare honeſtum. Nihil in bonis habere preter honeſtum. Amplecti, amplexari honeſtatẽ, metiri omnia honeſtate, referre omnem conatum ad honeſtatẽ.

Gunſt und Ehre erlangen/ und zu wege bringen.

Gratiam colligere, acquirere, parare, comparare, conciliare dignitatem.

De Gloria.

Ruhm/Ehre.

Gloria, gloriola, ma[illegible]ria gloriæ, gloriæ iter, æſtus, Inſignia, umbra, ſeges gloriæ, memoria nominis ſempiterna, amplificatio gloriæ, ſplendor gloriæ, ornamenta vitæ, dignitas reipub.

EPITH. Gloria ſplendida, immenſa, par, præſtans, præſtabilior, præſtantiſſima, ſingularis, illuſtris, admirabilis, admiranda, divina, vera, veriſſima, ſolida, juſta, debita, merita, digniſſima, neceſſaria, ſalutaris, dulcis, popularis, forenſis, militaris, bellica, navalis, propria, aliena, nova, diuturna, ſtabilis, immortalis, æterna, ſempiterna gloria, ornamentum, ſplendor. Equeſtris, domeſticus ſplendor.

Falſcher Ruhm/Inanis, falſa gloria, adumbrata imago & ſpecies gloriæ, inaniſſima ſplendoris inſignia, vilis, vilior, levis, umbra falſæ glorię, plus moleſtiæ quàm voluptatis in aliqua gloria, inanis rumor.

Der allenthalben gerühmet wird.

glorioſus, gloriandus, nulla re glorioſior, præditus gloriâ, florẽtiſſimus vir, præditus ſummo ſplendore, circumfluens gloriâ.

Ehrlich/rühmlich.

Glorioſè, dignè.

Lob/Preiß/Frolockung.
plausus.

Plausus, applausus, Magnus, major, maxim9 plausus, applausus, plausus infiniti.

Einem das Lob vnd Preiß geben.

Plausum alicui impertiri, tribuere, plaudere manibus, plaudere clarè, Dare plausum, dare clarum plausum, dare plausum manibus, applauditur ei, Plauditur ei in theatro, plausus illi datur, maximè plaudere.

Machen daß man gelobet wird.

Excitare plausum.

Das Lob nimbt ab/ Plausus refrigescit, moritur.

De Celebritate.

Berühmet/ grosser Name.

Celebritas, claritas, fama, clarum, clarius, clarissimum nomẽ, Illustris fama, illustre nomen, splendidum nomen, splendor nominis, Sanctum, sanctissimũ nomen, admiranda fama, celebritas sermonis, memoria nominis sempiterna, celebritas famæ.

Berühmter Mann.

Famâ celeber, celebris, celebratus, Vir clarus, celebris, celebrandus, celebratus, concelebratus, commendatus, Vir illustri laude celebratus, literis & memoriâ celebratus, Præclaris monumentis ad omnem memoriam commendatus, Clarus, clarissimus, nobilis, magnus, memoriabilis, summus, præclarus, illustris, omnis memoriæ clarissimus, inter tot unus excellens, omnibus rebus præcellentissimus, hominum sermone celebratissimus, qui in ore omnium viget, in laude positus, notissimus famâ, plus famæ consecutus est nemo, famæ celebritate conspicuus, famâ suâ nobilis, famæ celebratissimæ.

Berühmt machen.

Splendorem afferre, dare, Studia pariunt celebritatem, à studiis ad qualemcunq; hominum famam profluxi.

Ihm einen ewigen Namen machen.

Famam disseminare per omnes terrarum oras, nomen suum vel memoriam magna cum laude immortalitati commendare, si hoc feceris, te ipsum oculis hominum aperias, patefacies, expressior & illustrior eris tua virtus, fundamentum firmum ac solidum jacere ad extruendam nominis immortalitatem, scribendis orationibus suum nomẽ posteritati commendare, consecrare ad omnem posteritatis memoriam nomen, Si hoc facies, perpetua erit, æterna, immortalis tua fama, nunquam deficiet, consenescet, peribit, obscurabitur, extinguetur, delebitur, virtutis tuæ memoria, Nulla dies tuam famam terminabit, Tuam famam nullum temporis spaciũ circumscribet, nulla vetustas

corrumpet, Omnis poſteritas te cognoſcet, tuas laudes excipiet, tuebitur, immortalitatis præmium conſequeris, tuum nomē immortalitate donabis, ab interitu vindicabis, æternâ laude illuſtrabis, decorabis, afficies, ornabis, Labores tui te apud poſteros æternâ gloriâ donabunt, afficient, illuſtrabunt, ornabunt, decorabunt, nomen tuum immortalitati commendabunt, ab hominum oblivione ab interitu vindicabunt, tui nominis famã in omnia ſecula diſſipabunt, poſteritati tradent, Nulla vetuſtas obmuteſcet de hac re.

Berühmt werden.

Nomen, famam adipiſci, conſequi, Cuivis optãdum, ut egregium nomen, bonam apud homines opinionem conſequatur, ut ſuum nomen famâ divulget, pervulget, circumferat, circũgeſtet, per orbem terrarũ diſſipet, ad ultimas terrarũ partes, ad ultimas terras pervehat, ut ſuum nomen, famâ celebretur, omniũ ſermonibus extollatur, ſit in ore omnium, ut nominis fama ad extremas terras pervadat. Conſequi celebritatem ſermonis hominum, naſcitur opinio de eo præclara, conſequi non inter morituram gloriam.

Berühmt ſeyn.

Magnum nomen habere, Splẽdorem obtinere, habere, in oculis homnũ viivere, in rebus celebratiſſimis omniũ ſermone verſari, vivere in maxima celebritate, Nomen noſtrum multum eſt in his locis. Nomen ejus amplũ eſt, clarum, celebratum, dign⁹ eſt nomine, in ore omnium viget. Quis tam inacceſſus tã ab omni conſortio remotus in terris locus eſt, quò non ejus fama pervaſit, Inclaruit eloquentia ejus. Plus famæ apud homines conſecut⁹ eſt nemo. Lucet, eminet virtus ejus, Enituit ejus virtus in omnibus Europæ partibus, ejus laus eſt longè lateq́, diffuſa, vagatur ejus nomen longè lateq́; magni viri vigent memoriâ ſeculorum, Æternitas ſemper intuetur memoriam Ciceronis, ejus nomen floret, viget, virt⁹ tua clara erit & inſignis poſteris.

Fürtreffligkeit.

Excellentia, præſtantia, Cœleſtis & divina præſtantia, forma honeſtatis undique expleta.

Fürtrefflich ſeyn/ Præſtantiam habere, præſtantiâ excellere.

De Autoritate.

Anſehen.

Autoritas, magnificentia, amplitudo, amplitudo nominis, ſplendor, decus, ornamentum, inſignia alicujus.

EPITH. Autoritas magna, major, maxima, permagna, ſumma, amplior, ampliſſima, honeſta, excellens, clara, clarior, clariſſima, illuſtris, gravis, gravior, graviſſima, divina, naturalis, legitima, promta, parata, publica, Imperatoria.

ratoria,Cenſoria,privata,domeſtica,vetus,priſtina,Multũ,plus, plurimum, ſatis autoritatis,Mediocris,tenuis,levis, levior, nulla autoritas,nihil autoritatis.

Anſehnlicher Mann.

Summâ autoritate homo,plurimum antoritate valens, autoritas clariſſimi & ſpectatiſſimi viri,cuivis ſummorum ſuæ ætatis vel ingenio vel gratiâ vel famâ populi par,omnium ſeculorum &gentiumprinceps,firmamentum reipubl.columenSenatûs, ornamentum Italiæ,exemplum omnium virtutum.

Anſehnlich/ herꝛlich.

Magnificè, ſplendidè, amplè, auguſtè,divinè,clarè,ſublatè,excelsè,tantò magnificentius, quã ampliſſimè,nimis magnificè,ſatis gloriosè,nihil anguſtius,

Sonderlich/ außerleſen/ fürtrefflich.

Præclarè,excellenter,egregiè, eximiè,lectiſſimè,inſignitè,inſigniter,ſingulariter, unicè,luculentè,luculenter.

Würde.

Dignitas,amplitudo,excellentia,nobilitas,Magna,major,maxima,ſumma, amplior,ampliſſima, par, præſtans, præſtabilior, præſtantiſſima,excellens,eximia admirabilis,neceſſaria,ſalutaris, communis, publica,Conſularis dignitas, ſumma nobilitas. Altus, altiſſimus gradus dignitatis, altitudo gloriæ, multum, plus,plurimum dignitatis.

Großachtbar.

Magnificus,magnanimus,poſt hominum memoriam magnificentiſſimus, flos nobilitatis,auguſtior, majeſtatis plenior.

Ihm ein Anſehen machen.

Autoritatem facere, efficere, parere,conciliare gloriam,parere, parare,comparare gloriã, dignitatem,exiſtimationẽ, autorẽ eſſe ſuæ gloriæ,parare,cõparare, acquirere autoritatem, colligere famam, exiſtimationẽ, dignitatem, facere, efficerealiquid ſe dignum,exiſtimationi conſulere,ſervire,Exiſtimationi hominũ ſe vendicare, cõciliare dignitatem,velificari honori, gloriæ, conciliare ſuæ arti autoritatem.

Einem ein Anſehen machen.

Nomen alicujus ornare, illuſtrare,Perducere, producere aliquem ad dignitatem, Juvare,adjuvare autoritatem alicujus, Favere, fautorem eſſe alicujus dignitati, cõſulere alicujus dignitati,Sancire dignitatem,autoritatem alicujus, ex te aliquid autoritatis ipſi accedet, multum accedet ipſi ex te dignitatis.

Dieſes machet jhm ein Anſehen.

Afferre hoc ipſi honorem,dignitatem,dat dignitatem,honorem,gloriam, autoritatẽ, ex tuo nomine mihi quæro autoritatem, Res hæc ipſi honori eſt,Via & aditus ipſi fuit ad gloriam,via atque aditus hoc modo ipſi patet ad gloriam, autoritatem, Initium hoc ipſi fuit nobilitatis

affert hoc autoritatem, aliquid firmare, stabilire autoritate.

Ansehen bekommen.

Ascendere, accedere, venire, pervenire ad dignitatem, amplitudinem, Assequi, consequi gloriam, splendorem, autoritatem, adipisci autoritatem, locari, collocari in gradu dignitatis, acquirere nomen in vulgus, in dignationem venire, ad altiorem dignitatis gradum ascendere, ad existimationẽ dimanare, in existimationem venire, dignitatem reperire.

Das Ansehen/ Würde und Ehre vermehren.

Augere, amplificare dignitatem, gloriam, nomen, autoritatem, propagare gloriam, adjicere aliquid ad dignitatem, gloriã, accessio fit dignitatis, accedit aliquid dignitatis, cumulare gloriam, ornare dignitatem, illustrare nobilitatem autoritatis, tradere posteris amplitudinem nominis, commendare immortalitati nomen, inveterascit ejus nomen, honor, conservare dec⁹.

In grossem Ansehen und Würden seyn.

In autoritate, gloria, dignitate esse, cum autoritate esse, aliquâ autoritate, vel magnâ autoritate, dignitate esse, instructum esse autoritate, dignitatem, gloriam, autoritatem habere, tenere, obtinere, sustinere, Dignitate, autoritate florere, præstare, Excellere, antecellere, antecedere dignitate, præstantiâ, autoritate, vivere in gloria, numerari, versari, esse in principibus, clarere, lucere, magis enitescere, De illo est præclara existimatio, autoritas, inest in eo dignitas, autoritas, nomen illius floret, princeps est existimatione, autoritate, gloriâ, Lucet, elucet in eo splendor, dignitas, Præfulget splendore, ejus gloria claret, valet autoritate, autoritas ejus valet, celebratur ejus fama, implet orbem gloriâ nominis, auditur nomen ejus, ejus claritatem nulla unquam delebit oblivio, Virtus ejus omnes gentes non tantum gloriâ & splendore nominis, sed & admiratione complevit, magnus, clarus, honoratus est apud cives, multum ei cives deferunt, magni eum faciunt, multum ei tribuunt, nomẽ ejus grave est apud alios, magni fit ad vulgus, illud multum habet majestatis.

Etwas mit Ansehen verrichten/ seyn Ansehen sehen lassen.

Afferre autoritatem ad rem, adjungere, adhibere, addere, interponere autoritatem, uti autoritate, abuti majestate, præstare, ostendere, declarare autoritatem, Valet ejus autoritas, potest hoc autoritate, dignitate, consistit hoc autoritate ejus.

Einen durch sein Ansehen vertheidigen.

Subvenire, præstò esse alicui autoritate, Adjuvare, firmare, confir-

confirmare, defendere, tegere, sublevare, tueri, armare, excitare aliquem autoritate, prodest ipsi autoritas ejus.

Durch Ansehin einen hindern.

Reprehendere, deterrere, frangere, comprimere, adducere aliquem autoritate.

Durch Ansehen bewegt werden/ eines Ansehen groß achten.

Moveri, commoveri, permoveri alicujus autoritate, sequi autoritatem alicujus, Parêre, obtemperare autoritati alicujus, intueri alicujus autoritatem, admirari splendorem, nomen, capi splendore alicujus, magni, pluris putare, æstimare, facere alicujus autoritatem, momenti aliquid habet ejus autoritas, adduxit, inflammavit me suâ autoritate, perstringit oculos splendor & dignitas ejus,

Eines Ansehen verachten/ verlachen/ verhindern.

Irridere autoritatem alicujus, illudere autoritati alicujus, contemnere, infirmare, levare alicujus autoritatem, abrogare, derogare alicui autoritatem, impedire autoritatem, Frangere, debilitare dignitatem, nomen, infringere gloriam, labefactare dignitatem, dignitati invidere, Minuere, diminuere, imminuere alicujus dignitatem, majestatem.

Einem an seinem Ansehen schaden/ das Ansehen nemen.

Lædere alicujus majestatem,

dignitatem, Derogare, detrahere de dignitate, autoritate, adimere autoritatem, diripere de autoritate, Spoliare aliquem dignitate, autoritate, dejicere de autoritate. Removere, exterminare autoritatem alicujus, tollere autoritatem, memoriam nominis.

Das Ansehen nimpt ab/ wird geringert.

Hebescit ejus autoritas, splendor obsolescit, fama hæret ad metas, senescit, deserit eum fama, Cadit, concidit, occidit autoritas, nomen, dignitas, interit majestas, deletum, extinctum est nomen ejus, Perdere, deperdere aliquid de existimatione, jacturam, naufragium facere gloriæ, gratiam effundere, Dignitas imminuta, damno affecta est, multum detractum, ademtum, ablatum est de ipsius autoritate, dignitate.

Seine Würde vnd Ansehen ablegen.

Dignitatem deponere, recedere de statu dignitatis, deficere à sua dignitate, amittere dignitatem.

In keinem Ansehen seyn.

Carere dignitate, honore, autoritate, expertem esse gloriæ, dignitatis, inopem esse ab existimatione, sine honore & existimatione esse, gloriæ expertem esse, nullæ sunt reliquiæ dignitatis.

Sein Ansehen wiederumb bekommen.

Recuperare dignitatem, autoritatem, existimationem reconciliare, reviviscit ejus autoritas, in pristinam dignitatem restitutus est, autoritas ipsi restituta est, revocatus est ad pristinam dignitatem.

De Laude.

Lob/Preiß.

Laus, collaudatio, laudatio, prædicatio, commendatio, celebratio, Præconium, elogium, Insignia, ornamenta, monumenta laudis, perpetuitas laudis.

EPITH. Summa, amplior, amplissima, jucunda, vera. justa, magna, major, maxima, egregia, illustris, honesta, certa, satis idonea, melior, verissima, solida, gravissima, præclara, pulchra, illustrior, excelso & illustri loco sita, eximia, singularis, mira, admirabilis, divina, gratissima laus, laudatio, prædicatio, Amplitudo laudis, multum, plus, laudis, Accessio, cumulus laudis, commendationis, Laus infinita, longeque diffusa, Par, eadem, Modica, exigua, tenuis, inanis, falsa, turpis, Bellica, civilis, forēsis, domestica, popularis, aliena, quotidiana, nova, vetus, assidua, Communis bonorum consentiens, immortalis æterna, sempiterna laus. Excellentia laudum.

Löblich.

Laudabilis, laudandus, collaudandus, Prædicandus, decorandus, prædicabilis, proband⁹, probabilis, plausibilis, probatus, nulla res commendatior, laudabilior, inprimis laudabilis, omnium consensu laudatus, suâ sponte, per se, suâ vi, suâ pulchritudine, specieq; laudabilis, laudat⁹ publicè, privatim celebrat⁹

Der gelobet wird/der ein gut Lob hat.

Versatus semper in laude, præstans omni laude, plenus laudis, dignus, præstans laude, clarissimus, abundās laude, laude egregiæ virtutis cumulatissimus.

Löblich/ *Adv.* Laudatè, laudabiliter.

Lobens werth.

Dignus, dignissimus laude, res digna laude, comēndatione, Res eximiis ornanda præconiis, divinis decoranda laudibus, tollenda ad astra, ad cœlum efferenda, tuæ virtuti æternæ gloria debetur, immortalia præmia debentur, res habet laudem.

Du bist nicht werth/ daß man dich lobet.

Laude indignus es, indignū te laude præbuisti, ostendisti, Non eum te præbuisti, ostendisti, probasti ut afficiendus, ornandus, decorandus, honestandus, efferendus, extollendus laude sis, Ut hæc laus tibi conveniat, tibi debeatur, ut laudis præmium, quasi tibi debitum, possis exigere, ut laus, quasi tuis meritis debita merces, persolvenda, tribuenda, deferenda tibi esse videatur, tu

non es, qui hanc laudem sustinere possis.

Nach Lobe streben/gerne wollen gelobet seyn.

Desiderare, adamare laudē, gloriam, Cupidum, avidissimū esse laudis, versari in cupiditate laudis, & gloriæ, Appetere, expetere, sequi, persequi, quęrere, venari, captare, petere laudē, Studere laudi, inflammatum esse, institutum esse ad laudē, studio laudis flagrare, trahi, cogitare de laude, spectare ad laudes, metiri omnia laude, duci laude, incumbere, accurrere ad laudem, contēdere ad laudē & gloriam, Postulare laudis monumentum, invitari gloriā, trahi, duci laudis studio, Ponere omnem curam & cogitationem in laude omnium colligendâ, cupere res suas monumētis cujusdam cōmendari, ardere cupiditate incredibili nomē ut suum scriptis illustretur & celebretur alicujus, velle ornari, celebrari, velle commendari æternæ gloriæ, expetere, augeri gloriam suam, appetere partem aliquam laudis ex re, servire glorię, consulere suæ imortalitati, Laborare de gloria, incumbere toto pectore ad laudem, adamare laudem, sequi ea ex quibus vera gloria nasci potest, imitari se, certare secū, efferri gloriæ cupiditate, aviditas gloriæ tenet me.

Einer der nach Lobe strebet.

Ad laudem propensus, inclinatus, magni est apud eum laus, magno impetu fertur ad laudē, plurimum laborat de laude, magna est in eo laudis cupiditas, Plaussum captat, quærit.

Tugend gibt das rechte Lob.

Laus vera in virtute posita est, vera laus existit, nascitur, fluit, manat ab una virtute, verum decus in virtute situm, locatum, constitutum est, pertinet hoc ad laudem, virtus conducit laudi, solida gloria non aliunde, quàm à virtute pendet, Laus quæ proficiscitur ab iis, qui ipsi in laude vixerunt, vera est, laus inde nascitur, proficiscitur, ducitur.

Helffen daß einer gelobet wird/ eines andern Lob befordern helffen.

Favere alicujus laudi, afferre, adjungere aliquid ad laudes alicujus, adjutorem esse laudum alicujus, Servire, consulere, suffragari alicujus laudi, gloriæ, Expeto, cupio, opto tuam laudē, sum in desiderio tuæ laudis, incredibili tuæ laudis cupiditate teneor, ut te honestissimum videam, Tua laus mihi carissima est, prima, antiquissima est, curæ est mihi, inter prima à me ducitur, in maximis est, Laudi alicujus præesse, laudi alicujus subvenire.

Lob erwerben.

Laudem sibi parere, parare, comparare, colligere, asciscere, haurire, mereri, Inire ab aliquo magnam gratiam, Labor honestus decoratur honoribus atque splendore, Valet hoc ad laudem,

facit

facit hoc cum laude, Hæc res ipsi laudi est, Laus debetur ipsi.

Loben/rühmen.

Laudare, dilaudare, collaudare aliquem, Habere laudes de aliquo, Laudibus aliquem efferre, in cœlum efferre, tribuere alicui laudem, Laudibus ad cœlum ferre, laudibus aliquid ferre, ad cœlum ferre, Laude afficere, cohonestare, in cœlum aliquẽ tollere, ad cœlum tollere, laudes alicujus ad astra tollere, Prædicare honorificè de aliquo, verbis aliquid extollere, laudibus illustrare, Dare alicui laudem, laudationem, palmam, plausum, Concedere, tribuere, attribuere, contribuere alicui laudem, Impertiri alicui laudem, præconiũ, Decorare, ornare, onerare, cumulare, amplificare laude, ferre aliquid in laudibus, in cœlum extollere, evehere laudibus, verâ laude probitatis & diligentiæ huic neminem antepono, deprędicare laudes alicujus, Illustrare, celebrare, memorare laudes alicujus, laudationem scribere, incidere in sepulchro, non silentio præterire laudes alicujus, Celebrare, prædicare, magnifacere, decorare, ornare, adornare, cantare, decantare, ferre, efferre laude, Ad cœlum vel in cœlum aliquem tollere laudibus, ornare aliquẽ divinis laudibus, Laudes alicujus diffundere, amplissimis laudibus vehere, Buccinatorem esse existimationis alicujus, Consecrare alicujus virtutes omni genere monimentorum ad immortalem posteritatis memoriam, ex te ipso laudis multa argumenta desumi possunt. Prodere laudem posteris, Vindicare laudem ab oblivione hominum atq; silentio, dare testimonium virtuti, cõmendare aliquid sempiternæ gloriæ, immortalitati.

Etwas probiren/loben/für gut halten.

Probare, commendare, Sublevare, juvare aliquem approbatione, Commendatione aliquid exornare, honestare, suffragari alicui, favere alicui, Orationes nostræ, non tantum rectò, urditur, steterunt talo, sed plausum etiam tulerunt, tua sententia magnum pondus habet, plurimi fit, autoritatis habet plurimum, approbare.

Ich lobe es billich.

Dixi honorificè de ista ætate, & meritò dixi, Quod illum laudavi, meritò fecit, Non satis dignâ, & idoneâ laude affici potest, optimo jure, jure & meritò te laudo.

Jederman lobet dich.

Omnes te summis laudibus extollunt, efferunt, exornant, in cœlum ferunt, Brutus effertur laudibus, in cœlum tollitur, Nemo non laudat te, Nemo est, qui summis te laudibus non exornet, Maxima sunt tuarum laudum apud omnes præconia.

Aus Gunst einen loben.

Non ex animo sed gratiæ causa alicui suffragari, favere, amori aliquid tribuere in aliquo commendando, laudando, honestando.

Einer der da lobet.

Laudator, Benignus, prolixus laudator.

Lob erlangen vberkommen.

Consequi assequi, adipisci laudem, semmam ex eo munere laudem consecutus est, obtinuit, tulit, quæsivit, sibi peperit, comparavit, collegit, cœpit, Præclarè pater tuus hunc honorem gessit, Pervenire ad laudes, Confluit, accedit ad eum laus, capere, accipere laudem, Est illi hæc res laudi, percipere fructum laudis, gustũ habere laudis, perfrui laude.

Gelobet werden.

Florere laudibus, laudari, Versari, vivere in laude, Excellere, excellentem esse in aliquo genere laudis, Rumore multitudinis laudari, populari, gloriâ decorari, Laudibus procedere, cumulari, abundare, præconem suarum laudum invenire, sæpè & honorificè uominari, in cœlum hominum predicatione conscendere, Est in laude, est in laude positus, Laus hæc floret in hac familia.

Daß man dich drücket/wird dir zum Lobe gereichen.

Illustrabit amplitudinem tuã inimicorum injuria, quò acriùs te impugnabunt, eò plus accedet ad tuam laudem, eò clarius splẽdor dignitatis elucebit, eo major ad tuam existimationem fiet accessio, eò clarior & honoratior evades, eò laus tua fiet illustrior, eò magis augebitur, amplificabitur, extolletur, illustrabitur honos tuus, eò sublimius tui nominis gloria ascendet, extolletur, efferetur, evehetur.

Er wird dieser Sach halben gelobet.

Cæsar præstat laude eloquentiæ, De hac Tragœdia laudatus est Ovidius, ob hanc Tragœdiam, in hac re nobis laus & commendatio debitur, Ejusdem rei gloriã ad diversas artes traducere, & transferre, hæ laudes in hanc artem conveniunt.

Sein Lob erhalten/vertedigen.

Tueri, conservare, propagare laudem, gloriam, cumulum addere ad pristinas laudes, augere, amplificare suas laudes, transfundere laudem.

Sein Lob mit einem theilen.

Communicare laudem, participare cum aliquo laudem, communis est laus mihi tecum, sociũ, participem esse laudis, Patere me aliqua ex parte venire in societatem tuarum laudum.

Das Lob vernehmen.

Restituere laudem, vindicare laudem ab oblivione & silentio, instaurare laudes, instauratione laudum lætari, Referre laudem suæ familiæ.

Durchs Lob angereitzet werden.

Commoveri, excitari laudibus alicujus, æmulum existere laudum.

Das Lob verachten/ich achte deines Lobes nicht.

Contemnere laudem, despicere prædicationem, De laude tua minimum laboro, laudem tuam minimè puto, reputo, facio, duco, existimo, floccifacio, contem-

no, aspernor, nullam puto, in minimis pono, in postremis habeo, Ab ea laude nō pendeo, Tua laus me minimum movet, parùm afficit, non tangit, tuam laudem non specto, non amo, non curo, non expetendam duco.

Du darffst meines Lobes nicht.

Gloria rerum à te gestarum non indiget nostro testimonio, Deus nullius præconio indiget.

Das Lob verlieren/sihe daß du dein Lob nicht verlierest.

Laus obteritur, senescit, ad nihilum venit, spoliari laudatione, orbari decore & laude, laus illa emortua est, vide ne tuæ dignitatis jacturam facias, ne quid de tua laude detrahatur, ne tua dignitas violatur, ne quid in tua dignitate damnum facias, ne qua labes tibi aspergatur, offundatur honori tuo, ne quam existimatio tua jacturam patiatur, ne splendor laudum tuarum obscuretur, obfuscetur.

Das Lob vnd Ruhm jhm zuschreiben.

Sibi asscribere illam laudē, gloriam in se transferre, transmovere, ad se traducere, transferre.

Einem das Lob nicht gönnen.

Dolere laude alienâ, invidere laudi, invidū esse laudis alienæ.

Einem das Lob schmälern oder gar nemen.

Minuere, imminuere laudem alicujus, de commendatione diminuere aliquid, cumulum diruere de laudibus alicujus, Delibare, detrahere aliquid de laude, Prætermittere prædicationem, Eripere, præripere, obterere, depeculari laudem, honorem alicui, obscurare alicujus laudes, obscuritatem afferre laudibus, honestate spoliare, privare, decesse laudibus alicujus.

Nicht gelobet werden.

Abesse à laude, carere laude, destitui præconio, non invenire suarum laudum præconem.

Einen Titel geben.

Communi consensu literarū pater nominatus est, tribuitur ei cognomen, Gradus Doctoris ei tribuebatur, Decernuntur sæpe honores, qui non tribuuntur.

Viel Titel haben wollen.

Titulis multis superbire, circumfulgere, titulum appetere.

Er ist des Titels kaum werth.

Titulum honoris vix sustinere potest.

De Gravitate.

Ernsthafftigkeit/ tapffer.

Gravitas, severitas, autoritas, acrimonia, multum acrimoniæ.

Epith. Multa, magna, singularis, admirabilis, summa, incredibilis, acerba, inaudita, acrior, divina, antiquitatis plena, censoria, oratoria, prisca, vetus, pristina, condimentis humanitatis mitigata, comitate condita gravitas, severitas, Salutaris, modica, jucunda severitas, digna expectatione gravitas, Plurimum, multū severitatis, multa severitas.

Ernsthafftig/strenge.

Gravis,

Gravis,ſeverus, vehemens, nimis vehemens,naturâ vehemens, omnium graviſſimus, triſtis, vehementior,nimium, nimis, ſatis vehemens, ſine acerbitate ſeverus,ſine arrogantia gravis.

Ernſtlich.

Graviter,ſeverè, auſterè, vehementer,acriter,pergraviter,prorſus vehementer,ſatis graviter.

Ernſthafftig/ſtrenge ſeyn.

Præditum,ornatum, florentiſſimum eſſe,valere gravitate,ſuperare alios gravitate, proximum eſſe alicui gravitate, parem eſſe alicui gravitate, habere gravitatē, deditum eſſe acrimoniæ, Tributa eſt ipſi à natura gravitas, non deſideratur in eo gravitas, Inclinatus ad ſeveritatem, Eſt ipſi gravitas, ſeveritas, Eſt magnâ gravitate,eſt in eo gravitas,ſeveritas.

Einen Ernſt brauchen.

Vti gravitate, adjungere gravitatem, Agere,loqui cum gravitate,adhibere ſeveritatem,tueri,obtinere,retinere ſeveritatem.

Nicht ſo gar ernſt ſeyn / die Strengkeit lindern.

Mitigare,relaxare ſeveritatem, dimittere aliquid de gravitate, remittere de ſeveritate,Aſpergere comitatem & facilitatem ſeveritati, ſeveritatem lenitate condire, oblivisci ſeveritatis aliquo modo.

De Monumentis.

Gedenckzeichen.

Monumentum, antiquitatis monumentum, Gloria, laus,honor,autoritas monumenti.

Epith. Monumentum ampliſſimum, clariſſimum, Illuſtriſſimum,celeberrimum,vetus, antiquiſſimum, perantiquum, æternum,ſempiternum, immortale, Æneum,ligneum, marmoreum, eburneum. Monumenta majora, multa,complura,præclara, pulcherrima, publica, religioſa, ſacra,auguſta.

Ein Gedächtnis machen/Stein legen.

Locare,collocare,ponere, ſtatuere, conſtituere, figere monumentū,Decorare,ornare,exornare aliquid monumētis, Facere,efficere,extruere monumentum.

In Stein etwas graben.

Incidere,inſcribere, perſcribere, notare aliquid in monumento.

Zu ewigem Gedächtnis etwas auffſchreiben.

Monumentis mandare,cōmendare,monumentis celebrare,conſecrare,im̄ortalitati aliquid commendare, Proſequi rem immortalitatis memoriâ, Conſecrare alicujus virtutem omni genere monumentorum, ad immortalē poſteritatis memoriam.

Einen eines Gedenckzeichen würdig achten.

Decernere alicui monumentū, honorare aliquem monumentis.

Die Gedenckzeichen weiſens aus.

Monumenta hæc produnt, ſignificant,declarant,monumenta hujus rei ſunt,exſtant,ſtant.

De Infamia.

Ein Schandfleck/ Vnehre/ Auffruck/böſe Nachrede.

Turpitudo,turpe,dedecus,infa-

miâ, macula, ignominia, labes,
labecula, probrum, opprobrium,
malum turpitudinis, acerbiſſimi
ſceleris infamia, res inſigni infa-
miâ, labes & ignominia, nefaria
turpitudinis nota, capitis dimi-
nutio.

EPITH. Turpitudo magna, ma-
jor, maxima, ſumma, ſingularis,
Inſignis, flagitioſa, fœdiſſima, ne
faria, accuſabilis, domeſtica, ſem-
piterna, inſignis, plurimæ turpi-
tudines, plenum turpitudinis,
Macula maxima, inſignis, minu-
ta, æterna, Dedecus maximum,
majus, magnum, ſummum, du-
plex, privatum, domeſticum, æ-
ternum, ſempiternum, tot deco-
ra, plenum dedecoris, Probrum
maximum, magnum, privatum,
paternum, multa probra, Labes
ſumma, nefanda, pernicioſa, do-
meſtica, ſempiterna, Turpiſſima
obſcœnitas, intolerabilis fœditas,
Infamia, maxima, ſumma nota,
communis, recens, vetus, diutur
na, ſempiterna, ignominia maxi-
ma, ſumma, inſignis, gravis, gra-
viſſima, levior, propria, ſempiter-
na.

Böſe Gerüchte.

Nomen ſuſpectum, inviſum,
invidioſum, infamiæ ſubjectum
obſcurum, contemtiſſimum, per
ditum. Durior, ſiniſtra, triſtis, ca
lamitoſa fama, invidia, ignomi-
nia nominis, turpiſſima exiſtima-
tio, durior, gravior de aliquo fa-
ma, rumor.

Vnehrlich/Vnfletig/ſchändlich/
loſer Bube.

Famoſus, infamis, notatiſsimus
omnium, turpitudine notatus,
Dedecore, infamiâ opertus, inſi-
gnis omnibus notis turpitudinis,
omnium ſcelerum maculis nota-
tiſsimus, oblitus dedecore & tur-
pitudine, Ignominioſus, inhone-
ſtus, turpificatus, turpiculus, pu-
dendus, pollutus, probroſus, con-
taminatus, Ore, manu, linguâ, vi-
tâ omni inquinatus, poſt homi-
nes natos turpiſsimus, Contami-
natiſsimus, nihil inquinatius,
perturpis, natus in dedecore, edu-
catus ad turpitudinem, notatus
dedecore, maculâ, ignominiâ,
Affinis turpitudini, dignus igno-
miniâ, non expers eſt turpitudi-
nis, eſt dedecus, turpitudo in re
adjuncta eſt turpitudo rei.

Vnfletig/vnehrlich.

Inhoneſtè, turpè, turpiter, impu-
rè, fœdè, ſpurcè.

Schenden/ einem ein Schandfleck
anhengen/verleumbden/
afftereden.

Infamare, notare aliquem, infer-
re aliquibus probrum, labem, in-
famiam, turpitudinem, Spoliare,
privare aliquē honeſtate, obſcu-
rare ſplendorem honeſtatis, cor-
rumpere pulchritudinem hone-
ſtatis, aſpergere alicui labem, la-
beculam, maculam, inurere ma-
culam, notam turpitudinis, infli-
gere turpitudinem, Inſimulare a-
liquem probri, conflare infamiã,
aſpergere maculis infamiæ, nota-
re aliquem ignominiâ, infamiâ,
inferrre infamiam, labem, pro-
brum, afficere maculâ, imprime-
re reipub. dedec9, notare turpitu-
dine, infligere turpitudinē, nomi-
ne aliquid inquinare criminoſo,
Cōtūmeliâ aliquē onerare, vexa-

re,lacerare,inſequi, afficere ignominiâ,Dedecus,ignominiam,dehoneſtamentum alicui quærere, infamiam alicui machinari; violare exiſtimationem alicujus, ignominiosè aliquem tractare, ſcribere librum ad infamiam alicujus.

Einen zum Schelmen machen.

Notare aliquem ignominiâ, infamiâ, turpitudine; facere infamem,infamiâ afficere.

Schande begehen.

Corrumpere famam,vitam fœdare turpitudine, corrumpere pulchritudinem honeſtatis, concipere dedecus, ſervire, parêre turpitudini, dedecori, abſtinere ſe nullo dedecore,Relinquere aliquibus dedecus & ignominiam, Admittere,ſuſcipere dedecus,volutari in dedecore,dedecorate ſe, ignominiæ ſe exponere, publicæ infamiæ ſe exponere,

Einen böſen Namen bekommen/ vnehrlich werden.

Incurrere in dedecus,delabi,venire in turpitudinem; ſubire turpitudinẽ, infamiam, notam turpitudinis,ſubjici infamiæ.Evenit ei hinc dedecus, ſequetur turpitudo, infamia; conſequitur, comitatur, redundat in eum infamia.affici turpitudine.

Ein böſe Gerüchte/ ein böſe Geſchrey haben.

Malè audire,venire in turpitudinem,in diſcrimen exiſtimationis, ſpoliari famâ, ſuſtinere ſermones hominum, vapulare omnium ſermonibus, tractari ſubcontumeliosè, notari dedecore, relinquere æternam memoriam dedecoris, Filio nihil relinquit præter invidiam & ignominiam ſui nominis,relinquit ſuis æternum dedecus, ignominiam; macula inveteravit in nomine ejus,Suſtinere labem turpitudinis; cumulari dedecore; pertinet ad eum infamia dedecoris, appetitur omnibus ignomiis,flagrare, urgeri infamiâ,perferre infamiam, flagrat infamiâ avaritiæ, turpis inuritur ei infamiæ nota, notatur vitio avaritiæ; peſſimè tibi omnes dicunt, turpiſſimè atque acerbiſſimè de te loquuntur, turpia quędã ac inhoneſta in te conferunt, valdè te inſectantur, accuſant, vellicant, de tua exiſtimatione multum detrahere conantur,nefaria quædam de te diſſipant, diſſeminant,jactant,ita de te loquũtur ut honori tuo labem inferant, aſpergant maculas, tenebras offundant, ut honorem tuum turpi labe afficiant, duriora de illo jactantur.

Ich achte es für eine Schande.

In ea re ego deformitatem ſita tuo,pono,ſitam cenſeo,Poſitam, locatam, conſtitutam in hac re dedecus, & turpitudinem conſtituo, Vereor ne dedecus hinc emergat,ne emanet infamia.

Es iſt eine Schande.

Turpiſſimum eſt,dedecet,indecorũ inprimis eſt,infamiæ; ignominiæ, dedecori eſt; dedecus affert, infamiam parit, turpem famam, opinionem minimè commodam, aut optabilem parit, ejuſmodi res eſt, quã ſumma cõſequitur infamia,ignominia,turpis infamiæ nota,dedec9, reprehẽſio,

quæ fraudi eſt, vitio vertitur, tribuitur, datur, adſcribitur, aſſignatur, adjuncta eſt turpitudo rei, dedecus turpitudo eſt in hac re, honeſtè non potes, ſine infamia non potes hoc facere.

Es iſt dir ein ewige Schande.

Æternam ignominiæ labem hoc modo ſubis, ſempiternam tibi ignominiam imponis, æterna tibi inuritur infamiæ nota, ipſe te aſpergis atque inquinas maculis infamiæ ſempiternis, ſpem tibi omnem futuræ dignitatis adimis, Eſt hoc tibi dedecori, res eſt tibi probro, opprobrio, maculæ, infamiæ, ignominiæ, nunquam medico turpe habitum fuit ignorare leges, vitio tibi datur, vertitur, hac culpâ condemnaberis, hujus tibi culpę notam inurunt, hoc te nomine accuſant, hoc tibi multum inſeret infamiæ, hac re plus ſubibis infamiæ, hæc turpitudo tibi manebit, permanebit ad animũ, inſidebit penitus & inveteraſcet macula, turpitudo, gravis ad te redibit infamia.

Schande halben abgeſchreckt werden.

Turpitudo deterret à re, metu infamiæ deterreri, arceri, coërceri

Schande vermeiden.

Vitare turpitudinem, devitare turpia, fugere, effugere turpitudinem, infamiam.

Einem aus der Schande helffen.

Liberare aliquem turpitudine, finem afferre turpitudinis, ſuccurrere infamiæ, avertere aliquẽ ab infamia, revocare aliquem à turpitudine, infamiâ levare.

Aus der Schande kommen.

Demovere, opprimere labem, depellere turpitudinem, Delere, eluere, tollere maculam, turpitudinem ſedare, minuere infamiam, eripere ſe ex infamia, emergere ex probris, Labes evaneſcit, infamiam ſarcire.

De Vituperatione.

Scheltung/Tadlung.

Vituperatio, reprehenſio, vituperium.

Epith. Reprehenſio, vituperatio inimica, juſta, familiaris, amoris plena, falſa, levior, vehemens, inanis, communis. Vituperationes mediocres, parvæ, neceſſariæ.

Scheltens tadlens werth.

Reprehendendus, vituperandus, vituperabilis caſtigandus, dignus reprehenſione, vituperatione, dignum putare reprehenſione, vituperatione, habet hæc res reprehenſionem.

Zum Schelten gehörig.

Objurgatorius, objurgandus, increpandus, accuſandus.

Schelter / der da etwas verſpricht.

Reprehenſor, vituperator, objurgator, invidus vituperator, Objurgator benevolus, maledicus, aculeatus.

Schelten/tadeln/verſprechen.

Improbare, carpere, damnare, taxare, culpare, reprehendere, ſubaccuſare, arripere aliquid ad reprehendendum, emendare aliquid leviter, dare aliquid vitio, dare rem vitio, dare aliquid culpę, vitio vertere, arbitrari aliquid malèfactum, Curare aliena, ſapere foris, ſcrutari ſordes, excutere minima, vituperatione reprehendere

dere, Valdè, vehemẽter, graviter, gravissimè, sæpe vituperare, reprehendere, Rapere in vitiũ, fraudi tribuere, hoc nomine me accusant, avaritiæ nomine accusare, exagitare, reprehendere aliquem ut in avaritiam proniorem, Invidiosè vituperare, in vitiũ aliquod graviter & copiosè invehere, Reprehendere aliquid, vel aliquem in aliqua re, Invitus, quod nequi⁹ sit de meis civibus loquor, nact⁹, patentem reprehensionis campũ juveniliter in eo exultat, Reprehendunt hoc, vel quod erroris caligine occœcati nõ vident, quàm fructuosum sit, vel invidiæ veneno suffusi, quod ipsi præstare nequeunt, alios facere indignantur: vel ut sibi aliquam judicij famam conficiant.

Verweisen/fürwerffen.

Expostulare, expostulare cum aliquo de injuria, vel expostulare cum aliquo injuriam.

Ich lobe diß nicht.

Hæc ratio mihi non probatur, Non agis ut agendum censeo, aliter agis atque ego agendum putabam, cum ita agis à me dissentis, discedis, procul abis, non satis probo quæ agis.

Es wird nicht gelobet.

Res improbatur, acerbè notatur, reprehenditur, vituperatur, palàm exagitatur, sermones hac de re minus commodi sunt, parum honesti de ea re sermones dissipantur.

Sich fürchten fürm schelten.

Vereri, reformidare reprehensionem, dejicitur mihi animus objurgatione.

Dem Tadler antworten.

Respondere vituperatoribus, satisfacere Momo, vituperare reprehẽsiones, convincere, placare vituperatores.

Gescholten/getadelt werden.

Vituperationem subire, in vituperationem venire, cader, e incurrere in reprehensiones, cadere in vituperationem, hæc res est ipsi vituperationi, hoc ipsi vitio datur, incidere in vituperatores.

Nicht getadelt werden.

Fugere reprehensionem, vitare, effugere vituperationem.

Ohne tadel seyn.

Carere reprehensione, abesse à reprehensione, sine reprehensione fieri aliquid.

Einen anreitzen zu schelten.

Apponere, opponere reprehẽsores, calumniatores.

De Contemtu.

Verachtung.

Despectio, despectus, despicientia, contemtio, contemtus, abjectio, aspernatio, fex, sordes, vilitas, tenuitas, Miserrimæ, alienæ sordes.

Veracht/unwerth/nicht berümbt/ gemein/schlecht/gering.

Inhonoratus, inglorius, ignobilis, hominis somnium, abjectus nebulo, spretus, plebeja fex, communis, vulgaris, divulgatus, gregarius, tenuis, vilis, inanis, frivolus, futilis, ignotus, vanus, parvus, pusillus, valde vulgaris, planè tenuis, obscurus, Maxime vulgaris, facilè omnium infimus.

Er ist unbekand/veracht/nicht berümbt.

Obscurus, ignotus est, in vulgus

 ignotus

ignotus eſt, ejus fama ædium ubi habitat limen non eſt egreſſa, nullius pretii ducitur, nulla ejus exiſtimatio eſt, Prorſus jacet, nullum apud homines locum obtineut, nullo loco eſt, infima ejus conditio eſt, eſt infimæ conditiones, humilimi, obſcuri loci eſt, inops ab omni exiſtimatione, neque à ſeipſo, nec à majoribus commendatus, nullâ majorum laude, nullâ ſuâ virtute cōmendatus, honeſtatus, inſignis, habetur in poſtremis, deſpectus eſt.

Vnbekant/veracht ſeyn/nicht berühmt ſeyn.

Carere dignitate, honore, expertem eſſe gloriæ, inopem eſſe ab exiſtimatione, ſine honore & exiſtamatione eſſe, in vulgus ignotum eſſe, Duci deſpicatui, opponi ludibrio & deſpectui, abeſſe à gloria, repudiari ab omnib⁹ elegantiorum hominum cætibus, contemni ut levem, futilem, in vulgus elevatur bonarum artium autoritas, Eſſe aliquibus deſpectui, ludibrio, Latere in tenebris, verſari in inanitate, relinqui in ſordibus.

Veracht werden / das Anſehen verlieren.

Deperdere, perdere aliquid de exiſtimatione, jacturam facere gloriæ, naufragium facere gloriæ, orbari gloriâ, excludi honore, Præcipitare, dimoveri de gradu dignitatis, Autoritas ejus cadit, occidit, concidit, interit,

Einen verachten/ nichts auff einen geben.

Contemnere, deſpicere, ſpernere, aſpernari, reſpuere, repudiare, averſari, poſtponere, poſthabere, parvi ducere, parvi pendere, Parvi, flocci, nihili, minimi facere, magnopere, maximè, penitus, ſeveriſſimè contemnere, Deſpicatui aliquid habere, denegare alicui honorem, Habere vilia imperium & rempub. habere pericula vilia, nullo loco aliquem numerare, in minimis ponere. Quos maximè debet, contemnit, minimè veretur, contemnit, nihili facit, nullo loco habet, habet in poſtremis, minimi ducit, Nullam rationem habet ejus voluntatis, à quo pendere, cujus voluntatem remq; ſpectare, cui conſulere, cujus voluntati parere, obſequi, morem gerere debebat.

Herfür kommen.

Emergere ex ſordibus, eluere ſordes, ſublevat hoc ejus novitatem,

Schlecht/gering/gemein.

Humiliter, demiſsè, vulgariter, ſummiſsè, tenuiter, maniter, jejunè, leviter, minutè, exiguè, exiliter, nihili, nauci, nimis exiguè.

Leichtfertiger Menſch.

Homo levis, fàllax, inanis, ventoſus, leviſſimus, ſubinanis, nihil inanius, levius, Deſideratur in eo gravitas, nihil eſt in eo gravitatis, nihil eo inanius, vento

levior eſt, aëre inanior eſt. Non vidi inaniorem, leviorem, demẽtiorem, Eſt in eo inane, expertus ſum ejus levitatem.

De Veritate.

Warheit.

Veritas, verum, veriloquium, omnes numeri veritatis, omnis vis veritatis, lux, inſignitæ notę, ſimplex ratio, ſimilitudo veritatis, ſimile, ſimilimum veri, inſigne veri.

Epith. Perſpicua, patefacta, ęterna, ſempiterna, ſimplex, ſimpliciſſima veritas.

Wahr. (verius.

Verus, maximè verum, paulò

Warhafftig/warhafftig ſeyn/der Warheit ſich befleiſſigen.

Verax, cultor veritatis, veridicus, ſincerus, multis ſeculis verax, minimè fallax, mẽdax, Studioſiſſimus veritatis, omnium longè veraciſſimus, nunquam alienus eſt à veritate, propenſus ad veritatem, amicus, amiciſſimus veritatis.

Warhafftig/gewißlich.

Verè, verò, reverâ, in veritate, abſque dubio, ſine dubio.

Gläublich/der Warheit ehnlich.

Veriſimile, ſimile veri & ſimile vero, credibile, veritati conſentaneum, probabile, à vero nõ alienum, vero conſonum, habet ſpeciem veri, Eſt appoſitum, idoneum ad perſuadendum, non alienum à ratione, non diſcrepat à veritate, à vero.

Dieſes iſt wahr.

Maxima veritas eſt in hac re, ſumma veritas, nihil verius, verum eſt, facit cum eo veritas, nititur veritatẽ, hæc opinio imũnis eſt ab omni errore, vera eſt, veritati innititur, expoſita extra tela, quæ contra nos torquere poteſt ſophiſtica, aliquid ex vero trahit.

Suchen/fragen/ was die Warheit iſt.

Quærere verum, exquirere, inveſtigare veritatem, verum, referre animum ad veritatem, dirigere aliquid ad veritatem, diſpicere verum. Inveſtigatio, inquiſitio, indagatio veritatis, Poſtulare, exigere ab aliquo veritatem, exculpere verum, extorquere ab aliquo veritatem.

Die Warheit finden.

Invenire, reperire veritatem, verum, Inventio, inventor veritatis, conſequi veritatem.

Wiſſen was wahr iſt.

Perſpicere, videre, cernere, intueri veritatem, vera, Notum mihi eſt verum, Notæ veritatis vel veri apparent, cognitio, perſpicientia, ſcientia veri & falſi.

Unterſcheiden was wahr oder nit wahr iſt.

Dijudicare vera & falſa, diſtinguere vera à falſis, æſtimare rem ex veritate, Secernitur & internoſcitur ſimulatum à veris.

Die Warheit iſt noch verborgen.

Veritas in occulto jacet, in profundo merſa & abſtruſa eſt,

occultatur, ignoratur, Repulſa veritas, locum ubi conſiſtat non reperit, deſperare veritatem.

Die Warheit kömpt an Tag.

Veritas emergit, veritas depreſſa patefit, verum, veritas explicatur, veritas debilitata incommodis recreatur.

Die Warheit ſagen/bekennen.

Fateri verum, loqui veritatem, dicere verum vel loqui, dicere id quod res eſt, dicere ita ut res eſt, dicere rem ipſam, dicere bonâ fide, oracula loqui, indubitata loqui, apertè & ſimpliciter loqui, veriſimiliùs dicere, fateri omnem rem, confiteri verum, dicere ex animo & verè, non infitiari, non negare factum, oſtendere omnem animum ſuum oratione, eloqui rem ut eſt, enarrare rem ad amuſſim, facta ſuppetunt dictis, oratio conſtat ſibi.

Für die Warheit ſtreiten.

Veritatem propugnare, verum totis viribus tueri, agere pro veritate, agere pro tuenda veritate, veritati ſuffragari, aſtipulari, Patrocinum veritatis ſuſcipere, patrocinium veritati præſtare.

Von der Warheit abweichen.

Deſciſcere, deflectere à veritate, confundere vera cum falſis, abeſſe à vero, à veritate, vim adhibere veritati.

Es iſt nicht wahr.

Pugnat, repugnat contra veritatem, abhorret à veritate, diſtat à veritate, verum non eſt, falſum eſt, &c.

De Simplicitate.

Einfältigkeit/ſchlecht.

Simplicitas.

Einfältig / Simplex puer, homines puerorum ſimilimi, incallidus, non nimis exquiſitus.

Adv, Simpliciter.

Redligkeit / Candor, Sinceritas, ingenuitas.

Redlich / auffrichtig / ein redlicher Mann/in dem kein falſch iſt.

Candidus, purus, rectus, apertus, antiquus, antiquæ fidei, ingenuus, integer, antiquis moribus, cujus ab intimo ſenſu nunquam nec vultus nec oratio diſcrepat, cui animus eſt apertus, nullâ ſimulatione tectus, purus à fraude, purus ab omni labe, à quo abeſt ſimulandi artificium, qui amat apertam veritatem, in quo nihil inſidioſum eſt, nihil doloſum aſtutum, fraudulentum, qui non eſt aſſuetus nectendis fraudibus parandis dolis, ſtruendis inſidiis qui abeſt ab omni dolo & fraude, qui eſt ſinceri animi, ſimplicis ingenii, apertæ volutatis, rectæ mentis, alienus ab arte ſimulandi, fraudandi, fallendi, decipiẽdi, Vir nobiliſſime ſimplicitatis, generoſiſſimæ ſimplicitatis.

Redlich/auffrichtig/ *Adv.*

Sincerè, purè, candidè, apertè, ingenuè.

De Humilitate.

Demuth/Niedrigkeit.

Humilitas, demiſſio, ſubmiſſio, moderatio, Temperatio modica, ſa

ca, sapiens, Moderatio divina.

Demütig / Humilis, demissus, summissus, infimus, moderatus, modestus, animus humilis, abjectus, homo humi serpens.

Demütig seyn.

Humiliter de se sentire, humiliter omnia agere, gerere submissè, non jactare se, non efferre se insolentiùs, præ se ferre modestiam, animi summissionem, ab omni supercilio fastuque longè abesse, benè de se existimare, summæ eruditioni summam modestiam adjungere, Nihil est eo modestius.

Ich achte mich nicht zu hoch.

Hoc mihi non sumo, non assumo, non arrogo, fateor me eò sapientiæ non pervenisse, non eâ sapientiâ esse, non usq; adeò sapere. Non ita mihi placeo, non ita me effero, non mihi tantum tribuo, nõ in me tantum statuo, pono, loco, non ita valdè me amo, non ipse me tanti facio, æstimo, pendo, puto, reputo, duco.

Erniedrigen / der Ehren entsetzen.

Humiliare, dejicere de gradu dignitatis, eripere omnem honorem, spoliare omni dignitate, infringere florem dignitatis.

Sich demütigen / Humiliare, demittere, summittere se, multùm se summittere, demittere, remittere spiritus, comprimere animos.

Erniedriget werden.

Cadere, dejici de honore, decidere ex astris, amittere dignitatem, honorẽ, esse afflictiore conditione, gravitas ejus cecidit, fortuna è summo fecit infimum.

Demütiglich / *Adv.*

Humiliter, demissè, summissè, tantò summissius, demissimè, subjectissimè aliquid exponere, fracto animo atque humili supplicare, suppliciter & demissè agere gratias, supplicibus verbis orare, supplices manus tendere, supplex infimis precibus auxilium itineri impetrat.

De Constantia.

Standhafftigkeit / Beständigkeit.

Constantia, stabilitas, æquabilitas, perseverantia, gravitas. Stabilis & firma & perpetua in recta sententia permansio.

EPITH. Constantia summa, singularis, mira, admirabilis, incredibilis, divina, inaudita, conveniẽs, moderata, placida, quieta, immutabilis, perpetua.

Standhafftig seyn.

Permanere in sententia eâdem, Perseverare, persistere, pergere in sententia, constare sibi in recta sententia, tueri constantiam in recta sententia, tueri rectum consilium firmo animo, tueri sententiam cum ratione cõjunctam, tenere constantiam, vivere cum gravitate & constantia, Perseverate, in constantia, niti radicibus virtutis, præstare se stabilem, gravem, constantem, non labare in sententia.

Ich halte jhn für einen beſtändigen Mann/ tapffer.

Hominem gravem, certum, minimè mendacem, minimè falſum, ſtudioſum veritatis cognovi, Nihil in eo levitatis aut incõſtantiæ, nihil inane, varium, mutabile, inconſtans, nullam animi infirmitatem, nullam ſententiæ varietatem, nullam conſilii mutationem deprehendi, magnâ preditum gravitate ſemper cognovi, is mihi ſemper viſus eſt, qui ſibi optimè conſtet, nihil leve committat, nihil inane cogitet, non facilè diſcedat à ſeipſo, ægrè diſcedat à ſententia, mutet conſilium, ſuſceptam opinionem abjiciat, ſenſum deponat, de ſuo ſtatu demigret, Quem nulla res facilè abducat, aut avellat à ſententia, Cujus mentem huc & illuc, in hanc aut illam partem velis non facilè flectas, ægrè traducas, cum labore torqueas, Alieno tempore nihil loquitur, nil agit ineptè, nihil non loco, idem ei vultus in omni re, eadem in omni fortuna mens eſt.

Vnbeſtändig ſeyn.

Obliviſci conſtantiæ, minorem rationem habere conſtantiæ, diſcedere à conſtantia, amittere conſtantiam, deeſſe conſtãtiæ, Vacillat ſtabilitas, imminuitur conſtantia.

De Taciturnitate.

Verſchwiegenheit.

Taciturnitas, reticentia, perpetua taciturnitas.

Stillſchweigung.

Silentium, Magnum, perpetuum, vitio carens ſilentium.

Verſchwiegen.

Taciturnus, taciturnitas in eo ſita eſt, ſilentii fide preditus, Statuâ vel Pythagoreis taciturnior.

Schweigend.

Tacitus, tacens.

Heimlich/ verſchwiegen.

Tacitè, ſilentio.

Schweigen/ ſtillſchweigen/ das Maulhalten.

Tacere, conticere, conticeſcere, ſilere, obmuteſcere, ſapienter tacere, ſubitò, planè, repentè obmuteſcere, conticere, Illicò, parumper cõticeſcere, Semper, perpetuò, diu, diutius tacere, ſi cere, de re conticeſcere, Silentium tenere, habere, compeſcere linguã, ſupprimere, continere vocem, linguam aſtringere, obticeſcere, linguam continere, moderari linguæ, favere linguis, comprimere linguam, opprimere os, occultare vocem, ſilere quaſi muſſitatus, non facere verbum, muſſitare ſecum, ſilentium eſt mihi.

Mit ſtillſchweigẽ vbergehen/ nichts davon ſagen wollen/ auſſen laſſen.

Præterire, Prætermittere, tranſire aliquid ſilentio, Præterire, relinquere aliquid tacitum, trãſire leviter, relinquere rem ſilentio, prætermittere aliquid, facere rem miſſam, omittere quædã,

vereri dicere, tacere de re, nolle enumerare, nolle attingere, nihil dicere de illa re, neminem nominare. Præterire multa consultò, prætereo hoc tacitum, & tacitus hoc prætereo, Silentio aliquid involvere, percurrere, Non faciam ut dicam, tacitus pertransibo, prorsus omittam, oratione non attingam. Verbum non faciam, sermonem de hac re nullum habebo, tacita relinquere multa capita.

Stillschweigen machen.

Facere silentium. Cùm hæc dixisset, consecutum est silentium.

Er schweiget/ darumb hat er es gethan.

Imitatur confessionem taciturnitas.

Verschweigen/ nicht sagen wollen/ heimlich halten.

Tegere aliquid silentio, celare rem taciturnitate, jacet res in silentio, tenere aliquid tacitum, Reticere, multa tacere, astutè reticere, oblivione & taciturnitate tegere. Vultu & taciturnitate tegere, celare dolorem. In perpetuum tacere, tegere aliquid dissimulatione, occultare causam rei, celare aliquem de re, uti silentio, rem premere faucibus, optimè aliquid continere, tacui id semper, & tacendum puto. In sinu continere.

Ich sage dir zu/ ich wil schweigen.

Do fidem me taciturum, recipio tibi silentium, optimâ fide, feres illud tacitum, *hoc est, dissimulabo.*

Mit stillschweigen vertragen.

Silentio aliquid ferre, mussitare injuriam, accepit plagas & silentio tulit.

Einem das Maul stopffen/ schweigend machen.

Reddere aliquem elinguem, imponere alicui silentium, comprimere aliquem, occludere linguam alicui, sublinire alicui os, opprimere querelas hominum, hæc res mihi vocem includit,

Nicht mehr schweigen.

Rumpere, solvere silentium.

De Fide.

Trew / Glaube.

Fides, fidelitas, Aliquid, aliquantum fidei.

EPITH. Magna, major, maxima, summa, singularis, divina, præstans, egregia, insignis, mira, incredibilis, Bona, melior, optima, publica, sanctissima fides, fidelitas summa, perutilis.

Getrew/ getrewlich.

Fidelis, unus omnium fidelissimus, perfidelis, egregiè, parùm, minùs fidelis, non infidelis, nimiùm fidelis, præstans, præditus fide, plenus fidei, fide singulari in me, erga te, adversum nos, amicus ei in germanum modum.

Trewlich/ *Adv.*

Fideliter, fidelissimè.

Getrew seyn/ auffrichtig/ trewlich handeln.

Præditum, ornatum esse fide, Curare, tueri, servare, conserva-

re,retinere,colere fidem, manere in fide,salvâ fide aliquid facere,Est aliquâ fide. Est,existit in eo fides,est egregia fide adversus nos. Afferre fidem ad rem, præstare fidem alicui,Gerere,tractare aliquid fide, Liberare,solvere fidem, probare fidem suam, satisfacere fidelitate,tenere fidem, explere fidem, stare in fide,præstare dictum.

Einem etwas vertrawen.

Concredere aliqud alicui,credere alicui sua consilia,communicare cum aliquo sua consilia.

Einem etwas auff seine Trewe vbergeben.

Commendare, committere rem fidei alicujus,deponere rem in fide aliquorum, in fidem alicujus se conferre, committere, mandare,tradere.

Einem vertrawen/sich auff einen verlassen.

Fidere,credere alicui, sequi alicujus fidẽ, spem habere in fide aliquorum, niti fide aliquorum, Fidei plurimum illi habeo, apprimè ei credo,multum pono in fide ejus, existimo ejus fidem minimè dubiam vel infirmam. Confidere alicui, niti fiduciâ quadam, confidere ferociùs, nimis,nimiùm. Fidere prudentiâ & prudentiæ, non diffido meis rebus,non diffido tibi,non diffido de te.

Einer der sich auff etwas verlässt.

Fretus,nixus,fidens,confidens, confisus,nimiùm fretus.

Zuversicht.

Fiducia, confisio.

Vertrawlich / Fidenter, confidenter.

Man sol niemand leichtlich trawen.

Nemini vel summâ necessitudine conjuncto habenda fides est,nusquam tuta fides, cavendũ est, ne cujusquam fidei nos credamus, committamus, res nostras commendemus, Sapientiæ est nemini se credere,committere,nemini planè confidere, nullius in fide omnia statuere, ponere,collocare. Quis est, quem tibi fidum præstare possis? cujus fide tutò niti possis, cujus incerta, dubia, infirma, fluxa fides non sit?

Einem nicht vertrawen / Mißtrawen.

Diffidere, subdiffidere, non credere, non scire certum,derogare rei fidem, Putare alicui non habendam fidem. Dubitare, desperare de fide alicujus,diffidere fidei alicujus, In suspicionem adducere fidem alicujus.

Falsch seyn / nicht Glauben halten.

Venalem proponere, vel habere fidem, negligere, deserere, prodere, fallere, frangere, lædere,violare fidem, defecit cum fides, concidit fides, sublata est, abest,Labefactare, corrumpere, infirmare fidem.

Glauben.

Fides,credulitas,persuasio.

Der leicht gläubet.

Credulus, nimis credulus.

Gläublich/der Warheit ehnlich.

Rationi consentaneum est, cũ ratione cõsentit, Probabile, credibile, versimile, maximè probabile, admodum credibile est, videtur, Consentaneum est, simile veri, non alienum à ratione, cum ratione congruens, ratio postulat ut credatur, cur credatur, verum putetur, veri similitudinem, speciem, formam, imaginem præ se fert, ostendit, Non discrepat, non dissentit, non procul abest à ratione.

Gläublich/*Adv.*

Credibiliter, probabiliter.

Gläuben/für warheit halten.

Credere, ex animo credere, sequi alicujus fidem, tribuere aliquid rei, adhibere fidem rei, Habere fidem. Tribuere, adjungere fidem rei. Sequi probabilitatem, verisimilitudinem, approbare, comprobare aliquid assensu, assensione, sequi probabilia, præbere se credulum, admodum assentiri, inducere animum, credere, habere alicui fidem, habere aliquid pro explorato, non existimare dubitandum, ad credenda ea, quæ sunt jucunda, faciles naturâ sumus, irrepit credulitas in mẽtem, in exulcerato animo fictum crimen facilè insedit, Viri induxerunt animum socrus omnes iniquas esse nuribus. Omnia, nimiùm, rectè, rectissimè, facilè, facilius, temerè, stultissimè, citò credere.

Gläube gewiß.

Induc animum, induc in animũ ita esse, pro certo habe, persuade tibi, pro certo existima, planè credas, ita crede, ut minimè dubites, exploratum habeas, atque omninò certum, pro comperto habeas. Sit hoc apud te minimè dubium, sit exploratum rem ita se habere, in hoc statu esse, hunc esse rei statum.

Nicht gläuben wollen.

Alienum, abalienatum esse ab assensione, cohibere, sustinere, continere assensionem, assensum, Adimere, derogare, abrogare alicui fidem, extrahere assensionem.

Es ist vngläublich.

Credibile non est, vix credas hoc, cogitatione vix comprehẽdere poteris, novum hoc atq; incredibile est, Credendum non est, non est ut credatur, ut credi possit, ut habẽda fides videatur, superat omnem fidem, verisimile non est, mendacium videtur, mendacii speciem habet, veritatis imaginem nullam ostendit, ejusmodi est, ut fide careat, ut adjungi fides nulla possit.

De Promißione.

Verheissung/Zusagung/Versprechung/Gelobung/Angelobung

Promissio, promissũ, pollicitatio, receptũ, sponsio, stipulatio.

Epith. Promissum magnum, majus, uberius, Promissa multa, cruenta, scelerata, invisa, nõ diuturna, non salutaria, honesta, integra,

tegra, plena lætitiæ, inutilia, promiſſio perniciosa, ſponſio grandis, auguſtiſſima formula ſponſionis, obligatio difficilior.

Gegenverheiſſung/ Repromiſſio.

Verbindung / Verpflichtung / Obligatio, ſtipulatio.

Zuſagen/verſprechen.

Promittere, polliceri, adpromittere, condicere, affirmare, dare fidem, fidem facere, interponere, obligare, obſtringere, aſtringere. Recipere, dare dextrã, deferre aliquid bonâ fide, Lactare animum pollicitãdo, uti promiſſo, dare manus & affirmare, firmare fidem, promiſſa, ſponſionem facere, Polliceri, promittere mirandum in modum, prolixè, omnia, cumulatiſſimè, liberaliſſimè, bona fide, benignè, benigniſſimè, libenter, ultrò, gratis, pro certo, celeriter. Polliceri aureos montes, magnifica, ſplẽdida, immenſa, Spes ampliſſimas oſtendere, metu coactum aut dolo deceptum aliquid promittere, Conteſtans Deum promitto & confirmo, Tibi profiteor & polliceor hoc, ad eam rem tibi meam operam dico, depoſco mihi eam provinciam, profiteor meam operam.

Ich kans nicht für gewiß zuſagen.

Pro certo non polliceor, non auſim affirmare, certo polliceri, promittere non poſſum, ne pro certo exiſtimes, certo promittere non audeo.

Sich verbinden/verpflichten.

Alligare, obligare, aſtringere, obſtringere, devincire ſe, in perpetuum obligare, obſtringere, devincire, ſempiterna re obligare, alligare aliquem ſponſione, ſtipulatione, concludere aliquẽ in anguſtiſſimam formam ſponſionis, Fidem obſtringere, implicare, obſtringere, fidem alicui addicere.

Verbunden/ verpflicht / verhafft.

Obligatus, alligatus, aſtrictus, obſtrictus, devinctus, obligatus, obſtrictus, devinctus beneficio, pignoribus.

Ihm laſſen zuſagen.

Recipere ab aliquo fidem, tenere aliquem promiſſo.

Durch Verheiſſung einen verurſachen.

Promiſſo facto aliquem prolectare, incitare aliquos promiſſionibus, excitare promiſſis, corrumpere ſpe, promiſſis, Lactare animum pollicitãdo, illius promiſſa me huc induxerunt, ejus promiſſis ad hanc rem adductus ſum, magnificis promiſſis me impulit.

Einen der Zuſage erinnern.

Expetere, repetere, exigere, flagitare promiſſum, appellare de promiſſo, expecto quæ pollicitus es.

Die Zuſage halten/Glauben halten leiſten was verſprochen iſt.

Stare

Stare promissis, servare, efficere promissum, conficere munus promissi, Patrare, solvere, persolvere, perficere promissa, satis facere promisso, vel sponsioni, præstare dictum, manere in aliqua re, conservare alicui datam fidem, diligentissimè facere quæ promisimus, præstare fidem, facere alicui copiam ejus quod se oravit, facere eliquid prolixè, cumulatè. Reddere perfectum quod promiseris, persolvere reliquum, quod est promissi, ostendere verbis & re simul, complere summam promissi, perseverare in eo, quod alicui ostendisti te facturum, manere in conditione, sanctissimè servare, bonâ fide præstare, suam fidem liberare, stare suis conditionibus, stare conventis, Beneficiũ verbis initum recomprobare, fidem servare, tenere, liberare, exitu præstare, fidei non deesse, dependere quod promisisti, facere ut cum verbis facta consentiant, ut exitus promissa conservet, promissare confirmare, non deesse promissis, facere, ne fides in promissis desideretur, operâ & factis dictum istud experiere, sine versura dissolvam, Fidei satisfacere, de fide salvanda multum laborare, Facere ne exitus rei à verbis, ab affirmatione, à promisso dissentiat, ut verba res confirmet, ut quod dictum est veritas probet, non discedere à promissis, facere ut promissa appareant, pollicitis magnificus est, re ipsâ vanissimus, promissa factis sunt persequenda, reipsa sunt comprobanda, consequi promissa.

Zusagung umbstossen.

Infirmare, convellere stipulationes.

Zusage nicht halten.

Reclamare promissis, intervertere promissum, fallere alicujus opinionẽ, fugere, recedere â suis conditionibus, fidem frangere, violare, prodere, fallere, Promittere vana, inania, promissa ejus sunt inania, falsâ, irrita, contra fecit, quàm pollicitus est, Vide quò magnifica illa promissa ceciderunt, decoquere fidem.

De Gratiarum actione.

Danck/Dancksagung/Danckbarkeit.

Gratia, animus gratus, memor, grati animi fidelis memoria, grata beneficij memoria, sempiterna memoria, beneficij, grati animi significatio, gratitudo.

Danckbar.

Gratus, memor, gratissimus, unus omnium gratissimus, alienorum officiorum benignissimus æstimator, homo grati & liberalis animi, animo & reipsà gratissimus, gratus & memor beneficij, officiorum, optimus & gratissimus, reperitur gratus, invenitur non immemor gratiæ.

So du mich für einen danckbaren Mann hältest.

Si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas. Si me intelligis nullum neq; periculum neq; laborem tibi denegasse, si tua beneficia vis mihi gratiora efficere, quanquam sunt gratissima.

Danckbarlich.

Grate, grato animo.

Danckſagen/dancken.

Gratiam vel gratias agere, habere, Memoriâ tenere gratiam, grato animo interpretari, gratiâ memoriâ proſequi, agere gratias magnas, mirificas, ſingulares, maximas, immortales, diligenter, ſingularibus verbis, ampliſſimis verbis, retinere memoriam gratiſſimam, verſatur mihi hoc in mente cum grata recordatione, Prębere, pręſtare ſe gratum, eſſe gratum, non ingratum, non immemorem, ſigna proferre animi grati, cõſervare memoriam meritorum ſempiternam, recordari meriti, Prædicare, cõmemorare, extollere verbis beneficia, cõplecti non poſſe orando beneficia, aut percenſere numerando promerita, gratiæ aliquid alicui apponere, agere gratias apud aliquem & alicui. Gratias illi agas ex me, in ſingulas res & merita alicui gratias agere, & de aliqua re gratias agere, non reperire quibus verbis gratias agas, colere bene merẽtem, Opto ut liceat mihi tua beneficia facere jucundiora, præſtare alicui memoriam, benevolentiamq; , dabo animi mei erga te grati aliquam ſignificationem.

Jch wil allzeit danckbar ſeyn.

Dum vivam dabo operam ut me tibi memorem gratumque probem, ne in me gratum animum deſiderare poſſis, ut te de me optimè meritum læteris, Sẽper meminero, memoriâ retinebo, tuebor mente atque animo, nunquam obliviſcar, nunquam apud me delebit officia, beneficia, merita erga me tua, memorem me tibi, quæcunq; ſe occaſio dederit, præſtabo, Præſtabo tibi eam quam debeo memoriã meritorum tuorum, gratum me nullo non loco, nullo non tempore, memorẽ, gratiæ referendæ ſtudioſum ſenties, experieris, cognoſces, grati animi laudem in me non requires.

Vergeltung.

Remuneratio, remuneratio officiorum, jucunda remuneratio benevolentiæ, expeditior & celerior remuneratio.

Vergelten.

Gratiam referre, Referre gratiam partem, meritam, præclarã, Tribuere, reſtituere, perſolvere gratiam, cumulatè reddere, retribuere, remetiri, repẽdere, par pari reſpondere, Si non pari at grato munere remunerare, ſimilimo munere, cumulatiore menſurâ remunerari, pro facultatibus reſpondere, Remunerari beneficium munere, reſpõdere officiis, certare officiis, cumulatiſſimè gratiam referre, reponere merita, remetiri beneficiũ, reddere officium debitum, ſatisfacere alicui beneficio, Reddere, ſolvere, perſolvere beneficium, pro beneficiis ſtudium operãq; navare, Cõduplicare aliquid alicui, beneficia ultrocitroq; dare.

Ich wils wiederumb vergelten.

Remunerabor te, remunerabor tua merita, reddam beneficia, parem gratiam referam, tuis beneficiis respondebo, quæ debeo solvam, beneficiis compẽsabo tua merita, Probabo me gratum ac memorem paribus officiis, cumulatè tuis in me meritis satisfaciam, quæ in me contulisti, eadẽ recipies aut paria.

Thue jhm guts / es wird wol angelegt seyn / er wird danckbar seyn.

Quod si feceris hominem prudentem & officiosum cognosces, & dignum qui à te diligatur, gratum hominem, observantemque cognosces, benè positurus es studium & officium, præclarissimè studium tuum apud ipsum pones, pones beneficium apud hominem gratum, eum memorem & gratum cognosces, erit tibi & voluptati & usui, benè collocabis tua beneficia, cognosces eum tuâ amicitiâ dignissimum, præclarè pones beneficium, ipsum perpetuò tibi devincies, virum bonum tuâq; amicitiâ dignum tibi adjunges, me etiam in tua potestate futurum confirmo, fructum jucundum capies ex observantia hominis gratissimi, dices fœneratum tibi pulchrè hoc beneficium, efficiam ut beneficium non sine fœnore ad te redeat. Enitar ut te de me optimè meritum læteris, ut officia erga me tua voluptati ac lætitiæ tibi sint, ut ex tuis in me officiis voluptatem capias, officiorum tuorum fructum feras, percipias, colligas, ut gratiæ tuæ gratiam à me feras, ut parem tibi referam gratiam, ut par pari referã, ut officia tua paribus æquem, compensem, remunerem, remunerer.

Ich kans nicht wiederumb verschulden.

Præter voluntatem ad remunerandum nihil mihi suppetit, Non est mihi facilis ratio remunerandi, gratia tanta referri non potest, habenda tamẽ est, anim⁹ pro præmio accipiendus est, Pro beneficiis vicissim à me præter laudem & prædicationem testem grati & memoris animi percipere non potestis, omnis spes mihi præcisa est paria faciendi tecum.

Ich habe jhm gutes gethan / da ich nicht hoffete / daß ers vergelten solte.

Contuli in eum beneficia, etsi remunerationem planè nullam expectarem, quanquam ab eo minimè parem gratiam expectarem, licet futurum non sperarem, ut memorem & gratum experirer, cum spe nullâ niterer futurum, aliquando parem ut mihi gratiam referret, ut omnia mea paribus compensaret officiis, remuneraretur officiis, æquaret officiis, ut ullum grati animi signũ ostenderet, ut se memorem, gratumque probaret, ut ullũ omninò studiorum, officiorumq; meorum fructum ferrem, nullâ spe adductus gratiæ referendæ.

Vndanckbar.

Ingratus animus, angustus & humilis animus, nõ satis intelligens benificium, immemor beneficii

gratiarũ, Parùm gratus, vix gratus, ingratus, immemor, nihil ingratius, impiè ingratus, officiperda, Esse, reperiri, appellari ingratum, qui ingrati animi notam effugere non potest.

Vndanckbar seyn.

Abjicere memoriam beneficiorum, oblivisci, immemorem esse beneficiorum, dissimulare, obscurare beneficium, prætermittere prædicationem, remunerationem, gratiarum actionem in aliquo desiderare, plurima & maxima officia summis injuriis compensare.

Du bist vndanckbar gegen mir.

Plurima & maxima mea officia summis injuriis compensas. Meis in te meritis non respondes, gratiã non refers, non solvis id quod debes, Officia mea tuis officiis nõ compensas, gratiam non reddis, officium non præstas, ingratè agis, ingratum te præbes, officium in te requiro, desidero, gratiam à te non fero, mea erga te non imitaris officia.

Ich wil nicht vndanckbar erfunden werden.

Non committam ut me ingratum appellare possis, ut in illo officio quod benè merentibus debetur jure me ac meritò quisquã reprehendat, ut in vitium ingrati animi non incidam, ne quis mihi turpẽ ingrati animi notam possit inurere, ingrati animi vitium, crimen, culpam possit objicere, ut ab ingrati animi vitio, crimine, culpâ, turpi infamiâ longissimè sejungar, discedam, absim, valdè procul absim, ut ea culpa vacem, vacuus sim, caream, ejus culpæ sim expers, quam comittunt, qui nullam referendæ gratiæ curam suscipiunt, qui de referenda gratia, minimè laborant.

Wolthat einem Vndanckbaren erzeigen.

Locare malè benefacta, Profundere ac perdere quædam officia, nulli impunè licuit urbem Athenarum beneficio afficere.

Sich fürchten/ daß man nicht für vndanckbar gehalten werde.

Horrere crimen ingrati animi, detestari in gratitudinis notam, odisse ingrati animi culpam.

Ich hasse kein Laster so sehr als Vndanckbarkeit.

Vitium ingrati animi pessimè odi, Nullum odiosius mihi crimen est ingrati animi culpâ, cum omnia crimina tum prætermissæ gratiæ pessimè odi, Neglecti officii culpa gravis admodum, molesta, odiosa mihi est, Nullũ genus hominũ, pej9 acerbius odi, quàm qui gratiã benè meritis non referũt, qui de gratia referenda minimè laborant nunquam cogitant.

De Commendatione.

Commendation/ Vorschrifft.

Commendatio, mirificum genus commendationis, cumulus commendationis, Multum, plus commendationis, literæ comendatitiæ.

Epith. Maxima, non vulgaris, diligens, diligentissima accurata, gravissima, ornatissima, egregia, eximia, singularis, divina, dulcissima, perpetua, communis bonorum commendatio,

Etwas das Commendiret ist.

Res commendata, satis commendata, nulla res commendatior.

Einem ein Ding befehlen / vberlassen / vbergeben / hinderlegen / auffzuheben geben.

Commendare, tradere fidei alicujus, concredere aliquid alicui, dare alicui aliquid servandum, in manum dare, in potestatem, committere fidei potestatiq; mandare fidei, Permittere in fidem & potestatem, Iudicio permittere alicujus, tradere de manu in manum, potestatem servandi dare.

Einen Commendiren / verschreiben.

Commendare, commendare aliquem commendatione diligẽtissimâ, cumulum addere commendationis, magnoperè, unicè, majorem in modum, maximè, pluribus verbis, etiam atque etiã penitus, de meliore nota, diligenter, diligentissimè, studiosè, studiosissimè, magnâ curâ, solicitudine, religiosè commendare.

Ich Commendire dir jhn auffs allerfleissigste.

Sic tibi eum commendo, ut majore curâ, studio, solicitudine animi non possim, Peto à te ut si ulla unquam apud te mea commendatio valuit, quod scio valuisse quàm plurimas, huic plus etiam quàm cæteris tribuendum putes, adjiciasque ad illam humanitatem, quâ omnes excipere solitus es, quicquid rogante atque obsecrante me adjici potest, velim tibi persuadeas, nihil me majore studio à te petere, nihil te mihi gratius facere posse, quàm si omnibus tuis opibus, omni studio eum juveris, quàm ut autoritate tua, quæ plurimum valet, eum conservatum velis, Velim omne genus liberalitatis, quod & ab humanitate & potestate tua proficisci potest, non modo re, sed etiam verbis, vultu denique exprimas, Vehementer te rogo, ut cures, ut ex hac commendatione mihi quàm maximas gratias agat, vel quàm primum gratias agat, vel quàm sæpissimè gratias agat, Velim eum omnibus tuis officiis, atque omni liberalitate tuâ tueare, Si me tanti facis, quanti & ipse existimat, & ego sentio, cures quàm primum intelligam, hanc meam commendationem tantum illi utilitatis attulisse, quantum & ipse speravit, nec ego dubitarim, Velim eum quàm honorificentissimè, pro tua natura, & quàm liberalissimè tractes, Velim eum quàm liberalissimè cõplectare. Maximoperè & ut meũ amicum, & ut tuâ dignum amicitiâ eum tibi commendo, Vehementer mihi gratum erit, si eum humanitate tuâ, quæ est singularis comprehenderis, sic tibi eum commendo, ut neq; majorẽ studio quenquam, nec justioribus de causis commendare possim. Gratissimum mihi feceris, si huic cõmendationi meæ tantum tribueris, quantũ cui tribuisti plurimũ, idest, si eum quàm maximè, quibuscunque rebus honestè, ac pro dignitate tua poteris, juveris atque ornaveris. Peto à te majorem in modum, ut ei omnibus rebus, quantum tua dignitas,

fidesque patietur commodes. Cures ut ipſe intelligat, hanc meam commendationem maximè ſibi apud te, & adjumento & ornamento fuiſſe. Si ulla mea apud te commendatio valuit, multas autem valuiſſe plurimùm ſcio, hæc ut valeat rogo, Majorem in modum peto à te, ut cũ omnes meos æquè ac tuos obſervare pro neceſſitudine tua debeas, hunc in primis in fidem tuam recipias, ut ipſe intelligat, nullam rem ſibi majori uſui, aut ornamento quàm meam commendationem eſſe potuiſſe. Eum ſi me diligis eo numero cura ut habeas, quo me ipſum. Hanc commendationem, quam his literis conſignate volui, ſcito eſſe omnium graviſſimam, Eum ſi tibi comẽdo verbis iis, quibus cum diligentiſſimè quid agimus uti ſolemus, vix tamen ſtudio meo ſatis feciſſe mihi videor. Genere commendationis mirifico, neque planè, quod ſit ex intima arte, intimoque ex animo depromtum, uſum me putato. Commendo eum tibi non vulgariter ſed ita prorſus, ut qùos diligentiſſimè, valdeque ex animo ſoleo, Quanti apud te ſum, tantum valere apud te commendationem meam, effice ut intelligam, Eum tibi commendo eâ cōmendatione, quæ poteſt eſſe diligentiſſima. Eum ita tibi comẽndo, ut neminem diligentiùs, ita comẽndo eum, ut homines grati & memores benè meritos de ſe commendare debent. Ejus negocium ita cures tu rem meã, quaſi rem meam tibi commendarem Videas tanquam ſi tua res agatur, pergratum erit ſi eum ita tractaveris ut merito tuo mihi gratias agere poſſit, ut intelligat comẽndationem meam haud vulgarem fuiſſe, ut intelligat me diligenter ſcripſiſſe de ſe.

Ich habe deine Vorſchrifft fleiſſig in acht genommen.

Ei & verbis & re oſtendi, quid tua commendatio ponderis haberet. Commendationem tuam & ſtatim verbis & reliquo tempore probabo, Eum libenter ex tuis literis complexus ſum, faciã ſtudioſè, quæ rogas, quæ ſcripſiſti, valent apud me plurimum. Amicum tuum de quo ſcribis, adjuvabo quantum poſſum, diligenter eum tuebor, quibuſcunq; rebus potero. Quoniam te ita velle intelligo, nullo loco ipſi deero. Eſt per ſe amabilis, tamen accedet magnus cumulus commendationis tuæ, adductus tua commendatione feci, quæ potui.

Deine Vorſchrifft iſt mir nütze geweſen.

Commendatio tua mihi fuit uſui, adjumento, ornamento, commodavit mihi, utilitatem attulit. Adeptus ſum, aſſecutus, conſecutus ſum, obtinui, confeci omnia tuâ commendatione.

De Vrbanitate.

Höffligkeit/fröliche/kurtzweilige Red

Vrbanitas, feſtivitas, venuſtas, jucunditas, ſuavitas, hilaritas, lepor, lepos. Multum, plurimum hilaritatis, ſpecimen lepóris, ſuavitates alicujus, omni lepôre affluens ſermo.

EPITH. Suavitas, propria, dulcis

cis & decocta, vel auſtera, ſolida, antiqua, ſingularis, vernacula, feſtivitas, venuſtas, ſumma, ſubtilis, antiqua & vernacula, vetus lepos, vetus urbanitas, eximius, admirabilis lepos, res plena facetiarum, ſuavitatis,

Schimpff/ Schertz/ Schwencke/ Poſſen.

Jocus, jocationes, joca plena facetiarum, ludus & jocus, Licentia, exempla ludendi, facetiæ, Sal facetiæque, condimenta ſermonum, genus jocandi, Lepos in jocando, ludus in jocando, ſermo facetus, libertas loquendi, ridiculum, dicacitas, dicterium, ſales.

Gute Poſſen.

Jocus liberalis, ingenuus, Politiſſimæ facetiæ, familiaris jocus, faceta ridicula, locus ſuavis, utilis, Magnus in jocando lepos, joci multo urbanitatis ſale aſperſi, joci liberales hominis ingenui, veteres & urbani ſales, genus facetiarum peracutum & breve, genus jocandi elegans, urbanum, ingenioſum, facetum.

Loſe Poſſen.

Genus jocandi illiberale, petulans, obſcœnum, jocus illiberalis, ſcurrilis, inimicus, Scomma, moleſti aculei ſcommatum, dicacitas ridicula, perappoſita mimis. Ridiculum mimis frequens, ſubobſcœnum, petulans, ſcurrile, improbum, inhumanum, aſperiores facetiæ, Stomachoſa & ſubmoroſa ridicula, joca inepta.

Narren Poſſen.

Nugæ, gerræ Siculæ, nugatoria, ſtulta blateramenta, deliria, neniæ, nugæ illepidæ, invenuſtæ, plenæ ruris.

Der frölich iſt/ vnd Schertz treibet/ höfflich.

Ludens, jocans, facetus, feſtivus, dicax. perfacetus, perurbanus, aulicus, politicus, nemo jucundior, dicatior, nihil urbanius, ſuavius, Vrbanus, venuſtus, jucundus, ſuavis, dulcis, ſalſus, Lautus, cavillator, feſtivi ſermonis, multi joci, elegans, perſalſus

Poſſenreiſſer.

Ludio, Ridiculus, riſus concitator, ſcurra, ſcurra de trivio, paraſitus.

Poſſen reiſſen.

Magno conatu nugas dicere, farcire centones alicui, ſcurrari, eſſe laſcivum, incidere in ſcurrile vitium.

Schimpfflich/ lächerlich.

Jocoſè, joculariter, facetè, feſtivè, ridiculè, perridiculè, perfacetè, ſubridiculè.

Höfflich.

Vrbanè, lepidè, feſtivè, alsè, perſalsè, ſatis jocosè.

Er iſt höfflich/ frölich/ treibt fröliche Rede.

Inſtructus eſt lepore, floret, affluit, excellit lepore, venuſtate, Hilaritas multa in eo, plenus hilaritatis, feriis, jocisque accōmodatus, excellit facetiis, præſtat omnibus lepore, humanitate, feſtivitate, ſuperat, vincit omnes ſale, facetiis, eſt facetus, ſuavis, urbanitate limatus, habitat lepor in labris ejus, iis utitur dictis, ita facetiis valet, ita bellè, ſcitè, venuſtè, argutè, ingenioſe, feſtive jocatur, ut ſingulis verbis riſum excitet,

commoveat,faciat, ut audientes mirâ voluptate perſundat, ejus facetiis & jocationibus mirè capiuntur omnes, ſermones ſuos urbanitate condit, urbanitatis ſale conſpergit, aſpergit multos ſales orationi, Ejus oratio multo lepore, feſtivitate, ſale, conditur, coloratur urbanitate, Multa jocatio, jucunditas urbanitas, lepor, facetiæ in eo, Præditus, limatus eſt lepore.

Schertzen/Schertzerey treiben.

Jocari, facere, dicere aliquid per luſum, jocum, riſum, ridiculum, feſtivè aliquid narrare, Perfundere aliquem ſuavitate, Liberè, humaniſſimè, animo hilari, promto jocari, familiariter & cum dignitate ludere, admiſcere literis plurimum nativi leporis, Libare ex omni genere urbanitatis facetiarum leporem, Dicere jocum, dicere aliquid joco, fluere facetiis, torquere vocem ad jocum, Ducere, movere ridicula, uti ludo, joco, lepore, facetiis, ſalibus, adhibere, adjungere jocum, leporem, proferre joca, dicere ridicula, argutias habet.

Es iſt ein kurtzweilig Ding.

Eſt in ipſa re feſtivitas, res prædita, condita ſale, facetiis, urbanitate, ſuavitate, res habet leporem, feſtivitatum, urbanitatem, conjunctum eſt hoc cum feſtivitate & venuſtate, verſatur lepor in re, res plena facetiarum, condita ſale & facetiis, venuſtiſſima.

Einen vexieren/ Schertz mit einem treiben.

Jocari in aliquem, illudere alicui, aliquem, & in aliquem, perſtringere aliquem facetiis, Figere adverſarium ridiculo, acerbius jocari in aliquem, Ludificare, ludificari, deludere, eludere aliquem, ſatis jocosè aliquem ludere, multùm & diu aliquem ludere, apertè ludificari, moleſtis ſcommatum aculeis aliquem pungere & lacerare.

Vexieret werden.

Eſſe alicui ludibrio, habere ludibrio, incurrere in alicujus urbanitatem, in facetorum hominum urbanitatem, Ludi à faceto facetè eludi, acutioribus & gravioribus aculeis contumeliarum, per jocum vexari, Luſus, illuſus, graviter, contumeliosè.

Luſt haben an eines Schertzreden.

Amplecti ſuavitatem alicujus, capi alicujus ſuavitate, Duci urbanitate, Delectat me ejus lepos, urbanitas, exhilaror ſuavitate ejus, frui alicujus ſuavitate, lepore, Ridere alicujus joca, ſales, non aſpernari jocum.

Nicht mehr Schertz treiben.

Deponere urbanitates, removere jocum, relinquere, deſerere jocum, miſſa facere ridicula, omittere ſalem, tacere & mittere ridicula, interit, exareſcit urbanitas, fugere, vitare ridicula, jocum.

Ohne Schertz. Extra

Extra jocum, joco remoto, seriò dico, non joco, per jocum, non joci causâ.

Der keinen Schertz treiben kan.

Carere sale, expers est urbanitatis & humanitatis, deest ipsi urbanitas.

De Calumnia.

Verleumbdung/ Afftterredung.

Calumnia, obtrectatio, tacitum convicium, rumusculi malevolorum, malevolentiæ plena oratio, improba ars malevolorum, iniqua & infensa quorundam hominum opera.

Epith. Calumnia summa, acerbissima, maxima, Obtrectatio malevolentissima, occulta, domestica.

Ein Verleumbder/ Afftterreder/ Lästerer/ Ehrenschänder.

Obtrectator, obtrectans, conviciator, cavillator, calumniator, calumnians, invidus vituperator, communis obtrectator, frigidus obtrectator, tetrum, impurum animal, contemtor alienæ industriæ, alienæ industriæ nimium iniquus æstimator, Emissarius, calumniator subornatus, Magna malevolorum nostris temporibus copia est, qui omnem judicii laudem in vituperandis aliis positam putant.

Schänden/ lästern/ verleumbden/ vbel von einem reden.

Traducere aliquem, calumniari, detrahere alicui, rodere, carpere, vellicare, Invidiosè criminari, mordere clanculum, indignè obtrectari, adhibere calumniam, carpere dente maledico, lacerare contumeliis, Fingere, confingere, excogitare, componere, contexere in aliquem crimen, deferunt indigna obtrectatores, Inhonestè de aliquo loqui, ita loqui de aliquo ut acerbiùs aut inhonestiùs non possit, acerba nimis adversus ejus dignitatem oratio fuit. Aspergere alicui labem cula, inferre alicui labem, infamiam, splendorem, vitæ alicujus maculis aspergere, maculâ aliquem afficere, lacessere alicujus famam, detrahere alicui famam, detrahere de fama alicujus, detrahere famæ alicujus, Infamare, diffamare, defamare, infamiâ aliquem afficere, offendere alicujus existimationem, lædere famam alicujus, Spoliare, privare aliquem famâ, eripere alicui famam, Obtrectare alicui & aliquem, sinistros rumores de aliquo spargere, derogare alicujus existimationi, clãculum alicujus industriam extenuare, aliorum labores elevare, Veteris comœdiæ licentia effutit hæc, Scurrilis quorundam libido in Philosophiam hosce aculeos conjecit.

Du gehest drauff umb / daß du mir ein Schandfleck anhängest

Vehementer studes de mea fama detrahere, meam famam lædere, detrimento afficere: Obesse, nocere, officere meæ famæ, id agis, ut æternas mihi infamiæ

notas inuras, ut iis meum nomē
ſordibus, iis maculis afficias, in-
ficias, inquines, inſpergas; eas
meo nomine ſordes, eas macu-
las injicias, inſpergas, inferas
quas nulla dies, nulla deniq; res
poſſit eluere, abſtergere, auferre,
delere, Tuum conſilium, tuum
ſtudium illud eſt, ut me in omne
tempus, in omnes annos, in per-
petuum infamem reddas, infa-
miâ notes, infamię tradas, id ſpe-
ctas ut perpetuò malè audiam,
perpetuā in infamiam adducar,
ut æternâ infamiâ flagrem, labo-
rem, ut in ſordib⁹ infamiæ nun-
quam non jaceam, ut in perpe-
tua verſer infamia.

Verleumbder haben.

Habere, ſuſtinere obtrectato-
res, lædi voce obtrectatorum,
obtrectatorum aculeos ſentire,
recidere, incidere in obtrectato-
res, ferre, perferre calumniam,
impediri obtrectatione.

Etwas zum ärgeſten deuten/ außlegen.

In pejorem partem rapere, In
contrariam partem rapere, ver-
tere, Arripere aliquid in ſiniſtrā
partem, Senſum alicujus ſiniſtrè
arripere, interpretari quid per-
versè, In contumeliam aliquid
arripere, trahere, arripere, inter-
pretari benè dicta alio modo,
Accipere duriùs aliquid quàm
quiſpiam vult, pervertere ali-
quid calumniando, cavillari, vi-
tio aliquid alicui dare, ducere,
aliorſum capere, accipere.

Etwas zum beſten deuten.

In meliorem, in dexteriorem
partem interpretari, Accipere in
bonam partem, interpretari in
mitiorem partem, Patiēter, mo-
deratè aliquid accipere, ſine of-
fenſione, æquo animo accipere,
non accipere in contumeliam,
in bonam, optimam partem in-
terpretari, amicè de aliqua re ju-
dicare, præbere ſe æquum judi-
cem, judicare liquidiùs de alicu-
jus ſententia.

Sich retten von den Verleumbdern.

Defendere rem ab obtrectatio-
ne, proſternere & obterere ob-
trectationes, impedire obtrecta-
tores, ſatisfacere momo, non re-
formidare obtrectatorum vocu-
las, eripere obtrectatoribus an-
ſam maledicendi, locum non re-
linquere ſermoni obtrectatorū.

Den Leuten aus den Måulern kommen.

Effugere calumniam, liberari
obtrectatione, abeſſe ab obtre-
ctatione, remota eſt calumnia.

De Mendacio.

Eine Lügen/ Mendacium, men-
daciunculum.

EPITH. Mendacium hone-
ſtum, miſericors, non inface-
tum, impudens callidum.

Ein Lügener.

Mendax, mentiens, vanus, in-
anis, levis, futilis, aſſuetus mēda-
ciis, compoſitus, factus totus ex
fraude & mendacio, Eſt menda-
cium, vanitas in eo, Eſt, putatur

mendax

mēndax,scatet,affluit mēdaciis.

Erlogen/Mentitus,ementitus, commentitus, adulterinus,tota res apertè,pueriliter ficta,remotum est à vero , nugatorium est res plena futilitatis,levitatis.

Es ist erlogen/was du sagest.

Quicquid dicis,falsum est,minimè verum,alienum à veritate, sejunctum à veritatc,abest à vero , adversatur veritati , mendacium est , Falsa est omnis oratio tua , quicquid loqueris falsò loqueris.

Die Lügen ist daher kommen.

Mendacium hinc ductum est, hinc conflatum est.

Liegen.

Mentiri,ementiri,fingere,confingere, comminisci, dicere falsum,dicere mendacium, jurarefalsum,objicere alicui falsa,fallere aliquem mendacio , Proloqui alicui mēdacium, dicere aliquid falsi,fingere quid falsi, memorare falsa,fingere quid falsi,memorare falsa , fundere mera mendacia,non referre verum, deflectere à veritate, fallacissimè se venditare alicui,Largiri alicui plusculum quàm concedit veritas, Mentiri admodum , plurimis in rebus,multum,apertè, impudēter,impudentissimè,libenter,cupidè,improbè, persæpè, sæpissimè, Dicere , nunciare, narrare monstra , nugas agere , certatim mentiri , certare mentiendo, ultra fines jaculum mittere.

Eine Lügen dran hengen.

Aspergere rem mendaciunculis,accomodare rei mendacium, à mendacio sibi non temperare, affingere aliquid, fucum addere mendacio , tegere aliquid mendacio,delitescere in mendacio.

Einen beliegen.

Onerare aliquem mendaciis, mentiri de aliquo,calumniari aliquem,falsum rumorem de aliquo spargere.

Nicht liegen.

Temperare sibi à mēdacio,minimè mentiri,nihil unquā mentiri, non sum mendax hujus rei, *hoc est,in hac re non mentior.*

Der Lügen Glauben geben.

Probare falsum pro veris,credere mendacio , approbare falsum, falsa habere pro veris , moveri falsis , Stare à mendacio cōtra verum,mendacium obtinet, Falsa in re valent pro veris.

Die Lügen widerlegen.

Refellere & coarguere mendacium, falsa , Explicare veritatem,diluere falsum, arguere,cōvincere falsa, delere commenta, dissolvere mentientem.

Falsch/Falsitas,falsum,apertè, perspicuè falsum,vanum.

Sehen/mercken / daß etwas falsch ist.

Sentire,putare falsum,videre, cernere,invenire,cognoscere, comperiri falsum.

Erdichtigung/Fictio,confictio.

Gedicht / Figmentum , commentum,fabula.

Erdicht.

Fictus, confictus, commentitius, falsus, non probabilis, tralatitius, apertè, pueriliter fictus, simulatus, plena res futilitatis, levitatis, res concluditur in fabulam, nititur mendacio.

Erdichten.

Fingere, confingere, excogitare aliquid, comminisci, conglutinare, machinari corde aliquid, aspergere mendaciunculâ, fabricari aliquid.

Fälschlich erdichten/ Falsè, falsò, fictè.

Nichtigkeit/ lose Sachen/ leichtfertigkeit.

Vanitas, inanitas, levitas, futilitas, vaniloquentia, insomniũ, nugæ, logi, somnium, Summa inanitas, incredibilis vanitas, blanda, turpis vanitas.

Leichtfertigkeit hassen.

Odisse vana, falsa, fallentia, odisse vanos.

Es ist keine Leichtfertigkeit in dieser Sache.

Amputata. circumcisa est inanitas, excluditur levitas, vanitas.

De Arrogantia.

Ruhmredigkeit / vermessen/ Vbermuth.

Arrogantia, jactantia, jactatio, ostentatio, vendicatio, Arrogãs, insolens, inanis ostentatio, Plenus arrogantiæ sermo, fucatus splendor sermonis.

Epith. Arrogantia inanis, desipiens, inflata, summa, odiosa, molestissima, inaudita, intolerabilis, Ostentatio gloriosa, magnifica, popularis.

Ruhmretig/ vermessen.

Arrogans, jactans, jactator, ostentator, gloriosus, stultè arrogans, ostentator pecuniæ, sui præco, sui ipsius tubicen, suarũ virtutum apud omnes cantor, ineptè gloriosus, ventosus, ventosissimus, plenus gloriarum.

Sich rühmen/ grosse Wort haben/ pralen.

Arrogare sibi, jactare, ostentare se, sumere, assumere sibi, multum sibi sumere, Gloriari de se ipso, de rebus gestis, jactitare aliquid, efferre se magnificè, efferri immoderatione verborum, extollere se gloriando, prædicare de se aliquid gloriosus, suas pugnas alicui narrare, uti arrogantiâ, profiteri magna, explicare suas virtutes, intolerantiùs, sumtuosiùs, magnificè, insolentiùs se jactare, nimium sibi sumere, specie simulationis ostentare aliquid, fallacissimè se venditare alicui, sumere sibi arrogãtiam, arrogantiâ efferre se, de se elatè & nimis magnificè sentire, acriter efferri, immoderatione verborum magnum se facere, flagitiosè venditare eloquentiã, gloriari apud aliquem, Venditare se inanibus verbis, magnificè, immodestè de se loqui, sesquipedalibus uti verbis, gloriâ & prædicatione efferri.

Sich seines Geldes/ seines Adels rühmen.

Jactantem esse in pecunia, intolerantissimè gloriari de suis divitiis, verbis se locupletē facere cum nihil habeat, jactitare suas divitias, Gloriari, de majorum nobilitate, jactare natales suos, Prædicare majorum imagines, jactitare se de natalitium splendore.

Ihm selbst gefallen / von sich am meisten halten.

Amare, diligere ipse se, esse amantem sui, assentatur sibi ipsi, mea me maximè delectant, Cunctis se anteferre, omnes despicere, se unum suspicere, amare se sine rivali, mirari se, Est sibi ipsi magnus & eximius, Rex sibi videtur, suis ipsius suffragiis Deus est, mirè sibi placet de specie corporis, mirum quàm sibi pulcher est judicium suum omnibus anteponit, dignum se aureâ statua putat.

Kleinlaut werden / grosse Wort fallen lassen.

Minuere arrogantiam, vitare suspicionem ostentationis fugere arrogantiam, projicere ampullas & sesquipedalia verba.

Ohne Ruhm sagen.

Citra arrogantiam dicere, procul sit arrogantia, absit invidia verba.

De Superbia.

Hoffart / Stoltz / Hochmuth / Auffgeblasenheit.

Superbia, fastidium, fastus, supercilium, animi, spiritus, tumor, insolentia, impotentia, cōtumacia, intemperantia animi, elatio animi.

EPITH. Superbia magna, singularis, intemperans, inaudita, intolerabilis insolentia, contumacia singularis, immoderati spiritus.

Stoltz / hoffertig.

Superbus, insolens, contnmax, fastidiosus, Ventosus, inflatus, tumidus, insolens, superbior in pecuniis, spe atque animo inflatus, animus levissimâ aurâ vulgi turgens, inflatus.

Hoffertig / *Adv.*

Superbè, insolenter, intoleranter, fastidiosè, arroganter.

Hoffertig / stoltz seyn.

Esse superbum, elatum rebus secundis, esse inflatum, & insolentem in pecunia, efferre se in potestate, efferri aliqua re, præferre se aliis, sumere sibi spiritus, arrogantiam, autoritatem, Inflatum esse insolentiâ, regio spiritu esse, magnâ insolentiâ esse, sublati animi esse, fastidio efferre se, superbire, uti superbiâ, efferre animos insolentiâ, præbere se superbum, efferre se insolenter, adhibere cotumaciam, efferri contumaciâ, furere contumaciâ, inflatum esse superbiâ, erigere cristas.

Du bist gar zu stoltz / gar zu hoffertig.

Nimiùm tibi places, plus tibi assumis quàm decet, quàm licet quàm convenit, nimiùm te effers, arrogas tibi plus quàm li-

cet,altiûs quàm oporteat ipſe te attollis, ita ſuperbè agis ut ferri non poſſis, ſuperbiâ es prorſus non ferendâ, parem tibi eſſe neminem vis,te cunctis antefers,omnes deſpicis,te unum ſuſpicis, omnia putas eſſe in te uno collocata, fortunam ipſam minùs eſſe teipſo fortunatam putas, non potes ferre parem, nemini tecũ putas conferri poſſe,omnibus te anteferendum exiſtimas.

Das groſſe Gůt macht dich ſtoltz/ du vberhebeſt dich deiner Gůter.

Opum affluentia te inſolentẽ facit, dat facultatem, materiam ſuperbiæ, Ex opum afflũtia nata, prognata, genita eſt tua ſuperbia, Opes afferunt tibi ſpiritus, faciunt te ſuperbiorem, inſolentem, nimis te extulerunt, neſcio quos ſpiritus tibi attulerunt, Tuæ te efferunt divitiæ nõ propriæ virtutes, Inſolentia tua, arrogantia, ſuperbia non ex ingenii tui præſtantia, ſed ab opibus tuis manat, Iſtam inſolentiã, elationem animi, ſpiritus imoderatos in te parit non meritorum tuorum conſciẽtia, ſed copia, divitiæ, opes, res domeſtica plus æquo major, commodorum abundantia animos tibi facit, tollit te ad iſtam animi intemperantiam, gentis nobilitas facit te tumidum.

Nach eines andern Hoffart nicht fragen.

Deridere alicujus ſuperbiam, arrogantiam, Aſpernari, odiſſe, contemnere ſuperbos.

Die Hoffart hinlegen/die Federn fallen laſſen.

Continere inſolentiam ſuam, remittere ſpiritus, comprimere animos, demittere animos, fugere ſuperbiam, deponere ſpiritus, minus de ſe elatè & magnificè ſentire.

Pracht in Kleidern.

Pompa, faſtus, oſtentatio veſtium theatrica.

Prangen.

Pompam agere, agitare, magno faſtu incedere, ſuperbire in veſtium ſplendore & apparatu.

De Loquacitate.

Geſchewetz.

Garrulitas, loquacitas, urbana, quotidiana, inepta loquacitas, Inanis quædam profluentia loquendi vel ſermonis levis & inerudita loquacitas, inanis & nullo ſententiarum pondere fibrata oratio.

Nichtig Geſchewetze

Futilitas, nugæ, tricæ, ſtultiloquentia, ineptiæ maximæ, meræ nugæ, plena futilitatis res.

Nichtig Geſchwetz treiben/ waſchen/plapppern.

Garrire, garrire nugas, quicquid in buccam venerit, oggannire, nugari, Agere, dicere, prædicare nugas, fabulari, proferre fabulas aniles, funditare verba, narrare tricas, ſomnium, ineptire, delectari nugis, multa ineptè effundere, ſtultè, inconſideratè loqui,

loqui, non inscitè nugari, Scurrilia loqui, quicquid in buccam venerit loqui.

Ein Wäscher/Plauderer/vnnützer Schwetzer.

Garrulus, garro, dicax, loquax, nimium loquax, loquacissimus, loquaculus, largiloquus, multiloquus, unus omnium loquacissimus, largior linguâ, homo volubilis, inaniloquus, nugator, Blatero, vaniloquus, linguax, loculejus, locutor futilis, importunus, verbosus, frivolus, naturâ loquacior, Plenus rimarum hac illac perfluens.

Viel schwatzen.

Lacerare diem loquendo, cædere sermones, Non desunt ipsi verba, supersunt ipsi verba.

Sich des weschens enthalten.

Continere loquacitatem, relinquere nugas.

Nachschwatzen / außschwatzen/ nicht verschweigen können.

Divulgare aliquid, in vulgus efferre, enunciare, Aliquorum cõsilia obnunciare porrò, garrulè aliqud dicere, dicere aliquid inconsultè, effutire aliquid foris, proferre temerè apud aliquem, plenum rimarum esse, hac illac perfluere, dissipare sermones, Cave ne cuiquã dixeris, ne mortalium ulli aperias, taceas de hac re, Continere non potuit, quod sibi in arcanis comissum fuit, tacere non potest, ut in quẽcunq; amicorum inciderat, hęc sparsit, sermonibus divulgare, pervulgare.

De Simulatione.

Gleißnerey/Heucheley/Stellung/ Schein.

Simulatio, assimulatio, species, venditatio, prætextus, diverticulum, latebra, multa involucra simulationum.

Epith Species honesta, probabilis, idonea, inanis.

Simulatio aperta, ficta, insidiosa, vitiosa, difficilis, diuturna simulatio rei.

Das einen Schein hat.

Simulatus, assimulatus, fucatus, infucatus, Nihil simulatum diuturnum.

Ein Gleißner/Heuchler.

Simulator, fictus, fucarus, Homo fictæ, simulatæ, fucatæ sanctitatis, Hypocrita.

Es sind nicht alle Köche / die da Messer tragen.

Non omnes qui habent citharam, sunt citharœdi, Multi thyrsigeri pauci Bacchi, multi præ se ferunt, quod non sunt.

Ich bin kein Heuchler/ich bin auffrichtig/ohne falsch.

Simplex est mihi animus, directus, apertus, nulla simulatione tectus, non arte coloratus, Simulationem, simulandi studiũ mea natura, mea cõsuetudo respuit, neq; libenter, neque facilè fingo. Simplicem veritatem amo, Odi artes quibus veritas ut involucro quodam obtegitur, simulandi artificium à me prorsus abest, Purus sum ab omni fraude. Nihil in me insidiosum

aut fallax invenies, absum ab omni dolo, ab omni fraude, Minimè sum dolosus, astutus, fraudulentus, cognosces me hominem sinceri animi, simplicis ingenii, apertæ voluntatis, rectæ mentis, alienum ab arte simulandi.

Ein ehrlicher Mann sol ohne falsch seyn/ sol sich nicht verstellen.

Virum bonum simulatio non decet, ab omni simulandi studio vir bonus longè abest, viri boni non est fingere, vir bonus non est artem simulandi qui sequitur, qui simulatâ mente loquitur, qui non ex animo verè loquitur, qui secus sentit quàm loquitur, Vir bonus, bonâ fide sententiam suam profert, sine dolo, sedulò, nihil dissimulat, nihil in pectore clausum habet, tectus esse non potest ad alienos, sine venditatione, fuco aliquid facere.

Zweyzüngig/ der anders redet/ vnd es anders meynet.

Orationi facta non conveniunt, vultus cum oratione non consentit, Rex aliter atque animo gerebat placidè respondit, Aliud clausum in pectore, aliud linguâ promtũ habet, in melle sunt linguæ vestræ & orationes sitæ, corda in felle sita sunt, atq; acerbo aceto, Linguis dicta dulcia datis, corde amara facitis, Aliter loquitur, aliter animo affectus est, simulatâ mente loquitur, secus sentit, quàm loquitur vel scribit.

Sich stellen.

Simulare, assimulare, Afferre, objicere speciem, vultum simulare, fingere, perbellè simulare, peritissimè & callidissimè se venditare fallacissimè, flagitiosè se venditare, contegere aliquid fronte, vel frontis integumentis, decipere aliquos rugis superciliorum, Simulatio sustinetur fronte & vultu, personam alicujus rei sibi sumere, Præ se ferre quandam probitatem, Scientiã bonarum artium præ se ferre, in squalorem mœstiamq; compositus, Sum alienus ab illo idque præ me fero, sermo illius eximiã eruditionem præ se fert, fingere se astutum, Frons oculi, vultus persæpe mentiuntur, Natura multis simulationum tegetur involucris & velis, quibusdam obtenditur, vulpes sui ipsius simulat cadaver.

Er stellet sich also/ oder verstellet sich/ vnd meynet es anders.

Fallit vultus, mentitur, fraudem facit, in fraudem inducit, decipit, dissentit animus à vultu, non convenit animus cum vultu, Index animi, verus non est vultus, Falsâ vultus imagine, fictâ specie dissimulatur anim⁹, aliud vultus præ se fert, aliud animus cælat, occultat, tegit, aliud in animo latet, tegit animũ vultus, mendax vultus est, latet animus in vultu, simulatâ men-

te loqui, non ex animo & verè, secus sentit quàm loquitur, veram imaginem animi vultus non præ se fert, Sensus animi cum specie vultus minimè congruit, aliud vultu significatur, aliud in animo latet, dissẽtit animus à vultu.

Es scheinet/ es läst sich ansehen.

Præbet, gerit, reddit, refert, repræsentat, præ se fert speciem boni viri.

Mit beyden Parten halten / auff beyden Achseln tragen.

Duabus sedere sellis, cum utraq; parte colludere, incertarum, diversarum esse partium, Modo in has, modò in illas inclinare partes, Ex uno eodemq; ore, calidum simul & frigidum efflare.

Verstellung/ Verhelung.

Dissimulatio, dissimulantia.

Verheler / Dissimulator, dissimulans.

Verhelen/ verstellen/ verbergen.

Dissimulare, facere aliquid dissimulanter, agere occultiùs, tegere aliquid dissimulatione, dissimulatione uti, Præstare dissimulantiâ, Occultare sententiam, Occultam, abditam, retrusam habere voluntatem, Contegere libidines fronte & supercilio, obscurè aliquid ferre, dissimulanter ferre dolorem, vultu tegere, occultare, velare odium blanditiis fallacibus

Sich nicht mehr verstellen.

Tollere simulationem, dissimulationem, Detrahere, deponere, abjicere personam, Perspicere aliquem evolutum integumentis dissimulationum.

De Fraude.

Betrug/ Triegerey/ Tücke.

Fallatio, fraus, fraudatio, dolus, captio, captiuncula, astus, astutia, machina, machinatio, præstigiæ, sophisma, circumscriptio, fucus, sycophantiæ, offuciæ, tenebræ.

Epith. Fraus summa, maxima, singulare genus fraudis, plena fraudis negocia, Captio magna, Dolus non sine ratione, dolus malus, Astutia confidens, audacia callida, sophismata contorta & aculeata.

Verschlagen/ tückisch/ Betrieger/ verschmitzt.

Fallax, fallens, fraudulentus, fraudator, deceptor, veterator, sophista, machinator, dolosus, captiosus, astutus, callidus, versutus, vafer, improbissimus machinator omnium, nihil fallacius, constans totus ex fraude, & fallaciis, factus totus ex fraude & mendacio, versutus in capiendo, magnus veterator, constat totus fallaciis, fallaciis totus consutus est, ad malitiam doctus, Planus, impostor.

Trieglich/ betrieglicher weise.

Fallaciter, dolosè, subdolosè, captiosè, astutè, versutè, vafrè, veteratoriè, callidè.

Es ist ein Betrug dahinder.

Inest in hac re fraus, subest fraus, captio, habet aliquid captionis, est fraus, occurrunt captiones.

Einem Betrug anstifften.

Dolos consuere, creare fraudẽ, dolum commoliri, intendere fabricam in aliquem, fingere fallaciam, confingere dolum, astutiã struere, instruere, struere sycophantias, tractare rem arte, astu texere,

texere plagas, concipere frau
dem, ſuſcipere fallaciam, inten
dere fallaciam, dare alicui inſi-
dias, admovere fabricam, verſa-
re mentem ad malitiam & frau-
dem, callidum eſſe ad fraudem,
convertere aliquid in fraudem,
aggredi aliquem artificio.

Einen betriegen / vber den tölpel werffen.

Fallere, decipere, fraudare, cir-
cumvenire, Adhibere dolum,
fraudem, machinas, artem, gere-
re aliquid dolo malo, Fallere, lu-
dere, inceſſere, deludere, decipe-
re aliquem dolis, illudere aliquẽ
& alicui, dare verba, dare quid
verborum, facere fucum, falla-
ciam, Expedire fallaciam, inter-
pretari aliquid fallaciter, contẽ-
dere dolo, Imponere alicui, ad-
movere alicui fabricas, circum-
venire, fruſtrari aliquem, illice-
re aliquem in fraudem, ſubline-
re os alicui officiis ſuis, ductare
aliquem dolis, Inducere, dedu-
cere, conjicere aliquem in frau-
dem, fallere aliquem fraude, Fal-
lere, prodere aliquem ſimulatio-
ne, fraudẽ admittere, facere, cir-
cumvenire aliquàm fallaciis,
ferre alicui fraudem, injicere in
aliquem tragulam, fruſtra ali-
quem habere, Ille amor tibi jam
acuto & perſpicaci tenebras of-
fudit, Fallere maximè, multùm,
in omnes partes, omni fraude &
perfidiâ, vehementer, ſtudio, oc-
cultè, nonnunquam, ſæpè, ſæ-
piſſimè, Fraudare minutis mu-
tationibus, improbiſſimè, ſine
pœna.

Durch Betrug etwas erlangen.

Conſequi aliquid fraude, ma-
litiâ, invenire rem fallaciis, effi-
cere aliquid artificio.

Betrogen werden.

Decipi dolo, fraudari, in frau-
dem induci, fraude circumveni-
ri, irretiri, capi, decipi, Fellis
verbis induci, à veritate fallaciis
deduci, incurrere, incidere in
fraudem, in fraudem delabi, de-
ferri, incidere in laqueos & frau-
des. Præſtigiis & captionibus de-
pelli ab his, quæ clara ſunt, Splẽ-
dor ille mihi occæcavit animos.

Er mercket den Betrug.

Fraus illi patet, manifeſtæ ſunt
fallaciæ, Patefactus eſt dolus, a-
perti jam ſunt doli.

Sich hüten für Betrug.

Cavere ſibi à fraude, obſiſtere
aſtutiæ, diſcutere, refellere ca-
ptiones, ſolvere captiones, præ-
ſtinguere dolos, fallacias, præſti-
gias, Exagitare alicujus fraudes
& fallacias, vindicare fraudem.

Ich bin den Leuten feind / welche mit Betrug vmbgehen.

Aſtutiæ mihi non placent, a-
ſtus non amo, Artem ſimulandi,
fraudem artificio tectam, mores
ab aperta quadam ſimplicitate
alienos, fucum & fallacias, va-
fritiem, nimiam calliditatem, a-
ſtuta ingenia, verſuta, vafra, ni-
mis callida, ad aſtutias, ad vafri-
tiem, ad calliditatem propenſa,

naturali quodam odio prosequor, sum ab abstutiis alienus, ab horret animus meus ab astutiis, â malitia refugio.

Es ist kein Betrug dahinden.

Abest fraus, exclusa est omnis fraus, Fit hoc sine fraude, sine fallaciis, sine fraudatione, sublatæ sunt astutiæ.

De Perfidia.

Trewloß/Meineyd.

Perfidia, infidelitas, summa infamia, perfidiæ, subdola levitas, Punica fides, Græca fides, Omne scelus & perfidia, plena omnia perfidiæ.

Trewloß/ der nicht Glauben hält.

Infidus, infidelis, perfidus, perfidiosus, malitiosus, omnium perfidiosissimus, homo parùm bonæ fidei. Est magnâ perfidiâ, præditus insigni perfidiâ, nunquam putassem sub tanta simplicitatis spe tantam perfidiam latere.

Man hält jhn für trewloß/ für vntrew.

Venit in suspicionem infidelitatis, in suspicionem adducta est, fides ejus in dubium venit, in dubium vocata est, venit in suspicionem parùm bonæ, sinceræ, rectæ fidei. Non omnes de ejus fide rectè existimant, Suspectus est nomine infidelitatis, secùs existimant homines de ejus fide.

Einen verleiten auff vntrew.

Deducere aliquem de fide.

Des Vntrewen Geselle seyn.

Voluntatem suam asscribere alicujns perfidiæ.

Sich besorgen für vntrew.

Timere perfidiam, extimescere infidejitatem, percelli destitutione.

Vntrewlich handeln/nicht Glauben halten.

Violaee, lædere, polluere aliquid perfidiâ, Non optimâ fide cum aliquo agere, Violare, frangere, prodere, infirmare, fallere, negligere fidem, abuti perfidiâ, decoquere fidem,

Durch Vntrew betrogen werden.

Experiri alicujus perfidiam, agnoscere aliquem perfidiosum, insidiosum, Decipi, falli alicujus perfidiâ, Detrimenti aliquid accipere, spoliari rebus, amittere aliquid perfidiâ.

Sich für Vntrew vorsehen.

Munire se contra perfidiam, à perfidia tutum esse.

Vntrewlich/ Trewloß.

Infidenter, perfidiosè, malitiosè.

Verrätherey.

Proditio, traditio, scelerata collusio, nefaria proditio.

Verräther.

Proditor, traditor, proditor reip. civitatis, patriæ.

Verrathen.

Prodere, tradere aliquem, Colludere cum hostibus.

De Suspicione.

Argwohn/Verdacht.

Suspicio, prava de aliquo suspicio,

EPITH. Suspicio verisimilis, firma, firmata, stabilis, firmior, certa, vehemens, inhærens, penitus insita improba, mala, incommoda, indigna, atrox, durior, atrocissima, odiosa, minùs honesta, turpi

turpis, turpissima, tacita, obscura, cœca, minuta, infirma, nulla, minima, tenuis, pertenuis, tenuissima, ficta, falsa, stulta, subita, repentina.

Der ein Argwohn hat.

Suspiciosus, suspicans, suspicatus, non nihil suspicans, suspiciosus in suos, Naturæ suspicaces pessimæ.

Der verdächtig ist / der im Argwohn stecket.

Suspectus, vehementer, graviter, falsò, sæpè, semper suspectus, Est, videtur suspectus, Res posita in suspicionibus, non caret suspicione res, Fides ejus suspecta est, Fides ejus suspecta est in tractandis nummis.

Argwöhniglich.

Suspiciosè, Neminem novi suspiciosiùs dicere.

Sich für Argwohn hüten.

Revereri suspicionem, Pertimescere, perhorrescere suspiciones, Vitare, fugere suspicionem.

Einem einen Argwohn machen / Vrsach zum Argwohn geben / einen verdacht machen.

Facere, efficere suspicionem, facere aliquem suspiciosum. Movere, commovere, excitare, conflare, constituere suspicionem, afferre suspicionem, Locum, materiã dare suspicioni, Suspicionem injicere; suspicionem augere, firmare, confirmare, certissimæ res accedunt ad suspicionem.

Einen in einen Argwohn bringen / einen verdächtig machen / in verdacht ziehen.

Vocare, adducere aliquem in suspicionem, suspicione aliquem attingere, commovere in aliquẽ suspicionem, quærere suspicionẽ in aliquo, inferre alicui suspicionem, perstringere aliquem suspicionibus, ponere aliquem in suspicione, conferre in aliquem suspicionem, importare, jacere, injicere, conjicere in aliquem suspicionem, augere, confirmare suspicionem.

Einen Argwohn haben / einen Argwohn schöpffen.

Suspicari, suspicari aliquid mali, colligere suspicionem, discedere in suspicionem, dedere se suspicioni, residet in eo suspicio, Credere, moveri suspicionibus, suspicionem habere de aliquo, Incidit mihi suspicio ex hac re, Esse suspiciosum, percelli suspicione, accipere falsam de aliquo opinionẽ, Existimare secus de aliquo, Insidet mihi suspicio, suspiciones insiderunt animo, suspicari aliquid falsò, suspicari aliquid alienum à natura, à vita alicujus, Suspicari aliquid valdè, dolore magno, obscurè, difficilimè, temerè, injuriosè, levissimè, sceleste, quotidie, magis atque magis.

Der Verdacht / der Argwohn kompt daher.

Suspicio oritur, nascitur ex hac re, Sumitur, elicitur suspicionis aliquid ex hac re, reperitur suspicio facti, suspicio oritur, increbrescit, suspicio subest, causa datur suspicioni, hæc res habet suspicionem.

In Verdacht kommen / verdächtig werden.

Adduci in suspicionem sceleris, vocari, devocari, trahi in suspicionem,

nem, Aspergi, lædi suspicione, In suspicionem venire, pervenire, cadere, suspicionem recipere, pertinet ad eum suspicio, affinis est suspicioni, suspicio cadit, recidit in me, suspicio in eo residet, consistit.

Dem Argwohn widersprechen/ den Argwohn widerlegen.

Sedare, minuere, pellere suspicionem, hoc reclamitat suspicionibus, suspicionem evellere; dimovere, tollere, delere,

Sich aus dem Argwohn heraus wircken.

Depellere, propulsare à se suspicionẽ, vindicare, liberare se à suspicione, removere se à suspicione

Keinen Argwohn mehr haben.

Remotũ, vacuum esse à suspicione, suspicionem deponere, abhorrere à suspicione, non suspicacem esse, nullo modo suspicari, nunquam suspicari, nihil malæ suspicionis in animum inducere potui, hæc suspicio dimota fuit ex animo meo.

Es ist ohne verdacht.

Res procul abest à suspicione, caret suspicione, falsa de hac re animo concipi opinio non potest.

De Assentatione.

Schmeichelung/ glatte/süsse Wort.

Assentatio, adulatio, palpitatio, blanditiæ, blandimenta, blandiloquentia, blanda vanitas. Iucundissima principia, amarissimi exitus assentationis.

Epith. Assentatio nimia, callida, faceta, molesta, vitiorum adjutrix, turpis, non digna homine, perniciosa, pestis amicitiarum assentatio, adulatio, Blandimenta multa, nimia, minima, Blanditiæ apertæ, malitiosæ, flagitiosæ.

Fuchßschwäntzer/Liebkoser/Streicher/Schmeicheler.

Adulator; adulans; assentator, eruditus ad assentationẽ; callidꝰ, occultus, perniciosus, Græcus assentator; apertè adulans, Blandus, nihil blandius, Palpator; minus, minimè blandus; minister alienæ voluntatis.

Schmarötzer/Tellerlecker.

Parasitus, Gnato, parasitaster.

Schmeichlerisch.

Assentatoriè, blandè, blandiùs, blandissimè,

Schmeicheln/Liebkosen/rc.

Adulari, assentari, blandiri, Palpare, mulcere, permulcere; Adulamur serviliter gestu, ut canes, Assentamur verbis, Homines adulantur principem licentiâ acclamationum & studiis inanibus. Mirificè blandiri alicui, suaviter blãdiri, adversando assentari, Servire auribꝰ alicujus, ad voluntatẽ alicujus, ad gratiam loqui, Influere blanditiis in aures aliquorum, Supplicare alicui blandiloquentiâ, assentatores titilans levitatem aliquorum voluptate quadam, Converti ad alicujus nutum, vultum, voluntatem, supparasitari alicui, dare aliquid assentationi & consuetudini, Largiri aliquid alicui, non veritati, auribus inservire, loqui ad voluntatem, blandũ esse assentatione, obtrudere alicui palpum.

Sich in eines Freundschafft einflicken.

Immergere ſe in conſuetudinē alicujus blanditiis, familiariter ſe inſinuare in alicujus amicitiam, aucupari gratiā jaſſentatiunculâ, colligere benevolentiam aſſentationibus & blanditiis, aſſentationis artificio gratiam alicujus aucupari, quęrere, loqui ad colligendam alicujus benevolentiam, ut gratiam ab aliquo ineat, ut ſe in amicitiam alicujus inſinuet. Laudas me gratiæ causâ, ad colligendam benevolentiam, ut ineas à me gratiam, ut gratiam meam his laudibus aucupares, dat hoc auribus meis non veritati, ſed ut meum tibi amorem hoc artificio, hoc quaſi tuo merito adjungas.

Sich in die Zeit ſchicken / den Mantel nach dem Winde hängen.

Tempori cedere, neceſſitati parere, Res ad tempus accommodare, uti tempore, quæ tempus poſtulat ea ſervare, & exequi, Inſervire, ſervire tempori. Accomodare, applicare ſe tempori, uti foro, ſervire ſcenæ, habere rationem temporis. Vide ſupra **Zeit.**

Sich von Fuchßſchwentzern einnehmen laſſen.

Patefacere aures adulatoribus, aſſentationem recipere, blanditiis ad aliquid allici, elici, capi aſſentatione, corrumpi blandimentis, blanditiis deliniri, corrumpi, Delectat eum aſſentatio, recipit aſſentatores & iis delectatur, valent apud eum blanditiæ, allectare & invitare blandam vanitatem.

Schmeichler nicht gerne hören.

Moleſta eſt ei aſſentatio, pertæſus eſt aſſentationis, non patitur ſe adulari.

Nicht ſchmeicheln wollen.

Veritatem loqui, procul à ſe amovere aſſentationem.

De Pertinacia.

Halßſtarrigkeit.

Pertinacia, pervicatia, contumacia, obſtinatio.

Halßſtarriger.

Pertinax, pervicax, obſtinatus, præfractus, propoſiti tenax, tenaciſſimus, nulli cedens, nimis pugnax, perpugnax, nimis pertinax, duræ cervicis, cervicoſus, Inſtituere certamen vincendi pertinaciâ, Permanere in eadem pravitate & obſtinatione animi.

Halßſtarriglich/ſteiff.

Pertinaciter, contumaciter, præfractè, pugnaciter, mordicus, nimiùm pertinaciter, nimis præfractè.

De Conviciis.

Schmähung/Läſterung.

Maledictum, maledictio, convicium, contumelia, aculei contumeliæ, invectio, ſuperbia in cōtumeliis faciendis, Nihil tam volucre, nihil latius diſſipatur, quā maledictum.

Epith. Contumelia maxima, ſumma, vehemens, inſignis, nova, par, tolerabilis, minima, cum injuriis conjuncta, indigna, nefaria, extrema, miſerrima, inſanabilis, nova, Multæ, omnes contumeliæ, incredile, ſingulare genus cōtumeliarum, Convicium grande, magnum, mirificum, tacitū, quotidianum, Conviciū honeſtiſſimum, juſtiſſimum, Maledictū aſperè, ferociter & liberè dictum,

pervulgatum, extrivio sumptum, Maledictio tolerabilis, ferenda.

Schmäher/ Lästerer/ beissiger/ Holhipler.

Contumeliosus, conviciator. Calumniator, exprobrans, mordax, aculeatus, dentatus, maledicus, obtrectator, oblocutor, satis aculeatus, maledicus conviciator, multa dicens, quæ neq; eum cui dicuntur, neque eum à quo dicuntur, decent, Garinantes, die sich schelten/ Sycophantæ.

Der der Scheltwort nicht gewohnet ist.

Insuetus, imperitus conviciorum, contumeliæ.

Schmählich.

Contumeliosè, subcontumeliosè, maledicè.

Einen schelten/ außmachen.

Increpare, increpare ferociter, objurgare, objurgare molli brachio, accipere aliquem malè, adoriri aliquem jurgio, castigare aliquem dictis, dicere multa acerba in aliquem, dicere in aliquē gravius, vehementer, insectari aliquid, exagitare aliquem, invehi in aliquem, confutare aliquem dictis, dimittere aliquem multis verbis, malè acceptum, prosequi aliquem verbis vehementioribus, magno verborum hiatu in aliquē invehere, petulanter & procaciter in aliquem invadere, magna vi laterum in aliquem invehere, criminatione in aliquem uti, acriter aliquem insectari, emittere aculeos severitatis.

Einen angreiffen mit Scheltwortē.

Provocare, lacessere aliquem maledictis, Ponere aliquid alicui maledicti & contumeliæ loco, maledictis aliquem appetere.

Einen schänden/ lästern/ schmähen/ verfluchen/ sehr außmachen.

Conviciari alicui, distringere linguam in aliquē. Dicere alicui convicium, contumeliam, dicere injustè in aliquē, ingerere in aliquem dicta, ingerere mala multa, execrari aliquem, conferre in aliquem omnia maledicta, Facere alicui convicium, contumeliā, lædere aliquem contumeliosè, evomere in aliquem maledicta, debacchari, invehi in aliquem acerbiùs, dicere in aliquem maledicta, intorquere contumelias, jacere contumeliam in aliquem, objicere aliquid in maledictis, conjicere maledicta in vitam alicujus. Conferre, congerere, conjicere, profundere in aliquem maledicta, emittere maledictum, onerare, operire aliquem contumeliis, Invehi contumeliis in aliquos, Insequi aliquem contumeliis, consectari aliquem conviciis, insectari maledictis, imponere alicui contumelias, afficere aliquem contumeliâ, figere aliquem maledictis, vexare aliquem maledictis, contumeliis, Contumeliosissimè alicui maledicere, vexare aliquem contumeliosissimè, maledicere turpissimè, Concidere aliquem maledictis, Verberare aliquem convicio, carpere dente maledico, superbè in aliquem insultare, Contumeliosum in aliquem esse, Attingere contumeliâ dignitatem alicujus, congredi criminibus, inquinare aliquem nomine criminoso,

minoſo, maledictorum notis aliquem inurere, conviciis inſectari, nominatim aliquem conviciis proſcindere, traducere.

Es iſt eine Láſterung.

Ineſt contumelia orationi, locum obtinet maledicti, factum hoc eſt contumeliâ, convicio.

Geſchándet / geláſtert werden/ Scheltwort müſſen hören.

Operiri, opprimi contumeliis, convicio jactari, notari ignominiâ, pati, perpeti maledicta, contumelias, inuri notis, maledictis, ſubire contumelias, accipere contumeliam, excipere convicia, audire convicia, Ferre, perferre, ſuſtinere contumelias, convicia.

Durch Scheltwort zu etwas gebracht werden.

Cogi conviciis, contumeliis, moveri, permoveri contumeliis. Expreſſum hoc eſt ipſi per contumeliam, Dejicitur animus cõvicio, impeditur ille conviciis, maledictis.

Dem Láſterer antworten.

Reſpondere maledicto, convicio, Reſpondere contra contumeliam, Refutare maledicta, Coërcere, repellere, propulſare contumeliam, reſpondere conviciatoribus, à contemtu & intolerabili in eruditorum hominum inſolentia aliquid vindicare.

Auffhören zu láſtern.

Abſtinere maledictis, ſine contumelia aliquid facere.

Sich hüten für láſterungen.

Vitare, fugere contumeliam effugere maledicta.

Ein Fürwurff.

Probum, opprobrium, exprobratio, Magna, multa probra.

Einem etwas fürwerffen/ auffrücken.

Exprobrare, objicere, objectare alicui caſus fortunæ, vexare aliquẽ probris, Exprobrare boni aliquid, quod quis fecit, dicere aliquid exprobrãdi causâ, objectare aliquid alicui, cum aliquo expoſtulare, evomere aliqua in aliquem, In maledicti loco objicere, in contumeliam aliquid vertere, Inferre, objicere, ingerere probrum, probri inſimulare, vitio vertere, dare, Crimen jacere in aliquem, Objicere alicui furta, perfidiam, ignobilitatem generis, probro aliquid alicui habere.

Es wird jhm fürgeworffen.

Probrum alicui objicitur. Eſt res ipſi probro, opprobrio, audit probra.

Aus der Schande herauß kommen.

Ex probris emergere, maculam eluere.

De Irriſione.

Hohn/ Verſpottung.

Ludibrium, Indificatio, illuſio, irriſio, ſanna, ſcomma, deriſio, deriſus, cavillatio, dicacitas.

Verlachung.

Ironia, Ironia bella, germana, faceta, elegans, lepos, lepor & huma-

humanitas in ironia dissimulanda.

Spöttlich/lächerlich.

Ridiculè, perridiculè, non irridiculè, facetissimè.

Spötter/Speyvogel.

Derisor, irrisor, cavillator, illudens, mimus, scurra, sannio, dentatus, dicaculus, dicax, nasutus, risus concitator, ridiculus histrio. Scurra facetus, improbus, petulans, improbissimus, exhausti ruboris.

Lächerlich Ding.

Ridicularia vanitudo, consilium puerile. Quisquiliæ, materies ad jocandum, joculare quippiam, à multis derisum, joculare malum, scopæ solutæ.

Außlachens werth.

Dignus irrisione, jocularis, futilis, materies ad jocandum, puerilis, ineptus, absurdus, plenus larvarum, futilitatis, levitatis, qui debet alicui ludibrium.

Außlachen/verlachen.

Ridere aliquem, Irridere, contemnere, venire aliquem derisum, irrisum, Putare aliquem pro de ridiculo, & delectamento. Salutare aliquẽ ridiculi causa, consumere salem in irridendo aliquo. Res luditur irrisione omnium, excipere aliquem risu, naso suspendere, ludos aliquem facere, omnibus eruditis ludibrium debere videtur, Ridere de aliquibus, habere aliquem derisui, habere aliquem in ludibrio.

Einen höhnen/spotten/vexieren.

Ludificare, ludificari, eludere, deludere, subsannare, ludificare dictis, habere aliquem ludibrio, exhibere alicui molestiam alieno naso, Exordiri argutia versùs aliquem, suspendere aliquẽ naso. Illudere aliquem, vel in aliquo, vel alicui, Ludere aliquem, Ponere aliquem ad ludibrium, habere aliquem in ridiculo, Exagitare aliquem, despicatui aliquem habere, pro delectamento aliquem habere.

Außpfeiffen/außrauschen.

Consectari aliquem sibilis, terrere animos fremitibus, sibilis aliquem conscindere; sibilo explodere, exsibilare, explodere.

Außgepfiffen werden.

Explodi sibilis, consputari, Peti luto saxisque.

Verspottet/verlachet werden.

Esse alicui ludibrio, sustinere cõvicium scurræ, lædi ludibrio, præberi deridendum pro delectamento alicui esse, Ludibrio haberi, esse alicui ostentui, non effugere risus hominum.

De Artibus.

Kunst.

Ars, artificium, Forma, formula, descriptio artis.

Eine schwere Kunst.

Ars magna, major, maxima, summa, exquisita, politissima, perfecta, pravissima, difficilima, recondita, subtilis, intima, abdita, retrusa, Scientia minimè cõmunium contritarumq; rerum, multis, magnisq; obscuritati-

bus involuta, & in intimis naturæ recessibus abdita & retrusa. Artificium magnum, summum, intimum, egregium, mirum, singulare, callidissimum, exquisitum, excellens.

Eine leichte Kunst.

Ars facilis, facilima, humilis, vulgaris, communis, contrita, disputationes nimiùm apertæ, claræ, perspicuæ, cognitu faciles. Obvia, in medio posita, vulgaris, per se nota res, quam quilibet è populo per se intelligit, pervulgata ars, Artificiũ leve, tenue, comicũ, hæc ars nihil ad farinas.

Freye Künste.

Artes bonæ, optimæ, honestę, laudandæ. honestissimæ, liberales, liberalissimæ, elegantes, ingenuæ, Studia bona, optima, Disciplinæ honestæ, honestissimæ, ingenuæ, elegantes, liberales, liberalissimæ, Disciplina literarũ, elegantiorum literarũ cultura.

Ars, Epith. Alia. Artes multæ, plurimæ, uberrimæ, mediocres, amplissimæ, elegantes, Ars jucunda, multiplex, opinabilis, sordida, artes, forenses, civilis, magnitudo artis, Artificium certum, liberale, elegans, necessarium, moderatum, sordidum, accusatorium, comicum, vetus, antiquum.

Lehr/Geschicklichkeit.

Facultas, scientia. Magna, major, maxima facultas, summa, quantacunq; incredibilis, popularis, singularis, accusatoria, comica. Vis summa, infinita, incredibilis, Scientia, splendor scientiæ, tenuis, obscurior.

Ein Meister in einer Kunst.

Artifex, summus, egregius, politus, callidus, probus artifex, est in eo ars, scientia, facultas, Antistes artis, præstantissimus in arte, admirabilis in sua arte, excellens in quoq; genere artium, artifex haud imperitus, penitus cognovit, tenet, callet, artem, excellit in ea arte, perfectam, absolutam, singularẽ ejus artis scientiam possidet, antecellit omnibus, nemini secundus est, non habet parem, valet, floret, præstat, excellit in sua arte.

Künstlich/nach der Kunst gemacht.

Distinctum artificio & expolitione, summo artificio factum, Præclarè, scitè, venustè, optimè, pulcherrimè, summâ arte perfectum, opere mirabili perfectum est, opus multæ artis, particeps artis, præclaro operę perfectum, artificiosè factum, maximo artificio fabricatum, antiquo opere & summâ arte factũ, politissimâ arte, singulari operâ artificioq; perfectum, hydria præclaro opere, grandi pondere, cælatum opere Corinthio, pictum magnificis operibus.

Kunstkammer/ Technomatophylacium.

Lust haben zu einer Kunst.

Inflammatum esse, ardere, flagrare, teneri, duci aliquo studio expetere studium, eligere disci-

plinam

plinam, Probare, comprobare, amare, deſiderare artem, cupidum eſſe artificii.

Eine Kunſt erdencken/erfinden.

Excogitare, effingere artificiũ, reperire artem, parere artem. Inſtituere, efficere, facere, componere artem, artificium, Conſtituere, edere artem, invẽtor, ſcriptor, princeps ejus artis.

Sich auff eine Kunſt zu lernen begeben.

Convertere, conferre, referre ſe ad aliquam artem diſcendam, Suſcipere & ingredi rationẽ ſtudiorum, Proficiſci ad mercaturã artium, ſequi, perſequi diſciplinam, Addicere ſe ſtudio, accedere ad artificium, Dare, dedere ſe arti, diſciplinæ, ſtudio, ſcientiæ, addicere ſe alicui arti.

Eine Kunſt lernen/ſtudieren/Fleiß auff eine Kunſt legen.

Deditum eſſe arti, diſciplinæ, ſtudio, impertire tempus artificio, ſtudere arti diſciplinæ, ſciẽtiæ, Collocare ſtudium ſuum in aliqua arte, ponere curam & operam in arte, colere ſtudia, artes, ſervire artibus evigilare in ſtudiis artium, Induſtriam in aliqua arte ponere.

Eine Kunſt faſſen/begreiffen.

Progreſſum facere in ſtudiis, conſequi, aſſequi, comparare artem, ſciẽtiam, Memoriâ complecti, continere artem, comprehẽdere ſcientiâ vim artiũ, Aſſumere, percipere, accipere artem, artificium, diſciplinam, ſcientiam,

Diſcere, ediſcere artem, adipiſci facultatẽ, guſtare, haurire artẽ, infici artibus. **Kunſt wiſſen.**

Noſſe, cognoſcere, ſcire, habere artem, vim, facultatem, ſcientiam, Scientiorẽ eſſe artificii, nõ inſcium eſſe artificii, tenere artem, artificium, præditum, ornatum, inſtructum, eruditum, tinctum, politum, expolitum, perpolitũ eſſe artibus, ſtudiis, diſciplinis, callere artem, diſciplinã.

Die Kunſt gehet im ſchwange/iſt hoch geſtiegen.

Studia vigent, ars viget. Literarũ cultura viget, ad ſum̃um pervenit, eò proceſſerunt artes, quò maxime potuerũt, quò longiùs nõ datur, quò nõ licet ulteriùs.

Eine Kunſt/Handwerck treiben/üben.

Tractare, factitare artem, verſari in arte, vivere in artibus, Tẽpus, operam, laborem conſumere vel conterere in artibus, ſtudiis, occupatum eſſe in artificio, uti artificio, facultate, profiteri artem, tueri artificium.

Etwas aus der Kunſt machen.

Facere, inveſtigare, reperire aliquid artificio, Elaborare, perſequi, perficere arte, Aſſequi, conſequi aliquid artibus, per artes, adjuvari arte, arte quæſitus dentium candor.

Die Kunſt hat jhm die Geſchickligkeit geben/vnd nit die Natur.

Non naturæ munere, ſed diſciplinæ beneficio facultatẽ hanc habet, Non à natura, ſed ab arte,

 & di-

& disciplina hæc facultas proficiscitur, contingit, manat, Non naturæ beneficio conceditur, sed ab arte & disciplina petitur, facultatem hãc non debet naturæ, sed arti, non accepit à natura, sed hausit à studio, ab arte à disciplina, sita est hæc facultas in studio, arte, disciplina, ratione, doctrina, Est ejusmodi, quod doctrina traditur, à præceptis ducitur, discitur à magistris.

Die Künste seyn verdunckelt/ Künste ligen danieder.

Ignorantia exiguarum rerum, magnas tenebras in omne disciplinarum genus invexit, superioribus seculis densissimâ quadam caligine animis hominum offusa, omnes propemodum bonæ artes oppressæ & sepultæ jacuerunt, artes concidunt, studia occidunt, conticescunt, silent studia, evanescunt artes, studiũ obsolescit.

Die Kunst ist wieder an Tag kommen.

Omnes disciplinæ à teterrimo barbarorum dominatu liberatæ nitorem ac splendorem suum receperunt, in pristinam dignitatem restitutæ sunt.

Eine Kunst nicht mehr treiben/ die Kunst ligen lassen.

Desinere artem, vel abjicere artem, transferre se ad aliud studium, deponere, deserere studium, recedere ab artificio, desiit artem, quam factitavit, desita est disciplina tibiis canendi.

De Eruditione.

Studierung/ Fleiß/ so auff Kunst geleget wird.

Studium, Studium summum, maximum, honestum, præclarum divinum, acerrimum, jucũdum, magnum, majus, honestissimũ, rectum, optimum, amplũ, admirabile, certum, flagrans, quietum, moderatum, leve, desidiosum, similitudo; turpitudo, amor studiorum, Studia comunia, paria, eadem, militaria, oratoria, externa, nova perennia.

Kunst/ Geschickligkeit/ Erudition/ Freye Kunst.

Eruditio, doctrina, literatura, literæ, humanitas, Musæ, fructus doctrinæ, remota à captu vulgi cognitio & intelligentia, Studium discendi, cognitionis, officina scientiæ, Cupiditas cognitionis & scientiæ cognitio rerum & scientia, mercatura bonarum artium, levioris operæ studia, Philosophia, nomen philosophiæ, præcepta institutaq; philosophiæ, disciplina philosophorum, scientia philosophandi, splendor scientiæ, studium sapientiæ, inventa philosophorũ, Sententiæ, judicia, decreta, dogmata disciplinæ, præcepta Philosophorum, Ars magistra vitæ, mater, procreatrix artium, Medicina, cultura animi, dux vitæ, virtutis indagatrix, vitæ gubernatrix, virtutum omnium parens, vitiorum expultrix, Literulæ altrices adolescentiæ, & fidelissimæ

lissimæ omnium temporum comites.

Epith. Philoſophia præſtans, optabilis, bene conſtituta, optima, florens, præpotens, nobiliſſima, acutior, perfecta, vera, veraciſſima, elegans, fructuoſa, vetus, antiqua, avita, aſpera, ſalebroſa, frugifera, dives, neceſſaria, Studium philoſophandi amœnum, dulce, jucundum, Pulcherrimum, veriſſimum, minimè arrogans, maximè conſtans & elegans, Philoſophia rudior, ſimplicior, politior, ad uſum civilem accommodatior.

Doctrina uberior, excellens, eximia, exquſita, mediocris, optima, liberalis, ingenua, homine nobili digna, ſubtilior, moderata, ſubtilis, aſperior, durior, mitis, latina, Græca.

Eruditio ſumma, præclara, optima, liberalis, ingenua, homine nobili digna, perfecta, latina, Græca.

Literæ illuſtriores, plurimæ literæ in aliquo, omne genus literarum in aliquo, varietas literarum alicujus, aliquid literarū, interiores, reconditæ, non vulgares, communes, forenſes, domeſticæ literæ, Occultum genus literarum.

Muſæ manſuetiores, agreſtiores.

Künſtlich/nach der Gelehrten Art.

Doctè, eruditè, literatè, ſatis doctè, erudititiſſimè, loqui perbenê, literariùs.

L[illegible]afftig.

Docilitas, ſolertia, ſagacitas, perſpicacitas, ſummaſolertia, perſpicacitas, celeritas ingenii, celeres motus ingenii.

Lehrhafftig/ſpitzfindig.

Solers, ſagax, perſpicax, acutus, ſubtilis, acer, argutus, inprimis acutus, ſatis docilis, ad ſtudia aptus & accommodatus.

Unlehrhafftig/tölpiſch.

Ingenium infimum, imbecillior natura, infirmitas ingenii, tardum ingenium, ingenii tarditas, Socors, negligens naturâ, hebes ingenium, hebes acies ingenii, obtuſior acies ingenii, ingenii tarditas, qui non aſſequitur aliquid ingenii tarditate, Stupidus, indocilis, hebes, obtuſus, retuſus, planè plumbeus, hebes æquè ac pecus, naturâ tardior, nimis indocilis, tardus, immemor.

Der ein Ding lernen wil.

Studioſus, valdè ſtudioſus, Mirificè, penitus, magnoperè deditus rei, à pueris, à pueritia huic rei deditus, propenſus ad diſcēdum, acerrimus ad perdiſcendum, quem natura defert ad magiſtros, cui nulla ſacietas literarum, auditor frequens, bonarum artium ſtudiis deditiſſima juvētus.

Gelehrt/ſehr gelehrt.

Doctus, eruditus, philoſophiæ peritus, literatus, eruditus do-

ctrinâ, eruditus artium ſtudiis, omni doctrinâ, literis, Præſtans abundans, politiſſim⁹ doctrinâ, inprimis eruditus, inſtructus doctrinâ & ornatus, ornatus eruditione, doctrinâ, cognitione rerum, ſcientiâ, optimis artibus, ornatiſſim⁹ omni doctrinâ, Homo doctiſſimus, eruditiſſimus, pererudit⁹ multâ doctrinâ, ſummo ingenio, ſummâ diſciplinâ, unus omnium doctiſſim⁹, princeps ingenii, ſummâ præditus ſcientiâ, omnium eruditiſſimus diſciplinâ juris eruditiſſimus, rerum varietate & uſu perdoctus, pereruditus, per literat9, optimè inſtitutus, inprimis eruditus, doctus, à puero doctus & ingenuis artibus eruditus, florens artibus à pueritia. Studiis literarum doctrinæq; præditus, omni liberali doctrinâ politiſſimus, Doctrinâ atq; optimarum artium ſtudiis eruditus, Summâ ſcientiâ injure civili, peritus rerum & exemplorum, multâ doctrinâ, plurimo rerum uſu. Quæ à ſapientiſſimis tradita ſunt, ſũmo ſtudio curâq; didicit. Expolitus ingenuarum artium ſcientiâ, eruditorum Coriphæus. Liberalium artium ſcientiâ excultus, perpolitus, Eſt ei magna doctrinæ copia, magna varietas literularum, floret ſuper cæteros in omni elegantis doctrinæ tractatione. Conſecutus eſt elegantẽ exquiſitoris doctrinæ elegantiam, omnium artium ſcientiam animo comprehendit, flos hominum politiorum, omni genere elegantioris doctrinæ excult⁹ doctrinæ ſpecimen, Singulari Romanarum rerum intelligentiâ inſignis. Omnium liberaliũ artium varietatem deguſtavit, pertractavit, novit, Doctus græcarum literarum, doctus græcis literis, eruditus in græcis literis, In ſtudiis humanitatis & literarum egregiè verſatus, artium diſciplinis inſtructus, in ſcriptis veterum volutatus, Græcarum literarũ peritiâ clariſſimus, ſingulari Græcæ litereturæ ſcientiâ clariſſimus, eruditus ad militaris rei peritiam non literis, ſed rebus geſtis, literis tinctus, politus in philoſophorum officina politus & limatus, Philoſophiâ munitus, animus Philoſophiæ præceptis conſitus & excultus.

Ein fürnehmer *Philoſophus*.

Philoſophus magnus, maxim⁹, ſummus, præſtãtiſſimus, doctiſſimus, elegantiſſimus, politiſſimus, clariſſimus, longè princeps, ſeverus, perfect⁹, acutus, acutiſſimus, nobilis, nobiliſſimus, prudentiſſimus, optimus, graviſſimus, gravitate, antoritate maximâ, ſeveriſſimus, ſeverus, Philoſophi antiqui, noſtrates Academici, Peripatetici, Philoſophus imperioſus, glorioſus.

Nicht ſonderlich gelehrt.

Mediocriter doctus, literatus, ſemidoctus, parùm eruditus, minùs doctus, non doctiſſimus, minùs

nûs doctrinâ valens, neque ingenio, neq; doctrinâ præter cæteros præstās,, redolet hoc doctrinam penè puerilem, ad medio critatem aliquam pervenit, Grçcâ doctrinâ oretenus exercitus, animū bonis artib⁹ nō induerat.

Ein loser *Philosophus*.

Philosophus mollis, superstitiosus, plebejus, fanaticus, minutus, enervatus, languidus, turpis, non mediocris, nō moratus.

Lust zum studieren haben.

Inflammatum esse, ardere, flagrare, teneri, duci aliquo studio. Amare, desiderare disciplinam. cupidum esse artis, delectari aliquâ arte, ad honesta studia vehementer propensus est, amare, adamare literas, delectari, studere literis, Studiosum, perstudiosum, cupidum esse literarum, doctrinæ, humanitatis, trahi, duci ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, teneri studio philosophiæ, flagrare studio sapientiæ, delectat me philosophia, tenet me admirabile studium philosophandi, expetere complecti, probare philosophiam, anteponere philosophiam rebus omnibus, philosophia ipsi in amoribus & deliciis est, capi scientiâ & cognitione, Expetere cognitionē, amor cognitionis innatus, insitus est cuivis, cupiditas cognitionis ingenerata, insita, innata est omnibus.

Ich hab je länger je mehr Lust zum studieren.

Studium quotidie magis ingravescit, quotidie magis cupiditate studiorum incendor, meā studiorum cupiditatem dies auget, tantum abest, ut meum studium dies iminuat, ut etiam augeat, incitor ad studia quotidiè, magis studia complector, in studia incumbo, plus quotidie operæ in studiis pono, literis quotidie magis utor, Studiorum amore, consuetudine, usu magis, magisq; capior in dies singulos.

Nicht Lust zum studieren haben.

A versum esse à musis, literis, abhorrere à musis, alienum esse à literis, odisse, contemnere literas, non amare literas, animum habere à literis alienum, sapere nil generosum, inimicum esse philosophiæ, bellum indixisse philosophiæ, negligere, aspernari, contemnere philosophiam, Cum Musis commercium non habere, abstinere à studiis.

Sich auff das studiren begeben.

Adjungere, appellere mentem ad studia, sumere sibi studium philosophiæ, convertere se ad studia, applicare animum ad studia, dicare suum studium philosophiæ, applicare studium ad philosophiam, applicare se ad studia, sequi philosophiam, Conferre, referre, applicare se ad philosophiam, Dare, dedere, tradere se philosophię, gustare philosophiam, gradū facere ad studia philosophiæ, exerceri in disciplina, pleno gradu tendere ad

studia,

dia, Dare ſe in vitam eloquentiæ, conferre ingenium ad ſcientiã, transferre ſe totum ad cognitionem rerum, addicere ſe alicui parti, rerum cognitionem conſectari. Ad manſuetiores Muſas ſe referre, cum Muſis ſe delectare, rationem inire ſtudiorum, comparare rationem ſtudiorũ.

Ich habe mich auff den Ciceronem geleget.

Uni Ciceroni meum ſtudium dicavi, ad unum Ciceronem meam operam contuli, meum in uno Cicerone ſtudium pono, cõſumo, colloco, uni Ciceroni operam do, unus me Cicero delectat, capit, tenet, unus mihi placet, unius animum meum lectio paſcit, uni meam operam, mea ſtudia, meas vigilias dedi, dedidi, tradidi, addixi, perpetuò dicatas eſſe volo.

Ich habe mich von Jugend auff drauff geleget.

Huic me doctrinæ à pueritia dedi, hæc me à puero doctrina delectavit, hanc ego doctrinam, hanc ſtudiorum rationem, hoc ſtudiorum genus ab ineunte ætate ſum ſecutus, meam operam ad hæc ſtudia jam inde à puero contuli, in hoc ſtudiorum genere conſumſi, collocavi, his dedi ſtudiis, Hæc ſtudia inprimis annis colui, huic literarum generi à teneris annis devinctus fui, incubui puer in hæc ſtudia.

Studieren/lernen.

Diſcere, addiſcere, condiſcere, Eſſe diſcipulum alicujus, eſſe in ſtudio, eſſe deditum ſtudiis, artibus, Eſſe perſtudioſum literarum, ſervire ſuis ſtudiis, ex alicujus ſermone & convictu aliquid diſcere, combibere doctrinam præceptoris pendere ex ore præceptoris, ponere operam in Philoſophiæ cognitione, deditum eſſe arti, diſciplinæ, impertire tempus artibus, ſtudet hiſce artibus, collocare ſtudium ſuum in doctrina, ponere curam & operam in ſtudio, incumbere ad ſtudia, vel in ſtudia, detineri in ſtudiis, colere artes, ſtudia, recolere ſtudia, excolere ingenium diſciplinâ, evigilare in ſtudiis, educari in diſciplinis, imbuere ſe ſtudiis, induſtriam ſuam in aliqua re ponere. Diſcere multa, plura, præclarè, facilè, dilucidè, libenter, ſtudioſè, libẽtiùs, ſummo ſtudio, ſummâ curâ, ſemper, citò, celeriter, Avidò arripere, ſerò, curſim arripere, velociter addiſcere.

Allen Fleiß auffs ſtudieren legen.

Ponere operam omnem in literis, omne ſuum ſtudium ponere in cognoſcendis artibus, involvere ſe in literis, conferre omnem curam atque operam ad philoſophiam, conſumere operam, curam in ſtudio, conſumere omne tempus in literis, conſumere ætatem in literis, conterere ocium tempusq; in literis, abdere ſe in literis, In literas, Cõ-

mercium

mercium tantum habere cũ Musis, Vivere, ætatem agere, ducere in literis, excolere animũ doctrinâ, literis, Scrutari, attingere literas, doctrinam, hęrere in libris, collocare omne suum studium in doctrina, conterere philosophorum monumenta, tribuere tempus philosophiæ, consumere operam, curam, años, ætatem in philosophia, Excolendi ingenii causâ multis difficultatibus se objicere, urgere studia, omnia sua seria & joca in literarũ studiis collocare, consumere ocium in tractatione studiorum, persequi studia magno atque alacri animo, toto pectore in artes incumbere, in studiis omni cogitatione defixâ dies noctesq; exerceri, Multũ studii consumere in audiendis philosophis, & inperscrutandis & penitus cognoscendis eorum præceptis, Philosophiam ex animo colere, incumbere in studia omni aliâ cogitatione posthabitâ, Magnam diligentiam in linguarum cognitionem conferre, imbuere se optimis studiis ac artibus ab ineunte ætate, toto triduo libris affixi fuimus, consenescere in literis.

Ich studire auch des Nachts.

Cœpi vigilare de nocte, noctu, per noctem studiorum causâ, nocturnas vigilias cœpi ad diurnũ studium adjungere, diurno cum studio conjungere, Ad studia etiam aliquantum noctis assumo. Nocturnas lucubrationes non defugio, etsi videntur valetudinẽ offendere.

Lucubratio vespertina, Wenn man des Abends studiret.

Lueubratio antelucana, wenn man des Morgens studiret.

Du studirest gar zu fleissig.

Nihil aliud agis quàm studes, nulla est tibi studiorum satietas, nimium affixus es libris, imodico studio te maceras, nullam facis studendi neque finem neque modum, totus es in literis, Studes dies noctesq;, nunquam non legis assiduè, omnibus horis, die noctuq;, Noctem cum die legendo conjugis, heluo librorum es, tua legendi sitis nunquam extinguitur, satiatur, expletur, totus es in studiis, literis nimiùm deditus es, nunquam studia intermittis, nũquam te sejungis à studiis, immoreris libris, libros de manibus nunquam deponis, Libros assiduè in manibus habes, tractas, evolvis, lectitas, legendo conteris, modum in studiis non tenes, non servas, nullum agnoscis, immoderatè legis, non infra modum, sed supra modum sunt tua studia nimiũ operæ in studiis consumis, usum studiorum nunquam dimittis nimus es in studiis.

Er hat sich kranck studiret.

Ægrotat ex labore studiorum, jacet ob labores studiorum, morbo languet ex intemperantia studiorum, male se habet, incidit in morbum quòd immoderatè studiis utitur, quod ei studiorum nullus est modus, quia minimè sibi parcit in studiis, Ex nimia studiorum consuetudine, ex immoderato usu studiorum languet.

Er iſt zu zart/er kan die Arbeit im ſtudiren nicht außſtehen.

Infirmior, imbecillior eſt, corpore eſt infirmiore, tenuiore, &c. quàm ut ſtudiorum laborẽ, grave ſtudiorum onus ferre, perferre, ſuſtinere poſſit, quàm ut ſtudiorum labori par eſſe poſſit, quàm ut ferendo ſtudiorum labori poſſit eſſe. Labor ſtudiorũ eum facilè opprimit, Laborioſa ſtudiorum tractatio, aſſidua literarum tractatio, graviſſima literarum ſtudia requirunt, poſtulant, deſiderant, exigunt majores corporis vires, in ſtudia quantum res poſcit ratione valetudinis non poteſt incumbere.

Gelehrter werden/ forthfahren im lernen/ein Ding faſſen.

Progreſſus facere in ſtudiis, ediſcere artem, adipiſci facultatem, Conſequi, aſſequi artem, comparare ſcientiam, comprehendere ſcientiâ artem, percipere diſciplinam, ſcientiam, facultatem, infici artibus, proficere, progredi ulterius, cognoſcere, diſcere, vocare literas, percipere humanitatem, inſtitui, erudiri doctrinâ, fingi ad humanitatẽ, fieri doctum, doctiorem, eruditionem à magnis viris accipere, progreſſum facere in literis, ut hę artes in me eſſent magno ſtudio eſt â me elabo ratum, magnas meæ eruditionis acceſſiones feci, acceſſit mihi doctrina, indui animum bonis artibus, proficere, procedere in philoſophia, ſangiùs procedere diſcẽdo. Progreſſus, gradus, progreſſio diſcẽdi. Meliorem fieri diſciplinâ, tenere præcepta, Philophia docet hoc, erudit nos, ſanat animos, tollit ægritudinem, Aſſequi, cõprehendere aliquid ingenio, parere ſibi aliquid ingenio ſtudioque cognoſcere diſcendo ex libris, conſequi aliquid ſtudio, imbibere penitus aliquid, notitiã ſumere rerum ex Rhetorũ ſcriptis, ad cognitionem rerum progredi. Provehi ad alicujus rei intelligentiam, Literas Græcas ſic avidè arripui, quaſi diuturnam ſitim explere cupiens, aſciſcere cognitionem, aſſumere ſcientiã, conſequi notitiam, venire ad alicujus rei notitiam.

Gelehrt ſeyn/Doctum eſſe, perpolitum, tinctum eſſe literis, benè peritum eſſe literarum, Eſt in eo literatura, eruditio præclara, præſtare, excellere literis, doctrinâ, Abundare, florere eruditione, ſuperare alios doctrinâ, eruditione, perfectum eſſe literis, eſſe literatiſſimum, ſcientiã habere, Habere philoſophiam, ſapientiam, abundare præceptis philoſophiæ, perpolitũ, inſtructum, eruditum, probatum, clarum & nobilem eſſe, excellere, nemini cedere, ſingularẽ, principem eſſe in philophia, Philoſophari maximè, animum ejus infuſa prius philoſophiæ præcepta penitus irrigaverũt, recepta eſt in philoſophia penetralia.

Etwas/ein wenig lernen/ Guſtare aliquid primis, primoribus labris, attingere aliquid ut dicitur extremis digitis, Salutare bonas artes à limine.

Außwendig lernen/ Ediſcere, perdiſcere, ad verbum ediſcere, neceſſariò perdiſcere, dilucidè, facilè ediſcere, mandare aliquid memoriæ, inſculpere, infigere memoriæ, diſcere memoriter.

Sich gelehrt dũncken laſſen.

Præ ſe ferre ſpeciem doctrinæ, Putare ſe literatiſſimum.

Verlernen/zurũck lernen.

Dediſcere, dediſcere quod didicit aliquando, obliviſci inſtitutorem, deſciſcere ab inſtitutione.

Nicht gelehrt ſeyn.

Sapere nil generoſum, inermẽ ac nudum eſſe in parte philoſophiæ, ignarum & negligentem eſſe inſtitutorum, Græcarum literarum rudis, indoctus Græcè, Græcæ linguæ omninò ignarꝰ, ad iſtam artem eruditus non eſt, oretenus Græcâ doctrinâ exercitus, animum bonis artibus non induerat.

Philoſophiam üben / ſeine Luſt am ſtudiren haben.

Philoſophari maximè, toto animo, paucis, Præclarè ponere ſtudium philoſophandi, totos dies philoſophari, confugere ad philoſophiam, opem petere, recipere curationem, uti opibus philoſophiæ, medicinam petere à philoſophia, Referre ſe ad literas, Profugium, perfugium mihi ſunt literæ, habere oblectationes ex doctrina, ſtudiis meis paſcor, delector, perfruor, delectare ſe cũ Muſis, Literis recreari, conſolari ſe, confirmare animum, Petere ex Muſarum cantibus graviorum cogitationum allevationem.

Philoſophia oder Kunſt iſt ſehr nütze.

Literæ levant moleſtiam, ægritudinẽ, delectant, oblectant, voluptatem afferunt, Suſtentor, recreor, adjuvor literis, Literæ me conſolantur, Doctrina animum relaxat, ſuſtentor optimarum artium ſcientiâ, Philoſophia docet hoc, erudit nos, ſanat animum, tollit ægritudinom, pellit mœſtitiam ex animo, eſt medicina, medetur animis. Studia nunquam non proſunt, non utilia ſunt, non utilitatem pariunt, ſtudiorum utilitatem dies non imminuit, Studiorum utilitas non terminatur ſpacio temporis, non definitur ulla die, perpetua eſt, eadem eſt omni tempore, Studiis ſecundæ res ornantur, adverſæ adjuvantur, A ſtudiis delectatio petitur in ſecunda fortuna, ſalus in adverſa, Studiorum fructus in omni fortuna idem eſt, Studiorum tractatio nunquam non utilis, nunquã eſt infructuoſa, Habẽt ſtudia quo juvemur in omni vita, in omni fortuna, in omni loco. Ecquando ſtudiis non juvamur; quæ dies utilitatem ſtudiorum extinguit aut imminuit? de ſtudiorum utilitate nihil fortuna, nihil hominum injuria, nihil ne dies quidem ipſa detrahit.

Einen vermahnen zum ſtudiren / Luſt zum ſtudiren machen.

Cohortari, movere, commove-

re,incitare,concitare,ducere, adducere aliquem ad ſtudium, cōtinere aliquem in ſtudiis, Compellere, excitare aliquem ad philoſophiam, Excitare aliquem ad cognitionem, incendere cupiditatem cognitionis, Cupiditatem dare cognitionis, revocare ad cognitionem; convertere aliquos ad cognitionem, ad intelligentiam, appetitionem movere cognitionis.

Abhalten vom Studiren.

Deterrere & adducere aliquem à ſtudio, avocare à ſtudiis, Revocare,abſtrahere, movere aliquem à ſtudiis, reſtinguere ſtudia, deeſſe ſtudio alicujus.

Hindern am ſtudiren.

Tardare alicujus ſtudia, reſtinguere alicujus ſtudia,omnem colendi ſtudii facultatem, poteſtatem eripere, nullam ſtudiorum copiam alicui relinquere, Nullā ad colenda ſtudia horam,nihil ad excolendum, literis animū ſpatiī relinquere, Nihil ad exercendum ſtudiis ingenium, ocii, temporis alicui dare,

Verhindert werden/ abgehaltē werden vom ſtudiren.

Abduci à ſuaviſſimo bonarum artiū complexu & contubernio, Removeri,repelli à ſtudiis, ſtudia excutiuntur alicui de manibus.

Ruhen oder feyren im ſtudiren.

Relaxare animum à Philoſophiæ ſtudiis,animum relaxare ludo,feriari à ſtudiis, ſtudiorum uſum parumper dimittere, intermittere aliquantum ſtudia,deponere aliquantiſper ſtudiorum onus; intermiſcere requiē ſtudiis, levare animum onere ſtudiorū, Vacatio datur à ſtudiis, avocare animum à ſtudiis; feriæ ſtudiorum conceduntur.

Ablaſſen vom ſtudiren/ die Schule durch den Bauch ſtechen.

Multam ſalutem dicere alicui ſtudio, Peregrinari à Muſis & literis omnibus, deponere,deſerere ſtudia, mutabilitate animi à ſtudiis abduci, Relinquere, vitare,negligere philoſophiā; Aſpernari,contemnere,irridere, omittere ſtudium ſapientiæ,cœpit me odium & ſatietas literarum,conticeſcunt literæ, ſilent muſæ, intermittuntur ſtudia, literulæ obleſcunt, deſinere artem, ſe ad aliud ſtudium transferre, abhorrere, alienum eſſe à Muſis,abeſſe à ſtudiis, obmuteſcere in ſtudiis, recedere ab artibus;abjicere ſtudia, ſejungere ſe à ſtudiis, uſum ſtudiorum in perpetuum dimittere, minimè de ſtudiis laborare, induſtriam à ſtudiis aliò traducere, transferre, conferre, ſtudia deponere, ſejungere ſe à ſtudiorum conſuetudine, à ſtudiis diſcedere.

Wieder zum ſtudieren kommen.

Revocare, referre ſe ad ſtudia, datur reditus ad ſtudia, repetere, renovare ſtudium, redire cum literulis in gratiam,reddere ſtudiis operas intermiſſas, ad ſtudiorum conſuetudinem & uſum redire, priſtina ſtudia revocare, ſe rurſus ad ſtudia conferre.

De Lectione.

Das Leſen.

Lectio,lectiuncula.Diligens,assidua lectio.

Offentliche Lesung/Recitatio.

Durchlesung/Evolutio.

Er ist belesen.

Multa legit &c.diligenter volutatus est in scriptis veterum.

Ein Leser/der da lieset.

Lector,legens, recitator, anagnostes,anagnostes festivus.

Lesen/Legere,lectitare,recitare, studiosè,studiosissimè,cupide legere,se dare ad legendum, lustrare veterum scripta,manibus terere veterum scripta, temporis aliquid tribuere Propertianæ lectioni, uti recitatione, adhibere lectionem, consumere tempus lectiunculis,Rectè, diligenter legere,pertractare,ex ordine recitare, conferre se ad Poëtas, habere tritas aures consuetudine legendi, perspicere ex libris quid aliquis gesserit, dixerit, Legere per se omnis generis libros attentè, cum animi attentione legere,inspicere quid sit scriptum,gustare aliquid

Offentlich verlesen.

Recitare,recitare literas,recitare de scripto,dicere de scripto, recitare clarâ voce, clarè, submissâ voce,palam recitare, in concione recitare,exordine,denuò recitare

Durchlesen.

Perlegere,volvere,evolvere,volutare,pervolutare,Rectè, diligẽter relegere, in Poetis evolvendis tempus consumere, perlegere à capite ad calcem, à principio ad finem legendo aliquid percurrere, Accuratè, avidè pervolutare, diligenter evolvere, translegere, Evolvere volumen,conterere aliquid legendo,librum non dimittere, deponere de manibus, diligentissime librum cognoscere.

Wieder lesen/ noch einmal lesen.

Relegere, repetere lectionem, denuò legere, recitare, regustare aliquid, non ponere de manibus literas.

Ich habs mit Lust gelesen.

Delectatus sum lectione hac,voluptatem mihi attulit evolutio.

Einen lesen lassen/oder etwas zu lesen geben.

Constituere lectorem, anagnostem,alienis oculis legere, dare alicui aliquid ad legendum vel recitandum.

Es ist wol zulesen.

Res est in legendo jucunda, aptum est ad delectationem lectoris,retinet lectorem, animus expletur voluptate lectionis, studium in legendo hoc libro facile retinetur.

Einem vorlesen.

Pronunciare,recitare,legere aliquid alicui, uti auribus alicujus,prelegere.

De Scriptione.

Papyr/Charta,papyrus.

Buch Papyr/ Codex chartæ, scapus chartarum, scapus papyrius,volumen chartaceum,papyracium.

Ein Bogen Papyr / Folium papyri,scheda integra.

Seite des Blats/ Pagina,pagella,paginula.

Epith.Pagina longa,tota,prior, altera,postrema,extrema.

Blätlein Papyr / Schedula,frustulum chartæ.

Der Rand/Margo paginæ.

Das Papyr ist vngleich am Rande/Extremæ oræ papyri inæquales sunt.

Papyr beschneiden/Demarginare chartam, resecare chartam cultello, forfice.

Papyr zusammen legen/ Complicare chartam.

Papyrmacher/Chartarius.

Papyrmühle/Officina chartaria.

Gemein Papyr / Charta scholastica.

Regal Papyr/Charta regia, imperialis decumana, claudiana.

Cantzeley Papyr/Postpapyr/Charta Augusta, subtilis, mollis, epistolaris, tenuis.

Glatt Papyr/Charta levis, lævigata, polita.

Das Papyr glätten / Levigare chartam.

Rauch Papyr/Charta aspera, scabra.

Durchschlagend Papyr/ Charta bibula, subhumida, perfluida, quæ tam tenuis est, ut non sufficiat tolerandis calamis.

Das Papyr schlägt durch / Charta transmittit literas, perfluit.

Dick Papyr/Charta densa.

Außschuß/Charta rejecula.

Rein Papyr/Charta pura.

Beschrieben Papyr/ Charta impura.

Maculatur / Charta bibula, qua siccamus recentem scripturam.

Blaw Papyr / Charta emporetica.

Pergament / Charta, Pergamena, membrana ex coriis animaliũ præparata.

Schreibtafel / da man wider außleschen kan / Pugillares, palimpsestus, charta deletitia.

Ich hab kein Papyr/Non restat mihi charta ad scribendum.

Eine Feder / Penna, calamus scritorius.

Vngeschnittene Feder/Calamus rudis.

Geschnittene Feder / Camalus pararus.

Gute geschnittene Feder / Benè temperatus calamus.

Kiel an der Feder/Caulis pennæ, canna.

Harte Feder / Caulis pennæ firmior, penna firmior.

Weiche Fever / Caulis mollior, penma mollior.

Grosser Kiel/Caulis amplus, pẽna caule amplo, amplà cannâ.

Kleiner Kiel/Caulis brevior, canna brevior.

Die Seel in dem Kiel / Medulla calami.

Eckfedern/Pennæ extremæ oræ in quavis ala.

Der Schlitz in der Feder / Crena calami, fissura calami, incisura pennæ.

Schlitz reissen/Facere crenam.

Die Feder schaben / Levigare pennam, scabritiem pennæ abradere.

Eine Feder schneiden/ Acuere pennam.

Die Feder mittelmässig schneiden/Acuere, exacuere pennam ad formam scripturæ mediocrem.

Feder klein schneiden/Acuere, exacuere penam ad minutas literas.

Die Feder anders schneiden/Cuspidem, mucronem pennæ mutare.

tare, rescindere aliquid, de cuspide.

Feder nicht wol schneiden können/ Malè tractare peñam in acuendo.

Eine kleine Feder / Penna cuspide tenui.

Eine grobe Feder/Penna mucrone crassiore.

Eine harte Feder/Penna mucrone duriusculo.

Eine weiche Feder/Penna cuspide molliore.

Eine gute Feder/Penna egregiè habilis.

Pennal/Theca pennaria, calamarium, pennarium, graphiariũ.

Eine Feder verderben / Abuti pennâ, retundere mucronem pennæ.

Eine Feder herfür langen / Proferre pennam ex calamario.

Eine Feder beythun / Reponere pennam in thecam pennariam.

Die Feder spritzet im schreiben/ Penna respergit chartam atramento.

Ein Federmesser. Cultellus scriptorius, cultellus graphiarius.

Radier Messer/Scalprum.

Mein Federmesser ist stumpff/ Acies scalpelli mei obtusa est.

Dinte/Atramentum, atramentum scriptorium.

Dintenfaß/Atramentarium, vasculum atramentarium.

Schwam im Dintenfaß / Penicillum atramentariũ, Gossipium.

Stöpsel/Operculum.

Dintenflasche / Ampulla atramentaria.

Bleiche Dinte/Atramentum dilotum, remissum aquosum, subalbidum.

Dicke Dinte/Atramentum crassum, spissum, densum.

Die Dinte wil nicht fliessen.
Atramentum tam densum est, ut hæreat in summa crena, nec ad characteres formandos defluat.

Lose Dinte / Atramentum decolor.

Fliessende Dinte / Atramentum liquidum, penetrans chartam, quod destituitur gummi.

Dinten vmbrüren/Pennà miscere atramentum.

Dinten fliessend machen / Atramentum diluere aquâ, Instillare aliquot guttas aquæ in atramentum.

Die Feder eindunken / Intingere penam in atramentum,

Rote Dinte/Rubrica, minium.

Rot vnterstreichen/Miniare.

Schuster schwärtze / Atramentum sutorium.

Färberschwärtze / Atramentum tinctorium.

Sandbüchse / Theca arenaria, pulveraria, arenarium.

Linial / Regula, canon, lineę ad canonem ductæ.

Ein Buchstabe / Litera, literula, elementum, characteres, notæ literarum, literarum apices.

EPITH. Literæ maximæ, grandes, innumerabiles, minutæ literulæ, aureæ, argenteæ, una litera, prima, singulæ, integræ, longa, producta, brevis, salutaris, tristis, vastior, literæ vacillantes, expressæ, oppressæ, assimulatæ, veteres, pressæ, truncæ, mutilæ, integræ,

Selbstlautende Buchstaben/Vocalis, concursio vocalium, concursus vocalium, & hiatus.

Doppelt lautender Buchſtabe/ Diphthongus.

Mitſtim̃ender Buchſtabe/ Conſonans, ſemivocalis, muta litera.

Schrifft.

Scriptura, ſcriptio, literarum conformatio, literatura, Diffuſa, diligens, aſſidua, contraria ſcriptura, liberum, incitatum, elatum ſcripturæ genus.

Schreiben wollen.

Cogitare deſcribendo, admovere manum calamo, calamum in manus ſumere.

Schreiben.

Scribere, ſcriptitare, tempus dare ſcriptioni, elementa conformare, ducere literas, literarū formas pingere, efformare literas, effingere elementa, diligenter, diligentiſſimè, cum magna cura & diligentia notare, diu multumq; ſcriptitare.

Mit eigener Hand ſchreiben.

Scribere ſuâ manu, *non manu propria*.

Einem ſeine Handſchrifft nachmachen.

Imitari alicujus chirographū, imitari alicujus formulas, imitari aliquem ſcripturâ.

Schön/hübſch ſchreiben.

Scribere ſcitè, benè, ductus literarum belliſſimi ſunt, literæ ſunt integræ, conſtant ſibi, Scribere peritè, ſubtiliter.

Gleich ſchreiben.

Ordine ſcribere figuras elementorum, ducere verſum ad rectitudinem, ad amuſſim.

Vertitteln.

Notis ſcribere, ſcribendi compendiis uti, notis verba excipere, perſequi, ſubſequi.

Behende ſchreiben.

Celeriter ſcribere, ſunt illi celeres articuli in ſcribendo.

Ubel/nicht ſchön ſchreiben.

Exarare literas diſtortè, inæqualiter, perturbatè, ſcribere literas truncas, caducas, mutilas, literæ negligenter obſcurantur, concurrunt, fugiunt, liber minùs, luculentè, exaratus, literas fugientes, exoleſcentes, vacillantes exarare.

Langſam ſchreiben.

Lentè ſcribere, tardè ſcribere, citiùs totum deſcripſeris, quàm ego quinque verſiculos.

Einem eine Vorſchrifft machen.

Scribere alicui exemplum, Abecedarium.

Nach der Vorſchrifft ſchreiben.

Scribere ad exemplum, obſervare, ſequi literas ſui exempli.

Schreibeſt du / oder fantaſireſt du? Scribis ne ſeriò, an ineptis?

Enge ſchreiben.

Anguſtè ſcribere, verſus denſiores ducere, parum intercapedinis verſuum relinquere.

Weit von einander ſchreiben.

Magnam intercapedinem verſuum relinquere, magna interſtitia, magna intervala.

Eine Zeile/ Verſus, linea.

Ein halb Blat voll geſchrieben/ Columna.

Die Buchstaben im schreiben vnrecht setzen.

Trajicere, immutare, transferre, commutare, producere, bis ponere literas.

Was new geschrieben ist/vnd nicht trucken ist.

Scriptura recens, nondum exsiccata, vel desiccata.

Sand auffstrewen.

Scripturam recentem pulvere conspergere, pulverem de pariete radere, & recētem scripturam conspergere.

Ich kans nicht alles drauff bringen.

Minor est charta, quàm ut omnia capiat, papyrus non est omnium capax.

Nicht gerne schreiben.

Pigrum esse ad scribendum, avocat me hæc res à scribendi occasione.

Etwas auffschreiben.

Describere, exscribere, transscribere lectionem, & describere, exscribere tabulas, totidem verbis descripta sunt.

Original/Authenticum, tabulæ authenticæ.

Abschrifft/Copey.

Exemplum literarum, descriptum exemplum, apographum.

Abschrifft schreiben/. Exemplum literarum scribere, Exemplum exarare, describere, exscribere, exemplum transferre.

Auffzeichnen/verzeichnen.

Signare, consignare, notare aliquid, persequi aliquid scripturâ.

Verzeichnuß/ Consignatio, designatio.

Etwas einschreiben/ in ein Buch schreiben.

Scribere tabulas, vel rem in tabulam perscribere, transscribere aliquid in tabulis, Conficere adversaria, tabulas, acta, codicem, in adversaria referre, in libello, codicillis, annalibus, adversariis aliquid scribere, asscribere, perscribere in fastis, monumentis. Referre in tabulas, literas, libellum, codicem, volumē, implere codicem multis rebus.

Darzu schreiben / zusammen schreiben.

Asscribere, conscribere, enucleatè perscribere, conquisitè conscribere, vicatim conscribere, aspergere aliquid, subjungere aliquid alicui rei, appingere, admiscere aliquid, adjicere, apponere.

Auffschreiben/ zum Gedächtniß auffschreiben.

Mandare aliquid memoriæ, literis prodere, mandare literarum monumentis, Literis consecrare, scriptū relinquere, scriptis mandare, Scribere, conscribere, tradere memoriæ hominū sempiternæ scriptis, trophæa ad omnem æternitatem commendata literis, Exprimere ingenii alicujus imaginem in scriptis, Scripta quædam posteritati relinquere, subtilissimè & accuratissimè aliquid persequi, libris complecti memoriam rerum,

Scribere aliquid metro , carmine, verſu, ſcribere aliquid prosâ, ſolutâ oratione , perſequi aliquid ſcripturâ.

Man ſchreibet man lieſet.

Literis proditum,traditum eſt, Annalibus,commentariis annalium inſertum hoc eſt,in monumenta relatum eſt,Veterum literis proditum,Extat in annalib⁹, memoriæ proditum eſt , habetur,legitur,extat,Invenimus,legimus,Prodit hoc Cicero.

Auff ſteinern Tafel ſchreiben.

Incidere , inſculpere literas, perſcribere in tabnlas eburneas, imprimere, exprimere literas in tabulis lapideis.

Cantzley/ Grammatophylacium,Tablinum,tabularium.

Cantzler/à libellis, libellorum magiſter Archigramateus, Cancellarius.

Secretarius/à Secretis,Secretarius.

Schreiber/Scriba, ſcriptor,amanuenſis , amanuenſis curiæ, deſcriptor.

Brieffſchreiber/ Ab epiſtolis.

Gegenſchreiber/Antigraphus.

Behender Schreiber/Notarius, exceptor.

Oberſter Schreiber/Protonotarius,

Der etwas regiſtriret / Perſcriptor.

Copiſt/Formularius.

Landſchreiber / Scriba provincialis.

Schreiber in der Einnahmſtube/ Scriba rationum.

Zollſchreiber/Scriptuarius,magiſter ſcripturæ, qui præeſt ſcripturæ,vectigalibus.

Falſch geſchrieben.

Mendum ſcripturæ, huic libro mendæ multæ inſiderunt, Liturarum & macularum plenum ſcriptum.

Außgeleſcht.

Litura,flagitioſa litura,eraſio literarum , eraſio literarum deturpat ſcripturam , demerguntur literæ in litura.

Darzwiſchen geſchrieben/Interpoſitiones.

Etwas falſches emendiren.

Tollere, corrigere mendum liturâ.

Etwas außkratzen.

Expungere , eradere literas cuſpide cultelli.

Durchſtreichen/Interlitum,inductum,cancellatum.

Durchſtreichen/außleſchen.

Obliterare,delere,extinguere, planè extinguere , inducere nomina,lituram inducere literis.

Etwas vnterſtreichen.

Tenuem liturã inducere literis.

Etwas zeichnen / Notabenè darzu machen.

Aſteriſcis vel ſtellulis aliquid ſignare , apponere notam,obelo,obeliſco aliquid notare.

De Interpretatione.

Deutung / Außlegung / Erklärung.

Interpretatio, expoſitio, explicatio

plicatio, explanatio, enodatio, declaratio, lumen.

EPITH. Interpretatio callida, malitiosa, Declaratio ſatis acuta, diſerta, jucundiſſima, propria, Expoſitio ſimplex, dilucida, perſpicua, illuſtris, brevis, duplex, perpolita, undiq; cõpleta, perfecta, Explicatio facilis, difficilis.

Außführlich/klärlich/deutlich.

Clarè, luculentè, luculenter, inſignitè, inſigniter, dilucidè, ſignificanter, explicatè, enodatè, enucleatè, planè, explanatiùs, expreſsè, liquidò, palàm, nihil dilucidiùs, clariùs, liquidiùs.

Außgelegt/erkläret.

Interpretatus, expoſitus, explicatus, enodatus, evolutus, enucleatus, explanatus, patefactus, expreſſus, nihil explicatius,

Klar/offentlich/erwieſen/erklärt.

Evidens, manifeſt⁹, perſpicuus, apertus, clarus, dilucidus, illuſtris, luculentus, planus, patens, promtus, nihil apertius, clarius, manifeſtius, evidentius, apud omnes pervulgatus, apertus omnibus, certiſſimis monumentis teſtatus, non parùm clarus, ſatis perſpicuus, tritus, ſatis abundanter, dilucidè demonſtratus, explicatus, notus, ſatis accuratè explicatus, nondum ſatis explanatus, illuſtratus, ſatis diligenter explicatus, enodatus, diligentiſſimè explicatus, ſemper apertiſſimus,

Es iſt klar/deutlich.

Eſt hoc perſpicuum, reperitur hoc perſpicuum & apertum, fit hoc apertum & manifeſtum, verſatur in luce, conſtat liquidò, apparet, comparet,

Verſtehen/was da deutlich iſt.

Videre aperta, habere alquid perſpectatũ, ſpectum, Tenere interpretationem, cedere perſpicuis, manere in perſpicuis, inſiſtere rebus illuſtribus, intelligere quædam ſine interpretibus.

Es bedarff außlegens/es iſt nicht deutlich.

Indiget enodationis, deſiderat hæc res doctrinam, lumen, explicationem, eget interprete, Poſtulat interpretem, ſine interprete intelligi non poteſt, opus eſt ut adhibeatur interpretatio, abeſt perſpicuitas, erepta eſt lux rebus, Locus hic non eſt omnibus pervius.

Einen Interpretem darzu nehmen.

Audire aliquos de aliqua re, adhibere explanationem interpretum, uti interprete aliquo.

Dardurch wir dieſes erkläret.

Hinc exoritur interpretatio, affert lumen huic rei, præfert lumen, apparet, elucet ex hiſce ſignificatio, præfert huic loco facem. Labore, induſtriâ vel caſu veniã fortaſſis ad aliquid, quod lucem hiſce affert, uſui eſt ad explicationem horum locorum, Ex Cicerone repetam intelligentiam hujus rei.

Etwas erklären/ außlegen/deutlich machen.

Explicare, enodare, declarare, exponere, monſtrare, demonſtrare aliquid, Definitione aliquid declarare, illuſtrare & patefacere obſcura, Explanare, illuminare veritatem, adhibere lumen, dilucidare, facere dilucidius, dilucidum aliquid reddere, dilucidè expedire, Aperiendum, quid ſit voluptas, Exponit hoc Cato in originibus, facere perſpicuum, diſcutienda ſunt ea, quæ obſcurant, ille orationes addit à brevi declaratione faciliores ad intelligendum efficit, Eruditi copioſis & uberibus ſcriptis cõmentariis leges illuſtrarunt, diſcutere caliginem, præferre facẽ alicui loco. Adhibere explanationem, ponere in promtu, in oculis, declarare ſignificationẽ, facere rem perſpicuam, planam, illuſtrem, proferre, referre in apertum, Illuſtrare, aperire dubia perſpicuis, enucleare, Hoc nullius interpretatione aut ornatiꝰ explicari aut planius exprimi poteſt, Explanationes adhibere interpretum, Explicare aliquid uberiùs, ornatius, etiam atque etiam, paucis, breviter, brevi, elegãter, accuratiùs, ſubtiliter, ſubtilius, enodatiùs, diligenter, diligentiſſimè, dilucidè, apertiſſimè, planiſſimè, verè, graviter, amplè, copiosè, magnifice, ornatiùs, expedite, commodiùs, Interpretari prudenter, ſapienter, ſcientiſſimè,

Vbel außlegen / ein Ding nicht recht außlegen/erklären.

Interpretari aliquid malè, perversè, ridiculè fallaciter, gloſſam adhibere contortam, violẽtam, coactam Obſcurare & contaminare aliquid ineptiis, interpretari ſtultè, interpretes hæc non animadverterunt, Extiterunt in illis tenebris homines audaces & præfidentes, qui nullâ latini ſermonis elegantiâ, nullâ veteris reip. Romanæ cognitione, imbuti cùm Dialecticã, ſine qua nihil rectè atque ordine tractari poteſt, aut non attigiſſent, aut iſta attigiſſent, ut non attigiſſe præſtaret, arreptâ, ut inter cœcos juris interpretandi provinciam verboſiſſimis & inſulſiſſimis cõmentariis illas qualeſcunq; veterum prudentum reliquias onerarunt.

Dolmetſchung/ Interpretatio.

Dolmetſcher / Außleger / Erklärer.

Interpres, explicator, explanator, prudens, ſeverus, gravis explicator, prudentiſſimus interpres, multò commodior explicator, Exercitatiſſimus, vaferrimus, diſertus, indiſertus interpres, Fallax, inſcius interpres, vetus, idoneus poëtarum interpres.

Verdolmetſchen/in ein ander Sprache bringen.

Exprimere rectê ſententiam autoris, Hippocratis verba expreſſi, Hæc latinè ita expeditè

aut

aut ut ita dicam, rotundè explicari nõ possunt, Conabor, si qua possim hæc Græca ita latinè eloqui, reddere, vertere, Convertere aliquid latinè, reddere singulas voces, Traducere, vertere, transferre aliquid in aliam linguam.

De Schola.

Eine Schule/hohe Schule.

Schola, ludus, ludus literarius, gymnasium, pædagogium, officina virtutis & doctrinæ, augusta Musarum ædes, pulvis scholasticus, eruditorum hominum umbracula, domicilium literarum, seminarium præstantium virorum, Academiâ, lycæum, Amplissimum, nobilissimũ gymnasium, nitidum Lycæum, vetus, nova, recentior Academia.

Lesestube/Auditorium, aula.

Studierstube/Musæum.

Inspector/Cui studiorum cura commissa est.

Ein Præceptor / Rector / Schulmeister.

Ludimagister, Gymnasiarcha, Rector gymnasii, Gubernator, præfectus, moderator gymnasii, ludi, Moderator cœtûs scholastici, ordinis scholastici. Formator disciplinæ puerilis, Præceptor, pædagogus, pædotriba, moderator juvẽtę, Magister studii aliquorum, Archididascalus, literator, literatus.

Epith. Maximus, summus, exquisitus, gravissimus, bon⁹, eruditus, optimus, præstantissimus magister, Optim⁹ & exercitatissimus in docendo, summus doctor, Probitas, fides magistri, pædagogi.

Ein Præceptor seyn.

Esse, fieri magistrum, ducem esse ad eruditionem, hortatorem & impulsorem esse alicui ad studia.

Ein vngelehrter Schulmeister.

Magister ineptus, communis, splendidarum ineptiarum magister.

Ein Schůler/Discipel.

Discipulus, auditor, alumnus doctrinæ, alumnus disciplinæ, cui cordi sunt literarum studia, tyro ludi literarii. Alphabetarius, tenellus auditor, puer Abecetarius.

Schulgesell.

Condiscipulus, iisdem studiis initiatus, æqualis, in eodem ludo doctus, in eodem ludo discens, qui eundem præceptorem audit.

Mit einem zugleich lernen.

Audire aliquem unà, exercere inter se studia, Teneri, delectari, frui iisdem studiis, Perfrui cum aliquo literarum studioso honestissimo ocio, non abhorrere à studiis alicujus, Versari in studio quo aliquis maximè delectatur, habere studiorum suorum socium, vivere unà in studiis, vivere cum aliquo in studiis communibus, studia nostra sunt paria.

Baccalaurus / Vnterschulmeister / Magister pedaneus, Hypodidascalus.

Locat/Adjutor magiſtri, pædagogus, ſubſcholus.

Der Depoſitor / Præfectus vexationibus novitiorum, initiator tyrunculorum.

Pedell/Viator Academiæ, miniſter Academiæ, famulus communis.

Stubenhitzer/Calefactor.

Eine Schul anrichten/ Aperire ludum, Habere ludum, inſtituére ludum,

Einen Knaben in die Schule thun / Tradere aliquos in diſciplinam vel ad diſciplinam, mittere filium ad magiſtros, Tradedere magiſtris liberos, Dare filiũ magiſtrum ad virtutem.

Jn die Schule gehen.

Frequentare ludum, itare in ludum, mitti à parentibus in diſciplinam, concurrere ad quendam diſcendi causâ, proficiſci aliquò diſcendi causâ, capere magiſtrum, dare ſe philoſophiæ magiſtris recoquendum, frequẽtare gymnaſiũ, edoceri in ludo.

Zu einem in die Schule gehen/ einen Præceptor haben.

Tradere ſe alicui erudiendum, ex ore alicujus pẽdêre, alicujus doctrinam combibere avidiſſimè, uti aliquo magiſtro, habere magiſtrum, nanciſci magiſtros bonos, operam dare aſſiduam magiſtro, exerceri apud magiſtrum in aliqua re, accipere ab aliquo diſciplinam, audire aliquẽ hoc doctore ad Evangelii cognitionem uſus ſum, confugere ad alicujus diſciplinam, accedere ad alicujus diſciplinam, vel in alicujus diſciplinam.

Claß/Claſſis, ordo ſcholaſticorum, decuria ſcholaſticorum.

Er ſitzt in tertia Claſſe.

Eſt tertiæ claſſis auditor, adſcriptus eſt tertiæ claſſi ſcholaſticorum, in tertiam claſſem receptus eſt, deſtinatus tertiæ claſſi.

Jn ein ander Claß kommen.

Mutare claſſem, altiorem accedere claſſem, in aliam adſcribi claſſem, altiori deſtinari claſſi, in altiorem aſſcribi claſſem.

Sich einſchreiben laſſen.

Curabo meum nomen inſcribi in matriculam, ut inſcribari in catalogum ſcholaſticorum.

Stillſchweigen heiſſen/ Præcipere, indicere ſilentium.

Schweigen/ ſtill ſeyn / Servare ſilentium, ſilere, tacere,

Schwatzen / Rumpere ſilentium, non ſervare ſilentium, fabulari, garrire, ineptire, movere turbas, clamores.

Einen anſtechen.

Signare aliquem, Notare aliquem vernaculæ locutionis, maternæ linguæ, quod uſus ſit Germanica lingua, quod locutus ſit Germanicè. Sic notari barbariſmi, illatinæ locutionis, depravatæ locutionis. Notare aliquẽ non exhibitæ præceptori aperto capite reverentiæ, ſignare innoxium.

Vnterweiſung.

Inſtitutio, doctrina, educatio pue-

pueriliſ, inſtitutio antiqua, nova, præcepta artis vivendi, diſciplina juventutis, doctrina vivendi, ſtudia diſcentium.

Fürleſũg/Prælectio, Præſcriptio.

Fürgeſchrieben/Præceptus, præſcriptus, traditus, inculcatus.

Eine Regel/ Ordnung/Gebot.

Regula, forma, norma, formula, inſtituta, præcepta, præceptio.

EPITH. Norma, formula acerrima, certa, naturalis, conſentanea rei, breviſſima, publica, inſtituta præſtantiſſima, pulcherrima, agreſtia. Præcepta multa, permulta, plurima, præclara, cõjuncta naturæ, ſtabilia, firma, dilucida, Præceptum majus, breve, non difficile, acutum, neceſſariũ ſpinoſius, exile, cõmune, pervulgatum, vetus, Præceptiones novæ, brevitas præceptionis.

Art vnd Weiſe einem fürſchreiben/ Conſtituere formulam diſciplinæ, deſcribere, præſcribere formulam, concludere, comprehendere rem formulâ, Inducere, exprimere formulam, Aperire, ſancire, dare diſciplinam; dare normam, Dare, ſancire præcepta, præſcriptum edere, tradere, decantare præcepta.

Nach der Regel machen.

Sequi inſtitutum, præceptionem, formulam, perſequi præcepta, uti formulâ, regulâ, Noſſ, etenere præceptum, habere regulam, facere omnia ad normam, ad præſcriptum, ſatisfacere formulæ, parêre obtemperare pręceptis, ſervare præſcriptam regulam, præcepta tenere.

Nicht nach der Regel machen.

Aberrare à normâ, regula, præſcripto, hoc abhorret à norma, à formula, abeſt à formula.

Ein Probe/was einer gelernet hat.

Documentum, rudimentum, elementum, tyrocinium.

Eine Probe thun.

Ponere rudimenta, principia, ſtatuere documentum; deponere tyrocinium.

Auffgeben zu lernen.

Præſcribere, injungere aliquid ediſcendum, inflectendum, pretermiſit aliquid diſcendum preſcribere, nihil injunxit ediſcendum.

Lection können/Lectionem tenere, memoriter tenere. didiciſſe.

Lection auffſagen.

Reddere lectionem memoriter, denuo, de integro, memoriter, reddere lectionẽ perperàm, Reddere inter ſe lectionem.

Laſſen auffſagen.

Repoſcere lectionem, exigere ſcripturæ rationem, perquirere ex puero ſingula, quæ ad lectionem pertinent.

Einem etwas vorſagen.

Præire verba, præire verbis, voce præire carmẽ, præire alicui verba orationis dominicæ.

Nachſprechen/ Se qui ſigillatim præeuntem.

Einen vnterweiſen/ lehren.

Docere, tradere literas, ſcientiam,

tiam, Dare alicui ſcientiam, reddere aliquem doctiorem, efficere aliquem meliorem doctrinâ, exemplo, docere diſciplinam, Erudire, inſtruere, informare, tingere, inficere, inſtituere aliquem artibus, diſciplinis, præcipere diſcentibus, ſementē quandam virtutis & doctrinæ facere, præbere ſe ducem ad bonas artes diſcendas, viam alicui commonſtrare ad facultatem latinæ linguæ conſequendam. Præceptores ex veterum monumentis, tanquam ex opimis & pinguibus paſcuis colligunt, quæ ad ſaturandos humanitate animos pertinent, Tradere artem, in arte tradere viam rei, Præſcribere, explicare artem, Regere alicujus ingenium, digitum ad fontem intendere, demonſtrare alicui fontes, unde haurias, & itinera, expolire aliquem doctrinis, augere ſcientiâ aliquem, patefacere alicui aditum ad cognitionem, Inſtituere, erudire aliquos ad inſtituta majorum in diſciplina, regere aliquem diſciplinâ, dirigere aliquem ad normam diſciplinæ, convertere animos ingenioſorum adoleſcentū ad meliora, præire alicui iter ad ſtudia, meliores aliquos facere docendo, prodeſſe docendo, pręceptis erudire, Tradere præcepta, præcipere, præſcribere, Præcipere ſapienter, rectiſſimè, ſummo ſtudio, amiciſſimè, Adhibere alicui diſciplinam, doctrinā, excolere diſcentium ingenia omni genere diſciplinarum liberalium. Præire voce ad omnia laudabilia, ſummo labore & ſtomacho erudire, difficulter docere, ſummo ſtudio inſtituere, erudire aliquem ad modeſtiam, ad pietatem, literis, imbuere aliquē humanioribus diſciplinis, formare linguam puerorum, manu ducere aliquem, adjuvare aliquem monitis & præceptis, Edocere, condocefacere, perdocere, ſubdocere.

Wol unterweiſen.

Bene docere pueros, fideliter & accuratè inſtituere juventutem, enarrare aliquid diligenter, accuratè, ſummâ curâ, ad captū puerorum, inſtituere aliquos eleganter, fideliter, diligēter, Docere dilucidè, amicè, ſimpliciter, commodè & diligenter aliquid tractare.

Nicht recht unterweiſen/Ineptè & alieno tempore aliquid docere, per imprudentiam inculcare, leviter, parùm præcipere.

Etwas publicè **leſen.**

Suſcipere aliquid publicè docendum, illuſtrare aliquid quotidianis diſputationibus, auſpicari lectiones, Prælegere, enarrare, interpretari, explicare autorem aliquem.

Die Lection zum ende bringen.

Abſolvere lectionem, perducere ad umbilicum.

Philoſophiam **lehren.**

Docere, explicare, illuſtrare philo-

philoſophiam, fontes aperire philoſophiæ, Profiteri philoſophiã, ſementem facere virtutis & doctrinæ.

Ich wil dich in Tugend unterweisen.

Omnem meam cogitationem in oſtendenda virtute fixi & locavi, in tradenda tibi virtute ſum totus, hoc unum ſpectat mea induſtria, ut theſauros tibi virtutis aperiam, tradam, ut aditum tibi ad virtutem patefaciam, ut ornẽ te virtute, ut ad virtutem duce me pervenias, ut intelligas quæ ſit dignitas, qui ſplendor, quæ pulchritudo virtutis, Hortator & impulſor tibi ſum ad viam virtutis perſequendam, Hoc curo ut doceam te pleno gradu ad divina properare.

Viel Discipel haben.

Habere, accipere diſcipulos, acquirere diſcipulos, magnus ad eum fit concurſus.

Discipel abspenstig machen / Abducere ab aliquo diſcipulos.

Unterwiesen werden/lernen.

Inſtitui, erudiri doctrinâ, fingi ad humanitatem, fieri doctum, doctiorem, Eruditionem à magnis viris accipere, diſcere à philoſophis, primis literis imbui, ſuſcipere inſtitutionem, imbui præceptis, Guſtare, cognoſcere, percipere mandata, Exerceri in diſciplina, meliorem fieri diſciplinâ, inſtrui à doctoribus, commodiùs doceri, erudiri egregiè, liberaliter educari, ex alicujus ore pendêre, Alicujus doctrinam combibere avidiſſimè, Hoc doctore ad evangelii cognitionem uſus ſum, exerceri apud magiſtrum in aliqua re, informari, erudiri honeſtis artibus.

Unterwiesen/unterrichtet.

Inſtitutus, informatus, conformatus, imbutus, optimè inſtitutus, informatus, liberaliter, ingenuè educatus, inſtitutus, ſummo ſtudio doctus.

Fleissig/unfleissig zu hören.

Auſcultare præceptorem enarrantem attentè, animadvertere omni diligentiâ, Oſcitanter, non attentè auſcultare.

In der Statt sind viel gelehrte Leute/Es ist da eine gute Schul.

Civitas dedita optimis ſtudiis, affluens bonis artibus, parens omnium laudandarum artium, atque adeò ipſius humanitatis, Referta aſſiduè, & ut ita dixerim, fœta erudituſſimis hominibus, fœcundiſſima parens virorum omni doctrinâ & virtutum laude præſtantium.

Aus der Schuel sind viel gelehrte Leute kommen.

Prodierunt ex hac ſchola innumerabiles viri, incertum doctiores an meliores, produci è ſchola, talis evaſit ex hac ſchola, Exire è ludo, è ſchola doctus, facundus.

Die Schule zuläufft.

Exinanitur hæc ſchola, relinquunt hanc ſcholam diſcipuli, ſeducuntur alio.

Böse Disciplin/Perturbatio diſciplinæ, diſciplina perverſa, mala, indulgens.

Durch böse Disciplin verderbet werden/ Depravari diſciplinâ mala.

Degeneriren/der Institution vergessen.

Deſciſ-

Deſciſcere ab inſtitutione, ignarum aut negligentem eſſe inſtitutorum, diſciplinæ, mutationem facere inſtitutorum, obliviſci inſtitutorum, relinquere diſciplinam, elapſa eſt ipſi de manibus diſciplina.

De Interrogatione.

Eine Frage/ Interrogatio, quæſtio, percontatio, diſquiſitio, rogatio, quæſtiuncula, interrogatiuncula.

Eine weitleufftige Frage/ Quæſtio latè patens, diffuſa, vaga, libera.

Eine ſchwere Frage.

Quæſtio obſcura, perobſcura, perdifficilis, ſubdifficilis, interrogatio captioſa, fallax.

Eine loſe/närriſche Frage.

Vitioſum, ignavum, iners genus interrogationis, ſtultiſſima interrogatio.

Eine rechte Frage/ Apta, gravis, concinna interrogatio.

Alia. Epith. Communis, nova, perpetua, magna, maxima, duplex quæſtio, infinitæ quæſtiones, multę quæſtiunculę, minutæ, anguſtæ interrogatiunculæ, ſervilis percontatio.

Gefragt/ Rogatus, interrogatus quæſitus.

Einer der da gefraget.

Interrogans, rogans, quærens, percontans, percontator.

Es iſt ſtreitig/ man kan allhier fragen/ man fraget billich.

Vocatur res in quæſtionem, diſceptationem, Res habet aliquid quæſtionis, Naſcitur, exiſtit quæſtio, in quæſtionem venit, in quæſtione eſt, eſt quæſtio de hac re, opus eſt mihi quæſito, Eſt cauſa, cur aliquem audire velim, quæritur in quæſtione, verſatur hoc in quæſtione, Hæc obſcuriora pervicaciores ad quæſtionum deliria invitare poſſunt.

Eine Frage anſtellen.

Ponere, proponere quæſtionem, quæſtionem afferre, libenter quæſierim ex illis.

Fragen/ außforſchen.

Interrogare aliquem, interrogare aliquid, Percontari aliquid, percontari aliquem, Sciſcitari, ſciſcitari aliquid ex aliquo. Quærere ex aliquo, quærere ab aliquo, requirere ab aliquo rationē, exquirere aliquid ex aliquo, Rogare aliquid, rogitare aliquē, obtundere aliquem rogitando, expetere aliquid ſcire, deſiderare ab aliquo rationem rei, conſumere tempus percontationibus, expiſcari ex aliquo, expiſcari aliquid ab aliquo, uti quæſtionis genere, pungere interrogatiunculis, captiosè minutatim interrogare, acutè rogare, per literas ſciſcitari, interrogare ſemel, breviter, ſæpe, ordine, viciſſim, Exquirere alicujus ſententiam, voluntatem, judicium, Rogare te unum volo, Eſt quod volo exquirere ex te. Quæſo quod te percunctabor, ne id te pigeat proloqui, Quæro te hanc rem, quæro te de hac re, quæro hanc

rem abs te, ex te, Percontationē facere ex aliquibus, ſcrutari omnia, ſciſcitari, leve quid & nugatoriū.

Mit Fragen etwas heraus bringen/ Elicere ſententiam alicujus interrogando, Extorquere, eripere alicui orationē ex ore, reperire percontationib9, invenire aliquid ex aliquo, ſcire aliquid ex aliquo.

Eine Frage verwerffen/ Infirmare quæſtionem, profligare, rejicere, exterminare quæſtionem, occurrere quæſtionibus.

Vmb Antwort anhalten.

Inſtare interrogationi, vel interrogatione, urgere aliquem ad reſponſionem.

De Reſponſione.

Antwort.

Reſponſio, reſponſum, gravitas, contumacia reſponſi.

Epith. Reſponſum præclarum, aliquo dignum, alicujus ſapientiâ dignum, ſuperbum. Reſponſa vera, apertiſſima, veriſſima, accõmodata, firma, acuta, acutè, Reſponſio brevis, inimica.

Antworten.

Reſpondere, referre, referre ſimpliciter, Reſpondere ad rogatum, ad interrogata, Explicare quæſtiones, quæſtionem ſolvere, diſſolvere, Dare, reddere reſponſum, Reſpondere verbum, ſurgere ad reſpondendum, Proloqui verbū, Reſponſum ſatis eſt ab eo de hac re, reſpondere ad ea quæ quæſita ſunt, reſpondere ad ſingula, reſpondere literis, & ad literas, reſcribere ad ea quæ quæruntur, Nihil habeo, quod reſcribam tuis literis, nihil eſt quod reſpondeā, hoc volo ipſi reſpouſum, renidens inquit, ad ea rex placidè & benignè verba facit, rependere affatim verborum, Reſpondere copiosè, cumulatè ad omnia, ſatis. dilucidè, conſtanter, benè, rectè, quâm commodiſſimè, honeſtè, honorificè, planiſſimè, veriſſimè, conſideratè, argutè, diligentiſſimè, acutè, conſtanter, liberaliſſimè, graviter, nõ gravatè, libentiſſimè, perbenignè, facilè, venuſtiſſimè, humaniſſimè, minùs vehementer, audacter, confidentiſſimè, amicè, demiſsè, ſuppliciter. Nugatoriè, captiosè, ſuperbè, ferociter, impudenter, triſtius, abſurdè, aſperè, malè, improbiſſimè, ineptè, Ineptè ſciſcitanti ineptè reſpondendum eſt, ſimpliciter referre.

Widerpelffern.

Reſponſitare, reſponſare, obſtrepere, obmurmurare, reclamare, refragari, repugnare, contradicere, obloqui, verborum affatim rependere.

Du antworteſt nicht recht / du antworteſt nicht auff das / das ich dich frage.

Aliter reſpondes ac rogo. Non reſpõdes ad ea, quæ quæſita ſunt. Ego de alliis loquor, tu de cepis reſpondes, non convenienter reſpondes ad interrogata, aliud quæro aliud reſpondes, reſpondes abſurda, quæ reſpondes ad rē non periinent.

Antwort bekommen.

Ferre, auferre, referre reſponſū ab aliquo.

Mit der Antwort zu frieden ſeyn.

Probare, reſponſa, acquieſcere,

non

non commoveri responso, gratū est mihi responsum.

Es darff keiner Antwort.

Non necesse est respondere ad hanc rem, non indiget res responsione, indignum est responso.

De Disputatione.

Disputation/Wortgezäncke/ Vnterredung.

Disputatio, disquisitio, Ars, via, artificium, scientia, ratio, prudentia disputandi, nobilis ingenii doctrinæq; contentio, verborum pugnæ, conflictus, conflictationes, contentiones, altercatio.

Epith. Longa, satis litigiosa, copiosa, abstrusior, unius diei, simplex, acris disputatio. Disputationes in omnem partem diffusæ, infinitæ, concertationum plenæ, eruditæ, eruditissimæ, elegantes, ancipites, splendidæ, subtiles.

List in der Disputation.

Argutiæ, strophæ, tergiversatio, ambages, vafricies.

Ein Disputator/Vnterreder.

Disputator, disputans.

Epith. Subtilis, vehemens, acutè disputans, diligēs, promtus, clemens, quietus, facetus, versutus, vafer, pertinax, perpugnax, probatus in certamine.

Etliche anstellen zum Disputiren.

Inducere, facere aliquos disputantes.

Eine Disputation anfangen.

Accedere, aggredi, ingredi disputationem.

Lust zum Disputiren haben.

Delectari disputatione, incumbere in disputationes.

Disputiren/sich vnterreden/ Colloquium, Gespreche halten.

Disputare, disserere, conferre sermones, altercari, contendere, philosophari, versari in re difficili ac multum ac sæpe quæsita, quærere aliud ex alio, congredi cum aliquo, contendere inter se verbis, altercatio orta est inter aliquos de re aliqua, Est disputatio inter nos, uti disputatione, habere disputationem, altercationem, consumere tempus vel diem disputatione, altercatione, digladiatur inter se de tricis, summâ contentione disputare, de hac re serram inter se reciprocant eruditi, Disputare benè, malè, subtiliter, multum, multis, pluribus, copiosè, fusè, liberè, variè, optimè, rectè, commodè, præclarè, eleganter, splendidè, prudenter, eruditè, acutè, doctè, argutè, Studiosè, enucleatè, accuratè, diligenter, amanter, liberiùs, facetiùs, audaciùs, palàm, severè, acerrimè, inimicissimè, infestissimè, inscitè, lentiùs, timidè, temerè, negligentiùs, jejunè, exiliter, leviter, tenuiter, verbotenus, separatim, coràm, subitò, diu, quotidiè, perpetuâ oratione.

Den statum in der Disputation endern.

Commovere, convertere cornua disputationum.

Einen vberwinden im Disputiren.

Irretitum tenere laqueis disputationum, vincere pertinaces.

In einer Disputation seyn.

Interesse

Interesse, adesse disputationi, disquisitioni, operam dare sermoni disputantium, audire studiosè disputantes.

Nicht gern disputiren.

Defugere disputationes, abesse ab altercationibus.

Durch Disputation wird die Sache verdunckelt.

Disputatione frangitur & extinguitur res.

Widerpart Haltung.

Contradictio.

Widerpart/Contradicens, contrarius. Widerpart halten.

Contradicere, adversari.

De Imitatione.

Nachfolgung.

Imitatio, imitatio depravata, periculosa, æmulatio.

Ein Ding dem man folget.

Imitabilis, imitandus.

Ein Nachfolger.

Imitator, imitatrix, æmulator, sectator, assectator, imitator facetus, temerarius, inconsideratus. Tacitus est maximus assectator Salustii.

Einem ein Exempel geben nachzufolgen.

Deducere aliquem ad imitationem paternæ constantiæ, revocare aliquem ad exempla virtutis paternæ, proponere alicui exemplar.

Einem nachfolgen / einem etwas nachthun / einem nacharten.

Imitari, æmulari, contendere ad imitationem, versari in alicujus rei imitatione, Exemplum habere, sequi, persequi mores alicujus, exprimere vitam alicujus, simulare aliquid imitatione, esse, existere imitatorem, assectatorem alicujus, non magnoperè imitari, Studiosè, perversè, fallaciter imitari, exemplum petere, proponere sibi, proponere sibi aliquem imitandum, eodem itinere gradi quo Cicero olim, progredi ad alicujus exemplum, persequi alicujus vestigia pro virium suarum modulo, sequi in aliqua re Philosophos, æmulari alicujus industriam. Se componere ad alicujus imitationem. Cicero Platonem sequebatur, Platoni tribuebat plurimum, Platoni planè credebat, ut oraculo credebat, errare cum Platone malebat, quàm cum aliis benè sentire. Cicero Platonē spectabat, imitabatur, ad ejus gloriam exequendam magna industria contendebat, Optimum omnium sequebatur & propositū sibi habebat, cupiebat se simillimum Platonis. Sermo ostendit eum versatum in bonorum scriptorum lectione, affert hoc haustum ex veterum fontibus, apparet id è priscis illis esse imitatum & effictum. Cicero multas loquēdi formulas à Trentio desumtas in sua scripta transtulit, formulas à Terentio acceptas in suum usum transtulit.

Wol imitiren/recht nach thun.

Consequi, exprimere aliquid imitatione, feliciter exprimere, mirificè, perfectè imitari. Respondet filius paternæ gloriæ omni ex parte, Poëtam hunc feliciter expressit.

Zu sehr imitiren / einem etwas außstelen.

Epistolam hanc totam ex Cicero-

ne mutuatus eſt, hujus epiſtolæ bonam partem tranſſcripſit ex Cicerone, Euſebius ex Africano omnia in ſuum librum transfudit tanta ſecuritate, ut ore Africani loquatur, verba ipſa Africani obſervet, nihil denique boni ibi repoſuerit, quod lege Atiniâ ei Africanus condicere non poſſit.

De Examine.

Probierung/Examen.

Examen, inveſtigatio rei, periclitatio,

Examen in der Schuel.

Tempus agendi delectum ingeniorum, tempus periculum faciendi puerorum eruditionis.

Examiniren in der Schuel.

Agere, habere delectum ingeniorum, expiſcari alicujus ingenium, periculum facere puerorũ eruditionis.

Nach der Kunſt reguliren/ examiniren.

Ad examen artis exigere, redigere, ad artem redigere, revocare. Inſpicere, explorare & excutere aliquid diligentiùs. Ad Ciceronis autoritatem tanquam ad Lydiũ lapidem omnia ſunt examinanda, examinare pondera verborũ. *Examinare rem dicimus, non examinare Petrum, Paulum, &c. dicimus tamen examinare Canditatos, hoc eſt, explorare & excutere doctrinam* & *mores candidatorum,* aliquẽ introſpicere penitiſſimè.

Sich ſelbſt prüfen.

Examinare & explorare ſuam conſcientiam, inſeipſum diligenter inquirere.

Verſuchen/Probiren.

Novum experiri calamum, probare, explorare calamum, amicum tentare, periculum facere alicujus rei, periclitari rem, experiri cum periculo, Tentare, periclitari fortunam.

De Experientia.

Erfahrung/Vbung/Gebrauch.

Experientla, experimentum, mirificus uſus rerum, inſignis & illuſtris rerum uſus, multarum rerum uſus, longinqui temporis uſus, maximum experimentum, longinqui temporis periclitatio, quotidianus uſus.

Geübet ſeyn/viel erfahren haben.

Valere, antecedere, uſu præditum, ornatũ eſſe uſu, homo plurimarum rerum uſu ſpectatus, præditus uſu, exercitatione, imbutus uſu, ſuperior uſu, peritus ad uſum ac diſciplinam, peritus rerũ & exemplōor & omnis vetuſtatis, & maximarum rerum, perdoctus rerum varietate & uſu, non rudis, uſus ipſi acceſſit, cœpit aliquid experiri, animus occalluit uſu, poteſt conferre uſum & ſcientiã ad rem.

Einen auff die Efahrung weiſen.

Excitare aliquem ad experientiam, deducere aliquem ad rerũ uſum, docere aliquem uſum.

Erfahrung/durch Vbung lernen.

Experiri, cognoſcere experiendo, vagari in rebus & uſu. Notare, animadvertere, diſcere uſu. Percipere utilitatem aliquam longi tẽporis uſu & periclitatione, perdiſcere hoc eſſe verum, experiri, diſcere ſuo malo, periculum alicujus rei facere, uſu comperire, addiſcere, diſcere, habere.

Die

Die Erfahrung lehret viel.

Experientia magiſtra eſt multarum rerum, Multa diſcuntur, percipiuntur ab experientia, Multarum rerum ſcientia, cognitio, intelligentia, doctrina capitur, ſumitur, hauritur ab experientia & uſu. Multa cognoſcuntur experientiâ duce. Multarum rerum magiſter eſt uſus, multa docet, oſtendit, patefacit, Ad multarum rerum ſcientiam viam aperit uſus. Erudimur valdè, inſtituimur, expolimur, ex ignorantiæ tenebris educimur, ad ſcientiam multarum rerum pervenimus experientiâ duce, Multarum rerum ſcientiam conſequimur, experientiam ſecuti, experientiâ docti, experientiâ magiſtrâ, uſus rerum hoc docet, dies multa affert, Vita longa uſusque docet, vetuſtas affert ſcientiam in obſervatione lõginqua. Compertum eſt, perſpectum eſt crebra animadverſione.

Man ſihet es täglich.

Videre licet, videre eſt, obvium hoc eſt quotidie, experientia teſtatur, quotidie videas, cernas.

Vnerfahrenheit.

Ignorantia, inſcitia, imperitia.

Vnerfahren/ vngeübt.

Rudis, ab uſu rerum imperitus. qui experientiâ caret, uſum rerũ ignorat, non ſatis in tractandis rebus verſatus, nullius experientiæ, uſu minimè doctus, uſu expers, rudis in rebus, tanquam novus hoſpes, planè peregrinus, parùm verſatus in rebus, rerum inſciens, ignar9, expers, qui experientiâ vacat, res non tractavit, uſum rerũ non habet, peregrinatur in rebus.

De Exercitatione.

Vbung.

Exercitatio, tractatio, habitus, Conſuetudo, conſuetudo & exercitatio, Exercitatio & uſus quotidianus.

EPITH. Exercitatio maxima, multa, plurima, modica, ſumma, honeſta, egregia, laborioſa, ludicra, campeſtris, Exercitationes crebræ, magnæ, aſſiduus uſus, aſſiduitas exercitationis, mediocritas exercitationis.

Geübet.

Exercitatus, exercitus, verſatus in aliqua re, conſuetus, ſuetus, aſſuetus, Aſſuefactus, In magna varietate multùm verſatus, inprimis exercitus, valdè exercitatus, ſatis exercitatus, habens uſũ, qui uſu valet, nactus eſt conſuetudinẽ, obduruit conſuetudine.

Es bedarff Vbung.

Indiget hæc res exercitationis plurimæ, deſiderat uſum & exercitationem, eget exercitatione.

Einen üben.

Exercere aliquem in aliquem morem, Adducere, deducere, inducere aliquem ad conſuetudinem, imbuere conſuetudine, aſſuefacere exercitatione, continere aliquem in exercitatione.

Ein Ding üben/ſich üben.

Exercere, tractare, terere aliquid, ſubire uſum, dare ſe in exercitationem rei, capere exercitationẽ, Suſcipere, adhibere exercitationem, uti exercitatione, verſari nõ mediocriter in exercitatione, augere exercitationem, multos annos aliquid exercere, in una re totam mentem, verſari, in una

re omni mente, cogitatione, curaque versari, gravi judicio multâque arte se exercere, non mediocriter versari in aliqua re, omni tempore versari in re, quotidiè se exercere, proponere sibi exercitationem, jactari in re aliqua, instituto suo uti, institutũ suum tenere, servare, ad institutum redire, reverti, in instituto manere, Multum studii, laboris, diligentiæ, industriæ, operæ ad aliquam rem conferre, versari in aliqua re & ingenio & industriâ, Exercere se vehementer, vehementissimè, studiosè, diligenter, diligentissimè, accerrimè, studiosissimè.

Durch Vbung etwas lernen.

Exercitatione aliquid comparare, adjuvari exercitatione, augere aliquid exercitatione, consequi aliquid exercitatione, exercitatione rei assuefieri ad aliquid, exercitatio prodest.

Vbung lehret alles.

Exercitatio plurimum prodest, Maximam vim habet assiduitas, usus optimus omnium rerum magister, fabricando fabrilis ars discitur, multis ictibus dejicitur quercus.

Vbung vnterlassen.

Relinquere exercitationes, deserere studium, abstrahi ab exercitatione à Decedere, discedere, rec..d re, consuetudine, exercitationem rei alicujus perdere.

De Peregrinatione.

Wanderschafft.

Peregrinatio, peregrinatio molesta, tempus peregrinationis, peregrinatio longinqua.

Bündel / Sarcina, sarcinula, pera.

Wandern.

Peregrinationes longinquas suscipere, in alium orbem deferri, sustẽtare se in extera nationes versari peregrinum in aliqua regione.

Frembder/Außländischer.

Peregrinus, extraneus, advena, alienigena, exterus.

De Exemplo.

Exempel/Vorbild.

Exemplum, exemplar, documentum, specimen, typus, factũ ex antiquitate repetitum.

Epith. Exemplum honestũ, clarum, grave, præclarissimum, mirabile, illustre, insigne, malum, perniciosum, notum, multum, domesticum, externum, vetus, novum, antiquum, recens, vivum, spirans, ratissimum, æternum.

Exempla maxima, antiqua, multa, plurima, quàm plurima, mirifica, insatiabilis copia exemplorum.

Ein Exempel suchen.

Quærere, conquirere, petere alicunde exempla, expetere, rapetere exemplum.

Einem gut Exempel geben.

Præire alicui exemplo, Præbere, suppeditare, dare exemplũ esse alicui exemplo, subministrare exemplum, copiam exemplorum,

plorum, Incitare aliquem exemplo ad aliquod animi propositum, statuere documentum, Relinquere, prodere, proponere ~, edere exemplum, nocere exemplo.

Ein Exempel nehmen / etwas jhm zum Exempel setzen.

Capere documentum, sumere exemplum, capere, petere exemplum, proponere sibi exemplar, Constituere proponere sibi imaginem alicujus, periculum ex aliis facere, Nosse, habere, eligere, intueri exemplum, uti exemplis, hoc est mihi exemplo, hoc est mihi exemplum, ex aliis capere exemplum, inspicere vitas aliorum tanquam in speculum, capere de aliquo exemplū, aliorum exempla me docent, dare possum hujus rei exempla.

Einem Exempel folgen / etwas nachthun.

Sequi, imitari exemplum, alicujus exemplo aliquid facere, renovare alicujus exemplum ~, facere aliquid ad exemplum alicujus, exemplar exprimere, ponere sibi ante oculos aliquem ~, proponere, constituere sibi ante oculos exemplum, imaginem ~, Hoc non est meum exemplum, *id est, non primus fui, qui hoc fecit.*

Etwas mit Exempeln beweisen.

Confirmare, docere repetitis ex veterum memoria exemplis. Exemplum ponere, apponere, supponere, proponere, copiâ exemplorū refellere aliquid magis quàm argumentis, Proferre exēpla vetera, aliena, recentia, adjungere exempla rebus, Revocare aliquem ad exempla veterum, Repetere autoritatem ab ultima antiquitate, illustrare iliquid vita & factis summorum virorum, Exemplum hoc nō videtur prætereundum, Exempla sequuntur ex eorum numero, opponuntur exempla, collectis exemplis patefacere, Liquidò constat hoc exemplis, exponere aliquid exēplis, illustrare, exornare aliquid copiâ exemplorum insatiabili, docere aliquid exemplis.

Als zum Exempel.

Exempli causâ, gratiâ, loco, verbi gratiâ, ut puta, ut ecce, veluti, ut non longè abierimus.

De Inscitia.

Ungeschickligkeit / Ungelehrheit.

Barbaries, inscitia, inscientia summa, ignorantia, seculum ineruditum, inficetum.

Ungelehrt / der nichts gelernet hat.

Indoctus, ineruditus, illiteratus, idiota, iners, rudis, inscius, ignarus, imperitus, agrestis, barbarus, Tam indoctus, ignarus, planè indoctus, admodum indoctus, omninò rudis, omnium rerum ignarus, rudis & inscius, nullo literarum cultu politus, morum incivilitatem cum summa literarum imperitia conjungit. Parùm est & à doctrina & à judicio

Judicio parat⁹, omnis eruditionis expers, literas neſciens, homo ſine ingenio, ſine literis, homo comunium literarum & politioris humanitatis, expers, plũbeus, omnium rerum imperitiſſimus, maximè rudis, maximè inſcius, cujus ignorantia, inſcitia, inſcientia ſumma eſt, omnes vincit inſcitiâ, non invenias inſcitiâ ei parẽ, omnia eum latent, nihil prorſus novit, nullam partem doctrinæ tenet, alieno ingenio, alienâq; linguâ ad omnia uti neceſſe habet, ejus animus caret doctrinarum luce. Græcarũ literarum rudis, indoctus Græcè, græcæ linguæ omninò ignarus, Rudis artium, rudis in artibus, rudis ad bella, non eruditus artibus, nullâ cognitione rerum ornatus, ignar⁹ omnis eruditionis, rudis omnium rerum ignarusque, parùm ille philoſophus eſt.

Er war nicht ſonderlich gelehrt.

Literas vix attigerat, guſtaverat, literas à limine ſalutaverat, abditis literarum fontibus aut nihil aut parum hauſerat, literis erat mediocriter, leviter, vulgariter, non admodum, haud ſatis, haud multùm eruditus, inſtitutus, inſtructus, planè, perfectè, abſolutè, exquiſitâ quadam ratione, excellenter, egregiè, præclarè literatus non erat, longê aberat à perfecta literũ ſcientiâ, Reconditæ, exquiſitæ, ſingulares, egregiæ in illo literæ non erant, vulgares in illo literæ erant, Literas non planè noverat, parum in via literarum proceſſerat, in margine adhuc & finibus Latii hæret.

Vngelehrt ſeyn.

Expertem, ignarum eſſe doctrinæ, eruditionis, neſcire literas humanitatis, Sine literis, eruditione, humanitate eſſe, ne primoribus quidem labris attigiſſe literas, hæc illum fugiunt.

De Libris.

Schrifft.

Scriptum, ſcripta.

Verzeichniß / Literæ, monumenta.

Ein gantz Werck / Opus, corpus.

Ein Buch.

Liber, libellus, volumen, codex.

Geſchrieben alt Buch.

Manuſcriptum, monumenta manuſcripta.

Tafel / Tabula, tabella, album.

Schreibtafel.

Pugillares, membrana deletitia, lituraria.

Patent / Pugillar bipatens,

Gedächtniß Buch.

Commentarius, commentarium.

Jahr Buch.

Codex exceptorius, collectaneorum libellus.

Denckbüchlein / Hand-Buch.

Diarium, ephemeris.

Denckzettel.

Hypomnemata, libellus memoriæ, memorialis.

Schmierbuch Sudelbuch.

Adversaria, tabellæ tumultuariâ operâ perscriptæ.

Register / Catalogus, index.

Außzug.

Epitome, compendium, breviarium.

Original / Archetypus, autographum.

Schreibebüchlein / Codicilli, ceratæ tabulæ.

Meßbücher / Libri sacri, rituales, libri liturgiæ.

Reisebuch / Itinerarium, Hodœporicum.

Stambuch / Album amicorum, liber πολύχειρος φιλοτήσιος.

Schmeheschrifft / Invectiva, charta dentata.

Ordnung des Wercks / Cõtextus.

Ein Theil der Bücher / Tomus.

Ein Capitel / Caput, capitulum.

Ein Theil / Pars, sectio.

Ein Absatz im Druck / Paragraphus.

Ein Defect / Lacuna.

Ein gemeiner Locus, Locus, magnus latè patens, locus philosophiæ gravis, necessarius locus.

Einen *Locum* tractiren.

Exponere, tractare, absolvere locum, partes, locus hic breviter tangitur, prætermittitur, relinquitur.

Ein Quodlibet / Collectanea, analecta.

Kurtze Anleitung / Institutiones, introductiones, Isagoge.

Handbuch / Enchiridium, manuale.

Der Vberzug am Buche / Involucrum, operculum, involucrũ de pelle ovina, suilla.

In Pergament gebunden / Involucrum membranaceum,

Buckel / Umbilicus, uncinuli angulares.

Damit man das Buch auffbehält/Retinaculum.

Buchkasten / Libraria, Scrinium, scrinium librarium, repositorium, foruli.

Bücherstube/Liberey.

Bibliotheca, libraria.

EPITH. Bibliotheca mirifica, referta libris, vetus, pulcherrima, augusta, magna, permagna, Instructa optimorum librorum, signorum, numismatum veterũ, cæterorumque antiquitatis monumentorum copiâ, bibliotheca multorum librorum, bibliotheca fraude exhausta & exinanita.

Eine Liberey anrichten.

Concinnare, instruere, instituere bibliothecam, sumtus suppeditare ad ornandam bibliothecam.

Ein Buch auffthun/ Explicare librum.

Ein Buch zuthun / Complicare, claudere librum.

Diß Buch ist in der Liberey.

Asservatur hic liber in hac bibliotheca.

In der Liberey seyn und studieren.

Abdere se in bibliothecam, sedere in bibliotheca libris circumfusum, excutere veterum bibliothecas.

Ein Buch / Liber, volumen, scriptum, commentarius, adversaria, annales.

EPITH. Volumen magnum, maximum, magnitudo voluminis, novum volumen, perantiquum volumen.

Liber, libellus, liber parvus, gratissimus, in hoc abditarum, retrusarumq; rerum, ex uberrimis philosophiæ fontibus haustarum tractatio cõtinetur, Scripta multa, multitudo scriptorũ, præclarè scriptum, meditatum, cogitatum, plenum prudentiæ, politum, absolutum, subtilitas & elegantia scriptorum, lectione dignum, leviora scripta, Græca, latina scripta, commentarii infiniti, commentaria corrupta, cõmentitia, publica, privata, perfectum commentariolum, Monumenta gravissima, certissima, Greca, Latina, antiquissima, sempiterna, Adversaria menstrua, negligenter scripta, fides, vis, autoritas adversariorum, Annales jucundi, novi, veteres, vetustas annalium.

Ein Buchschreiber/ein *Autor*.

Scriptor, autor, magister.

EPITH. Major, bonus, optimus, idoneus, præstans, politus, politissimus, ornatissimus, venustissimus, subtilis, elegans, luculentus, locuples, locupletissimus, gravissimus, ferreus, malus, antiquus, vetus, pervetus autor, scriptor, magister, Boni, probati, utiles autores, commoditas, brevitas scriptoris, Eruditus & scriptis editis nobilis. Quid Plinio in epistolis limatiùs? aut Senecâ

gravìûs? aut Cicerone in omni genere perfectius? Saluſtius accuratus cum primis homo, præſtantiſſimi omnis ęvi ſcriptores, reliquit nobis monumenta ingenii ſui plurima & pulcherrima, In ſcriptis ejus apparent expreſſæ excellentis ingenii, eximiæq; probitatis notæ, tuentur ſeſe ejus libri utilitate, ne negligantur.

Nicht ein guter *Author*, nicht ein gut Buch.

Satius eſt nihil agere, quàm hiſce legendis operam perdere, Recentiorum ſcripta, tanquam vina levia, quãdiu muſtea ſunt, ipſo novitatis ſapore placent, abſurda ſcribere.

Ein Buch das falſch vnd vnfleiſſig geſchrieben wird.

Archetypus minùs luculentè eſt exaratus, aſſcriptionibus & inſertionibus chartarum interpolatus, Magna eſt in veterum ſcriptis & depravatio & difficultas, Multa vel temporum vel hominum culpâ in veterum ſcriptis corruptè & depravatè legũtur, Liber depravatus, multilatus, non integer, mendoſus, mendis ſcatens, refertus mendis, mendoſè impreſſus, mendoſè ſcriptus.

Ein Buch ſchreiben oder Bücher ſchreiben.

Inſtituere opus, tabulas, Deſcribere, conſcribere, ſcriptiare aliquid, appellere animum ad ſcribendũ, applicare ſe ad ſcribendam hiſtoriam, conferre ocium ad ſcribendum, conferre ſe ad ſtudium ſcribendi, conſumere ocium in ſcribenda aliqua re, texere opus, façere, conficere, efficere volumen, comentarium, Perficere, abſolvere commentarium, confectio libri, ſcribere codicem, librum, componere librum, Lucubrare, texere opus, opuſculum, perpolire librum, apparatis verbis cõponere, ſcribere commẽtarium in aliquem librum, Illuſtrare veterum libros, Librum contexere, ſpero me aliquid novi hiſce diebus edolaturum, alta meditor, quæ cogito procudere, elaborare, quod & ſibi gloriæ & poſteris uſui ſit, exornare ſcriptum, Excudere aliquid quod ſibi ornamẽto, aliis uſui, aliis oblectationi ſit, Scribam qualiacunque potero, etſi egregium à me expectari non poteſt.

Du ſchreibeſt gute Bücher.

Scribis egregiè, ſcribendi laude excellis, ſubtiliter & eleganter ſcribis, ita ſcribis, ita verſaris in ſcribẽdo, ita te in optima ſcribendi ratione exerces, ut excellat tua induſtria, ſcribis ut pauci, propriam quandam laudem in ſcribendo conſequeris, præclara ſunt quæ ingenio ſtudioq; paris, quæ tua parit induſtria, mirabiles ſunt, minimè vulgares ingenii & induſtriæ tuæ fructus. Semper aliquid ex te pro-

mis, quod alios delectet, teipsum laudibus illustret.

Man hält viel von deinen Büchern.

Libri tui omnibus vigent, egregia de tuis libris opinio est, existimatio est, Præclarè de tuis libris omnes existimant, sentiũt, judicant, Tui libri magno apud omnes in honore sũt omnium judicio probantur, laudibus ac testimoniis ornantur, in manibus sunt, in manibus habentur, manibus teruntur, sinu vorentur, circumgestantur, circumferuntur, assiduè tractantur, diligenter evolvuntur, accuratè ac studiosè lectitantur.

Die Alten haben wol von der Tugend geschrieben.

Ita veteres de virtute scripserunt, ut in libris eorum singulis eniteat, eluceat, emineat, excellat industria, Præclara sunt à veteribus ad benè vivendum scripta de virtutis præstantiâ traditâ, prodita, memoriæ mandata, monumentis literarum consignata, scriptis explicata, consignata chartis, tradita literis, prodita literis, mandata, consignata, commendata, comprehensa, expressa, explicata.

Alles in ein Buch bringen.

In unum volumen congere, redigere, unum volumen ex omnibus conficere, efficere orationes, quæ dispersæ & errantes vagabantur aut neglectæ in adversariis jacebant, in unum corpus collegi.

Ein Compendium, Außzug machen.

Ex veterum scriptis excerpere, quæ utilia sunt, eaq; in unum corpus, resectis cæteris ordine digerere, ut studiosorum labor minuatur & levetur.

Ein Buch publiciren / lassen außgehen.

Edere librum, dare foràs scripta, emittere, in lucem proferre, evulgare, divulgare librum, liber excidit mihi, referre opus in apertum, in publicum emittere, Passus sum extare meas epistolas, typis descriptum librum emittere, passus sum exire in vulgus, volui hunc mei laboris fructũ in hominum manus pervenire, Liber exiit mihi è manibus, antequam judicio meo satis probaretur, nihil simile exiit in publicum prodiit, Profer in publicum quæ notasti, & laboris tui fructum cum cæteris, antiquâ illâ naturæ & humanitatis lege communica.

Einem ein Buch zuschreiben.

Dicare alicui librum ex more, deferre alicui amico suæ sortis munusculum librarium, mittere ad aliquem opus, honorificâ alicujus appellatione scriptum aliquod exornare, inscribere alicui opus, vigilias suas alicui dicatas velle, inscribere alicui suũ librum & quasi cõsecrare, tu potissimũ idoneus visus es, in cujus patrocinio & autoritate hic liber conquiesceret, testatam hi-

sce

ſce munuſculis volo magnitudinem obſervantiæ erga te meæ.

Wider einen ſchreiben.

Stringere ſtylum in aliquem, invehi in aliquem ſcriptis, orationem contorquere in aliquē, impetere aliquem calamo, ſcribere in aliquem, oppugnare alicujus ſententiam ſcriptis.

In Büchern nachſchlagen / nachſuchen.

Replicare annalium memoriam, repetere aliquid ex literarum monumentis, quærere ex monumentis, Tabulas conquirere, eruere, excitare ex annalium vetuſtate, & monumentis.

Etwas in Büchern finden / es ſtehet in Büchern.

Invenire, aſſequi aliquid ex tabulis, reperire in commentariis, eſt in commentariis, Extant ſcripta, res extat in literis, in annalibus, conſtat ex literis, continetur literis, voluminibus, habetur res in libris, Libri docent hoc, ſcripta indicant, Demonſtratur, planum eſt, comprobatur literis, Patet, expreſſum eſt in tabulis, Scripta illud declarant, apparet ex ſcriptis, teſtari poſſum hoc monumentis, confirmant hoc codices, in codice cōgeſtum aliquid habere.

Die Bücher fälſchen.

Eximere, tollere, evellere aliquid de tabulis, libris, reſignare fidem tabellarum, pervertere, corrumpere, commutare ſcripta, tabulas, Ex codice delere, Delere, obliterare literas, lituram inducere, expungere, eradere literas.

Die Bücher kommen vmb.

Chartæ vel libri obſoleſcunt, intereunt, depereunt, Sic perdere, cōbuerere annales, Vulcano vel tardipedi Deo tradere.

Argument oder Inhalt einer Schrifft.

Argumentum, materia, materies, infinita, bella, vera, ſumma, probabilis, permiſta, confuſa, communis materia.

Häuptpunct/Caput, ſumma.

Einem eine Materien geben.

Proponere argumentum, ſubjicere materiam, componere argumentum, dare, præbere alicui argumentum, materiam.

Diß iſt die Summa / Concluſion.

In hac re conſiſtit ſumma rei, Summa earum rerum hiſce verbis continetur, Dicere, exponere, explicare ſummam rei, referre ad unam ſummam, breviter & ſummatim dicere, colligere de quibus dictum eſt, ſum̄atim aliquid exponere, capita rerum repetere, fuſius ſparſumq́; dicta repetere breviter.

De Typographia.

Buchdruckerey.

Typographia, Calcographia, ars excuſoria.

Ein Buchdrucker.

Typographus, Calcographus, excuſor.

Ein Buchdrucker.

Excudere, imprimere librum, typis describere, Librariis aliquid permittere, operarii hoc uno die describere possunt.

Es ist falsch gedruckt.

Multa peccarunt hic librarii, multa sunt librariorum errata, admodum multæ sunt librariorum mendæ, mendosè hic liber impressus est, nollem tot mendas librariis excidisse.

Druckergesellen/Operarii, operæ typographicæ.

Setzer/Compositor, tactes, collocator, typotheta.

Drucker/Impressor.

Pressenmeister/Preli moderator, dispositor.

Ballenmeister/Moderator pilæ.

Der den Druck lieset/Lector.

Der den Druck corrigiret/Corrector.

Schmutzbube/Mediastinus puer, famulus.

Schrifft/Typi, characteres, typi elegantes sunt, magna est elegantia typorum.

Groß Versal/Typus titularis.

Klein Versal/Majuscula Bibliorum antiquorum.

Bibel Antiqua/Typus Bibliorum antiquorum.

Canon Deutsch/Canonicus Germanicus.

Deutsch Textschrifft/Typus textualis.

Bibelschrifft/Typus Biblicus.

Canon/Canonicus major.

Groß Bibelschrifft/Typus Biblicus grandior.

Mittel Fractur/Media fractura.

Mittel Schwabacher/Media suabacensis.

Cicero Fractur/Ciceroniana fractura.

Klein Schwabacher/Minor Suabacensis.

Fractürlein/Fractiunculæ.

Lateinische Schrifft/Typi charactares Latini.

Text Antiqua/Textualis antiqua.

Grobe Cursiff/Grandior cursiva.

Bibel Antiqua/Biblicus antiquus.

Mittel Antiqua/Medius antiquus.

Mittel Cursiff/Medius cursivus.

Cicero Cursiff/Ciceronianus cursivus.

Cicero Antiqua/Ciceronianus antiquus.

Garmund Antiqua/Garamundius Antiquus.

Petit Antiqua/Parvus antiquus.

Mittel *Græcum*, Medius Græcus.

Cicero *Græcum*, Ciceronianus Græcus.

BuchKasten/Capsa libraria.

Kastengestelle/Capsæ fulcrum.

Schrifftkasten/Loculamenta literarum, foruli.

Format/Forma, typus.

Winckelhacken/Gnomon.

Tenackel/Retinaculum.

Visier/Visorium.

Preß/Prelum, prelum typographicum.

Spindel/Trochlea.
Mütterlein/Cochlea.
Pengel/Lectis,ſuccula.
Büchß an der Spindel/ Theca trochleæ.
Tiegel/Tigellum,
Wand/Tignum.
Wandholtz/Succula.
Fundament/Fundamentum.
Karꝛen/Carrus.
Deckel/Operculum.
Rämlin/Marguncula.
Schienen/Canthi.
Galgen/Jugum.
Ballen/Pila.
Farbeballen/Pila tinctoria.
Schwartze Ballen/Melantheres.
Ballenholtz/Pilæ lignum.
Ballen nägel/Pilæ paxilli.
Schwartze Farbe/ Atramentum typographicum,
RotheFarbe/Minium.
Wölle/Lana.
Schnalle/Obex.
Setzbret/Tabula compoſitoria.
Waſchbret/Tabula lotoria.
Feuchtbret/Tabulahumida.
Rahmeiſen / Ferramenta laminæ.
Steg/Columna.
Mittelſteg/Intercolumnium.
Creutzſteg/Columna tranſverſa.
Schließnagel / Clavi clauſorii. claudentes.
FormSchraube / Typorum cochlea.
Farbeſtein/Lapis tinctorius.
Farbe/Color,
Punctur/Punctura.
Puncturhammer/Marculus.
Gedruckte Form/ Typus impreſſus.
Schöndruck/ Typus emendatus primus.
Widerdruck/Typus reiteratus.
Filtz/Cilicium.
Waſchbürſte/Scopina ſotoria.
Schrifftbürſtlein / ſcôpina typorum.
Charthetſch/Charteca.
Eſel darauff die Wolle gekämmet wird/Onos.
Klopffholtz/Tudes.
Farbeſchauffel / Rutrum tinctorium.
FeuchtZuber / Labrum humectatorium.
Feucht Tücher/Panni abſterſorii.

Ein Buchbinder

Compactor librorum, Bibliopegus, compaginator librorum, glutinator librarius.
Buchbinder Spän / Reſegmina Papyri.
Vngebundene Bücher/Libri ſoluti,rudes.
Planiren/Libros rudes aquâ aluminis glutinoſi macerare.
Schlagen/Libros malleo tundere ad habilitatem.
Hefften/Conſuere,compingere libros.
Buch außmachen/Expolire, côcinnare librum.
Ein wolgebunden Buch/ Liber eleganter concinnatus.
Ein Buch in Pergament gebunden/ Liber conſutus & textus mêbranâ ruditer.
Ein Buch mit Schweinen Leder vberzogen/Liber textus corio ſuillo,vel pelle ovina.
Clauſuren/Vncinuli cuprei.
Clauſuren anſchlagen / Affigere uncinulos codicis in volucro.

De Lingua.

Eine Sprache/Lingua,integri

tas linguæ, copia linguę, Lingua copiosa, uberior, locupletior, inops, natio Græcorum in rebus appellandis disertissima.

Eigenschafft der Sprache/Idioma.

Muttersprache/Lingua vernacula, nativa, sermo vernaculus, nativus, lingua quâ vulgo utimur, sermo patrius, vulgaris, cōmunis.

Ein ander Sprache/ Lingua aliena, peregrina,

Die nicht einerley Sprache können/Civitates divisæ linguis.

Die eine Sprache können/Conjuncti societate linguæ.

Eine Sprache können.

Novisse, intelligere linguam, est mediocri intelligētiâ utriusq; linguæ, intelligere Aristotelem suapte linguâ loquentem.

Eine Sprache nicht können.

Nescire linguam, rudem esse alicujus linguæ, sine cognitione hujus linguæ eò non pervenit, Peregrinitate sermonis aditus ipsi ad audiendum est pręclusus.

Eine stammelnde Zunge.

Lingua hæsitans, titubans, hæsitantia, gravitas, stupor, debilitas linguæ, hæsitare, titubare linguâ.

Lispeler.

Balbus, blæsus, balbutiens, linguâ non satis expeditâ utens, impeditoris linguæ homo.

Lispelen.

Balbutire, impeditè loqui, hæsitare, vacillare linguâ.

De Grammatica.

Grammatica.

Ars Gramatica, literatura, rectè loquēdi scientia, ars merę latinitatis, puræ eloquētiæ magistra.

Orthographia, Recta scriptura, rectè scribendi scientia, rectè scribere.

Prosodia. Accentus, voculatio, vocis nota, vocis modus, moderamentum, tenor, rectè pronunciandi scientia, doctrina accentuum.

Etymologia. Veriloquium, flectendarum vocum ratio, originis verborū notatio, atq; indicatio, origines verborū explicare.

Syntaxis. Constructio partium orationis, ordinatio.

De Vocabulis.

Ein Wort.

Verbum, vocabulum, vox, vocula, dictio, appellatio, dictum, nomen,

Epith. Verbum usitatum, tritum, quotidianum, forense.

Verbum bonum, honestum, splendidum, pulchrum, grave, sanctissimum, gravissimum, invidiosum, triste, invisum, obscœnum, lugubre, contrarium, ambiguum, proprium, verum, idoneum, dignum, usitatum, incognitum, priscum, insolitum, vetus, recens, novum, inusitatum, inauditum, non ita pervulgatum, commentitium vocabulum, nomen, verbum.

Vocabula, nomina plura, multa,

ta verba sesquipedalia, phalerata, ampullæ verborum, affectata, grandia, amplissima, plena, sonãtia, juncta, facta, illustria, magnifica, præclara monumentis consecrata, lenissima, amantissima, non vulgata, cognominata, superlata, delecta, splendida. Verba, vocabula prisca, insolentia, inquinata, abjecta, non aperta, longè petita, odiosa, intolerabilia, inepta, scabra, rigida, desita, obsoleta, inania, ventosa, supervacanea, singula, vox præclarissima, princeps in repub. voces singulæ, suavissimæ. inanes, vox hominum distincta, articulataq; languens, hiulca, Multitudo, copia verborũ

Wort eines Sterbenden.

Interruptæ, morientes voces, extrema vox alicujus, vox semiviva, languens, hiulca.

Außgesagt.

Effatus, prolatu, enunciatus, effutitus.

Ein Wort erfinden.

Invenire, fingere nomen, Ducere, trahere verbũ alicunde, transferre nomina, constituere vocabula, cudere nova vocabula.

Worterfinder/Meister.

Verborum artifex, architectus, concinnator, inventor nominis, opifex vocabulorum.

Die Zunge machet Wörter.

Lingua vocem fingit, terminat.

Wort an einander hängen.

Verba perpetuare, coagmentare.

Nicht gantze Wort machen.

Semesa & tertiata verba admurmurare, semianimi & elisa voce substrèpere.

Es ist nicht wol außzusprechen.

Difficile est dictu, difficile est dicere, exponere ad eloquendum.

Man kans nicht sagen.

Facilimum tictu, proclive dictu.

Etwas nicht außsprechen können/ vnaußsprechlich.

Mentis cogitata, consilia, animi sensa, sensus intimus non est, ut possim enunciare, patefacere, ostendere, Exprimendis animi sensis impar est oratio, verba non sufficiunt, verba desunt, Mentem oratio non assequitur, nõ æquat, exprimere satis non potest, Amorem in te meum verbis exprimere non possum, amorem in te meũ vix cogitatione amplector, ejus magnitudinem vix animo comprehendo, amorem in te meum cogitatione fortasse consequi, amplectiq; possum: verbis quidẽ exprimere, explicare, expromere profectò non possum.

Außsprechen/außreden.

Proferre, pronunciare, eloqui, proloqui, exprimere mentis cogitata, animi sensum dicendo exprimere non potest, non audet proloqui animi sensa, prodere nomẽ, vocabulum, uti vocabulo.

Etwas übel außsprechen.

Dicere, exprimere literas putidius,

Etwas mit Worten andeuten.

Significare aliquid verbis, vocabulis, vocibus, subjicere rem verbo.

Ein Wort heraus locken.

Elicere, excutere verba. exculpere ex aliquo, aliquid.

Ein Wort außlegen.

Expli-

Explicare, enodare nomen, Explicatio, enodatio nominis. Interpretatio nominis, verbi, vocabuli.

Wort Endern.

Vocabula mutare, immutare.

De Sermone.

Eine Rede.

Sermo, oratio, verbum, vis ſermonis, orationis genus, filum orationis, dictio.

EPITH. Sermo longus, longior, prolixus, multus, varius, pervagatus, bonus, honeſtus, præclarus accuratus, illuſtris, decorus, elegans, perelegans, ſcitus, purus, ſerus, paucus, illotus, vulgaris, tenuis, exiguus, demiſſus, humilis, perexiguus, Familiaris, perhumanus, urbanus, ludicer, ſuavis, liberior, multus, vanus, obſcurus, dubius, tectus, exploratus, commodus, honorificus, malevolus, ſtultus, puerilis, quotidianus, venuſtus. inanis, frivolus, illiberalis, venuſtas ſermonis, Emendata locutio, varietas ſermonis, frequentes, crebri, creberrimi, aſſidui ſermones, vox erudita, vera, veridicæ voces, vox magnifica, conſtantia dictorum.

Eine wunderliche Art zu reden.

Varium, multiforme, pro cujuſque ingenio effictum dicendi genus.

Weibiſche Art zu reden.

Molle & ad inanem oblectationem compoſitum ſermonis genus, Oratio mollis, tenera, flexibilis, delicatior,

Dunckel / zweiffelhafftige Rede.

Abſtruſum loquendi genus, Loqui obſcurè, tectè, oratio obſcura, involucris plena, plena ambagib9, ænigma, gryphus, ambiguè dicere, obſcurè commemorare, paulò obſcuriùs, parum planè dicere.

Deutlich / verſtändlich reden.

Articulatiùs loqui, Apertè, planè, dilucidè, dilucidè planeque, clarè, non obſcurè, planè, perſpicuè loqui, Oratio clara, evidens, Planiùs, planiſſimè dicere, exponere, commemorare, perſpicuè, liquidò dicere; expolitè, illuminatè explicare, dicere apertiſſimè, luculenter explicare.

Lauter reden.

Loqui elatiùs, intendere linguâ, dicere clarè, clarâ voce, ut omnes audire poſſint.

Heimlich reden.

Summiſsè diſputare, mutire, muſſare, muſſitare, dicere ſummiſsè, ſummiſsâ voce, Lingua ſonos preſſos facit.

Geſchwinde reden.

Celeriter, & expeditè loqui, incitare celeritatem linguæ, acuere, procudere linguam, præcipitare ſermonem, præcipitanter loqui, linguâ celeri, volubili & exercitatâ eſſe, celeritas, volubilitas, ſolutio linguæ.

Tapffere Art zu reden.

Inaffectatus ſplendor ſermonis, maſcula oratio, & robuſta, ſtyli majeſtas,

Gute Art zu reden.

Mundiſſimum & nitidiſſimum orationis genus, nitidum ſermonis genus.

Wolreden.

Benè, optimè, rectè, commodè,

dè, præclarè, eleganter, splendidè disserere, doctè, eruditè, acutè, argutè, accuratè, enucleatè, subtiliter, studiosè, diligenter disserere, Meliùs, bellè, rectissimè loqui, dicere, scitè, sapienter, diligenter sermocinari, cautè, pedetentimq; dicere, eloqui accomodatè; convenienter, legitimè, congruenter, aptè, politè, appositè.

Lieblich reden.

Condire sermones suos nativo lepore.

Höfflich reden.

Comiter, familiariùs, facetè, perfacetè, commodè, non inurbanè, festivè loqui, dicere,

Freundlich reden.

Faceta, per urbana, affabilis, lepore & festivitate condita oratio, facilitas, comitas, lepor, affabilitas sermonis, jucunda, suavis, dulcis oratio, amicissimè loqui, benignus sermo, oratio.

Mit bedacht reden.

Loqui præmediatè, paratiûs atque accuratiùs dicere, Paratum, meditatum, instructissimum esse ad dicendum.

Fliessende Rede/die Rede fleußt jhm zu.

Volubilis, celeris, concitata, incitata oratio. Expedita est in eo ac profluens loquendi celeritas, sine labore ea fundit, quæ cum omnibus eloquentiæ luminibus interlita, tum sparsa variis eruditionis notis, tenent auditores, Divina hominis in dicendo suavitas, concinnè, aptè, facili quodam sententiarum nexu rem ducere, Fluit, fertur, erumpit flumen orationis.

Lange reden.

Producere, ducere, trahere, perpetuare sermonem, oratio longius fluit.

Weitläufftig von einer Sache reden.

Loqui diu, & longum, nimis, copiosè dicere, dicere de re copiosè, multa, pluribus verbis, paulò latiùs; uti longâ oratione, comparare ad aliquid longam orationem, Esse nimis longum, facere multa verba de re, disserere pluribus verbis, pluribus agere verbis de rebus, agere aliquid multis verbis, versari copiosissimè in omni sermonis disputatione, oratio vagatur, excurrit, oratio de re provecta est longiùs, longior est hæc oratio, quàm putaram, multis verbis copiose disserere, fuse, liberè, variè, parum anguste disserere, dilatare, diducere orationē, Pluribus verbis dicere, exponere, verbose, copiose, copiosiùs dicere, copiosum, locupletiorem, uberiorem, pleniorē esse in dicendo, verbose, ample dicere, longiùs provehi, progredi oratione: fuse, diffuse, latiùs; satis superq;, acervatim, sublate dicere, conquirere orationis copiam, multum esse in aliqua re explicanda; longas diatribas instituere.

Weitläufftige Rede.

Genus sermonis fusum, profluens, copiosum, nitidum. Ampla, copiosa, redundans oratio, Copia & ubertas dicendi.

Vberflüssige Wort gebrauchen.

Verbornm ambagibus uti, verborum in volucris uti, perplexe loqui, ad rem non pertinentia

commemorare, multâ verborum circuitione uti, ambagibus uti, rei scopum non attingere.

Mit vielen Worten auffhalten.

Trahere aliquem longo sermone, multis aliquem morari, pluribus aliquem tenere, diutius aliquem tenere, differcire aliquem dictis suis.

Man hat viel davon zu reden.

Latus sese orationis campus ostendit, si quæcunq; hoc loco se offerunt, persequi & singulis insistere ac immorari velim, urbs satis sermonum præbet, fusiùs hæc explicare liceret, si in singulis dilatandis evehi vellem justo longiùs.

Kurtz reden / in der Summ sagen / kürtzlich berühren.

Breviter dicere, loqui, commemorare, exponere, differere, strictim attingere, summatim dicere, parciùs, præcisè, angustè, attenuatè, presséque dicere; supersedere multitudine verborum, dicere strictim, summatim, Laconicè, paucis perstringere, aliquid compendio dicere, dicere summam alicujus rei, non persequi parvè summatim, non particulatim aliquid dicere, Dicere brevissimè, aliquid acervatim, dicere perpauca de re, pauca de se, uno verbo, narrare tantum argumentum, rem breviter, brevi comprehendere aliquid, jejunè, exiliter, tenuiter, verbotenus differere, agere de aliqua re quàm bressimè, rem circumdare exiguis finibus, perstringere aliquid breviter, eloqui paucis verbis. Referre, conferre in pauca verba, in verba paucissima, ad compendium, absolvere aliquem brevi, respondere paucis, pauca, extemplo dissolvere aliquem, non tenere aliquem pluribus, Esse breviorem, relinquere omnia brevitatis causâ, mittere ambages, percurrere, significare aliquid brevibus, coarctare aliquid, sequi brevitatem, contrahere vela orationis, servire brevitati, facere dictorum compendium, res non desiderat longam orationem, nō est opus multis verbis. Res pulcherrimas brevi oratione comprehendere, Multa quæ fusiùs explicare licuit, compressi & coarctavi, nullâ in re dilatandâ evectus sum justo longius.

Eine hoffärtige Rede.

Inflatum & tumidum orationis genus, arrogans, superbum, dictum, arrogantiæ plenus sermo, vox. Superbiùs aliquem appellare, arroganter, impudenter, arrogantiùs, atrociùs loqui, incitata, acris oratio, vehemens.

Demütige Rede.

Demissa, humilis, abjecta, blanda, supplex, attenuata oratio, tenuis, exiguus, demissus, humilis sermo, Moderatè, modicè, modestè, solutè, suaviter, comiter, amicè, molliùs, liberaliùs, leniùs, remissiùs dicere, Moderata, temperatior, placida, summissa, lenis, remissa, sedata, mitis, mitissima oratio, vox, lenitas, lenitudo sermonis.

Vnerschrocken / frey künlich reden.

Confidenter, audacter, præsenti animo,

animo, intrepidè loqui, Dicere liberè, audacter, agere audacter, Loqui liberè, confidenter, fortiter, protervè, porrectiore fronte, impunè, licentiùs, fidenter, liberiùs loqui, dicere, libertas sermonis, vocis, libera oratio.

Erschrocken seyn zu reden/ nicht frey reden.

Timidè, timido animo aliquid dicere, illic non licet nisi præfinitè loqui, non est ibi libera loquendi facultas, potestas, dicere incipienti hæc timorem facere consueverunt, obstupescere ad conspectum auditorum.

Gemeine Art zu reden.

Vsitatus, quotidianus, facilis, oratorius, forensis, scholasticus sermo, genus dicendi scholasticū populare, vulgare, oppidanum.

Vngebräuchliche Art zu reden.

Nova, insolita ratio dicendi, novum & inusitatum genus dicendi.

Vnzierliche/armselige Rede.

Nudum & inornatum dicendi genus, aridum & incultum & molestis implicatum quæstionibus genus orationis, genus sermonis exile, tenue, aridum, concisum, minutum, jejunum, Oratio nullo studio exculta, jejuna, putida, nullâ diligentiâ expolita, nullo artificio elaborata, Squalens & ut sic dicam, impexa oratio, Rusticè, inconditè loqui. Tenuis & exiguus sermo, perexigua, spinosa, exilis oratio, sermonis genus exile, aridū, concisum & minutū, Vulgaris, exilis, inculta, obsoleta, attenuata, angusta, pressa, concisa oratio, siccitas & tenuitas orationis.

Vbel/närrisch reden.

Absurdè dicere, insulsè loqui, inscitè dicere, malè dicere, inquinatè loqui, vitiosè, dispersè, minùs eleganter, perversiùs, inconditè loqui, dicere.

Närrisch reden/ toll Ding fürbringen.

Stultè, stultiùs, temerè, inconsideratè, inconsultè, imprudenter, errore aliquo dicere, effutire, sermo puerilis, levis, frivolus, illiberalis, stolidus, Vana oratio, levitas, inconstantia orationis.

Garstige/ vnverschämpte Rede.

Protervum, petulans dictum, petulantissima verba, lingua, procacitas linguæ, Turpis, obscœnitate non vacans oratio, impura, nefaria, scelerata vox, Obscenè, turpè, turpissimè dicere.

Zweiffelhaffte/ dunckele Rede.

Oratio vasta & hians, fluctuans, dissoluta, confusa, perturbata, obscura, anceps, lubrica, Dictum obscurum, implicatum, tortuosum in oratione, in sermone.

Vnfreundliche/ verdrießliche Rede.

Acris, acrior, tristis oratio, tristitia sermonis, inimica oratio, acerba, acerbissima vox, Acerbitas, iracundia orationis, vocis, Dura vox, ingrata, invisa oratio, molestissima verba. Contumeliosa, acrior, criminosior oratio, probrosa vox, tristè, severum, fervidum genus dicendi.

Trotzige Rede.

Minaciùs, immaniùs, vehemen-

tiùs dicere, acriter, acriùs, ſeverè, criminoſè loqui. Horribilis, terribilis, plena terroris & timoris oratio, furioſum genus dicendi, Oratio irata, ardens.

Kalt Ding im reden.

Languidiùs, leniùs, remiſſiùs, jejunè, jejuniùs, leviſſimè dicere, lentus & penè frigidus in dicendo, jejuna & nuda dicendi facultas, oratio rancida, inſuavis, ſine viribus & nervis.

Eine ſchöne/ wol außgedachte Rede.

Comta & quaſi unguentis delibuta oratio, ſermonis nitor & elegantia, aureola oratiuncula, diſerta, virilis, commodè, elegãtiſſimè ſcripta, apparata, comẽntata, orationes ſplendidę verbis, acutæ, prudentiæ pleniſſimæ, puriſſimæ, aureum flumen orationis, floridum & ſtellis quaſi illuminatum & diſtinctum orationis genus, floridum, uber dicendi genus, oratio ſcripta elegantiſſimè ſententiis & verbis.

Eine Rede/Oration.

Oratio, oratiuncula, concio,

Orationis Epitheta alia.

Oratio longa, & altè repetita, mollis, liberalis, honorifica, dulcis, aſpera, acerba, contumelioſa, orationis divitiæ, orationis paupertas, Oratio ſcripta elegãtiſſimè ſententiis, verbis, perelegãs, perſubtilis. valdè bonis verbis, copioſiſſima & ornatiſſima, bonis artibus inſtituta, & curâ & vigiliis elaborata, Oratio diu & multis lucubrationibus commendata, puris & electis verbis compoſita, ſapientiſſimis ſententiis & gravibus verbis ornata & perpolita, Compoſita & ornata & artificio quodam & expolitione diſtincta, fortis, lenis, placida, ſummiſſa, plena, teres, gravis, ſuavis, docta, erudita, admirabilis, polita, conſperſa verborum & ſentẽtiarum floribus, oratio juncta, Cohærens, æquabiliter fluens, luminibus verborum & ſententiarum frequentata, orationis genus peracutum & plenum artis, oratio altiùs exaggerata, incitata, volubilis, orationis opimum & tanquàm adipale genus, orationis genus ſolutum, effluens, ſententiis argutum, verbis ſonans, Oratio incitata, vibrans, accutata, tracta, fluens, contorta, acris, plena liberatæ ſenectutis, volubilis & paulò fervidior, pugnax, pacata, ſedata, lenis, turgens, inflata, priſcis, novis & duriter tranſlatis verbis compoſita, ſpinoſa, exilis, aſtricta, contracta, carens numeris diſſoluta, inculta, diffluens, diſſoluta, anguſta, rapida celeritate, aſpera, horrida, triſtis, neque perfecta, neque concluſa. Orationis genus diffluens, diſſolutum, aridum, exangue, exile, inuſitarum, abhorrens ab auribus vulgi, obſcurum, inane, jejunum, Orationis facultas, copia, flos, nitor, lumen, jejunitas, duritas, ſeveritas, & quædam triſtitia,

tia, exilitas, ariditas, conſtantia, firmitas, ſplendor, paupertas, anguſtia, facilitas, comitas, lepor affabilitas, jucunditas, ſuavitas, dulcedo.

Oratio ad dignitatem compoſita, digna perſonâ, ornatiſſima, autoritatem momentũ habens, ad dignitatem accommodatus ſermo.

Durch die Rede handelt man mit Leuten.

Oratio eſt inſtrumentum cō-municandarum & participandarum animi notionum, oratio adhibetur ad notiones animi evolvendas & in medium proferendas, oratio ideo tributa eſt nobis, ut animus haberet quo modo alios ad notitionũ ſuarũ communicationem vocari poſſet, aperire aliis ſuæ mentis cogitata.

Die Rede bedürffen.

Egere, indigere ſermonis, orationis.

Reden können.

Loqui, uti linguâ, eſſe aliquâ linguâ, linguam eſſe alicui, depromere poſſe verba, promtum aliquid habere linguâ,

Etwas außreden.

Exponere, explicare, exprimere aliquid oratione, explicare aliquid dictione aliquâ, narrare ſermone, ſcitè & ex patriæ ſuæ conſuetudine ſic expreſſit Lacon.

Vrſach zu reden geben.

Sermonis anſam dare, ſermoni locum relinquere, ſermonem excitare, materiã ſermonis præber. , ſuggere, dare, Sermonem laceſſere, elicere verbum, impellere aliquem in ſermonem.

Du muſt es ſagen.

Dices etiam invitus, velis nolis, dices tamen.

Herauſſer fahren.

In aliquam vocem erumpere, vox intonat, erumpit. Exeunt, excidunt verba, rumpere ſilentium, diuturni ſilentii hæc res mihi finem attulit, Tollere, fundere, profundere, effundere vocem.

Eine Oration machen.

Facere, excolere orationem, informare, inſtituere orationem, commentari, invenire orationẽ, formare orationem, includere aliquid orationi, complecti rem oratione, aliquid dicendo tractare.

Reden/ſprechen/ſagen.

Loqui, dicere, vocem mittere, facere verba, habere voces, verba, cędere ſermonem, dare dicta, ſermonem inſtituere, proloqui, proloqui aliquid verborum, dictitare, exprimere dicendo ſenſa, pronunciare aliquid, uti voce, memorare aliquid, incipere orationem, verba fundere, emittere verba, animi ſui ſenſus qualicunque orationis genere ad alios proferre, Fari, effari, Ajo, inquio, inquam, ſermocinari, diſſerere, uti oratione, ſermone, voce, uſurpare orationem, referre ora-

re oratione, proferre dictum, habere orationem, ſermonē, exponere, explicare, exprimere aliquid oratione, Emittere, emittere, edere, tollere, profundere, effundere vocem, declarare, contendere, pronunciare voce, dicere orationem, exponere aliquid adhibitis rationibus & exemplis, atq; ex veteribus ſeculis repetitâ memoriâ.

Auff ein Ding kommen/von einem Dinge anfahen zu reden/ein Ding auff die Bahne bringen.

Hoc ſe primum obtulit in ſermonibus, inferre, inducere ſermonem, Traducere, convertere orationē aliquo, prolabi, delabi ad orationē aliquam, Incidere, delabi, venire, dare ſe in orationem, in ſermonem incidere, ſermonem inſtituere, in ſermone eſſe, Ducere ſermonem alicunde, inſinuare ſe in ſermonem, oratio hinc oritur, proficiſcitur.

Von einer Sache reden.

Agere, diſputare, ſcribere, attingere, rem verbis, oratio, dictio verſatur, conſumitur in hac re, conſumere ſermonem in re, conſumere horas in ſermone aliquo, proſeqûi rem voce, verbis, Facere verba de aliqua re, exponere aliquid adhibitis rationibus, ingredi, repetere altè orationem.

Man ſol nicht davon reden.

Abſtinendum eſt de earum rerum ſermone, de aliqua re obmuteſcere, Omittendus eſt, dimittendus, prætermittendus, abjiciendus earum rerum ſermo, ſermo de his rebus non eſt ſuſpiciendus, inducendus, habendus.

Er redet viel von dir.

Habitas in illius ore, ita frequēter, ita cupidè de te loquitur, nō facundior videtur, quàm cum de te dicere ingreſſus eſt.

Von einer Sache wegkommen.

Avertere orationem, vocem, transferre orationem alio, deflectere, declinare ab aliqua re. Præterire quædam, digredi longius oratione, aberrare à propoſito, aberrationem facere ab aliqua re.

Wieder zur Sachen kommen.

Reverti, redire ad propoſitum, ad inſtitutum, Redeat unde aberravit oratio, Sed quò provehimur, quo delati ſumus, vela contrahamus, Noſtra diſputatio ad eum locum revertatur, redeamus unde divertimus, ſed aliò delapſus ſum, redeo ad id quod inſtitui, redire ad id unde cœpimus, quod intio ſcripſimus, unde divertimus, Redire ad ea, quæ conjunctiora ſunt cum re, ad rem ſuam, ad initium, eò unde diſcedere non oportuit, regredi de via in ſemitam, revocare ſe ad ſuum munus perfungendum, revertar ad me, ad primum, ad rem, redeamus ad noſtros, ut eò revertar, quò huc declinavit oratio, Propria videamus.

Etwas vbergehen/ nit sagen wollē.

Mittere, prætemittere, transire leviter, transire silentio, relinquere aliquid, missos eos faciamus, vereor dicere, nolle enumerare, non attingere, Nihil dicere de hac vel illa re, neminē nomino, mitto alia, prætermitto illa, hęc omnia ego omitto, multa consultò prętereo, longum esset dicere, commemorare.

Gnug von diesem / wollen zum andern schreiten.

De hac re plus satis, venio ad illud, sed hæc hactenus, illud extremum videamus, quoniam de hac re diximus, restat, &c. Satis de his dictum est, ad majora veniamus, Huc usq; de primo, reliquum est ut alterum percurramus, , proximum est, reliquum est, restat, sequitur ut dicamus, Venio ad id, quod nescio an primum esse debuerat, uni epistolæ respondi, primæ epistolæ persolvi, venio ad alteram, rescripsi epistolæ maximæ, audi nunc de minuscula, longiori epistolæ, superiorique respondi, nunc breviori quid respondeam? Antemeridianis tuis statim rescripsi, nunc respondebo vespertinis, Hæc ferè sunt in illa epistola, nunc audi reliqua, Habes ad superiorem, nunc audi ad alterā, Hæcquoque hactenus, redeo ad urbana, hæc de forensibus, redeamus domum, venio ad privata, ferè enim respōdi tuis de rep. rescripsi ad omnia, nunc nostra accipe. Hoc ipsum nimium, quare alia videamꝰ, scripsi antea superiora, nunc cognosce postea quæ sint acta, Dixi de Cæsare, nunc dicam de temporum rerumque natura, sat multa de honoribus, nunc de pœna pauca sunt dicenda, Habes ferè, de omnibus rebus, unum illud addā. Hæc tolerabilia, illud nō ferendum, Hæc non ita necessaria, illud valde necessarium, Hæc eò spectant ut te horter, & suadeam, raliqua sunt, quæ pertinent ad rogandum, attende quæso, quæ sint consecuta,

Eine Oration zieren/außpoliren.

Ornare, polire orationem, vestire, ornare res oratione, præcepta tradere comēndæ & poliendæ orationis, ex quibusdam articulis accommodata colorandæ orationis pigmenta depromere, rerum præstantiam verborum splendore illuminare, consumere industriam suam in concinnitate vocum & in verbis tanquam ad normam dirigendis, quadrandis, componendis, laborat de comparanda lautæ orationis supellectile, verborum paritatem & similitudinem aucupare, in rotundandis periodis occupatum esse.

Etwas amplificiren/erheben.

Conquirere orationis copiā, orationem exaggerare, oratio crescit, Illustrare, illuminare, augere, amplificare res oratione, verbis illuminare, similiter caden-

cadentibus & ſimiliter deſinentibus canoram, numeroſamque reddere orationem, mortuos excitare, rebus mutis ſermonem dare in aliqua re dilatanda, juſto longius evehi.

Sich luſtig machen in einer Sache.

Jactare ſe in oratione, exultat oratio in aliqua re.

Etwas in Ernſt fürbringen/wie mans meynet.

Loqui ſeriò aliquo modo, Loqui apertè, rem ipſam, ſincerè, planiùs, Proloqui cogitata, Dicere ex animo verè, ſincerè, ſeriò, apertè quicquid eſt, Liberiùs & audaciùs, Dicere id quod res eſt, ex animi mente dicere, ipſã rem dicere, quod videtur, dicere, narrare rem rectâ viâ, ordine, ita ut ſe res habet, enarrare rem omnẽ quo pacto ſe habeat, expedire dilucidè, uti apertiſſimis verbis.

Fortfahren im reden.

Pergere dicere, porrò dicere, ad reliqua pergere, Loquere, ut cœpiſti, progredi longius ad reliqua, pertexere reliqua, non deſinere, perficere id quod ſusceperis, agamus id quod cœpim⁹, ad reliqua veniamus, audiamus quæ reſtant.

Etwas umbreden/beſchreiben.

Unum in plura ſpargere & diducere, circumloqui rem, per circuitum quædam declarare,

Beſchreibung/Umbredung.

Periphraſis, circumlocutio, circuitio, circuitus, deſcriptio, Diffuſa, ſapiens, ſolers, ſubtilis deſcriptio,

Einerley Ding wiederholen.

Cantilenam, cantionem eandem canere, repetere, reiterare, Eandem tundere incudem, eadem de iiſdem dicere, eâdem oberrare chordâ.

Von Anfang widerholen.

Repetere rem, renovare rem commemorando, reperere paulo longiùs exordium rei, repetere principia, ortum rei à fronte, à capitè, à principio, ſtirpem rei, altè repetere, paulò altiùs rationem conſiliorum ſuorum, repetere rem ab incunabilis, refricare præterita facta.

In die Rede fallen.

Interfari, interpellare, interturbare loquentem, Interrumpere colloquia, ſermonem, obturbare loquentem, Obloqui, obſtrepere alicui. Non ſinis me pervenire quo volo, Incidere alicujus ſermonem, interloqui.

Auß einer Rede verſtehen.

Ex ſermone alicujus aliquid intelligere, perſpicere, cognoſcere, intelligere orationem.

Eine Rede etwas gelten laſſen.

Valet apud eum mea oratio, Locum dare voci, aſſentiri orationi, accipere ſermonem, audientem eſſe dicto, Parere dicto, voci alicujus.

Auffhören zu reden.

Finem facere, exitum invenire orationis, peroratur, terminatur oratio, Deſinere, concludere ora-

re orationem, conticescere.

Nicht mehr reden können / verstummen.

Obmutescere, conticescere, vox faucibus hæret, fari nequeo verba me destituunt, lingua obmutescit mihi, vox hæret metu, vox excidit mihi, deficit me, Vires deficiunt, latera deficiunt, oratio deest.

De Colloquio.

Gespräch/Unterredung.

Colloquium, collocutio, sermocinatio, communicatio, sermo.

Epith. Sermo benè longus, multus, plurimum sermonis, Pro re nata non incommodum colloquium, clandestina colloquia. Collocutiones familiarissimæ, familiares sermones, suavissima sermocinatio.

Ansprechung.

Compellatio, appellatio, Crebræ quotidianæ cōpellationes.

Einen ansprechen/ anreden.

Alloqui, affari, compellare, appellare aliquē, congredi cum aliquo, convenire aliquem, adire ad aliquem, venire ad aliquē, prodire in conspectum alicujus, convenire aliquem, Est qui te conventum cupit, Leniter, blando sermone, hilari vultu, blandissimè appellare, Venire, pervenire in collocutionem, in congressum, colloquium alicujus.

Anfahren/anschnautzen.

Asperius, superbius, graviore verbo, acerbissimis verbis aliquem appellare.

Gerne mit einem reden wollen.

Egere colloquio alicujus, sermonem alicujus captare, aucupari, lacessere, Cupio rem seriam tecum agere, velim de re seria te convenire, paucis te volo, paucis est, quod te velim, paucis tecum agere velim, libet paucis tecum agere.

Einen für sich lassen.

Admittere aliquem in colloquium, non cuivis sui conveniendi potestatem facit, excludere aliquem colloquio, non ferre compellationes.

Ich mag nicht mit jhm reden.

Ut illum adeam, ad illum accedam, ad illum me conferram, illum alloquar, sermonem cum illo habeam, illius vultum subeam, adduci nunquam possum, impetrare à me non possum, Nihil mihi difficilius, laboriosius, molestius, nihil majoris negocii, quàm ut cum illo sermonem jūgam, Fugere, effugere alicujus conspectum, alicujus colloquiū, non illum dignor alloquio, non judico illum dignum, quem alloquar.

Gespräch halten/ mit einander reden.

Conferre, sociare sermonem, Habere, conferre cum aliquo sermonem, colloqui, sermocinari, confabulari, frui conspectu & collocutione alicujus, suavissimis sermonibus horas

cum aliquo tranſigere, ſuaviſſimè vivimus; venatu, piſcatu, & quod caput eſt bonis ſermonibꝰ, Diſſerere inter ſe de rebus præſtantiſſimis, communicare ſermonẽ cum aliquo de aliqua re, miſcere colloquia cum aliquo. Nullus mihi omnino cum illo de hac re ſermo fuit, Multũ colloqui, cõmunicare, coram, conferre ſæpè, quotidiè colloqui, Loqui de rebus cum alique,col·loqui unà cum aliquo, ſimul colloqui, prodire ad colloquiũ, coire cum aliquo, congredi, accedere ad aliquem fabulatum, Producere ſermonem cum aliquo in multam noctem, conferre inter ſe ſermonem, ſollicitudines ſuas agere inter ſe, cum aliquo coràm cædere ſermones, ſermocinari cum aliquo, dare tempora ſermoni, dare ſe in ſermonem, Verſari cum aliquo in ſermonibus, conſumere horas ſuaviſſimo ſermone, dicare alicui totum diem, communicare aliquid cum aliquo, Deponere in ſermone & ſuavitate alicujus omnes curas, doloresque, delectari alicujus ſermone, frui alicujus lepore, philoſophari cum aliquo, inſtituere ſermonẽ cum aliquo, res geruntur in colloquio, danda eſt opera, ne captivis cõſilium inter ſe, neve communicatio conſilii ſit.

Ich habe mit deinem Bruder davon geredt.

Hac de re cum tuo fratre multa verba feci, ſatis prolixè ſum locutus, longum habui ſermonem, multis verbis egi, longam habui orationem, oratio mihi cum fratre tuo fuit uberrima.

In Gaſtereyen gut Geſpräch halten.

Epulæ illius nullâ re magis, quàm graviſſimis & honeſtiſſimis virorum doctrinâ præſtantium ſermonibus condiuntur, Adhibere condimentum ſermonis ad epulas.

Bey einem Geſpräche ſeyn.

Intereſſe colloquio, ſermoni.

Ich wils dir allein ſagen/ ich wil heimlich mit dir reden.

Clàm, ſecretò, remotis arbitris, ſeorſim ab aliis tecum colloquar, ſeorſim tibi meas conjecturas aperiam, clandeſtina colloquia, clandeſtini congreſſus, taciti congreſſus.

Er pfleget mir zu ſagen.

Solet mihi in ſermonibus dicere, Dicere, injicere aliquid in ſermonibus, nec quiſpiam mihi illud occinat.

Nicht miteinander reden.

Carere colloquio, deeſt ſermonis communicatio, nunquam colloqui, non eſt ipſi communicatio conſilii cum aliis.

Ein Geſpräch zerſtören.

Interrumpere, turbrae, interturbare colloquium.

De Latina Lingua.

Lateiniſch reden.

Loqui latinè, uti linguâ latinâ, ſuas cogitationes, animi cogitata,

gitata, animi sensa latinâ oratione expromere.

Gut Latein reden.

Bene & disertè loqui, latiniùs loqui, Solus ex omnibus latinâ oratione peritè & scienter utitur, in ejus sermone & scriptis imaginem, antiquæ illius Romanæ eruditionis agnoscas.

Gut Latein.

Latinæ orationis nativa, minimeq; quasi pigmentis infuscata germanitas, integritas incorrupta sermonis Romani, sum̃a orationis elegantia & proprietas sermonis nitor & elegantia & nativa quædam pulchritudo nullo artificio exculta, nullis pigmentis colorata, germana & illibata linguæ latinæ puritas.

Gut Latein nimpt man aus den Büchern.

Latini sermonis puritas ex bonorum autorum scriptis hauritur, Ex Apulejo quædam petenda esse dico ad usum latini sermonis, Terentius est optimus latinitatis autor.

Nicht gut Latein reden/den *Priscianum* schlagen.

Multa inepta & ne in pueris quidem ferẽda effundere, ruere in oratione, impurè, impropriè, barbarè loqui, Contaminare res impuritate sermonis, Violare latinitatem, utitur dictione inquinatissimâ, Agrestis & inconcinna, effœminata locutio, verborum portenta evomere.

Das alte Latein herfür suchen.

Hodie si quis latinè scribere vult à Pacuvio usq; & Ennio demortua verba accersuntur, saltitant Periodi, macra & jejuna fit oratio, omni succo destituta & copiâ, punctulis quibusdam & allusiunculis, aut præcisis colis & interrogatiunculis abrupta, nauseam potiùs & fastidium parit, quàm quod delectet, Voces cascas atq; ab omni usu remotas curiosè & industria sectãtur, deliramenta & quisquilias intermortuæ & opicæ antiquitatis, Priscas & ignotissimas voces expromere, vividis, & floridis latinæ linguæ vocabulis intermortua & à Saturni lemis, ut sic dicam, fœtida com̃iscere, ab ultimis & obliteratis repetita tẽporibus verba expromere, Cacozeli & antiquinarii exoleta & olim deposita verba aucupãtur, delectari horrore priscæ vetustatis.

Vbung im Schreiben.

Stylus, scriptio, scriptura, stylus multisudoris, assidua, diligens scriptura, in hoc scripto est idem stylus orationis, Stylus est effector, perfector, magister, opifex dicendi.

Sich vben im schreiben.

Urgere, exercere, persequi stylum, quotidie scribere, stylus hæc limabit, ornabit.

Vbung im reden.

Declaratio, declamatio vulgaris, pervagata, domestica & umbratilis exercitatio.

Der sich vbet im reden.

Declamator. declamitans.

Sich vben/ befleissigen zu reden.

Declamare, declamitare, multos dies, multos annos declamare, applicare se ad eloquentiam, dare se ad dicendũ, laborare, exercere se, elaborare in dicendo, Versari, tempus consumere in exercitatione dicendi, operam dare dictioni, exercere se in dictionibus, colere orationem.

De Eloquentia.

Beredtsamkeit.

Eloquentia, dicendi facultas, vis, ratio, doctrina, disciplina, ars, artificium dicendi, Literæ elegantiores, lautiores, elegantia, doctrina, facultas ad dicendum.

EPITH. Eloquentia summa, nobilis, magna, maxima, præclara, præstabilis, plena dignitatis, excellens, incredibilis, divina, vera, absoluta, perfecta, artificiosa, mediocris, cõtracta, astricta, varietate rerum aspersa, distincta. Maxima dicendi vis, copia, facultas, Egregia vis. admirabilis copia dicendi, Elegantia dicendi, splendida, minimeq; veteraria, magnifica, generosa, illustrior ratio dicendi, Suavitas, lepos, delectatio dicẽdi, aureum flumen orationis, Laus dicendi, studium eloquentiæ, studium dicendi acerrimum, genus dicendi ornatiùs, ratio dicendi copiosè, Varietas dicendi & elegantia, ornamenta verborum, ornamenta dicendi, Ornatus, honor, lux pondera verborum, nitor orationis, lepos sermonis, elegantia loquendi, laus dicendi summa, vis eloquendi professio benè dicendi, Rhetorica, ubertas in dicendo, Ubertas, copia flumen gravissimorum, optimorumque verborum, suadela, volubilitas linguæ.

Grandius, illustrius, magnificentius, forte genus dicendi, virilis dignitas in dicendo.

Acutum, subtile, accuratius, limatius, compositum, acre, expeditum, placidum, aptum ad docendum, delectandum, permovendum genus dicendi, Facilius, liberius, suavius dicendi genus, Mediocritas, Levitas, æquabilitas, remissum genus dicendi.

Beredt machen/ einen lehren wie man reden sol.

Dare aliqui eloquentiam, vim, facultatem dicendi, suppeditare, largiri copiam dicendi, acuere, adjuvare ad dicendum, facere disertum, comparare lautam orationis suppellectilem, Præcepta tradere, ornatè & copiosè loquendi, Veteres dicendi magistri.

Beredt werden.

Consequi, assequi eloquentiã, copiam, facultatem dicendi, Assumere, percipere dicendi copiam, armare se eloquentiâ, fieri oratorem, copiosiorem.

Beredt/ beschwatzt/ ein guter Orator.

Orator magnus, summus, excellens.

cellens, admirabilis, perfectus, perpolitus in dicendo; paratus, meditatus, instructus ad dicendum, Eloquens, disertus, ornatè dicens, non indisertus, non inops admodum verborum, magnus & copiosus, ornatus in dicendo & gravis, paratus ad dicendum omnibus vel naturæ vel doctrinæ præsidiis, Summâ eloquentiâ exercitus, Locuples, acerrimus & copiosissimus in dicendo, perfectus in dicendo & perpolitus, unus â natura ad dicendum instructissimus, gravissimus longè omnium in dicendo, vir in dicendo summus, homo disertus, disertissimus, homo copiosus, incredibili eloquentiâ, natus ad dicendi singularem quandam facultatē, divinus in dicendo, princeps eloquentiæ, Summa in eo extitit dicendi vis & copia, nemo Platonē dicendi facultate superavit, Aristoteles eâ dicendi copiâ fuit, ut eum Cicero aurifluentem nominet. In Periclis labris persuadendi Deam sessitavisse dictum est, Xenophontis ore Musæ locutæ sunt, Est divina hominis in dicendo suavitas, Ex ejus ore, tanquam ex perenni quodam fonte, nunquā intermittente, nunquam insistente fluxu, novarum usq; & admirabilium rerum copia incredibilis proflit.

Beredt seyn/ein guter Orator seyn.

Habere eloquentiam, facultatem dicendi, vim dicendi, Tenere rationem dicendi, est in eo eloquentia, vis & facultas dicendi, Est magnâ eloquentiâ, Est magnâ facultate dicendi, valet eloquentiâ, dicēdi gravitate, posse aliquid dicendo, Florere, præstare, antecellere cæteris eloquentiâ, Eminere dicendi genere aliquo, Gloriam & laudem habere dicendi, vincere, superare aliquos eloquētiâ, Loqui ornatè, eloqui compositè, ornatè, dicere dispertè, dicere de re eloquentissimè, dicere de re adhibitis ornamentis oratoriis, Esse magnum in dicendo, Esse in numero disertorum, præstare dicendi gloriâ, habere divitas orationis, vincere dicendi artificio, variare orationem, & distinguere verborum quibusdam sententiarumq; luminibus, natura largita est ipsi summam copiam, facultatemq; dicendi.

Ein beredter Mann kan viel außrichten.

Admirabilis & propè divina vis est hominis eloquentis, nihil est, quod ferro, quod idem oratione confici non possit, flectit in quālibet partem arbitratu suo audientium animos, eosque pulchritudinis suæ splendore eloquentia obstupefactos, quibusdam velut habenis numerosæ orationis regit, Consolatur mœstos, afflictos excitat, jacentes erigit, sceleratis exitio est, innocentibus præsidio, improbis terrori, probis ornamento, majus omnibus tyrannis imperium in homines obtinet, Oratores clamatorem faciūt, animos insatiabili oblectatione sibi devinciunt, auditores admiratione percussos silere cogunt. Mali copiamdicendi ad circumveniendos cives suos, ad perturbandam

bandam rempubl. ad omnia denique ſacratum profana permiſcenda & evertẽda convertunt.

Der viel Wort machet/iſt darumb nicht beredt.

Si cujus eſt prolixior, longior, uberior oratio, Si quid diutiꝰ loquitur, qui longiorem ſermonẽ habet, qui plura verba facit, is eloquentiã nõ poſſidet, tu omniũ qui vivunt eloquentiſſimus es, omnes mortales eloquentiâ anteis. Qui verboſior eſt, qui plura effundit verba, ei laus eloquentiæ propterea non dabitur.

Emendiren/verbeſſern/beſſern.

Emendare, corrigere, caſtigare, recudere, reficere, limam adhibere, incudi reddere, caſtigare librum, Recognoſcere librum. Vocare, revocare ſub incudem, corrigere mendas libri.

Beſſerung.

Caſtigatio, correctio.

Vngeſchicklichkeit im reden / vnberedt.

Infacundia, infamia, Inopia, jejunitas in dicendo, incredibilis infantia, jejuna & nuda dicẽdi facultas, Tacita & inops ſapientia dicendi.

Vnberedt.

Infacundus, indiſertus, infans, elinguis, mutus, jejunus, ſtrigoſus, nihil infantius, toto genere dicendi ſtrigoſior, nimis infans, exiſtimatur infantiſſimus, reperitur, habetur elinguis, infantiſſimus, caput ſine lingua, caret lepore & feſtivitate dicendi. Eloquentiæ guſtum non habet, indiſertè & inornatè dicere.

De Dialectica.

Dialectica, Diſputirkunſt.

Dialectica, dialectice, Logice, logica, diſſerendi ratio, ſcientia, facultas, ſapientia, acumen dialecticorum.

Dialecticus, Logicus, Remotus à dialecticis.

Dialecticam lernen.

Elaborare in ratione diſſerendi, perſequi rationem diſſerendi, diſcere dialecticam, exerceri in dialectica, imbui, inſtrui dialecticis, Occupari in diſſerendi ſubtilitate. A dialecticis certa quædam veri falſique in rebus omnibus cognoſcendi ratio traditur, iidem quid cuiq; conſentaneum, quid repugnans, quid ex quoq; efficiatur, quæ ſit dividendi, quæ finiendi ratio, ſe tenere & alios docere poſſe, præ ſe ferunt.

Subjectum, davon man handelt.

Rhetores multò longiùs quàm par erat, fines oratoriæ facultati protulerunt, & eandem multò breviore, multoq; anguſtiore quàm ipſius natura fert ambitu, quaſiq; gyro concludere & conſtringere voluerunt. Latè patere officium oratoris tradiderunt, Ariſtoteles non omnia, quæ in rerum natura ſunt oratori ad dicendum ſubjecta eſſe voluit. Veniamus ad ea, quæ inſtituto noſtro adjunctiora ſunt. Non omnes

mnes orationes Ciceronis ad tria illa pervulgata genera revocari poſſunt, ſub nullum genus hæc oratio concludi poteſt.

De Signis.

Zeichen/Gemerck/Merckmal/ Anzeygung Spure.

Signum, inſigne, nota, indicium, veſtigium, argumentum, character.

Epith. Magnum, maximum, non minimum ſignum, Multa, permulta, recentia, conſequentia, propria, æterna ſigna, veſtigia. melior, optima, interior nota.

Gewiß/unfehlbar Zeichen.

Certum, certiſſimum ſignum, indicium, nota, Inſigne indiciũ, Signa nunquam ementientia, expreſſa, non leviter preſſa, impreſſa, ſolida, non fucata. Clariora, clariſſima indicia, ſigna, inſignia, plurima, manifeſtiſſima ſigna, indicia, expreſſæ notæ.

Ungewiß Zeichen.

Diſcoloria, ſimilia, patria, adũbrata, obſcura ſigna, notæ, Obſcura, inaniſſima, inſignia, communia ſigna, falſa ſigna, notæ.

Gezeichnet.

Signatus, conſignatus, obſignatus, notatus, denotatus, expreſſus.

Zeichnen/Merckmahl machen.

Signare, notare, denotare, apponere notam, imprimere veſtigium, inſculpere, relinquere notas, relinquere veſtigia, altiùs imprimere veſtigia, minùs multis ſignis obſignare, ſeparatim notare, publicè, publico ſigno notare.

Anzeygung geben.

Dare ſignum amoris, Dare documentum fidei, facere alicujus rei ſignificationem, conficere, dare, præbere ſignificationem.

Merckmahl weiſen/Zeichen.

Proferre, oſtendere, commonſtrare, monſtrare ſigna, veſtigia, notas, Signum toliere vel oſtendere. Significare, indicare.

Auff die Spur kommen/Zeichen finden/Merckmahl antreffen/am Zeichen erkennen.

Quærere, perſequi, indagare veſtigia, odorari rem veſtigiis, Incurrere in veſtigia, ſtare in veſtigiis, reperire notas, ſigna, veſtigia, Obſervare, notare, cernere, perſpicere, cognoſcere ſigna, veſtigia, notas, animadvertere notas, pervenire ad rẽ veſtigiis, cognoſcere rem manifeſtiſſimis indiciis, Cognoſcitur, internoſcitur, percipitur, diſtinguitur, indìcatur res hiſce ſignis vel veſtigiis.

Es seynd Zeichen verhanden / man ſihet Zeichen.

Extant, apparent, manifeſta ſunt ſigna, indica, veſtigia, notæ manent, remanent ſigna, ſignificatio elucet, apparet.

Das Zeichen außkratzen.

Notas, ſigna delere, eradere, mutare, ſigna conturbare.

De Exordio.

Vorrede/Eingang/Anfang/der Rede.

Exordium, principium, præfatio, procœmium, veſtibulum, prologus.

Epith. Exordium, principium, procœmium longum, connexum, cohærens pugnax, vehemens, difficilimum, exile, nugatorium vulga-

vulgare, commune, vitiosum procœmium, mercenarium, novum, Principia, acuta, verecunda, tarda, suspiciosa, honesta vestibula, & illustres aditus.

Verdeckter Eingang.

Insinuatio, exordium obliquũ, insinuare se, penitùs insinuare se in causam.

Eine Vorrede machen/Anfang machen der Oration.

Exordiri, præfari, proloqui aliquid, præfari, initium facere orationis, Constituere principium, facere vestibulum & aditum, Ponere, præponere, principia, uti principio aliquo, ordiri, petere a licunde exordium, ingredi dicere de rebus.

Lange Vorrede machen.

Longinquum petere exordium, longè repetere sermonis initium, Longinquâ repetere, altius repetere rationem consiliorum.

Sich fürchten im Anfang der Rede.

Timidè ad dicendum accedere, Perturbari in exordienda oratione, exalbescere in principiis.

De Narratione.

Erzehlung.

Narratio, commemoratio, expositio, expressio alicujus rei, & quasi professio, narratiuncula.

Epith. Narratio longa, brevis, brevior, dilucidior, cognitu facilior, aperta, perspicua, falsa, suavis, jucunda, jucundissima, ad persuadendum accommodata. probabilis. verisimilis, credibilis. obscura, ficta. Planæ, breves, evidentes narrationes cum dignitate. Longitudo, festivitas, suavitas virtus narrationis. Commemoratio multa assidua, honesta, splendidior, illustrior, lætitiam afferens, necessaria, supervacanea, verecundiam impediens, præsens, consequens.

Ein Erzehler.

Narrator, narrans, facetus narrator, probitas narrentis.

Die Sache an einem Ort erzehlen.

Narrationem interponere, collocare narrationẽ in aliqua parte orationis.

Erzehlen/sagen/berichten.

Narrare, enarrare, commemorare, recensere, exponere longius narrando procedere, pluribus verbis exponere, Versari in narratione, in commemoratione, Breviter narrare, exponere, sumatim exponere, Particulatim, articulatim, membratim narrare, exponere, benè, diligenter enodare, Animo fidelissimo, verè, apertè, dilucidè, probabiliter narrare, planiùs exponere, ornatè, venustè, secretò narrare, ab initio exponere, memorare, referre, Narrabo rem ordine, quo pacto se habeat, rem omnem memoriter à principio referre, effari rem, narrando complecti, oratione consequi, complecti, narratione exponere, explicare dicendo, exequi verbis, exponere oratione aliquid, exponere rem gestam oratione, quomodo gesta sit, nõ uti circuitione, multis versibus persequi & percensere, explicare disertè & luculenter, persequi aliquid pluribus, ne cætera persequendo sim longior, molli & ad inanem oblectationem cõposito sermonis genere differere.

Anzeigen/eröffnen/vermelden/berichten/melden/kundt thun.

Indicare, proferre in lucem, perferre aliquem sermonem, referre, annunciare, dicere, comemorare, demonstrare, ostendere, denunciare, expromere, nunciare, patefacere, renunciare, aperire, significare, edocere, docere, prædicare, eloqui, edictare, detegere, manifestum facere, haud occultum habere, proponere aliquid, strictim aperire, quæ sibi venerunt in mentem, aliquot illustria exempla aperiam, habebant literæ egregiam significationem amoris tui, indicare se alicui omni ex parte, tuarum literarum sermo declarat.

Etwas außrichten mit der Erzehlung.

Lenire, mitigare, commovere aliquem commemoratione rei, tenere auditorem narratione, Delectare, traducere, ad spem rapere narratione, renovare dolorem commemorando.

Nicht erzehlen wollen.

Supersedere narratione. Intermittere, dimittere commemorationem, Amputare, relinquere narrationes, quæ lædunt aut molestæ sunt, Abhorrere à commemoratione.

Et cætera, **vnd dergleichen.**

Et si quid est ejusmodi, & si quæ sunt alia hujus rei signa, & quæ ejus generis sunt, & similia, cæteraque.

De Propositione.

Häuptpunct/Innhalt/Summa.

Caput, summa, argumentum, Thema, status, causa, materia.

Eine materia.

Materia, materies, argumentũ, Infinita, bella, probabilis, comunis materia.

Einem eine materiam geben.

Subjicere materiam, Dare, præbere alicui argumentum, materiam, afferre argumentum.

Eine materiam haben oder bekommen.

Habere, arripere, accipere argumentum, nancisci materiam, nascitur mihi materia, argumentum, Est mihi materia.

Proponiren/die Summa sagen.

Proponere argumentum, summam facere rerum, Dicere, exponere, explicari summam rei.

Diß ist die Summa/darauff stehet der Handel.

In eo vertitur res, in hac re summa judicii causaque tota consistit, virtus in actione consistit, Dignitas in virtute posita est, in hac re nititur salus civitatis, honestas sita est in officio colendo, Locata hæc res est in tua fide, Ex ejus vita pendet, dependet omnium. In hac re vertitur, volvitur cardo totius causæ.

De Affirmatione.

Ja Sagung.

Affirmatio, asseveratio, assertio, religiosa affirmatio.

Ja sager.

Affirmans, ajens, dicens, assertor.

Ja sagen/bejahen/gewiß sagen/bekräfftigen.

Affirmare, confirmare, asserere, asseverare, ajo, dicere, affirmare aliquid omni asseveratione, approbare assertione, recipere alicui rẽ affirmatione, Omni ratione confirmare, valdè affirmare, tantopere asseverare, firmissimè asseverare, sine ulla dubitatione confirmare, valdè asseveranter dicere, pro certo & comperto affirmare, sine ulla vanitate affirmare. Non auderem hoc dicere, nisi mihi conscius essem, vera loqui, Confitentur hoc uno consensu, id non ausim affirmare, instare factum.

Ja/auch/freylich/fürwar.

Etiam, certè, profectò, sanè, næ, nimirum, quippe, scilicet, videlicet, maximè, omninò, planè, quid ni;

Mit Jawort.

Affirmatè, asseveranter, valdè asseveranter, multò asseverantius.

De Negatione.

Nein Sagung.

Negatio, inficiatio, negantia, reclamatio.

Einer der da Nein saget.

Negans, renuens, inficiator.

Nein sagen / verneinen / leugnen.

Inficiari, negare, ire inficias, Ponere negationes, addere negantiam, defendere aliquid inficiatione, omnia valdè negare, pernegare, probè subnegare, unâ mente, unâ voce negare, præcisè, liquidó negare, Reclamare, sententiæ huic ad omnibus reclamatur, Constanter negare, negare factũ, abnuere factum, acerbissimum est negare non posse, quod est turpissimũ confiteri, diffiteri, Sacramento contendit verum non esse.

Nein.

Non, haud, ne, nec, neque.

Mit nichten.

Nequaquam, haud quaquam, nullâ ratione, minimè, minimè omnium, nullo modo, nullo pacto, nunquam ullo modo, nusquam gentium.

De Confirmatione.

Ein Argument / Schlußrede / Vrsach.

Argumentum, ratio, conclusio, ratiuncula, conclusiuncula, gladius, pugio, telum, copia, numerus, varietas argumentorum.

EPITH. Agumentum grave, gravissimum, magnum, majus, maximum. Probabile, mediocre, non inutile, necessarium, satis argumenti, Argumenta plurima, multa, innumerabilia, vera, certa, certissima, firma, firmissima, exquisita, propria, Conclusio brevis, acuta, acutula, varia, innumerabiles, ratæ. Conclusio vera, certa, certissima, firmissima, facilis, Rationes multæ, plurimæ, veræ, certissimæ, firmæ, exquisitæ, propriæ, Ratio subtilior, probabilis, facilima.

Nichtig Argument.

Vitiosum, nugatorium genus argumentationis, parvum, pertenue argumentum, vitiosa confirmatio, infirma argumentatio, leves ratiunculæ, Conclusiones minutæ, fallaces, plumbeus pugio, gladius, infirma ratio, fallaces conclusiunculæ.

Argument suchen.

Quærere, requirere, conquirere, exquirere argumẽta, rationes.

Argumenta woher nehmen / Argument außdencken.

Petere alicundè argumenta. Excogitare, reperire argumenta, rationes. Nascitur, sumitur, depromitur, colligitur hinc argumentū. Ex Philosophorum libris causæ firmamenta desumere. Hinc incredibilis argumentorum copia emanat, promanat. Capere argumēta alicujus rei ex aliqua re.

Argument einem geben.

Dare, reddere, suggerere rationes, ratiunculas.

Argumenta haben.

Habere argumenta, rationes, Est mihi hoc argumento.

Argumenta, Schlußreden machen.

Facere argumentationem, componere conclusionem, ratiocinationes contexere.

Argumentiren / schliessen.

Argumentari, arguere, Afferre, inferre argumentationem, uti argumentatione, argumento, ratione, conclusionibus, acutâ circūscriptum conclusione aliquid conficere, concludere argumentum, rationem, Efficere rem conclusione, collocare, proponere, interponere, tractare ornatè argumentationem, dilatare, constringere, premere argumentum, adhibitis rationibus exponere, Rectissimè, acutè concludere, jacere, conjicere in aliquem tela, argumēta, Pugnare, contēdere rationibus, defendere rem rationibus, coarguere rem rationibus, argumentis, rationibus, argumētis, rationem exponere, explicare, afferre, ostendere, probare alicui, argumentum premere, urgere, pressiùs urgere.

Es ist ein gut Argument.

Satis signi est, magnum est argumentum ita esse, satis eviens argumentum est, rem sic esse, Satis argumenti est, valet, vim habet hoc argumentum, conclusio.

Beweissung / Bekräfftigung.

Confirmatio, approbatio, argumentatio, raciocinatio.

Epith. Confirmatio, accurata, gravior, habens multum momenti & autoritatis.

Argumentatio longa, perfecta, plena, absolutissima, amplissima, brevis, brevissima, artificiosa, probabilis, idonea, aptissima, conjecturalis, mediocris, non inutilis, necessaria recens.

Es bedarff Beweis.

Eget, indiget confirmationis, approbationis, rationis, opus est ratione, argumentis, difficile est probatu.

Beweisen / bewehren / probiren / confirmiren / darthun / erweisen.

Confirmare, probare, comprobare, approbare, demōstrare, docere ostendere, evincere, maximè probare, indicio probare, satis cōfirmare, docere, certioribus argumentis, exquisitis rationibus confirmare, coarguere, Re, verbis facilè docere, probare, Argumentis, rationibus, conclusionibus aliquid probare, firmare, corroborare, planum facere, fulcire & corroborare aliquid testimoniis, autoritatibus, fidem orationis suæ facere, fidem orationi facere, Hoc affert orationi fidem & au-

toritatem, Probationibus ostendere, facere fidem verbis, alia veniunt mihi in mentem, quæ apertiùs hæc confirmant, testatum relinquere, evidẽte & apertissimâ demonstratione fidem faciam. Autoritas rationib⁹ suffulcienda est, sine confirmatione aliquid ponere.

Vrsach eines Dinges sagen.

Reddere rationem alicui, reddere rationem rei, afferre rationem, & rationes, causas, argumenta, edere rationem alicui, docere rationibus, docere aliquem causâm, comprobare aliquid exponẽdis rationibus, Cõcludere rationem, enumerare causas, rationes, Explicare causas, cur aliquid factum sit, Exponere consilium suum, copia rationum mihi non deest, Causæ subsunt magnæ.

Ich wil beweisen / daß ich recht gethan habe.

Decrevi meum factum purgare, probare, rationibus tueri, reddam rationem consilii mei, volo agere, probare, tueri, defendere causam meam, Argumentis minimè dubiis ostendere, rationibus persuadere, non me temerè vel nullâ satis firmâ causâ impulsum. Quod feci ostendam jure factum, consilio factum, optimis de causis, ratione suadẽte, ratione duce, certo judicio, rectè & considerate factum.

Den Beweiß annehmen / glauben.

Credere argumentis, assentiri rationibus, probare, approbare rationem, conclusionem.

De Confutatione.

Gegenwurff / Fürwurff.

Objectio, antilogia.

Fürwerffen.

Objicere, opponere, obloqui, contradicere, afferre aliquid cõtrà, occurre alicui.

Widerlegung / Ablehnung.

Confutatio, refutatio, infirmatio, luctatio, difficilis luctatio.

Widerlegen / umbstossen / ablehnen / widerfechten / widerreden.

Confutare, refutare, refellere, reprehendere, redarguere, diluere, infirmare, frangere, dissolvere argumenta, facilè, dilucidè diluere, disserere adversus aliquẽ, Refutare, retundere sermonem, opprimere orationem, excipere depellere tela, refellere crimina, orationem alicujus, diluere & docere esse falsa, diluere crimẽ, dicere contra aliquem, dicere aliquid refellendi causâ, disputare contrà, comovere cornua disputationis alicujus, exorquere aliquid alicui è manibus, obsistere sermoni alicujus, invehi in rationem aliquam, redarguere, obterere & contundere calumniam, evertere rem, dejicere propugnaculum ex defensione alicujus, jugulare aliquam rationem, convincere falsa, Refellere aliquid argumentatione, rationibus, convellere, labefactare, dilue-

diluere, coarguere, infirmare aliquid argumentis, rationib⁹, obsistere rationi, labefactare argumentationes, ostendere falsum quod dictum est, Et refellere sine pertinacia, & refelli sine iracundia parati simus, diluere objecta, falsa vel elevamus lepore, vel frangimus contentione, imminuere alicujus opinionem, eripere alicui errorem, Discutere caliginem, & impostoribus personam detrahere, disjicere temeritatem falsarum opinionū, subtiliter dissolvere, impugnandum aliquid suscipere & evertere, venire contra aliquem, vel contra rem alicujus, Captiosa argumenta, contorta, aculeata, sophismata solvere, sophismata veritatis larvâ abscondita detegere, nodos dissolvere, Argumēta, præsidia adversariorum subvertere, infirmare, Sententia adversariorum facilè hac ratione tanquam à stirpe revellitur, Indigna hæc sunt in quibus ponatur opera ad contradicendum, ab radicibus elidere argumentorum fibras, vel nervos.

Diß ist wider dich.

Hoc testimonium adversum te stat, contra te stat.

Ihm selbst zu wider seyn.

Sibi ipsi refragari, repugnare, reclamare, reluctari, obluctari. contradicere, sibi ipsi contrarium, adversarium esse.

De Conclusione.

Beschluß der Rede.

Peroratio, conclusio, epilogus, extrema, ultima pars orationis, clausula orationis, Disertus, miserabilis epilogus.

Beschliessen/außreden/die Oration enden.

Perorare, concludere, Breviter, ornatè, graviter, ornatè perorare, ad arbitrium alicujus perorare, facere finem dicendi, colophonem addere orationi, finē imponere sermoni, Absolvere, finire orationem, Exitum expedire institutæ orationis, finem imponere orationi institutæ, Nescio quo fine institutam orationem claudere, absolvere, perficere possim. Vela orationis contrahere, & portum respicere. Ea de quibus actum est, breviter in unam summam colligere, quo ea in audientium animis posita altiùs infigantur, non tenebo vos pluribus.

Zuletzt/endlich.

Quod reliquum est, quod superest, tandem, de reliquo, illud extremum est, restat, reliquū est.

Hieher gehöret.

His accedit, huc pertinet, spectat, facit, accedit. Huc referendum est, huc referatur oportet, eodem accedit, accedit ad hæc.

De Proverbio.

Sprichwort.

Proverbium, sermone tritum, decantatum adagium, parœmia, diverbium, dictum vulgi, proverbialis locutio, vulgò jactata sententia, proverbium comune.

Es ist ein Sprichwort.

Proverbii locum obtinet, in proverbii consuetudinem venit, In proverbium cessit, in rusticum proverbium abiit, proverbii loco dicitur, in proverbio comuni versatur, In proverbio est hominibus, quod dictum in ore omnium versatur.

Wie man saget.

Ut dici solet, ut vulgò dici solet, ut populi sermo est, ut est in proverbio, ut scribitur, ut scriptum videmus, ut in fabulis est, quod vulgò dici solet, quod olim est auditum, ut à parentibus accepimus, quod proverbii loco dicitur, ut vetus proverbium usurpem, ut ajunt, dicunt, quod dicitur.

Ein Sententz/Spruch.

Sententia, sententiola, vox nobilissima, oraculum sapientissimum, sententia bona, idonea, aptè, verbis comprehensa, Platonis omnia dicta & cogitata sunt sapientissima, ô divine Plato, tua sunt omnia & dicta & cogitata præclara, tuum hoc sapientissimũ oraculum perpetuâ mille annorum felicitate respublica comprobavit, Plato nobilissimam vocem tanquam ex oraculo edidit, Oracula, quæ præceptum aliquod utile, ad instituẽdam vitam continent. Insignes & eximiæ sapientissimorum hominum sententiæ, Protulit Plato divinam illam & nunquam ex animis hominum delendam sententiam. Videmus lumine mentis principia disciplinarum & communes illas sententias.

Seltzamer Spruch.

Paradoxum, insolita sententia & opinio, ab opinione vulgi remota.

Rätzlein/vertunckelte Rede.

Ænigma, ænigmata, gryphus, logogryphi, quæstiones perplexæ, obscuræ, nodosæ, implicitæ, scrupi, nebulæ, tenebræ, numeris Platonicis obscuriores, Labyrinthi.

Fabel/Gedichte/Märlein.

Fabula, fabella, apologus, figmenta, nugæ, Fabula verisimilis, ficta, inanis, commentitia, anilis, vetus, obscœna, impia, recõditior ad pueriles animos exhilarandos, composita, Fabulæ Poëtarum non sunt levia quædã & frugis expertia otiosorum hominum commenta, imò sub eis velut involucris atque integumentis omnis doctrina elegans, omnis ingenuo homine digna cognitio, omnis deniq; sapientia continetur.

Eine Fabel erzehlen.

Narrare, recitare fabulam, fabulari, proferre, afferre fabulam, decantare fabulam, in omnium ore est hæc fabula, fabulis inanibus animum ducere.

Fabeln gläuben.

Credere fabulis, Fidem, autoritatem adjungere fabulis, rebus commentitiis, duci auditione fabularum.

Erdicht/Fabulosus,fictus.
Mährlein sager/ Fabulator.

De Poetica.

Poeterey / Kunst Verß zu schreiben.

Poëtica,poëtice.

Verß/Gedichte/Reime.

Poësis,poëma,carmen,versus, versiculus , Musarum cantus, rithmus.

Vexierschrifft/Satyra.

Hirtengesang/ Carmen Bucolicum.

Sententz/Mimi.

Ein solcher Sententzschreiber / Mimographus,

Epith. Poëma bonum,multæ artis , varium , elegans , festivum,concinnum,argutum,electum,egregium,tenerum,moratum,reconditum,morale,molle, recens, reconditum, Tragicum, Comicum, Epicum,Melicum, Dithyrambicum,Græcum,Latinum.

Versus boni,numerosi,longi, longiusculi, plurimi, graves, optimi,luculenti,ornati,ornatissimi,elaborati,faceti,delicatissimi præclari, minùs boni, inaffectata jucũditas versuũ, Hexametri, Jambici , anapestici , vulgares,Versus Græcus,Latinus,immânis,obscœnus.

Carmen , præclarum , grave, plenum,grande,aptum,mollissimum,absurdum,pertriste.

Epigramma vetus,pernobilè, Græcum.

Ein Poet/Verßschreiber.

Poëtta,Vates,Musarum sacerdos.

Verßschreiberin/Poëtria.

Epith. Poëta bonus,optimus, mirificus,sapientissimus,sum̃us, ingeniosus,prudens,sapiens,doctus, disertissimus, egregius, excellens,nobilis,divinus,sanctus, verus, probatus, probatissimus, dulcis , suavis , facetissimus , veterrimus,tragicus,comicus, antiquus , Græcus , Latinus , antiquissimus , Poëta , præstans in pangendis versibus,natura eum finxit ad Poësin , defertur ipsi principatus elegiæ scribendæ, Sapientiæ parentes,duces,Deorum interpretes , Deorum filii vocanturPoëtę apud Platonem, Poëtarum præcipua laus sita est in simplici ac recta imitatione naturæ. Summa in eo est eruditionis poëticæ copia & varietas, mollior , delicatior , nervosior,accuratior Poëta.

Böser Poet.

Poëtaster, poëta inutilis, malus,durissimus,obscurus,inept⁹, iners , pertenue & perexiguum est in eo poëticæ facultatis,non aptus est ad Poëticas hilaritates.

Das Maß der Verse.

Numerus , pes, modus , certa moderatio numerorum.

Epith. Numerus procerior, grandior,adstrictus, solutus,cõclusus,brevitate pedũ incitatior Jambicus , Dactylicus, Poëticus numeri dispares, Pes optimus,aptior, aptissimus , minutus , hebetior,

betior,tardior, proximus, ſuperior,poſtremus,extremus,Pedes plures continuati, liberiores,faceti,Modi varii,preſſi,flebiles.

Einen Verß ſcandiren.

Metiri,dimetiri verſus,dimenſionem verſuum indicare, explicare, oſtendere, metiri pedes ſyllabis.

Zur Poeterey gehörig.

Poëticus.

Poetiſch/ Poëticê, numeroſè, aptè,compoſitè.

Sich auff Poeterey legen.

Attingere Poëticam, colere poëticam, claudere, concludere numeros, ſervare pedes, numeros, inflare verſum, perſiſtere in via rectè ſcribendorum carminum.

Verß ſchreiben/ Gedicht machen.

Inſtituere, componere, condere,facere,ſcribere,perficere, abſolvere poëma,tẽtare aliquod poëmatis genus,Facere,conficere,efficere,componere, texere, contexere, ſcribere carmen, verſus,verſibus aliquid ſcribere,Edere, tradere aliquid carminib9, Fundere carmen,verſus, canere, canitare carmen, includere verba verſu,exprimere rem verſib9, exornare aliquid carminibus,incidere carmen, epigramma alicui rei, uti numeris, adjungere verbis numeros,ſequi numeros, redigere ſententias in numeros, accommodare,adhibere numeros, complecti ſententiam numero,aſtringere,concludere aliquid numeris, Jungere numeros, explere verſus, fundere carmen ſine ullo labore, propẽſione naturæ,relaxare aliquid à neceſſitate numerorum,Poëtæ fingunt,edunt, fundunt,ſerunt, ſeminant,ludunt carmina, repente exortus eſt Poëta.

Es ſind Verß.

Sunt verſus, apparent numeri, notari poſſunt numeri, ineſt numerus huic ſententiæ, cadit præclarè numerus.

Auff einen ein Carmen ſchreiben.

Lædere, violare, vulnerare aliquem verſu.

Poeten leſen/ſich erluſtigen in den Poeten.

Legere,ediſcere,evolvere poëtas,petere allevationem graviorum cogitationum ex Muſarum cantibus,graviorum ſtudiorum aſperitatem condimento amœnitatis poëticæ mitigare.

Poeterey hinlegen/vergeſſen.

Deſiſtere facere verſus, Juvenilis alacritas, qua ſtudia poëtica foventur,in me deferbuit,abduxerunt me graviora ſtudia ab amœnitate poëtarum, exaruit vel effluxit facultas ea poëtica, quæ in me fuit.

De Comœdia.

Eine Comœdia.

Comœdia, tractatio ſcenicorum artificiorum,Comœdia vetus,antiqua,Fabula optimè ſcripta,commodata.

Der

Der Comedien agiret / Actor Comœdiæ optimus, industrius, summus actor, malus Actor.

Der Comedien spielet / Histrio, Qui factitat artem scenicam victûs causâ, qui coquis & laniis risum excitat, distorquet ora, insulsa dicta dictitat, pugnis sese contundit & horum causâ viles mercedulas à plebe exigit, is histrio meritò nominatur, inepti gestus histrionis, pessimus, inexercitatus histrio.

Ein Ort da die Personen sind / Scena.

Schawplatz / Proscenium.

Der die Musicam hält / Choragus.

Eine *Tragœdia*, Tragœdia, Tragœdia plena sceleratorum, exemplis.

Eine *Comœdiam* **oder** *Tragœdiam* **schreiben.**

Facere, efficere, absolvere, scribere Comœdiam, Tragœdiam, Conficere fabulam.

Der eine *Comœdiam* **oder** *Tragœdiam* **schreibet.**

Comicus, Tragicus.

Eine Comœdien spielen.

Agere, peragere fabulam, Tragœdiam, Comœdiam agitare, actitare comœdiam, edere, dare fabulam, factitare artem scenicam.

Ein Spiel außlachen / außrauschen.

Fabulam exigere, explodere, exsibilare.

Einem eine Person geben.

Partes alicujus personæ alicui mandare, imponere, introducere personam.

Eine Person auff sich nemen.

Capere, suscipere, sumere, induere personam.

Eine Person agiren.

Præbere, tenere, sustinere, agitare, gerere, tueri personam aliquam, actorem esse personæ.

De Physicis.

Natürlicher Ding Erforschung.

Physiologia, physica, Naturæ ratio, explicatio, explanatio, investigatio, cognitio, consideratio, contemplatio, aspectus.

Naturkündiger.

Physicus, Speculator, venator naturæ, intelligens earum rerũ, quæ sunt in naturæ obscuritate positæ, occupatus in pervestigandis rerum naturalium causis, qui novit rerum naturalium principia, Studiosus naturalium rerum.

Natürliche Dinge studiren.

Quærere, disserere de natura, naturæ obscuritate, investigare naturam, intueri, perspicere, evolvere naturam, gustare physiologiam, nosse rerum naturalium principa, disserere de abditis rerum causis, versari in rerum naturalium inquisitione & contemplatione, Physici rerũ principia causasque tractant, quomodo quidque gignatur, quoq; modo intereat edisserunt, item physici animantium omnium ortus, victus, figuras, stirpium,

omnium rerum quæ gignuntur è terra naturas ita persequuntur, ut nulla pars ab eis, cœlo, terrâ, mari prætermissa videatur, admirabilium rerum, quæ in terris mundoq; fiunt, causas aperiunt, qui herbarum, stirpium, animãtium, ortus, progressus, naturas, vires, utilitates persequuntur, Indagare & odorari principia & causas rerum, videre animo res occultas & pene abditas, perspicere rerum naturam, naturam mundi, pulchritudinem siderũ contemplari, cœlestia, omnium rerum atque artium rationem & naturam.

Ethica von den Sitten.

Ea philosophiæ pars, in qua de rebus expetendis, fugiendisque disseritur: quæ ad confirmandos mores instituendæq; vitæ rationem pertinet, quę in vitę ac morum emendatione versatur, Præceptiones ethicæ docent quis sit finis, quid extremum, quid ultimum bonorum omnium, quod unum intueri, quò omnes actiones, omnes cogitationes, omnia consilia referri oportet, Quot sint virtutum quotq; vitiorum genera, quibus modis illas assequi, ab his declinare possimus, quomodo exultanti, jactantiq; se & detrectanti rationis imperiũ, frenos injicere oporteat cupiditati, tum quomodo quisque in re familiari gubernanda se gerere debeat, tandem quibus moribus, institutis, legibus temperandæ sint civitates, quibus illæ modis fundari atq; institui, quibus augeri atq; amplificari, quibus denique copiosissimæ, locupletissimæ, beatissimæque effici possint. Eine Facultet.

Severioris, ut ita dicam, supercilii ars, graviores, & virili ætate digniores artes, graviora studia, studia majoris operæ, non levioris operæ, graviores disciplinæ, à graviorum artium doctoribus neque ornata neq; elegans oratio postulatur.

Theologia, Theologia, Domina ac regina artium Theologia.

Theologus, Priester/Theologus, sacrarum literarum consultus.

De Juris prudentia.

Juristerey/Kunst im Rechten.

Jurisprudentia, juris scientia, studium juris civilis, Disciplina, cognitio juris, perfecta ars juris, juris legumq; cognitio. Ars juris latè patens, difficilis, obscura, utilis, necessaria. Dignitas, utilitas, gloria, honor cognitionis juris.

Ein Jurist/Rechtsprecher.

Jurisconsultus, jureconsultus, jurisperitus, Legum orator, cõditor, Juris interpres, sacerdos, conditor, Arbiter æquitatis, prudentiæ consultus, Prudens in jure, interpres juris civilis, eruditissimus omnium juris civilis, antistes juris, divinarum humanarumque legum scientissimus, Nemo peritior juris, Prudentissimus & peritissim⁹ in jure, valde

de vel magis jure cōsultus, Acutus, cautus jurisconsultus. Legulejus, verâ ac solidâ jurisprudētiâ instructissimus, verus, gravis, veterumq; illorum simillimus, acer in foro, prudentia, autoritas, sapientia, consilium juris peritorum, Justinianus novus vel vetus.

Zungendrescher.

Rabula forensis, legulejus, circumforaneus, clamator, legulejus veterator, callidus.

Sich auff das *Studium Juris* begeben.

Applicare se ad jus civile, appetere jus civile, desiderare scientiam juris, Studere juri civili, incumbere in juris civilis studia, Exercere, discere, perdiscere, cognoscere, haurire, percipere jus vel jura.

Gelehrt im Rechten seyn.

Nosse, tenere, callere jus, vel jura, præstare, excellere, principē esse in jure, habere intelligentiam juris, peritum, peritissimū esse juris, prudentem putari in jure, eruditissimum omnium esse disciplinâ juris civilis, Esse cū magna scientia juris civilis.

Jurisprudentiam profitiren.

Docere, profiteri jus civile, erudire aliquos in jure, tradere, tractare jus civile, interpretari jus civile.

Vrtheils Frage an die Juristē stellen/sich des Rechten belernen.

Referre ad jurisconsultos, cōfugere ad prudentiā juris consultorū, rogare eos, qui aliis cōsulere possunt, cōsulere jurisperitos.

Vrthel sprechen/das Recht sprechen auff die Frage.

Consulere, respondere, cavere consulentibus, satisfacere cōsultoribus, consulētibus, respōdere de jure, reddere, prodere, dare jus.

Des Rechten vnerfaren seyn.

Ignorare jus, ignarum, rudem, imperitum, expertum esse juris, litigiosa ignorantia juris.

Das alte Gesetz/Pandectæ, digestum.

Der Keyser Gesetz/Codex, liber rescriptorum.

Newe Satzungen/Novella constitutio.

De Medicina.

Artzney/Medicina, ars medica.

Medicina, medicamentū, medicamē, remedium, pharmacū. Medicina in honore est, quæ habere levationem morborum, quibus tentatur corpus, bonæq; valetudinis ac firmitatis tum effectrix, tū conservatrix creditur.

Heilung.

Medicatio, curatio, sanatio.

Bewerte Artzney.

Medicamentum præsens, præsentaneum, efficax, validum, potens, fortiter morbum oppugnans, singulare.

Artzt.

Medicus, morborum curandorum peritus, qui medicamenta præscribit & suâ manu conficit & concinnat, miram expertus sum ipsius in curanda valetudi-

ne mea ſolicitudinem, ſedulitatem, aſſiduitatem, Princeps medicorum Hippocrates.

Ein gelehrter Artzt.

Eſt Medicus benè doctus, eruditus, inſtructus medicâ ſciẽtiâ, medendi arte. Medicis literis ſciens eſt. Peritus, intelligens, gnarus eſt medicinæ, Novit penitus medicinam, tenet, poſſidet, callet. Medicinæ ſcientiam ita aſſecutus eſt, ut pauci. Medicinæ ſcientiâ valet, floret, præſtat, excellit, Medicinæ ſcientiâ, doctrinâ, peritiâ cognitione, intelligẽtiâ, eruditione cum paucis conferendus eſt, inferior nemini eſt. Nota ipſi eſt medicina, patent ei, quæ multos latent in medica ſcientia, in medendi arte. Multum hauſit ex iis libris, unde emanat medicinæ cognitio, Medicinæ ſcientiam planè complexus eſt mente atque animo, aperuit ſibi, comparavit medicinæ ſcientiam multo ſtudio & exercitatione.

Dem Artzt eine Verehrung geben/ Honorem habere Medico.

Practiciren/zu den Krancken gehen.

Medicinam facere, factitare, exercere, Polliceri, profiteri, Afferre, adhibere ægris medicinam.

Landfährer/ Medicus circumforaneus, Seplaſiarius, Empiricus.

Zanbrecher/Dentifrangibulus,

Pferde Artzt/ Veterinarius.

Roßartzney/ Veterinaria medicina.

Artzney wider Gifft/ Antidotum, alexipharmacum.

Purgier Artzney/ Medicamẽtum catharticum, ventrifluum, purgans, quod alvum dejicit.

Artzney die den Harn treibet/ Medicamentum diureticum, urinale.

Davon man ſpeyet/ Medicamentum vomitorium.

Die da lindert/ Anodynon, medicamentum emolliens.

Die da außzeucht / Medicamentum attrahens.

Davon man außwirfft/ Expectorans.

Die da nieſen machet / Sternutationem movens, ſternutamẽtum.

Die da ſchlaffen machet/ Stupefaciens, ſoporiferum.

Die da zertreibet / Medicamentum diſcutiens, relaxans, rarefaciens.

Die da ſtopffet/ Medicamentum aſtringens, obſtipantia, obſtruentia medicamenta.

Die da erweichet/ Medicamẽtum emolliens.

Die da ſtärcket / Medicamentum corroborans.

Die da wärmet/Calefaciens.

Die da kältet/Refrigerans.

Die da außtrucknet/Exiccans.

Die da feuchtet/Humectans.

Die zuſammen treibet/Aſtringẽs.

Die hinderſich treibet/Reprimens, repellens.

Die da eröffnet / Anastomaticum.
Die da für einer Kranckheit bewaret / Medicamentum præservans.
Artzney für die Wassersucht / Medicamentnm hydragogon.
Die das Blut stillet / Sanguinem sistens.
Das ein Geschwür erweichet / Medicamentum suppuratorium.
Das die Wunden schleust / Cicatricem ducens.
Warm Band / Fomentum.
Linderung / Mitigatio, delinitio, allevatio, allevamentum.
Lindern / Mitigare, lenire, delinire, mitigare fomentis, lenire mitigationibus.
Artzney zubereiten / Medicamenta præparare, concinnare, componere.
Eingemachte Specerey / Conditanea, species conditæ.
Eingemachte Blumen / Conservæ.
Violenzucker / Conserva violarum.
Rosenzucker / Conserva rosarum.
Rosenhonig / Rhodomeli.
Syrup / Syrupus.
Safft / Succi.
Johannesbeersafft / Succi ribes.
Brombeersaft / Succus mororum.
Wolrichender Knopff / Pila odorata.
Büschlein / daß man darvon trincket / Nodulus, sacculus.
Vberschlag / Epithema.
Zum Vberschlag des Hertzens / Pulvis, emplastrum, unguentum, &c. ad epithema cordis.
Latwergen / Ecligma, electarium.
Pillulen / Catapotia, pilulæ.
Pflaster / Cataplasma, emplastrū.
Weichpflaster / Malagma.
Zugpflaster / Ceratum, cerotum.
Braun Pflaster / Cataplasma Apostolicum.
Gelb Pflaster / Oxycrotium.
Salbe / Vnguentum.
Wapensalbe / Vnguentum Martium.
Salbe die da Fleisch machet / Vnguentum incarnans.
Wundpflaster / Vnguentum vulnerarium.
Augensalbe / Collyrium.
Salbbüchßlein / Vasa unguentaria.
Pulver / Pulvis.
Zehnepulver / Dentifricium.
Tranck / Potio, haustus.
Tranck aus der Apoteck / Potio medicata.
Küchlein / Pastilli, trochisci, rotulæ.
Gurgelwasser / Gargarismus, gargarisatus.
Das gurgeln / Gargarisatio.
Julep / Julepium.
Trisenet / Tragema, tragea.
Artzney die man zur Nase hinein nimpt / Medicamentum errhinum.
Artzney welche auff der Zunge zergehet / Linctus, linctorium, arteriacum.
Bereucherung / Vaporatio.
Auffziehung schgrffer Materien / Sinapismus.
Cliestier / Enema, clister.
Stuelzäpfflein / Glans, balanus, Suppositorium.
Theriack / Theriaca, theriace.
Artzney die man anhängt / Amuletum.

Artzney für alle Kranckheit / Panchrestum.

Apotheck / Pharmacopolium, officina medica.

Apothecker / Pharmacopola, medicamentarius.

Salbenkrämer / Myropola, seplasiarius.

Gärtner / Simplicist / Hortulanus, Botanicus, Herbarius.

Büchse / Pyxis, pyxidula, narthecium.

Silberne Büchse / Pyxis argentea.

Zinnerne Büchse / Pyxis stannea.

Glaß / Vitreum vas.

Gebrandte Wasser / Aquæ distillatæ.

Salbenkaste / Myrothecium.

Geschirr / Vas.

Duppel Geschirr / Vas duplex, diploma.

Kessel / Ahenum, caldarium.

Pfanne / Sartago.

Distillierglaß / Alembicum, balneum Mariæ.

Kolben am Glase, Bombylius.

Brennofen / Caminus, testus, vẽtestum.

Rürleffel / Rudes, rudicula.

Mörsel / Mortarium, mortariolum.

Stössel / Pistillum.

Sieb / Cribrum.

Seige / Colum.

Trichter / Infundibulum.

Hackemesser / Cultri incisorii.

Gießleffel / Cochlear fusorium.

Spatel zum Pflaster / Specillum, spatomela.

De Historia.

Die Historia / Geschicht.

Historia, monumenta rerum gestarum, Historia rerum gestarum, eventus temporum, fides historiæ, monumẽta annorum, commentaria regum, rerum gestarum, Historia non inelegantèr, dulcissimè scripta, Historia quoquo modo scripta, narratiuncula historiarum non contrita, nec communis, non injucunda cognitu.

Jahr Buch / Annales, fasti.

Gedenckbuch / Diarium, Ephemeris.

Geschichtschreiber / Historienschreiber.

Historicus, Scriptor historiarum, Pater historiæ, Polyhistor.

Historicus prudens, severus, gravis explicator, Sincerus & prudens pronunciator rerum gestarum, antiquus historicus.

Historien schreiben / an Tag geben.

Scribere, describere, texere, conscribere, instituere, tractare historiam, Demandare aliquid historiis, scribere, conscribere res gestas, annales, in annales redigere, annalibus mandare, scribere res Romanas, describere res gestas, mandare literis res, prodere aliquid monumẽtis sempiternis, memoriæ & literis, complecti in scriptis rerum gestarũ historiam, comprehendere monumentis, conficere commẽtarios rerum, Persequi res Cæsaris dili-

diligentissimè, augere memoriã posteritatis, illustrare & celebrare aliquid scriptis suis, commendare aliquem monumentis, contexere aliquid conjunctè cum aliis, Propagare aliquid posteritati, appellere animum ad scribendum, applicare se ad scribendam historiam, conferre ocium ad scribendum, consumere ocium in scribenda historia, relinquere monumenta temporum, rerum gestarum, perficere, absolvere historiã, Velim â te nostrorum temporum consilia atq; eventus literis mandari, Res nostras monumentis cõmendari tuis, nostrũ nomen tuis illustrari & celebrari scriptis, ornari scriptis tuis valdè velim gloriæ sempiternæ commendari per te cupio.

Historien lesen / auffschlagen / Exempel suchen.

Ponere aliquid operis in antiquitatis cognitione, replicare annalium memoriam, repetere aliquid ex literarum monumentis, conquirere ex monumẽtis, Eruere, excitare ex annalium vetustate, ex monumentis, Replicare memoriam temporum & antiquitatis, Monumenta veterum excutere, Replicare omnium veterum historiarum, monumentorumq; memoriam.

Die Historien bezeugens.

Historiæ hoc loquuntur, dicunt, produnt, prædicant, historiæ refertæ sunt his exemplis, non mutæ sunt historiæ de hac re, Sic traditur, scribitur in historiis, sic ex historiis accepimus.

Historien erzehlen / sagen / mit Historien beweisen.

Exponere, commemorare, narrare historiam, narrare rem gestã probè, graviter, testari aliquid monumentis, proferre factum ex antiquitate, exponere aliquid memoriâ repetitâ ex veteribus seculis.

De Arithmetica.

Zahl/Numerus,
Zehlung/Numeratio.
Erzehlung/Enumeratio, dinumeratio, falsa enumeratio.

Numerus magnus, maximus, integer, plenus, innumerabilis, absolutus, perfectus, expletus, certus, legitimus, exiguus, residuus.
Numerus singularis, unitatis.
Numerus pluralis, multitudinis.
Ein paar/Par.
Gerade/Numerus par.
Ungerade/Numerus, impar.

Zehlen.

Numerare, enumerare, dinumerare, revocare ad certum numerum, cometiri res numero, versari in numeratione, omnia singula memoriter numerare, rationem inire, Deus numeratos habet nostros capillos.

An Finger zehlen.

Supputare aliquid articulis, cõputare rationem digitis.

Die Zahl voll machen.

Efficere, conficere, absolvere, explere, obire numerum.

Etwas darzu zehlen.

Numerare, annumerare, in numero vel loco habere, ponere, reponere, ducere, asscribere, collocare, deputare, Referre in numerũ

Gezehlt/Numeratus.
Dargezehlt/Annumeratus.
Darzehlen/Annumerare.
Baar gezehlt/Numeratò.

Numeri Cardinales.

Wie viel/Quot?
Einer/Vnus,una,unum.
Zween/Duo,duæ,duo.
Drey/Tres,tria.
Vier/Quatuor.
Fünff/Quinque.
Sechs/Sex,
Sieben/Septem.
Acht/Octo.
Neun/Novem.
Zehen/Decem.
Eilff/Vndecim.
Zwölff/Duodecim.
Dreizehen/Tredecim.
Vierzehen/Quatuordecim.
Funffzehen/Quindecim.
Sechszehen/Sedecim.
Siebenzehen/Septemdecim,decē & septem.
Achtzehen/Octodecim,decem & octo,duo deviginti.
Neunzehen/Novendecim,decē & novem,undeviginti.
Zwantzig/Viginti.
Ein vnd zwantzig/Viginti unum, unum & viginti.
Zwey vnd zwantzig/Viginti duo. duo & viginti.
Acht vnd zwantzig/Viginti octo, octo & viginti,duo de triginta.
Neun vnnd zwantzig/Viginti novem, novem & viginti, undetriginta.
Dreissig/Triginta.
Acht vnd dreissig/Triginta octo, octo & triginta, duo de quadraginta.
Neun vnd dreissig/Triginta novem, novem & triginta, undequadraginta.
Viertzig/Quadraginta.
Funfftzich/Quinquaginta.
Sechtzig/Sexaginta.
Siebenzig/Septuaginta.
Achtzig/Octoginta.
Neuntzig/Nonaginta.
Neun vnd neuntzig/Nonaginta novem,novem & nonaginta, undecentum.
Hundert/Centum.
Hundert vnd eins/Centum & unum.
Hundert vnd viere/Centū & quatuor,&c.
Zweyhundert/Ducenti,æ,a.
Drey hundert/Trecenti,æ,a.
Vier hundert/Quadringenti,æ,a.
Fünff hundert/Quingenti,æ,a.
Sechshundert/Sexcenti.æ,a.
Sieben hundert/Septingenti,æ,a.
Acht hundert/Octingenti,æ,a.
Neunhundert/Nongenti.æ,a.
Tausend/Mille,Millia.
Zwey tausend/Duo millia, bis mille.
Drey tausend/Tria millia, ter mille.
Vier tausend/Quatuor millia, quater mille.
Fünff tausent/Quinque millia, quinquies mille.
Zehen tausend/Myrias,decem millia.
Zwantzig tausend/Duæ myriades, viginti millia.
Hundert tausend/Decem myriades, centum millia, centena millia.
Zweyhundert tausend/Ducenta millia,viginti myriades,
Tausend mal tausend/Decies cente-

centena millia, mille millia, millies mille.

Zwey tausendmal tausend / Vicies centena millia.

Drey tausend mal tausend / Tricies centena millia. *Notandum, quod in hisce locutionibus, centena millia fere omittantur,* ut.

Zwantzig tausend mal tausend / Ducenties.

Dreissig tausend mal tausend / Trecenties.

Hundert tausend mal tausend / Millies.

Zwey hundert tausend mal tausend / Bis millies. Sic ter millies, &c. scilicet centena millia.

De Numeris ordinalibus.

Der wie vielste in der Ordnung? Quotus?
Der erste / Primus.
Der ander / Secundus.
Der dritte / Tertius.
Der vierdte / Quartus.
Der fünffte / Quintus.
Der sechste / Sextus.
Der siebende / Septimus.
Der achte / Octavus.
Der neunde / Nonus.
Der zehende / Decimus.
Der eilffte / Undecimus.
Der zwölffte / Duodecimus.
Der dreyzehende / Decimus tertius, tertius decimus.
Der achtzehende / Decimus octavus, octavus decimus, duodevicesimus.
Der neunzehende / Decimus nonus, nonus decimus, undevicesimus.
Der zwantzigste / Vicesimus, vigesimus.
Der neun vnd zwantzigste / Vicesimus nonus, nonus & vicesimus, undetrigesimus.
Der dreissigste / Tricesimus.
Der viertzigste / Quadragesimus.
Der funfftzigste / Quinquagesimus.
Der sechzigste / Sexagesimus.
Der siebenzigste / Septuagesimus.
Der achtzigste / Octogesimus.
Der neunzigste / Nonagesimus.
Der hunderte. Centesimus.
Der zwey hunderte / Ducentesimus.
Der drey hunderte / Trecentesimus.
Der tausendte / Millesimus.
Der in der ersten Ordnung / Primanus.
Der in der andern Ordnung / Secundanus.
Der in der zehenden Ordnung / Decumanus.
Der in der achtzehenden Ordnung / Duodevicesimanus.
Der in der neunzehendē Ordnung / Undevicesimanus.
Der in der vierzehenden Ordnung / Quartadecimanus.
Der in der zwantzigsten Ordnung / Vicesimanus.

De Numeris distributivis.

Wie viel? Quoteni?
Ein jeder / Singuli.
Je zween / Bini.
Je drey / Terni.
Je vier / Quaterni.
Je fünff / Quini.
Je sechse / Seni.
Je siebne / Septeni.

Je achte/Octoni.
Je neune/Noveni.
Je zehen/Deni.
Je eilffe/Undeni,undeceni.
Je zwölffe/Duodeni.
Je dreyzehen/Terni deni.
Je vierzehen/Quaterni deni.
Je funffzehen/Quindeni, Quinideni.
Je sechzehen/Sedeni,Deni seni.
Je achzehen/Duo de viceni.
Je zwantzig/Viceni.
Je ein vnd zwantzig / Singuli & viceni.
Je zwey vnd zwantzig/ Bini & viceni.
Je dreissig/Triceni.
Je acht vnd dreissig / Duo dequadrageni.
Je neun vnd dreissig/Vndequadrageni.
Je viertzig/Quadrageni.
Je funfftzig/Quinquageni.
Je sechtzig/Sexageni.
Je siebentzig/Septuageni.
Je achtzig/Octogeni.
Je neuntzig/Nonageni.
Je hundert/Centeni.
Je zwey hundert / Duceni, ducenteni,
Je tausend/Milleni.

De numeris multiplicationē significantibus.

Wie mannigfältig/Quotuplex?
Einfach/Einfältig/Simplex.
Mancherley/Varius.
Vielfältig/ Multiplex.
Zwiefach/Duplex.
Dreyfach/Triplex.
Vierfach/Quadruplex.
Achtfältig/Octuplus.
Zehenfältig/Decemplex,decupl⁹.
Hundertfältig/Centuplex.

Huc pertinent.

Einfach/Simplum.
Noch ein mal so viel/ oder zwey mal so viel / Duplum , alterum tantum.
Drey mal so viel/Triplum.
Vier mal so viel/Quadruplum.
Hundertfältig/ hundert mal so viel/ Centuplum.
Tausendmal so viel / Millecuplum.
Hundert tausend mal so viel/ Centies, millecuplum.

De Adverbiis numeralib⁹.

Wie offt/Quoties?
Ein mal/Semel,
Viel mal/Multoties.
Offt/Sæpè,crebro.
Eins vmbs ander / Alternis, alternis vicibus.
Zwey mal/Bis.
Drey mal/Ter.
Vier mal / Quater.
Fünff mal/Quinquies.
Sechs mal/Sexies.
Sieben mal/Septies.
Acht mal/Octies.
Neun mal/Novies.
Zehen mal/Decies.
Eilff mal/Vndecies.
Siebenzehen mal/Septies decies.
Zwantzig mal/Vicies.
Ein vnd zwantzig mal/ Vicies semel,vicies & semel.semel & vicies.
Dreyssig mal/Tricies.
Acht vnd dreyssigmal/ Duo de quadragies.
Neun vnd dreyssig mal / Vndequadragies.
Viertzig mal/Quadragies,
Fünfftzig mahl/ Quinquagies.

Sechzig mal/Sexagies.
Siebentzig mal/Septuagies.
Achtzig mal/Octogies.
Neuntzig mal/Nonagies.
Hundert mal/Centies.
Hundert vnd zwantzig mal / Centies vicies.
Zwey hundert mal/Ducenties.
Drey hundert mal/Trecenties.
Tausentmal/Millies.
Rechenkůst/Arithmetica, logistica
Rechenbuch/Liber, libellus Arithmeticus, logisticus.
Rechenbuch / Regiſter / Codex, libellus. tabula accepti & expensi, Codex, liber rationarius.
Einſchreibung indie Einname / Acceptilatio, referre acceptum.
Einschreibung in die Außgab / Expensilatio, expensum referre.

Rechenmeiſter.

Arithmeticus, logiſta, ſupputator, calculator, à rationibus, à calculis, exercitatus in arithmeticis.

Rechnung/Rationes, computatio, calculus.

Rechentiſch/Abacus, menſa Pythagorica,

Rechnen / vberrechnen/ vberschlagen.

Revocare rem ad calculos, reverti ad calculos, ratiocinari, putare, computare, etiam atq; etiam ratiocinari, computare rationem, conferre rationes, ſubducere rationes, rationes deputare, rationem inire, tractare, ſupputare quid articulis, computare rationem digitis.

Rechnung machen.

Subducere rationem, deducere calculum, Ducere, ſubducere rationem, Putare, ſupputare, ſubductis rationibus ſummam facere, ſummam colligere, perſtringere, in unum cogere, Deputare, colligere rationes, ſubducere ſummam.

In die Rechnung bringen.

Inducere aliquid in rationem, referre in rationem, inſcribere in codicem rationum, rationibus inſerre, reducere in rationem.

Rechnung fordern.

Poſcere, repoſcere, petere, repetere ratione͂, repoſcere ab aliquo rationem.

Mit einem abrechnen.

Putare cum aliquo rationes, Conferre, referre rationes, calculum ponere cum aliquo, ratione͂ diſputare cum aliquo.

Rechnung thun.

Conficere. edere, reddere, dare rationem, Rationem ſubjicere, afferre, Reddere rationem expenſarum, ſumtuũ rationem ſubducere, explicare rationem, deponere rationem.

Es iſt recht gerechnet.

Conſtat ratio, omnes numeros habet, perfectum & abſolutum eſt, numerum continet, perputata eſt ratio, Rationum ſum̃a quadrat, pariat, paria facit.

Es bleibet im Reſt.

Reliquum eſt, Rationum ſumma excurrit, ratio reliquat, reliqua trahit.

De Muſica.

Singekunſt.

Muſica.

Ein Capellmeiſter/ Muſici chori magiſter, Phonaſcus.
Cantorey/Chorus muſicus.

Der in Cantorey singet / Symphoniacus.

Ein Cantor / Musicus, cantor, musicæ peritus, eruditus musicus, cantor insignis.

Anstimmer/Vorsinger/Præcentor.

Sängerin/Cantrix, cantatrix.

Vnterste Stimm / Vox infima, pressa, gravis.

Discantstim̃/Vox puerilis, dulcisona.

Widerschall/Echo.

Noten/Notæ, notulæ.

Lienien darauff die Noten geschrieben sind / Sistema.

Forn auffgezeichnete Claves, Claves signatæ.

Eine Pausa, Pausa, diapsalma. Musicam lernen/lernen singen.

Dedere se musicæ, vel musicis, studiosum esse musices, discere, tractare musicam, conterere tempus in musicis, consumere ingenium in musicis.

Ein Musicus seyn/Musicam können.

Florere in arte musica, peritum esse musices, tenere artem modorum, eruditum, solertem esse in musicis.

Lust zur Musica haben / von der Musica erfrewet werden.

Delectari musicâ, voluptatem sapere ex musicis, Teneri suspentum, teneri cantu, irretiri canticulis, dulcedine cantuum capi, Flectuntur & consistunt bestiæ cantu, mentes ad tranquillitatem traducuntur cantu, Traducuntur mentes ad tranquillitatem fidibus, voce rupes & nemora traxit Orpheus.

Ein Gesang/ein Lied.

Cantus, cantilena, cantio, canticũ, cantiuncula, melos, numerus, oda, modus, flexio modorũ.

EPITH. Cantus dulcior, remissior, lugubris, obscurior, Molliores, & delicatiores flexiones in cantu.

Die Weise/das Singen.

Modus, numeri, modulatio, modulamen.

Modi pressi, flebiles, lugubres, tardiores.

Zusammenstimmung.

Harmonia, concentus, symphonia, Euphonia, concentio.

Concentus major, melior, mirus, varias, clarissima concentio.

Der Tact/Motus, percussio, modus, modulatio, motus & modus tardior, celerior.

Den Tact halten.

Servare modum, præire motum, moderari cantum, χειρονομεῖν.

Ein geistlich Lied/Hymnus, psalmus.

Bulen Lied/Cantilena amatoria.

Todten Lied/Nænia.

Kinder Lied / Nænia nutricum, lallus.

Singen.

Canere, cantare, Exercere, edere, fundere cantum, Explicare vocem, præclarè, modulatè, flebiliter, absurdè canere, ad numerum canere, Symphoniam canere, cõcinere.

Mit halber Stimm singen.

Submissa, submissiore, depressâ, pressâ voce canere.

Mit voller Stimm singen.

Intentâ, extensâ, intentâ, elatâ, Subla-

ſublatâ, altâ, elevatâ, plenâ voce canere, vocem ſenſim excitare.

Colorirung/Chroma.

Coloriren/Chromate uti, chromata adhibere.

In die Orgel ſingen/ins Inſtrument ſingen.

Ad harmoniam canere, ad inſtrumentum muſicum canere, canere ad tibiam, jungere vocem fidibus, organo.

Ohn Inſtrument ſingen.

Aſsâ voce canere.

Gott loben mit ſingen.

Proſequi Deum cantu, concelebrare Deum cantu, Canere ~, concinere ſacros hymnos, canere Deo laudes.

Einen Geſang machen.

Invenire cantum, vincire rem modis, numeris, conciñare modos, condere melodiam, Efficere harmoniam,

Der Geſang iſt nach dem Text gemacht.

Conſentit ſententia modis, ſententia numeroſè, rectè expreſſa eſt modis.

Es klinget/es ſtimmet zuſammen.

Efficit concentum, harmoniam, ſonant numeroſè fidiculæ, amicum aliquid & dulce reſonat, Numeroſè, graviter, acutè, dulciùs ſonat.

Die *Harmoniam* variren/endern.

Laxare, relaxare, mutare modos, intendere, remittere ſonũ, adaugere, amplificare ſonum ~, cantus remiſſiores facere,

Man ſinget an dem Orthe.

Perſonat, percrepat ille locus cantu, vel cantu nervorum, fidium, organorum.

Das nicht klinget/nicht zuſammen ſtimmet.

Diſſonantia, Diſſonum, abſonum.

Diſſoniren/vngleich lauten.

Diſſonare, malè ſonare, inſuavius, peregrinum, pingue quid ſonare, Diſcrepant nervi, fides.

Inſtrument / **Seitenſpiel** / Inſtrumenta muſica, organum, organa ſonorum.

Orgel / Organum pnevmaticum ~.

Waſſerorgel / Organeum hypraulicum, hydraulus, machina hydraulica.

Organiſt/Organicus, ſymphoniacus, pſaltes.

Auff der Orgel ſchlagen / Pſallere, ludere, canere organo.

Orgelpfeiffe/Cicuta, cantes.

Schnarzwerck / Ordines cicutarum lingualium.

Regiſter / Plevritides regulæ, claves epiſtomiorum.

Clavier / Epiſtomiorum manubrium.

Ventiel/Epiſtomium,

Die Lade/ Arca.

Das Oberwerck / Pars organi pnevmatici ſuperior.

Das rück Poſitiv / Pars organi poſtica.

Das Bruſt Poſitiv/ Pars organi pectoralis.

Das Pedal / Epiſtomia pedibus aperienda. (pales.
Das Principal / Cicutæ princi-
Die *Octava*, Cicutæ anguſtiores.
Holpfeiffe/ Cicutæ ampliores, laxiores.
Das gedackte / Cicutæ tectæ, capitatæ, oppilatæ, ſoni obſcurioris.
Octava auff vier Füß / Cicutæ in διὰ πασῶν conſonantes.
Superoctava, Cicutæ in δὶς διὰ πασῶν conſonantes.
Quinta, Cicutæ, conſonantes in diapente, vel diapaſon diapẽte.
Quintadena, Cicutæ in diapente uniſonum reddentes.
Mixtur/ordo cicutarũ mixtarũ.
Cymbeln/Ordo cymbalornm.
Vogelgeſang/Merula, garritus.
Tremulant / Clavis flatuum tremebundorum.
Flöte/ Tibia, tibiæ modulatè canentes, nuptiales, tardiores.
Zünglein an der Pfeiffe/ Tibræ ligula.
Pfeiffenfutter/Tibiarum theca.
Pfeiffen / Inflare, tractare tibias, fiſtulas, tibiâ canere, uti tibiis.
Das Gepfeiff/ Cantus tibiarum.
Pfeiffe/Fiſtula, fiſtula paſtoritia, eburneola.
Pfeiffer/Fiſtulator, tibicẽ, aulœ-
Pfeifferin/Tibicina. (dus.
Sackpfeiffe/ Utricularis tibia, fiſtula paſtoritia.
Sackpfeiffer/Utricularius.
Poſaun/Buccina, buccinum, tuba ductilis.
Drommete/ Tuba claſſicum, tuba præliaris.
Schalmey/Tibia gingrina.
Drommeten / Tibicen, æneator buccinator.
Poſaunen blaſen/Tubam inflare, tubâ canere, clangere tubâ.
Zincke/Lituus, cornu.
Zinckenbläſer/Liticen, cornicen.
Krumhorn/Photinx.
Kuhehorn/Cornu.
Kornpfeiffe/Calamus.
Meiſepfeifflein / Fiſtula avium garritum aſſimulans.
Seite/Chorda, fides, nervus.
Auffgezogene Seiten / Chordæ contentæ, intenſæ.
Vngezogene Seite / Incontentæ, non tenſæ chordæ.
Seiten auffziehen/Intẽdere chordas, contendere fides, chordas.
Seiten abziehen / Demere, incidere nervos.

Auff Seiten ſpielen.

Canere, præcinere fidibus, uti fidibus, pellere, pulſare nervos, fides, impellere fides digitis.

Auff Seitenſpiel lernen/ Diſcere fidibus, fidibus ſcire.

Præambel/Præludium, anteludium.

Præambel machen / Experiri chordas, pertentare chordas, organum.

Laute/Chelis, teſtudo.
Lautenkragen/ Jugum teſtudinis.
Lautendach/Pons, põticulus, magas, magadium.
Wirbel der Seiten/Verticuli, verticilli, epitonia.

Bün-

Bünde/Dimensiones sonorum.
Lautenist/Chelonius.
Harpffe/Cithara, lyra, barbytus.
Harpffenist/Citharœdus, Citharista.
Harffenschlägerin/Citharistria.
Fiedel/Geige/Pandura.
Fiedelboge/Plectrum, pecten.
Fiedeler/Pandurus, pandurista.
Leyre/Lyra, rotula chordas radens.
Hackebret/Sambuca.
Spielman/Choraules, fidicina.
Paucke/Trummel/Tympanum.
Trummelschläger/Tympanotriba, tympanista.
Trum̃elschlägerin/Tympanistria.
Trummelschlagen/Tympanizare.
Cymbel/Cymbalum.
Klapper/Crepitaculum.
Maultrumpe/Crembalum.
Triangel/Systrum, crotalum.

De Geometria.

Mathesis.

Mathesis, mathema; mathematica, Ars mathematicorum recondita, multiplex, subtilis,

Der diese Kunst kan.

Mathematicus, deditus mathesi, eruditus pulvis mathematicorum, Mathematicus magnus, illustris.

Feldmessung/Geometria, geodæsia.
Landtafel/Geographia.

Ein guter Geometer.

Geometra, eruditus, perfectus in Geometria, tueri munus Geometriæ, Geometricis literis perfectè eruditus, penitus cognovit Geometriam, tenet omninò Geometriam, callet Geometricam scientiam, excellit in Geometria, Perfectam, absolutam, singularem, eximiam possidet Geometriæ scientiam, ita processit in Geometria ut ad summa pervenerit, superior est omnibus in Geometrica scie̅tia.

Geometriam üben.

Tractare, explicare Geometriam, Geometræ postulant, sumunt pro concesso, cogunt, nō persuadent.

Abmessung/Mensio, dimensio.
Außmesser/Feldmesser/Metator, mensor, finitor, decempedator, geodætes.
Gemessen/Mensus, dimensus.

Messen/außmessen.

Metiri, demetiri, commetiri, emetiri, permetiri, uti regulâ, metiri aliquid regulâ, servare regulam, metiri quantum sat est, Pedibus, digitis, intervallis æqualibus demetiri, demetiri aquæ altitudinem.

Richtscheit/Regula, canon.
Richtschnur/Amussis.
Zirckel/Circinus, pes circini.
Quadrat/Dioptra.
Jacobsstab/Baculus astronomicus.
Winckeleisen/Norma.
Bleywage/Libella fabrilis, perpendiculum.
Meßrute/Decempeda, arvipendium, pertica.
Nicht nach der Richtschnur machen/Aberrare, abesse à regula.
Ein Punct/Punctus, punctum.

Linie/ Linea, linea recta, media, curva, curvata, incurvata.

Linien gleich gegen einander/ Lineæ parallelæ, æquè diſtantes.

Breite/ Superficies, planities, æquor, ſuperficies plana, æquabilis, cava, concava, convexa.

Winckel/ Ecke/ Angulus, angulus rectus, acutus, obtuſus, ſummus, imus.

Eckicht/ Angulatus, angularis.

Eine Figur/ Figura, forma, figura mathematica.

Ein Circkel/ Kreyß/ Ring/ Circulus, orbis.

Vmbkreyß/ Ambitus, circuitus, gyrus, exiguus gyrus, rotundus ambitus.

Wirbel/ Spira.

Circkel machen.

Circumſcribere, deſcribere circulum, orbem, torquere, verſare aliquid in orbem, conficere orbem, circuitum, circulum.

Ein Circkel werden.

Verſari, converti, circumferri in orbem.

Rund/ kuglicht/ Circularis, orbiculatus, rotundus, teres, volubilis, globoſus.

Halber Circkel/ Semicirculus, Hemiſphærium.

Linie mitten durch den Circkel/ Diameter, dimetiens.

Das Punct des Circkels/ Centrum

Der Vmbkreyß des Circkels/ Circumferentia.

Kugel/ Globus, ſphæra, globulus, ſphærula.

Ball/ Pila, pilula.

Rund machen/ Rotundare.

Rund/ Rotundè.

Halbe Kugel oder Circkel/ Hemiſpherium.

Waltze/ Cylindrus.

Kegel/ Conus, pyramis.

Krauſel/ Turbo.

Dreyeckichte Figur/ Triangulus.

Gleicher Triangel/ Triangulus æquilaterus.

Gevierd/ Quadratum, quadrangulum.

Vngleich gevierd/ Rhombus, Rhomboides.

Gevierd *Corpus*, Cubus, ſoliditas, ſolidum quadratum.

Fünffeckichte Figur/ Pentagonon.

Sechseckichte Figur/ Hexagonon.

Zeheneckichte Figur/ Decagonon.

De Menſuris.

Ein Maß/ Menſura, menſura major, cumulatior, eadem, evidens.

Ein Leffel voll/ Ligula.

Ein Becher/ Cyathus.

Quartierlein/ Quartarius.

Halb Nöſſel/ Hemina.

Nöſſel/ Sextarius.

Kanne/ Cantharus, menſura.

Drey Kannen/ Congius.

Fäßlein von zwölff Kannen/ Urna.

Fäßlein von 24. Kannen/ Amphora.

Halber Eymer/ Metreta, bathus.

Ein Fuder/ Culeus.

Halbe Metze/ Semodius.

Metze/ Modius.

Drey Metzen/ anderthalb Viertel/ Medimnus.

Kleine Hand voll/Pugillus.
Hand voll/Manipulus.
Drey Leipsische Scheffel/ Corus.
Northäuser Scheffel/ Medimnus Atticus, Epha Hebraicus.
Streichholtz/Radius,hostorium.
Ein Zoll/Digitus.
Quer Hand/Palmus.
Spanne/Spithama,dodrans.
Werckschuch/Pes.
Creutzschuch/Pes quadratus.
Ein Elle/Cubitus,ulna.
Lange Elle/ Cubitus regius, ulna regia.
Ellen lang/Cubitalis.
Zwo Ellen lang/Bicubitalis.
Ein Schuch lang/Pedalis.
Zwen Schuch lang/Bipedalis.
Schritt/Gradus,gressus.
Werckschritt / fünff Werckschuhe/ Passus.
Ein Klaffter/Orgyja,ulna major, ulna explicata.
Büchsenschuß weit/Stadium.
Meile/Milliare,milliarum.

Gewichte.

Pondus,pondus magnum,majus, maximum, grande, permagnum, infinitum, innumerabile,naturale.

Recht Gewicht/Pondus justū.

Unrecht Gewicht/ Pondus iniquum.

Wegen.

Ponderare, pendere, pensare, examinare res ponderibus, dependere.

Schwererwegen / Præponderare.

Darwegen/Appendere,

Wagmeister/Libripens.
Wage/Libra,trutina, bilanx.
Wageschüssel/Lanx.
Balcken der Wage / Jugum, scapus,librile.
Zünglein in der Wage/ Examen.
Welsche Wage/Lentzer/Statera.
Goldwage / Libella aurificis, trutina monetaria, nummularia,
Handhabe/Ansa.
Instehend Gewicht/ Æquilibriū, libramentum,æquipondium.

Außschlag/Zugabe.

Momentum, superpondium, additamentum , auctarium, corollarium, mantissa, momētum parvum,minimum, magnum, maximum.

KramGewichte / Libra mercalis, octonaria, mercatoria.
Apotecker Gewichte / Libra Romana.
Pfundt/ Libra, As,pondo, pondus librale.
Anderthalb Pfundt / Sesquilibra.
Halb Pfundt / Libra semis, selibra.
Zwey Loth/Uncia.
Ein Loth/Semuncia,
Halb Loth/ Sicilicus.
Quintlein/Drachma.
Scrupel/Scrupulus,scrupulum.
Drey Loth/Sesuncia.
Eine Marck/Bes vel bessis.
Ein Centner / Centarius, Talentum.
Pfündig/Libralis.
Zweypfündig/Bilibris.
Dreypfündig/Trilibris.

Centners schwer / Pondus centenarium, centenarius.
Heller/Sextans.
Pfennig/Numulus misnicus.
Dreyhellerspfennig/ Dichalcum, teruncius, sesquinummus.
Dreyer / Semiobulus, quadrans duodenarii.
Creutzer / vier Pfennig / Triens duodenarii, cruciger.
Sechs Pfennig/Obulus.
Halber Batz/Bes duodenarii, geminus cruciger.
Schilling/Sestertius, solidus.
Zehenpfenniger/Decussis.
Grosch/Duodenarius, diobulum.
Böhmisch Grosch/Diobulum Bohemicum.
Dreykreutzer / Tergeminus cruciger.
Spitzgrosche/ 18. Pfennig / Semidrachma, Triobulum.
Zween Groschen/Tetrobulum.
Halber Ort/Drachma.
Schreckenberger / Denarius Angelicus.
Ort Grosche / Didrachma, didrachmum.
Halber Thaler / Semuncialis, tetradrachmum.
Ein Gülden / Florenus, aureus imperialis.
Thaler / Uncialis, Joachimicus, uncialis argenteus.
DickThaler/Philippeus.
Goldgülden / Aureus nummus, aureus Rhenanus.
Krone/Coronatus.
Sonnen Krone / Coronatus Solaris.
Welsche Krone / Scutus aureus, Coronatus Italicus.
Ducat/Ducatus.
Rosenobel/Rosa nobilis.
Vngerischer Güldẽ/Ducatus Ungaricus, aureus Ungaricus,
Portugaleser / Mina portugallica, Lusitanica.
Tausend Gülden/Talentum Atticum magnnm.

De Astronomia.

Kunst des Himmels Lauff.

Astronomia, studium, scientia astrorum.

Astronomus.

Astronomus, excellens, princeps in Astronomia, siderũ spectator, summus Astronomus, Antecellens cognitione astrorum, solertissimus orbium cœlestium perscrutator, Qui profitetur rationem ac scientiam siderum, Qui docet corporũ cœlestium magnitudinem, intervalla, cursus, progressiones, institutiones, Qui siderum cæterorumq; corporum cœlestium situs, magnitudines, intervalla scientia comprehensa tenet.

Astrologus, Sternseher/ Calenschreiber.

Cœli interpres, Genethliacus, qui notato ortu futura hominibus ratiocinatur, qui prædicit futura ex motibus siderum.

Sich nach dem Gestirn richten.

Servare signa cœli, observare stellas, cognoscere ortus astrorum, obitus, cursusq; ponere omnem curam in cognitione siderum,

derum, Perspicere pulchritudinem siderum, persequi siderum cursus & motus.

Calender/Fasti, Ephemeris, Calendarium.

Güldenzahl/Aureus numerus, Cyclus Lunæ, enneadecaëteris.

Sonnen Circkel/Cyclus Solis, literæ Dominicalis index.

Römer Zinßzahl/Indictio, diribitio imperatorum.

Der Auffgang/Ortus, oriens.

Auffgehen/Oriri, exoriri, fit ortus siderum, sol commeat ab ortu in occasum.

Nidergang/Occasus, occidens, obitus, ordo, definitus ortûs & obitûs signorum.

Der längste Tag/Solstitium. Solstitium æstivum, *quando Sol attingit tropicum cancri, vel orbem solstitialem.*

Der kürtzte Tag/Bruma, solstitium Brumale, *quando Sol attingit tropicum capricorni, sive orbem brumalem.*

Das Mittel in der Welt.

Centrum, medium mundi, medius locus mundi.

Himmel da die Sternen stehen.

Orbis stellans, stellatus, stellifer, stelliger.

Die Gluckhenne/ein Stern/Oculus tauri, palilicium, Aldebaran.

Hundsstern/Canicula, Sirius.

Wagen/Ursa major.

Siebengestirn/Plejades.

Jacobsstab/Cingulum Orionis.

Kugel des Himmels/Globus cœlestis.

Kugel des Erdkreyß/Globus terrestris.

Das Mittel durch die Kugel/Axis.

Der Ort da sich die Kugel umbwendet/Polus, Cardo.

Der mitternächtige Polus/Polus Arcticus.

Der Mittags Polus/Polus Antarcticus.

Der mittel Circkel/zwischen den Polis/Æquator, circulus æquinoctialis.

Thierkreyß/Zodiacus, signifer orbis.

Sonnen Weg/Ecliptica.

Jacobsstrasse/Via lactea.

De Agricultura.

Ackerbaw/Feldbaw.

Agricultura, agricolatio, cultus, cultura agrorum.

Adj. Multa, diligens cultura, Nihil melius, uberius, dulcius, libero homine dignius agriculturâ, Salutaris agrorum cultura, honestissima, suavissima, parsimoniæ magistra, vita rustica.

Ackerwerck/Villicatio, rusticatio.

Des Ackerbaws warten.

Oblectare se agricultura, agricolatione, curare agros, villulas, Rusticari, Diligenter, studiosè, colere agros, obire fundos, evolare rus, incolere agros.

Ich habe lust zum Feldbaw.

Ocium & quies rustica mirum in modum me delectat, oblectat recreat, reficit, afficit, capit, delectationem mihi affert, voluptatem, jucunditatem, hilaritatem,

tem, gaudium, lętitiam, Vita rustica mihi delectationi est, delectatione me afficit, animo meo jucundissima est, Rure & ocio rustico delector, mirè pascor, Delectationem, voluptatem, jucũditatem ex rure capio, percipio, suscipio. Otio illo atq; illâ quiete, quàm rustica parit habitatio, libentissimè fruor. Si ulla re, otio capior & quiete rusticâ, Animus meus voluptate perfunditur, expletur ex ocio rustico. Ruri esse, ruri habitare, rus colere, rusticari, in agris esse, rusticam vitam agere perjucundum est, male affectum animum recreat.

Bawer/Bawersman/Agricola, rusticus, rusticanus, ruricola, arator.

Der den Acker vmbs halbe hat/ Partiarius.

Bäwrin/Villica.

Lehnman/Colonus.

Hofemeister/Meyer/Villicus.

Schirrmeister/Aurigarius.

Encke/Mediastinus.

Bawrenhauß / Casa, tugurium, casula, tuguriolum.

Meyerhof/Forwerck/ Villa.

Ein statlicher Meyerhof / Optima, melior villa, benè ædificata, magnifica, magnificentissima, basilica, lautiùs ædificata, instructior, apparatior, rebus omnibus, locuples, referta, locupletior, locupletissima, publica. Amœnitas, suavitas illæ.

Ein geringes Feldgut.

Villula sordida, pusilla, minuscula, parva, aperta, ac ne tuta quidem, vetus.

De Agricultura.

Ein Bawrgut anrichten.

Extruere, parare, ædificare, exornare, exædificare villam.

Einen Hofemeister auffs Gut setzen.

Imponere, præficere, instituere villicum, Locare, elocare fundum villico,

Hofemeister seyn.

Conductum habere fundum, esse colonum in fundo, conducere fundum.

Ein guter Hofemeister.

Villicus bonus, diligentissimus, assiduus, Non incautus rusticulus, optimus, honestissimus colonus, Frugalitas, labor, vigilantia villici.

Hofemeister absetzen.

Amovere à fundo villicum.

Güter verwüsten.

Evertere, pervertere, exindere villas, tollere agri cultionem, deserere agros, arationes relinquere, relinquere agros, intereunt cultus, deletur agricultura.

Fruchtbarkeit.

Fertilitas, feracitas, fœcunditas, ubertas, copia, affluentia, abundantia Agri, ex quibus æstiva quantum decerpunt luce capellæ, tantum fœcundus gelidaros nocte reponit.

Fruchtbar Acker/Land.

Ager ferax, uber, feracissimus, fertilis, opimus, fructuosus, fructuosissimus, frumentarius, uber, uberrimus, maximè fertilis,

fœtus, frugibus, frugifer, Incundi, fertiles agri. Nihil fœcundius, feracius, uberius, Maximè fœcundus, uber ager, pingue, ferax solum.

Wolgebawet Land.

Fœtus frugibus & vario leguminum genere ager, vestita frugibus terra, subacta & pura humus, benè cultus, cultissimus ager, conseptus, diligenter consitus, obsertus frugibus locus, terra fœta frugibus.

Frucht.

Fructus, fruges, maximus fructus, integri fructus. uberiores fruges, uberrimi, lætissimique fructus, ubertas, copia, varietas fructuum, bona frux, tempestivi, annui fructus.

Der Acker/die Erde bringet Frucht.

Terra conficit, effundit fruges, Gignit, parit, effert, edit, fundit, generat, procreat fructus, res varias, frumentum, maximâ largitate fructum fundit, Terra altrix nostra, fruges fert, cibos suppeditat, rerum abundantiam & copiam suppeditat, Non peræquè in omnibus campis agricultura idem efficit.

Vnfruchtbarkeit.

Sterilitas, infœcunditas, inopia.

Vnfruchtbar Acker.

Ager sterilis, vastus, desertus-incultus, miser, jejunus. Solum exile, macrum, incultum, derelictũ, spinis coopertum, sterilitas agri, Humus effœta, fatigata, senescens, marcescens, Vacant omni cultu regiones,

Den Acker außsommern/Emaccrare agrum, emaciare agrum.

Acker/Feld/Land/ Boden / Ager, solum, rus, agellus, agellulus.

Acker vmb den Zinß außgethan/ Ager scripturarius.

Zehen Feld/Ager decumanus.

Zinßacker/Ager vectigalis.

Acker am Berge/ Ager collinus.

Brachfeld/Ager novalis, novale, requietus, vervactum.

Acker alle Jahr zu besäen / Ager restibilis.

Steinichter Acker/ Ager ruderatus.

Abgenützt Feld / Ager effœtus, Defatigatum solum, continuo usu exhaustum, & lassatum solum, emaciatum.

Feld Acker/Ager campestris.

Zur Saat gepflügter Acker / Arvum.

Feuchter Boden / Solum uliginosum, campus, ager uliginosus, humidus, fundus, ager palustris.

Da viel Quelle sind / Solum fontibus scaturiens.

Dürre Erde/Land/Solum exsuccum, aridum, siticulosum, sitiens.

Sandichter Boden/Arenosum, sabulosum solum.

Brandfleck/Grießfleck / Glabratum.

Grasichter Boden / Solum herbidum.

Lockere Erde/Terra pulla.

Zusammenstossende Acker / Agri confines, vicini, finitimi.

Rein/Tumulus.

De Aratione.

Pflügung.

Aratio, magnæ, fructuosæ, paternæ arationes.

Pflug/Atatrum.

Pflugeiſen/Vomer.

Furche/Sulcus, lacuna vomere facta.

Die Erde ſo außgepflüget wird/ Porca, terra elata inter ſulcos.

Das Sech/für dem Pflugeiſen/ Dentale, dens aratri.

Langwet/Temo aratri.

Pflugſtertz/ Buris, bura ſtiva.

Reute/ Rullum, rulla, *quâ vomeres purgantur in arando.*

Ackerſcholle/Gleba, glumus.

Schollicht/Gleboſus.

Vmbwendung des Pflugs/Verſura.

In Pflug ſpannen.

Jungere, adjungere boves aratro, ducere boves ſub jugum.

Ackermann/Pflüger.

Arator, Aratores magni, permulti, optimi, honeſtiſſimi, ſummi, nobiles, fortes, experientes, experientiſſimi, diligentiſſimi, laborioſiſſimi, frugaliſſimi, locupletiſſimi.

Pflügen/Ackern.

Arare agrum, proſcindere terram, ſubigere ſegetes aratris, ad concipiendas fruges terram patefacere, curare, colere agrum, ſulcum altiùs imprimere, proſcindere terram vomere, aratro, terra aratro perſtringitur, ſolum aratro perſtringitur.

Gepflüget/Aratus, exaratus.

Vnterpflügung/ Subaratio.

Vnterpflügen/Subarare.

Die ander Art/Iteratio.

Das in der andern Art iſt/ Novatus, iteratus.

Zum andern mahl pflügen/Novare, iterare agrum, offringere agrum.

Die dritte Art/ Tertiatio.

Brachen/ Sulcare.

Das geſäete vmbpflügen / Atrare, aratrare, ſegetes enatas aratro evertere, arando proſcindere.

Oben hin ſchürffen im pflügen/ Crudum ſolum & immotum relinquere, Scamna omittere, & quod durum eſt ſummis glebis obtegere.

Wo oben hin geſchärffet iſt.

Scamnum, ſcamnum in arando omiſſum, ſolum crudum.

Waſſerfurchen machen/ Lirare.

Waſſerfurch/ Elix, ſulcus aquarius, aquagium.

Ege/Crates, ocia.

Egung/Occatio, fiſſio glebarũ.

Egen/Occare, glebas comminuere.

Waltze/Cylindrus, volvulus.

Das jäten/Sarritio, ſarritura, Runcatio.

Jäten/ Sarrire, runcare agrũ, ſarculare, noxias herbas evellere, extirpare, ejicere, agrum ſentibus deruncinare, exherbare.

Hackung/Grabung/Foſſio, recens foſſio.

Vntergrabung/ Suffoſſio, actio cuniculi.

Grabe/ Foſſa, foſſula, foſſa lata, gurgitibus redundans.

Graber/Foſſor, circum foſſor.

Graben/

Graben/Fodere,fodicare,pastinare.

Durchgraben/Perfodere.

Vntergraben/Cuniculos agere, cuniculis actis aliquid evertere.

Vergraben/Defodere.

Hackũg/Pastinatio,repastinatio,

Hacken/Pastinare,repastinare.

Hacker/Pastinator.

Hllcke / Kast / Pastinum, sarculum,Ligo bisulcus,bidans.

Hawe/Ligo,rutrum.

Radehawe/Marra,runcia.

Grabescheit/Bipalium.

Schauffel/Pala,ligo.rutrum.

Harcke/Rechen/Rastrum,rastellum,rastrum ligneum.

Eisern Rechen/Irpex.

Zincken am Rechen/Dens rastri.

De Fimo.

Düngung/Mistung.

Stercoratio.

Düngen.

Stercorare,lætificare, mitigare agros, dare agris fœcunditatem, fœcundare, pingue facere agros, saturare lætamine agros.

Strew im Mist/Substramen.

Mist/Fimus,fimum, lætamen.

Mäusedreck/Fimum murinum, muscerda.

Taubenmist/Fimus columbin⁹, stercus columbinum.

Hünermist/Fimum gallinaceũ, fimum gallinaceum ruffum, vel fimus ruber gallinarum.

Gänsemist/ Fimus anserinus.

Sawmist / Succerda, sucerda, spurcitiæ suum , fimus suillus, stercus procinum.

Schafmist/Stercus ovillum.

Schaflorber/Pilulæ stercoris ovilli, sordes oviũ cõcretæ in pilulas.

Ziegenmist/Stercus caprinum.

Ziegenlorber / Stercoris caprini bacca.

Eselsmist/ Fimus asininus, stercus asininum.

Pferde mist/Fimus equinus , fimum caballinum.

Kuhmist/ Fimus bubulus , stercus bubulum.

Miste/Miststäte Sterquilinium, fimetum.

Mistpfütze/Volutabrum.

Misthauffe/Acervister coris.

Misttrage/ Feretrum stercorarium.

Fuder Mist / Vehes fimi, vehes stercotis.

Misthacke/ Bidens stercorarius.

Gabel/Furca,furcilla.

Mistgabel/Tridens.

Hewgabel/Merga.

Korngabel/Rutellum.

Mistwagen/Plaustrum,carpentum.

Mistleyter / Crates stercorariæ, serpeæ stercorariæ.

De Satione.

Das Säen.

Satio,satus,sementatio, perpetua,æquabilis satio,antiquus modus sationis.

Die Saat/Seges, sementis, fœcundæ,latæ,uberes segetes , tanta sementis,luxuriantes segetes.

Ein Säemann / Sator , seminator.

Besäet/Satus,consitus,mollita & subacta terra sparsum semen accipit,terra concipit semina.

Zur Satt pflügen.

Præparare agrum ad satus accipiendos,arare arvum.

Säen/den Samen außwerffen.

Serere, seminare, conserere, tēpestivè serere, diligenter conserere, facere sementem, facere sementes, obserere locū frugibus, spargere semē manu, obserere in solo, serere fruges, seminare triticum, seminare agrum tritico, arationes serere.

Samen/ Semen, semen fœcundum, sterile.

Der Same gehet auff / Semen surgit, exit, prodit, grandescit.

Frůe Saat/ Festinata satio.

Spåte Saat / Satio sera, serotina.

Winter Saat / Satio autūnalis,

Sommer Saat/ Satio verna, trimestris.

Schewsat/ Terriculum.

Einsåen/ Inserere, inseminare.

Wider såen/ Reserere.

Das såen verhindern/ Prohibere sementem, tempestas nocet segetibus.

Die Saat reiffet / Segetes flavescunt, maturescunt, flavedinem quandam induunt, frumentum maturat, maturescit.

Das Korn schosset / Segetes concipiunt semen, spicas, exeunt in spicas, progenerant semen, perveniunt ad spicam.

De Messe.

Erndte/ Messis.

Weitzen Erndte/ Messis triticea.

Ein Schnitt/ Opera messoria.

Schnitter/ Messor.

Sichel/ Falx messoria secula.

Sichelschmiedt/ Faber falcarius.

Sense/ Falx messoria major.

Habergestelle/ Merga.

Garbe/ Merges, meta, fasciculus segetis maturæ.

Handvoll/ Manipulus.

Abgeschnitten Getråidig/ Seges falce resecta.

Mandel/ Acervus.

Schneiden/ einerndten/ Metere, demetere fruges, fructus, segetes, tempestivè demetere & percipere fruges, messem facere, messem metere, Ceres succiditur.

Ehrenlesung/ Spicilegium.

Ehren lesen/ Spicilegium facere, colligere spicas.

Einführen.

Convehere fruges, Condere, reponere fructum, convehere frumentum in horrea.

Scheune/ Horreum,

Tenne/ Area frumentaria.

Flegel/ Flagellum frumentarium, fustis versatilis, pertica, tribula.

Tieschen/ Tenere frumentum, Exspicare, trituare, flagellare frumentum.

Trosch/ Trituratio, tempꝰ trituræ.

Trescher/ Tritor.

Sieb/ Cribrum, incerniculum.

Rand des Sebes / Telia, circulus cribri.

Weit Sieb/ Cribrum loliarium.

Enges Sieb/ Cribrum rarum, angustissimum.

Hårin Sieb/ Cribrum setacium.

Wanne/ Vannus.

Rolle/ Incerniculum.

Rollen/ Vannare, fruges purgare, cribrare.

Worffschauffel/ Ventilabrum.

Der da worffelt Ventilator.

Gevorschlaget/ Semitrita frumenta,

Außgetroschen Getråidig / Semina excussa.

Vngeworffelter Hauffe / Acervus Paleis

paleis granisque mistus.

Ein Sack/Saccus.

De Vectura.

Eine Fuhre/ Vectura, aurigatio. Difficilis, longa vectura, periculum, difficultas vecturæ.

Fuder/ Vehes, vehes fœni largè onusta.

Fuderholtz/Vehes lignorum.

Fuder Hew/Vehes fœni.

Fuder Mist/Vehes fimi.

Wagen/Vehiculum, novum vehiculum, impeditissimum vehiculum, currus, currus auratus.

LastWagen/Plaustrum.

Wagen mit drey Pferden/ Trigæ, trijuges equi.

Wagen mit vier Pferden/Quadrigæ, equi quadrijuges.

Wagen mit sechs Pferden/ Sejugæ, equi sejuges.

Kutsche Rollwagen/ Rheda, cisium, vehiculum meritorium, currus meritorius.

Hangender Wagen/Essedum, carpentum, pilentum, vehiculum pensile, arcera.

Senffte/Lectica, lecticula, vectabulum, vehiculum velis tectum, vehiculum gestatorium.

Bedeckter Wagen/Vehiculum cameratum, arcera.

Stertz Wagen/ Sarracum.

Karn/ Bigæ, carrus, birotum, carruca, bijuge curriculum.

Schaubekarn/Radebern/Vehiculum trusatile, vehiculum unirotum.

Schlitte/Trahea, traha.

Schlittenführer/Trahearius.

Eine Fuhre anrichten/ Vectiones efficere quadrupedum.

Auffsitzen/ Currum, in currum ascendere, conscendere, inscendere.

Anspannen/Jungere equos, injungere, jungere, imponere equis jugum, onera imponere bestiis.

Außspannen / Disjungere equos, equos jugo solvere, abjungere, dejungere equos.

Auffladen / Onerare currum fœno, lignis, Tollere, imponere, collocare aliquid in currum, conjicere in plaustrum.

Abladen/ Exonerare currum.

Fahren/Vehere, vectare, aurigare.

Fahren/Vehi curru, rhedâ, essedâ, invehi curru, in rheda sedere, reportari curru, evehi plaustro, malè vehi, commodissimè vehi cisio aliquo.

Der da fähret / Vehens quadrigis.

Fuhrman/Vector, auriga, agitator currûs, vehicularius.

Kutscher/Rhedarius.

Kärner/Carrucarius.

Wagenmacher/Carpentarius.

Rencken/den Wagen lencken.

Flectare, deflectere, reflectere currum, declinare bigas, rhedã, rapere currum aliquò, ducere, introducere currum.

Still halten.

Sustinere currum, inhibere currum.

Vom Wagen steigen.
Desilire de curru, detrahi de curru.
Deichsel/Temo.
Wage auff der Deichsel/Jugum.
Achs/Axis.
Radt/Rota.
Speiche/Radius rotæ.
Felge/Absis, curvatura rotæ.
Radeschien/Canthus.
Nabe/Modiolus rotæ, orbile.
Loch in der Nabe/Tubus rotæ, Syrinx, modiolus.
Nagel/Paxillus, embolum.
Lohne/Obex.
Ring an der Achß/Füllblech/Annulus, curæ.
Wagendecke/Tympanum.
Wagenleiter/Spondæ currûs.
Wagenkorb/Corbis plaustralis.
Flecht/Crates scirpea, Sirpea.
Kelle/Capsa, capsula rhedæ.
Wagenleis/Orbita.
Leise machen/Orbitam imprimere, in orbitam deprimere.
Hemkette/Sufflamen, vectis inhibitorius.
Einrähmen/Currum sufflaminare.
Wagēschmier/Axungia, unguen.
Schmier Eymer/Vas unguentarium.
Kummet/Helcium.
Zügel/Habena, retinaculum.
Strenge/Lorum, funis tractorius.
Peitsche/Scutica.
Uberführung/Transvectio.
Uberführen/Transvehere.
Fürüber geführet/Prætervectus.
Fürüber führen/Provehere, prætervehere.
Zuführung/Advectio.
Zugeführet/Advectus.
Zuführen/Advehere, repentè, celeriter advehere, convehere.

De re Equestri.

Pferdt/Roß/Equus.
Pferdlein/Equulus.
Jung Roß/Equus tener, pullus.
Alt Roß/Equus vetulus, senio confectus.
Wallach/Reuß/Canterius, Spado, equus castratus.
Mutterpferd/Studtpferd/Equa, equula.
Stutte/Greges equarum.
Reitroß/Hengst/Caballus.
Müde Roß/Equus defessus.
Frisch Roß/Equus recens.
Zelter/Equus gradarius, tolutarius, Asturco.
Den Zelt gehen/Molli gradu incedere.
Zeltergang/Gradus tolutilis.
Schlage Roß/Equus calcitrosus, calcitro.
Hartmäulig Roß/Equus refractorius.
Abwerffend Roß/Equus sternax.
Beissend Roß/Equus mordax.
Gestanden Roß/Equus statarius.
Schew Roß/Equus pavidus.
Strauchlend Roß/Equus cespitarius.
Das Pferd strauchelt/Equus cespitat, incertis pedibus ingreditur.
Harttrabend Pferd/Equus succussorius, succussator, succussor.
Dampffig Pferd/Equus suspiriosus, anhelus.
Krempffig Pferd/Equus suffraginosus.
Ungezämet Roß/Equus ferocutus, indomitus intractatus.

Mager

Mager Roß/ Equus ſtrigoſus.
Ziehe Pferd/ Helciarius equus, vectarius.
JagRoß/Equus venatorius.
Saum Roß/Equus clitellarius.
PoſtPferd/ Veredus vel veredo.
Poſtbote/Veredarius.
MietRoß/Equus meritorius.
KranckPferd/Equus morbidus.
RoßArtzt/Veterinarius.
Springhengſt / Equus admiſſarius.
Das Lohn vom Springhengſt/ Equimentum.
Weißſchimmel/ Equus candidus.
Grawſchimmel/Equus glaucus.
Apffelgraw Roß / Equus ſcutulatus.
FahlPferd/Equus gilvus.
Plaſſe/Equus maculoſus.
Schecke/Equus varius, diſcolor.
Fuchß/ Equus rufus, rufi coloris.
Braun Pferd/Equus bajus, ſpadiceus, puniceus, badius.
Rappe/Equus ater.
ReitRoß/Equus viatorius.
Klein Pferdlein / Equulus, mannus, mannulus.
Pferdhaar/Seta equina.
Der Maen/Juba.
Roßkam̃/Capronæ.
Studmeiſter/ Peroriga, proriga, pruriga.
Epith. alia. Equus fortis, victor, inſignis, pretioſus, alacris, exultans, facilis, nobilis.
Das zum Roß gehöret/Equinus.
Stallmeiſter / Hipparchus, magiſter ſtabuli, equarius.
Roßbub / Equiſo, paſtor equarius.
Stalljung/Stabularius.
Roßteuſcher/Mango.
Stall/ Equile, Hippoſtaſium, ſtabulum equorum.
Krippe/ Præſepe.
Rauffe/ Præſepe clathratum.
Das Roß in Stall ziehen/ ſtabulare equum.
Die Strewe machen / Subſternere equo ſtramenta.
Pferde wiſchen / Diſtringere, detergere equos.
Die Pferde warten / curare equos.
Dem Pferde Futter geben / Equo avenam miſcere paleis ex confectis frugum culmis.
Bäume zwiſchen die Pferde legen/ Equus longuriis prohibere à calcitrationibus.
Gebiß/Frenum, freni, orum.
Mundſtück / Poſtomis, orea, chamus.
Zaum/Habenæ, laxiſſimę habene.

Das Pferd zäumen/im Zaum halten.

Frenare equum, adhibere frenum, uti frenis, injicere frenum equo, Adducere, contrahere habenas, infrenare equum.

Den Zaum ſchieſſen laſſen.

Dare habenas, remittere frenũ, habenas, laxas dare habenas.
Halffter/Capiſtrum.
Halffter anlegen/Capiſtrare, injicere capiſtrum, equum illigare capiſtro, conſtringere capiſtro os equi, adhibere capiſtrum.
ScharpffGebiß/Lupatum.
Zügel/Lorum, retinaculum.
Zügel abwerffen/Detrectare habenas, lorum, frena, decutere habenas.
Sattel/Ephippium, Ephippia.

Reitküssen/Tomices.
Vngesattelt Roß/ Equus desultorius.
Gesattelt Roß/ Equus ephippiatus.
Das Pferd satteln/ Sternere, insternere equum.
Einen Sattel haben/ Vti ephippiis.
Sattler/Ephippiarius, Sellarius.
Zierde des Pferdes/Phaleræ.
Geputzt Pferdt/Equus phaleratus
Rückdecke/ Dorsuale, instratum, strata.
Stirnriemen/Frontale.
Brustrieme/Antilena.
Schwantzrieme/Postilena.
Gurt/Cingulum.
Saumsattel/Clitellæ.
Satteltasche/Bulga.
Buckel/Bulla.
Stegreiff/Stapes, stapia, staticulũ, subex, pedaneus.
Roßkamm/Strigilis.
Geyssel/Flagellum.
Ledern Geyssel/Scutica.
Spießruthe/Stimulus, virga.
Peitschen/flagellare.
Sporn/Calcar, calx ferratus.

Mit Sporn stechen.

Adhibere, admovere calcaria, uti calcaribus, fodere equum calcaribus, Calcaria equo subdere, addere calcari, quadrupedem agitare, calcaribus equum incitare.

Das Pferd bedarff Sporn.

Eget calcaribus equus.
Huffeisen/Solea ferrea equi, calceus equi, vestigium equi.
Huffnagel/Clavus solearis.
Huffmesser/Ferramentum concisorium.

Das Pferdt beschlagen/ Calceare equum, calceum ferreum equi ũgulis inducere, affigere equo soleas ferreas, inducere equum soleis ferreis.

Die Huffeisen wackeln.

Soleæ equi labant, vacillant.

Das Pferd läßt nicht auffsitzen.

Equus neminem recipit dorso, nemini præbet dorsum.

Einen auffs Pferdt heben.

Tollere aliquem in equum.
Der dem Herrn auffhilfft/ Strator.

Auffs Pferdt sitzen.

Ascendere in equum, equum conscendere, insilire in equum.

Reiten.

Equitare, perequitare, vehi, advehi, pervehi equo. Hærere, sedere in equo, uti equo, equo proficisci, pugnare ex equo.
Das Pferdt bereiten/ Experiri equum.
Das Pferd bereiten lassen/Experiendum dare equum.
Das Pferd tumlem/ In gyros torquere equum.
Das Pferd vmbwenden/Flectere, circumagere equum.
Das Pferd anstechen zum rennen/ Concitare, admittere, concitare, incitare equum, incitare cursum equi, immittere se incitato equo in hostem.

Das Pferd auffhalten.

A cursu abstinere, freno coërcere, compescere, castigare equum.

Die quere reiten.

Conjunctis cruribus sedere, non divaricatis.

Sich auff ein frisch Pferd setzen.

Trans-

Transferre se in recentem equum, mutare equum.

Durch ein Wasser setzen.

Transmittere fluvium equo, demittere equum in flumen.

Vom Pferde absteigen.

Ex equo descendere, desilire.

Vom Pferde fallen.

Cadere ex equo, decidere, defluere ex equo, excuti, dejici equo.

De Re pecuaria.

Viehezucht / Res pecuaria. res ampla pecuaria, vita pastoritia.

Weidung / Pastio, pastus, magnitudo pastionis.

Weide/Pascuum, pascua, orum, pingvia pascua.

Gemeine Weide/Ager compascuus.

Gemietete Weide / Ager scripturarius.

Weide Geld/Scriptura.

Gnug Weide/Largè & copiosè præparatus pastus, pastus animantibus aptus, varii pastus, variè abundantes, copia pabuli suppetit, pabuli magnam copiam habemus.

Weide/ zur Weide gehen.

Pascere, bene, satis benè, pascere, pascere ruri boves.

Weide verschaffen/Fütterung schaffen.

Parare, comparare, præparare, inquirere pastum, pabulari, pabulum petere, colligere ex pascuis, Alere, nutrire, nutricari, copiosè nutricari.

Fütterung verhindern.

Pabulatione aliquem prohibere.

Das Vieh weidet.

Animantes accedunt ad pastum, capessunt, conficiunt pastum, vescuntur pabulo, escis, querunt sibi cibum.

Abweiden/Depascere, pascendo absumere, consumere.

Gefüttert/Pastus, altus.

Viehewarter / Pecuarius, armentarius, pastor, pecuarius diligentissimus, pastor regius.

Hirt/ Pastor.

Hirtenkleid / Habitus pastoralis.

Hirtentasche/Brodsack/Pera.

Hirtensteck/Pedum.

Futterkorb/ Corbis pabulatorius vel corbis pabulatoria,

Futterwanne/Vannus.

Mastung/Sagina.

Kuhhirt/Bubulcus, bubsequa.

Ziegenhirt/Caprarius.

Säwhirte/ Subulcus, suarius, Porcarius.

Der der Schweine wartet/Porculator.

Pferde Wächter/ Pastor equarius, equiso.

Eseltreiber/ Agaso, asinarius.

Mauleseltreiber/ Mulio.

Schäfer/Opilio.

Der der Vogel wartet / Aviarius.

Taubenvoigt / Columbarius, pastor columbarius.

Hünervoigt / Gallinarius, curator gallinarius, pullarius.

Gänsehirt/ Custos anserum, curator anserum.
Enttenwarter/ Anatarius.
Verzeunter Hoff für die Hüner/ Cohors, cors, chors.
Tauben Thurm / Peristerotropheum, peristereon.
Taubenhauß/Columbarium.
Nest/Nidus, nidulus.
Tauben nest/Loculamentum.
Hünerhauß/Gallinarium.
Hünerleiter / Scala gallinaria.
Hünerrick/Pertica gallinaria.
Hünerkorb/Qualus vimineus.
Hünernest/ Nidus gallinarius.
Wenn die Hüner an Füssen verwirret sind/Tricæ.
Entenstall/Nessotrophéum.
Gänsestall / Chenoboſceum, hara anserum.
Teig für die Mastgänse/Turunda.
Viehestall/Stabulum.
Maststall/Saginarium.
Krippe/ Præsepe, præsepes, præsepium.
Rauffe/Falisca, falisca clathrata.
Sprewkorb/Palearium.
Kühestall/Bubile.
Pferdestall/Equile.
Bockstall/Hœdile.
Ziegenstall. Caprile.
Schweinstall/Hara, suile.
Schafstall/Ovile.
Pferch/Caula.
Hürten/Crates.
Saltzrinne / Canalis ligneus sali præbendo.
Schaffschure/ Tonsura ovium, lanitondium.
Scherer/Tonsor.
Schererin/Tonstrix.
Wolle/Lana detonsa.
Flues/Vellus.

De Venatione.

Jagung/Jagt/ Venatio, venatus, binę, magnificæ venationes.
Laufung/Captatio.
Netze/ Garn/ Rete, cassis, plaga, reticulum, tenuissimo filo factum reticulũ minutissimis maculis.
Masche/Maculæ.
Netze stricken / Texere plagas, retia.
Netz auffstellen/Ponere, tendere plagas, struere retia, laqueos.
Garnstangen / Vari, tibicines, plagiarii, furculæ, valli.
Stricke/ Tendicula, tendiculæ.
Stallung/Indago, sepimentum.
Einlappen / Indagine cingere, claudere.
Jagetücher / Lintea venatoria.
Jägerschnur/ Nervus, funiculus.
Hasennetz/Cassis.
Ringe des Netzes/ Paxillus retis.

Ins Netze treiben.

Irretire, circumretire, conjicere in plagas.

Ins Netz fallen.

Incidere, incurrere in plagas.
Vmbstellet/Circumretitus.
Gefangen/Irretitus.

Jagen/Hetzen.

Venari, studiosum esse venandi, exerceri in venando, agitare feras, exerceri in venando, sectari feras, alere canes ad venandũ, multum esse in venationibus, Captare, insequi, insectari feras,

vivere jucundiſſimè venatu, profundere pecuniam in venationes.

Wild fahen.

Nanciſci feras, capere aliquid venando, concludere beſtias.

Mit dem Spieſſe fangen.

Venabulo beſtiam transverberare.

Jäger/Venator, captator, veſtigiator ferarum.

Jägerin/Venatrix.

Jägerſpieß / Venabulum, telum venatorium.

Knebel/Dentes venabuli.

Spießſtange/ Schafft/Haſtile.

Spießeiſen/ Cuſpis.

Weidemeſſer/Culter venatorius.

Weideſack/Aſcopera.

Hoſenknebel/ Clava, telum leporarium.

Jaghund/ Canis venaticus.

Spürhund/Canis ſagax.

Windhund/Vertagus.

Halßband/ Millus.

Spitze am Halßband/Mill, imurices.

Kuppel/Numella.

Jägermeiſter/ Theriophilax, Nemophylax.

Thiergart/ Theritropheum.

De Aucupio.

Vogelfahung/Aucupium.

Vogelſteller/Auceps, aviarius.

Vogel ſtellen/ Aucupari, exercere aucupium, irretire aves, capere aves retibus explicatis, calamos ſtruere, aptare, inſidias avibus facere, parare, moliri, nectere.

Leimrutte / Calamus, calamus aucupatorius, arundo, virga viſcata, calamus viſcatus.

Vogel mit der Leimſtangen fangen / Capere aves viminibus, viſco illitis, aves viſco captare.

Lockvogel/Illex, allector.

Körnen / Ineſcare aves, cibum offundere.

Netz/Kloben/ Tendicula, tendiculæ, arum, laqueus, perticæ, rete aucupatorium, aviarium.

Düñe Netz/ Nebula, nebuloſum rete.

Vogelherdt/Area, areola.

Garnſtecken/Ames.

Meyſekaſten/Dohne/decipulum, tendicula, decipula, pedica.

Vogelhauß/Aviarium.

Vogelbawr/ Cavea, aviarium minuſculum.

Tröglein im Bawr/ Canaliculus, canaliculus repletus milio, repletus ſemine, cannabis.

Trinckhörnlein/Potiſtris, vas, quo aqua præbetur avibus.

De Piſcatu.

Fiſcherey/Piſcatꝰ, piſcium venatio.

Fiſcher/Piſcator.

Fiſcherin/Piſcatrix.

Fiſchhändler/Piſcarius.

Fiſchhändler mit geſaltzenen Fiſchen/Salſamentarius, ſalarius, cetarius.

Fiſchmarckt / Piſcaria, forum piſcarium, piſcatorium.

Fiſchen/Piſcari, exceptare piſces de piſcina, vivere piſcatu, piſces venari, captare.

Fiſchteich/ Helder/ Piſcina, vivarium, ichthyotrophium.

Fischreich Wasser / Aqua piscosa, pisculenta.

Angel/Hamus, uncus.

Angelrute / Arundo, arundo piscatoria, calamus.

Angelschnur/Linea, funiculus.

Angelfänger/Hamiota.

Würmlein am Hamen/Esca.

Ziegarn / Verriculum, everriculum, Tragula, *cujus pars superior subere sustentata natat, inferior laminis plumbeis aggravatur*,

Garnsack/Sagena.

Wurffgarn/Funda, rete, jaculũ.

Reuse/Nassa, excipula,

Netz zwischen den Reusen / Excipulus.

Grund Reuse/Sirpiculus.

Fischkorb/Fiscella, sportula, sporta viminea.

Fischzug/Bolus.

Kahn / Fischer Schiff / Lembus, lembunculus, oria.

Stüerstange/Contus, pertica.

De Opificio.

Handwerck.

Opificium, ars, artificium, ars mechanica, manuaria, sum̃um, egregium, sordidum artificium.

Handwercksman/Opifex, mechanicus, homo humili arte præditus, sordida ars opificum, nobilitati opifices,

Künstler/Machinator, artifex.

Er treibet sein Handwerck/Tuetur suum artificium, exercet suã artem, Opifex persequitur solertiam naturæ.

Er treibet das Handwerck nicht mehr.

Removit se à sua arte, à suo artificio, desiit artem.

Werck/Opus, opusculum.

Werckstadt/ Officina, opificina, fabrica, Maxima, clarissima, quęstuosissima, nihil ingenuum habens officina.

Werckstadt anrichten.

Officinam instituere, instruere.

Werckzeug / Instrumenta, instrumenta artis, arma.

Der sitzend arbeitet/ Opifex sedentarius, sellularius, Sic, artes sedentariæ.

Meister/Magister.

Lehrjung/Discipulus.

Prob/Specimen.

Der etwas dinget / Redemtor, fabricæ redemtor,

Auffseher/Curator operis, monitor.

Handwercksleute/Operæ, operarii, mercenarii, opifices, operæ mercenariæ.

Der nicht zu arbeiten hat/ Operarius vacuus.

Das Werck gehet von statten/ Opus fervet.

Das Werck gehet schläffrig fort/ Opus friget.

Die Arbeiter hören auff / Operæ cessant, opus pendet.

De Metallariis.

Metall/ Metallum.

Bergmann/Metallicus.

Berghauptmann/ Præfectus metallicorum.

Bergmeister / Magister metallicorum.

Berg-

Bergmeister/Magister metallicorum.
Bergschreiber/Scriba fodinarũ.
Gegenschreiber/Scriba partium.
Bergrichter / Judex metallicorum.
Steiger/Præfectus fodinæ.
Schichtmeister/Præses fodinæ.
Berghawer/Fosso.
Bergknap/Putearius, Metallicus.
Marckscheider/Mensor.
Haspeler/Vectiarius.
Trecker/Vector.
Ertzwascher/Lotor metallicus.
Probierer/Explorator.
Pöcher/Scheider/Discretor.
Schmeltzer/Excoctor, fusor.
Bergleder/Perizoma metallicũ.
Wündschelrute/Virga mercurii.
BergCompaß / Solarium metallicum.
Bergwerck/Fordina.
Bergwerck bawen / Effodere aurum ex cavernis terræ, invenire venas auri.
Gang/Ader/Venæ, venæ metallicæ, abditæ, reconditæ, decoræ auri venæ.
Goldbergwerck/Aurifodina.
Silberbergwerck/Argentifodina.
Kupfferbergwerck / Æris fodina, æraria.
Zinnenbergwerck/Plumbaria.
Eisenbergwerck/ Ferraria, ferrifodina.
Schwaden/ Aura pestilens, spiritus mortifer.
Schacht/Puteus, scrobs.
Rechter Schacht / Puteus rectus.
Windschacht/Puteus spiritalis.
Stoll/Cuniculus.
Mundloch/ Os cuniculi.
Häuptgang/Vena principalis.
Schwebender Gang / Vena dilatata.
Quergang/ Vena transversa.
Tieffergang/Vena profunda.
Keilberges/Intervenium.
Geströcke/Vena cumulata.
Das ligende / Fundamentum venæ.
Das hangende/Tectum venæ.
Klufft/Fibra.
Hangende Klufft/Fibra incurva.
Querklufft/Fibra transversa.
Völlige Klufft/Fibra solida.
Harte Vestung / Terra propê inexpugnabilis.
Schicht/Opera.
Fahrt/Scalæ, machina scansoria.
Schörfen/Fossas ducere.
Stollen treiben/Cuniculum agere.
Aufflassen/Deserere fodinam.
Windfenge/ Machinæ spiritales.
Windlöcher / Foramina spiritalia.
Windbringen / Spiritum suppeditare.
Auffm Knebel einfahren/ Insidere bacillo.
Einroschen/Insidere in corio.
Auff Stuffen einfahren / Descendere in saxo incisis, gradibus.
Kornen / Argentum, æs, plumbum in globulos dissolvere.
Ertz scheiden / Materiam metallicam discernere à terris.

Ertz klauben / Metallum rude à terris & saxis secernere.
Hawerzeug/Ferramenta.
Keil/Cuneus.
Peuschel/Malleus.
Keilhaw/Ligo metallicus.
Kratze/Rutrum.
Schauffel/Batillum.
Scheffel/Vas metallicum.
Wasserrad / Machina aquæ ductoria.
Haspel/Machina tractoria.
Haspelhorn/Vectis.
Seil/Funis ductarius.
Lauffkarn/Cisium.
Die Wesche/Lotura.
Krätze/ Ramentum lotione collectum.
Hall/Tumulus è fodinis egestᵘˢ.
Pochwerck / Machina, qua venæ tunduntur.
Stempel am Pochwerck / Pilæ, præferratæ.
Kucks/Pars fodinæ.
Zubuß/Symbola.
Fundgrub/ Caput fodinæ.
Außbeut/Fructus fodinæ.
Goldstuffe/Balux.
Ertzstuffe/Massa æris.
Probe/Experimentum.
Probierofen / Fornacula, fornax experiendæ venæ.
Schmeltzhütte/Officina excoctoria, officina in qua venæ excoquuntur.
Schmeltzofen / Fornax excoctoria.
Brennhütte/Ustrina.
Tiegel/Catinus.
Das erste Fewr/Primi ignes.
Das ander Fewr/Secundi ignes.
Das dritte Fewr/Tertii ignes.
Klebscheid/Spatha lignea.
Stoßkolbe/Pilum.
Schelchin/Lamina curvata.
Augenholtz/Batillum teres.
Fewrkrücke/Rutrum, batillum.
Stopffholtz/Pilum teres.
Stoßeisen/Spatha ferrea.
Stecheisen/Contus.
Schlackenhack/ contus uncinatᵘˢ.
Schlacken/Recrementa.
Gelte/Cochleare.
Glockofen/Caminus.
Grabstempffel / Ferrum signatorium.
Rennherd/ Fornax ferrea.
Scheidewasser/Aqna secretoria.
Treibeherd/ Fornax secretoria concamerata.
Kolbe/ Ampulla vitrea.
Kranch/Grus.
Hund/Lingua.
Tragbret/ Asser triangularis.
Butte/Cupa.
Pfanne/Cortina.
Gießleffel/ Cochlear fusorium.

De Auro.

Gold/Aurum, multum, aliquantum auri, aurum coronarium, Tholosanum.
Geleutert Gold / Aurum excoctum, defecatum.
Vngeschlagen Gold / Aurum rude, infectum.
Gemüntzt Gold/ Aurum factum.
Goldgang/Vena auri.
Fein Gold/Aurum obryzum, purum, coctum.

Gescha-

Geſchaben Gold / Auri ramentum.
Gezogen Gold/Aurum netum.
Geſtochen Gold/ Aurũ cœlatum.
Goldblat/Auri lamina,bractea.
Flämmicht Gold / Auri ramenta leviora.
Körnicht Gold / Auri ramenta graviora.
Gold probiren/ Aurum igni probare.aurum perſpicitur igne.
Güldin/Aureus, aureolus.
Vergüldet / Auratus, inauratus, extrinſecus in auratus, inaurata ſtatua, inauratus ſcyphus.
Vbergülden/Inaurare.
Silber/Argentum.
Gediegen Silber / Argentum rude.
Fein Silber/Argentum excoctũ.
Silberkuchen / Argentum paſtillatum.
Geleutert Silber/ Argentum puſtulatum, puſulatum.
Vngeſchlagen Silber/ Argentum rude.
Gemacht Silber / Argentum factum.
Gemüntzt Silber / Argentum ſignatum.
Glett/Argenti ſpuma, lithargyros.
Silbern/Argenteus.
Vberſilbern/Argentare.
Silberkammer / Cella aureæ argenteæq; ſupellectilis.
Queckſilber / Argentum vivum, Hydrargyron.
Ertz/Aes.
Glockenſpeiß/Aes caldarium.
Ehrin/Æreus, æneus, aheneus.
Meſſing/Orichalcum.
Von Meſſing/Orichalceus.
Kupffer/Æs cyprium, cuprum.
Küpffern / Cyprius, cupreus, cuprinus.
In Kupffer ſtechen/In æs incidere.
Spansgrün/Æris flos.
Kupfferſchlag/ Æris ſquama.
Krantzblech/Æs coronarium.
Ertz das ſich ſchmieden leſt/Æs ductile.
Gegoſſen Ertz/Æs fuſile.
Ehrin Leuchter/Candelabra ęnea.
Mit Kupffer beſchlagen/Æratus.
Kupfferſchmied/ Rotgieſſer/ Ærarius faber.
Kupfferſchmieds Werckſtadt/Æraria, officina æraria, fabrica.
Roſt am Kupffer/ Ærugo.
Ehrin Geſchirr/Æramenta.
Zien/Plumbum candidum.
Zienerin/Stanneus.
Das beſte Zien/Stannum.
Halbwerck/Stannum adulteratũ.
Bley / Plumbum, plumbum nigrum.
Bleyern/Plumbeus.
Bleyertz/ Plũbago, molybdena.
Blech/Lamina plumbi.
Wißmat / Lapis plumbarius, plumbum cinerium.
Bleyweiß/Ceruſſa, pſimythium.
Kannengieſſer / Plumbarius artifex, ſtannarius.
Kannengieſſers Laden/Plumbaria Officina.
Das voller Bley iſt/Plumboſum.
Löten/Plumbare.
Lötung/Plumbatio.

Eisen/Ferrum.
Eisern/Ferreus.
Eisenschmiede/Ferraria officina.
EisenErtz/Ferrarium metallum.
Mit Eisen vberzogen/Ferratus.
Eisenfarbe/Ferrugineus color.
Blech/Lamina ferrea, laminula.
Schlack/Scoria, recrementa.
Eisern Werckzeug/Ferramenta.
Glüend Eisen/Ferrum candens.
Stael/Chalybs.
Rost/Ferrugo, rubigo.
Rostig/Rubiginosus.
Der Rost frist das Eisen/Ferrum exeditur rubigine.

De Lapidibus.

Stein/Lapis, lapillis.
Steinin/Lapideus.
Quaderstein/Lapis quadratus.
Alter gebrauchter Stein/Lapis redivivus, veteranus.
New gebrochener Stein/Saxum vivum.
Werckstein/Lapis operarius.
Mühlstein/Lapis molaris.
Donnerstein/Lapis ceraunius.
Sandstein/Calculus.
Spitziges Steinlein/Scrupus, scrupulus.
Wasserstein/Lapis fluviatilis.
Weicher Stein/Lapis mollis, tractabilis.
Harter Stein/Lapis durus.
Feldstein/Fracturæ lapidum.
Eckstein/Schloßstein/Lapis frontalis, tholus.
Krackstein/Lapis frontatus.
Marckstein/Limes, terminus.
Wetzstein/Cos.
Schleiffstein/Cos aquaria, cos rotatilis.
Probierstein/Coticula, Lydius lapis.
Fewrstein/Pyrites.
Stück von einem Stein/Lapidis fragmentum.
Steingrub/Lapidicina, latomia, cæmentaria.
Alt Mawrstein/Rudera.
Vngearbeiter Mawrstein/Cæmentum.
Newgebrochen Stein/Rudus novum.
Steinbrechen/Excidere, cædere lapides, diffindere, perfringere saxum.
Steinern Mawr/Murus lapideus.
Steinichter Weg/Calculosa itinera, salebrosa loca, salebræ.
Steinichter Acker/Ager ruderatus, calculosus.
Steine lesung/Lectio lapidum.
Steine lesen/Elapidare agrum, expedire, purgare, liberare agrum lapidibus.
Steine zusammen lesen/Colligere, tollere lapides.
Kiß/Glarea, sabulum, suburra, arena glareosa.
Kisselingstein/Silex.
Grosser Stein/Saxum, saxum præruptum, cavum, globosum.
Felß/Petra.
Harter Felß/Cautes.
Steinklippe/Rupes.
Felß im Meer/Scopulus.
Schiefferstein/Lapis scissilis.
Blaw Schieffer/Lapis phrygius.

Kiesicht/

Kiesicht/Sabuosus, glabreta, sabuleta, terra glareosa, glareosi rivi.
Felsicht/Saxosus, petrosus, petricosus, saxeus, saxetum, asperum saxetum.
Uneben Ort/Confragosus locus.
Staub/Pulvis.
Staubicht/Pulverulentus, plenus pulveris.
Bimsenstein/Pumex, lapis bibulus.
Schmergel/Smiris.
Lasurstein/Lapis cœruleus.
Kalck/Calx, ferrumen cæmentorum.
Ungeleschter Kalck/Calx viva, calx non restincta.
Alter Kalck/Intritum.
Gyps/Gypsus, gypsum.
Oelstein/Cos Cretica.
Topffstein/Tofus, lapis porosus.
Ziegelstein/Later, laterculus.
Ziegelofen/Lateritia fornax, calcaria fornax.
Ziegelstreicher/Laterarius.
Ziegel streichen/Lateres ducere.
Ziegel brennen/Lateres coquere.
Dachziegel/Tegula.
Keelziegel/Tegula deliciaria.
BreiteZiegel/Biberschwentze/Linguæ.
Holziegel/Imbrex.
Kalckbrenner/Calcarius.
Steinmetz/Lapicida.
Mewrer/Cæmentarius, faber murarius.
Mawren/Struere, adstruere, construere, extruere muros, parietes.
Marmelstein/Marmor, Lapis Parius.
Von Marmelstein/Marmoreus.
Roter Marmelstein/Porphyrites.
Weisser Marmelstein/Galactites.
Honigfarber Marmelstein/Meletites.
Alabaster/Alabastites.
Corallen/Coralium, curalium, corallium.
Rote Corallen/Curalium rubens.
Corallenkörner/Baccæ curalii.
Christall/Crystallus, crystallum.
Schwammenstein/Spongites.
Agtstein/Gagates.
Schwartzer Agtstein/Lapis Thracius, Thracias.
Weisser Agtstein/Succinum candidum.
Gelber Agtstein/Suxinum flavũ, cerei coloris.
Magnet/Magnes, Siderites.
Blutstein/Hematites.
Beinbruch/Ostea colla.
Von Crystallen/Crystallinus.
Von Agtstein/succineus.

De Gemmis.

Ein Edelgestein/Kleinod.

Gemma, gemma magna, pergrandis, multæ, plurimæ, clarissimæ, splendor, nitor, fulgor gemmarum.

Mit Edelgesteinen versetzen.

Gemmis aliquid perficere, distinguere, illuminare.

Krone mit Edelgesteinen.

Corona gemmata, gemmis distincta, illuminata.

Von Edelgesteinen/Gemmeus.
Jubilierer/Mango gemmarum, gemmarius.
Perlenschnur/Linea margaritarũ.
Achat/Achates.
Demant/Adamas.
Adlerstein/Ætites.

Cappau-

Cappaunenstein/Alectorius.
Amethist/Amethystus.
Perlin/Margarita, unio, pustula choncharum rotunda, verruca concharum.
Klare Perlin/ Unio exaluminatus.
Perlinmutter/ Cochlea margaritifera.
Berill/Beryllus.
Donnerstein/Ceraunius.
Rubin/Pyropus.
Granat/Carfunckel/ Carbunculus, carchedonius.
Krötenstein/Chelonitis.
Chrysolith/Chrysolithus.
Saphier/ Cyanus, saphyrus.
Blaw Saphir/Cyanus mas.
Weiß Saphier / Cyanus fœmina.
Behemischer Amethist / Hyacinthus.
Jaspis/Jaspis.
Türckiß/Turchesia, Thyrtes.
Gelbichter Rubin/Lychnis.
Onychel/Onyx, onychium.
Corneol/Hell/ Sardonyx.
Corneel/ Sardius.
GolSaphir/Saphyrus.
Smaragd/Maradus, smaragdus.
Topaß/Topasius.
Wasserstein/Lygdus.
Chrysopraß/ Chrysopraseus.

De Metallariis.

Kobelt/Cadmia metallica.
Galmey/Cadmia fossilis, lapis calaminaris.
Huttenrauch/ Pompholyx, Nihil album.
Grawnichts/ Spodos, spodium.
Schwefel/Sulphur.
Schwefelicht / Sulphureus, sulphuratus.
Salpeter/Sal Petræ, Halonitrum, nitrum.
Salpeterhütte/Nitraria.
Voller Salpeter/Nitrosus.
Salpeterwasser/Aqua nitrata, nitrosa.
Schießpulver/Nitratus pulvis.
Alaun/Alumen.
Mit Alaun bestreichen/ Aluminare, Aluminata charta, aluminosi fontes.
Bergwachs/ Bitumen.
Fliessend Bergwachs/Bitumen liquidum.
Jüdisch Bergwachs/Bitumen Judaicum.
Victriel/Kupfferwasser/Chalcanthum, Atramētum sutorium, atramentum, tingendis coriis.
Berggrün/Chrysocolla nativa.
Borres/Chrysocolla factitia.
Arsenick/ Operment / Arsenicum, Auripigmentum.
Spießglaß / Stibium, Antimonium.
Cinober/Cinnabaris, cinnabari.
BergCinober/Minium nativum.
Mennig/Minium secundarium.
Mit Mennig bestreichen/Miniare.
Roth gemacht/ Miniatus, miniatulus.
Roth Wachs/Miniata cera.
RoteSchrifft/Miniata scriptura.
Rötelstein/Rubrica fabrilis.
Bergröte/ Sandyx.
Rubrick/Rubrica.

Bolus Armenius/ Sinopis, Rubrica sinopica.
Rotgeel/Sandaracha.
Berggeel/Ochra, sil,
Kreide/Creta.
Schwartze Kreide/ Pnigitis.
Hartz Gummi, resina, lachrymæ arborum.
Fliessend Hartz/Resina liquida.
Geigen Hartz/Colophonia.
Glas/Vitrum.
Gläsern/Vitreus.
Rot Glas/ Vitrum hæmaticum.
Fensterscheiben/ Specularia, orbes vitrei.
Glaser/Vitriarius.
Glaßmahler/Encaustes.
Spiegelstein/Lapis specularis.
Federweis/Amianthus.
Leim/Gluten, glutinum, colla.
Leimtiegel/Glutinarium.
Leimen/Glutinare, conglutinare, agglutinare.
Der Leim reisset / Divellitur conglutinatio, labefactatur coagmentatio.
Pech/ Pix.
Fliessend Pech/Pix liquida, fluida.

De Aurifice.

Goldschmidt/ Aurifex, faber aurarius.
Goldschlager/Bractearius.
Jubilierer / Gemmarius, mango gemmarum.
Ring Annulus, anellus, annulus aureus.
Siegel/Sigillum.
Siegel Ring / Annulus signatorius.
Kaste des Rings/ Pala annuli.
Kästlein zu den Ringen / Dactyliotheca.
Außstecher/Annularius, cælator.
Erhobene Arbeit/Emblema.
Außgegrabene Arbeit / Cælatura, anaglypta.
Güldene Kette/ Catena aurea, torquis aureus.
Armband/Armilla, brachiale.
Silbern Armband / Brachiale argenteum.
Was dem Metall abgehet / Intertrimentum.
Machelohn/Manuprecium.
Löten/Ferruminare.
Löte/Ferrumen.

De Fabris ærariis.

Messings Gefesse/Æramenta.
Rotgiesser/ Fusor æramentorum.
Glockengiesser / Fusor campanarum.
Büchsengiesser / Fusor tormentorum.
Kupfferhütte / Officina æraria, fabrica æraria.
Kupfferschmied/Faber ærarius.
Kessel/Ahenum.
Ehrin Gefeß / Vas æreum, aheneum.
Verzientes ehrin Gefeß/Vas æneũ stanno illitum.
Ehrin Tiegel/Lebes,
Verzienter ehrin Topff/Incoctile.
Leuchter/ Candelabrum, lychnuchus.
Hangender Leuchter/Lychnuchus pensilis.
Mörsel/Mortarium,
Stempel/Pilum, pistillum.
Etwas im Mörsel stossen / Terere aliquid in mortario.
Messinge Feilspäne / Recisamenta æris, squama æris delimata.
Kupfferschmieds Hammer/Marculus.

Ein Kupffer/Vas cupreum.

De Fabris ferrariis.

Eiſenhammer/Officina ferraria.
Hammerſchmied / Hueffſchmied/ Ferrarius, faber ferrarius.
Schmiede/Fabrica.
Amboß/Incus.
Der Stock/Fulcrum incudis.
Hammer/Malleus.
Hämmerlein/Malleolus.
Spitz am Hammer/Roſtrum mallei.
Schlegel/Malleus ligneus.
Zange/Forceps.
Beißzange/Folſella.
Leſchtrog/Lacus.
Leſchwaſſer/Aqua ferraria.
Eiſenwerck/Ferramenta.
Alt Eiſen/Ferramenta vetera.
Nagel Clavus.
Pfinnlein/Clavulus.
Nagelkuppe/Caput clavi.
Schloßnagel / Clavulus capitatus.
Blattennagel/ Clavus muſcarius, capitatus major.
Wantnagel/Clavus uncinatus.
Hueffnagel/ Clavus ſolearius.
Hake/Vncus, hamus.
Schiennagel/Clavi canthorum.
Schuepfinnen / Clavi crepidarum.
Stickpfal/Palus ferreus.
Eiſern Klammern/Anſa ferrea ſubſcus.
Kette/Catena.
Eiſern Kette/Catena ferrea.
Kettengelenck / Annulus catenæ ferreæ.
Draat/Filum ferreum.
Schloſſer/Kleinſchmied/ Clauſtrarius, faber clauſtrarius, faber ſetura.

Schloß/Sera, clauſtrum, cloſtrū.
Mahlſchloß/Sera penſilis.
Schlüſſel/Clavis, clavicula.
Dieterich/Clavis adulterina.

Zuſchlieſſen.

Obſerere conclave, claudere, concludere, occludere ædes.

Einſchlieſſen.

Includere, intercludere, penè includere, in parvum & anguſtū locum includere, aptè includere & comprehendere, intus includi, undique circumplecti, Operire, obſepire, habere incluſum, interclusum, poſſidere clauſum & compreſſum.

Außſchlieſſen.

Excludere, ſecludere, præcludere, nominatim excludere, Excluſus, ſecluſus.

Auffſchlieſſen.

Reſerare, pandere, patefacere, aperire fores, recludere.

Schloß auffbrechen / Frangere, effringere, revellere clauſtra.
Blech/Lamina.
Blechlin/Lamella.
Feder/Penna.
Handhabe / Manubrium, manubriolum.
Thürangel/Cardo.
Riegel/ Vectis, obex, repagulum.
Eiſen Gitter / Cancelli ferrei, clathri ferrei.
Gitterlein/Reticulus.
Schraubeſtock/Retinaculum.
Schraube/Cochlea.
Spindel/Ergata.
Feile/Lima, ſcobina.
Glattfeile/Lima planula.
Feilſtaub / Scobs delimata, limararius.

Feilen/Limare.
Winde/Helix,ſucula.
Winde machen / Fabricare helinam.
Geſchmiedet/Fabrefactus.

De Molitura.

Müllerwerck/Molitura.
Müller/Molitor.
Müllerin/Molitrix.
Mahlen / Molere,operam dare molis, detrudere aliquem in molam.
Zur Mühle gehörig/Molaris.
Mühle/Mola,moletrina,mola farinaria.
Handmühle/Mola verſatilis, truſatilis,manuaria.
Roßmühle / Mola jumentaria, mola aſinaria,
Windmühle/Mola alata,pnevmatica.
Walckmühle/Mola fullonica.
Papiermühle/Chartaria mola.
Waſſermühle/Hydromyla, mola aquaria.
Stampffmühle/Piſtrinum.
Oelmühle / Mola oleo conficiendo,mola olearia.
Mühle mit vier Gängen / Mola quadrina.
Das obertheil der Mühle / Catillus.
Der Trichter darein man ſchüttet/ Infundibulum,infundibulum molis frumentum ſubminiſtrans.
Die Zung/ Lingua tremula.
Der Lauff / Bractea molaris, bractea lignea rotunda.
Mühlſtein/ Lapis molaris.
Der oberſt Mühlſtein/ Lapis ſuperior.
Der Bodenſtein/ Lapis inferior.
Das Mühleiſen/ Subſcus ferrea.
Das vntertheil der Mühle/ Meta.
Waſſerrad / Rota molaris, rota quam aqua verſat, Rota fluminis impulſu verſata,hydraula.
Schaüffeln am Rade / Hauſtra rotarum,cadi,pinnæ,rotarum.
Welle/Wellebaum/Axis rotæ molaris.
Kammrad / Tympanum dentatum.
Die Kammen/ Dentes tympani.
Das Getrieb / Tympanum ex fuſis conſtans,
Währ im Waſſer/Septum aquaticum.
Schützbreter/Ligna ſubſcudata.
Vmblauff der Mühle/ Circinatio molæ,verſatio molæ.
Der Beutel/Excuſſorium.
Schönmehlbeutel / Excuſſorium Pollinarium.
Mehlkaſte/ Arca farinaria, pollinaria.
Proviant an Mehl / Molita cibaria.
Mehl/Farina.
Vngeſondert Mehl/ Farina gregalis, ſine caſtratura, farina cui nihil ademtum eſt.
Weitzenmehl/ Farina triticea.
Schön Mehl/Pollen.
Das beſte Mehl / Farina ſiliginea, flos ſiliginis.
Semmelmehl/ Similago.
Afftermehl /Farina caſtrata, cibaria,ſecundaria.
Krafftmehl/Stercke/ Amylum.
Rockenmehl/Farina è ſecali,farina ſecalina.
Gerſtenmehl / Farina hordeacea, farina hordei.

Das beste Gerstenmehl / Pollen hordeaceus.
Gedörrete Gersten/Hordeum torrefactum, hordeum ignibus duratum.
Grütze/Polenta.
Maltz/Byne.
Graupen/Ptissana,ptisana.
Gersten Graupen / Ptisana hordeacea.
Reiß Graupen / Ptisana ex oryza.
Graupen / auß dünckel / Far repurgatum, far è glumis extritum.
Schön dünckel Mehl / Pollen farraceus.
Habern Mehl / Farina avenacea, farina avenæ.
Gerolte Bonen/Faba fresa.
Bonenmehl/Lomentum.
Kleyen/Furfur.
Krause Kleyen/Furfures minuti.
Sack/Saccus,sacculus,culeus.
Klein Säcklein/Folliculus.
Gestrickter Sack/Reticulum.

De Pistura.

Beckerey.

Pistura, panificium, opus pistorium.
Becker/Pistor, panifex, furnarius, panificus.
Beckerin/Pistrix.
Backhauß/Pistrinum,pistrina.
Backen/Pinsere,pinsare.
Kneten/Depsere.
Sich vom Backen nehren/ Exercere furnarium.
Mit dem Becken essen/Panem à pistore petere, de caupona vivere.
Selbst backen/ Vivere de penu, de promtuario.
Mehlsieb/Cribrum farinarium.
Beuteln/Cribrare,cernere, excernere farinam.
Backtrog/Mactra,magis.
Backmulter/Alveus.
Teig/Massa,farina subacta.
Sawerteig/Fermentum.
Wirckbret/ Tacula pistoria.
Welgerholtz/Cylindrus,phlanga.
Breche/Geranium.
Trogscherre/Radula.
Kehrwisch/ Scopula farinaria.
Ein eiserner Backofen/Clibanus.
Backofen/Furnus.
Ofenloch/Præfurnium.
Ofenkrücke/Rutabulum.
Siebschüssel/Pala lignea, pala furnaria, remus furnarius, remus pistorius.
Fladenbecker/Libarius.
Kuchenbecker / Pistor dulciarius, pistor crustularius.

De Laniatu.

Fleischhawung/Laniatus.
Fleischer / Fleischhawer / Metzger/ Lanius,lanio, carnarius.
Schlechter/Porcinarius.
Schlachten/Metzgen/Laniare, cædere greges, armenta, mactare boves.
Schlachthoff / Laniarium, laniena.
Schlachtbanck/Mensa lanionia.
Stechmesser/Clunaculum.
Würstemacher/Fartor.
Fleischbäncke / Metzig / Macellum, taberna macellaria, carnaria taberna.
Eine Saw stechen / Suem jugulare.
Brüen / Aquâ fervidâ perfundere.
Reine machen/Depilare.
Rauchkammer/Fumarium.

Fleisch räuchern / Infumare carnes.
Fleischkammer/Carnarium.
Peckelfleisch machen/Asservare carnes in sale, in muria.
Schindeleich / Cadaveretum ; locus cadaverum projectorum.
Schinden/ Haut abziehen / Deglubere pecus, excoriare, glubere.

De Aromatibus.

Gewürtz / Aromata , species aromaticæ.
Der Würtz verkaufft / Aromatopola, aromatarius.
Weyrauch/ Thus.
Myrrhen/Myrrha.
Zimmetholtz/Cassia lignea.
Schwartz Zimmetholtz / Cassia fistularis.
Zimmetrinde/Cinnamum, cinnamomum.
Pfeffer/Piper.
Indianischer Pfeffer /Indicum piper.
Pfefferkorn/ Granum piperis.
Ingwer / Zinziber , zingiberis, zingiber.
Nägelin / Caryophyllon , Caryophillum Caryophyllon.
Biesem/Moschus.
Muscaten Nuß/Nux odorata.
Muscaten Blüt/Macer, Macis.
Saffran/Crocus, crocum.
Gantzer Saffran / Crocum sincerum.
Gefälschter Saffran/ Crocum adulteratum.
Calmus/ Acorum , calamus odoratus.
Camelstro/ Juncus aromaticus.
Galgand/Galanga.
Zitwer/ Zedoaria.
Zucker/Saccaron, saccarum.
Zucker Candi/Saccarum Cretense, saccarum candidum, mel arundinis.
Süß Holtz/ Glycyrrhiza.
Zimmetöl/Stacte.
Deute/Würtzbrieff/ Cucullus.

De Culina.

Küche/Culina, coquina.
Herd/Focus.
Ruſt/Fuligo, favillacea fuligo, caminorum farina.
Schornstein / Caminus, fumariũ, capnodochium, fumale.
Schornsteinfeger/ Repurgator fumarius.
Koch/Coquus, popinarius.
Köchin/Coqua, coquula.
Küchen Magd/Focaria.
Küchenjung / Aschenbrödel / Ciniflo.
Küchengerethe/Vasa coquinaria.
Topffbreter/Tabulata culinæ.
Blaßbalg/ Follis.
Fewrschauffel / Batillus , batillus ferreus.
Fewrhake/Hama.
Fewrzange/Pruniceps, pyragra.
Hangel vber dem Herde / Chytrophorum, climacter.
Brandrost/ Dalopus.
Hawstock / Epixenium , Epicopanum.
Querl/Rudicula, rudicula lignea, triquetra.
Rührleffel/Spatha.
Leffel/Cochlear.
Schaumleffel/ Ligula.
Leffelfutter/Theca cochlearia.
Grewel / Creagra , fuscina tridens.
Durchschlag / Colum, incerniculum.

Treyfuß/Tripus.
Bratspieß/Veru, veruina, obeliscus.
Vogelspieß/Veruculum.
Bratebock/Crateuterium.
Bratewender/Veru αὐτόματον, assatorium.
Braten/ Torrere carnes, veru assare ad ignem.
Braten anstecken / Figere carnes veru.
Braten wenden/Versare veru.
Den Bratspieß in die Asche werffen/Prævertere, subvertere, evertere veru.
Bratpfanne / Pinguiaria , vasa pinguiaria.
Hasen streiffen/Leporem exuere, nudare.
Hasen außweiden/ Exenterare leporem.
Spicken / Leporem larido trajectare.
Begiessen/Irrigare assaturas.
Braten abziehen/ Refigere, detrahere assaturas.
Breytiegel Pultarius.
Rost/Craticula, crates.
Hackemesser/ Culter incisorius.
Reibeisen/Radula.
Schüssel/Scutula, scutella.
Schüsselkorb/Culinaria corbis.
Tieffe Schüssel/Catinus, patina.
Tieffes Schüßlein/Catillus, patella, scutella.
Flache Schüssel/Lanx, discus.
Fischteller/Lanx piscaria, discus piscarius.
Suppenschüssel/Paropsis.
Napff/Cabata.
Pregelpfañ/Frixorium, sartago.
Pregeln/Frigere carnes.
Korb/Corbis, calathus, canistrũ, sporta, messoria corbis.
Körblin/ Corbula, sportula.
Seigekorb/Qualus.
Geflochten Korb / Fiscina, fiscella, calathus.
Bintzenkorb/Surpiculus.
Reibekeule/ Clava, qua quid teritur
Fewerpfanne/Foculus.
Wischhader/ Peniculus, Penicillus.
Besen/Scopæ.
Kehren/Purgare scopis.

Spinnen abkehren.

Scopis telas aranearum dejicere.

Eine runde Bürste/ die Kannen rein zu machen/Echinus.

Kochen.

Coquere cœnam alicui, percoquere, venire coctum ad nuptias, adesse ad focum, apponere quæpiam ad vulcani violentiam , Epulæ foventur foculis ferventibus.

De Chirurgia.

Wundartzney/Chirurgia, chirurgice.
Wundartzt/ Chirurgus, Medicus Vulnerarius.
Steinschneider/Lithotomus.
Bindezeug/Narthecium.
Verbindung der Wunden / Deligatio vulneris.
Hefftung/Sutura.
Wicke oder Meisel/ Turunda.

Geschabtes Meiselin / Linamentum.
Binde/Fascia.
Wundeisen/Specillum.
Ohrleffel/Auriscalpium.
Zahnstocher/Dentiscalpium.
Oculist/Medicus ocularis.
Schnitt/Incisio, sectio.
Aderlaß/Venæ sectio.
Laßeisen/Phlebotomum, scalpellus, scalpellum.
Schreffung/Scarificatio.
Schreffen / Scarificare, scalpello cutem conscindere.
Badekopff/ Cucurbitula, cucurbitula medicinalis.
Laß Liecht/Lychnus nasutus.
Roß Laßeisen/Sagitta, phlebotomum, quo jumentis sanguis emittitur.
Eine Zange zu den Zeenen/ Vulsella forfex, odontagra, dentarpaga.
Zeen Pulver/Dentifricium.
Außzieher der Kugeln/Cyathus.
Wundeisen / Specillum vulnerarium.
Spaten/Specillum latum, Ligula, Spatha.
Brenneisen/Cauterium.
Beinschrot zu langen/Modiolus.
Hafft in der Wunde/Fibula.
Balbiersege/Serra tonsoria.
Scherung/Tonsura.
Scherstube/Tonstrina.
Scherer/Balbierer/Tonsor.
Schererin/Tonstrix. tonstricula.
Schermesser / Novacula, culter tonsorius.
Schermesserfutter/Xyrotheca.
Schere/Forpex, forpicula.
Schertuch/ Diploma, plagella, linteum humerale.
Rupffzange/Volsella.
Scheren/Tondere.
Mit dem Schermesser scheren/tondere strictim.
Uber den Kamm scheren / Tondere per pectinem.
Pfriem das Haar zu scheiden / Discerniculum erinale.
Priem zu krausen Haaren / Calamistrum.

Krause Haar machen.

Calamistro crispare comam, calamistrum adhibere, calamistris inurere comam.

Band darin man den Arm trägt/ Mitella, brachium mitellâ involutum.

Der da krauß Haar machet/ Capillaturæ structor, qui calamistris crinis vibrat.

Balbiersgeselle/Pilicrepus.

De Balneis.

Ein Bad.

Balneum, balnearia, balneæ publicæ, xeniæ balneæ, intimũ vestibulum balnearum.

Baden.

Lavare, nunquam in vita lavit, venire, ingredi in balneas lavandi causâ, perfundi, defricari in balneis, ire, abire in balneas, ire, abire lavatum, lavari, perlui in fluminibus, esse in balneis, conferre se in thermas.

Bad zurichten.

Calefacere balneum, parare lava-

lavationem, adornare, parare balneum.

Aus dem Bade gehen.

Exire, redire de Balneis, è balneis.

Kratzung/Fricatio, frictus.
Kratzen/Fricare, defricare.
Gesund Bad/ Gratulantur balneis, quod eæ salubres fuisse tibi audiverunt.
Wieder auffkratzen/Refricare.
Bader/ Balneator.
Baderin/Balneatrix.
Waschemagd/ Ambubaja.
Badstube / Balnearium, calidarium, caldarium.
Männer Badstube/Caldarium virile.
Weiber Badstube / Caldarium muliebre.
Außziehestube / Apodyterium, spoliatorium.
Kleiderhüter/Vestispicus.
Kleiderhüterin/Vestispica.
Badedieb/Fur balnearius.
Niderkleid / Subligar, subligaculum, fœmorale.
Badetuch/Castula.
Badehut / Pileus balneatorius, pileolum stramineum.
Schweißbad/ Laconicum, sudatorium.
Vnflat am Leibe/Illuvies.
Auffgeriebẽ Vnflat / Strigmẽta.
Becken/Pelvis.
Handbecken/Malluvium.
Fußbecken/Pelluvium, pellubrũ.
Wanne/Labrũ, solium, piscina.
Heiß Bad/Caldarium tepidariũ.
Kalt Bad/Frigidarium.
Rören zu kaltem Wasser / Fistula frigidaria.
Lauge/Lixivia, lixivium.
Seiffe/Sapo, smegma.
Schweißtuch/Sudarium.
Schwitzbanck/ Sudatorium.
Wassertrog/Alveus.
Badefaß/Situla.
Badegeschirr/Vasa balneatoria.
Reibestein/Pumex.
Abwaschung/Ablutio.
Waschen/ Lavare, aqua purgare.
Hände waschen / Lavare manus, abluere manus.
Hembde waschen/lavare immundas subuculas, lodices, linteamenta.
Mit Seiffe bestreichen / Oblinere smegmate aliquid.
Außspülen/Eluere, proluere.
Waschfaß / Vas lotorium, situla elutoria, aquarium.
Wascheblawel / Malleus lotorius.
Waschbürste/Scopina lotoria.
Wäscherin/Lotrix.
Bleichen an der Soñen/ Insolare.
Die da bleichet/Insolatrix.
Bleichplan/Insolatorium.

De tractatione Lini.

Flachßarbeit/Tractatio lini.
Flachß/Linum.
Flachßverkäuffer/Linarius, linopola.
Flachsstengel/Virga lini, caulis.
Knotten/ Cacumina lini, semen lini.
Bosen Flachs/Fasciculus lini.
Handbose/ Fasciculus manualis.
Reffel / Digiti ferrei, quibus semen lini distringitur.

Reffeln/ Detrahere cacumina lini destringere semen lini.
Flachsblewel/Malleus stuparius.
Breche/Vulsella linaria, frangibulum.
Hechel/Pecten, carmen, hami ferrei, quibus linum carminatur, pectitur, pectere linum.
Schwinge/ Bacillus ferreus, quo cortices lini decutiuntur.
Agen/Cortices decussi.
Gehechelter Flachs / Linum factum.
Blawel/Malleus linarius.
Wergk/Stupa.
Rocken/Colus.
Angemachter Rocken/ Colus conta.
Spindel/Fusus.
Wirbel/Verticillum, verticulus.
Spindelkorb/Quasillus, calathus.
Ein Anlege/Pensum.
Haspel/Girgillus.
Spinradt/Rhombus.
Spule/Volva.
Garn/Linum netum.
WirckenGarn/Stupa neta.
Rohe Garn/Linum crudum.
Fläschsin/Lineus.
Vom Werck/Stupeus.
Faden/Filum, filum uberius, crassum, tenue.
Klawel/Glomus.

Klawel auffwinden.

Linum glomerare, agglomerare, in glomum colligere.

Klawel abwinden / Deglomerare.

Spinnen.

Filare, filum ducere, pensum trahere, nere subtegmen, redire ad lanam, carpere lanam, quæritare victum lanâ & telâ.

Abspinnen.

Absolvere pensum, facere, conficere pensum, exolvere, persolvere pensum, abrumpere fila.

Näterin/Netrix, sartrix, sarcinatrix.

Nadel/Acus.

Einfedeln/ In acum filum immittere, acui filum traiicere.

Nadelöhr/Foramen acûs.

Fingerhut / Digitale, digitabulum.

Neen.

Nere, filo nectere, connectere, suere, filo constringere, sarcire, sarcinare, consarcinare, consuere, assuere.

Zwirn/Filum duplarium.

Vfftrennen / Dissuere, sensim dissuere.

De Lana.

Wollwerck.

Lanificium, lanicium.

Wolle/Lana.
Weisse Wolle/Lana alba, nivea.
Schwartze Wolle/Lana nigra.
Abgeschorne Wolle / Lana tonsa, vellus.
Wollnnbündel/lana conglobata.
Vngewaschene Wolle/ Lana succida.
Gewaschene Wolle/Lana lota.
Vnbereitete Wolle/Lana infecta, rudis.
Bereitete Wolle/ Lana præparata, facta.
Gezauste Wolle/Lana cõcerpta.

Gefüllte Wolle/Lana purgata.
Gekemmete Wolle/ Lana pectita.
Gekarrhetschte Wolle / Lana carminata.
Wüllen Garn/Lana neta.
Baumwolle / Lanugo xylina, linum xylinum, lana de ligno, Erioxylon, gossypium.
Filtz/Lana coacta.
Flocken/Tomentum.
Locke/Floccus, flocculus.
Raufwolle/Lana vulsa.
Wüllin/Laneus, lanicius.
Wollspinnerin/Lanifica.
Die den Spinnerin zuwiegt / Lanipendia.
Wüllen Faden/Filum laneum.
Baumwüllin/Gossypinus.
Wolle kämmen / Lanam carrere, carminare, putare, trahere carmine lanam, lanâ deducere obliquo ferro.

De Textura.

Weber/Textor.
Weberin/Textrix.
Geweb/Textura, textus.
Des Webers Werckstadt/Textrina, textrinum.
Wollenweber / Lanarius, lanificus.
Leinweber / Linteo, linteorum textor.
Garnschragen / Harpedone, rota glomeratoria.
Weberstuel/Maxima textoria.
Winde oder Garnbaum/Jugum.
Weberbaum/Liciatorium.
Die Lade Scapus.
Weberblat/Pecten.
Kamm/Licia, orum.
Webe/Vela.
Zeddel/Stamen.
Eintrag/Trama, subtegmen.
Spuel/Panus.
Weberschifflin / Panuellum, Radius.
Weberschemel/ Insilia, ligna subtus appensa, quibus contrahuntur & aperiuntur telæ.
Abgerissen Faden / Filium interruptum.
Das ende am Faden / Caput filorum.
Weberknote/Nodus texorius.
Schleisse von Gewebel/ Titivilitium.
Wässerkarte/Carduus fullonis.
Kartetsche/Pecten, uncus.
Wollenkamm / Carmen, echinus carduus.
Gewirckte Arbeit/Intertextum.
Gewebt/ Textus, contextus, intextus.
Weben / Texere, detexere, luculenter texere.
Auffweben/Retexere.
Anweben/Attexere, contexere.
Seil/Funis, restis, funiculus.
Seiler/Restio, restiarius.
Seil machen / Torquere funiculum, contorquere restim.
Walcker/Fullo.
Walckmühl/Officina fullonis.
Ferber/Infector, tinctor, affector.
Ferbehauß/Officina tingentium.
Ferbekessel/ Cortina, cortina fullonia.
Die Farbe/Tinctus, infectus tinctûrâ.
Rotfärber/Flammearius.

Schwartz-

Schwartzfärber/Infector linteorum.
Färben/Tingere, inficere coloribus.
Die Bleiche/Politura.
Bleicher/Politor.
Tuchscherer/Tonsor.

De Panno.

Tuch/Pannus, panniculus.
Futtertuch / Pannus subditius, subtegimen.
Grob Tuch/Pannus villosus.
Grobwircken/Leinwand/Pannus stupeus.
Leinen Tuch/Pannus lineus,
Schwäbisch/Linum Suevicum.
Niderländische Leinwad/Linum Belgicum.
Kammertuch/Sindon.
Spanisch Leinwad/Carbasus.
Indianische Leinwad/Byssus.
Wüllen Tuch/Pannus laneus.
Lundisch Tuch / Pannus Londinensis.
Boige/Pannus pinguis.
Barchent/Pannus xylinus.
Bombsin/Barchent/Pannus xylinus, Vesaliensis.
Spinnweb / Ventus textilis, nebula linea.
Seidengewand/Bombycinum.
Seiden/Sericum.
Sammet/Holosericum.
Mosierter Sammet / Holosericum scutulatum.
Buben Sammet / Pannus heteromallus.
Tripp/Pannus pseudolosericus.
Harres / Pannus Atrebatensis, Atrebaticus.
Burschet/Subsericum.
Grobgrün/Tramosericum.
Vngewässerter Schamlot / Pannus camelinus.
Tschamlot / Pannus camelinus undulatus.
Taffet/ Taphétum.
Duppelt Taffet/ Taphetum duplicatum.
Zendel/ Pspeudotaphetum.
Vngewässerter Zendeldort / Pannus Cous, pannus de serico excocto.
Zendeldort/Pannus Cous undulatus.
Tobin/Pannus bombycinus undulatus.
Damascet/ Pannus scutulatus, pannus Damascenus.
Seiden Atlaß/Pannus Attalicus.
Neheseiden/Fila seria.
Stepseiden/Fila serica duplicata.
Hundskotten / Pannus Hunscotensis.

De Sartore.

Schneider/Sartor, sarcinator.
Hosenflicker/Interpolator, mãgo.
Schere/Forfex, forficula.
Zugeschnitten Kleid/Vestis cæsa.
Bügeleisen/Ferrum pressorium.
Hefftlin/Fibula.
Schlinge/Orbiculus.
Knöpffe/Globuli.
Kehrbürste/Scopula.
Senckel/Ligula.
Stifft am Senckel / Capitellum ligulæ.
Ein Maß nehmen zum Rock / Metiri alicui tunicam faciendam.

De Corio.

Leder/Corium.
Gerber/Lohgerber/Coriarius, cerdo.
Lohehuß/ Officina coriariorum.
Lohekůfen/Cupa coriaria.
Beisse/Psilothrum.
Schabbret / Scabellũ coriarium.
Schabmesser/Scalprum coriariũ.
Gegerbet Leder/Corium perfectũ.
Geschmieret Leder / Corium unctum.
Lohe/Sordes coriariorum, retrimenta tosta coriariorum.
Ledern/Coriaceus, scorteus.
Semisch Leder/Aluta.
Weiß Leder auff Semisch / Aluta tenuiter confecta.
Weißgerber / Alutarius, cerdo alutarius.
Riem/Funis loreus.
Riemer/Scytotomus.
Gürtler/ Zonarius.
Sattler/Ephippiarius.
Beutler/Saccularius.

De Sutore.

Schuster/Sutor calceolarius.
Pantoffler/Sutor crepidarius.
Schuchflicker/ Sutor veteramentarius.
Schuchsters Werckstadt/ Sutrina.
Schusterschwertze/ Atramentum sutorium.
Werckmesser/ Scalprum sutoriũ.
Schusterkneiff / Cultellus sutorius, cultellus crepidarius, smilium.
Oberleder/Obstragulum.
Sohle/Solea.
Schuchriemen / Corrigia calceamenti.
Abgeschnittene Bißlein / Subseciva, præsegmina corii.
Schusterdradt / Filum sutorium, cheleuma.
Burste am Dradt/seta præpilata.
Schuhpech/Pix sutoria.
Pfrieme/ Subula.
Leiste / Forma, formula calcei, modulus calcei, lignea pedis figura.
Schuch / Calceus, calceamen, calceamentum.
Köstliche Schuhe / Mullei, calcei mulleoli.
Schuch vber die Leisten / Calcei aptati formulis.
Pantoffelholtz/Suber.
Pantoffel/Crepida.
Weiber Pantoffel/Sandalium.
Stieffel/Ocrea.
Kniestieffel/Caliga.
Bawrstieffel/ Pero.
Anzůgel/Inductorium.
Fußeisen weñs glat ist/Encentris.
Steltzen/Grallæ.
Der da Schuhe trägt/ Calceatus.
Der Pantůffel trägt/Crepidatus.
Gestieffelt/Ocreatus.
Der Kniestieffel an hat/Caligat⁹.
Der Bawerstieffel an hat / Peronatus.
Der auff Steltzen gehet / Grallator.
Zerschnittene Schuhe / Calcei fenestrati.
Auffgeschnittene Schuhe / Calcei aperti.
Gantze Schuhe/Calcei tecti.

Leinen Socken/Calceus linteus.
Barfuß/Discalceatus.
Holtzschuch/ Calones, lignei calcei, calopedia, soleæ ligneæ.
Filtzschuch / Sculponeæ, udones cilicii.
Alte Schuhflecke/Veteramenta.
Wüllenesocken/ Pedulia, impilia, calcei lanei, socci.
Schritschuhe in Niderland/Calopodium ferratum.

De Pictura.

Mahler Kunst.

Pictura, picturæ ars, artificium, scientia.

Gemälde.

Picturæ, picturæ novæ, tabulę, pictura textilis, Tabulę benè, præclarè, pulcherrimè pictæ, decorè formata species, tabulæ antiquæ, periti artificis expressa manu corporis figura.

Mit Gemälden gezieret.

Decorare, exornare, ornare aliquid tabulis.

Mahler.

Pictor, Est in eo scientia picturæ, scit pingere, aut nescit. Pictor summus, malus.

Mahlen.

Pingere, pingere tabulam, simulachrum, pingere coloribus, disponere varietatem colorib⁹, renovare aliquid coloribus, benè pingere, magnificis operibus pingere, variare colores, absolvere formam, intexere aliquid coloribus.

Er hat es gar künstlich gemahlet.

Caput & summa pictoris politissimâ arte perfecit, mirè pinxit, egregiè pinxit, sic ut nemo meliùs, singulari omnia expressit atq; exornavit artificio, egregiis pictura colorib⁹ illustravit, perfecit ac perpolivit illud egregiè, magnificis operib⁹ pingere, Politâ, politissimâ, exquisitâ, egregiâ, singulari arte pinxit hoc.

Gemahlt/Pictus, nihil pictius, benè pictus.

Abmahlen.

Depingere, effingere, imitari, formare pulchritudinem rei.

Abgemahlt / Depictus, minùs depictus.

Bestreichen/Linere, linire, collinire, collinere.

Farbe anstreichen / Colorare, tingere, colorem inducere.

Gefärbet/Coloratus.

Farbenmacher/ Pigmentarius.

Farben machen/Invenire, affingere pigmenta.

Farbe damit man färbet/Cerussa, pigmentum, purpurissa.

Muschel/ Concha.

Pinsel/Penicillus, peniculus.

Farbe reiben/Terere colores.

Farbe verleschung/ Mutatio, permutatio, deformatio coloris.

De Statuaria.

Bilschnitzerey/ Sculptura, statuaria.

Bildniß/Bildwerck.

Signum, simulachrum, imago, species, idolum.

EPITH. Admodum amplum & excelsum signum, Non magnũ, perpar-

perparvulum, perantiquum, antiquissimum, Æneum, eburneũ, ligneum, marmoreum, ex ære vel marmore signum, pulcherrima, pulchra signa, rigidiora, dura, molliora, sacra, sancta, religiosa, augusta.

Simulacrum præclarè factũ, perantiquum, antiquissimum, Pulchra simulachra, perampla, præclara signa, Statua senilis, incurva, summo artificio facta, Equestris, pedestris, turmalis, palmaria, aurea, inaurata, militari ornatu, virginali, muliebri figura.

Imago in ære argentôve insculpta, marmore expressa, depicta in tabula, Effigies solida, eminens, expressa, adumbrata.

Bildschnitzer.

Sculptor, statuarius, insignis statuarum opifex, anaglyptes.

Bildniß schnitzen/außhawen.

Sculpere, exsculpere, Facere, fingere, effingere, formare, figurare, adumbrare imaginem, formam, Exprimere effigiem, faciem hominis effingere, conformare, informare imaginem, arbitrio & ad arbitrium fingere, instituere signum, fingere simulachrum, fabricari signa, Induere aliquid aliquâ formâ, fingere statuas.

Ein Bildniß setzen.

Locare, collocare, ponere, statuere, constituere, figere, decernere alicui statuam.

Mit Bildniß gestochen/Signa aspera.

Groß Bild/Colossus, Colossea statua.

Formschneiderkunst/Cælatura.

Formschneider/Cælator, scalptor, proplastes.

Grabung/Scalptura.

Außgraben/Cælare, cælare imaginem, formam, Cælare argento & in argento, Sculpere, incidere, insculpere saxo, incidere saxo, in saxo, in ære, in ęs.

Außgestochene Arbeit/Vasa cælata, toreumata, anaglypta, cælatum aurum, argentum.

Erhobene Arbeit/Emblemata.

Schrotteisen/Cælum.

Meissel/Scalper excisorius.

De Ædificio.

Bawmeisterey/Architectura, architectonica, fabrica.

Bawung/Ædificatio, exædificatio, fabrificatio, fabrica, constructio, extructio, substructio.

Epith. Immensum, intolerabilis ædificatio, Magna, ornata, apta, artificio magno facta constructio, Diligens, admirabilis, incredibilis fabrica.

Ein Gebäwde.

Ædificium, opus structura, ædificatiuncula, Magnificum ædificium, mirandæ altitudinis opus, Bonum, vitiosum opus, Publica, privata, sacra, profana ædificia.

Alt new Gebäw/Ædificium redivivum.

Gebäw das nicht zu flicken dienet/

net / Ædificium irredivivum.

Bawmeister/Werckmeister/Zimmermann.

Architectus,faber,faber lignarius,opifex,ædificator,fabricator,structor.

Faber optimus , architectus bellus , malus, ædificator præstans,fabricator , architectus operis.

Ein Gebäw verdingen.

Locare opus alicui , addicere opus alicui.

Bawen.

Ædificare,fabricari,construere,extruere ædificium,domum, ædes,Condere,exigere ædificiũ, Efficere domum , Facere,texere basilicam, exædificare domum, collocare domum , fabricari cõstructionem,moliri artem, excitare,erigere turres, condere urbem, facere structuram, Efficere,perficere,ædificare opus , Altiùs,ad cœlum extruere , latiùs, infinito sumtu, benè,bellè, strenuè,celeriter ædificare, optimè architectari , tanto artificio, incredibiliter fabricari.

Das Gebäw vollführen/ Fabricari,imponere operi fastigium.

Auffbawen/Exædificare, coædificare.

Wiederumb bawen / Reædificare , ex incendio resuscitare ædes.

Das Hauß bessern / Reficere, sarcire,instaurare ædes.

Wolgemacht/ Fabrè,affabrè.

Vom Baw ablassen / Abjicere ædificationem.

Holtzhawer/Materiarius.

Bawholtz/ Materia, materies, culta,sylvestris, facilis materies.

Zeit zu hawen/Tempestivitas, tempestiva cæsura.

Baum der zu rechter Zeit gefället ist/Arbor tempestivè cæsa.

Windfall/ Arbor tempestatibus prostrata.

Böse Holtz am Gebäw / Ædes malè materiatæ.

Holtz schaffen zum Gebäw.

Convehere,advehere,adhibere ad ædificandum materiam, uti materiâ.

Bawholtz/Ligna fabrorum operibus utilia.

Pfaal/Palus,vallus.

Breter/ Thielen/ Asseres, assamenta,asserculi modici.

Schindel/Scandula,æ.

Schindelmacher/ Scandularius.

Schindeltach / Scandulare tectũ.

Beil/Barte/Securis, securicula, bipennis,securis anceps.

Axt/Securis, gravior securis.

Holtzaxt/Securis arboraria.

Schlichte Beil/Ascia.

Stiel/Manubrium securis,asciæ.

Hefft/ Capulus.

Hawen / Secare , infligere securim , ferire, præcidere , ferire aliquid securi.

Behawen/ Resecare.

Keil/Cuneus.

Eisern Keil/ Cuneus ferreus.

Sege/Serra.

Schrottsege/Serra dentata.

Hand-

Handſege/Lupus, ſerrula manubriata,
Segezähne/Dentes ſerræ.
Segeſpäne/Scobs.
Segen/Serram reciprocare in aliqua re, ſerrâ aliquid reſecare.
Außführung des Baws/Structura ædificii.
Abriß/Forma.
Zug/Hebezeug/Machina tractoria.
Schraube/Trochlea.
Das Mütterlein/Cochlea.
Die Spindel/Ergata, axis ſtatutus.
Eiſerneſchraube/Cochlea ferrea.
Zugſeil/Funis ductarius.
Hebebaum/Vectis.
Waltze/Lapſus, volgiolum.
Haſpel/Sucula.
Welle im Haſpel/Axis ſtratus.
Löcher der Welle/Chelonia.
Lauffradt/Tympanum.
Steinzangen/Forfices ferrei.
Höltzern Klammer/Subſcudes ligneæ.
Eiſernklam̃er/Subſcudes ferreæ.
Bindeiſen/Anſæ ferreæ.
Schragen des Zimmerholtzs/Canterii.
Laſtſchlegel/Fiſtuca.
Ebener Schlegel/Pavicula.
Grund/Fundamentum, fundamentum firmum, ſolidum.
Grund auff Pfälen/Fundamentum fiſtucatum, ſolum fiſtucatum.
Gegründet/Fundatus.
Grund legen/Fundare, Jacere, ponere, agere fundamenta, Magnis laboribus, accuratè, præclarè fundare.
Der Boden/Solum, marmoreum ſolum, facere ſolum marmoreum.
Eſtrich/Saal/Pavimentum, pavimenta mormorea.
Eſtrich von viereckten Steinen/Pavimentum teſſelatum.
Eſtrich von eingelegter Arbeit/Pavimentum vermicularum.
Steinen Eſtrich/Pavimentum lithoſtrotum.
Eſtrich von Herdſteinen/Pavimentum lateritium.
Eſtrich von Bretern/Pavimentum contabulatum.
Eſtrich vnter dem Himmel/Pavimentum ſubdiale.
Das ein Eſtrich hat/Pavimẽtatus.
Ein Eſtrich ſchlagen/Pavire, pavimentare.
Wand/Paries. Paries directꝰ, ornatus deformatus, nudus, privatus, domeſticus, interior.
Ziegelwand/Paries, lateritius.
Steinernwand/Paries cæmentitius.
Leimerm Wand/Paries luteus.
Scheidewand/Paries intergerinus.
Gemeine Wand/Paries communis.
Wand zweyer Steine dicke/Paries diplinthius.
Bawfallige Wand/Parietina, paries ruinoſus, caducus.
Geflochtene Wand/Paries concratitius.
Schiedewand/Plancke/Maceries, murus ſepes, ſeptum.

Eine

Ein Wand bawen / Ducere, interponere, adjungere parietem.
Ein Wand täffeln / Opere intestino vestire parietem.
Simbs/Mutulus.
Eingelegte Wand/Paries segmentatus.
Tunch/ Tectorium, tectoriolum, incrustatio.
Tüncher/Tector, incrustator.
Tünchen/ Inducere tectorium, tegere, vestire, dealbare parietem.
Wand bewerffen/ Parietem incrustare.
Weissung/Albarium, albatio.
Wand weissen/dealbare parietem, albarium inducere parieti.
Maurloch/ Riscus.
Pinsel/Penicillus tectorius.
Kalck/ Weisse / Tectorium, illinimentum parietum.
Tünch abschlagen / Delere tectorium.
Thür/Ostium, janua, fores, ostiolum, foriolæ.
Flügel an der Thür/ Valvæ, Magnificæ, perfectæ valvæ, argumenta signa in valvis, pulchritudo valvarum.
Schwelle/Limen, hypothyrum.
Vberschwelle / Sublimen, superlimen, limen superius, superliminare.
Pfoste/postis, parastades.
Thürangel/Cardo.
Thürrinck oder Hammer / Cantharus, cornix, roprum.
Rigel/Pessulus, repagulum, obex.
Hinderthür / Posticum, pseudothyrum.
Förderthür/Anticum.
Thür bawen/ Facere valvas ad ornandum & claudendum.

Anklopffen.

Pulsare fores, pulsare ostium fores rostro, annulo, cornice, tintinnabulo, Tangere ædes, Pultare fores, ostium, Pellere, ferire, percutere fores. Effringere penè foribus cardines, Confringere penè fores pultando, convellere fores toto cardine.

Thür auffthun.

Aperire ostium, fores, valvas, Patefacere januam, pandere januam, Reclucere januam, fores crepuerunt, concrepuerunt, faciunt sonitum.

Die Thür stehet offen.

Patefacta est janua, patet aditus, patent valvæ, patet ostium, janua.

Die Thür ist angelehnet, Janua connivet.

Zur Thür eingehen/ Intromitti, ingredi, recipi januâ.

Die Thüre zuschliessen.

Claudere januam, valvas, fores, Occludere, cõcludere ostium occludere ædes pessulo, repagulis. Operire, obserare ostium, obdere pessulum foribus, ostio, obdere fores.

Die Thüre ist zu.

Non patent fores, clausæ, conclusæ sunt, pessuli non commovent se, dormiunt.

Thüre auffbrechen.

Frangere, effringere, revellere fores, januam, valvas, Convellere, perfringere, refringere repagula, Convellere fores toto cardine, afferre exitium foribus, postes cõminuere securibus, cardines effringuntur.

Fenster/Fenestra.

Glaſe-Fenſter/Feneſtræ vitreæ.
Scheiben Fenſter/Feneſtræ vitreis orbibus.
Gitter Fenſter / Feneſtra clathrata, cancelli, tranſenna.
Drad-Fenſter/ Feneſtræ reticulatæ.
Gitter/ Clathri, clathra, cancelli, tranſenna.
Vergittert/Clathrare,
Das liecht verbawen / Obſtruere, officere luminibus, obſtruere, officere proſpectui
Treppe/Steige/ Scala, ſcalæ.
Wendelſtein / Cochlea, cochlidium.
Seul im Wendelſtein/Scapus.
Leiter/Scalæ geſtoriæ.
Stuffe/Gradus, malè hærentes gradus.
Geländer/Lorica.
Leiterbaum / Scalarum ligna ſtatuta.
Sproſſel/Tranſverſaria.
Leiter auffſteigen/Aſcenſum parare per ſcalas, aſcendere gradibus.
Stuffen wegnemen / Periculum ſtruere ſublatis aut inciſis gradibus ſcalarum, convellere, incidere, tollere gradus.
Seule/ Columna, pila, columen.
Seul mit kehlen/ Columna ſtriata.
Seul von Mawerwerck/ Columna ſtrictilis.
Viereckt Seul/ oben ſpitzig/Pyramis.
Kleine Seul/Columella, columnella.
Feld/Fach/Intercolumnium.
Pfeiler/Sublica, ſublicium.
Träger/Tibicines.
Epith. Columen magnum, Columna excelſa, tribus cubitis non altior, eminens, ſumma, recta, polita, aurea, inaurata, ſolida, marmorea, de albata, antiqua, nova.
Eine Seule ſetzen/Facere, efficere, ædificare, ſtatuere, collocare columnam, columellam, reponere columnam,
Seule vmbreiſſen / Columnas demoliri, violare, dejicere, frangere. Capital auff der Seule.
Epiſtylum, capitulum.
Das Mitteltheil der Seule / Scapus.
Der Fuß der Seulen / Baſis, ſpira, excelſa, adverſa, altior baſis.
Balcke/Trabs, trabicula.
Zwerbalcke/ Trabs Tranſverſa, lacunar.
Träger/ Tignum tranſverſarium.
Höltzern Band/Subſcus.
Gebogen Band/Capreolus.
Höltzern Nagel / Impages, clavus ligneus.
Stockwerck/ Contignatio, tabulatum, contabulatio.
Vnterſte Stockwerck / Ima contignatio.
Mittel Gemach/ Media contignatio.
Oberſt Gemach / Summa contignatio.
Bilder / darauff die Träger ligen/ Telamones, Atlantes.
Welbung / Fornicatio, concameratio.
Gewelbe / Fornix, ingentes fornices cœli.
Schwiebbogen/Camera, arcus.
Schwiebbogen ſchlieſſen/ Abſolvere arcum.

Gewelbt / Fornicatus, concameratus.
Welben/Fornicare, concamerare.
Vberhang/Projectura.
Ercker/Pergula.
Krapfstein/ Proceres.
Außlage / Meniana; projectæ partes domus unde aspectus patet in vicos, projectura.
Tach / Tectum, tectum undique laqueatum, multorum fastigiorum.
Latte/ Tigillum.
Gesparre/Cantherii.
Spitzig Tach / Tectum pectinatum, displuviatum.
Vierecket spitzig Tach / Testudineatum tectum.
SchindelTach/Scandulare tectũ.
Ziegeltach/ Imbricatum tectum.
Schieffertach / Tectum ex lapide fissili.
Stroern Tach/ Culmen, tectum stramineum, tectum culmis constratum.
Vortach / Suggrunda, suggrundium.
Wettertach/ Coronæ, profecturę coronarum.
Tach vollführen/ Facere, reficere, absolvere tectum, perducere ædes ad tectum, tollere altius tectum.
Böse Tach/ Tectum perplues.
Das Tach bessern/ Instaurare, restituere tectum.
Trauffe/Stillicidium.
Trauffe abwenden/ Stillicidium divertere.
Trauffe recht auff sich nemen/ Stillicidium excipere, recipere, suscipere.
Schwindgrube zur Trauffe / Cisterna, compluvium.
Gipffel/ First/ Fastigium, venustas, necessitas fastigiorum.
Zinnen auff dem Gebäw/Culmen, conus; pinna; pinnaculum.

De Demolitione.

Abbrechung des Gebäwes.

Demolitio, perdifficilis demolitio; eversio.

Gebäw abbrechen/verstören.

Demoliri, distruere, diruere ædes, scindere, rescindere, deturbare, delere ædificia, ruinas edere domorum, Proruere, evertere, pervertere domum, Inferre eversionem tectis, rem tollere demolitione, Perfodere, demoliri, deturbare parietes, disturbare ædificium, vastare, devastare.

Zu grund abbrechen.

Funditùs, radicitùs diruere, solo æquare, adæquare, in planum redigere.

Das Hauß wird bawfällig.

Ædes vitium faciunt, minitantur ruinam, rimam ducunt, agunt, labefactantur, ruina ædium impendet.

Einfallen.

Corruere, concidere, Conclave corruit, ædes exesæ corruerunt.

Schutt/Rudus, eris.

Mit Schutt beschütten / Ruderare, ruderibus locum complere.

De Arculariis.

Schreiner/Tischer/Capsarius,arcularius.
Ein Kaste/Lade/Capsa,arca,cista, capsula,arcula, cistula, cistella,cistellula.
Reisekasten/Arca camerata.
Kaste mit Fachen/Arca loculata.
Beschlagen Kaste/Arca ferrata.
Schrein/Scrinium.
Etwas in Kasten legen/Transferre aliquid in cistam, condere, ponere aliquid in arca.
Köle in der Wand/Riscus.
Ahorn Tisch/Mensa acerna.
Fladerntisch/Mensa Pantherina.
Eingelegter Tisch/Mensa apiata.
Fuge/Commissura.
Leiste/Lamina sectilis.
Holkehle/Strix,stria,canaliculus.
Basament/Stereobata.
Fußgesimbs/Stylobata.
Schaffgesimbs/Basis.
Schafft/Scapus.
Capitel/Epistylium.
Schaubkästlein/Capsa ductilis.
Hobelbanck/Tabula dolatoria.
Rauchhobel/Dolabra curva,curvata.
Fughobel/Dolabra plana,oblonga.
Schlichthobel/Dolabra planula.
Keelzeug Hobel/Dolabra cymatia.
Holhobel/Dolabra sinuum, abcessuum.
Nothobel/Dolabræ sulcatoriæ, minores & majores.
Hobel/Dolabra,dolabella,runcina.
Hobeln/Dolare,dedolare,edolare,æquare,adęquare,polire,levigare, planum facere, reddere, perfectè dolare.
Schnitzer/Cultor operarius.
Raspel/Lima lignaria.
Meissel/Scalpella majora & minora.
Stecheisen/Cælum, cælum acutum,rotundum.
Hawstock/Truncus sectorius.
Klopffkeule/Tudes scriniaria.
Leimzwingen/Coagmenta asserũ.
Schrauben/Coagmẽtum trochleare.
Schraubenzeug / Instrumenta trochlearia.
Schurtzfell/Præcinctoriũ breve.
Drechßler/Tornio,Tornarius.
Drehebanck/Scamnum tornatorium.
Reitstock/Insile,stapes.
Dreheisen/Tornus.
Allerhand Meissel / Toruorum varia genera.
Normeissel / Torni rotundi, sic plani,acuti.
Zweyschnitzer/Scalpella scissoria.
Wendelborer/terebra imbricata.
Lederborer/Terebra loris vincta.
Dreyeisen/Organa toreutica varia.

De Vietore.

Bötcher/Doliarius,vietor.
Kufe/Cupa,cupella, cupula minuscula.
Reiff/Circulus.
Tauben/Assulæ doliares.
BötcherKeule/Tudes doliaris.
Triebel/Trudicula,Tudicula.
Faß/Vas,dolium,doliolum.

Spund/

Spund/ Operculum dolii.
Eymerich Faß/Vas amphorale.
Fuderich Faß/Dolium culeare.
Zubereitet Faß / Dolium præparatum.
Reines Faß/Vas ſincerum.
Gepicht Faß / Vas picatum, dolium picatum.
Zugeſpündet Faß / Vas operculatum.
Trichter/Infundibulum.
Heber/Tubulus doliaris, Sipho.
Schlauch/Uter, utris.
Schurtzfell / Præcinctorium, coriaceum, oblongum.
Bündmeſſer/Falx vietoria.
Kloben/Retinaculum.
Fugebanck/Scabellum junctoriũ.
Schneidebanck / Scabellum inciſorium.
Schnitmeſſer/Scalprum rectum, ſcalprum incurvum.
Ablaß Borer / Terebra majorum ſiphonum.
Spund Borer / Terebra foramiſtis operculorum.
Zwickel Borer/Terebella ſiphuncularis.

De Figulo.

Töpffer/Figulus.
Töpffers Werckſtadt/ Figlina.
Scheibe/Rota figularis.
Zugerichter Leimen / Lutum aceratum, lutum paleatum.
Ofen Leimen / Lurum decuſſis lini corticibus per miſtrum.
Brenn Ofen/ Furnus figulinus.
Töpffers Arbeit/Opus figulinum.
Irdin Gefäß/ Fictile, vas fictile, vas terrenum.
Topff/Olla, ollula.
Irdin Topff/Olla fictilis.
Vngebrandter Topff/ Olla cruda.
Gebrandter Topff/Olla cocta.
Vbel gebrandter Topff/Olla malè cocta.
Topff der durchſeiget/Olla bibula.
Newer Topff/Olla rudis, recens.
Stürtz/Operculum, ollar.
Irdine Stürtz/ Operculũ fictile.
Irdin Trinckgeſchirr / Poculum fictile, calix fictilis.
Krug/Urceus/urceolus.
Waſſerkrug/Hydria.
Oelkrug/Lecythus.
Scherbe/Teſta.
Milchaſch/Sinus.
Kachel/Fidelia.
Irdine Sparbüchſe/ Capſula fictilis.
Topff vmbſtoſſen/Ollas evertere.
Topff zerbrechen / Frangere, confringere ollas.
Topff ſchewren/ Defricare collas.
Töpff machen/Fingere ollas.

De Supellectile.

Haußrath / Supellex, inſtrumentum, utenſilia, inſtrumenta domeſtica.

Guter Haußrath / Multa, univerſa, pulcherrima, lauta, elegantior, ad delicias comparata, munda, ſpecioſa ſuppellex, ſatis inſtrumenti.

Schlechter Haußrath / Supellex vilis, curta frivola.

Haußrath ſchaffen/ Parare, cõparare ſuppellectilem, ornare domum ſupellectili.

Zeug/ Geſchirr/ Vaſa, arma, va-

ſcula, vas grande, magna vis vaſorum, vaſa optimè facta, magnifica, præcioſè celata, aurea, argentea Corinthia, Deliaca, Samia, fictilia, elegantia, operis eximii vaſa.

Viel Zeug vnd Geſchirr haben/ Abundare vaſis.

Geſchirr ordentlich ſetzen. Diſtribuere, ſecernere, diſponere, ſeponere, reponere vaſa.

Fahrniß/beweglicher Haußrath/ Ruta, cæſa, Res movenda, quæ ſunt in rutis & cæſis.

Alt Gerümpel/Scruta, frivola, ſupellex vetus & fracta.

Alt Eiſenwerck/Ferramenta.

Nagelfeſte/Affixa.

Wedel/Flabellum.

Fliegenwedel/Muſcarium.

Fliegenwedel von Pfawenfedern/ Muſcarium pavonium.

De Cubiculo.

Schlaffkammer / Cubiculum, Dormitorium, cubile, cubiculum ſubgrande, alienum.

Des Herrn Schlaffkammer/Thalamus.

Der Magd Kammer/Amphithalamus.

Geſinde Kamer/Cella familiaris.

Gaſt Kammer / Cubiculum hoſpitale.

Bettwarter/Lecti ſterniator.

Bette/Lectus, torus, lectulus, corulus, Lecti optimè ſtrati; lectus aureus, æratus, liber, genialis, cubicularis.

Zugerichtet Bette/Lectus ſtratus.

Bette machen/ Conſtruere cubilia, lectos ſternere, ornare lectum, lectulum periſtromatis.

Im Bette ligen / Cubare, recumbere in lecto, deliteſcere in cubili, uſurpare cubile, Eſſe, jacere in lecto.

Ins Bette ſteigen/ Ingredi lectum.

Sich nidderlegen / Reclinare ſe in cervical.

Er ligt auffm Geſicht/Cubat in faciem, dormit pronus. Sic, cubat in dextrũ, in ſiniſtrum latus.

Vnruhig ligen / Jactare membra, jacere inquietum, corporis jactatione nudare ſe, Convertere ſe toto lecto, modo ad ſpondæ ſiniſtram, modò ad dextram.

Pölſter/Culcita, culcitra.

Federbette/Culcita plumea.

Pflockenbette / Culcita lanea, tomentitia.

Stroſack/ Culcita ſtramentitia.

BettTuch/Lodix, toral, toraliũ, linteamentum.

Küſſen/ Pulvinar, pulvinus, pulvinarium.

Hauptküſſen/ Cervical.

Banckpfül/Cubital.

Decke/ Teges, tegumentum, integumentum, operimentum.

Vberdecke/Gewirckt/ Stragulum, ſtragula veſtis, textile ſtragulum.

Kotze/Gauſape, Gauſapium, cento.

Flechte/ Decke/ Matta, Storea, teges cannea.

Allerley Decke/Inſtratum.

Teppich/Tapes, ẽtis, tapete, is, periſtro-

peristromata, peripetasmata, Conchyliata, peristromata, Attalica peripetasmata.

Teppicht / da Thier ingewircket sind/Tapetiæ beluatæ.

Fürhang/Velum, velarium, velamen.

Ring am Fürhang/ Annuli velares.

Wandtücher/ Aulæum, triclinaria.

Spannbette/Sponda.

Bettstoll/Fulcrum lecti.

Schifflager/Segestria.

Pfann das Bett zu wärmen/ Batillus cubicularius.

Nachtliecht / Lucerna cubicularia.

De Navigatione.

Schiffhandthierung / Navicularia, scientia rerum nauticarum

Arsenal / Navale, Navalia, orum.

Schiff.

Navis, navigium, navicula, navigiolum.

Epith. Navis magna, maxima, parva, longa, bona, idonea, tuta, fidelis, incredibili celeritate, onusta, plena, semiplena, referta, inanis, exinanita, Navigiũ perparvum, parvulum, minutum, probum, luculentum, egregium, ornatum, armatum, dissolutum, dissipatum.

Offen Schiff/Navis aperta.

Bedeckt Schiff/ Navis constrata, tecta.

Schiff mit einem Schnabel / Navis ærata, navis rostrata.

RuderSchiff/Navis actuaria.

Ammiralschiff/Navis prætoria.

Rennschiff/ Celox, phaselus, Liburnum.

Lastschiff/Navis oneraria.

Proviantschiff / Navis frumentaria.

Außspeheschiff / Navis speculatoria.

Raubschiff / Navis piratica, prædatoria, paro, Myoparo.

Galee/Navis longa, triremis.

Halbe Galee/Semitriremis.

Schiff mit einer reige Rudel / Navis uniremis.

Schiff mit zweyen reigen Rudel / Navis biremis, *Sic triremis, quadriremis, quinquiremis, navis sexordinum, septem, octo ordinum, &c.*

Beladen Schiff/Navis onusta, mercibus extructa.

KauffmansSchiff/Navis mercatoria.

Kriegsschiff/Navis militaris.

GuardiSchiff / Navis præsidiaria.

Lang enge Schiff/Pristris.

Schiff das die Roß ziehen/ Hippago.

Schifflein/Navicula, navicella, navigiolum, Lembunculus.

Kahn/ Lembus, navigium piscatorium, navis piscatoria, cymba, Linter, phaselus, scapha, arbor cavata.

Floß/Ratis, schedia.

Schiffrüstung/Armada.

Classis, classis magna, benè

magna, maxima, Complures, optimæ, opportunæ classes, Præclara, instructa classis, firmissima, ornata, planè bella, pulcherrima, gloriosissima, spe inflata, inops, infirma, procincta.

Eine Armadam haben.

Paratum esse classibus, habere classem, Valere permultum, posse plurimum classe.

Mit einer Armada an einen Ort gelangen.

Provehi, rapi aliquò classe, Classis petit hunc locum, Venire, pervenire, accedere aliquò classe, appellere ad aliquem locum classe.

Schiffung.

Navigatio, velificatio, cursus navigationum.

EPITH. Navigatio longa, bona, amanda, perdifficilis, odiosa, hyberna, hyemalis, Felicitas, periculum navigationis.

Zum Schiff gehörig.

Nauticus, navalis, res navales, nauticæ, maritimæ.

Schiffe bawen.

Facere, conficere, construere, ædificare, parare, comparare, instruere naves, Parare, comparare classem, ædificare, firmare classem, facere navigium, excavare arbores.

Schiffbawer.

Naupegus, fabricator navis, constructor, ædificator navis.

Schiffrüstung zusammen bringen.

Imperare, poscere, exigere, cōtrahere, sumere, accipere naves,

Schiffe einem leihen.

Dare alicui, præbere naves, erogare pecuniam in alicujus classem.

Sich zu Schiff begeben.

Navem conscendere, ad navem ascendere, navem sumere, committere se navigationi, uti facultate navigandi, navigationem subire, conferre, recipere se in navem, uti navibus.

Vom Lande abfahren.

Solvere ex portu, solvere navem ex portu, ire à portu, exire ex portu, dare se vento, ingredi mare, committere se navigationi, non omittere navigationem, provehi in altum, naves discedunt à littore. Ex portu prodire, progredi, conferre se è portu in fluctus, anchoram solvere, tollere, offerre se fluctibus, præcidere anchoras.

Etwas auffladen auff die Schiff.

Conjicere, imponere, contrudere aliquid in naves, collocare aliquos in naves.

Schiffen.

Navigare, Abire, transmittere navigatione, Iter navi capere, cōmittere se navigio, proficisci navi, navigio, Ire, navigare, profugere aliquò navigio, Accedere venire, adire aliquò navi, facere vela, Provehi, navigare velis passis, transmittere, transire, transvehi, peragrare mare, ire per mare, proficisci trans mare, proficisci navibus in Græciam, vehi navi,

vi,rapere iter aliquò navi, Navigare plenissimis velis, certâ ratione,considerate,diligenter,explorate,caute,tutò, commodissimè,strenuè,bellissimè,temerè, incerto cursu,periculosè,&c.

Guten Wind haben / wol schiffen.

Navigare bellissimè,commodissimè, feliciter, prosperè, frecundissimê, ex sententia, celeriter,expeditiùs,tenere cursum secundissimum,uti placatis fluctibus,felicitate navigandi, habere ventos secundos, uti flatu prospero, adjuvari ventis à puppi, uti sedatis & pacatis fluctibus.

Das Wetter in acht nemen zu schiffen.

Quæ prima navigandi facultas data erit,eâ utemur, nacti tẽpestatem opportunam, idoneã, aptam, minimê adversam, prosperam,secundam, discedemus, solvemus, proficiscemur, vela faciemus,ventum expectare,navigatio moratur me.

Man muß sich nach dem Wetter richten im schiffen.

In navigando tempestati obsequi artis est, Parere tempori, ad rationem temporis consilia accommodare, quasi ducem sequi tempestatem, spectare quid postulet tempus, pendere oportet à tempestate, spectanda tempestas est, ad tempestatem consilia dirigere debemus, habenda tempestatis ratio est, Cursus navigationis ad rationem tempestatum moderandus,dirigendus, tenendus.

Dem Wind vnd Wetter folgen.

Offerre,tradere, committere se tempestati,obsequi tempestati, committere se hiemi, fluctibusque,vento se dare.

Vom Gewitter verführet werden.

Jactari, abripi, rejici, dejici aliquò, conjici & deferri tempestati, abripi, abstrahi, jactari fluctibus.

Widerwertige Winde haben.

Uti ventis adversis, retineri ventis, reflatu deferri aliquo, perverti turbine,retineri tempestatibus,moramur illum tempestates, ventus adversus est, tempestas terret navigantes, perterreri,percelli tempestate.

Vngewitter auff dem Meer.

Mare ventis agitatur, turbatur,tumescit,inhorrescit,fervet æstus,variæ sunt agitationes fluctuum, motus & agitatio fluctuum, maria agitantur, commoventur ventis, aura fluctus commovet, fervet, effervescit æstu pelagus.

Das Schiff wird getrieben.

Navis movetur, concitatur, non tenet,retinet cursum suum.

Das Schiff leer machen / Exinanire navem.

An den Felsen stossen.

Appellere, offendere ad scopulos, Navigantes incidunt in

scopulos, scopulos vitare non potuerunt.

Für den Felsen fürüber kommen.

Superare, prætervehere scopulos, emergere è vadis.

Schiffart vollenden.

Consumere navigationem, conficere cursum navi.

Schiffart hindern.

Navigationem impedire, præcludere.

Meerhafe/Anfurt.

Portus, portus celeberrimus, plenissimus navium, tutus, clausus, tutissimus, munitissimus, melior, propior, Aditus, ostium, introitus, exitus, cornu, portus.

Zu Lande kommen/anländen.

In portum venire, deferri, conjici in portum, appellere alicubi navem, appelli navigiis, applicare navem ad locum, provehi in portum, petere portum, collocare in portu navem, Conferre se, confugere, recipere se, deferri, conjicere, accedere in portum, Potiri portu, tradere se in portum, cogere navem in portum, Invehi, penetrare in portum. Tenere, capere portum, applicare se navi ad ripam, attingere terram cum navibus, petere continentem, accedere navi ad portum in portum. Pervenire ad littus, advehi lembo, provehi in portum, constituere naves in littore, naves veniunt ad continentem, ejici in littus.

Aus dem Schiffe gehen.

Exire, egredi navi, è navi desilire, se projicere, exponi ex navi, egredi è nave.

Nicht können zu Lande kommen.

Prohiberi portu, rejici à portu, portum reflante vento tenere non potuimus, portum inire conantes adversi venti vis repulit ac rejicit, ne portum obtinere licuerit ventus effecit, portũ ingredi, obtinere, assequi non licuit, Venti vis adversa portu nos exclusit, prohibuit, arcuit, amovit, Portum ventus eripuit, summovit nos ventus à portu.

Schiff zu Lande führen.

Navem deducere, subducere ad terram, subducere naves in aridum, hybernare in sicco, ad terram navem detrahere.

Fürüber schiffung/Prænavigatio.

Fürüber schiffen/ Prænavigare.

Mit Schiffen zusammen führen.

Convehere aliquid lintribus, Portare, deportare, transportare navi.

Fehre/Ponto, navis vectoria.

Fehrmann / Portitor, vector, lintrarius.

Fehrlohn/Portorium, naulum.

Fehrlohn fordern.

Portorii nomine aliquid exigere, imponere portorium.

Fehrlohn geben.

Pro vectura solvere, portorium dare.

Fehrlohn abschaffen/Portorium tollere, abolere.

Vberschiffen.

Trajicere navi, transire ratibus, transmittere in Asiam, trãsvehi navigio Rhenum, traduci navigio per Rhenum, Deferri, provehi in ulteriorem ripam navigio, transire flumen, transgredi flumen, reperire sibi salutem inventis lintribus.

Kriegsvolck vberführen.

Trajicere exercitum, traducere legiones, transportare exercitum, transvehere legiones. Traducere exercitum trans flumen, transportare legiones navibus.

Schiff vberwinden.

Opprimere, expugnare naves, capere, abducere naves, Devincere, superare aliquos classe.

Schiffe verlieren.

Amittere, perdere navem꜄, classem.

Schiffe geben die flucht.

Naves diffugiunt, disjiciuntur, Classis deprimitur, dissipatur, capitur, opprimitur, inflammatur.

Schiffe verderben/vntüchtig machen.

Naves frangere, perforare, corrumpere, incendere, inflamare.

Das Schiff zeucht Wasser.

Navis convulsa haurit mare, totam navim mare occupavit, navis dissolvitur, mergitur, demergitur.

Schiffbruch.

Naufragium, Naufragium miserrimum, maximum, totum, universum.

Schiffbruch leiden.

Facere naufragium, naufragare, & naufragari, everti tempestate, naufragium pati, amittere classem tempestate, frangere navem, ferri ad saxa fluctibus, perdere classem, Obrui, operiri fluctibus, versari in naufragio. Ejici, expelli naufragio, Perire, amittere aliquid naufragio, opes naufragio absorbentur.

Schiffbruch ersetzen.

Colligere & reficere naufragium.

Schiffbrüchig/ Naufragus.

Ammiral.

Archithalassus, Prætor, Imperator marinus.

Schiffherr/Patron.

Naviculator, Dominus navis.

Schiffmann.

Nauta, rector navis, gubernator, nauclerus.

Ein Schiff regieren.

Navem gubernare, præesse, præponi classi, præfectum, ducem esse classis, præesse navibus, Gubernare, moderari navim, navigium, Scientia, ars in gubernando, Accedere ad gubernaculum, tenere clavum, consulere navigationi, Curam, rationem habere navigationis, sedere in puppi, benè, directiùs gubernare꜄.

Der da vbel regieret.

Gubernator fallitur, peccat,

De Navigatione.

navim evertit, malè gubernat, negligens est in gubernando.

Schiffleut auffbringen.

Imperare, exigere, accipere nautas, socios navales, numerũ certum nautarum, classiarios.

Schiffleut lauffen lassen.

Dimittere, missos facere nautas.

Der im Schiff fähret.

Navigans, vector, convector, ingrati vectores timidi, perterriti vectores, uti aliquo convectore.

Stewrholtz / Gubernaculum, clavus.

Habe des Stewrholtzes / Ansa gubernaculi, clavi.

Ruderung / Remigatio, remigium.

Ruderknecht / Remex, remiges, classiarii, socii navales.

Ruderknecht aufftreiben.

Imperare, exigere remiges, remigum delectum habere.

Rudel.

Remus, tonsa, Impulsus, inflexus, infractus, impetus, pulsus remorum.

Das breit ende am Ruder / Palmula.

Angriff des Rudels / Manubriũ remi.

Nagel des Rudels / Scalmus.

Ruder Riem / Lorum remi.

Platz zwischen den Rudeln / Interscalmium.

Auff die Galeen schmiedem / Ad remum dare, ad triremes relegare.

Rudern.

Remigare, paululum, alio modo remigare, agere remum, incitare naves remis, Sustinere remos, Remiges inhibent, sustinent navem, intermittitur impetus remorum, propellere, navigare, pellere undam remis.

Rudel zubrechen.

Remos detergere, confringere.

Gesang der Ruderknechte / Celeusma.

Der den Ruderknechten vorsinget / Celeusta, moderator navigationis, celeustes.

Treckknecht / Helciarius.

Segel / Velum, carbasum, plenissima vela, velum nauticum, linteum.

Groß Segel / Artemon, acatium.

Das hinderste Segel / Epidromus.

Das förder Segel / Dolomi.

Segel am Maustbaum / Thoracium.

Oberste Theil des Segels / Supparum.

Maustbaum / Malus, arbor navis.

Löcher am Mastbaum / Carchesia.

Streichen / Inclinare malum.

Mastbaum setzen / Erigere malum.

Auffn Mastbaum steigen / Scandere malum.

Fähnlein auff dem Mastbaum / Aplustre.

Segelstange / Antenna.

Spitz an der Segelſtange/Cornua antennarum.

Segel auffſpannen.

Pandere vela, navigare, velis paſſis, tollere velum.

Segel niederlaſſen.

Contrahere vela, vela demittere, deducere, legere.

Laviren.

Obliquare vela, vela nunc in hoc nunc in illud lat⁹ trãsferre.

Compaß/Pixidula nautica.
Schiffzeug/Armamenta navis.
Schiffſeil/Rudens.
Anhalteſeil/Prymneſium, retinaculum.
Zieheſeil/Remulcus.
Schiffhake/Harpago.
Spitzige Stange/Contus.
Förderteil des Schiffs/Prora.
Schiffſchnabel/Roſtrum.
Rand des Schiffs/Ora navis.
Bauch des Schiffs/Alveus, venter navis.
Boden des Schiffs/Carina, fundamentum navis.
Hindertheil des Schiffs/Puppis.
Rudelbäncke/Tranſtra, juga navium.
Krumme Höltzer/Coſtæ, ſtamina navis.
Fugen/Commiſſuræ navis.
Fugen verſtopffen/Ferruminare commiſſuras navium muſci comâ. Picare, ſtipare navem.
Gang im Schiff/Pergula, fori tabulata.
Bleywurff/Bolis.
Sand im Schiff/Saburra.

Schiff feſte machen/beſchweren.

Navem ſaburrare, ſaburrâ gravare ac ſtabilire, navis ſaburrata.

Grundbrühe/Sentina, Nautea.
Pompe/Antila.
Grundbrühe außziehen/Sentinam exhaurire, ſentinare, ſentinam ejicere.
Pomper/Sentinator.
Teucher/Urinator.
Schufe/Hauſtrum.
Ancker/Anchora.
Hake am Ancker/Anchoræ dens.
Anckerſeil/Anchorale, anchorarius funis.
Anckerwerffen/Jacere anchorã.

Mit dem Ancker die Schiff feſt machen.

Stabilire navem anchoris, in anchoris ſtare, in anchora ſubſiſtere, commorari, in ſalo ſtare.

De Ludis.

Spiel/Schawſpiel.

Ludis, ludi, munus, editio munerum, ſpectaculum, delinitio multitudinis, popularis largitio munerum.

Adj. Magni, maximi, magnificentiſſimi, ſumtuoſi, apparatiſſimi, lætiores, grati, gratiſſimi ludi. Celebritas maxima, cœtus ſolennes, magnificentia, elegantia, ornatus, dignitas, ſolennia, honos, voluptas, lætitia ludorũ, luſiones multæ, laborioſæ.

Ein Spectackel/das man mit luſt ſihet.

Spectaculum jucundum, preclarum, apparatiſſimum, egregium, ſalubre, neceſſarium optatiſſimum,

tissimum, jucundissimum, nihil pulchrius, admirabilius spectaculo aliquo.

Ein trawrig Spectakel.

Spectaculum miserum, funestum, miserrimum, grave, luctuosum, turpissimum, crudele, inhumanum, tetrum.

Spiel anrichten.

Dare munus, ludum, spectaculum, curare ludos. Parare, apparare, comparare, committere, celebrare ludos, Pertinent hi ludi ad curam ædilium, Parare ~, præbere, constituere spectaculum ~.

Schawplatz / Theatrum, scena. Maximum, majus, frequentissimum theatrum.

Die Sitze / Cavea, circus, prima, ultima cavea.

Der Vorplatz / Proscenium.

Die Decke / Aulæum, siparium.

Versuchspiel / Præludium.

Die Zeit ehe ein Spiel dem andern folget / Diludium.

Dem Spiel zusehen.

Spectare ludos, spectare, videre, percipere spectaculum, interesse ludis, accedere ad ludos, spectaculum, aspicere ludos, delectari, oblectari, duci ludis, lusionibus, spectaculo, spectare in cavea, Teneri, constrictum esse ludis, Spectare animos, videre histriones.

Zuseher.

Spectatores, theathra, reclamant tota theatra.

Zum Spiel gehörig / Ludicer, ludicrus.

Der da spielet / Ludius, ludio.

Spieler / Lusor, ludens.

Spielgesell / Collusor.

Spitzbube / Aleator improb⁹, præstigiator, falsarum tesserarum magister, aleo.

Spielnar / der narren Bossen treibet.

Sannio, scurra, ridicularius.

Spielen.

Ludere, ludere benè, malè, optimè, Tractare aliquod lusûs genus, exerceri in aliquo genere lusûs, delectari exercitatione ludicrâ, descendere ad ludum, ludere gregatim in campis.

Doppeln.

Ludere aleâ, & ludere aleam, exercere aleam, Exercent aleam tantâ lucrandi vel perdendi cupiditate, ut extremo jactu etiam de libertate contendant.

Auffsetzen / Deponere in ludum, contendere de pecunia.

Wetten.

Facere sponsionem deposito nummo.

Halten / Suscipere sponsionem.

Umb Senckel spielen / Ludere ligulas, astrigmenta.

Gewinnen.

Vincere sponsionem, lucrari aliquid, penes me est hujus certaminis victoria.

Verlieren.

Discedere victum, cedere alicui certaminis palmam.

Wieder gewinnen.

Recuperare pecuniam perditam, resarcire damnum.

Spiel außhalten.

Ludum ad finem usque persequi.

Auffrichtig spielen.

Ludere legitimè, absq; technis & dolo malo,

Auffwerffen / losen vmb die Gesellen/Sortiri partes.

Einen Gesellen haben.

Sortiri aliquem, stare ab una parte; partes tueri contrarias, adhærere alicui.

Freyheit zu spielen / Licentia, copia, modus ludendi.

Freyheit zu spielen erlangen/ Orare, impetrare copiam, facultatem ludendi.

Der den Danck außtheilet/Brabeuta, designator, munerarius.

Der Preiß / der Danck/ Brabeum, præmium victoriæ.

Den Preiß geben.

Dare palmam, primas alicui, deferre ad aliquem primas, concedere alicui primas, prædicare aliquem victorem, pronunciare nomen victoris.

Turnier/Ritterspiel.

Ludi circenses, ludi equestres, equiria.

Turnierplatz/ Circus, catadromus.

Turnier außschreiben / Agonothetra.

Renneplatz/Hippodromus.

Fechtkunst / Athletica, palæstra, pugilatio, pugilatus.

Ort da man fechtet / Gymnasium, palæstra, palæstra modica, privata.

Fechtmeister/Lanista.

Kempffer/ Athleta, palæstrita.

Fechter/ Gladiator, pugil, Bonus, mediocris, furiosus, sceleratus, sceleratissimꝰ, nequissimus, crudelissimus, nobilis, vetus, vetulus gladiator, pugil inexercitatus.

Höltzern Degen/Rudis gladius è ligno.

FechtRapier/Gladius ex ferro sed hebes.

Kämpffen/fechten.

Pugnare, decertare, certare, dimicare incredibili contentione, certare, acriter, acerrimè, malè, palàm, cominus pugnare.

Außschlagen.

Petere, ferire adversarium.

Versetzen.

Vitare, declinare plagas, tecto latere discedere.

Geschlagen werden.

Decumbere, ferre pugnos, & plagas.

Nach Fechter Art / Athleticè, palæstricè.

Das Ringen.

Lucta, luctatio, colluctatio, incerta luctatio.

Ringen.

Luctari, certare luctâ, exerceri luctâ, colluctari.

Einem ein Bein vnterschlagen.

Implicare alicui crus ut prosternatur, implicare aliquem

crure

crure, implicito crure aliquem prosternere.

Einen niderwerffen.

Prosternere aliquem humi, in terram.

Springen/Certare saltu.

Mit gleichen Füssen springen/ Ludere junctis pedibus.

Auff einem Bein springen.

Saltare unicâ tibiâ, ludere Empusæ ludum.

Wettlauff/Cursus, cursio.

Lauffplatz/ Curriculum, stadiũ, spacium.

Schrancken des Anlauffes/ Carceres.

Anfangen zu lauffen/Exire, emitti de carceribus.

Das Ziel/Calx.

Das Ziel erreichen.

Decurrere, pervenire ad calcem.

In die Wette lauffen.

Currere, cursitare, decurrere spacium, contendere cursu, uter nostrum prior arborem attinget, ad arborem perveniet?

Gewinnen im Wettlauffen.

Superare aliquem cursu, antevertere aliquem cursu.

Verlieren im Wettlauffen.

Frangi, corrui in medio spatio, obrui in cursu.

Noch einmal lauffen/ Revocare ad carceres.

Gäuglerey/Gesticulatio, chironomia, præstigiæ.

Gaugler/ Gesticulator, chironomus, præstigiator, Ludius.

Kunst auffm Seil gehen/ Schœnobatica.

Der auffm Seil gehet/Schœnabates, funambulus.

Gewicht daß man gleich gehet/ Halteres.

Schwerdtantz/Pyrrichia.

Schwerdtäntzer/Pyrrichiarius.

Wagspiel/Brettspiel/Alea.

Würffelspiel/Ludus tesserarius, ludus talarius, jactus talorum, Astragalismus.

Würffel/Tessera, talus.

Glückswurff/drey mal sechs auff dreyen Würffeln/Venus.

Ein Sees/Senio.

Ein Eß/Canis, canicula.

Der meisten Augen spielen/Plistobolinda, jactus plurium, punctorum.

Das Auge auff den Würffeln/ Punctum.

Im Brete spielen/ Relaxare animum lusu calculorum, tribuere tempus aleæ, ludere aleâ, & ludere aleam, perdere rem aleâ, Ludere talis, conferre se ad talos.

Ein Bretspiel/ Tabula lusoria, alveus lusorius, alveolus, aleatoria.

Steine/Calculi.

Durch den Trichter werffen/Fritillus, pyrgus, orca.

Der Schach/ Ludus latrunculorum, latrunculorius.

Im Schach spielen.

Ludere bella insidiosorum latronum, ludere ludum latrunculorum, ludere prælia latronum.

Schachbrett/ Alveus, tabula latruncularia.

Steine/Latrones, latrunculi.

Kartenspiel / Charta lusoria, chartulæ lusoriæ.

Ein gantze Karte/Fasciculus foliorum integer.

Karten mischen/ Commiscere, miscere chartas.

Karten geben/ Distribuere, præbere chartam, attentè præbere.

Nicht gut Spiel haben/ Ludum habere dissipatum, malè cohærentem.

Die rote Farbe/ Familia cordiũ.

Die Eckern/ Familia glandium.

Das Grüne/ Familia viridium

Die Schellen.

Familia tintinnabulorum, In qualibet familia sunt. Rex, rusticanus, vasallus vel cliens. Dias, trias, quaternio, pentas, senio, heptas, ogdoas, eñeas, decas. Vel sic: Binarium solum, ternarium, quaternarium, octonarium, novenarium, denarium.

Die Karte kennen/ Novisse folia à tergo, maculatæ sunt chartæ unde possunt dignosci.

Ballenspiel/ Pila.

Ball/ Pila palmaria.

Ballone/ grosser Ball/ Pila inflata, follis pugillatorius.

Puffball/ Pila pagana, harpastũ.

Spielplan/ Sphæristerium.

Ballenschlager / Sphæristicus, sphærista.

Der Ball springet nicht / Pila non resilit.

Des Ballen spielen.

Ludere pilâ palmariâ, exercere se pilâ palmariâ, provocare aliquem ad pilam palmarium.

Ballen Außschlagen / Mittere pilam.

Zurück schlagen/ Exciperi pilam, repellere, remittere, retorquere pilam.

Einen Casum machen / Signare terminum.

Ein Casus.

Casus, casus invincibilis, casus vincibilis, satis longinquus.

Auffs new schlagen / Iterare, repetere jactum.

Kreusel/ Turbo, turben.

Kreuselpeitsche/ Flagellum turbinis.

Kreusel treiben / Versare turbinem, agitare turbinem,

Ring/ Annulus ferreus.

Des Ringes spielen / Ludere sphæris per annulum ferreum.

Kugel/ Sphæra.

Keule/ Vola, vola aptior, aptissima.

Kugelplatz/ Sphæristerium.

Den Ring setzen.

Figere annulum, figere annulũ humo, defigere annulum in terram, vel terrâ, altiùs defigere.

Die Kugel wol durch treiben.

Doctè, peritè globum mittere, transmittere globum per annulum, sphæra præposterè transit per annulum.

Kegel/ Conus.

Blindekuhe/ Myinda, cæcus musculus.

Das verstecken/ Vaccæ latebræ, diffugium.

Auff einem Beine hincken, Ascoiasmus.

Des Königsspiel/ Basilinda.

Das Eulenspiel/ Chytrinda.

Gerade oder vngerade/ Lusus paris imparis, ludere par impar.

Mahl oder vnmahl werffen/ Ludere navem aut janum.

Des Schuchs spielen/ Schœnophilinda.

Schnellkeulchen/ Pilulæ fictiles.

Larven/ Larva, persona.

Vermummet/ Larvatus.

Mummenschantz/ Ludus larvatorũ,

Betriegerey/ Offutiæ.
Popel/Kinderfresser/Manducus.

De Particulis.

Aber / At, sed, ast, verum, verò, autem.
Aber doch/Tamen, veruntamen, attamen, sed tamen.
Abermahl/wiederumb/zum andern mahl.
Denuò, secundò, secundâ vice, alterâ vice, vicissim, iterum, rursus, rursum.
Als/Ut, uti, velut, veluti, sicut, sicuti.
Also / Ita, sic, hac ratione, ad hunc modum.
Darnach/Inde, deinceps, dehinc, denique; demum, pòst, posteà, posthæc, postmodò, postmodùm, exinde, simul ac, simulatque.
Hernach / In posterum, in futurum, ex hoc tempore, post hoc tempus, futuro tempore.
Besonders/sonderlich.
Sigillatim, singulatim, singulariter, peculiariter, separatim, seorsim, sejunctim.
Fürnemblich/Præsertim, inprimis, præcipuè.
Biß/Tenus, propè, usq; donec.
Derhalben/darumb.
Ideo, idcirco, Ergo, igitur, propterea, eam ob causam, ea de causâ, iis de causis, ob id. Itaque, quapropter, proinde, eam ob rem, hac de causa, eâ gratiâ.
Uber das / darzu / Quin, quinetiam, tum præterea, adhæc, præter hæc, insuper, hic accedit.

Hieher gehört.
Huc pertinet, huc accedit, eodem pertinet, huc tendit, huc spectat, huic confine est, non dissimile est his.
Denn / Quia, quoniam, quandoquidem, Nam, namq;, quippe.
Gar nahe / fast/ schier/ bey nahe/ Penè, propè, ferè, fermè, propemodum, parum abest, paulò minùs, penè, tantum non.
Gäntzlich/Prorsus, prorsum, penitus, omninò, planè, funditus, in universum, usque quaque.
Gnug / Sufficit, satis superque, satis.
Nach dem/diewell/Posteaquàm, ubi, postquàm, cum.
Nichts desto weniger / Nihilominùs, nihilo seciùs.
Sonsten / Aliàs, alioqui, alioquin.
Vielleicht/ Fortè, fortasse, fortassis, forsan, forsitan, fors fortunà.
Wie? Quomodo? qui? qualiter? quâ ratione? quo pacto? quonam pacto?
Quemadmodum, sicut, sicuti, velut, veluti, ut uti, utpote, ac, atque.
Wiewol / Quanquàm; etsi, tametsi, Quamvis, etiamsi, licet.
Wolan/Age, eja, agite, agedum, sanè, eja, age.
Auff daß/Ut, quò.
Auff daß nicht/Ne, quin.
Nur allein/tantùm tantummodo, modò.
Hergegen/ Contrà, è contrario.

F I N I S.

INDEX

INDEX PRIMUS LATINE, SECUNDUM RERUM SERIEM DIGESTUS.

Hactenus primum horum locorũ principale mẽbrum fuit, de rebus Physicis, earundemq; comuniter accidentibus, sequitur caput secundum, quod est de corpore humano, ejusq; facultatibus.

Fictio

INDEX SECVNDVS.

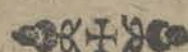

INDEX SECVNDVS LATINE AD ORdinem Alphabeticum digestus.

A.

B.

C.

INDEX

INDEX TERTIUS GERMANICE, AD Ordinem Alphabeticum digeſtus.

auß-

beque-

Com-

Engel

flie-

Geo-

H.

Jung-

leben.

Register.

Seit[illegible]

Sum-

verhär-

Regiester.

Omnib scius sed
[illegible] esse

Homo si scius
Quantum doctrina
Valet

